R. P.

ANTONII RVVIO RODENSIS, DOCTORIS THEOLOGI, SOCIETATIS IESV, S. THEOLOGIÆ Professoris,

COMMENTARII IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV SEV Auscultatione: Vnà cum dubijs & quæstionibus hac tempestate agitari solitis.

NVNC PRIMVM IN GERMANIA EDITI, CVM DVPLICI Indice; quorum vnus quæstiones in ea discussas continet, alter res omnes consideratione dignas comprehendit.

PERMISSV SVPERIORVM.

COLONIÆ AGRIPPINÆ

Apud Ioannem Crithium, sub signo Galli.

Anno M. DC. X

ILLVSTRI ET GENEROSO DOMINO IODOCO HERMANNO, COMITI IN HOLSTEIN, SCHAVVENBVRG ET STERNEBERG, DOMINO IN GEMEN, &c. DOMINO SVO OMNI OBſeruantia colendo, &c.

APollonium Molonem, clariſsimum apud Rhodios Oratorem, Illuſt. & Gen. Domine, quòd Latinæ linguæ expers eſſet, Græcè vt declamaret, à Cicer. obtinuiſſe ferunt. Eo verò Periclis inſtar tonitruante, fulminante; ex admiratione ingenti in tantam mentis confuſionē prolapſum, vt orantem illum nec intelligere poſſet, & facto dicendi fine, cùm tacitus diu ſediſſet, in has voces prorumperet: Te nempe Cicero & laudo & admiror, ſed Græcorum fortunæ me miſeret; cùm videam eloquentiam, quæ ſola bonorum nobis relicta erat, per te Romã acceſſiſſe. An non veteranus ille & palmarius Societatis Ieſu Philoſophus iuxta & Theologus P. ANTONIVS RVVIVS, iure meretiſsimo idem ingeminet; ſi è Mexicanis huc aduectus oris florentiſsimam Patritiam Pontificiam Academiam noſtram, ſuis ſpeculationibus largè dotatam videat? Quid, ſi præter abſolutiſsimos ſuos in vniuerſam Logicen Commentarios, quibus magno cum fructu & voluptate, iam ab annis paucis & fruimur & proficimus: Hoſce quoque de Phyſico auditu libros, ſubtilitâte rara, ingenio magno à ſe expoſitos, Solis inſtar ſyderum, principis Germaniæ toti cernat effulgere?

Ipſe quidem, quod optimi cuiuſq; eſt, quod vnum conceptis ſemper votis optauit; labores ſuos in vniuerſum orbem, ad plurimorum inſtructionem diſſeminari, haud

grauatè feret. Sed grauem mihi inuidiæ tempestatem fors concitabunt alij, qui vt magnus ille orbis domitor Alexander, Aristotelæis laborib. solus anteire omnes alios intendebat: ita diuini huius ingenij diuino flumine suam tantummodo sitim sedare prorsus cogitabant, & restinguere. Hanc ergo tempestatem, qui velut Castoris sydus & Pollucis, exortu suo dispelleret, dum diligentius inquiro: occurrebas fateor opportunè Illust. & Gen. Domine, eorũ quos Academia nostra, ad omnem humanitatem informandos excepit, pars maxima certè.

Tu splendorem antiquissimæ tuæ familiæ Schavvenburgicæ, quà armis, quà consilio, maximis in rebus cum laude spectatæ, Bauijs hisce, Meuijsq; si qui tales fuerint, obtende. Sub hac nominis tui parmula, per omnia Philosophorum spatia, liber & intrepidus Ruuius noster volitet; adeat omnes orbis porticus, Lycea, Gymnasia quæq; salutet. Sic Gen. & Illust. Domine antea expectatione tui, quàm aduentu, quem olim prosperum & secundum, vti alia omnia fœlicia, precor; orbem omnem complebis. Coloniæ, sexto Kalend. Aprilis, Anno à partu Deiparæ M. DC. X.

Illustriss. & Generos. D. T.
Obsequentissimus

Ioannes Crithius Bibliopola.

Ioannes

QVAESTIONES
ex III. Libro.

QVAESTIONES
ex IV. Libro.

Qui-

QVAESTIONES ex V. Libro.

QVAESTIONES ex VI. Libro.

QVAESTIONES ex VII. Libro.

FINIS.

5

IOANNES A RIBERA Dei & Apostolicæ Sedis gratia Patriarcha Antiochenus, Archiepiscopus Valentinus Regiusque Consiliarius, &c. Tenore præsentium licentiam & facultatem concedimus typis mandandi in hac Valentina ciuitate, & Diœcesi librum hunc Commentariorum in octo Aristotelis Physicorum libros, Autore P. Antonio Ruuio Societatis Iesu S. T. D. Cuius examen Patri Hieronymo Villanoua eiusdem Societatis S. Th. Professori commisimus, & nil Religioni Christianæ repugnans in eo contineri: immò vtilem & necessarium omnibus huiusmodi facultati operam dantibus fore iudicauit. Dat. Valentiæ die 9. Mensis Septembris M. DC. VI.

Patriarcha Archiepiscopus Valentinus.

De mandato Illustrissimi Domini mei Patriarchæ.

Michaelis Ioannis Yuorra Not.
pro Secret.

TRaditi sunt mihi, ex Illustrissimi & Reuerendissimi Domini, Domini Ioannis à Ribera Patriarchæ Antiocheni & Archiepiscopi Valentini, præcepto hi Patris Doctoris Antonij Ruuio nostræ Societatis Iesu, in octo Aristotelis Physicos, Commentarij inspiciendi. Quos sanè & inspexi libenter, & probaui libentius: Dum in eis Catholicæ fidei stabiliendæ multa, Theologiæ capiendæ plura, & omnia denique Aristotelis textui, & menti maximè consona comperi. Quare meritò insignis Academia Complutensis eos denuò typis mandari ab auctore petit. Cum ex eis fructus non exiguus scholis cunctis sit expectandus. Quam ob causam meo iudicio prælo debent in commune commodum committi. Valentiæ in nostro Collegio D. Pauli Societatis Iesu, secundo Idus Septembris. 1606.

Hieronymus Villanoua Societatis IESV
Theologiæ Professor.

EGo LVDOVICVS GVZMANVS Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Toletana, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum P. Claudio Aquauiua Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt typis mandentur Commentarij in octo libros Physicorum Aristotelis à P. Antonio Ruuio Doctore Theologo Societatis Iesu, & sacræ Theologiæ Professore compositi, & grauium doctorumq́ hominum iudicio nostræ Societatis approbati: in cuius rei fidem has literas manu nostra scriptas, sigilloque nostro munitas dedimus 19. Ianuarij, Anni 1604. in nostro Collegio Complutensi.

Ludouicus Guzman.

† 3 FLOREN-

FLORENTISSIMAE TOTOQ. ORBE CELEBERRIMAE COMPLVTENSI ACADEMIAE, DOCTOR ANTONIVS RVVIO SOCIETATIS IESV THEOlogus, à primis literis ab ea educatus, eiusdemque doctrinæ lacte nutritus, Physiologicum opus octo librorum Aristotelis Stagyritæ de Physico auditu magna animi significatione consecrat.

Physiologica Commentaria. Dignissime & sapientissime Rector, Patres literis, & virtute conspicui, quæ elapso anno sub tutela istius clarissimæ literarum officinæ in lucem dederam ipsius Academiæ viris literarum, & virtutis splendore ornatissimis, quibus eorum doctrinam examinandam commisistis, probata sunt, at cum me ijdem, quorum summa auctoritas apud omnes plurimum semper valuit, vt illa ipsa in breuem summam redigerem, idque maximo istius scholæ alumnis (quibus semper breuitas cordi fuit) emolumento futurum prudentissimè monuissent: visum nec immeritò est, meam sententiam tantorum hominũ iudicio aggregare, atq; hæc nostra opera, quibusdam velut breuitatis cancellis coarctare. Quam ob rem; cum hæ alterę ingenuarum disciplinarum nobilissimæ Athenę, tam accenso studio, tamque inusitata humanitate, beneuolentiaq; hæc nostri qualiacunq; ingenij monumenta faueant, mihiq; ipse sub illarum patrocinio non mediocrem vtilitatem compararim: meis profectò commodis inseruire minimè viderer, si non iterum nouum hunc & veterem, nouum dispositu, compositu veterem, velut mentis partum illarum nomini consecrarem. Cape igitur Academiarum nobilissima, cape inquam, & carpe hunc tuæ, tuæ, tuis scilicet saluberrimis sapientiæ fontibus irrigatæ arboris fructum: paruum, fateor; ad gustum certò scio; vosque lectissimi ac fœlicissimi, lectissimæ ac fœlicissimæ parentis filij, breue istud Physiologiæ (vt nuper logicæ) compendium apertis (vt aiunt) vlnis accipitote. Vt ita cum sua Doctores sapientissimi vota, vestros nempe in hac literaria palestra fructus, tum hæc optima optimorum ingeniorum mater, illustre nomen, summum decus, immortalemque gloriam apud posteros consequantur.

Vale sapientiæ lumen clarissimum.

INDEX

INDEX TRACTATVVM, ET QVAESTIONVM, QVAE IN HIS OCTO LIBRIS ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV,
seu auscultatione continentur.

QVAESTIONES PROOEMIALES.

QVAESTIONES ex primo libro.

VNIVERSALE PROOEMIVM TOTIVS PHILOSOPHIAE NATVRALIS, OMNIA QVAE DE HAC SCIENTIA QVAERI SOLENT CONTINENS.

De nomine, & acceptionibus Philosophiæ.

1. NOMEN Philosophia, ex Ethymologia solum amorem sapientiæ, vel studium eius significat, ex impositione tamen sapientiã ipsam & consequenter Philosophus sapientem. Sapientia vero plures habet acceptiones. Prima vniuersalissima est, qua accipitur pro aggregatione omnium scientiarum, non solum quæ vocantur practicæ, quia ordinantur ad opus, sed etiam quæ dicuntur speculatiuæ. In qua significatione sapientem vocauit Arist. eum, qui omnium scientiarum notitiam, quantum possibile est assequitur 1. lib Met. cap. 2.

Secundo modo accipitur proprius pro sola contemplatione veritatis, in qua acceptione solum comprehendit scientias speculatiuas, quarũ officium est contemplari veritatem, non practicas, quæ ordinantur ad opus. Huius acceptionis meminit Plato, vt refert Alcinous in lib. de doct. eius cap. 6. & Arist. 2. lib. Met. tex. 3.

Tertia acceptio propria est. Non pro omni scientia speculatiua, sed pro ea tãtum, quæ versatur circa substantiam rerum, vnde solum comprehendit Metaphysicam, & naturalem scientiam. Illa enim agit de vniuersali rerum entitate, sub qua comprehenduntur, non solum corporeæ, sed spirituales substantiæ, hęc vero de eadem vt comprehendit solam substantiam corpoream habentem in se principium motus. Philosophia igitur sic accepta diuiditur in Metaphysicam, quæ vocatur prima, quia agit de primis, atq; perfectissimis entibus, & in naturalem, quæ agit de alijs minus perfectis, in quibus radix est motus, & de hac agere nos incipimus hos libr. Physic. Arist. aggredientes.

De primis inuentoribus Philosophiæ.

PRimam Philosophiæ inuentionẽ tribuit Arist. Græcis 1. lib. Met. suma. 1. cap. 1. præsertim Thaleti, ex septem sapientibus huius nationis celebratis primo. 2. His autem sapientibus non sic est tribuenda inuentio Philosophiæ, vt propria industria, aut labore eam inuenerint, sed ab Hæbreis, & Chaldeis edocti, vt grauissimi, & antiquissimi historiographi testantur. Diogenes lib. 8. Iosephus 1. lib. contra Appionem. Euseb. lib. 10. de Præparatione euangelica. Et Berosus lib. 3. suæ historiæ. Lumen namq; diuinæ sapientiæ infusum fuit à Deo primo omnium parenti Adamo, & per traditionem communicatum, ac deriuatum in posteros ab eo descendentes, vsq; ad Noe, qui Armenos docuit, & vsq; ad illos sanctissimos Patriarchas Abraham, & Moysen, qui in Egyptum peregrinantes Egyptios ipsos docuerunt, ad quos prædicti Græci discẽ-

di causa peruenientes eruditi ab eisdem fuere. Præter prædictos historiographos docuit D. Hieronymus in Epist. ad Paulinum de omnibus diuinæ scripturæ lib. Hoc autem possibile fuisse dubitari non potest, nam cum septem Græci sapientes ab Olympiada, 38. vsque ad 50. sexcentis annis ante aduentum Christi floruerint, multo antea educti fuere Armeni à Noe, & Egyptij ab Abrahamo, & Moyse, à quibus Græci instrui potuerũt. Vnde fit prædictos septem sapientes, vt benè annotauit Themistius græcus autor, & antiquus Aristot. interpres, Philosophiæ inuentores appellatos fuisse, non tam quod primi eas inuenerint, quam quod post magnum illud diluuium thesalicum, quod sub Deucalione deleuit totam Græciam, Philosophiæ studium, in Græcia instaurauerint ab Egyptijs instructi, vt ex antiquissimis historijs deductum est.

An Philosophia naturalis sit vera scientia.

3. PRima opinio fuit antiquorum Philosophorum Heracliti, & Cratilli negantium, quod vera sit scientia, vt testantur Plato in Theeteto, & Arist. 1. lib. Met. tex. 5. vbi eam desumpsisse ab eisdem philosophis Platonem, & Socratem eius Magistrum docet, & ab eodem Platone Academicos docuit D. Aug. 1. lib. aduersus Academicos cap. 7. probatur, quia scientia est de necessarijs, & eodem modo se habentibus semper, & ideo certa notitia, cui non potest subesse falsum, sed Philosophia est de corruptibilibus, & motui subiectis, quæ per sensus percipiuntur; ergo non potest esse vera scientia. Probatur consequentia, quia corruptibilia nunquam permanent in eodem statu, sed passim variantur sicut motus, & sensus, per quos percipi debent, vt eorum notitia perueniat ad intellectum sæpe decipiuntur; ergo non erit necessaria, nec certa notitia eorum, sed sæpe falsa, quare non poterit esse scientifica.

Secunda sententia vera, & tenenda asserit Philosophiam naturalem esse veram scientiam. Ita Arist. 1. lib. de partibus animalium cap. 1. lib. 2. Met. cap. 3. tex. 3. & lib. 4. cap. 5. tex. 23. vbi oppositam stultam esse docet. Ita etiam vniuersa schola. Et probatur, ex definitione scientiæ ab Arist. tradita 1. lib. post. cap. 2. & ab omnibus recepta, scientia est euidens cognitio rei per propriam causam, aut etiam per proprium effectum, sed Philosophia est euidens cognitio rerum naturalium per proprias causas, atque etiam per proprios effectus; ergo est vera scientia. Probatur minor, quia Philosophia probat per euidentem demonstrationem corpora moueri, quia habent naturam: à qua procedit motus, tanquam à vera causa, corpus etiam esse diuisibile, quia est continuum, & animam esse formam corporis, quia est principium effectiuum operationum eius, vt sensationum, ac motus progressiui.

Oppositam verò sententiam non est credendum tenuisse Platonem, nec Socratem, sed solum sensisse difficile admodum esse certam, & euidentem notitiam assequi de his rebus mutabilibus. Sed ad arg. eius distinguenda est minor, quia res corruptibiles, & motui subditæ duobus modis considerari possunt, in vniuersalibus & in singularibus, & primo modo consideratæ necessariæ sunt. Certa est etiam, atque euidens notitia earum, quia certum, & euidens est, & proinde necessarium, corruptibiles esse, & principium motus habere, & hoc modo versatur Philosophia circa illas, ac propterea vera scientia est. Si vero accipiantur in singularibus, contingentia potius reputan- 4.

putantur, & ideo non poteſt eſſe de illis ſcientia. Quod vero percipiantur per ſenſus, negare nõ poſſumus, ſed licet ſenſus decipiantur ſæpè, dum circa obiecta, nec debitè aproximata, nec diſpoſita verſantur, circa ſenſibilia verò propria in debita diſtantia, ac diſpoſitione poſita non decipiuntur, ſed certam notitiam rerum poſſunt ſubminiſtrare intellectui ex qua ipſe certam, & euidentem notitiam earundem rerum in vniuerſali deducere poteſt, quæ verè, & propriè ſcientifica eſt, vt probauimus.

An Philoſophia naturalis ſit ſcientia ſpeculatiua, vel practica.

5. PRactica ſcientia eſt, quæ ordinatur per ſe ad efficiendum, vel dirigendũ opus. Speculatiua verò, quæ ſolam contemplationem veritatis habet pro fine. Quærimus ergo an Philoſophia numeranda ſit inter practicas, vel inter ſpeculatiuas ſcientias. Et videtur probari, quod ſit ſcientia practica hoc argum. Philoſophia tradit notitiam primæ cauſæ; ergo excitat voluntatem noſtram ad amorem eius, ſed cognitio quæ ordinatur ad amorem eſt practica: cum amor ſit operatio noſtræ voluntatis; ergo Philoſophia erit ſcientia practica. Quod probari etiam poteſt ex parte quadam eius, quæ appellatur Metheorologica: in qua docet Ariſtoteles, quonam modo fiant mixta quædam corpora in media regione aeris. Vt grando, & nix; ergo docet quonammodo operatio naturalis fiat, quod ad practicam ſcientiam pertinet.

Veritas nihilominus eſt, quod naturalis Philoſophia ſit ſcientia ſpeculatiua, & non practica. Ita D. Auguſt. 8. lib. de ciuitate Dei cap. 4. Ariſtoteles 6. lib. Meta. textu. 2. & 3. & libr. 11. Suma 2. cap. 2. Et probatur hoc argumento euidenti, ſcientia practica per ſe ordinatur in opus à ſe faciendum, vt Dialectica in ſyllogiſmum: vnde & præcepta tradit efficiendi tale opus. Sed Philoſophia non ordinatur in opus aliquod à ſe faciendum, nec dirigendum, neque vllum præceptum operandi tradit, ſed ſolum contemplatur naturam entis mobilis, & partium eius, vt conſideranti euidens erit; ergo non eſt practica, ſed ſpeculatiua ſcientia.

6. Ad argum. verò in contrarium diſtinguendum eſt conſequens primæ conſequentiæ, quia excitare ad amorem, aut inclinare ad opus dupliciter contingit, directè, & per ſe, vel indirectè, & quaſi per accidens, & primo modo debet ſcientia inclinare ad opus, vt practica ſit. Philoſophia verò ſolum inclinat ſecundo modo oſtendendo pulchritudinem obiecti, cuius naturam contemplatur, quod etiam facit Metaphyſica, & quæcunque alia ſcientia, de qua dubitari non poteſt, quod ſpeculatiua ſit, quare non ſufficit, vt inter practicas ſcientias numeretur.

An Philoſophia ſit vnus habitus ſimplex, & vna ſcientia, vel multiplex ſecundum ſpeciem.

EAdem quæſtio nunc eſt de Philoſophia, an ſit vnus habitus ſimplex, & vna ſcientia, quam agitauimus de Dialectica in principio noſtrorum commentariorum Dialecticorum, & eadem opinionum diuerſitas. Nam quidam pro ſingulis partibus Philoſophiæ ſingulos habitus multiplicant ſpecie diuerſos, ita vt vnus ſit habitus pro his octo libris Phyſicorum, alter pro libris de cœlo, & ſinguli etiam diſtincti pro libris de genera-

A 2 tione,

tione, & de Anima. Sicque pro reliquis, ex omnibus tamen quasi vnum totalem habitum componi, propter ordinem, quem inter sese habent, & ad commune obiectum, communiaque principia, ideoque vnam vocari scientiam, & vnam philosophiam. Quod etiam eodem modo probant, quia diuersa sunt obiecta harum partium, diuersasq; definitiones habent, quib pro principijs vtuntur partes ipsæ; ergo diuersos producentur habitus per conclusiones eodem modo diuersas.

7. Nos vero sicut de vnitate Dialecticæ locuti sumus, sic de vnitate philosophiæ loquimur. Asserimusque cum D.Tho.& cæteris, quos ibidem citauimus philosophiam esse vnum habitum simplicem, & non compositum ex multis habitus partialibus, & ideo vnam simplicem scientiam, & non multiplicem. Quod ex principijs eiusdem Aristotelis 1. libro de posteriori resolutione cap. 24. probamus. Quia principia cuiuslibet scientiæ, sunt ratio formalis assentiendi conclusionibus eius; ergo ex vnitate principiorum sumenda est vnitas conclusionum, & habitus, qui ex eis generatur, sed principia totius philosophiæ naturalis, & omnium partium eius sunt eadem formaliter; ergo, & conclusiones erunt eiusdem speciei: eundemque habitum secundum speciem per eas producetur. Minorem probo, quia principia sunt eadem apud Arist. si ex alijs fiant, aut ex alterutris, id est, si ex communibus fiant omnia, vel particularia, ex particularibus, fieri autem vno, aut alio modo non est materialiter componi ex terminis aliorum, sed ea essentialiter præsupponere, vt ibidem docet Arist. sed principia particularia omnium partium Philosophiæ essentialiter præsupponunt communia de ente mobili, & principia vnius partis essentialiter etiam præsupponunt principia alterius, vt principia librorum de Cœlo, principia Physicorum, & principia librorum de Generatione, principia librorum de Cœlo, sicque de cæteris partibus per se ordinatis, & per se se præsupponentibus; ergo principia totius Philosophiæ naturalis eadem sunt formaliter, & secundum speciem, & ex consequenti conclusiones, ex quibus non multi habitus specie diuersi, etiam partiali producentur, sed vnus, & idem simplex, & non compositus ex multis habitibus specie diuersis, sed solum ex partibus integrantibus intensionis, & extensionis, quemadmodum componitur albedo, quæ est in pariete, vt copiosè explicatum à nobis est in 3. quæst. Procem. dialect.

Ex quibus intelligitur obiecta singularum partium Philosophiæ, & definitiones eorum in ordine ad integram scientiam, solum differre materialiter, aut inesse rei, formaliter vero, aut inesse sibili esse eiusdem rationis, & speciei, & hac distinct. soluitur arg. alterius opinionis.

An obiectum Philos. naturalis sit ens mobile.

Priusquam, diuersas opiniones afferamus, quædam sunt præsupponenda tanquam certa, & ab omnibus opinantibus concessa. Primum pertinet ad conditiones obiecti, quas admittunt omnes, & nos tradidimus in vltima quæst. procemiali dialect. nec putamus hac in parte repetendas esse, sed solum ad memoriam reuocandas. 8.

Secundo certum est, ens mobile non sumi secundum eam vniuersalitatē, qua transcendit omnia, quibus vno, vel alio modo potest conuenire motus, hoc est, tam partes integrantes, quam essentiales, sed pro ente completo, & ex materia, & forma composito, cui per se primo, & adæquate

æquate conuenit habere naturam, & secundum eam principium motus.

Tertio certum est, mobile in hac parte non accipi pro formali aptitudine, vel potentia ad motum, quæ est qualitas superaddita naturæ, sicut risibile accipitur pro potentia formali ad ridendum, sed accipitur pro radice, à qua procedit talis potētia, vel aptitudo formalis ad motum. Hæc autem radix mobilitatis formalis est ipsa natura substantialis rei cōposita ex materia, & forma, nam ab hac procedit formalis aptitudo. Et ratio huius est manifesta, quia talis potentia, vel aptitudo formalis demonstratur à priori de ente mobili in Philosophia; ergo non pertinet ad obiectum. Probatur euidenter consequentia, quia nec obiectum, nec formalis ratio eius demonstrari potest in scientia à priori, sed præsupponenda est, tanquam fundamentum omnium conclusionum, & totius scientiæ Sensus igitur quæstionis erit, an ens naturale compositum ex materia, & forma, prout habet radicem motus, sit obiectum naturalis Philosophiæ.

Certum est quarto corpus tribus modis accipi, pro Mathematico, pro Metaphysico, & pro Physico, vel naturali. Corpus mathematicum est tertia species quantitatis continuæ diuisibilis secundū trinam dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Corpus metaphysicum est 1. species subalterna prædicamenti substantiæ composita ex supremo genere substantiæ, & differentia, corporeum, & appellatur prædicatum, corpus. Corpus verò Physicum, aut naturale est substantia composita ex materia, & forma, vt lignum, vel lapis. Quas acceptiones corporis adducimus, vt intelligatur quorundā opinio, quæ asserit corpus naturale esse obiectum Philosophiæ, accipiens corpus in tertia acceptione, & non pro corpore metaphysico, vel mathematico.

Ex his quatuor certis sequitur aliud non minus certum apud omnes, nempè eandem rem esse, & ad conuertentiam dici, ens mobile, ens naturale, corpus mobile, corpus naturale, substantia mobilis, & substantia naturalis, si propriæ sumantur, quia omnia hæc significant substantiam compositam ex materia, & forma, nō tamen conuertuntur cum his, ens sensibile, corpus aut substantia sensibilis, quia licet significent substantiam compositam ex materia, & forma, non vt talem, sed vt accidentibus sensibilibus affectam, per quas obiectum sensus esse potest. Diximus autem sex illa conuerti, si propriè sumantur, nam si ens mobile nōn solùm illud significet, quod in se habet naturam quæ est principium motus, sed quodcunque aliud, cui potest conuenire motus, vniuersalius erit cæteris, cum etiam dicatur de substantijs spiritualibus, vt de Angelis, quibus aliquo modo potest conuenire motus, non tamen ita proprio, sicut conuenit corporibus. Et ideo propriè sumptum ens mobile non est vniuersalius cæteris, vt quidam ex discipulis Scoti impropriè satis loquentes dixerunt, qui propterea refutandi sunt. 9.

His suppositis de nomine fere videtur quæstio, an vnum, vel alterum ex illis sex sit obiectum huius scientiæ, cum fere solo nomine differre videantur, si ergo de re sit, in hoc tantum potest consistere opinionum diuersitas, an magis propriè conueniat vni quam alteri esse obiectum propter aliqualem diuersitatem significationis, cui ratio obiectiua proprius videtur conuenire, licet autem multiplex sit de hac re opinio, ad tres celebriores reducemus omnes.

Quarum prima est Auicēnæ cap. 1. suæ sufficientiæ, Algazelis in lib. de scientia-

cum diuisione, Alberti Magni 1. lib. Phys. tract. 1. cap. 3. Aegidij Romani, & Linconiensis in proœmio Physicorum asserentium corpus mobile, aut naturale potius quam ens mobile esse obiectum. Probant 1. quia illud est magis propriè subiectum scientiæ, cui primo conuenit ratio obiectiua, sub qua considerantur omnia à tali scientia, sed esse principium motus, quæ est ratio obiectiua. Primo, conuenit corpori, & ratione eius enti; ergo potius erit obiectum corpus naturale, quam ens mobile. Probatur minor, quia corpus est, quod primo, & per se mouetur, ens verò, non nisi ratione corporis, & ideò quasi remotè; ergo esse principium motus primo, & per se conuenit corpori, enti verò remotè.

10. Secundò, illud est obiectum scientiæ, cuius partes considerantur in ea, & cuius passiones probantur, sed partes corporis naturalis, quæ sunt materia, & forma cōsiderãtur per se primo in Philosophia, & passiones eiusdem probantur, vt quod moueri possit, & esse in loco, nam hæc non nisi remotè pertinent ad ens; ergo corpus mobile, potius quam ens mobile erit obiectum.

Tertia quia si ens mobile sit obiectum, sequitur quod Philosophi naturalis non sit distincta scientia à Metaphysica, vel si distincta sit, quod ei sit subalternata, sed vtrunq; est falsum apud omnes; ergo ens mobile non potest esse obiectum. Probatur minor, nam ens mobile immediatè inferius est respectu entis; ergo vel est inferius quidditatiuè, eo modo, quo species est inferior genere, & tunc eadem erit scientia de ente, quæ est Metaphysica, ac de ente mobili, quæ est Philosophia, sicut eadem est scientia de genere, & specie, si verò sit inferius accidentaliter, distincta quidem erit scientia hæc à Metaphysica, sed ei subalternata, quia addit supra obiectum eius solam conditionem accidentalem, sicut addit perspectiua supra Geometriam, cui ideo subalternatur.

Secund. sent. tenet neque ens mobile, neq; corpus mobile, sed ens naturale esse obiectum, ita Tol. in proœ. huius operis. Prob. 1. quia subiectum debet exprimere passiones, quas de eo demonstrat scientia sed ens naturale formalius exprimit passiones, quã duo alia; ergo hoc potius quã illa erit obiectum. Probatur minor, quia naturale denotat id, quod habet naturam & cũ natura sit principiũ motus, ens naturale formaliter significat id, quod habet principiũ motus, & præterea ens naturale dicit naturã, quę non solũ est principiũ motus, sed etiã quietis; ergo exprimit vtranq; passionem; cum tamen ens mobile vnam tantum exprimat, nempe mobilitatem.

Tert. sent. est D. Th. 1. li. meth. l. 2. li. 4. l. 5. lib. 6. l. 19. & in proœm. huius operis, quod ens mobile sit obiectũ Philosophiæ & hæc videtur nobis probabilior. 1. quia expressa est apud Aristot. 6. Met. text. 1. his verb. *Naturalis speculatiua quædã profectò est, sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri.* 11.

Secundo probatur, quia illud pro obiecto alicuius scientiæ potius designatur, quam alia, quod formaliter & expresse continet rationem formalem, sub qua considerentur omnia, quæ pertinent ad talem scientiã, sed id habet ens mobile; ergo magis propriè obiectum huius scientiæ erit, quam ens naturale, aut corpus naturale. Probatur minor, quia ratio formalis obiectiua, sub qua considerantur omnia à Philosophia naturali est, quod aliquo modo habeant in se principium motus, vt omnes concedunt, sed ens mobile formaliter atq; distinctè importat, id quod habet principium, vel radicem motus, quam non nisi virtualiter, & quasi confu-

confusè dicit ens naturale, vel corpus naturale; ergo potius erit obiectum ens mobile.

Ad 1. arg. primæ opinionis distinguenda est maior, quod illud potius, quam aliud sit obiectum, cui primo conuenit ratio obiectiua scientiæ. Nam duobus modis potest primo conuenire alicui, nempe tanquam ei à quo primo procedit, aut tanquam notissimo, cui attribuitur, & in 1. sensu verum est quod primo conueniat corpori, quam enti, sed in 2. primo conuenit enti mobili, quam corpori mobili, & quia obiectum debet esse notius nobis, quantum fieri potest, ideo ens mobile omnibus notissimum conuenientius designatur pro obiecto, quam corpus mobile. Et eodem modo respondendum est ad 2. quia materia, & forma etiam sunt partes, entis mobilis, & passiones, quæ probantur in hac scientia, ei etiam conueniunt, imo tam partes, quam passiones attribuuntur ei, tanquã notissimo, & propterea magis propriè obiectum est, quam corpus mobile.

11. Ad 3. neganda est consequentia, quod si ens mobile sit obiectum huius scientiæ, non distinguatur à metaphysica. Et cum dicitur ens mobile esse inferius quidditatiuè respectu entis, vel solum accidentaliter. Respondeo esse inferius quidditatiuè, eo modo, quo species se habet respectu generis. Sed ex hoc non sequitur eandem esse scientiam de vtroq; quia non est eadem scientia de genere, & specie, nisi quando vtrunque continetur sub eadem abstractione à materia, si verò sub diuersa contineantur, necesse est ad diuersam quoque scientiam pertinere, & ita est, quod ens, vt est obiectum metaphysicè, continetur in supremo gradu abstractionis à materia, abstrahit enim, non solum à materia sensibili, sed etiam ab intelligibili. Sed ens mobile continetur in infimo gradu, quia solum abstrahit à materia singulari, non à materia sensibili, quam manifestum est respicere, cum motus sit sensibilis per se: vt docet Arist. 2. li. de anim. Et exemplũ huius habemus in quantitate, quæ cum sit inferior quidditatiuè respectu entis, ad alias scientias pertinet à Meta. distinctas, nempè ad Mathematicas disciplinas, propter diuersum modum abstrahendi à materia, non enim abstrahit à materia intelligibili sicut ens sed solum à materia sensibili.

Ad argu. 2. opinionis distinguenda est etiam maior, quia non est necessarium obiectum scientiæ exprimere omnes passiones, quæ de illo demonstrantur in scientia, sed satis est exprimere præcipuam ab omnibus participatam, cæteras verò virtualiter continere, & ita est, quod ens mobile præcipuam exprimit, videlicet mobilitatem, quam omnia, de quibus agit Philosophia participant, & hanc non ita expresè dicit ens naturale, vt ex se patet, sed magis confusè, quies verò minus principalis est: cum consistat in priuatione, & quam non omnia participant, & ideo non est necessarium, quod in obiecto exprimatur.

De ordine quem habet Philosophia naturalis cum cæteris scientijs.

Dignitas scientiarum, ex duobus accipienda est, ex dignitate obiecti, & ex certitudine demonstrandi, sed illa est essentialis, hæc verò accidentalis, cuius hæc est ratio, quia species scientiæ ex obiecto accipitur; ergo illa scientia perfectiorem habebit speciem, atq; essentiam, quæ perfectius habet obiectum: maior verò, aut minor certitudo non tam ex obiecto, quam ex maiori, aut minori abstractione à materia prouenit, ideo non pertinet ad essentialem dignitatem scientiæ, sed accidentalis est. Ex quo deducitur 12.

citur sic esse ordinandas scientias secundum dignitatem essentialem, vt speculatiuæ præcedant practicas, inter speculatiuas verò Metaphysica sit omnium prima, ex his, quæ per lumen naturale intellectus haberi possunt. Post metaphysicam vero collocatur Philosophia naturalis, & infimum locum tenent mathematicæ disciplinæ. Quod colligitur euidenter ex doctrina Aristotelis 6. lib. Met. cap. 1. textu 3. vbi docet, quod si nulla esset substantia spiritualis, prima omnium scientiarum esset naturalis Philosophia, sicut nunc prima est Metaphysica. Et probatur ratione, nam dignitas essentialis scientiæ sumitur ex dignitate essentiali obiecti, sed Metaphysica habet perfectius obiectum, cum de substantijs spiritualibus secundum proprias essentias disserat. Et post hanc perfectius obiectum habet naturalis Philosophia, quam Mathematicæ; nam illa de substantia rerum naturalium agit, istæ vero de quoddam eius accidente, quod est quantitas; ergo Philosophia secundum locum tenet ordine dignitatis, quam tamen excedunt Mathematicæ disciplinæ quadam accidentali perfectione ex certitudine demonstrandi desumpta, nam Mathematicæ ex vna parte magis abstrahunt à materia, & ex alia agunt de accidentibus magis notis secundum sensum, nempe de lineis, figuris, atque numeris, & ideo ex vtroque sequitur certiores esse Philosophia naturali secundum se, propter primam rationem, & etiam quoad nos propter secundam. Sed Metaphysica solum sunt certiores quoad nos, propter secundam rationem. Metaphysica vero ex natura rei considerata certiores habet demonstrationes Mathematicis, quia magis, quam illæ abstrahit à materia, sed quia facilius percipiuntur a nobis demonstrationes Mathematicæ, quia circa accidentia magis sensibilia, & propterea nobis notiora versantur, propterea certiores sunt Mathematicæ eadem Metaphysica quoad nos.

14. Sed quantū ad modum, quo nobis traduntur scientiæ diuersum, & quasi oppositum ordinē habent, nam prius tradendæ sunt mathematicæ disciplinæ, deinde Philosophia naturalis, postea moralis, & tandem Metaphysica. Ita docet Aristoteles, quem sequuntur omnes 1. li. Ethic. cap. 1. & lib. 6. cap. 8. cuius rationem reddit, quia licet Philosophia naturalis versetur circa motum, quem sensu percipimus, & ex hac parte notior nobis foret, ex altera vero ab effectibus fere semper procedit, & ideo experientiæ innititur, quam cum non habeant iuuenes, nec sunt tam capaces addiscendi eam. Facilè autem Mathematicas addiscunt disciplinas, quæ de accidentibus notioribus agunt, nec experientiæ innituntur, sed demonstrationibus à priori, quas in eisdem accidentibus constituunt. Post naturalem vero Philosophiam tradendam esse moralem probat Aristoteles, quia de virtutibus agit ad sedandas passiones requisitas, quare quietum requirunt animum, & à perturbatione passionum liberum, quē iuuenes non habent, sed nimis perturbatum ab eisdē passionibus in ea ætate insurgentibus, prius ergo tradenda est eis naturalis, deinde quietum iam per ætatem habentes animum moralis Philosophia. Quod vero vltimo loco metaphysica probat, quia de altissimis rebus, & à sensibus remotissimis (quales sunt intelligentiæ) agit, quarum cognitio dispositum requirit intellectum per alias scientias.

De vtilitate naturalis Philosophiæ.

15. Quatuor præsertim vtilitates habet inter alias naturalis Philosophia, nam 1.

nam 1. vtilis eſt ad cognoſcendam primam cauſam, nempe Deum verum, & eius vnitatem, vtrunq; enim demonſtrat ex ordine cauſarum, & effectuum: in quibus cum non ſit p. ocedendum in infinitum, neceſſe eſt ad vnam primam cauſam deuenire, à qua cæteræ participent virtutem operandi, & producendi ſuos effectus. Quam vtilitatem explicuit Paulus ad Rom. 1. illis verbis. *Inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius virtus, & diuinitas.* Secun. vtilis eſt ad percipiendos ſenſus ſcripturæ ſacræ, in qua multa continentur, quæ ex proprietatibus, atque effectibus rerum naturalium intelligenda ſunt. Vtilis eſt tertio ad conſequendas cæteras ſcientias, quæ poſt eam tradendæ ſunt, vt moralem Philoſophiam, Metaphyſicam, & Medicinã, imo etiam diuinam Theologiam, quæ de rebus diuinis, & ſuper naturalibus agit, in quibus producendis, atq; ordinandis, naturis, & proprietatibus rerum ſeſe accommodat Deus, & propterea ex his maximè dependet notitia earum. Vtilis tandem eſt propter ſemetipſam, quia cum ſit ſcientia ſpeculatiua, per ſe expetenda eſt, & procuranda, tanquam maximum quoddam bonum perficiens noſtrum intellectum, cuius quaſi pabulum iucundũ, ac ſuaue eſſe docuit Tullius lib. 2. Academicarum quæſtionum.

Generalis totius Philoſophiæ naturalis diuiſio.

Philoſophia naturalis, vt nobis eſt tradita ab Ariſtotele, iuxta naturam ſui obiecti adæquati, quod eſt ens mobile, ſic diuidenda eſt. Ens mobile ſex modis conſiderari poteſt. Primo, in communi, prout continet principia, cauſas, & proprietates rerum naturalium, & de eo ſic accepto agunt octo libri Phyſicorum. Secun. conſideratur, vt continet principiũ motus localis, & circa illud hoc modo ſumptum verſantur libri de cœlo, & mundo, in quibus de compoſitione totius vniuerſi, ex corporibus ſimplicibus, & mixtis, motibuſq; eorum localibus agitur. Tertiò conſideratur prout habet in ſe principium motus ad formam, per quem corpora generantur, & corrumpuntur, augentur, & alterantur, & de eo ita accepto diſputant lib. de generat. & corrupt. Sed quia inter corpora naturalia quædam ſunt mixta imperfectæ compoſitionis: quæ non ex omnibus elementis, ſed ex quibuſdam tantum fiunt, nec in omni loco, ſed certo quodam, ac determinato, & propterea appellantur Metheorologica, ideo ſpeciale, ac diſtinctum opus de his edidit Ariſtoteles quod Metheora nuncupauit quatuor libr. contentum. Quarta conſideratio entis mobilis eſt pro digniori eius parte habente principium vitæ (quam vocant animam) de qua compoſuit tres libr. Conſideratio quinta, prout continet principia quarundam affectionum corporum viuentium. De quibus quædam alia opuſcula edidit (parua naturalia nuncupata) vt de ſenſu, & ſenſibili, de ſomno, & vigilia, de iuuentute, & ſenectute, ac de vita, & morte. Vltima 16
tandem conſideratio entis mobilis eſt, in quantum continet ſpeciale principium generationis animalium, ad quam conſiderationem pertinet diuerſitas partium, ex quibus componuntur. De horum igitur generatione, & quaſi ſtructura, aut compoſitione egregium opus compoſuit Ariſt. in tres partes diſtributum. His nominibus nuncupatum, de hiſtoria animalium, de generatione animalium, & de partibus animalium. Totam autem hanc doctrinam de animalibus, *libros octoginta talentorum* Græci vocant, vt referunt Pli-

nius lib. 8. hist. natur. cap. 6. & Budæus lib. 2. de asse. Eo quod tot talenta impenderit Magnus Alexand. ad obseruationẽ eorũ, quæ in eis pertractantur, summa diligentia quærens diuersa, atq; exquisita genera animalium, & asportare faciens, ad præsentiam eiusdem Aristót. Ad hanc vltimam partem Philosophiæ reduceretur opus de plantis, quod Aristot. ipse promisit in initio metheorum, & quod se edidisse testatur, lib. 5. de historia animalium cap. 1. sed temporis etiam iniuria perijsse credimus. Nam qui circunfertur sub nomine Aristotel. diuersum longè stylum, & loquendi phrasim habere videtur, & ideo ex eius officina non prodijsse. Et ecce totam Philosophiam naturalem ab Arist. traditam, & in scholis explicari solitam in sex partes distributam iuxta sex considerationes entis mobilis.

Speciale, ac breue proœmium in octo libros de Physica auscultatione.

17 INscriptio horum librorum *de Physico auditu, seu auscultatione*, iamdiu in schola recepta est. Cuius rationẽ vt redderent grauissimi auctores, nempe Plutarch. in vita Alexand. Clemens Alexandrinus lib. 5. stromatum, Tullius lib. 5. de finibus, & Simplicius in proœmio huius operis, duo scriptorum genera edidisse Aristo. referunt, vnum quod exotericum vocauit, hoc est extraneum, quod cum faciliorem, & minus elaboratam scribendi rationem contineret, & vulgi captui magis esset accommodatum, minus requirebat magistri, aut interpretis vocem. Alterum acromaticum subtilioris Philosophiæ doctrinam continens, & à vulgari philosophandi genere valde remotum, quod propterea auscultatorium nuncupauit, eo quod ab auditoribus maiori studio, & attentione audiri, seu auscultari, & à præceptoribus accuratius enarrari postularet. Huius generis scriptorũ meminit Arist. ipse in epist. ad Alexandrum, quam retulit Gellius lib. 20. cap. 4. addens morem fuisse Aristot. acromaticam doctrinam explicare matutino tempore, vtpotè ad difficilia percipienda aptissimo, exotericam verò vespertino potius minus attentioni accommodato. Et quia acromatica doctrina continet Metaphys. & totam naturalem Philosophiam, (cuius pars est opus hoc Physicorum,) ideo de Physica auscultatione inscribitur. Quod nomen licet toti doctrinæ acromaticæ tribuendum esset, his libris specialiter attributum est, quia quasi caput eius est, continens prima, atq; vniuersalia fundamenta ad cætera intelligenda, quæ in reliquis Philosophiæ partibus, & in tota Metaphysica traduntur valde necessaria. Metaphysica verò, & reliquæ partes eiusdem Philosophiæ peculiaribus inscriptionibus gaudent.

Ordo horum librorum respectu aliarum partium Philosophiæ talis est, vt primum locum inter omnes teneant, tanquam prima totius Philosophiæ pars secundum communem sententiam omnium interpretum, quod & Aristot. ipse in eorum proœmio, testatur dicens, statim sibi differendum esse de principijs naturalibus.

De modo procedendi.

MEthodum verò procedendi in eis à se seruandum proposuit idem Aristot. in eodem proœmio dicens communia prius à se tractanda esse, deinde particularia suis proprijs locis, quod patet ad methodum diuisionis, & resolutionis pertinere; & hoc idem in principio 1. lib. de partibus animalium repetit.

De sub-

De subiecto huius operis.

18 SVbiectum huius operis idem ens mobile est, quod pro subiecto totius Philosophiæ naturalis designauimus, diuersa tamen ratione consideratum, nempe in communi; & vt abstractum ab inferioribus. Duobus enim modis considerari potest ens mobile. Primò, in communi, & quasi abstractum à particularibus, in quantum solum dicit principia communia motuũ, sub nomine naturæ comprehensa, quæ sunt materia, & forma, ex quibus ens naturale completum componitur. Secundo consideratur, non solum, vt communia hæc principia motus continet, sed particularia etiam huius, & illius entis mobilis, nempe localiter mobilis, aut secundum formã, vel vitæ principium. Et primo modo est obiectum horum libr. de Physico auditu, sub secunda vero consideratione est obiectũ adæquatum totius Philosophiæ naturalis.

Generalis diuisio huius operis.

OPus hoc in octo membra, vel libros diuiditur. Primus agit de trib principijs rerum naturalium, materia, forma, & priuatione. Secundus de natura, & causis rerum naturalium. Tertius de motu, & infinito. Quartus de loco, vacuo, & tempore. Quintus de vnitate, contrarietate, atque speciebus motus. Sextus de diuisione motus in partes, & principia, ex quibus componitur. Septimus, & octauus de primo motore, eiusque attributis, aut proprietatibus. Sed quare omnes dicantur de principijs, cum duo tantum priores de principijs differant. Respondeo merito hos omnes lib. de principijs vocari, quia cum obiectum eorum sit ens mobile pro radice, seu origine motus, radix autem, seu origo motus sit materia, & forma, quæ non possunt intelligi, nisi intellecto, aut explicato motu, sicut potentia, aut virtus quælibet non potest intelligi, nisi per suum actum. Hinc est, ad doctrinam eorundem principiorũ pertinere tractatum de motu, & consequenter de loco, & tempore: in quibus natus est fieri. De vnitate etiam, contrarietate, & specieb. eius in communi saltem consideratis, necnon de partibus, ac principijs, ex quibus componitur, & tandem de primo motore a quo fit.

LIBER PRIMVS DE PHYSICO AVDITU, seu auscultatione.

CAPVT PRIMVM de ordine procedendi.

TEXTVS ARIST.

Quoniam intelligerẽ, ac scire contingit circa omnes scientias, &c.

Breuis expositio text.

PRIMVM cap. quasi prooemium est totius operis, in quo duo agit Aristo. 19
Primò proponit ea, de quibus in toto ipso opere præcipuè agendum est. Secundò proponit methodum à se seruandam in eorundem notitia tradenda. Materia, à qua incipiendum est in his libris, docet esse principia rerum naturalium, & simul probat hac ratione. In tradenda cognitione cuiuslibet rei habentis principia, causas, & elementa, à notitia harum incipiendũ est, ex qua dependet notitia eiusdem rei cognoscendæ: sed res naturalis, cuius cognitio in hoc opere intenditur, habet principia, causas, & elementa; ergo ab his inchoanda est tra-

est tractatio eius. Quid autem per principia causas, & elementa intelligat Aristot. benè explicat D. Tho. quem sequuntur ferè omnes interpretes asserens, tria hæc se habere, tanquam superius, & inferius, ita vt principium superius sit, & eo inferius causa, infimum verò elementũ, quod significat primum, ex quo componitur res. Principium itaq; dicit illud, à quo res quomodocunque incipit, siue tanquam à causa, siue solum tanquam à termino à quo. Vnde priuatio etiam comprehenditur sub nomine principij, sed causa addit influxum, ita vt causa sit principium, à quo res habet esse per influxum: vnde à ratione causæ priuatio excluditur, quia neq; in generationem rei, neque in eius esse influxum habet. Elementum verò influxum dicit, sed addit esse primum, ex quo componitur res, vt littera dicitur elementum orationis. Et respectu rei naturalis sola materia dicitur propriè elementum, quia sola illa est primum, ex quo fit res, nam forma ex potentia eius educitur; & ideo nõ est primum, nec propriè elementum. Quidquid igitur elementum est, etiam est causa, & quidquid est causa, est etiam principium, sed non omne principium est causa, vt de priuatione constat, neque omnis causa est elementum, vt patet de efficiente, & forma, benè ergo Aristot. procedendum esse in tradenda cognitione rei naturalis à principijs, causis, & elementis docuit, vt his tribus vocibus omnia comprehenderet, ex quorum cognitione, notitia eius dependet.

90 In 2. part. proponit methodum obseruandam in tradenda cognitione horum, nempe ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, & à confusis ad distincta procedendum esse. Quod etiam probat hac ratione. Insitum nobis est à natura, vt in tradendis disciplinis ab his procedamus, quæ nobis sunt notiora, vt per hæc possimus assequi cognitionem aliorum, quæ minus nota nobis sunt, sed vniuersaliora & magis confusa sunt nobis notiora; ergo ab his incipiendum est. Minor euidens est. Sed eam probat Aristot. tribus exemplis. Primò, quidẽ totius sensibilis, quod prius nobis occurrit sub quadam confusa ratione, quam partes, & ideo prius à nobis cognoscitur cognitione confusa. Deinde ex toto intelligibili, quod est vniuersale prædicatum prius etiam nobis occurrente in progressu cognitionis intellectiuæ, quam particularia. Vt prius corpus, quam animal, vel homo. Et tandem exemp' ... rorum, qui prius vocant omnes patre: ... uadam confusa ratione, quam speciali nomine alicuius vtantur, ex quibus sequitur ab vniuersalioribus procedere quamlibet notitiã rerum. Per confusa autem, & vniuersaliora, non diuersa, sed eadem intelligit Aristot. secundum expositionem D. Tho. à pluribus probatam.

Dubium vnicum circa textum expositum.

DVo asserit Aristot. in hoc breui cap. quæ videntur sibi contraria. Primum, quod in tradenda rerum naturalium scientia, à principijs, causis, & elementis earum sit procedendum. Cum ex notitia horum dependeat illarum scientia. Secundum asserit in eisdem principijs tradendis à notioribus nobis procedendum esse, quæ sunt vniuersaliora, atque confusa. Hæc autem contraria esse, probatur in eadem Philosophia: in qua ab effectibus sæpè proceditur, tanquam nobis notioribus, vt per eos cognoscamus causas, & principia, atque elementa rerum naturalium. Non ergo semper ab his incipiendum est. Quod etiam patet in primis

primis inuentoribus eiusdem Philosophiæ: qui ex effectibus cæperunt cognoscere causas, & principia rerum, quare non inceperunt ab his, vt incipiendum esse docet Aristot.

Huic dubio respondent Conimbricenses, duabus vijs comparari scientiam, videlicet propria inuentione, vel industria Magistri, & dũ propria inuentione comparatur non esse necessarium à principijs causis atq; elementis procedere, sed procedi potest ab effectibus nobis notioribus. Si verò comparetur scientia industria Magistri, necesse est ab illis procedatur. Et quia Arist. in his lib. alijs tradebat scientiam: hoc modo sibi esse procedendum docuit. Primi ergo inuentores ab effectibus potuerunt procedere, quin huic regulæ Arist. fuerint contrarij. Hæc tamen solutio non potest dubio satisfacere. Quod sic probo, non solum primi inuentores Philophiæ processerunt ab effectibus, sed etiam Arist. ipse in tradenda nobis Philosophia sæpè ab eisdẽ procedit, & rarò à causis: vnde ferè semper procedit per demonstrationes, quia, & nunquam ferè per demonstrationes propter quid; ergo neq; in vno, neq; in alio modo assequendi, vel tradendi scientiam necesse est per principia, & causas à priori demonstrare, sed in vtroque possumus procedere ab effectibus per demonstrationes quia.

12 Alio igitur modo soluendum est dubium, quia aliud est in tradenda scientia rerum naturalium incipiendum esse à principijs, causis, & elementis earum, aliud per demonstrationes à causis procedendum esse. Primum est, quod Aristot. docuit in præsenti cap. & hoc semper fieri debet procedendo à notioribus nobis, siue notiora nobis sint effectus, siue causæ. Itaq; vtroque modo demonstrandi à priori, & à posteriori vti possumus in assequenda, vel tradenda scientia rerum naturalium, siue propria inuentione eam assequamur, siue eam alijs tradamus, semper tamen in assequenda, vel tradenda à à priori, vel à posteriori, hoc est, siue per causam, vel effectum demonstrando, incipiendum nobis est à principijs, causis, & elementis earundem rerum naturalium: cum semper earum notitia, quomodocunq; assequenda, vel tradenda ab eis dependeat.

Secundum verò, quod per demonstrationes a causis, vel ab effectibus procedendum sit in tradenda, vel assequenda scientia earundem rerum, nec docuit Aristot nec docere potuit, quia nec verum est, nec necessarium, sed vtroque modo procedi potest, dummodo à notioribus nobis semper procedatur. Itaq; duo hæc simul, & semper obseruanda esse docuit Aristot. nempe in tradenda, vel assequenda scientia alicuius rei, à principijs, causis, & elementis eius incipiendum esse, quia ex horum notitia dependet. Et rursus ad cognoscenda hęc incipiendum esse à notioribus nobis, hoc est ab vniuersalioribus, & confusis, siue per viam effectus à posteriori demonstrando procedatur, vel per viam causarum demonstrando à priori, de quo nihil prorsus præcepit, sed liberum reliquit. Et ita potuerunt primi inuentores Philosophiæ procedere ab effectibus, vel causis, in suis demonstrationibus, & Aristot. etiam in tradenda nobis scientia rerum naturalium. Semper tamen illi, & semper etiam iste, inceperunt à principijs, causis, & elementis rerum naturalium, & in horum cognitione assequenda, vel tradenda ab his, quæ sibi erãt notiora, siue effectus essent, siue causæ. Et his etiam solutum esse constat arg. pro ratione dubitandi propositum, duasque regulas ab Aristot. traditas nihil contrarietatis continere.

QVAESTIO I.

An necesse sit ad perfectam rei notitiam omnes causas eius cognoscere.

24 Cognitionem cuiuslibet rei habentis principia, causas, & elementa, ex horum notitia dependere docuit Arist. & ideo à notitia earundem incipiendum esse in tradenda scientia eiusdem rei. Quærimus ergo, an ad perfectam cognitionem eius requiratur cognitio omnium causarum, vel sufficiat aliquas cognoscere. Vt autem intelligatur quæstio: distinguenda est imprimis cognitio in quidditatiuam, seu essentialem, & accidentalẽ. Quidditatiua est, per quam essentia rei cognoscitur: accidentalis, per quam solum cognoscuntur eius accidentia. Et de accidentali non procedit quæstio, sed de quidditatiua: quæ adhuc est duplex, nam alia est simplex (quam definitiuam vocant) quia ex incomplexis, atq; essentialibus prædicatis, per quæ res solet definiri, resultat, & talis est cognitio hominis, quæ habetur, per hæc prædicata, substantia, corpus, viuens, animal, & rationale. Alia est cognitio complexa, & scientifica, quæ habetur de obiecto alicuius scientiæ per passiones, quæ de illo demonstrantur, vt de homine per risibilitatem, admirationem, & capacitatem disciplinæ, nam licet passiones sint accidentia rei, per essentiam tamẽ, à qua procedunt, demonstratur ei conuenire, & ideo essentia ipsa est, quæ scientifico modo cognoscitur. Sed vtramque tandem diuidunt in perfectam simpliciter, aut in certo genere, vel secundum quid Et perfectam omnes ferè vocant eam, per quã res cognoscitur, quantum cognoscibilis est essentialiter, quare cum comprehensiua conuerti asserunt, & ita est, quia cum perfectum simpliciter sit, cui nihil deest, ex his, quæ nata sunt ei conuenire, perfecta cognitio rei erit ea tantum, cui nihil deest: & talis esse non potest, nisi per eam cognoscatur res, quantũ apta est cognosci, vel quantum cognoscibilis est. Et hoc idem est, atque comprehendi. Cognitio vero perfecta rei in certo genere, aut ordine est ea, per quam cognoscitur res, quantum cognoscibilis est in illo genere, vt si homo cognoscatur sub consideratione, vel ordine entis naturalis, quantum sub tali consideratione cognoscibilis est, dicetur cognosci quidditatiuè, sed imperfectè, quia alijs modis cognosci potest.

25 Causa etiam duplex est, per se, & per accidens. Per se est illa, à qua per se dependet effectus, vt causa per se statuæ est statuarius. Causa verò per accidens, à qua non per se, sed per accidens dependet, vt musicus dicitur causa per accidens statuæ, quia accidit, vt musica coniungatur statuario, à quo per se dependet. Et quidem de causa per accidens non intelligitur quæstio, quia cum res non accipiat per se ab ea suum esse, certum est quidditatiuam eius cognitionem non dependere ab ea. Solum ergo intelligitur de causa per se, quæ est quadruplex, finalis, efficiens, formalis, & materialis, & ideo sensus eius est. An ad cognitionem quidditatiuam, atque perfectam rei, necesse sit cognoscere omnes has causas, vel satis sit aliquas cognoscere. Et quia in omnibus ferè conueniunt autores, dicemus breuiter ea, quæ tenenda sunt ex consensu omnium, vno, aut alio verbo significantes, id in quo vnus, aut alter dissentiat ab alijs.

Quod, vt clarius fiat, aliud notandum est, nempe ad quidditatiuam rei cognitionem duobus modis aliquid esse necessarium, vel tanquam aliquid ei essentiale, aut tanquam id, sine quo essentialia non

non possunt intelligi, vt ad cognitionem quidditatiuam relatiui, necesse est cognoscere terminum; quia licet non sit de essentia eius, non tamē potest essentia relationis intelligi, nisi cognito termino.

16 His suppositis duabus conclusionibus respondetur propositæ quæstioni. Prima est, ad quidditatiuam cognitionem rei, siue definitiuā, siue scientificam non perfectam simpliciter, aut non comprehensiuam, sed solum perfectam secundum quid, hoc est in aliquo genere, aut consideratione, non requiritur cognitio omnium prædicatorum essentialiū, quæ sub quacumque consideratione habere potest, nec etiam causarum omnium, sed sufficit cognoscere de ea prædicata essentialia Physica, Physicas proprietates eius, & etiam quatuor genera causarum, vt in Physica considerantur. In hac conclusione conueniunt omnes, præter Toletum, qui hanc cognitionem rei vocat perfectam simpliciter, contra communem eorum consensum, & contra rationem perfecti simpliciter, cui nihil deesse debet in vllo genere. Et ratio eius est manifesta, quia si hæc de re aliqua cognoscantur, cognoscetur, quantum cognoscibilis est in ordine, vel consideratione philosophica; ergo talis cognitio eius perfecta erit in tali genere. Probatur minor, quia cognitio quidditatiua incomplexa eius solum dependet ex prædicatis essentialibus: quæ sub tali modo abstractionis à materia considerari possunt de ea, & scientifica solum ex proprietatibus physicis, & causis, intrinsecis quidem, vt materiali, & formali: ex quib. componitur, tanquam partibus essentialibus physicis, atq; etiam ex causis extrinsecis, quæ sunt efficiens, & finalis; quæ licet non pertineant ad essentiā, non possunt essentialia eius intelligi, nisi eis sub tali ordine cognitis. Sed non est hoc intelligendū de quacumque causa efficienti, aut finali, etiam Physica, sed solum de prima efficiente, & vltimo fine, qui est Deus; quia licet etiam ab alijs dependeat, vt filius à patre, non tamen essentialiter, nisi à solo Deo, à quo solo constat produci posse cessantibus alijs; à quibus non nisi per virtutē liberè communicatā à Deo producitur. Quod verò a Deò dependeat essentialiter, probatur euidenter, quia esse cuiuslibet rei naturalis essentialiter est participatum à Deo, tanquā à primo eius fonte; ergo essentialem dependentiam ab eo includit, tanquam à primo efficiente, à quo deriuatur: atq; etiam, tanquam ab vltimo fine. Quia homo (Gratia exempli) essentialiter est capax beatitudinis, quæ cum in solo Deo, tanquam in vltimo fine consequendo consistere posit, essentialem dicit ordinem ad Deum vltimum eius finem. Vnde sequitur non posse essentiam eius perfectè cognosci, etiam in tali ordine physico, nisi cognito Deo, vt primo eius efficiente, & vltimo fine.

Secunda conclusio, ad cognitionem rei simpliciter perfectam, aut comprehensiuam, siue incomplexam, aut definitiuam, siue complexam, aut scientificam necesse est cognoscere omnia prædicata essentialia, quæ sub quacumque consideratione ei possunt conuenire, omnes passiones, omnes potentias, aut virtutes, omnes etiam perfectiones, atq; etiam omnes causas, nō solum intrinsecas, sed extrinsecas, cuiuscumq; generis, aut ordinis, à quibus essentialiter dependet. In hac etiā conueniunt omnes. Et ratio eius est manifesta, quia cognitio rei simpliciter perfecta talis esse debet, cui nihil desit, ex his, quæ in quocumque genere, vel consideratione habere potest, ergo vt talis sit debet per eam cognosci res, quantum est cognoscibilis, quod est esse comprehensiuam, sed per illa omnia cogno- 17

sci potest; ergo omnia requiruntur ad cognitionem eius simpliciter perfectam, aut comprehensiuam.

Sed aduersus hanc conclusionem est difficile arg. quia si vera est, sequitur ex ea non posse perfectè cognosci, aut comprehendi potentiam, nisi cognoscantur omnia, quæ sub obiecto eius continētur: vnde non poterit comprehendi intellectus, nisi cognoscantur, omnes entia existentia, & possibilia, nec potentia visiua, nisi cognoscantur omnia colores possibiles, nec tandem materia prima, nisi cocognoscantur omnes formæ etiam possibiles. Probatur consequentia, quia licet obiectum non sit de essentia potentiæ, nec formæ de essentia materiæ, ordo tamen ad obiectum, vel ad formas essentialis est vtriq;, sed ordo non potest intelligi, sine termino, cum sit relatio; ergo nec potentia, nisi cognitis his, quæ continentur sub eius obiecto, aut materia sinē cognitione omnium formarum. Huic argum. quantum pertinet ad comprehensionem materiæ conantur respondere Conimbricenses, sed tandem visum est eis solui non posse, sed concedendum esse, quod intendit, videlicet materiam non posse ab aliqua creatura comprehendi: cum nulla sit, quæ cognoscere possit omnes formas possibiles, saltem virtute naturali, nam per super naturalem reuelationem Dei cognosci poterunt. Et eadem ratione concedunt nullam creaturam posse virtute naturali comprehendere continuum, quantumuis minimum, quia partes proportionales actu infinitas, quas habet, non potest cognoscere.

28 Hæc tamen solutio videtur mihi contraria communi sententiæ totius ferè scholæ. Probatur, quia omnes concedunt superiores angelos naturaliter comprehendere hominem, & etiam omnes angelos inferiores. Et ratio huius est manifesta, quid superiora alicuius ordinis ex propria natura comprehendere debent omnia inferiora sui ordinis. Vt patet in corporibus, nam aer comprehendit aquam, ignis aerem, primum cœlum ignem, & alia elementa, & superiores cœlos comprehendunt inferiores, & quod in corporibus contingit secundum comprehensionem materialem contingere absque dubio debet in spiritibus secundum comprehensionem formalem cognitionis, at secundum hanc solutionem impossibile hoc est. Quia si intellectum hominis, aut angeli inferioris non possunt naturaliter comprehendere superiores angeli, nec poterunt comprehendere animam, vel substantiam angeli, cuius virtus, & potentia est. Quia ad comprehensionem rei, necessaria est comprehensio omnium virtutum, & potentiarum eius, vt nos probauimus, & ipsimet concedunt.

Pro solutione igitur arg. explicandum est in particulari, quid requiratur, & sufficiat ad comprehensionem quidditatiuam rei. Dicimus autem illud requiri, & sufficere, vt cognoscatur quantum cognoscibilis est essentialiter, aut quidditatiuè. Ad hoc verò requiritur quidem, atque etiam sufficit cognitio eorum, ex quibus magis cognoscibilis quidditatiuè redditur, vel certe nouo modo cognoscibilis, & cum in tantum sit res cognoscibilis, in quantum est ens, illa necessariò cognoscenda sufficient ad comprehensionem; ex quibus entitas rei, aut ratio formalis eius aliquo modo crescit, vel perfectior fit substantialiter.

Ex quibus colligitur non esse necessarium ad comprehensionem rei substantialem ea cognoscere: ex quibus purè accidentaliter, aut extensiuè, vel per solam denominationē extrinsecam magis perficitur, magis aut nouo modo cognoscibiles 29

biles redditur. Probatur euidenter, quia sine his potest cognosci, quantum cognoscibilis est substantialiter. Quare non erit necessarium ad comprehendam potentiam cognoscere omnes actus, quos producere potest circa diuersa obiecta materialia numero, aut specie diuersa, imo neque obiecta ipsa materialia. Probatur consequentia, quia nihil horum pertinet ad perfectionem essentialē potentiæ. Quod enim plura entia, vel pautiora contineantur sub obiecto intellectus, aut plures species coloris sub obiecto visus: quod plures etiam actus circa ea possint exercere, non variat essentialem rationem harum potentiarum, quæ ex ratione formali obiectiua solum accipitur, non ex obiectis materialibus, sed ad quandam extensionem accidentalem pertinent; quare non erit necessarium ad substantialem comprehensionem ea in particulari cognoscere, sed satis est, si cognoscatur rationem formalem veri, autem intelligibilis, seu visibilis ad quæcumq; entia, & ad quoscumq; colores extendere se posse, & quoslibet actus posse circa ea exercere has potentias. Et eadem ratione non pertinet ad essentialem perfectionem materiæ, quod plures possit formas recipere, sed maxima imperfectio eius est, & adhuc imperfectio hæc non crescit substantialiter ex eo, quod plures possit, vel pauciores recipere, numero, aut specie diuersas, sed solum extensiua quadam ratione, & accidentali; quare non est necessarium omnes cognoscere ad comprensionem substantialem materiæ, sed sufficit cognoscere, in communi, quod potest recipere omnes formas amissibiles, ex quo distinguitur specie à materia cœlorum. Nec tandem ad comprehensionem continui cognoscere infinitas partes proportionales distinctè & in particulari, quia hæc non pertinent ad perfectionem essentialem eius, sed extensiuam, & quasi accidentalem, cum materiale prorsus hoc sit. Sed satis est cognoscere in communi, quod infinitas partes actu habeat. Et ex hac doctrina luce clarius constat solutum esse argu. cui neganda est consequentia, quod hæc omnia non possint comprehendi à creatura aliqua.

QVAESTIO II.

An qualibet scientia demonstret suas conclusiones per omnia genera causarum.

OCcasionem sumpsit quæstio hæc ex eo, quod Aristot. docuit cap. præsenti, nempe in tradenda scientia cuiuslibet rei à principijs, & causis eius esse procedendum. Si enim à causis, meritò dubitatur, an ab omnibus demonstret scientia quælibet proprietates sui obiecti, vel solum per vnam, vel alteram demonstrando procedere sufficiat, hoc est, per formalem, aut materialem, & quia tres sunt gradus speculatiuarum scientiarum, de quibus quæstio procedit, secundum triplicem abstractionem à materia, de singulis specialiter loquendum est.

Quid sit sentiendum de modo demonstrandi metaphysicè.

IN primo gradu collocatur metaphysica, quia omnimodo abstrahit à mate- 30
ria. De qua primo dicendum est, an omnibus generibus causarum vtatur in suis demonstrationibus, vel quibusdam tantum. Et quod tribus generibus, videlicet formali, finali, & efficiente vtatur, certum est apud omnes, vt testantur Commen. lib. 2. Meta. Comm. 6. Albert. Mag. lib. 3. tractat. 3. cap. 1. & lib. 12. tract. 1. cap. 3. P. Pererius 3. lib. cap. 5. sed præcipuè D. Tho. lect. 1. horum Commentariorum his

verbis. *Metaphys. demonstrat per causam formalem, & finalem praecipuè, & etiam agentem.* Et huius ratio manifesta est, quia de primo ente agit, qui est primum efficiens, & vltimus finis: & rerum omnium essentias considerat secundum proprium modum abstrahendi à materia, docetque per genus & differentiam, tanquam per partes essentiales esse definiendas. Definitio autem formale genus causae continet respectu definiti; ergo negari non potest, quin his tribus generibus causarum in suis demonstrationibus vtatur.

31 Solum de materiali potest esse dubium, quia metaphysica abstrahit, non solum à materia sensibili, sed etiam intelligibili; ergo pugnat cum proprio modo abstrahendi à materia consideratio causae materialis. Probatur consequentia, quia causa materialis non est aliud ab ipsa materia. Hoc tamē non obstante sentiunt omnes, tam antiqui, quam moderni, aliquo modo considerare causam materialem, quo autem modo possibile hoc sit, non omnes eodem modo explicant.

Prius tamen, quam diuersos modos explicandi referamus, duo sunt reijciendi, tanquam apertè falsi. Primus eorum, qui metaphysicam in duas scientias diuidunt ita vt vna sit, quae de praedicamentis per se agat. Sub quibus certum esse aiunt collocari materiam, & materialia omnia, alioqui non possent constare coordinationes praedicamentales ex communibus praedicatis rerum materialium, & immaterialium factas. Alia scientia metaphysica est, quae agit de solis entibus spiritualibus, vt de Deo, & intelligentijs; quae licet non possit per causam materialem demonstrare, potest tamen prima.

32 Alij verò quos citat P. Franciscus Suarius Tomo 1. suae Meta. disput. 1. sectio. 4. ad finem, licet non distinguant duplicem scientiam metaphysicam, distinguunt tamen duplicē considerationem eiusdem. Nam primò consideratur, vt particularis scientia distincta à caeteris: 2. vt vniuersalis ars, quo pacto caeteris scientijs, & artibus praeest, & omnium domina, atq; regina vocatur, vt docet Aristoteles primò post textu. 23. & in principio Metaph. Et sub prima consideratione nō potest considerare causam materialem, benè tamen sub secunda.

Vtraque autem haec sententia est contra Aristotelem, & contra rationem, nam Aristoteles 3. libr. Meta. textu 2 & lib. 6. textu 3. expressè docet Metaphysicam esse vnam scientiam, & non multiplicem, cuius ratio euidens est, quia vnitas scientiae ex vnitate sui obiecti accipienda est, sed ens sub omnimoda abstractione à materia, quae est ratio formalis obiectiua eius, comprehendit non solum praedicamenta, sed etiam spirituales substantias, vt per se est manifestum; ergò non potest distingui in duplicem scientiam, quare falsa est prior sententia. Et ex consequenti secunda, quia si sub ratione vnius scientiae distinctae ab alijs non potest materialem causam comprehendere; ergò nec etiam sub ratione vniuersalis artis. Probatur euidenter consequentia, quia ars quaelibet determinatum obiectum, & determinata principia debet habere, & scientifica quidem, si ars sit liberalis, sed non potest habere Metaphysica aliam rationem obiectiuam, nec alia principia scientifica in ratione artis, diuersa ab his, quae habet in ratione scientiae: cum ratio artis, si eam haberet, in eadem ratione scientiae deberet esse fundata; ergò si in ratione scientiae non potest se extendere ad considerandam causam materialem, nec etiam in ratione artis. Praeterquam, quod nullus vnquam dixit metaphysicam esse artem; cum constet non ordinari ad aliquod opus efficiendum,

endum, vel dirigendum; ergò falsum supponit secundus modus dicendi.

33 His opinionibus refutatis, est opinio alia modernorum asserentium metaphysicam considerare per se substantias separatas à materia: materiales verò, & materiam ipsam, ex qua componuntur, non per se, sed solum, in quantum notitia earum necessaria est, vt ab eis separentur spirituales substantiæ, & hac sola ratione agitur in metaphysica de prædicatis essentialibus substantiæ materialis, nempe de eo quod sit ens per se, composita ex materia, & forma, quod sit vnum, & verum. Quod solum est considerare materiam, & materiales substantias, in quantum eis conueniunt prædicata transcendentalia.

Vera tamen sententia colligitur euidenter ex Arist. 2. lib. Met. Sum. 2. cap. 1. vbi substantiam materialem, atq; etiam materiam, & formam, ex quibus componitur per se, considerari docet à Metaphysica, & Philosophia naturali, diuersa tamen ratione, nam Metaphysica eam considerat, vt est quid compositum ex potentia, & actu reali, tanquam ex partibus: quod patet non habere substantias spirituales. Materiam verò, & formam, vt sunt potentia, & actus realis componentes eandem substantiam. Sed naturalis Philosophia eandem substantiam corpoream considerat, non solum, vt compositam ex his, sed vt habet radicem motus, materiamque, & formam, non solum, vt eam componentes, sed vt sunt primæ radices motus, & hoc est considerare illam, vt habet naturam, vel vt est ens naturale, materiam verò, & formam, vt partiales naturæ eam componentes. Et vt vno verbo mentem, atque sensum Aristotelis explicemus, dicimus metaphysicam considerare materialia, & materiam ipsam, non modo materiali, quia non in ordine ad motum, sed abstrahendo ab illo, & ex consequenti à modo materiali. Naturalem verò Philosophiam considerare materiam, & materialia, materiali etiam, ac sensibili modo; cum ea consideret in ordine ad motum. Et ideo vtraque considerat causam materialem, vtraque ea vtitur in suis demonstrationibus, illa quidem modo non materiali, sed abstrahendo ab illo, hæc vero materiali modo. Ex quibus constat non pugnare duo hæc inter se, videlicet metaphysicam abstrahere omnino à materia, & nihilominus materiam, & materialem substantiam considerare, quia abstractio omnimoda à materia solum tollit modum materialem eam considerandi, non considerationem eius, quam habere potest modo non materiali iuxta proprium modum abstractionis, & iuxta eundem potest per se considerare formalem, & materialem causam, eisq; vti in suis demonstrationibus, & non solum, vt distinguat spirituales substantias à corporeis. Et ex his constat solutum esse argumentum.

Quibus generibus causarum vtantur mathematicæ disciplinæ in suis demonstrationibus.

Prima opinio tenet nullam causam propriè considerare, sed demonstrationes earum per quasdam rationes priores procedere veris causis similes. Quemadmodum demonstrationes, quibus vtitur Metaphysica ad probandum aliqua attributa Deo conuenire per alia, vt esse indiuisibilem, quia est intellectualis, & esse vnum, quia est primum ens, & etiam solet probari, quod sit æternus, quia est immutabilis. Et nihilominus demonstrationes istæ, atq; etiam mathematicæ veræ sunt, & potissimæ. Ita Niphus, & Venetus cap. præsenti, & Burida. in proœm. Met. quos sequuntur aliqui ex modernis ad- 34

dentes mathematicas disciplinas non esse propriè scientias, sed certam quandam notitiam numerorum, & figurarum tradere, nec per causam, nec per effectum.

Probant testimonio Aristotelis 2. lib. Moralium ad Eudemum cap. 7. vbi asserit solum vti quibusdam principijs initio scientiæ præsuppositis ad inferendas cõclusiones, quibus sublatis necesse est omnes demonstrationes tolli.

Probant deinde ratione 1. quia Mathematicæ abstrahunt à motu, cum abstrahant à materia sensibili; ergo ab omni genere causæ. Probatur consequentia, quia omnes causæ habent necessariam connexionem cum motu, materia tanquam subiectum, efficiens, vt vnde procedit motus, finis, vt cuius gratia res mouetur, & forma vt per eundem motum acquisita tanquam terminus eius.

Secun. quia mathematicæ agunt de quibusdam accidentibus, vt de linea, & numero, sed accidentia carent materia, & forma, ex quibus componantur, vt ex se est manifestum: ergo impossibile est aliquid de eis demonstrare per causam materialem, & formalem, & ex consequenti, per duo alia genera causarum, ad quæ ordinantur materialis, & formalis.

35 Secunda opinio, solam causam formalem eis concedit, ita Alexander, & Auerroes cap. præsenti, quos videtur sequi D. Tho. lectione 1. horum Commentariorũ. Vbi sic ait, *Mathematica non demonstrat, nisi per causam formalem.* Et videtur probari, quia veras habent demonstrationes à priori, in quibus negari nõ potest, quod principia sint ratio formalis assentiendi conclusionibus; ergo nec potest ab eis excludi causa formalis.

Tertia opinio, non solum formalem, sed etiam materialem causam considerare docet, ita Toletus cap. præsenti. Quod probat hoc argumento mathematicæ ali quando demonstrant, quod figura sit diuisibilis in duas partes, quod habet rationem partium integrantium linearum, ex quibus tanquam materia constat, ergo etiam demonstrant per causam materialem.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur in doctrina Aristotelis expresiè contentis, prima est. Mathematicæ disciplinæ per veras causas demonstrant suas conclusiones, hanc docet Aristot. 6. lib. Meta. in principio his verbis: *Mathematicorum quoq; principia, elementa, & causæ sunt, & simpliciter omnis intellectualis scientia, siue aliquo modo intellectu participans circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est.* Et probatur ratione, quia in vera demonstratione à priori necesse est principia esse veram causam conclusionis, vt docet Aristoteles 1. libr. post cap. 2. Definiens demonstrationẽ. *Quod procedat ex primis, veris, notioribus, causisque conclusionis.* Sed de Mathematicis disciplinis nemo dubitat, quin veras demonstrationes à priori habeant; ergo necesse est per veras causas demonstrare suas conclusiones. Nec soluitur argument. si dicatur esse rationes quasdã causis similes, vel esse causas non essendi, sed cognoscendi, quia rationes illæ, per quas demonstrant, ex natura rei sunt priores effectibus, aut conclusionibus demonstratis, & non tantum per intellectum. Veris etiam definitionibus vtuntur aliquando, quibus negari non potest causalitas formalis: Vnde sequitur non esse causas cognoscendi tantum, sed etiam essendi suo modo, quod non reperitur in attributis diuinis, de quibus communis est scholę sententia, non distingui, nisi per nostrum intellectum.

Secunda conclusio, Mathematicæ disciplinæ demonstrant per causam formalem, & materialem tantum. Hæc etiam 36

conti-

continetur in doctrina Aristotelis, nam quod demonstret per causam formalem docet expresse 2. lib. Physicorum, textu. 68. his verbis. *Aut enim ad ipsum quid est reducitur ipsum propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis ad definitionem enim recti, aut commensurabilis, aut alius cuiuspiam reducitur vltimum.* Per quid est autē, seu per definitionem constat intelligi causam formalem, non solum ex hoc loco. Sed ex textu 7. eiusdem libri, vbi in eadem re coincidere docet aliquando finalem causam, & formalem, seu quod quid est his verbis. *Veniunt autem tres in vnā plerumq;, ipsum enim quid est, & id cuius gratia vna est.* Materiali verò mathematicum vti docet expresse 2.lib.post text. 11. Exemplo anguli in semicirculo facti, quem rectum esse demonstrant, quia est dimidium duorum rectorum, quod est demonstrare per partes integrantes, in quas diuiditur, partes autem integrantes respectu totius integralis, quod componunt: materialem causam continere docet idem Aristot. 2. lib. Physic. text. 31. vbi exemplum causæ materialis in eis ponit.

Et ratione probatur, quod vtraq; causa vtatur Mathematicus, nam euidens est definitione vti, & etiam est euidens definitionem esse formam definiti, & causam formalem respectu illius continere. Euidens est etiam multa probare per diuisionem angulorum in partes integrantes, nec est minus euidens diuisionem in partes integrantes esse materialem, cum partes integrantes sint materialis entitas totius, vt patet de medietatibus lineæ, vel superficiei, & de capite, brachio, & pedibus hominis.

Quod verò non vtantur Mathematicæ finali, & efficienti causa, euidens est in doctrina Arist. De causa quidem finali id docet 3. lib. Met. text. 3. asserens de immobilibus differere, nihilque de bono, aut malo considerare, finis autem per se bonus est; ergo nihil de fine considerant. Vnde sequitur nihil etiam de efficiente considerare, quia efficiens nihil operatur, nisi motum à fine.

Vt autem veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & argum. primæ opinionis facilius solui possint, notandum est, quamlibet scientiam per vnum, vel alterum genus causæ demonstrare secundum modum propriæ abstractionis, ita vt Philosophia naturalis, quamlibet causam consideret in ordine ad motum, & sensibilia, materialem quidem, & formalem, vt sunt primæ radices motus, efficientē, vt id, à quo procedit motus, & finale, vt cuius gratia mouet efficiens. Metaphysica verò non sic, sed materialem, & formalem, vt sunt actus, & potentia, ex quibus componitur ens corporeum. Efficientem verò, vt est firmum quid, & immobile, à quo cætera dependent in esse, & finalem, vt id cuius gratia eodem modo dependent, & ab eo accipiunt esse. Et eadem ratione Mathematicæ considerant causam materialem, & formalem secundum propriam abstractionem à motu, & materia sensibili, & cum non versentur circa substantiam, sed circa accidentia, quæ non componuntur ex materia, & forma, non considerant causam materialem, aut formalem, quæ sint partes substantiæ, aut principia motus, sed quæ in tali modo abstractionis rationem habent materiæ & formæ: quod sufficit, vt vera causa materialis, & formalis dicantur in tali scientia, licet non sint materia, & forma naturalis. Et certè in ordine ad demonstrationem, eò habent perfectiorem rationem causarum, quo minus materiales sunt, quia certiores longè demonstrationes efficiunt. Vnde in hoc videntur decipi aliæ opiniones asserentes mathemati-

cum non vti aliquo genere causæ, vel non materiali, quia nō cōsiderat causas modo naturali, aut Physice, seu materiali, quæ ratio insufficiens est, nam alioqui, nec metaphysica posset considerare aliquam causam; veras igitur causas essendi, & demonstrandi considerat mathematicus, sed non naturales, aut physicas. Quia non modo materiali, hoc est non in ordine ad motum, aut sensibilia accidentia, sed abstrahendo ab his. Et vt vno verbo dicatur, considerat quidem materiam, non sensibilem: cum ab hac abstrahat, sed intelligibilem, sub qua agit de omnibus. Hanc doctrinam accepi ex D. Tho. 2. lib. posteriorum lect. 9. ante medium, cuius dilucida verba habes in hac eadem quæst. copiosius agitata in primis nostris Comment.

38 Et ex ea facilè soluuntur argum. aliarum opinionum. Et testimonium Aristot. pro prima difficultate caret, quia solum negare vult mathematicum considerare causas naturales, aut naturali, vel materiali modo.

Ad primum concesso antecedenti, distinguendum est consequens, quod Mathematicus abstrahat ab omni genere causæ, nam si intelligatur ab omnib. causis abstrahere, vt respiciunt motum, verum est; si verò eas nō considerare secundū modū propriæ abstractionis, falsum.

Ad secundum concessa maiori, & minori, eodem modo distinguendum est consequens, nam materialem, & formalem causam, vt dicunt partes naturalis substantiæ; in qua est radix motus non considerat mathematicus, neq; vt dicunt materiam, & formam naturalem, & sensibilem, sed vt dicunt materiam & formā intelligibilem secundum modum propriæ abstractionis, sub qua veram rationem causæ habent. Arg. aliarum opinionum pro nostra faciunt, & ideo non sunt soluenda.

An per omnia genera causarum demonstret Philosophia naturalis.

39 Expressa est sententia Arist. quod philosophia naturalis per se consideret quatuor genera causarum, eisq; vtatur in suis demonstrationibus. Quod ex tota eius Philosophia euidenter constat. Sed paucis verbis id docet 2. lib. Physic. textu 70. sic inquiens. *Cum autem causæ quatuor sint, de omnibus est Physici cognoscere, & ad omnes reduces ipsum propter quid assignauit Physicæ materiam, formam, ipsum mouens, & id cuius gratia, &c.* Et probatur euidenti ratione, quia euidens est Philosophiam naturalem de rebus naturalib. per se agere, atq; adeo de natura earum, quam definiuit Arist. 2. lib. Physic. sed natura dicitur primo, & per se de materia, & forma, tanquam de principijs radicalibus motus; ergò per se considerat causam materialem, & formalem. Euidens est etiam naturam agere propter finem, vt in eodem lib. 2. demonstrat Arist. Nec minus euidens est eandem naturam in suis operationibus dirigi à primo eius autore, tanquam à primo efficiente, à quo sicut esse causarum naturalium procedit, sic etiam omnes earum motus, ergò euidens est Philosophiam considerare, causam finalem, & efficientem, atq; adeo omnia quatuor genera causarum.

QVAESTIO III.

An magis vniuersalia, sint nobis notiora cognitione actuali confusa.

40 Vt intelligatur quæstio, notandum est, duplicem esse cognitionē simplicem, & complexam. Simplex cognitio est, per quam simplicia cognoscimus. vt hominem, aut Petrum. Complexa, per quam cognoscimus orationem, vel propositio-

positionem, & sub hac comprehenditur cognitio principiorum,& conclusionum atq; adeo totus processus scientificus, vt per hæc cognoscantur conclusiones; sed de ea non procedit quæstio, quia certum est in processu scientifico, de quo præcipuè agit Aristot. cap. præsenti à principijs esse incipiendum, ex quibus deducuntur conclusiones, sed principia sunt vniuersaliora conclusionibus, quia plures conclusiones continentur in eodem principio; & eadem ratione sunt notiora conclusionibus; ergò certum erit ab vniuersalioribus esse incipiendum. Solùm ergò procedit quæstio de cognitione simplici, an in cognoscendis simplicibus sit incipiendum ab vniuersalioribus, tanquam à nobis notioribus. Sed in eadem cognitione simplicium duplex comparatio fieri potest. Prima solùm inter vniuersalia prædicata, quorũ cognitio proximè deseruit scientiæ, nam de singularibus non datur scientia. Secunda inter vniuersalia, & singularia, & primò agendum est de vniuersalibus. De quibus certum est agere Aristot. deinde de comparatione horum cum singularibus. Et ideo duplicem partem habebit quæstio,& sensus primæ erit, an dum incipimus cognoscere vniuersalia prædicata: primum cognitum à nobis sit vniuersalius, vel minus vniuersale.

Prima pars quæst. de cognitione prædicatorum vniuersalium.

41 Sed quia vniuersalia habent rationem totius, & partis diuerso modo considerata: adhuc distinguenda est cognitio eorum; nam quædam est actualis, per quam cognoscitur totum actuale, vt cognitio, per quam cognoscitur species infima, vel subalterna: quæ totum actuale est compositum ex genere,& differentia. Alia est cognitio potentialis, per quam cognoscitur totum potentiale, vt cognitio, per quam cognoscitur animal, vt cõtrahibile per rationale, & irrationale, hoc enim modo totum potentiale dicitur. Deinde cognitio actualis, alia est distincta, alia confusa; actualis distincta est per quam cognoscitur totum actuale distinctè, hoc est, cognitis distinctè partibus, ex quibus componitur, vt cognitio per quam cognoscitur homo cognita eius definitione. Actualis verò confusa, per quam cognoscitur totum actuale, nõ distinctè, sed confusè, vt cognitio per quam cognoscitur homo, non cognitis distinctè partibus definitionis eius. Cognitio etiam potentialis, alia est distincta, per quam cognoscitur totum potentiale distinctè, nempe cognitis partibus potestatiuis eius, quæ sunt species: vt cognitio qua cognoscitur animal, vt totum potentiale est cognitis speciebus, hominis, equi, leonis, ac cæteris. Alia verò est cognitio potentialis confusa, per quam cognoscitur totum potentiale confusè, hoc est non cognitis distinctè partib. potestatiuis, vt animal, non cognitis speciebus.

Inter has autem cognitiones talis est ordo ex natura rei, vt cõfusa semper præcedat distinctam eiusdem rationis, nempe confusa actualis distinctam etiam actualem,& confusa potentialis distinctã potentialem, quod his verb. docuit Arist. cap. præsenti. *Sunt autẽ primùm nobis dilucida, ac manifesta confusa magis: posterius autem ex his nota fiunt elementa, & principia his, qui diuidunt hæc.* Et ratio est manifesta, quia prius se nobis offert, id quod confusum est, vt totũ, quam cognoscamus distinctè partes; ergò prius illud cognoscimus cognitione confusa, post vero cognitis partibus distinctam notitiam eius consequimur. Quod adeo necessarium est, vt repugnet confusam simul, ac distinctam notitiam habere eiusdem rei. 42

His explicatis, quædam sunt in hac re certa. Primum est, notitia actuali distincta vniuersaliora prius à nobis cognosci, quam minus vniuersalia. Probatur euidenter, quia notitia actualis distincta, est illa, per quam cognoscitur totum actuale distinctè, hoc est cognitis eius partibus, sed vniuersaliora sunt partes totius actualis, vt genera superiora partes speciei; ergò impossibile distinctè cognoscere illud, nisi per hæc, atque adeo necessarium, quod hæc prius cognoscantur, vt ad cognitionem actualem distinctam hominis necesse est prius cognoscere animal, viuens, corpus, & substantiam, ex quibus tanquam ex partibus componitur.

Secundum est certum eadem ratione, quod cognitione potētiali distincta prius sint nobis cognoscenda minus vniuersalia, quia sunt partes potestatiuæ eius, & ideo non potest distinctè cognosci, nisi eis prius cognitis, vt si velimus cognoscere animal, vt est totum contrahibile, & potentiale, necesse est prius cognoscamus hominem, equum, & leonem, cæterasque eius species: de quibus constat esse minus vniuersales.

43 Tota igitur difficultas quæstionis consistit in cognitione actuali confusa, & potentiali etiam confusa, an primum cognitum in his cognitionibus debeat esse magis vniuersale. Et quia frequentior est vsus cognitionis actualis confusæ, quam potentialis, & magis scientijs accommodata, quæ semper agunt de toto aliquo actuali, tanquam de proprio obiecto. Ideo ad actualem confusam reducitur quæstio, & sensus eius est, an inter vniuersalia prædicata cognitione actuali confusa cognoscenda, primum, quod à nobis debet cognosci semper, sit magis vniuersale, vel minus vniuersale. Cognitio autem actualis confusa ad omne illud extenditur, quod vel totum actuale est, vel modum, aut similitudinem totius actualis habet, qualia sunt suprema genera prædicamentorum, quæ licet non componantur ex partibus, quasi composita censentur nostro modo intelligendi, ex entitate, & modo intrinseco particulari, vt substantia ex entitate, & modo per se, sicque de cæteris. Imò & ens ipsum, & accidens, quasi composita censentur, ex modis omnibus intrinsecis prædicamentorum, quos actu saltem confuso videntur includere; ideo quasi per modum totius actualis apprehenduntur à nobis, & cognitio eorum, per quam cognoscuntur non cognitis distinctè his, ex quibus quasi composita censentur, vocanda est actualis confusa, sicut cognitio aliorum prædicatorum vniuersalium, & de omnibus procedit prima pars quæst.

Circa quam est prima opinio Scoti 1. lib. Meta. q. 10. & in 1. d. 3. q. 2. asserentis primum cognitum à nobis cognitione actuali confusa non esse vniuersalius prædicatum, sed potius speciem specialissimam, vt in cognitione actuali confusa hominis, prius à nobis cognosci hominē ipsum, quam aliquod ex superioribus prædicatis, & magis vniuersalibus, ex quibus componitur, vt prius quam corpus, substantiam, vel ens, hæc verò posterius, ac difficilius à nobis cognosci. 44

Probat testimonio Arist. 1. lib. posteriorum cap. 2. textu. 5. & 1. libr. Meta. cap. 2. quibus locis asserit, illud esse nobis notius, quo propinquius est sensib. quia omnis nostra cognitio à sensibus incipit, & per eos peruenit ad intellectum res cognoscenda. Ex quo sic arguit, species atoma propinquior est sensibus cæteris prædicatis vniuersalibus; ergo inter vniuersalia prædicata primo à nobis est cognoscibilis. Antecedens probatur, quia species atoma propinquior est singularibus, in

bus, in quibus sunt accidentia sensibilia; ergo propinquior est sensibus, cætera verò prædicata, quò vniuersaliora, eò sunt à sensibus remotiora; ergò difficilius à nobis cognoscuntur. Et ex hoc deducitur aliud in confirmationem, quia vniuersalia intelligantur à nobis per abstractionem à singularibus; ergò illud erit primum cognitum, quod magis ad singularia accedit, quod est species atoma.

45 Probat etiam ratione, quia causa naturalis non impedita nobilissimum effectum quem potest, producit, quia secundum totam virtutem, & modo naturali ex determinatione ad vnum operatur, sed intellectus est causa naturalis, & etiam potentiæ sensitiuæ, & phantasmata, cùm eo concurrentia; ergò si non impediatur, producet statim perfectissimam cognitionem, sed hæc est cognitio speciei infimæ: cum constet hanc esse perfectiorem omnibus prædicatis vniuersalioribus in sua essentia inclusis; ergo hæc erit primo cognita ab intellectu inter vniuersalia prædicata. Scotum sequuntur Mayronius, Lichetus, & Bargius in 1. d.3. qu. 2. Antonius Andræas 1. lib. Meta. q. 10. Aquilinus 1. lib. suæ Physicæ, Frascatorius 1. lib. de intellectione ad finem. Eandem sequuntur plures moderni, sed hoc modo eam explicant.

Prima intellectio nostra duobus modis fieri potest. Primo positis quibusdam impedimentis, vt maxima distantia ex parte obiecti, vel indispositis potentijs sensitiuis, per quas ad intellectum peruenire debet. Etsi ita fiat, non producet statim intellectus perfectissimam operationem, sed prius imperfectam, & ideo nō statim cognoscet speciem atomam, sed prius vniuersaliora prædicata, quorum cognitio imperfecta est, sed si fiat debita approximatio obiecti, & nulla sit in dispositio in sensibus, primum quod cognoscit via originis, id est, primam cognitionem, quam simpliciter habet, est speciei infimæ, post eam verò cognoscit vniuersaliora prædicata. Et hoc modo intellectam opinionem Scoti (vt verè ab eo intelligitur) veram esse aiunt. Sed ne videantur loqui contra D. Tho. addunt, quod quando D. Th. asserit primum cognitum à nobis esse prædicatum magis vniuersale, loquitur de cognitione facta primo modo, non secundo, ideo non est contrarius Scoto.

Secunda sententia, est D. Th. in proœmio huius operis, in opusculo de ente, & essentia cap. 7. & 1. p. qu. 85. art. 3. quibus locis asserit primum conceptum vniuersalem, quem de quacumq; re formamus non esse infimæ speciei, sed entis, non in tota sua vniuersalitate, quia cum noster intellectus pro statu, quo anima est in corpore, nihil intelligat, nisi per sensus; & sensus nihil præter corpora per se percipiant, nihil etiam intellectus, nisi corporea per se intelligit, spiritualia verò per species corporum. Ideo primum conceptum vniuersalem, quem per se format de re quacunque est conceptus entis corporei, vel corporis in communi. Quā sententiam alijs verbis obscurioribus explicare solent alij dicentes, primum cognitum à nobis cognitione actuali confusa esse ens concretum quidditate sensibili, quod clarius dicitur esse ens corporeum, vel corporis, quod est secundum prædicatum prædicamenti substantiæ. Cum D. Tho sentiunt omnes præter Scotum, & qui eum sequuntur, Auicen. 1. lib. suæ Met. cap. 1. Simplicius cap. præsenti, Themistius in sua paraphrasi super 1. lib. Physic. cap. 4. Rich. in 2. d. 24. art. 3. q. 4. Alensis in Commentarijs primi, & quinti lib. Meta. Capreol. in 1. d. 35. qu. 2. ad 7. Gregorij, Ferr. 1. lib. contra gent. cap. 48. Venetus, Niphus, & Iauelus cap. præsenti. Son- 46

ti. Soncinas 7. Meta. qu. 12. Caie. opus de ente, & essentia in principio. Scotus 1. lib. Phys. q. 2. Aegidius 7. lib. Meta. qu. 1. Caietatienensis 1. Phys. qu. 5. Vicomercatus in proœmio huius operis, Zimara, cap. præsenti, & est communis in schola, & tenenda.

Probatur testimonio Aristotelis cap. præsenti, vbi expresse docet in tradendis disciplinis, imò in cognoscenda quacunque re, ab à vniuersalioribus prædicatis, quæ ei conuenire possunt incipiendum esse: vt per hæc possimus specialia cognoscere, quod adeo necessarium, & naturale esse docet, vt non solum in cognitione nostra sensitiua, & intellectiua, probetur verum, sed exemplo puerorum qui primo omnes vocant patres, deinde eos tantum, à quibus geniti sunt; ergo prius vniuersaliora cognoscunt, & magis confusa, deinde ad particularia descendunt.

47 Probatur deinde ratione, quia natura in suis operationibus procedit ab imperfectioribus, vt per hæc ad perfectiora perueniat. Vt constat in generatione hominis, in qua non statim introducitur anima rationalis in corpus. Sed prius aliæ formæ imperfectiores, & vniuersaliores, vt forma embrionis cum dispositionibus etiam imperfectioribus, & sibi cõuenientibus, vnde prius viuit corpus vita sensitiua, quam rationali, sed imperfectiores operationes sunt vniuersaliores; ergò ab vniuersalioribus procedit semper, sed intellectus est potentia naturalis, atque etiam sensus, quibus medijs obiecta ad ipsum perueniunt; ergò sic etiam procedet in suis operationibus, vt primò imperfectiores efficiat, vt per eas ad perfectiores perueniat. Imperfectiores autem sunt, per quas vniuersalia, & magis confusa intelligit, cum hæc sint imperfectiora prædicata, perfectior verò operatio est, per quam intelligit speciem atomam; ergò hæc non potest esse primum cognitum ab eo, sed vniuersaliora prædicata.

Vt autem veritas huius sententiæ melius intelligatur, & argu. oppositæ commodius soluantur notandum est, intellectum nostrum, quamdiu est in corpore nihil cognoscere, nisi per sensus; & cum sensus solum percipiant corporea, nihil nisi corporeum per se cognoscit, & per corpora, cognoscit spiritualia. Itaq; adæquata, & propria eius ratio obiectiua est entitas corporea, & adæquatũ, atq; proprium obiectum, quod est corpus. Vnde sequitur illud prædicatum prius cognoscere, cuius accidentia prius, ac fortius mouent sensus, & cuius singulare prius ab eis percipitur; sed fortius, & prius mouẽt sensum accidentia corporis, & prius singulare corporis, percipitur ab eis, quam accidentia speciei atomæ, vel singulare eius; ergò primum cognitum ab intellectu est vniuersale prædicatum corporis, quam atoma species. Probatur minor, quia vel successiuè applicatur obiectum sensui, ita vt prius remota fiat applicatio. Deinde proxima, & aliquod est impedimentum ex parte sensus, & tunc euidens est prius mouere vniuersaliora accidentia, quam minus vniuersalia, quod patet, dum rem videmus à longè, quam primo cognoscimus esse corpus, deinde viuentem per accidentia motus, mox cognoscimus esse animal, & tandem hominem. Vel statim fit perfecta applicatio obiecti & nullum est impedimentum ex parte sensus, & tunc etiam non est minus euidens, quod prius, & fortius moueant sensum accidentia vniuersalioris prædicati; nam licet statim sensibus se offerat homo vel Petrus, sed prius eum mouent magnitudo & color eius, quam specialia accidentia, & prius sensus percipit esse corpus, quam hominem, vel Petrum, prius quidem

quidem non tempore, aut certè breuissimo, atq; inperceptibili, sed prius natura; cum sint accidentia magis notiora, & quæ vniuersalius mouent; ergò prius saltem natura, vel tempore breuissimo cognoscit intellectus singulare corporis quam hominis, & cum vniuersalia cognoscat per abstractionem à singularibus, prius natura, vel tempore cognoscet vniuersalius prædicatum, quam speciem atomam.

48 Et in hoc videtur mihi cōsistere deceptionem oppositæ sententiæ: quæ ideo putat primo cognosci speciem, quia statim offeruntur sensib. accidentia eius, & statim percipitur aliquod singulare eius, ita vt nullum obiectū magis vniuersale prius ei objiciatur. Quod apertè falsum est, quia repugnat accidentia speciei, & singulare eius obijci sensib. quin prius tempore, vel natura in eisdem accidentibus eius, & in eodem eius singulari objiciantur accidentia corporis, vt magnitudo, aut quantitas, & etiam singulare corporis, vt dum Petrus statim obijcitur visui, prius in eo obijcitur corpus singulare, & accidentia eius, quam singularis homo, vel eius accidentia; ergò necesse est, prius saltem natura intelligi, quod sit hoc corpus, quam hic homo, vel Petrus, & ex consequenti prius intelligitur corpus in communi, quam homo in communi, & hoc est primum cognitum à nobis semper esse vniuersalius prædicatum, quam speciem atomam. Quod ita verum est, vt non semper sit necessarium intellecto corpore, prius post corpus intelligi viuens, deinde animal, & tandem homo, sed statim potest vnum, vel alterum intelligi, aut etiam species atoma secundum modum applicationis obiecti. Et ratio huius est, quia prius debet percipi à potentia adæquata ratio sui obiecti, atque etiā obiectum eius adæquatum, vt quod, si, vt quod possit eam statim mouere, quā cætera obiecta, vel rationes inadæquatæ, inter quas nullus debet ordo seruari, nisi applicationis ad potentiam, sed ratio obiectiua adæquata intellectus pro hoc statu est ratio corporis, & obiectum etiam adæquatum, quod percipit, est etiam corpus; ergò primo debet corpus; & singulare corpus percipere, quam cætera prædicata, inter quæ non est alius ordo necessario seruandus, nisi secundùm modū applicationis obiecti, & expeditionis potentiarum.

Ex quibus patet iam veritas communis sententiæ. Et ad testimonium Aristot. 49
pro Scoto concedendum est id asserere; sed negandum, quod species infima propinquior sit sensibus, sed propinquius absq; dubio est corpus, cuius accidentia propinquiora sunt, & fortius, ac prius mouent sensum, vt de magnitudine ac cæteris probatum est, & ideo prius per sensum percipitur hoc corpus, quam hic homo, vel Petrus, & ex consequenti prius percipitur ab intellectu, & cum vniuersale cognoscat intellectus per abstractionem à singularibus, prius vniuersale corporis, quam hominis cognoscit.

Ad arg. verò neganda est maior, quod causa naturalis non impedita, statim producat effectum perfectissimū, quem potest. Cum oppositum constet experientia; nam primò producit ignis imperfectas dispositiones, deinde perfectiores, vt tandem ad perfectissimam perueniat, quas forma introducenda sequitur, & eodem modo procedunt cæteræ causæ naturales in productione fructuum, & aliorum effectuum vitalium.

Secunda pars quæst. de cognitione vniuersalis cum singulari comparati.

PRObato iam, quod in processu cognitionis vniuersalium prædicatorum, primum cognitum sit vniuersalius 50

prædicatum, potius quam atoma species, restat aliquid dicere de cognitione vniuersalium comparata ad singularia. Ideo quærimus, quod sit primo cognitum ab intellectu, vniuersale, an singulare, & videtur esse vniuersale, quia absolutè docuit Aristot. ab vniuersalioribus procedere cognitionem nostram, tanquam à nobis notioribus; ergo sentit vniuersale prædicatum prius semper debere cognosci, quam minus vniuersale, atque etiam quam singulare. Et ex natura intellectus videtur probari, qui dum est in corpore, non cognoscit directè singularia corporis, quæ non sunt ei proportionata; cum sit potentia spiritualis, sed solum vniuersalia, quasi spiritualizata per abstractionem à singularibus, & cognitis vniuersalibus per quandam reflexionem procedit ad cognoscenda singularia, quæ ideò posterius, quàm vniuersalia cognoscit. Et ita tenet prima opinio multorum, quos modo non refero, quia quæstio hæc maximè dependet ex alia de modo, quo intellectus singularia cognoscit, quam disputant 3. lib. de Anima, & propterea ibi referendi sunt pro hac opinione omnes qui tenent singulare materiale non cognosci directè ab intellectu, sed per reflexionem, nunc verò satis sit opinionem eorum referre.

51 Secunda opinio asserit primam omnium cognitionum, quas habet intellectus noster esse rei singularis, & ideo facta comparatione inter vniuersale, & singulare, primum cognitum ab eo esse singulare. Hæc est iam communis ferè sententia scholæ, pro qua nullum etiam autorem refero, quia in eodem 3. lib. de Anima referendi sunt. Nam omnes, qui tenent singulare materiale directè cognosci ab intellectu, asserunt prius cognosci quam singulare, & hæc sententia videtur nobis probabilior, & sequenda.

Probatur vnico argum. vniuersale cognoscitur ab intellectu per abstractionē à singularibus, & abstractio ipsa est operatio intellectus, per quam cognoscit rationem communem in eisdem singularibus existentem, non considerans singularitatibus, per quam contracta est, sed repugnat cognoscere rationem communē in singularibus existentem, nisi prius cognitis singularibus; ergo repugnat cognoscere vniuersale, nisi post cognitionem vnius, vel plurium singularium, à quibus abstrahitur. Quare primum cognitum ab intellectu erit singulare.

Ad testimonium Aristot. respondetur, solum loqui de cognitione vniuersalium 52 quia hæc est, quæ proximæ deseruit cognitioni scientificæ de qua ipse agebat cap. præsenti, in quo constituere voluit ordinem procedendi in tradendis disciplinis, quæ non sunt de singularibus, sed de vniuersalibus. Quare non comparat cognitionem vniuersalium cum cognitione singularium, sed solum cognitionem vniuersalium prædicatorum inter sese, in qua docet ab vniuersalioribus incipiendum esse.

Ad argum. verò negandum est antecedens, quod intellectus, dum est in corpore, nō cognoscat directè singularia; quia si ea non cognoscit directè, sed per reflexionem ex cognitione vniuersalis, non videtur, quomodo possit vniuersale cognoscere non cognito prius singulari, à quo illud abstrahere debet. Directè igitur illud cognoscit, & ideo prius, quam vniuersale, vt ex eo possit vniuersale abstrahere, & abstractum cognoscere, nam vniuersale prædicatum non est aliud, quā ratio communis abstracta a singularibus.

QVAESTIO IV.

An eadem sint notiora nobis, & notiora natura, vel diuersa.

Quæstio

53 Quæstio hæc proponitur propter diuersa testimonia Aristot. in quibus videtur vtrumq; asserere, nempe eadem esse notiora naturæ, & notiora nobis, atque etiam diuersa. Et imprimis, quod non sint eadem, sed diuersa docet cap. præsenti his verbis. *Non enim sunt eadem, & nobis nota, & simpliciter.* Per simpliciter nota intelligens nota secundum naturam, & 1. lib. poster. text. 5. ita ait. *Priora verò sunt, & notiora bifariam, non enim idem prius natura, & ad nos prius neq; notius, & nobis notius.* Quod verò eadem sint notiora secundum naturam, & nobis, colligitur euidenter ex duobus locis. Primus est cap. præsenti, vbi asserit vniuersaliora esse nobis notiora, atque etiam notiora esse secundum naturam docet 1. lib. poster. cap. 2. asserens nobis notiora esse, quæ sunt propinquiora sensibus: notiora verò secundum naturam, quæ magis ab eis remota sunt, & ideo vniuersaliora, quia magis à sensibus remota sunt notiora esse secundum naturam, singularia verò notiora nobis, quia sensibus sunt propinquiora.

Circa sensum horum testimoniorum, & circa quæst. ipsam diuerso modo loquuntur interpretes Aristo. quorum sententias non refero, quia tam variæ sunt, vt rem potius confundere videantur, quam eam explicare, sed ex eadē doctrina Aristot. & D. Th. quæst. soluenda est. Notandum est igitur, priora, & notiora secundum naturam multis modis accipi apud Arist. & D. Th. Primò illud dicitur prius, & notius secundum naturam, quod est generatione prius. In qua acceptione litteræ priores, & notiores sunt syllabis, & vniuersaliter partes notiores toto ex eis composito, & vniuersaliora minus vniuersalibus, quæ ex illis componuntur, vt animal prius, & notius est homine in hac acceptione. Ita docet expressè Arist. 6. lib. Top. cap. 1. loco. 18. & 2. lib. de generatione animalium cap. 3. vbi imperfectiores formas, à quibus vniuersaliora prædicata accipiuntur, priores, & notiores natura esse ait, quia prius ordine naturæ generantur, vt forma vegetatiua prior est sensitiua, & hæc prior, & notior anima rationali.

54 In 2. acceptione dicuntur priora, & notiora secundum naturam, quæ sunt posteriora generatione, & hoc modo totum prius est, & notius partibus, & minus vniuersalia notiora etiam sunt vniuersalioribus, quia perfectiorem habent entitatem, & essentiam, & magis sunt intenta à natura ipsa. Hanc acceptionem ponit expressè Aristot. 2. lib. de partibus animalium, cap. 3. & eandem simul cum præcedenti D. Th. 1. p. q. 85. art. 3 ad 1. Ex quibus colligitur idem esse prius & notius natura altero, & etiam posterius, & minus notum natura diuersa ratione, vt partes sunt priores, & notiores natura toto, in quantum prius, quam totum fiunt, & etiam in quantum totum ab eis habet esse, & per eas cognoscitur. Et vniuersaliora sunt notiora minus vniuersalibus, quia prius etiam fiunt, & partes eorum sunt, à quibus eorum cognitio dependet, sed totum prius, & notius est partibus, & minus vniuersalia priora, & notiora vniuersalioribus, quia partes ordinantur ad totum, tanquam ad finem, propter quem fiunt à natura, & vniuersaliora ad minus vniuersalia, totum etiam perfectiorem essentiam habet, quam singulæ partes, & minus vniuersalia, quam vniuersaliora. Vt homo perfectior est essentialiter animali, & hac ratione prior, & notior eo secundum naturam. Et ex hoc intelligitur has duas acceptiones non esse contrarias, sed diuersas, propter diuersos titulos, vel considerationes, quas habent.

55 Tertio modo dicuntur notiora secun-

dum naturam, quæ magis distant à materia, à corpore, & à sensibus. In qua acceptione Deus, & angeli dicuntur notiores secundum naturam substantijs corporeis, & ex prædicatis vniuersalibus, vniuersalissima, quæ abstrahunt à corpore, notiora sunt minus vniuersalibus, vt ens cum suis passionibus notius est corpore, & cæteris prædicatis corpore inferioribus. Hanc acceptionem posuit expresse Aristot. 1. lib. poster. cap. 2. per maximè vniuersalia ea intelligens, quæ abstrahunt à corpore. De Deo autem, & intelligentijs loquitur. 2. lib. Meta. vocans has substantias immateriales manifestissima naturæ, ad quæ percipienda ait se habere intellectum nostrū, sicut oculi vespertilionum ad lumen solis: ad significandam difficultatem, quam habet intellectus noster ad eas cognoscendas, ex eo prouenientem, quod sicut abstrahunt à materia, ita etiam à sensibus, à quibus remotissima esse dicuntur.

Notiora autem nobis explicuit Arist. 1. lib. post. cap. 2. text. 5. his verbis. *Dico autem ad nos quidem priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui.* Et idem docuit cap. præsenti, dum asseruit notiora nobis esse vniuersaliora, & confusa. Per vniuersaliora, nō quæcunq; intelligens, sed solum corporea, hoc est, corpus vniuersaliter sumptum, & cætera prædicata eo inferiora, vt viuens, animal, homo, ac similia, quæ non alia ratione nobis notiora vocari possunt, nisi quia proximiora sunt sensibus, ex eo, quod singularia eorū facilè mouent sensum. Et propter eandem rationem principia quædam vniuersalissima, quæ in ordine ad scientias vocantur dignitates, notissima sunt nobis, quia termini eorum facilè percipiuntur ex sensibilibus, vt in mathematicis. *Omne totum maius esse sua parte, & si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent, sint æqualia.*

His expositis, trib. conclusionibus respondemus quæst. propositæ secundum 56
mentem Arist. & D. Tho. Prima est, sæpe contingit non solum in Mathematicis, sed etiam in Physica eadem esse notiora secundum naturam, & etiam nobis. Probatur hoc testimonio Arist. 2. lib. de Generatione animalium cap. 3. & 6. lib. Top. cap. 1. quibus locis vniuersaliora docet esse natura notiora, quia prius à natura generantur, per vniuersaliora solū corporea intelligens, quia hæc sola sunt generatione priora, non alia, quæ abstrahunt à corpore, vt per se est manifestum. De eisdem autem vniuersalioribus corporeis loquens cap. præsenti, docet esse nobis notiora. Et probatur euidenti ratione, quia sensibus sunt propinquiora; ergò sunt nobis notiora. Sunt etiam partes inferiorum prædicatorum, vt corpus, est pars viuentis. Viuens, & animal partes hominis; ergò sunt notiora secundum naturā eisdem inferiorib. Probatur consequentia, quia cognitio totius ex natura rei dependet ex cognitione partiū; ergò ex natura rei partes sunt notiores toto.

Secunda conclusio, non semper sunt eadem notiora secundum naturam, & nobis, sed maiori ex parte diuersa. Hæc etiam colligitur ex testimonijs Arist. citatis. Et probatur euidenti ratione, quia substantiæ spirituales sunt notissimæ secundum naturam vt Deus, & angeli, propter perfectissimas essentias earum, & tamen non sunt notiores nobis, sed difficile cognoscuntur, quia remotissimæ sunt à sensibus, & eadem ratione vniuersalissima prædicata, quæ abstrahunt à corpore, minus sunt nobis nota, & notiora secundum naturam. Et ex alia parte effectus sensibiles, & sensibilia prædicata nobis sunt notiora, quia proximiora sensibus; ergò non sunt eadem notiora natura, & nobis, sed sæpe diuersa.

Tertia

57 Tertia conclusio, ex diuersis causis prouenit, quod res sint notiores secundum naturam, & nobis, & ideo non repugnat, quod eadem res simul sit notior natura, & nobis. Probatur hæc, quia diuersæ causæ possunt concurrere in eadẽ re, ita vt propter vnam sit notior secundum naturam, & propter aliam sit notior nobis; ergò non repugnabit simul habere vtrumq;. Gratia exempli, in partibus respectu totius, concurrunt duæ rationes. Prima, quod sint priores generatione, ita vt prius generentur, quantum ad executionem quam totũ, ex quo habent, quod sint priores natura, & ideo natura notiores. Concurrit etiam in eis alia ratio, nempe, quod per illas sit cognoscendum à nobis totum, ex qua habent, quod nobis sint notiores. Et eodem modo minus vniuersalia sunt notiora natura, quia perfectiora, & magis ab ea intenta: cum sint quasi finis vniuersaliorum prædicatorum, & ex alia parte sunt propinquiora sensibus, & ex hoc sunt notiora nobis. v. g. prædicatum corpus perfectius est prædicato substantiæ: cum sit species ex eo composita, tanquam ex genere, & ideo notius est secundum naturam: & ex alia parte propinquius est sensib. quia corporea accidentia eius sunt eis propinquiora, quam accidentia substantiæ, quæ abstrahunt à corpore, ex quo habet vt sit nobis notius; ergò non repugnat, quod idem sit vtroq; modo notius nempe natura, & nobis diuersa ratione.

58 Duo tantum explicanda sunt, quæ continentur in testimonijs Aristo. in principio adductis, & videntur contraria. Primum est, quod capite præsenti asserit vniuersaliora esse nobis notiora, & ideo ab illis esse incipiendũ in tradendis scientijs; ex alia vero parte primo post text. 5. & 1. Met. tex. 1. asserit vniuersaliora difficillimè à nobis cognosci, quia sunt remotissima à sensibus; ergò simul asserit vniuersaliora esse nobis notiora, & ignotiora, quod repugnat. Respondeo vtrumque asserere, non tamen de eisdem vniuersalioribus, sed de diuersis. Nam vniuersaliora duplicia sunt: quædam corporea, qualia sunt prædicatum corporis, & alia eò inferiora, vt viuens, animal, homo. Alia sunt superiora corpore, & quæ à corporeis, & incorporeis rebus abstrahunt, & hæc dicuntur vniuersalissima, vt substantia, & ens. Dum ergò Aristot. asserit vniuersaliora esse nobis notiora, de corporeis solum loquitur, de quibus verum est, quia sensibus sunt propinquiora & etiam sunt partes prædicatorum minus vniuersalium, per quas debent cognosci à nobis. Sed dum dicit vniuersaliora difficillimè à nobis cognosci, de his postremis tantum loquitur à corpore abstrahentib. Probatur euidenter ex ratione per quam id probat, nempe, quia sunt remotissima à sensibus, hoc enim solum de his verum esse potest, non de vniuersalibus corporeis; de quibus notum est potius esse sensibus propinquiora. Cum ergo vtrumq; dictum ab Aristot. intelligatur ab eo, de diuersis vniuersalioribus, nihil contrarietatis continet.

Secundum quod asserit hoc loco est vniuersaliora esse nobis notiora, quã minus vniuersalia, vel quod idem est, quam singularia, sed primo posteriorum cap. 2. textu. 5. affirmat vniuersaliora difficilè à nobis cognosci, singularia verò esse nobis notiora; ergo de singularibus affirmat esse nobis notiora, & ignotiora, quod repugnat. Respondet D. Thom. capite præsenti, non loqui Aristotelem de eisdem singularibus in his locis, sed de diuersis. Ita vt cap. præsenti singularia pro minus vniuersalib. accipiat eiusdem ordinis corporei, cum vniuersalioribus, & ita sensus eius sit, vniuersaliora 59

corporea notiora nobis esse minus vniuersalibus etiam corporeis: quod verum est, ac necessarium, vt probauimus. In alio vero loco de veris singularibus sensibilibus loquitur: cum quibus comparat vniuersaliora, non quæcunque, sed quæ abstrahunt à corpore, de quibus ignota nobis esse docet, quia à sensu remotissima: singularia verò sensibilia nobis notiora, notitia sensitiua, quia sensui propinquiora.

Secundo respondere possumus in vtroque testimonio loqui de cognitione intellectiua, & in vtroque etiam singularia accipere, non pro indiuiduis, sed pro minus vniuersalibus corporeis, qualia sunt species atomæ; sed cap. præsenti de vniuersalioribus corporeis tantum loqui, quæ considerantur in Philosophia naturali, in alio vero loco de vniuersalissimis abstrahentibus à corpore, quia dicit esse à sensibus remotissima. Sensus igitur vtriusque loci est, inter vniuersaliora, & minus vniuersalia corporea, illa esse notiora, & ideo ab eis esse incipiendum; sed inter vniuersaliora à corpore abstrahentia, & minus vniuersalia corporea, hæc esse notiora nobis, quia sensibus propinquiora: illa vero valde ignota, quia à sensibus remotissima, & ideo nihil contrarium est in his testimonijs benè intellectis.

CAPVT SECVNDVM DE PRINCIPIIS ADVERsus Parmenidem, & Melissum.

60 IAM incipit Aristoteles agere de principijs rerum naturalium, & primo errores aliorum philosophorum, qui suo tempore circunferebantur, reijcit, deinde veram, ac propriam doctrinam proponit, procedens in hoc ad modum agentium naturalium, quæ primo expellunt à materia oppositas dispositiones, & formam, deinde introducunt propriam. Et cap. præsenti incipit ab errore Parmenidis, & Melissi, quem refutare intendit. Diuiditur autem caput in duas partes: nam primo ostendit tot fuisse antiquorum Philosophorum opiniones de principijs rerum naturalium, quot possibiles erant; deinde proponit opinionem Parmenidis, & Melissi, asseritq; indignã esse, quæ à Philosopho naturali refutetur, quia de principijs rerum naturalium non loquitur naturaliter, hoc est, non secundũ principia naturalis Philosophiæ; sed tandem iam reijcit duplici argumento. Opinio igitur Parmenidis, & Melissi fuit principium rerum naturalium vnum tantum esse, & immobile, sed Parmenides dicebat esse finitum, Melissus verò infinitum, & propter vtramque conditionem asserit, non loqui de principijs rerum naturalium naturaliter, (hoc est non secundum principia naturalis scientiæ necessario præsupponenda. Ideo non esse philosopho naturali disputandum contra illos, quia contra negantes principia propria alicuius scientiæ, non potest scientia illa disputare, cum ad eam non pertineat probare propria principia, sed fortè ad vniuersaliorem, qualis est Metaphysica, aut Dialectica, particularis verò scientia præsupponit propria principia tanquam certa,) quia vtraque conditio destruit principia Philosophiæ naturalis. Quod hac ratione probat, de prima, nam apud hos Philos. principium ex quo aliquid fit, & id quod fit ex eo, vna, & eadem res sunt secundum substantiam; idem est ergo ponere vnum principium rerum omnium naturalium, ac dicere omnes res naturales vnam, & eandem esse: quod contrarium est cuidam principio naturalis Philosophiæ, nempe principium, & id quod ab eo procedit res esse distinctas,

stinctas, quia relatio realis debet esse inter ea, procedendis, & eius à quo procedit, quæ appellatur relatio originis; relatio autem realis non potest esse, nisi inter res distinctas. Probat etiam de secunda conditione, nempe immobilitate, quod sit contra principia veræ Philosophiæ, quia in ea principium per se notum est, motum dari in rerum natura, sed qui dicit principium rerum naturalium vnum esse, & immobile, tollit prorsus motum, & consequenter principia veræ Philosophiæ; ergo contra principia rerum naturalium loquitur. Quare indignum est, vt à Philosopho naturali refutetur.

61 Sed tandem refutat eandem opinionem duplici argumento. Primò, quia si principium rerum naturaliũ vnum tantum est, vel dicit substantiam cum quantitate, vel sine illa, si cum quantitate; ergo non est vna res, sed multiplex, quia quantitas res est distincta à substantia. Si verò dicit substantiam sine quantitate, ergo nec est finitum, nec infinitum. Probatur consequentia, quia finitum, & infinitum propria passio quantitatis est. Secundo, quia si vnum est, vel est diuisibile, & tunc iam erit plura, saltẽ in potentia: vel indiuisibile, & ita non erit quantum, nec proinde finitum, nec infinitum, vt asserunt.

CAPVT III.

REFVTATA opinione Parmenidis, & Melissi cap. præcedente, intendit Arist. in præsenti respondere rationibus eorum. Diuiditur autem in duas partes. In prima, respondet argumento Melissi. In secunda argum. Parmenidis. Argumentum autem Melissi non proposuit Aristot. in litera, sed ex solutione quam ei tribuit, colligunt omnes interpretes tale fuisse. Quod genitum est, habet principium; ergo quod non est genitum, non habet principium. Sed ens non est genitum; ergò non habet principium: & ex consequenti non habet finem; quia quod caret principio, necesse est etiam fine careat. Probat minorem, quia si ens esset genitum, aut ex nihilo, aut ex aliquo, non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit, sed nec ex aliquo, quia si ex aliquo fieret, prius esset, quam fieret, quia in eo saltem, à quo fieret, aliquo modo esset, prius quam fieret, esse autem aliquid antequam fiat, impossibile est. Vlterius, quod caret principio, & fine, est infinitum; ergò ens est infinitum, quare erit immobile, & vnum. Respondet Aristot. vitiosam esse primam consequentiam, quia procedit ab inferiori ad superius negatiuè, vt si ita arguatur, est homo; ergò est animal, non est homo; ergò non est animal. Probatur sic procedere, quia vel principium sumit pro principio, à quo accipit suum esse, vel pro principio durationis, aut pro principio magnitudinis, non primo modo, quia dum Philosophus iste ponebat principium infinitum, non sumebat infinitum pro infinito duratione, sed pro infinito in magnitudine, aut essentia: quo supposito non sequitur, non habere principium, à quo procedat; ergò esse infinitum: cum cœlum apud eosdem Philosophos non esset genitum, & tamen esset finitum. Nec sumit principium pro principio durationis, quia minus benè sequitur, non habet principium durationis; ergò est infinitum magnitudine, vel essentia. Sumit ergo principium pro principio magnitudinis, & tunc euidens est habere principium non conuerti cum eo, quod est esse genitum, sed superius esse, habere principium, cum eidem cœlo conueniat: cui ex sententia eorundem Philos. non conuenit esse genitum; ergò consequentia sic procedens, non est genitum; ergò non ha-

non habet principium, vitiosa erit ab inferiori negato ad superius etiam negatū procedens, daturque in eodem cœlo, antecedens verum, & consequens falsum; cum verum sit de eo enuntiare, quod non sit genitum, falsum verò, quod non habeat principium magnitudinis.

61 Argu. Parmen. sic procedebat, ut colligitur ex eodem Arist. 1. lib. Met. in principio, vbi opinionem horum Philoso. etiam tangit, & ex solutione eius. Quidquid est præter ens, est non ens, sed non ens est nihil; ergò quidquid est præter ens, est nihil, ens autem est vnum; ergo quidquid est præter vnum, est nihil, & ex consequenti omnia sunt vnum ens, nec plura principia sunt ponenda. Vlterius, quod solum est, licet finitum sit, non habet à quo moueatur, immò nec habet, quo tendere possit, aut moueri; ergo illud vnum erit immobile. Hoc autem arg. vitiosum quoque esse prob. Arist. quia vtitur termino æquiuoco, aut saltem analogo absque distinctione eius, nempè, ente, quod multis modis dicitur de substantia, & accidentibus, & etiam vtitur eo æquiuocè, hoc est, diuersa ratione sumpto in vna, & altera consequentia eiusdem discursus. Vnde licet bonus sit primus syllogismus sumpto ente pro substantia, & accidenti, falsa tamen est minor statim sub sumpta, nempè, ens est vnum, non est enim vnum, sed multa, quia substantia, & accidentia multa sunt. Si verò dicatur ens sumi vtrobiq; aut pro sola substantia aut pro solo accidenti, tunc falsum erit consequens secundi syllogismi; ergo quidquid est præter ens est nihil, cum accidens sit præter ens sumptum pro sola substantia, & substantia sit præter ens sumptum pro solo accidenti.

QVAESTIO I.

An totum distinguatur realiter à suis partibus.

Aristoteles cap. præsenti hoc arg. vsus est ad probandum contra Parmenidem, & Melissum, quod principium rerū naturalium non sit vnum. Principium illud est totum; ergo habet partes, ex quibus componitur, sed partes distinguuntur à toto, nam si ab eo non distingueretur; ergò nec inter se possent distingui; ergò non esset vna res, sed plures, nempe totū & partes. Propter hanc rationem Aristo. ab omnibus interpretibus, tam antiquis, quā modernis excitatur quæst. de distinctione totius à partibus, an sit realis, vel solum rationis. Pro cuius intellectu explicandæ sunt diuersæ acceptiones totius. Totum vnum est per se, aliud per accidens. Totum per se est illud, quod resultat ex potentia per se, & actu per se, vt homo ex corpore, & anima. Totum per accidens, quod continet multa casu, aut per accidens concurrentia, vt cumulus, vel albū, quod ex substantia, & accidenti per accidens conuenientia constat. Totū per se diuiditur, 2. in potentiale, quod constat multis partibus potestatiuis, quale est genus respectu specierum, & differentiarum. Et in actuale, quod ex multis partibus actualibus per se vnitis constat, vt lapis, vel lignum. Et hoc totum actuale diuiditur, 3. in Physicum, Metaphysicum, & integrale. Physicum est, quod componitur ex materia, & forma naturaliter vnitis, vt homo ex corpore, & anima. Metaphysicum, quod componitur ex genere & differentia, vt animal ex viuenti, & sensibili. Integrale, quod constat ex multis partibus integrantibus entitatem eius substantialem, vel accidentalem, vt linea ex multis partibus quantitatiuis, & aqua ex multis partibus substantialibus aquæ. Quod totum integrale tandem diuiditur in homogeneum, cuius partes sunt eiusdem rationis, vt aqua: & in eterogeneum habens partes diuersæ rationis, vt homo constans capite, brachio, & pede. His 62

64 His acceptionis expositis, priusquam diuersas opiniones referamus, proponenda sunt ea, in quibus opinantes conueniunt. Primo igitur certum est apud omnes totum per accidens, atq; etiam totum potestatiuum, & totum Metaphysicum non distingui realiter, nec ex natura rei à partibus eius, sed ratione tantum. Cuius ratio est manifesta, quia totum per accidens non dicit vnam aliquam naturā resultantem ex partibus, imò neq; aliquā vnionem earum, sed solum entitates earum simul concurrentes; ergo nec potest continere aliquam entitatem, præter entitatem partium. Totum autem potentiale, & actuale metaphysicum non est compositum ex partibus realiter distinctis, sed solum est conceptus obiectiuus, ex pluribus etiam conceptibus obiectiuis ab eadem entitate reali desumptis compositus, ideo non esse res distincta à qualibet eius parte, nec ab omnibus simul, sed solum per intellectum, à quo fit compositio vtriusque. Vt species non est res distincta à genere, & differentia, ex quib. componitur, nec genus à differentijs, & speciebus sub se contentis.

Solum ergo procedit quæstio de toto physico, & integrali, de quibus etiam est certum, quod à qualibet parte per se sumpta distinguantur realiter, distinctione quidem reali includentis, & inclusi, quia cum partes sint res distinctæ, necesse est totum includens omnes distinctam entitatem includere præter singulas per se sumptas, nempe entitatem aliarum; ergo necesse erit distingui realiter hoc genere distinctionis à singulis per se sumptis. Certum est etiam, adhuc ab omnibus simul sumptis realiter distingui. Probatur euidenter, quia fieri potest, vt partes omnes simul sint, & quia non sunt vnitæ, nōdum est totum etiam realiter, vt anima rationalis, & corpus etiam si simul sint, si tamen anima non sit corpori vnita, non sunt homo etiam realiter, sed homo, qui ex eis iam vnitis per generationem resultat, alia res distincta ab eis est. Solum ergo est quæstio de partibus simul sumptis, & vnitis: quæ adhuc vnitæ duobus modis sumi possunt, collectim, & diuisim, & hoc secundo modo accipiuntur, dum dicitur materiam informatam, seu vnitam formæ constituere totum, atq; etiam ex hac medietate cum illa copulata termino communi totum continuum resultare. Hoc etiam modo dicitur partes vnitas origine, aut causalitate antecedere totū esseq; causam eius materialem, & formalem: si totum sit essentiale Physicum, vel omnes esse causam materialem, si sit totum integrale. Collectim verò sumuntur non solum, vt sunt sub vnione, sed quasi sub vna, eademq; collectione, in eo sensu quo dicere solemus, tres vnitates ordinatas constituere numerum ternarium, aut corpus, & anima vnita constituere hominem, & in 1. sensu distinguuntur realiter à toto, quia videntur sumi, vt sunt sub vnione in fieri, & non in facto esse. Difficultas igitur quæst. reducitur ad sensum collectiuum, an partes, vt vnitæ sint eadem entitas realis cum toto, vel totum sit alia entitas præter entitatem earum.

Et est 1. opinio Scoti 3. Met. q. 4. & in 3. d. 1. q. 1. art. 1. tenens totum Phys. esse tertiam quandam entitatem distinctam ab entitatibus materiæ, & formæ, atq; etiam totum integrale ab entitatibus duarum medietatum. Quam tenuit Auic. 5. Meta. cap. 4. & sequuntur Capr. in 3. d. 2. q. vnica art. 1. & ibidem Duran. Caie. 3. p. q. 6. art. 5. ad 1. Ferr. 4. contra gent. cap. 81. Herueus in 3. d. 2. q. 14. Fons. 5. Met. cap. 2 q. 2. sect. 2. & Conimb. 1. Phys. cap. 2. q. 1. ar. 3. 65

Probatur testimonijs Aristot. 2. lib. de Anima text. 2. 7. Met. cap. 5. text. 7. quibus locis substantiam corpoream diuidit in

tria membra, materiam videlicet, formam, & compositum afferens tres esse substantias, & 5. Meta cap. 14 text 19. ait sex non esse bis tria, sed semel sex, & lib. 7. cap. 17. text. vltimo. *Vbi syllaba, inquit, non est ipsa elementa, nec idem, quod, b, & a, nec caro ignis, & terra. Dissolutis namq́, hæc quidem amplius non sunt, vt caro & syllaba, elementa verò ignis, & terra sunt, est ergo syllaba aliquid, non solum elementa, vocalis, & muta, sed etiam aliquid aliud, & caro non solum ignis, & terra, aut calidum, & frigidum, sed etiam aliquid aliud.* Et lib. 8. text. 15. *Omnium namq́, quæcunq́, plures partes habent, & non est totum quasi coacervatio, sed ipsum totum est aliquid aliud præter partes, est aliqua causa.* Ex quibus hoc argum. colligitur, totum est aliquid præter partes ex mente, ac verbis Aristotelis, & non potest esse aliud præter vnitatem substantialem, ad quam ordinatur vnio earundem partium; ergò est aliquid aliud præter partes, adhuc, vt vnitas. Probatur consequentia, quia id, quod ad aliud ordinatur, distinctum est ab eo, sed partes vt vnitæ ordinatur ad vnitatem ex eis resultantem; ergò hæc distincta erit entitas ab eis, & consequenter totum per ipsam. Et certè si non esset alia entitas præter partes, nullum esset discrimen inter totum per se, & per accidens, cum hoc sit idem realiter cum suis partibus: consequens verò expresse contrarium est verbis Arist. Probatur etiam ratione primo, quia partes simul sumptæ imò etiá vnitæ sunt vera causa realis totius; ergo distinguuntur realiter ab eo. Euidens est consequentia, quia inter causam realem, & eius effectum est relatio realis; ergo distinctio realis: sed probatur antecedens, quia partes non causant totum, nisi media vnione, vt forma non causat, nisi media informatione, nec materia, nisi media receptione; ergo verum est, quod etiam, vt vnitæ sint causa realis totius, atq; adeo distinctæ realiter ab eo.

Secundò generatio non terminatur ad partes etiam vnitas, quæ solum dicunt 66
entitatem incompletam, sed ad completam entitatem totius, neque corruptio ad non esse earum, sed ad non esse completæ entitatis totius, & ex hac entitate procedunt passiones, cui etiam attribuuntur operationes, & nihil horum partibus vnitis; ergò entitas completa totius distincta est à partibus. Probatur tandem ex vnione verbi diuini cum integra humanitate, quæ in morte eius dissoluta fuit, & nihilominus perseuerauit vnio cum partibus; ergo distincta fuit hæc ab illa, & proinde tota ipsa humanitas distincta à partibus, per aliam vnionem vnitis: vnde in Concilio Constantiensi sect. 8. inter errores Ioannis Huz damnatur iste. *Duæ naturæ, diuinitas, & humanitas sunt vnus Christus.* Error autem non esset, sed vera propositio, si totum non distingueretur à partibus, nam in sensu saltem identico de eis prædicaretur.

Secunda opinio afferit totum non esse tertiam entitatem distinctam à partibus, vt vnitis, sed alium modum realem includere præter illas, & vnionem, ratione cuius distinctum modum essendi habet ab eis: cum sit entitas completa, & ei attribuantur plura, quæ non possunt attribui partibus, & ideo licet non distinguatur ab eis distinctione reali, quæ versatur inter duas res, distinguitur distinctione modali, quæ vocari solet ex natura rei. Hanc retulit P. Franciscus Suarius Tom. 2. suæ Met. disp. 36. sect. 3. num. 5.

Tertia opinio negat omnino totum includere tertiam entitatem præter partes vt vnitas, aut modum realem, & ideo negat distingui ab eis distinctione reali, aut modali, vel ex natura rei, sed solum distinguitur distinctione rationis ratiocinatæ,

naturæ, habentis fundamentum in re. Hæc est D. Tho. 4. lib. contra gentes cap. 81. & 1. p. q. 77. art. 1. quam sequuntur Græci omnes interpretes cap. præsenti. Philopo. Simplicius, Alexand. Eudemus, & ibidem Aegidius, Themistius in sua paraphrasi super 1. lib. Physic. Grego. in 1. d. 24. Sotus 1. lib. Phys. q. 3. Vallesius, controuersia 4. ad Tyrones, Toletus q. 6. huius lib. & P. Franc. Suarius vbi supra, & videtur nobis probabilior, & tenenda. Colligitur ex Symbolo Athanasij, vbi dicitur, sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, ita Deus, & homo vnus est Christus. Et ex D. Aug. 9. lib. de Ciuitate Dei cap. 3. vbi Varronem laudat, quia hominem, nec animam solum, nec solum corpus, sed animam simul, & corpus esse docebat. Probatur duplici argum. 1. quia si totum esset tertia entitas distincta à partibus sequeretur non esse totū: consequens est falsum; ergo etiam antecedens. Probatur consequentia, quia ea quæ distinguūtur aliqua distinctione non se includunt secundum sensum eius, vt si distinguantur ratione formali, non possunt formaliter se includere; ergò ea quæ distinguuntur realiter, non possunt realiter se includere: si ergo totum distiguitur realiter, aut ex natura rei à partibus vt vnitis; ergo realiter, aut ex natura rei eas non includit, & ex consequenti non erit totum sic distinctum, quia totum non potest esse realiter sine partibus.

67 Secun. prob. quia partes vt vnitæ includunt omnem entitatem, & omnem modum realem excogitabilem in toto; ergo non distinguitur ab eis realiter, nec modaliter. Prob. antec. quia partes vt vnitæ includunt, non solum materiam, formam, & vnionem, sed omnem effectū formalem, & materialem vtriusq;, quem euidens est præstare eo ipso, quod vnitæ sunt, nam forma vnita materiæ informat eam, & materia recipit formam, & per informationem, & receptionem præstant omnem effectum formalem, & materialem, quem possunt; sed quæcumq; entitas totius, & quicumque modus eius est effectus formalis formæ, & materialis materiæ; ergo includitur in partibus vt vnitis: quare non potest ab eis realiter, aut ex natura rei distingui. His accedit nunquam esse multiplicandas entitates reales, aut modales sine vrgenti necessitate, sed nulla vrget necessitas multiplicandi terriam entitatem realem, aut modalem totius, præter entitatem partium; ergo non est multiplicanda. Probatur minor, quia per solam distinctionem rationis verificari possunt de toto ea, quæ non verificantur de partibus formaliter, sed solum in sensu identico, vt quod totum operetur formaliter, quod ab eo procedant passiones, & cætera. Et ideo sufficit distinguere totum à partibus distinctione rationis cum fundamento in re, vt intelligamus illud sic distinctum dicere vnitatem partium, modum essendi completum, entitatem completam, & terminum completum generationis, quæ non dicunt formaliter partes vt vnitæ, licet dicant realiter.

Pro solutione arg. notandum est totū, præter omnes partes includere entitatē 68 realem ab eis distinctam, non solum relatiuam, sed substantialem, & absolutam quæ est ratio fundandi relationem vnionis earum. Hæc entitas realis est vnio realis, & substantialis, quæ per generationem producitur, & est modus realis per quem vniuntur partes ad constituendum totum, imò eo ipso quod vnitæ sunt per talem modum vnionis: censentur totum constituere, quare præter partes, & vnionem nulla alia entitas, vel modus intelligi potest, quem totum includere dicatur; nam vnitas non est res distincta ab vnione, sed

ne, sed quasi vnio ipsa in facto esse, & ideo modus essendi completus totius, quem habent partes ratione vnitatis, etiam includitur realiter in partibus vt vnitis; quia sicut non est alia entitas, etiam modalis ab vnitate distincta, sic etiam ne, distincta ab vnione, quamuis secundum rationem formalem distinguantur, vnio, vnitas, & modus idem complectus essendi totius.

Et ex his patet iam sensus, quem tenuit Aristot. in omnibus illis testimonijs; loquitur enim de partibus simul sumptis cum quibus totum comparat, asserens aliquid aliud esse præter illas, quod verum est, cum includat modum vnionis realem & substantialem, quem non includunt partes, sed non loquitur de partibus vt vnitis, vt verba eius facilè ostendunt. Et ratione eiusdem vnionis per se, quam includit totum præter partes vera esse ait D.Tho. quæ in vltimo testimonio dicuntur, de distinctione totius per accidens, à toto per se, nam cum totum per accidens (si de casuali loquamur vt de cumulo,) nullam includat vnionem partium; sed eas solum simul concurrentes, non est vnum per se, sed per accidens. Totum verò per accidens, (si de accidentali loquamur vt de albo) non includit vnionem substantialem, aut per se, sed accidentalem tantum: vnde non resultat ex rebus vnitis vna aliqua natura per se, quæ posit explicari per vnam definitionem, ex partibus verò per se vnitis, ratione eiusdem vnionis resultat vna natura, & vnum ens per se definibile. Vnde sequitur differentiam inter hoc totum, & cumulum esse, quod iste nihil prorsus dicit præter partes, simul sumptas, nam cum non vniantur, non potest totum includere vnionem nec ideo aliam entitatem realem præter illas; totum verò per se aliquid reale distinctum est præter partes simul sumptas propter modum vnionis realem, quem includit, quem non includunt partes, & hæc eadem est differentia, quam inter ipsum, & cumulum posuit Aristot. realem quidem, cum tamen inter totum per se, & totum accidentale, solum sit distinctio formalis vnius per se, & per accidens, ita D. Tho. expresè in Comm. huius loci.

Ad 1. arg. respondent plures distinguēdo antecedens, quod partes causent totum, quod de illis simul sumptis conce- 69
dunt, negant tamē de eisdem vnitis, quia hoc modo sumptas asserunt iam esse ipsum totum potius quam causam eius. Sed cum partes non causent, nisi dum vniuntur, non potest omnino negari, quod adhuc stantes sub vnione sint causa totius. Quare dum dicitur partes, vt vnitas esse causam totius, alio modo distinguendum est, quia partes vnitæ duobus modis considerari possunt, diuisim, vel copulatim. Diuisim sumuntur, dum vna accipitur in ordine ad alteram, vt si dicamus materiā, vt informatam, vel vt vnitam formę causare totum, vel formam, vt informantem materiam, vel vt ei vnitam, aut in ea receptam, & hoc modo veram habent causalitatem, non tamen simul acceptæ sub vnione; quia licet simul tempore, vel in eodem instanti causent, non simul acceptæ, sed quælibet per se, vt vnita alteri propriam causalitatem exercet, hoc autem modo sumptæ etiam, vt vnitæ distinguuntur realiter à toto, quod eas simul, & vnitas continet, & non vnā vt vnitam alteri, quod certè non est aliud, quam totum distingui à qualibet, vt vnita alteri; hoc etiam modo sumuntur vt vnitæ in fieri, non in facto esse, hoc est vt vniuntur, non vt sunt vnitæ. Si verò sumantur, vt vnitæ copulatim, negandum omnino est, quod sint causa totius, quia iam sumuntur, vt vnitæ in facto esse, quo pacto non causant, sed tanquam terminus factus, & quasi

quasi causatus ab eisdem diuisim sumptis & sub vnione intelliguntur, & ideo tanquam totum ipsum, sub quo includuntur quare non distinguuntur ab eo realiter.

70 Ad 2. disting. est antec. nam si de termino reali loquamur, negandũ est, quod generatio non terminetur ad partes vt vnitas, nam cum totum nullam entitatem realem præter partes, & vnionem dicat, idem est realiter terminari ad partes vt vnitas, & ad totum, si verò de ratione formali termini sermo sit, negandum est, quod generatio terminetur ad partes, vt vnitas, quia partes vt vnitæ non habent modum vnius completi terminantis generationem: hoc tamen non probat distinctionem realem inter totum, & partes, sed formalem tantum, vel rationis ex diuerso modo, quo concipiuntur ab intellectu factam, quæ etiam sufficit, vt dicatur totum operari, & non partes vt vnitas, & ab eo procedere proprias passiones, & non à partibus, quamuis vera etiam sint hæc de partibus vt vnitis realiter vel identicè loquendo.

Ad 3. neganda est consequentia, quod distincta vnione fuerit vnitum verbum diuinum toti humanitati, & partibus, sed eadem fuit vnitum, cum medijs partibus assumpta fuerit ab eo humanitas, eadem autem vnio in principio facta perseuerauit in triduo mortis Christi in partibus, dissoluta vnione earundem partiũ inter sese, & consequenter desinente humanitate ipsa per separationem animæ à corpore. Ex quo solum potest colligi, quod humanitas distinguatur realiter à partibus separatis, non vt vnitis; quia quamdiu vnitæ fuerunt inter se, eadem vnio integra in principio facta cum tota humanitate, & partibus eius perseuerauit. Error autẽ Ioannis Huz non processit ex identitate totius, & partium simul vnitarum, quia natura diuina, & humana Christi, non componebant personam eius, tanquam partes, sed tanquam naturæ completæ, in quibus subsistebat, sed fortè error eius fuit asserere Christum sic esse humanitatem, & diuinitatem, quasi non esset persona in vtraque natura subsistens, vel certè Christum esse humanitatem, & diuinatem ponebat quasi confusa quadã ratione in eo esset vtraq; natura permixta alteri, vt antiquiores hæretici posuerunt damnati ab Ecclesia.

QVAESTIO II.

An materia, vel substantia ex ea, ac forma composita habeat à se partes integrantes, vel solum à quantitate eas recipiat.

Alia ratione impugnauit Arist. opin. Parmenidis, & Melissi de vnitate 71
principij cap. præsenti, quia illud vnum principium, quod ponebat, non poterat non esse totum diuisibile in partes, & ideo plura saltem in potentia. Circa quam rationem aliam quæst. excitant moderni; an principium materiale, de quo loquitur Arist. vel substantia ex eo composita habeat ex se partes integrantes, vel solum à quantitate eas accipiat, ex se vero prorsus sit indiuisibilis.

Et 1. op. negat omnino materiam, vel substantiam ex ea compositam habere partes integrantes, sed eas à quantitate accipere intelligit, & sine ea esse prorsus indiuisibilem. Ita Capr. in 2. d. 19. q. vni. ad 1. Caie. 1. p. q. 51. art. 2. Ferr. 1. lib. Phys. q. 4. Sonci. 5. Met. q. 1. Iaue. 7. Met. q. 1. Niph. 5. Met. disp. 9. cap. 3. Sotus cap. de Quantitate q. 2. Tol. q. 5. huius 1. lib. Duran. in 1. d. 34. q. 1. Alb. Mag. 1. Phys. q. 6. & videtur eam sequi D. Tho. in 2. d. 3. q. 2. art. 1. & 4. lib. contra gentes cap. 65. Vbi ait substantiam remota quantitate esse omnino indiuisibilem secundum Arist.

Probatur testimonio Aristot. cap. præsenti, vbi sic arguit contra Melisſ. Si vnicum est principium rerum naturalium infinitum; ergò illud erit quantum, quia finitum, vel infinitum non conueniunt substantiæ, nisi ratione quantitatis quod si quantum sit, non vnum, sed duo erit, quia substantia, & quantitas duæ res sunt. Ex quo argum. sumitur aliud in fauorem huius sententiæ hoc modo. Si substantia haberet à se partes, & non à quantitate; ergo vna substantia ex se esset maior alia atq; adeo finita, vel infinita, quare nihil probaret arg. Aristot.

72 Sed probatur ratione, quia extensio, & diuisibilitas sunt essentia, & propria passio quantitatis; ergo substantia sine quantitate, nec erit extensa, nec diuisibilis, sicut non erit alba sine albedine; erit igitur indiuisibilis secundum rationem integralem, & ex consequenti partibus integrantibus ex se carebit, & à sola quantitate eas accipiet.

Secun si substantia habet partes integrantes sine quantitate, ponamus separatam à quantitate diuidi, & tunc partes eius separatæ permanebunt, & vna extra alteram, imò extra locum alterius; habebit igitur substantia ex se partem extra partem, & erit loci occupatiua, quod est habere extensionem partium inter sese, & in ordine ad locum, & non à quantitate, quod repugnat.

Secunda opinio tribuit materiæ, atq; substantiæ proprias partes integrantes non acceptas à quantitate. Ita Scotus in 2.d.12.q.1. parag. respondeo. Maior in 4. d.12.q. 1. Henricus quodl. 1.q. 4. Marsil. in 2. q. 49. art. 2. Aegidius theorem. 30. Venetus in Summa Metaphysicæ cap. 12. & 13. Basolius in 4.d.12.qu.1.art.1. Afstud.1. Physic.qu.3. Fonseca 5. Meta. cap. 13.q. 2. sect. 3. Conimbricenses 1. lib. Physic. cap. 2.q. 2.art.3.& moderni fere omnes, quare iam videtur communis in schola, & nobis videtur probabilior, & tenenda.

Vt autem eam simul explicemus, & probemus, notandum est, quid habeat ex se quantitas, & quid possit tribuere substantiæ, vt ex eo constare possit, quid etiam recipiat substantia à quantitate, & quid habeat ex propria natura. Propria igitur ratio quantitatis est extensio partium secundum magnitudinem, & molē occupatiuam loci. Ita vt toti quantitati debeatur tantus locus, & singulis partibus secundum magnitudinem cuiusque debeatur tantus locus distinctus ab eo, qui debetur alteri parti. Itaq; quantitas ex propria ratione habet molem, & magnitudinem, per quam apta est extendi in loco eumq; occupare, & aliam ab eo expellere, ita vt non possit simul cum alia occupare eundem locum, vel eandem partem eius. Et hinc procedit, quod non sit naturaliter possibile duas quantitates se penetrare in eodem loco, nam penetratio est occupatio eiusdem loci. Hinc etiam procedit, quod esse impenetrabilem formaliter sit propria passio quantitatis, & esse impenetrabilem radicaliter sit essentia eius, quæ non est aliud, quā extensio molis, & magnitudinis. Quam solent explicare dicentes extensionem quantitatis esse habere partem extra partem.

Secun. notandum est, habere partem extra partem duobus modis contingere, 73 aut secundum molem, & magnitudinem iam explicatam, aut secundum entitatē; & vtroq; modo conuenit quantitati, quia si habet vnam partem distinctam ab alia secundum molem, hoc est, distinctæ partis loci occupatiuam, cum hæc sit entitas earundem partium quantitatis, atq; eiusdemmet quantitatis ex eis compositæ, sequitur etiam habere vnam partem extra aliam, aut distinctam ab alia secundum entita-

entitatem, quia sicut magnitudo, & moles vnius partis distincta est à mole, & magnitudine alterius, sic etiam entitas, quæ non est alia ab eadem mole, & magnitudine. De substantia verò certum est quòd ex se non habeat hanc extensionem partium secundum molem,&magnitudinem loci occupatiuam, & ex consequenti, nec ex se habet impenetrabilitatem, quia hæc ex illa prouenit. Vnde si ex se illam non habet, nec ex se habebit hanc, sed vtramq; ei communicat quantitas ei inhærens, & accidentaliter quidem sicut albedo communicat ei esse album. Tota igitur difficultas quæst. est, an substantia habeat ex se vnam partem extra aliam secundum entitatē, vel indiuisibilis prorsus sit secundum partes integrantes entitatiuas,& substantiales, & si dicatur non indiuisibilem esse secundum partes integrantes entitatiuas, & substantiales, euidens est, nunquam posse eas habere,quia quantitas non tribuit ei partes entitatiuas substantiales,sed solū partes extensionis accidentales Quare si ex se non habet illas,nec à quantitate eas habebit,immo contradictionem implicabit eas habere ; cùm in eo genere sit indiuisibilis. Et prima opinio asserit indiuisibilem esse ita vt tales partes ex se non habeat,nec omnino habeat alias partes integrantes, nisi secundum molem & extensionem, quas accidentaliter ei tribuit quantitas. Et vt vno verbo sensum eiusdem opinionis explicemus, nullam compositionem substantialem, aut entitatiuam ex partibus integrantibus tribuit substantiæ, quam ex se habeat, vel à quantitate recipiat, sed solum accidentalem ex partibus, extensionis secundum molem,quā ei tribuit quantitas. Secunda vero opinio admittit quidem substantiam ex se non habere partes extensionis secundum molem,nec esse loci occupatiuam,aut penetrabilem, vel impenetrabilem cum alia, sed hoc totū habere accidentaliter communicatum sibi à quantitate. Asserit tamen habere ex se partes integrantes substantiales, & entitatiuas, & vnam extra aliam, hoc est, distinctam ab alia secundum entitatem,& esse diuisibilem in easdem partes, atque etiam continuam substantialiter, quia tales partes substantiales non posse vniri arbitratur ad componendam substantiam in ratione totius integrantis,nisi per indiuisibilia substantialia similia indiuisibilibus quantitatis, quæ appellantur puncta.

74 Quam sententiam sic explicatam probo primo, quia in qualibet substantia corporea extensa per quantitatem, necesse est ponere vtrasq; partes integrantes, nempe partes extensionis secundum molem, & partes etiam integrantes secundum entitatem, & substantiam, sed has non potest accipere à quantitate, sed solum illas accidentaliter; ergo habebit eas ex se. Maior euidens est, quia non solum in brachio est alia pars quantitatis distincta à parte quantitatis, quæ est in pede, sed etiam alia pars substantiæ, & entitatis, alioqui eadem substantia indiuisibilis secundum entitatē esset in brachio, & in pede, nec plus entitatis substantialis esset in toto corpore, quam in paruo digito: quod est absurdum. Et probatur euidenti ratione distinctam habere entitatem,& substantiam, quia si tales partes diuidantur, distincta entitas substantialis, & entitatiua erit in vna, & in alia, quam certum est non acquisisse per diuisionem, quia diuisio non potest producere substantiam ; ergò distinctam habebat prius, quamuis non haberet diuisā, sed continuatam. Minor verò, quod has partes integrantes substantiales,non possit recipere à quantitate,non minus euidens est, quia quantitas est accidens sub-

stantiæ; ergo nihil substantiale potest ei tribuere, sed solum accidentale; quare nec potest ei tribuere partes integrantes substantiales, vel entitatiuas, sed accidentales tantum secundum extensionem, & molem: quod non est aliud, quam partes integrantes substantiales, & entitatiuas, quas habet extendere secundum molem loci occupatiuam, vel eis hanc extensionem, & impenetrabilitatem accidentaliter tribuere, sicut albedo tribuit eidem substantiæ esse albũ accidentaliter Quod si tales partes substantiales non potest ei tribuere quantitas, habebit eas ex se, & à se, & non à quantitate.

75 Quod probatur 2. quia dum quantitas recipitur in materia, aut in substantia composita ex materia, & forma, vel tota quantitas recipitur in tota substantia, & pars in parte, sicut tota albedo recipitur in tota, & pars albedinis in parte, vel recipitur tota quantitas in tota substantia, & tota etiam in qualibet parte, sicut recipitur tota anima rationalis in toto corpore, & tota etiam in qualibet parte: hoc secundum est impossibile, nam ex eo sequeretur quantitatem habere modum indiuisibilem informandi substantiam, quod pugnat cum natura eius. Et præterea brachium non extenditur per quantitatem capitis, vel pedis, sed per aliam partem quantitatis ab eis distinctam; ergo in brachio non recipitur tota quantitas corporis, sed quædam eius pars distincta ab alijs; ideo necessarium est secundum, quod tota quantitas recipiatur in toto corpore, & partes eius in partibus substantiæ. Ex quo efficiter colligitur, receptioni quantitatis in substantia præsupponi partes eiusdem substantiæ, quas constat non posse à quantitate recipere, quia quantitas nihil ei potest tribuere, nisi per informationem; ergo non potest tribuere ei partes, informationi eius præsuppositas in eadem substantia, sed sicut necessarium est præsupponi informationi eiusdem quantitatis, sic est necessarium eas habere substantiam à se, & non à quantitate.

Probatur tandem ex consecratione Eucharistiæ: in qua certum est sacerdotem posse consecrare medietatem hostiæ determinatam, vel designatam à se, & non aliam medietatem: & tunc substantia panis, quæ erat in medietate Hostiæ consecratæ desinet esse ad præsentiam corporis Christi, substantia verò panis alterius medietatis permanet; ergo substantia vtriusque medietatis non erat eadem indiuisibilis ante consecrationem, sed distincta realiter, non distinctione totali; ergo partiali, habebat igitur substantia panis partes integrantes substantiales, præter extensionem earum, quam recipit à quantitate.

Ad testimonium Aristotelis respondeo, solum negare, quod substantia non habeat partes extensionis secundum molem à se, sed solum à quantitate, & ideo in hoc genere sentit esse indiuisibilẽ ex se. De partibus verò integrantib. entitatiuis aut substantialib. eius non loquitur, quia sensus iste nihil efficere poterat ad propositum refutandi opinionem Melissi, sed solum prior. Cuius ratio est manifesta, quia substantia non dicitur maior, vel minor, nec finita, vel infinita nisi ratione extensionis molis, quam accipit à quantitate; de hac igitur sola loquendum erat, vt posset probari aduersus illum, quod principium rerum naturalium non potest esse vnum, & infinitum, quia si infinitum esset, non solam substantiam, sed etiam quantitatem habere debebat, & ideo non esset vna res, sed plures, quia substantia, & quantitas plures res sunt. In eodem etiam sensu debet explicari D. Tho. dum asserit substantiam ex se non habere partes, sed 76

tes, sed eas accipere à quantitate, sine qua in hoc genere partiũ extensarum secundum molem indiuisibilis prorsus erit.

Secun. argu. concedendum est totum, quia solum colligit secundum extensionem molis indiuisibilem esse substantiã, & eandem extensionem à sola quantitate recipere, & ex consequenti partes integrantes secundum eandem extensionem non habere à se, sed ab eadem quantitate, omisit autem alias partes integrantes, substantiales, & entitatiuas, quas substantia habet ex se, & ideo quantitati præsupponuntur, & ab ea recipiunt extensionem molis accidentalem iam explicatam.

Ad 2. admitti debet, quod substantia
77 separata à quantitate diuidatur, vt in antecedenti assumitur (à Deo quidem supernaturaliter, nam ab agente naturali certum est diuidi non posse.) Facta autem diuisione dicimus partes eiusdem substantiæ, non solum distinctas permanere distinctione substantiali, aut entitatiua: nam hoc etiam habebant ante diuisionem, sed diuisas in hoc genere, non tamẽ in eadem parte loci, nec in diuersis, quia sine quantitate non possunt esse in loco, vel occupare locum, sed in hoc genere haberent modum prorsus indiuisibilem & hoc sibi voluerunt autores antiqui asserentes, partes substantiæ remota ab eis quantitate fluere ad punctum, non defluxu materiali per motum loquentes, sed hoc solum dicere volentes, quod remota quantitate haberent modum essendi indiuisibilem (quantum ad locum pertinet) nihilominus per simplicem præsentiam, id est, non localem, quælibet pars eiusdem substantiæ corresponderet partibus loci, quas ante diuisionem ratione quantitatis, quam habebant, occupare dicebatur, sed de hac re in 4. & 6. lib. copiosius dicetur.

CAPVT QVARTVM DE PRINCIPIIS CONTRA naturaliter loquentes.

TEXTVS ARIST.

Vt autem Physici dicunt, duo modi sunt, hi enim vnum facientes, quod est corpus, &c.

Breuis expositio Text.

REFVTATA iam opinione Parmenidis, & Melissi, qui de princi- 78
pijs rerum naturalium non naturaliter loquebantur, hoc est, nõ secundum principia veræ Philosophiæ, sed contra illa, intendit Aristot. cap. præsenti refutare alios Philosophos, qui naturaliter de illis loquebantur, hoc est admissis principijs naturalis Philosophiæ, quia non auferebat motum, sed illum admittebant. Diuiditur autem caput in duas partes. In 1. refert opiniones eorum. In 2. reijcit eã, quæ ponebat infinita principia sub nomine Anaxagoræ.

Philosophos igitur, qui naturaliter loquebantur de principijs, quasi in duas sectas diuisos fuisse asserit, nam quidam dicebant vnum esse principium, vt aerẽ, aquam, vel ignem; (terram namque nullus eorum pro primo principio posuit) & præter hoc vnum principium primum ponebant contrarietatem raritatis, & densitatis, ratione cuius, res ex eo generari possent. Quia principia veræ Philosophiæ esse putabant, quodlibet fieri ex suo contrario, & ita ex illo per rarefactionẽ, & condensationem multa fiebant.

Alij vero, vt Empedocles, Anaximander, & Anaxagoras, plura ponebant principia, & etiam contraria, quæ dicebant cõtineri, & quasi claudi in infinito quod-

dam receptaculo, quod vocabant Chaos. Et Empedocles quidem pro principijs ponebat quatuor elementa contenta in illo Chao. Quod, vt ea continens dicebat esse primum principium, & ideo vnum potius principium ponebat, quam multa. Alij verò duo non tam Chaos illud, in quo continebantur, principium vocabāt, quam contenta in eo, quæ cum plura essent, plura potius, quàm vnum ponebant. Hæc autem principia dicebant esse infinitas quasdam particulas rerum omniū, vt carnis, ossis, sanguinis, lapidis, ligni, &c. adeo minimas, & indiuisibiles, vt propterea eas vocarent Athomos, ex quibus aliquid semper extrahebatur iuxta naturam rei generandæ, ex quo fieret: vnde principia rerum naturalium dicebant esse infinita.

79 Hanc vltimam opinionem Anaxagoræ reijcit Aristo. in 2. p. cap. duobus arg. Primo, quia infinitum est incognoscibile, sed principia rerum naturalium sint infinita; ergò non sunt cognoscibilia, quare res naturales ex parte principiorum erunt incognoscibiles. Secundo, quia res quælibet generanda determinatam quantitatem postulat, sub qua possit membra certæ magnitudinis habere, vt petunt propriæ operationes, quas per ea debet exercere, vt in viuente ossa, nerui, & caro certam quantitatem habere debent, vt ex eis possint membra, etiam certæ magnitudinis fieri ad operandum; nam tam magna, vel tam parua excogitari poterunt, vt non sint apta ad exercendas vitales operationes, falsum igitur est, quod ex minimis, atque indiuisibilibus particulis fieri possint.

TRACTATVS DE TERMINIS RERVM NATVRALIum secundum magnitudinem, & paruitatem in duas quæstiones diuisus.

AGens Aristot. cap. præsenti contra Anaxagoras præsupponit carnem, & cæteras partes viuentium determinatam quantitatem postulare, sub qua generentur, & sub qua existant, vt apta esse possint ad exercenda opera vitæ. Verba autem Aristot. hæc sunt. *Carnis autem determinata est quantitas, & magnitudine, & paruitate, manifestum est, quod ex minima carne nullum segregabitur corpus, erit enim minor minima.* Ex quibus occasionem desumpserunt eius interpretes disputandi de terminis rerum naturalium, quamuis plures moderni hanc disputationem ad 6. lib. referant, vbi de partibus magnitudinis, eiusque indiuisibilibus agitur, sed ijs est proprius locus eius. vt autē vniuersalis sit disputatio, hunc tractatum instituimus, in quo duplicem quæst. agitabimus. Prima, de viuentibus, an terminos magnitudinis, tam intrinsecos, quam extrinsecos habeant. Secunda, de corporibus vitæ expertibus. 80

QVAESTIO I.

An corpora viuentia habeant terminos sua magnitudinis, & paruitatis intrinsecos, vel solum extrinsecos.

VT intelligatur quæst. primo explicandi sunt termini magnitudinis, & paruitatis, tam intrinseci, quam extrinseci. Terminus igitur magnitudinis duplex est, intrinsecus, & extrinsecus. intrinsecus est illa quantitas, sub qua ita potest generari, vel esse substantia, vt sub maiori non possit generari, aut esse, & ideo hunc terminum vocant maximum quod sic, vt si homo possit habere magnitudinem quinque cubitorum, & non maiorem, illa erit terminus intrinsecus. Et maximum quod sic suæ magnitudinis. Terminus extrinsecus est quantitas illa, quam non potest habere, benè tamen quam-

quamcunque minorem, & ideo vocatur terminus iste, minimum quod non, quia est minima quantitas, ex his, quæ non potest habere corpus, vt si leo non posſit habere quantitatem ſex cubitorum, ſed quamlibet minorem, illa erit terminus extrinſecus & minimum, quod non ſuæ magnitudinis. Terminus etiam paruitatis eſt duplex, intrinſecus & extrinſecus, & intrinſecus eſt illa quantitas, ſub qua poteſt eſſe res, & non ſub minori, vocaturq; minimum quod ſic, quia eſt minima quantitas, quam habere poteſt, ita vt non poſsit eſſe ſub minori; vt ſi homo poſsit generari ſub quantitate vnius palmi, & non ſub minori, hæc erit terminus intrinſecus paruitatis generationis eius. Terminus verò extrinſecus paruitatis eſt quantitas illa, ſub qua non poteſt eſſe corpus, benè tamen ſub qualibet maiori, & ideo vocatur maximum quod non, quia eſt maxima quantitas, ex his quæ non poteſt habere.

81 Secun. paucis explicari debent modi incipiendi, & deſinendi rerum, nam copioſior eorum explicatio, & tractatio pertinet ad lib. 6. Duo ſunt modi incipiendi, & duo alij deſinendi. Primus modus incipiendi intrinſecus eſt, & appellatur primum eſſe rei, quæ incipit. Quia eſt inſtans temporis, in quo verum eſt dicere nunc eſt & immediatè ante non erat, & propterea vocatur intrinſecus, quia in eo res habet eſſe, vt inſtans ille in quo anima rationalis introducitur in corpuſculum formatum in vtero matris, dicitur primum eſſe hominis, quia verum eſt dicere in eo, nunc primo eſt homo, & immediatè, hoc eſt, in tempore, quod fuit immediatè ante idem inſtans, non erat. Modus incipiendi extrinſecus vocatur vltimum non eſſe rei incipientis, & eſt inſtans, in quo verum eſt dicere, nunc vltimo res iſta non eſt, & immediatè, hoc eſt, in tempore, quod ſtatim ſequitur poſt hoc inſtans, erit: vt ſi aliquid incipit moueri in hoc inſtanti, verum erit dicere, nunc non mouetur, & immediatè poſt mouebitur, & nunc non eſt motus, & immediatè poſt hoc erit. Vocatur autem extrinſecus modus incipiendi, quia in illo adhuc res non eſt, ſed erit in tempore proximè ſequenti. Modi deſinendi etiam ſunt duo, vnus vocatur vltimum eſſe rei, quæ deſinit, & eſt inſtans temporis, de quo verum eſt dicere, dicere hoc eſt vltimum inſtans, in quo res iſta habet eſſe, & in tempore proximè ſequenti, iam non erit, & propterea poteſt vocari modus intrinſecus deſinendi, quia res tunc videtur intrinſecè deſinere, quãdo vltimo eſt. Quando verò iam non eſt, potius dicetur extrinſecè deſinere, & ideo ſecundus modus deſinendi, qui vocatur primũ non eſſe, poteſt appellari extrinſecus, & eſt inſtans illud in quo primo res nõ habet eſſe, ſed in tempore proximè præcedenti fuit. Vt inſtans illud, in quo peruenit corpus, quod mouetur ad locum in quo quieſcit, dicitur primum non eſſe motus eius, quia verum eſt dicere in eo, nunc primo non eſt motus, & immediatè ante fuit.

His expoſitis, quædam ſunt tanquam certa præſupponenda, in quibus conueniunt omnes opinantes. Primum eſt, reſpectu diuinę omnipotentiæ nullum terminum habere res naturales intrinſecũ, nec extrinſecum. Nam præter punctum verſus paruitatem, ſub quo certum eſt nõ poſſe cõſiſtere vllo modo corpus, & præter infinitam actu molem verſus magnitudinem, quam probabilior opinio tenet dari nullo modo poſſe, etiam per potentiam Dei abſolutam, quamlibet finitam habere non repugnat, quia poſsibile eſt hominem effici adeo maiorem toto cœlo, & etiam ſub qualibet minima genera- 82

ei potest, & conseruari, etiam per diuinā potentiam. Solum ergo procedit quæstio naturaliter, in quo sensu adhuc est certum in tota corporum multitudine dari aliquod ita maximum, vt supremum cœlum, vt nullum detur maius, & aliquod etiam ita minimum, quale inuenitur in specie aliqua rerum viuentium, aut non viuentium, vt nullum detur minus, licet illud determinatè nō cognoscamus. Difficultas ergò quæst. est de possibili secundum naturam, an res naturales cuiuslibet speciei petant determinatam magnitudinem, versus maximum, & minimū ita vt sub minori esse nō possint, neq; etiam sub maiori, & id quidem via generationis, & augmenti, vt homo determinatam quantitatem postulet, in qua generetur, ita vt non possit sub minori generari naturaliter, & ad tantam magnitudinem possit peruenire per viam augmenti, vt non possit naturaliter crescere, vel maiorem magnitudinem habere. Vel extrinsecè tantum designari debeant ei termini, hoc est minima quantitas, sub qua non possit generari, benè tamen sub qualibet minori. Et versus maximum aliqua etiam sit designanda, quam non possit habere, benè tamen minorē quamcunque, ex his enim constabit, quid sit dicendum de eisdem terminis quantum ad conseruationem.

83 Et de viuentibus quidem (de quibus solum procedit quæstio præsens) est prima opinio Veneti cap. præsenti, qui negat viuentia vllum terminum intrinsecum habere, hoc est nec minimum quod sic, sub quo generari debeant, nec maximum quod sic, vltra quem non possint crescere. Probat vtrumque hoc argum. si datur maximum quod sic, vel minimum, quod sic, designetur vnus homo, qui iam sit sub primo, & alter, qui sit genitus sub secundo, & tunc certum est posse primum per tumefactionem crescere, & alteri potest opposita infirmitas superuenire, per quam membra eius contrahantur, & minora fiant, & tunc inquirendum est, an possint breui aliquo tempore sub tali dispositione viuere, vel statim perire debeant. Et si primum concedatur euidens est vtrumq; excedere terminum intrinsecum magnitudinis, aut paruitatis: si verò non permaneant sub tali dispositione, sequitur euidēter desinere vtrunq; per vltimum sui esse. Probatur consequentia, quia tumefactio primi, & condensatio secundi motus alterationis sunt successiui, qui incipiunt per vltimum nō esse, verum igitur erit dicere, nunc non est tumefactio, neq; condensatio, & immediatè post hoc erunt, etsi sub eis non permanent duo illi homines, sed statim moriuntur, verum quoq; erit de vtroque dicere in eodem instanti, quod est vltimum non esse condensationis, & tumefactionis, nunc non est homo iste, sed tempore immediatè præcedenti hoc instans fuit, quod est desinere per vltimum esse, & hoc est absurdum, nam ex eo fieret dari materiam sine forma, vel duo instantia immediata, vt probatur in 6. lib. ergo non sunt ponendi termini intrinseci in viuentibus.

Secun. opin. est huic omnino opposita tenens, viuentia habere terminos intrinsecos magnitudinis, & paruitatis, nempe, minimum quod sic, sub quo generari petunt, ita vt non possint generari, neque esse sub minori quantitate, & maximum quod sic, ita vt non possint vltra illum crescere. Ita Comment. Philop. Them. & Alex. cap. præsenti, D. Tho. 1. lib. Phys. lect. 9. lib. 2. de Anima lect. 8. in 2. d. 14. q. 1. ar. 1. ad 4. & d. 10. qu. 2. art. 2. & 1. p. q. 7. art. 3. Scot. 5. Met. q. 9. & in 2. d. 2. q. 9. ante medium. parag. ad ista arg. Rich. quodlib. 3. q. 5. Duran. in 2. d. 18. q. 1. Greg. in 1. d. 17. 47

q. 2. ar

q. 2. art. 3. Capre. & Hisp. in 2. d. 19. q. 1. Caie. 1. p. q. 17. art. 3. Ferr. 1. lib. Phys. q. 7. Soncin. 8. lib. Met. q. 3.

Tert. opin. est media inter has duas extremas, quam tenent plures moderni asserentes viuentia in bono statu naturali genita, vel existentia vtrumq; terminum intrinsecum magnitudinis, & prauitatis postulare, sed in malo statu genita, vel si per infirmitatem tendant in corruptionem, non terminari terminis intrinsecis, sed posse, illos excedere, ita vt possint generari in minori quantitate, minimo quod sit eis designato, vel per infirmitatem ad minorem etiam quantitatem eodem minimo peruenire. Quod alijs verbis explicare solent dicentes, viuentia via generationis, aut in bono statu terminos intrinsecos habere, sed via corruptionis, aut in malo statu solum extrinsecos ita vt sub aliqua minima quantitate generari non possint, vel vsq; ad illam diminui, vel minora fieri, benè tamen sub qualibet maiori, & aliquam etiam quantitatem determinatam habere non possint, etiam via corruptionis, benè tamen quamlibet minorem. Et hanc secundam partem suæ opinionis probant 1. arg. Veneti. 2. ex Gigantibus, de quibus asserit Scriptura sacra in lib. Gen. longè superasse magnitudinem cæterorum hominũ; ergò maiorem longè habuerunt magnitudinem, ea quam pro termino intrinseco petat humana species; quia geniti fuerunt extra statum naturalem, & congruentem humanæ naturæ.

15 Nostra verò sententia hac conclusione explicatur, viuentia tam via generationis, aut in bono statu, quam via corruptionis, aut in malo statu petunt terminos intrinsecos magnitudinis, & paruitatis, quos non possunt, nisi per miraculum excedere, hanc conclusionem tenet secunda opinio, & omnes autores pro ea citati. Et est expressa sententia Aristotelis 4. lib. de Generatione animalium c. 4. his verbis. *Perficiendi cuiusque animalis certa est magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quem terminum non supergrediuntur, vt vel maiora, vel minora euadant, sed in medio magnitudinis spatio, excessum, defectumve inter se capiunt.* Et cap. præsenti. *Manifestum est igitur, quod impossibile est carnem, aut os, aut aliquid aliud, quantũcunq; magnitudine, aut in maius, aut in minus.* Et tandem 2. lib. de Anim. tex. 41. *Natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti, hæc autem animæ sunt, & rationis magis quam materiæ.*

Ex quibus testimonijs colliguntur duo arg. ad probandum viuentia vtrunq; terminũ intrinsecum petere. Primum probat terminum intrinsecum paruitatis, sub quo generari petunt, ita vt sub minori non possint generari, necesse, ex natura animæ, vt inquit Aristot. & hoc modo formandum est. *Anima est actus corporis physici & organici potentia vitam habentis.* Vt definit ipsemet Arist. 2. lib. de Anima; ergo postulat corpus habens partes, & instrumenta diuersa, & accommodata ad diuersas operationes vitæ exercendas, quæ tantæ magnitudinis esse debent, & non maioris. Quod probatur euidenter ex arte qualibet, quæ ex propria natura postulat instrumenta tantæ magnitudinis, vt commodè possint deseruire ad operationes, & effectus proprios præstandos, ita, vt si maiora sint, vel minora inepta prorsus censeantur, vt docet etiam expressè Arist. 7. lib. Politic. c. 4. Multo ergo maiori ratione anima ad exercenda opera vitæ, & præstandos vitales effectus postulabit instrumenta corporis, imo, & corpus ipsum tantæ magnitudinis, ita vt si maiora sint, vel minora, inepta prorsus censeantur ad talem finem consequendum,

dum, corpus namq; ex eisdem instrumentis compositum est, tanquam ex partibus, vt ex capite, brachijs, pedibus, ac cæteris; si autem partes debeat habere determinatam magnitudinem, ita vt maiores, aut minores esse non possint, eandem postulabit corpus, ita vt in minori generari nó possit, nec postquam genitum est ad minorem peruenire.

86 Secundum argumentum ad probandum terminum intrinsecum magnitudinis colligitur etiam ab Aristot. ex natura eiusdem animæ hoc modo. Corpus augetur virtute animæ, quæ vtitur potentijs vitalibus actiuis, vt nutritiua, & augmentatiua ad ipsum augendum: tantum igitur, & non plus illud augere poterit anima, quanta fuerit virtus harum potentiarum; sed omnes potentiæ actiuæ ex sua natura habent terminum intrinsecum magnitudinis in ordine ad suos effectus producendos, ita vt tantum possint producere effectum, & non maiorem, vt docet idem Aristo. 1. lib. de cœlo, tex 116. & experientia notum est in omnibus potentijs; ergo corpus viuens ad tantam magnitudinem potest peruenire virtute naturali, vt maiorem non possit habere, quod est terminum habere intrinsecum versus magnitudinem. Et his testimonijs, & arg. probatur nostra sententia, & communis aduersus primam opinionem Veneti.

Sed probatur aduersus tertiam opinionem modernorum, quod hos terminos habeant, non solum via generationis, aut in bono statu, sed etiam via corruptionis & in malo, ita vt nec eos excedant, nec excedere possint, nisi per miraculum. Primò eisdem testimonijs Aristotelis, qui absque dubio sciebat hominem posse tumefieri, vel condensari, aliave infirmitate contrahi, & nihilominus expresse asserit non posse viuentia hos terminos excedere; ergò sensit non posse ad maiorē, vel minorem quantitatem peruenire per infirmitatem, vel via corruptionis.

Probatur deinde ratione, quia per tumefactionem, condensationem, vel quālibet aliam infirmitatem, non potest viuens acquirere maiorem quantitatem, quam habebat acquisitam per virtutem augmentatiuam, neque aliquam deperdere, ex ea in qua fuit genitum; ergo etiam via corruptionis, vel in malo statu non poterit excedere terminos intrinsecos, quos petit naturaliter. Probatur antecedens, quia tumefactio, & condensatio alterationes quædam sunt, per quas acquiruntur qualitates quædam, nempe tumor, & densitas; sed per alterationem non potest adquiri quantitas, vt ex se euidens est, sed per solam augmentationem, quia illa terminatur per se ad qualitatem hæc ad quantitatem; ergo per easdem infirmitates, vel similes non acquirit corpus nouam quantitatem, nec deperdit aliquam ex ea, quam habebat, & consequenter nec fit maius, nec minus, nec excedit terminos intrinsecos magnitudinis & paruitatis sibi à natura designatos. Sed solum quantitas, quam habebat ab extrinseco extenditur, vel contrahitur, vt maiorem, vel minorem occupet locum, ratione qualitatis contrariæ per tumefactionem, vel condensationem acquisitæ. Quemadmodum quando rarefit aqua præ nimio calore, vel liquefit cera, licet videantur maiores fieri, nullam prorsus acquirunt quantitatem, nec verè fiunt maiores, sed ab extrinseco dilatantur per raritatem alteratione acquisitam, & maiorem locum, vel minorem, quam prius occupant; non quidem propter maiorem quantitatem, vel minorem, sed propter eandem dilatatam, vel contractam ab extrinseco ratione qualitatis contrariæ acquisitæ. Et hoc decepit planè modernos auto- 87

autores tertiæ opinionis, falſo putantes, per has infirmitates aliquam quantitatem acquiri, vel deperdi, & ideo excedere terminos intrinſecos viuentia, & ſolum habere extrinſecos in malo ſtatu, & in via corruptionis.

Quod argu. eorum non probant, nam ad primũ negandum eſt antecedens, quod tanquam certum præſupponitur, nempe viuentia per tumefactionem maiora fieri, vel per contractionem minora; quia licet videantur maiorem quantitatẽ acquirere, vel aliquam deperdere, falſum hoc eſt, ſed ſolum acquirunt qualitatem quandam aduerſam, ratione cuius quantitas quam habebant dilatatur, vel contrahitur, & maiorem locum ſic dilatata occupat, vel minorem ſic contracta. Et propterea ſenſu iudicantur maiora, vel minora fieri, ſed intellectus ratione potius, quam apparentia ductus contrariũ cognoſcẽs, ſenſum hac in parte corrigit.

Ad ſecundum de Gigantibus duo dicimus, primum, quod in ſtatu naturali geniti ſint; nam ſicut natura vno tempore valdè longiorem vitam, quam alijs tribuebat hominib. eodem modo tali tempore, tali loco, & ex talium hominum cum talibus mulierib. coniunctione, homines longè maioris magnitudinis producebat, & id quidem naturaliter, quia intra latitudinem totius naturæ, & naturalium cauſarum ad tantam magnitudinem eis tribuendam poteſt ſe extendere, ſicut etiam ad tantam durationem. Secundò dicimus Gigantes non exceſsiſſe terminum magnitudinis naturæ humanæ debitum, quia terminus iſte, quem vocant maximum quod ſic, non conſiſtit in indiuiſibili, ſed magnam habet latitudinem ſe extendentem ad totam illorum quantitatem. Quod efficaciter probatur ex eo, quod Gigantes illi conuenienter exercebant opera vitæ; ergo membra illorum, & integra corpora erant conuenientia inſtrumenta pro eiſdem operib. vitæ exercendis, ſed in ordine ad eiuſmodi opera aſsignatur terminus intrinſecus, ergò hunc non exceſſerunt. Ex quibus ad argumentum negandum eſt totum quod aſſumit, & ita cenſetur facilè ſolutum.

QVAESTIO II.

An corpora non viuentia habeant terminos intrinſecos magnitudinis, & paruitatis, vel ſolum extrinſecos.

Circa quam conueniunt omnes opinantes, quod eiuſmodi corpora vtrunq; terminum extrinſecum habeant, quia neq; poſſunt verſus paruitatem generari, aut eſſe in puncto, neq; verſus magnitudinem habere quantitatem actu infinitam, ergo pro termino paruitatis extrinſeco ſaltem habebunt punctum indiuiſibile, vel minimam aliquam quantitatem, ſub qua eſſe non poſsint, & pro termino magnitudinis infinitam quantitatem. 88

Conueniunt ſecundo, quod ſecundum propriam naturam conſiderata verſus magnitudinem non habeant terminum intrinſecum. Cuius ratio eſt manifeſta, nam quantum eſt ex propria natura, non repugnat in infinitum creſcere, vt de igne docet expreſsè Ariſt. 2. lib. de Anima, text. 41. vbi in infinitum creſcere poſſe ait, ſi infinita ei apponantur combuſtibilia, probaturque euidenti ratione; nam quantumlibet magnum ignem excogitemus, euidens eſt poſſe conuertere ſtupam ſibi applicatam, & conſequenter maiorem fieri, quare nullus poteſt deſignari ei terminus, vltra quem non poſsit creſcere, & quod de igne probatum eſt, de cæteris poteſt eodem modo probari. Nec 89

est eadem ratio de his, ac de viuentibus, quantum pertinet ad augmentum. Propter duo, 1. quia viuentia propriè augentur, videlicet per intus sumptionem, & virtutem caloris naturalis, qui sicut conuertit alimentum in substantiam aliti, sic etiam consumit partes eiusdem viuentis, & multis modis impediri potest virtus eius ab internis dispositionibus eiusdem corporis viuentis, ne possit tantum alimenti conuertere. Nec solum calor naturalis limitatur in suo effectu, quia est virtus actiua, sed ex parte finis: in quẽ ordinatur operatio eius, qui est augmentum viuentis, & membrorum eius determinatam magnitudinem postulantium ad exercendum opera vitæ, quare non plus augeri possunt virtute caloris naturalis, quam petit proportio magnitudinis requisitæ ad tales operationes exercendas. Secundum est, quod calor naturalis non crescit ab extrinseco, ita vt ei adueniat noua pars caloris naturalis, cũ noua parte substantiæ, quam conuertit, & hoc ideo, quia calor naturalis non est dispositio pro forma viuentis introducenda, sed purum instrumentum animæ. In non viuentibus verò diuersæ omnino conditiones reperiuntur. Nam primo non augentur propriè, hoc est per intus sumptionem, sed per iuxta positionem nouæ materiæ, nec calor elementaris impeditur ab aliqua alia dispositione ignis, sed nec auget ignem, aut partes eius, tanquam instrumenta vitalium operationũ, nec est purum instrumentum ignis, sed simul dispositio pro introductione formæ eius in nouam materiam, & ideo operando crescit, quia cum nouis partibus materiæ, quas conuertit adueniunt nouæ partes caloris, tanquam dispositiones formæ ignis. Propter hæc igitur omnia augmentum viuentium habet terminum intrinsecum; augmentum vero non viuentium nulla ex parte limitatur, sed infinitum crescere possunt, & consequenter non habent terminum intrinsecum magnitudinis ex propria natura, sed solum extrinsecum.

Si verò considerentur eadem corpora secundum ordinem totius vniuersi, terminũ intrinsecum magnitudinis habent, quia natura sic disposuit corpora, quæ sunt partes vniuersi, vt non possint terminos aliorum pertransire; ignis enim non potest crescere, nisi vsq; ad concauũ lunæ, neque aer, nisi vsq; ad concauum ignis, sicq; de cæteris.

Tota igitur difficultas quæstionis consistit in termino intrinseco paruitatis, qui vocatur, minimum quod sic, an sicut conceditur viuentibus, sic etiam non viuentibus debeat concedi, & ita ignis, vel aqua certam quantitatem postulent, in qua generari debeant, vt in minori non possint generari, nec etiam ad minorem peruenire per diminutionem, postquam genita sunt.

Prima opinio concedit eis, minimum 90
quod sic, via generationis, non minus quã viuentib. Ita tenent omnes quos citauimus quæst. præc. pro minimo intrinseco viuentium, præter eos, quos referemus statim pro secunda opinione. Probantq; duobus testimonijs postremis, quos pro minimo viuentium adduximus quæstione præc. sed ex eis nihil prorsus colligi potest: cum expressis verbis loquatur in eis Aristot. de viuentibus.

Sed probant ratione. Primo, quia ad generationem corporis non viuentis, vt ignis, vel aquæ requiruntur certæ, ac determinatæ dispositiones in materia: in qua introducenda est forma substantialis pro tali generatione, vt determinatus gradus caloris, & siccitatis, sed inter dispositiones requisitas vna est quantitas; ergo hæc etiam requiritur determinata, ita vt

ita vt tanta sit, & non minor; ergo talis quantitas erit, minimum quod sic, ad generationem eorum requisitum.

Secundò natura producit rem quamlibet etiam nō viuentem propter aliquam operationem ab eadem re exercendam. Vt docet Arist. 2. lib. de cœlo c. 3 tex. 17. & 1. Ethic. c. 7. nullum ergo producit corpus nisi in ea quantitate in qua posit præstare proprias operationes. Probatur consequentia, quia tam parua potest esse res, vt operari non valeat, sed statim ac producta est, pereat; determinatam ergo requirunt quantitatem, in qua generentur, & sint. Et si dixeris sufficere determinatam extrinsecè, probatur quod sit necessaria intrinsecè terminata; nam si designetur minima quantitas, sub qua non posit ignis esse, & eam augeamus, deueniemus ad aliam, in qua primo esse possit, & non in minori, & hæc erit, minimū quod sic, necessariū ad generationē eius.

Secunda opinio negat nō viuentia habere, minimum quod sic, sed solum eis concedit, maximum quod non, quam tenent Scot. & Venet. locis citatis quæstione præcedenti, quos sequuntur Ocham. 2. d. 28. & Vallesius controuersia 5. ad Tyrones, & maior modernorum pars, ita vt ferè communis sit iam in schola. Et videtur mihi probabilior, & tenenda.

Probat Scotus multis rationibus, ex quibus hæc sola efficax est, & propter quam ego semper secutus sum sententiam eius. Si corpora non viuentia postulant minimum quod sic, ad sui generationem, sit minima quantitas ad generationem ignis requisita digitalis, & hæc applicetur igni. Tunc sic arguo, omne agens naturale applicatum passo, prius & fortius agit in primam medietatem eius (cū sit diuisibile) quam in secundam, quia hęc est proximior; ergo prius imprimit ei ignis dispositiones necessarias pro introductione formę substantialis, quam parti secundæ, sed in puncto in quo habuerit vltimam dispositionem requisitam introducetur in ea forma substantialis; ergo prius generabitur ignis ex medietate, quam ex toto; quare tota quantitas, quæ pro minimo designata est, non est necessario requisita, sed in minori potest introduci forma ignis, quod est non habere terminum intrinsecum.

91 Hoc argu. conantur soluere moderni, admittentes quidem principium illud, omne agens naturale applicatum passo prius agit in proximiorem partem eius, quam in remotiorem, quia euidens est in Philosophia: distinguentes tamen modum agendi eius, quantum ad dispositiones, & formam substantialem, concedentesque omnes gradus caloris introducere ignem in proximiori parte illius quantitatis digitalis, (quæ pro minimo, quod sic, designatur) prius quam in remotiori, non tamen formam substantialem ignis, quousq; ad reliquas partes totius eandem vltimam dispositionem extendat. Vnde non sequitur, quod ignis generetur in minori quantitate minimo, quod sic, pro generatione eius designato. Et rationem huius solutionis assignant alij, quia non introducitur forma substantialis cū vna tantum dispositione vltima, quousq; adsint omnes necessariæ; sed vna ex necessarijs ad generationem ignis est digitalis quantitas, ita vt in minori non posit generari; ergo licet vltima dispositio caloris prius sit in dimidia quantitate, non introducetur forma substantialis ignis, quousq, se extendat per totam, vt ita sint simul omnes dispositiones requisitæ.

Sed hæc ratio eiusdem solutionis manifestam petitionem principij continet, quia supponit id, quod probandum est, & de quo est tota quæstio, videlicet minimum, quod sic, esse dispositionē necessariam

riam ad generationem ignis: De hoc est enim tota controuersia, quod etiam non probatur, sed supponitur; ergò non potest pro ratione afferri sine vitio petitionis principij. Qua refutata, sic impugno solutionem, nam si ignis prius producit calorem, vt octo, in prima medietate minimi, quàm in postrema; ergo prius etiam introducit siccitatem vt octo, & cæteras dispositiones in eodem gradu vltimo requisitas, & sufficientes ad introductionem formæ substantialis; sed vltimas dispositiones naturaliter, & necessariò consequitur introductio formæ; ergo prius etiam introducetur forma in prima medietate, & prius ex ea generabitur ignis, vel expectandum est tempus in quo easdem dispositiones extendat ignis ad aliam medietatem. Ex quo sequuntur hęc absurda. Primum, quod pro illo breui tempore agens naturale agat in partem remotiorem, & non in sibi proximam. Secundũ, quod agens debitè approximatum passo non imprimat ei proprium effectum, pro quo est sufficienter, & vltimatè dispositum.

91 Ad 1. arg. alterius opinionis distinguenda est minor, quod determinata quantitas sit vna ex dispositionibus necessariò requisitis ad introductionem formæ, & de determinata intrinsecè neganda est, sed de determinata extrinsecè concedenda.

Ad 2. eodem modo est distinguendum consequens; determinata enim quantitas requiritur ad generationem non viuentium, quia tam minima esse possunt, vt non posint exercere suas operationes non tamen determinata intrinsecè, sed extrinsecè sufficit, quia operationes eorum non sunt ita perfectè, sicut vitales, nec determinata instrumenta requirunt, sed homogeneæ sunt, & per quamlibet partem corporis eodem modo, ac per alias possunt exerceri, ideo nec requirunt partes ita determinatæ magnitudinis, sicut viuentia, nec etiam totum corpus, minimo quod sic, determinatum. Dum autem additur, designandam esse quantitatem, quo termino extrinseco eis sufficit, designari admittimus, eamq; esse sub qua non possunt generari, benè tamen sub quacunq; maiori. Vnde etiam si augeatur non peruenietur ad eam, sub qua primo generari possunt, cum sub qualibet maiori posint generari, vt est satis manifestum.

CAPVT QVINTVM, QVOD PRINCIPIA RERVM naturalium sint contraria.

TEXTVS ARIST.

Omnes igitur contraria principia faciunt, & qui dicunt, quod sit vnum omne, & immobile.

Breuis expositio Text.

INTENTVM Arist. cap. præsenti est, quandam conditionem principiorum rei naturalis proponere, & probare, vt ex ea colligat in sequenti certum numerum eorundem principiorum. Et hoc solum præstat in toto capite, videlicet conditionem ipsam proponere, & probare autoritate omnium Philosophorum, & vnica ratione. Conditio principiorum est, quod sint contraria, quam vno vel alio modo posuerunt omnes Philosophi, nam siue vnum, siue plura, vel etiam infinita posuerint principia, aliquam contrarietatem in eis posuerunt: nempe rari, & densi: calidi, & frigidi: vacui, & pleni: & quamuis per vias, & modos dissimiles contrarietatem eorum posuerint, omnes tamen necessariò ponendam esse ratione 93

naturali

naturali conuicti docuerunt. Ratio autem naturalis, qua probatur principia rerum naturalium debere esse contraria, sic formanda est. Principia talia esse debent, quæ nec fiant ex alijs, nec ex alterutris, sed omnia fiant ex ipsis, sed talia sunt prima contraria; ergo prima contraria sunt principia, & per conuersionem simplicẽ, prima principia erunt prima contraria. Maior euidens est, quia si principia fierent ex alijs, non essent prima, vt ex se est manifestum: & eadem ratione, si fierent ex alterutris, hoc est si vnum ex alio fieret, quod verò ex eis fiant cætera; patet ad rationem primorum principiorum pertinere. Vt autem probet minorem, præsupponit contraria duplicia esse prima, & secunda. Prima contraria sunt primæ qualitates, vt calidum, frigidum, humidum, & siccum: contraria secunda sunt secundæ qualitates, quæ ex mixtione primarum fiunt, vt album, & nigrum. Itaq; contraria quasi secundaria ex alijs, nempe ex primis contrarijs fiunt, sed prima contraria ex eo, quod sunt prima, non fiunt ex alijs contrarijs, alioqui procederetur in infinitũ, & nulla daretur prima. Hoc supposito probat minorem, quod prima contraria non fiant ex alijs, nec ex alterutris, sed omnia fiāt ex ipsis. Nam ex eo quod prima sunt, non fiunt ex alijs, nec ex alterutris, hoc est, neque vnum ex altero. Nam etsi calidum fiat ex frigido, in quantum subiectum, quod nunc est calidum, prius fuit frigidum, sed calor ipse nunquam ex frigore fit. Quod vero ex eis fiant omnia, probat: nam quidquid fit, per actionem, & passionem fit, sed nihil agit per se nisi in suum contrarium, vt calidum non agit per se, nisi in frigidum; ergo quidquid fit, ex suo contrario fieri debet, quare omnia debent fieri ex primis contrarijs. Quod intelligitur proximè, vel remotè, in quantum ex primis contrarijs fiunt; vel ex his deriuantur secundaria, ex quibus proximè fiunt alia.

QVAESTIO VNICA.

An prima contraria sint principia rerum naturalium.

RAtio Aristot. qua probauit princi- 94
pia rerum naturalium esse contraria examinanda est, vt intelligamus, quā habeat efficacitatem ad id probandum. Constat autem duplici parte nempe maiori, & minori vnius syllogismi. Maior est definitio principiorum. Minor verò applicatio eiusdem definitionis ad prima contraria. Vtraq; autem examinanda est, & ideo in duas partes diuiditur quæst. In 1. examinabitur definitio principiorũ. In 2. an eadem definitio conueniat primis contrarijs, & ita prima contraria sint prima principia, & ex consequenti prima principia rei naturalis sint prima cõtraria, hæc est enim conclusio intenta ab Aristotele.

Vt autem definitionem in prima parte examinemus, vnum, aut alterum proponemus arg. aduersus eam, vt ex eorum solutione constet esse legitimam. Prima particula definitionis est, quod principia non fiant ex alijs, quod sic probatur falsa. Materia, & forma sunt in prædicamento; ergo habent genus, & differentiam, ex quibus componuntur. Habent etiam partes integrantes, cum materia diuisibilis sit, & ferè omnes formæ; ergò componuntur ex partibus essentialibus generis, & differentiæ, atque etiam ex integrantibus, quare ex vtrisq; fieri dicentur.

Secunda particula est, quod non fiant ex alterutris, hoc est vnum non fiat ex altero, quæ sic impugnanda est. Forma fit ex materia, de cuius potentia educitur, & ex materia habente priuationem eius, alio-

qui non fiet ex contrario, quia materia non est contraria formæ, nisi ratione priuationis; ergo etiam fit ex priuatione, quare nõ potest negari, quod vnum principium fiat ex alio.

Sed probatur tandem, quod ex principijs non fiant cætera, nam vel particula, ex, dicit partem componentem, vel solũ terminum à quo, si dicat primum excludenda est priuatio, quæ non est pars componens, vt ex se patet. Si vero dicat secundum, excludenda est materia, quæ nõ est pars componens, sed solum terminus a quo; ergo definitio non est bona, quia non conuenit omnibus principijs, immò nullis videtur conuenire. Quod sic probari potest, quia ex principijs aquæ sola aqua fieri potest, & ex principijs ignis solus ignis; ergo non dantur aliqua principia, ex quibus fiant omnia, quare nullis principijs in particulari potest conuenire definitio, nec ex consequenti principijs in communi, quia repugnat conuenire aliquid prædicato communi, & repugnare particularibus sub eo contentis.

Pro explicatione definitionis, & argu. solut. notanda sunt duo. Primũ est, quod principium & causa se habent, tanquam superius, & inferius prædicatum: nam principium superius quid est, cum significet omne illud ex quo aliquid est, vel fit, aut incipit, causa verò addit influxum & dependentiam eius, quod fit ab ea. Vnde sequitur de pluribus dici principium, & non solum de causis, dicitur enim de puncto, à quo incipit linea, & de termino, à quo incipit motus; in quibus nulla est ratio causæ respectu lineæ, vel motus. Quidquid ergo est causa, principium est; sed non quidquid est principium, est causa, & ideo licet priuatio non sit causa generationis naturalis, principium eius vocari potest. Materia verò, & forma non solum principia sunt rei naturalis, sed etiam causæ, materialis, & formalis verum influxum habentes in compositione eius. Quare in ratione principij conueniunt cum priuatione, & in ratione causæ distinguuntur ab ea. Conuenire autem in ratione principij non vniuocè, sed analogicè intelligendum est, quia cum priuatio non sit entitas positiua, solum ab ea incipit generatio, tanquam à negatione formæ in materia apta eam suscipere; materia verò, & forma principia sunt per positiuas entitates, & ideo ratio principij simpliciter eis conuenit, priuationi verò, non nisi secundũ quid. Quod vero Arist. 12. Met. tex. 12. dixit, materiam, formam, & priuationem esse tres causas, & tria principia rerum naturalium, non de causa secundum propriam significationem accipitur, sed secundum vulgarem: quo pacto, quidquid ad aliud quomodocunq; necessarium est, causa eius solet appellari.

2 Secund. notandum est, ter esse repeti- 95
tam particulam, ex, ab Aristot. in definitione, diuersis autem modis in vno, & alio loco sumere eam docent plures ex interpretibus, videlicet in vno pro sola habitudine partium essentialium componentium, in alio prout excludit causam efficientem, alij vero in alijs etiam significationibus. Nos verò cum maiori parte eorum dicimus semper sumi in eadem significatione, alioqui, si in diuersis sumeretur, æquiuocè ea vteretur Aristo. in eadem definitione, quod magnum inconueniens est. Significatio verò quam habet semper, est communis ratio principij abstrahens à rationibus particularibus causæ, & solius principij, aut à ratione partium componentium, vel solius termini à quo. Vnde sensus definitionis est, omnia fieri ex principijs, tanquam ex partibus componentibus, vel tanquam ex termino à quo, quibus modis principia ipsa, nec ex ea alijs

ex alijs, nec ex alterutris fiunt. Excluduntur etiam omnia corpora naturalia, quæ ex his principijs fieri constat, ita Aegidius Romanus, & Conimbricenses cap. præsenti. Et ita per primam particulam, *qua neque fiunt ex alijs*, excluduntur omnes causæ extrinsecę, vt finalis, efficiens, atq; exemplaris, quia propriè loquendo nihil dicitur ex eis fieri, sed finalem esse id, cuius gratia cætera fiunt, efficientem à qua effectiuè producitur, & exemplarem ad cuius imitationem fit. Principium verò rei naturalis, aut generationis eius est, ex quo aliquid constat, aut ex quo procedit generatio eius. Per secundum verò, *qua neq; fiunt ex alterutris*, excluduntur quatuor elementa, quæ ex se inuicem generari dicuntur, vt ignis ex aqua, aut ex aere. Per tertiam denique. *Sed omnia fiunt ex ipsis*. Excluduntur omnia accidentia, & omnes etiam negationes, ex quibus nihil propriè dicitur fieri ex altero, ratione subiecti, in quo vtrumque recipitur, vt calidum ex frigido.

Ex his respondetur ad 1. argu. concedendo, quod materia, & forma sint in prædicamento, saltem reductiuè sub genere corporis, cuius partes sunt, & ideo aliquo modo fieri, aut componi ex genere, & differentia, hoc verò non est in genere naturali, sed metaphysico, quare nō tollit, quin in proprio genere naturali, in quo sunt principia, non fiant ex alijs, quo pacto sumuntur verba in definitione: vnde verum est, principia rerum naturalium, in eo genere, in quo sunt principia non fieri ex alijs, hoc est tanquam ex principijs essentialibus Physicis, qualia sunt materia ipsa, & forma, quasi dicatur non fieri ex alijs eo modo, quo cætera fiunt ex ipsis, quam conditionem nō tollunt partes ipsorum integrantes, cum non sint principia essentialia, vt constat.

Ad 2. negandum est antecedens, quod forma fiat ex materia, aut ex priuatione, nam secundum proprietatem Physicam, forma, nec generatur, nec fit, sed compositum, vt docet expressè Arist. 1. lib. Phys. text. 64. his verbis. *Quare manifestum est ex dictis, quod omne quod fit, semper est compositum*. Et D. Tho. in eorum expositione. Et probat hæc ratio, fieri rei ordinatur ad esse eius; ergo eius tantum est fieri, cuius est esse; forma verò non est, sed solum dicitur ratio essendi compositi; quod propriè dicitur esse; ergo forma non fit, sed compositum. Quod si non fit; ergo nec fit ex materia, nec ex priuatione, sed compositum dicitur ex vtraq; fieri ratione formæ, à qua habet esse, & cuius principia sunt materia, forma, & priuatio. Educi autem de potentia materiæ, non est per se fieri, sed in actum exire, tanquam rationem essendi compositi, quod per se generatur, & fit.

Tertium argu. solutum est iam ex doctrina tradita, quia particula, ex, non dicit particularem aliquam habitudinem, seu generalem principij, sub qua comprehenduntur partes essentiales componentes, & etiam terminus, à quo generatio eiusdem rei naturalis incipit, & ideo nec priuatio excludenda est, nec materia, vel forma. Quod verò additur de principijs particularibus, difficultate caret. Nam vltima particula definitionis (*quod omnia fiant ex ipsis*) secundum distributionem accommodam intelligenda est, ita vt sensus sit, omnia fiunt ex principijs in communi acceptis, & ex eisdem acceptis in particulari omnia etiam sui generis, vel speciei.

Secunda pars quæst.

IN secunda parte examinandum est, an definitio principiorū conueniat primis contrarijs, & ita prima contraria sint prima principia, & per simplicē conuersionem

sionem prima principia rei naturalis sint prima contraria. In quo duo continentur. Primum, quod prima principia sint contraria. Secundum, quod sint prima contraria.

Vtrunque autem videtur falsum. Primum quidem, quia materia, & forma sunt substantiæ: substantiæ verò nihil est contrarium, vt idem Arist. docet in prædicamento substantiæ; ergo materia, & forma contrario carent. Præterea contraria vt docet idem Aristot. 5. Met. cap. 10. text. 16. duplicem conditionem habere debent, nempè quod sub eodem genere distinguantur specie, & quod non possint simul esse in eodem subiecto, sed vtraque conditio eis repugnat, quia materia, & forma non solum specie non differunt, sed eandem speciem componunt, & in eodē composito permanent; ergo contrariæ esse non possunt.

Et multo minus possunt esse prima contraria, quia vera contrarietas in solis qualitatibus reperitur mutuo se expellentibus ab eodem subiecto; ergo prima contrarietas in solis primis qualitatibus, quæ propterea vocantur primæ, quia ex eis fiunt cæteræ omnes, falsum est ergo, quod Aristot. asserit prima contraria esse prima principia rei naturalis, & prima principia esse prima contraria.

His tamen non obstantibus probatur, quod principia rei naturalis sint contraria, hac ratione. Generatio est mutatio de non esse ad esse; ergo illud dicitur generari, quod nunc est, cum prius simpliciter non esset. Vnde infero quodlibet fieri ex sui non esse, vt ignis ex non igne, & homo ex non homine, non tamen fit ex pura negatione sui, sed ex eo, quod cum non habeat suum esse, potest illud habere, vt ignis non fit ex quocunq; non igne, sed ex materia proximè disposita pro forma eius. Quod exemplo artificalium probatur. Nam artifex non inducit formam statuæ in lignum quodcunque, sed dolatum, & paratum iam aptumque ad suscipiendam talem formam. Eodem igitur modo agens naturale non inducit naturalem formam in quamlibet materiam non habentem illam, sed in eam tantum, quæ pro ea suscipienda disposita est, & aptitudinem habet eam suscipiendi; sed negatio formæ in subiecto apto suscipiendi illam est priuatio; ergo quodlibet fit ex priuatione suæ propriæ formæ, tanquam ex termino à quo incipit generatio eius, forma autem, & priuatio sunt opposita: cum se excludant ab eadem materia, nec simul in ea vllo modo esse possint; ergo principia rei naturalis contraria sunt.

Secundo generatio, & corruptio rerū naturalium fit per actionem, & passionem, sed actio, & passio sunt inter contraria, quia nihil agit, nisi in suum contrarium, nec patitur, nisi ab eo, non enim agit calidum in aliud calidum, sed in frigidum, nec patitur, ab alio calido, sed à frigido; ergo principia generationis naturalis contraria sunt.

Vt autem intelligamus, quonam modo contraria sunt, notandum est contrarietatem duobus modis sumi, vt docet Arist. 5. lib. Met. cap. 12. text. 16. Primo strictè, & propriè pro oppositione eorum, quę mutuo se expellunt ab eodem subiecto, & hoc modo solū reperitur in primis qualitatibus. Secundo sumitur minus propriè pro oppositione ei simili eorum, quę licet actiuè, & passiuè non se expellant ab eodem subiecto, habent tamen rationes oppositas, & repugnantes in ordine ad illud: & ideo non possunt simul in eo esse. Et ita se habent forma, & priuatio in ordine ad materiam, vel subiectum. Et propterea pro contrarijs accipiuntur ab Aristot. qui etiam de hac contrarietate loqui-

loquitur 10. lib. Met. tex. 23. asserens in quolibet genere reperiri vnam contrarietatem, quæ vocatur habitus, & priuationis. Idq; probat, quia quodlibet genus diuiditur per duas differentias oppositas inæqualis perfectionis, quarũ imperfectior significatur nomine habitus, perfectior verò nomine priuationis, & vna includit priuationem perfectionis alterius, vt animal diuiditur in rationale, & irrationale, quod tanquam imperfectius caret perfectione rationalis, & ideo hoc significatur nomine habitus, aut formæ, illud vero nõine priuationis.

57 Secundo notandum est, hanc contrarietatem esse primam omnium, propter duo. Primũ, quia includitur in quacunq; alia contrarietate etiam proprijssima: nam proprijssima contraria, ita se habent, vt vnum sit perfectius altero, vt calidum est perfectius frigido, & propterea includit priuationem perfectionis eius, & nomine priuationis significatur; perfectum verò, vt calidum nomine formæ, vel habitus. Secundum, quia hæc contrarietas, & non alia reperitur in substantia, quæ est primum prædicamentum & omnium perfectissimum; ergo meritò vocatur prima, ad quam reducitur omnis alia, etiam propijssima. Vtrumque docet Aristoteles 10. lib. Metaph. cap. 3. textu 15. his verbis. *Prima verò contrarietas habitus, & priuatio est, non tamen omnis priuatio, sed quæcunque perfecta sit.* Et post pauca. *Omnis namque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem.* Et cum principia rerum naturalium sint principia substantiæ, & substantialis generationis, vt materia, forma, & priuatio, meritò appellantur ab Aristotele prima contraria, quia primam contrarietatem ad quam reducuntur omnes habent, & eadem prima contrarietas primo eis conuenit, & ab eis deriuatur ad cætera contraria. Quia sicut substantia est prima omnium entium, non solum natura, sed tempore, & dignitate, ita contrarietas habitus, & priuationis, vel formæ in principijs eius reperta, meritò vocatur prima, & propter eandẽ eius principia non solum vocantur contraria, sed iure vocantur prima contraria. Et ecce tria simul explicata, & probata, nempe principia rei naturalis esse contraria, quomodo eis contrarietas conueniat, & quam sit rationi consonum, quod appellentur ab Arist. prima contraria.

Ad 1. argum. distinguenda est minor, quod substantiæ nihil sit contrarium, nam de stricta contrarietate verum est, falsum verò de oppositione priuatiua, quæ appellatur prima contrarietas.

Secundum argum. concedendum est, quia solum probat materiam, & formam non esse principia contraria, quod verum est, non enim dixit Aristot. omnia principia rerum naturalium esse contraria; sed indefinitè locutus est, quare ad veritatem sententiæ illius sufficit aliqua principia esse contraria, nempe formam, & priuationem. Quamuis etiam dici posset materiam esse contrariam formæ, non ratione sui, sed ratione priuationis, & ideo omnia principia quodammodo esse contraria.

Ad vltimum distinguendum est antecedens, nam si veram contrarietatem pro stricta accipiat, concedendum est, si verò pro oppositione prima, ad quam reducitur stricta etiam contrarietas, falsum est, quod solum in primis qualitatibus reperiatur, imò in substantia, & principijs naturalibus generationis eius primo reperitur, & ab ea deriuatur in strictam contrarietatem, vt expositum est.

CAPVT SEXTVM quo numerus principiorum inquiritur.

TEXTVS ARIST.

Consequens autem erit dicere vtrum duo, aut plura sint, &c.

Breuis expositio Text.

98 INTENTVM Arist. est probare numerum principiorum, nempè, quod tria sint, ita vt nec plura, nec pauciora, & hoc tantum præstat in toto capite, quare nō indiget diuisione. Probat igitur principia esse tria hoc discursu. Principia rerum naturalium sunt contraria; ergo sunt plura, & non vnum tantum. Antecedens supponit iam probatum capite præcedente, sed consequentiā probat, contrarietas versatur inter duo extrema, quia idem nō est sibi contrarium; ergo si principia contraria sunt, plura esse debent. Vlterius, principia non sunt infinita, nec tantum duo, nec plura tribus; ergo erunt tria, ita vt nec plura, nec pauciora. Consequentia euidens est, sed antecedens habet triplicem partem sigilatim probandam. Probatur ergò prima pars, quod principia non sint infinita, quia scientia alicuius rei ex cognitione principiorum eius dependet; sed infinita principia non possunt cognosci; ergo si principia rei naturalis infinita sunt, non erunt cognoscibilia, & ex consequenti nec res ipsa naturalis erit per scientiam cognoscibilis: quod patet esse falsum. Probatur secunda pars antecedētis, quod principia non sint tantum duo. Quia vnū contrarium non transmutat aliud, nec in tertium conuertit, sed illud expellit ab eodem subiecto, circa quod vtrumq; versatur, vt calidum non destruit frigidum illud cōuertens in aliud, sed expellendo frigiditatem ab eodem subiecto, circa quod versatur vtrumq; vt ab aqua gratia exempli. Quod ex definitione contrariorum euidenter colligitur, nam contraria sunt, quæ ab eodem subiecto mutuo se expellunt; ergo quælibet contraria postulant commune subiectum, circa quod se transmutent, ac destruant; quare præter duo contraria principia requiritur necessariò tertium, circa quod se expellant, ac destruant, & per expulsionem, ac destructionem eorum circa subiectum generentur, & corrumpantur omnia, & ideo plura duobus esse debent, ita vt præter formam, & priuationem ponenda sit materia tanquam commune subiectum, circa quod priuatio expellat formam, & corrumpatur compositum præexistens, & rursus forma alia expellat priuationem præexistentem, & generetur aliud compositū, & ita tria ad minus poni debeant principia. Sed probatur tandem, quod non sint plura tribus, quia pro vna contrarietate tantum ponuntur duo extrema, & vnum subiectum, sed in vno prædicamento tantum est vna contrarietas; ergo in substantia solum est vna contrarietas, quæ versabitur inter principia eius, & ideo vnum tantum subiectum, quod est esse tria, ita vt nec sint plura, nec pauciora.

CAPVT SEPTIMVM, quod principia rei naturalis re sint duo, ratione vero sint tria.

TEXTVS ARIST.

Hic igitur nos dicamus primo de omni generatione aggredientes, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc capite est rursus confirmare conclusionē in capite

pite præcedente positam, quod principia rer[um] naturalium tria sint eaque distinguere, & magis explicare. Diuiditur autem cap. in duas partes, in prima id probat ratione simul, & inductione in omnibus mutationibus omnium prædicamentorum: in 2. distinguit principia inter sese, ex quibus colligit quodammodo esse duo, & quodammodo esse tria. Probat igitur principia esse tria hac ratione; in omni mutatione dantur duo termini, vnus, à quo incipit mutatio, & alter in quem tendit, & præter duos terminos datur subiectum, quod ab vno in alterum transit vtrumq; in se successiuè recipiens; ergo tria sunt principia in quacunque mutatione, sed generatio rei naturalis est mutatio substantialis; ergo dabuntur in ea terminus, à quo incipiat, qui est priuatio, terminus in quē formaliter tendat qui est forma, & cōmune subiectum, quod ab vno in alterum mutetur, vtrumq; in se successiuè recipiens, & hoc est materia. Quam simul cum termino à quo, vel etiam cum termino ad quem sumere possumus ad explicandū, quid per mutationē fiat, dicemusq; ex non homine fieri hominem, h. e. ex materia existente sub priuatione animę rationalis, per coniunctionem cum eadem forma fieri hominem. Per nudum verò subiectum explicari non potest, quid per mutationem naturalem fiat, sed solum quid fiat per artificialem; nō enim dicimus hominem fieri ex materia, aut album ex homine, benè tamen quod Cathedra fiat ex ligno.

Hæc autem tria principia, nempè priuatio, forma, & subiectum, quod est materia, sic distinguit in 2. parte cap. in omni genere mutationis ait, vt priuatio non faciat numerum realiter cum materia, sed solum secundum proprias rationes formales, per quas distinguuntur. Forma verò numerum simpliciter efficiat cum vtraq;, & ratio huius manifesta est. Quia accidens non facit numerum cum subiecto, sed pro eadem re computatur realiter cum eo, sed solum secundum rationem formalem, & essentiam, quam habet ab eo diuersam; non enim dicimus hominem, in quo est albedo, & album duo esse, sed vnum; priuatio verò quasi accidens est materiæ nullum esse substantiale ei tribuens; ergo nō facit realiter, & simpliciter numerum cum ea, sed pro eadem re computantur; faciunt tamen numerū, si secundum rationes formales accipiantur, quas constat esse diuersas. Forma vero numerum facit cum materia, quia non est accidens eius, sed alia pars substantialis rei naturalis à materia diuersa: nec etiam est accidens priuationis, sicut nec priuatio est accidens eius, sed cum contraria sint, numerum simpliciter efficiunt. Ex quibus sequitur principia rerum naturalium quodammodo esse duo, hoc est secundum numerum realem, propter materiam, & priuationem numerum realem non efficientes, & quodammodo esse tria, quia secundum rationes formales diuersas quas habent, numerum efficiūt.

QVAESTIO VNICA.

An prima principia rerum naturalium sint tria, ita vt nec plura, nec pauciora.

NOn oportet varias antiquorum Philosophorum opiniones repetere, de 99
numero principiorum, sed ad tres classes eas reducere possumus. Nam quidam vnum tantum posuerunt. Alij infinita, alij deniq; plura, sed non infinita. Arist. verò refutatis omnium sententijs, tria posuit, ita vt nec plura sint, nec pauciora. Loquitur autem de principijs substantiæ, & ideo de primis solum, quia cum sub-

 stantia

stantia sit primum ens, & fundamentum cæterorũ, tantum principia eius vocantur prima, & ex consequenti de solis principijs rei naturalis, quia sola substantia ens naturale est, nõ ergo de principijs accidentium, vel generationis eorum, quia nec accidentia sunt entia naturalia, sed ad summum vocantur entia secundum naturam, tanquam aliquid substantiæ, quare nec productio eorum vacatur simpliciter generatio. Ideo non oportet quærere principia eius, nec etiam aliarum productionum substantialium, quæ primam generationem præsupponunt, sed principia horum omnium regulanda sunt per principia rei naturalis, & generationis eius, quæ prima vocantur. De his ergo solum docet Aristoteles tria tantum esse. Nempè, materiam, formam, & priuationem.

Quod autem non sint tria, sed plura, hoc arg probatur, quia res naturalis non solum dependet ab his tribus, sed etiam à causa efficienti, à qua generatur, & à causa finali, cuius gratia generatur, tanquam à principijs proprijs; ergo plura erunt principia tribus. Etsi dicas, principia quidem hæc esse, sed extrinseca, Aristo. verò solũ de intrinsecis loqui. Contra hoc est, quia licet respectu rei naturalis, quæ generatur, extrinseca sint, sed respectu generationis intrinseca. Nam generatio naturalis quædam actio est. Actio verò intrinsecum dicit respectũ ad agens, à quo procedit, & ex consequenti ad finem in quem ab eodem agente ordinatur; ergo erunt principia generationis intrinseca, & plura efficient, si addantur materiæ, formæ, & priuationi.

Quod verò pauciora sint tribus, probatur. Primo, quia forma, & priuatio non possunt esse principia; ergo solum restabit materia, & ita vnicum erit principium. Probatur antecedens de forma, quæ ideo, est principium generationis, quia terminus eius est, in quem tendit, vt docuit Arist. sed terminus esse nõ potest; ergo nec principium. Probo minorem. Nam terminus generationis est, quod fit per generationem, vel quod generatur, sed forma nec fit, nec generatur, sed totum compositum ex forma, & materia; ergo hoc tantũm est terminus generationis, & non forma. Probatur deinde de priuatione, quia principia, vt docet expressè Arist. cap. præsenti textu 56. oportet semper manere, sed priuatio non permanet, sed expellitur à forma adueniente; ergo non est principium. Et etiam si principium esset, non potest esse principium per se, sed per accidens, vt docet Arist. tex. 66. huius cap. his verbis. ***Quod fit non secundum accidens ex ipso, hoc est, ex subiecto fit, priuatio autem, & contrarietas accidens.*** Et probat hæc ratio. Si priuatio est principiũ generationis, maximè quia ab ea incipit generatio, sed hoc etiã conuenit formæ expulsæ per generationem nouæ; ergo etiam erit principium, quod nemo concedit. Probatur minor, nam ideo generatio incipit à priuatione, quia materia appetit nouam formam, quam non habet, quare necessariò præsupponitur generationi ea priuata, sed quamdiu priuata est forma futura, necesse est informari antiqua per eã expellenda; ergo sicut necesse est generationem incipere à priuatione, ita etiam à forma expellenda quæ etiam erit principium, si priuatio ponatur principium generationis.

Conclusio tamẽ responsiua huic quæst. est, veram esse sententiam Aristot. quod prima principia rerum naturalium tria sint, ita vt nec plura, nec pauciora, & ita vt rei naturalis, quæ generatur, sint duo, nempe materia, & forma; generationis verò tria, quia eisdem additur priuatio pro termino à quo eiusdem generationis. Quæ 100

nis. Quæ licet pluribus sit probata rationibus ab eo, hoc breui argumento probatur. Generatio est mutatio de non esse ad esse, nō quidem de puro non esse, quia purum esse est nihil, ex nihilo autem nihil generari potest; (licet posit aliquid per creationem fieri) ergo procedit generatio ab eo, quod non est, sed esse potest, & talis est materia cum priuatione, non habens formam per generationem inducendam, sed tamen habere potens. Tria igitur concurrunt necessariò, & per se ad generationem naturalem, nempè forma, & præter illam materia, & priuatio in ea existens, tanquam principia eius; nec aliud principium est necessarium, vt iam probauit Aristot. ergo tria sunt principia, ita vt nec plura sint, nec pauciora.

Ad primum argumentum negandum est antecedens, quod principium efficiens, & finale sint intrinseca generationi, nam generatio dupliciter consideratur, vel sub ratione formali generationis, quo pacto essentialiter est mutatio, aut sub ratione materiale actionis, & passionis, & sub prima consideratione intrinsecum ordinem dicit ad terminum à quo, & ad quem, qui sunt forma, & priuatio, agentem vt sic non respicit, sed sub ratione actionis, quasi materialiter inclusa in ea, & ideo agens non est principium intrinsecum generationis naturalis, vt generatio est, sed actionis tantum, & ex consequenti principia generationis intrinseca tantum sunt tria ab Arist. designata, nam quod de principio efficienti dicitur, de finali est etiam intelligendum.

Ad secundum negandum est antecedens, quod forma, & priuatio non sint principia; quod verò de forma colligitur non esse terminum generationis, sed compositum distinguendum est, nam duplex est terminus, quo, & quod, seu formalis, aut totalis, atq; completus, & forma quidē terminus generationis formalis est, & vt quo, tanquam id, quo compositum est, compositum verò est terminus completus, qui fit, habens esse per formā. Vnde forma est terminus tanquam principium essendi; compositum verò tanquam principiatū, & hoc modo intelligitur formam esse principium, quia est terminus, in quem tendit generatio, licet non fiat per generationem, sed hoc solū conueniat composito; quare forma potius, quam compositum principium est.

Aliud verò, quod in eodem argumento primo dicitur de priuatione, nempe, quod principia debent permanere: distinguendum est. Nam principium quoddam est rei naturalis, aliud generationis eius tantum, & principia rei permanere debent, quia sunt partes componentes, quod vero solius generationis principiū est, vt priuatio transit cum generatione ipsa. Aristoteles ergo loquitur de principijs rei, dum illam conditionem assignat non de principio solius generationis, quod ideo non necessario permanere debet. Et idem est sensus aliorum verborū, quibus docet per accidens se habere priuationem, & contrarietatem ad rem naturalem, materiam verò per se, quasi dicat ad constitutionem eius per accidens se habere priuationem, quia per se solum componitur ex duobus principijs, quæ sunt materia, & forma. Quod verò materia fuerit sub priuatione formæ, per accidens est ad talem compositionem, sed respectu generationis per se, quia per se incipit à priuatione, tanquam à termino à quo. Vnde sequitur quod licet priuatio sit principium per accidens rei naturalis, generationis verò sit per se.

Ad rationem deniq; distinguenda est minor, quia duobus modis potest intelligi necessarium esse, quod materia quam-

diu est sub priuatione, sit informata forma expellenda: etsi intelligatur necessarium esse ad generationem, falsum est, quia non minus posset generari ignis ex ligno, si materia ligni sine vlla esset forma, ac si sit sub forma ligni, solum ergo est necessarium propter imperfectionem materiæ, quæ non potest esse sine vlla forma saltem naturaliter. Quod verò materia sit sub priuatione, necessarium est per se ad generationem, quia priuatione sublata aufertur appetitus materiæ ad formam: materia verò non appetens formam, ad eam non tenderet, & cum tendentia materiæ in formam sit per generationem, impossibilis esset generatio naturalis sublata priuatione, quare per se ad illam requiritur, & per se est principium eius.

CAPVT OCTAVVM, quo opinionibus antiquorum respondetur, & ratio materiæ aperitur.

TEXTVS ARIST.

Quod autē vnico modo sic soluitur, & antiquorum dubitatio, &c.

Breuis expositio Text.

1 POSTQVAM Aristoteles egit de principijs in communi, & errores antiquorum circa ea exortos refutauit, rationibusq; eorum respondit, incipit iam agere de eisdem principijs in particulari & cap. præsenti de materia, sequenti vero (quod est vltimum huius libri) de priuatione.

Cap. igitur præsenti refert quendam errorē antiquorum Philosophorum circa principium materiale, & illum reijcit, argumentoq; illorū, quo ab eisdem probatur, respondet. Et hoc est intentum huius cap. quod non indiget alia diuisione.

Error igitur fuit eorum, qui putabant, generationem substantialem esse impossibilem, sed solum dari mutationes accidentales, per quas vnicum principium materiale, quod est ens actu diuersis modis, hoc est secundum diuersa accidentia transmutatur, nempè secundum raritatem, densitatem, calorem, frigiditatem; quare cætera omnia, quæ fiunt, accidentaliter solum ab eo differunt, licet sensus iudicent differre substantialiter. Probabant hoc argumento, si aliquid de nouo fit per generationem substantialem, aut fit ex ente, aut ex non ente; ex non ente fieri repugnat, quia non ens est nihil, & ex nihilo non potest aliquid fieri; sed etiam repugnat fieri ex ente, quia quod iam est, non fit, sed ens iam est; ergo non potest fieri.

Respondet Aristoteles huic argumento, sic esse intelligendum aliquid substantialiter de nouo fieri, vt secundum aliquid præsupponatur, quod per se fit, ens in potentia, & per accidens est ens actu, atque etiam per accidens non ens actu, & hoc est materiale principium, ex quo fiunt omnia, quæ generantur. Itaque materia per se solum est ens in potentia (loquimur autem de ente completo) per accidens autem contingit in ordine ad rem generandam, quod sit ens actu, quod habet per aliam formam sub qua præsupponitur, & etiam per accidens, est quod sit non ens, quod habet ratione priuationis sub qua etiam præsupponitur. Et ratio vtriusque est manifesta, quia res generanda ex sola, & nuda materia cum forma componitur, nec minus sufficienter esset eis composita, si in materia nulla forma, nec vlla priuatio præcessisset; ergo respectu rei generandæ, & compositionis eius per accidens est, quod materia, ex qua componitur, sit informata alia forma, per quam est ens actu, aut ens simplici-

plíciter vel solam priuationem habeat, per quam est non ens actu; nam cum priuatio opponatur formæ, quæ dat esse rei, simpliciter dicitur non ens, & materia per illam dicitur non ens actu; solum ergo postulat compositio rei generandæ materiam secundum se, quæ est ens in potentia, & per accidens componitur ex ea, vt est ens actu per aliam formam, & etiam vt est non ens actu per priuationem. Ad formam igitur argum. respondet, quod res, quæ generatur, non fit per se ex ente actu, vel simpliciter, nec ex non ente actu, vel simpliciter, sed per se solum fit ex ente in potentia, & secundum quid, quod est materiale principium, ex quo tanquã ex altera parte essentiali componitur.

CAPVT NONVM.

Quod materia, & priuatio ratione differant.

TEXTVS ARIST.

Tangentes igitur, & alij quidam fuerunt ipsam, sed non sufficienter, &c.

Breuis expositio Text.

3 INTENTVM huius capitis est refutare errorem quendam Platonis, & scholæ eius circa priuationem, quam ponebant quidem in materia, vel materiali principio, sed ea nullo modo distinguebant. Diuiditur autem caput in tres partes, in prima proponit errorem cum suis fundamentis, in 2. illud reijcit duplici ratione, in 3. docet materiam per se ingenerabilem esse, & incorruptibilem, per accidens verò quadam ratione generari, & corrumpi.

Asserebat igitur Plato cum suis, priuationem formæ dari in materia, sed nullo modo distingui ab illa. Et probabat primo, quia quidquid est præter ens, est non ens, sed materia est præter ens: cum non sit ens actu, sed solum in potentia; ergo absolutè est non ens, & consequenter idẽ cum priuatione, quæ absolutè etiam vocatur non ens. 2. quæ sunt idem numero, atq; idem subiecto, sunt idem secundum rationẽ, secundum potentiam, & virtutẽ cum eadem sit potentia, & virtus eorum, quorum est eadem ratio; sed priuatio est idem subiecto cum materia, cui inest, & consequenter eadem numero; ergo est eadem secundum rationem, secundum potentiam, & virtutem, & ideo nullo modo ab ea distincta.

Hanc sententiam falsam esse asserit Aristoteles quia materia, & priuatio in generatione rerum naturalium diuersa habent officia, & quasi opposita, ergo essentialiter distinguuntur. Probatur antecedens, quia materia suo gremio suscipit formam, & cum ea concurrit ad generationem compositi, sicut mater suscipit semẽ, & cum eo concurrit ad generationem prolis: priuatio vero nihil horum habet, sed omnino opposita, quia non solum non recipit formam, sed ea adueniente excluditur, nec solum cum forma non concurrit ad constitutionem rei, sed eiusdem rei constitutæ per formam quasi intendit corruptionem; nam eo ipso, quod priuatio aduenit materiæ, incipit appetere nouam formam, & ab appetitu incipit tendentia in illam, quæ tendentia est generatio nouæ formæ, & expulsio antiquæ. Vnde sequitur diuersas esse, & oppositas rationes formales priuationis, & formæ, & ideo necessariò esse distinguendas.

In tertia parte capitis docet Aristoteles materiam ex propria natura esse ingenerabilem, & incorruptibilem, & ideo non per se, sed per accidens generari, & 4

corrumpi. Probat primum hoc argumento, impossibile est prius aliquid esse, quam fiat, si autem materia generaretur, esset prius quam fieret; ergo impossibile erit eam generari. Probatur minor, quia generationi intrinsecum est, quod ei præsupponatur subiectum, ex quo fiat, id quod generatur; ergo si materia generaretur, ex alio subiecto deberet fieri, sed materia ipsa est primum subiectum ex quo generantur omnia; ergo materia ipsa præsupponeretur propriæ generationi, essetque priusquam fieret. Et eodem modo probatur esse incorruptibilem per se, quia si corrumperetur, permaneret postquã corrupta esset, quod repugnat. Probatur consequentia, quia quod corrumpitur, resoluitur in materiam sub vtroque termino corruptionis permanentem; ergo permaneret materia, adhuc in termino ad quem corruptionis, qui est non esse rei, quæ corrumpitur, & consequenter postquam corrupta est.

Probat secundum, quod per accidens generetur, & corrumpatur hoc modo; priuatio fit in materia absente forma, & definit esse in ea forma adueniente, & propterea est quasi accidens materiæ, quæ in ea incipit, & definit esse, sicut calor in aqua; sed dum incipit calor in aqua, dicitur aqua quodammodo generari; & dum desinit esse in ea, dicitur quodammodo corrumpi, non secundum substantiam, sed solum ratione accidentis in ea facti, vel corrupti, & ideo non per se, sed per accidens; ergo dicetur etiam materia per accidens generari, dum in ea fit de nouo priuatio; & corrumpi, dum eadem priuatio desinit esse in ea. Quamuis per se, & secundum propriam entitatem, & substantiam, nec possit generari, nec corrumpi.

TRACTATVS PRIMVS de materia, quę est primum principium rerum naturalium.

CIRCA hæc duo postrema capita, in quibus de principijs rerum naturalium in particulari disputat Aristoteles, agendum est nobis de singulis, vt naturam eorum intelligamus, quod vt commodius fiat, singulos tractatus de singulis instituemus, in quibus proprijs quæstionibus disputabuntur omnia, quæ ad singulorum naturam pertinent. Et primus tractatus erit de materia, de qua nouem quæstiones disputabuntur. Prima an detur primum principium, principium materiale rerum naturalium. Secunda, quidnam illud sit, pura potentia, vel aliquem actum in sua essentia includens. Tertia, habeatne propriam existentiam partialem à se, vel non nisi à forma eam accipiat. Quarta, an habeat etiam propriam subsistentiam partialem. Quinta an possit materia existere in rerum natura sine vlla forma, saltem per potentiam Dei absolutam. Sexta an potentia, & appetitus ad formam sint essentiales materiæ. Septima an materia sit pars essentialis substantiæ completæ. Octaua an materia sit vna specie, & numero. Nona quot, & quæ sint proprietates materiæ. 5

QVAESTIO I.

An detur primum principium materiale, & simplex rerum naturalium.

DE principijs rerum naturalium generabilium, & corruptibilium agit Aristoteles in hoc opere, quod probat numerus ternarius eorum ab eo constitutus, materiæ, formæ, & priuationis: nam de principijs corporum cœlestium (in quibus non videtur priuatio locum 6

habe-

habere) specialem tractatum composuit sub nomine librorum de cœlo, & mundo, quem propediem (Deo dante) nostris Commentarijs illustrabimus. Solum ergo de principio materiali rerum generabilium agimus etiam nos in præsenti tractatu, quod Philosophi omnes posuerunt licet non eodem modo. Nam quidam vnum, alij plura, sed finita, alij demum infinita posuerunt, omnes tamen decepti putauerunt materiale principium rerum naturalium esse ens actu. Et ratio huius deceptionis communis, etiam fuit communis ratio, quia non videntur cognouisse generationem substantialem, sed transmutationes solũ accidentales (quas nos vocamus alterationes) per quas materiale principium, vnum, vel plura diuersas alterationes patiebatur, & per easdem res diuersæ solum accidentaliter fiebant, quamuis sensu appareat fieri diuersas secundum substantiam, & per substantiales generationes; & cum alterationibus præsupponatur subiectum pro materiali principio iam constitutum in actu substantiali, & proinde, quod sit ens actu, propterea putauerunt omnes principium materiale debere esse ens actu (ex vna deceptione aliam incurrentes) & tale illud posuerunt.

7 Solus Arist. & primus cognoscens naturalem generationem hanc veritatem assecutus est. Quod primum principium rerum naturalium non potest esse ens actu, neq; completum, sed ens in potentia, atq; incompletum, & partiale, vt ita possit cum altero principio (quod est forma) rem naturalem completam essentialiter cõponere. De hoc igitur principio quærimus nos, an detur in rerum natura. Nec necesse est opiniones referre, quia opiniones Philosophorum, qui Arist. præcesserunt, iam ab eo relatæ sunt, & impugnatæ in præcedentibus capitibus: post eum verò nemo contrariã sententiam tenuit, sed principium materiale, vt ab eo positum omnes recipiunt, ideo tribus conclusionibus respondebimus quæstioni, quibus simul probabitur dari tale principium, & natura eius explicabitur.

Prima conclusio, necessariò ponendũ est primum principium materiale rerum naturalium permanens in omnibus generationib. & ex quo res omnes naturales componuntur, tanquam ex altera parte essentiali. Probatur duplici ratione, prima procedit ex continua transmutatione rerum naturalium: nam euidenti experientia constat corpora sublunaria continuis transmutationibus subiecta esse, non solùm accidentalibus, sed etiam substantialibus, ita vt vnum corrumpatur substantialiter, & aliud substantialiter etiam generetur numero, aut etiam specie diuersum; nã ex aëre generatur ignis, & ex aëre, aut vaporibus aqua, & in viuentibus videmus hominem, & cætera animalia passim de nouo generari: cum prius non essent, atq; etiam corrumpi, & desinere esse per mortem, sed generatio substantialis essentialiter est mutatio: & mutatio omnis postulat commune subiectum, quod per eam mutetur manens sub vtroque termino eius à quo, & ad quem, (hoc enim solum mutari propriè dicitur) vt in mutationibus accidentalibus euidens est, ergo dum aliquid substantialiter corrumpitur, & aliud substantialiter ex eo generatur, vt ex aere ignis: necesse est designare commune subiectum, quod verè mutetur: cum euidens sit non mutari genitum, neque corruptum, sed vnum simpliciter desinere esse, & aliud simpliciter incipere; cum prius non esset. Vlterius, vel hoc subiectum commune dimittens vnam formam, & suscipiens alteram dependet ab alio subiecto priori, vel non: si non dependet, erit primum

vltra quod non sit aliud: si vero dependet ab altero priori, vel deueniendum est ad vnum, quod ab altero priori non dependeat, & illud erit primum, vel procedendum in infinitum.

8 Secunda ratio procedit ex modo, quo res fiunt per generationem substantialem per quam euidens est non fieri totam substantiam, nec per corruptionem totam substantiam desinere; alioqui productio cuiuslibet substantiæ ex nihilo fieret, & corruptio eiusdem in nihilum desineret, essetq; illa creatio, & hæc annihilatio vel si vna totaliter desineret in alteram, inceptio vnius, & desitio alterius esset conuersio substantialis vnius res in alteram, & vtrumq; patet esse falsum; necesse est ergo dum substantia corrumpitur aliquid eius permanere, ex quo simul cum forma adueniente fiat integra substantia, quæ generatur. Et hoc permanens sub vtraq; forma successiue, vocatur primum subiectum, atq; commune generationis, & corruptionis substantialis, vocatur prima materia, & primum principium materiale rerum naturalium.

Secunda conclusio, hoc principium materiale vnum est, & non plura. Hanc probauit Aristoteles cap. 6. huius libri, quia vna est contrarietas in vno prædicamento, ergo vna tantum erit in prædicamento substantiæ inter principia generationis eius reperta, quæ sunt forma, & priuatio, sed pro vna contrarietate sufficit vnum subiectum, circa quod se expellant contraria, & per mutuam expulsionem generentur & corrumpantur res naturales: & hoc subiectum est materia, aut materiale principium; ergo hoc tantum est vnum. An verò sit vnum specie, & numero, inferius disputabitur.

Tertia conclusio, primum principium materiale non est substantia completa, aut composita ex materia, & forma, sed simplex, & incompleta componens completam substantiam simul cum alio principio, quod est forma. Probatur hoc argumento, primum principium materiale ponitur pro subiecto primæ contrarietatis, cuius extrema sunt forma, & priuatio, quæ mutuo se expellunt ab eo; ergo neutram ex se habere potest, ita desitio vnius sit corruptio, & inceptio alterius generatio, nam si vnam ex propria natura haberet, non posset alteram suscipere, quia neutra suscipitur, nisi per expulsionem alterius, impossibile est, ergo quod materiale principium sit substantia habens formam, sed quod non habet formã non est ens completum, aut compositum essentialiter in genere Phys. ergo principium materiale simplex, atq; incompletũ, vt ita posit simul cum principio formali componere ens naturale completũ.

QVAESTIO II.

An materia essentialiter sit pura potentia, vel intra essentiam includat aliquem actum.

QVAESTIO hæc ad quidditatem materiæ pertinet, quam, vt melius intelligamus afferendæ sunt duæ definitiones, quibus eam definiuit Aristoteles, atq; etiam explicandæ. Primam definitionem assignauit Aristoteles cap. vltimo huius lib. tex. 82. his verb. *Materia est primum subiectũ, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens, et si corrumpitur, in hoc abibit vltimum.* Prima particula huius definitionis secundum debitũ sensum eius, est, *subiectum*, in quo conuenit materia cum substantia completa, quæ subiectum etiam dicitur accidentium, sed differt ab eadem per secundam, qua dicitur materiã esse subiectũ *primum*, h. e. formæ substãtialis, quæ est prima forma, primusque actus, substantia vero cõpleta potius dicitur secundum subiectum, quia non est sub-

est subiectum primæ formæ, sed secundarum, tales enim vocantur accidentales, imo & substantia eadem completa materia secunda vocari solet. Per secundam & per eandem excluditur forma, quę non est subiectum, sed actus, quem primum subiectum in se recipit. Per sequentem particulam: *Ex quo fit aliquid.* excluduntur omnes causæ extrinsecæ, vt efficiens, & finalis, ex quibus non dicuntur res fieri, sed ab efficiente procedere, & gratia finis fieri. Per particulam *cum insit* excluditur priuatio, ex qua licet fiat res naturalis, non tamen tanquam ex eo, quod inest, quia non tanquam ex parte componente, sed tanquam ex termino à quo, qui per formam expellitur. Reliqua verba maioris explicationis gratia addita sunt ab Aristotele, vt ex eis intelligatur materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Alia definitione definiuit Aristoteles materiam. 7 lib. meth. cap. 3. textu 8. per negationem omnium prædicamentorum dicens. *Materia non est quid, nec quantum, nec aliorum, quibus ens determinatur.* Quasi dicat, non esse actu substantiam, neque aliquod aliud determinatum ens, sed solum in potentia.

His definitionibus expositis notandum est, actum duplicem esse, physicum
20 & metaphysicum; actus physicus est, per quem constituitur res in specie physica, & talis est forma substantialis cuiusque rei. Metaphysicus vero per quem constituitur in specie metaphysica, & talis est differentia. Deinde actus rei vnus est essentialis, per quem constituitur essentia rei, alius substantialis, per quem essentia, vel natura dicitur esse extra causas, & actus iste vocatur existentia qui extra essentiam quidem est, sed per eum dicitur esse essentia ipsa extra causas, hoc est actu in rerum natura, & non solum in potentia causarum, vt res, quæ hodie fit, heri non erat extra suas causas, sed solum in potentia earum, hodie vero iam extra illas est, & actu in rerum natura, quia heri non habebat existentiam, hodie eam habet, & ratione eius dicitur esse extra causas. Tertio diuidunt alij actum, in vniuersalem, vel transcedentem, quem vocant entitatiuum & essentialem, quem res quælibet habere dicitur intra suam essentiam, eo ipso, quod entitas realis est.

Et de actu quidem formali physico certum est apud omnes, eum non habere materiam intra essentiam, quia essentialiter distinguitur à forma, imo realiter; ergo eam nec in sua entitate reali, nec in sua essentia includit; probatur euidenter consequentia, quia ea quę distinguuntur, vt sic distincta non se includunt. Quæstio igitur non procedit de actu formali, sed nec de actu existentiæ, quem omnes sentiunt extra essentiam creaturæ esse (licet non sit certum, an distinguatur ab ea realiter, vel ratione tantum) & ideo existentia materiæ, siue à se illam habeat, vel à forma, certum erit non pertinere ad eius essentiam. Solum ergo procedit quæstio de actu vniuersali, & transcendentali, quem plures ponunt in singulis rebus præter formalem physicum, & metaphysicum, atque etiam de actu metaphysico, qui est differentia, an aliquem horum, vel vtrunq; habeat materia intra suam essentiam. Vnde sensus quæstionis est, an materia ita sit pura potentia, vt nullum prorsus includat actum essentialiter, vel potentia quidem sit, non ita pura, quin aliquem ex his duobus vltimis actibus essentialiter includat.

Et prima opinio tenet non sic esse puram potentiam essentialiter, quin intra suam essentiam includat actum entitatiuum. Ita Henr. quodlib. 1. q. 10. & quodlib. 4. qu. 16. Scotus in 2. d. 12. qu. 1. Rich. ibidem art. 1. q. 4. ad 2. Gab. & Greg. cum cæ-

I 2 teris

teris nominalibus, P. Pererius lib. 5. cap. 13. & Toletus 1. lib. Phys. q. 11. eandem sequuntur moderni quidã addentes, præter actum entitatiuum habere etiam formalem metaphysicũ, qui est differentia.

Præcipua ratio huius sententiæ, qua probat habere actum entitatiuum, hæc est. Materia est ens reale incompletum, & partiale actu, & extra causas componens simul cum forma completam substantiam tanquam realis, & actualis pars eius; ergo essentialiter includit actũ entitatiuum. Probatur consequentia, quia realis, & actualis entitas non est intelligibilis sine reali actu entitatiuo, nec realis, & actualis pars substantiæ, sine actu reali, & substantiali incompleto, quem nemo potest materiæ denegare.

Secundo probatur, quod actum essentialem metaphysicum habeat, quia materia est substantia; ergo pertinet ad prædicamentũ substantiæ, sed quidquid pertinet ad prædicamentum, excepto supremo genere, componitur ex genere, & differentia; ergo materia habet propriũ genus, & propriam differentiam: & consequenter actum essentialem metaphysicum, qui appellatur differentia, quam habere necesse est: cum distinguatur specie materia rerum corruptibilium à materia cœlorum, & omnes distinctio specifica fit per differentiam.

12 Secunda opinio negat materiam vllum prorsus actum essentialem habere, sed esse omnino puram potentiam. Ita D. Tho. de potentia qu. 4. art. 1. quodlib. 3. artic. 1. & 1. p. q. 66. art. 1. Comment. 2. lib. Phys. Com. 12. Auicenna 1. Met. cap. 3. Capreol. in 2. d. 12. q. 1. Ferr. 3. lib. contra gentes cap. 4. & 10. Caie. tom. 3. opusc. tract. 7. q. 8. Soncin. 7. Met. q. 17. Iauellus ibidem q. 5. Sotus 1. lib. Phys. q. 6. art. 1. Duran. in 2. d. 12. qu. 3. Fons. 1. lib. Met. cap. 7. qu. 1. sect. 8. & Conimbricenses 1. libr. Physic. qu. 9. art. 1. & 2. & hæc est probabilior, & tenenda.

Probatur testimonio Aristot. qui vbicunque de materia loquitur, nullum ei tribuit actum, sed puram potentiam esse docet, præsertim 1. lib. de Gen. tex. 17. his verbis. *Dico autem, vt nunquid erit quantum, aut quale, aut vbi, id quod potentia solum est hoc, & ens, simpliciter autem non hoccine neq; est ens.* Quibus non solũ asserit materiam non esse ens actu alicuius prædicamenti, sed neq; in communi esse ens actu, sed solum in potentia. Quare non solum ei denegat actum formalem sed etiam entitatiuũ, quem ponit prima opinio, non solum asserens esse non substantiam, aut non qualitatem, sed nõ ens actu, quod omnem prorsus actum excludit. Vnde neq; in definitionibus eiusdem materiæ vllum verbũ posuit, ex quo colligi possit aliquis actus eius.

Probatur etiam ratione, quod non habeat actum entitatiuum. Primo, quia actus entitatiuus, quem ponunt in materia, non potest esse verus, sed apparens tantum; ergo nec in materia, nec in realia admitti debet. Probatur antecedẽs, quia talis actus entitatiuus, & transcendens realis est, sed non est dabilis extra causas actus realis in communi, nisi determinatus per aliquem actum in particulari, sicut non est dabilis potentia in communi, nisi determinata per aliquam potentiam particularem; materia verò nõ habet aliquem actum particularem, per quem determinetur talis actus in communi; cum actus particularis sit à forma; ergo nec datur actus entitatiuus, qui non sit actus particularis alicuius speciei, quemadmodum, nec datur entitas in communi, nisi determinata per entitatem particularem alicuius speciei. Fingitur ergo actus entitatiuus materiæ: cum ei denegetur particularis alicuius speciei, per quẽ determinari posit.

Secun-

13 Secundo, ideo ponitur in materia actus realis entitatiuus, quia est entitas realis actualis extra causas, sed hæc ratio est insufficiens; ergo non est ponendus in ea. Probatur minor. Primo, ratione præterita, quia non datur entitas realis in communi extra causas, nisi determinata per entitatem talis speciei realis, sed materia non habet entitatem actualem alicuius speciei realis ex se: ergo neq; actum entitatiuum. Probo iterum minorem, quia entitas realis non habet determinatam, ac realem speciem, nisi per formam, vt euidenti inductione constat in omnibus rebus: sed materia ex se non includit actum formalem, vt concedit eadem sententia; ergo nec entitatem realem alicuius speciei. Etsi dicas habere entitatem realem potentiæ, quæ specifica est, ratione cuius materia est in genere, & in specie prædicamentali: contra hoc est, quod entitas realis potentiæ substantialis ex se est incompleta, non habens speciem realem, & Physicam, nisi per ordinem ad formá, cum qua componere potest completam substantiam; ergo ex se non dicit actum realem alicuius speciei, & ex consequenti, nec actum entitatiuum in generali includere potest. 2. prob. eadem minor, quia entitas realis extra causas abstrahit ab entitate reali, quæ est actus, & ab entitate reali, quæ est realis potentia, vt docet expresè Aristot. 5 Met. tex. 14. & lib. 9. tex. 1 quibus locis ens reale prima diuisione diuidendum esse ait in actum, & potentiam, sub ente in potentia enumerans passiuam materiæ, quam affirmat esse principium totius transmutationis; ergo non benè infertur de re aliqua, ex eo, quod sit entitas realis actualis, vel extra causas, quod aliquem actum realem habeat intra suam essentiam, quia potentialitas eius, per quam apta est recipere formam, & informari ab ea, entitas realis est, nó quæ sit actus, sed quæ sit potentia. Quod verò hæc entitas realis potentiæ substantialis sit actualis, & extra causas, non habet per actum essentialem, sed per actualem existentiam, quæ extra essentiam cuiuslibet rei est; ergo non benè infertur ex eo, quod sit entitas realis, & actualis extra causas, quod actum realem, & essentialem habeat, sed entitas realis est potentiæ, aut potentialis essentialiter, actualis verò, & extra causas per actualem, ac realem existentiam, nó pertinentem ad essentiam eius.

Prob. tandem, quod nec habeat actum 14 metaph. Quia materia ex se non est substantia completa, sed partialis, partes verò non habet per se genus, nec speciem in prædicamento, imò nec ad prædicamentum per se pertinent, nisi indirectè, aut reductiuè ad genus, & speciem totius completi, cuius sunt partes; ergo nec per se habent differentiam, quæ est actus formalis Metaphysicus, sed sola substantia completa ex eis composita per se, & propriè habet genus, & differentiam. Quam participat quælibet pars secundum propriam naturam, & modum componendi totum, quem habet, materia quidem tanquam potentia substantialis; forma verò tanquam actus Physicus eam informans. Ex quib. intelligitur primò materiam reductiuè tanrũ esse in prædicamento substantiæ sub genere supremo substantię, & sub specie subalterna corporis, cuius differentiam participat, tanquam pars eius quæ est potentia realis, & intrinsecũ ordinem dicit ad actum realem, qui est forma: & sub eodem genere corporis etiam reductiuè collocatur materia cœli, à qua distinguitur specie materia sublunaris, non quidem specie completa, sed incompleta, & partiali, nec per actum, sed per ordinem ad actum, h. e. per ordinem ad diuersas formas, quas respiciunt. Secundo in-

do intelligitur materiam non habere genus, nec differentiam, sed solum esse partem eius, quod habet genus, & differentiam, & partem quidem potentialem, cuius intrinseca ratio non est esse actum, sed potentiam includentem ordinem ad actum, & secundum hanc rationem reductiuè, etiam, & indirectè dicitur habere differentiam, ex quo non sequitur habere actum etiam metaphysicum, sed esse partem essentialem eius, quod illum habet, & per diuersam rationem essentialem partis distingui specie partiali ab alia materia.

15 Ad primum argumentum de actu entitatiuo, concesso antecedenti, quod materia sit entitas realis, & actualis extra causas, neganda est consequentia, quod habeat actum entitatiuum intra essentiam: nam entitas realis in actum, & potentiam diuiditur ab Aristotele, & ideo non valet consequentia à diuiso ad vnum membrum sumptum per se, sicut non valet, est animal; ergo est rationale; materia igitur est entitas realis, quæ est realis, & substantialis potentia receptiua formæ, actualis verò, aut extra causas, non per essentiam, quia nulla res creata id habet per suam essentiam, sed per actualem existentiam, quam habet à se, vel accepit à forma, vt inferius dicetur.

Secun. argu. de actu metaph. iam solutum est per vltimum argumentum nostrum, & ad formam eius distinguenda est maior & minor, nam dupliciter est aliquid in prædicamento, atq; in genere, & specie, propriè, & per se, vel impropriè, & reductiuè. Primo modo genera tantum, & species sunt in prædicamento. Secundo modo partes speciei, quæ ideo non dicuntur habere genus, & differentiam per se, aut in recto, sed solum ratione speciei, cuius sunt partes, & in obliquo, vt constat de partibus integrantibus vt de capite, & brachio. Et multò minus dicuntur habere genus, & differentiam partes essentiales, nã illæ suo modo componuntur ex materia, & forma, istæ verò potius sunt materia ipsa, & forma primo componentes speciem.

Et si dicas materiam esse in specie potentiæ. Respondeo non dari per se genus, nec speciem potentiæ substantialis, quia ex propria natura est quid incompletum, & pars; ideo solum reductiuè pertinet ad speciẽ corporis, cuius est intrinseca pars, nec habet per se, aut in recto genus, nec differentiam, sed solum in obliquo quod est esse partem speciei habentis illa per se, & in recto. Potentia verò accidentalis genus, & differentiã habet per se in prædicamento qualitatis, quia ens completum est in genere accidentali.

QVAESTIO III.

An materia habeat propriam existentiam ex se, vel solum eam accipiat à forma.

Existentia secundum communem sententiam scholæ est actus substantialis naturæ, vel essentiæ substantialis, per quem actu est in rerum natura, & extra suas causas, quem hoc modo intelligere debemus, vt priusquam res fiat, non sit eius actu in natura rerum, sed solum ens in potentia, nec habeat esse extra suas causas, sed intra eas, hoc est, in earum potentia. Ita se habet rosa in hyeme, & cæteri fructus arboris. Dum verò res fit, vt dum fructus ab arbore procedunt, iam sunt actu entia, & dicuntur habere esse extra suas causas, qui iam ab eis exierunt, & habent esse distinctum realiter ab eisdem; cum prius illud non haberent, sed solum distinctum quasi virtualiter. Hoc autem esse actuale, & extra causas habent per actum, non quidem essentialem, quia si essentialis esset, prius illud haberent, 16 nec

nec per actum accidentalē, quia ad complementum substantiæ pertinet, sed per actum substantialem, quem vocamus existentiam. Etsi aliqui ex antiquioribus vocarunt actum accidentalem, non de actu verè accidentali id intellexerunt, sed secundum vulgarem modum locuti sunt, quo accidentia appellari solent omnia, quæ sunt extra essentiam rei; iam verò in schola proprius loqui debemus distinguentes tres actus, essentialem videlicet, accidentalem, & substantialem, asserentesque substantialem, quasi medium esse inter essentialem, & accidentalem. De hoc igitur actu substantiali, (quem vocant existentiam) quærimus, an eum habeat materia à se, & ideo proprium, vel à forma recipiat.

17 Et prima opinio asserit materiam non habere propriam existentiam a se, sed eā accipere à forma, vel composito, cuius est pars. Ita Duran. in 2. d. 12. q. 2. Caie. de Ente & Essentia cap. 5. q. 8. Ferr. 1. lib. contra gentes cap. 4. & 1. lib. Phys. q. 11. Soncin. 7. lib. Met. q. 17. & lib. 8. q. 1. Iauel. 5. Met. q. 3. & lib. 8. q. 1. Sotus 1. lib. Phys. q. 6. dub. 2. Vall. Controu. 7. ad Tyron. & videtur expressa apud D. Tho. multis suæ doctrinæ locis, sed præsertim 1. p. q. 7. art. 2. ad 3. vbi ita ait. *Materia prima non existit in rerum natura per seipsam: cum non sit ens actu, sed potentia tantum, vnde magis est aliquid concreatum, quam creatum.* Et q. 4. de potentia art. 1. *Quidquid in rerum natura inuenitur actu existit, quod quidem non habet materia, nisi per formam, quæ est actus eius: vnde non habet sine forma in rerum natura inueniri.*

18 Probatur testimonio Arist. 4. lib. Met. cap. 4. tex. 15. vbi ita loquitur. *Materia est potentia, quia progredi potest ad formam: cum verò actu sit, tunc in forma est.* Quibus verbis asserit materiam actu esse in rerū natura per formam, sed actu est per existentiam; ergo existit per formam, & non ex se, vel à se ex mente Aristot.

Probatur etiam ratione, quia actus existentiæ est substantialis procedens ab essentia tanquam à causa: ergo si materia haberet ex se actualem existentiam, procedet ab eius essentia, tanquam à causa, sed essentia materiæ est pura potentia nullū includens actum, & existentia est actus, qui ex sua natura est nobilior potentia; ergo non potest procedere à materia tanquam à causa; alioqui effectus nobilior esset sua causa, quare materia cum sit pura potentia, non poterit habere à se actualem, ac propriam existentiam.

Secundo, materia est primum principium materiale, atq; simplex, quod propterea vocatur primum elementum rerum naturalium, & ideo prima potentia passiua; ergo non potest esse composita ex potentia, & actu, sed tota erit potentia, vel tota erit actus; constat autem non esse purum actum; ergo erit pura potentia nullum habens actum. Probatur hæc vltima consequentia, quia si habeat actū existentiæ, ex eo, & propria ratione potentiæ composita erit.

Secunda opinio concedit materiæ propriam existentiam actualem, quam à se habet, & non à forma, nec à composito. 19
Ita Henricus quodlib. 1. qu. 10. & quodlib. 4. qu. 16. Scotus in 1. d. 12. qu. 2. quem ibidem sequuntur. Gab. Greg. & cæteri nominales, Themist. 1. lib. Phys. textu. 61. Pererius libro quinto, capite decimo tertio. Toletus 1. lib. Phys. q. 13. Fonseca 1. lib. Met. cap. 7. q. 3. sect. 3. Franc. Suarius Tom. 1. suæ Meta. dis. 13. sect. 4. & hæc est probabilior, & magis conformis doctr. Arist. Sed vt eam probemus simul, & explicemus, notandum est, duplicem esse existentiam, totalem, & completam, atq; incompletam, & partialem, quam distinctionem colligo, ex D. Th. 1. p. quæst. 75.

 art. 2.

art. 2. ad 1. vbi diuidit ita subsistentiam, est auté eadem ratio de existentia, quantum ad hoc, cum vtraq; sit actus substantialis naturæ. Existentia completa est, quæ conuenit naturæ completæ, incompleta verò, conuenit naturæ partiali. Et quemadmodum natura completa componitur ex naturis partialibus materiæ, & formæ, tanquam ex partibus realibus, & essentialibus, ita existentia completa eius componitur ex partialibus, ac simplicibus existentijs formæ, & materiæ; cuius ratio est, quia existentia iuxta probabiliorem sententiam, & magis communem in schola idem est realiter cum essentia, vel natura cuius est, & ideo si entitas specifica naturæ componitur ex entitatib. materiæ, & formæ, consequenter fatendum est componi existentiam completam eiusdem naturæ ex partialibus existentijs earum.

20 Sic explicata secunda sententia probatur primò, ex principijs Arist. qui tria docet habere materiam ex se, & independenter à qualibet forma, & composito. Primum, quod sit entitas realis, & actualis extra causas distincta à quocunque composito, & forma. Secundum, quod ex propria essentia sit primum subiectum omnium generationum. Tertium, quod destructis compositis, & formis eadem perseueret, & ideo sit ingenerabilis, & incorruptibilis, sed hæc omnia postulant actualem existentiam, quam à se habeat; ergo ei tribuenda est. Probatur minor, quia sicut per se agere præsupponit necessariò existentiam agentis, ita per se pati præsupponit existentiam passi, sed materia per se, & sine dependétia à quocunque composito, & forma patitur; ergo per se, habet existentiam. Probo iterum minorem, nam destructo hoc composito, & destructa hac forma subditur materia actioni agentis naturalis; ergo patitur ab eo, sine dependentia ab eis, cum sit subiectum corruptionis eorū, & nouæ eductionis formæ de propria potentia, atq; à Deo nouæ generationis, in qua sicut non potest dependere à forma præsenti, quæ educitur, neq; à nouo composito, quod per talem eductionem generatur, multo minus potest dependere à forma expulsa, & composito corrupto. Probatur consequentia, quia in instanti nouæ generationis iam non sunt; ergo nec ab eis dependere potest, sed subiectum generationis, & corruptionis ex se, & à se est, sine dependentia ab vlla forma aut ab vllo composito, quod non potest habere, nisi à se habeat existentiam, sine dependentia ab eis.

Probatur etiam ratione; primo, quia vel existentia est eadem entitas realis cū essentia, vel distincta, si primum concedatur (quod longè probabilius est) euidens est materiam habere propriam existentiam à se: cum sit euidens habere propriam entitatem realem à se, & non à forma, per quam componit substantiam, tanquam pars distincta realiter à forma. Si verò existentia sit entitas distincta ab essentia, probatur adhuc, eam à se habere, quia non est intelligibile aliquid esse entitatem realem extra causas, quia intelligatur esse actu existens, nam per actualem existentiam est actualis entitas extra causas, sed materia est actualis entitas extra causas, sine dependentia à forma, & composito quocunq; ergo erit etiam actu existens sine dependentia ab eis, quod est à se habere existentiam, & non ab eis. Probatur minor, quia priusquam hoc compositum, & hæc forma essent, materia erat actualis entitas extra causas, & erit etiam post corruptionem vtriusque; ergo sine dependentia ab eis. Et eadem ratione probatur, quod sine dependentia à quibuscunque compositis, & formis 21

formis præcedentibus, cum post eorum corruptionem perseuerauerit cum eadē entitate actuali extra causas, quam habebat, dum eis erat coniuncta.

Secundo quia si materia accipit existentiam à toto, vel à forma, sequitur tot mutare existentias, quod mutantur composita, vel formæ; probatur consequentia, quia si ab eis habet existentiam, dependebit illa eadē existentia in cōseruari ab eisdē, & illis destructis destruetur, & succedet noua alia existentia à noua forma, & cōposito. Quod imprimis nō potest sustineri, si existentia sit eadem entitas reali cū essentia, nā permanente essentia materiæ non poterit non permanere existētia. Sed etiā si sit entitas distincta, falsū est, quot tot varientur existentiæ, nā si variarentur, esset materia diuersum existēs nunc, & prius, & toties diuersum, quoties corrumpitur compositum, quod est absurdum.

22 Pro solutione argumentorum notandum est, existentiam materiæ non solum esse imperfectam, quia partialem, & incompletam, sed quia in hoc genere partialis debilissima, iuxta debilitatem, & imperfectionem naturæ eiusdem materiæ, & propter vtranque imperfectionem nō potest sustentare materiam, nisi adiuncta sit composito, & formæ, à quibus foueatur. Ad testimonia igitur D. Th. & Aristotelis respondetur materiam ex se non habere existentiam determinatam ad aliquam speciē, nec per quam possit actu existere saltem naturaliter, nisi per formam, à qua fouetur, & per cuius existentiam reducitur existentia materiæ ad determinatam speciem, & in hoc sensu intelliguntur verba eorum, ita vt nō velint denegare materiæ illā suam imperfectissimam existentiam, quam ei concedunt, vt ex alijs locis deduximus.

Ad 1. argu. negandum est antecedens, quod existentia procedat ab essentia, tanquam à causa, nam cum sit eadem entitas realis cum essentia, nulla potest causalitas realis intercedere, sed solum per intellectum eas distinguentem intelligitur essentia prior, & per existentiam, tanquam per actum ab ea procedentem terminata, sine reali tamen processione, nam existentia adeo est intima essentiæ actuali extra causas existenti, vt sine ea non possit vt sic intelligi: quamuis intelligatur sine illa secundum sua prædicata essentialia. Et etiam si realiter distingueretur ab ea, à qua procederet tanquam à causa, non sequitur causam nobiliorem esse suo effectu, quia licet in ratione actus, & potentiæ nobilior sit existentia, sed secundum entitatem, & essentiam nobilior esset essentia, quia quidquid perfectionis habet materia, & quæcumque præstat in generatione rerum naturalium, habet, & præstat ratione essentiæ. Et potest esse exemplum in substantia completa, & accidentibus eius quæ in ratione potentiæ, & actus perfectiora sunt, sed simpliciter longe imperfectiora consideratis absolute rationibus essentialibus, atq; entitatibus eorum.

Ad 2. eodem ferè modo respondendum est distinguendo consequens primi enthimematis, nam si de essentialibus materiæ loquamur tota est potentia, si vero de his quæ sunt extra essentiā eius aliquem habet actum substantialem, qui est existentia, & nihilominus non est composita ex potentiia, & actu: quia cum actus existentiæ non distinguatur ex natura rei à potentia materiæ, quæ est eius essentia non potest efficere compositionem realem cum ea. Si vero destingueretur compositionem afficeret, non tamen essentialem, sed substantialem ex natura, & modo sustantiali eius, qui est extra essentiam, quæ compositio non tol- 23

leret simplicitatem essentialem materiæ, nec tolleret quin essentialiter esset sola, & pura potentia, quod sufficit vt primum principium materiale esse possit.

QVAESTIO IV.

An materia habeat propriam subsistentiam partialem.

24 NOn est modo disputandum, an subsistentia sit modus positiuus naturæ, vt tenet communis sententia scholæ, vel in negationibus consistat, vt singulariter tenet Scotus. Nec etiam, an distinguatur realiter, vel ex natura rei ab existentia, aut eam præcedat, vel sequatur, quia quæst. istæ ad metaphysicam pertinent. Hoc sufficiet nobis præsupponere ad intelligendam præsentem quæst. quod subsistentia est modus substantialis naturæ distinctus ab ea ex natura rei, per quē constituitur in supposito, si sit natura substantialis, vel etiam in persona, si sit natura rationalis, vnde subsistentia idem est, quod suppositalitas, vel personalitas, & in his omnes opinantes conuenire debent. Et hæc quidem de subsistentia completæ naturæ vera sunt. Sed præter hæc præsupponendū est, subsistentiā diuidi in totalem, & partialem, seu in completam, & incompletā: quæ diuisio communi ferè consensu totius scholæ recepta est, & necessariò recipiēda, vt suo loco ostēdetur. Desumitur autem ex D. Tho. 1. p. q. 75. art. 2. ad 2. & quæstio præsens non procedit de subsistentia completa, vel totali, quam certum est non habere ex se materiam, cum sit quid incompletum, sed solum de incompleta, & partiali, de qua quærimus an concedenda sit materiæ, sicut ei concessimus partialem existentiam. Quam quæstionem solum disputant moderni.

25 Et prima opinio negat materiam habere ex se partialem subsistentiam, ita P. Molina. 1. p. q. 29. art. 2. disp. 3 Fonseca 9. Met cap. 8. q. 5. sect. 4. & alij ex modernis. Et probatur testimonijs D. Thom. 3 p. q. 4. art. 2. ad 3. vbi docet per vnionem naturæ humanæ non esse destructam propriam personalitatem eius, sed impeditam, ne flueret ab ea; si verò materiæ concedatur propria subsistentia, destructa erit in eadem vnione diuini verbi: cum sit certum, quod non permaneat. Et q. 6. art. 4. ad 3 docet materiam, seu corpus humanitatis Christi prius natura vnitam esse animæ, quam verbo, cuius rationem reddit, quia ex vnione cum anima habet cāro Christi, quod possit vniri Verbo, sentit igitur materiam non esse vnibilem Verbo ex se, sed per animam, & ex consequenti, quod non habeat ex se subsistentiam, quia vnio verbi cum humanitate fit per subsistentiam. Et 1. p. q. 95. artic. 2. ad 2. asserit propriè, & per se illud tantum subsistere, quod neque est pars, neque accidens, aut forma materialis.

Probatur etiam ratione. Primò, quia si materiæ concedenda est subsistentia partialis: tribus tantum de causis ei concedi potest. Primò, vt sit incommunicabilis. (hic enim est effectus subsistentiæ.) Secundò, vt in se, & per se subsistat destructo composito, & forma. Tertiò, vt simul cum subsistentia partiali formæ componat completam subsistentiā naturæ, sicut componere diximus completam existentiam eius per propriam, sed propter nullum horum debet ei concedi; ergo non habet illam. Probatur minor, quia materia ex propria natura est pars ordinata ad compositionem totius; ergo ex se communicabilis est, & ideo repugnat ei incōmunicabilitas, & ex consequenti subsistentia per quam res fit incommunicabilis. Sed nec est ei necessaria subsistentia vt in se, & per se subsistat, quia vnica subsistentia totius sufficit, vt per eam subsistant

dant partes; ergo sufficit completa subsistentia naturæ, vt per eam subsistat materia; quare non debet ei concedi propria, quia frustra per plura fiunt, quæ possunt fieri per pauciora. Nec minus repugnat, quod ei concedatur propter compositionem subsistentiæ totalis, quia formæ materiales, vt inferius probabitur nō habent partiales subsistentias, cum quibus materia possit completam subsistentiam naturæ componere; ergo si ei concedatur propria: inutilis prorsus, & otiosa permanebit nihil componens: cum tamen partialis sit, & ideo sua natura ordinata ad componendum: sed natura nihil otiosum permittit; ergo non concessit materiæ propriam subsistentiam. Ex quo etiam aliud argu. desumi potest, quia formæ substātiales materiales longè perfectiores materia sunt, sed certum est his non concessisse naturam proprias subsistentias partiales; ergo multò minus eam concessit materiæ.

26 Secunda opinio asserit materiam habere propriam subsistentiam partialem. Ita tenet P. Franc. Suarius tom. 2. suæ Met. disp. 34. sect. 5. nu. 3. & 3. p. disp. 14. sect. 4. pro qua citat Genebr. lib. 2. de Trinit. pag. 93. & 94. & eam sequuntur ex modernis plures, videturq; mihi probabilior, & magis conformis doctr. D. Tho.

Quod vt probemus, & explicemus simul, duo sunt notanda in doctrina D. Th. expressè contenta. 1. p. q. 75. art. 2. Primū, quod subsistentia, atque subsistens diuidenda est in totalem, & partialem. Secundum, quod subsistentia partialis solum excludit inhærentiam accidentis, & formæ materialis. Ita docet in solutione ad primum eiusdem articuli. Et ex primo sequitur, quod partibus potest concedi partialis subsistentia, vt ipse concedit brachio, & capiti, quare ex hac parte non repugnabit materiæ, ex eo quod sit pars compositi. Ex secundo verò infero materiæ esse concedendam ex mente D. Tho. quod sic probo; materia, nec inhæret subiecto sicut accidens, nec etiam materiæ sicut forma materialis, imò repugnat ei qualibet inhærentia; ergo propriam habebit subsistentiam ex mente D. Th. Et ex his autem duobus infero tertiū, nempe quid requiratur, & sufficiat, vt aliquid subsistat per se. Requiruntur enim & sufficiunt duo, primum, quod non inhæreat alteri, vt subiecto dependenter ab illo. Defectu cuius, nec accidentia, nec formæ materiales possunt subsistere. Secundum, quod non sit in alio, tanquam in supposito per vnionem substantialem, defectu cuius humanitas Christi non habet subsistentiam propriam, sed subsistit per subsistentiam diuini verbi, cui vnita est substantialiter. Et cum materia habeat vtrumque, vt ex se est manifestum, sequitur ex mente D. Tho. ei esse concedendam partialem subsistentiam.

Prob. 2. ex doctr. eiusdem D. Th. 1. p. q. 66. art. 1. & 4. & q. 45. art. 4. ad 3. nam in 1. loco docet, quod licet materia non fuerit creata prius tempore, quam formæ fierent, sed creatam fuisse prius origine, & natura formis. In secundo autem loco docet expressè solis subsistentibus conuenire creationem, & ideo accidentia non creari, quia non subsistunt; ergo ex vtroque infertur materiam habere propriam subsistentiam, per quam terminare potuit creationem. Probatur consequentia, quia quod prius est, non dependet à posteriori; ergo quod creatur prius natura altero, non creatur dependenter ab illo; sed materia fuit prius natura creata, quam forma, & ex consequenti, quam compositum; ergo creata est independenter ab eis. Vnde sequitur per se terminasse creationē, quod nō potest fieri, nisi per subsistentiā, vt dicitur expressè in secun- 27

do loco. Et tandem 3. p. q. 6. art. 3. asserit D. Tho. quod licet in eodem instanti assumpserit verbum diuinum naturam humanam cum suis partibus, quæ sunt materia, & forma, sed prius natura ordine executionis assumpsit partes. Ex quo ita arguo, executio assumptionis incepit à partibus; ergo si prius natura fuerunt assumptæ in hoc ordine, sine dependentia à toto assumptæ fuerunt, sed assumptio fit per communicationem subsistentiæ; ergo partes prius natura, & sine dependentia à toto, fuerunt capaces diuinæ subsistētiæ, & nihil est capax alienæ subsistentiæ, nisi sit capax propriæ, quia vnio est subrogatio alienæ subsistentiæ loco propriæ; ergo partes ex se sunt capaces propriæ subsistentiæ, & ideo eam habebunt ex mente D. Thomæ.

28 Sed prob. ratione. 1. quia anima rationalis saltē à corpore separata habet propriam subsistentiam partialem; quæ non potest ei concedi, si materiæ denegetur; ergo non est deneganda materiæ. Prima pars antecedentis communi consensu Theologorum conceditur, & ex principijs fidei efficaciter deducitur hoc modo. Fides docet, quod anima rationalis Christi in triduo mortis eius fuit vnita verbo diuino; ergo certum est in fide, quod tunc habuerit subsistentiam verbi, sed nihil est capax alienæ subsistentię per vnionem, nisi sit capax propriæ, quia vnio est subrogatio alienæ loco propriæ; ergo negari non potest, quod anima rationalis Christi fuerit capax propriæ subsistentiæ quam proinde haberet, si non assumeretur à verbo, & eadem est ratio de quacunque anima rationali, cui necessariò concedēda est propria subsistentia partialis.

Secunda verò pars eiusdem antecedentis, quod non posit materiæ denegari subsistentia propria, si conceditur animæ, sic probatur; nam vel materiæ denegatur, quia est in alio per inhærentiam, vel quia est pars, primum patet esse falsum, & secundum non tollit, quin concedatur animæ rationali; ergo nec tollere potest, quin conceditur materiæ.

Secundo materia existit per se, vt ex superiori quæst. patet, & non est in alio per inhærentiam, nec sustentatur ab alio; ergo est subsistens per se.

Pro solutione argum. alterius opinionis notandum est, quod licet materiæ concedatur propria subsistentia, imperfectissima tamen hæc est, non solùm quia partialis, & incompleta, sed quia est rei imperfectissimæ, cuius essentia est esse purā potentiam, & receptaculum formæ. 29

Ad testimonium D. Tho. respondeo, verum esse, quod per vnionem verbi diuini non fuit destructa subsistentia propria humanitatis, sed impedita, ne procederet ab ea; & eodem modo fuit impedita propria subsistentia materiæ, ne ab ea procederet, & non destructa: ex quo solum sequitur, quod eam non habuerit, non tamen, quod non esset eam habitura, si non assumeretur ad vnionem assumpta humanitate. Vnde nec sequitur, quod eā non habeat in cæteris corporibus. Ad 2. testimonium respondetur in eo loqui D. Th. de subsistentia completa, à qua excluduntur partes. Probatur euidenter, quod de ea tantum loquatur ex alio loco eiusdem à nobis citato in eadem 1. p. q. 75. art. 1. ad 1. vbi expressè docet à subsistentia completa excludi partes, non ab incompleta.

30 Ad 1. argum. respondetur propter tres illas causas concedi materiæ subsistentiā, sed ad primam dicendum est per solam subsistentiam completam fieri rem omnino incommunicabilem, quia illa sola est vltimus, & completus terminus naturæ, per incompletam verò fit incommunicabilis in ordine tantum ad vnionem

subsi-

subsistentiæ, cum altero, non tamen ad vnionem compositionis, per quam constituit naturam completam, & ideo non conceditur animæ partialis subsistentia, vt fiat incommunicabilis hoc secundo modo, sed tantum primo, cum quo patet stare posse, vt se communicet formæ, & composito. Secundam causam necessariam esse dicimus, quia materia est primum subiectum generationis, & corruptionis independenter a forma, & composito, quibus etiam destructis permanet, & ideo non potest subsistere per subsistentiã totius, vel formæ, sed necessariò est ei concedenda propria. Tertiam causam etiam dicimus esse necessariam, & ita concedi materiæ partialem subsistentiam, vt componat totalem simul cum subsistentia partiali formæ, quam compositionem potest in quibuscunque compositis facere quantum est ex se, & eam facit semper in homine, cuius forma habet etiam partialem subsistentiam; quod verò in alijs compositis non efficiat compositionem subsistentiæ, per accidens est, ex defectu aliarum formarum, quæ non habent proprias subsistentias. Quare hoc non tollit, quin per se ordinetur propria subsistentia materiæ ad compositionem, nec facit ociosam permanere, cum in multis compositis eam efficiat, & ex se possit eam in omnibus facere: & cum aliæ duæ causæ propter quas conceditur materiæ semper maneant, etiam, si non semper componat. Vnde sequitur non esse verum, nec tenendum, quod moderni quidam asserunt, materiam per propriam subsistentiam semper componere subsistentiam completã cuiuslibet compositi substantialis; nam licet formæ materiales non habeant partiales subsistentias, cum quibus componãt, habent tamẽ modos quosdam substantiales inhærentiæ in eadem materia, ex quibus simul cum subsistentia partiali materiæ, componi potest totalis, & completa naturæ substantialis. Hoc tamen dicimus non esse verum, nec tenendum. Quod probatur hoc arg. ex ente per se, & in alio non potest componi tertium ens per se, quia ens in alio non potest esse pars substantialis entis per se; ergo subsistentia per se completa non potest componi ex vna subsistentia partiali per se, & ex modo inhærendi alteri, qui licet sit substantialis, non est modus subsistendi, sed potius in existendi, & intrinsecæ dependens ab alio, tanquam à subiecto, quod repugnat subsistentiæ, repugnabit igitur componi subsistentiam completam, ex modo inhærendi formarum materialium. Sed circa has tres causas ponendi subsistentiam in materia, vno verbo dicimus, secundam esse potissimam, & quæ sufficeret, etiam si non essent aliæ, quia materia ex se est primum subiectum, ex quo habet duo. Primum, quod non possit fieri, nisi per creationem & cum creari sit subsistentium, indiget propria subsistentia. Secundum habet, quod permaneat destructis quibuscunq; compositis, & formis, & sine dependentia ab illis subijciatur agenti naturali, ad eductionem formarum, cuius actionem sustineat, & à quo patiatur, quæ non potest præstare materia, sine subsistentia partiali, quæ ideo concedenda est ei, cæteræ verò causæ quasi secundariæ sunt, & ideo sufficit vno, vel alio modo concurrere.

31 Quod denique de formis materialibus dicitur in eodem argu. difficultate caret, quia licet sint longè perfectiores materiæ secundum entitatem, & essentiam, sed quantum ad modum essendi, in subiecto imperfectiores sunt, quia materia non est in subiecto, sed potius est primũ subiectum, ex quo debetur ei propria, & partialis subsistentia.

QVÆSTIO V.

An possit materia existere sine formâ per potentiam Dei absolutam.

CErtum est apud omnes, quod etiam si materia habeat propriam existentiam partialem, atque etiam propriam subsistentiam, non possit naturaliter existere, nisi coniuncta alicui formæ, quia propria existentia, vel subsistentia debilissima est, & per quam non potest sustentari. Ideo solum proponitur quæstio an fieri possit per potentiam Dei absolutam, sicut potest fieri, quod accidens existat sine subiecto.

Et partem negatiuam tenent imprimis omnes illi, qui tenuerunt q. 3. materiam non habere propriam existentiam, sed eam recipere à forma. Et præter illos D. Bonau. in 2. d. 12. art. 1. q 1. Aegidius cap. 1. & 2. sui Examerон, Heru. quodlib. 6. q. 1. Iand. 1. lib. phys. q. 26. Zimara theo. 15. Hugo Victor. 2. lib. de Sacramentis. p. 1. cap. 4. & eiusdem sententiæ videtur esse D. Th. 1. p. q 66. ar. 1. vbi ita ait. *Terminus creationis est ens actu, ipsum autem, quod est actus, est forma: dicere igitur materiam præcedere sine forma est dicere ens actu sine actu, quod implicat contradictionem.*

32 Et probatur ratione, quia repugnat aliquid esse in rerum natura sub determinato genere, quin sit sub determinata specie, vt quod sit animal, quin sit rationale, vel irrationale, sed contrarium sequeretur, si materia daretur sine vlla forma; ergo impossibile reputandum est. Minorem probo, quia si daretur nuda materia, esset sub genere substantiæ, sicut est modo, cum sit ex se pars substantiæ, sed non esset sub aliqua specie, quia species cuiuscunque rei prouenit à forma; ergo esset sub genere, & non sub aliqua specie.

Secunda opinio tenet posse materiam conseruari à Deo sine vlla forma per potentiam supernaturalem. Sic Rich. in 2. d. 12. qu. 4. Scotus qu. 2. & ibidem Lychetus, Mayronius, Basolius, atq; Greg. Gab. vero q. 1. Marsi. in 2. q. 8. quam etiam videtur tenere Sotus 1. lib. Phys. q. 6. & est communis inter modernos. Et videtur nobis probabilior supposito, quod ex se habat propiam existentiam.

Probatur, quia existentia materiæ non dependet à forma neque à composito secundũ genus causæ intrinsecum, nempè materiale, vel formale; ergo talis dependentia potest suppleri à Deo. Euidens est consequentia, quia euidens est genus causę extrinsecum posse suppleri à Deo. Sed probatur antecedens, quia entitas materiæ, atque essentia eius non dependet à forma, quæ potius est effectus materiæ: cum ex potentia eius educatur; ergo nec dependebit eius existentia, quæ eadem entitas est, quare sicut entitas realis materiæ præsupponitur naturaliter formæ, ita etiam existentia eius, ideo non potest ab ea in genere causę materialis, nec formalis dependere, & consequenter, neque à composito, quia materia non dependet à composito, nisi media forma, à qua informatur. Solum ergo dependebit à forma, tanquam ab actu concomitante: cum quo naturalem habet connexionem, & sine quo non potest naturaliter existere propter debilitatem propriæ existentiæ. Hanc autem concomitantiam certum est posse suppleri à Deo per infinitam eius efficientiam, sicut suppletur dependentia subiecti respectu accidẽtis.

Secun. quia si materia non posset existere sine forma, ideo esset, quia existen- 33
tia est actus substantialis essentiæ, & omnis actus est à forma, sed hæc ratio insufficiens est; ergo falsum est, quod non possit conseruari à Deo sine forma. Probatur minor,

minor, quia duplex est actus, formalis, atque completus, & essentialis tribuens speciē rei completæ. Alter est actus substantialis extra essentiam rei, per quem dicitur entitas actualis extra causas. Et ille quidē à forma procedit in genere causæ formalis, & ideo non nisi media forma potest à Deo tribui materiæ. Iste verò non prouenit à forma in his rebus, quarum entitas, vel essentia non componitur ex ea, sed ab eodē, à quo entitas ipsa prouenit, cum qua identificatur realiter, & talis est existentia materiæ, quæ non potest prouenire à forma, sicut nec entitas eiusdem materiæ, sed à solo Deo, à quo facta est materia per creationē; ergo potest Deus conseruare illam sine forma, sicut eam dedit materiæ, sine dependentia necessaria ab illa.

34 Ad testimonia D. Tho. respondetur loqui de creatione secundum communem ordinem rerum, & vt postulat natura rei creatæ, quo pacto nihil creatur, nisi in specie aliqua, & indiuiduo, sicut nec producitur aliquod accidens, nisi in determinato subiecto. Vnde si in prima creatione rerum crearetur materia prius tempore, quam forma, & compositum fierent, esset ens actu in specie, & indiuiduo, & sine forma, à qua cum species rerum procedat & consequenter actuale esse indiuiduorum, tanquam ab actu formali, daretur ens actu sine actu, quod repugnat. Itaque de actu essentiali, & specifico loquitur D. Tho. qui à forma procedit, & cum quo deberet creari materia secundum communem ordinem rerum; quare si nuda crearetur ante formam, & compositum esset in actu essentiali, & specifico, atque indiuiduali, vt postulabat creatio eius, & sine illo, cum esset sine forma. De actu verò existentiæ non loquitur D. Tho. cum dicat formam esse actum, & certum sit apud ipsum formam non esse actum existentiæ, quare nec ex v[illegible]is colligi potest, quod sine forma existere repugnet per potentiam supernaturalem, ex mente ipsius.

Ad arg. distinguenda est maior de ente completo, & incompleto, nam ens completum non potest dari sub genere, quin detur sub aliqua specie, & atoma quidem; quia si sit ens completum existens in rerum natura, erit indiuiduum, & omne indiuiduum debet esse sub aliqua specie atoma: de ente verò incompleto, quale est materia, non est id necessarium, quia nec ex se est indiuiduum, sed pars eius, & non quæ sit actus, sed potentia, quare neq; ex se habet speciem atomam determinatam sed est in potentia, vt reducatur ad omnes per diuersas formas, quas potest recipere. Solum ergò habet ex se esse partem generis, aut speciei subalternæ, nempe corporis, ad quam reductiuè, aut indirectè pertinet, ad species verò subalternas non pertinet, nisi ratione particularium formarum, quas recipere potest. Si igitur Deus materiam sustentaret sine vlla forma, non sequeretur dari aliquod indiuiduum in rerum natura sub genere, quod non esset sub specie, sed solum daretur quædam pars speciei subalternæ corporis ad eam actu pertinentis per reductionem, & ad omnes species atomas in potentia, sed ad nullam actu, quod non est inconueniens.

DVBIVM.

Sed quæret aliquis, quid esset necessarium efficere Deum ad conseruandā 35 materiam sine forma, & an conseruaret eam cum sola existentia, & subsistentia partiali nullum nouum modum ei tribuens, vel necessarium esset, quod aliquem nouum modum subsistentiæ ei tribueret, vt posset esse in rerū natura, sine vlla forma. Et respondeo, non opus esse, quod nouum aliquem modum ei tribueret, sed eo

ipso, quod c... mperetur compositum, impediret Deus successionem nouæ generationis, & nouæ formę, & remaneret materia nuda cum sola propria existentia, & subsistentia partiali, per quas illam conseruaret supplendo per modum efficientis dependentiam, quam habebat à forma,& composito. Quod constat esse possibile, quia licet repugnet Deum cõcurrere in genere causæ formalis, vel materialis ad aliquem effectum, propter intrinsecam imperfectionẽ harum causarum, non tamen repugnat in genere causæ efficientis prestare, quod causæ istæ præstant in proprijs generibus causandi, dummodo id non sit primarius effectus formalis, aut materialis, quos constat præstari non posse, nisi recipiendo, vel informando, qualis non est conseruare materiam sine forma, & composito; cum ad eum non requiratur informatio formæ, nisi per quandam concomitantiam naturalis connexionis, quam habent partes istæ inter sese,& hanc suppleret Deus in genere causæ efficientis concurrendo, sicut supplet concursum materialem subiecti in conseruatione accidentis. Sed ad supplendum vtrunque necesse est Deum maiorem pręstare concursum efficientem, quam præstabat cõseruando illam medio subiecto, aut forma: quia se solo præstaret, quod his medijs causis præstabat, quod absq; dubio nouam postulat virtutem.

36 Et si dicatur, Deum non conseruare accidens sine subiecto, vt quantitatem Eucharistiæ, nisi tribuendo ei modum aliquem perseitatis, qui licet non sit subsistentia, quia hæc est modus substantialis, cui non videtur capax accidentalis natura, est tamen ei valde similis: cum verum sit, per eum quantitatem esse per se; ergo nec poterit conseruare materiam, sine nouo aliquo modo. Respondeo, non esse cum primis certum, Deum conseruare accidens per nouum modum perseitatis ei concessum, sed posse etiam probabiliter dici, conseruare eam solum per extrinsecum concursum efficientem, ita vt nec haberet modum actualis inhærentiæ quem habebat, dum erat in substantia, quia de essentia talis modi est actu vnire accidens subiecto, & ita repugnat permanere in accidenti separato, nec etiam loco huius datus sit ei modus perseitatis, sed cum sola existentia permanere, & cũ ea conseruari per solam extrinsecam efficientiam Dei. Nihilominus probabilius mihi est Deum cõseruare quantitatẽ per modum perseitatis ei cõcessum loco actualis inhærentiæ, quia per se esse in rerum natura, hoc est sine actuali dependentia à subiecto, modus est essendi formalis naturæ valdè diuersus ab eo, quem habebat in subiecto, & qui aliquid addit supra communem existentiam extra causas, & cum sit formalis non videtur esse posse solus extrinsecus concursus efficientiæ, sed aliquid in natura ipsa de nouo ei concessum. Sed tamen ad conseruationem materiæ sine forma non requiritur, quia iam habet præter partialem existentiam, modum proprium subsistentiæ, per quem cõseruari potest à Deo per solam efficientiam extrinsecam, sine alio nouo modo materiæ concesso, quem tamen ponerent forte illi, qui concedentes materiæ propriam existentiam, denegant ei subsistentiam partialem, & asserunt nihilominus posse à Deo conseruari sine forma, hi enim dicent eodem modo conseruandam esse a Deo, quo conseruatur quantitas Eucharistiæ per nouum modum perseitatis ei tributum, nisi velint cum primo modo dicendi circa conseruationem accidentis dicere, sine tali modo posse conseruari à Deo.

Quæstio

QVAESTIO VI.

An potentia ad formam sit de essentia materia.

CVm certum sit in materia esse potentiam ad formam recipiendam quærimus, an sit de essentia materiæ, vel accidens ei superadditum, nec intelligitur de potentia actiua, quam non habet materia, vt docet expresse Arist.1.lib. de Generatione, textu 55.& lib.2.tex.53.atque etiam D. Aug. in lib. de natura boni aduersus Manichæos cap.8. his verbis. *Neque enim illa materies, quam antiqui hylem dixerunt, malum dicenda est, sed sylua Græcè dicitur, quod operantibus apta sit, non vt ipsa aliquid faciat, sed vnde aliquid fiat.* Sed de sola passiua.

De qua tenet prima opinio, quod non sit essentialis materiæ, sed accidens ei super additum. Ita Auerroes 1. lib. physic. Comm. 99. Themistius digressione vltima eiusdem libri. Iandunus q.25. quã simul defendit;& explicat Tolet.q.11. huius libri hac distinctione. Potẽtia dupliciter sumitur, primo pro aptitudine proxima ad agendum, vel recipiendum, in qua acceptione dicimus grauitatem esse potentiam actiuam lapidis ad motum deorsum., & aptitudinem substantiæ ad recipienda accidentia potentiam passiuam eius. Secundo sumitur pro radice huius aptitudinis, à qua procedit. Et potentia primo modo sumpta accidens est superadditum, sed sumpta secundo modo est essentia rei, à qua tanquam radice procedunt omnes potentiæ. Si ergo potentia materię accipiatur pro aptitudine, per quam immediatè tendit ad recipiendam formam, non pertinet ad essentiam materiæ, sed accidens est ei superadditum,& quasi propria passio eius: si vero pro radice talis aptitudinis est essentia eiusdem materiæ, à qua eadem aptitudo oritur. Quemadmodum de risibilitate passim dicunt logici, esse propriam passionem hominis sumptam pro aptitudine ad ridendum, & ideo accidens ei superadditum. Si vero pro radice talis aptitudinis est ipsa essentia hominis.

Probatur primo, quia omnis potentia alicuius esse debet, & ordinem ad actum dicere; ergo potentia materiæ aliquid eius est, eiq. attribuitur, & intrinsecum ordinem dicit ad proprium actum, qui est forma; ergo præsupponit materiam ipsam ordine naturæ, tanquã id cuius est, & ipsamet potentia est subiectũ talis ordinis, vel relationis ad actũ,& ex vtroq; sequitur esse accidens superadditũ. Probatur consequentia, quia si materiam præsupponit; ergo essentiam eius, quare extra illam erit, etsi relationem dicit intrinsecam ad actum, non potest esse substantia, cuius essentia est absoluta, sed erit accidens, ratione cuius materia fundat talem relationem.

Secun. omnis potentia ordinata ad actum desinit esse, & quasi extinguitur 38
adueniente actu, sed potentia materiæ ordinatur ad formam tanquã ad proprium actum; ergo adueniente forma desinet esse, quare si ponatur essentialis materiæ, desinet materia adueniente forma, quod est absurdum. Quare dicendum est esse accidens eius, cum possit adesse, & abesse sine corruptione eius.

Secunda opinio asserit potentiam passiuã materiæ non esse accidens ei superadditum, sed ipsammet essentiam materiæ. Ita D. Tho. expressè 1.p q.115. art.1. ad 2. his verbis. *Actus ad quem est in potentia materia prima est substantialis forma: & ideo potentia materiæ non est aliud quam eius essentia.* Et est communis sententia scholæ, quam sequuntur omnes moderni,& videtur nobis vera,& necessario tenenda in doctr. Arist.

L Proba-

Probatur quod sit vera hoc argu. deducto ex verbis eiusdem D.Tho. hoc modo. Potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem per se ordinatur, vt docet Arist. 2. lib. de Anima cap. 4. ergo talis est potentia, qualis est eius actus, sed actus ad quem per se ordinatur potentia materiæ est substantialis: cum sit ipsamet substantialis forma; ergo potentia ipsa etiam sumpta pro aptitudine proxima, & non propria passio eius, vel accidens superadditum, vt asserit prima sententia.

Prob. 2. necessariò tenendum esse in doctr. Aristot. quod etiam pro aptitudine proxima sit substantialis materiæ, ex lib. 8. Meta. tex. 15. vbi cum rationem quæsisset, propter quam homo est vnum per se, substantiale ex materia, & forma compositum his verbis respondet. *Quod si quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma est, & hoc quidem potentia, hoc verò actu, profectò non videtur amplius dubitatio esse, quod quæritur.* Ex quibus tale argu. colligo. Ideo asserit Aristo. hominem esse per se vnum substantialiter, quia componitur ex potentia, quæ est materia, & ex actu, qui est forma; ergo materia est potẽtia substantialis ex mente ipsius, & forma actus substantialis, quare in doctrina eius non potest sustineri, quod potentia materiæ per quam recipit formam, & componit totum sit accidentalis, etiam si sumatur pro aptitudine proxima, quia per hanc recipit formam, & componit cum ea compositum substantiale.

39 Sed vt clarius constet veritas nostræ sententiæ, & deceptio oppositæ, faciliusque arg. soluantur, vnum est notandum, nempe superadditas potentias substantijs necessarias esse ad actus accidẽtales præstandos, quia substantia creata operatur medio actu accidentali, & non per seipsam, sicut operatur substantia increata, & ideo non est immediatè operatiua per se, sicut increata, sed indiget quibusdam virtutib. superadditis (quas vocamus potentias) ad tales actus accidentales producendos. Sed materia prima per se ipsam est receptiua formæ, tanquam actus substantialis, quare non indiget potentia, quę sit accidens superadditum ad eam recipiendam. Imo nec eam potest recipere media potentia accidentali. Probatur euidenter, quia si eam reciperet media potentia accidentali, actus ipse recipiendi, aut receptio ipsa accidentalis esset, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, receptio autem accidentalis, vel est accidentalis vnio, vel infert accidentalem vnionem; ergo materia, & forma vnirentur accidentaliter ad compositionem totius. Et ex vnione accidentali partium nõ potest resultare, nisi totum accidentale; ideo compositio ex materia, & forma esset accidentalis, & compositum ex ea resultans totum accidentale, quod patet esse falsum. Quare dicendum est, materiam esse suammet potentiam, & per se ipsam recipere formam, non per aptitudinem, vel potentiam superadditã, vnde distinctio illa potentiæ, pro aptitudine proxima, vel pro radice eius, non habet locum in materia, sed solũ in potentijs accidentalib. pro actib. etiam accidentalib. producendis concessis naturis substantialib.

Ad 1. argu. distinguendum est antecedens; nam duobus modis contingit potentiam esse alicuius, & ordinem dicere ad actum; primo alicuius per ipsammet potentiam substantialiter constituti, & talis est potentia materiæ, quæ ordinem intrinsecum ad formam dicit, tanquam ad actum substantialem, & ex vtroq; intelligitur esse substantialẽ. Secundo modo dicitur esse alicuius, tanquã extra eius essentiam, & ideo ordinem dicere ad actum, non essentialem, sed accidentalem, & talis

& talis potentia præsupponit illud, cuius est, tanquam subiectum, & ideo est eius accidens, & relationem dicit accidentalem ad actum etiam accidentalem, & tales sunt potentiæ superadditæ substantijs, sed cum potentia materiæ constituat materiam ipsam essentialiter nostro modo intelligendi (nam ex natura rei potius est ipsamet materia) negandum est, quod infertur, potentiam materiæ præsupponere materiam ipsam tanquam subiectum, vel respectum dicere ad formam, tanquam ad actum accidentalem.

Ad 2. negandum est antecedens, quod potentia desinat esse, vel extinguatur per actum, sed remanet cum eo, non tamen subesse imperfecto, quod habebat sine actu, sed perfecta per ipsum, ideo potentia materiæ non extinguitur per aduentum formæ, sed perfecta potius per eum permanet, licet non permaneat subesse imperfecto, quod habebat, dum carebat forma, & ea priuata dicebatur, sed priuatio cessat, & potentia materiæ perficitur.

QVAESTIO VI.

An materia habeat appetitum ad formam.

40 TRIA sunt explicanda de appetitu materiæ ad formam, an sit, quid sit, & quonam modo distinguatur à materia, ex quorum explicatione soluentur quædam alia dubia scitu dignissima de eodem appetitu. Circa primum fuit prima opinio Auicennæ 1. lib. suæ sufficientiæ negantis omnino appetitū aliquem in materia, quod videtur etiam tenere Alber. Mag. 1. lib. Phys. tract. 3. cap septimo, & probatur testimonio Aristo. 1. lib. magnorum moral. cap. 11. & 12. vbi tres tantum enumerauit species appetitus, cupiditatem, furorem, & voluntatem, & omnes docuit præsupponere aliquam cognitionem boni, quia omnis appetitus debet versari circa bonum, sed constat in materia nullam esse cognitionem; ergo neq; vllus erit appetitus. Etsi dicas non loqui Arist. de appetitu naturali, sed de elicito, qui sequitur formam apprehensam, & ideo non tollere appetitum materiæ, qui est naturalis. Contra hoc est, expressum testimonium D.Tho. 1. p. q. 87. art. 4. asserentis appetitum naturalem procedere à forma naturali, sicut appetitus elicitus procedit à forma apprehensa, sed materia ex se nullam habet formam; ergo nec habebit naturalem appetitum.

Sed probat Auicenna hoc arg. materia non appetit formam, quia ea careat: cum semper habeat aliquā formam, nec etiam appetit alteram diuersam ab ea, quam habet, quia tedio afficiatur erga hanc: cum æqualiter hanc, & omnes respiciat, sed neq; ab aliquo impellitur, vt in aliam formam tendat; ergo nulla est ratio, quare appetat habere alias formas, nec ideo dabitur in ea aliquis appetitus.

Secun. prob. quia appetitus debet esse alicuius boni, cum malum, vt tale non sit appetibile, sed si ponatur appetitus in materia, erit circa malum; ergo non debet poni. Probatur minor, quia nemo appetit bonum, quod iam habet; ergo materia non appetit formam, quam habet, sed quam non habet; sed hanc non potest habere, nisi per expulsionem eius, quam habet, & consequenter per corruptionē huius compositi: & corruptio est malum, non solùm eiusdem compositi, & formæ præsentis, sed ipsiusmet materiæ, quæ per corruptionem amittere debet esse specificum, quod accipit ab hac forma, & aliquando loco eius acquirere aliud esse minus perfectum, si forma adueniens imperfectior sit; ergo repugnat, quod ponatur appetitus in materia, quin sit circa malum, non solùm alterius, sed pro-

proprium, imo circa malum totius naturæ, quia appetitus iste erit principium omnium corruptionum, & sine illo permanebunt omnia, eruntq; perpetua, perpetuitas verò est maximum bonum totius naturæ, & continua corruptio rerum naturalium maximum malum; quare non debet poni in materia.

41 Secun. opin. est expressa apud Arist. in hoc 1. lib. text. 81. vbi asserit materiam appetere formam, sicut turpe appetit pulchrum, & apud D. Th. 1. p. q. 55. art. 2. quos sequuntur cæteri omnes interpretes huius loci, & hæc est vera, & tenenda. Probatur hac ratione deducta, ex eodem testimonio Arist. vnumquodq; appetit naturaliter bonum sibi proportionatum, atque conueniens, quod ex se non habet, & illud habere maxima perfectio eius est, sed forma est quasi diuinum quoddam bonum, cum afferat secum speciem, & essentiam completam, ac determinatam, per quam res assimilatur Deo, quibus bonis constat carere materiam, & esse sibi valde proportionata, atque conuenientia; ergo naturali appetitu dicetur appetere formam, vt dum eam recipit, dicere possit, venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.

Quid sit appetitus materiæ, & quomodo ab ea distinguatur.

42 SED vt sententia Aristo & communis melius intelligatur, & argu. facilius soluantur, duo alia explicanda sunt, nempe, quidnam sit appetitus materiæ, & quomodo ab ea distinguatur. Et vtrumq; intelligere possumus ex doctr. D. Tho. 1. p. qu. 80. art. 1. vbi ait appetitum cuiuslibet rei à forma eius procedere, & ideo secundum diuersitatẽ formarum distinguendos esse diuersos appetitus, sed forma duplex est, naturalis, & intentionalis: naturalis dicitur Physica, tribuens rei speciem, vt anima rationalis est forma Physica hominis. Intentionalis verò est principium cognitionis, per quod potentiæ cognoscitiuæ cognoscunt sua obiecta. Cognitio autem duplex est, sensitiua, & intellectiua, & ideo forma intentionalis vna est sensitiua, vt species coloris, per quam visus eum cognoscit; alia est intellectiua, vt species intelligibilis Petri, vel hominis, per quam intellectus eũ cognoscit, dicitur forma intentionalis intellectiua. Secundũ hanc igitur distinctionem formarum, distinguendi sunt appetitus, & ideo vnus est naturalis, qui procedit à forma naturali, vt appetitus, quem habet lapis ad centrum procedens ex propria eius forma substantiali, naturalis dicitur. Alter est appetitus cognitionis, qui est potentia, per quam tendimus in bonum supposita cognitione eius. Et est duplex sicut cognitio ipsa, quã præsupponit, & sequitur, vnus est sensitiuus, per quem tendimus, & desideramus bona sensibilia. Alter est rationalis, per quem tendimus, & desideramus bona intelligibilia: & appetitus iste rationalis est voluntas existens in anima rationali, tanquã potentia eius; cum appetitus sensitiuus, in aliqua parte corporis ponatur, tanquam potentia sensitiua, atq; corporea.

Relicto autem appetitu cognitionis, 43
quia non pertinet ad præsentem tractatum. Naturalis diuiditur in totalem, atq; completum, qui sequitur naturam completam, & talis est grauitas in lapide, per quam inclinatur in centrum, & illud dicitur appetere. Et appetitus iste completus, vnus est accidentalis, qui sequitur naturam completam essentialiter, & substantialiter, & ideo ordinatur in bonum accidentale, vt appetitus lapidis in centrum. Alter est substantialis, quia procedit à natura quidem completa essentialiter, non

ter, non tamen substantialiter, & ordinatur, in bonũ substantiale, per quod completur substantialiter. Appetitus substantialis dicitur, quem habet natura totalis, & completa essentialiter, ad proprium terminum substantialem, per quem completur substantialiter, vt inclinatio cuiuslibet naturæ compositæ ex materia, & forma; vel etiam spiritualis ad propriam subsistentiam, per quam completur substantialiter, & constituitur in supposito, vel persona; nam licet completa sit essentialiter, incompleta censetur substantialiter, quousque per subsistentiam, constituatur.

44 Appetitus autem iste substantialis non est accidens superadditum eidem naturę, sed est ipsamet natura essentialiter completa, quæ per se ordinatur in proprium bonum substantiale, per quod substantialiter completur. Alter est appetitus incompletus, qui sequitur naturam incompletam, & iste essentialis vocatur, quia in complementum eiusdem rei ad essentiam pertinens ordinatur, & talis est appetitus materiæ ad constituendum compositum, tanquam ad finem, & vt formæ coniungatur, tanquam ad medium; nam vnio materiæ cum forma in eum finem ordinatur à natura, vt constituatur per eam compositum substantiale, per euius speciem materia etiam perficiatur in ea constituta, quam ex se non habebat. Similemq; appetitum habet forma vt coniungatur materiæ, & constituat compositum, licet ex diuersa causa procedat, quia non tam ex indigentia boni, quam vt proprium bonum communicet eidem materiæ, & suo modo composito. Et licet iste appetitus incõpletus, ex propria ratione incompleta habeat, vt non semper procedat à forma, sed semper ab essentia procedit, quæ quasi forma rei est, & ideo suo etiam modo à forma procedere dicitur. Nec est accidens superadditum naturæ, vel essentiæ rei, quia non habet pro termino aliquid accidentale, sed est ipsamet natura, & essentia rei incompletæ, atq; imperfectæ essentialiter, & ad propriam perfectionem, & complementum essentiale ordinata.

Ex quibus sequitur, quonam modo distinguatur appetitus materiæ ab eadem materia, non enim distinguitur realiter, nec ex natura rei, sed sola ratione, sicut dicebamus de potentia eiusdem materię. Quod hoc modo probandum simul, & explicandum est. Talis est appetitus, quale est bonum illud, in quod ordinatur, sed appetitus materiæ non ordinatur in bonum accidentale, sed essentiale, ergo non est accidentalis, sed essentialis, & consequenter non est accidens aliquod superadditum essentiæ eiusdem materiæ; sed ipsamet eius essentia vt inclinata & propensa in proprium bonum, & complementum essentiale; quare non erit entitas realis distincta ab eadem essentia materiæ, sed solum distinguetur ratione, sicut potentia, imò sola ratione ab ipsamet potentia, ita vt eadem essentia materiæ in quantum receptaculum est formæ, sit potentia, sed in quantum in eandem formam, quam potest recipere, inclinatur, & propensa est, fit appetitus ad formam. Sed prius intelligimus potentiam in materia, quam inclinationem, & ideo prius potentiam, quam appetitum, imò appetitum intelligimus quasi potentiam consequi: & ideo dicimus appetitum consequi materiam, aut potentiam eius. Quæ secundum rationem intelligenda sunt, non secundum consequentiam realem, vel naturalem, cum nulla sit distinctio realis, vel ex natura rei inter essentiam materiæ potentiam eius, & appetitum. 45

Secundò notandum est appetitum secundum se non respicere rem absentem,

nec præsentem, sed ab vtraque conditione abstrahere, & solum ex se dicere inclinationem, & propensionem in bonum; quod si absens fuerit, desiderium vocabitur idem appetitus; si vero præsens, dicetur complacentia, siue complacentiæ appetitus. Itaque appetitus rei absentis imperfectus est, & ideo nomine desiderij imperfectionem non habiti significantis vocatur, appetitus vero rei præsentis perfectus est, & ideo perfecto nomine complacentiæ significatur, sed eadem est essentialis ratio appetitus significata his tribus nominibus, & solum distinguitur accidentaliter, quia, quod sit boni absentis, aut præsentis accidentia sunt respectu eiusdem appetitus abstrahentis ab vtraque. Cuius hæc est ratio, quia sicut absentia, & præsentia, non sunt differentiæ essentiales boni, sed accidentales, ita nec essentialiter distinguūt desideriū, & complacentiam ab appetitu, sed solum accidentaliter, & hoc non realiter, sed secundum rationem.

46 Ex his respondeo ad testimonia Aristot. & D. Thom. quod Arist. solum loquitur de appetitu cognitionis, non de naturali, qualis est appetitus materiæ, & D. Tho. loquitur quidem de naturali, sed solum de completo, qui sequitur veram formam, per quam constituitur res completa, non vero de appetitu materiæ, qui incompletus est, & ideo non necessario sequitur formam, necessario tamen essentiam rei similem formæ, & ideo sub naturali consequente formam fortè cōprehenditur à D. Th. Nihilominus licet de eo non loquatur, expressè eum ponit in materia alio loco à nobis citato.

Ad primum argumentum, negandum est antecedens, quod materia appetat formam propter aliquam ex illis tribus causis, sed quia proprius actus eius est, & proprium bonum, quo medio proprium finē consequitur, qui est constitutio compositi, ad quod tam materia, quam forma ordinantur à natura, itaque materia in omnes formas æqualiter inclinatur, æqualiterq; omnes appetit, sed quas nō habet appetit appetitu desiderij, & quas habet appetitu complacentiæ. 47

Pro solutione secundi notandum est, quod cum materia omnes formas æqualiter respiciat, & in omnes æqualiter inclinetur, nulla est quantumcunq; perfecta, etiam si perfectiones cæterarum eminenter cōtineat, vt cōtinet anima rationalis, quæ possit totaliter satiare appetitū eius hoc est intensiuè, & extensiuè, nam licet intensiuè, satiare fortè posset, non tamen extensiuè, quia non omnes extensiue continet. Vnde etiam dum habet animam rationalem, cæteras omnes formas appetit. Et ratione huius appetitus principium est perpetuitatis rerum naturalium, atque etiam corruptionis earum diuersa ratione, nam hoc secundum habet respectu particularium, primum vero in ordine ad totam seriem, aut vniuersitatem earum, illud etiam conuenit ei per accidens hoc vero per se. Nam cum materia appetat omnes formas, consequenter appetit dispositiones proprias earum, quæ sæpè contrariæ sunt; & cum multa etiam sint agentia contraria, quæ eas conantur introducere pro introductione formarū, fit vt materia subdita his omnibus agentibus, à contrarijs sæpè patiatur, & ab agente maioris virtutis intensiores dispositiones suscipiat, & tandem formam, quam introducere intendit, quam cum non possit recipere sine expulsione eius quam habet, & corruptione compositi, passim sequuntur corruptiones plurium rerum naturalium, sed per accidens hoc est respectu materiæ, cuius appetitus non tendit per se in corruptionem, sed in formam, & compositum,

tum, a quibus perficiatur. Et ecce quomodo appetitus materiæ est causa corruptionis rerum in particulari per accidens. Sed cum per se appetat omnes formas, per se etiam tendit appetitus iste in nouam formam, nouumque compositum, ita vt non destruatur hoc, nisi per nouam generationem alterius, & hoc est materiam per se appetere nouas generationes rerum, per quas perpetua efficitur series, & vniuersitas earum: quæ non fieret perpetua, si materia non appeteret semper nouas formas; non enim succederent nouæ generationes, sed per continuas corruptiones tandem consumerentur omnes res naturales.

Ex quibus ad formam arg. distinguenda est minor, quod si appetitus ponatur in materia, ordinabitur in malum, nam per se falsum est, cum semper ordinetur in nouam formam, & compositum, quæ sunt bona ipsius materiæ, & ex qua ordinatione maximum bonum commune resultat; per accidens verò concedi potest, quod in malum tendat rerum particularium, & aliquando etiam in malum proprium, vel in minus bonum, quamuis hoc vltimum nunquam contingat; nam licet per aduentum nouæ formæ imperfectioris, perfectiorem amittat, permanet tamen in ea appetitus ad eandem, quam amittit, per quem naturaliter potest consequi alteram eiusdem perfectionis, sed siue hoc contingeret, siue non, semper appetitus materiæ per se tendit in bonũ totius naturæ, tanto excellentius proprio, vel alieno, quanto vniuersalius.

I. DVBIVM.

An sit in materia, non solum appetitus ad formam, sed etiam desiderium.

45 Sed restant quatuor dubia breuiter soluenda pro complemento huius materię de appetitu, & est primum, an non solum ponendus sit in ea appetitus ad formam, sed etiam desiderium. Et ratio dubitandi est ex vna parte, quia desiderium alicuius boni videtur præsupponere cognitionem eius, quæ cum non sit in materia, nec videtur esse posse desiderium.

Ex opposita verò parte, quod desiderium habeat, docet expresse Aristoteles tex. 81. huius lib. vbi de materia appetente formam ait. *Aliud autem, quod natura aptum est appetere, & desiderare ipsum secundum suam naturam.* Et ratione probatur, quia si appetitus sit boni non habiti vocatur desiderium, sed materia appetit plures formas, quas non habet; ergo talis appetitus erit desiderij.

Et ita tenent omnes moderni interpretes, sed nõ omnes eodem modo, nam quidam asserunt materiam non habere appetitũ ad formas particulares, sed solum ad formam in communi. Quod probant primo, quia desiderium fundatur in appetitu, & rationem eius sequitur; sed materia non appetit formas in particulari, sed solum communẽ rationem formæ amissibilis, sicut visus non tendit in colores particulares, sed solum in communem rationem visibilis; ergo nec desiderat aliquam in particulari. 2. quia desiderium versatur circa bonum non habitum, cuius carentiam præsupponit in desiderante, sed materia nulla forma in particulari caret: cum semper habeat aliquam in qua continetur communis ratio formæ amissibilis, quæ est proprium obiectũ appetitus eius: ergo nec aliquam desiderat in particulari. Et certè, si aliquam desideraret in particulari, violẽter detineretur sub eius opposita, vt si desideraret formam ignis, violenter detineretur sub forma aquæ, quod est falsum, quia materia sub nulla forma potest detineri violenter, sed potius in quacunque complacet, tanquã in bono sibi proprio ac proportionato.

49 Mihi tamen non placet hæc sententia, sed affero materiam habere appetitum, non solùm ad formam sub ratione communi amisibilis, sed etiam ad quascunque in particulari. Quod probo primo, quia euidens est materiam habere potentiam, non solùm respectu formæ in communi, sed etiam respectu particularium, quas constat recipere posse naturaliter; sed potentiam naturaliter sequitur inclinatio, & propensio, in quibus consistit ratio formalis appetitus; ergo habet etiam appetitum ad omnes in particulari: & appetitus, si fit de re non habita, est desiderium; ergo habet etiam desiderium respectu omnium. 2. quælibet forma in particulari est actus perficiens materiam; ergo est maximum bonum eius, sibique proportionatum, & quod naturaliter potest consequi; sed res quælibet naturaliter appetit bonum sibi proportionatum, quod potest naturaliter consequi; ergo materia appetit omnes formas in particulari.

Sed notandum, diuerso modo appetere eas sub ratione communi formæ amissibilis, & sub ratione particulari, nam primario, & adæquatè respicit communem rationem formæ amissibilis, quæ est adæquata ratio obiectiua appetitus: particulares verò inadæquatè quidem, quia nulla forma particularis, vt talis est adæquata ratio obiectiua, sed inadæquata, quia aliquid est rationis communis sub ea contentum, atq; etiam secundario, & ex consequenti, quia potentia primo respicit communem rationem sui obiecti, & consequenter, ac secundario rationes particulares sub ea contentas. Et ita appetitus materiæ, & ex consequenti desiderium ordinatur ad formas in particulari, non quidem simul habendas, sed successiuè.

Ad primum argumentum distinguenda est minor, quod materia non appetat formas in particulari, nam primario, & adæquate verum est: secundario & inadæquatè falsum, & eodem modo tendit ad illas per desiderium. Et eodem modo soluitur secundum distinguendo minorem de carentia primaria, & adæquata, vel secundaria, & inadæquata, & de prima concedenda est, de secunda verò neganda. Aliud tandem, quod dicitur, si materia desideraret formam contrariam ei, quam habet, violenter sub ea detineretur, negandum est, quia licet appetat formam contrariam, non quidem vt contrariam, sed vt continetur sub ratione communi amissibilis formæ, quæ est adæquata ratio obiectiua desiderij, ad quod per accidens se habet contrarietas, sicut ad sensum tactus per accidens se habet contrarietas caloris, & frigiditatis, quas non respicit vt contrarias, sed vt conueniunt in communi ratione qualitatis tangibilis, sub qua continentur, tanquam sub adæquata ratione obiectiua talis sensus.

II. DVBIVM.

An materia æqualiter appetat omnes formas, vel nobiliores magis.

PRIMA opinio modernorum asserit, non æqualiter appetere omnes, sed magis nobiliores, quod probant ex appetitu rationali, qui est voluntas, tendente quidem in bonum, tanquam in obiectum proprium, sed magis inclinato in maius bonum, quam in minus, magisque illud appetente; ergo eadem erit ratio de appetitu naturali materiæ, concesso ab autore naturæ perfectissimè cognoscente bonũ. 50

Nostra tamen sententia est materiam æqualiter respicere omnes formas, & absque vlla determinatione, ita, vt quantum est ex parte sua non magis determitur ad perfectiorem, quam ad imperfectiorem recipiendam, sed ab agente solum

lum determinatur, quod sic probo; appetitus materiæ fundatur in potentia eius, supra quam solum addit inclinationem, sed potentia materiæ æqualiter respicit omnes formas: sicut æqualiter potest omnes recipere; ergo inclinatio eius, quæ est appetitus, æqualiter etiam omnes respicit. De appetitu verò rationali diuersa est ratio, quia fertur in bonum cognitum per rationem præferentem vnum alteri, & determinantem eandem voluntatem quantum ad specificationem suorum actuum, quæ ideo in diuersa bona tendit, vt à ratione cognita, & indicata, quo iudicio maius bonum minori præfert, & ideo voluntas ipsa magis in illud, quam in hoc inclinatur; appetitus vero materiæ, cum non sequatur cognitionem, nec vllam habet discretionem maioris, vel minoris perfectionis formarum, sed æqualiter omnes ex se respicit, & ab agente naturali determinatur ad recipiendum vnam potius, quam alterā.

III. DVBIVM.
An materia appetat nobiliorem formam, dum minus nobilem habet.

51 CVI etiam respondēt plures moderni non appetere nobiliorem pro tempore, quo habet minus nobilem, quia forma minus nobilis comparatione nobilioris non est bonum, sed malum; in malum vero non potest tendere appetitus. Vnde plures asserunt voluntatem quamtumuis liberam semper eligere maius bonum, ita vt non possit eligere minus incōparatione maioris; ergo nec materia appeteret formam minus nobilem, dum habet nobiliorem. Et D.Thom.3.p. q.4.ar.2.ad.8. asserit humanitatem Christi non appetere propriam personalitatem, quia terminatur per diuinam in infinitum nobiliorem.

Dicendum tamen est materiam etiam pro tempore, quo habet nobiliorem formam, appetere minus nobilem. Probatur primo, quia dum habet nobiliorem, habet potentiam recipiendi minus nobilem; sed potentiam sequitur inclinatio, quæ est appetitus; ergo appetit ignobiliorem. 2. quia si eam non appeteret, non posset naturaliter amittere nobiliorem, & consequenter non poterit naturaliter corrumpi compositum, quod cum nobiliori forma constituit, & ita homo erit naturaliter incorruptibilis, quod est absurdum. Non est tamen intelligendum minus nobilem appetere, dum nobiliorem habet simul cum ea recipiendam, sed successiuè.

Ad argumentum respondetur negando maiorem, quod minus bonum comparatione maioris sit malū simpliciter, 52 non est enim nisi malum secundum quid ex parte imperfectionis, sed simpliciter bonum; & ideo potest in illud tendere appetitus, etiam in comparatione minoris boni. Vel 2. etiam responderi potest, appetitum materiæ non discernere inter maius, & minus bonum, sed naturaliter, & absque vlla differentia tendere in vtrumque, & ideo æqualiter, quia non præsupponit cognitionem boni, & ideo materia non minus appetit formam minus nobilem, dum nobiliorem habet, quam hanc, dum habet illam. Diuersa igitur ratio est de electione voluntatis, quæ præsupponit consilium intellectus, quo medio discernit inter maius, & minus bonum, & vnum præfert alteri, sicut prælatum est per consilium. Quamuis probabilius mihi sit posse voluntatem eligere minus bonum in comparatione maioris propter suam libertatem, vt alibi ostenditur. Ad aliud deniq; de humanitate Christi, respondeo diuersam esse rationem de illa ac de materia; quia non appetit plures, vel omnes personalita-

res, sicut materia prima appetit omnes formas, sed determinatur appetitus eius ad personalitatem propriam, & cum habeat aliam, in qua continetur perfectius propria, quam vt est in se, satiatus est appetitus eius, & propterea non appetit propriam, materia verò appetit omnes formas, quare non potest satiari appetitus eius per vnam quantumcunq; perfectam, quia nõ continet extensiuè omnes.

IV. DVBIVM.

An materia appetat etiam formas, quas iam amisit.

53 RESPONDENT aliqui sub hac distinctione, appetitus potest sumi strictè, & propriè, pro inclinatione in rem possibilem, quam naturaliter potest consequi habens ipsum, & hoc modo nõ appetit materia easdem numero formas, quas semel habuit, quia repugnat naturaliter easdem iterum recipere: cum non sit agens naturale, quod possit eas iterum inducere in materiam, vel ex potentia eius educere. Alio modo sumi potest appetitus impropriè pro quacunque aptitudine ad formam, & ita acceptus circa formas iam habitas versatur, cum materia sit apta eas recipere.

Tenendum tamen est materiam verè, & propriè appetere formas iam habitas. Quod probatur hac ratione, verè, & propriè datur potentia ad illas formas in materia, quas non minus ex parte sua recipere apta est, quam erat apta ad easdem recipiendas, priusquam eas haberet, sed modo eas non habet: ergo habebit priuationem earũ. Probatur consequentia, quia priuatio est carentia formæ in subiecto apto: repugnat autem priuationem dari sine appetitu: ergo necesse est concedere in materia verũ, ac propriũ appetitum ad easdẽ formas, quas semel habuit.

Ad argumentum verò hac distinctione. R. esse aliquid impossibile respectu alicuius potentiæ, vel appetitus duobus modis contingit, vel ab intrinseco, quia non habet proportionem cum eo, vel ab extrinseco, quia ab aliquo extrinseco impeditur, ne illud consequatur. Et si primò modo sit impossibile, non potest circa illud versari appetitus. Si verò secundo modo poterit, quia impedimentum extrinsecum non tollit proportionem obiecti cum potentia, nec etiam inclinationem eius, quæ est appetitus. Formam igitur iam habitam potest materia recipere, quantum est ex parte sua, quia eandem habet proportionẽ talis forma cum potentia eius, quam habebat, priusquam reciperet eam, & ideo eadem inclinatio, idemque proinde appetitus ad illam permanet. Impossibilitas verò naturalis eam iterum recipiendi prouenit ab extrinseco, quia non possunt redire eædem numero dispositiones per virtutem agentis naturalis, & ideo non potest iterum induci eadem forma.

Etsi dicas, voluntas non potest appetere rem iudicatam impossibilem, etiam ab extrinseco; ergo nec materia appetet formam, quam habere non potest, etiam ab extrinseco. R. diuersam rationem esse de appetitu cognitionis, & purè naturali, qualis est appetitus materiæ, nam ille appetit finem, vt consequendum per media, & ideo sufficit media esse quomodocunq; impossibilia in apprehensione, vt non possit appetere finem, vt sic consequendum. Appetitus autem naturalis solum respicit bonũ secundum proportionem, quam secum habet, & ideo circa illud versatur, etiam si ab extrinseco sit impedita consecutio eius; & hæc est ratio propter quã, materia æqualiter appetit formas, quas habuit, & quas nõ habuit.

VLT. DVBIVM.
*Quomodo se habet priuatio respe-
ctu appetitus.*

54 Communiter dici solet priuationem se habere ad appetitum, tanquã causam eius. Quod mihi videtur falsum, propter hoc argumentum. Priuatio non est entitas positiua; sed quædam negatio in tali subiecto, sed appetitus est entitas positiua; ergo priuatio non potest esse causa eius. Probatur consequentia, quia negatio non potest habere causalitatem realem, & si eam haberet circa positiuum, effectus esset nobilior sua causa.

Pro solutione huius dubij notandum est, appetitum solum dicere inclinationem, & propensionem in bonum, & ideo abstrahere à bono absenti, vel præsenti, & ex consequenti à desiderio, & complacentia; nam desiderium est de bono absenti, aut nondum habito, complacentia verò de bono præsenti, quod iam possidetur: & cum priuatio dicat carentiam vel absentiam boni, sequitur appetitum abstrahere à priuatione, sicut abstrahit à bono absenti, vel non habito, & ideo priorem esse priuatione secundum rationẽ, quia quod abstrahit ab aliquo, vniuersalius est eo, & consequenter prius secundum rationem; ergo priuatio appetitum sequitur, & eum non præcedit, & ita non potest esse causa eius vllo modo, eadem tamen priuatio, quæ sequitur appetitum, præcedit desiderium; nam cum desiderium sit de bono non habito, præsupponit carentiam eius in subiecto, & ideo præsupponit priuationem in carentia consistentem: medium igitur tenet inter appetitum, & desiderium, ita vt sequatur illum, & præcedat hoc, sed licet præcedat desiderium, non potest esse causa illius, etiam secundum rationem, quia non potest intelligi, quod negatio habeat causalitatem circa entitatem positiuam, sed ratione prioritatis, quam respectu desiderij habet, quodammodo illud excitat, hoc est, non tanquam causa illud efficiendo, sed occasionaliter, nam carentia boni occasio quædam est fortius appetendi bonum illud, in quod res inclinatur, & cum appetitus rei absentis sit desideriũ, verum est priuationẽ occasionaliter excitare desiderium; & quia excitatio hæc, licet non sit causalitas, habet tamen similitudinem cum causalitate, quadam saltem impropria ratione per similitudinẽ dicitur priuatio causa desiderij, quod cũ sit appetitus rei absentis, dicitur in eodẽ sensu causa appetitus, non vt appetitus est abstrahens à desiderio, & complacentia, sed vt est appetitus desiderij, vel rei absentis, aut non habitæ, & ecce explicatum, quomodo se habeat priuatio respectu appetitus, & in quo sensu vera esse potest vulgaris locutio, quod priuatio sit causa appetitus.

QVAESTIO VIII.
An materia sit vna specie, & numero, vel plures.

De sola materia rerum corruptibilium (quam sublunarem vocant) procedit quæstio, nam de materia cœlorum in libris de cœlo agendum erit, vbi disputabitur, an specie distinguatur vna ab altera, & de sola vnitate specifica, & numerica, nõ de vnitate generica, quia certum est omnes materias in genere conuenire corporeæ substantiæ, sub quo collocantur, sed an sub eo distinguatur specie vna materia ab alia, vt materia ignis, à materia aquæ, & quælibet harũ à materia hominis, & leonis; & rursus, an distinguatur numero, vel vna numero dicatur tota materia rerũ corruptibilium: de hoc 55

est præsens quæstio, in qua primo agendum est de vnitate specifica, deinde de vnitate numerica, & ita duplicem partem habebit.

Circa primam de vnitate specifica videtur non omnes materias sublunares esse einsdem speciei, sed distingui specie pro diuersitate specifica formarum, quia forma tribuit speciem cuicunque rei; ergo si aliquam habet speciem materia, à forma sumi debet, vel per ordinem ad illam, sed materia reperitur sub formis specie diuersis, vt per se est manifestum; ergo materia, quæ est sub forma ignis, erit specie distincta ab ea, quæ est sub forma aquæ, sicq; de cæteris. 2. compositum quodlibet Physicum componitur essentialiter ex materia, & forma, tanquam ex partibus; & ab illis constituitur in sua specie; ergo partes ipsæ pertinent ad speciē totius, quam componunt, sed dantur composita diuersarum specierum; ergo partes eorum debent distingui specie, & de formis manifestū est distingui, vt forma hominis à forma leonis; ergo non est minus necessarium distingui materias, & ita non erit vna specie materiarum sublunarium, sed plures.

56 Dicendum tamen est esse vnam speciē, ita tenet expresse Aristoteles, atque etiam D. Thom. quos sequuntur cæteri omnes, Aristot. quidem in hoc 1. lib. tex. 66. his verb. *Vnum quid igitur principium est, non sunt vnum existens, neq; sic vnum, vt hoc aliquid, vnum autem secundum quod ratio.* Per rationem essentiam, seu definitionem intelligens, vt solet ipse, & exponunt interpretes. Et D. Thom. 1. p. q. 69. art. 2. & in 2. d. 12. q. 1. art. 1 ad 5 Et probatur hac ratione, quælibet potentia sumit speciem ab actu, & obiecto, non quocunq; sed adæquato, vt potentia visiua à colore, non hoc aut illo, sed ab eis secundum communem rationem coloris, aut visibilis, quæ est adæquata ratio obiectiua eius, in qua conueniunt omnes, sed omnes materiæ sublunares tanquam potentiæ substantiales respiciunt eundem actum adæquatū; ergo sunt eiusdem speciei. Probo minorem, quia materia cuiuslibet corporis potest recipere formam cuiuscunq; alterius diuersæ speciei, proximè, vel remotè, secundum modum, quo disponuntur ab agentibus naturalib. ex vno corpore generantibus aliud; ergo quælibet respicit omnes, & singulas formas eiusdē, vel diuersæ speciei sub ratione formæ amissibilis, ex modo informandi desumpta, quod est eundem actum adæquatum respicere, à quo specificam habebunt vnitatē. Itaq; licet diuersæ sint formæ secundum speciem: conueniunt tamen in eodem modo informandi, quia sic omnes, & singulæ informant materiā; vt amitti ab ea possint, & ex hoc habent vnitatem specificam, quia sub hoc modo formali respiciuntur a materia.

Vt autem hæc veritas melius intelligatur, & facilius solui possint argumenta, duo notanda sunt. Primum quod materia respicit quamlibet formam huius, aut illius speciei, non tanquam actum adæquatum, sed inadæquatum, sicut potentia visiua respicit colores diuersæ speciei tanquam inadæquata obiecta. Præterea sicut diuersi colores possunt sumi secundū proprias essentias, vel vt conueniunt in eadem ratione visibilis, sub qua respiciuntur à potentia visiua, & illæ rationes sunt quasi obiectiuæ materiales, hæc verò formalis, à qua sumitur vnitas potentiæ visiuæ, & sub qua diuersæ rationes materiales habent vnitatem formalem obiectiuam, specificam, & atomam obiectiui ordinis. Eodem modo formæ substantiales diuersæ speciei possunt sumi secundum proprias essentias, vel secundū modum informandi materiam amissibiliter 57

in quo

in quo conueniunt omnes. Et prima consideratio quasi materialis est in ordine ad potentiam materiæ. Secunda verò formalis, & sub prima respiciuntur à materia tanquam actus inadæquati, & quasi materialiter diuersi: sub secunda tanquam vnus actus adæquatus vnitate formali adæquata, à qua sumit vnitatem specificam potentia materiæ, quam non potest tollere diuersitas specifica formarũ quasi materialis, & inadæquata. Exemplum esse potest in materia sublunari, & cœlesti, quæ non distinguuntur specie propter diuersitatem formarum specificam, quam habent formæ secundum proprias essentias, quia quasi materialis est hæc in ordine ad potentiam materiæ, sed propter diuersum modum informandi, qui formalis est, nam formæ sublunares informant amissibiliter; formæ verò cœlorum modo inamissibili. Ex opposito ergo, cum omnes formæ sublunares eundem modum habeant informandi materiam, habebunt ex consequenti vnam rationem formalem, specificam, & adæquatam: sub qua respiciuntur à potentia materiæ, & à qua sumet materia ipsa vnitatem specificam, quam non tollet diuersitas specifica earundem formarum, quasi materialis, & inadæquata in hoc ordine.

38 Secundo notandum est, materiam essentialiter esse potentiam, & quid incompletum, quare non habet speciem completam, sed incompletam, in quantum est pars corporis, quod est prima species subalterna prædicamenti substantiæ, & hæc species incompleta est ei intrinseca, & quam habet ex propria natura; sed præter hanc habet diuersas species, secundum quod coniungitur formis diuersæ speciei, cum quibus diuersa composita constituit, ad quarum species reducitur, sed species istæ, quasi extrinsecæ sunt respectu materiæ; vnde passim variantur: cum tamen prima, quam habet reductiuè sub corpore, inuariabilis permaneat, & ideo censetur ei propria, atq; intrinseca, istæ verò quasi aduentitiæ, non quod non sit substantialis, & intrinseca vnio materiæ cum his formis, sed quia sine illa saluatur essentia materiæ in eo solum consistens, quod possit eas recipere, eisq; vniri tanquam earum receptaculum. Et ex hac distinctione intelligitur vnam esse speciem incompletam primariam, atque propriam materiæ, ex qua habet vnitatem specificam, quam habere potest, species verò aduentitias, & quasi extrinsecas tot esse, quod sunt formæ diuersæ speciei, quibus vnitur, sed harum diuersitatem, non tollere vnitatem specificam eius.

Ad primum argumentum distinguenda est maior, nam forma tribuit speciem cuicunque composito, quod constituit, non tamen materiæ, nisi aduentitiam, & quasi extrinsecam; quia cum ex se sit pars distincta à forma, sicut potentia ab actu, per se habet suam speciem incompletam & inuariabilem, cuius vnitatem non tollit diuersitas specifica formarum, & compositorum, quæ respectu materiæ quasi extrinseca est, & aduentitia.

Ad secundum distinguendum est consequens, quod partes essentiales pertineant ad speciem totius, nam quælibet reducitur ad eam secundum propriam naturam, forma quidem tanquam tribuens eam composito; materia verò tanquam eam recipiens, ita tamẽ, vt non sit ei propria, & intrinseca, sed quasi accidentalis, & extrinseca, ex modo habendi illam, quia potest adesse, & abesse, salua propria specie incompleta materiæ: & propterea ex variatione eius, aut diuersitate, nec variatur species materiæ, nec diuersæ speciei censetur, licet coniungatur diuersis formis, & cum eis efficiat composi-

ta diuersę speciei. Sed dubitari solet hoc loco an materia sublunaris adeò sit imperfecta, vt non sit factibilis alia imperfectior. Cui respondent plures fieri posse aliam materiam respicientem formas vnius, aut alterius speciei tantum, & non alias, & hanc fore alterius speciei infimæ respectu materiæ, quæ modo est. Mihi tamen videtur non esse possibilem aliam speciem imperfectiorem materiæ. Primo, quia si talis daretur, eo ipso, quod posset recipere formas vnius speciei, posset etiam recipere omnes, quia non potest aliquid esse capax vnius contrarij, quin etiam sit capax alterius. Secundo, quia eo ipso, quod esset materia corruptibilium, esset eiusdem speciei, non enim variat speciē plures, aut pauciores formas posse recipere, dummodo eas quas recipit, amissibiliter respiciat. Nam iam respicerent hæc, & illa materia eandem rationem amissibiliter informandi, à qua haberent vnitatem specificam.

Secunda pars quæstionis de vnitate numerica materiæ.

CIRCA vnitatem numericam materiæ certum est materiam sublunarem aliquo modo esse vnam numero, quia id docet expresse Aristoteles in hoc
59 1. lib. textu 60. his verbis. *Oportet semper aliquid subijci, quod sit: & hoc etsi numero est vnum, at forma quidem non vnum.* Et cum eo omnes interpretes, qui diuerso modo vnitatem numericam eius explicant.

Primus modus eam explicandi fuit aliquorum asserentium duobus modis aliquid esse vnū numero, positiuè, & negatiuè. Illud est vnum numero positiuè, quod habet positiuam rationem, à qua indiuiduatur, vt Petrus hanc materiam, & hanc formam, à quibus accipit vnitatem numericam. Aliud est vnum numero negatiuè, quod ex se non habet distinctionem numericam. Et hoc modo materia dicitur vna numero, non primo, quia ex se nullam prorsus habet distinctionem numericam, sed eam accipit ex formarum diuersitate. Et ita videtur loqui D. Th. 1. p. q. 16. art. 7. ad 2. vbi ait. *Materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam, sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ, sed per remotionem omnium formarum distinguentium.*

Vt autem mentem Aristotelis, & D. Th. explicemus vnum est notandum, quod sicut de vnitate specifica materiæ diximus non esse completam, sed incompletam, & partialem, quia materia ipsa essentialiter est pars, sic de vnitate numerica eius est certum non esse completam, sed incompletam, & partialem. Præterea sicut species eius, quædam est propria, intrinseca, atq; inuariabilis, quam habet ex se, quia est pars corporis, & non ex vnione cum hac, vel illa forma, quia illam haberet, si nuda crearetur à Deo. Eodem modo vnitas numerica eius duplex est, vna intrinseca, & sibi propria, atq; inuariabilis, quam habet ex propria entitate reali, & quam haberet, si nuda crearetur: altera quasi extrinseca, & aduentitia, quam accipit à forma, cui coniungitur, quæ pro diuersitate formarum variatur.

His suppositis, tribus conclusionibus respondemus. Prima est, ex propria ratione materiæ, non habetur, quod tota sit vna numero, nec etiam quod sint plures 60
materiæ numero distinctæ, sed vtrunque habere potest, per diuisionem, sicut aqua potest esse vna numero, & plures, vna si cōtinuata producatur, vel postquam producta est diuisa, continuetur. Hæc est satis manifesta, quia materia potest esse cōtinua, vel diuisa, & si continua sit erit vna numero, si diuisa plures, non quod conti-

ratio efficiat vnitatẽ numericam eius, sed quia per propriã entitatẽ est vna numero, diuisio verò, aut continuatio occasionaliter efficit, vt entitas diuersa eius modum totius, vel partis habeat, & ideo eadem sit, vel diuersa per modum partis, vel per modum totius, & dum est eadem per modum totius, simpliciter est vna numero per propriam entitatem habentem modum totius; dum vero diuisa est, distincta numero censetur simpliciter, quia vna distinguitur ab alia per propriam entitatem habentem modum totius, cum prius dum coniunctæ erant solum distinguerentur numero secundum quid, hoc est quasi partiali. Et quia materia diuiditur substantialiter per diuersas formas quibus informatur, quasi occasionaliter est diuersa numero per diuersas formas, & cum ex se nullã habeat formam nec diuisionem, in hoc sensu potest dici vna numero negatiuè, in quo loquuntur autores illi, & etiam D.Th.

61 Secunda conclusio, materia in qua succedunt diuersæ formæ, permanet eadem numero per propriam entitatem, à qua habet quælibet portio materiæ diuisa ab alia tanquam à ratione intrinseca, & non à forma, vel composito: quod sit in se vna numero, & distincta etiã numero à quacunque alia positiuè, & non solum negatiuè, probatur hac ratione: quælibet talis materia est vna numero sine dependentia à forma, & composito, aut à quocunque alio extrinseco: ergo ex propria entitate tanquam ex ratione positiua, & intrinseca habet propriam vnitatem, ac distinctionem numericam. Probatur antecedens, quia etiam si materia per possibile, vel impossibile destructo hoc cõposito, & hac forma non recipiat aliam, sed sine vlla permaneat, erit eadem, ac si noua forma, informaretur, & nouum compositum constitueret, & si crearetur sine vlla forma, esset eadem numero, ac fuit creata sub forma, nec minus distingueretur numero à quacunque alia, à qua diuisa est, si nuda crearetur, aut permaneret, ac distinguitur, dum est sub distincta forma, & composito: ergo non habet vnitatem numericam, à forma, & cõposito, aut alio extrinseco, sed à propria entitate, & quod hæc sit sufficiens ratio vnitatis, & distinctionis numericæ probatur, quia materia habet propriam entitatem actualem extra causas distinctam ab entitate formæ, & compositi, per quam est primum, ac perpetuum subiectum omnium generationum, & corruptionum, & cum qua permanet inuariata destructis omnibus formis, & compositis, quam entitatem ex consequenti non recipit ab eis, nec habet dependenter ab eis; ergo per eandem est vna numero, & distincta etiam numero à quacunque alia materia, & à quocunque composito, & forma, & positiuè quidem: cũ eadem eius entitas realis, & positiua sit.

Vltima conclusio, materia accipit quãdam vnitatem, & distinctionem numericam à forma, cui coniungitur, & à composito, quod cum ea constituit extrinsecam, & quasi aduentitiam & accidentalem, quæ variatur pro diuersitate formarum, & compositorum, ita vt ab ea dicatur diuersa numero successiuè, secundũ successionem diuersarum formarum, & variatio hęc probat euidenter extrinsecã esse hanc vnitatem numericam, quia propria, & intrinseca indiuiduatio cuiuslibet rei inuariabilis esse debet. Sed quod sit accidẽtalis probatur ex proprio modo se habendi ad materiã; nam licet materia nihil accipiat à forma, quod sit verum accidens, hæc tamen vnitas, vel distinctio numerica, quam ab ea accipit, adest, & abest ei, salua identitate numerica sibi propria, atq; intrinseca, per quam dicitur 62

eidem numero permanere sub diuersis formis; ergo habet modum accidentalē; quare ex ea non dicitur materia vna numero, vel diuersa simpliciter, sed ex propria, & intrinseca.

QVAEST. IX.

An materia habeat proprietates, & quæ sint illæ.

63 Explicatis his, quæ ad essentiam specificam, & indiuidualem materiæ pertinent, explicandæ sunt proprietates vt rationem eius (quantum possibile est) intelligamus. Est autem certum 1. nullam habere proprietatem completam, quia proprietates rei sequuntur naturam eius, sed materia ex propria natura est quid incōpletum essentialiter; ergo proprietates eius incompletæ erunt. Secundo certum est proprietates eius non esse accidentia realia ei superaddita, quæ appellentur propriæ passiones, quia cum materia nullam efficientiam habeat, neque vllas operationes, non sunt ei concessæ à natura potentiæ, vel virtutes accidentales ad eas efficiendas. Solum ergo sunt rationes quædam quas extra essentiam eius intelligimus, quasi ex ea procedentes, & ideo posteriores secundum rationem, per quam distinguuntur ab ea, & nō à parte rei, quemadmodum dicimus ens habere suas proprietates, quæ sunt verū, bonum, & vnum. Proprietates autem materiæ duplices sunt, nam quædam sunt communes materiæ sublunaris cum cœlesti, quas primo explicabimus, aliæ vero particulares materiæ sublunaris de quibus in secundo loco agendum erit.

Enumerantur proprietates materiæ in communi.

Inter proprietates autem communes materiæ prima numeratur, quod sit ingenerabilis, & incorruptibilis. Hanc proprietatem tribuit Arist. materiæ cap. 9. huius lib. simul probans quod ei conueniat his verbis. *Incorruptibilem, & ingenitam necesse est ipsam esse, si enim fiat subijci aliquid oportet primum, ex quo inexistente fiat: hoc autem est ipsius natura: quare erit, antequam fiat.* Quibus tale argu. constituit, si materia fieret per generationem, necessarium esset aliud subiectum præsupponi, ex quo fieret; sed repugnat aliud subiectum præsupponi productioni eius; ergo repugnat per generationem fieri. Prob. maior ex duobus, ex primo quidem, quia generatio est mutatio præsupponens subiectum, quod sit sub vtroque termino eius, à quo, & ad quem. Ex secundo vero, quia si ex nullo præsupposito fieret, ex nihilo diceretur fieri, & ideo nō per generationem. Prob. etiam minor, quia si generationi materiæ præsupponeretur aliud subiectum, vel alia materia, aut illa esset generabilis, vel non; si dixeris esse ingenerabilem, iam sequitur materiam, quæ est primum subiectum, ingenerabilē esse; si vero generabilis esset, alia deberet præsupponi, ex qua fieret: & sic in infinitum; daretur ergo processus in infinitum: qui cum non sit admittendus, necessario admittēdum est, quod materia sit ingenerabilis. Et eodem fere modo probatur esse incorruptibilem, quia subiectum generationis permanere debet post corruptionem, alioqui si totaliter desineret, in nihilum cederet, quod corrūpitur, hoc autem pugnat cum ordine naturali rerum, secundum quē corruptioni vnius succedit alterius generatio. Hanc sententiam Aristotelis tanquam veram, & necessariam sequitur vniuersa schola. Et ideo de hac proprietate materiæ nemo dubitat.

Secunda proprietas materiæ est perpetuam durationem ei deberi, quod sic prob. materia non est producibilis ab aliqua

aliqua causa secunda, sed solum à prima per creationem; ergo ab ea solū conseruatur efficienter, quare solum potest desinere per subtractionē concursus eiusdem, sed constat primā causam non subtrahere suum concursum, nisi aliqua secunda causa talē subtractionem postulante; non est autem aliqua secunda causa talem subtractionem postulans, cum à nulla dependeat in fieri, neq; in conseruari; ergo non subtrahetur talis concursus naturaliter, & ideo nec materia potest naturaliter desinere, sed perpetua duratio ei debetur.

64 Si autem aliquis obijciat aduersus has duas proprietates, ex eis sequi, quod materia sit nobilior forma, & composito, quæ passim corrumpuntur. Neganda est consequentia, quia maior, vel minor nobilitas essentialis rerum non colligitur ex duratione earum perpetua, vel temporali, sed ex nobilitate, formæ aut naturæ; & quia materia imperfectissimam naturam habet in pura potentia consistentem, minus nobilis est essentialiter forma, & composito, licet nobilitatem quandam accidentalem habeat ex perpetua permanentia, per quam nobilior est vtroque accidentaliter.

Tertia proprietas est, quod materia nullam habet ex se actiuitatem, sed solum pati posse ab agente. Quam proprietatem tribuit ei Aristoteles 2. libr. de Generatione cap. 9. textu. 53. his verbis. *Pati namq;, & moueri materiæ est, agere, vero, & moueri alterius potentiæ.* Et probatur, quod ei cōueniat hac ratione: agere prouenit ab actu, sed materia est pura potentia, nullum ex se includens actum essentialiter; ergo nullam potest habere actiuitatem, nec ab ea potest procedere vlla actio. Hæc autem proprietas materiæ non tollit, quin ab eius essentia naturaliter emanet subsistentia partialis, si eam habet, atq; etiam relationes incompletæ partis, & materialis causæ. Nam emanatio hæc non est propria efficientia, nec ad eam requiritur actiuitas, quæ denegatur materiæ, nam hæc ordinatur ad perficiendum alia à se, emanatio verò quasi interna est, & ad se perficiendum & non alia ordinatur.

Quarta proprietas est, quod semper fit coniuncta alicui formæ, cum qua actu componat totum. Et ratio eius est, quia materia ex se est pura potentia, & ideo imperfectissimū esse habet, natumq; dependere à proprio actu, qui est forma, ideo non potest, nisi ei vnita conseruari naturaliter. 65

Quinta proprietas materiæ numeratur appetitus ad formam. Sed si pro inclinatione accipiatur (quæ propriæ appetitus dicitur) ad essentiā materiæ pertinet, ideo hoc modo acceptus appetitus, non potest proprietas vocari, quia proprietates extra essentiam rei esse debent formaliter. Si vero accipiatur pro appetitu formæ absentis, quem vocamus desiderium, non potest conuenire omni materiæ, nam cœlestis non potest recipere aliam formam ab ea, quam habet, & propterea nec desideriū absentis formæ vnquam habebit: Solum potest esse proprietas materię, si accipiatur pro appetitu cōplacentiæ actualis, qui sequitur ex actuali vnione cum forma, & conuenit omni materiæ.

Sexta proprietas materiæ est, quod non sit cognoscibilis, nisi per formam. Et ratio huius proprietatis manifesta est, quia materia essentialiter est potentia receptiua formæ, tanquam proprij actus; ergo essentialem dicit ordinem ad actū, quare non potest, nisi per eum cognosci. Sed duobus modis cognoscitur materia per actum. Primo positiuè per positiuum ordinem ad actum, quem includit. Secundò 66

cundo negatiuè, per negationem cuiuslibet essentialis actus. Et vt vtrumque modum cognoscendi materiam significaret Aristo. duplici diffinitione eam definiuit, quarum prima explicat materiã, vt subiectum formæ, ex quo simul cum forma fit compositum, in quibus positiua ratio eius consistit. Secunda verò datur per negationem cuiuscunque actus, dum dicitur. *Materia non est quid, neque quantum, neque quale.* Et vterq; iste modus cognoscendi materiam potest appellari intrinsecus, præsertim primus, cum sit per potentiam essentialem ordinatam ad actum atque etiam suo modo secundus: cum in eadem ratione essentiali puræ potentiæ contineatur negatio actus, nam negationes aliorum, ad essentiam cuiuscunque pertinent. Præter hos autem modos intrinsecos alterum posuit Arist. extrinsecum in hoc lib. 1. text. 69. vbi asserit materiam esse cognoscibilem per quandam Analogiam, vel similitudinem ad materiam rerum artificialium, hoc modo intelligendam, vt sicut se habet lignum, vel lapis ad formam statuæ, quam ei inducit artifex per artem, & de potentia eius educit, & cum qua componit statuam, ita se habet materia naturalis ad formam naturalem suscipiendam, quam agens naturale de potentia eius educit, & cum qua in se suscepta componit rem naturalem completam, vt ignem, lapidem, vel hominem.

67 Sed dubitari solet in hac parte, an materia sit cognoscibilis conceptu quidditatiuo, distincto, & comprehensiuo, non quidem à Deo, de quo nemo potest dubitare, quin eam perfectissimè cognoscat, sed à creatura. Et de angelo videtur etiam certum, quod cognoscat eam quidditatiuè, atque distinctè, cum distinctè cognoscat omnia prædicata eius essentialia. Sed de conceptu comprehensiuo iam superius dictum est à nobis, duobus modis posse rem comprehendi, essentialiter, aut intensiuè, vel accidentaliter, & extensiuè; & comprehensio essentialis habetur ex omnibus prædicatis essentialibus, & proprietatibus ab essentia dimanantibus distinctè cognitis. Accidentalis verò, & extensiua ex omnibus accidentibus, aut ex tota extensione, quã res habere potest. Illa vocatur notitia simpliciter, quæ est cõprehensiua, accidẽtalis verò eam perficit accidẽtaliter, & secundũ quid. Et primã diximus habere posse angelum virtute naturali, secundam verò non nisi per supernaturalem virtutem, quia ad illam non requiritur distincta omnium formarum, quas recipere potest adhuc virtute agentium naturalium, sed sufficit quasdam distinctè cognoscere, reliquas verò confusè, ex eo quod cognoscatur ex potentia eius educi posse omnem formam amissibiliter informantem ad quam recipiendam essentialiter ordinatur. Ad comprehensionem verò accidentalem requiritur cognitio distincta omnium formarum, quæ de potentia eius educi possunt naturaliter, quas non videtur posse angelum cognoscere virtute naturali, sed solum per diuinam reuelationem, & ideo nec naturaliter, sed supernaturaliter tantum posse materiam extensiuè comprehendere.

De cognitione verò nostra etiam dicimus, posse nos quidditatiuè cognoscere 68 materiam, quia probabile est, quidditatiuè eam definisse Aristot. sed non potest quidditatiuè definiri, nisi quidditatiuè cognoscatur; ergo possumus eam quidditatiuè cognoscere. Non tamen distinctè sicut angelus, sed confusè, quia per ea quæ magna ex parte negationem dicunt, atque etiam communes quasdam rationes, quas habet cum materia rerum artificialium, vt ex definitionibus ab Aristo. designa-

designatis est manifestum; per conceptus autem negatiuos, & communes non habetur distincta notitia rei, & ideo nec nos distinctam habere notitiam materiæ existimamus, & ex consequenti, neque comprehensiuam, quia hæc distinctam includit, aut præsupponit, & cognitionē omnium proprietatum addit, quas nos non cognoscimus de materia, vt ex se est manifestum, & hæc de materia dixisse sufficiat.

TRACTATVS SEcundus de Forma.

1 DE Forma hæc disputari possunt. An sit, quid sit, & quotuplex. Quomodo fiat in rerum natura, hoc est, per eductionem de potentia materiæ, vel alio modo, & quatuor hæc eadem quæstione explicabuntur. Secundum, an formæ materiales in prima rerum conditione eductæ fuerint de potentia materiæ. Tertium, an formæ accidentales educantur de potentia subiecti. Quartum, an formæ materiales habeant proprias subsistentias partiales. Quintum, an eam saltem habeat anima rationalis. Sextum, an ex forma & materia fiat vnum per se. Vltimo, an plures formæ substantiales possint simul informare eandem materiam. In septem ergo quæstiones diuiditur tractatus secundus.

QVAESTIO I.

An forma substantialis educatur de potentia materiæ.

TRia sunt præsupponenda, in quibus non habet locum disputatio, vt ad illud, quod quærimus disputandum, perueniamus. An forma sit, quid sit, & quotuplex.

Et quod forma substantialis detur in rerum natura præter materiam, vix, aut nullo modo probari potest autoritate alicuius Philosophi Aristot. antiquiori. Sed id docuit expressis verbis Aristot. in toto hoc 1. lib. & etiam in 2. cap. 1. libr. 7. Meta. cap. 4. & lib. 2. de partibus animalium, cap. 1. vt omittamus libros de Anima; in quibus de anima, tanquam de forma rerum viuentium, vt de proprio obiecto disputat, quod tanquam euidens in Philosophia naturali recipit schola Peripatetica.

Sed his rationibus euidenter probari potest, vt res certa notior fiat. Prima, ex constitutione naturalium substantiarum quas constat non esse compositas ex sola materia, & accidentibus, ex quibus neq; aliquid substantiale, neque aliquid per se vnum fieri potest, quia solum possunt vniri materiæ vnione accidentali; ex vnione autem accidentali non potest resultare, nisi vnum accidentale; ergo ex eis solis vnitis materiæ non poterit constare naturalis substantia, sed necessaria est alia forma, quæ vniatur eidem materiæ substantialiter, vt ex vtraque possit fieri vnum quid substantiale.

Secundò probatur ex distinctione specifica earundem substantiarum, ex qua necessitatem formæ probauit Arist. tex. 24. huius libri. Nam materia eiusdem rationis est in omnibus; ergo per illam non possunt distingui specie: sed euidens est dari substantias naturales specie distinctas, vt hominem, equum, & leonem; ergo euidens est etiam dari aliud principium intrinsecum præter materiam, per quod distinguantur essentialiter. Et hoc est forma, cuius propria ratio est, distinguere specie res à se constitutas. 2

Tertia ratio procedit ex proprietatibus earundem substantiarum, quæ vocantur propriè passiones. Nā multa sunt ac-

cidentia, quæ conueniunt solis rebus huius, aut illius speciei, valde diuersis ab alijs, quæ conueniunt rebus aliarum specierum, vt probant capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas solis hominibus attributæ. Sed à materia cum sit eiusdem rationis in omnibus, non possunt procedere tales proprietates specie diuersæ; ergo datur aliud principium naturalium substantiarum, ratione cuius ab eis procedant. Et hoc est forma, quæ sicut substantias ipsas distinguit specie; ita etiam est radix distinctarum proprietatum.

Probatur tandem ex generatione naturali, per quam euidens est non produci materiam ex propria natura ingenerabilem: nec producuntur sola accidentia, quia productio accidentium non est generatio substantialis, sed quædam alteratio; ergo quid aliud substantiale necessario ponendum est, quod de nouo fiat, vel certè ex quo simul cum materia componatur substántia ipsa naturalis, quæ est terminus per se factus per generationẽ. Et his satis constat formam esse.

3 Quid autẽ sit per definitionem ostenditur: & licet plures definitiones formæ assignari soleant, hæc videtur nobis breuis, & clara. Forma est, *actus substantialis unum per se constituens cum materia*. In qua pro genere ponitur, *actus*. Per quem excluditur materia, cuius propria ratio est esse potentiam. *Substantialis* verò dicitur, vt excludantur accidentia, quæ sunt accidentales actus. Per cæteras particulas significatur formam esse actum incompletum, & partialem, non per se solum, sed simul cum materia constituentem substantiam naturalem, vt excludantur substantiæ spirituales, atq; etiam corporeæ, ex eadem forma simul cum materia constitutæ, nam licet tam istæ, quam illæ sint actus, completi, tamen nihil substantiale vlterius constituentes cũ alio.

Quotuplex autem sit forma deducitur ex varijs locis Aristotelicæ doctrinæ. Nam imprimis vna est naturalis, per quã constituitur res naturalis, alia artificialis, quæ producitur per artem, vt forma domus, vel statuæ. Deinde forma naturalis, vna est substantialis, alia accidentalis. Tertiò, forma substantialis vna est assistens, alia informans. Assistens est, quæ per extrinsecam assistentiam mouet corpus, vt substantiæ spirituales mouentes corpora cœlestia. Informans est, quæ per informationem materiæ constituit compositum substantiale, vt forma ignis vel aquę. Et tandẽ forma informans vna est separabilis à materia, vt forma hominis, quæ dicitur anima rationalis, alia inseparabilis ab ea, quæ destructo cõposito definit esse cũ eo, & hæc quatuor gradus habet: in primo, & imperfectissimo collocantur formæ elementorum. In secundo, formæ mixtorum non viuentium, vt lapidum. In tertio formæ plantarum. In quarto formæ animalium.

Multis solet nominibus vocari forma, quibus diuersa eius officia, diuersæque excellentiæ significantur. Dicitur enim vnum, quia confert vnitatem rebus; mens, propter similitudinem, quam habet cum diuina mente; à qua procedit esse omnium rerum; pulchrum, quia confert rebus omnem pulchritudinem; optimum, finis, diuinum quid, species, ratio, quod quid erat esse, exemplar, actus, continens, terminus, character, & forma. 4

His hoc modo præsuppositis, tanquam certis, quæst. procedit, de modo quo fiat forma, cuius sensus est, an dum generatur compositum, fiat etiam forma de nouo; vel prius fuerit in materia, per generationem verò vniatur materiæ, & ex vnione vtriusque resultet compositum, est autem certum formam non esse, quod

fit per

fit per generationem, sed ad summum fieri posse, tanquam rationem constitutiuam compositi, quod per se, & simpliciter fieri dicitur.

5 Et prima opinio tenet, quod priusquã generetur res naturalis, praexistebat forma eius actu in materia. Sed non omnes qui hoc tenent, loquũtur eodem modo; nam quidam dixerunt formas omnium rerum praexistere in quibusdam atomis indiuisibilibus, ex quibus res omnes fiunt. Et sic sensit Anaxagoras, vt in hoc lib. docuit Aristoteles. Alij verò quos citat D. Thom. 1. p. q. 45. art. 8. dixerunt formas esse actu in materia, priusquam generentur res, non tamen apparere, sed quasi sub confusione potentiae eius latitare, per generationem verò manifestas fieri: ita vt illud esse actuale, quod quasi absconditum habebant prius, non incipiat per generationem, sed per eam incipiat fieri manifestũ. Alij asseruerunt formam ante generationem habere esse actuale in materia, imperfectum quidem, & quasi inchoatum, per generationem verò incipere secundum esse perfectum, & consumatum. Et ad hos reduci possunt illi, quorum sententiam citauit Duran. in 2. d. 18. q. 2. asserentes formas praexistere in materia ante generationem secundum quasdam inchoationes, aut possibilitates, secundum quas non manent post productionem compositi per generationem. Deinde reduci possunt alij, qui dixerunt formam praexistere in materia secundum aliquam sui partem, & per generationem totaliter fieri, aut incipere. Quod videtur docuisse Aristo. de formis artificialibus 7. lib. Meta. text. 29.

6 Secunda opinio asserit, formam ante generationem non praexistere vllo modo in materia, nec actu, nec potentia, sed solum in virtute, & potentia cuiusdam superioris agentis, à quo producuntur, sed ab agente immediato vniuntur materiae. Itaque dum generatur ignis ex ligno, forma eius non praexistebat in materia actu, nec potentia, sed materia ipsa disponitur ab alio igne, per calorem, & siccitatem in ea productam: & in materia sic ab igne disposita, producitur forma ignis à quadam intelligentia, & sic ab ea producta vnitur materiae per actionem ignis, & fit generatio noui ignis, eo ferè modo, quo nos dicimus contingere in generatione hominis, in qua homo generans per virtutem seminalem disponit, & organizat materiam, sic autẽ disposita materia fit anima rationalis à solo Deo, vnitur autem materiae per eandem virtutẽ seminalem ab homine procedentem, & ita dicitur homo generare hominem, ita vt anima, nec actu, nec potentia fuerit in materia, sed solum in potentia, aut virtute Dei eam producentis. Ita formae secundum hanc opinionẽ nullo modo praecedebant in materia, sed solum in potentia, aut virtute actiua illius intelligentiae, à qua producebantur. Hanc opinionem attribuere solent Platoni, qui in Phaedone, dixit formas induci in materia ab ideis separatis. Sed eam tenuit Auicenna 1. lib. suae sufficientiae cap. 10. & 9. Meta. cap. 4.

Probatur hoc argumento, nam vel forma, ante generationem erat actu in materia, vel solũ in potentia, vel nullo modo. Sed primum, & secundum impossibilia sunt; ergo necessarium erit tertium, quod nullo modo fuerit in materia, sed solum in potentia superioris agentis, à quo producitur, disposita materia à generante immediato. Probatur minor, quod non fuerit forma actu in materia, quia si sic in ea erat ante generationem; ergo erat ei vnita. Probatur consequentia, quia repugnat actu esse in ea, & esse ab ea separatam, sed ex materia, & forma 7

actu existentibus,& vnitis resultat compositum; ergo etiam erat compositum,& ideo nihil nouum fit per generationem, quod est falsum. Quod vero non fuerit solum in potentia, probatur, quia esse in potētia materiæ,nihil aliud est,quam esse potentiam materiæ ante generationē, & hoc nō est præexistere vllo modo formam, sed solum materiam capacem formæ; ergo concedendum est absolutè, quod ante generationem non præexistat vllo modo forma,sed solum materia potens eam recipere, quod de anima etiam rationali verū est, ante cuius productionem datur materia potens eam recipere.

8 Tertia opinio est Arist. & totius scholæ peripateticæ. Quæ duo asserit aduersus duas has opiniones extremas. Primū est quod forma ante generationem rei naturalis non præcedit actu in materia, cōtra primam. Secundum, quod præcedat in potentia materiæ,& non solum in virtute agentis contra secundam, per generationem vero educi de potentia materiæ, & incipere esse actu,cum ante generationem non præcessisset actu vllo modo, sed solum in potentia passiua materiæ, & actiua agentis,à quo producitur. Intelligitur autem hæc sententia ab Arist. & tota eius schola solum de formis materialibus, & nō de anima rationali.

Probatur autem vtraq; pars huius sententiæ contra vtramq; sententiam extremam duobus argumentis. Primo contra primam sententiam, quod forma ante generationem non præexistat actu vllo modo in materia,quia quocunque modo dicatur, actu præcedere in ea tollitur prorsus generatio substātialis,hanc autē tolli repugnat;ergo repugnat,etiā, quod forma præcedat vllo modo actu in materia.Probatur prima consequētia,videlicet,quod tollatur ex eo generatio substātialis,quia generatio substantialis ponitur, vt per eam fiat compositum substantiale, quod ante illam non erat, sed non potest fieri compositum substantiale per generationem, si forma præcedat aliquo modo actu in materia; ergo non præcedit. Probo minorem,quia non potest intelligi,quod forma præcedat actu in materia,nisi tanquam actus in sua potentia, sed actus est in potentia per informationem; ergo præcedit informando materiam:& ex forma informante materiam, & materia ipsa informata constituitur compositum substantiale; ergo hoc etiā præcedit generationem; quare non fit per illam de nouo, sed cessat necessitas generationis.

Probatur secundo, quod forma saltem 9 debeat præcedere in potentia materiæ contra secundam positionem;quia si non præcedit actu,nec potentia,vt asserit,sed solum in potentia actiua agentis, euidēter sequitur omnes formas substantiales, materiales verè, & propriè creari, non minus quam anima rationalis,consequēs patet esse falsum;ergo positio ipsa apertè falsa est. Probatur consequentia,nam quod formæ sint in potentia actiua superioris intelligentiæ ante generationem, non tollit creationem earum, nec etiam quod fiant ab eo in materia iam disposita per actionem agentis proximi; nam vtrumque contingit in anima rationali, quæ ante generationem est in potentia actiua Dei,à quo non fit quousque materia sit disposita ab agente naturali proximo, & his non obstantibus verè creatur; ergo etiam creabuntur formæ materiales,si nullo modo præcedunt in materia, sed solum in potentia actiua agentis.

Sed cum præcedat forma in potētia materiæ,asserit Arist. de potentia eius educi per generationem, & ita incipere esse actu,cum ante generationem solum præcesserit in potentia passiua materiæ, & actiua

actiui agẽtis. Vtrunq; autem explicandũ est, nẽpe quidnam sit formam præcedere in potentia materiæ, & quid etiam educi de potẽtia eius. Esse autem in potentia materiæ, non est aliud, quam præcedere potentiam materiæ, à qua forma nata est dependere in fieri, & inesse, ita vt secundum propriam naturam, sicut non potest esse separata à materia, sic etiam non potest extra eandem materiam fieri.

10 Quid sit autem formam educi de potentia materiæ explicuit D. Th. 1. p. q. 90. art. 2. ad 2. asserens duo includere. Primũ, quod forma fiat in actu; cum prius solum esset in potentia. Secundum, quod dependeat inesse, & fieri à materia. Et per primam conditionem excluditur prima sententia secundũ omnes modos, quibus ponit formam actu præcedere in materia. Nam si per eductionem de potentia materiæ incipit esse actu; cum prius esset solum in potentia; ergo non præcessit actu vllo modo in materia. Secundam verò conditionem, quod dependeat inesse, & fieri à materia, hoc argumento probo, ex modo operandi cuiuscunq; rei, colligitur euidenter modus essendi eius: cum operationes sint proximi effectus à natura eius procedentes; sed forma materialis nullam habet operationẽ per se, sed omnes dependenter à materia, quia forma ignis non calefacit separata à materia, sed in ea existens est ratio operandi toti composito, cui solũ conuenit per se operari: sicq; de cæteris; ergo neq; habebit esse indepẽdens à materia, sed ab ea dependebit proprium eius esse: sed fieri ordinatur ad esse; ergo eodem modo se habebit res ad proprium fieri, sicut se habet ad proprium esse: esse autem formæ habet intrinsecam dependentiam à materia, vt probauimus ergo eodem modo dependebit à materia in fieri, & ideo educetur de potentia eius.

Ad argum. vero secundæ sententiæ, 11 in quantum contendebat probare, quod forma non præcedat in materia adhuc in potẽtia, neganda est maior, quod formam præcedere in potentia materiæ solum sit præcedere potentiã materiæ, sed est præcedere potentiam materiæ, à qua nata est dependere forma in fieri, & inesse, sicut actu dependet, quando actu educitur de potentia eius, vt explicatum est.

QVAESTIO II.

An formæ cœlorum, & elementorum eductæ fuerint de potentia materiæ in prima mundi conditione.

QVamuis vniuersaliter determinatum sit omnes formas materiales educi de potentia materiæ in continuis generationibus rerũ naturalium, habet tamen specialem difficultatem, an in prima creatione mundi eductæ fuerint formæ cœlorum, & elementorum, propter duo. Primum, quia tam corpora cœlestia, quam elementaria dicuntur creata à Deo in principio temporis Gen. 1. sed formæ non producuntur per se, sed ad productionem compositorum; ergo si creata sunt corpora cœlestia, & elementa, per eandem creationem productæ erunt formæ eorum, & ideo ex nihilo, & non eductæ de potentia materiæ: quia talis eductio repugnat creationi, vt omnibus est manifestum. Secundum, quia eductio formæ de potẽtia materiæ eadem est actio realis, cũ generatione totius cõpositi; ergo repugnat formã educi de potentia materiæ, quin generetur cõpositũ, quod cõstituit, sed corpora cœlestia nõ possunt fieri per generationem: cum ex

propria natura sint ingenerabilia, & incorruptibilia; ergo nec formæ eorum educi potuerunt de potentia materiæ, sed concreatæ fuerunt ad creationem totius compositi, ita vt totalis creatio terminata fuerit ad cōpositū, materia vero, & forma factę fuerūt per creationes partiales distinctas. Quod confirmari potest,
12 quia eductio formæ de potentia materiæ debet fieri per actionē agētis circa materiā ipsā, & per dispositiones inductas in ea per quas determinetur ad recipiendā hāc formam potius, quā illam, cū ex se sit indifferens; ergo debet præcedere materia sub diuersa forma, vel saltem sub priuatione formæ educendæ, alioqui non poterit moueri ad eam recipiendam: cū ex priuatione moueatur materia ad receptionem nouæ formæ, vt docet experientia in quibuscunque generationibus rerum naturalium, sed materia cœlorū, nec potuit præcedere sub diuersa forma, quia nulla forma potuit præcedere primam creationem rerum, nec potuit præcedere sub priuatione formæ educendæ, quia nullius priuationis est capax, imo nec potuit recipere dispositiones, quæ cū sint accidentia, valde probabile est non subiectari in materia, sed in composito; ergo omni ex parte repugnat, quod tales formæ eductæ fuerint de potentia materiæ. Et ita tenent hoc tempore moderni plures non vulgaris autoritatis.

13 Secun. opinio tenet omnes has formas eductas tunc fuisse de potentia materiæ, & non factas ex nihilo per partiales creationes, aut concreatas ad creationem compositorum. Ita Molina, & Gabriel Vazquez 1. p. quæst 45. artic. 1. & cum eis maior modernorum pars, & nobis videtur probabilior, & tenenda. Probatur primo, ex doctrina D. Tho. tradita quæst. præcedenti circa eductionem formæ de potentia materiæ, quam duplicem tantū conditionem includere ait. Primam, quod forma fiat actu in rerum natura; cum solum esset in potentia materiæ. Secundam, quod dependeat in esse, & fieri à materia, sed vtramque conditionem habuit productio formarum cœlestium; ergo fuit vera eductio earum de potentia materiæ. Probatur minor, nam constat tunc actu incepisse, cum prius non fuerint actu, constat etiam dependere in esse, & fieri à materia: in esse quidem, quia nō possunt esse extra materiam, aut ab ea separari, sicut nec possunt habere vllam operationem, nisi dependentem ab ea, ex quo euidenter sequitur, quod dependeat in fieri, quia fieri ordinatur ad esse, & ideò, quod eductæ fuerint de potentia materiæ.

Secundò, quia formæ cœlorum non potuerunt naturaliter produci ex nihilo per creationem totalem, nec partialem; 14
ergo non potuerunt creari, neque concreari; sed præter creationem non datur actio alia, per quam fieri potuerint, nisi eductio de potentia materiæ, vt est satis manifestum; ergo de potentia materiæ fuerunt eductæ. Probatur primum antecedens, ex duobus, ex primo quidem, quia fieri ex nihilo est fieri independenter à materia, vel subiecto, sed formæ cœlestes non potuerunt fieri, nisi dependenter à materia, sicut in esse dependent; ergo nec potuerunt fieri ex nihilo, vel creari. Ex secundo vero, quia creari, vt docet expresse D. Th. 1. p. q. 45. art. 4. non est nisi per se subsistentium; ergo sicut creari per creationem totalem completam non potest, nisi subsistens completum, ita creari per creationem partialem, & incompletam non potest, nisi subsistens partiale, & incompletum, sed formæ cœlorum non habent subsistentias, etiā partiales, vt fatentur omnes, & ostendetur inferius; ergo repugnat, quod per

per creationem vllo modo producantur seruata natura earum, quare necesse est produci per eductionem de potentia materiæ, sola ergo materia potuit produci per creationem partialem, aut incompletam, quia subsistens incompletum est, vt probauimus. Et quod de formis cœlorum dicimus, intelligendũ est de formis elementorum, de quibus concedit prima opinio, quod eductæ fuerint de potentia materiæ.

15 Circa solutionem 1. argu. multa afferunt moderni de creatione, vt eam distinguant ab eductione formæ de potentia materiæ, & consequenter à generatione, & cæteris actionibus, nos vero pauca dicemus, quia non pertinent ad præsentem considerationem, nec multa necessaria sunt ad talem distinctionem intelligendam.

Creatio tres habet acceptiones ommissis alijs. Prima est vniuersalissima pro quacunque productione noui esse, siue ex aliquo præsupposito, aut ex nihilo, huius acceptionis meminit D. Augu. lib. de fide, & Symbolo ca. 4. & ea vtitur scriptura sacra Eccles. 24. vbi de diuina sapientia dicitur: *Ab initio, & ante sæcula creata sunt*. Et solet accommodari filio Dei, qui est sapientia patris, non quidem ex nihilo facta, sed genita. Secũda acceptio creationis minus vniuersalis est pro ea productione, quæ proximè, aut remotè procedit ex nihilo, in quantum res per eam producta ex nihilo fit, vel certè ab aliquo dependet, quod ex nihilo productum est, in qua acceptione, quælibet res extra Deum vocatur creatura, quia vel ex nihilo fit, vel ab aliquo depẽdet, quod fit factum ex nihilo, vt à materia, vel alio simili. Tertio modo accipitur creatio propriè pro ea tantum productione, qua res fit ex nihilo.

16 In qua acceptione sic definitur ab Aug. 1. 2. lib. de ciuitate Dei cap. 15. Creatio est *productio rei ex nihilo*, & hanc definitionem recepit vniuersa schola. Sic autem explicanda est, vt particula, ex, solũ excludat materiam, aut materialem causam, à qua dependenter fiat res, quæ creatur, non efficientem, vel formalem causam, quia propria significatio eiusdem particulæ ad solam materialem causam determinatur, & ita creationi solum repugnat, quod res fiat dependenter à materia, aut subiecto præsupposito, non à virtute efficientis causæ. Hoc autẽ modo accepta, ac definita creatio duobus modis sumitur, completè, & incompletè; cõpleta creatio dicitur productio rei completæ ex nihilo, vt productio angeli. Incompleta vero productio rei incompletæ ex nihilo, vt productio animæ rationalis, vel materiæ primæ. Et concreatio quoq; dupliciter sumitur. Primo vniuersaliter pro quacunq; actione, quæ simul est cum creatione, vel eam immediatè consequitur, siue talis actio fit ex nihilo, vel non. Et hoc modo potentiæ animæ, vt intellectus, & voluntas dicuntur concreari, quia naturalis emanatio earũ ab anima simul est cum creatione eius. Secũdo accipitur magis propriè pro partiali productione ex nihilo facta, licet coniuncta sit cum alia creatione, vel eam proximè sequatur, in qua acceptione non possunt dici concreatæ formæ materiales, quãuis secundum primam concreatæ dici possint, quia verè non fiunt ex nihilo, sed ex præsupposito subiecto, simul autẽ fuit productio earum cum creatione materiæ, quod sufficit, vt dicantur concreatæ secundum primam acceptionem.

Ex quibus respondendum est ad locũ 17 scripturæ sacræ, omnia dici creata à Deo in principio temporis secundum vniuersalem acceptionem creationis, in quo scriptura id intendit, quod omnia, & singula

gula acceperint esse à Deo in principio temporis:cum prius neq; illud habuerint neque aliquid præcesserit, ex quo facta sint. Vnde sequitur totam mundi machinam ex nihilo factā esse,sed rē quamlibet particularem per actionem conuenientē suæ naturæ, nempe angelos, animam rationalem, & materiam primam per creationem propriè sumptam; cæteras verò formas per eductionem de potentia materiæ, per quam facta etiam fuere composita,vt statim explicabitur. Itaq; ad finem pertinet,nouum esse mundi in initio temporis ex nullo subiecto aut aliquo alio præsupposito,præter potentiam agentis,productio verò rerum particularium creatio quoq; dicitur, secundū vnam,vel alteram acceptionem creationis, quod sufficit,vt omnia dicantur creata,cui nōn repugnat formas materiales eductas esse de potentia materiæ.

Pro solutione 1. argum. notandum est
18 primò, quod ad productionem corporis cœlestis,aut cuiuslibet elementi,duæ actiones realiter distinctæ fuerunt requisitæ, & sufficientes; prima fuit partialis creatio materiæ ex nihilo; secunda verò eductio formæ de potentia eiusdem materiæ.Et illa præcessit hanc,non secundū tempus, vel instans temporis, sed secundum naturam, vel rationem nostrā, quia prius intelligimus subiectum esse,ex quo educenda est forma, quam formā ipsam, vel eductionem eius, & sicut concursus passiuus materiæ ad eductionem formæ prior natura est eductione ipsa, atq; forma: cum sit causa vtriusq;, ita productio materiæ ex nihilo prior natura est eductione ipsa, & forma in ordine materialis causæ. Per eductionem autem formæ, simul exiuit forma de potentia materiæ ad actum, & vnita est eidem materiæ, & cum ex vnione formæ cū materia resultet compositum, per eandem actionem realem, quæ dicitur eductio formæ, tria acceperunt esse de nouo, forma, vnio, & compositum,quamuis,neq; forma,neque vnio dicantur simpliciter fieri,sed solum compositum.

Notandum est secundo hanc vnam actionem non fuisse veram generationem quod probatur ex definitione generationis tradita ab Arist.1.lib.de Gener.cap.4. nempe Generatio est *mutatio huius totius in hoc totum nullo sensibili permanente.* In qua pro genere ponitur mutatio,sed productio corporis cœlestis, aut elementi non fuit mutatio; ergo nec fuit generatio. Probatur minor,quia mutatio dicit transitum alicuius subiecti ab vna forma in alteram, vel à priuatione saltem formæ, quæ est terminus à quo ad formam ipsam,sed materia cœlorum,vel elementorum non transiuit ab vna forma in alteram: cum nulla forma in ea præcesserit, nec etiam à priuatione, sub qua nunquam fuit, quia in eodem puncto, in quo creata est, habuit propriam formam; ergo non potuit esse subiectum mutationis nec proinde generationis, sed solius actionis substantialis, quæ non est mutatio, nec generatio, sed eductio formæ,& productio totius compositi.

Si autem dixeris satis esse ad rationem mutationis,quod materia,licet in eodem instanti temporis,prius secundum rationem intelligatur à nobis sine forma; deinde verò sub illa, nā vt intelligitur terminare creationem partialem, per quam fit, intelligitur sine forma; ergo intelligetur sub priuatione eius. Probatur hoc antecedens primo, quia ratione sui, & non vt coniuncta formæ terminat creationem. Secundò,quia vt est terminus creationis, intelligitur esse subiectum eductionis, circa quod operatur agens ad educendam formam;ergo vt sic non intelligitur cum forma, sed sine illa, & intelligitur 19

ligitur potens eam habere; ergo priuata, & deinde intelligitur cum forma de potentia eius educta in eodem instanti temporis, ergo intelligi potest, tanquam subiectum, quod mutatur in eodem instanti à priuatione ad formam, qui sunt terminus à quo, & ad quem generationis.

Respondeo hæc solum esse vera in imaginatione, non in re, & ideò non satis esse ad veram, & realem generationem, sed solum ad imaginariam. Quod hoc arg. (nisi ego fallor) euidenter probatur. Nam vel in primo instanti, in quo creata est materia cœli, aut elementi, & cœlum ipsum, aut elementum factum, verè, & realiter materia fuit sine forma, vel solũ apprehenditur fuisse sine illa. Primũ implicat contradictionẽ: nam cũ euidens sit in eodẽ instanti eam habuisse, euidenter etiã sequeretur in eodẽ instanti eã habuisse, & nõ habuisse; quæ sunt duo contradictoria, solũ ergo fuit sine forma in apprehensione, sed vera priuatio est vera, & realis carẽtia formæ; ergo nunquã habuit materia horum corporum veram priuationem, nec verè fuit sub illa, sed solum in apprehensione. Ex quibus euidenter etiam infertur non fuisse subiectum veræ, ac realis mutationis, sed solum mutationis apprehensæ, aut excogitatæ. Et ex hoc apertè etiam sequitur in eodem instanti non fuisse veram generationem, sed solum excogitatam, quia cum mutatio se habeat ad generationem tanquam genus, etiam est euidens consequentia à superiori ad inferius negatiuè, quod vbi non est vera mutatio, non potest esse vera generatio.

20 Propterea notandum est tertiò, ad generationẽ omnino necessarium esse, quod materia prius tempore sit sub priuatione formæ, quam sub eadem forma compositi de nouo geniti: & cum naturaliter non possit esse sine vlla forma, necessarium quoque est ex consequenti, quod prius tempore sit sub forma compositi, quod corrumpitur, necessarium ex consequenti dico esse hoc vltimum, quia ad rationẽ generationis non pertinet per se, quod materia sit sub alia forma, sed solũ, quod sit sub priuatione, sequitur autem illud ex hoc supposito ordine naturali successionis formarum in eadem materia. Probatur autem primum, quia implicat contradictionem, quod materia in eodem instanti sit sub priuatione vnius formæ, & etiam cum eadem forma; ergo necesse est in alio instanti sit sub vtraq; sed non dantur duo instantia temporis immediata; ergo necesse est etiam dari tempus inter illa, in quo etiam est necessarium materiam non esse sub forma, cum in secundo instanti, quod sequitur post illud tempus inter medium, incipiat esse sub ea, & ideo erit sub priuatione toto illo tempore. Ad motum verò successiuum non requiritur, quod mobile prius tempore, quam moueatur sit sub termino à quo, sed potest corpus productum in instanti, incipere motum in eodem, vt contingit in cœlo. Et ratio huius differentiæ est manifesta, quia mutatio est in instanti, motus verò non nisi in tempore, ideo potest fieri, quod corpus incipiat moueri in instanti, & non moueatur in eo, sed in tempore sequenti, id autem quod mutatur, in eodẽ instanti, in quo incipit mutari, etiã mutatur, repugnat verò mutari, & esse sub termino à quo mutationis in eodẽ instanti.

Ex tota hac doctrina colligitur, quod 21 licet in rebus generabilibus conuertatur eductio formæ de potentia materiæ cum generatione, atque etiam realiter cum corruptione, quia eadem actio, quæ est eductio, realiter est generatio vnius compositi, & corruptio alterius; sed eductio absolutè sumpta, & secundum se, abstrahit à Generatione, & quasi superior

rior est ea, quare potest esse sine illa, sicut quodlibet superius sine suo inferiori determinato, & verè reperta est separata à generatione in prima productione corporum naturalium, sed coniuncta cum alio inferiori, hoc est cum productione substantiali eorundem corporum, quæ non est generatio, vt probatum est, sed productio substantialis prima non habens speciale nomen, habens tamen specialem rationem substantialis productionis distinctæ à generatione, & corruptione, solum fortè ratione accidentali, vel etiam essentiali, si hæc non solum à termino ad quem, sed etiam à quo sumenda est.

22 Si autē inquiras, quid habeat pro termino à quo hæc mutatio substantialis, si nō habet priuationem. Respondeo, quod in quantum est eductio formæ de potentia materiæ, habet pro termino à quo esse formæ in potentia materiæ, & pro termino ad quem esse actuale, atque extra causas eiusdem formæ. Si vero sumatur, vt productio substantialis totius compositi, habebit pro termino à quo solam negationem eiusdem compositi, quia est prima productio, quam nec præcessit aliud compositum, neque eius corruptio. Itaque cœlum ex non cœlo factum est, & aqua ex non aqua, quæ puram, & solam negationem dicunt. Aristoteles verò, quia non putauit dari primam productionem substantialem, sed vnum fieri ex altero per generationem, ita vt generationem vnius antecedat corruptio alterius, in infinitum, ideo putauit omne quod fit ex priuatione sui fieri debere, & non ex pura negatione, & per generationem, non per alteram mutationem. Nos verò fide supposita de inceptione mundi, necessariò debemus ponere corpora quædam esse primo facta, ita vt productionē eorum nō præcesserit aliorum corruptio sed omnino nihil. Hæc verò prima corpora, si iuxta eorum naturam facta sunt (quod tanquam certum suppono) non potuerunt fieri per creationem propriam, ita vt per vnicam actionem creationis totalem, & completam factum fuerit integrum corpus ex nihilo, tanquam primarius terminus eius, sicut factus fuit Angelus, quia præcipua eorum pars, quæ est forma materialis, fieri debuit dependenter à materia, sicut dependet in esse; ergo non ex nihilo per creationem, sed per eductionem de potentia materiæ; ergo iam creatio non potuit primo terminari ad totum, cum repugnet parti, & ideo non potuit totum fieri primo per creationem, sed sola materia, totum verò per productionem substantialem, quæ realiter est eadem actio cum eductione formæ, & vnitione eius cum materia, sed vt est eductio, atque vnitio intelligitur tanquam incompleta, vt productio totius tanquam completa, & iste est modus probabilior, quo fieri debuerunt prima corpora. Nam quod alij moderni excogitauerunt facta esse per quandam productionem substantialem completā, atq; totalem, compositam tamen ex duplici actione partiali, & incompleta, nempè ex partiali creatione materiæ, & eductione formæ de potentia eius, nō potest sustineri secundum principia veræ Philosophiæ. Quia creatio materiæ, & eductio formæ de potētia eius sunt actiones specie distinctæ, non solùm propter terminos ad quos formaliter diuersos, sed etiam propter modos diuersos formaliter, & quasi oppositos: cum vna sit ex nihilo, & alia ex præsupposito subiecto, quare repugnat ex tam diuersis, & oppositis actionibus componi tertiam, per quam fiat compositum, sed per eandem eductionem formæ habentē modū completū, & ratione distinctā factum est, vt iam diximus. 23

Ad

24 Ad primum ergò argumentum, distinguendum est antecdens, quod eductio formæ de potentia materiæ sit eadem actio realis cum generatione: nam in rebus generalibus, & corruptibilibus verum est, sed secundum se sumpta, vt ab his abstrahit falsum, quia necessariò ponenda est eductio, vbi repugnat generatio, vt in eadem productione prima corporum probauimus.

Ad secundum. Respondeo dispositiones formæ introducendæ duplices esse, quasdam antecedentes introductionem eius, & alias eam consequentes in eodem instanti; antecedentes sunt calor, & siccitas, quas inducit ignis in materiā ligni (siue recipiantur in sola materia, siue in toto ligno,) consequentes verò, quas secū adducit forma ignis genita, (has enim necessariò distinguunt ab illis qui tenent in toto composito recipi accidentia, & non in sola materia) antecedentes autem necessariæ sunt pro expulsione contrariarum, atque etiam formæ substantialis, quarum necessitas cessauit prorsus in prima productione corporum, in qua, nec alia forma expellenda, nec aliæ dispositiones præcesserunt, sed secundum ordinem naturalem primæ productionis à primo agente determinanda fuit materia ad talem formam sine vllis dispositionibus, & simul educenda forma de potentia eius, & vnienda materiæ per eandem actionem realem, & substantialem, per quam factum est etiam totum corpus. Quare negandum est, quod semper debeat præcedere materia sub priuatione formæ, vt fiat totum compositum, vel à priuatione moueri ad formam, sed hoc in solis formis generabilibus, & post primam productionem corporum verum est. In prima verò, nec fuit necessarium, nec naturaliter possibile. Vnde nec sequitur ex eductione harum formarum de potentia materiæ, quod corpora cœlestia facta sint per generationem, vt probatum est.

QVAESTIO III.

An forma accidentales educantur de potentia subiectorum.

SVbiectum se habet respectu accidentis, quod in se recipit tanquam materia, & propterea quæritur, an de potentia eius educatur. Sed non disputamus modo, an subiectum accidentium sit sola materia, vel totum compositum, quia quæstionem hanc tangit Aristot. lib. 1. de Generatione cap. 4. vbi disputatur ab eius expositoribus, & ideo in eum locum referendam censemus. 25

Vt autem melius intelligatur difficultas quæstionis, notandum est, triplicem esse formam accidentalem, naturalem, supernaturalem, & artificialem. Naturale accidens vocatur illud, quod naturaliter inest substantiæ, vt albedo, & quantitas. Supernaturale verò, quod à Deo, vt agente supernaturali infunditur animæ, vt gratia per quam iustificatur homo, & charitas, cum cæteris donis, & virtutibus supernaturalibus, quæ semper comitantur eandem gratiam. Forma verò artificialis est, quæ per artem inducitur, vt forma statuæ, vel domus. Accidentia naturalia adhuc sunt duplicia, nam quædam non solùm sunt realia, sed realem, & naturalem denominationem tribuunt subiectis, vt calor, & color. Alia quamuis realia sint, quoddam esse diminutum habent, & ideo non denominant subiectum in quo inhærent, & hæc dicuntur intentionalia, qualia sunt species sensibiles productæ ab obiectis in aere, atq; etiam in sensibus, & intellectu, vt species visibiles, quas colores, & lux producunt in aëre, atque etiam in oculo, vt videantur.

26 Et de accidentibus naturalibus, quæ producuntur per distinctam actionem à subiectis, conueniunt omnes, quod educantur de potentia subiecti, qualia sunt calor, & frigus, & omnia accidẽtia communia. Quod hoc arg. probatur, nam educi de potentia materiæ non est aliud, quam dependere in esse, & fieri ab ea, tanquam ab eo, quod subditur actioni naturalis agentis, per quam producitur forma; recipiendo tam actionem ipsam quã formam in se, sed subiectum subditur actioni agentis naturalis, per quam producit hæc accidentia, & eam simul cum accidenti producto in se recipit; ergo educuntur de potentia eius. Probatur minor, nam in productione caloris lignum subditur actioni ignis, eam simul cum ca-[illegible] in se recipiens, quod est suum con-[illegible] præstare ad productionem eius, & ideo accidens ipsum dependere in esse & fieri ab eodem ligno, quia nec extra illud naturaliter esse potest, nec fieri. De accidentibus verò, quæ non fiunt per distinctam actionem à subiecto, sed virtute eiusdem actionis naturaliter ab eo emanant (vt de proprijs passionibus sentiunt multi) certum est etiam cum hac opinione, non propriæ educi de potentia eius, quia cum non fiant per nouam actionem, nec nouum concursum materialẽ præstat subiectum ad productionem eorum, quare non videntur dependere ab eo in fieri, tanquam à causa materiali, nec ex consequenti educi de potentia eius. Educuntur tamen secundum opinionem aliorum valde probabilem, quod per distinctam actionem fiunt, ab ea per quã producitur subiectum, vt risibilitas per distinctam actionem accidentalem à generatione substantiali, per quam producitur homo.

27 Solum igitur procedit quæstio, de triplici alio genere formarum, nempe de intentionalib. de artificialib. de supernaturalibus, & de singulis proponemus singula argumenta ad probandum, quod nõ educantur de potentia subiectorum, vt occasione eorum breuiter dicamus, quid alij sentiant, & quid sentiendum sit.

Probatur ergo primo, quod species intentionales non educantur de potentia subiectorum, in quibus recipiuntur. Nã eductio formæ de potentia materiæ, aut subiecti fit per transmutationem ipsius, & forma ipsa iam educta licet dependeat in fieri à causa efficienti, à qua producitur, non tamen in conseruari. Exempli gratia, calor educitur de potentia ligni per calefactionem, quæ est vera alteratio eius, & ideo vera transmutatio, sed per species intentionales non transmutatur aer, neque oculus, in quibus producuntur, imo nec per lumen (quod ab aliquibus vocatur forma intentionalis) transmutatur cœlum, in quo producitur à sole, & omnia hæc accidentia postquã producta sunt, dependent à sua causa efficienti, nempe ab obiecto in conseruari, quia absente obiecto statim pereunt, vt species coloris eo sublato; ergo non educuntur de potentia subiecti.

Probatur secundo de artificialibus, nã quod non fit per se, aut per propriam actionem, sed consequitur ex actione, per quam producitur aliud, non educitur de potentia materiæ, sed istæ formæ non fiunt per se, imo nec per propriam actionem, sed per accidens resultant ex motibus localibus instrumentorum, vt excisione, & dolatione, aut expolitione, quæ sunt motus quidã locales, per quos mouentur instrumenta ipsa, & tali modo approximantur partes materiæ, vt ligni, vel lapidis: ex motione verò instrumentorum, & approximatione partiũ materiæ resultat per accidens figura domus, vel statuæ sine aliqua noua actione; ergo formæ

formæ istæ non educuntur de potentia materiæ.

28 Probatur tandem de accidentibus supernaturalibus, quia eductio formæ de potentia materiæ præsupponit potentiam naturalem eiusdem materiæ, per quã possit concurrere ad productionem formæ recipiendo actionem agentis, per quam producitur, & simul formam ipsam, quæ producitur, vt ostendimus in eductione coloris, & caloris; sed in anima non datur potentia naturalis ad recipienda accidentia supernaturalia, vt gratiam, & charitatem, sed supernaturaliter infunduntur ei à Deo; ergo non educuntur de potentia materiæ.

Circa formas intentionales, de quibus procedit primum argumentũ tenet prima opinio, quod non educantur de potentia subiectorum. Ita Soncinas 7. Meta. q. 8. Aegidius in 2. d. 13. q. 2. Alexan. Alensis 8. Meta. textu. 13. Argentinas ibidem art. 3. Cartusiensis q. 1. qui idem sentit de lumine, cum eodem Soncinate propter idem argumentum propositum.

Secunda opinio est Richardi in 2. d. 13. 1. qu. 1. Heruei. d. 18. qu. 1. artic. 2. & quodlib. 7. quæst. 20. quam sequuntur Conimbricenses nostri 1. lib. Phys. c. vltimo q. 12. art. 7. & P. Suarius tom. 1. suæ Meta. disp. 16. sectio 2. dub. 1. & est iam communis ferè inter modernos, videturque nobis probabilior, & tenenda. Probatur hoc ex definitione eductionis à nobis tradita ex doctrina D. Thom. ab omnibus recepta, hoc modo. Formam educi de potentia materiæ est dependere in esse, & fieri à materia, sed species intentionales, atque etiam lumen dependent in esse, & fieri subiecto, quia nec possunt esse extra illud, nec ex consequenti extra illud fieri: cum fieri ordinetur ad esse; ergo verè, & propriè educuntur de potentia subiecti. Aliæ enim conditiones, quas addit opposita sententia, non sunt necessariæ.

Ideo ad argumentum eius, Respondeo, negando maiorem ex ea parte, qua dicit necessarium esse ad eductionem, quod forma non dependeat in conseruari à causa efficienti, à qua producitur. 29
Hoc enim impertinens prorsus est. Et distinguendo aliam conditionẽ de transmutatione subiecti, per quam ait fieri debere eductionem. Nam transmutatio duplex est, vna per quam subiectum disponitur ad corruptionem, alia per quam mutatur quidem accidentaliter, per receptionem actionis ab agente, & eiusdem formæ productæ per illam, sed non disponitur ad corruptionem, quia forma educta, & recepta in eo non habet contrarium. Et de prima transmutatione negandum est esse necessarium, quod eductio fiat per eam, concedendum verò de secunda, quia etiam est impertinens ad eductionem, quod forma educenda habeat contrarium, vel non.

Secundum argumentum tangit formas artificiales, & propter illud tenet prima opinio, quod non educantur de potentia subiectorum. Ita sentiunt Conimbricenses vbi supra.

Sed secunda opinio aliorum modernorum asserit educi de potentia eorum, quæ videtur nobis probabilior. Sed vt melius intelligatur, notandum est, duplicem esse potentiam passiuam materiæ aut subiecti ad recipiendas formas, vna naturalis, altera obedientialis: naturalis est illa, quæ respicit potentiam naturalem agentis: per quam talis forma produci potest, & induci in eadem materia, vel subiecto, vt potentia passiua ligni ad recipiendum calorem dicitur naturalis, quia respicit potentiam actiuam naturalis agentis, per quam naturaliter produci potest calor in eo- 30

eodem ligno. Potentia vero obedientialis dicitur ea, quæ respicit virtutem, & actionem, non agentis naturalis, aut eiusdem ordinis, sed agentis superioris, atque alterius ordinis, cui subditur in ordine ad formam, etiam superioris ordinis, per eam producendam, & talis est potentia ligni, vel lapidis ad formam statuæ. Talis est etiam potentia animæ ad gratiam, & dona supernaturalia recipienda, & per hanc potentiam obedientialem concurrit lignum passiuè ad recipiendam actionem artificis, & formã statuæ, per eam producendam: ex cuius concursu passiuo dependet productio eiusdem formæ, quia sine eo non potest produci secundum communem ordinem in rebus cõstitutum, sicut nec potest esse in rerum natura, nisi ita tali subiecto inhæreat. Et eodem modo, per potentiam obedientialẽ concurrit passiuè anima ad actionem Dei, vt agentis supernaturalis per quam producitur gratia, ex cuius cõcursu passiuo dependet productio eius, quia sicut non potest esse extra subiectũ secundum communem ordinem rerum supernaturalium, ita non potest extra subiectum produci.

Hoc supposito, probatur nostra sententia, quia formæ artificiales dependent in esse à subiectis, cum extra illa non possint esse, vt forma statuæ extra lignum, aut aliud subiectum, & dependent in fieri ex concursu eiusdem subiecti per potentiam obedientialem, ita vt nisi per eam concurrat ad recipiendam actionem artificis, per quam producitur eadem forma, atq; etiam ad recipiendam formã ipsam, non possit produci; ergo educuntur de potentia eius. Secundo, quia si non educantur, vt asserit sententia opposita, sequitur produci ex nihilo, hoc est, non ex præsupposito subiecto necessario cõcurrente, & ideo per creationem. Probatur consequentia, quia creatio est productio rei, ex nullo præsupposito subiecto concurrente ad talem productionem. Creari vero tales formas absurdum est: cum fiant ab artifice, tanquam à causa principali proxima, & non à solo Deo.

31 Ad arg. verò pro eadem opin. positum. Resp. negando minorem, quod istæ formæ non fiant per actionem distinctam à motu locali instrumentorũ, & approximationis partium, nam licet actio artificiosa, per quam fiunt, petat illos motus locales, quasi pro dispositionibus, quas necessariò sequitur, eo fere modo, quo generatio substantialis petit approximationem agentis, & passiui præcedentem, quæ est motus localis, & alterationẽ præuiam, per quam producuntur dispositiones, & hanc sequitur naturaliter. Nihilominus actio distincta est, quæ illos naturaliter sequitur, & consecutione quidem, nõ per accidens, sed per se: & ideo non tollitur, quin ex potentia obedientiali subiectorum educantur formæ istæ, quia eodem modo dependent in esse, & fieri ex concursu passiuo subiectorum per eam, ac dependent naturalia accidentia ex concursu passiuo subiectorum per potentiam naturalem.

32 Tertiũ arg. procedit de formis accidẽtalibus supernaturalibus. Propter quod Conimbricenses 1. lib. physic. ca. vlt. q. 11. art. etiam vlt. sequuntur antiquam sententiam Scoti, negantis tales formas educi de potentia animæ, sed creari, vel concreari. Secundam nihilominus sententiam D. Tho. quod verè educantur de potentia obedientiali animæ, sequitur P. Suarius tomo 1. suæ Meta. dispu. 15. sect. 2. & est iam communis fere in schola, & vera. Probatur eodem ferè argumento, quo probatum est de formis artificialibus, nam gratia, & charitas dependent ab anima in esse, cum constet esse accidentia ei in-

ei inhærentia, quæ extra subiectum esse non possunt, secundum propriam naturam. Et etiam dependent in fieri ex concursu materiali eiusdem animæ per potentiam obedientialem, sine quo non possunt fieri in rerum natura seruata cõditione propria accidentium; ergo educuntur de potentia obedientiali eius, & non creantur, nec concreantur. Probatur hæc vltima consequentia, quia creatio propria, aut concreatio pugnat cum dependentia in fieri à subiecto.

33 Ad arg. verò contrariæ opinionis neganda est minor, quod eductio formæ de potentia materiæ, aut subiecti necessariò præsupponat potentiam passiuam naturalem eius, nam licet hoc verum sit in accidentibus naturalibus, nõ insupernaturalibus; in quibus sufficit potentia obedientialis præsupposita, quæ eiusdem ordinis est cum forma supernaturali educenda, & cum actione supernaturali, per quam fit; nam per talem potentiam concurrere potest anima ad recipiendam eandem actionem, eandemque formam per eam productam, & sine tali concursu non potest fieri, sicut nec potest esse extra eandem animam secundum potentiam Dei ordinariam.

QVAESTIO IV.

An formæ substantiales materiales habeant proprias subsistentias partiales.

34 Forma substantialis duplex est, materialis vna omnino dependens à materia, & ideo de potentia eius educta; & spiritualis altera, quæ nec dependet à materia, nec de potentia eius educitur, & hæc est sola anima rationalis, cæteræ autem omnes præter illã sunt materiales, de quibus quærimus, an habeant proprias subsistentias partiales, vel non, de anima verò rationali idem erit disputandum q. sequenti. De formis autem materialibus non dubitamus, an habeant proprias, & partiales existentias, quia supposito, quod existentia non est alia entitas ab essentia actuali extra causas: cum habeant proprias essentias partiales extra causas, habebunt quoq; partiales existentias, sed de subsistẽtia procedit quæstio, quæ vt alibi diximus, est modus vltimo terminans naturam, & faciens eam subsistere, sine dependentia ab aliquo subiecto, à quo sustentetur. Est autẽ duplex, vt docet expresè D. Tho 1. p. q. 75. art. 2. & 3. completa, & totalis, vel incompleta, & partialis. Completa est, quæ terminat naturam completam, & eam constituit in supposito, vel persona: vnde idem est, quod suppositalitas, vel personalitas. Incompleta verò, & partialis est vltimus terminus partialis naturæ, non constituens eam in supposito, vel persona, quia vtrumq; horum dicit subsistens completum, sed solum per se subsistentẽ partialiter, & incompletè, & talis est subsistentia, quam ponimus in materia. De qua sola procedit quæstio, an tribuenda sit formis materialibus, vel non, nam subsistentiam completam certũ est non esse eis concedendã. Sed adhuc subsistere incompletũ duob. modis sumitur, vt, quo, & vt, quod; subsistere vt, quo, non est esse per se, sed esse rationẽ, qua aliud habet esse per se. Subsistere verò, vt quod partiale, est esse quod partialiter subsistit. Et vt exemplo D. Thom. vbi supra vtamur, brachium, vel caput habet subsistentiam partialem, vt quod, quia est id quod subsistit partialiter. De subsistentia igitur, vt, quo, non potest dubitari, an tribuenda sit formis materialibus, quia cum sint rationes formales constituentes naturas, & essentias rerum, quibus conuenit subsistentia, necesse est conuenire

eis subsistentiam, vt, quo, eo modo, quo dicimus animam rationalem esse corpoream, vt quo, quia est forma constitutiua naturæ corporeæ. Difficultas autē quæst. est, an forma materialis sit, quod subsistit partialiter, eo modo, quo subsistit materia, aut brachium, vel caput.

35 Et licet nullus sit, qui tales subsistentias partiales ei concedat, his duobus argu. videtur probari, quod illas habeant. Primò, quia esse per se, & esse in alio opponuntur immediatè; ergo non datur medium inter vtrumq; modum essendi, sed esse in alio per inhærentiam est proprius modus accidētiū, & esse per se proprius modus substantiarum; ergo necessaria erit, & immediata consequentia de re quacunque; quod si non sit in alio per inhærentiam, erit per se subsistens, & de formis materialibus non est verum, quod sint in alio per inhærentiam; ergo erunt per se subsistentes, sicut formis potest cōuenire, quare nō potest eis denegari propria subsistētia partialis, nisi dicatur esse accidētales formas inhærentes subiecto.

Secundò existentia actualis non est vltimus terminus naturę, sed quasi communis naturæ substantiali, & accidentali, quia eo ipso, quod quælibet earum est entitas realis extra causas, actu existit; ergo formis materialibus concedendus est alius terminus vltimus, per quem essentia earum vltimo terminetur, sicut conceditur formis accidentalibus præter actualem existentiam inhærentia actualis, per quam natura accidentalis vltimo terminatur, sed præter modum actualis inhærentiæ accidentalis, non est excogitabilis alius modus ei conueniens, nisi subsistentiæ per se; ergo iste erit eis concedendus, qui videtur eis debitus, cum materiæ debeatur, nam hæc potentia est, illæ sunt actus, quibus magis debetur modus essendi per se, quam potentiæ.

Communis tamen sententia tenet has formas non habere proprias subsistentias partiales. Ita D. Th. expressè 1. p. q. 45. art. 4. q. 90. art. 2. q. 100. art. 2. & q. 75. art. 2. & 3. Cai. eisdem locis. Ferra. 2 lib. contra gentes. cap. 68. § *quantum ad secundum*. Molina. 1. p. q. 29. art. 2. ad 3. Fonseca. 5. Meta. cap. 8. q. 5. Suarius Tomo 2. Metaph. disput. 34. sect. 5. num. 14. Gabriel Vazquez 1. par. disp. 125. capit. 4. & est vera, & tenenda. Probatur primò, quia per se subsistere dicit subsistere sine dependentia à subiecto, à quo aliquid sustentatur per inhærentiam, sed forma materialis dependet in suo esse à materia, tanquā à subiecto, in quo inhæret, & à quo sustentatur; ergo non conuenit illi subsistere per se, etiam partialiter. 36

Secun. modus operandi sequitur modum essendi, sed forma materialis non operatur per se, sed dependenter omnino à materia, vt per se est manifestum; ergo nec habet modum essendi independentem à subiecto, quod est non habere modum perseitatis, qui est modus subsistentiæ, sed modum actualis inhærentiæ ei oppositum.

Pro solut. argu. explicandum est, quem modum essendi sibi proprium habeant formæ substantiales materiales, in quo tria mihi videntur certa. Primum est præter actualem existentiam alium modum essendi esse eis concedendum distinctum ex natura rei ab earum essentia, vel natura, per quem vltimo terminetur eadem natura partialis. Prob. hoc, quia talis modus conceditur accidentibus, quem vocamus actualem inhærentiam in subiecto. Secundò certum est, hunc modum formarum materialium non esse modū perseitatis. Probatur, quia perseitas essendi repugnat inhærentiæ in alio, sed istæ formæ actu inhærent materiæ, & in ea sunt, tanquam in subiecto, in quo sustentantur, 37

& extra quod non possunt naturaliter sustentari; ergo non habent modum per seitatis. Tertiò certum est talem modum inhærentiæ non esse realiter accidentalem, sed substantialem. Quod sic probo, quia modus iste essendi eorum est terminus naturæ, sed natura eorum est substantialis; ergo modus iste secundum entitatem substantialis esse debet, & non accidentalis.

Sed cum sit actualis inhærentia in ma-
38 teria explicandum est, an differat formaliter ab actuali inhærentia accidentis, & in quo, nam esse entitatem substantialem & non accidentalem, sicut inhærentia accidentis materialis differentia est, non formalis. Et dicendum est, hunc modum inhærentiæ valde similem esse inhærentiæ accidentium, in hoc tamen ab eo differre, quod inhærentia formę substantialis est per informationem substantialem, per quam confertur subiecto esse substãtiale, & qua media constituitur totum per se, & substantiale, inhærentia verò accidentiũ est per informationẽ accidentalẽ, per quam confertur subiecto esse accidẽtale, & constituitur compositum accidentale. Ex quib. facilè intelligitur non solùm differre per entitatem substantialem vel accidentalem, sed per rationem formalem; ita vt licet conueniant formaliter in eo, quod vterq; modus est inhærentiæ actualis, sed conuenientia hæc vniuersalis est, sub qua distinguũtur formaliter vnus, & alter modus inhærendi, nam actualis inhærentia accidentis, non solũ est inferioris ordinis secundum entitatem, sed secundum propriam rationem formalem iam explicatam.

Ex his respondetur ad formam 1. argu.
39 concedendo, quod esse per se, & esse in alio sunt quasi immediatè opposita, & ideo necessaria est consequentia in quacunque re, quod si non sit in alio per inhærentiam erit per se subsistens, sed cum dicitur de formis substantialib. nõ esse verum, quod sint in alio per inhærentiam, distinguendum est, quia non est verum, quod sint in alio per inhærentiam accidentalem, & modo accidentali, benè tamen, quod sint in alio per inhærentiam substantialem, & modo substantiali, hoc est per informationem substantialem, vt explicatum est.

Et si dicatur modum per se conuenire substantijs, ex propria natura, & modum inhærendi accidentib. & proinde repugnare substantijs. Respondetur, repugnare quidem substantijs modum inhærendi accidentalem, non solùm materialiter sumptum, sed etiam formaliter, & modũ etiam inhærendi quemcunq; repugnare substantijs completis, sed modus inhærendi per informationem substantialem, non repugnat substantijs incompletis, quales sunt formæ. Vnde nec valet in eis consequentia, quod si sint in alio, non sint substantiæ, quamuis sequatur nõ esse substantias completas, nec etiam, quod si sint in alio, eo ipso sint accidentia: quia non sunt in alio per inhærentiã accidentalem, quæ sola conuertitur cum accidentibus.

Ad 2. neganda est minor, quod præter
modum inhærentiæ accidentalis non sit 40
possibilis alius modus cõueniens formis materialibus, nisi modus subsistendi per se, quia possibilis est modus inhærendi substantialis per informationẽ substantialem iam explicatum, qui medium quodammodo tenet inter subsistentiam, & inhærentiam accidentalem. Et iste conuenit eisdem formis, tanquam vltimus terminus naturæ, vel essentiæ earum, sicut actualis inhærẽtia accidentalis conuenit formis accidentalibus. Ad aliud verò, quod de materia additur, dicimus subsistentiam non deberi materiæ, vt potentiæ, sed vt primæ potentiæ, primoq; sub-

cto, cui repugnat fieri, nisi per creationem: cum præsupponatur formis omnibus ex natura rei, & ex consequenti compositis ex ea constituendis, atque etiam cum subijci debeat omni transmutationi substantiali, & sub diuersis transmutationibus substantialib. permanere destructis compositis, atq; formis. Propter hæc itaque debetur materiæ partialis subsistentia, & non propter perfectionem. Vnde non sequitur, quod debeatur formis substantialibus.

QVAESTIO V.

Vtrum anima rationalis adhuc informans corpus habeat propriam subsistentiam partialem.

41 DVPLICEM statum habet anima rationalis, primum in corpore illud informando, secundū iam ab eo separata post mortem. Et quamuis de hoc postremo pauci dubitent, an in eo habeat subsistentiam propriam, quidam tamen moderni negant, quod separata à corpore subsistat, sed dicunt habere quendam modum perseitatis, qui non est subsistentia. Et potissimum fundamentum eorum est, quod subsistentia dicit modum essendi completum, per quem fit res omnino incommunicabilis: vnde idem est, quod suppositum, vel persona, & sic loquuntur de ea sancti Patres; ergo non potest esse partialis, aut conuenire parti, quia pars non est incommunicabilis, sed communicatur toti; & cum anima rationalis separata à corpore sit incompleta substantia, non potest habere subsistentiam completam, sed non datur incompleta; ergo non habebit veram subsistentiā, sed modum quendam perseitatis similem subsistentiæ.

Hæc tamen sententia difficilis est, propter hoc argumentum. Certum est in fide catholica, quod anima Christi in triduo mortis eius, dum erat separata à corpore, erat vnita verbo, non minus, quantum erat in corpore; sed vnio fiebat per communicationem diuinæ subsistentiæ; ergo subsistebat per subsistentiam verbi, capax quæ illius erat, sed id quod est capax alienæ subsistentiæ debet esse capax propriè si vt in se est relinquatur; ergo anima rationalis Christi capax erat subsistentiæ propriæ, quam haberet, si dimitteretur à verbo, vel non esset ab eo assumpta, & cum sit eiusdem speciei cum nostris; sequitur omnes habere proprias subsistentias partiales. Probatur minor secundi syllogismi, quia vnio personalis non est aliud, quam subrogatio alienæ subsistentiæ loco propriæ; ergo illud, quod est capax alienæ sibi communicatæ per vnionem, capax erit propriæ; eamque habebit, si dimittatur, vel non assumatur.

Secundò, per se operari non conuenit, nisi per se subsistenti, quia operari præsupponit rem esse in suo esse perfectam, sed anima rationalis separata per se operabatur, cum per se intelligeret, & vellet; ergo erat perfecta in suo esse, quod non haberet, nisi per subsistentiam partialem & sibi propriam. Et hæc argumenta efficaciter probant intentum, modus quæ perseitatis, quem habere dicunt, vera subsistentia est, quamuis non velint eum appellare subsistentiam; nam si per illum dicitur esse anima per se, & independenter à subiecto, nihil amplius præstare potest subsistentia, & ideo concedentes ei modum perseitatis, reipsa concedunt ei subsistentiam, & solo nomine eam negant. Tenendum igitur est cum communi sententia totius scholæ, quod anima rationalis separata habeat propriam subsistentiam partialem. 42

Ad argumentum verò eorum negandum est, quod subsistentia dicat ex se quid incom-

incompletum, nisi sumatur pro totali,& completa quemadmodum nec substãtia, sed sicut hæc diuiditur in completam, & partialem, ita subsistentia, vt docet expresse D. Thom. 1. p. q. 75. art. 2. & 3. & Sancti Patres de completa, loquuntur, pro qua simpliciter accipienda est, & ideo asserunt conuerti cum supposito, aut persona, & de sola completa verum est, quod faciat rem omnino incommunicabilem: partialis verò, cum sit imperfecta atq; incompleta, relinquit naturam partis per se etiam communicabilem toti. Sed adhuc eam facit incommunicabilem per vnionem, quia anima rationalis separata non est assumptibilis ad vnionem, nisi destruatur propria subsistentia.

Quæstio igitur principaliter procedit
43 de anima rationali coniuncta corpori, an etiam in eo habeat propriam subsistentiam partialem. Et 1. opinio tenet non habere illam: probatur, quia esse per se, & in alio sunt modi essendi oppositi; ergo repugnat eidem rei simul conuenire, sed anima rationalis est in corpore per veram, & realem inhærentiam, non minus quam cæteræ formæ materiales; ergo habet modum essendi in alio, quare repugnat simul habere modum essendi per se, qualem tribuit subsistentia. Quod præsertim videtur necessarium, quia non alia de causa negatur propria subsistentia materialibus formis, nisi, quia inhærent materiæ eam informantes; ergo cum anima rationalis inhæreat per informationem eidem materiæ, non poterit ei concedi simul cum inhærentia subsistentia propria. Si autem dicatur informare corpus, non dependenter ab eo; sicut informant materiales formæ, in contrarium est, quod siue informatio sit dependens, vel independens, non potest intelligi sine actuali inhærentia, sed actualis inhærentia ex se opponitur modo subsistendi per se, & non ratione dependentiæ; ergo etiam si independenter informet, non potest habere subsistentiam. Hanc opinionem tenent moderni quidã, etiam ex his, qui concedunt animæ separatæ propriam subsistentiam, dicunt enim eam non habere in corpore, quia licet ex vi suæ creationis sit ei debita, atque etiam propter operationes, quas habet independentes à corpore, impeditur tamen, ne eam actu habeat in corpore per informationem, quæ cum dicat actualem inhærentiam, non compatitur secum subsistentiam per se. Creationem verò sufficienter terminare, atque etiam esse sufficiens principium, quod, propriarum operationum per existentiam actualem, quam habet independentem à corpore, & per aptitudinem habendi subsistentiam cessante impedimento informationis. Et si rursus eis obijcias D. Tho. expresse asserentẽ creationem esse subsistentium, & animam rationalem esse creatam, & ideo subsistere debere, & tandem, quod etiam in corpore sit subsistens. Respondent sensum eius esse, quod creatio sit subsistentium actu, vel aptitudine, quando verò asserit esse subsistentem in corpore, subsistentiam sumere pro actuali existentia independenti, quam solum vocat subsistentiam comparatione inhærentiæ accidentium, & formarum materialium.

Secunda opinio est expressa D. Tho. 1. 44
p.q.75.ar.2.& q.90.art.2. quod anima rationalis, etiam in corpore habeat subsistentiã partialem, quam sequuntur Caie. ibidem Ferr.2.contra gentes ca.68. Palud. in 3.d. 2. Molin. 1. p. q.29.art.1. Fonseca.1. Meta. cap. 8. q. 5. sect. 4 Suarius tomo.2. suæ Meta. disp. 34. sectio. 5. num. 3. Probat D. Thom. duobus argumentis efficacissimis. Primum est, quia modus operandi proportionatur modo essendi, sed

anima rationalis in corpore operatur per se, vt, quod, cum sit, quæ intelligit, & vult, & omnino independenter à corpore; ergo habet modum essendi per se omnino independens à subiecto, qui est subsistentia. Nec satisfacit huic arg. solutio modernorum asserentium animã esse sufficiens principium operationum per aptitudinem subsistendi, & actualem existentiam independentem, quod sic probo. Prius est rem esse perfectam, aut completam in suo modo essendi, & essentiam eius vltimo terminatam, quam operari, quia complementum substantiale pertinet ad modum essendi substantialē eius, & esse vltimo terminatam, est esse perfectam substãtialiter, actu verò operari accidentale, & extrinsecum est; ergo prius est esse animam substantialiter in se perfectã, atq; vltimo terminatam per subsistentiam, quam operari indepẽdenter, quare non potest habere proprias operationes, quin prius intelligatur habere propriam subsistẽtiam, nec sufficit habere actualem existentiam, & subsistentiam in aptitudine; cum constet per has non esse vltimo terminatam, nec substãtialiter completam.

45 Secundum argumentum D. Tho. est, creatio terminatur ad esse; ergo quod per se creatur, per se habet esse quod est subsistere, sed anima rationalis creatur per se, licet creetur in corpore; ergo est per se subsistens. Nec satis facit huic argumento solutio modernorum, nempe sufficere ad terminandum per se creationē, quod anima rationalis habeat actualem existentiam independentem simul cum aptitudine subsistendi, quia res cõpleta, quæ generatur, habet ex vi generationis, non solum actualem existentiam, sed etiam subsistentiam actualem, quia hæc pertinet ad complementum substantiale eius, tãquam vltimus terminus: & etiam res cõpleta, quæ creatur, vt Angelus eadem, & propter eandem rationem habet ex vi suæ creationis, sed non minus pertinet ad complementum substantiale animæ rationalis partialis substantia actualis, nec minus est vltimus terminus naturæ eius; ergo non minus eam debet habere ex vi suæ creationis.

Probatur tandem, quia vt D. Tho. docet 3. p. q. 50. art. 3. ad 2. & 4. & art. 4. ad primum in morte Christi, nihil nouum accidit corpori, & animæ eius, quantum ad vnionem verbi diuini pertinet, sed in eadem vnione, quam habuerunt à principio, perseuerarunt, & solum habuerunt aliquid nouum, quantum ad vnionem inter se, quæ cessauit per separationem animæ à corpore, in qua consistit mors; ergo eodem modo fuit vnita anima eius verbo iam separata à corpore, & à principio, dum fuit assumpta cum corpore, sed iam separata habuit substantiam verbi, & ideo fuit capax propriæ; ergo etiam à principio, habuit eandem, & fuit capax propriæ, quam proinde haberet, si non assumeretur, & quam proinde habebunt aliæ, dum sunt in corpore; cum non sint assumptæ ad vnionem. 46

Vt autem veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & argumentum oppositæ cõmodius solui possit, notãdum est, totam huius rei difficultatem in eo esse positam, an duo hæc repugnent simul in anima rationali, nempe subsistere, vt quod partiale, & informare. Quod autem non repugnent, sed simul stare possint, ex eminentia, ac perfectione animæ rationalis colligi debet, quæ cum sit forma perfectissima non educta de potentia materiæ, sic informat corpus, vt prius intelligatur habere suum esse per creationem à solo Deo; quare prius intelligitur esse terminum creationis, vt quod creatur, quam informet, & cum creatio ter-

terminetur formaliter ad esse rei, prius intelligitur animã habere esse per se, tanquam id quod est, ex vi suæ creationis, quam intelligatur informare corpus, & cũ modus operandi proportionetur modo essendi, prius intelligitur posse operari per se, & vt quod operatur, quam informet corpus. Et hinc est, quod præcipuas operationes, quas habet ex gradu rationalitatis, ei soli conueniant per se primo, vt quod, corpori vero per communicationem ab anima, ita vt verum sit, quia anima intelligit, & vult, homo cuius eadem anima est pars essentialis, intelligit, & vult.

47 Et ex his intelligitur res quædam scitu digna pertinens ad excellentiam animæ rationalis, nempè simul esse in corpore, id quod est, & id quod operatur, & id quo aliud est, & quo aliud operatur, videlicet homo ipse per eam constitutus, & prius secundum rationem esse, quod est, & quod operatur, quam quo aliud est, & quo aliud operatur, licet vtrumq; habeat in eodem instanti temporis: cum tamen aliæ formæ solum sint id, quo aliud est, & quo aliud operatur.

Et ex his etiam intelligitur id, quod D. Tho. vbi supra docuit, nempe ad excellentiam eius pertinere, quod superet materiam, & eam comprehendat sub se: cum tamen aliæ formæ à materia ipsa cõprehendantur. Superare autem, & comprehendere materiam dicitur, quia ita ei communicat esse, & operari, vt prius illud habeat in se, & à se, tãquam sibi proprium, & sine vlla dependentia à materia, quam illud ei communicet, aliæ vero formæ non habent hæc in se, & à se, sed esse habent quodammodo virtute eiusdem materiæ, de cuius potentia educuntur, & à qua etiam in communicatione eius dependent, & eodem modo virtutem operandi, quam composito etiam communicant, dependenter omnino à materia; ergo anima rationalis per suam eminẽtiam in vtroq; se eleuat supra materiam, ita vt nunquam sub ea sit per dependentiam, cæteræ vero formæ nullo modo eleuentur, sed sub ea semper, & in omnibus sint.

Intelligitur tandem, id quod desiderabatur, videlicet non repugnare duo hæc in anima rationali in corpore existenti, esse id, quod per se est, & independenter à subiecto, vel materia, & simul inhærere eidem materiæ per informationem independentem. Et cum modus essendi per se, vt quod, independenter omnino à materia, & subiecto, & ab alio sustentante sit subsistere per se, negari non debet, nec potest, quod simul habeat animæ rationalis in corpore existens, & subsistere, tanquam quod partiale, & informare materiam. Sed quia opposita opinio excellentiam animæ rationalis, ex qua prouenit duo hæc non repugnare, non satis intellexit, ideo ei denegauit propriam subsistentiam partialẽ in corpore, quã extra corpus aliqui ex opinantibus eidem concesserunt. 48

Ad argumentum vero eiusdem opinionis distinguendum est antecedens, quod esse per se, & in alio sint modi oppositi, nam esse in alio dependenter ab illo eo modo, quo conuenit accidẽtibus & formis materialibus opponitur modo essendi per se, sed esse in alio eo modo, quo cõuenit animæ, nõ opponitur modo essendi per se, sed simul cum eo esse potest, præsertim respectu eminentioris formæ. Cuius ratio est manifesta, nam ea, quæ in inferioribus dispersa sunt, & sæpe repugnantia, simul & vnita reperiuntur in superioribus, vt patet in eadem anima rationali, in qua esse corporeum formaliter, vt quo, & esse spiritualem formaliter etiam, vt, quod, reperiũtur simul, licet in inferioribus formis reperiri nõ possint, & virtutes calefaciẽdi & 49

infrigidādi, emoliendi, & indurandi, quę in inferioribus causis simul esse non possunt reperiuntur vnitæ. En in superiori tandem modus operandi necessariò, & liberè, hoc est ex determinatione ad vnū, & ex indifferentia oppositi, & repugnantes reperiuntur in eadem voluntate nostra, vt per se est manifestum.

QVAEST. VI.
An ex materia, & forma fiat Vnum per se.

50 VT intelligatur quæstio notandum est, vnum multis modis sumi, vt docet Arist. 5. Met. tex. 13. nam aliud est vnum per se, aliud vnū per accidens: vnum per se, quod habet vnam naturam, aut essentiam, atq; vnam speciem prædicamentalem per vnam definitionē explicabilem: vnum per accidens, quod non vnam, sed plures, vt album, vel musicum, quæ simul naturam substantialem corporis, & accidentalem albedinis continet, & ideo non potest in vno prædicamento collocari, vel vna definitione explicari. Quo relicto vnum subdiuiditur in simplex, quale est Deus, & compositum quale est Angelus, qui ex esse, & essentia, atque ex genere, & differentia, componitur. Et de vno simplici non procedit quæstio, cum euidens sit ex duabus distinctis rebus, & adeò diuersis non posse constare, quod simplex est, sed si vnū per se ex eis fit, compositūm esse debere. Et de hoc est quæstio, an ex forma, & materia fiat vnum compositum substantiale per se, vel solum per accidens.

51 Et quod non possit fieri vnum per se probatur duplici arg. 1. quia materia, & forma non solum sunt diuersę entitates, sed diuersam rationem formalem habent, actus, & potentiæ; ergo non videntur ita posse coniungi, vt ex eis fiat per se vnum, nam si coniungi possunt, vel medio aliquo accidenti coniungi debent, vel media aliqua substantia, vterque modus coniūctionis est impossibilis; ergo vniri non poterūt, nec facere vnum per se. Probatur minor de accidenti, quia qualis est modus vnionis, talis est vnio, si ergo sit accidentalis, vnio etiam accidentalis erit: vnde si materia, & forma vniuntur per modum vnionis accidentalis, vnum tantum accidentale constituent, & ideo vnum per accidens, sicut album, aut musicum, & non per se. Quod vero non vniantur per modum vnionis substantialem, sic probari potest. Talis modus substantialis, vel est eadem entitas cum materia, & forma, vel diuersa; si eadem sit, iam materia, & forma vnientur seipsis, & nō per medium reale, quod videtur impossibile; si vero sit entitas distincta ab vtraque, & quasi actus esse debeat, cū sit nexus vtriusq;, sequitur nō posse ex eo simul cum forma, & materia resultare vnum per se. Probatur consequentia, quia ex tribus entitatibus distinctis, & duplici actu cum vna tantum potentia, non potest resultari vnum per se.

Secundo, quia si vniuntur per aliquem modum, cum distinctæ sint partes realiter, distinctus etiam debebit esse modus vnionis ex parte materiæ, & formæ, & ideo ad minus erunt ponendi duo modi vnionis, quod præsertim videtur necessarium in vnione animæ rationalis cum corpore: nam cum hæc sit spritualis, non poterit eā attingere modus vnionis corporeus, sed per incorporeum vnietur, materia vero modum corporeum petit, ergo duo erunt necessariò ponendi, quia repugnat eundem esse spiritualem, & corporeum, & ita cōponetur homo ex quatuor entitatibus realibus, quod nec videtur possibile, nec conueniens tot entitates reales multiplicare. 52

Veritas huius rei est, quod ex forma, & ma-

& materia sit vnum compositum substãtiale,& per se,ita tenet expresse Aristo 2. lib. de anima cap.1.tex.7.& 8.Met.tex.15. vbi sic ait. *Quid est quod hominem facit vnum,quod si quemadmodum dicimus,hoc quidem materia, hoc vero forma est, & hoc quidem potẽtia,hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse, quod quæritur.* Ita etiam D.T.1.p.q.75.art.1.& cum eo omnes Interpretes Aristot.& vniuersa schola. Probatur vnica ratione deducta ex verbis eiusdem Arist.hoc modo. Potẽtia per se ordinatur ad actum,& potentia substantialis per se ad actum substantialem, sed materia est potentia substantialis; ergo per se respicit actum substantialem, qui est forma,& respicit illum,tanquam receptaculum eius; ergo per se recipit illum,& per se actuatur ab eo,sed talis receptio, & actuatio dicit vnionem per se;ergo per se vniũtur, & ex tali vnione per se necesse est vnũ etiã per se resultare. Quod præsertim necessariũ est: cum forma sit potentia substantialiter incompleta, & forma actus etiam incõpletus substãtialiter.Ex quo necessariò sequitur ita vniri formæ, vt eam quasi substantialiter compleat, quod non potest intelligi,nisi ex vtraque,tanquam ex incompletis fiat vnum per se completum substantiale.

An forma, & materia vniantur per immediatè, vel per aliquem modum vnionis medium.

53 VT autem melius intelligatur, quonammodo vniantur materia, & forma ad constitutionem vnius compositi per se, & arg.in contrarium facilius soluatur, tria sunt explicanda de vnione, primum an vniantur per aliquem modũ vnionis,vel immediatè per se,secundum quid nam sit modus ille vnionis, tertium quotuplex sit hoc est, an vnus tantum, vel plures.

Circa primum tria sunt præsupponenda,tanquam certa.Primum est,quod forma, & materia non solũ vniantur secundum locum, vt aliqui falso dixerunt putantes non esse aliud vniri,quam in eodẽ collocari loco, quod patet esse falsum, quia materia, & forma vniuntur ad constituendum compositum secundum esse substantiale;ergo debent vniri secundũ substantiam, sed vnio secundum locum est accidentalis, & prorsus extrinseca; ergo falsum est,quod solum vniantur secundum locum.Secundo,quia anima rationalis, & corpus possunt separari secundum esse,ita vt moriatur homo,& nõ separari secundum locum, quia non est necessariò animã locum mutare, sed potest à Deo in eodẽ conseruari loco; ergo vnio formæ cum materia ad constituendam totum,plusquam localis debet esse. Nec sufficit illud, quod quidam addiderunt vnioni locali dicentes, non solum vniri secundum locum, sed etiam secundum dependentiam vnius ab altera. Nã 54 hoc imprimis aperte est falsum,quia nõ est intelligibilis actualis dependentia inter materiam, & formam,nisi intercedente informatione, nam si forma non informat materiam, non dependebit actu ab ea secundum aliquod esse substantiale ,vel accidentale,nec etiam materia ab ipsa: cum nullum esse ab ea recipiat; ergo fictitia est talis dependentia,& non vera. Et rursus sine illa possunt constituere compositum, vt patet in anima rationali, quæ vnitur corpori, & cum eo constituit hominẽ, sine vlla prorsus dependentia ab eo. Ac tandem licet vera posset esset dependẽtia,cum sola vnione locali,non sufficeret,quia per illam non vnirentur secundum esse; ergo nec constituerent vnum secundum esse.

Secun.certum est, non solũ vniri for- 55 mam, & materiam per relationem, vt

falsò putauerunt Scotus in 1. d. 30. qu. 4. & Duran. in 3. d. 5. qu. 2. dicentes vnionem esse relationem inter partes vnitas, quia statim ac vniuntur, dicuntur ad aliquid, cum tamen ante vnionem nullam relationem haberent, nam hæc relatio vnionis consurgens inter partes vnitas accidens est; ergo si per solam relationem vniuntur, non vnientur substantialiter, sed solum accidentaliter, per vnionem autem accidentalem non possunt constituere vnum substantiale, sed solum accidentale.

Tertiò, certum est, non solum vniri materiam, & formam medijs dispositionibus, quas agens in eam inducit ad expellendam formam contrariam, & inducendam propriam; nam si istæ recipiantur in toto composito præcedente, tanquam in subiecto, euidens est non permanere in instanti, in quo forma introducitur, & ideò non posse concurrere ad vnionem realem eius cum materia. Si verò sint in sola materia, permanere poterunt, sed cum sint accidentia, solum possunt vnionem accidentalem facere, & per illam non poterit constitui, nisi vnum accidentale. Deinde fieri potest per potentiam Dei absolutam, vt forma vniatur materiæ absque vllis dispositionibus præcedentibus, quod fatentur omnes, tunc ergo remanet difficultas, per quid vnirentur.

56 Supposito ergo, quod in nullo horum accidentium consistat vnio formæ cum materia, quia substantialiter vniri debēt ad constituendum compositum substantiale, quæstio est, an vniantur substantialiter per proprias entitates, & substantias immediatè, vel per aliquem modum substantialem à proprijs entitatibus distinctum.

Prima opinio tenet sine aliquo medio vniri, ita moderni quidam, & videtur imprimis colligi ex Aristo. 8. lib. Metaph. tex. 15. & ex D. Th. 3. cōtra gentes c. 70. quibus locis asserunt, actum, & potentiam sine medio vniri, quod præsertim verum est in prima potentia, & primo actu, quales sunt materia, & forma, nam per se immediatè se respiciunt; ergo per se immediatè vniuntur. Vnde idem Arist. 2. li. de Anima, tex. 2. agens de corpore, & anima constituentibus compositum, ait triplicem esse substantiam in tali compositione, materiam, formam, & compositū; sentit ergo ad generationem substantialem nō concurrere quartam, quæ sit modus substantialis, quo vniantur materia, & forma. Et ratione probatur, quia si detur modus substantialis, quo vniantur ab eis distinctus, non poterit eas vnire, quin eisdem ipse vniatur, tunc ergo, vel vnitur eis per se, vel per alium modum vnionis, ex hoc secundo sequitur processus in infinitum, ex primo verò sequitur non esse necessarium, quia sicut ipse potest per se, & sine alio modo vniri partibus, poterunt etiam partes vniri per se immediatè sine illo; ergo non est ponendus aliquis modus vnionis, quo vniantur.

Secunda opinio est communis inter modernos, quod materia, & forma vniantur per aliquem modum substantialem distinctum ab eis ex natura rei. 57 Itaque præter vnionem secundum locum, vel propinquitatem: præter actionem agentis, per quam effectiuè vniuntur, præter relationem vnionis consurgentem in vtroque extremo, de quibus certum est necessariò intercedere in vnione materiæ, & formæ: ponendus est modus substantialis de nouo productus, per quem substantialiter vniantur, & modus iste productus est per actionem agentis, & præcedit ordine naturæ relationem vnionis inter materiam, & formam, tanquam fundamentum eius.

Quam, vt simul probemus, & explicemus no-

mus notandum est vnionem trib. modis sumi. Primò pro actione per quam materia, & forma vniũtur effectiuè ab agente, quæ ideo vnitio potius, quam vnio vocari debet. Et non est aliud realiter à generatione totius compositi, vt procedit ab agẽte. Secundò accipitur vnio pro relatione inter partes vnitas, quia eo ipso, quod vniuntur: consurgit in eis relatio, à qua denominantur formaliter vnitæ, denominatione tamen accidentali, quia relatio de nouo cõsurgens inter extrema quæcunq; accidentalis est. Tertiò accipitur vnio pro termino eiusdem vnitionis formali, & fundamento vnioni pro relatione, & hæc est, quam dicimus necessariò esse ponendam præter relationẽ partium, tanquam vnionem substantialem, in qua fundatur relatiua.

58 Prob. 1. quia materia, & forma nõ sunt vnitę substantialiter per proprias entitates, quas constat habere, dum separantur, & habere posse, etiam si postquam actu sunt in rerum natura non vniantur; ergo impossibile est, quod de nouo sint vnitæ formaliter, & substantialiter, quin vtraque vel altera saltẽ aliter se habeat nunc, ac prius per aliquid substantiale, ratione cuius dicatur formaliter, & substantialiter vnita: cum prius vnita non esset; probatur cõsequẽtia, quia denominatio vnitæ non est extrinseca, neque accidentalis tantũ, sed formalis, & substãtialis, quare necesse est ponere vnionem substantialẽ à partib. distinctam, per quam vniantur.

Secun. impossibile est consurgere de nouo relationem realem in extremis, nisi mutatione facta in vno, vel altero eorum per nouum aliquid reale, quod sit fundamentum proximum relationis insurgentis, sed in materia, & forma consurgit noua relatio vnionis: quam non habebant prius; ergo ratione alicuius realis, quod de nouo producatur in altero, in quo fundetur noua relatio, quod non potest esse aliud, nisi substantialis vnio, in qua fundatur accidentalis relatiua. Quod etiam probat efficaciter actio ipsa, per quã vniuntur ab agente, quæ vocatur vnitio, & quæ necessariò debet habere aliquem terminum formalem, & substantialem, quæ sit vnio substantialis earundẽ partiũ.

Ad testimonium Arist. & D.Tho. dicimus, materiam, & formam per se immediatè vniri, hoc est, non per aliam materiam, & aliam formam, nec per medium aliquod accidentale, non tamen ita per se, & immediatè, vt excludatur vnio substantialis, quæ modus quidam substantialis est, ratione cuius vniuntur secundum proprias entitates, & essentias, & non per alias. Nec ex hoc multiplicantur substantiæ, quas in re genita posuit Arist. sed verum est tantum esse, materiam, formam, & compositum, nam vnio non est substãtia, sed modus, quo vniuntur duæ substantiæ, ad constituendam tertiam, à quàlibet, imò ab vtraque distinctam, quæ est totum. Vnde non multiplicatur quarta substantia. 59

Ad primum argumentum neganda est minor, quod talis modus substantialis vniatur eisdem partibus per alium modũ, sed per se vnitur, ex quo non sequitur, quod partes ipsæ vniantur per se; nam partes, cum sint res, quæ vniuntur, non possunt, nisi media vnione coniungi, vnio autem ipsa cum non sit res vnita, sed ratio, vel modus vnionis, non per aliam vnionem, sed per se vnitur partibus, sicut punctum, quia est modus, quo continuantur partes lineæ, non vnitur per aliũ modũ eisdem partib. quod concedunt omnes supposito, quod sit modus, & non res.

Quid sit vnio substantialis, & in quo subiecto.

Circa quidditatẽ vnionis conueniunt omnes eam ponentes, quod sit mo- 60

dus substantialis, & entitas realis distincta ab entitatibus materiæ, & formæ, & ideò, quod distinguatur ab eis realiter, non sicut vna res ab alia, sed sicut modus à re, quam distinctionem vocant ex natura rei, & probatur hac ratione, quia est aliquid de nouo productum per actionē; ergo est noua entitas realis distincta ab eis, non quidem completa, quia nec materia, & forma, quas vnit completæ entitates sunt, nec est natura aliqua, sed modus pro vnione partium ad constituendā naturā in eis productus, modus verò incompleta entitas est, & etiā entitas corporea. Quod sic probatur, quia ab agente corporeo producitur, & pro vniendis materia, & forma, quæ sunt partes substantiæ corporeæ, & tandem officium eius ad constituendam substantiam corpoream ordinatur, quas conditiones habere non potest, nisi sit modus substantialis corporeus. Quod verum esse existimamus, etiam de vnione animæ rationalis cum corpore, quia licet anima sit spiritualis, satis est, quod materiæ vniatur, pro constituenda substantia simpliciter, atq; essentialiter corporea, vt vnio ipsa simpliciter censeatur ordinis corporei, non minus quā in cęteris compositis ex materia, & materialibus formis.

61 Quid autem in particulari sit, à nemine ferè explicatur, dicendum tamen est non esse aliud, quam inhærentiam formę substantialis in materia per informationem, quod sic explico, forma accidentalis vnitur subiecto per actualem inhærentiam accidentalem in eo, ita vt vnio accidentalis eius cum subiecto non sit aliud, quam modus ipse actualis inhærentiæ, nec possit excogitari, quid aliud sit: ergo forma substantialis vnitur materiæ per actualem inhærentiam substantialē in ea, & ita non videtur excogitari posse, quid aliud sit actualis, & substantialis vnio cum ea, nisi modus actualis, & substantialis inhærentiæ, qui in quantum se tenet ex parte formæ, vocatur etiam informatio, & actuatio eiusdem materiæ. Ex quibus iam intelligitur, in quonam subiecto sit, est enim in eodem cum forma, nempè in materia. Probatur, quia in eodem subiecto, in quo recipitur forma, recipitur etiam inhærentia eius, per quā in subiecto dicitur recipi, & in eodem subiecto, in quo recipitur forma, recipitur etiam informatio, vel actuatio eius, nam ideo recipitur in subiecto, vt hæc officia in eo faciat, sed forma recipitur in materia, tanquam in subiecto substantialis inhæsionis; ergo in eodem cum ea recipitur substantialis ipsa inhæsio, quæ dicitur vnio, in quantum coniungit eam cum materia, informatio, in quantum illa media forma, quasi se tribuit materiæ, & actuatio, in quantum potentiam materiæ reducit ad actum. Hæc enim tria nomina eundem modum realem vnionis diuerso modo conceptum à nobis significant.

Et sicut recipitur in materia tanquam in subiecto formæ, ita de potentia eiusdem materiæ educitur. Quod sic probo, nam educi de potentia materiæ est exire in actum dependenter à materia, sed modus vnionis exit in actum dependenter à materia; cum prius solū esset in potentia; ergo educitur de potētia eius. Minor per se est manifesta in formis materialibus eductis de potentia materiæ, in quibus simul, ac formæ ipsæ exeunt in actū, fit etiam inhæsio earum in materia, & cū eodem modo necessariæ dependentiæ à materia ipsa, sed in vnione animæ rationalis cum corpore, licet anima ipsa non educatur de potentia materiæ, actualis tamen inhærentia eius in materia fit per actionem agentis naturalis quæ non est alia, quam generatio hominis, nam ideo 62

dicitur

dicitur homo attingere generationẽ hominis, quia attingit vnionem animæ cum corpore, attingere verò idem est, quod facere; ergo per eandem actionem eam facit, & facit dependenter à materia, tanquam à subiecto, circa quod operatur: ergo educit eandem vnionem de potentia eius.

63 Et si dicatur, ergo anima rationalis, licet non educatur de potentia materiæ, quia non dependet ab ea in esse, neque in fieri, saltẽ erit verum, quod vniatur materiæ dependenter ab ea, quod non videtur admittendum. Probatur consequentia, quia si actualis vnio eius cum materia educitur de potentia materiæ; ergo dependet ab illa in fieri, & in esse, etsi vnio dependet: necessariò sequitur, eandem animam vniri corpori dependenter ab eo, & quod amplius est, concedendum erit, quod anima ipsa, vt vnita corpori dependeat ab ipso. Respondeo, quod in hac re non audent moderni quidam concedere, quod anima rationalis inhæreat materiæ, fortasis quia eo ipso, quod actu inhærere concedatur, videtur eis concedenda dependentia eius à materia. Mihi verò non placet hæc sententia, quia intelligo non esse posibile animam informare materiam sine actuali inhæsione in ea. Quod sic probo, anima rationalis informat corpus, illudque actuat; ergo recipitur in corpore sicut actus in potentia receptiua, sed recipiens, vt recipiens est subiectum; ergo anima est in corpore tanquam in subiecto informationis, sed esse in alio, tanquam in subiecto informationis non est intelligibile, nisi per actualem inhærentiam informatiuam; ergo negari non potest; quod anima rationalis inhæreat corpori inhærentia actuali substantiali. Deinde negari nõ potest, quod hæc actualis inhærentia animæ sit effectiuè producta ab homine generante, alioqui non poterit esse causa efficiens generationis, nam cum certum sit non efficere animam vllo modo, nec materiam; si non efficit vnionem substantialem eius cum illa, nihil substantiale producit, nã organizatio corporis ad dispositiones præcedentes pertinet, & ideo non erit causa efficiens compositi substantialis, nec dicetur illud generare, quod absurdum est. Si verò vnionẽ animæ cum corpore producit, certũ est de potentia materiæ eam educere, alioqui efficeret ex nihilo per creationem. Deinde si vnionẽ educit de potentia materiæ, ergo dependet eadem vnio à materia in esse, & fieri, quia hoc idem est educi. Ex hoc autem nõ 64
sequitur, quod anima vllam habeat dependentiam à materia, aut à corpore, in esse, aut in fieri, vel in operari, quia actualis inhærentia, quam habet in materia, omnino independens est, cum sit per informationem substantialem indepẽdentem, sicut anima ipsa in esse, & fieri; & in modo informandi independens est. Nec etiam dependet in eo, quod est esse vnitã, quia licet vnio ipsa dependeat à materia, sed anima independenter vnita est, nam etsi non posit esse vnita, nisi vnio fiat à generante dependenter à materia, & nisi ab vnione ipsa attingatur eadem anima, sed non ex eo, quod attingitur dependet, sicut nec ex eo, quod informat materiam, & recipitur ab ea, & per receptionem attingitur, dependere dicitur.

65 Vnio deniq; non est in forma, tanquam in subiecto, nec educitur de potentia eius quia vtrumq; vt minimum esset imposibile in vnione animæ rationalis. Sed solum dicitur esse in forma per adhæsionẽ, cuius exemplum potest esse punctũ continuatiuum quantitatis, quod est in substantia per inhæsionem, sed in eadẽ quantitate solum per adhæsionem ad partes, quas continuat.

Q 3 Quetu-

Quotuplex sit vnio inter materiam, & formam.

PRima opinio modernorum duplicē ponit, vnam ex parte materiæ, & alteram ex parte formæ. Primò, quia vnio videtur esse causalitas harum partium, quia quælibet exercet suum genus causæ circa alteram, & compositum per vnionem, sed causalitas formalis, & materialis sunt diuersæ, sicut ipsæmet genera causarum; ergo diuersa erit vnio. Secundò, quia vnio substantialis est fundamentum vnionis pro relatione, sed fundamentum relationis distinctum est in vtroq; extremo, vt patet in albedine fundante relationem similitudinis; ergo distincta debet esse vnio ex parte materiæ, & formæ, vt fundare posſit relationem vtriusque. Tertio, quia saltem in partibus hominis, nempe, corpore, & anima necesse est distinctas ponere, ita vt spiritualis sit vna, & corporea altera, alioqui, si vna tantum ponatur, & corporea sit, nō poterit attingere animam, etsi spiritualis, non poterit attingere corpus.

66 Secunda opinio vnam tantum ponit, & illam ordinis corporei Ita P. Franciscus Suarius in 1. tom Met. disp. 13. sect. 9. num. 13. & plures moderni, videturque nobis probabilior. Probatur 1. ex propria natura ipsius vnionis, quæ est esse nexum, aut vinculum plurium; ergo vna cum sit plura attingit extrema; ergo pro duobus extremis sufficit ponere vnam. Secundò, quia si plures ponantur, neutra poterit esse, aut vocari vnio. Probatur consequentia, quia non potest aliquid vnire extrema, nisi ea attingat, sed si ponantur singulæ vniones pro singulis extremis, neutra attinget aliud extremum, in quo est, sed proprium tantum, & eadem ratione non attinget vnionem alterius extremi, cum in eo non sit cum illa; ergo non vniet vllo modo vtrumque, & ideo, nec vnio vocari potest. Tertiò, quia vnio partium ordinatur ad vnitatem compositi per generationem efficiendi, tanquā ad finem, hanc autem vnicam esse constat; ergo vnio partium vnica erit, in hoc enim casu verum est commune illud axioma, non sunt multiplicandæ entitates reales sine necessitate.

Ad primum argu. concessa vtraq; parte antecedentis, neganda est consequentia, quia eadem entitas realis diuerso modo considerata potest esse causalitas diuersarum causarum, vt eadem actio est causalitas finis, & agentis diuerso modo sumpta. Et ratio huius est, quia per eandē entitatem realem potest vtraq; causa suum genus causandi exercere, vt in 2. lib. probabitur; eadem igitur vnio, quæ est actualis, & substantialis inhærentia formæ in materia, in quantum dependet à materia, & in ea recipitur est causalitas eius, & in quantum est informatio, & actuatio formæ, est causalitas eiusdē formæ, nam actuare, & actuari eadem res sunt, sicut actio, & passio. 67

Ad 2. distingu. est minor, quia duobus modis potest intelligi fundamentum esse distinctum in vtroq; extremo, per inhæsionem, vel per attingentiam, & satis est vno, vel alio modo esse distinctum iuxta naturam relationis insurgentis; distinctū autem censetur per attingentiam eo ipso quod attingit vtrumque extremum, licet non sit distinctum in eis per inhæsionem, sicut albedo in vtroque simili. Relatio verò vnionis solum postulat distinctionem eius secundum attingentiam, quia hæc est natura eius, & ideò sufficit vnionem, quæ est fundamentum relationis esse distinctam, hoc modo, ex parte materiæ, & formæ, quamuis non sit distincta secundum entitatem, vel inhæsionem. Exemplum huius habemus in puncto, qui 68

ctio, qui est modus vnionis duarum partium lineæ, & vnus cum sit secundum entitatem, fundat relationem realem vnionis inter partes, quia vtramq; attingit realiter, & ideò censetur distinctus in eis secundum attingentiam, quamuis non sit distinctus secundum entitatem.

Ad tertium negandum est antecedens, quod in partibus hominis sit ponenda duplex vnio, corporea, & spiritualis, sed vna sufficit, quæ cum inhæreat materiæ, attingit animam, non per inhæsionem, sed per adhæsionem, ad similitudinem puncti, qui cum vtramque partem lineæ attingat, neutri inhæret, sed adhæret vtrique & hoc sufficit, vt vtramq; coniungere posit.

QVAESTIO VII.

An plures formæ substantiales possint simul informare eandem numero materiam.

69 DE formis substantialibus quæritur, an possint plures simul informare eandem materiam, quia de accidentalibus certum est, plures simul recipi in eodem subiecto, vt de colore, calore, & cæteris, quia cùm plura simul accidentia requirantur ad ornatum eiusdem substantiæ, plurium etiam simul recipiendorum capax est, nam capacitas accidentalis maiorem habet extensioné. Sed de substantialibus diuersa est ratio: cum quælibet tribuat materiæ esse simpliciter, ac determinatũ in certa specie, & indiuiduo, ideo meritò de eis dubitatur, an plures simul posit recipere eadem materia. Duobus autem modis se habere possunt diuersæ formæ substantiales, nam vel subordinatæ sunt, & vna est quasi superior respectu alterius eaq; imperfectior, & ideò quasi disponere videtur ad aliam, quo pacto se habere dixerunt nonnulli in viuentibus formæ partiales membrorum, vt capitis, & brachij, ad formam totius, quæ est anima, quas posuerunt simul cum ea in eisdẽ membris corporis, vel etiam formam totalem corporeitatis, quam in singulis viuentibus posuerunt, vt gradum substantiæ, & corporis tribuat materiæ eam disponens, ad perfectiores alios recipiẽdos ab anima. Sed de his formis modo nõ loquimur, quia specialis est de eis disputatio in libris de anima. Alio modo se habere possunt, ita vt nullum ordinem inter sese habeant, sed quasi disparatæ sint, vt forma equi, & leonis; forma ligni, & lapidis, & de his procedit quæstio præsens, an possint plures eandem materiam informare. Et conueniunt omnes naturaliter esse impossibile. Cuius ratio satis est manifesta, quia quælibet forma tribuit materiæ esse completum indeterminata specie, & indiuiduo, sed esse simul in duplici specie, & indiuiduo naturaliter repugnat, non solũ, quia sufficienter actuatur materia per vnam formam, & ideò superflueret alia, nec solum, quia diuersę formæ postulant diuersas dispositiones, & magna ex parte contrarias, quas ideò non potest simul recipere ab agentibus, quæ mutuò se impedient in eis imprimẽdis, sed, quia natura determinauit quamlibet portionem materiæ ad constituendum vnum tantum indiuiduum, & in vna determinata specie, quod per vnam formam fit, & ideò secundùm ordinem naturę repugnat plures simul recipere. Propterea quærit titulus quæst. an possibile hoc sit per potentiam Dei supernaturalem, quam absolutam vocant.

70 Et prima opinio quorundam modernorum tenet, implicare contradictionem, & ideò per nullam potentiam posse fieri, cuius potissimum argum. sumitur ex capacitate materiæ hoc modo. Materia re-

ria recipit formam per potentiam, aut capacitatem, quam habet ad illam, sed non habet potentiam ad recipiendum simul plures formas; ergo repugnat eas simul recipere. Minorem probant, quia si talem haberet potentiam, vel esset naturalis, vel obedientialis, non naturalis, quia si naturalis esset, nec sufficienter actuata diceretur per vnam, nec vlla esset repugnantia, quin naturaliter posset simul recipere plures. Probatur consequentia, quantum ad primum, quia si habet potentiam naturalem ad plures, non potest compleri talis potentia per vnam. Quantum ad secundum verò, quia omnis potentia passiua naturalis respicit actiuam etiam naturalem, à qua possit actuari, & perfici; ergo si materia habet potentiam passiuam naturalem ad plures formas simul recipiendas, dabitur virtus naturalis actiua, per quam simul possint induci.

71 Secundò, quia materia, & forma mutuò se respiciunt, & mutuam habent proportionem, sed eadem forma non potest simul informare plures, ac distinctas materias, propter multa absurda, quæ ex eo sequuntur. Nam imprimis sequitur, quod constitueret plura composita numero distincta, vt plures homines, vel leones, deinde, si posset simul informare duas, posset etiam infinitas; ergo non minus repugnabit, quod eadē materia possit plures formas simul recipere. Probatur consequentia, quia non minora absurda sequerentur, nempe, quod eadem materia simul esset sub pluribus speciebus disparatis, & consequenter, quasi chimera, vel hircocerus. Deinde, quod ex tali coniunctione, nec constitueretur vnum numero compositum, nec plura, aut simul vnū, & plura, quia propter identitatem materiæ esset vnum, & propter diuersitatem formarum plura.

Secunda opinio asserit per potentiam supernaturalem posse plures formas simul informare eandem materiam. Ita Greg. in 1. d. 12. q. 3. art. 2. Palud. in 3. d. 14. q. 2. Fonseca 5. Met. cap. 4. q. 4. sect. 5. Suarius tom. 1. Met. disp. 15. sect. 10. num. 60. & moderni ferè omnes, & nobis videtur probabilior. Sed ad illam probandam supponendum est, quod materia dum informatur vna forma, habet potentiam ad recipiendam quamcunq; aliam. Probatur, quia hac forma, quam habet expulsa, potest recipere aliam; ergo expulsa illa habet potentiam recipiendi aliam, sed hæc potentia, nec data est ei de nouo ab aliquo agente, nec dari potest, quia potentia materiæ ad recipiendam quamlibet formam ad substantiam, & essentiā eius pertinet prorsus inuariabilem; ergo non potest ei de nouo aduenire, aut ab aliquo agente de nouo tribui, vnde sequitur eam habuisse à principio. Et si dicas semper habuisse, & habere potentiā, sed limitatam ad recipiendam vnam formam, quæcunq; illa sit, & ita dum habet vnam, non habere potentiam ad habendam aliam, sed satiatam esse omnino per illam, & ita non relinquere in ea capacitatem ad illam. Contra hoc est, quod potentia, quam habet materia ad hanc formam, non destruitur per aduentum eius, sed potius perficitur, & perfecta manet; ergo nec destruitur potentia, quam habet ad cæteras formas per aduentum vnius, vel alterius, sed dum informatur vna, habet potentiam ad recipiendam aliam quamcunque ab ea distinctam: alioqui, dum eam recipit hac expulsa, reciperet etiam potentiā respectu illius, quod probatum est falsum. 72

Hoc supposito fundamento solum potest esse difficultas in simultate recipiendi vtramq;. Probatur autem non esse impossibilem hoc modo. In materia habente vnam 73

te vnam formam est capacitas recipiendi aliam; ergo ex parte materiæ non repugnat eã recipere, sed solum propter impedimentum alterius formæ, & ita potest aliam recipere per expulsionem huius, sed Deus potest inducere aliam formam, & impedire expulsionem huius, sicut potest introducere vnum contrarium in eodem subiecto, in quo est aliud impediendo naturalem expulsionem eius; ergo poterit vtramque simul conseruare.

Secundò probatur ex simultate duorum corporum in eodem loco hoc modo in quocunque loco repleto vno corpore remanet capacitas naturalis recipiendi aliud, & hoc à nemine negatur, quia hoc excluso potest naturaliter eundem locũ occupare, & hanc potentiam non recipit de nouo, & ideò colligimus eam semper habuisse, sed quod non possit naturaliter recipere aliud, dum habet hoc, solũ prouenit ex naturali impedimento dimensionum extensarum in ordine ad locum, quem propter eandem extensionem non possunt occupare aliæ, sine expulsione huius, quia quælibet dimensiones ex propria natura sunt impenetrabiles cum alijs. Deus autem potest introducere aliud corpus in eodem loco impediendo expulsionem huius, & ideo efficere, vt ambo simul sint in eodem loco per penetrationem dimensionum; ergo poterit etiam inducere aliam formam in materia informata hac, & simul impedire expulsionem huius, & ita efficiet vt ab vtraq; simul informetur. Probatur efficaciter cõsequentia, a paritate rationis in omnibus, nam si in loco repleto vno corpore est capacitas ad recipiendum aliud, etiam in materia habente vnam formam erit capacitas ad aliam; ergo sicut solum repugnat duo corpora simul replere eundem locum propter impedimentum dimensionum, ita solum repugnabit duas formas simul informare eandem materiam propter impedimentum informationis eius, quæ actu informat, non enim potest alia introduci naturaliter sine expulsione eius, sed Deus potest impedimentũ simultatis tollere in corporib. introducendo alterum, & simul impediendo expulsionem huius; ergo etiam poterit introducere aliam formam in eadem materia impediendo expulsionem huius, & ita efficere, vt ab vtraq; simul informetur.

Ad 1. arg neganda est minor, quod materia non habeat capacitatem recipiendi aliam formam, dum informatur hac: & dum quæritur, an talis capacitas sit naturalis, vel obedientialis. R. est cum distinctione, nam ad recipiendam aliam formã naturalem habet potentiam, dum informatur hac, sed ad recipiendum vtramque simul, non naturalem, sed obedientialẽ, quia simultas dicit impedimentum naturale præexistentis formæ, quod non potest vincere, nisi potentia supernaturalis. Quo supposito, etiam est distinguendum consequens, quantum pertinet ad vtrumque illatum, nempe, quod non sit sufficienter actuata per vnam, & quod possit recipere plures naturaliter, quantum ad primum quidem, quia esse sufficienter actuatam duob. modis intelligi potest intensiuè, & extensiuè, & 1. modo sufficienter actuata est, per quamlibet formam, sed per nullam 2. modo. Quantum ad secundum verò, quia si recipere aliam formam absolutè intelligatur, potest quidẽ materia naturaliter eam recipere, si verò simul cum alia repugnat propter impedimentum alterius formæ, quod tamen vincere potest supernaturalis potentia primi agentis, vt probatum est. 75

76 Secun. arg. petit, an eadem forma possit informare plures materias simul per diuinam potentiam, nam secundum ordinem,

dinem, ac virtutem naturalem agentium manifestum est non posse. Sed quod etiam repugnet per potentiam supernaturalem prob. hoc argum. virtus cuiuslibet formæ ad suum effectum formalem præstandum limitata est, cum sit ipsamet substantia formæ, nec potest eleuari ab agente superiori, vt possit plus, quam sit virtus eius, quia eleuari instrumentorum est ad genus causæ efficientis pertinentium, non ad causam formalem, quare non plus poterit forma in ordine ad informandum per supernaturalē potentiam, quam per propriam virtutem naturalem, sed per hanc constat non posse simul informare plures materias; ergo nec poterit per illam.

77 Probabilius tamen nobis videtur, id nō repugnare, quia forma habet proportionem cum qualibet materia, quam non informat; ergo ex parte eius non repugnat, quin possit successiuè informare plures materias, si adeo conseruetur, sed solum ex parte simultatis, quam potest Deus efficere possibilem, quia nulla in hoc apparet aperta repugnantia, vt constabit ex solutione argum. quare non est denegandum diuinæ omnipotentiæ. Nam ad 1. resp. quod si eadem forma informaret plures materias, vnum numero compositum simpliciter constitueret, quia identitas numerica compositi, aut à sola forma, aut ab ea præcipuè sumitur; solum ergo essent distincta secundum quid ex parte materiæ. Quod autem dicitur, si potest informare plures posse, etiam infinitas, concedendum est de infinitis in potentia, hoc est non tot, quin plurib. quia informare vnam, vel plures ad virtutem extensiuam pertinet, non terminatā termino intrinseco, non ad intensiuam, quæ completur per informationē vnius materię, negandum verò de infinitis actu, quia repugnat dari materias actu infinitas.

Ad secundum distinguenda est minor, quod forma non possit eleuari ad informandum vltra propriam virtutem, nam eleuari dupliciter contingit, vel ad efficiendum, & hoc solum conuenit instrumentis, vel per modum applicationis ad causalitatem exercendam, vel proprium effectum præstandum, & adhoc possunt quoq; eleuari forma, & materia à primo efficiente, ita vt per eleuationem fiat, quod possint proprios effectus circa plura simul præstare, propriasque causalitates exercere. Et ad hoc eleuaretur forma, & per eleuationem posset plures materias simul informare, quod non posset, quātum ad simultatem propria virtute, nam applicari ad vnam, vel plures non ad se pertinet, sed ad efficientem causam propriam. Ideò negandum est, quantum ad simultatem, quod nō plus possit per virtutem supernaturalem, quam propriam, quamuis verum sit, non plus posse, quantum ad substantiam informationis.

TRACTATVS TERtius de priuatione.

QVinq; sunt explicanda de priuatione, an sit, quid sit, & quomodo distinguatur à negatione, & hæc tria sub vnica quæstione. Quartum quotuplex sit, quæstione alia. Quintum, an sit principium per se naturalis generationis à materia distinctum.

QVAESTIO I.

An sit priuatio in rerum natura, & in quo consistat essentia eius.

PRiuationem posuerunt in rebus naturalibus Plato in Dialogo de morte, non longè à principio, & cum eo cæteri Philosophi Arist. antiquiores, & Aristot. ipse

ipse in toto hoc 1. lib. vbi eam inter principia rerum naturalium enumerauit, atque etiam in postprædicam. ca. de oppositis asserens vnum ex quatuor generibus oppositionis realis esse habitum, & priuationem, & lib. 5. Met. cap. 22. Et præter Philosophos sancti Patres, August. lib. de decem Categorijs cap. 18. & in imperfecto de Genesi ad literam c. 5. Epiphanius in libello quodam aduersus Amonæorū hæreses post medium, qui habetur tom. 2. lib. 3. Isidorus in lib. de summo bono. Anselmus lib. de casu diaboli cap. 41. & lib. de conceptu virginali cap. 5. Damasc. in sua Dialectica cap. 58. & cap. 2. suæ Philosophiæ, imò, & sacræ literæ in principio Genesis, vbi docent, quod antequam Deus lucem faceret, tenebræ erant super faciem abyssi, tenebrarum nomine priuationem lucis intelligentes, secundum expositionē interpretum, præsertim August. vbi supra, ita asserentis. *Aliud est lux, aliud illa priuationes lucis, quas in contrarijs tenebris ordinauit Deus.* Et probatur euidenti ratione in rebus esse, ex significatione eiusdem nominis, nam priuatio significat carentiam alicuius, sed in rebus naturalibus reperitur carentia naturalis formæ, vt visus, quam appellamus cæcitatem, & auditus, quam appellamus surditatem; ergo in rebus naturalibus reperitur priuatio.

Quo tanquā certo præsupposito, quærimus, quidnā priuatio sit. Et circa quidditatem priuationis fuit prima opinio asserens priuationem ex se, nec ens reale esse, nec ens rationis, sed purum nihil, quadam autem ratione accidentali denominari ens rationis, vt cognitam ab intellectu. Probatur autoritate, & ratione. Autoritate Arist. qui in hoc 1. lib. tex. 75. docuit priuationem esse non ens simpliciter, sed non ens simpliciter est nihil, sicut ens simpliciter est aliquid; ergo sentit Aristot. priuationem nihil esse. Quod D. Aug. vbi supra expressè asserit his verbis. *Non enim Deus fecisse tenebras dictum est, quoniam species ipsas Deus fecit, non priuationes, quæ ad nihilum pertinent.* Ratione vero sic probatur, res quælibet habet esse per formam, sed priuatio tollit formam, vt cæcitas visum; ergo tollit esse, sed quod tollit esse, vt tale non potest esse ens reale, quia quodlibet ens reale, dicit aliquo modo esse; ergo priuatio non est ens reale, sed nec est ens rationis, quia ens rationis non habet aliud esse, quam cognosci ab intellectu, & ideò ante operationem eius non datur, sed dantur priuationes ante operationem intellectus, nam homo cæcus dicitur formaliter, etiam si nunquam ab intellectu cognoscatur; ergo priuatio formaliter non est ens rationis, sed postquam in rebus est cognoscitur ab intellectu, & ideò habet esse cognitum ab eo, ex quo denominatur ens rationis, quod patet esse ei accidentale.

Secunda opinio ex directo opposita est quod priuatio non solùm detur ante operationem intellectus, sed quod sit entitas realis positiua. Huius opinion. mentionem fecit, Greg. in 2. d. 24. q. 1. art. 1. & eam tenere videtur Aegidius in 2. d. 34. q. 1. art. 3. ad 4. in explicanda autem hac sententia non conueniunt, qui eam sequuntur. Sed quidam priuationem esse dicunt relationem realem distinctionis, per quam subiectum distinguitur à forma, qua priuatur, vt cæcitatem esse relationem realem, per quam distinguitur homo à potentia visiua, qua priuatur. Alij verò dicunt priuationem esse aptitudinem realem, quam habet subiectum ad formam, qua caret, vt eadem cæcitas aptitudinem realem, quam habet homo cæcus ad visum, quo caret. Alij denique priuationem vnius formæ dicunt esse for-

formam contrariam, vt priuationem frigoris esse calorem. Et probatur, quia in sacris literis inuitantur priuationes ad diuinas laudes, vt in cantico trium puerorum, cum dicitur: Benedicite lux, & tenebræ Domino. Et ab Arist. dicitur priuationem maleficam esse, malumque machinari in hoc 1. lib. text. 80. & in 2. de Anima textu 138. quæ omnia præsupponunt priuationem habere entitatem realem, per quam, & Deum laudare possit, & vim nocendi habere, malumque machinari.

4 Tertia sententia quasi media est inter hæc extrema, asserit enim priuationem duobus modis considerari, formaliter, aut ratione fundamenti, & hoc secundo modo esse aliquid reale positiuum, nempe subiectum cum aptitudine habendi formam, qua priuatur, formaliter verò nihil reale dicere in recto, sed solam negationem formæ benè tamen in obliquo, nempe aptitudinem subiecti, per quam distinguitur à negatione, sed quia aptitudo hæc quasi extrinseca est ei, cum sit potius in subiecto, quam in ea, ideò priuatio formaliter, & quidditatiue accepta nihil reale est, nec ponenda in rebus ante operationem intellectus, sed ens rationis habens esse cognitum ab intellectu, & solum, dum actu ab intellectu cognoscitur denominans subiectum, ita Gab. in primo d. 24. q. 1. dub. 3. Soncinas 6. lib. Meta. q. 18. & lib. 10. q. 15. & Sotus primo lib. Phys. q. 8. Probatur testimonio D. Thom. q. 21. de veritate art. 1. vbi ait. *Cæcum addit aliquid supra hominem, scilicet cæcitatem, quæ non est aliquod ens in natura, sed rationis tantum, secundum, quod ens est comprehendens priuationes.* Et ratione quia recepta est in schola generalis illa diuisio entis rationis, in negationem, priuationem, & relationem, quam tetigit D. Th. ibidem, cuius diuisum, non solùm conuenit membris diuidentibus, sed essentiale est eis: cum sit transcendens; ergo priuatio, quæ alterum membrum est, non minus erit formaliter, & essentialiter ens rationis, quam relatio & negatio.

Secundò, priuatio nihil addit supra puram negationem, nisi connotationem subiecti apti habere formam, sed aptitudo subiecti nō pertinet ad essentiam priuationis, sicut nec subiectum in quo est, quemadmodum subiectum, & aptitudo, aut potentia eius non pertinet ad essentiam aliorum accidentium, sed extrinsecè prorsus se habet; ergo priuatio formaliter, & essentialiter non distinguitur à negatione, & de hac constat esse formaliter ens rationis; ergo priuatio quoq; erit ens rationis formaliter. 5

Pro solutione huius quæstionis notandum est, priuationem quatuor modis sumi, vt docet expressè Aristoteles 5. Metaphys. cap. 22. primò accipitur pro negatione formæ, quam aliquid habere aptum est, in quantum participat rationē entis vniuersalissimam, in qua acceptione planta dicitur cœca, quia caret visu, quem habere potest, non vt planta, sed vt ens est, secundo modo accipitur pro negatione formæ, quam aliquid habere potest, non ratione suæ speciei, sed ratione generis. Et secundum hanc acceptionem talpa dicitur cœca, quia apta est habere visum, non vt talpa, sed in quantum animal. 3. modo accipitur pro negatione formæ, quam aliquid habere potest secundū propriam rationem, non tamen pro tali tempore, vt catulus ante nonum diem suæ natiuitatis dicitur priuat' visus, quia eum habere aptus est ex propria natura, sed non pro tali tempore, & istæ tres acceptiones sic se habent, vt prima sit impropriissima. Secunda minus impropria. Et 3. adhuc minus, sed omnes sunt simpliciter impropriæ (ait Aristoteles) quia secundum 6

cundum nullam earum dicitur aliquid simpliciter priuatum, sed solum secundum quid. Ideò 4. modo accipitur priuatio propriè, pro negatione formæ, quam quis habere aptum est secundum propriam naturam, & tali tempore, vt homo dicitur priuatus visu, quia vt talis eum potest habere, & hoc etiam tempore. Et priuationem sic acceptam definiuit Aristoteles hoc modo, priuatio est, *negatio formæ in subiecto apto.*

7 Quam definitionem vt intelligamus notandum est. 2. in quo differat priuatio à negatione. Negatio duplex est vna, quæ nullum habet fundamentũ in rebus, quibus attribuitur, vt dum dicimus chimeram, aut hircoceruum esse nō hominem. Altera habet in re fundamentum, vt non inhibile respectu hominis, & vniuersaliter in re quacunq; negatio diuersæ naturæ, quæ habet fundamentum in natura propria. Et cum vtraq; negatione conuenit priuatio in prima particula definitionis, quæ ponitur pro genere, per secundā verò, qua dicitur esse negationem formæ, distinguitur à negationibus non habentibus fundamentum, & per eandem adhuc conuenit cum alijs, quæ fundamentum habent, cum quibus secundo conuenit in eo, quod tam priuatio, quam hæc negatio de formali solum dicunt remotionem formæ à subiecto 3. conuenit, quod vtraque est extremum alicuius oppositionis realis, hoc est ante operationem intellectus existentis, negatio quidem oppositionis contradictoriæ, priuatio verò oppositionis priuatiuæ. 4. conueniunt, quod vtraque prædicatur realiter de subiecto, nam de homine verum est, quod realiter non est inhibilis, & quod realiter caret visu, si sit cœcus 5. conueniunt, quod neutra cognoscitur per se, sed per formam, qua priuat, aut per speciem eius. Quod à Deo verum est, vt Deus non habeat propriam ideam negationum, aut priuationum, nec eas cognoscat, nisi per ideā formarum, vel rerum positiuarum. Et propter has conuenientias communis est eis secunda particula definitionis. Sed separantur per vltimam, qua dicitur priuationem esse negationem formæ in subiecto apto, nam fundamentum vtriusq; subiectum est sed negationis, solum, vt non habet formam, priuationis verò, vt etiam aptum est habere illam.

An verò formalis, & essentialis sit hæc differentia, vel non. Quidam non formalem, sed materialem esse affirmant, quare dicunt non differre essentialiter priuationem à negatione, sed solum accidentaliter. Mihi tamen videtur formalem esse, & ideo formaliter, & essentialiter differre; primò quia illa particula in subiecto apto pro differentia ponitur ab Aristotele, & non est, à quo per illam differre possit, nisi à negatione; ergo differt ab ea essentialiter 2. quia licet subiectum, & aptitudo eius secundum se extrinseca sint priuationi, & solum per eam connotentur, ordo tamen ad tale subiectum cũ aptitudine intrinsecus est priuationi, & omnino formalis, & essentialis: ergo formaliter, & essentialiter distinguit eam à negatione. Et ex hac differentia procedit, quod negatio potest esse de essentia subiecti, vt non esse equum est de essentia hominis, priuatio verò non potest pertinere ad essentiam eius, sed semper est accidentalis, nam, quod subiectum careat forma, quam habere natum est, repugnat pertinere ad essentiam eius, sed per modum accidētis semper de eo prædicatur. 8

Notandum est vltimo ex doctrina D. Tho. q. 1. de malo art. 1. ad vltimum benè explicata à Caiet. 1. p. q. 48. art. 2. priuationem, & negationem dupliciter considerari posse, primò, secundum rationem propriam, & essentialem, qua remouet for- 9

mam realem à subiecto, & hoc modo certissimum est dari in rebus ante operationem intellectus, vt cæcitas, & surditas, de quibus non potest negari, quod sint in hominibus, etiam si nunquam intelligantur. Secundò consideratur, non secundum propriam rationem remotionis, sed in quantum attribuitur rebus in propositione per modum formæ positiuæ eisdem inhærentis, vt cum dicimus hominem esse cæcum, vel habere cæcitatem, non prędicamus de eo cæcitatem per modum negationis remouentis formam, sed potius per modum formæ, quam habere dicimus. Et priuatio hoc modo sumpta non est in rebus, sed solum obiectiuè in intellectu, & ideò, nec realis est, sed ens rationis. Et ratio est manifesta, quia modum formæ positiuæ non habet, nisi ab intellectu sic eam concipiente ad similitudinem formarum. Hæc etiam ratio accidentalis est priuationi secundum se sumptæ, vt est satis manifestum.

10 Quibus sic expositis, nostra sententia quatuor conclusionibus explicatur. Prima est, priuatio adhuc in ordine entium realium aliquid est, & non purum nihil, vt falsò asserit prima sententia. Probatur testimonio Arist. & ratione. Nam Aristo. posuit priuationem principium generationis naturalis, tanquam terminum à quo eius, sed generatio realiter non est ex nihilo, quia apud ipsum ex nihilo nihil fit, & apud nos si esset ex nihilo, esset creatio; ergo euidens est apud Arist. priuationem in ordine entium realium aliquid esse, & non purum nihil. Probatur etiã ratione, quia purum nihil in ordine reali est pura negatio entitatis, sed priuatio non est pura negatio, sed dicit realẽ aptitudinem in subiecto, quod sub eadem ratione aptitudinis realis ab intrinseco respicit; ergo non est purum nihil.

Secunda conclusio, priuatio non est ẽtitas realis positiua. Hæc est aduersus secundã opinionẽ. Probatur hac ratione, si priuatio esset ẽtitas realis positiua, vel esset relatio realis distinctionis per quã distinguitur materia à forma, qua priuatur, vel realis aptitudo, quam habet ad illam, vel deniq; forma, quã habet opposita ei, qua priuatur, (hi enim sunt tres modi defendendi, quod priuatio sit entitas realis positiua, vt vidimus) sed neutrum horum esse potest; ergo vera est nostra cõclusio, quod non sit entitas realis positiua, & falsa secunda sententia. Probatur minor, primò de relatione, nam distincta sunt genera oppositionum, relatiua, & priuatiua, vt docet expresè Aristot. in postprædicam. cap. de oppositis; ergo priuatio non potest esse relatio formaliter, nam iam coinciderent duo hæc genera oppositionum. 2. quia adueniente forma desinit esse priuatio in materia, sed manet in ea eadem relatio distinctionis ab eadem forma adueniente, qua antea erat priuata, à qua certum est, non minus distingui realiter, dum est præsens, quam dum erat absens; ergo falsum est, quod priuatio sit talis relatio. Prob. deinde de aptitudine, quia priuatio opponitur formæ, cui non opponitur aptitudo materiæ, sed potius ad eam, tanquam ad proprium finem ordinatur. 2. quia adueniente forma destruitur priuatio, non tamen aptitudo, sed potius manet perfecta per formam. Probatur tandem eadem minor de forma, quia priuatio formaliter est negatio, seu carentia formæ in subiecto apto, sed forma positiua non potest esse negatio, vel carentia sui in subiecto, vt ex se est manifestum; ergo nec potest esse priuatio formaliter.

11 Tertia conclusio priuatio formaliter, & essentialiter non est ens rationis. Hæc est expressa apud D. Thom. 5. Metaphys. libro nono, quæstione prima, de malo, artic.

artic. 1. ad vltim. 3. contra gentes cap. 9. ad finem, vbi eam etiam tenet Ferra. & 1. p. q. 48. artic. 2. ad 2. Vbi etiam Caie. Probatur testimonio Aristot. qui priuationem ponit principium generationis naturalis. Ex quo sic arguo. Generatio rei naturalis est mutatio realis non dependens ab intellectu, sed ante operationem eius existens à parte rei, sed priuatio est principiū eius, tanquam terminus à quo procedit; ergo non dependet ab operatione intellectus, sed ante illam datur, & ideò non est ens rationis. Probatur consequentia, quia non potest dari generatio realis ante operationem intellectus, nisi dentur eius termini, à quo, & ad quē, sed terminus à quo est priuatio; ergo sine hac non datur, & propterea necessariò dabitur hæc ante operationem intellectus. Si autem respondeas, Aristot. non posuisse priuationem formaliter sumptam pro altero principio generationis, sed sumptam materialiter pro materia ipsa cum aptitudine ad formam. Et hoc modo datur ante operationem intellectus, non illo, sed formaliter ens rationis est. Probatur euidenter hoc esse falsum, primò quia Arist. posuit duo principia generationis naturalis, (quæ sunt duo
18 termini eius à quo, & ad quem, & sunt priuatio, & forma) opposita esse, & mutuò se excludere à materia, ita vt vna adueniente expellatur altera, sed materia cum aptitudine ad formam, nec opponitur formæ; cum ad eam potius ordinetur, tanquā ad finem, nec excluditur per aduentum eius, sed perfecta potius manet; ergo non sumpsit Arist. priuationem materialiter pro ea, sed formaliter pro carētia formæ, quo pacto opponitur formæ, & per eam excluditur. Secundò, quia oppositio priuatiua est realis, sicut reliqua genera oppositionum; ergo extrema eius sunt realia, & dantur ante operationem intellectus, sed alterum extremum eius est priuatio, nō materialiter, sed formaliter sumpta pro carentia formæ, quia sic, & non aliter opponitur formæ, & excluditur per eam à materia; ergo formaliter non est ens rationis, sed datur ante operationem intellectus. Et tandem quia ratio formalis priuationis consistit in remotione formæ realis à subiecto, sed ante operationem intellectus datur remotio formæ realis à subiecto, vt visus ab homine, & frigiditatis ab aqua; ergo datur priuatio formalis, quare non potest esse ens rationis secundum propriam essentiam, sed si ens rationis est, hoc habet accidentaliter, in quantum concipitur ab intellectu per modum formæ positiuæ, & ita concepta attribuitur rebus, tanquam ab eis habita.

Vlt. concl. accepto ente reali pro en- 19
titate positiua, priuatio non est ens reale, sed accepto pro fundamento veræ compositionis ens reale vocari potest. Prior pars huius conclusionis continetur in secunda conclusione nostra iam probata aduersus secundam opinionem. Secundā verò tenet expressè D. Th. 5. Met. lect. 9. 1. p. qu. 48. art. 2. ad 2. & ibidem Caie. & 3. contra gentes cap. 9. & ibid. Ferr. & colligitur euidenter simulque explicatur, ex doct. Arist. 5. Met. tex. 14. vbi docet ens reale duobus modis accipi strictè, & propriè pro natura, & essentia rei, in quā acceptione positiuam entitatem significat, & diuiditur in 10. prædicamenta. Secundò minus propriè, pro vt est fundamentum reale veritatis, quæ reperitur in propositione, per quam enuntiamus aliquid esse tale, in qua significatione non solùm comprehendit entitatem positiuā, sed etiam reales negationes, & priuationes, de quibus manifestum est, esse fundamentū veritatis, nam sicut essentia hominis est fundamentum huius veræ compo-

sitionis, homo est animal rationale, ita negatio inhibilitatis suo modo est fundamentum reale huius veræ compositionis, homo non est inhibilis, & priuatio visus est reale fundamentum huius, homo est cœcus. Quod patet ex eo, quod docuit Aristo. in prædicamento substantiæ, ab eo, quod res est, vel non est propositio dicitur vera, vel falsa; ergo in rebus est fundamentum veritatis propositionis, positiuum quidem, aut negatiuum, seu priuatiuum secundum naturā prædicati, quod enuntiatur de subiecto. Et vt hoc verbo hæc declaremus, ens reale, (vt benè adnotauit Ferr. vbi supra) prima diuisione diuiditur in positiuum, negatiuum, & priuatiuum, ita vt positiuum sit, quod habet essentiam realem positiuam; negatiuum verò sit negatio realis formæ, aut entitatis habens fundamentum in re positiua, & priuatiuum negatio etiam realis esse, aut realis formæ in subiecto habente realem aptitudinem ad illam.

14 Et si dicas etiam in entibus rationis dari veras propositiones, & entia ipsa rationis esse fundamentum veritatis earum, vt dum dicimus genus esse vniuersale, aut etiam speciem, quare non sequitur aliquid esse reale ex eo, quod sit fundamentum veræ propositionis. Respondeo, non quodcunq; fundamentum veræ compositionis vocari ab Aristot. & D. Thom. ens reale, sed illud solum, quod est in rebus, sine dependentia ab intellectu, & ideo ante operationem eius, & talis est realis negatio, realisque priuatio, vt probatum est. Entia autem rationis non sunt fundamentum veritatis, quod in rebus sit, sine dependentia ab intellectu, sed per operationem eius facta, & ideo nihil infertur aduersus nostram sententiam ex eo, quod sint fundamenta aliquarum propositionum, quæ ex eis constituuntur.

15 Ad testimonium Arist. pro prima sententia respondeo, quod loquitur de ente, prout dicit negationem entis realis & positiui, quod significauit, dum dixit priuationem esse non ens simpliciter, id est, non ens sumpto ente pro ente simpliciter, quod est ens reale positiuum, & id quidem verum est, sed cum eo stare potest, quod sit ens reale minus propriè, atque vniuersalius sumpto ente, vt explicatum est. Et in eodem sensu loquitur D. August. dum priuationes dicit nihil esse. Ad arg. eiusdem sententiæ distinguenda est minor, nam de ente positiuo vera est, quod habeat esse per formam, non de ente negatiuo, ac priuatiuo, cuius entitas realis potius consistit in reali remotione realis formæ.

Testimonium verò adductum pro secunda sententia egregiè exponit D. Aug. vbi supra dicens sensum eius esse, quod ex consonantia, & harmonia positiuarū rerum, ac priuationum specialis quædam pulchritudo vniuersi resultat Deum mirabili quodammodo laudans, & propterea ad diuinas laudes vtraque entitas, tam positiua, quam priuatiua inuitatur. Quod verò Aristot. maleficam vocat priuationem, hanc Metaphoram continet, quod materia propter priuationem, quam habet absentium formarum, quas appetit, actum formæ præsentis, cui quasi matrimonio coniungitur, repudiat, & ideo similitudine mulieris adulteræ maleficium committere dicitur, & in eodem sensu dicitur machinari malum, ad hæc autem verificanda patet non esse necessariam entitatem realem positiuam, sed sufficere remotionem realem formæ realis.

Testimonium D. Tho. adductum pro tertia sententia manifestum habet sensum, ex alijs testimonijs à nobis citatis, in quibus docet priuationem secundum se esse ens reale priuatiuum, non dependens ab intellectu, esse tamen ens rationis mo-

nis modo quodam accidentali, in quantum concipitur ab intellectu per modum formæ positiuæ, & sic concepta attribuitur rebus in propositione, quasi ab eis habeatur, sicut habentur formæ positiuæ. Et hoc etiam modo connumeratur inter entia rationis in illa generali diuisione.

QVAESTIO II.

An vnica sit priuatio in materia pro omnibus formis, vel diuersæ sint ponendæ priuationes in ea pro diuersitate formarum.

16 POstquam determinatum est in præcedenti quæstione priuationem esse in rerum natura, & quid sit, optimo ordine quæritur de vnitate, ac distinctione eius, hoc est, an vna sit in materia ponenda pro omnibus formis, vel distinctæ pro diuersis. Possumus autem considerare in priuatione triplicem vnitatem, sicut in cæteris rebus, genericam, specificam, atq; numericam, & de generica, atq; specifica certum est materiam, nec vnitatem, nec distinctionem genericam, aut specificam habere à se, sed à forma, ad cuius genus, & speciem reductiuè pertinet, sicut etiã ad prædicamentum formæ reducitur, & in his omnes conueniunt possuntq; probari hoc argumento. Distinctio generica & specifica est essentialis, atq; formalis, sed essentia rerum materialium, & ratio formalis earum sumitur à forma; & priuatio nec est forma, nec habet formam, sed potius dicit remotionem formæ; ergo à se non potest habere vnitatem, nec distinctionem genericam, aut specificam, sed à forma. Deinde, cum nec habeat entitatem positiuam, nec dicitur per se habere prædicamentum, sed reduci ad prædicamentum formæ. Vnitatem autem, vel distinctionem numericam habebit ad similitudinem accidentium, quia licet reductiuè pertineat ad prædicamentũ substantiæ, in quo sunt omnes formæ, quas potest recipere, nihilominus ad materiam comparatur per modum accidentis ad subiectum, quia adest, & abest ei, præter eius corruptionem, non sicut forma substantialis per informationẽ substantialem, sed tanquam accidens adest, & abest subiecto.

Secundò, notandum est priuationem duplicem esse remotam, & proximam, & illa vocatur etiam indeterminata, aut confusa, hæc verò determinata, atq; distincta. Gratia exempli, materia potest habere omnes formas, præter eam, quam actu habet, & cum eas non habeat, priuata dicitur, sed remotè quidem, quia nullam potest proximè recipere, nisi medijs dispositionibus, per quas eis quasi approximatur, & ideò nullam proximè respicit, imò nec distinctè, quia non magis vnam, quam alteram, sed secundum quandam indifferentiam, & confusionem, & ideò non habet distinctam, aut determinatam priuationem alicuius, sed dum incipit disponi pro aliqua forma determinata, incipit ei approximari, & incipit habere proximam, atque determinatam priuationem eius, potius quam aliarum, sed hanc priuationem non habet omnino proximam, nec determinatam vsq; ad instans generationis, in quo habet iam vltimam dispositionem eius, vel eam proximè habuit secundum diuersas opiniones. 17

His suppositis, de vnitate generica priuationis dicendum est, non habere priuationes distinctas genere simul, nec successiuè. Probatur, quia distinctio generica priuationis non potest sumi, nisi ex distinctione generica formarum, sed formæ non propriè distinguuntur genere: sed eiusdẽ generis potius censentur:

cum sint eiusdem prædicamenti substantiæ; ergo priuationes in materia non propriè distinguuntur genere.

18 Prius autem, quam ad vnitatem specificam, & numericam veniamus, illud tanquam certum supponendum est, priuationem remotam, & confusam, quam habet materia respectu omnium formarum non propriè habere vnitatem specificam aut numericam, quia, quod non est in se distinctum, nec determinatum, nec potest propriè dici vnum, vel multiplex secundum speciem, aut numerum, quia vnitas specifica, & numerica determinatæ sunt. Solum consideramus in materia quasi priuationem quandam genericam, eo modo, quo genus abstractum à speciebus priuationem quandam remotam, indeterminatam, atque confusam omnium differentiarum habere dicitur; quia sicut genus confusa quadam ratione, & indifferenti respicit species, ita vt non respiciat magis vnam, quam alteram, sic materia respicit confusa quadam ratione formas, ita vt non potius vnam, quam aliam, & ideò confusam quandam, & remotam carentiam earum habere dicitur, quam carentiam, nec vnam numero, aut specie, nec diuersam propriè vocare possumus, quia quod non est proximum, nec determinatum, aut distinctum, nullam vnitatem, aut distinctionem ex his habere potest; quare huius remotæ, atq; confusæ, & generalis priuationis nō est habenda ratio in vnitate, vel distinctione priuationis assignandæ, sed tanquam generica, & indeterminata ad numerum, & speciem, & determinanda per priuationes proximas, ac determinatas relinquenda est, & de his dicendum, quam vnitatem, ac distinctionē habeāt, quia de his solis procedit quæstio proposita.

19 Et de vnitate, ac distinctione specifica earum prius, ex qua magna ex parte dependet vnitas, & distinctio numerica. Dicimus ergo primò, in materia non esse simul distinctas priuationes proximas, ac determinatas secundum speciem, sed vnam tantum, successiuè autem plures habere specie distinctas. Probatur vtrumq; hoc arg. priuatio secundum se non habet speciem, sicut nec positiuam entitatem, vel rationem formalem, sed reducitur ad speciē formæ, quā remouet à materia; ergo neq; habet vnitatem, aut distinctionē specificam, nisi secundum vnitatē, aut distinctionem formarum, sed repugnat esse proximè, aut determinatè priuatam diuersis formis secundum speciem; ergo non potest simul habere distinctas priuationes secundum speciem. Probatur minor, quia non censetur proximè aut determinatè priuata materia, nisi solum ea forma, pro qua est disposita, quia nec ad aliam determinatè ordinatur, solum ergo habebit priuationem eius speciei, cuius fuerit illa forma, & non aliam, & ideò vniuersaliter verum est, materiam non posse simul habere plures priuationes specie distinctas, sed vnam tantum secundum speciem. Quod verò distin- 20
ctas secundum speciem successiuè habere possit, & actu habeat, non minus euidenter probatur, quia euidenti experientia constat materiam successiuè recipere formas diuersarum specierum in continuis generationibus, & corruptionibus rerum naturalium, ita vt eadem materia, quæ modo est sub forma aeris, postmodum sit sub forma ignis; & materia, quæ modo est sub forma cibi, aut alimenti mox recipiat animam; ergo euidens est eadem materiam nunc esse dispositam pro vna forma, & postmodum pro altera specie distincta, sed dum est sub dispositionibus huius, censetur habere proximam, atq; determinatam priuationem eius, & similiter dum est disposita pro alia specie distincta, dicimus deter-

determinate ea priuari; ergo euidens est, quod succesiuè habeat priuationes specie distinctas.

21 De vnitate verò numerica priuationis, eodem ferè modo loquendum est, ac de vnitate numerica aliorum accidentium. Imò ac de vnitate specifica eiusdem locuti sumus. Ideò dicimus non dari simul plures priuationes numero distinctas in eadem numero materia, sed vnam tantum, in diuersis verò distinctas simul dari, atq; etiam in eadem succesiuè. Prob. hæc suo ordine, primum quidem hoc argu. repugnat simul dari in eadem materia plures priuationes respectu eiusdem formæ, quia vnius, & eiusdem rei, vel formæ vnicam tantum carentiā censetur habere illud, quod natum est eam proximè, ac determinatè habere, & non habet; sed materia non potest simul carere pluribus formis proximè, ac determinatè, sicut nec potest pro pluribus simul esse disposita; ergo nec poterit simul habere plures priuationes numero diuersas, non quod à forma accipiat vnitatem, vel distinctionem numericam, nā eam accipit ad modum accidentium, sed quia subiectum eius, quod est materia, nō potest habere simul plures carētias eiusdem rei, sed vnam tantū. Probatur secundū, quia priuatio respectu materiæ se habet ad modum accidentis, vt vidimus; sed euidens est accidentia diuersorum subiectorum numero distingui, quomodocunq; vel à quocunq; accipiant indiuiduationem; ergo non minus erit euidens, quod priuationes, quæ sunt in materijs numero distinctis, distinguentur numero. Et quod tandem eadem numero materia habeat succesiuè priuationes numero distinctas, eadem ferè ratione probatur, quia accidentia omnia, quæ succesiuè producuntur in eodem subiecto, distinguuntur numero, propter diuersa agentia, aut diuersas numero actiones, vel motus, per quas producuntur; sed priuatio sequitur modum aliorum accidentium respectu materiæ, ergo illæ priuationes, quæ diuersis temporibus fiunt in ea, erunt distinctæ numero.

Et si aduersus hoc vltimum obijciatur testimonium Aristotelis tex. 67. huius libri: vbi affirmat, priuationem esse vnum numero cum materia, ex quo sequitur, nec succesiuè posse variari priuationes secundum numerum, sicut nec variatur materia, sed semper manet eadem numero. Respondeo, sensum Aristotelis esse, quod priuatio sit idem subiecto cum materia, hoc est pro eadem re vtraq; numeretur, non propter identitatem realem, de qua dicemus quæst. sequenti, sed propter rationem vniuersalem accidentium quorum similitudinem tenet, de quibus idem Aristoteles asserit 6. lib. Top. cap. 1. quod omnia, quæ sunt in eodem subiecto censentur esse eadem numero cum eo his verbis. *Tertiò quando ab accidente, vt sedens, vel musicum Socrati, omnia enim hæc vnum numero volunt significare.* Quibus certum est apud omnes, non de identitate numerica in rigori loqui, cum diuersa accidentia secundum speciem simul existentia in eodem subiecto numero distinguantur inter sese, & ab eo. Sed hoc tantum vult, quod pro eadem re secundum numerū computentur semper subiectum & omnia eius accidentia in communi modo loquendi solum numerante distinctas res subsistentes pro distinctis numero. Alia autem ratio est de identitate numerica in rigori sumpta, vt modo loquimur de vnitate, ac distinctione priuationum numerica. Quam verba Aristoteles non tollunt, sed in sua natura relinquūt; sicut nec tollunt vnitatem, & distinctionem numericam accidentiū vtcunq; vel à quocunq; accipiendam. Poterat autem 22

dubitari hac in parte, an materia sit priuata non solum formis, quas nondum suscepit, sed his etiam, quæ habuit, de quibus specialis est ratio dubitandi, cum nō possit easdem numero iterū habere modo naturali. Respondetur, non minus his priuari, quam cæteris, quia quantum est ex se potentiam habet suscipiendi illas, respectu quarum non amisit naturalem capacitatem, & proportionem; quod verò iterum non possit eas recipere, non prouenit ex defectu potentiæ passiuè eius, sed actiuæ agentium naturalium, qui sicut non possunt inducere in materia easdem numero dispositiones præteritas, ita nec eandem numero formam, quare impossibilitas hæc naturalis non tollit, quin priuata sit materia eisdem formis, sicut cæteris, quemadmodum non tollit potentiam, aut capacitatem earum. Hoc vero sic intelligendum est, vt materia nunquam habeat proximam, aut distinctam priuationem formæ iam habitæ, sicut nunquam est disposita pro ea, sed solum remotam, atq; indeterminatam, aut quasi genericam, sicut habet respectu aliarum formarum: pro quibus non est disposita, haberet tamen proximam, atque distinctam priuationem cuiuslibet formæ amissæ, si Deus supernaturaliter eam disponeret pro tali forma suscipienda, quia licet medium, aut modum eam disponendi esset supernaturalis, potentia tamen naturalis est, sicut naturalis proportio, & ideò naturalis esset carentia in ea fundata.

QVAESTIO III.

An priuatio sit principium per se naturalis generationis distinctum realiter à materia, vel sola ratione.

23 DVO quærit titulus quæstio. suo ordine disputanda. Primum, an priuatio sit principium naturalis generationis. Secundum, an, & quomodo sit distinctum à materia. Et vt melius intelligatur primum, notandum est, quamlibet rem naturalem generabilem, & corruptibilem duobus modis sumi. Primò in fieri, hoc est, prout fit per generationem naturalem, & in facto esse, id est, prout iam facta, & constituta est. Et si hoc secundo modo accipiatur, certum est apud Arist. & omnes solum habere duo principia per se, & intrinseca, nempe materiam, & formam; priuationem verò nō esse principium eius per se, sed solum per accidens. Ita docet expresse Aristoteles text. 75. huius libri his verbis. *Nos autem, & ipsi dicimus, fieri quidem nihil simpliciter ex eo, quod non est, sed tamen fieri ex eo, quod non est, vt secundum accidens ex priuatione, quæ est per se non ens, non ex eo, quod inest fit.* Sed de eadem re naturali, prout in fieri difficultas est, an solum habeat eadem duo principia per se, vel eis addenda sit priuatio, tanquam principiū per se, & dicendum tria habere principia per se. Et quia fieri rei naturalis est eius generatio, idem est quærere, an priuatio sit principium per se generationis naturalis cum materia, & forma.

Et prima opinio tenet non esse principium per se, sed per accidens, pro qua referuntur Commentator capite præsenti, & cum eo Albertus Magnus lib. 1. Physicorum tractatu. 3. cap. 9. Iandunus ibidē quæst. 23. qui solum dicere videtur, priuationem non esse principium generationis per se primò, sed quasi per se secundò, & ideò aliquo modo per accidens. Probatur testimonio Aristotelis, qui tria docet de priuatione in hoc libro 1. quod sit per se non ens textu 75. Secundum, quod sit contraria formæ textu. 64. Tertium, quod interitum rei naturalis semper machinetur: hæc autem tria pugnant 24

gnant cum ratione principij. Primum quidem, quia non ens, non potest esse principium entis, sed res naturalis non solùm in facto esse, sed etiam in fieri est verum ens; ergo priuatio non potest esse principium eius. Secundum verò, quia res naturalis etiam in fieri non componitur ex contrarijs; ergo nec ex priuatione, quæ contraria est formæ. Tertium tandem, quia principium alicuius ad esse illius ordinatur, non ad non esse, si ergo priuatio machinatur interitum rei naturalis, non poterit esse principium eius, sed destructio potius principiorum.

Probatur etiam ratione, quia princi-
24 pium substantiæ in facto esse, vel in fieri debet esse substantia, sed priuatio non est substantia; cùm non sit ens per se, imò nec vllam habeat entitatem positiuam, sed potius sit expulsio formæ positiuæ; ergo non est principium generationis. Secundò, si priuatio est principium generationis, maximè, quia est terminus à quo incipit, sed terminus à quo non est intrinsecus mutationi; ergo nec priuatio erit principium intrinsecum generationis. Probatur minor, nam species mutationis debet sumi ex intrinsecis principijs eius, sed non sumitur ex termino à quo, quia diuersi motus, aut mutationes secundum speciem possunt habere eundẽ terminum à quo, vt ab eodem aere potest incipere motus deorsum terræ; & motus sursum ignis; ergo terminus à quo non est intrinsecus mutationi, & ideò nec priuatio erit intrinsecum principium generationis, quæ est mutatio in substantiam.

26 Secunda opinio est Aristotelis in hoc 1. lib. à textu 57. vsq; ad 70. & 12. Meta. à textu, 22. vsq; ad 27. & omnium Interpretum eius, tam Græcorum, quam Latinorum; tam antiquorum, quam modernorum, totiusque scholæ Philosophicæ. Quod priuatio sit principium per se rei naturalis in fieri, vel (quod idem est) generationis naturalis, per quam fit. Vt autem veritatem eius ostendamus duo probanda sunt. Primum, quod terminus à quo sit principium intrinsecũ mutationis, & ex consequenti generationis, quæ mutatio quædam substantialis est. Secundum, quod priuatio sit terminus à quo generationis, & ex vtroq; colligendum, quod sit principium intrinsecum eius. Vt autem vtrumq; probetur in memoriam reuocandum est, quod superius ex doctrina D. Tho. ab omnibus recepta attulimus, nempe, principium, superius esse respectu causæ, & hanc addere supra illud influxum in effectũ, ita vt quidquid est causa alterius, principium quoq; eius sit, sed non quid est principium sit causa, quia principium solum dicit, quod res ab eo quomodocunque incipiat, causa verò, quod ab ea verè influente incipiat. Vnde sequitur posse esse aliquid principium alterius, & intrinsecum quidem, etiam si nihil circa illud influat dummodo ab eo incipiat, quemadmodum punctum est principium lineæ nullum influxum habens in eam, sed quia longitudinem eius terminat, aut ab eo incipit.

Hoc supposito probatur primum, quod 27
terminus à quo motus, aut mutationis sit ei intrinsecus ex propria natura vtriusq;, nam motus, vel mutatio nihil aliud est, quam via inter duos terminos à quo, & ad quẽ; ita vt ab illo incipiat, & in hunc desinat, eo ferè modo, quo linea finita est longitudo duobus punctis, aut terminis clausa, vno tanquam principio, alio tanquam fine, sed via inter duos terminos non potest, sine vtroque esse, neq; intelligi, & rursus ab vtroque attingitur, sicut linea ab vtroque puncto extremo; ergo vterque terminus dicetur ei intrinsecus, vterque erit principium eius intrinsecũ,

vnus tanquam à quo incipit, alter tanquã finis in quem desinit. Vnde sequitur quod cum generatio essentialiter sit quædam mutatio, vterq; terminus eius, à quo incipit, & in quem desinit erit principium eius intrinsecum.

Probatur autem secundum, quod pri-
18 uatio sit terminus à quo generationis. Primò, quia per generationem non fit res naturalis ex quocunque subiecto, sed ex eo, quod aptum est recipere suam formam, vt ignis non fit, nisi ex materia apta recipere formam ignis, quæ cum nondum eam habeat, & habere apta sit, dicetur ea priuata, nec satis est sub generali ratione priuatam esse, alioqui res quælibet ex materia cuiuslibet alterius fieret, cum materia quælibet vniuersali quadam ratione sit priuata omnibus formis, quas non habet, nec posset fieri etiam ex qualibet, quia per hanc priuationem generalem indifferens est materia ad omnes formas, & non magis determinata ad vnam, quam ad aliam; ergo non posset moueri magis ad vnam, quam ad alteram, & ita ad nullam moueretur, neque vlla generatio fieret: requiritur ergo, quod res quælibet fiat ex subiecto, non indifferenti, sed aliquo modo determinato ad recipiendam eius formam, hoc est, ex materia iam disposita pro ea, nam per dispositiones incipit determinari materia ad talem formam, & quamdiu eam non habet, dicitur ea priuata, proxima quidem, ac determinata priuatione, ratione cuius materia incipit moueri potius ad hanc formam suscipiendam, quam ad illã, & ideò à priuatione, tãquã à termino per se incipit generatio.

Secundum probatur, quia terminus à quo, & ad quem mutationis debent esse oppositi, & ita necessarium est, quod per aduentum vnius excludatur alius, vt euidenti inductione constat in omni motu, & mutatione; nam dum corpus mouetur à frigore in calorem, per aduentum huius excluditur ille; ergo ille erit terminus à quo generationis per se, quod per se excluditur per aduentum formæ, quæ est terminus ad quem; sed per aduentum formæ non excluditur materia, sed cum ea manet; ergo materia non est terminus à quo, nec excluditur per se forma præexistens, quia licet illa non esset in materia, & proinde licet non excluderetur, fieret nihilominus generatio, nec est aliud, quod per se excludi posit præter priuationem, & hæc per se excluditur: cum sit per se opposita formæ; ergo priuatio per se est terminus à quo generationis. Ex quo sequitur euidenter, quod sit principium eius intrinsecum. Vt asserit sententia Arist. & communis.

Ad testimonia Aristotelis pro opinione opposita concedimus tria illa docere 19
de priuatione, sed negamus, quod pugnẽt cum ratione principij; & cum dicitur, quod non ens non potest esse principium entis, distinguendum est, de non ente, quia non ens potest sumi, vt negat vniuersalissimam rationem entis comprehendentem, non solùm entitatem realem positiuam, sed etiam negatiuam, vel priuatiuam, vel vt negat solum entitatem positiuam, & si primo modo sumatur, verum est, quod non ens non potest esse principium entis vllo modo; si verò sumatur non ens in secunda acceptatione, negandum est, quod non ens non posit esse principium entis, prout in fieri, quia potest esse terminus, à quo incipiat eius fieri, quod est generatio. Et sic est priuatio principium generationis, quod est esse principium eius in fieri. Quando verò Aristot. asserit priuationem esse non ens per se, aut simpliciter, loquitur de non ente in prima acceptione, vnde non negat, quod in secunda posit esse principiũ entis,

entis, ſaltem in fieri, nam vt ſit principiũ, tanquam terminus à quo, non eſt neceſſarium habeat influxum in ens, prout in fieri, ſed ſatis eſt, quod ab eo incipiat fieri eius, quod eſt eius generatio. Nec obſtat, quod priuatio ſit contraria formæ, & machinetur malum, quia hæc nõ repugnant termino à quo generationis, & ideò nec repugnãt principio rei naturalis in fieri.

30 Ad 1. argumen. diſtinguenda eſt minor, quod priuatio non ſit ſubſtantia, quia licet non ſit ſubſtantia poſitiua, eſt tamen priuatiua; cum ſit remotio formæ ſubſtantialis; & hoc ſufficit, vt ſit principium ſubſtantiæ, prout in fieri. Ad 2. neganda eſt minor, quod terminus à quo non ſit intrinſecus mutationi, & cum dicitur à principijs intrinſecis ſumi ſpeciem mutationis, diſtinguendum eſt; nam aliud eſt principium eius, tanquam finis, in quem tendit; aliud à quo incipit, & cũ ſpecies ſumatur à fine, ſumitur à termino ad quem, & non à termino à quo, quamuis etiam alij dicant ſumi à termino ad quem, cum reſpectu ad terminum à quo, & ideò ſuo modo ab vtroq;. Itaq; dicendum eſt non ſumi ſpeciem à quocunque principio intrinſeco, ſed ſolum à formali: cum conſtet ſpeciem rei naturalis non ſumi à materia, ſed ſolum à forma, & ideò ſpecies mutationis ſumitur à ſolo termino ad quem, qui eſt formalis, & non à termino à quo, qui potius eſt quaſi materialis.

Quonam modo diſtinguatur priuatio à materia, & forma.

CIrca 2. de diſtinctione priuationis à materia, notandum eſt, quod ſicut ens reale in tota ſua vniuerſalitate diuiditur in poſitiuum, & negatiuum, ita diſtinctio realis diuiditur in poſitiuam, & negatiuam, & diſtinctio realis poſitiua eſt, quæ verſatur inter entitates poſitiuas, vt inter Petrum, & Ioannem, diſtinctio realis negatiua, quæ verſatur inter entitatem poſitiuam, & realem negationem, aut priuationem eius, & hæc dicitur eſſe inter ens, & non ens, vt inter Petrum, & patrem eius mortuum.

Hoc ſuppoſito reſpondeo, priuationem diſtingui à materia, atq; etiam à forma diſtinctione reali, non poſitiua, ſed negatiua. Probatur primò, quod diſtinguatur à materia realiter negatiuè, quia ea, quæ ſunt entia realia, & vnum poteſt ſeparari ab altero diſtinguuntur realiter; ſed materia, & priuatio ſunt entia realia, illa quidem ens reale poſitiuum, hæc negatiuum, vt ſuperius probaui; & hæc ſeparatur ab illa: quia per aduentum formæ excluditur à materia, & permanet materia ſine illa; ergo diſtinguuntur realiter. Secundò entitas priuationis conſiſtit in reali remotione formæ à materia, ſed materia per ſuam entitatem recipit potius in ſe formam; ergo diſtinguuntur realiter. Probatur conſequentia, quia repugnat eandem entitatem realiter remouere, & realiter recipere eandem rem. Et ſi obijcias Ariſt. cap. 7. huius lib. aſſerentem materiam, & formam non diſtingui numero, ex quo videtur inferri non diſtingui realiter. R. non loqui de identitate numerica in rigori, ſed ſolum de identitate ſubiecti, & ſenſum eius eſſe, quod pro eadem re numerentur in communi modo loquendi, ſicut pro eadem re numerantur ſubiectum, & omnia accidentia eius; cũ tamen numero diſtinguantur à ſubiecto, & inter ſe, hoc igitur nõ tollit realem diſtinctionem priuationis à materia, ſicut non tollit realem diſtinctionem accidentium à ſubiecto.

Quod verò diſtinguatur à forma, probatur primò, quia oppoſitio realis neceſſariò debet verſari inter extrema realiter diſtincta, ſed oppoſitio priuatiua eſt 31

realis, cum sit vnum ex quatuor generibus realis oppositionis enumeratis ab Aristot. in postprædicam. cap de oppositis, & versatur inter priuationem, & formã; ergo distinguuntur realiter. Secundò, quia repugnat eandem entitatem realem seipsam remouere realiter, sed forma remouet realiter, & ante operationem intellectus priuationem à materia; & priuatio etiam remouet formam ante operationem intellectus; ergo repugnat esse eandem entitatem realem. Et hæc de primo libro.

IN LIBRVM SECVNDVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV.

BREVE PROOEMIVM.

1 ARIST. in 1. lib. tradidit nobis principia entis naturalis, quæ sunt materia, forma, & priuatio, & singulorum rationes. In secundo verò intendit agere de ipsomet ente naturali, ex eis genito, & composito; & quia ens naturale idem est, quod habens naturam, tradit imprimis definitionem naturæ, atq; etiam causarum omnium naturalium, tam intrinsecarum, quam extrinsecarum, à quibus cognitio eius dependet. Possumus autem diuidere integrum librum in quatuor partes. In quarũ prima, quid natura, quid ens naturale, & quid ens secundum naturam sit, docet. In secunda Physicum à mathematico distinguit. In tertia genera causarum explicat, eisque adiungit casum, & fortunam, & tandem exponit, quonam modo conuenit naturæ agere propter finem.

CAPVT PRIMVM.

TEXTVS ARIST.

Eorum, quæ sunt, alia quidem sunt naturalia, alia verò propter alias causas.

Breuis expositio Text.

INTENTVM Aristot. in hoc 1. cap. est, explicare rationem entis naturalis. Diuiditur autem in duas partes. In prima præsupposita quadam diuisione entis, colligit ex ea definitionem naturæ. In secunda docet, & probat conuenire materiæ, & formæ per se, & quodammodo posse accommodari priuationi. 1

Diuisio generalis est hæc, entia duplicia sunt, quædam naturalia, quæ ab ipsa natura habent esse, alia quæ habent esse ab alijs extrinsecis causis, nempe ab arte, vt ignis ens naturale est, statua verò per

per artem potius habet esse, quam per naturam. Et hanc esse differentiam inter hæc, & illa asserit, quod entia naturalia habent intra se principium sui motus, vt ignis habet intra se principiũ, à quo mouetur sursum. Quæ verò habent esse per alias causas, non habent in se principiũ, quo moueantur, sed sicut ab extrinsecis causis sunt, ita ab eis mouentur, vt statua nullius motus in se principium habet, sed ab artifice, vel alio agente extrinseco moueri potest. Ex hac diuisione colligit definitionem naturæ hoc modo. Si entia naturalia sunt, quæ habent intra se principium motus, definitio naturæ talis erit. *Natura est principium motus eius, in quo est primò, ac per se, & non secundum accidens.* Quasi dicat naturam esse principium internum proprij motus, quem res naturalis habet, non motus alterius, nam alia mouere potest per artem, se autem non potest mouere, nisi per naturam. Per se autẽ, & non per accidens natura est principium motus. Per quas particulas distinguitur natura ab arte, nam fieri potest, vt medicus, qui infirmatur, seipsum moueat ad sanitatem per artem medicinæ, hoc tamen non contingit per se, sed per accidens, quia casu accidit, quod in eo esset ars medendi, per quam moueretur, vnde non est principium sui motus per se, sed per accidens, natura verò principium est per se proprij motus eius, in quo est.

3 Hanc autem definitionem naturæ duobus ait conuenire per se, nempè materiæ, & formæ, & de materia quidem probat ex communi consensu omnium Philosophorum, qui materiam vocabant naturam, cum quibus conuenit in hoc, sed differt ab eis, quia illi materiam posuerunt integram, & completam naturam, sicut completam substantiam, Aristoteles verò incompletam, & partialem, & ideò asserit secundò, non soli materiæ conuenire definitionem naturæ, sed etiam formæ, imò perfectius longè, quam materiæ. Quod probat hoc argumento, naturale est cuicunque rei generare sibi simile, & maximè naturale, sed generat sibi simile per formam potius, quam per materiam, vt homo hominem, ratione animæ; ergo formæ conuenit per se, & principaliter ratio naturæ, & consequenter asserit conuenire aliquo modo priuationi per similitudinem formæ, quia respectu materiæ per modum formæ se habet quodammodo ei inhærens.

QVAESTIO I.

An definitio naturæ sit bona.

VT definitionem hanc melius intelligamus explicandæ sunt diuersæ acceptiones naturæ, & entis naturalis; & natura quidem primò accipitur pro conceptu, seu ratione propria cuiuslibet rei, siue sit ens, vel non ens, in quo sensu dicere solemus, hanc, vel illam esse naturam negationis, vel entis rationis. 2. sumitur pro vera quidditate, aut essentia rei, vt dum dicitur definitionem explicare naturam rei, qua acceptione vsus est Arist. 5. lib. Met. cap. 4. circa medium, & Augu. lib. 2. de moribus Monach. cap. 1. Tertiò accipitur quasi collectiuè pro tota vniuersitate creaturarum, in quo sensu dici solet, aliquid fieri, vel esse in rerum natura. 4. sumitur pro ordine causarum naturalium, quæ secundum inclinationes, & virtutes naturales operantur. In quo sensu hæc axiomata circunferuntur in schola, & ab omnibus recipiuntur, tanquam vera. Primum, *miraculosum opus esse illud, quod totius naturæ vires excedit.* Et habetur apud D. Thom. 1. p. q. 105. art. 7. Secun. *quod Deus, & natura nihil faciunt frustra.* 4

stra. Quod reperitur apud Arist. 2. lib. de coelo, cap. 5. tex. 24. Tert. *quod natura semper facit optimum, quod potest*. Et habetur apud Aristo. lib. de Iuuent. & Seneċt. cap. 2. Quar. *quod natura nihil superfluum faciat*. Quod posuit Arist. 2. lib. de Gener. anim. cap 4. & his solemus addere alia, nempe, naturam nunquam deficere in necessarijs, naturam nihil otiosum permittere, & ideò nunquam permittere vacuum, & opus naturæ esse opus intelligentiæ, id est primæ mentis, à qua naturales causæ disponuntur, & ordinantur. 5 acceptio naturæ est pro natiuitate, quæ est generatio viuentium, & est valde propria, quia procedit ex eiusdem nominis Ethymologia, dicitur enim natura à nascendo, ut quasi nascitura. Qua acceptione vsus est Aristot. cap. præsenti ad probandam formam esse naturam. Et quia generatio viuentium procedit à principio eorum intrinseco, deriuatum est nomen naturæ ad significandum principium intrinsecum motus. Et naturam sic acceptã definiuit Aristo. præsenti definitione dicens, esse principium, & causam motus eius, in quo est, primò, ac per se, & non secundum accidens. Et istæ sunt acceptiones naturæ pro rebus creatis, nam postremò accipitur pro sola mente diuina rerũ omnium effectrice, ac parente, qua acceptione vsus est Socrates 4. lib. de Officijs asserens, nihil aliud esse naturam, quam Deum, & D. August. 15. lib. de Trinitate, cap. 1. his verbis. *Deus est natura, non creata, sed creatrix*.

5 Alijs etiam modis accipitur naturale, primò, prout opponitur supernaturali, in quo sensu naturale dicitur, quod per vires naturæ fit ab agente naturali, aut morali. 2. pro eo, quod fit sine consilio, & deliberatione, & hoc modo vocantur naturales operationes animę vegetatiuæ, & sensitiuæ, atq; etiam rationalis libertate carentes. 3. pro re, quæ non solùm fit sine consilio, & deliberatione, sed eodẽ modo semper, & hoc modo opponitur ei, quod fit ab anima, etiam sine deliberatione, non enim fiunt operationes animæ semper eodem modo, sed sæpè diuerso, vt patet de motibus animati, qui non fiunt eodem modo semper sicut fiunt motus Elementorum, sed modò sursum, modò deorsum, aut in circulo, vel alijs modis. 4. accipitur naturale, prout opponitur voluntario, hoc est non solùm prout ex determinatione ad vnum, sed sine cognitione; nam voluntariũ est, quod fit à principio intrinseco cum cognitione, siue fiat ex consilio, & deliberatione, aut sine his, in qua acceptione motus lapidis sursum dicitur naturalis, non tamẽ actiones brutorum, nec sensitiuæ nostræ. Quintum, accipitur pro eo, quod procedit ex intentione agentis naturalis, & dicitur semper euenire, vel vt plurimum, & distinguitur contra casuale, aut fortuitum, nam illud dicitur per se euenire, hoc verò per accidens. Postremò accipitur proprijssimè pro eo, quod habet in se principium intrinsecum sui motus, & distinguitur ab artificiali, quod tali principio per se caret, & in hac acceptione sumit naturale Arist. cap. præsenti. Quod est illud sumere pro habente naturam.

His expositis tria arg. propono contra definitionem naturæ, vt eorum occasione melius explicentur partes eius; primũ est aduersus primam particulam, quia natura rei est eius substantia, sed principium motus non est substantia, sed accidens; ergo falsũ est, quod natura sit principium motus. Probatur minor; quia substantia creata non est immediatè per se operatiua, sed per potentias superadditas, quæ sunt accidentia, mouetur enim per potentiam motiuam, & sentit per potentias sensitiuas; ergo principium motus 6

non

non est substantia, nec proinde natura. Secundò, quies est priuatio, sed priuatio non fit per se, sed sequitur per accidens semper; ergo natura non potest esse principium per se eius. motus etiam, & quies opponuntur, sed repugnat idē esse principiū oppositorum; ergo falsum est, quod natura sit principium motus, & quietis. Quod etiam ex eo probatur, quia plura sunt corpora naturalia, quæ vel non habent principium motus, nec quietis, vt cœlum Empyreum, quod nunquam mouetur, vel saltem non habent principium quietis, licet moueantur, vt cætera corpora cœlestia, quæ semper mouentur, & nunquam quiescunt. Tertiò naturale est viuentibus, & non viuentibus generare sibi simile, sed dum generant sibi simile, non mouentur, sed mouent alia, vt dum ignis generat ignem, non se mouet, sed lignum, in quo introducit propriam formam; ergo falsum est dicere, quod natura sit principium motus, & quietis, eius in quo est. Quod ex eo etiam ostendi potest, quod corpora grauia, & leuia, vt ignis, & terra, non mouentur à se, dum sursum tendunt, sed à generante, vt docet Aristot. 8. lib. Phys. ergo non habent in se principium sui motus, sed ab extrinseco motore mouentur, & tamen sunt entia naturalia, vt per se est manifestum; ergo definitio naturæ non est bona. His tamen non obstantibus definitionem Aristo. recipiunt omnes quod non debet argumentis probari, quia definitiones non probantur, sed præsupponuntur in scientia, exactam verò esse constabit ex solutionibus argumentorum.

Ad primum argumentū concessa maiori distinguenda est minor, quia principium motus duplex est. Formale, & proximum, aut radicale, & quasi remotum, & hoc est principale, illud verò quasi instrumentale. Gratia exempli, anima sensitiua est principium sensationis principale, & radicale, potentia verò sensitiua quasi formale, & instrumentale, & ideò dum definitur anima, quod sit principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus, de principali, & radicali intelligitur definitio. Et eodem modo substantia corporis naturalis est principium motus radicale, & principale, potentia verò motiua, quæcunque illa sit quasi formale, & instrumentale. Dum autem dicitur in definitione naturæ, quod sit principium, & causa motus, & quietis, de principio radicali, & principali intelligitur, quod est substantia rei, vel materia, & forma, non de formali, & quasi instrumentali, quod est accidens ei superadditum.

Ad primum, quod dicitur in secundo argumento de priuatione, hac distinctione respondeo, quies dupliciter sumitur, primò pro priuatione motus, secundò pro permanentia positiua in loco naturali, aut sub aliqua forma, & de quiete primo modo accepta concedimus non dari principiū per se in re naturali, sed quietis secundo modo acceptæ, principium per se est natura. Et de hac intelligitur definitio. Ad secundum verò de oppositione motus, & quietis ex eadem distinctione, respondetur motum, & quietem primo modo sumptam opponi, & ideò nō posse procedere per se ab eodē principio, sed motus cum quiete secundo modo sumpta nō opponitur, sed ordinatur ad illā tanquam ad finem, & ideò possunt procedere ab eodem principio, quod est natura.

Tertium verò, quod in eodem argumento cōtinetur opponebat corpora cælestia, de quibus explicandum est, an, & quomodo habeant principium motus, & quietis, & imprimis de cœlo Empyreo, quod est primum omnium, & quod Arist. non cognouit, dicendum est, non solùm non moueri, sed nec habere principium

motus, sed prorsus esse immobile. Ita D. Thom. 1. p. qu. 66.art.3.& qu.102.art.2.& communiter scholastici Doctores in 2.d. 2. Et ratio huius sumitur ex fine, cuius gratia à Deo factum est, qui non est propagatio vniuersi, sed esse quasi sedē propriam,& domicilium beatorum,quorum status, sicut est prorsus inuariabilis, sic postulabat immobilem locum. Non est igitur ens naturale,de quo agit Aristo.licet habeat materiam, & formam, quia longè diuersæ sunt, non solùm à materia,& forma sublunarium corporum,sed aliorum etiam cœlorum,& ideò nō conuenit ei definitio naturæ.

10 Cæteris autem corporibus cœlestibus qui semper mouentur, adhuc sentiunt plures non conuenire definitionem naturæ,per quam solum voluit Aristo.definire sublunaria corpora, in quibus est principium motus,& quietis copulatiuè, quo carent cœlestia corpora. Ita Plutarchus lib,de placitis Philos.cap.1. Albert. Magn.2.lib.Phys.tract.1.cap.3.& Themistius cap.præsenti. Quod probant,testimonio Aristo. qui sicut in 1. lib. solum se explicare docuit principia rerum generabilium,& corruptibilium, ita in hoc 2. solum agit de natura eorum, quod expresśè etiam docuit 8.lib.Meta.text.9.his verbis. *Naturam etenim solam profectò quis ponet eam, quæ in incorruptibilibus est substantia.*

Secunda opinio opposita est, quod nō solùm conueniat his corporibus definitio naturæ, sed quod eis conueniat copulatiuè sumpta, de principio motus, & quietis, nam vtrumque principium habere sentiunt.Ita moderni plures,qui asserunt Aristot.eis non tribuisse,nisi principium solius motus, quia deceptus fuit putans primam causam, non liberè, sed ex necesśitate naturæ agere, & ex eadem necesśitate applicuit singulis cœlis singulas intelligentias, à quibus etiam ex necesśitate mouentur. Vnde omni ex parte determinati sunt ad perpetuū motum, absque aliqua inclinatione ad quietem. Sed veritas tenet Deum liberè applicuisse intelligentias ad mouendū corpora hæc, & liberè ab eis moueri, in eis verò non esse principium motus actiuum sed pasśiuum tantum, principium autem pasśiuum de se indifferens est ad vtrumq; nempe, vt ab actiuo moueatur, aut non moueatur, & ideò indifferenter habent principium motus,& quietis, quare definitio Aristot. etiam copulatiuè sumpta verè eis conuenit, & consequenter asserit hæc opinio, quietem, quam habitura sunt cœlestia corpora post diem iudicij, non minus esse naturalem,quam motum. Quod probant, quia sicut naturale est cuicunque corpori moueri ad proprium locum naturalem, sic etiam in eo quiescere,nam quies motum consequitur;ergo corpus,quod habet principium motus habebit etiam principium quietis, & oppositum videtur imposśibile.

Tertia opinio tribuit corporibus cœlestibus principium solius motus, & non 11 quietis, & ita asserit motum eorum ex propria natura consideratum esse perpetuum, quamuis cessare posśit per voluntatem primi agentis. Vnde quies futura, quam per hanc voluntatē habebunt post diem iudicij, non fore eis naturalem, sed præter naturam, quia ab agente vniuersali, cui omnia tenentur obedire. Hanc sententiā quantum ad primam eius partem tenet expresśè Aristor.1 lib.de cœlo & mundo cap.3. & lib. 2. text. 2.9. etiam lib. Met. cap. 4. textu. 17.& etiam quantum ad cætera est communis sententia Simplicij, Philoponi, Toleti,& Soti cap. præsenti, Alex. 2. lib.naturalium quæst. cap.18.& eam tenet Pererius 7.lib.de Natura cap, 9. ad finem, & est vera probatur efficaci

efficaci ratione, ex fine, in quem cœlestia corpora facta sunt à Deo, qui nõ est consecutio loci naturalis, nec motus ad illum, imò nec assecutio alicuius alterius perfectionis, quæ sibi desit, vel necessaria sit, cum sint corpora perfectissima, sed per communicationem suarum virtutum medio motu, esse causam generationis sublunarium corporum, quam possent perpetuã facere, quantum est ex se, quod D. Thom. docuit expressè in 4. d. 48. q. 2. art. 2. & concedunt omnes, ad hunc autem finem consequendum, non solùm non est necessaria quies, sed ei apertè repugnat, & necessaria est perpetuitas motus, saltem ex parte sua; ergo non habent principium quietis, sed solius motus. Secundò, quia ideò in eodem corpore potest dari principium motus, & quietis, quia motus ordinatur ad quietem, hoc est ad consecutionem loci naturalis, & permanentiam in eo, nam vt oppositi sunt, non possunt procedere ab eodem principio, sed motus cœli non ordinatur ad quietẽ, vt probatum est; ergo non potest dari in eo principium quietis.

Ad primum argu. concedenda est ma-
12 ior, quod in cœlo non detur principium motus actiuum, sed passiuum tantum, nõ quidem ex parte solius materiæ, (vt quidam falsò asserunt) sed ex parte totius corporis. Minor tamen neganda est, quod potentia passiua sit ex se indifferens ad habendum, & non habendum actum, sed ex se est determinata ad illum habendum aut recipiendum ab agente, & ita se habet potentia passiua cœlestis corporis de se inclinata ad recipiendum motum, minimè ad non recipiendum, quod probat inter alia figura circularis eius aptissima ad motum potius, quam ad quietem. Secundum argumentum concedendum est, quia solum probat dari principium quietis in corporibus, quæ mouentur naturaliter ad consequendum locum naturalem, sed corpus cœleste non mouetur propter hunc finem, sed propter alterum longè diuersum, cui repugnat quies. Et ideò non sequitur, quod si habet principium motus, habeat etiam principium quietis.

Testimonium autem Aristot. pro prima opinione adductum, de solis generabilibus, & corruptibilibus naturam dici asserit secundum vulgarem, & magis vsitatam acceptionem eius, nobisque notiorem, non excludens cœlestia corpora, quibus alijs locis statim citandis veram rationem naturæ attribuit.

Iuxta nostram igitur sententiam di- 13
cendum est, definitionem naturæ conuenire corporibus cœlestibus, etiam si principium quietis non habeant, quia sensus illorum verborum, *motus, & quietis*, licet sit copulatiuus, non cogit ponere in quocunque corpore principium vtriusq; sed talis est, omnis motus, & omnis quies vbicunque, & quomodocunque reperiantur, siue in eodem corpore, vel in diuersis à natura, tanquam à principio intrinseco procedere debent, & cum motus cœli procedat à natura eius, tanquam à principio intrinseco, verè, & propriè conueniunt illi hæ particulæ, etiam copulatiuè sumptæ. Exemplum habemus in definitione animæ tradita ab Aristot. 2. lib. de Anima in principio his verbis, anima est, *principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus.* Habent ea verba, & sensum copulatiuum, sed non talem, vt necessarium sit in quolibet corpore animato has omnes operationes ponere, nam neque in plantis est principium sentiendi, neq; in animalibus principium intelligendi, sed copulatiuus eius sensus talis est: vbicunq; reperitur intellectio, sensatio, aut localis motus vitalis, ab anima debet procedere, tanquam à principio, sic ergo debet

intelligi definitio naturæ secundum copulatiuum sensum, & sic intelligendam esse docent, D. Thom. Sotus, Toletus, cap. præsenti, & P. Pererius lib. 7. cap. 10. & ita solutum est omnino secundum argumentum in principio positum.

14 Tertium verò duo opponebat, primũ, quod non solum natura sit principium motus eius, in quo est, sed motus etiam existentis in alio, vt ignis est principium naturale calefactionis, & alterius ignis à se geniti, quod concedendum est, sed diuersa ratione, nam primo respicit motum proprium eius, in quo est, quia res quælibet primò intendit se perficere, quam alia, postquam verò in se perfecta est, intendit se communicare alijs, & ea perficere, ideò natura definitur per principium motus eius, in quo est, tanquam per primum, sed non excludit secundum, ideò nec excluditur, quod motus, vel actiones, quæ ordinantur ad perficiendum alia, sint, & dicantur naturales, & aliquando maximè naturales, quia maxima perfectio naturæ est, vt postquam perfecta est in se, alijs se communicet, eaq; perficiat. Ad aliud denique de motu grauium & leuium concedimus, quod procedat à generante, nihilominus in ipsismet grauibus, & leuibus datur principium, non solùm passiuum (vt quidam falsò putant) sed etiam actiuum proximum, quod est eorum forma, & natura; quamuis passiuum solum sufficeret, vt eis conueniret definitio naturæ, vt constat in cœlo, & in materia prima, quæ solum est principium passiuum.

15 Solum restabat explicandum, quare supra principium motus addita fuit causa, videtur enim superflua hæc particula post aliam, cum sufficiat ad rationem naturæ esse principium motus intrinsecum. Respondeo diuersas esse de hac re expositiones, sed placet expositio Alberti Magni, vtramq; particulam positam esse secundum propriam significationem. Principium quidem, vt vniuersalius, causa verò tanquam inferior addens influxum supra principium, fuit autem necessarium vtramque ponere, vt significaretur naturam in diuersis rebus diuerso modo esse principium motus.

QVAESTIO II.

An definitio naturæ conueniat soli formæ substantiali, vel etiam materia, & priuationi.

EXposita definitione naturæ optimo ordine sequitur disputandũ, an conueniat singulis principijs rerum naturaliũ, & quomodo eis conueniat. Et primò dicendum est de materia, circa quam duplex est opinio; prima tenet materiam nõ esse naturam simpliciter, sed secundum quid, per quandam Analogiam, aut similitudinem cum forma. Ita Vallesius controuersia 11. ad Tyrones, quem sequuntur etiam plures moderni. Probat testimonio Aristot. qui ad finem huius capitis, & 5. Meta. cap. 4. videtur naturam conuertere cum forma, materiam verò solum esse naturam, quia receptaculum formæ est, imò in secundo loco asserit omnem aliam substantiam per Metaphoram dici naturam comparatione formæ; ergo ex mente eius solum materia est natura per attributionem ad formam, & ideò non vniuocè, nec simpliciter, sed analogicè, & secundum quid. Probat etiam ratione ex definitione naturæ, quæ est principium, & causa motus, sed materia non est principium, & causa motus; ergo non est natura. Prob. minor, quia licet aliquo modo principium sit, non potest esse causa; quia causa dicit influxum in effectum, sed materia præter receptionem formæ, nullum prorsus influxum habet ad constitu-

ſtitutionem rei naturalis, & longè minus ad motum, receptio autem formæ influxus non eſt; ergo nec materiæ conuenit eſſe cauſam motus. Et ſi dicas primò, eſſe principium materiale. Probat hoc eſſe falſum, quia eſſe principium materiale idem eſt, ac eſſe materiam, ſed materia nõ eſt materia motus, licet ſit materia rei naturalis; ergo nec principium motus dicenda eſt. Et ſi dicas ſecundò, eſſe principium motus, quia eſt principium rei naturalis, ex qua ſequitur motus. Contra hoc etiam arguit, quod ex hoc ſolum habeatur, quod materia per ſe ſit principium rei naturalis, motus verò non niſi ex conſequenti, & ideò per accidens, quare non erit natura per ſe.

16 Secunda opinio tenet materiam, verè, & propriè, intrinſecè, & formaliter, & ideò vniuocè eſſe naturam cum forma, licet forma propter ſpecialem eius rationem longè perfectiorem, longè etiam perfectior natura ſit. Ita ſentiunt antiqui interpretes, Porphyr. Auer. Philop. Themiſt. atq; Simpl. & D. Tho. in Commen. huius capitis & cum eis omnes ferè moderni expoſitores, & hæc eſt expreſſa ſent. Ariſt. & vera. Probatur primum, ex tex. 4. huius cap. vbi ita ait *Vno igitur modo natura ſic dicitur prima vnicuique ſubiecta materia habentium in ſeipſis motus principium, & mutationis, alio autem modo forma, & ſpecies.* Et 5. Meta. cap. 4. *Natura verò hæc prima materia, & hæc dupliciter, aut, quæ ad ipſum prima, aut ſimpliciter prima.* Probatur 2. quod ſit vera, quia materia ſimpliciter, formaliter, atque eſſentialiter eſt principium rei naturalis, ex quo componitur, atq; etiam generationis eius, & vtraq; ratio eſt propria naturæ; ergo formaliter, atq; ſimpliciter eſt natura. Maior euidens eſt apud Ariſto. & omnes, ſed probatur minor, quia ſubſtantia completa ex materia, & forma compoſita perfectiſsima natura eſt, vt docet Ariſt. 5. lib. Met. cap. 4. & ideò vtraq; pars ex qua componitur, nempe materia, & forma propriè etiam naturæ partiales erunt. Præterea eſſe principium generationis idem eſt, ac eſſe principium motus: cum generatio motus ſit, vt in hac definitione ſumitur; ergo cum materia propriè ſit generationis principium, propriè etiam erit principium motus, & propriè natura. Forma etiam educitur de potentia materiæ; ergo materia concurrit ad eductionem eius, tanquam materialis cauſa, ſed eductio formæ de potentia materiæ, in formis ſaltem corruptibilibus eſt realiter generatio, & motus; ergo materia eſt principium intrinſecum motus, quod eſt eſſe naturam.

Sed vt hæc veritas intelligatur, & facilius ſoluantur oppoſita arg. notandum eſt, quod principium, & cauſa motus in definitione naturæ, vt benè D.Th. c. præſenti in communi accipiuntur, prout abſtrahunt à quacunq; ratione principij, & cauſalitatis particulari, huius aut illius generis, & ideò æquè conueniunt cuicunq; principio, & cauſæ motus, ſiue ſit actiuum vel paſsiuum. Et ideò cum materia, propriè, formaliter, & ſimpliciter ſit principium motus, & cauſa materialis eius recipiens in ſe generationẽ (quæ verè motus eſt, vt hac in parte ſumitur) & materialẽ concurſum ad illam præbens, atq; etiam ſit principium, & cauſa intrinſeca ſubſtantiæ compoſitæ (quæ perfectiſſima natura eſt) ſequitur formaliter, atq; ſimpliciter ei conuenire definitionẽ naturæ, licet formæ perfectius conueniat, propter particularem rationem ſuæ cauſalitatis longè perfectioris, quod nõ tollit, quin vniuocè conueniat vtriq;, ſicut non tollit vniuocationem generis, quod natura eius perfectius conueniat alicui ſpeciei ratione perfectioris differentiæ. 17

18 Ad testimonia pro alia opinione negandum est, quod Aristot. conuertat naturam cum forma: cum expressè in eisdē locis dicat materiam esse naturam absq; vllo addito diminuente, sed solum dicit priuationem esse naturam, quia est quasi quædam forma. Negandum est etiā, quod asserat omnem substantiam, præter formam esse naturam per Metaphoram, non enim loquitur ibi de forma, sed de substantia completa, & specifica ex materia, & forma composita, quam dicit esse perfectissimam naturam, ita vt omnis alia substantia per Metaphoram dicatur natura respectu illius, quod asserit propter artificialia, quæ, si aliqua ex parte dicuntur natura, solum est propter materiam, vel subiectum, quæ est aliqua substantia completa, vt per se est manifestum.

Ad argu. neganda est minor, quod materia non sit causa motus: cum euidens sit esse causam materialem generationis, atque eductionis de potentia materiæ. Imò & omnium aliorum motuum naturalium materialis causa est, saltem partialis, cū sit materialis causa entis naturalis, à quo procedunt, quod non est esse principium motus per accidens, sed satis per se. Nec sequitur esse materiam motus, sed materialem causam, quia causa materialis non est materia quomodocunque sumpta, sed vt præbens suum concursum ad effectum.

Quomodo conueniat formæ definitio naturæ.

19 Certum est apud omnes formam esse naturam, & perfectiori modo quam materia, quia vtrumque asserit expressè Aristot. eisdem locis citatis, & ratio euidenter probat, cum sit perfectior pars entis naturalis (in quo est perfectissima ratio naturæ) tribuens ei speciem, atque etiam sit principium generationis, & aliorum motuum præcipuum. Solum potest esse dubium de modo, quo ei conueniat definitio naturæ, nempe vt principio, & causæ materiali, vel efficienti. Et prima opinio tenet solum ei conuenire, vt principio passiuo, & non vt actiuo. Ita Simplicius capite præsenti post elucidationem textus, qui putat naturam nō definiri ab Aristot. vt conuenit viuentibus, quæ habent principium actiuum motus, sed solum, vt conuenit non viuentibus, quæ solum vocantur hac in parte entia naturalia, & cum non moueantur à principio intrinseco actiuo, sed à generante, solum habent in se principium passiuum suorum motuum, quare sicut tota ipsa natura eorum solum concurrit ad motum passiuè, & tanquam materialis causa, ita etiam vtraque pars eius, nempe materia, & forma solum est principium passiuum motus, & solum conuenit ei ratio, atque definitio naturæ, vt principio passiuo. Simplicium sequitur Scotus in 2.d.18.qu. vnica. *§. Ad aliud de definitione naturæ dico, &c.*

Probant testimonio Arist. 8. lib. Phys. 20
textu 23. & 28. vbi expressè docet non viuentia non moueri actiuè à se, sed ab eo, quod ea genuit, sed quod mouetur actiuè ab alio extrinseco, non habet principium intrinsecum motus, sed solum passiuum, quia solum est receptiuum motus; ergo materia, & forma harum rerum passiua solum principia motus esse possunt. Probat Scotus ratione, quia natura est intrinsecum principium motus, non intrinsecum, vt actiuum, quia omne principium intrinsecum esset actiuum; ergo est principium intrinsecum, vt passiuum, quare formæ conueniet, vt principio passiuo, & meritò quidem, quia sicut per formam constituitur res naturalis in suo esse specifico, ita constituitur, tanquam receptiua motus, & si per formam receptiua est,

forma

forma quoque ipsa suo modo erit principium receptiuum, seu passiuum. Hæc tamen sententia expressè est contra Arist. atq; etiam contra rationem. Contra Aristot. quidem, quia in principio huius cap. docet naturam præcipuè conuenire animalibus integris, & partibus eorum his verbis. *Natura quidem sunt animalia, & partes ipsorum.* Ergo falsum est fundamentum Simplicij, quod non definiatur ab Aristot. natura viuentium. Falsum est etiam, quod colligit, nempe formam solum esse posse principium passiuum motus: cum euidens sit, & ab eo concessum, formam in viuentibus esse actiuum principium motus. Quod verò sit contra rationem probo, quia motus vitalis est à principio intrinseco actiuo secundum Aristot. & omnes, vt nutritio, & augmentatio probant; ergo datur in viuentibus principium actiuum motus, quod nó potest esse, nisi ratione formæ: cum à materia nulla possit efficientia prouenire. Atq; etiam in non viuentibus sublunaribus datur semper principium motus actiuum, vt grauitas, & leuitas, quæ cum potentia naturalis sit à natura grauis effectiuè procedens, non potest non procedere effectiuè à forma eorum, & eius virtute concurrere effectiuè ad motum, quare forma ipsa principalius, quam grauitas erit actiuum principium motus. Quod verum est ac necessarium, etiamsi moueantur à generante, sed in hoc solum potest esse differentia, quod si moueantur à generante, forma, & grauitas solum erunt principia actiua instrumẽtalia motus, si verò moueantur à se, forma erit principium actiuum principale vt, quo, grauitas verò instrumentale.

11 Communis igitur sententia, & vera tenet, principium, & causa in definitione naturæ abstrahere, à principio actiuo, & passiuo, & indifferenter conuenire vtrique sed formam in corporibus sublunaribus semper esse principium actiuum, materiam verò semper passiuum, in cœlestibus verò vtramque esse principium passiuum, sicut totum ipsum cœlum ex vtraque compositum passiuum tantum principium est. Ita D. Tho. lectione prima horum commentariorum, quem sequuntur cæteri interpretes Aristotelis. Ad testimonium Arist. Respondeo, quod licet non viuentia moueantur à generante ex mente eius, falsum est, quod solum habeant principium passiuum intrinsecum motus, nam verè habent actiuũ saltem instrumentale, quod est forma simul cum grauitate, & leuitate. Ad argu. Scoti concedenda est prior pars minoris, quod natura non sit principium motus, vt actiuũ, sed neganda posterior, quod sit principium motus, vt passiuum, nam si ita esset in viuentibus non esset natura, nec essent entia naturalia, sed natura est principium motus, vt abstrahens ab actiuo, & passiuo, & ita vtriq; conueniens, sed actiuo perfectius propter specialem rationem eius longè perfectiorem.

An, & quomodo priuatio sit natura.

De priuatione tandem vtrumq; dubitamus, an sit natura, & quomodo ei conueniat definitio. Et prima opinio negat priuationem vllo modo esse naturã. Ita Sotus capite præsenti, & Pererius lib. 7. de natura cap. 4. probatur 1. ex definitione naturæ, quæ est *principium, & causa motus, & quietis.* Sed licet priuatio sit aliquo modo principium motus, nempe generationis, non potest esse vllo modo causa, cum non possit habere influxum circa illam, nec potest esse vllo modo principium quietis: cum desinat esse per mutationem, cuius principium est; ergo nec potest esse vllo modo natura. Secun- 12

dò, quia natura rerum est substantia earum, sed priuatio non est substantia, imò neque habet vllam entitatem positiuam, sed per se, & simpliciter est non ens, & respectu materiæ potius se habet ad modum accidentis; ergo non est natura.

Secunda opinio est opposita, quod priuatio sit natura. Ita Themistius in sua Paraphrasi, super lib. 2. Phys. num. 15. Simplicius, Albertus Magnus, Villalp. Toletus, & Conimbr. cap. præsenti. Et probatur ex Aristotele, qui ad finem huius capitis postquam probauit formam esse perfectiorem naturam, quam materia, subiunxit, priuationem etiam esse naturam, cum sit quodammodo forma, his verbis. *Forma itaq; natura est, sed forma, & natura dupliciter dicitur, etenim priuatio forma quodammodo est.* Sed exponunt Autores oppositæ sententiæ hæc verba dupliciter. Primò de forma accidentali. Secundò de forma substantiali generanda, quam dicunt priuationem ponere in materia: cum sit principium generationis eius. Sed neutra expositio quicquam valet, non prima, quia expresse loquitur Arist. de forma, quæ est natura, & hanc diuidit in formam positiuam, & priuationem, quam appellat quodammodo formam, sed forma, quæ est natura est substantialis; ergo non habet locum expositio de forma accidentali. Nec aliquid valet secunda expositio, quia priuatio non ponit per se formam in materia, sed per accidens; alioqui si per se eam poneret, cum per eius aduentum destruatur, per se intenderet propriam destructionem, quod repugnat. Et licet per se eam poneret, non possunt verba Aristotelis de forma intelligi, sed necessariò de priuatione quia asserit esse quodammodo formam; forma a. quā ponit, simpliciter forma est.

23 Probatur deinde ratione, quia priuatio est principium generationis per se, & generatio est motus; ergo est principium motus per se, vt dicitur in definitione naturæ, quare erit etiam natura. Et si dicas id non sufficere, quia non est causa. Contra hoc est primò, quod non requiritur esse causam, sed satis est esse principium, nam licet copulatiuè accipiantur verba, sensus eorum est, vt vidimus, naturam esse principium motus secundùm se, & aliquando etiam esse causam, si addat influxum, & tunc perfectiorem habere rationem naturæ. Sed ad rationem naturæ absolutam sufficit esse principium. Secundò, quia licet priuatio non sit causa generationis, est tamen causa corruptionis: cum sit terminus ad quem eius, qui habet rationem finis, & formæ, & ideò suo modo in eam influit, quamuis non positiuè, sed negatiuè, quia nec corruptio positiua mutatio est, sed negatiua.

In hac re nostra sententia est, priuationem non esse naturam vniuocè cum forma, & materia, sed analogicè, & ideò non simpliciter, sed secundum quid, quod verba Aristo. citata probant, cum non dicat esse formam, aut naturam simpliciter, sed quodammodo, quod absq; dubio additum diminuens est. Et natura ipsa priuationis, quia solum potest habere rationem naturæ, in quantum est forma, sed non est propriè forma, sed impropriissimè, & per quandam similitudinem; quare sicut est forma solum per similitudinem, ita solum per similitudinem est natura, & propterea non vniuocè, sed analogicè, & secundum quid. Et argu. primæ opinionis solum probant non esse naturam simpliciter, substantiam, vel ens, sed priuatiuè, quod tamen sufficit, vt ad speciem, & prædicamentum formæ substantialis reducatur. 24 Nec obstat, quod se habeat ad materiam per modum accidentis, quia eundem ferè modum habet forma, & non ideò desinit esse substantia, nec etiam

iam priuatio suo modo. Et etiam argumenta secundæ opinionis non probant alio modo esse naturam, quàm per Analogiam, vt per se est manifestum, nam cũ natura per se dicat positiuam entitatem, etiam simpliciter dicit positiuum principium motus, & solũ priuatio in hoc sensu potest esse principium secundum quid. Nec obstat, quod simpliciter sit enumerata inter principia naturalis generationis quia principium generationis vniuersaliorem rationem dicit, quàm natura, & ideò imperfectiorem, natura verò simpliciter sumpta addit substantiam, & essentiam rei, quæ de sola entitate positiua simpliciter dicuntur, per quam res est principium motus, ideò plus requiritur, vt priuatio sit simpliciter natura, quam vt sit simpliciter principiũ generationis.

QVAESTIO III.

V. definitio naturæ conueniat animæ præsertim rationali.

25 FOrmæ substantiales sunt in duplici differentia, quædam inferioris ordinis, quæ non sunt principia vitæ, sed composita quædam substantialia vitæ experti constituunt, quæ ad vnam operationem, vel alteram determinantur, easque eodem modo semper exercent, & ideò omnes partes corporis eiusdem rationis habent, quæ propterea homogeneæ vocantur. Aliæ formæ sunt ordinis superioris, quarum superior, ac perfectior virtus in eo ostenditur, quod natæ sunt informare corpora vita prædita, ac diuersarũ partium, & membrorum, in quibus non vnius aut alterius tantũ operationis principia sunt, sed diuersarum, nec eodẽ modo semper exercent omnes, sed quasdam diuersis modis, & istæ dicuntur animæ, de quibus præcipuum quoddam opus Philosoph. edidit Arist. quod de anima vocauit, in cuius principio duplici definitione definit animam. Prima talis est. *Anima est actus corporis Physici organici potentia vitam habentis.* Secunda verò ita habet, anima est *principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus.* Anima autem triplex est, vegetatiua, quæ est principium nutritionis in plantis, sensitiua, quæ est principium sensationis in animalibus, & rationalis, quæ est principium ratiocinandi, atque intelligendi in hominibus. Et ita se 26
habent, vt secunda includat omnes perfectiones primæ, & aliquem gradum perfectiorem supra eas addat, & tertia perfectionem duarum, supra quas addit gradum perfectiorem, vt anima sensitiua habet perfectionem vegetandi, & supra eam addit aliam maiorem sentiendi, & ideò vtriusque operationis principium est, & alterius etiam, quæ vocatur motus localis progressiuus, & anima rationalis habet perfectiones vegetandi, & sentiendi, & addit aliam longè maiorem, nempe gradum rationalitatis, & ideò principium est vegetandi, sentiendi, mouendi localiter, & ratiocinandi, hoc est intelligendi, & volendi. Quia ergo formæ istæ altioris ordinis sunt, videntur excedere rationem naturæ definitæ ab Aristotele, quæ solum inferioribus formis conuenire videtur, quasi natura, & naturale, modum essendi, & operandi ad vnum determinatum significent. Propterea dubitatum est, an formæ istæ præsertim rationalis longè perfectior, sint natura, cui definitio verè, & propriè conueniat.

Et propterea prima opinio excludit omnes à ratione, & definitione naturæ. Ita 27
Auicenna lib. 1. suæ sufficientiæ c. 5. Simplicius cap. præsenti, & Albertus Magnus 1. lib. Phys. tract. 1. cap. 2. & lib. de origine animæ ca. 4. probatur testimonio Aristo-

telis 4. lib. de partibus animalium cap. 1. vbi plures animas excludit à ratione naturæ his verbis. *Constat igitur non de anima differere omni oportere: quandoquidem non omnis anima natura est, sed aliqua eius pars, vna, aut etiam plures.* Et deinde ratione. Primò, quia forma naturalis hæc habet sibi intrinseca, vt educatur de potentia materiæ, ab eaq; intrinsecè dependeat vt sit terminus generationis, & quasi finis eius, vt expresè docet Aristoteles capite præsenti, & propterea dicit formam esse perfectiorem naturam, quam materia, & cum ex dependentia in esse oriatur dependentia in operando, hinc prouenit, vt sit principium operationū ab eadem materia dependentium, sed anima rationalis nihil horum habet: neque enim educitur de potentia materiæ, sed ex nihilo creatur à Deo, & ideò non est forma materialis, sed purè spiritualis. Neq; dependet à materia in esse, neq; in præcipuis operationibus, quarum principium est, vt sunt intelligere, & velle, vnde, nec est terminus generationis, sed creationis; ergo non est forma naturalis, nec conuenit ei definitio naturæ.

Secundò, natura est principium motus, sed anima rationalis, saltem secundum vltimum gradum rationalitatis non est principium motus; ergo saltem, vt rationalis non est natura. Probatur minor, quia vt rationalis est, solum est principium intelligendi, & volendi, sed intelligere, & velle, non sunt motus, seu operationes, quædam spirituales, & purè immateriales, quæ ideò non recipiuntur in corpore; ergo non est natura.

28 Secunda opinio animam vegetatiuam, & sensitiuam asserit esse naturam, atque etiam rationalem secundum gradus vegetandi, & sentiendi, quos continet, non tamen secundum gradum rationalitatis, secundum quem naturalia excedit, & ideò, vt rationali non conuenire illi definitionem naturæ. Huius opinionis meminit Toletus quæst. 2. Procemiali in lib. de Anima. Alij denique, quos ibidem refert animam rationalem secundum vltimum gradum rationalitatis dupliciter considerari aiunt. Primò, vt est principium intellectionis dependentis à phantasmate, per quam corporalia intelligit. Secundò, vt est principium alterius intellectionis, quam habet in corpore, sine dependentia à phantasmate, per quam seipsam, & Angelos intelligit, & sub prima consideratione esse naturam, quia est principium motus, nempe intellectionis dependentis à phantasmate, quæ motus Physicus est sub communi ratione, qua sumitur motus in definitione naturæ, sub secunda verò consideratione non esse naturam, quia nullius motus principium est, nam cum intellectio illa non dependeat à sensibus, nec motus vocari potest.

Vera autem doctrina, & omninò tenenda his conclusionib. explicatur. Prima est de anima vegetatiua, & sensitiua. Vtraq; hæc anima verè, & propriè est natura, cui conuenit definitio naturæ ab Aristotele designata. Hæc habetur apud Aristotelem 1. libr. de partibus animalium cap. 1. & lib. 1. de Anima textu 1. quibus locis de Anima in vniuersali, & in particulari de anima sensitiua, quæ simul est vegetatiua docet naturam esse, & ideò per se pertinere ad Philosophum naturalem, considerationem eius. Et ita sentiunt omnes interpretes Aristotelis, tam antiqui, quam moderni, non solum cap. præsenti, sed etiam libro 1. de Anima in principio. Et probatur euidenti ratione. Quia vtraq; anima est principium motus, vegetatiua quidem nutritionis, & augmentationis, sensitiua verò motus localis, (quem vocant progressiuum) & omnium sensationum, quæ veri motus sunt sub generali 29

nerali ratione, sub qua consideratur motus in definitione naturæ, sunt enim mutationes quædam corporeæ, & materiales, per quas mutantur potentiæ sensitiuæ; ergo vera ratio naturæ conuenit his formis. Et quod de eis dicimus, de anima rationali intelligendum est secundum eosdem gradus vegetandi, & sentiendi, quos continet. Per quos euidens est esse principium eorundem motuum naturalium.

Secunda conclusio, anima rationalis
3° etiam secundum vltimum gradum rationalitatis, non solùm est natura, sed perfectissima natura, & ei conuenit eadem definitio naturæ tradita ab Arist. Ita sentiunt D. T. Alex. simpl. cap. præsenti. Tolet. q. 2. procœmiali in lib. de Anima. Conimbr. etiam cap. præsenti, Suar. tom. 1. disf. 1. sec. 2, n. 17. Vt autem probemus hanc conclusionem, supponendum est tanquā fundamentum certissimum, quod anima rationalis, vt rationalis est vera forma corporis. Hoc est certum in fide catholica, quia definitum ab ecclesia in Concilio Lateranensi sub Leone 10. & in Concilio Vienensi sub Clemente 5. & habetur definitio in Clementina vnica de summa Trinitate, & fide catholica. Et probat. euidenti ratione, quia anima rationalis secundum gradum rationalitatis constituit hominem specie distinctum à cæteris animalibus, sed repugnat essentiam, vel speciem hominis resultare ex vnione animæ ad corpus per solam assistentiam extrinsecam motoris ad mobile, sed omnino requiritur informatio materiæ, & vnio substantialis cum ea, per quam fiat ex vtraq; substantiale compositum talis speciei; ergo anima rationalis, vt rationalis est vera forma corporis. Ex quo intelligitur positionem Platonis, quam refert D. Tho. 1. p. q. 76. art. 3. asserentis animam intellectiuam nō esse formam corporis, sed solum ei assistere ad motum, cæterasq; operationes, sicut gubernator assistit navi, errorem esse, non solum contra fidem catholicam, sed etiam aduersus principia veræ Philos. naturalis.

Ex hac igitur veritate colligitur primum argum. ad probandam conclusionem nostram, hoc modo. Anima rationalis est vera, & naturalis forma corporis 37 constituens cum eo compositum naturale, quod vocatur homo; ergo est vera natura. Prob. consequentia, quia natura, vt docet expresse Aristoteles cap. præsenti de materia, & forma dicitur propriè, tanquam de partibus integræ naturæ, ex vtraq; compositæ. Secun. ex definitione naturæ, quæ est principium motus, anima rationalis non solùm secundum gradus vegetandi, & sentiendi est principium motus nutritionis, augmentationis, localis, ac sensationis, sed etiam secundum gradum rationalitatis est principium admirationis, actus ridendi, flendi, & loquendi, qui omnes procedunt ab homine, vt homo est, & consequenter ab anima, vt rationali, à qua etiam procedit, vt operationes sensitiuæ quæ veri motus sunt, ordinentur ad intelligendum, est etiam principium intellectionis dependentis à phantasmate, & sensibus, quæ ideò mutatio Physica est, & motus etiam Physicus, prout sumitur in definitione naturæ; ergo verè, & propriè est natura, cui definitio conuenit. Colligitur etiam nostra conclusio euidenter ex doctrina Aristot. qui in 3. lib. de anima, agit ex professo de anima rationali, vt est principium intellectionis dependentis à phantasmate, cui non solùm intellectum cognoscentem tribuit, sed etiam agentem ad productionem specierum intelligibilium medijs phantasmatibus; ergo agit de illa, vt intellectiua, & rationalis est, sed lib. de anima sunt præcipua pars Philosoph.

Ie[illegible] naturalis ergo sentit considerati[illegible] animæ rationalis, vt talis, per se pertinere ad Philosophiam naturalem. Ex quo sequitur euidenter ex mente eius esse naturam, quod etiam docuit ea. sequenti, vbi duplicem eius statum insinuat, primum, quem habet in corpore, & hoc modo ad naturalem Philosophiam, tanquam vera, & naturalis forma corporis, veraq; proinde natura pertinere docet. Secundum, separationis à corpore, in quo non est principium alicuius motus, sed solius intellectionis, & volitionis, non dependentium à sensibus, quia in eo statu non intelligit per species acceptas à rebus medijs sensibus, sed naturaliter infusas à Deo, nam tales debentur illi statui naturali, & ideò secundum hunc statum non esse actu formam, quare nec esse naturam, nec eius considerationem pertinere ad Philosophum naturalē, sed ad primum qui est Metaphysicus. Et hæc doctrina verissima est, & recepta ab omnib. autorib. citatis pro nostra sententia.

32 Ad testimonium Aristo. adductum pro prima opinione respondeo intelligendum esse ex his, quæ modo dicebamus docere Aristo. de anima rationali cap. sequenti, nempe, quod licet anima rationalis secundum vltimum gradum rationalitatis pertineat ad considerationem Philosophiæ naturalis, non tamen secundū vtrumq; statum informationis materiæ, & separationis ab ea, sed solum secundum primum, quia in eo statu officium veræ formæ naturalis exercet, & principium plurium motuum naturalium est, & ideò verè, & propriè natura, cui definitio conuenit. In statu verò separationis, nec officium formę exercet, nec principium motus est, & ideò secundum eum non est natura, nec ei conuenit definitio, nec pertinet ad considerationem Philosophicam, sed Metaphysicam, quemadmodum aliæ substantiæ spirituales independentes à materia.

Ad 1. arg. negandum est, quod illa omnia, quæ enumerantur, pertineant ad rationem formæ Physicæ, vt talis, sed potius sunt imperfectiones eius, à quib. concedimus animam rationalem liberam esse, ex hoc tamen non sequitur eam non esse naturam, sed potius, quod sit natura perfectissima, habens, quæcunque pertinent ad rationem formæ, seclusis imperfectionib formarum purè materialium. Quod verò non sit terminus generationis, distinguendum est, nam secundum suum esse ita verum est, sed secundum informationem materiæ, vel vnionem ad corpus verè terminat generationem, & ideò finis eius est, in quem ordinatur. Atque etiam est distinguendum, quod dicitur non esse corpoream, sed purè spiritualem, nam corporeū dupliciter sumitur, vt quod, & vt quo, & illud est corporeum primo modo, quod habet partes, ex quib. componitur corpus, vt homo, vel leo, corporeum verò, vt quo, est illud, quod tribuit alteri esse corporeum, licet corporo, & partib. careat, vel in se sit spirituale, & hoc modo anima rationalis corporea est, & materialis tribuens materię, aut corpori esse corporeum, & hoc est esse corpoream tanquam formam, & ideò tāquam veram naturam, cui definito conuenit. 33

QVAEST. IV.

An ars possit efficere opera naturæ.

MVlta de rebus artificialibus adducit Aristot. cap. præsenti. Vt differentiam inter artem, & naturam constituat, ex eaq; colligat, illa, quæ per artem fiunt, non habere in se principium motus intrinsecum, sicut habent naturalia, atq; etiam definitionem naturæ in eo consistentem, quod sit principium intrinsecū motus, 34

motus, ideò vt melius definitionem naturæ intelligamus, disputandum est, an naturalia adeò fiat perfectiora his, quæ fiunt per artem, vt nunquam possint hæc perfectionem naturaliũ attingere. Quod vt melius fiat duo sunt prius explicanda, primum, in quibusnam conueniant artificialia cum naturalibus, & in quibus ab eis differant. Secundum an naturalia sint perfectiora artificialibus.

Explicatur in quibus assimilentur artificialia naturalibus, & in quibus ab eis differant.

INter multa, in quibus artificialia assimilantur naturalibus, hæc sunt præcipua, primum, quod sicut naturalia procedunt à suis agentibus per modum cuiusdam similitudinis, ita vt similem formam inducat agens in materiam, ei per quam ipsum habet esse, & virtutem operandi, ita artifex producit effectum artificialem similem formæ, aut exemplari præconcepto, quod habet in mente, prius namq; fabricatur domum apud se, deinde ad similitudinem exemplaris in mente formati, eam fabricatur extra. Secundò assimilantur in modo agendi, quia sicut agens naturale, non statim, neq; vno (vt aiunt) ictu producit effectum secundũ vltimam perfectionem, sed prius sub esse imperfecto, paulatim eum perficiens, quousq; vltimam perfectionem ei tribuit: principio enim embrionem quendam vix formatum, membrisq; distinctum natura producit, quem paulatim sub altiori forma perficit, & tandem sub vltima perfectione specifica hominis, aut alterius animalis in lucem edit: ita artifex prius præconceptum opus leuiter adumbrat; post verò perfectiorib. delineamentis illud perficit, ac tandem perfectam speciē artis ei confert. Et hanc similitudinem tradit Aristoteles 2. libr. de Generatione animalium capite quarto, post medium.

37 Tertiò, similitudo etiam in modo operandi consistit, quia sicut agens naturale non producit effectum, nisi præsupposita materia, quam prius disponit, ac determinat ad talem formam cum ex se indifferens esset: ita artifex materiam præsupponit, vt lignum, aut lapidem, eam expolit, aptamq; efficit ad talem formam artificialem suscipiendam, quā inducere intendit: cum prius rudis, & inepta esset, atque indifferens ad suscipiendas plures. Conueniunt 4. in eo, quod sicut in rebus naturalibus contingunt aliquando monstra, vel ex defectu, aut super abundantia, vel indispositione materiæ, vel propter contrariam causam impedientem, à qua vincitur agens; ita in operib. artis contingere solent monstra. Assimilantur tādem in modo operandi, sine deliberatiōne, imò ex determinatione naturali ad vnum, quem habet semper natura, & quē imitantur quædam artes, vt docet Aristot. 3. lib. Ethic. cap. 3. quæ per certa quædam, atq; statuta media attingunt finem, cuiusmodi sunt ars saltandi, atq; formandi litteras, & similes, non enim consultat nec deliberat faber lignarius, vtrum prius secandum sit, aut dolandum. Sed media determinata, modo quasi naturali assumit, vt per ea inducat formam artis.

Licet autem in his, & alijs assimilentur, in multis alijs differunt. In primò quidem, quia natura est ipsamet substantia rerum, ars verò non pertinet ad substantiam artificis, sed accidens quodam est ei superadditum ad prædicamentum qualitatis, & speciem habitus pertinens. Vnde sequitur, quod natura sit principiũ motus intrinsecum effectiuum, vel saltē passiuũ, ars verò directiuum tantum, præsupponit enim naturales motus mēbrorum eosque dirigit, modum constituens, quo exercendi sunt. Ex quo fit, quod si ali- 38

quem motum naturalem sursum, aut deorsum solent habere artificialia, non ab arte, tanquam à principio procedat, sed à natura earum rerum, quæ materia eiusdem artis sunt. Secundò differunt, quod omnes partes, & principia rei naturalis sunt à natura, vt de partibus, & principijs animalium docuit Aristot. in principio huius cap. vt materia, forma, caput, brachium, & pedes. In artificialibus verò, licet effectus fiat per artem, non tamen principia omnia & partes eius, vt patet in domo, quæ licet fit ab arte, principia tamen, & plures eius partes sunt à natura, vt ligna, lapides, & multa alia. Differunt 3. ex parte materiæ, quæ in naturalibus est incompleta substantia, in artificialibus verò completa, vt lignum, aut lapis. 4. ex parte formæ, quæ in naturalib. substantia est, & vnum substantiale cum materia constituens: in artificialibus verò quoddam accidens superadditum, constituens cum materia compositum accidentale. Quintò differunt, quod forma artificialis in sola superficie materiæ consistit, vlterius non transiens, naturalis verò materiæ viscera penetrat. Postremam differentiam posuit D. Tho. 2. lib. contra gentes cap. 75. quod forma inducta per artem non consequitur virtutem artis, hoc est virtutem producendi aliam formam similem per actionem artis, sicut formæ naturales productæ per alias, vt plurimum consequuntur virtutem producendi alias similes, vt forma ignis producta potest alteram similem ligno imprimere.

Quod natura sit perfectior arte simpliciter, sed minus perfecta secundum quid.

37 Ex his facilè colligi potest, naturam esse simpliciter perfectiorem arte, probatur duplici ratione. prima, quia natura est substantia rerum, ars verò accidens eis superadditum, sed substantia est perfectior accidente; ergo natura est perfectior arte. Secundò, quia natura est, quasi finis artis, tantò enim excellentior est ars, & opus eius, quantò magis imitatur naturam, sed finis est perfectior medio ad illum consequendum ordinato; ergo natura est perfectior arte. Simpliciter autem perfectiorem esse dicimus, quia secundum quid ars est perfectior, sicut substantia simpliciter est perfectior accidentibus, sed hæc sunt perfectiora secundum quid, in quantum substantia ipsa perficitur accidentibus, tanquã proprio, ac naturali ornatu, ita natura perficitur per artem, & opera eius, & quasi illustratur, atque eleuatur, & longè perfectior apparet, in quo sensu verum est illud axioma satis tritum, *ars perficit naturam*, & ex hoc videmus, quasi nouũ quendam mundum, vel innouatum certè, & maximè perfectum processisse, ex vsu diuersarum artium, vt existimari possit in rerum naturalium conditione, quasi prima huius mundi fundamenta iecisse Deum, per diuersarum verò artium opera, ad perfectum vsque eum perduxisse. Tribus igitur modis comparare possumus naturalia cum artificialibus. Primò, si accipiamus naturam, vt perfectam per artem, & hoc modo certum est perfectiorem esse seipsa simpliciter sumpta. Secundò, si accipiamus artificialia, vt includunt naturalia, tanquam materiam, & hoc etiam modo est certum perfectiora esse naturalibus, perfectior est enim statua secundum omnia, quæ includit, rudi ligno, quia sub tali consideratione perfectionem simul naturæ, & propriam continent. Tertiò accipi possunt ita, vt non se includant, sed vt sint diuersi ordinis, & hoc est ea comparare simpliciter,

quo

quo pacto natura perfectior est arte, & naturalia perfectiora artificialibus, vt probauimus.

38 His suppositis, ad quæst. propositam procedendum est, an ars posit aliquando producere opera naturæ, aut naturalia. Et videtur posse, primò, quia Aegyptiorum sapientes, aut Magi, vt scriptura sacra docet in lib. Exod. contendentes cum Moyse, magnos quosdam serpentes ediderunt per artem magicam, non solùm apparentes, sed veros. Vt asserit Origenes hom. 13. in Marcum, & ex sanctis patribus August. 3. lib. de Trinitate, cap. 7. & lib. 83. qq. q. 76. & D. Th. q. 6. de potentia art. 5. ex quo facto colligitur artem posse attingere effectus naturæ. Deinde per artem chimicam fiunt aurum, & argentum, ex commixtione aliorum metallorum, & verum quidem, vt tenent multi graues autores, Albertus Mag. lib. 3. de mineralibus cap. 1. Henricus quodlib. 5. q. 3. Antonius Mirandulanus lib. 9. de euersione singularis certaminis sectio. 7. Zimara in tract. de differentijs naturæ, & artis. Quorum sententiam videtur probasse D. Th. 22. q. 77. art. 2. Et tandè quia virtute quarundam aliarum artiū producuntur non solùm naturales effectus, sed quasi miraculosi, & quos natura ipsa non potest attingere, vt probatur annulorum exemplo, & quarundam imaginum Astronomicarum, quæ sub certo astrorum situ, atq; aspectu comp nguntur, quarum virtute multa supra consuetum ordinem naturæ fieri testantur Porphyrius, quem citat D. August. 10. lib. de ciuitate Dei cap. 11. Plato in Dialogo de iusto, & Plotinus lib. 4. Enneadis 4. cap. 4. & in horum confirmatione referunt Plato in Menone, & Arist. 1. lib. Politicorum cap. 3. & 1. lib. de anima cap. 3. textu. 44. de statuis Dædali, quod huc, & illuc ambulantes discurrebant, & de columba Architæ volasse, refert Gellius libr. decimo, noctium atticarum cap. 12. atq; de Sphæra quadam vitrea Archimedis habetur, apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum proprios quosdam motus, habuisse. Ex quibus efficaciter videtur colligi artem non solùm attingere opera naturæ, sed ea superare.

Veritas huius rei hac conclusione explicatur, ars non potest attingere opera naturæ, eavè efficere propria virtute, aut tanquam causa per se, sed solum tanquam causa sine qua nō, applicando actiua passiuis. Prima pars expressa est apud Arist. cap. præsenti, vbi docet artificialia non habere in se principium motus intrinsecum, imò neq; vllam agendi virtutem. Et ita sentiunt omnes eius interpretes. Intelligitur autem de artificialibus formaliter, & vt distincta sunt à naturalibus, & ratione sui, aut virtute propria, nam vt ea tanquam subiecta includunt, attingere poterunt opera naturæ, sed hoc non erit ratione sui, nec propria virtute, sed ratione, vt virtute eorundem naturalium. Probatur hoc argum. artificialia, vt talia sunt, non sunt substantiæ, sed accidentia quædam, & quæ non procedunt à substantia, sed ab aliqua causa extrinseca, nempe ab arte per quam inducta sunt; ergo non habent virtutem, per quam possint efficere opera naturæ, nec principium motus intrinsecum. Probatur consequentia, quia opera naturæ perfectiora sunt artificialibus; ergo non possunt ea attingere virtute propria, alioqui effectus erit perfectior propria causa, nec virtute substantiæ, à qua cum non procedant, nec eius instrumenta esse possint, ideò nullo modo ea poterunt attingere. Secundam verò partem, quod possint ea attingere, tanquam causa, sine qua non applicando actiua passiuis docet expresse D. August. 10. lib. de ciuitate Dei cap. 11. asserens dæmonum industria plures 39

effectus naturales fieri, & aliquando præter communem cursum naturæ, cuius rationem reddit, quia cum per scientiam naturalem, quam habent perfectissimā: virtutes rerum naturalium euidenter co-
40 gnoscant, sciunt quoque sic actiua passiuis applicare, vt sic applicata tales effectus edere possint. Ita etiam docet D. Thom. ex eodem August. 21.q.77.artic.2. ad 1. & est communis sententia totius scholæ Philosophicæ. Probatur euidenti experientia in arte Medicinæ, per quam ita benè solent applicari virtutes naturales lapidum, herbarum, & radicum humanis corporibus, vt non solùm sanitatem naturalem eis conferant, sed aliquando mirabilem, & quæ videtur quasi præter communem cursum naturæ inducta. Et in rebus familiaribus videmus pullorum generationem fieri per solam gallinæ applicationem, cuius calore quasi fouetur sementina virtus in ouis existens & pullos edit, quem effectum efficere etiam solet humana industria per quam eis applicantur quædam alia corpora calida, & si alia diuersa eis applicarentur, non procederet talis effectus, quia causam per se eius non iuuaret. Itaque quotiescunque effectus naturales videntur ab arte procedere dæmonum, vel hominum: à virtute rerum naturalium, quæ ad illos applicantur procedunt, tanquam à causa per se, ab arte verò solum vt ab applicante, & quia approximatio, seu applicatio agentis ad passum est causa, sine qua non fieret ab eis effectus, ideò dicitur causa sine qua non, & hunc solum modum causalitatis circa opera, vel effectus naturæ possunt habere artes dæmonum vel hominum. Et præter hunc modum causalitatis habent alium, non circa substantiam operum naturalium, sed circa modum, quo fiunt, vel exercentur, vt in arte canendi, & saltandi videmus, quibus moderantur operationes, aut motus membrorum, atque instrumentorum naturalium, vt eleganter, numerosè, atque concinnè exerceantur.

Ex quibus non est iam difficilè tria il- 41
la explicare, quæ pro contraria parte opposita sunt, & ad primum de serpentibus Magorum, dicendum est animalia esse in duplici differentia, quædam perfecta, quæ solum ex semine generari possunt, vt equi, aut leones, alia imperfecta, quæ semper, vel saltem aliquando generantur sine semine ex materia putrida per applicationem causarum naturalium ad illam, & tales sunt ex reptilibus multa, & ex minutissimis alijs animalibus, & hæc possunt generari arte dæmonum per applicationem actiuorum ad passiua, ex quibus arbitror esse ranas, muscas, atque serpentes, illa verò solum possunt generari à causis per se, per virtutem seminalem. Nunc ergo dicimus Magos illos arte dæmonum edidisse serpentes illos (quos concedimus veros fuisse) non per virtutem artis, sed per virtutem causarum naturalium, quas applicabant ad tales effectus producendos; artem verò solum cōcurrisse, tanquam causam sine qua non.

Et si dicatur possibile fuisse, quod ser- 42
pentes fierent per applicationem actiuorum ad passiua, parui quidem, quales solent fieri in prima sui generatione, sed à principio ita magnos fieri, non fuit possibile per virtutem naturalem causarum, & ideò nec vlla dæmonum arte, quare si veri fuerunt necesse est dicere diuina virtute adiuuante fuisse factos, quod videtur non solùm absurdum, sed planè impium, nam cum fierent in confirmationem falsi, & ad decipiendum populum, sequeretur Deum sua virtute opera illa fecisse, vel certè suum concursum præstitisse, ad facienda propter hos fines. Respondeo, argumentum conuincere, quod si veri

veri fuerunt, non potuerunt fieri virtute naturali, sed diuina adiuuante. Quod verò ita sint facti, nihil falsitatis, nihil impietatis continet, sed dicendum est, suum concursum præstitisse Deum, non propter illos fines, sed propter bonum, nempè, vt mirabilior appareret serpens à Moyse factus, qui tam magnos serpentes Magorum deuorauit, & huius rei gratia sua virtute iuuisse naturales causas, vt eos possent ita magnos efficere à principio.

Ad secundum de arte chimica dicendum est ad effectum efficiendi verum aurum, & argentum, vanam, ac delusoriam esse, neque vnquam verum efficere, sed semper apparens, & fucatum, ita sentiunt Aegidius, quodlib. 3. qu 8. pro qua etiam refert Auicennam. Conciliator differentia 209. Cardanus lib. 17. de subtilitate. Pererius 8. lib. de causis cap. 19. D. Thom. in 2. d. 7. q. 3. art. primo, & q. 6. de potentia art. primo, quam sententiam non mutauit 22. q. 77. art. 2. ad primum, vt nonnullis videtur, sed in eam potius videtur inclinasse. Et ratione probatur, quia in naturalibus illud iudicatur simpliciter impossibile, quod nunquam potuit reduci ad actum, sed nunquam visum est, quod verum aurum fuerit factum per hanc artem, quin potius, vt referunt rerum metallicarum peritissimi, experientia compertum est triplicem habere defectum tale aurum, primum, quod vim ignis sustinere non potest, sed consumitur ab eo. Secundum, quod facilè amittit colorem.

43 Tertium, quod non est ductile in tenuissimas laminas, quas proprietates habere habere verum aurum nullus ignorat; ergo tale aurum verum non est, sed sophisticatum. Ideò vsus huius artis damnatus est ab Ecclesia in extrauagan. i. *spondent*, in qua etiam damnatur venditio talis auri pro vero, & declaratur teneri illud vendentes ad restitutionem in integrum. Quod verò alia via fieri possit verum aurum, vel argentū applicando actiua passiuis non est improbabile, vt docet D. Thom. 22. qu. 77. art. 2. ad 1.

Ad vltimum negandum est, quod illa opera artis, vt talia vllum vnquam effectum, aut motum naturalem ediderint virtute propria, vel tanquam causæ per se, sed si aliquos effecisse videntur, non veros fuisse, sed solum apparentes.

Sed, an formæ artificiales distinguantur realiter à re naturali, cui imprimuntur, vt forma statuæ à ligno, vel non. Moderni quidam tenent non distingui, quia solum sunt modi quidam rerum naturalium, per quos taliter se habent, vt forma domus non est, nisi ligna, & lapides sic se habentes. Mihi tamen videtur distingui realiter, quia naturalia, & artificialia habent causas per se distinctas realiter, nempe naturam, & artem; ergo sunt effectus realiter, vel saltem ex natura rei diuersi. Quod verò sint modi rerum naturalium non probat identitatem realem cum eis, vt per se est manifestum.

CAPVT SECVNDVM, quid inter Physicam, & Mathematicam differat.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem determinatum est, quot modis natura dicitur, &c.

Breuis expositio Text.

INTENTVM Aristo. in præsenti cap. est distinguere Philosophiam naturalem, cuius pars est opus hoc à cæteris facultatibus, præsertim à Mathematicis disciplinis: cum quibus maiorem videtur affinitatem habere. Diuiditur autem 44

caput in duas partes. In prima ostendit necessitatem separationis, eamq; à prædictis facultatibus separat. In secunda probat Philosophum non de sola materia agere, sed præcipuè de forma.

Necessitas separandi has facultates consistit in hoc, quod videtur eandem esse scientiam naturalem Philosophiam cum mathematicis disciplinis, si ergo non assignetur ratio separationis, confundentur scientiæ, ex propria natura diuersæ, & omnium naturam nos ignorare probabitur, si nesciamus eas separare. Quod autem videatur eandem esse facultatem probat hac ratione, quia scientiæ distinguuntur per obiecta, quorum naturam considerant, sed idem est obiectum ab his facultatibus consideratum; ergo non erunt distinctæ. Probatur minor, nam Mathematicus considerat plana, solida, longitudinem, & puncta, quæ sunt accidentia corporis naturalis, etiam à Philosopho necessariò consideranda, quia ad eundem pertinet scientem rem aliquã, & eius accidentia considerare. Separat igitur has facultates Aristot. dicens hæc eadem, quæ in arg. assumuntur considerari ab his facultatibus, sed diuersa ratione, nam Philosophus ea considerat, vt sunt accidentia, ac termini corporis naturalis, atq; sensibilis, mathematicæ verò absq; tali ordine ad corpus naturale, aut sensibile, quia ex propria natura abstrahunt facultates istæ à materia sensibili, quam Philosophus considerat per se. Itaque ex diuerso modo considerandi easdem res, separantur facultates istæ, quod est separari per diuersa obiecta formalia & conuenire in eodem obiecto materiali, quod sufficit, vt diuersæ censeantur essentialiter, nam distinctio essentialis scientiarum, non ex obiecto materiali, sed ex formali desumenda est. Mathematicus enim formas considerat, non considerata materia sensibili, cuius sunt affectiones, vel accidentia. Philosophus verò non solam formam, sed materiam quoq; sensibilem, in qua est, & de cuius potentia educitur, contemplatur, quod in secunda parte capitis ex communi consensu Philosophorum probat, qui non solam formam, sed magis ex professo materiale principium considerarunt. Deinde triplici ratione. Prima, quia sicut se habet ars ad artificialia, ita Philosophia ad naturalia, sed artes non solam formam, quã in materia inducunt considerant, sed ipsam quoq; materiam; ergo Philosophus non solam formam naturalem, sed etiam materiam contemplatur.

Secundò, quia eiusdem facultatis est considerare finem, & ea quæ ordinantur ad finem, sed forma est quasi finis materiæ: cum huius rei gratia mutetur materia per generationem, vt formam consequatur; ergo Philosophus formam considerans, materiam quoq; contemplatur. 45 Tertiò, quia ad facultatem considerantem vnum relatiuum pertinet consideratio alterius: cum relatiua sint simul cognitione, & definitione, ita vt vnum sine altero non possit cognosci, sed materia habet intrinsecum respectum ad formã; ergo non potest hæc considerari in Philosophia, quin illa etiam consideretur.

CAPVT TERTIVM, de Causis.

TEXTVS ARIST.

Determinatis autem his, considerandum est de causis, & quæ, & quot numero sunt, &c.

Breuis expositio Text.

INTENTVM huius cap. est agere de causis rerum naturalium, nam si scientia est

tia est cognitio rei per suam causam, ad Philosophiam agentem de ente naturali, pertinebit causas eius explicare, ex quibus naturam, & rationem eius melius intelligere posit. Diuiditur autem caput in quatuor partes. In 1. diuidit causam rerum naturalium in quatuor genera. In 2. tradit tria documenta, quibus docet, quonam modo se habeant causæ inter sese, atque etiam in ordine ad effectus. In 3. ostendit, quatuor alias diuisiones causarum contineri in omnibus, & singulis membris primæ diuisionis. Et tandem duo alia documenta tradit ad plenè intelligendam habitudinem causarum ad effectus, & effectuum ad causas.

46 Causa diuiditur in quatuor genera, in materiale, formale, efficiens, & finale, incipit autem enumerare illa à materia, tanquam omnibus notissima. Et inquit genus causæ materialis esse, *ex quo fit aliquid, cum insit*, vt ex ære statua. Cum insit, addit, vt excludatur priuatio, ex qua quidem fit aliquid, tanquam ex termino à quo, sed non tanquam ex causa materiali quia non permanet in composito, nec ei inest sicut materia, quæ pars eius est. Secundum genus causæ est formale, quod sic definit. *Est forma, atq; exemplar, ratioque eius, quod quid erat esse*, exemplar vocans formam, quia vt agens naturale sibi simile producat per generationem, propriam formam sibi assumit, tanquam exemplar ad cuius similitudinem operetur. Asserit etiam formam esse rationem eius, quod quid erat esse, hoc est definitionis, & essentiæ rei, quia forma tribuit speciem, & definitionem rebus naturalibus. 3. genus causæ efficiens est, cuius talem definitionem assignat. Efficiens est, *à quo primo incipit motus, & quies*. Vt consultor dicit est causa operis, & pater filij, quia opus faciendum à consultore primo incipit, & filius generandus à patre, sed primo incipere ait, vt excludantur cætera, à quibus hæc incipiunt, sed nō primò. Postremum genus causæ finis est, sic definiendum, causa finalis est, *cuius gratia cætera fiunt*, nam efficiens à fine mouetur ad operandum, & eius gratia adhibet media pro eodem fine consequendo per suam operationem, vt finis generationis est effectum sibi similem producere, & gratia huius finis omnia fiunt ab agente.

In 2. p. tradit tria documenta, vt intel- 47 ligatur ordo causarum inter se, & ad effectus. Et est primum, *eiusdem effectus possunt esse plures causæ per se*, non quidem eiusdem generis, sed diuersorum, vt causa efficiens statuæ est statuarius, materialis æs. Secundum *vna causa potest e[illegible] effectus alterius*, quod alijs verbis dici solet, *causæ sunt sibi inuicem causæ*. Quod etiam intelligitur de diuersis generibus causarum, non de eodem, vt medicina, cum sit effectus sanitatis in genere causæ finalis, est causa efficiens eiusdem sanitatis. Tertium *eadem causa diuerso modo se habens potest causare effectus contrarios*. Vt gubernator præsens incolumitatem nauis causat, absens verò submersionem.

In 3. p. docet quatuor alias diuisiones causarum reperiri in omnibus, & singulis generibus, nam in quocunque genere vna est causa prior, hoc est, vniuersalior, alia posterior, hoc est, minus vniuersalis, vt in efficientib. sol est causa vniuersalis hominis, & homo particularis. Secunda causa vna est per se, alia per accidens; causa per se est, *à qua, vt tali, procedit effectus*, per accidens verò, *quæ coniungitur accidentaliter causæ per se*, vt statuarius est causa per se statuæ, musicus verò est causa per accidens, quia ex accidenti coniungitur musica st.tuario. Tertia, causa cuiuslibet generis, alia est causa actu, alia potentia. Causa actu, vel actualis est, *quæ actu operatur*, causa in potentia, *quæ*

X 3 *cum*

cum agere possit, nihil actu operatur. Vnde infert Aristo. quod causa in actu simul est cum effectu, vt statuarius cum dormit, est causa in potentia, dum verò ligna dolat, est causa actu. Quarta diuisio, causa vna est simplex, quales sunt prædictæ omnes in quocunque genere, alia composita ex duorum coniunctione, vt statuarius est causa simplex statuæ, & statuarius musicus causa composita.

48 Duas tandem regulas tradit obseruandas inter causas, & effectus, prima est, ad consequendam perfectam scientiam alicuius rei non esse sistendum in qualibet eius causa inuenta, sed summa quærenda est, hoc est causa per se, & proxima, ex hac enim perfecta scientia debet procedere, talis causa est statuarius respectu statuæ. Secunda regula, in assignandis causis quorumlibet effectuum talis ordo seruari debet, vt singularis effectus singularis designetur causa; vniuersalis verò causa quoque vniuersalis, & effectus per se causa etiam per se, & non per accidens effectus etiam in actu causa in actu, & effectus in potentia causa in potentia, vt hæc statua in hunc statuarium referenda est, & statua in statuarium, & non in musicum, & pro causa motus debet assignari mouens, pro causa verò motus possibilis, non nisi mobile.

CAPVT SEPTIMVM, quod Physica per omnes causas demonstret.

TEXTVS ARIST.

Quod autem sint causæ, quod tot numero, quod dicimus manifestum est.

Breuis expositio Text.

DISPVTATIONEM de causis, quasi interruptam nobis tradidit Aristo. interpositis tribus capitibus. 4. 5. & 6. de casu, & fortuna, & in 7. eam prosequitur, & absoluit, & ideò necesse est ca. hoc 7. statim post tertium exponere, vt integram rationem causarum simul explicatam melius intelligamus. Et intentum huius cap. est, confirmare quaternarium numerum causarum, probareq; non esse plures, nec pauciores, & hoc probat in prima parte: in secunda, probat omnes has quatuor causas considerari per se in Philosophia, & eis vti in suis demonstrationibus, & hæc est diuisio capitis.

Probat igitur in 1. p. quod quatuor sint genera causarum, ita, vt nec plura, nec pauciora hoc argu. quia tot sunt causæ, quot sunt interrogationes, propter quid aliquid fiat, vel sit; cum interrogationes propter quid sit aliquid, vel est, ordinentur ad cognoscendam causam, sed interrogationes propter quid de re quacunq;, sunt quatuor, ita, vt nec plures sint, nec pauciores; ergo quatuor tantum sunt causarum genera. Minorem probat, quia vel de re aliqua inquiritur propter quid sit talis, & respondemus per causam formalem, quia talem habet formam, vel à quo habeat esse, & respondemus per causam efficientem, vel cuius gratia fiat, aut sit, & respondemus per finem, aut tandem ex quo sit facta, & respondemus per materiam, nec excogitari possunt plures interrogationes præter istas, vel quæ ad eas non reducantur. 49

Deinde vt probet in 2. part. quod hæc omnia genera causarum per se pertineant ad considerationem Physicam, præsupponit duo fundamenta. Primum est, quod ex causis ad generationem concurrentibus tria genera coincidunt in eadẽ re, nempe forma, efficiens, & finis, sed forma, & finis in eadem re numero: causa verò efficiens cum eis, non nisi in eadem re secundum speciem. Gratia exempli. In 50

pli. In generatione ignis, forma ignis geniti continet genus causæ formalis, in quantum informat materiam, & per informationem constituit compositum cũ ea, sed eadem forma est finis, ad quem, generatio ordinatur: non tamen potest esse causa efficiens sui, & ideò non coincidit efficiens cum fine, & forma in eadem re numero, sed solum in eadem specie, quia causa efficiens est forma ignis generantis, quæ est eiusdem speciei. Sed adhuc hoc asserit intelligendum esse in causis vniuocis, nam si æquiuocæ sint, formam habent diuersæ speciei ab ea, quæ fit per generationem, quare in generationibus, quæ immediatè fiunt à causis æquiuocis non possunt coincidere forma, & finis cum efficiente in eadem re numero, nec specie, vt per se est manifestum. Secundum fundamentum pertinet ad causam efficientem, quæ triplex est, mouens immota, qualis est prima causa, mouens mota, sed incorruptibilis, qualis est causa vniuersalis præter primam, vt cœlum, mouens mota, sed corruptibilis, qualis est ea, cuius forma imprimitur, vt ignis. Et consideratio primæ causæ petit specialem scientiam, à qua consideretur, nempe Metaph. vniuersalis verò, & incorruptibilis petit aliam facultatem, quæ est pars Philosophiæ naturalis, nempe libri de cœlo, mouens verò corruptibile pertinet ad aliam partem Philosophiæ, nempe ad libr. de Gener. & corruptione.

51 His suppositis, probat omnia quatuor genera causarum pertinere ad considerationem Philosophicam hoc arg. Ad eandem scientiam ad quam pertinet considerare generationem alicuius rei, pertinet etiam considerare, causas per se concurrentes ad talem generationem, sed Philosophus per se contemplatur generationem rei naturalis; ergo etiam causas ad eam per se concurrentes, ad generationem autem rei naturalis per se concurrunt quatuor genera causarum; ergo per se pertinebunt omnes ad considerationem Philosophicam. Probatur hæc vltima pars minoris, quia in generatione inuenitur forma introducēda, cuius gratia fit generatio, & ecce formam, & finē, inuenitur subiectum de cuius potentia educitur, & hoc est causa materialis, & tandem causa efficiēs, cuius virtute educitur forma de potentia materiæ, & inducitur in eadē materia; ergo per se inueniuntur omnia quatuor genera causarū.

Quod deniq; omnibus vtatur Philosophus in suis demonstrationibus probat, quia aliquando reddit causam efficientem ostendens hoc ab illo fieri, vt quod longiores sint dies, quia sol propius ad nos accedit. Aliquando materialem, vt quod ignis fiat ex aere. Plerumque verò formalem, vt quod talis sit essentia propter talem formam. Et finalem tandem ostendens talem fieri generationem, quia gratia huius vel illius finis fit, &c.

TRACTATVS I. DE causis rerum naturalium in communi.

CIRCA vniuersalem rationem causarum quinque sunt breuiter explicanda. 52 Primum, quidnam propriè significet causa. Secundum, an sit certum causas esse in rerum natura. Tertium, quid sit causa in communi. Quartum, quotuplex sit, hoc est, an diuisio causarum in quatuor genera ab Aristot. tradita sit sufficiens, ita vt nec plura sint, nec pauciora: & quonam modo distinguantur inter se. Et tandem, an quatuor istæ causæ sint species atomæ, vel genera, ita vt alias species sub se habeant, quibus explicatis ad particulares causas explicandas procedemus.

Duobus modis accipitur causa, primò communi quadam acceptione pro omni eo, à quo aliud quomodocunque procedit, in qua acceptione conuertitur cum principio, & colligitur acceptio hæc ex Aristot. 5. Meta. text. 1. qua etiam vsus est ipse lib. 12. cap. 2. text. 12. vbi non solùm materiam, & formam causas rerum naturalium appellauit, sed etiam priuationem. Huius etiam acceptionis fecit mentionem D. Thom. 1. p. q. 33. art 1. & ea docet vsos fuisse aliquando Græcos patres de diuinis loquentes, asserentesq; patrem æternum esse causam filij, & patrem, & filium causam Spiritus sancti, sed hanc acceptionem impropriam esse, & qua nõ est vtendum in diuinis, quia causa, & causatum intrinsecam dicunt imperfectionem dependentiæ. Ideò secundò accipitur propriè, pro sola re positiua, quæ suum esse communicat alteri cum dependentia, in qua significatione non conuertitur cum principio. Vnde licet verum sit, & propriè dictum in diuinis personis, quod pater sit principium filij, non tamẽ, quod sit causa, & in naturalibus, quod priuatio sit principium naturalis generationis, sed non causa. Et hoc vltimo modo causam accipit Aristot. in hoc libro, eamque diuidit in quatuor genera, cuius definitio inuestiganda est.

Quid sit causa in communi.

53 Quædam definitio causæ adduci solet ex libro de causis, quæ ita habet. *Causa est id, ad quod aliud sequitur*, sed neque in lib. de causis reperitur, nec propriam rationem causæ explicat. Quod sic probo. Nam aut verbum (sequitur) denotat solam consecutionem per modum illationis, vel secundum esse. Si solum denotat primum; ergo non solùm causis, sed quibuscunq; effectibus adæquatis respectu suarum causarum conueniet definitio, quia non minus necessariò ex eis inferuntur causæ, quam ipsi ex causis; si verò denotat consecutionem secundum esse, conuenit omni principio, ad quod patet aliud sequi secundum esse, vt ad priuationem generatio, sed causa vt omni principio conuenit, nõ accipitur propriè; ergo nec secundum propriam acceptionem definitur per talem definitionem, quare nec talis definitio acceptanda est.

Propterea moderni alias definitiones causæ assignant, quæ suis difficultatibus non carent, sed quas non intendimus reijcere. Eis igitur omissis, nostra definitio breuis, ac dilucida talis est. Causa est *principium per se influens in effectum*, in qua principium ponitur pro genere, sed per influxum excluduntur ea, quæ cum sint principium aliorum, perfectionem tamen causæ non attingunt, vt priuatio; per particulam (in effectum) nõ comprehenduntur hac definitione diuinæ personæ, nam licet pater influat esse in filium, & pater, & filius in Spiritum sanctum, non vt in effectum, quia cum nec filius, aut spiritus sanctus sint facti, non possunt dici effectus. Et licet verbum diuinum communicet suum esse humanitati, non est factum tale esse, nec communicatur tanquam effectus, ideò nec per modum causalitatis.

Quotuplex sit causa.

Idem est, ac si inquiramus, an diuisio Aristotelis, qua diuidit causam in quatuor illa genera, materialis, formalis, efficientis, & finalis sufficiens sit, ita vt nec plura sint causarum genera, nec pauciora. Circa numerum causarum diuerso modo locuti sunt antiquiores Philosophi, nam communis fuit stoicorum consensus, 54

sensus, quod sola efficiens sit vera causa, vt testatur, & approbat Seneca lib. 8. Epistola. 66. reliqua verò, quæ ad effectum solent concurrere, non tam causas, quam conditiones requisitas vocari debere, alioqui (inquit) penè innumeræ causæ multiplicandæ essent, vt tempus, locus, motus sine quibus non fit effectus, eandem quoq; sententiam videntur secuti, Plato in Dialogo de pulchro, & D. Aug. lib. 83. quæstionum q. 28. his verbis: *Qui quærit, quare voluerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei, sed omnis causa efficiens est, omne autem efficiens maius est, quam id, quod efficitur, nihil autem maius est voluntate Dei, non ergo causa eius quærenda est.* Et probari potest hac ratione, causa, vt causa refertur ad effectum, vt effectum, & causare est aliquid producere, aut efficere, sed effectus non dicitur nisi respectu efficientis, quod solum etiam dicitur efficere, vt verba sonant; ergo sola efficiens causa ponēda est.

55 Secunda opinio solum ponit causam finalem, quam videtur etiam probasse Plato, & cum eo Socrates in Phœdone, nam tota inquiunt causa rei est, id cuius gratia fit, cui signum est, quod ad interrogationem factam propter quid res est, plenè videtur satisfacere sola responsio per causam finalem, vnde cætera ad effectum requisita solum sunt conditiones. Alij verò solam materiam pro causa rerum naturalium posuerunt. Cui alij addiderunt efficientem. Alij verò etiam formam, ita vt tria dicerent genera causarum sufficere, nempe Deum pro efficiente, materiam ex qua omnia fiant, & formam, à qua speciem recipiant. Et saltem de forma non videtur posse esse veram causam, quia repugnat eandem rem simul esse causam, & effectum respectu eiusdem actionis. Sed forma producitur per generationem naturalem: cum educatur per eam de potentia materiæ; ergo effectus generationis naturalis est; quare nullam potest exercere causalitatem respectu illius.

Ex opposita verò parte videntur esse plures, nam præter alias causas posuerunt Platonici Idæas, vt testatur Seneca in eadem Epistola 66. siue separatas à rebus, siue in mente diuina existentes, quibus non videtur neganda vera causalitas, & valde diuersa à cæteris causis, nempe exemplaris, pro quibus alia saltem videtur multiplicanda causa. Alij etiam octo genera causarum multiplicant, vt refert Antonius Mirandulanus lib. 5. de examine vanitatum.

Nihilominus sententiam Arist. & eius 56 diuisionem in quatuor genera, ita vt nec plura, nec pauciora sint, sed ad illa reducantur quæcunque vocari possunt aliquo modo causæ, receperunt omnes post ipsum, tanquam certissimum Peripateticæ Philosoph. principium. Quod vnico argum. prob. Nam quidquid efficitur, duas tantum causas intrinsecas habere potest, nempe potentiam, ex qua fit, & actū, per quem habet esse, nam præter potentiam, & actum, nihil intrinsecum excogitari potest, & potentiam vocamus causam materialem, actum verò formalem. Duabus etiam extrinsecis causis indiget, efficientem à qua fiat, quia nihil potest producere se ipsum, efficiens autem, nec temerè, nec casu agit, alioqui, nec ordinatè, neque constanter, quare necesse est, vt aliquem sibi finem præstituat, qui sit quasi scopus, in quem dirigatur eius operatio, & cuius gratia fiat, à quo etiam non recedat. Et præter has duas causas extrinsecas non est excogitabilis altera, quæ ita sit necessaria, vt ad vnam, vel alteram earum reduci non possit. Et ecce tibi quatuor causarum genera, à quibus nullam etiam auferrre licet, vt ex solutionibus

argumentorum fiet manifestum.

57 Et pro solutione eorum breuiter notandum est, quod influxus causæ efficientis excellentior est, à qua tanquam à fonte videtur emanare effectus, ex quo factum est, quod nomen causæ ab ea sit deriuatum, atq; impositum. Vnde considerata nominis impositione, atq; Ethymologia, sola efficiens vocatur causa, & in hoc sensu videntur loqui Plato, Seneca, & D. Aug. causam conuertentes cum efficiente, sed considerata significatione, & proprietate rei significatę, ad tria alia genera se extendit nomen, & eis propriè conuenire communem rationem causæ censendum est, secundum quam quaternarium numerum causarum posuit Arist. à quo non recessit D. Aug. Plato verò, & eius discipuli exemplarem videntur addidisse pro Idęis, sed quonam modo ad vnam ex quatuor reducenda sit, videbimus in tractatu proprio de causa exemplari.

Ad arg. igitur ex Seneca adductum, negandum est imprimis, quod cætera, quæ concurrunt necessariò ad effectum, solum sint conditiones. Nam cum verum influxum habeant circa esse illius, materia, forma, & finis, verè etiam causæ vocari debent. Negamus etiā ex hoc sequi, quod plures debeant multiplicari, vt locus, tempus, & motus, quia vel hæc, & similia nullum habent influxū, vel si quem præstant ad productionem effectus, ad vnum ex quatuor generibus reduci debent. Aliud arg. de relatione causæ ad effectum, ac de nomine effectus, quod solum significat, id quod procedit à causa efficienti, eadem distinctione soluitur, nam si de effectu loquamur considerata Ethymologia nominis, & id solum, à quo nomen impositum est, concedi potest, si verò significatio eiusdem nominis, & res significata negari debet, nam hoc modo ad omnes quatuor causas refertur effectus, & respectu omnium propriè effectus vocatur. Ad arg. Socratis negandum est, quod ad quamlibet interrogationem propter quid, de effectu, satisfactum sit per solam causam finalem, sed alia tria genera adhiberi debent, vt plenè satisfiat.

Ad arg. deniq; de forma distinguendum 58
est antecedens, quia res, quæ fit per aliquam actionem duobus modis considerari potest. Primò respectu efficientis, à quo totus effectus procedit. Secundò, respectu eiusdem effectus, quem constituere potest, & his duobus modis consideratur forma, quam concedimus esse effectū causæ efficientis, à quo educitur de potentia materiæ, sed comparata ad compositum, quod constituit, & cui tribuit speciem, atq; essentiam, vera causa formalis est, & finalis etiam, in quantum est formalis terminus generationis gratia eiusdem formæ factæ. Et ecce quo pacto non repugnat eandem formam diuerso modo consideratam, atq; in diuerso genere causandi, & in ordine ad diuersa, simul esse effectum, & causam. Ad argum. Platonicorum de Idæis iam respondimus.

Circa distinctionem verò membrorum huius diuisionis, quæ sunt quatuor genera causarum, notandum est duobus modis considerari posse, secundū rationes causandi: aut secundum entitatem realem, in qua fundantur: & prima consideratio essentialis est, atq; formalis. Secunda verò materialis vocari potest. Secundum primam igitur semper, & necessariò distingui debēt, materialiter verò aliquando possunt in eadem re coincidere, diuersa ratione, aut respectu diuersorum effectuum, diuersa quidem ratione, nam for- 59
ma, vt dat esse materiæ, & cum ea constituit compositum causa formalis est, sed in quantum terminus formalis generationis, ad quem ordinatur, & cuius gratia fit, habet rationem finis, facti quidem, nō præsup-

præsuppositi, vt in tractatu de causa finali explicabitur. Respectu etiam diuersorum effectuum diuersa genera causarum coincidunt in eadem re, vt ostendit anima rationalis, quæ respectu corporis, cui tribuit esse, & compositi, quod constituit cum eo, formalis causa est, respectu suarum potentiarum ab ea procedentium, nempe intellectus, & voluntatis est causa efficiens, respectu operationum vitalium, sentiendi, & intelligendi, quæ ad eam perficiendam ordinantur est finis. Et respectu earundem potentiarum, & operationum propriarum, vt in ea recipiuntur tanquam actiones immanentes, habet rationem causæ materialis. Membra igitur huius diuisionis semper distinguuntur formaliter, & essentialiter, quod requiritur, & sufficit ad bonam diuisionem sed non semper distinguuntur realiter, neq; talis distinctio necessaria est, cum sit materialis, vt prob. in generali diuisione boni ab omnib. recepta in honestum, delectabile, & vtile, cuius membra patet semper distingui formaliter, & essentialiter, sed non semper realiter: cum aliquando coincidant in eadem re, vt in virtute.

An causa diuidatur immediatè in quatuor genera, tanquam in species atomas.

60 AD vtrumque respondeo negatiuè, nam hæc diuisio imprimis non potest esse immediata, cum aliç possint proximiores excogitari: sub quib. hæc quatuor membra contineantur. Immediatiores enim sunt illæ, quas adduxit Aristoteles cap. 3. nempe, causa alia est actualis, alia potentialis, sub cuius membris, imo sub quolibet eorum patet contineri omnia genera causarum, & ideò quodlibet continere communem quandam rationem, ab eis abstractam, quæ proximior est respectu communissimæ rationis diuisi, quam rationes particulares singulorum generum. Præterea proximius potest diuidi causa in internam, & externam, & interna rursus in materialem, & formalem, externa verò in efficientem, & finalem, & tandem in vniuersalem, & particularem, in quibus diuisum communius est ratio abstracta à membris alterius, & ideò magis immediatum respectu vniuersalissimæ rationis causæ, quæ diuiditur in quatuor genera.

Ad secundum verò, negatiuè etiam respondeo, quod membra huius diuisionis, non sunt species atomæ, sed subalternæ, quod probatur, quia sub quolibet continentur diuersæ species, non solùm materialiter, sed etiam formaliter in ratione formali causandi, vt sub efficienti distinguuntur in ratione causandi causa prima, & secunda, atque etiam causa æquiuoca, & vniuoca, sicque suo modo sub materia distinguuntur prima, & secunda, quæ est completa substantia, nam illa est potentia substantialis, hæc accidentalis, & sub forma, etiam substantiali, formæ diuersæ speciei, atque etiam sub fine, vt est manifestum, vnde sequitur diuisionem hanc esse generis in species subalternas. Si autem dicas non esse vniuocam, sed analogam, & ideò non generis in species, sed analogi in analogata. Respondeo parum referre, quod vnum, vel alterum dicatur, ego verò vniuocam esse teneo, & ideò generis in suas species, quia abstrahibilis est ab omnibus ratio communis, in qua omnes videntur conuenire absq; vlla attributione, quod verò vna sit perfectior alia ex parte rationum particularium videtur se tenere, quæ cum nõ includantur in ratione communi, non tollunt vniuocationem, nec faciunt analogiam. Si verò aliquis velit plures diuisiones horum membrorum analogas esse, vt diuisio causæ 61

efficientis in primam & secundam, & causæ materialis, & formalis in substantialem, & accidentalem, & ideò non omnia membra esse genera, vel species subalternas. Respondeo hoc non tollere vniuocationem diuisionis, sed solum efficere, vt non omnia membra sint species subalternæ, sed quædam atomæ, quæ analogicè possunt subdiuidi, vt contingere solet in rebus alijs, nam homo qui est species atoma diuisionis animalis in eum, & cæteras species, analogicè subdiuiditur in hominem viuum, & pictum.

TRACTATVS II.
De causa materiali.

62 De natura, ratione, & officio materiæ disputauimus in 1. lib. ideò solum restat modo explicandum de illa, quod sibi commune est, cum cæteris causis, nempe, quo modo, & per quid dicatur causa rerum naturalium, & cum quælibet causa duobus modis consideretur, videlicet tanquam potens causare, & tanquam actu causans, vel tanquam causa in potentia, & causa in actu: certum est materiam esse causam in potentia, per suam essentiam, vel potentiam, per quam est receptiua formæ, & constitutiua compositi. Quæstio ergo solum est de causalitate actuali, per quam dicitur actu causa, de qua ex opposito non est minus certum, quod non sit essentia, vel potentia eius, nam si hæc esset, euidenter sequeretur, quod repugnaret omnino non esse aliquando actu causam: cum semper habeat propriam essentiam, & potentiam; consequens autem falsum est, quia licet semper sit actu causa, quia semper est coniuncta alicui formæ, cum qua componit totum, sed si à Deo separaretur ab omni forma non esset actu causa, sed solum in potentia; ergo non est actu causa per suam essentiam, vel potentiam, sed aliud quærendum est ab ea distinctum realiter, vel ex natura rei, quod causalitas eius appelletur, & per quod dicatur, & sit causa actualis. Et certum est hoc non posse esse effectum ipsius materiæ, quia effectus præsupponit ordine naturæ causam actu, à qua, vt tali procedit; ergo non potest esse causalitas eius: per quam constituatur actu causa. Sed nec relatio causæ ad effectum, quæ consurgit in materia actu causante potest esse causalitas eius, quia relatio fundatur in re ipsa, quæ est causa secundum actualem rationem causæ; ergo ordine naturæ præsupponit materiam, vt actu causam, tanquam subiectum: in quo recipitur, quare repugnat per eandem relationem causæ constitui materiam in esse actualis causæ, & ideò repugnat etiam relationem esse causalitatem eius, sed aliud est quærendum præter hæc.

Et prima opinio duo asserit, primum, 63 causalitatem in sola causa efficiente esse rem aliam quasi mediam inter causam, & effectum ab vtroque distinctam. Secundum, in cæteris causis, præsertim intrinsecis, quales sunt materia, & forma solum esse modum quendam, distinctum quidem ab eis distinctione modali, quæ non tam realis vocatur, quam ex natura rei. Primum probant, quia cum causæ istæ sint partes substantiales compositi, seipsis immediatè vniuntur, ita vt materia per se ipsam immediatè recipiat formam & etiam forma per se ipsam immediatè informet materiam, sicut vtraque per se ipsam constituit compositum; ergo neq; ad mutuam causalitatem exercendam, neque ad proprias in ordine ad compositum indigent re aliqua media, quæ sit vnius, aut alterius, vel vtriusq; causalitas, sed sine illa intelliguntur sufficienter concurrere ad proprios effectus. Secundum

dum verò, quod necessariò requiratur talis modus ex natura rei distinctus ab eis, ostendunt, quia quando aliqua ita se habent, vt vnum sine altero non solùm intelligi, sed existere potest, distinguuntur ex natura rei, sed tam materia, quam forma possunt existere sine sua causalitate; ergo hæc aliquid esse debet ex natura rei distinctum ab essentia, & entitate cuiusque. Probatur minor, quia anima rationalis existit separata à corpore sine sua causalitate, quia tunc non est causa actu, & materiam potest Deus conseruare sine vlla forma, & erit etiam sine sua causalitate, cum ita separata à forma non sit actu causa.

64 Vt autem quid sit tenendum, explicemus: tanquam certum præsupponendum est causalitatem materiæ, nō solum considerari respectu compositi, sed etiam respectu formæ, quod probatur euidenter hac ratione, tam forma, quam compositum dependet per se à materia; ergo respectu vtriusque exercet propriam causalitatem, euidens est consequentia, quia dependentia actualis vnius ab alio semper, & necessariò est coniuncta cum causalitate. Sed probatur antecedens de composito, quia materia est pars essentialis compositi, & compositum dependet per se à suis partibus; ergo totum necessariò dependet à materia. Probatur deinde de forma, quia educitur de potentia materiæ; ergo pendet ab ea in esse, & fieri, quia in hac dependentia consistit ratio eductionis, vt superius probauimus.

65 Secun. notandum est causalitatem materiæ, tam respectu formæ, quam compositi duobus modis considerari, in fieri, & in facto esse: considerari in fieri respectu formæ est considerari respectu eductionis eius de potentia materiæ, nam hæc est eius fieri, considerari verò respectu eiusdem in facto esse est considerari respectu illius, vt iam factæ, & per eam informatæ & quasi actuatæ. Considerari verò in fieri respectu compositi est considerari respectu generationis, nam generatio est fieri compositi, & considerari in facto esse respectu eiusdem est considerari, vt iam componit illud simul cum forma.

His suppositis duabus conclusionibus explicatur nostra sententia, prima est, causalitas materiæ respectu formæ in fieri, & respectu compositi etiam in fieri eadem est realiter, & solum ratione distincta, nempe actio substantialis, per quam forma educitur, & compositum generatur, non quidem vt egreditur ab eodem agente, sed vt recipitur in eadē materia, tanquam in passo, quo pacto non actio; sed passio vocatur. Et quod hæc sit causalitas materiæ respectu vtriusque in fieri considerati, probatur, quia illa dicitur causalitas cuiuslibet causæ, per quam suum concursum præbet ad productionem effectus, tanquam actualis causa, sed materia sustinendo actionem agentis, vel patiendo ab illo; præstat suum concursum ad eductionem formæ, & generationem compositi; ergo passio est propria causalitas eius. Probatur minor, quia proprius concursus causæ passiuæ, qualis est materia, est pati ab agente, & pati non est aliud, quam actionem eius recipere, & receptio ipsa est passio, nec est aliud excogitabile, per quod materia possit constitui in ratione causæ actualis in fieri. 66

Probatur etiam secundum, quod causalitas materiæ respectu vtriusque sit eadem realiter, quia eadem actio realis, per quam educitur forma corruptibilis de potentia materiæ: est generatio totius compositi; ergo eadem erit passio realiter, vt recepta in materia, & per eam præstabit suum concursum, & exercebit propriam causalitatem respectu vtriusque, prout in fieri considerantur, & meritò

quidem: cum eademmet actio realis diuerso modo considerata sit fieri vtriusq;.

Secunda conclusio, causalitas materiæ in facto esse considerata, tam respectu formæ, quam compositi est vnio substantialis cum eadem forma, & hæc vnio non est aliud, quam substantialis, & passiua receptio formæ. Quam, vt simul explicemus, & probemus, notandum est per eandem actionem substantialem agentis in materiam ad generationem hominis tria simul, atque in eodem instanti fieri, nostro modo intelligendi sic ordinata, educitur forma de potentia materiæ, vnitur eidem materiæ substantialiter, & ex vnione resultat compositum, quod generatur, & hæc tria sic ordinantur, vt primum præcedat. 2. ad illudque ordinetur, & primum simul, atque secundum præcedant tertium, etiam tanquam finem, in quem ordinantur, nam prius est formam educi de potentia materię, quam ei vniatur, sed eductio ordinatur ad vnionem; eductio verò, & vnio præcedunt compositum, sed ad illud ordinantur, & secundum diuersas considerationes vnũ est prius, atq; posterius altero, nam ordine intentionis, qui est prior simpliciter: compositum est prius natura, quam eductio, & vnio, quia est finis earum, & inter vnionem, & eductionem, hæc est prior, ad quam certum est ordinari eductionẽ, tanquam ad finem. Sed ordine executionis prior est eductio, & hanc sequitur vnio, & vtramque sequitur compositum, tanquam posterius, nam priora in intentione sunt posteriora in executione, sed priora simpliciter, & posteriora secundũ quid, quia ordo intentionis absolutè prior est ordine executionis, quamuis iste sit prior secundum quid. Ex his autem tribus per eandem actionem substantialem factis consequitur actio ipsa triplicẽ denominationem, nam in quantum per eam educitur forma de potentia materiæ, vocatur eductio, in quantum forma educta vnitur eidem materiæ, vocatur vnitio, & in quantum fit per eam compositum resultans ex vnione, vocatur generatio, & quia materia, & forma educta vniuntur substantialiter, necesse est per eandem actionem, vt est vnitio earum produci vnionem substantialem, qua vniantur ex natura rei distinctam ab vtraque parte vnita, & quæ sit terminus formalis vnitionis, hæc autem vnio substantialis est fundamentum relationis consurgentis in partibus vnitis, quæ etiam appellatur vnio, sed accidentalis, cum sit relatiua; ne autem confundantur tria hæc ex natura rei distincta, si eodem nomine vnionis significentur, necesse est nomina ipsa distinguere, ita vt vnio pro actione, non nisi vnitio appelletur, pro relatione verò vnio relatiua, vel accidentalis, pro vnione verò substantiali vnio absolutè, & sine addito, vel modus vnionis.

De hac igitur vnione, vel modo vnionis notamus. 3. se tenere tam ex parte materiæ, quam ex parte formæ, quidquid moderni quidam velint, solum se tenere ex parte formæ, nam cum vna, & eadem sit, & non plures pro vnienda forma, & materia, vtramque debet attingere, formam quidem quasi vnientem sibi materiam, & hanc vt subiectum ex cuius potentia, tam forma, quam vnio educuntur recipiens eandem formam, & vnionem. Ex quo intelligitur non esse aliud, vt se tenet ex parte formæ, nisi inhæsionẽ eius in materia, vel informationem, seu actuationem, his enim nominib. diuersa ratione consideratur, nam in quantum forma seipsam tribuit materiæ dicitur informare illam, & in quantum potentiam eius quasi complet, dicitur eandem actuare, sed in quantum per vtrumq, eam cum eadem materia copulat, dicitur vnio. Ex 68

parte

parte verò materiæ est receptio, seu actuatio passiuā atq; etiam vnio, non qua vniat sibi formam, sed qua eidem formæ vniatur: vnde in quantum se tenet ex parte formæ, modum habet quasi actiuum: & in quantum se tenet ex parte materiæ, modum quasi passiuum, quia vtramq; partē debet attingere secundum naturam vtriusq;. Et si hoc velint intelligere moderni, dum dicunt vnionem solum se tenere ex parte formæ, tanquam vnientis sibi alterum quasi actiuè, & non ex parte materiæ, quæ non vnit sibi formam, sed vnitur ei, verum est.

69 Ex quibus intelligitur iam veritas nostræ conclusionis, quod causalitas materiæ in facto esse, tam respectu formæ, quā compositi sit vnio substantialis cum forma, quæ non est aliud quam passiua receptio eius, & quasi passiua actuatio potentiæ ipsius. Quod hac ratione probatur, materia est vera, & actualis causa in generatione rei naturalis; ergo aliquid reale assignari debet, per quod dicatur, & sit actu causa in facto esse, hoc non potest esse sola eius entitas, vel substantia, alioqui ex se, atq; essentialiter esset actu causa, quod est falsum; ergo aliquid assignādum est nouum, & superadditum substantiæ eius, quæ sit eius causalitas respectu formæ, & compositi: cum respectu vtriusque exerceat propriam causalitatem, hoc superadditum, & nouum non potest esse actio ipsa substantialis, per quam educitur forma de potentia materiæ, & generatur compositum, non solùm, quia est accidens, & repugnat formam & materiam ad constitutionem compositi substantialis vniri medio accidenti, sed quia actio habet modum fieri, & ideò non potest esse causalitas materiæ in facto esse, sed solum in fieri, tanquam passio, vt superius probauimus, nec nouum hoc, & superadditum materiæ potest esse vnio accidentalis pro relatione, tum quia etiam est accidens, tum etiam, quia ordine naturæ præsupponit materiam, vnitam formæ substantialiter, & ex consequenti constituentem compositum, quod est eā præsupponere actu causam respectu vtriusq; in facto esse, præter hæc autem nihil aliud de nouo productum in materia, eique superadditum intelligi potest, per quod sit actu causa, nisi modus vnionis, qui ex parte eius est receptio formæ, & passiua actuatio eius, & modus substantialis; ergo in eo consistit causatio materiæ. Quod secundo probatur, quia materia exercet causalitatem propriam circa formam, & compositum in facto esse, in quantum vnitur formæ substantialiter, & per talem vnionem est pars substantialis, & actualis compositi; ergo vtrumque præstat per vnionem, & consequenter per eam, & non per aliud est causa actu, quod est vnionem esse causalitatem eius. Et prima opinio hoc modo fortasse intēdit explicare causalitatem materiæ, quāuis in particulari non explicet: in quonam sit ponenda, quare arg. eius non sunt contra nos, & propterea non est necessarium ea soluere, sed ad causam formalem discutiendam statim procedere.

TRACTATVS III.
De causa formali.

Cvm disputatum sit iam de natura, & ratione formæ in 1. libro, solum restat in hoc 2. agere de illa, tanquam de causa formali: ad quam intelligendam, quatuor sunt breuiter explicanda. 1. quænam sit virtus, per quam forma dicitur potens causare. 2. quæ sit causalitas eius, per quam dicitur actu causa. 3. quis sit effectus formalis eius. 4. an possit propria virtute vniri materiæ iam pro ea disposita, vel non nisi ab agente vnienda sit.

Quænam sit virtus, per quam forma potest causare.

70 AGentes de materia in 1. lib. quæsiuimus, an potentia eius, vel aptitudo ad recipiendam formam esset aliquid superadditum substantiæ eius, vel ipsamet eius substantia, & idem quærimus modo de forma, an aptitudo ad informandam materiam, vel actualiter causandum sit aliquid superadditum substantiæ, aut essentiæ eius, vel per hanc sit potens informare, & potens causare. Et quia in sola anima rationali verum esse potest, quod actu sit, & non sit causa actu, vel actu non informet, sed solum sit apta ad informandum, in ea possumus exemplum nostræ quæstionis assignare inquirentes, an aptitudo ad informandum aut causandū, quam habet sine actuali informatione, aut causatione, sit aliquid superadditum substantiæ eius, sicut intellectum dicimus esse ei superadditum ad intelligendum, vel non, nisi eius substantia sicut aptitudo materiæ ad recipiendam formā, & causandum est ipsamet eius substantia, & non accidens superadditum.

Et videtur esse aliquid superadditum, quia cum forma sit actus, & materia sit potentia: summa quædam distantia reperitur inter vtramque; ergo non possunt per se immediatè vniri, sed necesse est ponere, ex parte formæ aliquam aptitudinem accidentalem ei superadditam, quæ minus distet à materia, per quam forma ipsa, quasi ei approximata vniri possit, sicut ponuntur dispositiones ex parte materiæ. Et hoc præsertim videtur necessarium ex parte formæ substantialis, quia substantia non est per se causatiua; ergo indiget accidenti superaddito, tanquam aptitudine ad informandum, & causandum.

71 Veritas nihilominus est, formam per suam substantiam, & essentiam, & non per aliquod accidens ei superadditū posse informare, & causare, sicut de materia dictum fuit. Ita Comment. 2. lib. de anima cap. 8. textu etiam 8. & 8. Meta. cap. 8. text. 15. D. Thom. 2. lib. contra gentes cap. 8. & 1. p. q. 76. art. 7. Scotus in 2. d. 12. qu. 1. Duran. q. 2. & cæteri scholastici ibidem. Et prob. testimonio Aristot. qui eisdem locis asserit compositum substantiale esse vnum per se, quia ex actu substantiali, qui est forma, & ex potentia substantiali, quæ est materia secundum se, & per se vnitis constat; ergo sentit formam per se immediatè informare materiam, & hanc per se eam recipere, & vtramque per se posse informare, recipere, & causare. Probat etiam D. Thom. hoc argum. satis efficaci, si forma vniretur materiæ per solam assistentiam extrinsecā, sicut motor vnitur mobili, indigeret aliqua potentia superaddita, per quam ei vniretur, sicut intelligentia mouens cœlum non vnitur ei immediatè per suam substantiam, sed per potentiam motiuam qua illud mouet, sed anima non vnitur corpori, tanquam motor extrinsecus, sed ad constituendum compositum substantiale, & ideò vnione substantiali; ergo non medio accidenti superaddito vnitur, sed immediatè per se, & ideò per seipsam informare, & causare potest. Prob. consequentia, quia sicut potentia substantialis per suam naturam, & essentiam respicit actum substantialem, & ideò per suam naturam, & essentiam potest ei vniri, & causare: eodem modo actus substantialis per suam naturam, & essentiam respicit potentiam substantialem; ergo per seipsam ei vnitur, & causare potest.

72 Ad argumentum concedendum est antecedens, quod actus & potentia maximè distent, sed cum hæc distantia inter materiam,

riam, & formam sit eiusdem proportionis, atque eiusdem ordinis substantialis, non indigent accidenti superaddito, vt vniantur, sed sicut per se immediatè se respiciunt, & per se immediatè sibi correspondent, per se immediatè possunt vniri, & causare, alioqui, si medio accidenti vnirentur, non esset substantialis earũ vnio, sed accidentalis. Dispositiones verò ex parte materiæ non sunt medium vnionis, sed ponuntur ad expellendã formam oppositam, & determinandam materiam ad suscipiendam hanc potius, quã aliam, forma verò non indiget determinante, sed cum sit actus, ex propria natura determinata est. Et tandem licet substantia non sit operatiua per modum efficientis, nisi medio accidenti: informatio verò, & causatio formæ non consistit in aliqua efficientia, sed in eo, quod est substantialiter actuare materiam, & constituere cum ea compositum, ad vtrumq; verò est forma apta per se; cum sint officia propria substantialis actus, quare non indiget accidenti superaddito, nec per illud potest ea exercere.

Quænam sit propria causalitas formæ.

73 Certum est in hac re causalitatem formæ non esse substantiã ipsius, sed aliquid ei superadditum, alioqui semper, & necessariò causaret, cum semper adsit ei propria substantia, imò causatio esset ei essentialis, & vtrumque probatur falsum euidenter in anima rationali, quæ nec semper, nec necessariò causat, vt per se est manifestum. Aliquid ergo superadditum ponendum est, per quod sit actu causa, & hoc non potest esse effectus eius, nec actio substantialis, cum per hanc educatur de potentia materiæ, nec relatio vnionis propter easdem rationes, quibus probauimus, nihil horum posse esse causalitatem materiæ. Sed valdè notandum est maximum quoddam discrimen inter materiam, & formam, quantum ad proprias causalitates, quod causalitas materiæ, (vt probauimus) respectu formæ, & compositi consideratur in fieri, & in facto esse, causalitas verò formæ circa materiam, & compositum non potest considerari in fieri, sed solum in facto esse. Et ratio huius differentiæ est natura vtriusque. nam materia est primum subiectum naturaliter præsuppositum formæ, & composito, de cuius potentia educitur forma, vt cõpositum generetur ex vtraque. Vnde sequitur materiam habere causalitatẽ circa vtrumque in fieri, & in facto esse, quia ad fieri formæ, & compositi per actionem agentis necessariò concurrit in suo genere materialis causæ, hoc est recipiendo actionem eius, per quam forma educitur, & compositum generatur. Forma verò, & compositum non possunt vllo modo, neq; in vllo genere causæ concurrere ad proprium fieri, quia sicut nihil potest seipsum producere, ita nõ potest actu concurrere tanquam causa sui in fieri, cum talis causatio præsupponat esse causæ. Et ideò causalitas formæ solum potest considerari in facto esse, quia solum potest esse actu causa: postquam educta est, & postquam per eductionẽ iam habet esse, solum ergo quærenda est causalitas formæ respectu materiæ, & compositi in facto esse.

Quam dicimus esse modum vnionis substantialem, per quem vnit sibi materiam, vt agentes de causalitate materiæ dicere cœpimus. Hæc autem vnio ex parte formę non est aliud, quam inhæsio eius in materia, vel informatio, seu actuatio eiusdem materiæ, per quam vnionem fit pars formalis, & actualis compositi, & dicitur etiam suam causalitatem formalem partialem exercere circa illud, quod 74

eodem argumento probari potest, quo vsi sumus ad probandum eandem vnionem esse causalitatem materiæ, nam forma exercet propriam causalitatem circa materiam,& compositum,in quantum vnit sibi materiam eam informando,actuando, & tribuendo ei esse specificum, & per eandem vnionem fit pars formalis compositi ex eadem vnione resultantis; ergo verum est dicere,quod per talem vnionem actu causet, & ex consequenti eadem vnio, vt ex parte eius se tenet, erit propria eius causalitas.

Sed aduersus hanc doctrinam de causalitate formæ,& materiæ duo argumenta satis difficilia propono. Primum,quia materia, & forma sunt causæ distinctæ realiter; ergo sicut per entitates proprias distinctas realiter sunt causæ in potentia, ita debent constitui actu causæ per causalitates distinctas realiter,sed modus vnionis, per quem vniuntur substantialiter est idem realiter ex parte vtriusque præsertim apud nos,qui non ponimus duplicem vnionem, sed vnam tantum, per quā materia,& forma vniuntur; ergo falsum
75 est, quod sit causalitas vtriusq;. Respondeo diuersas causas, diuersas entitates postulare, per quas tanquam per virtutes proprias sint potentes causare, sed per eandem entitatem realem diuersa ratione formali consideratam possunt esse actuales causæ. Quod probari potest ratione, & exemplo. Ratione quidem,quia causalitas non est entitas, vel virtus, per quam causa concurrit ad effectum, sed via, aut medium, quo tendit in effectum, sed diuersæ causæ concurrunt, & conueniunt ad producendum eundem effectum;ergo per idem medium reale ratione tamen formali distinctum conuenire possunt. Exemplum verò habemus in causa efficienti, & finali, imò, & materiali, quæ per eandem actionem concurrunt ad productionem eiusdem effectùs, tanquam per causalitatem omnium, in quantum diuersa ratione considerata pertinet ad singulas. Exempli gratia, ad eundem calorem producendum concurrunt simul finis, à quo mouetur calidum, & idem calidum,à quo efficienter producitur,& lignum tanquam subiectum,in quo producitur, & concurrunt per eandem calefactionem diuerso modo eis attributam tanquam per causalitatem omnium, nam in quantum procedit ab agente,est causalitas eius, in quantum gratia finis procedit, est causalitas finis, & in quantum sustinetur,& recipitur in ligno,est causalitas eius,vt materialis causæ, magis autem distinguuntur istæ tres causæ, quam forma,& materia, & possunt omnes causare per eandem actionem realem diuersa ratione consideratam; ergo poterunt etiam forma, & materia causare per eundem modum vnionis substantialis diuersa ratione formali consideratum, vt iam à nobis explicatum est.

Secundum argumentum est, quia per causalitatem constituitur causa in actu; 76
ergo sicut effectus ordine naturæ præsupponit causam in actu, ita præsupponere debent causalitatem, sed modus vnionis est effectus materiæ, & formæ; ergo non potest esse causalitas earum. Probatur minor, quia modus vnionis producitur ab agente media materia,de cuius potentia educitur,& etiam media forma,cuius actualis inhærentia est, sicut inhærentia actualis accidentalis formæ, est effectus eius. Respondeo materiam, & formam prius comparari ad vnionem, quam ad compositum, cum per vnionē illud constituant, & ideò diuerso modo,& per diuersam causalitatem vtrumq; causant,ad vnionem quidem comparantur, vt sunt sub agente,& virtute eius,per quam vniuntur secundum proprias entitates, per quas

quas simul concurrunt cum eo in proprijs generibus causarum, certum est enim prius secundum rationem intelligi, quod forma sit educta de potentia materiæ, quam quod sit vnita formæ; cum primum ergo intelligitur educta, intelligitur etiam informare, & actuare materiã per se immediatè, & materiam recipere actuationem eius, quam actuationem, & receptionem per se causant, in quantum per proprias entitates vna actuat, alia recipit actuationem, ita vt actuatio, & receptio effectus earum per proprias entitates concurrentium sit, in actuatione vero, & receptione consistit ratio vnionis, & ideò effectus earum est, ad quem concurrunt per proprias entitates cum agente,
77 ita vt causalitates earum in ordine ad vnionem non sint aliæ à proprijs entitatibus, vt ordine naturæ præcedentib. actuationem, receptionem, & vnionem, respectu autem totius compositi non solũ præintelliguntur secundum proprias entitates, sed etiam vnitæ, & ideò per vnionem tanquam per propriam causalitatẽ vtriusq; diuersa ratione formali considera-tam concurrentes ad constitutionẽ eiusdem compositi. Neque obstat, quod compositum non distinguatur à materia, forma, & vnione simul sumptis, quia satis est, vt distinguatur à qualibet, vt vnita alteri, quo pacto causæ eius sunt, quamuis non distinguantur ab eo, vt simul sumptæ cum vnione, hoc est enim sumi vt vnitas copulatim, illud verò sumi, vt vnitas diuisim, & licet illo modo sumptæ non possint esse causæ compositi, quia non distinguuntur ab eo ex natura rei, benè tamen sumptæ hoc modo, quo & distinguuntur, & veræ causæ sunt, & ecce semper effectus præsupponit causam actu, & causalitatem eius, & nunquã dicuntur esse causas actu, & formaliter per effectũ, quamuis ad id intelligendum necessaria sit maxima distinctio rationum formalium, & prioritatum, vt constat.

Ex his intelligitur, quisnam sit effectus formalis huius causæ, quem suo ordine debemus considerare respectu materiæ, & compositi, & diuerso modo secundum ordinem intentionis, & executionis, nam secundum ordinem executionis primus effectus formæ est informatio, & actuatio materiæ, per quam confert illi esse formale, & specificum; secundus est vnio substantialis in ipsamet actuatione consistens, & sola ratione ab ea distincta, in quantum prius intelligimus formam actuare materiam, quam illam sibi vnire; cum actuationem, intelligamus, tanquã viam ad vnionem, aut tanquam vnionem in fieri. Postremus effectus est totũ ipsum compositum, quod duos priores complectitur, & est effectus adæquatus formæ, cum illi sint quasi inadæquati; est effectus in esse completo, & perfecto; cum incópleti sint illi, & imperfecti, & quasi via ad istum, qui ordine intentionis primus est, tanquam finis aliorum, & post eum sequitur vnio, post vnionem verò informatio, seu actuatio materiæ. 78

Sed contra hoc est argumentum difficilè, quia videtur compositum non posse esse effectum formæ, nam effectus nõ potest esse nobilior sua causa; sed compositum est nobilius forma: cum entitatem eius contineat, & insuper materiam, & vnionem, quę sunt entitates ab ea diuersæ. Deinde esse completũ habeat, atq; perfectum; forma verò incompletum, atq; imperfectum, & tandem primò sit à natura intentum, forma verò propter ipsum; ergo non potest esse effectus formæ, vt à nobis determinatum est. Huic argu. respondent aliqui negando minorem, quod compositum sit nobilius forma, nam potius putant formam esse nobiliorẽ, pro- 79

prer quoddam testimonium Aristotelis. 7. Meta. textu. 7. vbi id expresè asserit his verbis: *Quare si species materia est prior, & magis ens, & ipso, quod ex vtrisque prius erit, propter eandem rationem*, quibus per speciem constat intelligere formam, & hanc ait propter eandem rationem, qua est perfectior materia, esse perfectiorem composito, ex vtraque constituto. Et videtur efficaciter probari, quia tota perfectio compositi emanat à forma, in qua tanquam in simpliciori quodam, ac puriori elemento imperfectionibus compositionis, & materiæ non infecto continetur. Ita sentiunt Commen. 2. lib. Physic. Comment. 4. & Zimara. theoremate 10. Hæc tamen solutio falsa est, quia ea, quæ in argum. assumuntur euidenter probant contrarium. Et testimonium Aristotelis diuersis modis exponitur à diuersis, sed vera solutio est mendosam esse translationem antiquam in hac parte, in qua illis verbis continetur, quæ non solum falsum sensum efficiunt, sed satis lubricum vixque intelligibilem, & qui occasionem dedit illis expositoribus falsò opinandi, & alijs, varijs modis exponendi illud, vt veritatem defenderent. & ideò non esse ei standum, sed posterioribus, tanquam correctioribus, præsertim translationi Bessarionis natione Græci, & Cardinalis doctissimi, in qua ita habetur, *vnde si forma prior materia est, & magis ens illud quoq;, quod ex ambobus est, prius erit ob eandem rationem*. Neque argum. aliorum aliquid probat, sed negandum est, quod tota perfectio quam habet compositum proueniat à sola forma: cum notum sit, aliquo etiam modo prouenire à materia, & vnione. Falsum est etiam quod perfectio, quam forma communicat composito, perfectiori modo in ea contineatur, nam licet simplicior sit composito, multis tamen modis imperfectior, propter incompletam rationem partis, ex qua omnes proueniunt.

An possit forma propria virtute vniri materiæ iam pro ea disposita.

Duplex est forma substantialis, materialis vna, quę educitur de potentia materiæ, & alia spiritualis, quæ nec educitur, nec dependet à materia, & de illis certum est apud omnes, quod non possint vniri materiæ etiam dispositæ virtute propria, sed virtute solius agentis, à quo per eandem actionem, qua educuntur de potentia materiæ, vniuntur eidem materiæ, de sola ergo anima rationali, quæ non educitur, sed creatur à Deo, & postquam creata est, vnitur etiam independenter à materia, dubitari potest, an propria virtute vniatur materiæ iam dispositæ, & organizatæ, vel non nisi virtute agentis. 80

Et prima opinio tenet, quod postquam materia disposita est per virtutem agentis, anima rationalis quasi naturali impetu vnit se materiæ, suammet vnionem efficiens absq; alio agente necessariò requisito, ita Henricus quodlib. 11. q. 14. Aureolus apud Capreolum in 4. d. 43. q. 2. quam, vt probabilem defendit Richar. ibidem artic. 3. q. 2. & nouissimè eam amplectuntur Conimbricenses primo lib. Phys. cap. 9. q. 9. artic. 3. addentes, quod si Deus per miraculum corpus iam extinctum iterum disponeret, statim anima separata ab eo per mortem propria inclinatione, & virtute se ei vniret. Et per talem vnionem reuiuisceret homo mortuus. Probant hoc argum. corpus organizatum, & dispositum est proprium perfectibile animæ; ergo naturaliter inclinatur ad illud perficiendum, quare poterit se facere ei intimè præsentem, sicut potest se facere præsentem tali loco, in quo

continetur corpus, sed anima intimè præsens corpori vltimatè disposito, nullum habet impedimentum à quo naturalis eius inclinatio ad informandum impediatur; ergo poterit statim, ac propria virtute informare corpus, nullo agente expectato.

81 Secun. opinio tenet non posse animam propria virtute vniri corpori, etiam vltimatè disposito, sed per virtutem agentis debet vniri, non solùm postquam à corpore separata est, sed etiam, dum creatur à Deo corpore iam organizato, vnde semper ad generationem hominis vnitur virtute agentis, & non propria, neq; hoc est naturaliter possibile. Ita Scotus in 4. d. 43. q. 3. Capr. ibidem. q. 2. artic. 3. licet pro alia opinione citentur. Suarius Tomo. 1. Met. disp. 15. sect. 6. num. 9. Et hæc est probabilior, & tenenda. Probatur testimonio Aristot. qui in hoc 7. cap. text. 71. docet expresè causam formalem, & finalem respectu eiusdem effectus posse coincidere in eadem re numero, sed formalis, & efficiens nullo modo, sed solum in eadem secundum speciem, si autem anima rationalis propria virtute posset se vnire corpori disposito, sine adminiculo agentis, propriam vnionem efficiens, sequitur euidenter simul esse causam formalem, & efficientem suæ vnionis, & ideò coincidere in eadem re numero formalem, & efficientē causam, quod Aristot. impossibile reputat. Sed probatur ratiōe id esse impossibile primo, quia licet causa quælibet naturalis sit naturaliter inclinata ad præstandum suum effectum in proprio genere causæ, ita vt ad propriam causalitatem exercendam non indigeat alia causa eiusdem generis; nihilominus, vt talis eius effectus fiat in rerum natura: necessarius est concursus aliarum causarum, ita vt talis causa non posit exire in actum, nisi alijs concurrentibus simul cum ea in proprijs generibus causandi; ergo licet anima rationalis propria virtute posit suum effectum formalem tribuere corpori disposito, & ad vniendum se illi, quantum pertinet ad genus causæ formalis requisiti ad vnionem, non indigeat virtute, vel adminiculo alterius causæ, vt tamen effectus iste informationis, vel vnionis extra causas fiat, indiget concursu, non alicuius causæ, sed omnium, quæ ad talem effectum concurrere debent, & ideò non poterit propriam vnionem efficere, sine concursu agentis, sicut non potest eum efficere, sine concursu finis, & materiæ; falsum igitur est, id quod dicitur posse animam se 82 vnire corpori disposito propria virtute, sine concursu agentis. Exemplo aliarum causarum ostendetur euidentia huius rationis hoc modo. De qualibet re naturali, vt de igne, & alijs elementis verum est propria virtute posse generare sibi simile, & naturalem habere inclinationem ad talem effectum producendum; non tamen est minus verum, nec minus necessarium, quod id non posit efficere, sine concursu aliarum causarum in proprijs generibus, hoc est, sine concursu formæ in genere causæ formalis, & materiæ in genere causæ materialis; ergo licet anima rationalis propria virtute posit se vnire materiæ dispositæ, quantum pertinet ad proprium genus causæ, quod est posse eam informare, hæc tamen informatio, vel vnio nō potest ab ea sola præstari, nisi concurrentibus alijs tribus causis in proprijs generibus, quare non sine concursu agentis. Probatur hoc vltimum euidenter, quia certum est non posse vnire se materiæ, aut eam informare, sine concursu primæ causæ, nam cum vnio sit effectus aliquis in rerum natura, non potest non procedere ab illa; ergo sicut propria virtus animæ, & propria inclinatio

ad informandum corpus non excludit concursum primi agentis, vt exeat in actum necessarium, nec etiam excludit concursum agentis proximi; probatur euidenter, quia agens primum non concurrit ad effectus naturales, nisi medijs agentibus proximis.

83 Secun. probatur, nam si anima rationalis propria virtute se vnit corpori disposito, ita vt propriam vnionem efficiat sine concursu agentis, euidenter sequitur generans non concurrere ad vnionem eius, & ex hoc non sequitur minus euidenter, non esse causam generationis substantialis. Probatur consequentia, quia non attingit productionem animæ, neque vnionem eius cum corpore, in quibus potest consistere generatio substantialis, quod enim dispositiones præcedentes inducat (quæ accidentia sunt) ad solam alterationem pertinet, nō ad substantiam generationis. Vnde non erit verum, quod homo hominem generet, quod patet esse falsum.

84 Argu. verò eiusdem sententiæ ex primo nostro solutum est, concedimus namque corpus dispositum esse proprium perfectibile animæ, atque etiam animam naturaliter inclinari ad illud informandum, sed distinguimus minorem, quod anima propria virtute posit facere se intimè præsentem corpori, nam duplex est præsentia animæ respectu corporis, prima indistantiæ, quam vocare solent localem, vel vbicalem, alia est præsentia informatiua, quam habet anima per informationem. Et neutram potest acquirere anima sine auxilio causæ efficientis, primam quidem, sine auxilio primi agentis, secundam verò, sine auxilio primi, atque etiam immediati, quia non præbet suum concursum ad vniendam animam agens primū, nisi medio generante quod est proxima. Deceptio itaque alterius opinionis in eo consistit, quod putat sufficere virtutem causæ formalis, & inclinationem eius ad informandum, vt posit actu informare, sine concursu aliarum causarum, quod tamen ostenditur falsum quia cum actualis informatio, & actualis vnio animæ cum corpore sit effectus realis in rerum natura, non potest fieri sine concursu omnium quatuor causarum, vt de alijs effectibus notum est, non ergo sufficit virtus vnius, nec naturalis inclinatio eius, vt talis effectus fiat extra causas, licet sufficiat ad concursum præstandum in suo genere causandi, & ideò, vt idem effectus fiat, concurrentibus alijs causis.

TRACTATVS IV.
De causa efficiente.

CAVSA efficiens præcipua est, & natura eius plura continet scitu, ac discussione digna, ideò nouem quæstiones de his, quæ ad eam pertinent, hoc ordine disputabimus. Prima erit, quid sit, & quotuplex, & quæ sit causalitas eius. Secun. an secundæ causæ veram efficientiam habeant. Tert. an instrumenta veram habeant causalitatem, & quomodo eleuentur ad illam. Quarta, an accidentia possint attingere productionem substantiæ, tanquam instrumenta. Quinta, an vnum accidens sit causa propria alterius similis in specie, vel solum instrumentū. Sexta, an substantia solum concurrat ad proprios effectus, per suas potentias, vel accidentia, ei superaddita, vel præter concursum potentiarum habeat alium distinctum. Septima, an prima causa per se immediatè concurrat cum secundis ad quamcunq; operationem earum. Octaua, quidnam sit concursus, quo prima causa cōcurrit cum secundis ad proprias actiones, & effectus. Nona, quonā modo prima causa propriū concursum tribuat secundis.

QVAE-

QVAESTIO I.

Quidnam sit, & quotuplex causa efficiens, & quæ eius causalitas.

1 PRæsupposita existentia causæ efficientis in rerum natura, quam in primo tractatu ostendimus, sequitur explicandum, quid sit. Et propriam definitonem eius colligere possumus ex his, quæ de natura eius docet Aristoteles in his capitibus huius 2. lib. iam expositis 1. lib. 5. de Generatione text. 55. & lib. 5. Meta. cap. 2. erit autem talis. *Causa efficiens est primũ principium per se, à quo procedit actio, vel motus atq; effectus.* In qua principium ponitur pro genere, cætera verò pro differentia, ita, vt per particulam per se excludantur omnes causæ per accidens. Per particulam à quo tria alia genera causarum, materia quidem, quia non est à qua, sed ex qua procedit motus, & effectus, nec forma est, à qua fit, sed in quam tendit. Finis verò non nisi cuius gratia procedit ab agente, actio vel motus, aut effectus, quia media mutatione, vel actione, aut modum actionis habente procedit effectus à quacunq; causa efficiente. Particula autem, primum, non ponitur ad excludenda instrumenta, vt quidam voluerunt, quibus potius suo modo hæc definitio conuenit: cum sint causæ efficientes instrumentales, sed ad ostendendam dignitatem, & excellentiam huius causæ supra formalem, & materialem in eo cõsistentem, quod sicut finis est primum ordine intentionis, à quo incipit actio, vel motus, ita efficiens est primum à quo incipit ordine executionis, nam est prior,
2 concursus eius, quam formæ, & materiæ, non prioritate temporis, sed tantum naturæ hoc modo probanda, vera est causalis hæc, quia efficiciens agit, materia patitur, & forma educitur de potentia materiæ, & vnitur ei per informationem ad constitutionem compositi, opposito autem modo falsa, quia materia patitur, aut recipit, & forma informat, & ei vnitur, efficiens agit; ergo prior natura est concursus causæ efficientis. Probatur consequentia, quia prioritas causalitatis est perfecta prioritas naturæ. Vnde sequitur causam efficientem esse primam, à qua procedit motus, propter duo, primum, quia prioritas vnde motus dicit ordinem executionis, in quo prima est omniũ causarum. Secundum, quia satis est esse primam respectu materiæ, & formæ, vt sit prior à qua incipiat motus, nam finis, non est à quo, sed cuius gratia.

Quotuplex sit causa efficiens.

CAusam efficientem primò diuidit Aristoteles in causam per se, & per accidens. Causa per se est, *à qua, vt tali procedit effectus.* Vt statuarius est causa per se statuæ. Causa per accidens, est, *A qua, vt tali non procedit effectus, sed quæ per accidens coniungitur causæ per se.* Vt musicus, vel albus est causa statuæ, quia musica, vel albedo coniungitur statuario. Causa per accidens, (vt eam statim omittamus) subdiuitur in eam, quæ dicitur talis ex parte causæ, vel ex parte effectus, & ex parte causæ dicitur talis, quando concursus accidentalis duarum causarum se tenet ex parte eius, quod causat, vel ex parte virtutis, per quam causat, vt dum dicimus musicum ædificare, vel aquam calefacere. Causa per accidens ex parte effectus dicitur, quando coniunctio accidentalis fit ex parte effectus, quia effectui per se aliquid coniungitur accidentaliter, vt effodiens, vel effossio dicitur causa per accidens inuentionis thesauri ex parte effectus, quia effossioni ipsi per se procedenti ab effodiente per accidens coniungitur. 4

5 Causa per accidens omissa, subdiuiditur causa per se in Physicam, & moralem, & Physicã vocamus, vt distinguitur contra moralem omnem illam, quæ habet influxum realem in effectum, necessariò, aut liberè, nam Deus liberè concurrit cũ causis secundis ad suos effectus, & etiam artifex ad opera artificialia, & tamen non sunt causæ morales, sed in hoc sensu vocantur Physicæ. Moralis verò causa illa dicitur, quæ licet, vt talis non influat realiter in effectum, ita se habet in ordine ad mores, ac si realiter influeret, quia non minus imputatur, ei ad meritum, vel culpam effectus, qui sequitur, ac si per realem influxum eum produceret, & tales causæ sunt consulentes, præcipientes, atque etiam non impedientes: cum possint, & teneantur. Vnde sequitur, vt id, quod in genere naturæ est causa per accidens, in genere moris possit esse causa per se, vt absentia, vel incuria gubernatoris in genere naturæ est causa per accidens submersionis nauis, sed in genere moris est causa per se. Aristoteles autem vtramq; causam, tam moralem, quam naturalem intellexit sub nomine efficientis causæ. Causa naturalis (prætermissa morali) vna est principalis, & alia instrumentalis: principalis est, *quæ per propriam virtutem, quem non excedit effectus influit in eum.* Instrumentalis verò, quæ eleuatur ad effectum, quem non potest attingere propria virtute, vt calor naturalis est instrumentum animæ ad opera vitæ, nempe nutritionis, & augmentationis, quas constat excedere virtutem eius. Causa principalis subdiuiditur in primã,
6 & secundam. Causa prima est, *A qua dependent omnes, ipsa verò à nulla.* Subdiuiditur deinde principalis, in æquiuocam, & vniuocam. Aequiuoca est, *quæ producit effectum diuersæ speciei.* Vt sol est causa æquiuoca hominis, atq; etiam Deus. Causa vniuoca, *quæ producit effectum eiusdem speciei.* Vt homo hominem, & leo leonem. Hæc est autem differentia inter æquiuocam, & vniuocam, quod illa semper est perfectior essentialiter suo effectu, hæc verò nunquam, sed semper eiusdem perfectionis essentialis, vnde causa æquiuoca non continet formaliter suum effectum, alioqui esset eiusdem speciei cum illo; vniuoca verò continet eum formaliter, & propterea semper est eiusdem speciei, vt sol non continet formaliter calorem, quem producit, sed eminenter, leo verò formaliter continet perfectionem, leonis à se producti. Aliæ etiam subdiuisiones continentur sub prædictis, vt causæ in liberam, & naturalem, siue in operantem ex determinatione ad vnum, vel ex indifferentia, & præterea inoperantem per motum, & sine illo, sed isti potius sunt diuersi mòdi operandi causarum, quam diuersæ causæ, ideò prætermittuntur.

Vltima diuisio est instrumentalis causæ in coniunctam, & separatam. Instru- 7
mentum coniunctum vocatur illud: *Quod coniungitur causæ principali secundum esse aut secundum operationem.* Secundum esse, vt calor est instrumentũ ignis ad producendum alterum ignem, & coniungitur illi secundum esse per actualem inhærentiam, & penicillus coniungitur pictori solum secundum operationem: cũ non possit operari, nisi actu moueatur ab eo. Instrumentum separatum dicitur, quod neutro modo coniungitur causæ principali, sed separatum omnino ab ea potest operari, & sine actuali concursu eius, sed vocatur instrumentum, quia tanquam virtus propria eius operatur, vt calor existens in ferro est instrumentum ignis separatum, dum producit ignem in stupa. Et ex his diuisionibus colligere possumus, omnes causas Physicas, aut ad

modum

modum Physicarum operantes ad tria membra reduci posse, nempe ad primam omnino independenter operantem, ad secundam quasi mediam inter primam, & effectum, & ad instrumentalem, qua tanquam adminiculo vtitur vna, vel altera ad operandum. De quibus hoc ordine agendum erit, vt primò rationem, & modum secundarum causarum explicemus, quia medium tenent inter primam, & instrumentalem, nam à prima dependent, & ab eis instrumenta. Deinde agemus de instrumentis, quæ aliquid earum videntur esse, & tandem de causa prima. Prius tamen de causalitate eius omnibus communi disputandum est.

Quanam sit causalitas efficientis causæ.

1 CAusalitas est, per quam aliquid actu causa, ex quo intelligitur primò, causalitatem efficientis non esse entitatem, vel essentiam eius, quia cum semper eam habeat, semper esset actu causa, quod patet esse falsum, nam dum aqua non infrigidat, non est actu causa, & habet totam suam entitatem, vel essentiam. Secundò intelligitur, potentiam, seu virtutem causandi non esse causalitatem, quia sæpè contingit hanc habere aliquid, & non esse actu causam, vt ignis semper habet calorem, quæ est virtus calefaciendi, & non est causa actu in ratione calidi, nisi dum calefacit; per virtutem ergo, vel potentiam solum est aliquid causa in potentia. Sed neq; effectus potest esse causalitas efficientis, quia effectus præsupponit ordine naturæ causam actu, qua posterior est; ergo non potest constituere causam actu, quod est esse causalitatem eius. Et eadem ferè ratione non potest esse causalitas relatio causæ, per quam refertur ad effectum, quia hæc solum confert causæ denominationem relatiuam præsupponentem causam actu secundum denominationem absolutam, in qua fundatur. Si ergo causalitas efficientis non est entitas propriæ causæ, nec virtus agendi, nec effectus productus, nec relatio consurgens in ea, ex causalitate actuali, quærimus, in quonam ponenda sit causalitas eius.

Et prima opinio tenet, actionem non esse causalitatem efficientis causæ. Ita 9
Soncinas 5. Met. q. 4. Iaue. ibidem, & Fonseca qu. 13. sect. 3. à quibus si quæ fieris, in quonam ponenda sit causalitas, si non ponitur in actione. Respondet Fonseca causalitatem efficientis sicut aliarũ causarum esse easdem causas, prout actu concurrunt ad effectus. A quo si rursus quæsieris, quidnam sit concursus iste. Respondet, quod vel causa comparatur ad primum, atq; immediatum effectum, qui est actio, vel ad mediatum, qui est terminus actionis, & comparatione ad effectum mediatum est causa actu per actionem, sed respectu eiusdem actionis, nihil reale intrinsecum addit causalitas supra entitatem causæ, sed solam denominationem extrinsecam dependentiæ effectus ab ipsa.

Sed probant iam actionem non esse causalitatem agentis duplici arg. primo, quia est effectus agentis, à quo non potest constitui actu causa: cum effectus ordine naturæ sit posterior causa actu: eamque præsupponat. Et quod sit effectus agentis probant, quia actio egreditur ab agente, & procedit ab eo cum dependentia, in quo consistit propria ratio effectus. Secundò, quia causalitas, nec potest esse entitas distincta à causa, nec existens in alio subiecto ab eadem causa distincto, nam cum sit actus causæ, à quo denominatur, in ea esse debet, sed actio habet vtrumq;: cum non permaneat in agente, sed tran-

ficat ad passum; ergo non potest esse causalitas agentis.

10 Secunda opinio affirmat actionem esse causalitatem agentis, ita Conimbricenses secundo libr. Phys. q. 6. art. 2. Suarius Tomo primo disp. 18. sect. 10. num. 5. & hæc est verà, quam probo testimonio Aristot. & D. Thom. & ratione, Aristoteles enim 5. Meta. cap. 15. docet, quasdam esse relationes, quæ fundantur in actione de præsenti, vt secantis ad id, quod secatur, & calefacientis ad calefactum, & omnino agentis ad passum, sed agens dicitur tale ab actione, vt per se est manifestum; ergo per actionem constituitur agens, vel causa actu, quare ex mente Aristotelis actio erit propria causalitas eius, & D. Thom. in Commentarijs eiusdem capitis idem docet his verbis. *Efficiens est causa in quantum agit*, sed agit per actionem; ergo per hanc est actu causa, & ideò hæc erit eius causalitas.

Sed probatur ratione primo, quia causalitas alicuius causæ est illud, à quo denominatur actu causa, sed efficiens dicitur actu causa ab actione; ergo actio erit causalitas eius; probatur minor, nam agens, & efficiens eandem rem significant, sed agens aliquod dicitur agens actu ab actione; ergo etiam efficiens actu, quare actio erit causalitas efficientis. Secundò quia causalitas est illa, qua posita aliquid denominatur causa actu, & qua sublata quibuscunque alijs positis non denominatur, sed posita actione denominatur aliquid causa efficiens actu, & ea sublata denominari repugnat; ergo actio erit causalitas efficientis. Probo minorem, quia actione posita repugnat non vocari actu causam illud, à quo egreditur, & si non sit actio, à nullo alio potest vocari.

11 Tertiò non est aliud, à quo denominari possit efficiens actu causa præter actionem; ergo ab hac denominatur, & hæc erit causalitas eius. Antecedens sic probatur, nam si aliud ponatur, à quo denominetur, vel illud est actione prius, & ideò medium quid inter agens, & eandem actionem, vel est posterius actione, & medium quid inter ipsam, & effectum, non est enim aliud excogitabile præter actionem, quod non habeat vnam ex his conditionibus, sed neutrum horum esse potest, ergo causalitas nihil est præter actionem. Probatur minor, quia ab eo quod sit posterius actione non potest denominari primo agens actu: cum prius denominetur ab actione illud præcedente, & rursus: cum actio immediatè attingat terminum, repugnat dari aliquid mediū inter ipsum, & actionem, sed neq; ab eo, quod sit actione prius, quia præter entitatem agentis, quæ non potest esse causalitas eius, nihil aliud præcedere potest actionem ex parte agentis, præter virtutem, aut potentiam agendi, à qua immediatè egreditur actio, vel potius est egressio ipsa effectus, sed virtus agendi non est causalitas: cum per eam non sit causa actu, sed solum potentia; restat igitur, vt sola actio sit propria eius causalitas, vt asserit nostra sententia.

Ad primum argumentum alterius negandum est antecedens, quod actio sit effectus agentis, quia actio non fit, ideò nec factum dicitur, nec proinde effectus, sed est medium, quo effectus procedit ab agente. Ideò, nec propriè dependet ab eo, sed est medium potius, quo effectus dependet.

Ad secundum, respondent autores pro nostra sententia citati, hoc esse proprium efficientis causæ, vt per entitatem realem à se distinctam, & inhærentem alteri dicatur actu causare, nam cæteræ duæ causæ, nempè materia, & forma, per aliquid sibi intrinsecum, nec realiter distinctum constituuntur actu causæ. Ego verò 12

necess-

necessarium puto causalitatem cuiuscunque causæ esse entitatem realem, saltem modalem ab ea distinctam ex natura rei, & ideò ei extrinsecam, quod in materia, & forma tenentur concedere: quarum causalitaté dicunt esse vnionem substantialem, de qua euidens est, quod sit modus ex natura rei distinctus ab vtraque, à materia quidem, de cuius potentia educitur, à forma verò, quia non repugnat ab ea separari; eam conseruante Deo separatam à materia, & in anima rationali euidentius apparet, cum vnio eius cum materia producatur à generante, & anima ipsa à solo Deo per creationem: & rursus: cum ab ea actu separetur per mortem. Et si est entitas realis distincta ex natura rei ab eis, etiam erit hac ratione eis extrinseca. Respondeo igitur ad argumentum, negando antecedens, quod causalitas habere debeat duas illas conditiones, quin potius necessarium puto, quod distinguatur causalitas ex natura rei saltem à causa, & ideò, quod in hoc sensu sit ei extrinseca, aut etiam non inhæreat actu, non est enim denominatio actualis causæ necessariò formalis, sed potest esse extrinseca, dummodo sit ab aliquo reali nouo, ac medio inter causam, & effectum & ideò ab vtroque distinctum ex natura rei. Ex quo infero, quam necessarium sit distinguere ex natura rei actionem à termino, vt vera esse possit hæc sententia; si enim sola ratione distinguatur, euidenter sequitur efficientem esse actu causam per terminum, qui est effectus eius, quod falsum reputo: cum necesse sit effectum ordine naturæ, & ante operationem intellectus præsupponere causam in actu, & ab ea procedere: imò realiter ad illam referri, relatio autem præsupponit necessariò distinctionem realem extremorum; ergo necesse est effectum distingui realiter à causa in actu, & ex consequenti à causalitate eius, per quam constituitur actualis causa.

QVAESTIO II.

An secundæ causæ veram efficientiam habeant.

CIrca efficientiam secundarum causarum tres positiones Philosophorum refert D. Thom. in 2. d. 1. q. 1. art. 4. 3. contra gentes cap. 69. & 1. part. q. 105 art. 5. primam eorum, qui dixerunt creaturas nihil prorsus efficere in productione effectuum, sed solum Deum esse veram causam efficientem, à qua procedunt, sed quia non nisi ad præsentiam earum, quasi ex pacto à se constituto concurrit ad productionem eorum, dicuntur quodam modo causæ, quia saltem secundum apparentiam videntur aliquid agere. Hæc sententia attribui solet Petro Aliacensi in 4. d. 1. qu. 1. art. 1. quamuis non videatur eis denegare omnem causalitatem, eam tamen, vt probabilem defendit Gabriel in 4. d. 1. q. 1. art. 3. vbi quædam congerit testimonia ex sacra pagina in confirmationem eius, quale est illud 1. ad Corinth. 15. *Deus operatur omnia in omnibus*, & illud 2. ad Corinth. 3. *Non quod simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* 14

Et probatur ratione, quia diuina virtus non solùm est infinita ad operandum, sed proximè attingit quemcunque effectum: ex quibus primò intelligitur, quod omnes modos operandi, omnes virtutes, omnes causalitates eminenter apud se contineat, & nobiliori modo, quam sint in creaturis; ergo non solùm per se potest omnia efficere, sed longè perfectius, quam per causas secundas, quia si istæ possent aliquid efficere, non nisi per virtutem agendi ab eo participatâ, sicut participant esse, quod habent, & per actua- 15

lem depe^ 'entiam, sed melius est dependere à causa per se operante, & per virtutem non acceptam ab alio, ac sine vlla dependenria, quam à causa operante per virtutem alienam, cum actuali dependenria ab alio; ergo perfectiorem modum procedendi habebunt effectus à solo Deo facti, quam per causas secundas.

Secundò intelligitur Deum non indigere, secundis causis ad operandum nec esse vllo modo necessarias, quare cum nihil ipse faciat in rebus naturalibus superfluum, existimandum non est, quod eis dederit aliquam virtutem operandi, per quam habere possint causalitatem circa effectus.

Secunda sententia non omnino tollit efficientiam secundarum causarum, sed creaturis spiritualibus eam concedit, negat verò vllam habere corporeas, quam D. Thom. affirmat tenuisse Auicembron in libr. Fontis vitæ, vbi fatetur nullum corpus habere actiuitatem aliquam, sed omnes actiones corporeæ, omnesq; effectus, qui videntur fieri à corporibus, procedere à quadam virtute spirituali, aut intelligentia eis intimè præsenti. Probabatq; vnico argum. quia actio vnius rei in aliam petit intimam præsentiam eius, ita vt agens substantiam passi penetret, & ideò præsens sit internis partibus eius, non minus quam externis, sed hæc intima præsentia, repugnat corporibus propter eorum dimensiones; ergo repugnat eis agere circa alia, vel aliquem corporeum effectum circa ea producere, quod videtur asseruisse D. August. 5. lib. de ciuit. Dei cap. 9. his verbis. *Corporeæ causæ non debent inter efficientes connumerari.*

16 Sed tollere efficientiam ab omnibus causis, vel etiam à corporeis, vt tollunt duæ istæ sententiæ, error est non solum in fide catholica, sed in vera Philosoph. prob. 1. quia ex verbis scripturæ sacræ eu. 'nter colligitur Deum dedisse creaturis corporels virtutem producendi alias, & ideò agendi circa illas; vt ex illis verbis Genes. primò, *germinet terra herb... virentem*, & rursus. *Producat terra animam viuentem*, Matthæi 4. terra fructificat primum herbam, deinde plenum frumentum, & Lucæ 21. *Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructus scitis, quia propè est æstas.* Probatur etiam secundum, quod vtraque sit error circa veram Philosophiam euidenti experientia, quia videmus solem illuminare, ignem calefacere, & aquam infrigidare, & hoc per contactum sensibilem, in quo nulla potest esse deceptio; ergo euidens est has causas secundas agere, & producere hos effectus circa corpora. Quod enim à solo Deo fiant ad eorum præsentiam, vel à virtute spirituali occulta, cum eadem experientia pugnat ostendente, quod per sensibilem contactũ ab eis procedant. Et aduersus positiones tam absurdas non sunt alia argu. afferenda, nisi ea, quæ per experientiam sensuum procedunt, vt ex sensibus conuincantur hi, quos naturale lumen intellectus non conuincit, & intelligatur irrationabiles prorsus esse in hac re.

Primũ autem testimonium Pauli, quod Gabriel pro prima illa positione affert, 17 difficultate caret, quia solum probat Deum immediatè operari circa omnia, & immediatè attingere õnes effectus, quod non tollit efficientiam secundarum causarum, quam habent acceptam, & dependentem ab eo, & per quam à Deo simul, & ab eis proueniunt. Secundum autem testimonium loquitur de operibus supernaturalibus virtutum, per quæ homines se disponunt ad recipiendam gratiam, aut augmentum eius simul, & gloriam merentur, quas certum est non posse hominem proprijs viribus præstare, sed gratia,

gratia,& auxilio diuino,ac supernaturali ad ea indigere.

Ad argumentum verò eiusdem sententiæ concedimus Deum omnia continere, omnem virtutem operandi, & omnem etiam modum,& ideò per se posse efficere omnia, nec indigere adminiculo secundarum causarum, decebat tamen diuinam bonitatem maximè se communicare creaturis,non solùm quantum ad esse, quod eis contulit, sed etiam quantum ad virtutem operandi, vt in vtroq; eas sibi similes efficeret, & id honoris eis tribueret, vt possent alias sibi similes producere, & quia corruptibiles sunt per continuas ac nouas generationes possint se conseruare,si non in indiuiduo,saltem
18 in specie : incorruptibilibus verò dedit virtutes agendi,per quas perficere,atque conseruare possent alias, & ita demum inferiores cum superioribus copulauit, vt per influxum harum circa illas, illarumq; operationes bonum totius vniuersi consisteret. Hoc autem non solùm diuinam autoritatem, & potentiam non minuit, sed potius auget, & Deum ipsum illustriorem efficit in suis creaturis, cum per talem modum eas maximè perficiat, & semetipsum in eis. Non ergo censetur superfluus concursus creaturarum, sed licet non necessarius, valde tamen conueniens. Ad argum. verò alterius sententiæ distinguendum est de penetratione, nam quædam est corporea,& materialis, quæ repugnat corporibus, sed hæc non requiritur ad agendum, sed sufficit esse contigua, aut se tangere, alia est virtualis, qua vnum dicitur penetrare aliud, quia per propriam virtutem intimè præsens est ei, & hæc penetratio requiritur, & sufficit ad agendum circa internas partes corporis, hanc habet ignis circa lignum, cuius partes penetrat virtute sui caloris, & per eam potest in eas, quantumuis internas agere, sicque de cæteris corporibus intelligendum est. Verba autem D.August.nihil probant,quia in illo loco agit de causis liberis, quæ se ad agendum applicare possunt, & suarum actionum dominium habent, inter quæ non sunt enumerandæ corporeæ, quia non se applicant ad agendum, sed ab extrinseco agente applicantur.

Tertia sententia non tollit omnem efficientiam à causis secundis etiam corporeis, sed aliquam habere concedit, non tamen circa substantiam,sed solùm circa accidentia, ita vt ignis possit calorem producere,non alterum ignem,sed hunc à quadam substantia spirituali produci, atque etiam reliquas substantias. Itaque secundæ causæ habent propriam efficientiam circa dispositionem materiæ, quam per quasdam alterationes determinant ad recipiendam formam, sed materiam, disposita cessat actio earum, & inducitur forma substantialis in materiam,producitúrque integra substantia per actionem spiritualis substantiæ, hanc tribuit D. Thom. Auicennæ lib. primo suæ sufficientiæ cap. 10. & lib. 4. suæ Metaphysicæ cap. 4. & 5. quibus locis sic ait esse dispositum ordinem rerum naturalium, vt à prima causa vna sola substantia spiritualis perfectissima immediatè procedat, & ab ea procedat. 2. & ab hac. 3. vsque ad infimam, hæc verò infima intelligentia inducit omnes formas substantiales in materiam à causis corporeis dispositam, & ita ab ea fiunt omnes corporeæ substantiæ. Probat primò, quia substantiæ corporeæ non sunt per se immediatè operatiuæ, & ideò data sunt eis quædam accidentia, per quæ operentur, vt igni calor, & aquæ frigus vt aliquam dignitatem operandi consequantur, hoc igitur solum poterunt, quod possunt eorum accidentia, sed hæc non possunt producere sub-

ſtantiam: cum ſint inferioris ordinis reſpectu illius, & longe imperfectiora; ergo corporeæ ſubſtantiæ non poſſunt alias producere, ſed ſola accidentia. Secundò, experientia conſtat plures ſubſtantias corporeas generari non habentes cauſas efficientes proximas, vt animalia quædam ex putrefactione terræ; neceſſe eſt ergo aliquam ſubſtantiam ſpiritualem ponere quaſi ſemper paratam ad inducendas tales formas pro exigentia materiæ pro eis diſpoſitæ à cauſis particularibus; eadem ergo erit ratio de cæteris ſubſtantijs, quamuis ab alijs videantur produci.

21 Hæc tamen ſententia, licet non ſit tam falſa, quam præcedentes, quia aliquam efficientiam tribuit ſecundis cauſis, etiã corporeis, ſed in eo imprimis, quod aſſerit creaturas omnes procedere immediatè ab illa intelligentia, & non à Deo, veritati fidei apertè repugnat & erronea cenſenda eſt: cum fides doceat omnes creaturas in principio temporis à Deo immediatè proceſsiſſe; & euidens etiam ſit vnam creaturam ſpiritualem non poſſe producere aliam, quia creatura ſpiritualis per ſolam creationem produci poteſt, repugnat verò, quod vlla creatura habeat virtutem creandi. Aliud etiam, quod de efficientia ſecundarum cauſarum circa ſola accidentia affirmat, aliquo modo contradicit verbis ſcripturæ ſacræ citatis, nam terram herbam germinare, arbôres ſuos fructus producere non ſolius accidentis productionem ſonat, ſed ſubſtantiarum. Contradicit etiam experientiæ, quæ ſicut euidenter conuincit ignem calefacere: Ita etiam ſtupam conſumere, & eam in ſe conuertere, quod non poteſt fieri ſine corruptione & generatione ſubſtantiali; ergo negari non poteſt, quod etiam circa productionem ſubſtantiarum veram habeant efficientiam ſecundæ cauſæ.

Veritas ergo Philoſophica diuinæ fidei contentanea, tenet ſecundas cauſas veram habere virtutem operandi communicatam à primo efficiente, veramque cauſalitatem ab eodem dependentem, nó ſolùm circa accidentia, vel diſpoſitiones materiæ, ſed circa inductionem formæ ſubſtantialis, & eductionem eius de potentia materiæ, ac tandem circa generationem totius ſubſtantiæ, ex materia, & forma compoſitæ. Ita tenuit ſemper communis conſenſus Philoſophorum, præſertim Ariſtoteles 7. libr. Phyſicorum à textu 29. vſque ad 39. & 5. libr. Metaphyſ. cap. 2. & 1. lib. Meteororum cap. 1. & Plato quem citat Damaſ. ca. 9. ſuæ Philoſophiæ, & cæteri Philoſo. vtroq; antiquiores, qui tanquam certum præſupponentes cauſas ſecundas aliquid efficere quæſierunt, ex quonam materiali principio omnia producantur, quam etiam veritatem profitetur magnus Trimegiſtus in Dialogo. 9. Vbi docet mundum eſſe inſtrumentum Dei, & ab eo quaſi ſemina accepiſſe, hoc eſt effectiuam virtutem ad rerum omnium propagationem. Et hos Philoſophos ſecuti ſunt ſancti Patres, & ſcholaſtici Doctores. Vnde factum eſt, vt iam ſit principium in ſchola receptiſsimum; cui innituntur, quam plurimæ veritates Philoſophiæ. *Cauſas ſecundas, atque proximas veram habere efficientiam circa generationem ſubſtantiarum participatam à primo efficiente.* 22

Ad primum argumentum Auicennæ diſtinguendum eſt, primum antecedens, quod ſubſtantiæ non ſint immediatè operatiuæ, nam ſi intelligatur nullam habere virtutem operandi præter accidentia ſibi ſuperaddita, falſum eſt, quia forma ſubſtantialis, quæ eſt eis ratio formalis eſſendi, eſt etiam virtus operandi, quod ſignificauit Ariſt. ſic definiens animam. *Anima eſt principium, quo mouemur, ſenti-*

nius, & intelligimus. Et principium quidē substantiale, ex quo tanquam ex radice procedunt accidentia, aut potentiæ, quibus medijs operatur. Et sicut accidentia ab ea procedunt, ita virtus operandi eorum, quæ non est aliud ab esse; ergo in anima non solùm est virtus essendi substantialis, sed etiam substantialis operandi, sed imperfecta, & quæ sicut non potest operari, nisi per actionem, quæ sit accidens, ita nec potest attingere passum, nisi medio accidenti, quod tanquam virtus eius attingit, & ideò anima ipsa principaliter, & non accidentaliter, sed substantialiter. Et in hoc sensu, verum est non esse immediatè operatiuam, sed ex quo non benè infertur, nihil per se operari, cum operetur principaliter illud idem, quod accidentia tanquam virtutes eius, & ideò substantialiter, & quia in virtute eius operantur, non tantum possunt alia accidentia producere sibi similia, sed etiam substantiam, tanquam instrumenta eiusdē substantiæ, vt postmodum dicetur.

Ad secundum concedendum est antecedens, sed neganda consequentia, quod pro illis formis substantialibus inducendis in materiam dispositam, deputanda sit infima intelligentia, sed ad prouidentiam primæ causæ pertinet supplere omnes defectus secundarum, & ideò ab ea immediatè inducuntur, nam nec vlla intelligentia habet virtutē inducendi formam in materiam, præsertim substantialem, vt suo loco probabitur.

QVAESTIO III.

An instrumenta veram causalitatem habeant, & quomodo eleuentur.

84 VT intelligatur quæstio tria sunt genera instrumentorum distinguenda, naturalia, supernaturalia, & artificilia. Instrumentum naturale dicitur, quod à natura ipsa institutum est, pro aliquo effectu naturali producendo, vt calor naturalis est naturale instrumentum animæ ad opera naturalia vitæ. Supernaturale verò dicitur illud, quod à Deo assumitur vel instituitur ad effectus supernaturales præstandos. Instrumenta deniq; artis, quę ab artifice assumuntur ad opera artis perficienda, vt penicillus, vel serra. Et de primis duobus generib. non est dubium, quin vera sint instrumenta, & verè effectiuè attingant effectus. De instrumentis verò artis, non solùm dubitant Moderni quidam, sed negant esse vera instrumenta, sed talia vocari ex eo solum, quia per quosdam motus locales, quos ab artifice suscipiunt, eum iuuant ad effectus artis præstandos, sed respectu motus localis non possunt esse instrumenta: cum motus localis non excedat virtutem eorum; ergo nec sunt vera instrumenta artis. Nihilominus vera instrumenta censeri debent, & verum concursum instrumentalem præstare ad opus artificiosum, quod sic probo; instrumenta artis non mouentur ab artifice, sicut ab alio quocunq; mouerentur, sed tali modo, per se dependente ab arte, & ideò per se dependente ex actuali coniunctione cum artifice operante, vt artifex est, & hoc est moueri motu quodam artificioso excedenti naturam eorum, & per talem motum attingunt opera artis, & concurrunt efficienter ad illa, tanquam mota, & eleuata ab artifice, quia ad illud res eleuatur, quod excedit naturalem virtutem eius, & hoc est esse vera instrumenta. Negandum est igitur, quod solum habeant motum localem, sicut cætera corpora: per quem acquirant simplex quoddam vbi, sed habent motum cum tali modo, & acquirunt quoq; vbi speciali modo, ac distincto ab eo, quod acquirunt corpora per motum naturalem.

Supposito ergo, quod tria illa genera sint vera instrumenta, quærimus, quonam modo eleuentur, vt veram causalitatem instrumentalē habere possint, hoc est, an per aliquam actionem sibi propriam, & quasi præsuppositam actioni principalis agentis, per quam assumantur, vel sine illa, ita vt eleuatio non sit aliud, quā operari simul cum agente principali ad effectum altioris ordinis.

26 Et prima opinio tenet, quod quamuis aliqua instrumenta propriam operationem habeant, per quam eleuantur, vt ignis, & etiam instrumenta artis, vt serra, hæc tamen non est necessaria, sed sine vlla prorsus operatione propria eleuari possunt, præsertim à Deo. Ita Scotus in 4. d. 1. q. 1. Duran. in 2. d. 1. q. 4. num. 12. quam Moderni non pauci sequuntur, & explicant hoc modo, quælibet creatura respectu Dei habet potentiam obedientialem, per quam ei subditur ad quamcunq; operationem, vel effectum, & hæc potentia obedientialis sufficit, vt ea vti possit, tanquam instrumento, quando, vbi, & quomodo ei placuerit absq; alia operatione propria, vel proportionata effectui, per hanc etiam potentiam, & non per aliud dicuntur eleuari, & instrumenta effici, verumque concursum instrumentalem præbere ad productionem effectus naturalis, supernaturalis, vel cuiuscunq; ordinis, nam ad omnes producendos possunt eleuari indifferenter à Deo. Et vt paucis explicent, quidnam eleuatio sit, asserunt, non esse aliud eleuari instrumentum, vel vt tale ad quemcunq; vsum assumi, quam Deum efficere, vt secum concurrat ad eandem actionem, per quā Deus ipse operatur, & ad eundem effectum, quem per eam producit, ex hoc enim habebitur ab vtroque procedere actionem, & effectum, à Deo vt principali, à creatura verò, vt instrumento, & hoc siue fit ad vnam, vel alteram operationem, aut effectum, quia respectu diuinæ omnipotentiæ eadem est ratio de omnibus, non enim indiget determinatis, aut proportionatis instrumentis ad determinatas operationes, vel effectus, sed quibuscunq; & quomodocunque, vti potest ad quemlibet effectum aut operationem.

Probant primò in instrumentis naturalibus, quia phantasma est instrumentum intellectus agentis ad producendam speciem intelligibilem in intellectum possibilem, & species visibilis instrumentum coloris, ad producendam visionem sui simul cum potentia visiua, & probabile est etiam calorem productum in ligno ab igne esse instrumentum eiusdē ignis ad producendam formam substantialem ignis in ligno, & tamen nihil horum habet operationem sibi propriam, per quam eleuetur: cum neq; phantasma possit ex propria virtute operari circa intellectum possibilem, nec species visibilis operetur aliquid circa oculum, aut calor receptus in ligno circa idem lignum; ergo nihil proprium requiritur ex parte instrumenti, vt eleuetur, vel vt assumatur, vt instrumentum, sed sine illo assumi potest. Secundò, in instrumentis supernaturalibus, qualia sunt sacramenta, nulla operatio propria eorum designari potest, per quam eleuentur: cum ipsa potius in operatione consistāt, vt in ablutione, in peccatorum confessione, aut aliorum verborum prolatione, operatio autem non operatur, sed per seipsas absq; alio requisito assumuntur operationes istæ à Deo, tanquam instrumenta gratiæ, & eo ipso, quod simul cum eis operatur Deus, dicuntur eleuari, & instrumenta fieri. 27

28 Secunda opinio est aliorum Modernorum huic opposita, afferens, non quamlibet rem posse assumi à Deo, tanquam instrumen-

strumentum ad aliquem effectum, sed eam tantum, quæ habere possit ex se, hoc est propria virtute aliquam operationem proportionatam, per quam eleuetur, vel certè aliquid efficere possit in effectu ipso propria virtute, & cum hæc operatio quasi præsupposita sit eleuationi, præuia vocatur, & sine illa non potest esse instrumentum. Exemplum proferunt in clara visione Dei, ad quam eleuari potest intellectus creatus ex eo, quod aliquid in ea correspondet propriæ virtuti, nempe ratio generica intellectionis, vel cognitionis non excedens propriam virtutem, & ideò ad specificam, & supernaturalem rationem claræ visionis propriam virtutem excedentem eleuari potest, quod si nihil horum habeat, neque efficere aliquid poterit in ordine ad effectum superioris ordinis, sed totum effectum efficiet solus Deus. Ex quo inferunt nullam creaturam ordinis naturalis posse eleuari à Deo, tanquam Physicum instrumentū ad effectus supernaturales, circa quos constat nihil ex propria virtute posse efficere, ideò neque sacramenta, neque passionem Christi esse instrumenta Physica gratiæ, sed solum moralia.

Tertia sententia est aliorum Modernorum, qui non quodcunque sufficere in instrumento ponunt, vt eleuetur, præsertim ad effectus supernaturales, sed necessarium esse, quod virtus aliqua, vel potentia realis ponatur in eo eiusdem ordinis cum effectu, vt per eam fiat aptum formaliter ad talem eleuationem recipiendam, & ideò ponunt in sacramentis qualitatem quandam supernaturalem eis impressam, per quam eleuentur ad effectus gratiæ. Quod probant, quia illud quod assumi debet tanquam instrumentum debet præsupponi assumptioni aptum, vt assumatur, quia per assumptionem non fit aptum: sed cum iam sit aptum, eleuatur ad effectum superioris ordinis, alioqui nulla esset differentia inter instrumenta, si per eleuationem apta fierét, nec vnum esset magis accommodatum, quam aliud; cum eleuatio sit æqualis in omnibus, sed instrumentum inferioris ordinis non potest esse aptum, vt assumatur ad effectum superiorem; ergo necesse est aptum fieri, vt assumi possit, fieri autem aptum est constitui in eodem ordine cum effectu; ergo hoc est necessarium, quod constat fieri non posse ante eleuationem, nisi per aliquid ei additum pertinens ad eundem ordinem cum effectu, & hoc debet esse qualitas aliqua, quia principia operationis superaddita substantijs qualitates sunt.

Postrema sententia est Caie. 1. p. q. 45. art. 5. duo asserentis, primum, aliquid esse necessarium in instrumento, quod vel sit operatio, vel aliquid saltem, ratione cuius ei correspondeat aliquo modo effectus: hoc vero proprium, quod habere debet, non esse realiter distinctum ab operatione principalis agentis, sed sufficit distingui ratione, ita vt actio, vel effectus sub aliqua ratione tribuatur instrumento, & ei correspondeat. Hoc etiam proprium quod debet habere instrumentum, non semper debet esse proportionatum actioni, vel effectui, nisi vbi effectus ad quem eleuatur, ad eundem ordinem essendi cum instrumento ipso pertinet, ita vt sit ordinis naturalis, si naturale sit instrumentum, & ordinis supernaturalis, si instrumentum sit supernaturale: & ita eleuari posse instrumentum naturale ad effectus supernaturales, quia licet non sit proportionatum, quia non est eiusdem ordinis, sed per eleuationem pertinet ad eundem ordinem cum effectu, & sit ei proportionatum. Vnde ad supernaturales effectus sufficiet qualiscunque contactus instrumenti, vt eleuari possit à Deo, 29

& effectiuè attingere effectum. Quia contactus aliquid proprium est, virtute cuius ratio aliqua communis potest ei correspondere in effectu, & effectus sub eadem ratione communi ei attribui, & vt eleuato attribuetur sub ratione speciali. Hæc est sententia D. Tho. 1. p q. 45. artic. 5.
30 vbi aliquid proprium asserit esse necessarium in instrumento, vt eleuari possit, & ideò non posse eleuari creaturam, vt sit instrumentum creationis, quia non potest habere propriam operationem circa nihil, imò neque illud tangere. Hoc autem proprium sic intelligit, vt explicat Caie. & ex alijs eius locis deduci potest. Et hæc videtur nobis probabilior sententia, sed vt eam probemus ex impugnatione aliarum, singulas conclusiones aduersus eas constituemus. Prima conclusio aduersus primam sententiam. Non est possibile aliquid assumi, vt instrumentũ per solam potentiam obedientialẽ. Hanc probo duplici argu. primum est, potentia obedientialis nullam virtutem confert instrumento, per quam possit effectiuè concurrere ad effectum, nec etiam eleuatio, si nihil proprium habeat, per quod eleuetur: ergo falsa est hæc sententia. primam partem antecedentis sic probo, potentia obedientialis est passiua, vt notum est de quacunq; alia, sed concursus instrumenti debet esse actiuus; ergo potentia obedientialis non confert instrumento virtutem, per quam possit effectiuè con-
31 currere ad effectum. Sed nec eleuatio, probatur, quia eleuatio nihil ponit in instrumento, nec per modum permanentis, nec per modum transeuntis; ergo per illam nullam habebit virtutem, per quam possit effectiuè concurrere ad effectum. Antecedens quantum ad rem permanentem concedit eadem opinio, sed quantum ad rem per modum transeuntis, probatur primò, ex eadem opinione, quæ asserit eleuari instrumentum nihil aliud esse, quã Deum facere, vt secum concurrat ad operationem, & effectum, vel ergo facere, quod secum concurrat est ponere aliquẽ concursum in eo, vel actionem per quam aliquid dicitur concurrere, actio autem, vel concursus nihil ponit in agente, sed agere, vel concurrere solum est, quod ab eo egrediatur actio, vel concursus: ergo talis eleuatio nihil in eo ponit, per quod possit agere, tanquam instrumentũ. Probatur consequentia, quia nihil potest agere vllo modo, quin actio egrediatur ab eo, tanquam à principio, nec egredi potest ab eo actio, tanquam à principio, nisi ratione alicuius virtutis actiuè in eo existentis, sed potentia obedientialis non confert instrumento talem virtutem actiuam, nec etiam eleuatio, quam ponit hæc opinio; ergo repugnat actionem ad quam eleuatur ab eo egredi, & ex consequenti repugnat, quod actiuè concurrat ad illam, vt postulat ratio instrumenti.

Secundò, quia si eleuari instrumentum solum dicit potentiam obedientialem ex parte eius, & eleuatio non est aliud, quam Deum facere, vt secum concurrat instrumentum, sequitur creaturam quamlibet indifferenter posse esse instrumentũ Dei. Probat. consequentia, quia hæc duo æqualiter conueniunt omnibus, vt ex se est manifestum, quod si ita est, poterit Deus assumere creaturas pro instrumentis ineptas prorsus ad agendum, vt quantitatem, relationem, imò & materiam primam, consequens autem falsum est; ergo falsa etiam est sententia ex qua sequitur. Sed probo minorem, quod falsum sit consequens, quia vt instrumentum concurrat actiuè, necesse est aliquo modo egrediatur ab eo actio, sed egressio actionis ab agente dicit influxum eius circa illam; quare repugnat aliquid esse instrumentum, nisi actu influat in effectũ per actualem

lem egressionem ab ipso, sed hæc nō possunt actu influere ex se, cum inepta sint prorsus ad talem influxum, nec per eleuationem, quæ nihil in eis ponit; ergo neque alia creatura potest esse instrumentū eo modo, quo prima illa opinio ponit.

33 Secunda conclusio, vt aliquid sit instrumentum, (Dei præsertim) non est necessarium, quod habeat præuiam operationem proportionatam effectui ex propria virtute, hæc est contra secundam opinionem, & probatur, quia si talis operatio requiritur, sequitur nullam prorsus creaturam posse assumi à Deo, tanquam instrumentum ad aliquem effectum supernaturalem, præter intellectum, & voluntatem, & solum in ordine ad claram visionem Dei, & amorem. Probatur consequentia, quia talem operationem proportionatam ex propria virtute non potest habere aliqua creatura, præter has potentias, vt per se est manifestum, sed consequens est falsum, & præter omnium opinionem, nemo enim huc vsque negauit posse Deum quamlibet creaturam assumere vt instrumentum ad opera supernaturalia, prout sibi placuerit. Et de humanitate Christi, & sacramentis concedit maior pars totius scholæ cum D. Thom. esse instrumenta gratiæ, & verbum ipsius Christi, vel etiam contactum habuisse modum Physici instrumenti ad miracula patranda.

34 Secun. quia licet aliquid proprium sit necessarium ex parte instrumenti, (quod concedimus) sed proportio non potest esse necessaria respectu diuinæ omnipotentiæ, quæ omnem proportionem supplere potest; ergo sine aliqua vrgenti ratione coarctatur ad proportionata instrumenta.

Tertia conclusio, non est necessaria, nec possibilis qualitas superaddita eiusdem ordinis cum instrumento, vt asserit tertia sententia. Probatur primò, quod necessaria non sit, quia operatio, & effectus ad quem eleuatur instrumentum, ex propria ratione instrumenti debet excedere propriam virtutem eius, & ideò debet esse altioris ordinis respectu instrumenti, quod ideò indiget eleuatione, vt possit attingere operationem, & effectum se superiorem; ergo non est necessarium, quod qualitas ei superaddatur ante eleuationem, vel vt eleuari possit, nec est necessarium, vt eleuetur, vel vt sit instrumentum, quod sit eiusdem ordinis cum operatione, aut effectu producendo. Quin potius inferioris ordinis debet esse, & solum per eleuationem actualem debet fieri eiusdem ordinis, frustra ergo ponitur talis qualitas. Probatur consequentia, quia eleuatio instrumenti solum est per modum actionis, aut concursus, quare non potest actionem præcedere, vt ponitur ab hac opinione, vel si dicit per qualitatem eleuari, non benè intelligit eleuationem, quæ modum actus, aut concursus dicit, non potentiæ, vel virtutis. Quod verò non sit possibilis talis qualitas superaddita instrumento, probatur, quia si per illam constituitur in eodem ordine cum operatione, aut effectu ad quem eleuatur, sequitur non esse instrumentum, sed propriam causam vtriusque. Probatur consequentia, quia virtus, vel potentia proportionata ad aliquem effectum propria causa eius est: cum effectus non excedat illam, sed sint in eodem ordine; ergo efficiet etiam rem, cui additur proportionatā causam, quare non instrumentalem, sed propriam, aut principalem.

Ex his ergo conclusionibus, per quas 36
refutantur tres illæ opiniones, sequitur à sufficienti diuisione tenendam esse sententiam D. Tho. vt explicatur à Caietano, dicendumque, aliquid proprium requiri

quiri in instrumento semper, sed nõ semper proportionatum effectui, quo potius debet esse inferius; vt locum habeat eleuatio, præsertim respectu Dei potentis supplere omnem proportionem. Vnde respectu illius contactus sufficit, qui cum aliquid sit ex parte instrumenti sufficiet, vt ei possit correspondere aliqua ratio saltem communis in eo, & specialis per eleuationem. Gratia exempli. Phantasma est instrumentum intellectus agentis ad productionem speciei intelligibilis, quod licet non habeat operationem ex propria virtute proportionatam eidem speciei, & intellectui possibili, quia materiale est, & corporeum: habet tamen ex propria virtute posse efficere cognitionem sui, licet inferiorem, quod sufficit, vt eleuari possit ad efficiendum principium cognitionis superioris, vel habet ex se, quod possit vtcunque imprimere speciem sui, & eleuatur, vt possit eam imprimere in potentia superiori, cui subordinatur, idque satis est, vt ei possit correspondere talis species sub aliqua saltem ratione communi.

Ad 1. argum. primæ opinionis concedendum est, phantasma esse instrumentum intellectus agentis, & species visibilis instrumentum obiecti ad causandam visionem, negandum tamen, quod nihil habeant ex propria virtute, nam licet nõ habeant operationem distinctam à principali, habent tamen ratione distinctam, nempe eandem operationem secundum aliquam rationem communem eis correspondentem, vt phantasma posse imprimere speciem sui, vt sic in communi, & species sensibilis repræsentationem obiecti, & quasi perceptionem eius per modum principij, ratione cuius potest eleuari ad concursum cum potentia vitali, per quem producatur perceptio actualis eiusdem obiecti, quæ est sensatio. De calore verò existente in ligno omnino negandum est, quod sit instrumentum ignis ad expellendam formam ligni, vel introducendam formam eiusdem ignis, vt suo loco probabitur.

Secun. argu. procedit de sacramentis, 37
de quibus non est certum, quod habeant modum instrumentorum naturaliũ, sed in opinione positum, an solum sint instrumenta moralia. Nihilominus aliquid proprium habent, ratione cuius possunt eleuari à Deo, vt sint instrumenta supernaturalia, nam ablutio habet contactum totius corporis directum, & indirectum animæ, & verba sunt sonus quidam significantes effectum ad quem eleuantur, qui ex se possunt per sensus percipi, & etiam per intellectum ratione significationis, quæ licet non sit aliquid reale formaliter, satis est ratione materialis, in quo fundatur aliquid proprium habere, quod vt minimum est contactus, ratione cuius potest eisdem verbis correspondere aliqua ratio communis in effectu.

Ad argu. tertiæ opinionis distinguenda est maior, quod instrumentum debeat præsupponi aptum, nam si per aptitudinem intelligat, quod debeat esse eiusdem ordinis, falsum est, vt probauimus: si verò, quod aliquid proprium habeat, licet ordinis inferioris, verum est, & concedendum, ad hoc tamen non requiritur qualitas superaddita, vt ex se est manifestum, quare frustra ponitur ab illa opinione.

QVAEST. IV.

An accidens possit concurrere ad productionem vnius substantiæ, tanquam instrumentum alterius.

SVBSTANTIAE corporeæ nõ possunt operari ad productionem sibi si- 38
milium, nisi medijs accidentibus eis superadditis, vt ignis medio calore, sed in gene-

generatione sibi similium duo sunt, nempe accidentia, quæ producuntur in materia, tanquam dispositiones eius ad recipiendam formam substantialem per alterationes præcedentes, & eductio formæ substantialis de potentia materiæ, atque etiam vnio eiusdem cum materia, quæ est generatio totius substantiæ. Quærimus ergo, an calor ignis, sicque de cæteris accidentibus, quæ sunt virtutes agendi superadditæ substantiæ, solum concurrant effectiuè ad producendas dispositiones, vel etiam ad productionem substantiæ, tanquam instrumenta eiusdem substantiæ generantis, cuius sunt accidentia.

39 Prima opinio tenet non solùm ad productionem accidentium, sed etiam substantiæ concurrere efficienter, nec solum vt instrumentum substantiæ, sed tanquã propriam causam eiusdem substantiæ, quæ producitur. Ita videtur tenere Ioannes Maior in 4. d. 12. q. 3. & probatur testimonio Arist. lib. de Sensu & Sensibili, cap. de Sapore, vbi ait ignem non agere, vt ignem, sed, vt calidum; ergo non producit alterum ignem, nisi vt calidũ, quod est eum producere per calorem, & ideò calorem esse ei rationem agendi principalem ad generandum sibi simile, & non instrumentum. Probatur etiam ratione, quia ad eandem causam pertinet disponere materiam, pro introductione formæ substantialis, expellere formam contrariam, & introducere propriam, sed accidentia disponunt materiam virtute propria, atque etiam expellunt formam contrariam, vt calor disponit materiam ligni, & expellit formam eius; ergo propria etiam virtute introducit formam ignis generandi, eritque præcipua causa eius, & non instrumentum.

40 Secunda opinio omnino opposita est, negat enim vllo modo posse attingere productionem substantiæ, hoc est, nec vt præcipuam causam, neque vt instrumentum, nec virtute propria, neque virtute substantiæ. Ita Scotus in 1. d. 37. q. vnica, & in 4. d. 12. q. 3. Duran in 2. d. 1. q. 4. & in 4. d. 12. q. 2. Ocham in 2. q. 23. Iandunus 1. lib. de anima quæstione octaua, prob. primò, quia impossibile est rem inferioris ordinis ascendere ad ordinem superiorem, vt corpus ad ordinem spiritus, sed accidens est res inferioris ordinis respectu substantiæ; ergo non potest ascendere ad ordinem substantiæ, sed semper in proprio ordine permanebit, sicut substantia corporea respectu spiritualis, quare nec poterit attingere productionem substantię. Probatur hæc vltima consequentia, quia causa debet esse in eodem ordine cum effectu, alioqui si inferior sit, perfectior erit effectus, quam causa. Et si dixeris accidens in ratione essendi esse inferioris ordinis, sed in ratione operandi esse eiusdem, non quidem per propriam virtutem operandi, sed ratione substantiæ, in cuius virtute operatur. Contra hoc est, quod virtus operandi sequitur esse rei, sed in ratione essendi semper accidens est inferioris ordinis; ergo semper etiam erit inferioris ordinis in ratione operandi, & ideò non poterit attingere productionẽ substantiæ, sicut corporea substantia, nec virtute propria, nec virtute spiritualis potest producere substantiam spiritualẽ, quia semper est inferioris ordinis.

Secundò, accidens non potest attingere productionem substantiæ virtute propria, nec virtute substantiæ; ergo nec tanquam propria causa, nec tanquam instrumentum. Probatur antecedens, quia cum propria virtus sit inferioris ordinis, sicut proprium esse, non potest attingere productionem substantiæ, quia semper causa erit imperfectior effectu, quod repugnat. Quod verò non possit virtute sub- 41

stantiæ, probatur, nam esse virtutem substantiæ, aut in virtute eius operari est vel aliquid superadditum entitati accidentis vel nihil, si nihil superadditum sit, remanebit semper in ordine inferiori, & ideò, nec virtute substantiæ poterit producere substantiam, si verò sit aliquid superadditum, vel erit accidens, & ideò non eleuabit accidens ad ordinem superiorem, sed in inferiori relinquet, substantia autem esse non potest, quia substantia non potest esse in accidenti, & ideò, nec esse ei additũ; ergo non potest accidens virtute vnius substantiæ attingere productionem alterius.

42 Tertia opinio, quasi media est inter hæc extrema, & ideò vtrique contraria, negans quidem accidens propria virtute posse attingere productionem substantiæ, & ideò tanquam causam propriam, contra primam opinionem, sed concedens, quod virtute substantiæ cuius est accidens, possit attingere productionem alterius substantiæ, & ideò tanquam instrumentum, vt calor ignis virtute eiusdem ignis potest producere alterum ignẽ & ideò tanquam instrumentum eius. Ita D. Tho. 1. p. q. 45. art. 1. ad 2. & 3. q. 77. art. 1. ad 3. & 4. q. 115. art. 1. ad 5. & 3. p. q. 77. art. 1. Henricus quodli. 14. q. 1. Aegidius quodlib. 3. q. 1. ad 2. & 2. p. Exame. cap. 11. Herueus quodlib. 3. q. 12. Capreol. in 1. d. 3. q. 3. artic. 2. & in 4. d. 12. q. 1. artic. 3. Ferra. 4. contra gentes cap. 66. Caie. 1. p. q. 53. art. 3. Paludan. in 4. d. 12. q. 4. Argent. ibidem, q. 5. Hispalen. q. 1. art. 3. Albert. Mag. in 2. d. 12. art. 12. Richar. in 4. d. 12. artic. 3. q. 2. & est iam communis in schola, quam & nos tanquam veram sequimur. Probatur testimonio Aristot. 2. lib. de anima text. 10. lib. 7. Met. text. 31. & 3. lib. de Generat. animal. ca. 1. quibus locis expressè asserit semen esse instrumentum, quo vnum animal efficienter generat aliud.

Sed probatur rationibus aduersus duas alias sententias. Aduersus primam quidem, quod accidens non producat substantiam virtute propria, aut tanquam propria causa, quia omnis causa propria, aut est æquiuoca, aut vniuoca, sed accidens, nec potest esse causa vniuoca, nec æquiuoca substantiæ; ergo non potest eam producere, tanquam causa propria. Probatur minor quia causa æquiuoca nobilior esse debet essentialiter suo effectu, vt superius ostendimus: cum non contineat eũ formaliter, sed eminenter. Causa verò vniuoca debet esse eiusdem perfectionis essentialis, vel eiusdem speciei, sed accidens, nec est perfectior essentialiter substantia, nec eiusdẽ perfectionis, vel speciei; ergo nec potest producere substantiam, tanquam causa æquiuoca, nec tanquam vniuoca, & ideò, nec tanquam causa propria. 43

Probatur deinde aduersus Scotũ, quod virtute substantiæ, & tanquam instrumẽtum eius possit producere substantiam, primò, quia sol producit aurum, & argentum in visceribus terræ, luna, & stellæ producunt alios effectus substantiales circa inferiora corpora, imò causæ istæ vniuersales producunt simul cum particularibus proprios illarum effectus substantiales, vt cum igne, ignem, & cum vaporibus, aquam, sed ad hos effectus non concurrunt per suam substantiam immediatè: cum non sint præsentes, sed per suas virtutes, nempe lumen, & alias influentias, de quibus constat esse accidentia; ergo hæc accidentia virtute suarum substantiarum, & tanquã earum instrumenta producunt substantias. 44

Huic argum. solum potuit respondere Scotus, has substantias non produci ab accidentibus, sed ab eisdem substantijs per seipsas concurrentib. nempe à sole, & luna, nam licet præsentia non sint, tanta est

ta est vis, & efficacia horum corporum, vt loca etiã distantia attingere, & penetrare possint virtute suarum formarũ substantialium & in eis alias substantias producere sine vllo adminiculo instrumentorum. Hæc tamen solutio expresse contradicit principijs Philosophiæ, quib. decernitur agentia naturalia non posse agere, vbi præsentia non sunt per se, vel per suã virtutem, ita docet Arist. 7. lib. Phys. cap. 2. & 1. lib. de gener. cap. 6. approximationem agentis ad passum & contactum eius omnino necessarium esse ad agendum, ita vt nisi præsens sit agens per se, vel per suã virtutem, non possit vllo modo agere, quod recepit vniuersa schola. Contradicit etiam communi sententiæ sanctorum Patrum in scriptura sacra insinuatæ, qui omnes colligunt intimam præsentiã Dei in creaturis ex immediata operatione, quam circa illas per seipsum habet, hoc autem arg. nullius momenti esset, si agens potest per se immediatè operari, vbi non est per se præsens vt concedit Scotus; ergo falsa est solutio eius.

45 Secundò probatur nostra sententia, quia semen est instrumentum animalis, cuius virtute producit substantiam sibi similem, vbi non est animal ipsum per se præsens, & calor naturalis est instrumentum substantiæ, per quod producit substantiam ex alimento, vt docet expresse Aristoteles primò lib. de gener. cap. 5. & 7. & calor ignis producit ignem ex stupa, vbi ignis nõ est præsens per se, sed virtus seminalis est accidens, & etiam vterque calor; ergo negari non potest, quod accidentia virtute suæ substantiæ, & tanquam instrumentum eius attingant productionem alterius substantiæ. Negat Scotus de semine, quod sit instrumentum animalis ad generationem substantiæ, in 4. d. 43. q. 3. art. 3. quia cum virtus eius sit accidentalis, & inferioris ordinis, non potest attingere productionem substantiæ. Hoc tamen negari non potest, quod sic probo, animal non attingit per seipsum immediatè formationem fœtus in ventre matris, nec etiam vnionem animæ cum corpore organizato; ergo attingit vtrumq; per virtutem seminalem, quæ proinde erit instrumentum eius, vel si per illam attingere negat Scotus, sequitur nullo modo esse causam eius; probatur euidenter consequentia, quia non est causa per seipsum, nec per propriam virtutem, quare nec erit causa generationis, nec erit verũ vnum animal, vel vnum hominem generare alterum, nec sequetur relatio paternitatis, & filiationis in vno, & altero homine: cum hæc fundetur in generatione, per quam vnus procedit ab altero, tanquã à causa effectiua eius, quæ omnia non solùm principijs Philosophiæ ab Aristotele traditis repugnant, sed communi consensui totius scholæ, & veritati.

Ad testimonium Aristotelis pro prima sentẽtia. Respondeo sensum eius esse, 46
quod ignis non agit, nisi medio calore, id est non attingit passum per suam substantiam, nisi interueniente calore, quia substantiæ creatæ non sunt alio modo actiuæ, nisi per accidentia; ex quo non sequitur, quod earum accidentia operentur principaliter respectu effectus substantialis, sed solum ad eum concurrunt virtute eiusdem substantiæ. Ad argum. verò eiusdem sententiæ distinguenda est maior, quia eiusdem agentis est disponere materiam, expellere formam contrariam, & introducere propriam, sed non eodem modo operantis, nam cum dispositiones sint accidentales, & inferioris ordinis, has inducit, in quantum est tale per formam accidentalem similem dispositionibus, tanquam per causam propriam, expulsionem verò formę substantialis, & introductionem propriæ, cum sint effe-

ctus substantiales, non facit, vt tale per accidentia, sed per formam substantialem, vtitur tamen accidentib. ad eosdem effectus, tanquam instrumentis.

47 Pro solutione argumenti Scoti notandum est, quod accidentia, quæ sunt virtutes substantiæ, vel potentiæ eius ad operandum, duobus modis considerantur, vel præcisè in ratione accidentium, vel vt à natura conceduntur substantiæ, tanquam virtutes operandi, & vtroq; modo sunt aliquid substantiæ, sed hoc posteriori modo speciali ratione sunt aliquid eius, & computantur cum ea pro eodem integro agente, vnde ad ordinem eius aliquo modo pertinent, licet sub prima consideratione inferioris ordinis sint.

Ad primum igitur argumentum, negandum est antecedens, quod nullo modo possit accidens attingere virtutem substantiæ, & cum dicitur esse inferioris ordinis secundum esse, & ideò etiam, vt est virtus operandi, negandum est etiam, quia licet, vt est entitas accidẽtalis, sit inferioris ordinis, sed vt concessa substantiæ in ordine ad talem finem, ad eundem ordinem superiorem cum ea pertinet, tanquam aliquid eius speciali ratione, ideò potest attingere effectum superioris ordinis instrumentaliter, vt explicatum est, quod non habet substantia corporea respectu spiritualis, quia, cum non sit aliquid eius eodem modo, nec potest esse eiusdem ordinis, sed inferioris omnibus modis.

Ad secundum, respondeo quod operari in virtute substantiæ non est aliquid superadditum accidenti, sed sola eius entitas, tanquam virtus eius, quo pacto considerata eiusdem ordinis, quodammodo est, & ideò potest attingere productionem alterius substantiæ, vt instrumentum propriæ.

QVAESTIO V.

An vnum accidens ad productionem alterius similis in specie concurrat tanquam instrumentum, vel tanquam causa propria.

SENSVS quæstionis est, an dum ignis producit calorem, vel ferrum candens calefacit manum, calor in vtroque existens, sit causa propria tanquam quo, eiusdem caloris producti eo modo, quo forma substantialis eiusdẽ ignis est præcipua causa, quo alterius ignis producti, vel solum sit instrumentum, ad productionem caloris, sicut ad productionem ignis. Et prima opinio tenet solum esse instrumentum. Ita Fonseca 5. Met. cap. 2. q. 6. sect. 6. & Conimbr. 2. lib. Phys. cap. 7. q. 8. art. 3. ad finem. Probatur hoc argumento, quia instrumentum est, quod non operatur virtute propria, sed alterius causæ, & propria causa, quæ operatur virtute propria, sed calor non operatur virtute propria ad productionem alterius caloris, sed virtute ignis; ergo non tanquam causa propria, sed tanquam instrumentum. Probatur minor, quia à quo aliquid habet esse, ab eodem habet virtutem operandi, sed accidentia hæc habent esse à substantia, à qua emanare constat, & cuius aliquid sunt; vt calor ab igne, ergo ab eodem habebunt virtutem operandi: vnde sicut dependent ab ea in esse ita etiam in operando; verum igitur est, quod in virtute substantiæ operentur, & dependenter ab ea, quæ sunt propriæ conditiones instrumenti. Et si dicas, etiam secundas causas operari in virtute primæ, à qua accipiunt virtutem operandi, sicut accipiunt esse, & nihilominus non sunt instrumenta. Contra hoc est, quod secundæ causæ nõ sunt aliquid primæ, eo 48

ane, eo modo, quo accidentia sunt aliquid substantiæ: cum sint res distinctæ ab ea, & per se subsistentes, nec ab ea emanēt, tanquam virtutes, vel potentiæ operatiuæ eius, quæ cum habeant accidentia, non possunt dici, quod virtutem operandi propriam habeant, sed potius, quod sint virtutes operandi substantiæ, quare in virtute eius dicuntur operari, non sicut causæ secundæ virtute primæ, sed sicut instrumenta virtute principalis causæ.

49 Secunda opinio asserit, non esse instrumenta ad tales effectus, sed principales causas. Ita Scotus in 4. d. 12. q. 3. Aegidius, quodlib. 3. & Theor. 43. Palud. in 4. d. 12. q. 4. concl. 2. & hanc sequuntur iam ferè omnes Moderni, & videtur mihi probabilior altera. Probatur primò, quia certa regula instrumentorum est, quod effectus excedat virtutem eorum, & huius ratio est manifesta, nam propterea indiget instrumentum eleuatione, quia virtus eius inferior est, sed per eleuationem potest attingere effectum superioris ordinis, sed dum vnum accidens producit aliud, effectus non est superioris ordinis, nec excedit virtutem causæ, sicut non excedit speciem eius; ergo non est instrumentum, sed erit propria causa. Et si dicas excedere virtutem eius, quantum ad modum operandi, quia cum sit virtus substantiæ, operatur dependenter ab ea, & ideò non virtute propria, sed alterius, quia virtus, quā habet, non est propria, sed à substantia accepta, sicut entitas ipsa ab eadem substantia accipitur. Contra hoc est, quod talia accidentia etiam separata à substantia producunt eosdem effectus absq; vlla dependentia ab eis; cum non minus eos possint producere, etiam si substantia sit extincta, quam si permaneat; ergo etiam operantur virtute propria, quantum ad modum operandi, & ideò non erunt instrumenta.

Secundò probatur, quia ignis non calefacit, vt ignis, sed vt calidus, nam calor effectus calidi est, vt talis, & quodlibet aliud corpus calidum producit calorem, etiam si non sit ignis; sed calidum est causa propria caloris, quia operatur per virtutem intrinsecam, & formalem, atque eiusdem perfectionis cum effectu; ergo non est instrumentum, nec proinde calor cuius virtute operatur. Et tandem, quia sola causa propria diuiditur in æquiuocam, & vniuocam, non instrumentum, quod indifferenter se habet ad vtramque & eodem prorsus modo, sed vnum accidens est causa vniuoca alterius, cum producat illud intra propriam speciem, ergo causa propria est, & non instrumentum. 50

Vt autem hæc sententia melius intelligatur, & argumentum alterius, facilius solui possit, notandum est accidentia hanc habere imperfectionem intrinsecam, vt à substantia accipiant esse, & consequenter virtutem operandi, & semper ab ea dependeant, non quidem in actuali concursu ad operandum: cum in absentia eius operentur, sed in eo, quod naturaliter non possunt esse per se, sed in substantia, ideò nec per se separata à substantia. Vnde sequitur, quod licet sint propriæ causæ, imperfectissimæ tamen in hoc ordine, & aliquo modo instrumentis similia, ex quo occasionem sumpsit deceptio oppositæ sententiæ existimantis, esse instrumenta cum tamen propriàs conditiones habeant causæ principalis, licet in modo imperfectissimo essendi, & operandi fundatas, quare potius vocari debent propriæ causæ imperfectæ, quam instrumenta. Igitur ad argum. alterius opinionis distinguenda est maior, quod instrumentum non operatur virtute propria, nam duplicem sensum efficere potest propositio hæc; primus est, quod non operetur per formam, aut virtutem, seu

potentiam in se existentem, sed in principali causa; & in hoc sensu intelligitur in communi modo loquendi, & est vera, quia si instrumentum operaretur per virtutem, aut formam in se existentem, non esset instrumentum, sed propria causa: cum effectus nō excederet virtutem eius. Secundus sensus est, quod instrumentum non operetur per virtutem, quam per se habeat, hoc est non acceptam ab alio, licet in se eam habeat, & hoc non pertinet vllo modo ad instrumentum, sed solum dicit imperfectionem accidentis, cuius virtus operandi, sicut & entitas ipsa procedit à substantia, & ab ea accipitur, quare solum arguit imperfectionem harum causarum, quæ cum accidentia sint, semper habent attributionem ad substantiã, & aliquid eius censentur, non tamen arguit rationem causandi instrumentalem, quæ repugnat cum propria virtute intrinseca, & proportionata effectui. Nam, quod causa sit per se subsistens, vel inhærens; aut quod sit substantia, vel accidens, non pertinet ad virtutem causandi, nec etiam ad modum causandi, sed solum ad modum essendi perfectum, vel imperfectum eiusdem causæ, & ideò non facit eã instrumentum, si talis sit, quod effectus non excedat perfectionem eius, ex quo desumenda est ratio causæ principalis, vel instrumenti.

QVAEST. VI.

An secundæ causæ solum operentur per suas potentias, aut virtutes accidentales, vel præter earum efficientiam, propriam, ac distinctã habeant.

51 CAusæ secundæ concurrunt ad productionem suorum effectuum per virtutes agendi; quæ sunt accidentia quędã, vel potentiæ eis superadditæ, vt ignis per calorem, & anima intelligit medio intellectu, atq; etiam vult media voluntate. Quærimus ergo, an præter concursum, quem præstant per has potentias, vel virtutes accidentales, præstent alium per formas substantiales, ita vt ignis ad generationem alterius ignis, non solùm concurrat per concursum caloris, sed alium etiam præstet per formam substantialem. & anima rationalis ad intellectionem, & alias operationes vitales, non solùm per intellectum, & cæteras potentias, sed præter concursum, quem per eas præstat, alterũ distinctum præstet per se. Si enim solum præstet concursum per accidentia, non erit ipsa principium formale & proximum operationum, sed radicale, & quasi remotum, si verò alterum præstet concursum per se formale, & proximum erit, & vt tali attribuętur ei operationes.

Prima opinio est Scoti, vbi supra asserentis solam substantiam per substantialem formam concurrere per se, formaliter, & immediatè ad generationes: accidentia verò, aut potentias, seu virtutes nullo modo eam attingere. Sed alij ex Modernis, qui accidentib. concedunt instrumentalem concursum, quantum ad hoc sequuntur Scotum, quia præter concursum, quem accidentia præstant, proprium, ac distinctum aiunt habere substantiam virtute formę substantialis. Probatur testimonio Arist. 2. lib. Phys. cap. 7. vbi triplicem causalitatem tribuit formæ substantiali, formalem, finalem, & efficientem, sed primam, & secundam exercet per se; ergo etiam tertiam, quod verum esse non potest, nisi distinctum concursum præstet per se, ab eo, quem præstat per accidentia. Vnde 2. lib. de Gener. tex. 54. & 55. reprehendit eos, qui efficientiam formarum negabant dicentes eam solum præstare per accidentia, tanquam per instrumenta his verbis. *Amplius autem, & poten-* 52

potentias attribuunt corporib. propter quas & generant, vt valde instrumentaliter auferentes eam, quæ secundum formam, causam. Quibus apertè docet, non esse confundendam efficientiam, quam præstat substantia per formam substantialẽ propriam cum ea, quam adhibet per accidentia, sed distinguendam, quia principalis est, & causæ propriè conuenit, illa verò, quam præstat per accidentia solum instrumentalis.

53 Probant deinde ratione primo, quia forma substantialis est principium formale essendi composito; ergo est etiam ei principium formale operandi, quia modus operandi sequitur modum essendi. Vnde Aristo.2. lib. de anima in principio, vtramque rationem tribuit animæ in duplici definitione, per quam eam definit; nam primò dicit esse actum substantialẽ corporis, quod est esse ei principium formale essendi; deinde, quod anima sit principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus, si verò solum adhiberet concursum per accidentia, non esset principium formale operandi, sed radicale tantum, imò nec accidentia concurrere possent, tanquam instrumenta eius ad generationem, probatur efficaciter, quia instrumentum non potest concurrere, nisi eleuetur à causa principali, sed eleuari non potest instrumentum, nisi per actualem concursum eiusdem causæ principalis cum eo; ergo necesse est substantiam distinctum adhibere concursum per formam substantialem ab eo, quem adhibet per accidentia, alioqui neque hunc adhibere poterit, & ideò nullo modo erit causa efficiens generationis.

54 Secundò generatio est actio substantialis distincta ab alteratione; ergo requirit distinctum principium efficiens substantiale, à principio eiusdem alterationis accidentali, & ex consequenti distinctam virtutem, & distinctum concursum actualem, sed per accidentia est principium alterationis, & per eadem concurrit ad illam, non per se; ergo necesse est alium concursum distinctum per se præstare, alioqui non erit principiũ actuale, nec actualis causa efficiens generationis.

Sed quia statim aduersus hanc opinionem se offerebat grauis quædam difficultas plurium generationum substantialium, ad quas non potest concurrere per se substantia, nec per propriã formam substantialem adhibere proprium concursum, ac distinctum ab eo, quem adhibet per accidentia, quales sunt generationes auri, & argenti in viscerib. terræ, ad quas non potest concurrere sol per se ipsum, quia non est præsens, sed solum per suas virtutes accidentales, quales sunt lumen, calor medio lumine productus, & aliæ, & præterea generationes plantarum, & animalium, ad quas plantæ ipsæ, vel animalia non possunt per se concurrere, sed solum per virtutem seminalem, ob defectum eiusdem præsentiæ. Moderni, qui eam sequuntur, dixerunt in his omnibus casib. primã causam supplere efficientiam secundarum, quam adhiberẽt, si præsentes forent. Itaque Deus supplet concursum solis, hominis, & aliorum animalium, quem non possunt per se adhibere, quia non sunt præsentes generationi per se istæ causæ: vnde nec sunt causa proxima eius, neque effectus, vel substantiæ per eam productæ, sed remotæ tantum, & ideò remota quadam ratione, & valdè impropria attribuitur eis generatio atq; effectus productus per eam, qui est substantia genita, Deus autem solus est proxima, & propria causa generationis, & rei genitæ, cui vt tali attribuitur vtraq;. Imo apud hos Modern. nullo modo homo est causa generationis hominis, nec eiusdem hominis, quia tenent virtutẽ se-

minalem, non attingere vnionem animæ rationalis cum corpore, quia spiritualis est hæc, & illa corporea, corporea verò substantia non potest attingere productionem substantiæ spiritualis, etiam vt instrumentum.

55 Secunda opinio tenet substantiam solum concurrere ad generationem alterius medijs accidentibus, ita vt præter concursum, quem per illa præstat, nullum alium præstet per se, aut per formam substantialem, neq; illum esse necessarium, sed sufficere, quod substantia concurrat per accidentia, tanquam per instrumenta propria, quæ eius virtute operantur, vt ei verè & propriè tribuatur generatio, & effectus, tanquam causæ proximæ. Ita Aegidius Theor. 48. de Eucharist. Zimara Theor. 114. Caie. 1. p. q. 53. art. 3. & plures Moderni, & videtur probabilior, & tenenda, licet in primis nostris Commentarijs, medium quoddam tenuerimus, asserentes substantiam, non solùm per accidentia concurrere ad generationem, sed etiam per formã substantialem præbere distinctum concursum, quando præsens est, in absentia verò solum concurrere per accidentia.

56 Vt autem hanc sententiam explicemus simul, & probemus aduersus oppositam, notandum est. Modum agendi proximarum causarum triplicem esse, nam quædam sunt, quæ agunt immediatione virtutis simul, atque suppositi, aliæ immediatione solius suppositi, & non virtutis; aliæ tandem immediatione solius virtutis, & non suppositi. Illa causa agit immediatione virtutis, & suppositi, quæ per proprium suppositum præsens est passo, & per virtutem propriam illud contingit, & hoc modo concurrit ignis, dum agit in lignum ei approximatum. Immediatione suppositi, & non virtutis agit illud, quod per se præsens est passo, illud tamen non attingit per propriam virtutem sed per alienam, & hoc modo operatur instrumentum, nam serra per se præsens est ligno, sed non operatur circa illud modo artificioso per propriam virtutem sed per virtutem artificis, à quo mouetur. Immediatione tandem virtutis, & non suppositi operatur, quod per se non est præsens, sed per virtutem propriam attingit passum, quo pacto agunt corpora cœlestia in hæc inferiora.

Secun. notandum est instrumentum duplex esse, coniunctum, & separatum. 57 Instrumentum coniunctũ est illud, quod non potest agere, nisi sit coniunctum causæ principali, & talis est calor naturalis, qui solum coniunctus animæ potest concurrere ad productionem substantiæ viuentis ex alimento. Instrumentum separatum est, quod etiam separatum à principali agente potest concurrere ad altiorem effectum, vt calor ignis, qui in ferro candenti producit ignem ex stupa, instrumentum separatum censetur. Et ex his instrumentis quædam sic separata sunt, vt coniuncta esse non possint, & tale est semen arborum, & animalium. Alia, quæ separata possunt esse, atque etiam coniuncta, vt calor ignis, & cæteræ qualitates elementorum. Et sicut distinguuntur instrumenta, ita etiam distinguuntur causæ propriæ, nam quædam sunt, quæ per instrumẽta tantum coniuncta agere possunt, aliæ, quæ tantum per separata, vt animalia ad generationem, alia denique possunt per coniuncta, & separata, vt elementa.

His adnotatis, nostra sententia duabus conclusionibus explicatur. Prima 58 est, causæ secundæ solum concurrunt ad generationem per suas virtutes, & potentias, ita vt præter concursum, quem per illa præstant, non habeant aliud, siue instrumenta ipsa sint eis actu coniuncta,

siue

siue separata, vnde aliquando operantur per instrumenta coniuncta, aliquando per separata. Probatur hæc in omnibus generationibus viuentium, atque etiam in generatione metallorum in visceribus terræ, in quibus causæ ipsæ non sunt per se præsentes, sed solum per suas virtutes; ergo solum per illas concurrere possunt, per se verò nullum concursum præstabunt. Huic argum. dupliciter respondent autores alterius sententiæ, primò Scotus negans præsentiam causarum esse necessariam, vt causæ secundæ per se agere possint, sed absentes posse per se per proprias formas substantiales agere. Sed hanc solutionem refutauimus. q. 4. tanquam expresè contrariam doct. Aristot. & principijs veræ Philosophiæ. Ideò respondent Moderni, qui Scotum sequuntur, quod in his omnibus generationibus Deus per se immediatè supplet cócursum secundarum causarum, & ideò ei attribuuntur generationes. Sed hæc etiam solutio plura videtur habere incommoda, primum est, quod generationes non fiant à secundis causis, quia non concurrunt ad illas, nisi tanquam causæ remotæ, & ideò non tribuantur eis, quia causæ remotæ non tribuitur generatio, neque effectus, vt patri qui genuit filium, non tribuitur generatio, per quam idem filius generat alterum, quare non dicentur animalia, nec plantæ sibi similia generare, quod est contra omnem Philosophiam, sed in hominibus probatur efficacius, quia apud hos autores homo non concurrit per se immediatè ad generationem hominis, cum non sit præsens, & ideò Deus supplet efficientiam eius, nec etiam concurrit per virtutem seminalem tanquam per instrumentum, quia virtus seminalis apud eos, cum sit corporea, nó attingit vnionem animæ rationalis cum corpore, quæ est spiritualis; ergo nullo modo est causa generationis, vel hominis geniti. Nec verum est vllo modo sibi simile generare. Ex quo etiam graue aliud sequitur inconueniens, quod non sit relatio paternitatis, & filiationis inter homines. Prob. consequentia, nam relationes istæ apud Aristotelem in prædicamento ad aliquid, & etiam apud omnes fundantur in processione vnius hominis ab altero per generationem, & vnus dicitur pater (inquit Aristot. eodem loco) quia genuit, atque produxit filium, tanquam efficiens eius causa, alter filius, quia genitus est ab eo, sed vnus homo non procedit ab alio apud hos autores, nec generatur ab eo; ergo neque vnus habet relationem paternitatis, nec alter relationem filiationis, illa enim fundatur in generatione actiua, hæc in passiua, sublatis igitur his fundamentis, non consurgent relationes. Sed nec verum erit, quod Aristot. asseruit, & recepit vniuersa schola, nempe *sol, & homo generant hominem*, quæ satis difficilia sunt. Et tandem nulla erit generatio vniuoca in viuentibus, sed omnes erunt æquiuocæ. Probatur consequentia, quia nulla fit à causa eiusdem speciei, sed diuersæ, nempe à Deo; ergo nulla erit vniuoca. Propterea hoc supplementum causalitatum secundarũ causarum à prima, difficilè mihi videtur, & argum. pro nostra sententia factum, vix, aut nullo modo solui posse.

Sed probatur secundò, quia substantiæ creatæ propter suam imperfectionem nó possunt agere immediatè per se, sed medijs accidentibus, propter indigentiam concessis eisdem à natura, vt illis medijs possint attingere passum, & effectum; ergo ex propria imperfectione habent non posse præstare suum concursum, nisi medijs accidentibus. Ex quo infero nullum per se præstare distinctum ab eo, quem præstant per accidentia, & probo conse- 61

quentiam, quia si prÃ¦ter illum prÃ¦starent alterum, per se immediatè illum præstarent, & non medijs accidentibus, alioqui duo, præstarent concursus medijs accidentibus ad eundem effectum, quod repugnat. Et tandem, quia omnes generationes viuentium fiunt sine tali concursu, per solum eum, quem per accidentia præstant; ergo in cæteris generationibus, & operationibus non erit necessarium ponere alterum, quem immediatè præstent per formas substantiales, quia si generationes illæ omnium perfectissimæ sine tali concursu fiunt per virtutem seminalem tanquam per instrumentum separatū, melius fieri poterunt aliæ, & ideò frustra, & sine vlla necessitate poneretur.

61 Secunda conclusio, potentiæ, vel virtutes agendi, quæ sunt instrumenta causarum secundarum, siue sint instrumenta coniuncta, vel separata, non indigent actuali motione, vel eleuatione, sed ex eo solum censentur eleuata, & operari, tanquam instrumenta earum, quia virtutes earum sunt in hunc finem eis concessæ à natura, vt per eas possint propriam virtutem effectiuam exercere circa productionem suorum effectuum. Hæc non indiget probatione, sed declaratione: cum valde sit consona principijs veræ Philosophiæ, ex quibus habemus duos esse modos operandi per instrumenta coniuncta & separata, duos etiam modos concurrendi immediatè causarum secundarum; nempè immediatione virtutis, & suppositi, aut solius virtutis, & ideò, dum operantur per instrumenta separata, concurrunt immediatione solius virtutis, dum verò per coniuncta, immediatione virtutis, & suppositi, & dum virtutes eorum sunt instrumenta separata: euidens est non indigere, imò neque habere posse actualem motionem, vel eleuationem, sed ex eo solum censeri ab eis eleuata, eorum quod virtutes sunt, & vt tales operantur ad effectum superioris ordinis, ad quem constat ex propria virtute non posse concurrere, sed non minus est certum non indigere, nec habere aliam eleuationem, dum sunt instrumenta coniuncta, quia nullam actionem habet ignis circa proprium calorem, vt possit per eum, tanquam per instrumentum agere, sed eo ipso censetur eleuatus, quia virtus propria est sibi naturaliter coniuncta, vt per eam concurrat ad generationem substantialem.

Ad testimonium Aristotel. pro prima sententia respondeo, illos contra quos eo loco agit, falsò negasse efficientiam formis substantialibus, asserentes nullam prorsus habere, nec per se, nec per instrumenta, nostra tamen sententia veram causalitatem eis concedit, non tamen per se exercitam, sed per virtutes proprias, quæ ideò attingunt effectus substantiales, quia virtutes sunt, atque instrumenta formarum substantialium, quos proinde non possent attingere propria virtute: vnde eorum causalitas in easdem formas substantiales refertur, tanquam in radicem eius. 63

Ad primum concesso antecedenti, neganda est consequentia, quia sicut forma non agit, tanquam forma, hoc est in genere causæ formalis, ita non dicitur principium formale efficiendi, sed principium efficiens, quod concedimus esse, quia tota virtus efficiendi accidentium ab ea emanat, & ei attribuitur, quare verum est esse principium proximum radicale, cui attribuitur efficientia instrumentorum, potius quam accidentibus, & ideò ei etiam attribuitur generatio, & effectus eius, qui est res genita. Aliud, quod dicitur non posse concurrere accidentia ad generationem, nisi per eleuationem, nec eleuari posse, nisi per actualem motionem,

nem, distinguendum est, nam duplex est eleuatio, vna naturalis, & quasi per modum habitus, quam habere censentur accidentia absque vlla motione actuali, ex eo solum, quod sunt virtutes substantiæ in talem finem à natura ei concessæ. Alia est eleuatio actualis, quæ fit per actualem motionem, vt dum serra eleuatur ab artifice, & hæc non potest fieri, nisi per actualem motionem, sed hac non indigent accidentia, vel potentiæ, nam sufficit eis prima, vt vera sint instrumenta substantiæ, & vt talia operentur virtute eius.

64 Ad 2. concesso antecedenti, distinguendum est consequens de distincto concursu, quia non requiritur distinctus concursus formalis, aut distinctus realiter, sed sufficit distinctus virtualiter, & secundum rationem. Itaque generatio requirit distinctum principium efficiens, & illud habet, nempe formam substantialem, sed hoc principium radicale est, non per se concurrens, sed per accidentia. Concursus tamen accidentium dupliciter consideratur, vno modo, vt solum attingit alterationem, & alia accidentia per eam producta, & hoc modo procedit ab accidentibus secundum propriam virtutem, quam habent ex sua specie. Alio verò modo, vt etiam attingit generationem substantialem, & hoc modo, non ab eis secundum propriam virtutem, sed vt sunt virtutes substantiæ, quibus medijs generat aliam sibi similem, vnde concursus ita consideratus non est eorum, nec eis attribuitur, sed substantiæ ratione suæ formæ substantialis, cui generatio, & res genita attribuuntur, & non accidentibus, & hoc modo petit, & habet generatio distinctum principium, distinctam virtutem, & distinctum concursum ab alteratione, & non alio.

QVAESTIO VII.

An prima causa per se, & proximè concurrat cum secundis, ad quamcunque earum operationem.

Explicata natura, & modo agendi secundarum causarum, & instrumentorum: agendum est iam de prima causa, à qua hæc, & illæ dependent, & de modo, quo concurrit cum eisdem causis secundis ad suas operationes. Præsupponit autem quæstio tanquam certum, quod aliquo modo saltem virtualiter concurrat cum eis ad omnes suos effectus, & quærit de actuali, & immediato concursu, an per se immediatè, & actu cum eis concurrat, quod est concurrere immediatione virtutis, atq; suppositi, & non solum tanquã causam remotam, aut solum per aliquam virtutem. 65

Et circa hanc quæstionem fuit quædam positio tempore D. Augustini, asserens Deum à principio hunc mundum produxisse ex nihilo, & postquam creaturis dedit esse, & virtutem operandi, commisisse eisdem propagationem, & multiplicationem eiusdem mundi per generationem aliarum rerum sibi similium, ita vt post primam rerum creationem nihil amplius operetur Deus per se, sed per creaturas, & ideò non sit causa proxima operationum earum, atq; effectuum, sed remota tantum, ex eo, quod eisdem causis dedit à principio esse, & cum eo virtutem, per quam operantur, & hoc est non concurrere cum eis immediatè per se ad suas operationes. Hanc positionem refert, 5. lib. de Genesi ad literam cap. 20. his verbis. *Sunt, qui arbitrentur tantùmodo mundum ipsum factum à Deo, cætera iam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinauit, & iussit, Deum autem ipsum nihil operari post.* Eandem retulerunt Albert. Magnus in 1. d. 37. 66

artic. 1. & Henricus quodlib. 14 q. 4. quam postea secutus est Duran. in 2. d. 1. q. 5. & d. 37. q. 1. Probatur testimonio Scripturæ sacræ, statim in principio Genesis, dicentis. *Germinet terra herbam virentē, & facientem semen iuxta genus suum:* & paulò inferius. *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Quibus multiplicationem omnium rerum videtur Deus committere prorsus creaturis, postquam eis tribuit potestatem, & virtutem sufficientem ad illam, sicut solet Rex, per suas litteras communicare pro Regibus suam potestatem administrandi regna, sed data eis hac potestate, non concurrit amplius Rex ipse per se ad speciales actus gubernationis, sed à solis pro Regibus efficiuntur; nec talis concursus Regius est amplius necessarius; ergo postquam Deus dedit creaturis virtutem, & potestatem operandi, & præcepit eis suo verbo, vt operarentur ad multiplicationem rerum, & conseruationem totius mundi, non amplius concurrit cum eis ad particulares operationes, nec talis concursus est necessarius.

67 Probatur etiam ratione primò, quia duæ causæ eiusdem ordinis non requiruntur ad eundem effectum, nisi quando vna non habet sufficientem virtutem ad illum producendum, sed operari debet virtute alterius, & ab ea adiuuari, ex hoc enim requiruntur causæ secundæ præter instrumenta, quia hæc non possunt per solam virtutem propriam effectum attingere, & ideò indigent adminiculo causarum secundarum, quarum virtute operantur, ex hoc etiam applicantur plures causæ partiales ad eundem effectum, quia virtus singularum non est sufficiens: sed causæ secundæ habent sufficientem virtutem producendi quascunque alias creaturas, vt per se est manifestum; ergo non indigent adminiculo primæ causæ, nec eius concursu ad eas producendas, & si eo indigerent, solum concurrerent tanquā instrumenta eius, & non vt causæ propriæ, & principales, vel certè tanquam partiales causæ, quod constat esse falsum.

Secundò, quia certum videtur, posse 68
Deum tam perfectas facere creaturas, vt per se, & absque nouo concursu eius possint producere suos effectus, quod si ita est, quis negare poterit tales eas fecisse, & si tales fecit, non indigebunt nouo concursu eius, sed superfluus omnino erit, quia duæ causæ principales, & proximæ eiusdem ordinis efficientes non possunt esse necessariæ ad eundem effectum, & ideò nec possibiles, quia Deus nihil facit superfluum, sicut nec sunt necessariæ duæ causæ aliorum generum pro eodem effectu, vt duæ materiæ, duæ formæ, aut duo fines.

Secunda sententia asserit concurrere Deum cum secundis causis immediatè, non quidem immediatione suppositi, ita vt per se ipsum concurrat, sed solum immediatione virtutis, in quantum sua virtute conseruat esse, & virtutem earum, vt ita agere per hæc possint. Ita Ferra. 3. lib. contra gentes cap. 7. Probatque hoc argum. agere immediatione suppositi est attingere passum, aut effectum nullo alio medio supposito, quod attingat etiam eundem effectum, quo pacto dicitur Deus agere immediatione suppositi, dum aliquid creat ex nihilo, quia talem effectum non attingit medio alio supposito, sed effectus, quos producit per secundas causas, non attingit, nisi medijs earum suppositis, de quibus euidens est per se attingere passum, atque effectum; ergo non attingit tales effectus immediatione suppositi, sed solius virtutis, per quam esse earum, & virtutes operandi conseruat.

Tertia sententia affirmat causam primam per se immediatè concurrere ad o- 69
mnes

omnes actiones, & effectus secundarum causarum, contra primam sententiam, & ideò non sola immediatione virtutis, sed vtraq; immediatione, virtutis, & suppositi, contra secundam. Et quantum ad primam partem eam recipiunt sancti Patres, & scholastici Doctores, tanquam contentam in sacris litteris, & ideò sententia Duran. erronea reputatur in schola. Vnde D. August. postquam eam retulit, *hæc verba addidit, contra quos profertur illa sententia Domini, pater meus vsque modo operatur, & ego operor, deinde, quia non solum magna, & præcipua, verum etiam illa terrena, & infima ipse operatur, vt dicit Apostolus, tu nudum granum seminas, Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuiq; proprium corpus, hæc D. August.* Et Paul. actum 17. in ipso viuimus, mouemur, & sumus, & epistola prima ad Corinth. neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, eandem professi sunt antiquissimi Philosophi Trismegistus in Dialogo Crater. dicens, *Deum vbique præsentem agere omnia* & Plato apud Damas. cap. 9. suæ Philosophiæ, adeò certum esse existimauit, vt secundas causas vocaret instrumenta primæ. & Aristoteles expresse docuit 7. lib. Phys. cap. 1. & lib. 8. cap. 5. & lib. 2. Meta. cap. 2. inferiorem causam non posse agere sine influxu superioris, sed in lib. de causis. qui ab Aristotele, vel à Proclo grauissimo Philosoph. censetur conscriptus propositione prima his verb. grauissimis continetur. *Causa prima adiuuat secundam causam super operationem suam, quoniam omnem operationem, quam causa efficit secunda, prima etiam causa efficit eam, veruntamen efficit eam per modum altiorem, & sublimiorem.*

70 Et probatur ratione primo, quia quidquid entitatis est in rebus, pendet à Deo in conseruari; ergo esse causarum secundarum, virtus operandi, actualis concursus, & operatio earum. Probatur euidenter consequentia, quia hæc omnia sunt entitates reales, & eo ipso, quod dependent in conseruari, dependent in esse, quia conseruatio est continuatio in esse recepto, sed Deus non facit, neque conseruat hæc, per alias causas, sed per se immediatè; alioqui daretur processus in infinitum; sequitur ergo non dari vllum concursum causæ secundæ, nullamque operationem, cum quo & ad quam non concurrat Deus per se immediatè, & consequenter ad omnes effectus 2. sancti Patres, & scriptura ipsa sacra colligunt intimam præsentiam Dei in creaturis ex operatione, quam habet in eis, vt superius vidimus, sed secundum sententiam Durand. nihil modo in eis operatur; ergo nec præsentia in eis colligi potest ex operatione.

Secunda verò pars nostræ sententiæ, 71
quod prima causa concurrat ad operationes, & effectus secundarum, per se immediatè, & ideò non solum immediatione virtutis sed suppositi, probatur contra secundam sententiam Ferra. hoc modo. Concurrere ad aliquam actionem, vel effectum immediatione virtutis, & non suppositi, non est aliud, quam concurrere per virtutem à se emanantem, non tamen per proprium suppositum, eo modo, quo concurrit sol ad generationem auri, vel argenti; ergo solum hoc modo concurrit Deus cum secundis causis, consequens est falsum; ergo, & opinio ipsa falsa est. Probatur minor, quia Deus concurrit ad conseruandas virtutes operandi causarum, concursus earum, & operationes, non solum immediatione virtutis, sed etiam suppositi: cum per se ipsum immediatè conseruet omnia, nec possit hæc conseruare per alias creaturas, vel per aliquam virtutem; ergo nec possunt

causæ secundæ operari, nec concurrere ad suas operationes, & effectus, nisi Deo per se immediatè vtraque immediatione cum eis concurrente.

72 Secundò, quia si Deus concurrit cum eis per solam immediationem virtutis, quæritur, per quam virtutem concurrat, creatam, vel increatam, si per virtutem creatam, hæc non potest esse alia à virtute earundem causarum: cum illæ solum operentur per se ad tales effectus, & tunc concurrere Deum hoc modo, non erit aliud, quam concurrere, quia concurrunt secundæ causæ, quod est remotè concurrere, & non proximè vt Durand. asserit, quare hoc erit incidere in sententiã eius iam refutatam, tanquam erroneam. Si verò concurrit per virtutem increatam; ergo etiam immediatione suppositi, probatur euidenter consequentia, quia virtus increata non potest esse, nisi in supposito diuino; ergo nec per illam poterit Deus operari, quin cõcurrat per proprium suppositum.

Ad testimonia scripturæ pro prima sententia, Respo. Deum quidem commisisse creaturis multiplicationem, tribuens eis virtutem producendi alias similes, sed virtutem creatam, & ideò à se dependentem, sicut dependet quodlibet esse creatum ex propria natura, quare non possunt operari per eas, nec actualem præbere concursum, nisi dependenter à prima causa actu conseruante, virtutes ipsas concursus, & operationes, & ideò, nisi actu cum eisdem creaturis concurrente, & quidem per se immediatè, quia repugnat alio modo eas conseruare. Et rursus cum concursus, & operationes earum sint entitates reales extra causas, non possunt in actum exire, nisi à Deo ipso procedant, quia quodcunque esse reale creatum debet procedere à Deo actu illud efficiente, atq; immediatè, & per se, sicut immediatè conseruante, quia conseruatio non est aliud, quam continuata productio.

Circa primum argumentum dubitari possit, an prima causa, & secunda respectu eiusdem effectus sint partiales, & inadæquatæ, vel quælibet sit totalis, & adæquata. 73 Cui respondent Moderni quidam, ex parte effectus totales esse, & adæquatas: cum quælibet producat totum effectum, & cuilibet integer correspondeat, & non partialiter, sed ex parte causæ partiales vocari posse, quatenus nec secunda sine prima, nec prima sine secunda operantur. Et rursus, quia si Deus solus produceret effectum, maiorem concursum deberet adhibere, quã dum producit eum cum secundis causis; ergo non videtur habere modum totalis causæ cum eis concurrens. Nobis tamen videtur, quod licet dubium hoc, quasi in solo modo loquendi consistat, non tamen est vtendum modo loquendi partialis causæ respectu Dei, propter intrinsecam imperfectionem in tali modo concurrendi necessariò inclusam, sed dicendum est esse totales, & cõpletas in suo ordine, quia concursus, quem adhibet quæcunq; totalis est, completus, & sufficientissimus in suo ordine primæ, vel secundæ causæ ad productionem effectus, & ideò nec in re, nec in modo concurrendi habent rationem partialium causarum. Nec obstat, quod maiorem deberet concursum præstare Deus, si solus concurreret, quia tunc concurreret alio modo, ad concurrendũ verò eo modo, quo nunc concurrit, hoc est cum alia causa sibi subordinata, complete, & totaliter concurrit, causæ verò partiales nõ adhibent vllo modo sufficientem concursum, vt per se notum est, & ideò non habet locum ratio causæ partialis respectu Dei, nec secundarũ causarũ.

Ad formam autem argumenti respondetur distinguendo maiorem, nam duobus 74

bus modis intelligitur sufficiens virtus causæ ad producendũ effectum, vel omnino sufficiens, ita vt sine adminiculo, aut dependentia ab altera posšit producere effectum, aut sufficiens in suo ordine causæ secundæ, & virtus secundæ causæ primo modo non est sufficiens: cum nec posšit sola, nec sine dependentia à prima producere effectum, est tamen sufficiens secundo modo, & ideò necessarius est cõcursus primæ, vt posšit producere effectum; causa autẽ partialis, & instrumentalis, nec omnino sunt sufficientes, vt constat, nec in ordine secundarum, quem nullo modo attingit instrumentum: cum sit inferioris longè virtutis, nec partialis causa, nisi cum illa imperfectione intrinseca, qua caret secunda, vnde nec sequitur ex necessariò concursu primæ cum secundis, quod sint partiales causæ, vel instrumenta.

Ad secundum, negandum est antecedens, quod factibiles sint à Deo creaturæ tantæ perfectionis, vt non dependeant in suis operationib. ex immediato concursu eius, nam cum dependentia hæc in ratione intrinseca creaturæ essentialiter sit inclusa, repugnat fieri creaturam, quæ sine tali dependentia posšit operari. Quod euidenter probo hoc argu. implicat contradictionem, quod sit aliqua creatura à Deo, quæ non dependeat in esse, & conseruari ab eo; ergo etiam implicat talem fieri, quæ non dependeat in operari. Probatur consequentia, quia modus operandi sequitur modum essendi.

QVÆSTIO VIII.

Quidnam sit concursus, quo prima causa concurrit cum secundis ad proprias actiones & effectum.

75 NOn intelligitur quęstio de omnibus secundis causis, sed solum de naturalib. nam concursum eiusdem cum causis liberis explicare, agereque de modo, quo eis tribuatur ad Theologiam pertinet, ideò Theologis hæc libenter relinquo, & solum disputo de concursu cum causis naturalibus, quærens, quid ille sit, vel in quo consistat.

Et prima opinio tenet concursum diuinum esse aliquid reale impressum à Deo causis secundis, actioni earum præsuppositum, non secundum prioritatem temporis, quia in eodem instanti in quo operantur, eis imprimitur, sed solum secundum prioritatem naturæ, ita, vt sit quasi principium actionis, vel saltem tanquam conditio necessaria ad agendum, non tamen habens modum permanentis in causa secunda, sed impresši per modũ transeuntis cum ipsa operatione, his enim diuersis modis loquuntur diuersi, qui ponunt concursum primæ causæ esse aliquid impressum secundæ ab ea, præcedens ordine naturæ actionem, vt testantur Conimbricenses hoc loco, & Suarius Tomo. 1. suæ Meta. disp. 22. sect. 2. asserit itaque hæc sententia, secundam causam esse in actu primo ad agendum per naturalem virtutem, vt ignis per propriam formam, & calorem, non tamen omnino complete, & sufficienter, sed aliquid ei deficere, quod sit quasi complementum suæ virtutis, vt agere posšit, vel saltem conditio, sine qua non potest agere. Et 75 hoc esse aliquid impressum ei à prima causa, quod appellatur concursus eius cum secunda, & ita hæc dicitur agere dependenter à prima, mota à prima, & determinata ab ea. Hæc eadem videtur esse sent. Ferr. 3. lib. contra gentes cap. 70. vbi duplicem virtutem agendi distinguit in agentibus creatis, vnam firmam, & permanentem, quæ est propria, & naturalis, aliam verò quasi incompletam, quam asserit non conuenire eis, nisi quando actu

operantur, tanquam instrumenta diuinæ virtutis, & eam vocat intentionem diuinæ virtutis, id est, qualitatem quandam, vel modum quodammodo diminutum & habentem quasi esse quoddam intentionale ad modum specierum intentionalium, per quas obiecta concurrunt cum potentijs ad operationes. Hanc etiam attribuunt Moderni quidam D. Thom. 1. p. q. 105. 1. q. 109. art. 1. & q. 3. de potentia art. 1. quibus locis aliquid etiam impressum à Deo secundis causis prius natura operatione earum ponere videtur, sed quid sentiat D. Tho. in hac re statim dicemus.

77 Probatur hæc sententia hac ratione, circa modum concurrendi primæ causæ cum secundis hæc omnia axiomata recipiuntur communi consensu totius scholæ. *Causa secunda applicatur ad operandum à prima. Causa prima excitat secundas ad operandum. Causa secunda determinatur à prima, & sine tali determinatione non potest operari. Causa secunda non agit, nisi mota à prima. Causa secunda subordinatur primæ, vt instrumentum subordinatur artifici.* Quæ non possunt esse vera, nisi ponatur concursum diuinum esse aliquid impressum secundis causis, actioni earum præsuppositum secundum prioritatem naturæ per modum principij, vel necessariæ conditionis ad operandum; ergo necessariò ponendum est. Probatur minor, quia non potest causa secunda applicari ad operandum à prima, nec excitari ab illa, vel ab ea determinari, nisi per aliquid ei impressum, nam si nihil nouum in ea ponatur, quod prius non habebat, nec dicetur determinari, nec applicari, vel excitari ad operandum de nouo, sed eodem modo se habebit, quantum ad hæc omnia, nunc, & prius. Et illud, quod necessariò ei debet imprimi, debet etiam præcedere operationem eius secundum prioritatem saltem naturæ, quia excitatio ad operandum, determinatio, & motio, prior natura est operatione; ergo id, per quod excitatur, mouetur, & determinatur ad operandum prius debet esse operatione ipsa.

Hæc tamen sententia falsa est, quod duplici argum. Prob. 1. quia si concursus diuinus est aliquid reale impressum secundæ causæ, operationem eius præcedens, vel per talem impressioné censetur concurrere prima causa cum secunda, ita vt nihil aliud præter impressionem faciat, vel præter impressionem illam concurrit postea tribuens ei auxilium per modum actus, si primum dicatur; sequitur non concurrere ad operationes, & effectus creaturarum immediatione suppositi, sed solius virtutis, quod probauimus falsum q. præcedenti. Probatur consequentia, quia operatio sequitur impressionem illam; ergo si nihil aliud facit prima causa præter impressionem, non concurrit actu, & per se ad operationem sequentem, sed solum per illam virtutem impressam, quod est sola immediatione virtutis, & non suppositi concurrere. Si verò dicatur secundum, quod præter impressionem illam concurrit per modum actus cum secunda causa ad operationem, vel concursus iste superfluus est, vel superflua est impressio. Probatur hoc modo, concursus primæ causæ consistit in illa impressione præcedéte operationem; ergo facta illa impressione censetur concurrisse prima causa ad operationem secundæ, non est igitur necessarius concursus alius, sed omninò superfluus. Et si adhuc dixeris esse necessarium, sequitur superfluam esse impressionem. Probatur consequentia, quia causa secunda naturalis sufficienter est in actu primo per suam formam, & virtutem operandi, quam non excedit operatio, vel effectus; ergo nihil aliud requiritur, vt sit sufficienter in actu primo, 78

primo, quare frustra ponitur aliquid ei impressum. Probatur consequentia, quia non requiritur, vt secunda causa sit sufficienter in actu primo, nec etiam, vt prima concurrat cum ea in actu secundo, cū talis concursus ponatur post impressionem; ergo necesse est impressionem, vel actualem concursum esse superfluum.

79 Secundò probatur, quod illud impressum non sit conditio necessaria ad actionem creaturæ, quia si illud, quod imprimitur est concursus diuinus, & solum est conditio necessaria ad agendum, sicut approximatio agentis ad passum: cum per talem concursum dicatur cōcurrere prima causa ad operationem, atq; effectum secundæ, sequitur concurrere, tanquam causam sine qua non, & nō tanquam causa per se, quod patet esse falsum.

Secunda opinio est vera, & tenenda, quod concursus primæ causæ cum secunda nihil sit impressum ei à prima præcedens actionem, sed esse ipsammet actionē secundæ causæ, prout prouenit à prima. Ita Suarius vbi supra, & Conimbr. 2. lib. Phys. cap. 7. q. 13. art. 1. & 2. & Moderni ferè omnes. Et hæc absque dubio est sententia D. Thom. & vera 1. p. q. 14. artic. 13. & q. 19. art. 8. vbi, explicans illud axioma. *Causa secunda non agit, nisi mota à prima.* Ait intelligendum esse, non de motione præuia, sed de motione intrinsecè cooperante actioni, motio autem cooperans actioni creaturæ simultanea est, quare nihil aliud esse potest impressum, eidem actioni præuium, (vt ponit prima sententia) ex mente D. Thom. sed est actio ipsa, vt à prima causa procedens, quod tenuit etiam expressè Scotus in 2. d. 1. q. 1. ad vltimum, vbi causam secundam agere in virtute primæ non esse, quod aliquid ab ea recipiat, sed, quod vtraque actu agente, secunda subordinetur primæ, his verbis docet. *Ex his patet, quod concursus causæ primæ in causam secundam, non est influentia noua, quæ sit productio alicuius inhærentis causæ secundæ; sed influentia est determinatus ordo istarum causarum in agendo effectum communem.* Idem sentiunt Almainus 1. Moral. cap. 1. Greg. in 2. d. 28. q. 1. art. 3. ad 12. Capreol. ibidem, q. 1. art. 3. ad 11. contra 2. concl. Gab. in 2. d. 37. artic. 3. dub. 2.

Et probatur ratione, primò, quia posito concursu diuino actuali repugnat non sequi actionem naturalem, vt per se est manifestum, sed posita quacunq; impressione præuia actioni, potest Deus actionem suspendere; posito autē, quod actio secundæ causæ procedat à prima, repugnat suspendi; ergo concursus Dei actualis non potest esse aliquid impressum secundæ causæ præcedens actionem, sed est actio ipsa prout à Deo procedit. Probatur minor, quia impressio illa, quæ ponitur pro actuali concursu, est prior natura actioni; ergo non repugnat, quod ea posita suspendatur actio, quia non repugnat Deum posito aliquo priori suspendere posterius, quod ex eo sequitur distinctum realiter, sed constat impressionem illam natura priorem actioni; esse rem distinctam ab actione, tanquam principium efficiens eius; ergo impressione posita potest actio suspendi à Deo. Quod verò non possit, non sequi actio secundæ causæ, supposito, quod procedat à prima, euidentius est, quia supposito, quod prima operatur per secundam, repugnat actionem, vel effectum non procedere à prima, procedens autem ab vtraq; simul non potest suspendi; ergo concursus actualis primæ causæ in sola actione secundę causæ consistit, vt ab ea procedente. 80

Secun. quia benè sequitur, concursus primæ causæ cum secunda ad suum effectum est aliquid reale non præcedens actionem, neq; consequens illam; ergo est 81

ipsamet actio secundæ causæ, prout procedens à prima. Consequentia euidens est, quia nihil reale excogitari potest, præter actionem ipsam, quod eam non præcedat, tanquam principium, vel eam non sequatur, vt effectus. Maior verò certissima est, nam si prima causa realiter concurrit cum secunda, aliquid reale erit concursus eius. Sed probatur minor, quia iam vidimus talē concursum primæ causæ non esse aliquid præuium actioni secundæ, sed quod non sit consequens magis notum est, quia si concursus primæ causæ esset aliquid posterius actione, euidenter sequitur non concurrere ad illā, nam si actio præsupponitur concursu eius, sine illo erit facta à secunda. Et ideò verum erit, quod ad eam non concurrat. Restat igitur concursum primæ causæ esse actionem ipsam, vt ab eo procedentē, quia nihil potest esse simul cum ipsa actione per modum actus, quod realiter non sit ipsamet actio.

82 Sed vt veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & facilius solui possit argumentum, notandum est, actionem secundæ causæ, & primæ cum ea concurrentis ad effectum, eandem esse, vt docuit expressè D. Thom. 1. part. quæst. 105. artic. 5. ad secundum, his verbis. *Vna actio non procedit à duobus agentibus eiusdem ordinis, sed nihil prohibet, quod vna, & eadem actio procedat à primo, & secundo agente*, & cum eo Capreol. in 2. d. 1. quæst. 2. artic. 3. & Aegidius ibidem quæst. 1. artic. 6. & probatur hac ratione, quia si diuersis actionib. concurrerent prima, & secunda causa ad productionem eiusdem effectus, vel actio secundæ causæ esset ab ea sola, & non à prima, vel prima agens per distinctam actionem adhuc concurreret cum secunda ad propriam, vtrumque est falsum; ergo necesse est dicere, quod per eandem actionem realem concurrant ad effectum. Probatur minor, quia si actio creaturæ ab ea sola procederet, non concurreret ad eam prima, sed solum diceretur concurrere ad propriam, ita, vt verum esset, simul efficere proprias actiones, neutram tamen efficere actionem alterius, & hoc esset incidere in sententiam Durand. iam refutatam, quod prima causa non concurrat per se immediatè cum secundis ad suas actiones, & effectus. Si verò adhuc prima causa agens per distinctam actionem concurrit ad actionem secundæ, ergo concursus eius erit ipsamet actio secundæ causæ, nam si esset alia, non diceretur ad eam concurrere, sed simul ac distincta actione agere cum causa secunda, quod patet esse falsum.

Supposito ergo, quod eadem sit actio 83 primæ, & secundæ causæ, notandum est secundò, duplicem esse actionem primæ causæ, immanentem, & transeuntem immanens est actus voluntatis diuinæ, per quem vult effectum extra fieri, & actionem secundæ causæ, per quam fit ab eadem secunda causa procedere, & actio hæc non est aliud ab essentia diuina, vt fundamentum relationis rationis ad creaturas. Alia est actio transiens, & hæc nō est in Deo, sed in creatura, non quidem in ea, quæ causa secunda est effectus, qui producitur, sed in altera circa quam ista operatur, vt in ligno, circa quod operatur ignis, nisi fortè eadem actio, quæ respectu Dei vocatur transiens, sit immanens respectu creaturæ, à qua procedit, tanquam à causa secunda, vt sunt intellectiones, & volitiones nostræ, nam tunc actio Dei in eadem secunda causa reciperetur: cum sit etiam actio propria, & immanens respectu eius, sed respectu Dei dicetur transiens, quia extra ipsum est, & respectu causæ secundæ immanens, quia manet intra ipsam.

Ex quibus intelligitur, Deum concur- 84
rere

rere cum secunda causa, vt cum igne ad productionem caloris, nihil aliud esse, quam efficere eandem eius actionem, nam eo ipso, quod eam ipse efficit, simul efficit concursum ignis, qui est eadem actio, vt ab eo procedens, & ideò concursus primæ causæ non est aliud, quam actio ipsa, vt procedens ab ea, sic autem intelligitur eandem actionem, quæ est concursus vtriusque causæ ab vtraq; procedere, vt à prima procedat absolutè, hoc est sine dependentia ab aliquo, à secunda verò cum intrinseca dependentia à prima, & ideò licet in eodem momento temporis procedat ab vtraque, sed prius natura à prima, quam prioritatem efficit dependentia ipsa, nam dependentia causalitatis, prioritatem naturæ includit apud Aristotelem, & omnes. Vnde sequitur causalem hanc consequentiam veram esse, & propriam, quia effectus, vel actio procedit à causa prima, procedit à secunda, non tamen oppositam, quia procedit à secunda, procedit à prima. Sed argumentum erit à posteriori, si dicamus, calor procedit ab igne; ergo procedit à Deo, euidens tamen, ac necessarium, quia necesse est, si causa secunda operatur, primam concurrere cum ea, & cum concursus primæ sit eadem actio secundæ, vt ab eadem prima procedens, necessarium est etiam, quod si actio, vel effectus procedit à causa secunda, procedat etiam à prima.

85 Ad argumentum alterius opinionis concedenda est maior, quod omnia illa axiomata de concursu primæ, & secundæ causæ probata sint vera, sed neganda est minor, quod non possint esse vera, nisi concursus primæ causæ sit aliquid impressum secundæ præuium actioni eius, nam multò melius saluatur veritas eorũ, nihil tale admittendo, sed ponendo potius, quod concursus primæ causæ cum secunda sit eadem actio secundæ, vt procedit à prima, sicut concursus, secundæ non est aliud, quam eadem actio, vt procedens ab eadem secunda. Ex eo enim, quod eadem actio procedit ab vtraq; sed prius natura à prima per dependentiam, intelligitur, quod prima causa moueat, & excitet secundam ad operandum, & hæc operetur vt mota, & excitata à prima atque etiam virtute primæ, intelligitur tandem, quod prima determinet secundam ad operandum, sed determinatio duplex est, quoad specificationem, & 56
exercitium, & primo modo secunda causa determinat primam, probatur euidenter, quia determinatio, quo ad specificationem in eo consistit, quod actio, & effectus producendus à causa secunda cum concursu primæ, vel à prima per secundam sit huius vel illius speciei, sed actio, & effectus talis sunt speciei, quia talis est forma secundæ causæ, per quam operatur; ergo per secundam causam determinatur concursus primæ quantum specificationem. Determinatio verò, quoad exercitium est determinatio ad hunc effectum numero, aut hanc numero actionem, sed causa secunda est indifferens ex se ad producendum hunc, vel illum effectum, per hanc, vel illam numero actionem; ergo determinari debet à prima, vt hunc effectum potius, quam alium producat, & per hanc numero actionem; potius quam per aliam, quæ determinatio sufficiēter saluatur per solam prioritatem naturæ, quia eadem actio, idemq; effectus, prius procedit à prima causa, quam à secunda, vt expositum est. Hoc exemplo placet vtramque determinationem explicare, vt effectus procedens ab igne, & Deo simul concurrentib. sit calor & non frigus, vel res alterius speciei, & vt actio, per quã eum producunt, sit calefactio, & nõ actio alterius speciei, ab eius-

dem ignis natura prouenit, in ordine ad quam specificatur actio, & quæ ad hunc effectum, & non alium iuxta propriam speciem producendum inclinatur, à qua determinatur Deus, vt suum concursum ei præstet ad eandem calefactionem, & calorem producendum, & non ad actionem, & effectum alterius speciei. Sed vt ignis iste in hoc tempore, & loco, circa hoc subiectum, & cum alijs circumstantijs operetur, & hunc concursum, & non alterum præstet, & ita iste numero calor producatur, & per hanc numero calefactionem, non ab eodem igne, sed à Deo illum sic mouente, & determinante prouenit.

QVAESTIO IX.

Quonam modo prima causa præstet suum concursum secundis.

1 SPecialem difficultatem continet quæstio præsens, suppositis his, quæ in præcedenti determinata sunt, videlicet concursum primæ causæ nō esse aliquid impressum secundis, actionibus earum præuium, sed actionem ipsam secundæ causæ, prout ab eadem prima prouenit. Quod si ita est, difficilis apparet modus, quo talem concursum eis tribuat, & ratio difficultatis est, quia si primam causam concurrere cum secunda non est aliud, quam simul ab vtraq; procedere eundem effectum, eandemq; actionē, à quonam coniunguntur, non enim coniunguntur ad operandum, vel producendum eundem effectum naturaliter, quia prima causa non naturaliter, sed liberè tribuit proprium concursum causis secundis, etiam naturaliter operantibus, neque coniunguntur per aliquam vnionē, vel coniunctionem, quam prima producat circa secundam, per quam eam sibi coniungere dicatur, quia nihil ei imprimere probauimus eidem actioni præuium, per ipsam verò actionem, quæ est concursus vtriusque, non videntur coniungi posse, quia concursus primæ, non est productio alicuius circa secundam, vt per illud eam sibi coniungere dicatur, quare non apparet, per quidnam coniungi possint, & cum concursus ex coniunctione dependeat, vel sit coniunctio ipsa, non apparet, quonam modo tribuatur secundæ à prima, nisi aliquis dicat ab aliquo tertio coniungi distincto ab vtraque, quod pugnat cum summa dignitate, & libertate primæ causæ, quarum ratione cogi non potest ab aliquo ad talē concursum præstandum, in hoc est posita tota difficultas huius quæstionis potius, quam in diuersitate opinionum, aut difficultate aliorum argumentorum. 2

Cui respondemus, ex dignitate, vniuersalitate, libertate & efficacitate primæ causæ prouenire modū, quo sibi coniungit secundas, concursum eis præbens ad effectus, & operationes naturales. Nā cum per intellectum, & liberam voluntatem operetur, quidquid extra se operatur, & à propria determinatione, quam semel habet, sit omnino immutabilis, ita, vt neque ab alio, neque à se mutari ab ea possit, ab æterno decreuit has res, & non alias producere, per has causas secundas, hoc ordine, hoc tempore, hoc loco, his motibus, aut actionibus, & non alijs, tantoque concursu, & non maiori, vel minori, ac postulat natura specifica, & indiuidualis earum. Ex efficacitate autē huius determinationis prouenit, quod per se coniungantur prima, & secunda causa, & per se vna cooperetur alteri suum concursum præstans, aut recipiens ad operandum, ita ut coniunctio ex virtute, & voluntate primæ fiat, secunda tamen non resistente, sed potius ex naturali inclina-

clinatione cooperante, nam cum habeat esse participatum à prima, atq; etiam virtutem operandi, per se dependet in agendo, ex concursu eius, & per se inclinatur ad operandum ex illo. Quare non est necessaria, alia motio, vel impresio, vt duæ istæ causæ, quasi in vnum conueniant, sed sufficit æterna voluntas Dei prædefinientis, præparantis, & quasi offerentis determinatum concursum ad determinatam actionem, & effectum, & ex virtute æterni decreti temporalis exhibitio eiusdem concursus tali tempore, & cum determinatis circumstantijs, vt secunda causa naturaliter subordinata primæ, eidem coniungatur, & ex concursu eius agere dicatur, quidquid agit, & quandocunque agit.

4 Ex quibus infertur primò, concursum Dei, non esse vnum, & eundem, cum omnibus secundis causis, sed diuersum iuxta diuersitatem earum specificam, aut numericam, ita vt concursus, quem tribuit igni ad generandum ignem specie distinctus sit ab eo, quem tribuit equo, aut leoni ad generandum alterum sibi similem, & concursus, quem tribuit huic igni ad generandum hunc ignem diuersus numero sit ab eo, quem tribuit alteri igni. Probatur primò, quia si concursus primæ causæ non est aliud, quam actio ipsa, ab eo proueniens, pro diuersitate specifica, aut numerica actionis diuersus numero, aut specie erit concursus. Secundò, quia causa prima in tribuendo concursum secundis, se accommodat naturæ, & indigentiæ earum, sed quælibet petit diuersum concursum ab alia, numero, aut specie pro diuersitate naturæ, aut conditionis propriæ, sicut actio eius numero, aut specie diuersa est; ergò diuersum eis præbebit concursum iuxta earum diuersitatem.

5 Secundò infertur alio modo Deum influere in effectum, dum solus eum producit, ac dum simul cum secunda causa, vt dum aliquid creat ex nihilo, vel cum secunda causa concurrit ad generationem, nam dum solus operatur, adhibet totum concursum requisitum, & sufficientem ad productionem effectus, sed dum concurrit cum causis secundis, minorem tribuit; quia minor requiritur, & sufficit ad producendum effectum simul cum secunda causa, quam sine illa. Quod sic probo, quia dum Deus operatur cum secunda causa, quasi partitur concursum sufficientem ad producendum effectum inter se, & secundam causam, quare non adhibet ipse totum, solus autem operans totum adhibet; ergo absq; dubio maiorem, quod non sic intelligendum est, vt prima, & secunda causa simul operantes partiales concursus præstent, sicut plures trahentes nauim; nam si ita esset partiales, & incompletæ causæ forent, sed totalem, & completum præstant, quia totum requisitum, & sufficientem ad effectum in suo ordine causandi, nempe prima totum, quod ex parte primæ requiritur, & secunda totum etiam, quod requiritur ex parte secundæ, sed talis concursus primæ minor est, quam tribueret, si sola operaretur: concursus autem partialis causæ, nec absolutè est sufficiens, nec in ordine secundæ causæ, sed insufficiens etiam in hoc ordine, & qui sine alio, vel alijs eiusdem ordinis non sufficit ad productionem effectus.

5 Ex quibus intelligitur, quod licet prima causa sola possit producere effectum, quem producit cum secunda, non tamen, nisi adhibendo maiorem concursum, quem præstat operans cum secunda: probatur, quia sola operans supplere debet concursum quem præstaret secunda, quod non potest fieri, nisi præstando maiorem.

Ee TRA-

TRACTATVS V.
De causa finali.

PRopter ignorantiam finalis causæ testatur Aristot. veteres Philosophos in multos errores incidisse cap. 8. huius lib. 1. lib. de partibus animalium cap. primo, & lib. 1. Meta. cap. 3 nam cum sit primum principium totius progressus agentium, graue periculum errandi in multis incurritur per ignorantiam finis, & propterea necesse est naturam huius causæ diligenter inuestigare, vt eam perfectè cognoscere possimus. sex igitur quæstiones circa eam disputabimus, prima erit, an finis sit vera, ac realis causa naturalis; secunda quæ sit ratio obiectiua, per quam constituitur in ratione causæ finalis. 3. quænam sit causalitas eius. 4. an esse cognitum sit conditio necessaria, sine qua non potest actu causare. 5. an finis moueat agentem per bonitatem, quam habet extra, vel per esse cognitum, quod habet ab intellectu. 6. an vltimus finis concurrat immediatè cùm fine particulari quocunq; sicut prima causa efficiens cum quocunque particulari efficiente.

QVAESTIO I.

An finis sit vera causa realis, & Physica.

VT melius intelligatur quæstio, quædam sunt explicandæ diuisiones finis; & prima est, finis alter est finis, cuius, alter finis, cui: finis cuius, dicitur res illa, propter quam consequendam mouetur aliquis ad operandum, vt sanitas est finis, cuius, quia propter illam assequendam sumit infirmus medicamenta omnia: finis, cui, vocatur res illa, cui volumus eandem rem; quæ vocatur finis, cuius, vt homo est finis, cui, volumus eandē sanitatem, non enim eam intendimus, nisi vt nobis, vel alteri eam acquiramus.

Secunda diuisio est, finis aut est operatio, aut res ex operatione resultans, operatio dicitur finis, si propter se intendatur, hoc est non propter alium finem intrinsecum, & permanentem ea transacta, in quem per se ordinetur. Gratia exempli, contemplatio est operatio quædam propter se appetibilis, & quæ non intenditur propter alium finem, in quem necessariò sit ordinanda, tanquam in rem permanentem post ipsam, licet extrinsecum finem habere possit, vt delectationem, vel aliquid aliud, & licet proprium terminum intrinsecum habeat in eodem intellectu, cuius proprius actus est, non tamen permanentem post ipsam, sed quicum ea transit. Finis verò, qui est res ex operatione resultans, est sanitas acquisita per curationem. Hanc diuisionem affert Arist. primo lib. Ethic. cap. primo, & primo libro Magnorum moralium cap. 3.

Tertiò diuiditur finis in finem operationis, & rei factæ, seu genitæ. primum membrum huius diuisionis tetigit Aristoteles. 2. lib. de cœlo cap. 3 vbi dixit quamlibet rem esse, & fieri propter suam operationem, vt ignis propter calefactionē; membrum verò 2. tetigit in hoc 2. lib. ca. 7. asserens formam esse finem generationis, quod intelligitur, tanquam res facta, non tanquam operatio. Sed dum in primo membro dicitur, finem alium esse, tāquam operationem, non intelligitur nudā operatio, sed res, cuius est operatio, vt perfecta per ipsam. Gratia exempli, ignis non est propter calefactionem nudā, sed propter illam, tanquam id, quo perficitur: nam si nudè consideretur; erit effectus ignis, sed finis nullo modo. Nomine etiam rei factæ non intelligitur nuda forma, sed quatenus componit rem completā, hæc est enim res facta simpliciter; forma verò non facta, sed quo aliud fit.

Quarta diuisio finis est, vnus est formalis, al-

lis, alter obiectiuus. Formalis est operatio, per quam consequimur aliquod obiectum, aut notitiam eius, & finis obiectiuus est obiectum ipsum, cuius notitiam assequimur, vt visio clara Dei vocatur finis formalis, & Deus ipse clarè visus finis obiectiuus. Et iuxta hanc diuisionem diuidunt etiam Theologi beatitudinem in formalem, & obiectiuam, formalem vocantes visionem claram Dei, & Deum clarè visum beatitudinem obiectiuam.

Quinta diuisio finis est in finem per operationem factum, & in finem eidem operationi præsuppositum. Et finis factus est, res illa, vel operatio facta, vt sanitas est finis factus per operationem, sed finis præsuppositus est homo, qui præsupponitur sanitati, & non fit per curationem, sed intenditur, tanquam perfectus per finem factum. Et hanc diuisionem tetigit Aristoteles, capite tertio & septimo, huius libri quinti, Metaphys. capite secundo, & libro duodecimo, textu 36. atque etiam 2. lib. de cœlo, textu 64. & D. Thom. 3. lib. contra gentes, cap. 18.

Vltima diuisio finis est in proximum, & vltimum. Vltimus finis est, in quem ordinantur omnia, vt bonum sub ratione boni sumptum, vel summum bonũ, quod est Deus. Finis proximus est, in quem proximè tendit intentio, vel actus agentis, vt bonum temperantiæ est proximus finis temperatè comedendi, sed finis proximus semper ordinatur in vltimum, vel saltem ordinabilis est. Hæc etiam diuisio sumitur ex Arist. 2. Meta. cap. 2. atque etiam ex locis proximè citatis. His explicatis, tria dubia proponemus, quibus solutis, soluta etiam erit quæstio. Est autem primum circa primam diuisionem finis, in finem cuius, & finem cui, quisnam illorum propriè sit finis. Et multi tenent finem, cui, propriè esse finem, non verò finem cuius. Ita Gab. in 2. d. 1. q. 5. Och. in 2. q. 3. art. 3. quod videntur desumpsisse ex Henr. quodlib. 2. q. 1. probantq; quia solum habet rationem finis illud, in quo sistit intentio agentis, sed in solo fine, cui, sistit intentio agentis, imò illum solum videtur intendere, nam sanitatem, quæ est finis, cuius, nemo intenderet, nisi propter finem, cui, nempe, quia bonum hominis est, cui eam volumus. Alij verò Moderni, vtrumq; habere veram rationẽ finis sentiunt, quia diuisum debet conuenire cuicunq; membro Sed veram solutionem huius dubij attulit D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 8. q. 2. art. 7. & q. 11. art. 3. ad 3. quibus locis, præsertim vltimo ait finem, cuius, & finem, cui, non esse duos fines, sed ex vtroq; fieri vnum, eo ferè modo, quo ex obiecto materiali, & formali alicuius scientiæ, vel potentiæ fit vnum obiectum completum, tanquam ex obiecto, & ratione formali obiectiua, quare finis cuius (inquit D. Th.) non habet rationem finis, nisi vt coniungitur fini, cui, vt sanitas nõ habet rationem finis, nec appetitur à voluntate, nisi quia bonum hominis est, nec scientia, nisi quia est perfectio eiusdem, nec visio Dei, nisi quia eidem homini est assecutio vltimi finis, nec finis, cuius, habet rationem finis, nisi vt est id, cui volumus finem, cuius, vt homo non est finis curationis, nisi vt perfectibilis per sanitatem, sicque de cæteris, si ergo ratio finis non conuenit vtrique, vt condistincto, aut separato ab alio, sed vt cum alio constituit vnum, eundemque finem, sequitur non esse comparabiles in ratione finis, nec diuisum esse finem in eos, vt in membra completa, sed quasi incompleta, ex quibus vnus, idemq; finis completus constituitur, neque aliud probat ratio primæ opinionis.

11 Secundò, dubium est circa vltimam diuisionem, qua diuiditur finis in proximum, & vltimum, quia non videtur dari

posse finem proximum, sed tantum vltimum. Probatur hoc argum. finis, vt finis est per se appetibilis, & non propter alterum, sed omnis finis proximus ordinatur ad alterum, vel saltem ad vltimum; ergo nō est propter se appetibilis, sed propter alterum, hoc est propter vltimum, in quē tandem ordinantur omnia, quare non erit finis. Probatur hæc vltima consequentia, ex differentia inter medium, & finem, nam finis est, quem propter se appetimus, medium verò, nō nisi propter finem consequendum; sed omnes fines præter vltimum appetuntur propter alterum, hoc est, propter eundem vltimum, in quem ordinantur; ergo respectu illius omnes sunt media, & ideò non benè diuiditur finis in vltimum, & proximum.

Huic dubio diuersæ adhibentur solutiones difficultatibus plenæ. Et propterea vera solutio ex doctr. D. Thom. desumenda est, qui 1.2.q.13.artic.3 annotat sic se habere finem respectu voluntatis, sicut se habet principiū respectu intellectus, vnde sicut contingit in demonstrationibus, vt quod est principium in vna, ex quo infertur conclusio, sit conclusio illata in altera ex alio principio, & ita procedatur vsque ad vnum primum principium, ex quo inferuntur omnes, & ipsum non infertur ex altero, sed ei assentitur intellectus habita solum notitia terminorum. Ita in actibus voluntatis datur fi-
12 nis particularis vnius intentionis, vel actionis, qui propter se diligitur, & propter ipsum alia, quæ assumuntur ad consecutionem eius, & nihilominus, quia finis ille non est summum bonum per essentiam, sed particulare, & per participationem summi boni, potest alio actu eligi, tanquam medium, & ordinari in summum bonum per essentiam, vel in vniuersalem rationem boni apprehensam. Quod etiam contingit in bonis particularibus, nam sanitas habet rationem finis & ideò non cadit sub consultatione medici, sed ad illam ordinat medicamenta omnia, sed quia sanitas, sicut cætera bona corporis, inferior est respectu bonorum animæ, potest per alium actum ad illa ordinari, & in tali actu non erit iam finis, sed medium. Et excedantur fines particulares, & proximi præter vltimum, veram habentes rationem finis in actibus, vel intentionibus particularibus, in quib. non ordinantur actu in vltimum, licet ex se sint ordinabiles.

Ad formam igitur argum. concedenda est maior, quod finis sit per se appetibilis, sed minor distinguenda, quod omnis finis particularis ordinetur ad vltimum, nam de actuali ordinatione neganda est, de potentiali verò, aut aptitudinali concedenda, quæ non tollit eos esse per se appetibiles in actibus particularibus, & propter alterum, ad quem actu ordinentur, quod satis est, vt ab vltimo distinguantur, & ideò finis in vtrumque, tanquam in membra distincta potuerit diuidi ab Aristotele.

Tertium dubium est, quod quæstio ipsa proposuit, an finis sit vera causa rea- 13
lis, & Physica, & videtur non esse, propter hæc duo argum. primum, quia principium est quid superius respectu causæ; ergo benè sequitur, quod si aliquid non est principium, non sit causa, sed finis non est principium; ergo neque causa. Probo minorem, quia principium, & finis opponuntur; ergo pugnat cum ratione finis ratio principij, & ideò non potest ei conuenire. Secundò, quia esse actu causam præsupponit actualem existentiam, quod enim non est, non potest esse actu causa, sed finis, dum mouet, & causat, non habet actualem existentiam, ergo non potest esse causa realis, & Physica, sed ad summum erit moralis. Prob. min. in sanitate,

à qua

à quo mouetur infirmus, tanquam à fine, & cuius gratia sumit medicamenta, dum adhuc non est, & dum aliquando, nec futura est; ergo non potest esse causa realis, & Physica, & dum iam est, potius est effectus causæ efficientis, quam causa: cum tamen ratio effectus pugnet cum ratione causæ, præsertim finalis, quæ est omnium prima, vt videbimus.

14 Conclusio tamen vera, & tenenda est, quod finis sit vera causa, non solùm moralis, sed realis, & Physica, ita Aristot. expresse 2. lib. Phys. cap. 3. & 2. lib. Met. cap. etiam 3. Ita etiam Plato in Phœdone secutus in hac re Socratem, quem ipse refert, ita etiam vniuersa schola. Et probatur ratione primò, quia agens Physicum, & reale, non temerè, neque casu agit, sed gratia alicuius; ergo proprius effectus eius alicuius gratia productus erit, quare sicut realiter, & per se respicit causam efficientem, & per se dependet ab illa, sic realiter, & per se respiciet illud, cuius gratia productus est, per seque dependebit ab illo, sed id, à quo per se, & realiter dependet effectus, est causa realis, & per se eius; ergo id cuius gratia effectus fit ab agente est causa realis, & Physica eius, & hoc est finis, vt patet ex definitione eius ab Aristot. tradita, nempe, *cuius gratia aliquid fit*; ergo finis est vera causa realis, & Physica. Secundò, probatur euidenter experientia in agentibus liberis, homines enim humano modo operantes aliquem finem sibi præstituunt, in quem dirigunt proprias operationes, vt patet, dum quis infirmatur, vel ad conseruandam salutem aliquid facit, in vtroque enim casu plura adhibet media ad consequendam, vel conseruandam sanitatem; ergo verè, & realiter mouetur ab illa; cum gratia illius hæc omnia faciat. Prob. consequen. quia hæc motio, & hæc tendentia, non est Phantastica, vel imaginaria, sed vera, & realis; ergo sanitas, cuius gratia mouetur, & operatur, veram, & realem causalitatem finalem habet.

Et ad primum argum. distinguenda est minor, quod finis nõ sit principium, nam finis duobus modis accipitur, in intentione, vel apprehensione, & hoc modo ita est primum, vt efficientem ipsum præcedat ordine naturæ: cum illum moueat, & excitet ad agendum. Secundò consideratur in executione, & hoc modo posterior est omnibus causis, quia omnes causalitates earum terminat, & ex his duabus rationibus finis, prior est potissima eius, & ex hac habet esse principium, & primum respectu aliarum causarum, & ex eodem habet esse causam. Quæ ratio causæ non tollitur, per rationem effectus, quam habet aliquando, vt consideratur in executione, hanc tamen rationem effectus propriè, & formaliter loquendo tantum habet finis, cuius, non finis, cui, vt ex præcedentibus diuisionibus est manifestum. 15

Secundum argum. de solo fine, cuius, difficultatem habere potest, nam finis, cui, semper præsupponitur existens, vt homo respectu curationis, & Deus respectu nostrarum operationum. Finis verò cuius effectus esse solet per actionem efficientis productus, & ita mouet, non vt est in re, sed in apprehensione, vel intentione, sed existentia duob. modis consideratur, vt in actu, vel vt in potentia, & finis, cuius, dum mouet efficientem, & propriam exercet causalitatem, non habet existentiam actualem, sed solum in potentia, quæ sufficit, vt sit actu causa finalis, realis, & Physica quamuis non sufficiat, vt aliquid sit causa efficiens, materialis, aut formalis. Et ratio huius differentiæ est, quia secundum modum causandi requiritur modus essendi causæ, ad modum autem causandi efficienter, cum sit per actualem actionem actu egredientem

tem ab agente, tanquam ab actuali principio, requiritur actualis existentia: cum non egrediatur realis actio, nisi à principio habente actuale esse. Et longè clarius est de materia, & forma cum sint partes essentiales, & actuales compositi. Modus autem causandi finalis causæ valdè diuersus est, non est enim per actionem actu, & proximè à fine egressam, sed solum procedentem ab eo, tanquam mouente, & excitante efficientem causam, à qua proximè egreditur, & id quidem per apprehensionem, ad excitandum verò hoc modo non requiritur actualis existentia, sed sufficit virtualis, cum reali apprehensione actualis secundum esse possibile, nam, vt iam existens actu mouere non posset, cum non moueatur infirmus ad consequendam sanitatem iam existentem, sed possibilem vt patet. Et cum modus iste agendi sit realis, licet alterius rationis à modo agendi causæ efficientis sufficit ad constituendũ finem veram, realem, Physicã, & actualẽ causam.

QVAESTIO II.

Quænam sit ratio obiectiua constituens finem in ratione finalis causæ.

16 DVOBVS modis considerari potest causa, vt in potentia, vel, vt in actu, aut in actu primo, vel, vt in actu secundo, nam actum primum vocauit Aristoteles rationem, seu virtutem operandi, actum verò secundum operationem ipsam 1. libro de anima in principio. Et in quibuscunque generibus causarum distinctæ rationes ponuntur, per quas causa illius generis dicatur talis in actu primo, & in actu secundo, vel in potentia proxima, & in actu. Gratia exempli. In efficiente, vt in igne ponitur potentia, seu virtus calefaciendi, qui est calor, per quam dicitur causa calefactionis in actu 1. vel in potentia proxima, & deinde actio ipsa calefaciendi, per quam dicitur causa in actu 2. & ideò hæc vocatur causalitas, & illa potest vocari causabilitas (vt sic loqui liceat) & in cæteris causis præter finem manifesta est ratio causabilitatis, & solum disputatum est de causalitatibus, in quibusnam ponendæ sint. In causa verò finali neutrum est manifestum, sed de vtroque disputandum est, & primo de ratione causandi eius in potentia proxima, seu in actu primo, hoc est de causabilitate in hac quæstione, in secunda verò de ratione causandi in actu. 2. quæ vocatur causalitas, & quia causalitas finis exercetur per se primo circa voluntatem, quæ dicitur appetitus rationalis, & appetitus mouetur à fine per modum obiecti apprehensi, vel cogniti à potentia cognoscitiua, ratio causandi finis in actu primo, siue causabilitas obiectiua est, & vocari potest appetibilitas, quærimus, quæ sit ratio appetibilitatis in fine, ratione cuius mouere potest appetitum, vel voluntatem, & sub qua appetitus ipse in eundem finem tendit, nam actus appetitus tendentia vocatur propriè, cum in obiectum tendat per modum inclinationis, ac si de obiecto intellectus quæramus, quæ sit ratio obiectiua, per quam aliquid dicitur intelligibile, & mouere potest intellectum, ratio entitatis, aut veritatis.

Triplex autem ratio appetibilitatis potest considerari in fine. Prima vniuersalissima, & quasi communis bono, & malo, atq; vtrumq; comprehendens. Secunda minus vniuersalis, non communis bono & malo, quia malum fortè, vt malum non est appetibile, sed communis tantum bono, & indifferenti. Tertiò magis adhuc specialis, quæ conuertatur cum bono, ita vt finis dicatur appetibilis, & motiuus voluntatis per bonitatem. 17

Et iuxta has tres considerationes appetibilitatis tres sunt opiniones. Prima tenet ra-

net rationem obiectiuam, per quam finis est causa in actu primo esse appetibilitatem communem bono, & malo, quam videtur tenere Scotus in primo d. 1. q. 4. & in 2. d. 43. qu. 2. quibus locis asserit voluntatem non solum tendere in bonum sub ratione boni, sed etiam in malum, sub ratione mali, quod si ita est, ratio cõmunis, & adæquata, per quam mouet voluntatem: erit ratio appetibilis vtrique communis. Quod tenuit etiam Ochamus in 3. q. 13. dub. 3. Probatur primo, quia eadem est potentia contrariorum, sicut eadem scientia, vt eadem potentia visiua versatur circa album, & nigrum, sed bonum & malum sunt contraria; ergo eadẽ voluntas, quæ versatur circa bonum, debet etiam versari circa malum: vnde ratio obiectiua adæquata finis erit appetibilitas vniuersalis comprehendens bonum, & malum. Secundo, quia duplex est actus voluntatis, amor, & odium, & ille versatur circa bonum, iste vero circa malum, ergo vtrunque comprehenditur sub obiecto adæquato voluntatis, quod est finis, quare ratio obiectiua eius erit appetibilitas communis, bono, & malo. Quod præsertim verum esse intelligitur, si consideremus, peccata quædam fieri ex ignorãtia, alia ex passione, & alia ex malitia, vt docet D.Th. 1.2. q. 76. 77. & 78. & cum eo omnes. Peccatum vero ex malitia illud vocari, quod committit homo videns obiectum, circa quod peccat, esse malum; ergo in tali peccato tendit volũtas in malum sub ratione mali, quare obiectum eius adæquatum erit appetibile, vt commune bono, & malo, & hæc etiam appetibilitas vniuersalis vtrunque comprehendens, erit ratio obiectiua finis, per quam dicitur causa in potentia proxima, vel in actu primo.

18 Secunda opinio tenet hanc rationem motiuam voluntatis in fine non comprehendere malum, sed bonum tantum, & indifferens, quia putat malum sub ratione mali nõ esse appetibile. Probatur hoc argumento, non solum dantur fines boni & mali, sed etiam indifferentes, vt si aliquis velit exire in agrum, non intendens in hoc aliquid bonum, nec malum, sed obiectum hoc, vt secundum se est indifferens, sed malum, vt malum non est appetibile, nisi sub aliqua ratione apparentis boni, vel indifferentis; ergo appetibilitas finis solum comprehendit bonum, & indifferens. Maior euidens est apud omnes, quod dentur actus indifferentes secundum speciem, & plures tenent, etiam dari in exercitio, ita vt aliquis hunc, vel illum actum exercere possit, qui non habeat bonitatem, vel malitiam, sed indifferens sit, etiam in indiuiduo. Minorem verò probo, quia in malo, vt tali cognito, nulla datur ratio conuenientiæ, respectu appetitus, vel appetentis, sed omnib. modis est disconueniens, sed appetibilitas præsupponit conuenientiam, vt ex se est manifestum; ergo malum, vt malum nullam habet appetibilitatem, nec proinde potest comprehendi sub ratione obiectiua finis.

Tertia opinio communis est, & vera. 19 Quod ratio appetibilis, per quã finis dicitur motiuus voluntatis, & per quã constituitur, vt causa finalis, in actu primo, non sit communis bono & malo, nec bono, & indifferenti, sed cum bonitate conuertatur, imò sit ipsamet ratio bonitatis. Hæc est expressa sententia Arist. in hoc 2. lib. Phys. cap. 3. text. 31. 5. Met. cap. 2. & 1. Ethic. cap. 7. quib. locis affirmat finem & bonum conuerti, imò esse idem. Et D.Th. 1.2. quæstione quinta, artic. 4. Alensis etiam 1. p. qu. 12. Memb. 3. & q. 34. Memb. 1. quos sequitur tota ferè schola. Probatur aduersus primam sententiã ex communi illo axiomate. *Nemo intendens ad malum opera-*

operatur. Quod tanquam verum, & necessarium recipiunt sancti Patres, Dionys. de diuinis nominibus cap. 4. D. August. 2. lib. Confess. cap. 6. & 8. Greg. Nissen. lib. de Opificio hominis cap. 20. Damasc. lib. 2. fidei cap. 21. & omnes ferè Scholastici, in 2. d. 42. illudque acceperunt ex Aristotele, primo lib. Ethic. cap. 1. Ex quo euidenter sequitur, quod nemo appetat malum sub ratione mali, nec vt tale sit vllo modo appetibile, quare appetibilitas, per quam mouet finis, nõ comprehendit malum, vt asserit prima opinio. 2. quia voluntas est potentia cœca, & ideò non potest tendere, nisi in illud, quod sibi proponitur cognitum ab intellectu; sed intellectus non potest ei proponere malum sub ratione mali; ergo nec voluntas potest illud, vt tale appetere. Probatur minor, quia inter potentiam, & obiectum euidens, & necessaria reperitur correspondentia conuenientiæ, ita, vt obiectum sit conueniens potentiæ, verum enim conueniens est intellectui, & visibile conueniens visui, sicque de cæteris, sed malum, vt malum non potest esse conueniens voluntati, imò nulli potest esse cõueniens; ergo nec potest tendere in illud tanquam in obiectum, & ideò nec erit in eo vlla prorsus ratio appetibilitatis, per quam mouere possit voluntatem, nec comprehendetur sub ratione finis obiectiua, per quam sit causa in actu primo.

20 Probatur deinde contra secundam opinionem, quod nec ratio obiectiua finis possit esse appetibilitas comprehendens indifferentia, quia appetitus naturaliter procedit ab essentia aut natura ipsius rei, tanquã à principio, ergo non inclinat nisi in illud, quod est conueniens eidẽ naturę, sed id, quod est indifferens nullam habet conuenientiam respectu eiusdem naturæ quia indifferens vt tale, nec est conueniens, nec disconueniens; ergo nec habet vllam rationem appetibilis, probatur euidenter consequentia, quia appetibilitas oritur ex conuenientia. Secundum, quia sicut intellectus se habet ad verum, & falsum, sic voluntas ad bonum, & malum, sed intellectus non potest operari circa obiectum indifferens ad verum, vel falsum, quia nec potest habere assensum, nec dissensum circa illud, nam veris solis assentitur, falsis verò dissentitur; ergo nec potest habere rationem obiectiuam intellectus, & consequenter nec rationem obiectiuam voluntatis illud, quod indifferens est ad bonum, & malum.

21 Ad primum argum. Respond. distinguendo maiorem, quod eadem potentia sit contrariorum, nam duplici ratione possunt se habere contraria in ordine ad potentiam, quia vel vtrumq; dicit rationem positiuam conuenientiæ, & ideò positiuè conueniunt sub ratione vniuersali obiectiua eiusdem potentiæ, quæ ideò per actum positiuum tendit in vtrumque tanquam in sibi conueniens, & tunc non sunt formaliter contraria respectu eiusdem potentiæ, sed solum materialiter, vt album, & nigrum respectu visus. Alio modo se habent tanquam opposita formaliter respectu eiusdem potentiæ, quia non dicunt conuenientiam respectu illius, vel naturæ, à qua procedit, sed vnum eorum est ei conueniens, alterum verò disconueniens, & ita se habent verum & falsum respectu intellectus, & bonum & malum respectu voluntatis, à quibus non respicitur vtrumq; per actum positiuum, quia non habet vtrumque positiuam conuenientiam respectu potentiæ, sed vnum tantum, nempe verum respectu intellectus, & bonum respectu voluntatis, sed quod conueniens est tantum, circa illud, vero, quod est disconueniens, solum versatur potentia per negationem, vt intellectus circa falsum, per dissensum & voluntas

luntas circa malum, non per actum appetendi, aut volendi illud, sed per negationem, quam ideò vocamus nolitionem vel fugam. Ex quo intelligitur potentiam non versari circa vtrumque contrarium, quia positiuam rationem sui obiecti contineat, sed circa vnum tantū eorum, circa aliud verò solum refugiendo illud, tanquam sibi disconueniens, & ideò non sequitur, quod ratio obiectiua adæquata eius vtrumque comprehendat, sed vnum tantum, aliud verò non contineri sub ea, sed solum ab ea respici ratione contrarietatis formalis, & ideò non per respectum positiuum, sed quasi per negationem conuenientiæ, cum quo stare potest, quod conuertatur simpliciter cum altero, & solum illud dicatur respicere, & ita appetibilitas finis, per quam motiuus est voluntatis, & causa finalis in actu primo, cum bonitate conuertitur, & illam tantum respicit.

22 Ad secundum respondetur distinguendo etiam antecedens, quod duplex sit actus voluntatis, nempe amor, & odium, nam vterque non est actus appetitionis, aut volitionis, nec tendentiæ in obiectū, sed solus amor, odium verò potius vocatur fuga, aut nolitio, & ideò quasi negatiuus actus est, non positiuus, vnde ex eo non sequitur, quod malum comprehendatur positiuè sub obiecto voluntatis, aut quod ei conueniat ratio obiectiua finis, sed solum, quod per quandam negationem disconuenientiæ.

Ad argum. secundæ opinionis, etiam est distinguenda maior, quia ratio boni dupliciter sumi potest. Primo pro vniuersalissima comprehendente bonitatē naturalem, & moralem, & bonitas naturalis sumitur ex conuenientia cum natura, bonitas verò moralis ex conuenientia cum recta ratione. Secundò potest sumi pro sola bonitate morali, & hoc secundo modo sumpta bonitate, dantur obiecta indifferentia, quæ nec bona sint, nec mala moraliter, & ex consequenti actus, ex sua specie indifferentes, & etiam in indiuiduo (vt Scoto, & alijs placuit) quamuis secundum opinionem D. Thom. longè probabiliorem, non possint in particulari exerceri, sine bonitate, aut malitia morali: sed sumpta bonitate primo modo non datur aliquid indifferens, quia non videtur possibile obiectum abstrahi ab aliqua conuenientia saltem naturali, vtilis, aut delectabilis. Quod si aliquis velit adhuc abstrahi posse, tunc dicendum est obiectum sic abstractū non posse mouere voluntatem, quia non continet vllam rationem appetibilitatis, sicut neque continet vllam rationem conuenientiæ.

Et si aliquis dicat actum voluntatis alium esse intentionis, & alium electionis, & illum versari circa finem, hunc verò circa media, tunc ergo, vel electio versatur circa bonum, vel non, & si versari circa bonum concedas, cum non versetur circa finem, sed circa media, non conuertetur bonum cum fine, nec bonitas cum ratione finis obiectiua, si verò nō versatur circa bonum, iam erit vniuersalior bonitate ratio obiectiua voluntatis. 23
Respondeo electionem imprimis versari circa vtile formaliter, quod bonū saltem naturæ est, deinde etiam versatur circa bonitatem finis deriuatam ad media, quæ non appetuntur, nec sub electione cadunt, nisi, vt participant bonitatem finis, & ideò etiā electio pertinet suo modo ad finem, vt ratio boni semper cum fine conuertatur, atque etiam cum appetibilitate, & hæc sit adæquata ratio obiectiua finis, per quam est motiuus voluntatis, & causa finalis in actu primo, aut in proxima potentia.

QVAESTIO III.

Quenam sit causalitas finis.

IAm inquirimus quid sit illud, per quod finis est causa actualis, hoc enim vocatur causalitas in titulo quaestionis.

Prima opinio est Caiet. qui tria distinguit in fine, sicut in agente. In agente quidem datur ratio, seu virtus agendi, per quam dicitur agens in actu primo, vt in igne calor in se existens, datur effectus ab eo procedens, nempè calor productus ab eo in ligno, & datur tertium, quod est, quasi medium inter vtrumque, nempè actio, per quam constituitur actu causa. Ita in fine datur ratio obiectiua finalizandi, per quam mouet volūtatem, quae est bonitas, datur effectus gratia finis productus ab agente & datur finalizatio actualis, per quam est causa finalis actualis, & duo priora distinctè cognoscuntur, à nobis, sed finalizationem non cognoscimus distinctè, sed solum eam nominamus cōfusa quadam ratione dicentes esse id cuius gratia aliquid fit. Et ideò nec distinctè cognoscimus, quid illa sit, vel in quo sit ponenda, sed hoc in particulari ignoramus. De hac tamen sententia, non est curandum, quia cum in particulari non explicet, quae sit causalitas finis, de qua procedit quaestio, nec pro vera eam possumus recipere, nec pro falsa refutare, sed omittenda est.

Et ad secundam opinionem procedendum, quae asserit causalitatem finis praecedere actionem agentis, qui est voluntas & consistere in motione metaphorica, qua bonū quasi allicit ad se voluntatem, & attrahit, vt in ipsum tendat, vocatur autem haec motio metaphorica. quia non fit per aliquid reale, & physicū impressū voluntati ante actionem eius, sed in eo solum consistit, quod est finem apprehēsum se exhibere praesentem voluntati, & quasi offerre ei bonitatem propriam, & quasi inuitare, & allicere illam ad amorem: vnde nomine attractionis vocari solet, non verae, & realis, sed quasi affectiuae & ideò metaphoricae. Ita Conimbricenses in hoc lib. cap. 7. q. 21. ab alijs vero defenditur haec sententia alio modo, quia per hanc motionem, aut excitationem voluntatis ponunt aliquid reale, saltem intentionale imprimi voluntati à fine: & in hac impressione, siue in reipsa impressa actionem voluntatis praecedente consistere causalitatem finis. Et probatur testimonio Arist. 1. lib. de Gener. cap. 7. & D.T. 1, 2. q. 1. ar. 1. quibus locis videntur explicare causalitatē finis per actualem motionem, & excitationem agentis.

16 Sed probatur ratione primò, quia bonitas finis apprehēsa statim, ac repraesentatur voluntati, excitat illam. & ad sui amorem attrahit, hāc autem attractionē, & excitationem sequitur actualis amor, qui est propria actio ipsius agentis, nempe voluntatis: ergo attractio ipsa praecedit actionem ordine naturae: cum sit excitatio ad illam, sed repugnat intelligere finem actu excitantem, & attrahētem ad se voluntatem, quin intelligatur actu causare amorem, quantum est ex parte sua, & ideò quin intelligatur actu finalizare, & causare: in tali igitur excitatione, & attractione praecedente actionem ponenda erit causalitas finis. Secundò, quia duo solum officia habet finis circa agentem, nempè mouere ipsum ad agendum, & terminare actionē eius, sed causalitas finis non potest esse terminatio posterior actione; ergo erit motio, eadem actione prior. Probatur minor, quia officium terminandi est posterius natura actione, quod adeò verum est, ac necessarium, vt finis secundum rationem termi-

nandi

nandi sæpe sit effectus productus per actionem, ergo est posterius causalitate eiusdem finis. Probatur euidenter consequentia, quia actio procedit à causa actuali; ergo præsupponit illam, & ex consequenti causalitatem eius, per quam constituitur actu causa.

27 Hæc tamen sententia in vtroque sensu videtur contraria doctrinæ Arist. & D. Th. atque etiam rationi. Probo primum, quia Aristo. expresse ponit causalitatem finis, circa actionem ipsam agentis versari, sed hæc sententia ponit eam in aliquo præcedente actionem, non solum ordine naturæ, sed etiam tempore, quia fieri potest, & sæpe fieri videmus, voluntatem etiam excitatam à fine, non moueri, neque exire in actum amoris; ergo causaltas finis secundum hanc sententiam non est circa actionem agentis: cum sæpe ponatur non posita vllo modo, nec subsecuta actione. Et D. Th. q. 5. de Potentia art. 1. & q. 22. de veritate art. 2. causalitatem finis expresse ponit in actione ipsa voluntatis his verbis, *Sicut influere causæ efficientis est agere, ita influere causæ finalis est appeti, seu desiderari.* Hæc autem opinio in vtroque sensu ponit eam præcedentem actionem, & aliquando sine illa, ergo in doctrina D. Th. non videtur posse sustineri.

28 Sed probatur ratione non esse veram in primo sensu, quia cum finis sit causa realis, & non semper sit actu causa, per aliquid reale nouum, & ab eo distinctum debet constitui actu causa, & ideò causalitas eius aliquid reale nouũ esse debet, quod nunc habeat, dum est actu causa, & prius non habebat, dum actu non causabat, sed nihil reale nouum potest ponere hæc sententia in primo sensu intellecta, ergo nec vera esse poterit. Minorem sic probo, vel hoc reale nouum est in voluntate à fine impressum, vel in ipso fine, impressum voluntati non admittit primus sensus, sed nec potest esse in ipso fine, nã finis dum actu excitat voluntatem, nihil reale nouum habet, præter esse cognitum, per quod est præsens voluntati, quod est sola denominatio extrinseca, de qua euidens est, quod non sit causalitas eius. Et si dicas hoc nouum habere, quod est exhibere propriam bonitatem voluntati, & eam allicere, aut attrahere ad sui amorem, quod antea non præstabat. Nihil valet quia eodem modo procedit contra hoc argumentum, nam totum hoc non est aliud, quam præsentia eius obiectiua, nihil prorsus addens supra bonitatem eius apprehensam, & ex consequenti præter potentiam proximam causandi; ergo non est aliquid reale nouum, per quod possit esse actualis causa. Probatur consequentia, quia quousque voluntas obiectiuè inuitata & attracta elicit actũ intentionis, nullum actualem concursum adhibet finis, quare neque ante actionem poterit esse causa in actu secundo, sed solum in actu primo, quemadmodum neque agens ex eo, quod est præsens passo: dicitur actu causa, sed solum dum actu operatur circa idem passum. 19

Secund. si præsentia obiectiua finis, per quam excitat voluntatem ad sui amorem, est causalitas finis, cum possit præcedere actum voluntatis, non solum natura, sed tempore, vt contingit, quando voluntas non elicit actum amoris, vel illum suspendit pro aliquo tempore, sequitur dari causam actu, sine effectu, & finalizare finem, dum nihil gratia eius fit, quod patet esse falsum, quare repugnat causalitatem finis præcedere actionem voluntatis.

20 Probatur deinde falsam esse eandem sententiam secundo modo intellectã, de impressione actuali in voluntate actionẽ

præcedente, in qua consistat causalitas finis, quia si causalitas finis sit aliquid impressum voluntati ante actionem eius, vel illud imprimitur ei à fine, vel à seipsa; vtrumque est impossibile; ergo talis impressio impossibilis erit. Probatur minor, quia non potest fieri talis impressio, nisi per aliquam actionem: cum id quod imprimitur, sit aliquid reale nouū, quod necesse est produci per aliquam actionē realem, & ab aliquo agente reali, sed voluntas nullam habuit actionem: cum talis impressio ponatur prior natura actu eius; ergo non potest voluntas sibi illud imprimere ante actionem propriā, imo neque vllo modo, quia cum omnis actus voluntatis sit tendentia in obiectum, nihil circa seipsam directè, & per se operatur, sed nec potest illud esse impressum à fine, quia finis, vt finis non agit, sed est id cuius gratia operatur agens, alioqui finis vt finis esset causa efficiens, per veram & realem actionem, quod repugnat. Probatur consequentia, quia talem impressionem non potest causare, nisi sub ratione finis: cum per eam constituatur in ratione actuali finalis causæ.

30 Secun. igitur sententia est communis, & vera, quod causalitas finis non sit aliquid præcedens vllo modo actionem voluntatis, hoc est, nec tempore, nec natura nec etiam sit aliquid consequens actionem, & ideo posterior illa, sed esse actionem ipsam, in quantum gratia finis elicita, aut producta à voluntate. Ita expressè D. Tho. vbi supra, cuius verba citauimus aduersus primam opinionem vtroq; modo intellectam, Auicenna 6. lib. Met. trac. 5. cap 5. Alber. Mag. 5. Meta. trac. 1. cap. 3. Alensis 1. p. q. 17. Memb. 3. Herueus quodlib 2. q. 1. & q. 8. §. ad rationes. Soncinas 5. Meta. q. 2. Ochamus in 2. q. 3. art 2. Et probatur ex refutatione alterius opinionis hoc modo, causalitas finis debet esse aliquid reale nouum, atque distinctum ab eo, & à voluntate: cum cōstet vtrumque dari, sine causalitate, dum finis non mouet actu voluntatem, sed hoc reale nouū non potest esse aliquid præcedens actionem eiusdem voluntatis, quia ante actionem nihil est factum gratia finis, neque etiam fit, vt probatum est aduersus aliam opinionem vtroque modo intellectam; ergo repugnat, quod ante actionem voluntatis præsupponatur finis, vt actu causa. Neque potest esse aliquid posterius actione voluntatis: cum hæc præsupponat finem, vt actu causam, cuius gratia elicita est à voluntate; ergo debet esse aliquid simultaneum actioni, nihil autem simul cum actione intelligi potest ab eadem actione distinctum: ergo causalitas finis erit actio ipsa, prout gratia finis elicitur.

31 Sed aduersus nostram sententiam potest, sic argu. finis mouet, & attrahit voluntatem ad sui amorem, & hęc attractio est realis, & præcedens amorem eius, vt ex se est manifestum, nec potest fieri, nisi à fine, vt ab actuali causa; ergo ante actionē voluntatis intelligitur finis, vt causa actualis, & ex cōsequenti causalitas eius, quare non potest in actione consistere. Quod præsertim verum est, ac necessarium, quia finis est prima causa omnium, ergo causalitas eius præcedit omnes causalitates aliarum ordine naturæ, quare prior erit actione, quæ est causalitas agētis, falsum igitur erit, quod actio eadē sit causalitas finis, sed distinctæ causalitates his causis adeo diuersis tribui debēt, quia repugnat diuersas causas actuales constitui per eandem causalitatem. His autem respondeo, veras esse omnes has locutiones, quod finis moueat voluntatem, quod eam attrahat, eam alliciat, & inuitet ad amorem, sed per eas non significari aliquam actionem, vel impressionem eiusdem finis circa voluntatem, sed solum obiecti-

obiectiuam motionem, & attractionem, & vt sic loquamur, non significant motionem, & attractionem in actu secundo, sed solum in actu primo, & quasi in suo principio, proximo tamen respectu conuersionis eius per amorem. Hæc autem motio & attractio obiectiua, & in actu primo, quæ principium est actualis attractionis per actualem amorem, solum cōsistit in ostensione bonitatis eiusdem finis, cuius gratia voluntas obiectiuè ab ea attracta & quasi allecta mouetur ad amorem, & elicit actum eius, vnde nihil reale est præter finem ipsum cognitum, & per cognitionem ostensum voluntati.

32 Et ex hoc intelligitur hanc motionem, & attractionem, nec esse aliquid procedens à fine, nec impressum voluntati, sed nec procedens ab ea, vt ab actuali causa, imo nec præsupponere illā, vt actu causam, sed solum vt causam in actu primo, ex qua tamen proximè sequitur actus secundus, qui est actio ipsius voluntatis excitatæ, & attractæ, obiectiuè ab eadē bonitate, vt ei ostensæ per cognitionem, à qua actione, in quantum gratia eiusdem finis facta constituitur idem finis in ratione actualis causæ, prius tamen natura, quam constituatur efficiens, vt actu causa ab eadem actione, quia prius est, quod actio fiat gratia finis allicientis, quā quod procedat effectiuè ab agente, nam vera est causalis hæc, quia finis mouet voluntatē, & eam attrahit obiectiuè, voluntas ipsa producit effectiuè actum amoris, è conuerso verò falsa, quia voluntas elicit actum amoris, mouetur, & attrahitur obiectiuè à fine; ergo hoc potius est causa illius, & ideo prius natura est, quod actio procedat à volūtate; vt mota à fine, quā, vt à causa efficiente, & ita eadem actio, vt procedens à fine, prior natura est seipsa, vt procedente à causa efficiente, cum hoc, quod est procedere à fine, sit causa procedendi ab efficiente, quod sufficit, vt causalitas finis sit prior natura cæteris causalitatibus aliarum causarum. Nec tādem repugnat, quod diuersæ causæ constituantur actu causæ per eandem rem diuerso modo consideratam, sicut non repugnat, quod idem effectus realis procedat ab eis sub diuersis considerationibus, & omnes simul concurrāt ad illum producendum, per modos causandi adeò diuersos. Neque aliquis vnquam negauit, quod causa efficiens, & finalis concurrant ad eandem actionem per suos modos causandi diuersos.

Et si tandem dicatur actionem esse effectum finis; cum verum sit ac necessariū gratia eius esse factam, & ideo non posse esse causalitatem eius, quia effectus præsupponit causam actu, & ex consequenti causalitatem eius. Respondeo actionem non fieri, nec esse effectum propriè loquēdo, sed medium per quod effectus fit, & quasi fieri eius, quare eum præcedit ordine naturæ. Ideo potest esse causalitas finis, sicut potest esse causalitas efficientis, & effectus cum sit posterior natura eadem actione, potest præsupponere finē constitutum per eam in ratione actualis causæ. 33

Ad testimonium Aristotelis, & D. Tho. Respondetur vtrumque explicare causalitatem finis per actualem motionem, & excitationem agentis, quæ est actio ipsa voluntatis, in qua verum est consistere causalitatem finis.

Ad primum argu. concedenda est maior, quod bonitas finis apprehensa statim ac repræsentatur volūtati, excitet illam ad amorem obiectiuè, & tāquam in principio ipsius amoris, & ideo verum est, quod hanc excitationē obiectiuā sequatur amor actualis, quem excitatio ipsa præcedit, sed negāda est minor, quod repugnet intelligi finem excitare volun-

tatem ad amorem, quin sit actu causa, nam ad excitationem obiectiuam, & in actu primo, atq; proximo respectu actionis voluntatis satis est esse etiam causam in actu primo, nec requiritur in actu secundo, quia non intelligitur finis actu finalizare, nisi dum actu appetitur, ac desideratur, vt expresis verbis asseruit D. Thom. & ideò, nec intelligitur actu causa, nisi per actionem amoris, vel desiderij elicitam ab eadem voluntate, vt efficiente gratia eiusdem finis. Ad secundum neganda est consequentia, quod actio procedat à fine, vt à causa actuali; sed procedit ab eo, vt causa in actu primo, & constituit eum causam finalem in actu secundo, sicut etiam diximus procedere ab efficiente primo modo, & constituere eum actu causam secundo modo.

QVAESTIO IV.

An esse cognitum sit conditione necessaria, sine qua finis nullo modo posit propriam causalitatem exercere.

34 IN duabus quæstionibus præcedentibus definitum est bonitatem esse rationem obiectiuam finis, per quam mouet voluntatem, & causa finalis est in actu primo, & actionem eiusdem voluntatis in quantum fit ab ea gratia eiusdem finis esse causalitatem eiusdem per quam constituitur in ratione actualis causæ, nunc autem quærimus, an esse cognitum ab intellectu sit conditio necessaria ad exercendã propriam causalitatem, ita vt incognitus nõ posit mouere voluntatem, neque hanc in eum tendere. Sed potest habere duplicem sensum quæstio, primum, an naturaliter hoc sit posibile, secundum, an saltem posit fieri per potentiam Dei absolutam, & in primo sensu omnes conueniunt, finem non posse mouere voluntatem nisi cognitum per intellectum, neq; hanc in eum tendere. Quod docuit expresè D. August. 10. lib. de Trinitate cap. 1. & 2. his verbis. *Prorsus incognitum amare nullus potest* D. Greg. lib. 5. moralium ca. 15. & lib. 23 cap. 1. D. Ber. lib. 12. de interiori domo cap. 18. & 19. & lib. de gratia, & libero arbitrio in principio, D. Ansel. in monologio cap. 48. idem sentiunt Scholastici omnes præsertim D. Thom. 1. p q. 82. art. 4. & 1. 2. q. 3. artic. 4. ad 4. & q. 9. art. 1. à quibus vulgatum illud recipitur. *Nihil volitum, quin præcognitum.* Et probatur ex natura voluntatis duo habentis, nempe, quod sit cæca potentia, & quod sit appetitus rationalis, & ratione vtriusque petir, vt à fine apprehenso, vel cognito moueatur. Nam si cæca potentia est, non poterit in suum obiectum tendere, nisi ei ostendatur, ostendi autem est per cognitionem ei repræsentari; ergo natura eius postulat, vt in finem cognitum tendat. Præterea, si appetitus rationalis est, ratione duci debet in suis actibus, sed ratione duci est, quod in obiectum cognitum per rationem feratur; ergo cognitio necessaria conditio est, vt finis eam moueat, & propriam causalitatem circa eos exerceat.

In 2. autem sensu, an per potentiam Dei absolutam fieri posit, vt voluntas tendat in finem, non conueniunt omnes, sed prima opinio tenet posibile esse, quod voluntas in incognitum tendat, & ab illo moueatur. Ita sentit Palud. in 4. d. 49. qu. 1. artic. 2. num. 29. quem videntur sequi Greg. ibidem, & Ochamus. q. 77. art. 7. & 15. & nonnulli ex misticis Theologis asserentib. eos, qui altisimæ contemplationi dediti sunt ad eum perueniire statum posse, in quo voluntas, sine præuia cognitione bonum diligat. Prob. hoc argum. finis non mouet voluntatem, nec a- 35

ctus

ctus eius finalizat per cognitionem, tanquam per rationem formalem obiectiuã, vt quæst. sequenti ostendetur; cognitio verò solum est conditio necessaria, vel causa sine qua non, sicut ex parte causæ efficientis approximatio eius ad passum, sed probabile est hanc conditionem approximationis supplere posse Deum in causa efficiente, ita vt operetur circa passum distans; ergo eandem supplere poterit in causa finali, ita vt voluntas tendat in finem incognitum, quod est quasi tendere in obiectum non approximatum. Et vniuersaliter videtur concedendum posse Deum supplere omnes conditiones, sine quib. non fit aliquid, quia istæ non essentiales ad agendum. Communis tamen, & vera sententia tenet contradictionem implicare, quod voluntas tendat in bonũ prorsus incognitum, quam videtur insinuare D. Tho. vbi supra, & eam expressè tenent Henric. quodlib. 1. quæst. 15. Gab. in 2. d. 25. quæst. 1. art. 3. Dionysius Cartusiensis in lib. de laudibus vitæ solitariæ artic. 26. & 37.

36 Et probatur ex intrinseca conditione voluntatis, quæ appetitus rationalis est, sed quemadmodum intrinsecum est rei naturali agere per formam naturalem, & sine illa agere implicat contradictionem eodem modo intrinsecum est appetitui agere, per formam apprehensam, hoc est per conceptum ex cognitione causatum, qui quasi forma eius est repræsentans ei obiectum, a quo moueatur, & in quem tendat, quare implicat contradictionem ferri in incognitum, sicut repugnat operari sine forma sibi conueniente. Cum enim sit cæca potentia, repugnat moueri, vel excitari à bono, aut in illud tendere, nisi ei ostendatur, ostendi autem non potest, nisi per cognitionem. Secundò probatur, quia finis in quem tendere debet voluntas per amorem; aliquando non est in rerum natura, vt de sanitate constat, ad quam mouetur infirmus; ergò non poterit mouere voluntatem, neque hanc in eum tendere, nisi fit in apprehensione intellectus, per quam repræsentetur voluntati, vt possibilis; repugnat igitur ferri voluntatem in incognitum.

Ad argumentum verò distinguenda est maior, quod cognitio finis tantum sit cõditio eius ad causandum requisita, nam duplex est conditio, vna, quæ se tenet ex parte causæ pertinens ad substantiam eius, & hæc censetur intrinseca, altera, quæ nec substantiam agentis, nec passi attingit, & hæc censetur extrinseca, intrinseca conditio est actualis existentia agentis, sine qua agere repugnat, etiam per potentiam Dei absolutam, nam si causa efficiens non habeat entitatem realem actualem, repugnat, quod ab ea egrediatur realis actio, & realis effectus repugnat quod realem, & actualem influxum præstare possit, & sicut se habet respectu efficientis realis existentia extra causas, sic se habet respectu finis realis, & actualis existentia in cognitione, sine qua etiam implicat contradictionem excitare, aut mouere voluntatem, & ex consequenti finalizare actus eius, & esse id cuius gratia ab ea procedant. Nisi enim ostendatur voluntati bonitas finis, ita se habebit, ac si non esset, quantum pertinet ad voluntatem, vt in eam tendat, ergo conditio hæc intrinseca nullo modo suppleri potest. De conditione verò extrinseca, qualis est approximatio agentis ad passum non est certum, quod suppleri possit, sed valde probabile, quod non possit, vt libr. 7. probabitur. 37

38 Supposito igitur, quod necessariò requiratur cognitio, statuendum est, qualis requiratur, & sufficiat. Et imprimis certum est, non sufficere habitualem, quia

nisi actu repræsentetur finis voluntati, nec eam mouere potest, nec voluntas in eum tendere, vt patet in dormientibus. Et probatur ex natura habitus, quæ consistit in inclinatione ad obiectum medio actu; ergo cognitio habitualis deseruire non potest ad mouendam voluntatem, nisi media actuali, quæ ideò necessaria omnino censetur. Sed actualis duplex est, speculatiua, & practica, speculatiua est, per quam non proponitur obiectum sub ratione conuenientis, sed solum cognoscitur secundum propriam naturam, & nudam veritatem, quam ex ea habet, & talis est cognitio huius veritatis, totum est maius sua parte. Cognitio verò practica est, per quam cognoscitur res per modum conuenientis, & illa non mouet voluntatem, quia vt Aristot. docet 3. lib. de anima cap. 9. tex. 42. cognitio practica nihil dicit de prosequendo aut fugiendo, & ideò non est motiua voluntatis. Sed nec sufficit cognitio practica in communi, qualis est de communissimo illo obiecto, bonum est prosequendum, vel malum fugiendum, quia vt alibi etiam asserit Aristoteles, sermones in communi nó mouent, necesse est ergo, vt in particulari proponatur obiectum voluntati, hoc est hic, & nunc, & cum his circumstantijs prosequendum, vel fugiendum, vt ab eo moueatur, & talis cognitio est conditio necessaria, vt propriam causalitatem exerceat finis circa actus voluntatis.

QVAESTIO V.

An finis moueat voluntatem secundum esse reale, vel secundum esse cognitum.

39 EXplicantes in superioribus proprium modũ causandi finalis causæ diximus, non semper esse necessarium, vt finis habeat actualem existentiam extra causas, sed satis esse, vt habeat esse possibile, quod esse possibile, nunc extendendum est ad apprehensionem, ita vt necessarium sit, quod habeat esse possibile secundum veritatem rei, vel vt tale apprehendatur. Hoc enim secundum sufficere probat euidenter experientia: cum videamus moueri hominem, non minus efficaciter ad procurandam sanitatem, nec minus efficaciter applicare media curationis ad illam consequendam, dum naturaliter est impossibilis, ac si possibilis foret: ex eo solum, quod vt possibilis ab eo apprehenditur, nam si apprehendatur, vt impossibilis, non poterit mouere voluntatem ad absolutam, & efficacem intentionem eum assequendi, sed ad summum poterit voluntas, quosdam actus simplicis complacentiæ circa illum exercere, satis est, ergo finem apprehendi, vt possibilem, vt possit mouere voluntatem, & propriã causalitatẽ exercere circa actus eius. Quod cum ita sit, quæritur, an finis moueat voluntatem ratione bonitatis, vel ratione apprehensionis, ita vt cognitio, vel apprehensio sit ratio formalis obiectiua, per quam moueat voluntatem, vel solum conditio, sine qua mouere eam non possit, & ratio formalis mouendi sit entitas realis, vel realis bonitas.

Et prima opinio asserit cognitionem, 40
vel apprehensionem, non solum esse conditionem necessariam ad mouendum, sed rationem formalem, per quam mouet, potius quam bonitatem realem, vnde formaliter mouebit, vt cognitum, potius quam vt bonum realiter. Ita Auicenna 6. lib. suæ Metaphys. cap. 5. Capreol. in 2. d. 15. quæst. 1. artic. 3. ad argumentum Gregorij, Soncin. 5. Metaphys. quæst. 3. Medina. 1. 2. q. 1. art. 1. Probant testimonijs D. Thom. 1. p. q. 80. art. 2. 1. 2. q. 30. artic. 3. ad 2. & quæst. 31. artic. 3. ad 1. quibus locis duo asserit.

afferit. Primum est, quod appetitus rationalis, & sensitiuus sunt specie diuersi, propter diuersas apprehensiones, quas sequuntur, nam rationalis, (qui est voluntas) sequitur apprehensionem intellectus, sensitiuus verò apprehensionē sensus, sed potentiæ distinguuntur specie, per diuersas rationes formales obiectorum; ergo apprehensiones, per quas distinguit has potentias, erunt rationes formales obiectiuæ: per quas bonum mouet diuersum appetitum, & non conditiones tantum. Secundum quod afferit est, idem obiectum diuerso modo apprehensum causare diuersos actus in voluntate, vt si apprehendatur bonū absolutè, causat amorem, si vt absens causat desiderium, si vt præsens gaudium, vel delectationem, sed actus voluntatis non distinguuntur specie, nisi per diuersa obiecta formalia; ergo apprehensio, vel cognitio ratio formalis obiectiua est, & non solum conditio.

Sed probatur ratione, quia illud, quod semper finis postulat ad finalizandum, & sine quo non potest propriam causalitatem exercere, censetur potius ratio formalis obiectiua finis, quam aliud, quod non est semper necessarium, sed sine illo potest eam exercere, sed cognitio semper est necessaria ad finalizandum, & sine bonitate reali potest finis id præstare; ergo apprehensio potius erit ratio formalis mouendi, quam realis bonitas. Probatur minor, quia bonitas realis finis aliquando non est in rerum natura, imò aliquando non est possibilis; ergo non potest finis ratione illius mouere voluntatem, sed ratione apprehensionis.

Secunda opinio tenet, quod quando finis habet actualem existentiam, vel saltem possibilem in suis causis, bonitas eius apprehensa est ratio formalis finalizandi, quando verò prorsus est impossibilis, sed tanquam possibilis apprehenditur, potius mouet, & finalizat ratione apprehensionis, quam ratione bonitatis, itaque apprehensio in hoc casu est ratio formalis mouendi voluntatem, sed in illis solum est conditio. Ita nonnulli ex Modernis. Probatur primò, quia dum finis verè est impossibilis nullā habet veram, & realem bonitatem, per quam possit mouere voluntatem, nisi quam tribuit ei apprehensio; ergo sola apprehensio erit bonitas formalis eius, per quam mouet, & ideò non solùm conditio, sed ratio formalis mouendi. Secun. quia dum finis est impossibilis, nihil reale permanet præter apprehensionem, qua apprehenditur possibilis, per quod possit mouere voluntatem, & esse id cuius gratia operatur agens; ergo vel sola apprehensio tunc est ratio mouendi, vel finis non erit causa realis. Prob. consequentia, quia causa realis esse non potest, nisi ratione alicuius entitatis realis.

Tertia opinio affirmat bonitatem realem finis possibilem vel actu existentem, veram, vel solum apprehensam esse rationem formalem mouendi voluntatem: apprehensionem verò semper esse conditionem tantum. Ita D. Thom. 1. libr. contra gentes cap. 75. & 1. par. quæst. 80. artic. 1. ad primum. Scotus in 1. d. 25. quæst. 2. Gabr. in 1. d. quæst. 5. art. 1. notab. 5. Caiet. 1. 2. quæst. 1. artic. primo, & 1. p. q. 1. artic. 4. Ferrar. 1. lib. contra gentes cap. 44. Ianellus 5. libro, Meta. q. 15. Sotus 2. lib. Phys. q. 3. Tolet. q. 14. Perer. libr. 8. q. 4. Fons. 5. Meta. cap. 2. q. 11. Çonimb. 2 lib. Phys. cap. 7. q. 23. Suar. tom. 1. Meta. disp. 23. sect. 8. & hæc est vera, & tenenda. Prob. 1. ex definitione finis tradita ab Aristot. *Finis est cuius gratia agens mouetur ad operandum, & cuius gratia operatur.* Sed agens non operatur gratia cognitionis, vel apprehensionis, sed bonitatis, quæ est in fine, vel ap- 41

prehenditur in eo; ergo hæc est ratio mouendi,& finalizandi,non illa.

42 Probatur etiam ratione, quia illa est ratio formalis finalizandi ad quam diligendam inuitatur,& attrahitur voluntas, sed non inuitatur voluntas, neque attrahitur ad diligendam apprehensionē, sed bonitatem potius apprehensam;ergo hęc potius est ratio finalizandi, quam illa. Probatur minor, quia infirmus non mouetur, neq; inuitatur ad apprehensionem vel cognitionem sanitatis, sed ad sanitatem ipsam, vt ex se est manifestum; ergo hæc est ratio formalis, per quam mouetur, illa verò solum conditio. Secundò, quia secundum eam rationem formalem mouet finis agentem ad operandum: secundum quam satiat appetitum eius post consecutionem, & qua obtenta quiescit, sed nec satiat appetitu agentis apprehensio bonitatis, nec ea habita quiescit, & vtrumque habet bonitas apprehensa; ergo hæc est ratio formalis,per quam finis exercet propriam causalitatem,& non illa.

43 Sed specialius probatur contra secundam opinionem duabus alijs rationibus. Prima, quia ratio formalis obiectiua cuiuscunque potentiæ semper est eadem, & inuariabilis; cum ab ea sumat suam speciem; ergo ratio formalis obiectiua, per quam finis mouet voluntatem, semper est eadem, probatur euidenter consequentia, quia ab illa sumit suam speciem voluntas, sicut cæteræ potentiæ à proprijs rationibus obiectiuis. Quare falsum est, quod asserit secunda sententia, nempe in quibusdam actibus bonitatem finis esse rationem formalem mouendi, & finalizandi; in alijs verò, non bonitatem, sed apprehensionem eius.

Secundò, quia illa est ratio formalis finalizandi, cuius gratia operatur agens,& ad quam assequendam mouetur, sed nunquam agens operatur gratia apprehensionis,nec ad hanc assequendam mouetur, etiam si finis sit impossibilis, dummodo vt possibilis apprehendatur, sed semper gratia bonitatis apprehensæ; ergo bonitas apprehensa semper est ratio formalis obiectiua finis, siue possibilis sit, vel impossibilis,& apprehensio semper est conditio tantum. Quod expressè docuit Aristot. in 2. lib. text. 31. & 5. Meta. text. 3. asserens nihil referre, an finis sit verè bonus, aut verè possibilis, vel solum secundum apparentiam, aut apprehensionem, intellectus.

44 Pro solut. autem arg. aliarum opinionum, in quibus soluendis tota difficultas huius quæst. consistit, notandum est, ex doctr. D. Tho. 1. 2. q. 1. art. 1. ad 5. bonitatem finis tribus modis considerari, primò, secundum se, & hoc modo est ratio formalis causandi, quæcunque causat finis, sed petit pro conditione necessaria existentiam, quæ duplex est vera, & realis à parte rei, aut in apprehensione intellectus reali, & hæc vocatur existentia intentionalis, quia est intentione, & apprehensione agentis: & secundum hos duos modos existentiæ, duo præstat officia sibi propria finis, nam per existentiam intentionalem mouet causam efficientem, nempe voluntatem, & ideò per eandem dicitur esse primum in intentione, & vera causa finalis, cuius gratia agens mouetur, & operatur, sed secundum existentiam actualem à parte rei terminat actionem agentis, & est quasi vltimum complementum totius processus, eiusdem agentis incipientis ab intentione, & terminati per consecutionem, & etiam secundum hanc existentiam actualem dicitur finis vltimum quid in executione. Per illam denique existentiam intentionalem finis est principium desiderij in voluntate, & per realem est principium delectationis. Ex quib. intelligitur, quod etiam si non habeat

beat existentiam realem, sed impossibilis sit per intentionalē, quam habet in apprehensione agentis est vera causa realis.

45 Quod, vt melius intelligatur, notandum est secundò, quod dum finis est impossibilis, non habens bonitatem, quam de eo apprehendit intellectus, in hoc tantum decipitur intellectus eum apprehendens, vt possibilem, quod huic rei, quam apprehendit tanquam finem, tribuit bonitatem in se, vel in causis, quam à parte rei non habet, vnde licet finis apprehensus non sit aliquid reale à parte rei, nec habeat existentiam realem in rebus, actualem, nec possibilem, habet tamen entitatem, & existentiam intentionalem, quæ suo modo realis est, sed vocatur realis intentionalis, per additum diminuens, quia est conceptus obiectiuus realis bonitatis, & realis existentiæ, saltem possibilis, non quidem ex eo falsus, quia non sit reale, quod apprehenditur, sed solum ex eo, quod non conuenit rei, cui attribuitur, quod nihil refert ad motionem, & finalizationem. Et ratio huius accipitur ex natura voluntatis, & intellectus, quæ hoc modo moueri postulant, vt intellectus per actum realem voluntatis, quæ virtutem habet mouendi intellectū quantum ad exercitium, vel applicationem; propter naturalem subordinationem, & simpathiam harum potentiarum, licet nihil reale in eodem intellectu ponat, voluntas verò per realem actum intellectus mouetur, quantum ad specificationem, virtute obiecti per eum apprehensi sub ratione boni, & conuenientis, non est enim apta moueri alio modo: cū nec possit in proprium obiectum tendere, nisi ab intellellectu proposito, & sub ratione, qui ab eo proponitur.

46 Ex quo intelligitur satis esse, vt finis sit causa realis, quod apprehendatur, per actum, & conceptum realem intellectus, ex quo solo dicitur habere esse reale intentionale in eodem intellectu, per quod mouere potest voluntatem, cuius actus licet non terminetur, nisi ad finem secundum esse reale extra causas, sed causatur ab eo secundum esse reale intentionale. Quod ita esse probatur euidenti experientia, videmus enim finem verè impossibilem, ex eo solum, quod tanquam possibilis apprehenditur mouere voluntatem ad actus reales intentionis, consilij, & electionis, propter realē conceptum formalem, in quo verum est habere esse reale obiectiuum repræsentatum, quod est esse reale intentionale, licet illud non habeat à parte rei illud, cui tale esse attribuitur. Gratia exempli. Non minus efficaciter intendit infirmus sanitatem verè impossibilem, sed vt possibilem apprehensam, nec minus eam procurat medicus, quam si esset possibilis, nec minus talis sanitas causat actus reales, & Physicos, intentionis, consilij, & electionis mediorum; ergo non minus realiter mouet, realiter finalizat; ergo non minus est causa realis & Physica. Sed difficultas hoc intelligendi procedit ex eo, quod motionem finis, & causalitatē eius intelligimus ad modum aliarum causarum, modo materiali causantium: cum tamen causa finalis valdè diuersa sit, & valde diuersum modum causandi realem habitura sit, vt postulat natura voluntatis, quæ est efficiens causa ab eo mouenda, & circa quam propriam causalitatem debet exercere, voluntas verò non est apta moueri modo materiali, sed intentionali, hoc est ab obiecto apprehenso ab intellectu, & modum intentionalem habente, quod reale quidem est, sed diminutum, & quasi metaphoricum, sufficientem tamen, vt finis dicatur causa realis, & Physica, quia per hoc esse reale intentionale, & per hunc modum mouendi intentionalē mo- 47

uet voluntatem ad veros actus reales, & Physicos, & sub motu naturali comprehensos, quales sunt, actus intentionis, consilij, & electionis, qui licet habeant esse voluntarium, in quantum procedunt à voluntate, tanquam à principio intrinseco cum cognitione eiusdem finis, & etiam esse morale, in quantum liberè procedunt ab eadem voluntate, & consoni sunt, vel dissoni rectæ rationi, etiam habent esse naturale, & physicum. Vnde sequitur negari non posse, quin voluntas causa moralis, simul, & Physica eorum sit, & consequenter finis, cuius gratia fiunt, etiam sit causa moralis, & verè Physica. Et propter hoc esse intentionale, & modum intentionalem mouendi vocauit Aristoteles causalitatem finis Metaphoricam, & quasi translatitiam, atq; etiam, quia desideriū causat in voluntate, quod motus quidam Metaphoricus est, sed simul realis, & Physicus, & ideò realis etiam, & Physica causalitas finis, & finis ipse realis, & Physica causa, per modum tamen diuersum causandi respectu aliarum causarum, quantum ad rationem mouendi, & causandi materialem, & naturalem, sed verè consonum naturæ finalis causæ illum postulantis. Et ideò finem debemus appellare causam realem, & Physicam finalem.

48 Tert. notandum est, vt benè Cai. 1. 2. q. 1. art. 1. causalitatem finis à motione voluntatis incipere, in intentione, & electione exerceri, & in actu terminandi compleri. Itaq; cum primum proponitur voluntati, incipit eam excitare, & quasi ad se attrahere obiectiuè, & hæc attractio obiectiua, non est causalitas eius, sed solum causalitatis principium: quam sequitur actus intentionis: & virtute intentionis sequuntur consilium, & electio, & omnes gratia finis, qui iam est actualis causa finalis per actionem, & tandem, dum iam voluntas coniungitur actu fini adepto (quæ coniunctio vocatur assecutio eius) incipit finis exercere aliud officium terminandi, nam vsque ad assecutionem solum exercuit officium mouendi. Et terminatio est, quasi complementum causalitatis eius, sine qua incompleta, & imperfecta permaneret, & frustra laborasse agentem dicitur, dum labor eius assecutione finis priuatur, nihilominus verā habuit causalitatem finis, in actuali intentione agentis, in consilio, & electione mediorum, ad quam sufficit fuisse in apprehensione reali eius, licet non habuerit veram existentiam, nec possibilem, sed ad officium terminandi, non satis est in apprehensione existere, sed necessaria est realis existentia eius, secundum quam ei coniungatur agens realiter. Itaq; duo includit causalitas finis, nempe motionem 49
agentis, per quam actualis est causa intentionis, desiderij, consilij & electionis, & terminationem, quam non præstat nisi in actuali consecutione, in qua realiter ei coniungitur agens, & ex his duobus primum pertinet ad essentiam eiusdem causalitatis, secundum non ad essentiam, sed ad perfectionem eius, quasi substantialē, eo modo, quo integritas partium integrantium pertinet ad substantiam rei, sed nō ad essentiam, quæ sine illa saluari potest, vt sine brachio, vel pede essentia hominis. Et ad essentiam quidem causalitatis sufficit bonitas finis apprehensa, quæ dicitur realis intentionalis, sed ad terminationem non sufficit, sed vera requiritur, quia si finis sit verè impossibilis, nihil consequetur agens; ergo actio eius non erit realiter terminata, neque perfecta, sed quasi suo fine frustrata, & nihilominus vera erit actio, vera intentio, verum desiderium, quia actualis terminatio non pertinet ad eius essentiam, sed solum aptitudinalis, quam habet per apprehensionem

sionem finis ex se sufficientem perducere agens ad realem assecutionem finis, quia per accidens priuatur propter reale impossibilitatem eius præter intentionem euenientis, licet reipsa sit necessaria.

50 Ad testimonia igitur D. Tho. pro prima sententia respondetur verum esse vtrumque: primum quidem, quod appetitus rationalis, & sensitiuus distiguantur per bonitatem apprehensam per sensum & intellectum, ex quo non sequitur, quod apprehensiones diuersæ sint rationes formales distinguendi eos, sed solum sunt conditiones, rationes verò formales sunt bonitates diuersæ, quæ apprehenduntur, nam vna sumitur ex conuenientia ad naturam rationalem, alia ex conuenientia ad naturam sensitiuam; & ex hoc habent diuersitatem formalem, quã commitantur diuersæ appreheusiones, per sensum & intellectum, tanquam conditiones congruentes naturæ earum. Verum est etiam secundum, quod actus appetitus distinguantur specie per obiecta diuerso modo apprehensa, sed ratio formalis eos distinguens non est, nisi bonitas ipsa præsens, vel futura, quod vero vt talis apprehendatur conditio tantum.

Ad argum. eiusdem sententiæ distinguenda est minor, quod sine bonitate reali possit finis exercere propriam causalitatem, nam bonitas duplex est, intentionalis existens in conceptu reali intellectus, & existens extra causas, & vtraq; est realis, hæc quidem simpliciter, & perfectè: intentionalis verò, non nisi cum addito diminuente. Sed quod realis sit suo modo patet, cum sit conceptus obiectiuus realis bonitatis, & realiter repræsentatus per formalem mouens, quæ ad actus voluntatis Physicos & reales, quamuis attribuatur talis entitas realis, vt possibilis realiter ei, quod non est eam habiturum, in quo consistit deceptio intellectus, & ratione cuius deceptionis priuatur agens assecutione finis, & finis ipse priuatur officio terminandi pertinente ad perfectionem substantialem causalitatis eius, quamuis non ad essentialem, vt explicatum est.

Ad 1. argu. secundæ opinionis distinguendum est antecedens, quod finis, dum 51
est impossibilis, nullam habeat bonitatem, nisi quam tribuit ei intellectus, quia bonitas finis secundum se considerata abstrahit à bonitate existente extra causas, & solum habente esse intentionale in apprehensione intellectus, determinatur autem per hos modos essendi, tanquam per diuersas conditiones, quarum neutra est præcisè necessaria ad finalizandum. Sed hæc vel illa sufficit, vt docuit expressè Aristoteles textu 32. huius libri, & 2. lib. Meta. text. 3. asserens nihil referre, an finis sit verè bonus, aut verè possibilis, vel solum secundum apparentiam. Negamus igitur, quod intellectus tribuat bonitatem fini impossibili, ex eo, quod vt possibilem eum apprehendit, sed solum tribuit modum essendi intentionalem, requisitum quidem necessariò, tanquam conditionem, quia nullo modo potest finis mouere voluntatem, nisi habens esse intentionale, quantumlibet sit possibilis, vel etiam actu existens extra causas, bonitatem verò ex sua ratione essentiali, quæ concipitur, habet, non ex ipso conceptu: nam cum constet obiectum prius
habere essentiam, quam secundum eam 52
concipiatur, non potest intellectus eam illi tribuere. Itaque finis secundum essentialem bonitatem apprehensam mouet, & finalizat, quia secundum eam appetitur, & secundum eam est id cuius gratia mouetur agens, sed tanquam conditionem necessariam modum essendi intentionalem, petit sine quo non potest mouere voluntatẽ, quod verò hunc mo-

dum essendi solum habeat, vel præter eũ habeat etiam modum essendi extra causas ad solam conditionem pertinet, & ita pertinet ad conditionem, vt cum qualibet indifferenter possit mouere, & finalizare, sed non cum qualibet terminare; sed cum solo modo essendi extra causas, sed cum terminatio non pertineat ad essentiam causalitatis finalis, sed solum ad quandam perfectionem substantialem, intelligitur, ita essentialiter causare finem non existentem, nec possibilem, ac si verè existeret, aut possibilis foret, sed non ita perfectè, quia si primo modo se habeat, non terminat, & ideò non finalizat completè, & perfectè, existens verò extra causas perfectam præstat causalitatem finalem.

Ad secundum negandum est antecedens, quod dum finis est impossibilis, nihil reale permaneat præter apprehensionem, per quam causare possit, permanet enim bonitas realis apprehensa, quæ est conceptus obiectiuus realis, & essentialis bonitatis, apprehensæ; & licet habeat modum essendi intentionalem ab apprehensione, non tamen habet ab ea essentiam realis bonitatis apprehensæ, secundum quam mouet, apprehẽsio verò, & modus intentionalis, quem per eam acquirit, solum est conditio necessaria, sine qua, nec mouere, nec finalizare posset.

QVAEST. VI.

An omnes operationes agentis sint effectus causæ finalis.

53 Explicata iam natura, & modo agendi causæ finalis, aliquid de effectibus eius dicendum est in hac vltima quæstione, ex quibus melius adhuc intelligetur natura eiusdem causæ. Agens autem, quod gratia finis operatur duplex est, naturale, & intellectuale, naturalia agentia sunt omnes causæ naturales, vt elementa mixta, & etiam sub modo corpora cœlestia. Intellectuale verò est voluntas sub qua comprehenditur appetitus sensitiuus, quia aptus est ab ea moueri, & effectus quidem agentium naturalium determinati sunt: cum quælibet causa naturalis, siue cognoscitiua sit, vt sensus, siue cognitione careat, vt inferiora corpora in vnum aliquem finem sit à natura ordinata, cuius gratia proprias operationes elicit. De operationibus igitur agentis naturalis dubium esse non potest, quin sint effectus causæ finalis, vt in fine huius libri ostendetur, ideò solum procedit quæstio de operationibus agentis intellectualis, quod est voluntas, an omnes sint effectus causæ finalis. Sunt autem actus voluntatis in duplici differentia, quidam proprij eiusdem voluntatis, qui dicuntur ab ea eliciti, aut facti, vt intentio finis, & electio mediorum. Alij sunt, quos voluntas sua virtute causat in cæteris potentijs, vt intellectu, aut sensibus, vel etiam in membris externis, & isti dicuntur imperati à voluntate, quia fiunt, quasi per imperium, & autoritatem eius, per quam mouentur cæteræ potentiæ. Et primò dicendum est de actibus elicitis.
Deinde de imperatis, nam de omnibus 54
procedit quæstio. Actus autem proprij multi sunt, sed isti qui sequuntur præcipui, sub quibus intelliguntur cæteri. Primus est simplex amor finis, quem sequitur intentio eiusdem finis: intentionem verò sequitur electio, per quam præcedẽte consilio (qui est actus intellectus, per quem media quæruntur) voluntas eligit medium, quod sibi magis placet pro consecutione finis. Electionem verò sequitur alius actus voluntatis, qui dicitur vsus, virtute cuius mouetur membra corporis ad exequendam electionem. Et hi omnes actus præcedunt consecutionem finis.

finis. Sunt tamen alij, qui post consecutionem eius habentur à voluntate, & versantur circa finem iam possessum, vt fruitio, gaudium, delectatio. Ad tria itaque genera possumus reducere omnes actus elicitos voluntatis. Primum genus est eorum, qui versantur circa finem nondum obtentum, vt amor, & intentio. Secundũ, eorum, qui versantur circa media, per quæ obtinendus est, vt electio, & vsus. Tertium eorum, qui versantur circa finẽ iam adeptum. Et de his, quæ versantur circa media, certũ est apud omnes, quod sint effectus causæ finalis, cuius ratio euidens est, quia electio mediorum, & vsus, per quem mandatur executioni; procedunt ex amore finis ad cuius consecutionem ordinãtur, ergo gratia finis dilecti, atque intenti eliciuntur à voluntate, ac propter cõsecutionem eius: quare necesse est, quod sint effectus finalis causæ. Quæstio igitur solum est de actibus, qui versantur circa finem, & consecutionem eius antecedunt, atque etiam de his, qui secuntur post consecutionem.

Et prima opinio tenet, nullum actum qui versatur circa finem, siue præcedentem
55 consecutionem eius, vel subsequentem esse effectum causæ finalis, neque in aliquo eorum exercere finem propriam causalitatem, sed solum in actibus, qui versantur circa media, vt in electione, & vsu. Itaque nec primus amor finis, nec intentio eius, nec fruitio, gaudium, vel delectatio sunt effectus causæ finalis, sed solum causantur à fine, tanquam ab obiecto voluntatis effectiuæ, sicut actus aliarum potentiarum, non finaliter. Ita tenet Moderni quidam. Et quãtum ad simplicem amorem, qui est primus actus voluntatis, idem sentit Ferra 1. libr. contra gentes, capit. 75. probatque testimonio Diui Thomæ ibidem asserente, causalitatem finis in eo consistere, quod propter ipsum alia desiderentur, sed desiderari propter finem, est desiderari propter eum iam dilectum, ergo omnis actus, qui exercetur gratia finis: præsupponit alterum, per quẽ finis diligatur, & ideò pugnat cum modo agendi causæ finalis, quod primus actus dilectionis sit effectus eius. Sed probatur etiam de intentione finis à moderois hoc modo, causalitas finis cõsistit in eo, quod gratia eius fiat aliquid, gratia autem finis idem est, quod ex intentione eius fieri, sed solum fiunt ex intentione finis actus, qui secuntur intentionẽ, non intentio ipsa, alioqui daretur processus in infinitum in intentionibus, cum omnis intentio fieret ex alia, ergo de intentione saltem videtur necessarium, quod nõ procedat à causa finali.

Sed probatur etiam de alijs actibus, qui secuntur possessionem finis, vt delectatio, fruitio, & gaudium, primò, ex 56
Aristotele, primo libro de generatione textu 55. vbi docet adepto fine cessare actionem, & processum agentis, quæ ad consecutionem finis terminatur, nam nam obtento termino, non procedit vlterius motus, sed primum esse mobilis in eo est primum non esse motus. Ex quo ita arguunt, causalitas finis, & agentis est actio, in quantum procedit ab vtroque secundum proprios modos causandi, sed cessante actione cessat causalitas agentis, ergo cessabit etiam causalitas finis, quam ideò non poterit exercere circa alios actus, qui secuntur post adeptionem finis, quales sunt tres illi numerati, si actus quidem sunt, nam potius videntur habere rationem quietis in adepto fine, qu ies verò priuationem cuiuslibet actus importat. Et hæc præsertim videntur necessaria, quia post adeptionem finis, nihil iam fit gratia eius; ergo non amplius exercet propriam causalitatem.

Secunda opinio est D.Thom.1 2.quęst. 1.artic.1.asserentis omnes actus humanos siue circa finem, vel circa media versentur, siue ante consecutionem finis eliciãtur, vel post eam, esse propter finem, & ideò effectus causæ finalis, ita etiam tenet Henricus 2. p.sumæ art. 46.quæst. 6. propriè quidem, & non secundum rationem impropriam, vt de intentione tenuerunt Gabriel in 2.d.38.notab.3, Greg. quem idem Gab. retulit, & ex modernis nonnulli. Et hæc videtur nobis probabilior, & tenenda.

Sed vt eam simul explicemus, & pro-
57 bemus, notandum est primo, quid propriè sit agere propter finem, aut gratia finis, non est enim agere propter finem iam amatum, vt volunt moderni, sed vniuersalior est significatio eius, nempe à propria bonitate finis moueri, & allici, & ab ea motum & allectum operari, túc enim censetur moueri aliquis, & operari gratia finis abstrahendo à quocunque amore eius præcedente, aut conditione amati, quod probat amor charitatis, quo diligimus Deum, quem nemo vnquam negauit nos diligere, tanquam vltimum finem supernaturalem. Ex quo patet primum amorem simplicem voluntatis, quẽ circa finem primo allicientem, & excitãtem habet esse gratia finis, & effectum causæ finalis, quia eum simul cum voluntate producit finis, non obiectiuè tantum sicut obiecta aliarum potentiarum, sed finaliter, cum eius gratia moueatur.

Secundò notandum est, finem triplicẽ habere statum, vel considerationem, nã primò cõsideratur secundum se, in quantum per se bonus est, & appetibilis. Secundò, vt absens est, secundum esse reale, quod habet, vel habiturus est extra causas, & præsens tantum inesse cognito. Tertio, vt præsens vtroque modo, & iam adeptus, & hoc modo habet esse perfectissimum in voluntate, quia non solum 58
per apprehensionem ei coniungitur, sed secundum esse reale, & actuale, quod habet extra. Et sub prima consideratione habet formalem rationem finis, sub alijs vero duabus specialem quandam rationẽ addit, nam dum absens est, causat in voluntate desiderium, & intentionem, atq; etiam electionem, & vsum, quæ versantur circa media, per quæ eum intendit consequi voluntas, sed in omnibus his actibus imperfecta quadam ratione causat finis, cum solum causet tendentiam voluntatis in se, dum autem res tendit, & ad assecutionem non peruenit, imperfectè operatur. Sed post assecutionem perfectissimè causat, vt perfectiores actus ostendunt, quos gratia eius, vt iam possessi elicit volũtas, nempè fruitio, delectatio & gaudium. Perfectè autem operari tunc voluntas gratia finis dicitur, quia non iã, vt tendens operatur, sed, vt possidens, ideo firmiores, atque stabiliores actus elicit, vt eidem fini perfectè coniuncta. Ex quo intelligitur decipi eos, qui putant finem iam obtentum nihil in voluntate causare, quia solum considerant modum imperfectum, quem habet in ordine ad voluntatem, quam ad tendentiam, & cõsecutionem mouet, quasi imperfectas solum operationes habere possit voluntas circa eum, non considerantes perfectissimum statum, secundum quem perfectissimè etiam vnitur voluntati, & voluntas ipsa perfectissimè ei vnita, perfectissimas quoque operationes gratia eius elicit, de quibus dubitandum non est, quod sint effectus eius, vt causæ finalis perfectissimè causantis.

Quibus expositis probat D. Tho. propriam sententiam in eodem articulo hac 59
ratione. Oẽs actiones, quæ procedunt ab aliqua potentia, causantur ab ea secundũ rationem obiecti, vt omnes actiones intellectus

intellectus causantur ab eo sub ratione veri, quod est obiectum eius, & omnes actus videndi causantur à visu secundum rationem visibilis, seu obiectum voluntatis est finis sub ratione finis; ergo omnes actiones voluntatis causantur ab ea gratia finis, quare sicut actiones aliarum potentiarum procedunt ab obiectis earum sub ratione obiectiua efficienti, ita omnes actiones voluntatis procedunt à fine sub ratione finalis causæ. Secundò, principium causalitatis finis est allicere, & attrahere voluntatem obiectiuè ad sui amorē, & à tali attractione, & excitatione incipit moueri ad amorem, & intentionem eius; ergo actus isti procedunt à fine propter bonitatem eius allicientis, & attrahentis, quod est gratia eius fieri, & ab eo procedere, tanquam à causa finali.

Probatur tandem de actibus subsequentibus adeptionem finis, quia non minus mouet voluntatem bonitas finis adepti, sed longè perfectius, quam nondum adepti, cum hæc sit secundum se absens, illa secundum se præsens, & ideò perfectius vnita voluntati. Vnde hæc causat actus imperfectos, vt desiderium, & cæteros, illa verò perfectissimos, vt fruitionem, delectationem, & gaudium. Vnde sequitur hos actus perfectissimè procedere à bonitate finis, & gratia eius iam præsentis elici, quod est procedere à causa finali perfectissimè causante, & perfectissimo modo esse effectus eius.

60 Ad testimonium D. Thom. pro prima sententia respondeo non loqui de causalitate finis vniuersaliter sumpta, sed in particulari de ea, quam habet circa media. Ad argu. Modernorum de intentione finis distinguenda est maior, quod causalitas finis consistat in eo, quod gratia eius fiat aliquid, nam gratia finis aliquid fieri, non solùm significat aliud distinctum ab ipsamet intentione finis, sed etiā ipsammet intentionem eius, quia gratia finis operari est voluntatem motam, & excitatam obiectiuè à bonitate finis sibi proposita, moueri actu ad amorem, aut intētionem eius, vel ad quid aliud propter consecutionem eiusdem finis efficiendum, vnde omnes actus, quem voluntas elicit mota, & excitata à fine, siue sit amor simplex, siue intentio, vel quicunq; alius dicitur elici, ex amore finis, & gratia eius, & ideò omnes sunt effectus causæ finalis verè & propriè. Cum quo tamen stat, vt in electione mediorum expressius voluntas dicatur propter finem agere: cum electio sit actus distinctus aliquo modo ab intentione, & supponat iam finem dilectum per simplicem amorem, & desideratum per intentionem, ad quam ordinatur electio ipsa, & propter quam media adhibentur per illam. Et in hoc fortè decipiuntur, qui putant in sola electione exercere finem propriam causalitatem, quia expressius, ac distinctius in ea cernitur, sed verè eam ex eo cum in intentione, & amore simplici, quia nec operari propter finem, solum & propter finem iam dilectum per alium actū præsuppositum, vt verè prius putauit Ferrar. sed etiam ex motione, & attractione finis obiectiua pro illo putaui.

Ad aliud argu. de actibus, qui sequuntur post adeptionem finis: distinguenda est minor de cessatione actionis, nam duplicem statum habet voluntas, atq; etiam finis, vt eam mouet, imperfectum, quamdiu est in motu, & tendentia ad finem cōsequendum, & perfectum post consecutionem eius, & secundum vtrumque statum habet diuersum modū operandi circa finem, imperfectum in primo, & perfectum in secundo, nam in primo operatur circa finem absentem, & nondum sibi per esse reale extra causas vnitum, sed solum secundum esse intentionale, in secundo 61

cundo verò circa finem sibi perfectè vnitum. Vnde perfectiores longè actus gratia eius elicit, & finis ipse perfectius longè propriam exercet causalitatem. Aristot. ergo cessare actionem agentis adepto fine docet, de imperfecta, quæ est tendentià in finem nondum adeptum intelligens, non de ea, quæ versatur circa illum iam possessum, & ideò solum cessat causalitas imperfecta finis, sed perfecta manet, à qua procedunt actus illi perfectissimi, fruitionis, delectationis, & gaudij, qui non in priuatione consistunt, licet à voluntate iam quiescente in fine adepto eliciantur, nam quiescere voluntas solum dicitur in hoc sensu, quod iam nō tendit ad consequendum finem, nihilominus circa finem iam adeptum operari non desinit, quin potius in operatione circa eum sibi perfectè vnitum consistit fælicitas eius, consecutio igitur finis terminus est tendentiæ voluntatis, & ideò per illam cessat motus iste, sicut cessant alij motus in termino ad quem.

TRACTATVS VI. De causa exemplari.

QVAEST. I.

An sit, quid sit, & quotuplex causa exemplaris, & qua sit causalitas eius.

62 EXEMPLAR pro eodem accipitur ab omnibus, ac Idea, & idem Græcè significat, quod Latinè forma. Vnde Idearum, aut exemplarium nomine formas aliarum rerum præter ipsas in mente existentes intelligimus, vt docet D. August. lib. 83. qq. q. 46. & D. Thom. 1. p. q. 15. art. 1. cum magistro, & cæteris scholasticis in 1. d 35. & 36. Celebrem verò sententiam de Ideis in schola Philosophica introduxit
Plato, quas in Thimeo, & Phœdone posuit in mente diuina existentes, tanquam omnium rerum exemplaria. Ex quorum imitatione res extra fiunt, vt grauissimi autores testantur, Cœlius Rodiginus lib. 16. lectionum antiquarum cap. 16. D. Aug. lib. 1. retracta. cap. 3. Clemens Alexan. lib. 4. stromatum ad finem, & lib. 5. in principio, Eugubinus, ex Plutarcho idem referens libro 1. de perenni Philosophia, cap. 12. quamuis Aristot. eius discipulus asseruerit eas posuisse à diuina mente, & rebus ipsis singularibus separatas. Sed ante Platonem Ideas posuerunt Socrates, vt testatur Eusebius libro 11. de præparatione Euangelica, capite 11. Philo. etiam, & Plotinus, atque etiam Mercurius Trismegistus, & post Platonem, Seneca Episto.
66. Tullius libro primo, Tusculanarum 63
qq. D. August. 11. lib. de ciuit. cap. 25. vbi
Idearum nomen per Antonomasiam testatur diuinis conuenire. Boetius lib. 3. de Consolatione, Metro. 9. & cum his omnibus Scholastici Doctores cum Mag. vbi supra. Ita vt in intellectu diuino sint respectu creaturarum omnium, per quas factæ sint à Deo, sicut fit domus ab artifice, per exemplar eius, quod intra proprium intellectum fabricatur. In creaturis verò respectu rerum artificialium, quas per diuersas artes efficiunt. Et potest probari euidenti ratione. Nam omne agens operatur per aliquam formam, quæ sibi sit virtus operandi, ad cuius similitudinem producit effectum, naturale quidem per formam naturalem, agens verò intellectuale per formam intellectualem, seu intentionalem, sed forma intellectualis est Idea, siue exemplar in mente existens, ad cuius similitudinem res extra fiunt; ergo necesse est in Deo, qui est agens intellectuale perfectissimum, a quo fiunt omnia ponere Ideas rerum omnium tanquam exemplaria, per quæ operetur,

& cæ.

& etiam in quocunque artifice respectu suæ artis, & effectuum eius.

Quid sit causa exemplaris.

64 Exemplarem causam definit Aug. *12.* lib. de ciuit. cap. 5. sed definitionem eius ad formam scholasticam reduxit D. Thom. q. 3. de veritate, artic. 1. his verbis. *Exemplar est forma, quam effectus imitatur ex intentione agentis determinantis sibi finem.* Et sub hac forma eam omnes receperunt. Ponitur autem pro genere *forma*, quæ communis est naturalibus, & intellectualibus ac cæteris. Per secundam particulam, *quam effectus imitatur* excluduntur omnes formæ, à quibus non procedunt effectus, & per tertiam, *ex intentione agentis* illæ formæ seu imagines, quę casu repræsentant aliquos effectus, vt imago Petri, quam pictor nihil ad Petrum respiciens depinxit. Cuius non dicetur exemplar Petrus in mente artificis existens, cum non procedat ab eo ex intentione agentis. Et per vltimam particulam, *determinantis sibi finem*, excluduntur formæ naturales inferiorum agentium, quæ per intellectum non operantur, vt formæ ignis, vel plantarum. Quia licet agentia naturalia operētur aliquo modo propter finem, non tamen ex cognitione formali finis, & ideò nec proponendo, aut determinando sibi finem, quare nihil sibi imitandum proponunt in suis actionibus sed ex præconcepto fine ab autore naturæ indeterminatos finem tendunt.

Quotuplex sit causa exemplaris.

65 Exemplar diuisit Seneca Epist. *66.* in internum, & externum, cuius diuisionem recepit schola. Et internum exemplar est, quod sibi format in mente, qui aliquem effectum vult extra producere, vt ad similitudinem eius eum efficiat, vt exemplar domus, quod sibi format artifex, ad cuius similitudinem eam fabricatur extra. Exemplar externum est, quod sibi extra mentem format artifex, vt rem aliam ad eius similitudinem producat, & talis est imago, quam sibi pictor proponit imitandam. Sed omnes conueniunt exemplar ex primæua, ac propria significatione internum tantum significare, quia quasi viuum est, externum verò, quasi emortuum, vnde internum semper est necessarium, externum verò, nec per se, nec semper adhibetur, sed per accidens, & aliquando, quare sine illo potest opus ab agente fieri. Diuisio igitur exemplaris, in internum, & externum non est vniuoca, sed analoga, quia diuisum per se primò dicitur de solo interno, de externo verò per similitudinem, & attributionem ad illud.

Quanam sit causalitas exemplaris causæ.

Hoc est vltimum, quod titulus quæst. proposuit, in quonam consistat causalitas exemplaris causæ. Dicimus autem consistere in actione intellectualis agentis, in quantum mensurata, ac regulata, incertumq; finem directa ab eo procedit. Quæ sic explicanda est, nam proprium munus exemplaris est præstare regulam, ac directionem operi efficiendo ab agente intellectuali, vt non temerè, vel casu dicatur fieri, nec in incertum tendere artificem eum faciens, sed ratione, & consilio duci, & ideò in ordine ad ipsammet exemplarem causam, ad cuius similitudinem fit, sumit suam speciem effectus, meritò ergo dicitur, vt actualem causam constitui per eandem actionem intellectualis agentis, vt regulatam, & directam ab eodem exemplari.

QVAESTIO II.

Vtrum exemplar sit aliquid existens formaliter in intellectu vel obiectiuè tantum.

66 DEfinientes causam exemplarem diximus esse formam ad cuius similitudinem agens intellectuale producit effectum extra. Dupliciter autem potest hoc intelligi, primò, ita vt exemplar sit forma in intellectu existens, siue per inhærentiam, ita vt sit conceptus formalis, vel Idolum repræsentans effectum efficiendum in agente intellectuali creato, & in Deo essentia ipsa diuina ad modum similitudinis repræsentantis creaturas faciendas intellecta à Deo ipso, in quo certum est Ideam non esse conceptum, vel Idolum, quod sit accidens productum per intellectionem, vel nõ sit conceptus formalis, seu Idolum repræsentans effectum efficiendum in creaturis, nec in Deo essentia diuina, vt sic intellecta, sed effectus ipse efficiendus, vt à nobis intellectus, qui dicitur conceptus obiectiuus, & solum est obiectiuè in intellectu, non formaliter, & in Deo creaturæ faciendæ, vt ab eo intellectæ.

Et prima opinio tenet Ideam non esse conceptum formalem, sed obiectiuum, quod dupliciter potest intelligi, primò, ita vt sit conceptus obiectiuus eiusdem rei faciendæ, vt obiectiuè existentis in mente artificis. Secundò, ita, vt sit conceptus obiectiuus alterius rei ei similis, ad cuius similitudinem efficienda est. Et si sit conceptus eiusdem rei singularis faciendæ, adhuc potest duobus modis intelligi, primò, ita vt sit eiusdem rei singularis distinctè conceptæ, vel confusè, & quasi
76 sub quodam conceptu vago. Nempe rei singularis similis, non huius sub proprio, & distincto conceptu, & hoc quidem in agentibus creatis. In Deo verò dupliciter etiam potest intelligi, quod Idea sit conceptus obiectiuus. Primò, ita vt Ideæ non sint ipsa essentia diuina, aut increatum aliquid, sed creaturæ ipsæ faciendæ in esse cognito, seu obiectiuè existentes in intellectu diuino. Secundò, ita vt sint ipsamet essentia diuina, vt cognita à Deo, tanquam imitabilis ab eisdem creaturis. Asserit ergo hæc opinio Ideam in creaturis non esse conceptum formalem, seu Idolum in mente artificis formaliter existens, sed conceptum obiectiuum, hoc est rem singularem faciendam, non distinctè conceptam, sed vago quodam, atque confuso conceptu, nempè, vt singularem illius speciei, vt sic, non vt hanc singularem determinatam. Gratia exempli, dum artifex vult construere domum, non concipit mente hanc domum singularem, quam vult facere sub proprio, atque distincto conceptu, neque aliam domum singularem ab ea diuersam, sed eandem, quam vult facere, quasi vagam, atque confusam his partibus constantem, & hæc ita concepta est Idea, ad cuius similitudinem vult construere hanc domũ singularem, ac determinatam his partibus determinatis constantem: in Deo verò ipsamet essentia diuina, vt cognita à DEO, tanquam imitabilis à creaturis. Hanc sententiam sic explicatam tenent Fons. 1. lib. Meta. cap. 7. quæst. 1. sect. 5. & Conimbr. 2. lib. Phys. cap. 7. quæst. 3. art. 1. quam secuti sunt prius, quantum ad diuinas Ideas. Richar. in 1. d. 36. artic. 2. Aegidius ibidem q. 5. ad 2. & Ferrar. 1. lib. contra gentes cap. 54. nihil asserentes de exemplari creato. Sed quantum ad primum sensum, qui asserit exemplar, vel Ideam in creaturis esse conceptum obiectiuum, non eiusdem rei faciendæ, sed alterius ad similitudinem hæc facienda est, & in Deo creaturas ipsas faciendas, vt à Deo cognitas, re-

tas, re-

rum, tenent eam Scotus in 1. lib. d. 35. q. 1. Ocham. q. 5. Gabr. q. 5. art. 2. Aliacensis in 1. q. 6. art. 3. Durand. d. 36. q. 6. Basol. q. 2. art. 2. Maior. d. 35. q. 1. sed omnes isti pro hac opinione citati in eo conueniunt, quod exemplar non sit conceptus formalis in creaturis, sed obiectiuus, nec in Deo habeat modum conceptus formalis, sed obiectiui, & solum differunt in modo explicandi conceptum obiectiuum, ideò

68 pro omnibus indifferenter probanda est.

Prob. autem 1. de exemplari in creaturis, quia etiamsi artifex nullum conceptum formalem, vel idolum in mente effingeret, per solam cognitionem domus efficiendæ posset eam extra facere; ergo exemplar non est conceptus formalis, sed obiectiuus. Antecedens prob. in Angelis Deum videntibus, qui cum non producant verbum mentis, vel conceptum formalem ipsius Dei, nec creaturarum, quas in eo vident, certum est posse producere per artem aliquas creaturas ad extra, ad quas producendas non erit necessarius conceptus formalis, sed obiectiuus sufficiet. Ex quo sequitur exemplar non esse conceptum formalem, sed obiectiuum. Prob. consequentia, quia sine exemplari non possunt operari per artem, & possunt sine conceptu formali, non tamen sine obiectiuo, benè ergo sequitur hunc, & non illum esse causam exemplarem. Secun. quia exemplar est id, quod agens respicit, dum operatur, sed non respicit conceptum formalem proprium, sed solum obiectiuum; ergo non ille, sed iste erit exemplar. Probatur minor, quia conceptum formalem, non potest respicere, nisi per cognitionem reflexam, quæ versetur circa illum, tanquam circa rem cognitam, sed non est necessarium, quod artifex operetur per notitiam reflexam, imò per illam non operari docet experientia, sed per directam operatur sufficienter; ergo cum non possit sine exemplari operari, non erit exemplar formalis conceptus, sed obiectiuus. 69

Probatur deinde eadē sententia, quantum ad exemplaria, vel Ideas diuinas, quia in Deo ponuntur plures Ideæ, vt D. August. lib. 83. qq. quæst. 46. & D. Thom. 1. p. quæst. 15. articulo secundo, & cum eis cæteri scholastici docent, sed repugnat esse plures, si ponatur Ideam esse diuinam essentiam, quæ nec secundum rem, nec secundum rationem multiplicatur; ergo necessariò dicendum est Ideas diuinas esse creaturas ipsas faciendas, vt à Deo cognitas, & ideò non esse conceptū formalem, sed obiectiuum.

Secunda opinio duo asserit. Primum est, exemplar, vel Ideam in creaturis esse conceptum formalem, seu idolum, quod agens intellectuale format apud se, dum operatur, non quidem sub materiali ratione qualitatis inhærentis in intellectu, quamuis hanc habeat, sed secundum rationem formalem, qua repræsentat, atque exprimit rem faciendam, non aliam ab ipsamet re singulari, quam artifex intendit facere, nec eandem sub ratione confusa, & quasi vaga conceptam, sed eandem conceptam distinctè. Gratia exempli, causa exemplaris domus ædificandæ est conceptus formalis, seu idolum, quod artifex format in suo intellectu, per quod eadem singularis domus repræsentatur, atque exprimitur, distinctè quidem cum omnibus suis partibus distinctè repræsentatis. Secundò asserit Ideam, vel exemplar in Deo, non esse creaturā extra efficiendam, nec diuinam essentiam, vt à Deo cognitam, sed eandem, vt modo intellectuali repræsentat creaturas extra efficiendas, à quibus imitabilis esse dicitur, hoc est per modum conceptus formalis nostri, non tamen vt sit in intellectu diuino per inhærentiam, sicut conceptus 70

noster inhæret in intellectu nostro, sed vt sit in eo per identitatem. Itaque hæc sententia eodem modo explicat exemplaria in Deo, atque in creaturis. Ita D. Thom expressè.1.p. q.15. art.1. vbi docet, quod vt artifex operetur per Ideam, vel exemplar, necesse est, per notitiam reflexam ad illud conuertatur, in eoque inspiciat rationem effectus, & partes eius, differre autē exemplar nostrum ab specie impressa, quod hæc impressa, quod hæc principium cognitionis est, non vt quod cognoscitur, sed vt ratio cognoscēdi, exemplar verò, vt quod cognoscitur per notitiam reflexam, quæ non possunt conuenire conceptui obiectiuo, respectu cuius non datur cognitio reflexa, sed solum formali. Ita etiam Alensis. 1. p. q. 23 Memb.4.art.1.D Bonauen.in 1.d. 35. art.1.quæst.1. Capreol. in 1.d.36. quæst. 1. art.1. ad. 1. contra.3.conclu. Duran. Suarius tomo 1.Met.disp. 25. sect. 1. num. 10. Et hæc videtur mihi probabilior, & magis conformis doctrinæ Aristotelis, & sanctorum Patrum, præsertim, quantum ad diuinas Ideas, de quibus loquūtur ipsi.

Probatur quantum ad primum de exemplaribus creatis testimonio Aristote-
70 lis 7.lib.Meta. textu.23.vbi sic ait. *Faciēs igitur, & vnde conualescendi motus incipit, si ab arte, forma est in anima.* Esse autem formam in anima, de solo conceptu formali verum esse potest, & nullo modo de obiectiuo, ergo illum intelligit Aristoteles esse exemplar, & non hunc. Minorem probo, quia conceptus obiectiuus est res extra existens, quæ solum dicitur esse in intellectu obiectiuè, & per extrinsecam denominationē cogniti, sed quod solum est in intellectu per extrinsecam denominationem cogniti, non est in eo tanquam forma, vt ex se patet, ergo verba Aristotelis non possunt conuenire cōceptui obiectiuo, nec ideo ex eius mente exemplar esse potest.

Probatur deinde ratione. Primò, quia,
si exemplar est conceptus obiectiuus, vel 71
est res alia distincta ab efficienda, vt cognita, vel eadem res facienda, vt confusè cognita (his enim duobus modis explicat prima opinio conceptum obiectiuū) sed neutro modo potest esse verum, ergo nec potest esse conceptus obiectiuus, sed formalis. Probatur minor, quia euidens experientia docet, sæpe operari artificē sine cognitione alterius rei ab ea, quam intendit facere per artem, sed solum per cognitionem eiusdem, vt artifex dum construit domum, vel pictor depingit imaginem, non semper aliam distinctam à se conceptam inspicit, sed solum faciendam cum suis partibus, ergo cum semper concurrat exemplaris causa, non erit alia res à facienda, vt cōcepta ab artifice. Sed nec est eadem res singularis faciēda, vt confusè concepta, quia siue exemplar reducatur ad causam efficientem, vel ad formalem distingui debet realiter ab effectu, cum causa efficiens, & formalis relationem realem semper ad illum habeant. & relatio realis non possit reperiri, nisi inter extrema realiter distincta, sed euidens est rem efficiendam, vt cognitam non distingui realiter ab eadem, vt extra, sed sola ratione, ergo nec exemplaris causa distinguetur ab effectu, nisi sola ratione, quod patet esse falsum. Secundò probatur ratione D. Thom.q. 3. de veritate art.1. & 1.p.q.15. art.1. quia sicut agens naturale constituitur in actu 1. ad agendum per formam naturalem, ita agens intellectuale per formam intellectualem, seu intentionalem, sed res efficienda, vt cognita non est forma intellectualis; ergo non est exemplar. Probatur minor, quia forma intellectualis est, quæ informat intellectum, sicut naturalis, quæ informat materiam, vel subiectum, sed res, vt cognita non informat intellectum,

ctum, sed conceptu formali informatur, ergo iste, & non ille exemplar est.

Probatur secundò de diuinis Ideis, seu
72 exemplaribus ex communi sentētia sanctorum Patrum, qui de eis loquuntur, omnes enim asserunt esse formas, & rationes incommutabiles, æternas, substantiales, & vitales intra ipsum Deum, aut diuinum intellectum existentes. Præsertim Dionys. cap. 5. de diuinis nominibus, August. 11. libr. de Ciuitate Dei capit. 19. tractat. 1. in Ioannem, & libr. 83. qq. q. 46. & Ambrosius libro 1. Examer. capit. 1. & 2. sed hæc non possunt conuenire creaturis, vt à Deo cognitis, vt ex se est manifestum, ergo nec possunt esse diuina exemplaria, sed hæc aliquid formaliter in Deo existens, hoc est ipsamet essentia diuina, prout eas repræsentat intellectuali modo, esse debent. Probatur etiam ratione, quia exemplar præsertim diuinum, in quocunque genere causæ concurrat ad effectum, non est causa vniuoca eius, sed æquiuoca, sicut ipse Deus, qui per exemplar operatur, sed creaturę, vt à Deo cognitæ sunt eiusdem speciei cum eisdem ad extra factis, vt ex se patet, ergo non possunt esse exemplar diuinum. Probatur euidēter consequētia, quia causa æquiuoca specie distincta debet esse ab effectu, alioqui, si sit eiusdem speciei, vniuoca erit.

Sed probatur iam, quod nec exemplar
73 diuinum possit esse essentia diuina per modum conceptus obiectiui à Deo cognita, vt asserunt alij authores eiusdē sententiæ, quia exemplar non constituitur per eam cognitionem, per quam inspicitur, tanquam id ad cuius similitudinem res facienda est, sed præsupponitur constitutum per aliam cognitionem directā, præsuppositā. Vt probant efficaciter verba illa scripturæ Exod. 25. *Inspice & fac secundū exēplar, quod tibi in monte monstratum est*, ergo diuina essentia ex eo solum quod directè cognoscitur à Deo, non cōstituitur in ratione exemplaris, sed præsupponi debet constituta per aliam cognitionem, & cum non sit in Deo alia cognitio, per quam constituatur, sequitur non esse exemplar, etiam, vt obiectiuè cognitam à Deo, sed vt per modum conceptus formalis modo intellectuali repræsentat creaturas, nam vt cognita simpliciter solum repræsentat eas modo naturali, tanquam causa efficiens effectus quos continet eminenter. Secundò, quia exemplar est forma intellectualis, seu intentionalis, sed essentia diuina, nec secundum se, nec vt cognita habet rationē formæ intellectualis, ergo non est exemplar. Probatur minor, nam forma intellectualis esse debet intra intellectum ipsum, sed essentia diuina vt cognita non intelligitur esse intra intellectū diuinum, sed potius extra illum nostro modo intelligendi: cūm solum sit in eo obiectiuè, & per extrinsecam denominationem cogniti; ergo non habet rationem exemplaris, sed solum, in quantum modo intellectuali, hoc est, per modum intellectualis formæ repræsentat creaturas eidem intellectui diuino eam inspicienti, tanquam rationem earum, dum vult eas extra producere, sicut intelligimus exemplaria creaturarum.

Ad primum argumentum alterius opi- 74
nionis negandum est antecedens, quod possit artifex construere domum per artem domificatoriam, quia licet partes eius, & ea, ex quibus fit, cognoscat, necesse est eas prius apud se ordinare, atque disponere, sicut exterius ordinandæ sunt, vt possit easdem postea ordinare & disponere in executione. Apud se autem ordinare non potest, nisi totam, atq; integram ordinationē vnico conceptu expri-

mat, & conceptus iste est exemplar totius domus completæ, atq; perfectæ, quod vero addit Angelos videntes diuinam essentiam, non producere verbum, vel cōceptum eam repræsentantem cum creaturis in ea visis, falsum est, & expressè contra D.Thom. vt suo loco probabitur, quia cum intellectio sit actio vitalis, vel eam præsupponat, non potest esse sine termino: terminus autem proprius eius est verbum, vel conceptus, in quo repræsentatur obiectum, actu atque expresse, per hunc ergo conceptum poterit Angelus exemplar creaturarum extra producendarum formare, si verum sit, quod possit creaturas per artem producere, & licet verbum non formarent, satis esset cognoscere creaturas in diuina essentia repræsentatas, vt ex earum clara notitia possent Angeli per aliam notitiam reflexam earundem creaturarum, exemplaria apud se formare, quibus medijs possent eas extra producere iuxta regulas artis.

Circa solutionem secundi argumenti
75 quidam ex hjs, qui nostram sententiam sequuntur, asserunt, non esse necessariū, quod artifex per cognitionem reflexam inspiciat exemplar, ad construendum opus, quod efficit per artem, vtcunque necessarium tamen esse ad perfectè illud efficiendum secundum regulas artis. Itaque ad qualemcunque vsum exemplaris dicūt non esse necessariam inspectionem eius reflexam, sed ad perfectum vsum eius Sed D.Thom. absolute docuit esse necessariam, ad constructionem operis, & ita nobis videtur dicendum, quod probatur ex propria natura, & ratione exemplaris, quod ex se est quasi regulatiuum operis faciendi iuxta regulas artis, quare non potest secundum eas fieri, etiam imperfectè, nisi aliquo modo inspecto exēplari. Et certè si nullo modo inspiciatur, non intelligo, quo pacto suam causalitatem exercebit, vel proprium influxum præstabit. Sed an talis inspexio reflexa exemplaris debeat esse continua, & tamdiu durare, quamdiu durat constructio operis, non explicat D.Thom. Nostra tamen sententia est, formalem non esse cōtinuam, sed certis temporibus adhibendam, virtualem vero continuam esse, semperque concurrere. Voco autem virtualem reflexionem cōtinuam, directionem virtute formalium reflexionum in opere ipso relucentem. Quod vero certis temporibus adhibeatur necessariò reflexa inspectio, non est contra experientiā, quia licet eiusmodi reflexi actus non semper sentiantur, & ideò videatur non concurrere, ratio à nobis adducta probat necessariò adhibendos esse, cui stādum est potius, quam ratione sensibili, cui in hac parte non est adhibenda tanta fides: cum eadem nos doceat ratio intellectum sæpe comparare vnam rem cum alia sine actuali aduertentia, aut cognitione eiusdem comparationis.

Ad arg. denique de pluralitate diuinarum idearum cōcedenda est maior, quod 76
plures ponantur ratione distinctæ per ordinem ad creaturas repræsentatas in diuina essentia, tanquam in intelligibili forma, quæ ideò potest concipi, vt diuerso modo imitabilis à diuersis creaturis, & sic concepta distingui in plures ideas.

QVAESTIO III.

An exemplar reducatur ad causam formalem, vel efficientem.

PRæsupponit titulus quæstionis causam exemplarem non efficere per se aliquod genus causæ distinctum à cæteris aduersus sententiam Platonicorum

quam

quam retulit Perer. lib. 8. cap. qui ponebant quintum genus causæ exemplaris, præter quatuor consueta genera, & ideò ad nullum eorum reduci, propter hoc argu. Quot modis potest fieri de reb. quæstio propter quid, tot sunt distincta causarum genera, per quæ eisdem quæstionibus fiat satis, sed fieri potest quæstio propter quid de aliquo, cui non possit satisfieri per quatuor consuetas causas, sed per solam exemplarem; ergo hæc erit quinta. Prob. minor, nam si de imagine sima quæratur, propter quidnam sima euaserit, nō fit satis: si dicatur propter materiam, ex qua facta est, aut propter formam, vel figuram, nec propter artificem, aut finem, sed solū propter exemplar, quod sibi artifex imitandum proposuit, internum, aut externam simitatem habens, quam in ea artifex exprimere voluit. Hæc tamen sententia, vel eodem eius argum. probatur falsa, quia nulla potest excogitari inter-
77 rogatio propter quid de re quacunq; cui non possit plenè satisfieri per aliquam ex quatuor causis, vt in primo tract. nostro de causis in generali probauimus, ex doctrina Aristot. quam recipit iam vniuersa schola. Quare non est addendum aliquod genus causæ, nec detrahendum. Minorem ibidem probauimus, sed probatur in eodem exemplo argu. propositi, vt simul illud soluamus, quia simitas illius imaginis ab exemplari processit, tanquam à causa efficiente quemadmodum defectus alij; quos effectus naturales ex sua generatione contrahere solent, reducuntur ad alios similes, quos habuit efficiens causa, vel materialis, vt per se est manifestum, meritò ergo præsupponit quæstio non esse multiplicandū aliud genus causæ pro exemplari, sed ad vnum ex quatuor reduci debere. Quærit autem, ad quodnam ex duobus reducatur, ex formali, vel efficiente; præsupponens, tanquam certum, quod non possit pertinere ad materiam, nec ad finem. Et de materia quidem notum est, cuius propria ratio est esse potentiam, & propria causalitas recipere formam, sed ratio exemplaris consistit potius in actu, & in actuali influxu, per quem effectui tribuit esse; ergo non pertinet ad efficientem causam. Sed nec ad finalem, quia finis præcedit efficientem causam, quam mouet ad operandum, & ideò præcedit formationem exemplaris, quod apud se constituit agens intellectuale gratia finis, nempe vt effectum ad similitudinem eius efficiat iuxta regulas artis; sicut ergo finis prior est efficiente, ita etiam est prior exemplari, & longè diuersum modum causandi ab eo habet, nam effectus non assimilatur fini, vt finis est, sed gratia eius assimilatur agenti; ergo per se est manifestum distinctas esse has causas, & ideò sicut exemplar non potest pertinere ad materialem, ita neque ad finalem. Solum ergo restant formalis, & efficiens, ad quas reduci possit, ideò quærit titulus quæstionis ad quam, ex his duabus reducenda sit.

Et prima opinio eam reducit ad causam formalem. Ita Albert. Magn. in 1. d. 20. artic. 1. Durand. d. 45. q. 2. Argent. art. 2. Aegidius propos. 35. de Eucharistia. Caiet. 1. p. quæst. 6. artic. 3. & q. 44. artic. 3. Abulen. in cap. 5. Matthæi q. 12. quam ita probabilem reputant. Fonsec. 5 Metaph. cap. 2. q. 7. sect. 5. & Conimbr. 2. lib. Phys. cap. 7. q. 4. artic. 2. Vt affirment non esse reducendam ad causam formalem, sed per se, & propriè esse causam formalem, extrinsecam tamen, & ideò specie distinctam à causa formali intrinseca, sub eodē genere formalis causæ, sicut distinguuntur sub efficiente, causa prima & secunda & sub secunda particularis, & vniuersalis, in quo nihil aduersus doctrinam Aristot. asseritur: cum nullum genus causæ 78

multiplicetur. Et hoc videntur desumpsisse, ex Henrico quodlib. 9. q. 2.

79 Sed probatur primum, quod ad genus causæ formalis, & non efficientis reducenda sit ex priora ratione exemplaris, quod non est aliud, quam id, ad quod respiciens agens operatur, vt certam speciem effectui conferat ad similitudinem eiusdem exemplaris, confert ergo speciem, & similitudinẽ suo modo exemplar, sed vtrumque pertinet ad causam formalem, & non ad efficicentem, cuius ratio propria causandi distincta est, nempè esse principium, à quo incipit motus: ergo ad formalem potius reduci debet, quod satis expressum videtur in eius definitione, in qua dicitur esse formam. Quod verò sit propriè causa formalis distincta specie à forma intrinseca sub eodem genere causæ probant Conimb. quia forma intrinseca recipitur in materia, quam informat, & cum qua totum compositum cõstituit, & ideò pars essentialis eius vocatur, exemplar verò nihil horum habet sed forma extrinseca est, ad cuius similitudinem producitur effectus per artem, est etiam forma intelligibilis, seu intentionalis, ex quo etiam diuersum modum causandi formalem habere debet à forma naturali. Vnde vt vtrumque significaret Aristot. nempè vtramque esse formalem causam, sed specie distinctam locis superius citatis, his verbis eas coniunxit, *alio autem modo forma, & exemplar.*

80 Secunda opinio ad causam pòtius efficientem, quam ad formalem pertinere exemplar docet. Ita D. Thom. in 1. d. 2. q. vnica, Scotus q. 2. D. Bonau. in 3. d. 11. q. 2. Alens. 1. p. q. 23. Memb. 4. art. 1. Herueus in 1. d. 36. q. 1. Pererius lib. 8. cap. 1. Suarius tomo. 1. Meta. disp. 25. sect. 1. num. 8. & videtur nobis longè probabilior, præsentim in doctrina Arist. Quod ostendo duobus testimonijs eius. Primum habetur 7. lib. Met. tex. 23. vbi duo asserit. Primum, quod externa sanitas, & externa domus effectiuè procedunt à sanitate, quæ est in mente medici, & à domo, quæ est in mente artificis, his verbis. *Quodammodo ex sanitate, sanitatem accidit fieri, & domum ex domo, quæ sine materia eam, quæ habet materiam, ars enim medendi, & ædificandi est forma, sanitas, & domus.* Secundum principium, vnde incipit motus artificialis esse formam in anima, per quam operatur artifex sic inquiens. *Faciens igitur, & vnde conualescendi motus incipit, si ab arte forma est in anima.* Et vtrumque conuincit eum sentire, quod exemplar contineat causam efficientem in agentibus per intellectum, sicut forma naturalis efficientis causę respectu effectus ab eo procedentis continet efficientem causam in agentibus naturalibus. Alterum testimonium accipitur, ex hoc lib. 2. tex. 33. & ex 5. lib. Met. cap. 2. vbi assignans differentiam inter causas efficientes per se, & per accidens asserit, aliter Polycletum esse causam statuæ, aliter statuarium, nam ille per accidens, quia accidit statuario, quod sit Polycletus, sicut accidit, quod sit musicus, vel albus, statuarius verò est causa per se per artem, quam, vt talis habet, sed ars non est principium efficiens statuæ, nisi per Ideam eius, à qua determinatur ad operandum, ergo asserens Aristot. statuarium esse causam efficiẽtem per se statuæ sentit exemplar artis, quo medio operatur continere causalitatem efficientem.

81 Sed probatur ratione D. Tho 1. p. q. 15. art. 1. sic procedente. Eadem forma, quæ constituit agens in esse, est sibi principiũ formale agendi, per quod constituitur in actu primo ad operandum, quia sicut operari sequitur esse, ita principium operandi sequitur principium essendi, quod in naturalibus probauit Arist. 2. li. de anima in

ma in principio ostendens animam esse principium effectiuum operationum vitalium, ex eo, quod est principiũ essendi eidem viuenti, à quo procedunt, sed quéadmodum agens naturale constituitur in esse per formam naturalem, ita agens intellectuale per formam intellectualem, quæ duplex est, habitualis, vt ars, actualis, vt exemplar; ergo quælibet harum formarum in suo gradu erit artifici principium operãdi, sicut est ei principium essendi, habituale, atque vniuersale, & quasi primum ars, actuale, & particulare, seu determinatum, & proximũ exemplar, quia ars potest esse principiũ multorum effectuum, exemplaria verò ad singulos determinant, quare sicut forma naturalis agentis est efficiens causa operationum ab eo procedentium, ita exemplar continet efficientem causam effectus procedentis ab agente intellectuali, quod tanquam constituit.

Ex quibus infero exemplar non sic re-
8 2 duci ad efficientem causam, vt reduci solent illa, quæ impropriè continent rationem aliquam, ad ea, in quibus propriè continetur, sed reduci dicimus, id est, propriè contineri sub genere efficientis causæ, quia propriam rationem causandi huius generis continet, & propriam causalitatem efficientem exercet. Probatur euidenter, quia agens intellectuale proprijssimè est agens, proprijssimè causa efficiens, & longè perfectior causa efficiente naturali, quia agere per intellectũ perfectissimus modus agendi est, vnde cum primum agens (quod est Deus) sit etiam perfectissimum efficiens per intellectum operatur omnia, & agens intellectuale est respectu omnium effectuum, sed exemplar continet causalitatem efficientem, tanquam forma agentis intellectualis; ergo non impropriè, nec in hoc sensu per reductionem pertinet ad causam efficientem, sed propriè, tanquam vna ex speciebus huius generis, quia causa efficiens diuiditur in naturalem, & intellectualẽ, tanquã genus in suas species.

Ad 1. argu. alterius opinionis distin- 8,3
guenda est maior, quod exemplar conferat speciem, & similitudinem effectui, nã conferre speciem, & similitudinem duobus modis contingit, nempè tãquam formam eiusdem effectus, à qua constituitur in specie, vel tanquam formam efficientis causæ, cuius virtute procedit effectus talis speciei: & agenti similis, & primo modo negandum est, quod exemplar cõferat effectui speciem, & similitudinem: cum manifestum sit, non esse formam eius intrinsecam, sed confert ei speciem, & similitudinem secũdo modo, qui proprius est formæ efficientis, à qua constat effectiuè procedere. Itaque exemplar, sicut quælibet forma efficientis causæ non confert speciem, & similitudinem effectui formaliter, sed efficienter, & ideò exemplar nõ pertinet ad causam formalem, sed ad efficientem. Cætera arg. solũ probant exemplar distingui à causa formali intrinseca, quod ad nos non pertinet, qui distingui concedimus, non tanquam formalem causam extrinsecam, sed tanquam efficientem, vt probauimus. Ponere enim formam extrinsecam intra genus causæ formalis contra propriam rationem formalis causæ est, cuius proprius modus causandi est per informationem, vt superius vidimus, exemplar verò non informat, nisi efficientem causam intellectualem, & ideò principium effectiuum est operationum ab ea, vt tali procedentium. Itaque forma accidẽtalis est comparatũ ad intellectuale agens, respectu cuius genus causæ formalis exercet, sicut cæteræ formæ accidentales respectu suorũ subiectorum, quib. inhærẽt, sed comparatũ ad effectus

artis, ab eodem agente procedentes, vera causa efficiens est, formalis verò nullo modo.

TRACTATVS VII. de Comparatione causarum cum suis effectibus.

84 Comparationes causarum cum suis effectibus, quædam sunt generales. Vt illæ, quibus comparantur cum eis secundum perfectionem, & prioritatem, & istæ propriè pertinent ad Metaphy. qui sicut agit de ente, de bono, atq; per fecto, & causis eius, sic pertinet ad eum disputare, an, & quo modo causæ in vniuersum nobiliores sint, atque priores suis effectibus ei igitur relinquendæ sunt. Aliæ sunt comparationes particulares pertinentes ad genus Physicum, vt illæ, quibus comparantur causæ naturales cum suis effectibus naturalibus secundum modum, & applicationem, qua eos producunt, & comparationes istę pertinent ad nostrum institutum. Ideò de illis agendum est. Sunt autem duæ, prima, an idem effectus possit procedere à pluribus totalibus, & adæquatis eiusdem ordinis simul concurrentibus; secunda, an possit procedere à multis concurrentibus successiuè, ac diuisim. Ideò duplicem quæst. continebit tractatus iste.

QVAESTIO I.

An idem numero effectus possit procedere à multis causis eiusdem generis, & ordinis simul, & adæquatè concurrentibus.

85 Certum est eundem effectum, non solùm posse, sed debere procedere à multis causis diuersi generis, vt ab efficiente, finali, formali, & materiali, ideò solum quæritur de causis eiusdem generis, non quidem formalibus, & materialibus, quia de his disputatum est in 1. lib. nec etiam de finalibus, quia ad moralem potius Philosophum pertinet disputare, an simul possit aliquis operari propter plures fines. Quæstio ergo reducitur ad solas efficientes, de quibus non est minus certum plures, non solùm posse, sed actu concurrere ad eundem numero effectum, si subordinatæ sint, vt causa prima, & secunda, & ex secundis, vniuersalis, & particularis. De solis igitur causis non subordinatis dubitamus, proximis quidem, nam de remotis curandum non est, quæ nihil ad effectum videntur operari. Et de proximis quidem totalibus, & adæquatis: cum sit manifestum plures partiales, & inadæquatas concurrere ad eundem numero effectum totalem, vt plures homines ad portandum eundem lapidem. Et eadem ratione adhuc de totalibus non dubitamus, nisi totaliter concurrentibus. Ita, vt quælibet applicet virtutem sufficientem atq; concursum ad productionem totius effectus, quem producet, etiam si non applicetur simul altera, vel postquam applicata est, remoueatur. De pluribus igitur causis efficientibus non subordinatis, quarum quælibet applicat sufficientem virtutem, per quam sola posset producere effectum, quærit titulus quæstionis, an simul possint concurrere ad eundem numero effectum producendum.

Quæstio autem sic proposita duplicem sensum habere potest. Prior est naturalis, an secundum ordinem à natura constitutum in rebus possibilis sit talis concursus, posterior an saltem per potentiam Dei absolutam. Et licet in sensu priori videantur nonnulli dubitare, an possibilis sit, tanquam certum statuendum est naturaliter non esse possibilem, vt probat euidenter hoc argum. In rebus naturalibus nihil superfluum natura permittit, sed in tali applicatione super flua

foret multitudo causarum: cum supponamus quamlibet esse sufficientē, & sufficientem applicare virtutem ad producendum effectum; ergo superfluæ essent plures, & ideò applicatio vel concursus earum impossibilis censetur. Sed an repugnet ab intrinseco, & ita censeatur implicare contradictionem, vel solum propter ordinem naturalem in causis constitutum, & ideò propter alium finem possit à Deo fieri, hæc est difficultas quæst.

86 Circa quam est prima opinio Scoti in 2. d. 20. q. 2. & in 3. d. 1. q. 2. quod nec per potentiam Dei absolutam fieri possit. Quam videntur sequi Capreol. in 2. d. 2. q. vnica art. 3. & in 3. d. 1. q. 1. art. 3. Ferrar. 3. contra gentes cap. 68. Soncinas. 5. Met. q. 6. & Iauell. ibidem q. 7. Marsilius 1. lib. de generat. q. 8.

Probatur primò, quia repugnat applicari plures causas sufficientes ad eundem effectum, quin eo ipso sint partiales, & inadæquatæ; ergo vt tales, & adæquatæ concurrere nō possunt. Antecedens probo, quia effectus correspondet virtuti causæ applicatæ ad agendum, atque etiam actuali concursui eiusdem, ergo virtuti applicatæ, & concursui, vt quatuor debet correspondere effectus, vt quatuor, si ergo applicentur duæ causæ ad producendum effectum vt duo, quarum quælibet habeat virtutem vt duo, sequitur virtutem applicatam ab vtraque esse, vt quatuor, cui necessariò debet correspondere effectus vt quatuor; respectu cuius non possunt esse causæ totales, sed partiales; cum non correspondeat singulis totus effectus, sed solum pars nempe duo gradus in effectu producto, quos cōstat non posse excedere virtutem singularem. Et hinc etiam sequitur, quod causa minoris virtutis possit producere perfectiorem effectum, quam causa maioris virtutis, etiam si hæc applicet totam virtutem ad operandum. Probatur consequentia, nam duo agentia sic applicata ad eundem effectum sunt virtutis, vt quatuor applicatæ ad agendum, & non producunt, nisi effectum vt duo, si verò agens virtutis, vt tria applicetur ad operandū; producet effectum, vt tria, ergo perfectiorem: cum constet minoris virtutis esse, quam duo alia simul applicata, quod patet absurdum esse; ergo impossibile est duas causas adæquatas simul concurrere ad eundem numero effectum.

Secundò, quia si duæ causæ applicentur ad eundem effectum, non possunt ad illum concurrere, nisi per distinctas actiones, quia actio indiuiduatur ab agente, & alijs, & ideò distincta agentia non possunt agere, nisi per distinctas numero actiones, sed diuersæ actiones postulant diuersos terminos, & diuersi termini sūt diuersi effectus agentium; ergo non possunt producere eundem, nisi per partes eis correspondeat, quare necesse est partiales esse causas eius, & totales esse repugnat. Et confirmari potest, quia ex tali applicatione sequerentur duæ contradictiones. Prima, quod à nulla dependeret effectus per se, & à nulla adæquatè, & ex alia parte supponitur, quod tanquam à causis per se, & adæquatis producatur. Sed probatur consequentia, nam illud per se dependet ab aliqua causa, sine qua produci non potest, & illud dependet à causa adæquata, à qua sola produci potest, sed supposita tali applicatione, sic dependet à qualibet illarum, vt sine illa produci possit, vt constat; ergo à neutra per se, sic etiam producitur à qualibet, vt non ab ea sola, ergo non vt à causa adæquata. Alia cōtradictio est, quod bis produceretur talis effectus: cum à duabus causis, & per duas actiones producatur. Bis autem produci simul repugnat. 87

Secunda opinio tenet non implicare

contradictionem, quod duæ causæ simul concurrant ad eundem numero effectũ. Ita Caiet. 1.p.q.52.articulo tertio. Fonseca. 5. Metaphys. capite secundo, q.15. sect. 1. Suarius Tomo primo Metaphys. disputatione vigesima sexta, sect. 4. & videtur nobis sequenda. Non tamen videtur probari posse efficaci aliqua ratione, nisi ex solutionibus argumentorum, à quib. repugnantiæ, quæ excogitari possunt adducuntur, ideò eis solutis constabit, nullam esse rationem ob quam diuinæ potentiæ denegandum sit.

88 Ad primum argumentum concedendum est antecedens, quod effectus debeat correspõdere virtuti causæ applicatæ ad agendum, sed distinguendũ consequens, quod virtuti vt quatuor duorum agentiũ debeat correspondere effectus, vt quatuor, nam secundum ordinem naturalem causarum verum est, cum talis virtus earum æquiualeat virtuti, vt quatuor vnius atque eiusdem causæ, sed per potentiam absolutam primæ causæ non repugnat, quod cuilibet correspondeat idem effectus, vt duo, atq; etiam vtriq;, quia in hoc neutra priuatur suo effectu adęquato, sed solum fit, quod non ab ea sola producatur, sed simul ab alia, itaq; repugnantia solum posset consistere in simultanea cõcurrentia, in qua nulla apparet, sed solũ fit diuina virtute, vt concursus vnius causæ non impediat alterum, nec eum expellat ab eodem subiecto. Et posset adduci exemplum duorum corporum occupantium eundem locum, quod secundum communem sententiam scholæ non repugnat per diuinam potentiam, & tamen effectus iste fit ex eo, quod virtus diuina impedit expulsionẽ formalem vnius corporis ab alio, ita ergo existimamus fieri posse, vt Deus applicans duas causas adæquatas sua virtute faciat, vt concursus vnius, nec excludat, neque impediat alterum, sed simul cum eo stare possit respectu eiusdem effectus. Quod verò infertur ex hoc fieri, vt minor virtus producat perfectiorem effectum, quam virtus maior, non est concedendum in virtutibus simplicibus ac singularibus totaliter applicatis ad operandũ, sed in his, quæ quasi duplicatæ concurrunt, concedi potest absq; vllo incommodo, quia non apparet manifesta repugnantia in eo, quod est Deum eas simul applicare ad eundem effectum, quod est quasi duplicare illas, & efficere, vt vna non impediat alteram, nec distinctus ei effectus correspondeat, & ideò nec perfectior vtriq;, quam singulis, quod tamen fieri repugnaret in vna sola causa tantam virtutem habente, ac habent duæ illæ, quæ simul applicantur, quia supposito, quod tota applicatur, & cum tota concurrit Deus, contradictionem implicat, quod non producat totum effectum sibi adæquatum, in duabus verò simul applicatis repugnat quidem, quod quælibet non producat effectum sibi adæquatũ, sed non videtur repugnare, quod nõ producat distinctũ ab alia, sed eundẽ. 89

Secundum argum. petit, an si duæ causæ applicarentur ad eundem effectum, eadem, vel diuersis actionibus numero agerent, nam, quod eadem actione agerent, videtur necessarium, quia actiones sunt in passo, & passum est idem; ergo actiones non possunt esse numero distinctæ. Probatur consequentia, quia si essent numero distinctę, admittendum esset duo accidentia solo numero distincta simul esse in eodem subiecto, quod videtur repugnare; cum aliquo saltem modo accipiant indiuiduationem à subiecto. Deinde effectus productus est vnus numero propter identitatem subiecti, vt si essent duo ignes agentes in eadem aqua: eundem numero calorem producerent; ergo propter eandem identitatem subiecti, atque etiam 90

etiam termini, eadem numero actio erit vtriusq; agentis. Ex altera verò parte, non minus necessarium videtur, quod distinctis numero actionibus agerent, quia per virtutes numero diuersas operantur, & per diuersos concursus: repugnat autem à diue: sis virtutibus non subordinatis, & per diuersos concursus operantibus eandem numero actionem procedere. Et tandem, quia diuersæ numero causæ per diuersas numero causalitates debent constitui in ratione actualium causarum, sed causalitates sunt actiones; ergo necesse est per diuersas actionnes agere. Et hoc videtur nobis probabilius, non solùm propter rationes has. Sed præcipuè propter aliam, quia vt videbimus in 5. lib. actio ex mente Aristotelis non solùm à subiecto, tempore, & termino, sed etiam ab eodem agente sumit indiuiduationem; ergo vbi sunt diuersa numero agentia, necesse est ponere diuersas numero actiones, sicut etiam est necessarium, vbi diuersa sunt tempora, in quibus fiunt, vel diuersa subiecta. Quod verò de idētitate subiecti affertur in contrarium, difficultate caret, quia actio non à solo subiecto indiuiduatur, sed ab alijs, ex quibus possunt duæ distingui solo numero, licet sint in eodem subiecto, de termino verò diuersa est ratio, qui non sumit indiuiduationem ab actionibus, vt ex se est manifestum, & ideò potest esse idem numero, etiam si per distinctas actiones producatur, præsertim: cum distinguatur ab eis ex natura rei.

Hoc supposito ad argumentum neganda est minor, quod actiones distinctæ necessariò postulent distinctos terminos, nam si nulla apparet repugnantia in eo, quod distincta agentia & per distinctas virtutes agendi applicentur ad eundē effectum producendum, nulla erit etiam repugnantia in alio, quod distinctæ actiones habeant eundem numero terminū, sicut habent idem numero subiectum, quia nec à solo subiecto, nec à solo termino accipiunt vnitatē numericā, sed ab alijs, per quæ numero distingui possunt.

92 Duas alias contradictiones, quæ adduntur in eodem argumento, negamus ex nostra sententia inferri, sed in eo casu, à qualibet causa procederet per se effectus, nam causa per se non est illa, à qua non potest, non procedere effectus: cum fieri possit, vt per se possit à diuersis procedere per se, & tunc non tollet, quin sic procedat à qualibet, vt possit non procedere ab ea, sed ab alia. Gratia exempli, calor procedit ab igne, & potest etiam non procedere ab eo, sed à sole, & hoc non tollit, quin à quolibet procedat per se. Per se igitur procedere effectum ab aliqua causa est, quod per se cōtineatur in virtute actiua eius, & quod virtus actiua eius per se ad illum ordinetur, siue possit procedere ab alia, vel non. In casu ergo, quod duo agentia simul applicarentur ad eundem effectum per se procederet ab vtroq; quia per se continetur in virtute vtriusque & virtus ipsa ad ad illum per se ordinatur. Quod verò duo simul agentia applicentur ad eum producendum, ex voluntate primi agentis prouenit, quæ non tollit, quin per se procedat à quolibet, licet accidentale sit, quod ab vtroque simul. Nec etiam sequitur, quod à neutra procedat, tanquam à causa totali, & adæquata, quia causa totalis, vel adæquata non est illa, à qua sola procedit effectus, ita vt non ab alia, sed à qua procedit, tanquam à virtute sufficienti, & sine dependētia necessaria ab altera eiusdem ordinis. Vnde cum sic procederet à qualibet earum, procederet absq; dubio, tanquam à causa totali, & adæquata. Nec tandem sequitur eundem effectum bis produci, quia licet à diuersis agentibus,

& per diuersas virtutes, & actiones procedat, semel tantum exit extra suas causas, ideò semel tantum producitur, quod ex modo procedēdi à diuersis causis subordinatis intelligitur, à quibus licet procedat effectus, non bis, sed semel producitur, quia semel ab illis egreditur.

QVAESTIO II.

An idem numero effectus possit diuisim procedere à diuersis numero agentibus.

93 TRibus modus intelligi potest, quod idem numero effectus procedat à diuersis causis diuisim, aut successiuè applicatis: primò quantum ad productionē eius. secundò quantum ad productionē, & conseruationem. tertiò quantum ad solam conuersationem. Et de his duobus modis vltimis certum est, quod idem numero effectus possit procedere à diuersis causis diuisim, aut successiuè applicatis, nam fieri potest naturaliter, vt idem calor productus ab hoc igne in aqua cōseruetur ab alio igne, si statim ac productus fuit ab eo remoueatur, & alter ei applicetur, à quo euidens est posse conseruari, non minus quam ab eo, à quo fuit productus. Et postquam ab hoc secundo igne conseruatur, potest remoueri, & applicari alteri, à quo conseruabitur: & ecce idem numero effectus producitur, & conseruatur à diuersis causis successiuè applicatis, & etiam conseruatur à diuersis. Solum ergo potest esse dubiū de productione, an possit à diuersis produci successiuè applicatis, quod duobus modis potest intelligi, primo, ita vt productus iam semel ab vna, iterum producatur ab altera, & hoc dupliciter, vel ita, vt permanens in esse recepto per primam productionē, iterum producatur ab alia causa de nouo applicata, vel ita, vt postquam semel productus est corrumpatur, & iterum producatur ab alia causa. Et vtrumq; constat esse impossibile naturaliter: cum nec possit applicari naturaliter alia causa ad producendum de nouo effectum iam productum, & permanentem, nec etiam si applicaretur, posset illi de nouo conferre illud esse, quod iam habet, sed nec possit vlla causa naturalis eandem numero formam iam extinctam, iterum educere de potentia materiæ, vel animam semel à corpore separatam eidē corpori, vel alteri vnire, vt suo loco probabitur. Sed an hæc fieri possint per potētiā Dei supernaturalem, de hoc vltimo videtur mihi certum, quod possit fieri, quia sicut Deus per seipsum iterum vnit animam corpori in resurrectione alicuius mortui, posset eandem vnire media aliqua causa secunda, distincta ab ea, per quam in generatione fuit primo vnita. De primo verò, an fieri possit, quod res semel producta, & permanens, iterum producatur ab alia. Quibusdam Modernis visum est non implicare contradictionem. Mihi tamen semper visum est omnibus modis impossibile. Propter hoc argumentum produci aliquid in rerum natura, est fieri extra causas, sed solum fit extra causas illud, quod intra eas tantum continebatur, aut solum in potentia earum, ergo non est intelligibile, quod res habens esse extra causas, iterum extra illas fiat, & de nouo producatur. Nec intelligibile est, quid ei conferatur per secundam productionem vel quomodo ei conferatur idem numero esse, quod iam habet, aut quomodo anima actu vnita materiæ, iterum vniatur.

Alio modo intelligi potest, quod idem numero effectus possit produci à diuersis causis, non quidem absolutè applicatis, sed sub conditione ita vt intelligamus hūc effectum numero productum ab hac 94

causa

causa, potuisse produci ab alia distincta in eodem tempore, & loco applicata eidem numero subiecto. Gratia exempli. An iste numero calor, quem producit hic ignis in hac aqua, produci posset ab alio igne, si ei in eodem loco, & tempore applicaretur loco alterius, vel sicut applicatus est ei alter, si enim hoc posibile fit, erit etiam posibile, quod idem numero effectus producatur à diuersis causis, si diuisim applicaretur. Et quod posibile hoc fit per potentiam Dei absolutam, videtur certum supposita determinatione praecedentis quaest. quod simul posint applicari duae causae adaequatae ad productionem eiusdem effectus, nam si absolutè non repugnat actu procedere à diuersis, multò minus repugnabit, quod posset procedēs ab vna conditionaliter procedere ab altera, si loco eius applicaretur. Solum ergo procedit quaestio naturaliter, an idemmet effectus, quem produceret causa haec, hoc loco, & tempore, & circa hoc subiectum: produceretur, si alia causa distincta fuisset applicata, sicut fuit applicata illa, à qua productus est. Gratia exempli. An hic numero calor, qui producitur in hac aqua ab hoc igne, produceretur, si alius ignis, & non iste fuisset eodem loco, & tempore applicatus eidem aquae, vel necesse foret eo ipso, quod alia causa applicaretur, licet cum eisdem conditionibus, alium calorem numero distinctum produci.

95 Et prima opinio tenet naturaliter id repugnare, sed eo ipso, quod alia causa applicaretur, & non haec, alium quoque effectum numero distinctum produci. Ita Comm. 7. libro, Meta tex. Comm. 21 Marsilius primo libro, de Generatione q. 8. Sotus in 4. d. 41. quaest. 1. artic. 3. Fonseca 5. lib. Meta. cap. 2. q. 5. sect. 2. Probatur primò, quia vel hic numero effectus habet hanc numero causam determinatā, à qua produci potest, & non ab alia, si primum dicatur, sequitur, quod non posset idem numero effectus, qui producitur ab hac causa, produci ab alia, si cum eisdem circumstantijs applicaretur loco huius, quia eo ipso, quod alia sit causa, alius debet esse effectus, si quilibet, numero effectus habet determinatam numero causam, à qua produci postulat. Si verò dicatur, nō habere determinatam, sed indifferenter posse à qualibet produci, sequitur aliud inconueniens, quod quaelibet causa posit producere omnes, & singulos effectus suae speciei, vt quilibet ignis producere omnes alios producibiles, & quilibet homo generare omnes homines, quod patet esse absurdum; ergo imposibile censendum est, quod idem numero effectus posset producere ab alia causa, si haec non applicaretur ad productionem eius, sed alia diuersa numero. Secundò, quia si alia causa applicaretur ad eundem numero effectum, sicut applicata est haec, per diuersam numero actionem ageret ab hac, sed diuersis numero actionibus non potest naturaliter correspondere idem numero terminus, vel effectus: sed cum actio sit fieri termini, distinctae numero actiones, tanquam diuersa fieri postulant distinctos terminos numero; ergo repugnat eundem effectum procedere à diuersis causis diuisim applicatis.

96 Secunda opinio negat hoc esse imposibile. Quam tenet Scotus in 2. d. 20. q. 2. & sequitur Suarius Tomo 1. Meta. disp. 26. sect. 5. annotans rationes, quibus eam probat Scotus nullius roboris esse, & meritò quidem, nam ex duabus, quas attulit, altera est Theologica res satis difficiles, & incertas continens, altera Philosophica parum momenti habens. Ipsa tamen opinio probabilior mihi videtur, quam sic probo. Si idem numero effectus non potest à diuersis numero causis successiuè ap-

nè applicatis procedere; ergo ex intrinseca, aut naturali indiuiduatione postulat hãc numero causã; sed consequés est falsum ergo etiam antecedens, quod repugnet. Euidens est consequentia, quia, si non postularet determinatam causam, ergo indifferenter posset produci à diuersis. Sed probatur minor, quia idem numero effectus potest produci naturaliter ab vna causa, & cõseruari ab alia diuisim applicata, imo etiam potest conseruari à diuersis; ergo non postulat determinatam causam suæ productionis, vel conseruationis, sed à diuersis potest naturaliter produci, si successiuè applicentur, vel diuisim. Secundò, quia eundem numero effectum, quem producit causa vniuersalis cum particulari, potest per se immediatè producere, vt eundem calorem, quem producit sol cum igne in aqua, potest sine igne producere, & tunc non producet illum, tanquam causa vniuersalis, sed vt particularis, & proxima, licet æquiuoca, & diuerso quidem modo operante, ac dũ concurrit cum secunda, ergo potest etiam à diuersis causis particularibus produci, quod etiam de causa prima efficacius probabitur; ergo non est negandum, quod possit à diuersis causis particularibus produci. Et si dixeris effectum sumere vnitatem numericam ab hac numero causa, quam per se respicit, & ideò non posse hunc effectum numero produci ab alia. Hoc imprimis nullus vnquam dixit, quod substantia, vel accidens, quę producitur sumat vnitatem numericam a causa efficiente, à qua producitur, & probatur falsum in conseruatione rei, quæ cum sit realis effectus, non indiuiduatur à causa efficiente. Et secundò, quia causa efficiens prorsus est extrinseca, ergo non po-
98 test ab ea effectus suam indiuiduationem sumere.

Ad 1. arg. respondetur, hunc effectum numero nó postulare determinatam numero causam, sed indifferenter posse ab hac, vel illa produci, si cũ eisdem circũstantijs applicentur. Et dum ex hoc infertur posse quamlibet causam producere omnes & singulos effectus suæ speciei, distinguendum est consequens, nam diuisiuè potest, collectiuè verò repugnat, non ex parte effectuum, quia postulent diuersas numero causas, nec ex parte causæ, cui deficiat proportio respectu productionis singulorum, sed quia cum sit limitata, non continet sua virtute differentias indiuiduales omnium indiuiduorum, & quia ex alijs circumstantijs limitatur in agendo, nempe ex parte loci, quia non potest operari; nisi in loco determinato, & etiam determinato tempore, ex parte etiam materiæ, quæ non potest ei, nisi determinata applicari, nec enim potest circa plura subiecta, & valde distantia operari eodem tempore quod ergo diuisim possit omnes, & singulos effectus suæ speciei producere: nullum est inconueniens & quod possit omnes collectiuè, non est possibile, propter alias limitationes necessariò admittendas, quare nihil probat 1. arg. contra nostram sententiam. Hoc solum annotari debet, quod nec in affectibus viuentium potest quælibet causa producere omnes effectus suæ speciei, quia causa generationis subministrat materiam, & à diuersis causis diuersa subministratur, & cum non possit vna, & eadem subministrare omnem materiam, nec potest ex hac parte omnia indiuidua suæ speciei producere. Quod in causis vniuersalibus nõ est verum, sed propter vniuersaliorem virtutem, & modum etiam causandi vniuersaliorem producere possunt omnes effectus earum specierum, quas eminenter continent

Ad 2. concedenda est maior, quod diuersa agentia succesiuè applicata age- 99
rent

rent per diuersas numero actiones, sed minor neganda, quod diuersis actionibus non possit idem terminus correspondere, vt actioni alterius ignis, si applicaretur ad hunc, calorem producendum, loco huius ignis, à quo productus est idem calor numero. Et ratio huius est, quia sicut effectus, vel terminus productus non indiuiduatur ab agente, ita nec indiuiduatur ab actione, sed à propria entitate intrinseca, & aliquo etiam modo à subiecto, si accidens sit, vt suo loco explicabitur Vnde sicut à quocunque agente potest indifferenter procedere, ita per quàcunque actionem.

TRACTATVS VIII. de comparatione causarum inter se se.

COMPARATIS causis cum suis effectibus, restat comparare eas inter se se, quod duobus modis fieri potest, primò, secundum entitatem, deinde secundum modum, vel rationem causandi, & prima comparatio metaphysica est, nam sicut ad metaphysicam pertinet considerare entitates rerum, sic pertinet consideratio causarum secundum entitates. Consideratio verò secũda magna ex parte physica est, nam cum Physicus cõsideret per se causas rerum naturalium, ad eum pertinet considerare ordinem earum secundum proprios modos, & rationes causandi. Et hoc modo eas cõparabimus quærentes primò, an hoc modo consideratæ habeant ordinem perfectionis, & prioritatis, deinde an sint sibi inuicem causæ.

QVAEST. I.

An inter quatuor genera causarum vnũ sit perfectius, & prius alijs.

MVltis modis cõparari possunt causæ, primæ intrinsecæ cum extrinsecis, atque etiam inter se se, deinde extrinsecæ etiam inter se se, explicandumque est in in vtraque comparatione, quæ sint alijs perfectiores, ac priores in ratione causandi intrinsecæ causæ sunt materialis, & formalis, extrinsecæ finalis, & efficiens, primò igitur comparandæ sunt intrinsecæ, cum extrinsecis, in quarum comparatione dicimus extrinsecas esse perfectiores, atque priores, nempè finalis, & efficiens perfectiores, atque priores materiali, & formali. Quod probatur primò, quia modus causandi materiæ, & formę est incompletus, & ideò ab intrinseco imperfectus, modus autem causandi efficientis, & finis completus est, atque perfectus, ergo perfectiores, & priores sunt istæ. Antecedens probatur, quia materia, & forma causãt per modum partium componendo totum, cui non tribuunt totum esse, sed partem, quæ intrinsecam dicunt imperfectionem, finis verò, & efficiens nihil horum habent, quia nõ componunt totum, nec tribuunt ei partem, sed integrum esse, vt per se est manifestum. Secundò, illud genus causæ nobilius censetur, sub quo continentur res perfectissimæ, etiam in ratione causandi sed sub genere efficientis, & finalis continetur primum efficiens, & vltimus finis à quo dependent cæteræ omnes causæ: tanquam à quo recipiũt esse, & virtutem causandi; ergo hæc duo genera perfectiora erunt materiali, & formali. Quod verò materia, & forma sint causæ intrinsecæ, nihil refert, quia in hoc ipso, quod intrinsecæ sunt, includuntur omnes illæ imperfectiones, quare licet ex modo intrinseco perfectiores sint, simpliciter cẽsentur imperfectiores.

2 Si verò materialis, & formalis comparentur inter se, dicendum est formalẽ esse simpliciter nobiliorem, & priorem. Probatur euidenter ex modo causandi

vtriusque, nam materia causat, tanquam potentia passiua, & per passiuam receptionem formæ, hæc verò tanquam actus eius & per informationem, & actuationem; ergo perfectior est, atq; prior. Tertia comparatio est extrinsecarum causarum inter sese, nam cum intrinsecis iam sunt comparatæ. In comparatione autem earum dicendum est, finalem esse nobiliorem, atque priorem simpliciter efficiente. Hæc est expressa sententia Aristotelis, non solum in his capitibus, sed 5. Metaph. cap. 2. & vbicunque causas inter se comparat: semper enim finalem præfert cæteris omnibus. Ita etiam sentiunt omnes eius interpretes nullo excepto, & ideò nullum in particulari refero. Quod probatur ex duobus, quæ habet finis, vnum ex parte principij, aliud ex parte termini, ex parte principij habet, quod sit primum mouens, primumq; excitans agentem ad operandũ; vnde in toto processu causarum est, tanquam primus motor. Ex parte etiam termini habet, quod sit vltimum, & optimum, quod agens intendit per suam operationem, cuius gratia operatur, media quærit, eligit, atque executioni mandat, quare à fine accipiunt nobilitatem, & dignitatem omnes actiones eius. Ex quo factum est, vt finis appelletur causa causarum, quod est dicere, cæteras causas esse quasi effectus eius, eique deseruire, quia verum est gratia finis causare, quidquid causant, & ab eo dependere in propria generibus causandi, finem verò à nulla earum.

3 Si autem contra hoc dicatur, efficientem causam causare secundum esse reale, per realem influxum, ac dependentiam effectus ab ipsa, & ideò non solum tribuere esse effectui, sed esse, quasi fontem, & originem, à quo esse eius emanat. Finem verò solum habere metaphoricũ quendam, & intentionalem modum causandi, nec tribuere esse effectui, sed solum esse id cuius gratia tribuitur ei ab efficiente, ex quibus sequi videtur efficientem esse nobiliorem, atq; priorem. Quod etiam probari potest, secundò, quia modus causandi fundatur in modo essendi, illudq; sequitur; sed materia, & forma, atq; efficiens habent esse substantiale, & finis sæpe est accidens, & aliquando nihil: cum sit res impossibilis, solum habens esse possibile in apprehensione agentis, imò materia & forma habent modum causandi, atq; causalitates substantiales: cum causent per vnionem substantialem; ergo non solùm in ratione essendi sunt nobiliores fine, sed etiam in ratione causandi. Respondendum est hac distinctione. Non solùm causæ considerari possunt in ratione essendi, & causandi, vt in principio diximus, sed etiam modus causandi, & causalitates ipsæ, in ratione autem essendi considerantur, dũ dicimus esse substantiam, vel accidentia, & hæc est consideratio materialis eorum atque etiam causarum, sed formaliter, & in ratione causandi considerantur, non ex entitate, sed ex modo se habendi ad effectum. Et licet ex prima consideratione materiali perfectior inueniatur efficiens causa, atq; etiam materialis, & formalis comparatione finis, ex secunda verò finalis longè superat omnes, cum sit primum, & vltimum, in quod ordinantur, non solùm cæteræ causæ, sed earum causalitates: cum sit etiam optimum quod per eas intenditur, & quasi scopus, in quem diriguntur, quæ omnia euidenter ostendunt nobiliorem esse, atq; priorem modum causandi eius, & ideò sub formali ratione, & modo causandi finalem esse nobiliorem causam cæteris. Ad formam igitur primi argum. concedenda sunt omnia, quæ in antecedenti assumuntur, sed distinguendum consequens, quod effici-

efficiens ſit nobilior cauſa, quam finalis, nam in ratione eſſendi, ad quam omnia illa pertinent, verum eſt, ſed in ratione cauſandi deſumpta ex modo ſe habendi in ordine ad effectum, manifeſtè falſum, vt probauimus. Ad ſecundum alia ſimili diſtinctione reſpondeo, ſic applicanda ad formam eius, vt cum dicitur, modũ cauſandi fundari in modo eſſendi, & illum ſequi, non ſit verum de modo eſſendi ſecundum ſe conſiderato; ſed ſecundũ modum, quo concurrit ad effectum, & ad productionem eius ſe habet, & licet aliquando modus eſſendi finalis cauſæ ſit infimus, ſecundum entitatem, ſemper eſt ſupremus in modo concurrendi ad productionem effectus, vt probatum eſt, in quo conſiſtit ratio formalis cauſandi, & ex quo deſumenda eſt nobilitas, & prioritas cauſarum ſimpliciter.

QVAESTIO II.

An omnes cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ, mutuamq; dependentiam habeant inter ſe ſe.

DVplicem ſenſum habere poteſt quæ-
5 ſtio, prior eſt intra idem genus cauſæ, ita vt duæ cauſæ efficientes ſint ſibi inuicem cauſæ, vel duæ cauſæ materiales, ſicq; de cæteris, poſterior verò in diuerſis generibus cauſarum, ita vt formalis cauſa, & materialis ſint ſibi inuicem cauſæ, vel quæuis aliæ aliorum generum. Et in primo ſenſu certum eſt apud omnes, quod cauſæ non ſint ſibi inuicem cauſæ, nec mutuam dependentiã habeant. Quod colligunt ex doctrina Ariſtotelis in hoc 2. lib. Phyſ. text. 35. & 5. lib. Meta. cap. 2. vbi, cum dixiſſet cauſas aliquas ſibi inuicem eſſe cauſas addidit, non in eodem genere cauſæ id contingere, ſed in diuerſis. Verba autem primi loci hæc ſunt. *Sunt autem quædam, & ad inuicem cauſa, vt laborare cauſa eſt bonæ habitudinis, & hæc laborandi, ſed non eodem modo, ſed hoc quidem vt finis, illud autem, vt principium motus.* Et ratione probatur, quia ſi cauſæ eiuſdem generis eſſent ſibi inuicem cauſæ, idem eſſet prius, & poſterius altero, notius, & ignotius ſub eadem ratione. Et deinde daretur vitioſus circulus, ita vt idem per ſeipſum demonſtraretur à priori, & idem eſſet cauſa efficiens, vel finalis
ſuimet, & ſeipſum produceret. Probatur 6
conſequentia, quia cauſa eſt prior, & notior effectu; ergo ſi duæ cauſæ efficientes ſunt ſibi inuicem cauſæ, quælibet erit prior & notior altera, vt cauſa eius eſt, atq; etiam poſterior, & ignotior, vt eſt effectus. Præterea per quamlibet, vt cauſam alterius poſſemus eam cognoſcere à priori: & rurſus eadem, quam à priori cognoſcimus per aliam, poſſet eſſe cauſa cognitionis eiuſdem, ac de primo ad vltimum quælibet cognoſceretur à priori per ſeipſam, nam ſi, a, cognoſcitur à priori per b, & rurſus, b, à priori cognoſcitur, per idem, a, cognoſcetur idem, a, atque idem, b, per ſeipſum. Et ſi a, eſt cauſa efficiens, b, & rurſus, b, eſt cauſa efficiens, a, erit quodlibet cauſa efficiens ſui ipſius per illam regulam. *Quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati, ſeu effectus ab ea procedentis.*

Sed an impoſsibile hoc ſit ſolum natu- 7
raliter, vel etiam per potentiam Dei abſolutam: dubitatum eſt à quibuſdam, & aſſertum ſolum naturaliter repugnare, & per potentiam ſupernaturalem fieri poſſe, vt duæ cauſæ eiuſdem generis ſint ſibi inuicem cauſæ. Quod ſic probant, non repugnat, quod poſtquam effectus aliquis productus eſt à ſua cauſa, adhibeatur à DEO ad conſeruationem eiuſdem cauſæ, & tunc erit cauſa efficiens ſuæ cauſæ, ſaltem quantum ad conſeruationem. Et id quidem, etiam naturaliter videtur

detur contingere, dum potentia per primum actum producit in se habitum in genere causæ efficientis, qui habitus iam productus potest concurrere cum eadem potentia ad continuationem, & conseruationem eiusdem actus, & tunc actus, & habitus erunt sibi inuicem causæ efficientes. Hæc tamen sententia cum suis rationibus friuola est, & dicendum est contradictionem implicare, quod causæ eiusdem generis sint sibi inuicem causæ, & ideò per nullã potentiam fieri posse. Quod intelligi debet, secundum illud esse per quod causant, nam si secundum aliud intelligatur, iam non accipiuntur, vt tales causæ efficientes, natura priores suis effectibus, sed quasi æquiuocæ, ita vt in vna causalitate accipiantur secundum esse, in alia secundum conseruationem eiusdem, & non secundum productionem eius, quæ constat esse diuersa. Si ergo eodem modo accipiantur euidens est non posse esse sibi inuicẽ causas. Quod in efficiente probatur, nam si duæ causæ efficientes sint sibi inuicem causæ secundum idem esse, quod vna accipit ab altera, & è conuerso, euidenter sequitur idem esse causam efficientem sui. Probatur quia si est effectus sui effectus, quem
8
propria virtute causauit; ergo propria eius virtus est effectus sui met, atque adeò seipsam producit. Quod verò idem seipsum producat, manifestam contradictionem continet, propter distinctionem realem, & prioritatem naturæ inter causam, & effectum necessariò intercedentem, quæ non possunt conuenire vllo modo eidem rei respectu sui ipsius. Rationes verò adductæ in contrarium difficultate prorsus carent, cum non procedant de eodem esse producto, sed vel de diuerso, vel de conseruatione eius illud iam præsupponente, & ideò non sumuntur causæ eodem modo, sed diuerso, & planè æquiuoco, quare non oportet eis respondere in particulari, sed ad alium sensum quæstionis procedere de diuersis generibus causarum, an sint sibi inuicem causæ, & mutuam habeant dependentiam.

Quem sensum, vt facilius prosequamur, distinctio illa præsupponenda est, 9
quam tradit Alexand. Alensis 5. lib. Meta. cap. 2. dupliciter intelligi posse, quod causæ diuersorum generum sint sibi inuicem causæ, nempe secundum esse earum, vel secundum causalitates, & secundum esse vna dicetur causa alterius, si eam producit aliquo modo in suo esse, secundum causalitatem verò, si in propriam eius causalitatem influit. Hac autem distinctione præsupposita hoc ordine procedendum erit, vt quamlibet causam cum tribus alijs comparemus, & simul explicemus, an, & quomodo habeant mutuam causalitatem cum ea, primò igitur comparabimus materiam cum cæteris, deinde formam, & rursus efficientem, ac tandem finem.

Comparatio materialis causa cum cæteris.

Materia primò comparanda est cum forma, & dicendum primò mutuam habere causalitatem cum ea secundum esse, ita vt ipsa sit causa formæ secundum esse, & etiam forma sit causa esse materiæ. Ita D. Thom. 5. lib. Meta. lect. 2. & probatur euidenti ratione, quia si forma sit materialis: educitur de potentia materiæ, sed educi de potentia materiæ est dependere à materia in esse, & fieri tanquam à causa materiali, ergo materia est causa materialis formæ secundum eius esse. Si verò forma non sit materialis, nec proinde educatur de potentia materiæ, vt anima rationalis, vnitur saltem materiæ in eodem instanti, in quo creatur à 10

tur à Deo, & ideò habet esse actuale in materia, ad quod concurrit materia suo genere causæ: cum illud habeat anima per receptionem actualem in materia, quæ est proprius influxus materialis causæ. Forma etiam est causa materiæ secundum esse, sed non eodem modo: cum præsupponat materiam esse, de cuius potentia educitur, quare non potest esse causa entitatis, vel existentiæ, aut subsistentiæ eius, quæ à solo primo agente per creationem habet materia, est tamen causa materiæ, quantum ad duo alia, nempe quantum ad esse specificum, ac determinatum, quod certum est à forma recipere, nam per illam accipit materia esse hominis, vel alterius speciei, quod à se non habet, deinde licet à se habeat existentiam, & subsistentiam, imperfectas tamen, & diminutas, ita, vt non possit ab eis naturaliter sustentari sine adminiculo formæ & ex hac parte, etiam dependet in suo esse à causalitate formæ: si verò comparetur materia cum eadem forma secundum causalitatem, non videtur habere mutuam causalitatem cum ea, quia causalitas materiæ consistit in receptione formæ, causalitas verò formæ in informatione,
11 vel actuatione materiæ, sed materia non tribuit formæ informationem, nec forma tribuit materiæ receptionem; ergo non sunt sibi inuicem causæ secundum causalitates. Et ita tenent Conimbricenses, vbi supra propter hoc argumentum, & afferunt pro se D. Thom. in eodem loco nuper citato. Sed oppositum videtur nobis probabilius, nempe, quod etiam secundum proprias causalitates sint sibi inuicem causæ. Quod tenet Suarius Tomo primo Metaphysicæ, disputat. 17. sect. 2. numero quarto, & probatur hoc argumento, informatio formæ, in qua consistit causalitas eius: dependet à receptione materiæ, cum materia concurrat necessariò ad illam recipiendo, & ideò tanquam materialis causa, & rursus forma per informationem concurrit ad receptionem materiæ actuando illam; ergo receptio dependet necessariò ab informatione, & hæc causa formalis eius est, sicut receptio est causa materialis informationis; necesse est ergo ponere mutuam causalitatem, ac dependentiam inter has duas causas, non solùm secundum esse, sed etiam secundum causalitatem. Nec probat contrarium argumentum oppositæ sententiæ, nam quod dicitur materiam non tribuere formæ actuationem, nec formam materiæ receptionem, sed à se illas habere, verum est, sed licet non tribuat, concurrit tamē quælibet per propriam causalitatem ad causalitatem alterius, quam exercet cum intrinseca dependentia ab illa, & hoc satis est, vt mutuò sint sibi causæ, mutuamque dependentiam habeant secundum causalitatem. Quod Diuus Thomas nec asseruit, nec negauit, sed solum docuit mutuam habere causalitatem secundum esse.

Secundò comparatur materialis causa cum efficiente, & si comparatio fiat 12 secundum esse: videtur certum, non habere mutuam causalitatem cum ea, quod sic probo. Materia non potest esse causa primi efficientis, a quo constat accipere esse ex nihilo per creationem, sed nec aliorum agentium; ergo nec potest habere mutuam causalitatem, cum hac causa. Probatur minor, quia vel nomine causæ efficientis intelligitur compositum, vel forma, sed vtrumq; præsupponitur causalitati materiæ rei generandæ, vt patet, nam ignis, qui est causa efficiens alterius, quem generat ex ligno: præsupponitur generationi constitutus in suo esse, & ex consequenti præsupponitur forma eius vnita materiæ

eiusdem, ergo materia ignis producendi non potest habere causalitatem respectu ignis generantis, aut formæ eius secundum esse. Ita tenet P. Suar. vbi supra.

Si verò comparetur ad eandem causam efficientem secundum causalitatem dicendum est, mutuam habere cum ea causalitatem, ac dependentiam. Quod sic probo, causalitas materiæ consistit in receptione formæ, vel vnione substantiali cum ea, sed vtraque est effectus causæ efficientis, vt patet, ergo efficiens est causa materiæ secundum causalitatem, causalitas etiam agentis consistit in actione, per quam educit formam de potētia materiæ, & generat compositum, sed ad hãc actionem concurrit materia, tanquam materialis causa eam recipiendo, ergo est causa efficientis secundum causalitatem consideratì: habetque proinde mutuam causalitatem, mutuamque dependentiam cum eo sub eadem consideratione.

14 Solum restat comparatio materialis causæ cum finali, inter quas dicimus ponendam esse mutuam causalitatem, & secundum esse, & secundum causalitates. Probatur hac ratione, quia forma est finis generationis, vt sæpe Aristo. repetit in hoc 2. lib. ad quem ordinatur ab ipsa natura, quia materia fit, vt sit receptaculum formæ, cum qua constituat compositum, ergo gratia formæ, & compositi habet esse, & etiam gratia illorum exercet propriam causalitatem. Vnde sequitur secundum vtrumq; esse effectum causæ finalis, sed etiam concurrit per suum genus causæ materialis ad eandem formam educendam, & ad compositionem totius, atque etiam ad causalitatem finalem vtriusque respectu sui, cum constet vtrumque esse finem generationis depēdentem à receptione materiæ, sine qua neutrum poterit finalizare generationē, ergo mutuam habet causalitatem materia cum fine, non solum secundum esse, sed secundum causalitatem.

Comparatio causæ formalis cum cæteris.

15 POst comparationem materiæ cum cæteris causis, sequitur comparatio formæ cum eisdem. Sed ex comparatione iã facta materię cum ea explicata est mutua causalitas, ac dependentis vtriusque. Ideò cum duabus reliquis solum est comparanda, & primo cum efficiente. Cum qua dicimus non habere mutuam causalitatem, vel dependentiam, nec secundũ esse, nec secundum causalitatem. Probatur vtrumque testimonio Aristot. capit. 7. huius lib. textu. 70. vbi docet formam, & efficientem non concurrere in eãdem rem numero, sed solum in eãdem specie, quia forma agentis non potest esse terminus generationis, sed forma rei generandæ virtute eius, quæ licet effectiuè producatur ab efficiente, nõ potest vllo modo esse causa formalis eius secundum esse. Sed nec secundum causalitatem, quia forma rei generandæ educitur de potentia materiæ per actionē eiusdē agentis, in qua actione consistit causalitas eius, ergo repugnat, quod circa eandem causalitatē agentis exerceat propriam forma generanda, & ex consequenti repugnat, quod sit causa agentis secundum causalitatem, & eadem est repugnantia ex parte formæ non eductæ de potentia materiæ, quia cũ vniatur eidem materiæ per eandem actionem, quæ est causalitas agentis, non potest ad illam in genere formalis causæ concurrere.

Comparata verò forma cum causa finali, videtur quibusdam Modernis non posse habere reciprocam causalitatem cum ea, nec secundum esse, nec secundum causalitatem. Probant testimonio Arist. in his

in his capitibus afferentis finem, & formam coincidere in eadem re, ex quo sequitur non posse habere mutuam causalitatem. Probatur consequentia, quia vera, & realis causalitas præsupponit distinctionem realem inter causam, & id, quod ab ea procedit, sed inter finem, & formam non datur distinctio realis ex mente Arist. ergo vna non potest esse causa alterius, & ideò nec possunt habere mutuam causalitatem, vel dependentiã. Minor præterquam, quod expressè asserta est ab Arist. probatur euidenter, nam in generatione forma generantis non potest exercere causalitatem formalem, nec finalem, sed solum efficientem, sed sola forma rei genitæ, quæ est finis generationis, simul est causa formalis; ergo non potest dari distinctio realis inter finem, & formam, nec proinde vera, & realis causalitas. Et si dicatur, informationem esse finem formæ, & etiam effectum formalem eius realiter ab ea distinctum, & ideò esse simul causam finalem, & effectum formalem respectu eiusdem formæ, & ex consequenti mutuam habere causalitatem, formalem, & finalem causam. Respondent informationẽ propriè loquendo non esse effectum formæ, licet ab ea aliquo modo procedat, sed esse medium, & quasi viam ad effectum, & ideò causalitatem eiusdem formæ, sicut actio non est propriè effectus agentis, licet aliquo modo ab eo procedat, sed via potius ad effectum, & ideò causalitas efficientis, quare nec ratione informationis poterunt habere finis, & forma veram causalitatem.

66 Nostra tamen sententia est, veram, ac realem, mutuamque causalitatem habere causam finalem, & formalem. Quod sic probo. Licet finis, & forma distinctione reali careant, nec informatio propriè sit effectus formæ, certum tamen est primò compositum esse effectum formalẽ eiusdem formæ generantis, circa quod propriam causalitatem exercet, illud tanquã formalis causa componendo cum materia. Secundò certum est, idem compositum esse finem formæ, & causalitatis eius, nam partes gratia totius sunt, & etiam gratia eius causant, sunt enim, & causant ad illud constituendum. Certum est tertiò compositum distingui realiter à forma. Ex his autem tribus euidenter sequitur mutuam causalitatem intercedere inter finem, & formam, non solùm secundum esse, sed secundum causalitatem; ergo non est eis deneganda. Probatur consequentia, quia compositum est vera causa finalis formæ, & causalitatis eius distincta realiter ab ea, & forma est vera causa formalis eiusdem compositi, & finalizationis eius; ergo secundum vtrumque intercedit vera, ac mutua causalitas inter has duas causas. Nec Aristo. contrarium sensit, quia nec omnem finem docuit coincidere cum forma in eadem re, sed aliquem, alius verò potest esse res distincta ab ea, cum quo poterit habere mutuam causalitatem, & hoc est compositum, in quo perfectior ratio finalis causæ reperitur, quam in forma: cum sit præcipuus finis generationis, in quem forma ipsa ordinatur, tanquam in id cuius gratia fit, est, & causat, licet ergo concedatur totum argum. non probat denegandam esse mutuam causalitatem his causis, quia quamuis eam non exerceant respectu solius formæ, benè tamen respectu formæ, & compositi, vt probatum est.

Comparatio causæ efficientis cum cæteris causis.

QVid de comparatione efficiẽtis causæ cum materiali, & formali sentiendum, sit constat ex comparationibus earundem causarum cum ea iam explicatis, nam 67

tis, nam cum forma nõ poteſt habere mutuam cauſalitatem ſecundum eſſe, nec ſecundum cauſalitatem, & cum materia poteſt eam habere ſecundum cauſalitaté, non tamen ſecundum eſſe, vt ſuis locis probatum eſt. Solum reſtat comparatio eiuſdem cauſæ efficiẽtis cum finali. Circa quam non videtur, quod inter has duas cauſas poſsit verſari mutua cauſalitas, & dependentia, quia finis ſimpliciter eſt prior cæteris cauſis, & quaſi primus motor reſpectu earum. Cum ante motionem eius, nec agens aliquid operetur, neque aliqua omnino cauſa propriam cauſalitatem exercere poſsit; ergo repugnat finem eſſe effectum alterius cauſæ, nam eo ipſo eſſet ſub tali ratione poſterior, quod pugnat cum natura, & dignitate eius.

18 Noſtra tamen ſententia eſt cauſam efficientem aliquo modo habere poſſe mutuam cauſalitatem, ac depẽdentiam cum finali, tam ſecundum eſſe, quam ſecundũ cauſalitatem, non tamen ſemper, neque omnibus modis. Vt autem hoc explicetur, & probetur ſimul: duo notanda ſunt, primum, quod finis aliquando eſt factus per actionem agentis, & iſte eſt finis cuius, nam finis cui actioni eiuſdem agentis ſolet præſupponi, vt ſanitas, quæ eſt finis cuius, fit per curationem: homo verò, qui eſt finis, cui deſideratur, curationi præſupponitur. Quando ergo dicimus cauſam efficientem, aliquando habere mutuam cauſalitatem cum fine, de fine cuius per actionem eius facto intelligitur, non de fine, cui præſuppoſito eidem agenti, & actioni eius.

19 Secun. notandum eſt, propriam cauſalitatem finis conſiſtere in actione, in quantum gratia eius egreditur ab agẽte, & principium huius cauſalitatis eſſe motionem, & attractioné obiectiuam eiuſdem finis, vt vidimus, complementum verò eiuſdem cauſalitatis eſſe officium terminandi, quod finis exercet in conſecutione. Et ſine hac terminatione poterit eſſe cauſalitas finis eſſentialiter, ſed quaſi manca & imperfecta, quia licet agens moueatur à fine per intentionem, & gratia eius eligat media, atque executioni mandet, ſi tamen finem non conſequatur, totus proceſſus eius, quaſi vacuus, & inanis remanebit, ac ſine fructu, & ideò cauſalitas eiuſdem finis valde imperfecta ſubſtantialiter, ac remanebit homo, ſi ſine aliquo membro principali generetur. Si igitur finis cõſideretur ſecundum primam rationem, in qua conſiſtit cauſalitas eius eſſentialis, neque cauſa efficiens, neq; aliqua alia poteſt habere mutuã cauſalitatem cum eo, vt probat arg. factum, quia ſecundum hanc rationem prior natura eſt omnibus cauſis, ita vt nulla poſſit eum præcedere. Quare nec poteſt eſſe effectus alicuius, ſed ſecundum complementum eiuſdem cauſalitatis conſiſtens in officio terminandi, quod exercet in conſecutione, bene poteſt habere mutuam cauſalitatem cum cauſa efficiente, tã ſecundum eſſe, quam ſecundum cauſalitatem. Probatur hoc, quia ſecundum officium terminandi, quod exercet in conſecutione, poſterior eſt efficiente, & actione eius, quam terminat; ergo rationem effectus habere poteſt reſpectu eiuſdem agentis, ſecundum eſſe quidem, ſi ſit finis, cuius, per actionem eiuſdem agentis, factus, atque etiam ſecundum complementum cauſalitatis, ſi verò ſit finis, cui, actioni præſuppoſitus, non ſecundum eſſe ſed ſecundum complementum cauſalitatis. Argu. verò ſolum procedit de fine ſub prima conſideratione cauſalitatis eſſentialis, qua ratione dicitur primum ſimpliciter in intentione, & ideò probat intentum; quod cum fine hoc modo conſiderato non poſsit efficiens habere mutuam cau

am cau

àm causalitatem. nèque alia causa, quod tamen tamen non tollit, quin possibilis sit talis causalitas mutua, cum fine secundo modo considerato, non tamẽ semper, aut cum omni fine secundum esse, sed solum cum fine, qui simul est effectus. Restabat comparatio finis cum reliquis causis, sed constat iam, quid de ea dicendum sit, ex explicatione aliarum comparationum cæterarum causarum cum eo, ideò non est amplius in ea immorandum.

CAPVT QVARTVM. de fortuna, & Casu.

TEXTVS ARIST.

Dicuntur autem, & Fortuna, & casus de numero causarum esse. &c.

Breuis expositio Text.

1 CAsus, & fortuna aliquo modo pertinent ad naturam causarum, ideò agit Arist. de illis in hoc libr. post disputationem de causis, atque etiam vt errores antiquorũ circa vtrumq; referret atq; refutaret, Ca. igitur præsenti, nihil aliud præstat quã tres errores antiquorum circa fortunã, & casum referte, ac reijcere

Fuit igitur primus error, antiquorum, qui casum, & fortunam prorsus abstulerunt, propter duo, nempè, quia antiquiores Philosophi, qui exactè tradiderunt naturam causarum, nullam mentionem eorum fecerunt. Atque etiam, quia effectus, qui eis attribui solent, veras, certas, ac determinatas habent causas, quare falso finguntur fortuna, & casus quibus attribuantur. Hunc errorem reijcit Aristot. primò, quia ex communi omnium consensu, eorum etiam, qui causas horum effectuum cognouerunt, casui, & fortunæ attribuebãtur: ergo nõ debuerunt auferri, sed qui de causis agentes eos omiserũt, diminutos fuisse censendum est.

Secunda sententia fuit aliorum, casum quidem solum admittentium, cui attribuebant, primam omnium rerum productionem, vt dicerent cœlestia corpora, & elementa, ex quibus tanquam ex præcipuis partibus constat mundus, atque etiam ordinem inter ea constitutum, casui debere attribui, asserẽdumque esse quod talia sint, & tali modo ordinata, quia ita casu accidit fieri & ordinari propter motum atomorum, (ex quibus factus est mũdus) versus hunc potius, quam versus alium locum directum. Reliqua verò corpora, ad propagationem mundi postea facta, ab eisdem præcipuis corporibus non casu, sed per se fieri per generationes. Quam sententiam reijcit Arist. quia 2 si in partibus mundi ignobilioribus, quales sunt plantæ, & animalia de nouo genita, in quibus facilius erat admittere casum, eum non admittunt, absurdum est in præcipuis partibus eum ponere.

Tertia sententia non solum fortunam posuit, sed eam vsque adeò extulit, vt affirmaret diuinum quid esse nobis occultum, à quo casuales, & fortuiti effectus proueniunt. Quam sententiam Stoicis attribuit Simplicius cap. præsenti. Eã tamen non impugnat Arist. hoc loco, quia eorum impugnatio ex definitione casus, & fortunæ in sequentibus tradenda maximè dependet.

CAPVT QVINTVM. de fortuna, & casu.

TEXTVS ARIST.

Primũ igitur cum videamus aliqua semper similiter fieri, &c.

Breuis expositio Text.

INTENTVM huius capitis est assignare definitionem fortunæ. Diuiditur 3

autem in duas partes. In prima quinq; diuisiones effectuum affert. In secunda colligit ex eis quædam, in quibus conueniunt casus & fortuna, & ex eis fortunæ definitionem.

Prima diuisio effectuum est, quod quidam semper eueniunt, vt solem oriri, alij non semper, sed frequenter, vt quod senex canescat, alij deniq; nec semper, nec frequenter, sed rarò, vt quod terram effodiens inueniat thesaurum. Secunda diuisio, effectus quidam fiunt propter finem, vt deambulatio gratia sanitatis. Alij non propter finem, quia non fiunt ex iudicio, & aduertentia rationis, sed sine illa, vt fricatio barbæ fieri solet. Tertia diuisio est effectuum, qui fiunt propter finem, nam quidam fiunt ex electione, nempè illi, qui fiunt à cognoscente, ac dirigente media in finem, & talia sunt opera humana, ab homine ex consilio, & electione facta. Alij sunt effectus, propter finem quidem facti, non tamen ex electione, sed ex naturali inclinatione, vel instin-
4 ctu, vt operationes brutorum. Et has duas diuisiones postremas ait Aristoteles omnibus effectib. conuenire, hoc est, non solùm his, qui semper, vel frequenter eueniunt, sed etiam, qui rarò de quibus verum est, quod quidam fiant propter finē, alij non propter finem, atq; etiam, quod quidam fiant propter finem ex consilio, & electione, & alij sine his. Vt exemplis est manifestum. Quia dum quis alijs rebus attendens, aliquem motum habeat insolitum à se fieri, rarum est, & non factum propter finem, quod verò terram effodiens inueniat thesaurum, rarū quoque sed propter finem, & ex electione factum. Quarta diuisio est causæ per accidens, in eam, quæ coniungitur causæ per se, & alteram, quæ coniungitur effectui per se, & illa dicitur causa per accidens ex parte causæ, hæc verò ex parte effectus. Gratia exempli, album, aut musicum dicitur causa per accidens statuæ ex parte causæ, quia albedo, vel musica coniungitur arti, quæ est causa per se eius. Et ignis, qui est causa per se combustionis ligni, cui paries innititur, est causa per accidens ruinæ eiusdem parietis ex parte effectus. Vltima diuisio est causæ per accidens ex parte effectus, quæ tribus modis potest coniungi effectui per se, nempe semper euenienti, frequenter & rarò, vt combustio ligni, cui paries innititur, semper coniungitur ruinæ domus, frequenter verò nimia potatio vini coniungitur nocumento salutis, & rarò coniungitur effossio terræ inuentioni Thesauri. Applicans autem has duas diuisiones vltimas, ad fortunam asserit, non quamcunq; causam per accidens dici fortunam, sed eam tantum, quæ coniungitur causæ per se ex parte effectus, non enim dicitur à fortuna euenire, quod musicus ædificet, benè tamen, quod terram effodiens inueniat Thesaurum. Ex quo infert, qui dicantur fortuiti, & casuales effectus, nempè illi omnes, & soli, qui rarò coniunguntur effectui causæ per se, & præter intentionem eiusdem causæ.

Ex his diuisionibus colligit in secun- 5
da parte capitis tria, in quibus casus, & fortuna conueniunt. Primum est, quod reperiuntur in solis causis operantibus propter finem. Secundum quod dicuntur respectu effectus non per se, sed per accidens euenientis. Tertium, quod non dicuntur respectu effectus semper, vel frequenter euenientis, sed rarò. Sed hoc habere fortunam sibi proprium asserit, in quo à casu distinguitur, quod solum reperitur in causis agentibus ex consilio, & electione: cum tamen casus in agentibus propter finem reperiatur, quamuis non ex electione. Ex his omnibus colligit tandem hanc definitionem fortunæ. *Fortuna est cau-*

est causa per accidens, in his, quæ operantur propter finem, raroq; contingunt.

CAPVT SEXTVM, de Casu, & fortuna.

TEXTVS ARIST.

Sunt igitur ambo causæ (quemadmodum dictum est) secundum accidens, & fortuna, & casus, &c.

Breuis expositio Text.

6 INTENTVM huius capitis est ostendere, quomodo casus, & fortuna distinguantur, & ad quod genus causæ reducantur. Et hæc etiam sunt de quibus eodem ordine agit Aristoteles in toto capite, & ideò in duas partes constat esse diuidendum.

In hoc ait differre fortunam & casum, quod cum vterque sit causa per accidens, casus tamen superior est fortuna, hæc verò inferior, ita vt quicunque fortuiti effectus casuales vocentur, sed non quicunque casualis dicatur fortuitus. Quam differentiam probat ex subiectis, in quibus reperiuntur, nam ea tantum, quibus fortuna conuenit, fortunata dicuntur, sed non omnia, quibus conuenit casus dicuntur fortunata; ergo casus superior fortuna est. minorem probat, quia ea solum benè fortunata propriè dicuntur, quibus conuenit libera operatio, sed hæc non omnibus conuenit, in quibus reperitur casus; ergo nec omnia hæc dicuntur benè fortunata. maiorem ita ostendit, quia prospera fortuna, à qua denominatur aliquis fortunatus, vel est fælicitas, vel fælicitati proxima, sed fælicitas non conuenit propriè, nisi operantibus ex electione; ergo isti tantum dicuntur bene fortunati. In 2. parte cap. docet Aristo. ad quod genus causæ reducantur casus, & fortuna, nempe ad causam efficientem. Quod sic probat, casus, & fortuna prouenuint à natura, vel ab intellectu, & electione, sed natura enumeratur præcipuè inter causas efficientes naturales, intellectus verò est causa efficiens intellectualis; ergo ad causam efficientem reduci debent.

Ex omnibus, quæ de casu, & fortuna in his capitibus tradidit Aristoteles, colligit in fine huius texti, falsam esse sententiam Democriti afferentis hanc mundi machinam casu fuisse factam. Probat consequentiam euidenter, nam si casu, aut fortuna factus est mundus, sequitur aliquem alium effectum per se eum præcessisse, cui coniungi debuit, vt casualis, vel fortuitus effectus foret; consequens autem patet esse falsum, etiam apud eundem Philosophum, qui nihil præter mundum prius esse factum posuit.

QVAESTIO I.

An casus & fortuna sint in rebus, & quonammodo distinguantur.

VT rationes casus, & fortunæ intelligantur & inter se separentur, notandum est, casum duobus modis accipi: primò vniuersaliter pro quacunque causa naturali, vel libera, cuius effectui per se, adiungitur alter per accidens, & quia omnis causa naturalis, vel libera operatur propter finem, propriè quidem cognoscendo rationem formalem finis, vel minus propriè, cognoscendo finem solum materialiter, aut impropriè non cognoscendo vllo modo finem, sed tendendo in eum ex naturali inclinatione ei data à cognoscente finem, ideò casus comprehendit in hac significatione omnem causam per accidens, quomodocunque operantem propter finem. In qua acceptione comprehendit etiam fortunam, & ea su- 7

perior est, vt docuit Arist. cap. 5. Secundo modo accipitur casus cum minori extensione, nempe, prout solum significat causam operantem propter finem, non ex cognitione finis formaliter, sed solu materialiter, aut ex sola inclinatione naturali, & hoc modo distinguitur à fortuna, quæ propriè significat causam per accidens operantem propter finem formaliter, & ideò operantem ex consilio, & electione, in qua acceptione sic possumus casum describere. *Casus est causa per accidens in his, quæ sola ratione materiali operantur propter finem, raroq; contingunt.*

8 Circa existentiam casus & fortunæ varij præcesserunt errores antiquorum Philosophorum & primus fuit eorum, qui effectus omnes, quos casuales, aut fortuitos nos vocamus, reducebant in causam per se determinatam, vt in corpora cœlestia, & ideò casum, & fortunam abstulerunt. Hunc errorem retulit Aristoteles cap. 4. huius secundi libri, & D. Thom. 1. p. q. 116. artic. 1.

Secundus error fuit aliorum, qui tanti fecerunt fortunam, vt causam occultam esse putauerint, & numen quoddam diuinum ei inesse, & ideò Deam, vel certè Deorum omnium præstantissimam vocarunt, quos retulit Aug. 4. lib. de ciuitate Dei, cap. 18. & lib. 7. cap. 3. quidam verò ex his Philosophis sic effectus omnes casuales, & fortuitos pro libito ab ea prouenire dicebãt, vt nulli prouidentiæ subderentur, vt etiam docuit idem Aug. primo lib. retract. cap. 1. vbi seipsum reprehendit, quod aliquando vsus fuerit fortunę nomine in eo sensu, vt diceret hunc, aut illum effectum a fortuna effectum esse, quasi diuinæ prouidentiæ non subiectum. Nihilominus de casu euidens est, quod sit in rebus, videlicet causa naturalis agens propter finem, præter cuius intentionem sequatur effectus. Nam euidens experientia docet percussionem à lapide descendente factam euenisse præter intentionem eiusdem lapidis, & percussi hominis, & sæpe etiam præter intentionem proijcientis; ergo verè est casualis effectus, & causa eius effectui coniungitur, verè, & propriè vocatur casus.

Sententia etiam Aristot. de fortuna in his capitibus tradita, vera quidem, & tenenda (quam tota Schola, non solùm Philosophica, sed Theologica ab eo accepit) medium tenet inter hæc extrema. Ita vt nec putandum sit fortunam nihil omnino esse, nec tamen ita esse aliquid, vt sit omnino distinctum à quatuor generibus causarum consuetis, à quo per se emanent effectus fortuiti, & ei soli subiecti sint, & non diuinæ prouidentiæ, sed esse causam secundam liberam, non vt proprios actus per se elicientem, sed vt actibus, aut effectibus per se eius, alter effectus præter scientiam, aut intentionem eius, aut (quod vocant) præter opinionem coniungitur. Itaque fortunam putat Aristoteles esse causam liberam, & per accidens fortuitorum effectuum, nullam habentium causam secundam per se, à prima tamen per se, hoc est ex præuisione, & intentione procedere, per seq; intentos esse ab ea medijs causis liberis per accidens concurrentibus. Quod hoc exemplo ostendere possumus. Si Dominus duos seruos mittat, ad loca quidem diuersa, sed vt sibi in medio itineris occurrant, hanc intentionem domini nescientibus ipsis, tunc occursus respectu eorum per accidens, & à fortuna dicetur euenisse, quia præter intentionem vtriusq;, sed respectu Domini per se, quia præuisus fuit ab eo, & intentus, atq; ordinatus per se. Ita 10 ergò effectus fortuiti reducuntur ad causas particulares, quarum effectibus coniunguntur per accidens, hoc est, præter intentionem earum, & ideò respectu earum

rum dicuntur fortuiti, non tamen respectu Dei, à quo per se cognoscuntur, intenduntur, & ordinantur: & sola causa particularis, cuius effectui coniunguntur per accidens, vocatur fortuna, non causa prima, respectu cuius non sunt fortuiti, sed per se. Quam doctrinam efficiet manifestam commune exemplum inuentionis Thesauri, qui enim terram effodiens Thesaurum fortè inuenit, duplicem habet effectum, primarium quidem, ac per se, qui est effossio terræ, secundarium & per accidens, qui ex accidenti, & rarò coniungitur eidem primario, & est inuentio Thesauri, & idem effodiens, qui est causa vtriusque effectus non dicitur fortuna respectu effossionis, quia neque effossio dicitur fortuitus effectus, sed per se intentus, & ex intentione productus, sed fortuna dicitur respectu inuentionis Thesauri, præter scientiam, & intentionem eius euenientis, quemadmodum inuentio ipsa Thesauri dicitur fortuitus effectus. Sed respectu Dei præcognoscẽtis, & sua prouidentia ordinantis, vt eadem inuentio Thesauri media illa causa per accidens eueniret, nec dicitur effectus fortuitus, nec à fortuna, sed ex prouidentia eius per se intentus, & ordinatus. Et hæc doctrina Aristotelis de fortuna valdè consona est veritatibus fidei, & sacræ Theologiæ.

11 Quod si aliqui ex Sanctis Patribus fortunam detestantur, aut fortunæ nomine vtendum non esse docent, in eo sensu intelligi debent, in quo antiquiores illi Philosophi de fortuna sunt locuti, in sensu verò Aristot. iam exposito, nec negari debet fortunam esse in rebus, nec vsus nominis debet prohiberi, sed absque erroris periculo, & secundum veritatem Philosophicam dicere possumus, ac debemus, inuentionem Thesauri, aut alium similem effectum à fortuna euenisse, hoc est à causa per accidens terram effodiente, cuius effectui ver se adiungitur per accidens.

QVAESTIO II.

An fatum verè sit in rebus.

DVabus de causis agendum est hac in parte de fato, & quia ad ordinem causarum pertinet: de quibus nunc agimus, & quia casui, & fortunæ opponitur, tanquam necessarium contingenti, aut tanquam id, quod est per se ei, quod est per accidens, opposita verò ad eandem disputationem pertinent, quia explicatio vnius oppositi maximè dependet ex explicatione, & notitia alterius. Quinq; autem sunt explicanda de fato, primum est significatio nominis, secundum, an sit, hoc est, an admittendũ sit, tertium, quidnam sit fatum, & an nomine fati vtendum sit, quantum, ad quod genus causæ reducatur, quintum, quænam sub nomine, & significatione fati includantur. 12

Fatum, vt à significatione vocis incipiamus, ab omnibus accipitur pro dispositione, & ordine in causis rerum constituto, à quibus ineuitabili quadam necessitate eueniant effectus. Sed circa rem significatam, an in rebus verè sit, vel non, diuerso modo locuti sunt antiquiores Philosophi, nam quidam fatum omninò negarunt, vel quia casu cœpisse causas omnium rerum, vt de Democrito retulit Aristot. capite quarto, huius lib. vel, quia impossibile reputabãt, quod aliquid certum constituatur in rerum euentibus ex parte causarum, ita vt aliquis ordo immobilis, vel aliqua ineuitabilis necessitas eis imponatur in suis operationib. vel effectibus producendis, vnde cum ex diuina sciẽtia, per quã Deus infallibili notitia cognouerit ab æterno omnes effectus eueturos in tempore: putauerint liberta-

bertatem hominis tolli, ſtatuerunt Deũ ab æterno non præſciſſe omnia, quæ futura erant in tempore. Quod videtur ſenſiſſe Tullius in lib. de Natura Deorum, vt de eo refert D. Aug. 5. lib de Ciuitate Dei cap. 9. cuius hæc fuit ratio. Libertas hominis non poteſt vlla ratione tolli, cum ſit ei eſſentialis, vel certè modum operandi liberè natura eius poſtulet, ergo nihil conſtitui potuit ab æterno, quod hanc libertatem tolleret, ſed ſi Deus ſciret ab æterno omnia, quæ futura erant in tempore, non poſſent non euenire: quia nec talis eius præſcientia falli poſſet, ergo non liberè, ſed neceſſariò euenirent; quare nulla eſſet in homine libertas, per quam poſſet non operari, quæ operaturus erat, quod cum impoſsibile ſit, non poteſt eſſe verum, quod præcogniti fuerint à Deo ab æterno omnes effectus futuri. Propterea de eodẽ Tullio ſic ſentiẽte dixit Aug. quod vt faceret hominem liberum, fecit ſacrilegum.

13 Alij demum ex Philoſophis fatum, ita in rebus poſuerunt, vt omnes effectus ei tribuerent, quia conſiſtere dicebant in ordine diſpoſitione, & connexione omnium cauſarum adeò neceſſaria, vt effectus omnes ineuitabili neceſsitate à cauſis ita diſpoſitis, & ordinatis euenirent. Vim autem & efficacitatem, ac neceſsitatem producendi effectus, ab aſtris præcipuè, ſitibus, & diſpoſitionibus eorum prouenire dicebant, ita vt ex tali eorum aſpectu, cauſarumque inferiorum concurſu, ineuitabili neceſsitate quilibet effectus proueniret, quare ita fatum definiebant: *Fatum eſt cauſarum colligatio ex aſtrorum motibus, & vi efficaciam trahens.* Et hæc fuit ſententia Stoicorum, vt aſſerit Tullius lib. 1. de Diuinatione circa finem, & Diogenes Laertius in vita Zenonis. Idemque de Apuleio, & alijs refert Alber. Mag. 2. lib. phyſic. tract. 2. cap. 19. nõ tamen omnes comprehendebant ſub fato omnes effectus cauſarum, ſed quidã eorum ſolum naturales infallibili neceſſitate euenire volebant, volũtatibus hominum in ſua libertate relictis, Quod de Stoicis, & Platone ſcripſit Ludouicus viues. 5. lib. de Ciuitate Dei cap. 1. & 10. Alij verò omnes fatum extendebant ad actiones humanas, putantes cœleſtes virtutes directè influere in humanam voluntatem, ita vt iuxta earum diſpoſitionem, & motum futura eſſent diuerſa homini ſtudia, & mores; aliterque euenire non poſſent opera eorum, quam vt eadẽ cauſarum diſpoſitio permitteret. Horum

14 philoſophorum mentionem fecit D. Auguſt. 1. lib. de Ciuitate Dei cap. 5. & 6. & in hoc errore fuiſſe Priſcillianiſtas teſtatur D. Grego. hom. 10. in Euangelia. Sed ex præfatis philoſophis nonnulli talem cauſarum diſpoſitionem, talem vim, & efficacitatem, talemque fatalem neceſsitatem non diuinæ potentiæ, ac ſapientiæ tribuebant, ſed naturæ earundem cauſarum. Alij verò à diuina voluntate ſic procedere dixerunt, vt omnino immutabilis illa eſſet, putantes fortè Deum agere ex neceſsitate naturæ, & ſine vlla libertate, & vtrumque modum loquẽdi retulit D. Auguſt. 5. li. de Ciuitate Dei. Sed alijs viſum eſt eandẽ neceſsitatem, nec ab aſtris, nec alijs inferioribus cauſis, ſed nec à diuina voluntate, ex neceſsitate naturæ operante prouenire, quia certum eſſe cognouerunt Deum liberè operari. Nihilominus eandem fatalem neceſsitatem omnium effectuum tribuebant efficacitati eiuſdem voluntatis diuinæ, quæ etiamſi liberè operetur, adeò tamen efficaciter, vt quod ſemel euenturum determinauerit, non poſsit vlla ratione non euenire. Sic Seneca lib. 2. naturalium qq. cap. 35. & 36. & lib. 4. de beneficijs c. 7. quam ſentẽtiam (licet non ſub nomine fati) videntur ſe-

tur secuti hæretici nostri temporis Lutheri sectatores, vt colligitur ex Concilio Tridentino, Sess. 6. Can. 6.

Vera sententia, euidens quidem in ve-
15 ra Philosophia, & certa in fide catholica non admittit fatum in his significationibus, sed illud omninò detestatur, vt communis consensus sanctorum Patrum, & Philosophorum, qui post Aristot. secuti sunt, expresse tenet. Colligitur autem euidenter, ex tribus principijs certissimis in fide catholica, & in lumine naturali euidentibus, quæ ideò probanda à nobis non sunt, sed præsupponenda. Est autem primum, à Deo Opt. & Max. tanquam à primo omnium rerum principio, & causa dependere omnes alias, omnéq; earum dispositionem, & ordinem, ita vt sua infinita prouidentia omnes disponat, omnes ordinet, cum omnibus concurrat iuxta earum naturam, & conditionem. Secund. Deum non ex necessitate naturæ, sed ex libera voluntate fecisse omnes creaturas, easque ex eadem libertate disponere, regere, & gubernare: liberè etiam præstare eis suum concursum ad operandum, sine quo, sicut non possunt esse, sic
16 etiam nihil possunt operari. Tertium, hominem ex propria natura habere liberum arbitrium, quod est eius voluntas, per quam liberè etiam operatur bonum, & malum, ita vt in potestate eius sit vitam suam, & operationes bonas, vel malas facere. Ex his igitur tribus principijs, quæ à Theologis, probantur suis locis, nò solùm ex lumine fidei catholicæ, sed etiam naturali, præsertim à D. Aug. lib. 15. de ciuitate Dei cap. 9. & à D. Thom. 1. p. q. 116. art. 1. euidenter probatur fatum, vt ab his omnibus Philosophis ponitur non esse admittendum, sed à veris Philosophis, & Catholicis hominibus omnino detestandum, & falsas esse eorum positiones, contrariasq; catholicæ fidei, & veræ Philosophiæ. Nam ex primo principio sequitur euidenter falsam esse eorum positionem, qui asserebant fatalem necessitatem causis rerum inditam, vel quam ex propria natura habebant, mutabilem nò esse à diuina voluntate, quia neque aliquid necessitatis habere possunt, nec aliquid omnino eius potest esse inditum, nisi à diuina voluntate, cui omnino subduntur: sicut in esse, & conseruatione eius, sic in suis operationibus & modis omnibus producendi proprios effectus. Ex secundo verò euidenter refutantur alij, qui ponebant fatalem necessitatem à diuina voluntate operante ex necessitate naturæ prouenire. Et ex tertio colligitur, quam, non solùm falsa, sed absurda sit aliorum sententia, qui eandem necessitatem fatalem reducunt ad efficacitatem diuinę voluntatis, quasi cogentem, ac necessitantem humanam voluntatem ad operandum, cum ex fide, atq; ex lumine naturali constet, ad malum nullo modo inclinari à Deo, nec moueri vllo modo posse, ad bonum verò, quantumlibet efficaciter moueatur, nunquam tamen ex tali motione efficaci libertatem eius tolli, quin possit simpliciter loquédo, cuicunque motioni efficaci resistere, & quodlibet diuinum auxilium respuere, quæ omnia expressè definita sunt ab Ecclesia in Concilio Trident. Sess. 9. Canone præsertim 6.

In quo sensu fatum admitti possit, ac debeat.

Quamuis nomen fati in tali significa- 17
tione execrabile sit, & res ipsa significata execrabilior, tanquam contraria catholicæ fidei, & veræ Philosophiæ: In bono tamen sensu, non solùm admitti potest vtrumque, sed admitti debet, sensus autem bonus erit, si per fatum intelligamus infallibilem ordinem, & dispositionem,

tionem, quam diuina prouidentia tribuit causis omnibus, non solum naturalibus sed etiam liberis ad suos effectus producendos, ita vt ex eis sequantur certò & infallibiliter, sicut dispositum est, & ordinatum à Deo ab æterno eos cognoscente, eo modo quo euenturi sunt in proprijs differentijs temporum, hæc enim infallibilis dispositio causarum, atque præscientia effectuum non tollit, quin impediri possint aliquando, per alias causas, nec etiam tollit libertatem humanam, per quā potest homo operari hoc, vel illud, & operationem suam pro libito suspendere, facit tamen, vt quod Deus ab æterno ordinauit faciendum per causas naturales impedibiles, & per causas omnino liberas, infallibiliter fiat, ita vt deficere non possit, & quod ordinauit impediendum, vel nō faciendum non minori certitudine, & infallibilitate impediatur, vel fieri desinat. Et huius ratio est, quia ad ea, quæ ordinauit facienda, ita applicat causas impedibiles, vt impediri non permittat, sed impedimenta per alias vias, etiam à se ordinatas tollat, vel ita applicat causas liberas, vt tales eis concursus tribuere decernat, & sic impedimenta ab eis tollere, vt quamuis liberè tales operationes, vel effectus facturę sint, ita vt possint non facere, infallibiliter tamen ex diuina ordinatione, & dispositione eas dirigente, & gubernante sequantur. Quæ omnia, ex efficacitate, suauitate, & infallibilitate diuinæ prouidentiæ certissimè fiunt, absque vllo præiudicio impedibilitatis, & libertatis secundarum causarum, per quas fiunt. Specialē autem modum componendi infallibilitatem diuinæ præscientiæ, & prouidentiæ, & certitudinem futurorum euentuum cum libertate humanæ voluntatis nostrum non esse, sed ad Theologos pertinere manifestum est, ideò eis libenter relinquimus.

Fatum igitur in hac significatione admittendum esse docet, & egregiè explicat D. Thom. 1. p. q. 116. art. 1. & 2. ex doctr. D. Aug. vbi etiam colligit, quam falsum sit Aegyptiorum Commentum. Qui vt testatur Greg. Nyssenus libr. 6. suæ philosoph. cap. 2. fatum attribuentes diuinæ voluntati, vt principio asserebant quibusdam sacrificijs mutari posse, ita vt, quæ semel à Deo ordinata sunt, quibusdā sacrificijs impediri, aut mutari possint, hoc est enim ponere mutabilitatē in diuina volūtate, & fallibilem efficere diuinam prouidentiam, quod contrarium est diuinæ fidei, & rationi naturali. Dicendum igitur omnino est, fatum, vt à nobis sumitur pro dispositione, & ordinatione causarum omnium ad suos effectus ex diuina prouidentia, infallibilem certitudinem futurorum effectuum tam naturalium, quam liberorum continere, & ideò mutari nulla ratione posse, sed firmum, & stabile permansurum, sicut ab æterno constitutum est.

In quonam consistat ratio essentialis fati, in absoluto, an in relatiuo.

Sed an fatum hoc modo sumptum consistat in aliqua ratione absoluta, vel in ordine, & relatione causarum à Deo dispositarum, non est certum apud omnes, sed prima opinio tenet in sola relatione formaliter consistere, sicut album in sola albedine. Ita sentiunt Conimb. capite. 6. huius lib. q. vnica art 2. & videtur expressa sententia D. Tho. 1. p. q. 116. art. 2. ad 3. vbi ita ait. *Fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis, sed secundum, quod dispositio designat ordinem, qui non est, substantia, sed relatio.* Secunda opinio asserit fatum non significare de formali relatione, sed applicationem accommodatam causarum ad producendū suos effectus. 19

fectus. Et probat, quia fatũ ad genus causæ efficiẽtis pertinet, sed relatio nullam vim efficientem continere potest, ergo nec fatum potest in relatione formaliter consistere, sed in dispositione, & accommodatione causarum, quę fundamentum relationis est, & quam nomine relationis intellexit D.Th. potius, quam relationẽ ipsam, vt videtur significare in opusc. de fato cap. 5. ita P.Suarius.

Nostra autem sententia est, hæc omnia includere fatum essentialiter, nẽpe mul-
20 titudinem causarum, non solum efficiẽtium, sed etiam materialium, & aliorum generum sub certo ordine dispositarum, inter se quidem, vt particularium cum vniuersalibus, & omnium cum prima. Deinde ordinationem ipsam, quæ relatio est earundem causarum inter se. Tertiò includit accommodationem, & dispositionem earũdem causarum ad productionem causarum, ad productionem suorũ effectuum, quæ est fundamentum relationis, sed primum horum quasi materiale est, duo alia ad rationem formalem pertinent. Vnde sequitur idem iudicandum esse de fato, ac de exercitu, vel prædicamento, ille enim milites significat, ita dispositos, & accommodatos, vt oportet ad exercitium belli, deinde ordinem omnium inter se se, & ad primum ducem, qui est caput totius exercitus, & primum illud quasi materiale est, duo alia pertinẽt ad rationẽ formalem eius. Prædicamentum quoque multitudinem prædicatorũ significat quasi de materiali, & dispositionem eorum secundum debitam subiectionem & subordinationem, ex qua cõsurgit relatio inter illa, & cum primo omnium, quod est supremum genus, & quasi totius prædicamenti caput. Et ita possunt ad concordiam reduci prima, & secunda sententia, quia fatum ad causam efficientem pertinet ratione causarum, quas includit, & relationẽ includere potest, etiam, si relatio non sit actiua, quia causæ ipsæ per proprias virtutes quas dicunt, efficientiã cõtinent, sed vt fatũ constituunt relationem important, atque etiam accommodationem tanquam fundamentum eius; quare verba D.Th. sine vlla expositione accepta vera sunt.

An fatum sit vnum, vel plura.

ET si aliquis dubitet, an fatum sit vnũ, vel plura, hac distinctione respõdendum est, fatum dupliciter considerari potest, primò in ordine ad primum principium sub quo disponuntur, & ordinantur omnes causæ, & ex cuius ordinatione infallibilem sortiuntur consecutionem suorum effectuum, & etiam rationem formalem fati, & hæc est consideratio formalis fati, secundum quam vnicum est fatum, sicut vnum est principiũ, quod respiciunt omnes, secundò accipitur pro ipsismet causis ordinatis, in se consideratis, atque effectibus ab eis producendis, & hæc est consideratio quasi materialis eius, sub qua multiplicãtur fata, sicut causarũ series, vel ordinationes multæ sunt, multi etiam effectus producendi, in quo sensu cecinit Poeta. *Te tua fata trahunt.* Ita sentit D.Thom.1.p.q.116. art.2.ad 3.

Ex doctrina huius quæstionis constat primo, quid nomen fati significet, quid res ipsa nomine fati intelligẽda sit. Quod fatum in sensu, in quo ipsum posuerunt Philosophi Aristotele antiquiores non sit vllo modo recipiendum, sed omnibus modis detestandum, nec nomine fati in tali significatione vtendum. In quo etiam sensu fatum recipi possit, & debeat. Quid etiam essentialiter importet, absolutum, vel relationem, & tandem, an vnum sit, vel plura. Solum restabat dicere, an sicut in bono sensu iam explicato recipiendum est fatum, ita vtendum sit no-

mine ipso in eadem bona significatione. Cui respondeo, quod si solum esset attendendum ad rem significatam, vti liceret nomine fati, nihilominus non est eo vtendum vllo modo, ne videamur cum hæreticis, & gentilibus, vel in solo nomine cummunicare, quantumlibet in re significata ab eis valdè dissentiamus.

CAPVT OCTAVVM, quod natura agat propter finem.

TEXTVS ARIST.

Dicendum igitur, primum quidem, quod natura earum causarum est, quæ sunt propter aliquid, &c.

Breuis expositio Text.

22 INtentum Aristotelis est, quæstionem quandam disputare, nempe, an natura in suis operationibus temerè, aut casu operetur, vel propter finem. Diuiditur autem in tres partes. In prima adducit opinionem quorundam Philosoph. negantem, quod natura operetur propter finem cum suis fundamētis. In secunda propriā opinionem contrariam proponit, & probat. In tertia argum. eorum soluit. Fuit ergo opinio Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti, & Epicuri, qui licet pro prima rerum productione aliquas posuerint causas, vt litem, & amicitiam, Empedocles, mentem verò Anaxagoras, sed pro particularibus generationibus futuris, per quas propagatus est mundus, nullam prorsus, sed casu fieri asserebant, quia materia sic, vel alio modo disposita erat, & talem formam introducendam petebat, & expellendam aliam, & non propter aliquem finem. Exempli gratia, naturam nunc pluere, non ad terram fœcundam pro herbarum, aut segetum productione, vel animaliū generatione, sed quia tenuem vaporem per calorem solis, è terra excitatum, & ad mediam regionē aeris deductum, necesse sit in nubes per densationem transire, & nubes in pluuiam conuerti. Sicq; de cæteris naturæ operationibus, quarum nullam efficiebant propter aliquem finem. Quod probabant primò, quia per solam necessitatem materiæ sufficiens ratio redditur, ob quam has modo operationes, & hos effectus potius, quam illos producat, quare non est necessarium quærere particulares fines, propter quos operetur, quamuis ex consequenti, & per accidens tali, vel alteri vsui deseruiant. Secundò, quia plures effectus producuntur præter intentionē naturæ, vt monstrosi partus, quos ideò certum est non fieri ab ea propter aliquē finem, sed solum, quia materia sic fuit disposita; ergo eadem erit ratio de cæteris. 3. quia agere propter finē requirit libertatem cognitionem finis præsupponentem, quam constat non habere naturam in suis operationibus, cum nec finem cognoscat, & ideò semper eodem modo operetur, & non ex aliqua deliberatione.

23 In secunda parte capitis proponit Aristoteles propriam sententiam omninò contrariam, quod natura non casu operetur, sed semper propter finem quam probat hac potissimum ratione. Ea, quæ fiunt à natura, aut casu, seu fortuitò fiunt, aut propter finem, primum est impossibile; ergo secundum erit necessarium, & ideò natura operabitur propter finem; minorem probat, quia quæ casu fiunt, rarò accidunt, & non fiunt semper eodem modo, sed varijs, vt contingit materiam sic, vel alio modo esse dispositam, sed opera naturæ semper fiunt, vel certè maiori ex parte, eodem modo; ergo non casu, sed propter finem. Ad primum arg. eorum respondet negando, quod sufficiens

redda-

reddatur ratio operationum naturalium vel modi, quo ab ea fiunt per solam necessitatem materiæ, vel quia casu accidit ita fieri, cum euidens experientia doceat propter finem aliquem semper operari naturam, sicut semper operantur propter finem artes naturam ex propria ratione imitantes, nam domus non fit casu ex hac materia, nec sub tali forma, sed quia finis, in quem construitur, sic petit fieri, nempe, vt ab iniurijs temporum nos defendat. Ad secundum respondet potius monstrosos partus probare, quod natura operetur propter finē, sicut peccata, quæ accidunt in operibus artis ostendunt artem operari propter finem. Nam peccata ipsa in reb. artificialib. ostendunt ideò accidere, quia casu accidit, quod artifex tūc nō fuit operatus secundum regulas artis, regulæ verò artis iuxta finem in quem opera eius ordinantur traditæ sunt, & propter hunc finem postulant artificem operari; si ergo monstra, quæ sunt peccata naturæ, accidunt ex eo, quod causæ particulares ob defectum, vel super abundantiam materiæ, propter aliudve accidens simile à recta operatione naturæ, ad quā ex naturali principio inclinantur, deficiunt, ideoq; finem, ab eadem natura intentum non consequuntur, ex eisdem igitur defectibus probatur, quod natura in suis operationibus semper intendat aliquem finem propter quem operetur.

Ad vltimum respondet negando, quod necessaria sit libertas, vel deliberatio ad operandum propter finem. Quod probat etiam ex artibus, de quibus certum est operari propter finem, & tamen sine deliberatione, in quantum artifex non deliberat de modo quo construenda sit domus, vel cathedra, sed quasi naturaliter præsupponit secundum regulas artis esse faciendam, & ita eam facit.

QVAEST. VNICA.

An, & quomodo natura operetur propter finem.

Prima sententia fuit veterum Philosophorum, quos citauit Aristoteles cap. præsenti, Empedoclis, Democriti, Anaxagoræ, & Epicuri, negantium, quod natura operetur propter finem, sed res naturales casu generari, & multiplicari existimantium ex tali, aut diuerso atomorum concursu, ex quo generantur, quia hoc, vel illo modo atomos in vnum concurrisse accidit, vel propter dispositionem materiæ, cuius partes sic, vel aliter coniungi contingit. Argu. autem pro hac sententia plura sunt, ad duo alicuius momenti reducenda, primum est finis, vt in superioribus vidimus, non coniungitur agenti, nisi media cognitione, neq; agit per esse materiale, sicut cæteræ causæ, sed per esse cognitum, vel intentionale, sed causæ naturales nullam habent cognitionem finis; ergo nec possunt agere propter finem. Etsi dixeris à primo agente dirigi in suis operationibus. Hoc imprimis videtur falsum, quia cum primum agens perfectissimè omnia cognoscat, perfectissimè etiam eas dirigeret, ita, vt à proprio fine nunquam deficerent, neq; aliud efficerent, præter illud, ad quod ordinatæ sunt ab eo; sed euidens experientia docet contrarium, nam multæ sunt res naturales, & quotidie fiunt ad nullum finem ordinabiles, sed satis nociuæ, vt sunt venenosa animalia, fiunt etiam extraordinarij effectus: quales sunt terræmotus, Eclipses solis, & lunæ, accidunt partus monstruosi, in quibus certum est causas naturales, vel excedere proprias inclinationes, vel ab eis deficere; ergo non diriguntur à primo agente, nec ex eo dicuntur propter finem agere. 24

25 Secundum, naturam agere propter finem, probauit sæpe Aristoteles exemplo artium, de quib. notum est agere propter finem, & simul est notum in eis contingere aliquando monstra, quæ dicuntur peccata artis, quando effectus artificiales regulas artis excedunt, vel ab eis deficiunt. Notum est etiam non operari ex deliberatione, quia artifex non deliberat circa modum, quo construenda est domus, sed eam facit secundum regulas artis; ergo licet monstra accidant aliquando in effectibus naturæ, licet natura ipsa non operetur ex deliberatione, imò neque ex cognitione, operabitur nihilominus propter finem. Sed hæc sunt falsa; ergo ex eis non probatur, quod natura agat propter finem, minorem probo, quia falsum est, quod artifex non operetur ex deliberatione, nam cum sit agens intellectuale, necesse est operetur per cognitionem intellectiuam, & ex consequenti ex deliberatione rationis, & ideò monstra, quæ accidunt in effectibus artis ex cognitione eius procedere, quare non possunt casu, vel per accidens contingere, in natura autem nihil horum inuenitur: cum nec vlla inueniatur cognitio; ergo malè ex arte probatur, quod operetur propter finem.

26 Sententia tamen Aristot. quod natura non temerè, vel casu agat in suis operationibus, sed aliquo modo propter finem, euidens est in vera Philosophia, & vt talis recepta ab omnibus Philosophis, qui diuinam prouidentiam admiserunt, & in fide catholica certa, vt testantur sancti Patres, qui de hac re disserunt, & imprimis ita sentiunt cum Aristot. cap. præsenti, secundò lib. de generatione, & primo de partibus animalium, cap. primo, omnes eius interpretes. Plutarchus etiam 1. lib. de placitis Philosophorum cap. 6. Seneca in lib. de prouidentia, Trismegistus in li. de potestate, & sapientia, & Plato in Thimeo. Phœdone, Philebo & Politico, & probatur duplici ratione naturali. Prior desumitur ex mundo magno, secunda ex mundo paruo, qui est homo. Ordo enim totius vniuersi, & omnium partium, ex quibus componitur, cœlorum videlicet, atq; elementorum, cæterorumq; corporum naturalium, quæ ex elementis generantur, proportio, ac pulchritudo ex ordine ipso, & proportione resultans, stabilis, & firma omnium consensio euidenter probat, nec esse casu factum, nec etiam casu propagari atq; conseruari, sed consilio, ac deliberatione, & ex consequenti propter determinatum finẽ. Probatur consequentia, quia hæc omnia aliena sunt ab his, quæ temere vel casu fiunt, vt per se est manifestum.

Secundò, & non minus efficaciter probatur ex hominis structura, (quem mundum paruum solent appellare) constat enim tot ac tam varijs membris miro quodam ordine dispositis, tot ac tam diuersis organis atq; instrumentis ad varia officia exercenda ordinatis, tot potentijs, tot virtutibus pro determinatis operationibus exercendis, quæ euidenter probant, non casu sed diuino quodam consilio esse factum, & eodem quotidiè de nouo generari homines pro his, qui etiam quotidiè corrumpũtur, vt paruus iste mundus tandem non deficiat, sed perpetuò conseruetur. Nec minus euidenter probatur ex alijs rebus homine inferioribus, ad bonũ vsum, statum & conseruationem eius ordinatis tanquam ad proprium finem.

Eandem veritatem profitetur fides catholica in sacris literis expressa, & à sanctis Patrib. confirmata, præsertim, à Gregor. Nazian. orat. 2. de Theologia, D. Aug. 1. lib. de ordine, & lib. 5. de Genesi ad literam cap. 21. Chrys. in opusc. de prouidentia, Athanasius in oratione aduersus idola, D Basilius & D. Ambrosius in Exameron. 27

meron. Theod. sermone primo de prouidentia, Lactant. in lib. de Opificio Dei, & in libro de ira Dei.

28 Sed vt eam explicemus, & opposita argumet. facilius soluamus, tria notanda sunt, primum est in duplici sensu intelligi posse, quod natura operetur propter finem, in primo accipiendo naturam pro auctore eius, & operatione pro prima rerum productione, per quã produxit hunc mundum. In 2. verò accipiendo naturam pro causis naturalibus ab eo productis, quæ proprijs virtutibus, & potentijs operantur, ad nouas generationes rerum naturalium sibi similium, per quas augetur, & conseruatur. Et in vtroq; sensu videntur negasse veteres illi Philosophi, quod natura operetur propter finem. Sed vtrumq; probatur euidenter falsum. Primum quidem, quia primæ res ex quibus constat mundus, vt corpora cœlestia, & elementa limitatum esse habent, non solùm secundum quantitatem, sed etiam secundum essentiam, & vtrumq; omnibus est manifestum; ergo necesse est concedere, quod hoc esse sit participatum ab alio, & ideò factum, & receptum ab alio; quia nihil potest seipsum producere, sed necesse est producens præsupponi producto saltem secundum ordinem naturæ, & esse distinctum ab eo realiter, falsum igitur est, quod semper, & à se res habuerint esse, præsertim sublunares, de quib. constat passim corrumpi, & ideò in hoc sensu nó propter finem. Et quomodocunque concedatur factas fuisse ab alio, probatur euidenter propter finem fuisse factas, ex ordine ac dispositione earum, & alijs, quæ ostendimus repugnare casu habuisse atque etiam ex eo, quod primum, à quo productæ sunt, non potuit minus, quàm ex consilio, & deliberatione agere, quia cum inter creaturas sint aliquæ intellectuales, & liberæ, non potuerunt, nisi ab agente libero produci: cum euidens sit non potuisse tribuere illis libertatem, nisi eam habuerit formaliter aut eminenter & necesse sit eam formaliter habuisse, propter magnam perfectionem, quã importat, & nullam imperfectionem ex se, falsum ergo ostenditur euidenter, quod in hoc sensu natura nó operetur propter finem, & non minus euidenter ostensum est esse falsum, sumendo naturã pro causis naturalib. duob. illis arg. à nob. factis.

Secun. notandum est, quod cum causa finalis media cognitione vniatur agenti ad exercendam propriam causalitatem, secundum diuersos modos cognitionis, quibus ei vnitur, eam exercet. Et primus modus cognoscendi finẽ perfectissimus est, quando non solùm cognoscitur res, quæ est finis, sed etiam proportio, quam habet cum medijs, atq; etiam media cum ipso, in quibus consistit ratio formalis finis, quare hoc modo cognoscitur sub ratione formali finis. Secundo modo cognoscitur imperfectius cognitione quadam sensibili, & secundum quandã conuenientiam sensibilem, quam habet respectu cognoscentis, non tamen cognita proportione cum medijs, & hoc modo cognoscitur ab animalibus præter hominem. Tert. modo contingit finem cognoscere, non cognitione propria, sed aliena sibi tamen attributa, in quantum per illam dirigitur, & ordinatur in finem. Et iuxta hos tres modos cognoscendi finem distinguendi sunt tres alij modi agendi propter finem. Nam quæ primo modo cognoscunt finem, dicuntur propter illum agere formaliter, se ordinando, ac dirigendo in finẽ. Qui verò secundo modo tantũ, non agit propter finẽ mouendo se, aut dirigendo se in finẽ, sed tendendo in rem, quæ est finis per quendam instinctum naturalẽ ac sensitiuum iuxta rationẽ sensitiuæ cognitionis, quã de eo habet. 29

Hic autem instinctus naturæ non est aliud, quam actus quidam æstimatiuæ virtutis,
30 per quem imperfecto modo iudicat brutum hoc esse à se prosequendum, fugiendum, nō quidem propter se, vel propter aliud, ad quod sit vtile, quia hæc non potest discernere, sed solum in illud tēdit, tāquam in bonum sensibile conueniens propriæ naturæ sensitiuæ. Id verò quod tendit in finem, non cognitum à se, sed ab alio, non se mouet in finem, sed mouetur ab alio, eum cognoscente media inclinatione naturali ab eo tributa, eo modo, quo sagitta mouetur à proijciente in certum scopum à se cognitum, & non à sagitta, & mouetur quidem per impulsum ab eo impressum. Et hoc modo mouētur res naturales in suos fines, cognitos quidem ab auctore naturæ, à quo accipiunt esse, vt lapis mouetur in centrum media grauitate, & hoc tantummodo dicuntur agere propter finem, imperfecto quidem, sed sufficiente, vt non dicantur agere, vel moueri casu, sed ex cōsilio, & deliberatione, saltem aliena. Et sic intelligit hanc veritatem Aristot. sic
31 etiam omnes eius interpretes, sic eā semper in scholis explicarunt, præsertim D. Tho. 1. p. q. 103. art. 1. & 3. contra gentes c. 25. Alber. Mag. 2. lib. Physi. cap. 2. Simplicius ibidem, tex. 18. & 1. li. de Anima, tex. 3. Comm. 11. lib. Meta. tex. 18. Hippoc. in lib. de Alimento. Vbi imperfectam vocat naturam, in quantum cognitione caret, doctam verò, in quantum per sapientiam primi agentis dirigitur in suis operationibus. Galenus lib. de Vsu partium, & li. 6 de locis affectis. Primo igitur modo agunt propter finem Deus, Angeli, & homines. Secundò, bruta animalia. Tertiò, insensibilia, quibus nullum principium cognitionis datum est.

Tert. notandum est, finem cuius gratia res operantur quadruplicem esse. Vnus est particularis, qualis est bonum alicuius indiuidui, aut etiam speciei, & primū intendit homo per nutritionem, quæ ordinatur ad augmentum, & conseruationem proprij corporis, secundum per generationem ordinatam ad conseruationem speciei. Alter finis est vniuersalis, vt propagatio, & cōseruatio totius vniuersi, quem finem intendunt corpora cœlestia. Et etiam homo est finis vniuersalis, cuius rei gratia factæ sunt omnes creaturæ corporeæ, sed continetur sub bono totius vniuersi, cuius præcipua pars est, & ideò est minus vniuersalis. Sed vniuersalissimus est Deus, in quem, & propter quem sunt, & facta sunt omnia, & in quē tandem ordinantur omnes fines, tāquam particulares in vniuersalem.

Ad 1. argum. concedendæ sunt maior, 32
& minor, sed negāda consequentia, quod causæ naturales non operentur propter finem, nam licet finis non habeat esse intentionale in eis, quia carēt cognitione, habet tamen in primo agente, à quo diriguntur in proprios fines, quod sufficit, vt finis propriam causalitatem exerceat circa operationes earum. Et si dicatur hoc non esse eas agere propter finem, sed potius primam causam. Respondeo, eas etiam agere propter finem, vt ab ea ordināutur per proprias inclinationes, per quas vera sunt principia effectiua suarum operationum, quæ gratia finis esse dicuntur, etiam, vt ab eis procedunt, eo ipso, quod procedunt ab eisdem inclinationibus, tanquam à proprijs principijs in ordine ad tales fines eas elicientibus. Itaq; quamuis infimus modus sit iste operandi propter finem, & quodammodo improprius: sufficiens tamen, vt dicatur, non temerè, vel casu agere causas naturales, vel naturam pro eisdem acceptam. Quod verò de animalibus nociuis tangit idem arg. difficultate caret, quia licet nonnullis, no-

lis noceant, alijs tamen valde prodesse solent, cum ex eis, vel eorum partibus saluberrima fiant medicamenta pro alijs infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D. Ambrosius lib. 3. Exam. ca. 9. & libr. 6. cap. 6. D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. & D. Damasc. li. 2. Orthodoxae fidei cap. 10. de Motibus etiam terrae, & eclipsi solis, & lunae dicendum est, naturales esse his corporibus, & ideò statutis temporibus contingunt, quare in eundem finem, in quem corpora ipsa ordinata sunt, qui est bonum totius vniuersi, ordinantur, cui addit Damasc. 2. lib. Orthodoxae fidei ca. 7. naturam hos motus disposuisse, vt per defectus solis, & lunae aliquando accidētes, eorum cōfutaretur error, qui eisdem corporibus diuinos honores tribuere solēt. Ad aliud tandem de monstris concedendum est deuiare à regulis naturae consuetis, ex quo Arist. deducit argu. ad probandum contra eosdem philosophos naturam agere propter finem, quia si haec dicuntur peccata naturae, quia per excessum, vel defectum, à principijs statutis ab ipsa natura contingunt, & ideò finem ab eadem natura intentum non consequuntur, nempè similitudinem cum principio à quo producuntur, sequitur naturā certum, ac determinatum habere finem suarum operationum, & effectuum, à quo monstra deuiant, & ex consequenti propter hunc finem dicetur operari.

33 Pro solutione 2. arg notandum est, non posse vlla ratione negari, quod opera artis fiant ex consilio, & deliberatione, nā cum ars sit habitus intellectualis existens in intellectu practico, vt docet expressè idem Arist. 6. lib. Ethic. cap. 4. & ideò imperio rationis subditus, vt constat ex eius definitione ibidem assignata ab Aristot. quod sit *habitus cum ratione factiuus*, sequitur hominem per artem esse agentem intellectualem, & operari ex cognitione formali finis. Sed opera artis dupliciter considerari possunt, quantum ad exercitium vel vsum, aut quantum ad specificationem vsus, vel exercitium artis vocatur, aedificare, scribere, aut mederi, specificatio verò tali modo, & ordine, vel opposito haec eadem facere. Et quidem quantum ad exercitium, vel vsum euidēs est, consilio, & deliberatione fieri opera artis, sicut caeteros actus humanos, quia habitus non potest esse, nisi in potentia indifferenti, aut libera, hoc est apta ad operandum ex imperio rationis, & voluntatis, vt ex doctr. eiusdē Arist. docet D. Th. 1. 2. q. 45. art. 4. Sed quantum ad specificationem, quaedam artes procedūt sine deliberatione, praesertim mechanicae, atque etiam aliquę ex liberalibus, vt ars canendi, aut scribendi, & vniuersaliter omnes, 34
quae per certa, & determinata media, & non dependentia ab extrinseco, suos effectus producunt, istae enim quantum ad modum operandi non deliberant, vt ars domificatoria non deliberat in construenda domo ex tali materia, aut sub tali forma, & modo, qualem petit finis, cuius gratia constituenda est, licet semper in operando, vel non operando consilium, & electionem sequatur. Aliae verò sunt artes, quae non operantur, per media ita certa, ac determinata, sed variabilia secundum diuersam dispositionem subiecti, & ideò ab extrinseco dependentia, vt medicina, quae hoc, vel illo medicamento vti potest, & eodem diuersis modis, & vijs iuxta diuersas dispositiones infirmi, dum ergo Arist. asserit artes non operari ex deliberatione, sed ex determinatione ad vnum, de primis solum loquitur, & quantum ad specificationem suorum actuum, non quantum ad exercitium, nec vllo modo de secundis, & cū illis eo modo consideratis opera naturae comparat, & semper eodem modo fieri asserit, ex

quo infert certum, ac determinatum habere finem, in quem à primo, ac supremo artifice ordinata sunt.

CAPVT NONVM.

quemadmodum in natura sit necessarium.

TEXTVS ARIST.

Quod autem ex necessitate est, vtrum ex conditione sit, an, & simpliciter.

Breuis expositio Text.

35 INTENTVM Aristot. in hoc vltimo capite est decernere, vndenam, aut ex qua causa proueniat rebus naturalibus necessitas, vel determinatio ad vnũ in suis operationibus, & effectibus producendis, & ideò nihil aliud in eo agit, quam dubium proponere, & quid sentiant veteres philosophi circa illud referre, & tandem ex propria sententia illud soluere. Probauerat Aristo. ca. praecedenti, quod natura operetur propter finem, quia eodem modo operatur semper, quod nõ haberet, si casu ageret quia, quae casu fiunt, non semper se habent eodem modo. Restabat autem reddere rationem huius necessitatis, in praesenti cap. quod vt faciat, proponit dubium, quaenã sit ratio, vel vnde proueniat, quod natura operetur ex determinatione, ad vnum, & ideò eius opera, nõ ex deliberatione procedant, sed necessitate fiant, nam eodem modo operatur semper ignis, & eodem modo aqua. Cui antiquiores Philosophos respõdisse ait, hanc necessitatem ex sola materia prouenire, ita vt si inquiras causam, vel rationem ob quam murus hoc modo sit constructus, respondeant, quia lapides ipsi, ex quibus tanquam ex materia fit: postulabant, vt grauiores, & firmiores ex ipsis pro fundamento iacerentur, in infimo loco. Leuiores verò, atque infirmiores super illos collocarentur vt sustineri ab eis possint. Respondet autem Arist. insufficientem esse hanc solutionẽ, quia licet aliqua ratio necessitatis 36 desumenda sit ex materia, praecipua tamen ex praesupposito fine, cuius gratia opus fit, imò ipsamet necessitas materiae ex fine desumitur, & propterea ad finem tandem reducenda est, vt si quaesieris, propter quid serram oportet esse ferream, ex parte materiae reddenda est proxima ratio, nempe quia dentes duros habere debet, sed si causam huius iterum quaesieris, ex parte finis, cuius gratia fit eadem serra, reddenda est, videlicet, quia instrumentum artis est ad ligna scindenda ordinatum, ideò dentes duros habere debet, & haec est etiam causa ob quam ferrea esse debet, quare de primo ad vltimum ad finem reducitur completa causa necessitatis, etiam si proximè à materia etiam desumatur. Et rationem huius, ait esse, quia forma est finis generationis, & materia propter formam fit, & est, quare talem esse debere materiam, vel etiam talem necessitatem habituras esse res naturales eius ratione ad finem reducitur, tanquam ad primam causam. Sed vtramq; causam necessitatis per se cõsiderare docet Physicum, sed praecipuè necessitatem ex parte finis, propter duo, primum, quia potissimum principium rerum naturalium est forma, ad quam ordinatur materia, & cũ forma sit finis generationis, finalem causam praecipuè considerat, licet etiam materialem, quia materia principium est etiam rerum naturalium. Secundum, quia in demonstrationibus forma potius, quã materia vtimur, nempe definitione rei, de qua aliquid demonstrandum est, definitio verò ad formalem causam pertinet.

QVAEST.

QVAEST. VNICA.

An monstra quæ accidunt in rebus naturalibus sint per se intenta à natura.

37 VT quæstio intelligatur, primò explicandum est, quid sit monstrum deinde, quibus de causis sequatur ex operibus naturæ. Et circa primum, talis definitio monstri colligi potest ex doctrina Aristotelis. 4. lib. de generatione animalium, capit. 4. & ex textu. 82. huius libri. *Monstrum est effectus naturalis, à recta & sólita dispositione secundum speciẽ degenerans.* In qua pro genêre ponitur, *effectus naturalis*, vt excludãtur monstra, quæ suo etiam modo in artificialibus solent accidere, & vocantur monstra per quandam Analogiam ad naturalia, de quibus nunc agimus. Dicitur secundo. *Degenerare à recta dispositione naturæ*, quia effectus naturalis non dicitur monstrũ, nisi in quantum deficit à perfectione, quam habiturus erat secundum consuetas leges, quas natura seruat in suis operationibus, sed additur solita, vt denotetur raro debere contingere talem defectum, vt monstrosus appelletur, vnde fit, quod si in aliqua prouincia propter nimiam terræ fœcunditatem generentur proceræ staturæ homines, qui gigantes vocãtur, vel propter sterilitatem pigmei, non debeant censeri monstra naturæ, quia non fiunt præter naturæ leges, sed iuxta eas cum natura, vt nunc de ea loquimur naturalia integra cum omnibus suis partibus comprehendat, ad quas leges etiã ea extendũtur. *Rarus* igitur esse debet effectus naturalis respectu totius naturæ, & cuiuslibet partis eius, vt monstrosus appelletur. Additur tãdem, *secundum speciem* non vt significetur alterius speciei debere esse monstrũ ab effectibus consuetis, quia hoc non est necessarium, vt per se patet, sed vt intelligatur degenerare à naturali dispositione speciei debita ex vi generationis, vt si biceps homo, vel monoculus generetur, hoc est cum duplici capite, vel cum vno tantum oculo: cum vnum ei debeatur caput, & duo oculi ex vi generationis.

Secundò enumerare oportet causas ob quas monstra solent accidere, & cum 38 monstra contingant ex corruptione vel defectu alicuius principij ad generationem concurrentis vt docet Aristoteles. 2. libro Physicorum textu 82. quot sunt principia, quæ corrũpi, vel deficere possunt, tot erunt causæ monstrosi effectus. Principia autem sunt quinque vt colligitur ex eodem Aristotele, libr. 4. de generatione animalium cap. 4. & 8. ex Plutarco libr. 5. de placitis Phlo. cap. 8. ex Galeno, de historia Philosophiæ capit. 113. ex Alberto Mag. 2. libr. phys. tract. 3. cap. 3. nam primò concurrit virtus, seminalis formatiua fœtus, per quam formantur, & distinguuntur membra. Secundò materia ipsa seminis, in qua recipitur forma viuentis. Tertiò locus, in quo formatur, & recipitur idem fœtus, qui aqpellatur matrix fœminæ. Quartò permixtio primarum qualitatum, quibus complexio animalis constat, debita temperatura, salus, & integritas. Quintum atque postremum extrinsecum est, nempe salubritas regionis, aut inclementia, influxus siderum, & aliarum causarum vniuersalium. Ex defectu igitur, vel corruptione, aut incongruentia alicuius ex his contingunt monstra in generatione naturali, quorũ defectuum explicatio in particulari ad medicos pertinet, & ideò eis relinquenda est.

His expositis, prima opinio circa propositam quæstionem asserit duo esse con- 39 siderenda in monstro, nempe substantian eius, & obliquitatem seu defectũ ra-

tione cuius vocatur monstrum, & quantum ad substantiam, ait esse per se intentum à natura, non quantum ad obliquitatem, seu defectum. Ita Themist. in commentarijs 8. capitis. Et probatur hac ratione, quia monstrum vocatur tale propter defectum, ratione cuius dicitur etiam malum, aut peccatum naturæ, sed nemo intendens ad malum operatur, vt docet B Dionys. 4. cap. de diuinis nom. parte 4. ergo natura in suis operationibus non potest monstrum intendere ratione defectus considerati.

40 Secunda opinio duobus alijs modis asserit esse considerandum monstrum, primò in ordine ad causam intendentem generationem, qualis est virtus formatiua fœtus: secundò, in ordine ad causam impedientem, & ab illa censet non esse per se intentū, bene tamen ab ista. Ita Toletus 2. li. phys. q. 13. Quod probatur etiam, quia causa per se intēdens generationem per se intendit producere effectum secundum perfectionem debitam suæ speciei; ergo repugnat per se intēdere, quod ab eadem perfectione deficiat, sed monstrum dicit defectum talis perfectionis; ergo repugnat, quod per se intendatur à tali causa, sed à causa impediente intendi potest, quia licet illam non efficiat per se, efficit tamen illud, ad quod frequenter sequitur talis deformitas, vt si producat nimium calorem, vel frigiditatem, aut quid simile, ad quod sequi solet deformitas monstri.

41 Tert. opinio tenet nec à sola causa impediente, neq; à sola causa impedita, sed ab vtraque simul concurrente cum omnibus circunstantijs per se secundò intēdi. Ita sentiunt Conim. 2. lib. phys. cap. 9. q. 6. art. 1. & probant, quia sæpe contingit, quod causa impediens non produceret monstrum, nisi etiam causa impedita ad proximum fundamentum deformitatis concurreret, vt dum ex materiæ superfluitate, equus biceps generatur, non fieret tale monstrum, nisi parentes suppeditarent materiam, & effectiuè concurrerent ad producendum superfluum caput; ergo necesse est concedere, quod ab vtraque fiat, atque etiam, quod ab vtraque intendatur per se secundò. Probatur hoc vltimum, quia licet causa impediata monstruosum defectum refugiat ex primaria intentione, sed prout coniungitur cum impediente, quasi primariam intentionem, tanquam impossibilem relinquens, ad productionem monstri inclinatur, & hoc est illud per se secundò intendere. Quod videtur asserere Aristoteles 4. lib. de gener. animalium cap. 4. vbi generationem monstri vocat excursum, aut digressionem naturæ, quasi dicat naturā digredi à primo ac proprio instituto, dū generat monstrū, & ideò quasi secundaria intentione illud intendere.

Vltima opinio concedit monstrum 42
non intendi per se à causis particularibus sed respectu earum casualem esse effectum, esse tamen per se intentum à causis vniuersalibus, nempe à corporibus cœlestibus & astris eis adhærentibus, sic sentit P. Suarius Tomo 1. Meta. disp. 19. sect. 11. num. 4. fundamentum huius sententiæ est, quia causæ particulares limitatæ sunt ad particulare institutum vnius, vel alterius effectus, quare non possunt intendere per se defectus circa eum contingentes, bene tamen causæ vniuersales maiorem ambitum, atque extensionem habentes; ergo quæ per se non possunt intendi à causis particularibus, intenduntur à causis vniuersalibus, quia sub vniuersali earum virtute continentur.

Pro solutione huius quæstionis valde 43
notandum est; primò naturam duobus modis sumi posse, pro causis secundis naturalibus inter se ordinatis, aut pro causa

prima

prima eas producente &ordinante,& iuxta vtramq; acceptionem naturæ decernere oportet,an,& quo modo mõstra sint ab ea intenta. Secundò notandum est,duplicem esse intentionem naturæ primariam,& secundariam, primaria vocatur illa, quam præ oculis habet in suis operationibus, & hæc est rem generare secundum perfectionem debitam suæ speciei. Secundaria intentio naturæ dicitur illa, quæ statim post primariam sequitur,dum primaria locum non habet, vel dum locum habere non potest, nisi medio alio, quod ideò dicitur secundaria intentione intendere. Gratia exempli. Natura per se primò intendit generationem ignis, sed hanc non potest consequi, nisi media corruptione ligni, ideò hanc dicitur secundaria intentione intendere, vel per se secundo. Vtrumq; membrum huius distinctionis continetur expressè in doctrina Aristotelis 7. lib. de gener. animal. cap.3. ad finem, vbi asserit naturam in humana generatione marem semper intendere primaria intentione, sed dum non potest marem producere propter debilitatem virtutis formatiuæ, producit fœminam, quæ non est aliud,quã læsus mas.

44 His suppositis nostra sententia tribus conclusionibus explicatur,prima est, natura sumpta pro secundis causis naturalibus non intendit monstra per se primaria intentione, probatur hæc, quia euidens est naturam, tam pro primis, quam pro secundis causis, ex se intendere perfectam assimilationem effectus cum causa, à qua producitur; ergo ex se intendit effectum producere secundum omnem perfectionem debitam suæ speciei, sed quod natura ex se intendit, dicitur intendere primaria intentione; ergo perfectam hanc assimilationem effectus primaria intentione intendit, sed monstrum vt tale deficit ab ea, vt per se est manifestum; ergo non potest per se intendi à natura primaria intentione.

Secunda conclusio, monstrum est per se intentum secundaria intentione, non solùm à causis vniuersalibus, sed etiam à particularibus per se concurrentibus ad generationem, & ab eis non solùm, vt simul sumptis, sed etiam à qualibet secundum se. Hæc conclusio simul cum præcedenti habetur expresè apud D.Thom. in 4.d.36.q.1.art.1.ad 2. his verb. *Nihil prohibet esse aliquid contra naturam, quantum ad primam intentionem ipsius, quod non est contra naturam, quantum ad secundam eius intentionem, sicut omnis corruptio & defectus, & senium est contra naturam, vt dicitur in secundo cæli, & mundi, quia natura intendit esse, & perfectionem, non tamen est contra secundã intentionẽ naturæ, quia ex quo natura non potest conseruare esse in vno, cõseruat in altero, quod generatur corruptione alterius, & quando natura non potest perducere ad maiorem perfectionem, intendit ad minorem.* Ex quibus efficax 45 ratio deducitur ad probandam secundam hoc modo, natura quantum est ex se, hoc est primaria intentione intendit effectum producere cum omni perfectione debita suæ speciei, quod si hoc non potest consequi ob defectum aliquem, vel impedientem causam, intendit saltem eum producere sub esse imperfecto, & hoc quidem non primaria intentione, vt patet, sed secundaria succedente loco primariæ, quando hæc non potest ad effectum perduci naturaliter, sed monstrum dicit effectum naturalem cum imperfectionibus ex excessu, vel defectu per accidens contingentibus; ergo per se intentum est secundaria intentione. Et id quidem non solùm ab vniuersalibus causis, nec solum à particularibus simul sumptis, vel cum causa impediente, sed à quacunque causa secunda per se ad illum concurrẽte, quia

æquè probat ratio de omnibus, ac de singulis, neque opus est ad solas vniuersales recurrere, quia æquè probat de particularibus. Sed nec opus est recurrere ad causam impedientem, à qua non potest esse vllo per se intentum monstrũ, quia nulla causa per se intendit impedire generationem, nec primaria, nec secundaria intentione, sed solum producere proprium effectũ, ad quẽ omnino per accidens est, quod generatio impediatur, vel monstrũ generetur.

47 Sed aduersus hanc secundam conclusionem potest esse argum. difficilè, quia monstrũ, vt ex definitione eius superius designata constat est effectum per accidens, & rarò contingens; ergo est effectus casualis, sed casuale est, quod sequitur præter intentionem causæ per se operantis, vt probat percussio lapidis descendentis; ergo pugnat cum ratione effectus casualis, quod vllo modo sit per se intentus a natura, & ex consequenti cum ratione monstri, quod effectus casualis est. Respondeo, concedendo primum antecedens, quod monstrum sit effectus per accidens simpliciter loquendo, quia per se intentum simpliciter illud solũ dicitur, quod intẽditur primaria intẽtione, quod verò secundaria tantum, non nisi secundum quid, & ideò simpliciter dicitur euenire per accidens, & præter intentionem, & si rarò eueniat, dicitur etiam casuale, si à causa naturali, fortuitum verò, si à causa libera: & cum monstrum non sit per se intentum primaria intentione, sed solum secundaria, & rarò etiam eueniat, casuale simpliciter vocatur.

48 Itaq; non pugnant secum duo hæc, videlicet, aliquid esse per se intentũ secundaria intẽtione, & esse simpliciter præter intentionem; cum intentio simpliciter de sola primaria dicatur, de secundaria verò secundum quid. Nec etiam esse per se intentum secundaria intentione, & simpliciter euenire per accidens, & casuale vocari, aut fortuitum, si rarò eueniat. Ideò dicimus monstrum esse effectum per se, & per accidens diuersis considerationibus, & appellationibus, atque etiam esse per se intentum à natura, & esse effectum per accidens, atq; casuale. Est quidem effectus per se solum secundum quid, in quantum intentum à natura saltem secundaria intentione, sed per accidens simpliciter, in quantum non cadit sub primaria eius intentione, & quia solum est necessarium, semper aut frequenter euenire ea, quæ primaria intẽtione naturæ intenduntur, quæ verò secundaria possunt rarò euenire & casualia vocari, non repugnat, quod monstrum sit per se intentum secundaria intẽtione naturæ, & rarò eueniat, & propterea casuale dicatur, si enim sumantur à natura, tanquam medium, ad illa, quæ per se primò intẽduntur, semper aut frequenter euenient, vt patet de corruptione rerum, nõ minus semper aut frequenter saltem eueniente, quam generatione earundẽ. Si verò eueniant ex aliqua causa impediente aut ex imbecillitate causæ per se, rarò solent euenire, sed nihilominus per se intenta dicuntur secundaria intentione, & ita se habent monstra.

Sed rursus argui potest contra hanc doctrinam, nam ex ea sequitur nullũ dari effectum purè casualem, & omninò præter intentionem naturæ. Probatur consequentia, quia omnis effectus erit per se intentus, saltẽ secundaria intentione, quod sufficiet; ergo non omninò præter intentionem naturæ, nec omninò per accidens nec ideò omninò, vel purè casualis. Quod contradicit doctrinæ Aristo. & omnium. Huic tamen arg. neganda est consequentia, quod nullus effectus purè casualis, & omninò præter intentionem naturæ detur, quia causa per accidens duplex est, & 49

etiam

etiam duplex effectus per accidens, vna est causa purè per accidens, quæ nec per se primò, nec per se secundò influit in effectum, sed omninò per accidens, & ideò effectus sequitur omnino præter intentionem eius, & dicitur purè per accidens, & purè casualis, & talis est percussio à lapide descendente, & lapis ipse descendens talis causa. Non dicitur autem talis causa influere vllo modo per se, quia effectus, qui sequitur, non habet naturalem connexionem cum eo, quem per se primò intendit, nec ad illum aliquo modo pertinet, ideò coniunctio causæ cum eo non potest esse vllo mdo per se, sed per accidens omnino est, & casualis semper vocatur. Alia est causa non purè per accidens, quia licet non per se primò influat in effectum, ex consequenti tamen influit, quia effectus, qui sequitur: naturalem habet connexionem, cum eo, quem per se primò intendebat, aut propter imbecillitatem eiusdem causæ per se, aut propter aliam causam contrariam naturaliter ei coniunctam. Et effectus talis causæ non sequitur purè per accidens, licet rarò eueniat, sed aliquo modo per se, nec dicitur purè casualis, sicut primus, sed aliquo modo procedens ex intentione naturæ saltem secundaria.

50 Tertia conclusio, si natura sumatur pro causa prima producente, ordinante ac dirigente secundas, tam vniuersales, quam particulares ad productionem suorum effectuum, verum est, ac necessarium simpliciter, quod monstrum sit per se intentum à natura, & non sit effectus per accidens, neq; casualis, sed per se. Quam vt simul explicemus, & probemus, notandum est, voluntatem diuinam, per quam concurrit ad productionem monstri duplicem esse nostro modo intelligendi, prima est quasi conditionata (quam antecedentem, & inefficacem vocant Theologi) per quam concurrit cum causa impedita, tribuens ei concursum suæ imbecillitati proportionatum, per quem posset effectum producere secundum perfectionem per se primò intentam, nisi obstaret causa impediens, quam non potest vincere cum tali concursu, sed non datur ei maior, quia prima causa concurrit cum secundis sese accommodans conditioni earum, & ideò non tribuit eis omnẽ concursum, quem posset, imò neq; omnem, qui necessarius foret ad vincendum contrarias superuenientes, & efficaciter producendos effectus iuxta primariam intẽtionem, sed solum illũ, quem natura earũ petit, & cum natura impedientis causæ, postulet maiorem, maior ei conceditur, & minor causæ intendenti generationẽ, quia conditio eius non postulat maiorẽ: vnde ita concurrit Deus cum vtraq;, vt simul permittat hanc ab illa superari, & monstrum sequi, quod ideò dicimus intendere alia voluntate, quæ vocatur absoluta, & efficax, per quam efficaciter vult causam per se intendentem generationem, vel ab impediente, vel à propria imbecillitate vinci, & ita non producere effectum in sua perfectione, vt intendebat, sed cum imperfectione, & defectu, cum quo generatur monstrum. Et ecce quo pacto effectus, qui dicitur per accidens simpliciter respectu causarum secundarum, respectu primæ dicitur simpliciter per se, quia ex voluntate absoluta, & efficaci eius prouenit, vt causæ secundæ ita ordinentur, quod prima earum intentio impediatur, & solum sequatur effectus secundariæ intentionis, qui licet respectu illarum præter intentionem dicatur, per accidens, & casualis, sed respectu primæ causæ per se intentus & non casualis dicitur.

51

Ad argu. primæ opinionis concedenda est maior, quod monstrum, vt tale sit

malum naturæ, sed minor distinguenda, quod nemo intendens ad malum operetur, nam de primaria intentione verum est, non de secundaria, etiam in malo morali, quod est peccatum & malum simpliciter, & nihilominus illud secundario intendit peccans, quia eo ipso, quod per se primo vult obiectum contra rationem & legem Dei, ex consequenti, & secundario vult malitiam peccati necessariò subsecutam. Non est ergo contra rationem monstri, etiam formalem, quod sit intentum à natura secundaria intentione, licet primaria intendi repugnet. Sed à primo agente potest per se intendi, quia malum naturæ non est malum simpliciter, sed aliquid habet entitatis & bonitatis positiuæ, licet imperfectæ, quam potest Deus per se intendere, licet non possit intendere malum morale, quod est peccatum, quia nihil habet bonitatis in sua ratione formali, quæ per se ab eo intendi possit, sed omnino est recessus à sua voluntate.

53 Ad argum. 2. opin. concedendum est antecedens, sed distinguendum consequens, quod repugnet causam per se generationis per se intendere, quod effectus deficiat à perfectione debita suæ speciei, nam de primaria intentione verum est, de secundaria falsum, vt explicatum est à nobis.

Argum. 3. opinionis concedendum est, quantum pertinet ad causam secundam per se intendentem generationem, ab hac enim per se secundo intentum est monstrum, sed à causa impediente nullo modo, sed omnino præter intentionem eius sequitur, quia impedimentum non habet naturalem connexionē cum effectu, quē per se intendit talis causa, nempe cum productione caloris, sed ex concursu omnino per accidens cum generatione effectus per se intenti ab alia sequitur, sicut percussio lapidis ex concursu omnino per accidens cum homine. Fundamentum denique vltimæ opinionis nihil probat, quia sicut certum est de causis secundis particularibus primaria intentione intendere, quod effectus consequatur omnem perfectionem debitam suæ speciei, ita est certum hoc idem intendere causas secundas vniuersales. Et sicut est etiam 54 certum de illis secundaria intentione intendere, quod idem effectus generetur cum tali defectu, supposito, quod non possunt perfectionem per se primò intentam ei tribuere, ita est certum hoc idem intendere causas vniuersales, supposito, quod non possunt medijs particularibus eandem perfectionem intentam ei tribuere. Itaque nullum est discrimen inter particulares, & vniuersales causas comparatas ad monstrum, sed sicut ab illis non potest esse per se intentum primaria intentione, & necesse est, per se illud intēdere intētione secundaria, ita de vniuersalib. dicendum sit. Et hæc de secundo li. annotasse sufficiat.

Finis secundi libri Physicorum.

IN TER-

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

1 DEFINIENS Aristo. naturam in initio secundi libri collocauit motum in definitione eius, cuius natura statim explicari debuit, vt definitio eadem perfectè cognosceretur, atq; etiam, vt prima passio entis naturalis, (quod proprium est obiectum totius Philosophiæ naturalis, de illo posset in hoc opere demonstrare. Et quia motus de genere continuorum est, quibus conuenit finita esse, vel infinita statim explicato motu debuit explicari infinitum, horum igitur duorum notitiam tradit Arist. in hoc 3. lib. quem propterea in duas partes diuidere possumus, nam in prima parte agit Arist. de his, quæ ad motum pertinent per tria capita, & in 2. de his, quæ pertinent ad infinitum per alia quinque.

CAPVT PRIMVM.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem natura quidē est principium motus, & mutationi, &c.

Breuis expositio Text.

1 INTENTVM Arist. cap. præsenti est, quædā nobis tradere necessaria ad inueniend[illegible] definitionem motus, quam cap. seq[illegible]ti assignat. Hæc autem sunt duo, nempe tres diuisiones, & propositio quædam vniuersalis pertinens ad naturam, & species eiusdem motus, & ideò in duas partes diuiditur caput.

Prima diuisio est eorum, quę sunt, quædam sunt in actu, & non in potentia: quædam in potentia, & non in actu: alia partim in actu, & partim in potentia. Illud dicitur esse in actu tantum, quod habet formam in summo gradu perfectionis, quem talis forma potest habere naturaliter, vt ignis habet calorem in summo gradu, quem vocamus, vt 8. & ideò non est vllo modo in potentia calidum, sed in actu tantum. Aliud est solum in potentia, quod nihil caloris habet, licet habere illum possit, vt aqua. Aliud tandem partim in actu est, & partim in potentia, quia aliquid formæ habet, & aliud ei restat acquirendum, & ita se habet lignum, dum calefit.

Secunda diuisio est entis in actu, vel, 3
vt commune quid ad actum & potentiam in hoc aliquid, quod est substantia, & in quantum, quale, & ad aliquid, ac reliqua decem prædicamenta omnibus nota.

Tertia verò diuisio est solius relationis est, quæ relatiuè dicuntur (ait) Aristo. quædam dicuntur per superabundantiā, & defectum, vt duplum, & dimidium, alia secundum, actiuum, & passiuum, vt motiuum, & mobile. His diuisionib. traditis in prima parte; quandam propositionem

onem vniuersalem proponit in secunda pertinentem ad naturã motus, & est hæc. *Motus non est præter res ipsas, circa quas versatur*, quasi dicat motum non esse extraneum ab illis prædicamẽtis, circa quæ versatur, sed ad naturam eorum pertinere tanquam modum, & ita sicut quatuor sunt genera, entis circa quæ versatur, nẽpe substãtia, quantitas, qualitas, & vbi, ita quatuor sunt genera motuum, generatio, quæ versatur circa substantiam, augmentatio, circa quantitatem, alteratio, circa qualitatem, & latio, aut motus localis circa prædicamentum vbi.

CAP. SECVNDVM

TEXTVS ARIST.

Diuisio autem secundum vnumquodque genus, hoc quidem esse actu, aliud autem potentia eius, &c.

Breuis expositio Text.

INTENTVM Aristot. in hoc secundò capite est assignare definitionem motus. Diuiditur autem in duas partes, in prima assignat definitionem motus, & singulas partes eius explicat, in secunda docet motum non esse actum mouentis, sed mobilis. Definitio motus talis est, motus est, *actus entis in potentia, secundum, quod in potentia*. Si enim verum est, quod aliquid solum est in actu, & aliud solum in potentia, aliud tandem partim in actu & partim in potentia, certum est illud. quod solum est in actu, vt tali, non moueri, sed quiescere in actu illo, nec mouetur, dum solam habet potentiam ad talem actum, sed in ea etiam quiescit, alioqui omne, quod habet potentiam ad aliquid, eo ipso esset in perpetuo motu, quod patet esse falsum, restat igitur vt illud moueatur, quod partim de actu habet & partim ei restat habendum. Gratia exempli, lignum non mouetur ad calorem, dum solum habet potentiam ad illum, nec dum iam habet quidquid habere potest, sed dum aliquem gradum eius habet & alius, vel alij gradus restant ei acquirendi, & ideò asserit bene definitio, quod motus sit actus entis, existentis quidem partim in actu, & partim in potentia, & secundum, quod in potentia est ei conueniẽs. Duplex namque actus est, vnus perfectus, qui solum habet constituere subiectum in actu, & non relinquit ipsum in potentia, vt calor summus, alter est imperfectus, qui constituit quidem subiectum in actu, non tamen omnino, sed ex parte, atque etiam ex parte relinquit illud in potentia ad aliquid eiusdem formæ suscipiendum. Sed actus iste imperfectus adhuc est duplex, vnus qui licet imperfectus sit, simpliciter tamen constituit subiectum in actu, non ordinans illud ad vlteriorem perfectionem, & talis est calor remissus existens in aqua, dum iam nõ calefit, alius est actus imperfectus ita actuans imperfectè subiectum, vt illud simul ordinet ad vlteriorem perfectionem recipiendam, & talis est motus, qui ideò dicitur actus entis in potentia, vt significetur esse imperfectum, & secundũ quod in potentia, vt significetur alia eius imperfectio, quia non solum, non plenè actuat, sed sic imperfectè, vt ex propria ratione ordinet idem subiectum ad vlteriorem perfectionem eiusdem formæ acquirendam, quod non habet calor remissus, duas itaque imperfectiones motus voluit significare Aristoteles illis duabus particulis definitionis. *Actus entis in potẽtia, & secundum, quod est in potentia*, vt calefactio est actus ligni existentis in potentia, quia dum mouetur, aliquid iã caloris habet, sed ita calefectio illud actuat, vt ordinet simul ad vlteriorẽ calorem recipiendum, & hoc est esse actum eius,

& quia

& quia calor remissus non habet secundum, licet primum habeat, nõ est motus.

Probat singulas partes definitionis, & primam quod motus sit, *actus*, hac ratione id per quod aliquid constituitur formaliter in actu: cum prius esset in potentia, est actus eius, sed dum aliquid mouetur, per motum ipsum constituitur in actu: cum prius esset in potentia, vt ędificabile dicit potentiam, & dum ædificatur, dicimus reduci ad actum, ædificatio autem motus est: ergo motus est actus. Secũdam particulam, quod sit, *actus existentis in potentia*, sic probat, actus dicitur proprius alicuius, in quo semper inuenitur, & nõ in alio, vt lumen est proprius actus diaphani, quia nunquam inuenitur in alio corpore, sed motus semper reperitur in eo, quod est in potentia, & nũquã in alio; ergo proprius actus est existentis in potentia. Probat tandem, tertiam, nempe, *in quantum est in potentia*, quia id, quod mouetur, præsupponitur esse ens actu, alioqui non posset moueri, ergo motus est actus existentis in actu, sed quia non cõuenit ei, vt est in actu, quia pro eo acquirendo, quod aliquid iam habet actu, non mouetur, sed pro eo solo, quod non habet, vt illud consequatur; ergo non satis esset dicere in definitione, quod motus sit actus existentis in potentia, sed necesse fuit adddere, *secundum quod est in potentia*, vt hoc exemplo sit manifestum,
6 æs est in potẽtia ad formam statuæ, & est etiam actu æs, non tamen cõuenit ei motus, per quẽ formatur in statuam, in quantum est actu æs, alioqui semper moueretur, ergo conuenit ei, in quantum est in potentia ad statuam.

In secunda parte capitis docet motum esse actum mobilis, & non mouentis, nã cum contingat aliquid simul mouere aliud, & etiam moueri, vt dum ignis calefacit aquam, frigefieri ab ea, posset aliquis dubitare, an igni conueniat motus infrigidationis, vt mouens est, vel vt mobilis. Et respondet Aristot. non conuenire ei, vt mouenti, sed vt mobili, quod sic probat, mouere aliud habet aliquid per virtutẽ motiuam, quam actu possidet, vt ignis mouet aquam motu calefactionis per virtutem caloris, quem actu habet, sed motus est actus entis in potentia, in quãtum est in potentia, hoc est in quantum tendit ad acquirendum id, quod non habet, ergo non est actus mouentis, aut motiui, vt talis, sed mobilis, vt mobile est, & ideò hoc etiam modo definiri potest motus, *est actus mobilis, prout mobile est*.

CAP. III. QVOD ACTIO & passio sint idem motus.

TEXTVS ARIST.

Et quod dubitatur, etiam manifestum est, quod motus est in ipso mobili, &c.

Breuis expositio Text.

INTENTVM huius capitis est ostendere eundem motum realem esse, qui procedit à mouente, & recipitur in mobili, & esse actum vtriusque sed ratione formali distinctum, vt procedit à mouẽte, & vt recipitur in mobili, & sub ratione illa formali esse actionem, sub hac verò passionem. Diuiditur autem in 7
tres partes, in prima per modum dubij, vel quęstionis proponit, an idem sit actus motiui, & mobilis, vel diuersi, dubiamq; reddit quæstionem arguens in fauorem vtriusq; partis. In secũda respondet quæstioni pro affirmatiua parte, & in tertia soluit argumẽta negatiuæ. Motus procedit à mouẽte, & recipitur in mobili, meritò ergo dubitatur, an idem motus sit actus mouẽtis & mobililis, & cũ motus sit

actus entis, idem est, ac si dubitetur, an idem motus, qui est actus mouentis, sit etiam actus mobilis, vel alius sit actus mouentis, & alius sit actus mobilis. Et rursus cum motus, vt egreditur ab mouente, vel agente sit actio, & vt recipitur in mobili, vel passo sit passio, idem est etiam, ac si dubitetur, an actio & passio sint idem actus realis, vel diuersi. Et probatur quod sint diuersi hoc arg. actus mouentis est actio, actus mobilis est passio, actio & passio sunt diuersi actus; ergo actus motiui, seu mouentis, & mobilis non est idem, sed diuersus. Minorem sic probat, quia si actio & passio sint idem actus, sequuntur quatuor inconuenientia: primum, quod rerum specie diuersum quales sunt motiuum & mobile, sit idem actus. Secundum, quod simpliciter dicendum sit idem esse actionem cum passione, vt quod idem sit doctio, quæ est actus agentis, cum doctrina, quæ est actus addiscentis. Tertium, quod idem sit agere & pati, docere, & addiscere. Quartum, quod omne docens addiscat, & omne agens patiatur, quæ omnia falsa sunt; ergo falsum erit, quod idem sit actus mouentis, & mobilis. Proposita verò parte, quod sint idem actus,
8 ita arguit. Si essent diuersi aut vterq; esset in agente, aut vterq; in passo, seu mobili, vel actio in agente, & passio in patiente, vel è contra in agente passio, & in patiente actio, sed nullo ex his modis se habere possunt; ergo non sunt diuersi. Minorem solum probat Aristo. quantum ad secundum, & tertium membrum, quia euidens per se est, quod si essent diuersi actus, neq; vterq; posset esse in mouente: cum motus sit actus entis in potentia, & actus mobilis, prout mobile est ex capite præcedente, quare non potest non esse in mobili, atq; etiam est euidens quod non possit esse passio in agente, quod non denominat passum.
9 Probat igitur quantum ad secundum, quod non sint diuersi actus, ita vt actus, qui est actio sit in agente, & passio in passo, quia si motus, qui est actio esset in agente, agens vt agens moueretur, & ex consequenti omne agens moueretur, & ita moueretur primum agens. Probat consequentiam, quia sicut repugnat non esse album illud, in quo est albedo, ita non moueri illud, in quo est motus. & sicut euidens est, quod si homo, vt homo est albus, omnis homo sit albus, ita est euidens, quod si agens, vt agens mouetur, omne agens moueatur. Probat denique quod vterq; actus non sit in mobili, quia sequeretur aliquem actum nempe actionem, non esse in proprio subiecto, quod est agens, atq; etiam, quod idem mobile simul moueretur duplici motu tendente in eandem formam & vtrunq; est falsum.

In secunda parte respondet quæstioni
pro affirmatiua parte, dicens motum esse 10
eundem actum realem vtriusque, nempe mouentis, & mobilis, ab illo quidem egressus, & in hoc receptus, sed distinctum secundum diuersas rationes formales, vt est actus vnius & alterius, & ita posse vtrumq; diuersa ratione denominare, nam vt consideratur egrediens ab agente est actus eius, vt à quo egreditur, & dicitur actio denominans illud agens, sed vt consideratur recipi in passo, dicitur passio, & denominat subiectum, in quo recipitur passum.

In tertia tandem parte respondet arg. negatiuæ partis, negando, quod aliquod inconueniens sequatur ex eo, quod idem sit actus motiui, & mobilis, quia non est vtriusq; vt subiecti, hoc enim modo impossibile esset, sed vnius est, vt principij, nempe mouentis, & alterius, vt subiecti, nempe mobilis, quod possibile est: cum diuersas rationes formales habeat, egredientis, & recepti, & secundum eas potest vtrumq; denominare. Nec sequitur

idem

idem esse agere, & pati, aut actionem, & passionem, vel docere & discere, aut doctionem & disciplinam, quia in his locutionibus sumuntur formaliter, & ideò absolutè sunt falsæ, nisi addatur esse idē realiter, in quo sensu veræ sunt absq; vllo incommodo.

TRACTATVS I.
De Motu.

VT melius ea, quæ pertinent ad naturam, & rationem motus discutiantur sub vno tractatu proponenda sunt, & per suas quæstiones debito ordine examinanda ex principijs, in his capitibus traditis, & explicatis ab Aristot.

QVAESTIO I.
An definitio motus assignata ab Aristotele sit bona.

PRimum, quod circa motum præsupponi debet, in quo fundantur cætera est, motum esse in rerum natura, quod negauit Zeno Philosophus antiquior Arist. propter hoc arg. spatiū, per quod fit motus localis, & latitudo cuiuscunq; formę, quæ posset acquiri per motum, est diuisibile in infinitū; ergo habet infinitas partes proportionales, sed infinitum non est pertransibile; ergo nullam partem spatij potest pertransire mobile per motum, nec poterit proinde moueri, & ita nec dabitur motus, nec erit possibilis. Hæc tamen positio stultitiæ arguit, quia euidens experientia omnib. notissima, conuincit moueri corpora de vno loco in alterum, & spatium pertransire, sed ea, quæ omnibus sunt manifesta negare stultum est, ergo stultum erit negare motum, benè igitur quidam alius antiquus Philosophus de Zenone isto negante motum dicebat, ambulando potius, quam rationib. aduersus illum agendo impugnandū esse, vt vel ipso motu ante oculos eius posito conuinceretur. Argu autem eius respondet facilè Arist. 6. lib. Phys. spatium quidem esse in infinitum diuisibile, & infinitis partibus proportionalibus constare, sed partes proportionales non facere rē maiorem, quia vna non est extra aliam, sed plures immò infinitæ includuntur in qualibet, quare licet spatiū infinitis constet, finitum tamen est, & motu etiam finito, sed habente etiam infinitas partes proportionales pertransiri potest, & motus per illud fieri.

12 Supposito, quod motus sit, scientifico ordine sequitur explicandum, quid sit, & quamuis alij motum definierint, sola definitio Arist. recepta est in schola Philosophica, quam ideò proponimus examinandam, vt ex ea intelligamus naturam motus. Definitio autem his verbis tradita est ab eo, secundo cap. huius lib. motus est, *actus entis in potentia secundum, quòd in potentia*, quam his arg. impugnamus, vt ex eorum solutionibus intelligamus sensum eius, primò, motus ab intrinseco respicit vtrumq; terminum à quo, & ad quē cum sit via quædam, & tendentia inter illos, sed in definitione motus non explicatur respectus eius ad eosdem terminos; sed solum ad subiectum, vt ex verbis est manifestum; ergo nec essentia motus, & ita non erit bona. Secundò, integra definitio conuenit formæ, quę acquiritur per motum, vt calori, quæ acquiritur per calefactionem, de qua constat non esse motum; ergo alijs à definito conuenit, quod vitiosum est. Probatur minor, quia calor remissus, qui producitur in ligno, est actus entis, & conuenit illi, in quantum est in potentia, nam sic illud actuat, vt relinquat in potentia ad suscipiendum alios gradus intensionis vsq; ad octauum; ergo est actus entis in potentia, & secundum quod in potentia, illiq; conuenit integra defi-

definitio. Tertiò, actus & forma conuertuntur, sed motus est actus 1 ergo est forma, & tunc, vel substantialis aut accidentalis, sed quælibet harum constituit rem in determinata specie sui prædicamenti; ergo motus etiam habebit determinatam speciem, & prædicamentũ, aduersus sententiam eiusdem Aristotelis illum à prædicamentis excludentem, & ad postprædicamenta relegantem inter modos rerum. Et præterea, si forma est, duplex erit forma, & duplex actus simul in qualibet re, dum mouetur.

13 Quod verò bona sit definitio, constabit ex singularum partium explicatione, & arg. solutione. Prima igitur particula eius loco generis posita est, *actus*, qui duplex est, perfectus atque substantialis, vt quælibet substantialis forma, & imperfectus, atq; accidentalis, sed accidentalis, & imperfectus adhuc duplex, imperfectus accidentaliter vel essentialiter: accidentaliter imperfectus dicitur forma accidentalis remissa, vt remissus calor, cui deficit intensio, aut perfectio caloris, quam habet calor vt 8. sed cum intensio sit perfectio accidentalis, accidentali modo imperfectus dicitur. Alius est actus, non solùm imperfectus, quia accidentalis, sed in sua ratione particulari, & essentialiter quidem, quia imperfectio sibi intrinseca est, sine qua, nec esse, nec intelligi potest, & talis est motus, quia ex sua & intrinseca ratione habet sic esse actum, vt ordinet subiectum ad terminũ, quod esse imperfectum, atq; incompletum, vnde statim cessat acquisito termino. Actus igitur pro genere positus in definitione abstrahit à perfecto, & imperfecto, & ab imperfecto essentialiter, aut accidentaliter, & per cæteras particulas, quæ habent locum differentiæ, determinatur ad actum essentialiter imperfectũ, qui est motus. Secunda particula est, *entis in potentia*, quæ non de actiua, sed de passiua intelligitur, nam cum potentia actiua sit forma substantialis, vel accidentalis, actus est; potentia verò in ente respectu motus receptiua tantum, & passiua. Vltima particula est, *secundum quod in potentia*, sic explicanda, actuare subiectũ relinquendo illud in potentia dupliciter contingit, negatiuè & positiuè: relinquere illud in potentia negatiuè, solum est, 14
non plenè actuare potentiam eius, sed aliquid eius relinquere, quod per vlteriores gradus formæ perfectè possit actuari, & hoc habet omnis actus imperfectus etiam accidentaliter, vt omnis forma in gradu remisso: sed positiuè relinquere subiectũ in potentia, nõ tantũ dicit illud non plenè actuare, quod in sola negatione perfectæ actuationis consistit, sed ex propria ratione ordinare, promouere ac ducere illud in actum perfectum, & hoc solum habet actus essentialiter imperfectus, qui ex se est via ad perfectum, & talis est motus sic actuans subiectum, vt illud ordinet, & quasi via eius sit ad actum perfectum, qui est terminus, & hoc est, conuenire subiecto, non solùm in potentia existẽti, quod habent cæteri actus imperfecti, non omninò illud actuantes, sed prout est in potentia, quia sic per motum actuatur, vt simul ab eo ordinetur ad actũ perfectum, & quasi via eius sit ad illum consequendum. Ex quibus facilè soluuntur argu. nam ad primum neganda est minor, quod in definitione non explicetur respectus ad terminos, nam eo ipso, quod dicitur, motum conuenire subiecto, in quantum est in potentia significatur esse viam, & quasi fieri termini, in quem tendit, & ab alio procedere, à quo discedit per motum. Ad 2. neganda est maior, quod tota definitio conueniat formæ, quæ per motum acquiritur, nam licet sit actus entis in potentia, quia non omninò actuat

subie-

subiectum, sed aliquid potentiæ relinquit actuandum, ipsum tamen non ordinat positiuè ad vlteriorem actum: vnde solum materialiter, & negatiuè dicitur relinquere subiectum in potentia, & ideò non conuenit illi secundum, quod est in potentia, quia verbum hoc positiuam, & formalem ordinationem potentiæ ad actum denotat, quam essentialiter dicit motus. Ad 3. distinguenda est minor cum
15 consequenti, quia sicut actus est duplex, perfectus & imperfectus, ita etiam forma, & sicut actus imperfectus, alius est imperfectus accidentaliter, & alius essentialiter, ita etiam forma, & motus est actus, & forma essentialiter imperfecta, & quasi in fieri, & ideò incompleta, non habens ex se speciem, sed reductiuè reducenda ad speciem formæ perfectæ, ad quam acquirendam quasi via, & tendentia est, & modus eius, & propterea, non nisi reductiuè pertinet ad prædicamenta terminorum, & ad postprædicamenta relegatus est inter modos rerum. Quod verò additur duplicem esse admittendam formam, & duplicem actum simul in eodem subiecto, nempe formam, quæ acquiritur, & motum, concedendum est in esse imperfecto, & ita vt vna ordinetur ad aliam, & propter illam sit, nempe motus propter terminum, adueniente autem forma perfecta, quæ est terminus perfectè acquisitus: cessat motus, sicut acquisito termino cessat via & tandem ex his duobus actibus subordinatis vnus solum actuat, vt modus, nempe motus, non est autem inconueniens simul esse formam, & modum eius in subiecto.

QVAESTIO II.

An definitio motus conueniat mutationibus instantaneis, vel solum successiuis.

16 MOtus duobus modis sumitur, primò, pro quacunq; mutatione Physica siue successiua sit, vel instantanea. In qua acceptione generationem substantialem, & suo modo corruptionem, atque etiam illuminationem, & omnes mutationes subitò factas comprehendit. Secundo modo sumitur proprius pro solis mutationibus per se successiuis, quæ versantur inter positiuos terminos oppositos, habentes latitudinem quandam, non simul, sed successiuè percurrendam, vel transeundam. In qua acceptione sumpsit modum Aristot. 5. lib. Phys. & illum distinxit à mutationibus instantaneis, quæ non versantur inter positiuos terminos latitudinem habentes, sed inter esse, & non esse rei, asserens ad tria tantum prædicamenta terminari per se, nempe ad quantitatem, qualitatem, & vbi, & ideò has solas tres species habere: cum tamen in prima acceptione tot species habeat, quot sunt mutationes diuersæ, non solùm successiuæ, sed etiam instantaneæ. Quærit igitur titulus quæst. an motus definiatur ab Aristot. per definitionem explicatam quæst. præcedenti, secundum primam acceptionem generalem, vel iuxta secundam specialem.

Et prima opinio asserit non sub pri- 17
ma aceptione, sed sub secunda definiri, & propterea definitionem illam nó conuenire generationi, nec cæteris mutationibus momentaneis, sed his tantum, quæ per se sunt successiuè, & propriissimè appellantur motus. Ita Sotus tertio libro, Physic. quæstione prima, Pererius libro decimo tertio, cap. quinto, Conimb. 3. lib. Phys. cap. 1. qu. 1. art. 2. Probatur hoc vnico arg. motus non solùm est actus entis in potentia, sed etiam secundum, quod in potentia, qua voce significatur sic actuare subiectum, vt partim illud constituat in actu, & partim relinquat in potētia ad partes, vel gradus termini, perfectiores suscipiendos, itaque ex parte di-

cit terminum acquisitum, & ex parte acquirendum, sed per mutationes instantaneas simul acquiritur totius terminus, & non per partes, vel gradus, cum sit forma indiuisibilis carens gradibus, vel partibus successiuè acquirendis, vt patet de forma substantiali per generationem facta, & de tota ipsa substantia hominis, vel equi adæquatè terminante generationē, ergo tales mutationes non constituunt subiectum partim in actu, & partim in potentia, sed simul, & totaliter in actu nullam potentiam ei relinquentes, quia perfectam formam, qui est perfectus actus simul, & perfectè actuans materiam vel subiectum inducunt, quare nec possunt ei conuenire secundum, quod est in potentia, vt dicitur in definitione motus.

Secunda opinio tenet motum definiri
18 ab Aristo. sub prima acceptione comprehendente quascunque mutationes Physicas, successiuas, vel instantaneas, ita D. Tho. 3. lib. Physic. lect. 7. his verbis. *Accipit enim hic motum Aristot. communiter pro mutatione, non autem strictè secundum, quod diuiditur cōtra generationem, & corruptionem.* Et lib. 5. tex. 7. vbi ita ait. *Arist. lib. 3. Physi. Vbi motum definiuit, accipit nomen motus secundum, quod est commune omnibus mutationibus.* Idem etiam Simplicius, & Themistius cap. 2. huius libri, & nos eam, non solum, vt probabiliorem, sed vt magis ex mente Aristot. sequimur, quia Arist. cap. 2. tex. 6. huius lib. statim postquam definitionē assignauit, exempla eius posuit, non solum in mutationibus successiuis, sed etiam in instantaneis, vt in generatione, & corrruptione. Præterea, quia eundem motū voluit hic definire, quem in definitione naturæ posuit,
19 sed ibi significat communem mutationē Physicam, vt in 2. lib. probauimus; ergo in eadem acceptione modo definitur. Sed probatur etiam ratione, quia mutationibus instantaneis conuenit, quod sint actus entis in potentia, nempè materiæ, quę mutatur ad formam, & etiam conueniunt eidem materiæ secundum, quod est in potentia; ergo conuenit illis integra definitio. Probatur minor, quia generatio sic actuat materiam, vt non solum relinquat eam in potentia ad formam, sed, vt eam ordinet ad illam, tanquam via, ac tendentia in eandem formam, & tanquā fieri eiusdem, ergo conuenit illi in quantum est in potentia ad formam. Secundò mutatio instantanea est actus essentialiter imperfectus, constituens materiam partim in actu, & partim in potentia, & vtrumque habet secundum se, & essentialiter, primum quidem, quia actus est, secundum verò, quia talis actus ordinans materiam ad vlteriorem actum, qui est forma, & terminus eiusdem generationis; ergo conuenit materiæ, in quantum est in potentia ad formā, & ideò est actus entis existentis in potentia, & secundum quod est in potentia.

Et his arg. non solum probatur nostra 20
sententia, sed ostenditur deceptio oppositæ; & soluitur eius arg. Deceptio autem consistit in eo, quod necessariam putat successionem mutationis, vel latitudinē gradualem formæ per eam acquirendæ, vt mutatio ipsa dicatur conuenire subiecto secundum, quod est in potentia: cum tamen necessarium non sit, quia licet simul acquiratur forma, & non per partes, & propterea mutatio non sit successiua, sed in momēto inducat formam, satis est, quod mutatio, & forma sint duo actus, forma quidem perfectus, mutatio verò imperfectus, & ad eam ordinatus, & eadem mutatio sit prior saltem natura forma, ex vtroque enim habet, quod prius natura cōstituat materiam in actu imperfecto ordinando eam ad perfectum, quod est esse actum eius non solū existētis in

tis in potentia, sed secundum, quod est in potentia ad vlteriorē actum, qui est forma. Et ecce quo pacto integra definitio motus saluatur sine succesſione, & sine eo, quod terminus acquiratur per partes, vel per gradus, & ex consequenti accommodari poteſt mutationibus instantaneis. Et ex his etiam constat ſolutum eſſe argum. cui negandum eſt illud, quod aſſumit in antecedenti, videlicet per vltimā particulam definitionis ſignificari, quod mutatio constituat ſubiectum, partim in actu, & partim in potentia ſecundum diuerſas partes, vel gradus formæ, ſed ſolū ſignificatur, quod ſit actus eſſentialiter imperfectus, ſic actuans ſubiectum, vt illud relinquat in potentia ad vlteriorem actum, qui eſt terminus cum intrinſeca ordinatione ad illum acquirendum, ſiue ſimul, ſiue per partes, hoc enim non pertinet per ſe ad rationem mutationis in communi, quæ definitur, ſed ad particulares modos, vel ſpecies eius, vt per ſe eſt manifeſtum.

QVAESTIO III.

An motus vt definitur in eadem definitione, ſit quid vniuocum ad omnes mutationes, vel analogum.

21 QVæſtione præcedenti diximus motum definiri ab Ariſtot. ſecundum rationem communem omnibus mutationibus, tam inſtantaneis, quam ſucceſsiuis nunc autem conſequenter quærimus, an motus ſic in communi definitus ſit vniuocus reſpectu omnium mutationum, vt reſpectu generationis, illuminationis, augmentationis, alterationis, & lationis, & cæteris mutationib. poſitiuis, vel analogus: nam ſi accipiatur, vt commune etiam negatiuis, quales ſunt corruptiones, certum eſt, non eſſe vniuocum, ſed analogū; cum negatiuæ non ſint mutationes ſimpliciter, vel motus, niſi per attributionem ad poſitiuas.

Circa quæſt. ſic explicatam, eſt prima opinio, negans vniuocum eſſe motum ad mutationes particulares, ſed potius æquiuocum, vel ad ſummum analogum. Ita videntur ſentire antiquiores interpretes, Alex. Simp. Themiſt. Auerr. & Alber. Magn. in Commentarijs 1. cap. & ita ſentit Pererius lib. 13. cap. 5. Probatur teſtimonio Ariſt. qui in eodem capite docet motus non eſſe præter res, ad quas terminantur, quæ ſunt ſubſtātia, qualitas, quantitas, & vbi, neq; aliquid habere commune mutationes particulares, ſicut nihil commune habent prædicamenta ipſa, ſed de prædicamentis conſtat nihil habere commune vniuocum; ergo neq; mutationes ipſæ aliquid commune vniuocum habent, vnde ratio motus reſpectu earum non erit vniuoca ex mente Ariſto. Probatur etiam ratione, quia mutationes accipiunt vnitatem ſpecificam à terminis, ſed terminis nihil datur commune vniuocū, ſed vnus eſt ſubſtantia, & reliqua accidētia, quibus non datur ratio vniuoca; ergo nec mutationibus datur, ſed ratio communis mutationis prius conueniet generationi ſubſtantiali, quę mutatio ſubſtantialis eſt, cæteris verò tanquam mutationibus accidentalibus, non niſi per attributionem ad illam. Secundò, quia vniuocum æqualiter debet conuenire inferioribus, ſed communis ratio motus prius, & perfectius conuenit motui locali, quā cæteris, vt docet Ariſtoteles 8. lib. Phyſ. textu 57. & 58. & D. Thom. 1. p. q. 110. articulo tertio; ergo non vniuocè omnibus, ſed tanquam quid analogum. Tertiò, nihil poteſt dari vniuocum, quod non ſit genus, vt in tractatu noſtro de analogia oſtendimus, ſed motus non poteſt eſſe genus; ergo nec erit vniuocus. Probatur minor, quia omne genus pertinet per ſe

 ad ali-

ad aliquod prædicamentum, sed motus in nullo prædicaméto ponitur ab Arist. sed ad postprędicaméta relegatur cũ mutationib. specialibus, ergo non potest habere rationem vniuocam respectu earum.

Secunda opinio affirmat motum, vt
12 hic definitum ab Arist. vniuocum esse respectu mutationum particularium. Ita D.Thom. in 1.d. 15.q.4.art.1.ad 2.his verbis. *Omnes species motus æqualiter conueniunt in ratione communi motus, tamen secundum suum esse proprium; motus localis est prior aliis motibus.* Et in 2.d.2.q.1. art.1. ad 3. vbi ita ait. *Motus vniuocatur ad minus in intentione generis, & ideò omnibus motis ordinatis ad inuicem potest vna mensura correspondere.* Ita etiam sentiunt omnes moderni interpretes, inter quos iam est fere communis, & videtur nobis probabilior. Propter hoc arg. vniuoca sunt, quorum nomen est commune, ratio verò substãtiæ nomini accommodata, hoc est conceptus significatus per nomen est idẽ in omnibus, eis æqualiter conueniens, sed ita se habet motus, ad omnia inferiora; ergo est vniuocus respectu eorũ. Probatur minor, quia conceptus per motum significatus explicatur per definitionem, sed definitio conuenit æqualiter omnibus; ergo & motus erit respectu eorum vniuocus. Probo iterum minorem, quia esse actum entis in potentia, secundum quod in potentia nulli conuenit primò, neque alicui per attributionem ad alterum; ergo æqualiter omnibus. Secundò, si alicui primò cõueniret, maximè generationi, quia est mutatio substantialis, cæteræ verò accidentales, sed ei non conuenit primò, quia esse substantialem non pertinet ad rationem formalem mutationis, nec tollit, quin ipsa sit accidens formaliter, & ideò accidentalis actus materiæ, & imperfectus, sicut reliquæ mutationes; ergo æqualiter conuenit omnibus, & tanquam quid vniuocum.

Pro solutione argu. alterius opinionis notandum est, quod prædicamenta duobus modis comparari possunt inter sese. Primò, vt sub nomine entis, vel accidentis significantur, & sic nihil commune vniuocum habere possunt. Secundò, non in entitate, sed in modo aliquo se habendi in ordine ad aliquid extrinsecum, vt in modo fundandi relationem, aut in modo prioritatis, aut causalitatis, vel alio simili, in quibus non repugnat vniuocè conuenire, quia hæc non pertinent ad entitatem. in qua habent attributionem, & analogiam, & talis est conuenientia, quam habent in modo terminandi motum, vel mutationem, in qua vniuocè conueniunt & motus ipse vniuocus est, respectu omnium motuum, qui terminãtur ad diuersa prædicamenta, sed non est genus eorũ, quia (vt quæst. sequenti ostendemus) incompletum quid est, & modus potius, quã res, & propterea, nec genus, nec speciem habet, sed tanquam modus reducitur ad prædicamenta diuersa terminorum.

Ad testimonium igitur Aristo. respondet bene D.Tho. cap. 1. huius lib. cuius expositionem sequuntur cæteri, sensum eius esse, quod motus non sit plures, nec plus se extendat, quam res ad quas terminatur, nec vnum genus vel prædicamentum eis commune constituat, quod non tollit, quin incompleta, & modalis ratio eius possit esse communis, & vniuoca omnibus motibus specialibus, & quodammodo prædicamentis ipsis, ad quæ terminantur, non secundum se sumptis, sed secundum modum terminandi motum. 13

Ad 1. arg. distinguenda est minor, quod terminis motuum nihil detur commune, 14 nam secundum propriam entitatem vera est, secundum rationem modalem terminandi motum falsa, sicut falsum est, quod non detur eis cõmunis ratio vniuoca fundandi,

dandi, & terminandi relationem realem vel aliam similem. Ad 2. distinguenda est maior, quod motus localis sit prior, & perfectior cæteris, nam sub communi ratione motus falsa est, sub speciali verò talis motus, vera, & ita intelligitur à D. Tho. vt verba eius à nobis citata docent, ita etiam intelligitur ab Arist. Qua autem ratione, motus localis, vt talis perfectior sit cæteris: dicetur in libris de cœlo nam hæc maior perfectio adhuc non est essentialis, sed accidentalis, in ordine ad subiectum, quod minus in potentia supponit, quam cæteri motus. Ad 3. etiam est distinguenda maior, quod nihil detur vniuocum, quod non sit genus, nam si ratio vniuoca eius sit naturæ, genus erit, si verò modalis tantum, non est necessarium esse genus, quia genus naturam dicit aliquo modo completam, & non modum & cum ratio motus sit incompleta essentialiter, & ita nô sit ratio naturæ, sed modi, ideò non est generica, licet sit vniuoca, sed per modum generis eam concipimus, & particulares mutationes species motus vocamus, & ad prædicamenta terminorum reducimus.

QVAESTIO IIII.

An motus distinguatur à termino ad quem, vel à mobili realiter, vel solum ratione.

25 CVm duobus comparatur motus in titulo quæst. nempe cum termino ad quem, & cû subiecto, quod vocatur mobile, & quærit, an ab vtroque distinguatur realiter, propterea duplicem partem habebit quæstio, in prima disputabitur de distinctione motus à termino, in secûda de distinctione eius à mobili. Et circa distinctionem à termino est prima opinio solam distinctionem rationis ponês, ita Soncin. 5. Met. q. 16. Burid. 3. libr. Phys. q. 2. Albertus Saxoniæ 3. libr. Physic. q. 4. & 5 Ferra. ibidem q. 2. Sotus q. 1. & 2. Toletus q. 3. Pererius libr. 10. capit. 10. & Conimb. 5. lib. Physic. cap. 2. q. 3. artic. 2. Probatur testimonio Arist. 3. lib. Physic. cap. 1. vbi ait motum non esse præter res ad quas terminatur, quasi dicat non esse aliam rem distinctam à terminis. Probatur etiam ratione primò, quia motus ex propria ratione est via ad terminum, & fieri eius, sed res prout in fieri, & res iam facta sunt eadem, & solo modo se habendi distinguuntur, ergo motus non est res distincta à termino, sed eadem, & distincta ratione. Secûdò, si motus esset res distincta à termino, sequeretur quamlibet rem quæ mouetur, duplici motu realiter distincto moueri, quod patet esse falsum. Probatur consequêtia, nam mobile mutatur per receptionem formæ, ad quam terminatur motus, vt corpus dum calefit mutatur per receptionem caloris, quia mutari non est aliud, quam aliter se habere, nunc, & prius, sed corpus, quod calefit, aliter se habet per receptionem caloris, quam prius se habebat, nam prius nô habebat calorem, & modo habet, ergo per receptionem caloris mutatur, & per mutationem côstat etiâ mutari; ergo si hæc est res distincta à termino, duplici mutatione realiter distincta mutabitur. 26

Secunda opinio ponit distinctionem realem inter motum, & terminum. Ita Venetus 3. lib. Physic. cap. 3. quem videntur sequi Aureol. apud Capre. in 2. d. 1. qu. 2. art. 2. & d. 39. q. 1. art. 3. ad 1. & etiam Capr. ipse. Hispalen. ibidem notab. 1. Argent. d. 19. q. 1. & Burleus 3. libr. Physic. text. 11. & hanc sequuntur iam omnes ferè Moderni, & videtur mihi probabilior, & tenenda. Sed hoc modo explicanda est, antequam probetur, duplex est distinctio realis, vna qua distinguuntur duæ res, vt Petrus à Ioânne, alia quâ distinguitur

 modus

modus à re, vt subsistentia à natura, quam terminat, & hæc solet vocari distinctio potius ex natura rei, quam realis, quia licet modus sit entitas realis distincta à re, sed cum non sit res, non tam dicitur distingui distinctione reali, quam distinctione ex natura rei, vel modali per distinctam entitatem modalem.

27 Sic autem explicata probatur primò, quia tria habet motus diuersa à termino, quæ non possunt conuenire eidem entitati reali; ergo motus, & terminus sunt distinctæ entitates reales. Prob. antecedens quia motus maiori ex parte habet esse successiuum, atque continuum, habet etiam esse viam ad terminum, & hæc habet ex natura rei, & sine dependentia ab intellectu, sed ante operationem eius; & nihil horum habet terminus, etiam realiter, quia potius habet entitatem permanentem, vt substantia, quantitas, vel calor, nec realiter est via, alioqui idem esset via ad seipsum, quod repugnat; ergo necesse est ponere, quod motus sit entitas realis distincta à termino. Secundò probatur ex separatione motus à termino, nam ea, quorum vnum separatur ab alio, ita vt permaneat corrupto, vel desinente alio, distinguuntur realiter, vt docet expressè Aristot. 7. lib. Top. cap. 1. loco. 12. his verbis. *Si alterum interimitur, alterum autem non, profectò non idem sunt.* Et probat ratio, quia dum vnum corrumpitur permanente alio; cum corruptio sit realis, necesse est aliquam entitatem realem corrumpi, sed repugnat eandem entitatem realem desinere, & permanere; ergo necesse est esse plures entitates reales, & non vnam, sed desinente motu permanet terminus, vt desinente calefactione permanet calor productus per eam; ergo sunt entitates reales distinctæ. Nec soluit argu. quod aliqui respondent, aliquid reale desinere desinente motu, non tamen realiter ab eo distinctum, sed sola ratione, & ideò ex tali separatione non probatur distinctio realis. Nam contra 28
hoc est, quod separatio fit sine dependentia ab intellectu, & ante operationē eius; & separatur aliquid reale, cum corruptio sit realis; ergo non distinctum per operationem intellectus tantum, sed ante illā, quod est ex natura rei distingui.

Ad testimonium Arist. respondeo, sensum eius esse secundum communem expositionem, quod motus non sit præter res ad quas terminatur secundum extensionem, hoc est non habeat plures species, quam sint prædicamenta, ad quæ terminatur, nec habeat commune genus, vel prædicamentum præter illa, de distinctione verò à termino non loquitur Arist.

Ad 1. arg. concedenda est maior, quod motus sit via ad terminum, & fieri eius, sed minor neganda, quod via, & fieri, non sit entitas realis distincta à termino, imò ex hoc est distincta, quia repugnat idem esse viam ad seipsum realiter, res autem in esse, & in fieri non sunt distinctæ, sed eadem cum modo reali distincto, qui est fieri eius; verum est ergo, quod fieri non sit aliud, quam res facta tali modo se habens, sed modus iste cum sit realis, & ex natura rei ei conueniat, entitas realis modalis debet esse à re ipsa distincta, & sic distinguitur motus à termino. Ad 2. concedendum est antecedens, & neganda consequentia, quod duplici motu reali moueatur, vel mutetur mobile; & cum dicitur mutari, non esse aliud, quam aliter se habere nunc, & prius, distinguendum est, quia aliter se habere dupliciter contingit, in fieri, & in facto esse, & mutari nihil aliud est, quam aliter se habere nunc, & prius in fieri, sed aliter se habere in facto esse, non est mutari, sed mutatum esse, quod est terminum acquisisse; mobile igitur per solum motum aliter se habeet

habet

habet nunc, & prius in fieri, & ideò per solum motum mouetur, aut mutatur, per receptionem verò formæ, non se habet aliter in fieri, sed in facto esse, & ideò receptio formæ, non est mutatio, vel motus. Vnde sequitur, quod licet motus & terminus sint entitates distinctæ, non tamen sint distinctæ mutationes, vel motus & ex consequenti, licet vtramq; entitatem mobile in se recipiat, non mutatur per eas duplici mutatione, sed vnica, terminata tamen per aliam entitatẽ distinctam in quam tendit mobile per mutationem, tanquam per viam.

Secunda pars quæst. de distinctione motus à mobili.

29 Circa distinctionem motus à mobili est prima opinio negans realiter vel ex natura rei distingui, sed tantum per intellectum. Ita sentiunt ferè omnes, quos citauimus in 1. p. pro distinctione rationis motus à termino, quos sequitur Vallesius controuersia 20. ad Tyrones, vbi, licet motum nobiscum distinguat ex natura rei à termino, sola ratione eum distinguit à mobili. Conimb. verò, qui distinguunt illum à termino sola ratione, asserunt distingui ex natura rei omnem motum à mobili, excepto locali, quem ratione tantum ab eodem mobili distinguunt, sicut à termino. Arg. huius opinionis vnicum est, quia non sunt multiplicandæ entitates reales, sine vrgenti necessitate, sed nulla vrget necessitas distinguendi realiter motum à mobili, nam sufficienter intelligimus moueri corpus ex eo solum, quod diuerso modo se habet in diuersis partibus spatij, seu gradibus formæ, absq; aliqua noua entitate reali, quam præter terminum de nouo in se recipiat; ergo non est ponenda distinctio ex natura rei inter motũ & mobile. Quod præsertim verum est in motu locali, qui non est aliud, præter quantitatem mobilis aliter se habentem in diuersis partib. spatij, hoc est diuerso modo distantem, vel præsentem esse respectu spatij, vel partium vniuersi; non ergo distinguitur à mobili, quod est corpus per quantitatem.

Nostra sententia est, eodem prorsus modo distingui motum à mobili, & à termino, nempe ex natura rei, & quicunque motus, à suo mobili, sicut de quolibet motu diximus, distingui à suo termino. 30
Quod eisdem rationibus probatur, quibus probata est distinctio ex natura rei à termino, nam fortius probant distinctionem ex natura rei à mobili, vt facilè potest quisque intelligere, quare non est necessarium eas repetere, nec minus de motu locali, quam de cæteris, cum clarius sit separari à mobili, quam à termino. Sed probatur vnico argum. speciali ad hominem, quia omnes ferè, qui sola ratione distinguunt motum à termino, etiam sola ratione illum distinguunt à mobili, contra quos sic arguo, motus sola ratione distinguitur à termino, & mobili; ergo mobile, & terminus sunt idem realiter cum motu, sed quæcunq; sunt idem realiter cum aliquo tertio, sunt idem realiter inter se se; ergo mobile, & terminus erunt idem realiter inter se: cum sint idem realiter cum motu: consequens est falsum, ergo etiam antecedens. Probo minorem, quia falsum est, quod calor qui est terminus calefactionis sit idem realiter cum ligno, quod calefit, & falsum quoque quantitatem terminantem motum augmentationis esse idem realiter cum viuente, quod mouetur eo motu.

Ad argum. neganda est minor, quod non vrgeat necessitas distinguendi motum à mobili ex natura rei, & cum dicitur satis intelligi moueri corpus ex eo, quod aliter se habet nunc, & prius concedendum est, sed negandum hoc habere

fine noua entitate modali, quod ex eo-
dem colligitur efficaciter, nam si aliter
se habet mobile per motum in diuersis
partibus spatij, vel formæ, ergo habet se
alio modo, quare non fine nouo modo
reali, qui est noua entitas realis, quam id-
eò necessariò esse multiplicandam pro-
bat arg. eorum satis efficaciter.

QVAESTIO V.

An omnis motus realiter sit in mobili.

31 DE motu augmentationis & alterati-
onis certum est apud omnes, quod
in mobili fit per realem inhæsionem, nam
cum per hos motus acquirantur quanti-
tas & calor, quæ sunt formæ intrinsecæ,
& formaliter inhærentes mobili, necesse
est motum, qui est fieri earum in eodem
mobili inhærere, nam repugnat for-
mam factam esse in vno subiecto, & fieri
in alio. Quæstio ergo reducitur ad mo-
tum localem, de quo tenet prima opinio,
quod non fit in mobili, sed in loco ipsum
circunstante. Et fundamentum huius sen-
tentiæ est, quod terminus motus loca-
lis non est vbi, sed locus: vnde cum locus
non sit in locato, sed illud extrinsecè cir-
cumscribat, ita existimat, nec motum lo-
calem esse in eo, sed in loco ipso, quem
acquirere dicitur. Eo quod acquirit cir-
cumscriptionem ab eo. Ita Soncinnas. 5.
Meta. q. 4. Greg. in 2. d. 2. q. 4. art. 1. Heru.
quodlib. 1. q. 9. Probatur testimonijs Arist.
ac D. Thom. nam Aristot. 8. lib. Phys. text.
59. asserit motum localem esse omnium
perfectissimum quia per illum nullam
formam acquirit mobile, & ideò minus
esse in potentia censetur, quam in ordine
ad cæteros motus; sentit ergo Aristo. ni-
hil intrinsecum mobili esse terminū mo-
tus localis, sed solum acquirere per eum
mobile locum extrinsecum ambientem,
& ex consequenti talem motum non esse
in mobili formaliter, sed in loco extrin-
seco. Et D. Tho. expressis verbis idem vi-
detur asserere 1. p. q. 110. art. 3. vbi sic loqui-
tur. *Inter omnes motus corporeos perfectior
est motus localis, vt probatur 7. lib. Phys. cu-
ius ratio est, quia mobile secundum locum
non est in potentia ad aliquid intrinsecum,
in quantum huiusmodi, sed solum ad ali-
quid extrinsecum, scilicet ad locum.* Proba- 32
tur etiam ratione, quia motus localis, vt
nomen ipsum sonat, est motus ad locum;
& acquisitio loci; ergo terminus eius est
locus, sed locus nihil intrinsecum ponit
in locato, quod mouetur, sed solam de-
nominationem extrinsecam à circunscri-
ptione extrinseca loci; ergo nec motus
localis est aliquid intrinsecum in mobili
quare nec in eo esse dicetur per inhæsio-
nem, sed in loco ipso circunscribente per
motum acquisito. Secundò, quia si aliquid
intrinsecum pro termino acquireret mo-
bile per motum localem, esset, vbi, sed
hoc non; ergo nihil acquirit intrinsecum
& ideò, nec motus ipse erit aliquid in-
trinsecum in mobili. Probatur minor,
quia vbi solam relationem præsentiæ ad
spatium, vel distantiæ ad polos importa-
re potest: cum nihil aliud intrinsecum
absolutum excogitari possit, quod per
motum localem acquiratur, sed ad relati-
onem non terminatur motus per se, vt
docet expressè Arist. 5. lib. Phys. cap. 2. er-
go vbi non est terminus per se motus lo-
calis, sed locus, in quo erit motus, & non
in mobili.

Hæc sententia in doctr. Aristo. non est 33
probabilis, quia Aristot. 3. lib. Physic. cap.
2. asserit motum esse actum mobilis, pro-
ut mobile est, & cap. 3. eundem motum
esse actū motiui, & mobilis, motiui qui-
dem, vt à quo, mobilis verò, vt in quo; er-
go euidens est Arist. sentire, quod motus
sit in mobili, tanquam in subiecto, cui re-
aliter

aliter inhæret. 5. etiam lib. Phys. cap. 2. docet expresse ad tria tantum prædicamenta terminari motum per se, ad quantitatem, qualitatem, & vbi; ergo expressa mens eius est, quod vbi sit terminus motus localis, & non locus, sed, vbi est in mobili, tanquam in subiecto; ergo fieri eius, quod est motus localis etiam erit in mobili, tanquam in subiecto. Sed non est minus improbabilis eadem sententia secundum veritatem Philosophicã, quod sic probo. Motus est via inter duos terminos, à quo, & ad quem, ita vt ab illo recedat, & ad hunc accedat, sed quando mobile accedit ad terminum ad quem, iam non est motus; ergo repugnat motum recipi in termino ad quem. Probatur minor, quia primum esse mobilis in termino ad quem est primum non esse motus. 2. motus secundum communem sententiã potest fieri per vacuum per diuinam potentiam, sed in medio vacui non datur locus; ergo si in medio sisteret corpus motum per vacuum, verum esset, quod motũ fuerit, & ex consequenti quod acquisierit proprium terminũ, & nõ acquisiuit locum; ergo locus non est terminus proprius motus localis, sed aliquid aliud acquirit mobile, ad quod per se mouebatur, & quod in eo fit, tanquã in subiecto, & cum eo motus ipse.

34 Ad testimonia Aristot. & D. Thom. respondeo hanc esse differentiam inter motum localem, ex vna parte, & alterationem & augmentationem ex altera, quod per hos duos motus acquirit mobile formas quasdam, quæ sunt entitates absolutæ, ac permanentes in eo, quantum est ex natura earum, sed per motum localem non acquirit formam, nec entitatem omninò absolutam, sed modum quendam se habendi ad spatium, & ad partes vniuersi: vnde nec omninò absolutum, sed respectum ad extrinsecum includentem, quare non præsupponit subiectum in potentia ad formam absolutam, sed solum ad talem modum, quod est minorem habere potentiam passiuam, & ideò perfectius esse, quantum ad motum pertinet, saltem perfectione accidentali, ex quo habetur motum localem perfectiorem esse cæteris ex ordine ad subiectum minus imperfectum. Itaq. Arist. & D. Thom. nolunt excludere omninò intrinsecum terminum à motu locali, quem mobile sibi inhærentem acquirat per eum, sed formam tantum absolutam: & ex consequenti, nec negare, quod motus localis sit in mobili per realem inhærentiam.

Ad primum neganda est prima consequentia, quod motus localis habeat pro termino per se locum, sed per se terminatur ad vbi, sed quia secundum ordinem naturalem non potest acquiri, vbi sine loco, ideò ex consequenti dicitur terminari ad locum, & ex hoc vocatur localis per se verò terminatur ad vbi, & cum 2. argu. asserit non posse terminari ad vbi consistens in sola relatione, negandũ est, quia vbi est modus se habẽdi corporis ad spatium, absolutus quidẽ, sed includens etiam respectum præsentiæ, atq; distantiæ, per quem cognoscitur & explicatur, ita vt nisi per eũ cognosci à nobis repugnat, & hoc est valde consonum doctrinæ Arist. qui prædicamentum, vbi posuit distinctum à prædicamento ad aliquid ex vna parte, & ex alia illud enumerauit inter sex vltima, quæ (vt in nostris Com- 35
mentarijs dialecticis ostendimus) modos quosdam absolutos important simul cum respectib. complentib. essentiam eorum, & cum eis collocatis in proprio prædicamento, & non in prædicamento ad aliquid. Modus itaq; absolutus est, vbi includens respectũ secundũ dici, & nõ purã relationem prædicamentalẽ, de qua docuit Aristo. non terminare motum per se,

quare bene potest terminare motum localem per se,& cum sit in corpore, quod mouetur per realem inhæsionem: necesse est in eo etiam recipi motum localem,& non in loco.

QVAEST. VI.

An actio sit in agente, tanquam in subiecto, vel in passo.

36 IN eodē motu sunt actio, & passio, quia vt egreditur ab agente est actio, & vt recipitur in mobili, quod etiam vocatur passum, dicitur passio, sed motum,& passionem certum est esse in mobili, & de motu quidem id probauimus quæst. præcedenti, de passione verò euidens est: cū pati idem sit, quod recipere, & receptio idem, quod passio; sed mobile est, quod patitur à mouente; ergo passio in eo debet esse, tanquam in subiecto, solum ergo procedit quæstio de actione, an sit in agente, tanquam in subiecto. Est autem duplex actio, immanens & transiens: actio immanens est illa, per quam nihil extra agentem fit; sed ipsa cum suo effectu manet in agente, vt visio, aut operatio intellectus, transiens verò, per quam aliquid extra agentem ipsum procedit, vt calefactio. Et de immanente certum est: esse in agente, tanquam in subiecto, vt visio in vidente, vnde idem est in his actionibus agens,& passum, sed diuersa ratione formali, nam in quantum per potētiam, aut virtutem actiuam elicit actionem, agens dicitur, & in quantum eam in se recipit per potentiam passiuam, dicitur passum, solum ergo dubitatur de actione transeunte, vt de calefactione, an sit in igne, qui est agens, tanquam in subiecto, vel in ligno, quod patitur.

37 Et prima opinio tenet esse in agente, tanquam in subiecto,& non in passo. Ita Auicen. 2. lib. suæ sufficientiæ cap. 5. Comment. 12. li. Meta. Comm. 36. Scotus in 4. d. 13. q. 1. Antonius Andreas in libr. de sex principijs cap. de actione. Caie. 1. p. q. 25. art. 1. Hispa. in 1. d. 27. q. 1. notab. 3. Flandr. 5. lib. Meta q. 12. art. 2. Venetus in Summa Physic. cap. 8. Probatur testimonio Aristotelis 2. lib. de Anima tex. 24. & tex. 39. vbi asserit actū esse in eo, cuius est actus, sed 3. lib. Physic. tex. 18. & tex. 20. docet actionem esse actum agētis, ergo ex vtroque sequitur eum sentire, quod actio sit in agente,& 8. lib. Physic. textu. 9. Probat Deum fecisse mundum ab æterno, quia si in tempore illum fecisset, mutaretur, sed non posset mutari, nisi quia reciperet in se actionem; ergo ex mente Arist. in agente est actio. Et D. Tho. idem videtur sentire. 2. li. contra gent. ca. 9. vbi sic ait. *Actio, quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subiecto, & ideò inter nouem prædicamenta computatur.* Sed probatur ratione prima, quia forma denominans in eo esse debet, quod denominat, tanquam in subiecto, sed actio denominat agētem, 38
vt ex se est manifestum; ergo est in eo, tāquam in subiecto. Etsi dicas denominari extrinseca denominatione ab actione, etiam existēte in passo, vt paries denominatur dexter, à dexteritate hominis. Cōtra hoc est, quod agens est concretum prædicamenti actionis, sed prædicamentum actionis non constituitur per solam denominationem extrinsecam, sicut nec reliqua prædicamenta; ergo formalis denominatio esse debet agentis ab actione ei inhærente, sicut formalis est denominatio qualis à qualitate, vt albi ab albedine. Secūdò, actu agere est maxima perfectio agētis,& cōstituitur in ratione agētis actualis, vel actualis causę per actionē vt in 2. li. probauimus, ergo actio est perfectio agentis, sed perfectio alicuius debet esse in eo, alioqui non perficiet illud; ergo actio debet esse in agente, tanquam in subiecto inhæsionis.

Secun-

39 Secunda opinio est opposita, quod actio transiens non sit in agente, sed ad passum transeat, & in eo sit, tanquam in subiecto inhaesionis. Ita Alexand. Themist. Simplic. Philop. Albert. Magn. 3. lib. Physic. cap. 3. Soncin. 5. Meta. quaest. 3. Iauel. 9. Meta q. 15. Pererius lib. 13. cap. 7. Sotus 3. lib. Physic. q. 1. Toletus q. 2. Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 3. Ferra. 3. lib. Physic. q. 4. & 2. lib. contra gent. cap. 1. Herv. quodlib. 4. q. 4. & est vera, & tenenda, praesertim in doctrina Aristotelis, in qua non est probabilis opposita. Probatur hoc secundum non solùm ex hoc 3. lib. cap. 3. sed ex 9. Meta. textu 16. vbi sic ait. *AEdificatio namque in aedificato simul, & fit, & est cum domo*, & 2. lib. de anima text. 140. *Sicut enim actio & passio in patiente est, sed non in agente, sic, & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit.* Nec minus est expressa apud D. Tho. 9. libr. Metaph. lectio. 9. his verbis. *Quando per actionem potentia constituitur aliquid operatum, illa actio perficit operatum, & non operantem. vnde est in operato; sicut actio & perfectio eius, non autem in agente.*

40 Et probatur duplici ratione efficacissima, prima est ipsiusmet Aristotelis cap. 3. sic procedens, impossibile est motum, vel mutationem esse in aliquo, tanquam in subiecto, quin illud mutetur, si ergo motus, qui est actio esset in agente, repugnaret agens non moueri, dũ agit & ita primum agens moueretur, dum agit, quod de illo, & omnibus apertè falsum est, quia agens actione transeunte non necessariò, nec per se mouetur, licet contingat moueri aliquando. Secundò probatur ex identitate reali actionis & passionis hoc modo, actio & passio sunt idem motus realis, & idem realis actus; ergo repugnat, quod vnus iste actus sit in duobus subiectis, sed vbi passio est, necesse est actionem esse, & de passione constat, quod in passo sit, quia denominat ipsum formaliter; ergo necesse est etiam concedere, quod actio sit in eodem passo, tanquam in subiecto, vel quod sit alius actus realiter distinctus à passione, & illa sit in agente, & haec in passo, quod probatur esse falsum, quia passio non est aliud, quam actio vt recepta in passo, ita, vt sicut Aristoteles expressè docuit capite tertio, huius libri actio sit actus agentis, vt à quo & passi, vt in quo, vel actus agentis, vt motiui & patientis, vt mobilis.

Ad testimonia verò Aristotelis, & D. Thom. respondeo vtrumq; asserere, quod actio sit actus agentis, non vt in quo, sed vt à quo, & si aliquando videntur dicere, quod sit in eo, vt in quo, de actione immanenti intelligunt, non de transeunte. Quod verò Aristoteles probauit, Deum non produxisse mundum in tempore, quia mutaretur, non processit ex eo, quod putauerit actionem transeuntem esse in agente, sed ex eo, quod errore fortè deceptus putauit Deum nihil posse ex tempore agere circa creaturas, nisi per nouum, & temporaneum actum voluntatis, quem ab aeterno non habuerit, quo supposito mutaretur absque dubio mundum in tempore creando, quia nouum actum voluntatis haberet, quem ab aeterno non habet, quod non potest esse verum, sine mutatione eius. Sed veritas est potuisse eum creare in tempore, sicut creauit sine nouo, ac temporaneo actu voluntatis, sed per eum, quem ab aeterno habuit creandi mundum tempore, quo illum creauit, & eodem modo, quidquid in tempore disponit, & efficit circa creaturas, efficit, ac disponit, per actum aeternum, quo decreuit ab aeterno illa efficere, ac disponere in tempore, & ideò non mutatur faciens ex tempore, quod ab aeterno non fecit. 41

Ad primum distinguenda est maior, quia forma duplex est, intrinseca, & ex- 42

trinseca, & ideò denominatio etiam vna est formalis à forma inhærente, & alia extrinseca, à forma existente in alio, sicut paries dicitur visus à visione existente, non in se, sed in oculo, & hoc modo se habet actio respectu agentis, nempe tanquam forma extrinseca, quæ cum inhęreat passo principium à quo procedit, denominat extrinsecè agens. Quod verò dicitur agens esse concretum prædicamenti actionis, concedendum est, sed negandum, quod intrinsecum, nam concretum actionis ex propria conditione habet, quod sit extrinsecum, sed non ideò prædicamẽtum actionis constituitur per solam denominationem extrinsecam, quia abstracta accidentium propriè pertinent ad prædicamenta, & ideò actio est genus supremum prædicamenti actionis in abstracto, licet cõcretum extrinsecum habeat, quod nihil refert. Ad 2. argum. distinguenda est maior, quod actu agere sit maxima perfectio agentis, nam agens per actionem extrinseca tantum ratione se perficit, in quantum per eam se communicat alteri, quod maxima perfectio est, sed extrinsecè sibi, intrinsecè verò perficit aliud circa quod agit, & producit effectum, in quo propterea est actio tanquam in subiecto cum effectu ipso, & non in agente, nisi tanquam in principio à quo egreditur, qua ratione proprius etiam actus eius est. Itaque actio actus est vtriusque, nempe agentis, & passi, sed illius tanquam principij, & huius tanquam subiecti.

QVAESTIO VII.

Quonam modo distinguantur actio, & passio inter se se & à motu.

43 Certũ est apud Aristo. & omnes quod motus sit idem actus realis qui egreditur ab agente, & recipitur in passo, & ideò, quod tria hæc non sint res distinctæ sed vna, & eadem, quomodo autem, vel quod distinguitur actio, & passio inter se se, & à motu, satis difficilè est explicare, & propterea hanc rationem distinguendi ea quærit titulus quæstionis. Habebit autem quæstio duplicem partem. In prima disputabitur de distinctione actionis, & passionis inter se. In secunda de distinctione motus ab vtraque. Et circa primam est prima opinio asserentium actionem, & passionem esse duos actus realiter distinctos, ita vt actio sit in agente, & passio in passo. Ita locuti sunt plures ex his, qui tenuerunt actionem transeuntem esse in agente, quod constat non posse sustineri, nisi ponatur actio, & passio realiter distinctæ, nam in subiectis realiter distinctis repugnat inhærere idem accidens reale: cum ergo agens, & passum distinguãtur realiter, si actio est in agente & passio in passo, necesse est esse actus distinctos realiter.

Sed hæc opinio in doctrina Arist. non potest sustineri. 44 Probatur euidenter, quia ca. 3. huius lib. non solum docet, sed probat actionem, & passionem esse eundem actum realem, agentis, vt à quo, & passi, vt in quo. Quod verò sit falsa, sic probo, quia pati non est aliud, quam recipi in passo illud idem, quod egreditur ab agẽte, non est enim aliud, quod in passo recipiatur; ergo nec passio erit aliud, quam receptio eius, quod ab agente egreditur. Vnde sequitur passionem esse actum realem receptum in passo, & egressum ab agente, sed vt egressus ab agente est actio; ergo idemmet actus realis, qui est passio, est etiã actio, & nõ alter ab eo distinctus.

Secunda opinio asserit actionem, & passionem non esse distinctos actus, sed vnum, sed connotare diuersas relationes reales prædicamentales, nam actio connotat relationem agentis ad passum, passio ve-

so verò relationem pafsi ad agentem: ideò licet non distinguantur realiter ex per se significato, quod est idē actus egrediens ab agente, & receptus in passo, distinguuntur tamen realiter ex connotato, nempe ex parte relationum, quarum vna est in agente, & alia in passo, connotantur verò in obliquo nomine actionis, & pasionis. Ita Conimb. 3. lib. Physico. Comm. 9. Capr. in 2. d. 1. qu. 1. artic. 1. & 3.
45 Soncin. 3. lib. Metaphy. q. 3. Probant, quia ex actione resultat in agente relatio ad passum, & ex pasione in passo relatio ad agens; ergo eas connotant. Sed hæc etiam falsa est, quia licet non ponat actionem, & pasionem esse actus distinctos, vel secundum proprias entitates distingui, ex adiuncto tamen, quod connotant, distingui afferit, quod ita probo esse falsum. Actio, & pasio sunt priores natura relationibus agētis, & pasi, cum sint rationes eas fundandi, ergo integra significatio earum non dicit necessariam connexionē cum eisdem relationibus, quare non possunt eas connotare. Probatur consequentia, quia significatio nominis cōnotantis aliud necessariam habet connexionem cum re connotata, vt significatio albi cū corpore. Probatur etiam, quia si per impossibile actionem, & pasionem non consequerentur tales relationes haberent sua integra significata; ergo non possunt per se cōnotare tales relationes.

Nostra igitur sententia expressa in doctrina Aristo. est, quod actio, & pasio nō distinguātur realiter, sed sint idem actus
46 egressus ab agente, & receptus in passo, distingui autem non ante operationem intellectus, sed ab eodem intellectu cum fundamento in re ipsa, quia cum ille idē actus, egrediatur ab vno, & recipiatur in alio, fundamentum habet, vt intellectus illum cognoscat vno conceptu, vt egredientem, non considerando, quod recipiatur in passo, & alio, vt receptum in passo, non considerando, quod egrediatur ab agente, & hoc est per diuersos conceptus illum concipere, & ratione formali, quasi in duos actus eum distinguere. Itaque licet ante operationem intellectus, actus iste egrediatur ab agente, & recipiatur in passo, & ideò ante intellectum sint egresio, & receptio, non tamē distinctæ, sed idem prorsus, nisi diuersis, ac limitatis conceptibus, & quasi partialibus concipiantur. Ad argumentum verò secundum opinionis negandum est actionem, & pasionem connotare illas relationes, quia licet sint rationes fundandi eas, priores tamen natura sunt, & ab eis nullo modo dependent, quare, nec possunt eas connotare.

Secunda pars quæst.

Restat distinctio motus ab actione, & pasione, in qua maior est difficultas. Et prima opinio est commentatoris, quam Soncinas retulit vbi supra, asserentis eodem modo distingui motum ab actione, & pasione realiter, non ex per se significato, sed ex connotato, quia cōnotat relationem realem ad terminum ad quem, à quo specificatur, & distinctā quidem realiter ab illis relationibus, quas actio, & pasio conotare dixit. Sed hæc sententia apertè falsa est, quia etiam si motus nullam diceret relationem ad terminum: eandem haberet significationem, ac modo habet, & tamen non connotaret talem relationem; ergo nec modo eam connotat. Secundò, quia non est certum, motum distingui à termino ex natura rei, ergo nec est certum dicere relationem realem ad illum, & ex consequenti non erit certa talis connotatio, nec talis distinctio, & tandem, quia eandem relationem dicunt ad terminū actio & pasio, vt probabitur; ergo per connotationē nō potest distingui ab eis motus 47

Secunda opinio est ex directo opposita, non solùm non distinguens motum ab actione & passione realiter, sed neq; ratione formali immò nullo modo, sed vtramq; includere in sua ratione formali, & essentiali. Probat de actione testimonio Arist. 2. lib. Phys. text. 29. describentis causam efficientem, quod sit principium vnde motus, ergo sentit motum, vt motus est procedere ab agente, sed actio est actus procedens ab agente; ergo motus, vt motus est actio, quare non distinguentur vllo modo. Probat etiam ratione, quia mouere formaliter est agere; ergo motus formaliter est actio. Prob. consequentia, quia sicut se habet concretum inferius ad superius, sic abstractum, sed mouere est concretum inferius respectu agere: cum hoc de plurib. dicatur, vt patet; ergo etiam motus erit abstractum inferius respectu actionis, & eam formaliter includet. De passione verò efficacius, prob. 1. testimonio Arist. 5. lib Phys. text. 10. vbi probat ad actionem & passionem non dari motum per se hoc arg. ad motũ non datur motus; ergo neq; ad actionem & passionem, quod friuolum esset, nisi motus esset formaliter, actio & passio. Prob. deinde ratione, quia moueri non est aliud, quam aliter se habere nunc, & prius, sed passum per passionem aliter se habet nunc, & prius: cum recipiat in se id, quod prius non habebat, nempe actionem & formam productam; ergo passum, vt passum mouetur, atq; ex consequenti passio, vt passio erit motus.

48 Nostra autem sententia, duo asserit contra has duas sententias. Primum, quod motus non distinguitur realiter ab actione & passione contra primam. Secundũ, quod distinguitur ratione formali per intellectum ab eis, ita vt nec formaliter eas includat, neque ab eis includatur contra 2. Ita sentiunt antiquiores interpretes, Them. Simpl. Philop. Alex. Auerr. & D. Tho. quos cæteri omnes sequuntur cap. 3. huius lib. & vtrumq; docuit expressè Arist. 3. lib. Phys. cap. 3. text. 22. his verbis. *Omninò verò dicere est, quod nec doctio cum disciplina, neq; actio cum passione idē propriè est, sed cui insunt hæc, motus, nam huius in hoc, & huius ab hoc actum esse, ratione diuersum est.* Et prob. 1. hac ratione ex eisdem verbis Arist. deducta, motus est actus actiui, vt ab hoc, & passiui, vt in hoc, sed idē est actus realis, qui egreditur à principio, & recipitur in subiecto, vt doctio, & disciplina; ergo idem est motus egressus à principio, & receptus in subiecto, sed vt egreditur à principio est actio, & vt recipitur in subiecto est passio; ergo actio & passio sunt idem realiter cũ motu. Secun. quia si motus distingueretur realiter ab actione & passione: cum istæ recipiantur in eodem mobili cum motu, vt probauimus, sequitur mobile, quodcunq; moueri duobus, vel tribus motibus respectu eiusdem termini, quod est falsum. Et prob. consequentia, quia duobus, vel tribus actibus realiter distinctis mouetur, nempe motu, actione & passione. Probat. 2. quod actio & passio distinguantur ratione formali, ex vtraq; definitione 49
motus, nempe *actus entis in potentia, & secundum quod in potentia, & actus mobilis vt mobile est*, in quibus nihil de actione & passione continetur; ergo potest motus definiri sine illis, atq; etiam vtraque sine motu, vt si dicamus actionem esse actum egressum ab agente, & passionem actum receptum in passo, in quib. definitionibus nihil de ratione propria motus continetur, quia propria ratio eius est esse viam mobilis ab vno in alium terminum, cuius non sit expressa mentio in eis, vt verba ostendunt. Ergo si motus definitur sine actione & passione, & vtraq; sine motu; cum definitio explicet propriam ratio-

nem

nem formalem definiti, propriumq; conceptum ei essentialem, sequitur distingui ab eo ratione formali, & motum similiter ab vtraq;, quare falsum est, quod motus includat eas formaliter, vel ipsæ includant formaliter motum, vt asserit secunda opinio. Secundò, quia si motus, nec realiter, nec secundum rationem formalem distinguitur ab actione & passione, sed eas includit, & ab eis includitur formaliter, sequitur motum esse directè, & per se in prædicamento actionis & passionis: imò motum constituere prædicamentum per se, in quo collocentur, & vtrumque non solùm est contra Aristotelem, & omnes: qui prædicamenta actionis & passionis distinguunt, sed in eis motum non collocant, sed ad postprædicamenta reijciunt, sed contrà rationem motus, quæ cum sit incompleta, tanquam ratio viæ atq; tendentiæ, & non rei, non potest ad prædicamentum per se pertinere. Sed probatur consequentia, quia ea, quæ sunt idem realiter, & formaliter ad idem prædicamentum pertinent, & eodem modo, & quæ in ratione formali alicuius includuntur ad prædicamentum eius debent cum eo referri.

50 Sed explicandum est, à quibusnam accipienda sit distinctio rationis motus ab actione & passione, pro cuius explicatione notandum est, quod hæc tria, in tribus conueniunt, nam omnia respiciunt terminum, omnia sunt via in terminum, omnia sunt fieri termini, sed adhuc in eisdem trib. ostenditur distinctio eorum, quia diuerso modo eis conueniunt, nam actio respicit terminum, vt via, & fieri, per quam procedit ab agente, quod est eum respicere sub ratione formali facti, vel effectus, passio respicit eum, tanquam via, & fieri eius, vt impressi passo ab agête, & motus tanquam actum potentiæ receptiuæ mobilis, quod in eum tendit ex termino à quo, est enim motus formaliter, via inter duos terminos. Distinguuntur etiam ratione ex alio, quia actio intrinsecum ordinem dicit ad agentem, & passio ad passum, motus verò ad nullum ex his, sed solum ad terminum, tanquam ad actum perfectũ mobilis, in quem tendit, vt potentia eius perficiatur. Itaque actio respicit terminum & principium sic ordinata, vt terminum respiciat tanquã egredientem, & accipientem esse à principio. Passio quoque respicit vtrumq; sed alio modo ordinata, nempe terminum, vt aliquid impressum passo ab agente, motus verò non terminum, vt à principio, nec vt aliquid ab eo impressum passo, sed præcisè, vt actus perfectus, in quem tendit mobile, vt potentia eius compleatur. Ex quibus intelligitur quædam differentia valdè notanda inter hæc, quod motus non potest abstrahi à ratione incompleta hoc est ita actuali, vt subiectum ordinet ad vlteriorem actum, quo compleatur eius potentia, sed neq; actio & passio aliquid de hac ratione incompleta dicunt, sed illa egressionem formalem effectus ab agente, hæc verò solam impressionem ab eodem, in quib. complentur rationes formales earum. Et ex hoc intelligitur rationem formalem motus, per quam ab eis distinguitur, essentialiter esse incompletam, & ideò non prædicamentalem, actionem verò, & passionem in suis rationibus formalib. nihil incompletum dicunt, nam licet sint via in terminum, & fieri eius, non tamen sicut motus, qui est via & fieri mobilis ad actum completum per quẽ potentia eius compleatur, & ita est via, & fieri essentialiter incompleta, actio verò via, & fieri in terminum, non tamen alicuius potentiæ passiuæ incompletæ, vt per eum tanquam per actum compleatur, sed tanquam egressio eiusdem termini ab agente, à quo accipit esse,

& ideò tanquam via, & fieri, quibus medijs simpliciter accipit esse ab eo, passio verò tanquam impressio eiusdem termini ab agente in passo, & in his duabus rationibus nihil incompletum dicitur, licet respectu termini aliquid minus perfectum, sed completum quidem, quantum sufficit ad constituendas rationes prædicamentales, ad quod non pertingit ratio formalis motus essentialiter incōpleta, & ideò non pertinet per se, & formaliter ad prædicamenta actionis & passionis, nec ad alia, sed tanquam modalis reijcitur ad post prædicamenta, quæ sunt quasi congregationes quædam modorum.

52 Restat soluere argum. secundæ opinionis, quibus contendebat probare motum non distingui vllo modo ab actione & passione. Et ad testimonium Aristot. pro actione concedimus definitionem causæ efficientis, quæ sit principium vnde motus, cuius sensus est, principium esse, à quo procedit motus, negamus tamen, quod ratio formalis motus sit ab eo procedere, sed materialis prorsus est, vt iam vidimus, & in sua ratione formali non dicit respectum ad principium, sed esse viam inter duos terminos. Ad argum. verò negandum est antecedens, quod mouere sit formaliter agere, sed solum includit materialiter agere, nam mouere secundum propriam & formalem rationem dicit transmutare mobile ab vna forma in alteram, vel ab vno in alterum terminum, quod quidem non fit, nisi media actione, passione, & motu, sed agere formaliter solum dicit esse actuale principium egressionis effectus, in quo constat nihil de mouere, vel transmutare aliud dici, sed ab eis abstrahit, licet includatur in eisdem materialiter. Ad testimonium de passione respondeo non esse necessariam identitatem formalem passionis cum motu ad efficacitatem Aristo. rationis, sed satis esse realem, vt euidenter concludatur, quod si ad actionem & passionem daretur motus per se, etiam daretur realiter ad motum, cum quo identificantur, quod repugnat, quia in infinitum procederetur. Eodem modo respondetur ad argum. concessa maiori, quod mutari sit aliter se habere nunc, & prius, sed distinguendo minorem, quod passum aliter se habeat nunc, & prius, per passionem, nam realiter verum est, sed formaliter falsum, quod in eo consistat ratio formalis passionis, non enim consistit, nisi in impressione effectus ab agente, quamuis ratio hæc coniuncta sit realiter cum mutatione & motu. 53

CAPVT QVARTVM, quo quæritur, an sit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem de natura scientia est circa magnitudines, & motum, & tempus, &c.

Breuis expositio Text.

Ab hoc cap. incipit secunda pars huius lib. in qua agit Aristot. de infinito, quia finitum & infinitum conueniunt continuis, inter quæ connumeratur motus, & ideò necesse fuit de infinito agere, vt melius intelligatur natura motus. In hoc autem primo cap. quod in ordine est quartum, intendit Arist. quæst. proponere circa existentiam infiniti in rerum natura, quam in sequent. cap. soluit. Diuiditur autem caput in tres partes, in prima asserit, & probat Aristot. quod ad Philosophum naturalem pertineat agere de infinito. In secunda proponit quæst. de infinito, an sit in rerum natura, eamq; dubiam reddit arguens in fauorem vtriusque partis, & in tertia enumerat diuersas acceptiones infiniti. 54

Probat igitur, quod consideratio infiniti

niti pertineat ad Philosophiam naturalem duplici arg. 1. quia Philosophus naturalis per se considerat magnitudines, motum, & tempus, cum sint accidentia corporis, vt naturale est, sed his accidentibus conueniunt finitum, & infinitum; ergo necesse est rationem infiniti exponat, vt perfectam notitiam eorum tradere possit. Secun. argum. procedit ab auctoritate Philosophorum omnium, qui doctrinam Philosophicam pro eius dignitate tradiderunt, hos enim omnes de infinito egisse constat, & non quomodocunque, sed tanquam de eo, quod existimabant pertinere ad substantiam rerum naturalium, tanquam earum principium; ergo omnes senserunt Philosophicam esse considerationem infiniti. Vt probet minorem repetit opiniones eorum de principijs rerum naturalium, quas tradidit in 1. lib. & quas nos non iudicamus necessariò repetendas.

55 In secunda parte proponit quæst. de existentia infiniti in rebus, an detur in rerum natura infinitum, & arguit pro vtraque parte, vt dubiam reddat quæst. 1. pro affirmatiua, quod detur, quia tempus apud omnes ferè Philosophos principio, & fine caret, non enim incepit, sed semper fuit, neque finem vnquam habebit; ergo est infinitum, quare in successiuis saltem admittendum erit infinitum, atq; etiam in permanentibus, nam mathematici in suis diuisionib. vtuntur infinito diuidentes quamlibet magnitudinē in alias etiam diuisibiles in infinitum; ergo in rebus mathematicis permanentibus datur infinitum. Secundò, quia noster intellectus dato quocunq; numero potest excogitare alium maiorem in infinitum, & data qualibet magnitudine aliam maiorem etiam in infinitum; ergo possibile saltem existimandum est infinitum. Pro negatiua verò parte arguit, quia si daretur in rebus infinitum, multa sequerentur inconuenientia cap. seq. probanda; ergo nō datur.

In 3. tandem parte enumerat quinq; acceptiones infiniti, nam primò accipitur negatiuè pro eo, quod impertransibile est, quia magnitudine caret, & ideò dicitur infinitum negatiuè, sicut vox dicitur inuisibilis. Secun. accipitur pro eo, quod magnitudinem habet, sed impertransibilem, vt si excogitemus spatium, seu magnitudinem infinitæ extensionis, impertransibilis erit, & ideò infinita. Tertiò accipitur pro magnitudine, vel spatio, quod difficile pertransiri potest. Quartò accipitur pro eo, quod licet ex se sit pertransibile, propter aliquod tamen impedimentum figuræ, aut dispositionis pertransiri non potest, in qua acceptione profundum pelagus vocamus infinitum, atq; etiam altissimum montem. Vltima acceptio infiniti est, pro eo, cuius quantitas interminabilis est appositione, aut additione, vel diuisione, quo pacto motus, magnitudo, & tempus vocantur infinita, quia neq; vltimam partem habent, neq; vltimam diuisionem habere possunt sed in infinitum procedit addito eis facta & facienda, sicut eorum diuisio. 56

CAPVT QVINTVM. quo disputatur, an sit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Separabile igitur est à sensibilibus infinitum, ipsum quid existens infinitum non est possibile, &c.

Breuis expositio Text.

CAPITE præcedenti proposuit Arist. quæst. an infinitum detur in rerum natura, quā vt dubiam redderet, probauit pro parte affirmatiua dari infini- 57

 tum,

tum, & etiam pro negatiua cœpit disputare ad probandum non dari infinitum, propter multa inconuenientia, quæ sequerentur ex admissione eius ostendenda à se in hoc sequenti capite, in quo promisit se probaturum hanc partem pluribus argumentis. Intentum igitur huius capitis est id probare, quod facit duobus modis, nam primò probat aduersus Platonicos, & Pytagoricos non dari infinitũ secundum substantiam separatum à sensibilibus, nam hi omnes ex vna parte dicebant dari vnum principium rerum naturalium infinitum secundum, substantiã & nõ infinitum secundũ magnitudinẽ, ex altera verò Platonici ponebãt, quod tale principium esset magnum, & paruum, Pytagorici verò, quod esset numerus par, & ideò asserit Arist. omnes fuisse locutos de rebus naturalibus, non naturali modo; quia substantia separata à magnitudine non est naturalis considerationis, & etiam duo asseruisse contraria, quia
53 pro innito posuerunt magnum, & paruũ, aut numerum parem, quę non possunt esse, nisi in magnitudine, ideò eos impugnat, ac si dicerent dari infinitum in magnitudine, quia reipsa vera illud in magnitudine ponebant; & primò probat non dari infinitum secundum substantiam, & ita in duas partes diuiditur caput.

Probat igitur non dari infinitum secundum substantiam separatam à sensibilibus duobus argu. 2. non dari infinitũ in eadem substantia, vt est corpus naturale habens magnitudinem, & reliqua accidentia sensibilia duobus alijs. Nullum impartibile, seu indiuisibile potest esse infinitum: cum careat magnitudine, extra quam non dantur finitum, aut infinitum, sed substantia separata à sensibilib. est impartibilis, quia caret extensione partium; ergo nec finita, nec infinita esse potest, quare non dabitur infinitum secundum substantiam separatam à sensibilibus, vt ponebant prædicti Philosoph. Secundò sicut non est separabile infinitum à quantitate, ita neque quantitas ab infinito, quia hoc est quasi proprietas illius, & illa quasi subiectum huius; ergo sicut non datur quantitas, quæ non sit finita, vel infinita, sic non dabitur finitum, aut infinitum extra quantitatem, falsum est ergo ponere infinitum in substantia, vt separata à sensibilib. vel à quantitate.

In 2 p. cap. probat duobus alijs, quod non detur infinitum in substantia, vt est corpus naturale. Primum sic procedit, si daretur corpus naturale infinitum, aut esset simplex, qualia sunt elementa, aut mixtum ex elementis compositum (loquitur enim de solis corporibus naturalibus, generabilibus, & corruptibilibus) sed neutrum corpus potest esse infinitũ, ergo impossibile est dari corpus naturale infinitum. Minorem probat, quia si esset mixtum, aut componeretur ex elemẽtis infinitis, aut ex solis quatuor à nobis cognitis, primum est impossibile, quia repugnat elementa secundum qualitates contrarias, ex quibus componuntur infinitis modis variari, nam cum sint quatuor, non possunt ex eis infinitæ combinationes fieri, quod necessarium esset, vt darentur infinita elementa, nec minus impossibile est, secundum, quod ex quatuor his elementis componatur mixtum cor- 59
pus infinitum, nam vel omnia essent finita, vel omnia infinita, aut vnum tantum, vel alterum infinitum, & cætera finita, non omnia finita, quia ex quatuor corporibus finitis non potest resultare, nisi quintum etiam finitum, neq; esse possent omnia infinita, quia omnem locum repleret quodlibet eorum, & ideò nullum relinqueret alijs, nec mixto ex eis composito. Nec tandem posset esse vnum infinitum, & reliqua finita, quia sua infinita

actiui-

actiuitate illa consumeret, & ideò non posset fieri ex eis compositio mixti. Secundò, quia omne corpus naturale habet proprium locum in mundo, sibi à natura concessum, sed repugnat corpus infinitum habere proprium locum in mundo; ergo repugnat tale corpus in rebus dari, maiorem probat, quia omne corpus naturale, aut est graue, aut leue, sed graue determinat sibi locum deorsum, & leue locum sursum; ergo necesse est omne corpus naturale habere proprium locum naturalem. Minorem quoq; probat, quia ex propria infinitate replebit omnem locum, tam sursum, quam deorsum, nec esse poterit dimidium sursum, & dimidium deorsum, quia infinitum medietate caret.

CAPVT SEXTVM, quonammodo sit infinitum,

TEXTVS ARIST.

Quod igitur actu non sit corpus infinitum, manifestum est ex his, &c.

Breuis expositio Text.

60 INTENTVM Aristo. in hoc capite est soluere quæst. propositam de existentia infiniti in rebus. Diuiditur autem in duas partes. In 1. pro eius solutione affert quandam diuisionem infiniti, & quatuor subdiuisiones alterius membri eius. In secunda parte ex propositis diuisionibus, quid sit respondendum ad quæstionem propositam colligit. Infinitum ait duplex esse vnum actu aliud potentia. Infinitum actu illud est cuius magnitudo, vel multitudo nullis terminis clauditur. Infinitum in potentia, cuius aliquid semper est actu: finitum quidem, & aliud in potentia, sed infinitum. Itaq; quasi mixtum esse ait Arist. infinitum hoc ex actu, & potentia, tale est continuum, quod aliquid habet actu, sed id quod potest habere, infinitum est, quia potest diuidi sine vllo termino, talis etiam numerus, nam quilibet actu existens finitus est, sed potest ei additio fieri in infinitum, & ideò à potentia denominatur hoc infinitum tale, & non ab actu, sed vt ratio huius infiniti in potentia melius intelligatur annotat, quod dum dicitur infinitum in potentia, nō debet intelligi potētia eius simul reducēda ad actum sed successiuè, quia si simul posset reduci ad actum, aliquando daretur actu infinitum, & ita debet reduci ad actum, & non simul, vt verum sit, quod aliquid eius semper sit in actu, sed finitum, & aliud in potentia, & hoc semper infinitum, si verò potentia simul reduci pos- 61
set ad actum, nihil eius restaret iam in potentia, & ideò non esset infinitum in potentia, sed infinitum actu. Hoc infinitum in potentia subdiuiditur primò in permanens, & successiuum, infinitū permanens esse ait, quod habet partes permanentes, vt lignum, vel lapis, successiuum, cuius partes in fluxu, & successione consistunt, vt motus & tempus. Secundò, subdiuiditur quodlibet horum in duo alia membra, nam tam successiuum, quam permanens aut continuum est, aut discretum; continuum est motus, vel tempus, discretum verò est multitudo generationum, quæ in infinitum multiplicantur. Infinitum etiam continuum est linea, superficies, vel corpus, discretum verò numerus aut multitudo rerum permanentium, quæ etiam possunt multiplicari in infinitum.

Tertia subdiuisio est, infinitum in potentia, aliud est infinitum diuisione, aliud infinitum appositione vel additione, infinitum diuisione est, quod libet cōtinuum, quod diuidi potest absque vllo termino, infinitum verò appositione vel additione est numerus, cui semper ali- 62

quid apponi, vel addi potest, & ex hoc dicitur infinitus, & hoc ait fieri ex illo, & quasi infinitudinem ab eo accipere, quia quantum à continuo detrahitur per diuisionem, tantum additur, vel apponitur numero. Sed duobus modis fieri posse diuisionem continui docet. Primò per partes æquales, & tunc non procedet in infinitum, sed citò finietur cum ipso continuo, vt si lignum diuidas in medietates, vel in palmos aut vlnas, statim consumetur, ita vt in partes æquales non sit amplius diuisibilis. Secundò potest fieri diuisio per partes, quarum frequentes sint minores præcedentibus secundum proportionem, & istæ dicuntur partes proportionales, vt si diuiso ligno in duas medietates, quamlibet rursus diuidas in duas alias medietates, deinde quamlibet harum in duas alias, & sic semper procedas. Infinitum igitur diuisione, non primo modo, sed secundo intelligitur, quia solum hoc modo infinita potest esse diuisio, non primò, vt per se est manifestum.

63 Ex his diuisionibus colligit, quid sit respondendum quæstioni propositæ, an detur infinitum in natura rerum, nempe infinitum in potentia dari, non infinitum actu, & hoc modo possunt ad concordiam reduci diuersæ opiniones Philosophorum, ita vt qui negant infinitum dari, de infinito actu intelligantur, qui verò dari affirmant, de infinito in potentia.

CAPVT SEPTIMVM quidnam sit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Accidit autem contra esse infinitum quam vt dicunt, non enim cuius est nihil extra, sed cuius semper aliquid extra est, hoc infinitum, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc capite est tradere definitionem infiniti, diuiditur autem in tres partes, in prima proponit definitionem, quam antiquiores Philosophi assignare consueuerunt, & eam excludens proponit propriam. In secunda parte duas propositiones vniuersales ad melius intelligendum naturam infiniti, & tandem quonam modo ratio infiniti conueniat magnitudini motui, & tempori explicat.

Antiquiores Philosophi hoc modo infinitum definiebant, infinitum est, *cuius nihil est extra*, quasi dicere vellent omnia, quæ ad rationem propriam pertinent intra se claudere, & nihil horum ei deficere, vel sic omnia intra se comprehendere, vt nihil extra ipsum esse possit. Hanc autem definitionem minus bonam esse docet & probat, quia si in primo sensu intelligatur, ita vt infinitum sit, cuius nihil est extra ex his, quæ pertinent ad rationem eius, cuilibet toti, aut perfectò conuenit, nam totum est, quod includit omnes partes ad se pertinētes, ita vt nulla sit extra ipsum aut perfectum, quod integrum est ita, vt nihil ei desit ex his, quæ ad rationem eius, pertinent, & ideò, cuius nihil est extra ipsum, sed totum, siue perfectum diuersa sunt ab infinito, nam infinitum non est perfectum, quia perfectum idem significat, quod consummatum, infinitum verò consummatum non est: cum fine, vel termino careat; ergo diuersum est à toto, vel perfecto, quare si bona esset definitio eius, non deberet his conuenire, si verò in alio sensu intelligatur, nempe infinitum est, quod omnia includit, ita vt nihil sit extra ipsum, minus etiam bona est definitio, & quæ potius pugnat cum natura infiniti, nam si infinitum, quod in rebus datur, permixtum est ex actu, & potentia, ita vt aliquid eius sit actu, sed finitum, & aliud in poten-

potentia semper infinitum, sequitur semper aliquid esse extra infinitum, nempe illud, quod non includit [illegible] quæ enim actu non habemus, [illegible] habere possumus, non dicuntur simpliciter intra nos esse, sed potius extra.

Opposito igitur modo definiendum est infinitum videlicet, infinitum est, *cuius partib quibuscunq; acceptis, semper restant alia accipienda in infinitum.* Quod est semper aliquid eius extra ipsum esse.

65 In secunda parte proponit duas propositiones vniuersales pertinentes ad rationem infiniti, prima est hanc esse differentiam inter infinitum diuisione & additione, quod illud non habet quantitatem determinatam, sed quamcunq; designatam excedere potest, nam diuisio eius nullis terminis clauditur, & ideò quacunq; data dari potest maior, continuum verò additione determinatam debet habere magnitudinem, nam si additio fiat per diuisionem continui, non potest magnitudinem actualem eius excedere, si verò aliunde, non p[illegible]est ita magnum fieri, quin sub concauo lunæ comprehendatur. Secunda propositio est alia differentia inter infinitum magnitudine vel multitudine aut numero, quod infinitum magnitudine nullum habet terminum versus minimum, sed quæcunq; minima pars assignata diuisibilis adhuc est in infinitum, numerus verò pro termino habet vnitatem, quam non potest excedere, sed versus maximum ex opposito, continuum habet terminum: cum non possit excedere concauum lunæ, sed numerus nullum habet, quia datis quibuscunq; vnitatibus aliæ possunt excogitari in infinitum.

In vltima parte capitis docet Aristoteles rationem infiniti sic conuenire magnitudini, motui, & tempori, vt primò conueniat magnitudini, quia ratione sui, motui verò, non nisi ratione magnitudinis, tempus verò infinitudinem etiam habet quodam modo causatam a motu, ita enim conuenire debet eis ratio infiniti, sicut ratio continui, & extensi, sed hæc conuenit eodem ordine; ergo etiam illa.

CAPVT OCTAVVM, quo respondetur rationibus infiniti.

TEXTVS ARIST.

Non remouet autem ratio Mathematicas à contemplatione auferens, sic esse infinitum.

Breuis expositio Text.

INTENTVM Aristotelis in hoc vltimo cap. est soluere argum. in 4. cap. proposita ad probandum dari in rebus infinitum. Diuiditur autem in tres partes. In prima docet ex demonstrationibus Mathematicorum nō posse colligi, quod in rebus detur infinitum. In secunda, ad quod genus causæ reduci debeat infinitum. Et in tertia respondet prædictis argumentis. 66

Posset aliquis dubitare, an Mathematici in suis demonstrationibus præsupponant infinitas lineas dari posse, ex quibus conclusiones figurarum efficiendarum in omni genere linearum demonstrent, & ideò contra principia harum scientiarum esse sententiam Aristotelis negantē, quod possit dari infinitum actu in rerum natura. Et respondet huic obiectioni falsum esse, quod Mathematici præsupponant lineas actu infinitas, sed neque quod eis indigeant ad suas demonstrationes, vel figuras efficiendas, de quibus constat non posse fieri ex lineis actu infinitis, in quib. deficiēt potius proportiones necessariæ pro constituendis figuris, sed quod de lineis præsupponunt est, produci posse

vel extendi, quantum ſufficit, vt oſtendatur aliquam, ita eſſe maximam, vt ſecundum quamlibet proportionē diuidi poſſit, in quem finem conſtat non eſſe neceſſarium, quod ſit actu infinita. Et Euclides lib 6. propoſitione 10. præſupponit, quod æqua proportione diuidi poteſt linea parua & magna. Verùm itaq; eſt mathematicum maiorem lineam aliquando apud ſe fingere, quā naturaliter dari poſſit; ſed nunquam actu infinitam.

67 In ſecunda parte docet infinitum reduci ad genus cauſæ materialis. Quod ſic probat, infinitum dicitur tale ſolum ratione potentiæ paſsiuæ diuiſionis vel additionis, aut alicuius ſimilis, non ratione actus, ſed potentia paſsiua eſt propria materiæ; ergo infinitum, vt tale ad cauſam materialem redacitur. Sed addit non reduci ad materiam informatam, ſed ſub priuatione exiſtentem, quia materia accipit à forma determinationem, infinitum verò indeterminatum eſt, & potius priuationem actus dicit, quam actum, licet finitum etiam actum includat; ergo non eſt ſimile materiæ informatæ, ſed potius ſub priuatione exiſtenti.

Ad primum argumentum de ſucceſsiuis, nempe motu, & tempore nunquam incipientibus reſpondet. Admittendo, quod ſint infinita, non quidem actu, ſed potentia, quia neque alio modo poſſunt eſſe infinita, nam ratio ſucceſsiui conſiſtit in eo, quod aliquid ſemper actu habeat, & aliud ſuperuenturum ſemper ei reſtet, non quidem euenturum ſimul, ſed ſucceſsiuè, quod proprium eſt infiniti in potentia, vt oſtendit continui diuiſio, atque etiam additio, per quam infinitum appoſitione fit. Et eodem modo de lineis mathematicis dicendum eſt ſolum præſupponi in eiſdem ſcientijs, quod data quacunq; poſsit dari maior, atque etiam minor per diuiſionem, quod ſolum continet infinitudinem potentialem, non actualem. Ad aliud deniq; de noſtra cogitatione; [illegible] poteſt infinitum actu excogitare, vt aliqui excogitarunt extra cœlum eſſe infinitum ſpatium. Reſpondet. 68 Stultum eſſe credere intelligentiæ, hoc eſt verum ſemper reputare, quod in rebus exiſtat, quidquid mente vel cogitatione apprehendimus, nec enim vera debet reputari cognitio, niſi conformis ſit rei extra exiſtenti. Itaq; non rem extra exiſtere ex eo quod cogitatione apprehenditur, exiſtimandum eſt, ſed potius veram eſſe cogitationem ex rei, quæ apprehenditur exiſtentia; quare non ſequitur intellectu vel imaginatione apprehendi poteſt infinitum actu; ergo datur, vel dari poteſt.

TRACTATVS II. de natura & ratione infiniti.

QVAESTIO I.

An detur in rebus naturalibus infinitum, vel ſaltem per vires naturæ dari poſſit.

AD duo reduci poſſunt omnia, quæ 69 de infinito tractari poſsūt circa hæc quinq; expoſita capita, nempe ad exiſtentiam eius actualem, vel poſsibilem in natura rerum, & ad cognitionem eiuſdem, quæ eſt quaſi exiſtentia in intellectu. Et primò agendum eſt de exiſtentia eius in rebus, deinde de exiſtentia in cognitione, ſaltem diuina, & ideò primò quærimus, an datur actu infinitum in rebus naturalibus, vel ſaltem dari poſsit per virtutem cauſarum naturalium. Infinitum duplex eſt, vt Ariſtot. docuit cap. 7. actu, vel potentia, & infinitum actu vocari ſolet infinitum categorematicè, infinitum in potentia vocatur etiam, infinitum ſincategorematicè, ea fortè ratione, quia illud ſigni-

significatur tale secundum actum completum, hoc verò tanquam semper existens in actu incompleto. Infinitum categorematicè est, quod in sua ratione actuali, nullis terminis clauditur, infinitum in potentia, cuius actus determinatus semper est, sed potentia semper caret terminis, quod sic definiuit Aristot. *Infinitum est cuius partibus quibuscunq; acceptis aliæ restant accipiendæ in infinitum.* Rursus diuidi potest infinitum actu, in infinitū secundum essentiam, & secundum intensionem vel extensionem, infinitum secundum essentiam erit illud, cuius perfectio essentialis terminis caret, infinitum secundum intensionem, quod habet infinitos gradus perfectionis æquales circa eandem partem subiecti, & talis esset calor infinitæ intensionis. Infinitū secundū extensionē est illud, quod habet magnitudinē vel quantitatē infinitè extensam, & tale esset infinitum corpus. Sed adhuc infinitum extensionis diuiditur in successiuum, & permanens, successiuum est motus vel tempus, si daretur sine terminis, permanens verò magnitudo vel numerus corporum actu infinitus.

70 Et vt certa separemus à dubijs, de infinito in potentia certum est dari in natura rerum, cum dentur corpora, quæ ratione suæ quantitatis possunt diuidi in infinitum, & ex eorum diuisionibus posit cōsequenter fieri infinitum additione, vel appositione. De infinito verò actu secundum essentiam euidens est etiam dari in rebus: cum de primo agente, quod est Deus cognouerit Aristot. esse infinitum secundum virtutem, vel potentiam, & ex consequenti secundum essentiam, à qua emanant potentia, & virtus. De infinito verò actu secundum intensionem vel extensionem successiuam; an detur in rebus vel dari posit, non disputamus modo, quia ad 8. lib. pertinet hæc disputatio, vbi Arist. agit de initio rerum secundum durationem & motum, solum ergo procedit quæstio præsens de infinito actu secundum intensionem, vel extensionem permanentem, continuam, vel discretam de quo inquirimus, an detur in natura rerum, vel dari posit per virtutem naturalium causarum.

Et fuit prima opinio antiquiorum Philosophorum, cum quibus in his capitibus disputat Aristot. asserentium non solùm esse posibile per virtutem naturalium causarum, sed dari in natura rerum. 71 Ita Anaximander, Anaxagoras, Xenophanes, Colophonius, Seleucus, & alij, quos citauit Aristot. in hoc 3. lib. atque etiam in primo agens de principijs rerum naturalium. Et probari potest his argumentis, primò quodlibet continuum habet infinitas partes proportionales actu, & realiter distinctas, quæ fundant singulas relationes ad totum, atque inter se se; ergo datur actu infinitum discretione, vel numero: & idem continuum est diuisibile in easdem partes; ergo habet potentiam naturalem ad infinitas diuisiones, sed omnis potentia potest reduci ad actum, alioqui frustra erit; cum ponatur propter actum, si eum habere non potest; vnde sequitur ex tali diuisione posse infinitum actu fieri naturaliter. Quod præsertim necessarium est: cum finitum, & infinitum sint propriæ passiones quantitatis, & ideò sicut ratio finiti actu ei conuenit, ita etiam ratio infiniti. Secundò Deus vt agens naturale habet potentiam infinitam, quam medijs causis naturalibus potest reducere ad actum; ergo illis medijs poterit infinitas rerum species, & indiuidua producere, & ita dari saltem poterit actu infinitum, virtute naturaliū causarum. Quod probatur 3. exemplo alicuius luminosi circa corpus opacum sibi è regione positum lucem effundentis, tunc

enim necesse erit in prima parte temporis illuminationem mensurâtis aliquem gradum luminis circa ipsum producere, & in quocunque instanti verùm quoque erit aliquid luminis esse productum: & rursus, quo propinquius tale corpus ad luminosum accedat, magis intendetur lumen, quia agens naturale fortius agit in proximum, quam in remotum, si ergo continuetur talis illuminatio per horã, in qua moueatur idem corpus, versus luminosum, necesse erit in quolibet instanti horæ perfectius esse illuminatum, sed instãtia horæ sunt actu infinita; ergo producetur in eis lumen actu infinitum per infinitos gradus intensionis.

72 Sententia Arist. opposita est, quod infinitum actu secundum intensionem, vel extensionem permanentem, nec detur in natura rerum, nec dari possit per virtutẽ naturalium causarum, quam sequuntur omnes eius interpretes in his capitibus, & scholastici omnes antiquiores in 1. d. 34. Moderni verò cum D. Tho. 1. p. q. 7. art. 3. & 4. & quantum ad infinitum actu cõsentanea est fidei nostræ, nam sapientiæ 11. dicitur de diuina sapientia, per quam res omnes fiunt, & factæ sunt, quod omnia in numero, pondere, & mensura fecerit, quasi dicatur omnia secundum has rationes actu finita, & nihil infinitum. Probatur duplici ratione, prima, quia omne corpus naturale habet intrinsecum principium motus, vt colligitur euidenter ex definitione naturę, ergo potest moueri motu recto, vel circulari, sed corpus actu infinitum non posset vllo ex his motibus moueri, ergo nec datur, nec dari potest naturaliter. Probatur minor de motu recto, quo si moueatur corpus, necesse est

73 vnum deserat locum, & in alterũ se trãsferat, sed corpus infinitũ nec posset proprium locum deserere; ergo hæc posset moueri motu recto. Probo minorẽ, quia vt corpus deserat locum per motum, necesse est paulatim ab eo egrediatur, alioqui si ab eo non egreditur nõ habebit exitum, vel finem motus eius, neque vllum consequetur terminum, sed corpus infinitum non potest totaliter à loco egredi: cum sit infinitus, & ideò fine careat sicut corpus ipsum, ergo repugnat corpus infinitum moueri, motu recto. Sed probatur de circulari, nam si cogitemus infinitum corpus diuisibile in duas medietates, & lineam duci à centro eius, vsque ad vtrãque circunferentiæ medietatem extensam, intelligemus nõ posse moueri, quia vt in eodem loco voluatur, necesse est vnam ex prædictis lineis ad locum alterius peruenire, vt per se est manifestum sed hoc repugnat, quia infinita distantia, est inter vtramque; ergo non est pertransibilis per motum, quare nec talis motus circularis erit possibilis, nec corpus naturale infinitum.

Secun. probatur de infinito secundum numerum, quia si infinita darentur corpora, non possent esse naturaliter in eodem loco: cum penetratio sit naturaliter impossibilis; ergo quodlibet postularet locum distinctum ab alio, & ideò omnia locum infinitum, quod patet non dari intra cœli ambitum, nec extra cœlum posse fieri naturaliter talia corpora, quia ibi nihil est, & ex nihilo nihil possunt naturales causę sua virtute producere. Probatur tandem de infinito secundum intensionem, quia qualitates, quibus intensio conuenire potest, sunt naturales virtutes, atque dispositiones corporis, sed repugnat dari corpus infinitum secundum essẽtiam; ergo repugnabit etiam dari infinitum secundum virtutem, quod est nõ posse dari virtutem, vel formam infinitã secundum intensionem.

Ad 1. arg. concedimus maiorem, quod 74
in continuo dentur partes proportiona-

les

les actu infinitæ, atque etiam infinitæ relationes earum, sed negamus, quod ex eis fiat magnitudo actu infinita, quia partes proportionales non efficiunt maius continuum: cum vna non sit extra aliam, sed in eadem includantur plures atque infinitæ, componunt igitur magnitudinem actu finitam, nec efficiunt numerum, vel multitudinem, quia non sunt realiter discretæ, aut separatæ, licet sint realiter distinctæ, numerus enim, vel multitudo dicit actualem discretionem, & separationem, solum ergo efficiunt numerum vel multitudinem per intellectum eas separantem, non est autem inconueniens dari infinitum rerum incompletarum efficientium rem completam actu finitam; neque hoc infinitum intendit negare Arist. sed solum infinitum rerum separatarum, atque completarum in genere discreto. De relationibus verò partium negat esse reales Capr. in 1. d. 30. q. vnica ar. 1. sed rationis esse docet, quē sequuntur Conimb. hoc loco, quia non sunt inter entia actu plura, id est separata inter se, & ab alijs. Hæc tamen solutio non placet, quia partes continui non fundant relationem, in quantum separatæ, sed in quantum realiter distinctæ, cum sint, totum quoque reale componunt, à quo realiter etiam distinguitur quælibet; ergo reali relatione inter sese, & ad totum referuntur, & non rationis. Quod etiam probant materia, & forma actu componentes totum, & non separatæ inter se, nec à toto, & fundantes nihilominus relationes reales. Ita ergo concedendum est de partibus, & indiuisibilibus continui infinitas habere relationes, sed incompletas, quemadmodum natura eorum incompleta est, quare sicut non reputatur inconueniens dari infinitas partes, & puncta, quia incompleta sunt, ita nec reputandum est conueniens dari relationes incompletas actu infinitas, & in eodem continuo finito clausas, ex eisdem partibus, & punctis infinitis composito. Quod verò dicitur in eodem argu. de potentia continui ad diuisionem infinitam, concedimus eam habere, non simul reducendam ad actum, sed successiuè, vt ca. 7. docuit Arist. & nos explicuimus textum elucidãtes, quare ex tali potentia nō sequitur, quod possit dari actu infinitam. Quod tandem dicitur in eodē arg. de finito, & infinito, quæ sunt passiones quantitatis, etiam est concedendum, sed hoc modo explicandum, vt de infinito actu, vel potentia intelligatur, & licet illud nō detur, nec fortè dari possit; hoc verò in rebus datur, & ita naturaliter cōuenit quantitati vtrumque.

Ad 2. concedenda est prima pars antecedentis, quod Deus, vt primum agens habeat potentiam infinitam, sed neganda est alia, quod eam possit totaliter reducere ad actum per causas naturales, nam cum istæ sint limitatæ secundum materiam, secundum locum, & alias circunstãtias, nec potest infinita virtus primi agētis seruata earum conditione naturali, nisi finito modo secūdum perfectionem, & numerum rerum per eas operari, quare non potest infinitum naturaliter produci. An verò possit per potentiam supernaturalem eiusdem primi agentis, dicetur quæst. sequenti. Ad vltimum de luminoso concedendū est posse illuminare opacum corpus per totam horã, atq; etiam, quod in quolibet instanti horæ designato verum sit intensius lumen esse productū, sed negandum, quod ad infinitam actu intensionem perueniat per totã horam, licet instantia sint actu infinita, quia non sequitur vnum post aliud, sed pars temporis sequitur post instans, & in illa parte horæ aliquid intensionis acquiritur successiuè, ita quidē, vt non intendatur lumē per partes æquales, sed proportionales 75

tionales secũdum proportionem ad motum, & tempus, vnde sicut pars proportionalis motus, & horæ actu finita est, licet habeat partes proportionales actu infinitas, ita pars æqualis intensionis luminis, per quam lumen productum fit maius simpliciter secundum intensionem, finita est, licet habeat infinitas partes proportionales terminatas infinitis instantibus, in quibus verum est aliquid luminis esse productum secundum proportionem, in vltimo instanti horæ totum lumen productum finitum erit simpliciter, sed habens infinitas partes proportionales, quæ sufficiunt ad verificandum, quod in quocunque instanti aliquid proportionale luminis productum sit, nunquam tamen sequitur produci, vel productum esse actu infinitum.

QVAESTIO II.

An aliquid actu infinitum cognoscatur à Deo extra se.

QVæstio hæc præsupponitur sequen-
76 ti, de possibilitate infiniti per potẽtiam absolutam Dei, quia cum Deus operetur omnia per intellectum, secundũ modum cognitionis eius est modus potẽtiæ, aut virtutis productiuæ, & ideò prius agere oportet de modo, quo Deus se habet in cognitione infiniti, vt ex hoc intelligamus, an possit illud producere extra causas. Sed cognitio Dei duplex est nostro modo intelligendi distincta. Prima appellatur scientia simplicis intelligentiæ, quæ versatur circa res possibiles, & nunquam faciendas. Secunda scientia visionis, per quam cognoscit Deus quæcunque ab eo facienda sunt per se, & medijs creaturis in aliqua differentia temporis, & de vtraq; sciẽtia intelligitur quæ cuius sensus erit, an Deus cognoscat per primam scientiam infinita actu posse à se fieri, vel solum infinita in potentia, hoc est, non tot posse facere, quin plura possit, sed nunquam actu infinita, hoc enim vocatur infinitũ sincategorematicè. De scientia etiam visionis, an Deus cognoscat infinita actu futura esse in aliqua differentia temporis, vel per totam suam æternitatem, vel solum tot esse futura, vt plura etiam futura sint in infinitum, sed finita semper omnia, quę futura sint actu.

Sed adhuc distingui debet in Deo duplex alia cognitio speculatiua, & practica, hæc ordinatur ad opus, & propterea quasi factiua vocatur, illa nihil de opere faciendo dicit, sed solum speculatur res. Vnde sequitur, quod hæc non versetur circa impossibilia, per illam verò etiam impossibilia cognoscat Deus, vt chimæram, aut hircoceruum, cætera, quæ nos fabricamur. Si ergo possibile sit infinitũ, Deus illud cognoscet scientia intelligẽtiæ practica (eo modo, quo scientia possibilium practica potest vocari) si verò sit impossibile, non nisi scientia speculatiua per negationem, sicut cognoscit cætera impossibilia. Deinde præsupponenda est diuisio infiniti, in infinitum actu, & potentia, nam quæstio de illo solo intelligitur, non de hoc, cum constet Deum cognoscere continuum, quod est infinitũ in potentia.

Circa cognitionem verò infiniti actu est prima opinio Dur. in 1. d. 39. q. 2. & Almaini in 3. 14. q. 1. quos nonnulli ex Modernis sequuntur, negans omnino Deum extra se cognoscere actu infinita, sed finitum actu esse asserit, quidquid cognoscit possibile, vel futurum, infinitum tamen in potentia, quia non possunt tot designari à Deo cognita, quin plura sint ea, quæ cognoscit in infinitum, semper tamẽ actu finita, quam sententiam videtur tenuisse D. Tho. 1. lib. contra gent. cap. 69. & 3. p. 10.

3.p.10.art.3. Probatur primò, quia non alio modo cognoscit Deus, ea quæ facturus est, quam facienda sunt extra causas, sed ea, quæ facturus est, nunquam sunt actu infinita in aliqua differentia temporis, sed finita semper, quamuis semper etiam sunt alia futura, vt patet de cogitationibus, quæ infinitũ multiplicabuntur, successiuè tamẽ, ita vt, quæ actu sint semper sint finita, quæ verò futuræ infinitæ,
77 quod est esse infinitas solum in potentia, nihil ergo datur actu infinitum, quod à Deo vt tale cognoscatur, sed solum in potentia, neque id est necessarium ad ostendendam infinitam potentiam eius, sed satis euidenter ostenditur ex eo, quod quibuscunque datis, alia, & alia potest facere in infinitum. Secundò, quia non alia ratione cognoscit Deus omnes cogitationes futuras, qua cognoscit diuisiones cõtinui futuras in infinitum, vel circulationes cœli, si motus eius semper esset duraturus, sed nunquã cognoscit Deus diuisiones continui actu infinitas, alioqui cognosceret continuum diuisum in omnem partem sed semper sunt finitæ, quas actu cognoscit, & semper restant aliæ faciendæ in infinitum, ergo eodem modo cognoscit cogitationes actu finitas, sed infinitas in potentia successiuè, & non simul reducendas ad actum, quod est infinitum in potentia cognoscere, & non infinitum actu. Et idem dicendum est de cogitatione possibilium, per quam infinita solum à se factibilia cognoscit, non quidem simul factibilia, sed successiuè,
78 & ideò nunquam infinita actu, sed solum potentia.

Secunda opinio affirmat Deum cognoscere actu infinita, non quidem simul existentia à parte rei, sed successiuè, simul tamen existentia obiectiuè in intellectu diuino, vel (vt aiunt) in esse cognito, quod sufficit, vt simpliciter dicendum sit cognosci à Deo infinitum actu, non solũ scientia speculatiua per negationem, sed etiam scientia practica positiuè, atque etiã scientia speculatiua, tanquam obiectum per se, & positiuè à se cognitũ. Ita D.Tho. expressè 1.lib.contra gent. cap. 69. 1.p.q. 14.art.12.& 13. D.Bona.in 1.d.39.art.1.q.3. Rich.ibidem. Vvaldens. tom.1. de Sacramentis lib.1.ar.1.cap. 4. Caie.& Ferra. in eisdem locis D.Thom. & est iam ferè cõmunis inter Modernos, & videtur nobis probabilior. Probatur primò ex infinita perfectione diuinæ cognitionis, cui omnia futura in quacunque differentia temporis præsentia sunt in esse obiectiuo, & cognito, siue successiuè sint futura, siue permanenter, vnde sequitur, diuinæ cognitioni præsentes esse omnes cogitationes hominum, & Angelorum futuras per totam æternitatem, ita vt nulla sit futura, quæ non sit ei præsens, sed præsentia vt præsentia sunt actu secundũ illud esse 79
quo præsentia sunt, & non in potentia, licet in modo essendi extra causas in determinata differentia tẽporis, non dicantur esse actu, quia secundum hoc esse non sunt omnia præsentia: ergo sicut non sunt actu infinita secundum modum essendi extra causas, quia non sunt omnia simul præsentia. Ita non possunt esse in potentia secundum modum essendi obiectiuũ, quod habent in diuina cognitione. Probatur consequentia, quia præsens, vt præsens repugnat esse in potentia, sed necessariò in actu, quia ratio præsentiæ tribuit ei esse actuale sub tali modo, vnde cum infinitæ sint simul præsentes in diuina cognitione, infinitæ actu erunt cognitæ, & non in potentia. Secundò probatur nõ minus efficaciter ex diuinis Ideis, nã Deus habet apud se distinctas Ideas omniũ rerum specie distinctarum, quas potest facere; ergo omnes istæ Ideæ continentur actu in essentia diuina, & nulla in potentia,

tentia, necesse est ergo has Ideas esse actu finitas, vel actu infinitas: cum non habeat in eis locum infinitum in potentia, & si dixeris esse actu finitas, sequitur dari vltimam, vltra quam non sit alia; ergo dabitur etiam vltima res, vltra quam Deus non posit efficere aliam, quia nihil facere potest, nisi per Ideam, consequens autem nullus admittit, sed neq; admitti potest, quia ad infinitam potentiam eius pertinet vt quibuscunque factis posit plura in infinitum facere; ergo necessariò concedendum est diuinas Ideas esse actu infinitas, & ex consequenti Deum cognoscere actu infinitum. Testimonia autem D. Thom. de infinitis à Deo cognitis, non vt sunt obiectiuè præsentia in diuina cognitione, sed vt sunt futura in proprijs differentijs temporum intelligenda sunt, quod si aliquod verbũ non posset hoc modo intelligi per alia testimonia à nob. citata magis clara & expressa corrigi debet.

80 Ad verumq; arg. Duran. distinguendum est, quod in maiori vel minori assumitur de cogitationibus futuris, nam si sumantur secundum modum essendi, quem habituræ sunt in proprijs differẽtijs temporum, verum est, quod solum sint infinitæ in potentia, quia non sunt omnes simul futuræ, sed succesiuè, si verò sumantur secundum modum obiectiuæ præsentiæ, quem habent in diuina cognitione, omnes sunt præsentes, & nulla datur ibi futura, quare omnes sunt actu & nulla in potentia, & cum sint infinitæ, sunt etiam actu, & categorematicè infinitæ, & non in potentia. Hæc tamen est differentia valde notanda inter cogitationes futuras ex vna parte, & diuisiones continui ex altera, quod omnes, & singulæ cogitationes collectiuè atque diuisiuè sumptæ sunt futuræ per totam æternitatem, ita vt in tota æternitate habituræ sint esse extra causas, sed diuisiones continui, etiam si à Deo fiant, non erunt omnes faciendæ, imò neque omnes futuræ per totam æternitatem collectiuè, ita vt omnes habituræ sint esse extra causas per totam æternitatem, sed solum sunt omnes posibiles, & omnes essent futuræ, si à Deo fierent diuisiuè. Et ratio huius est natura eiusdem continui, quod cum non componatur ex indiuisibilibus, sed ex semper diuisibilibus, implicat contradictionem esse diuisum in omnem partem, nec in determinata differentia temporis, nec per totam æternitatem, & ideò non sunt posibiles omnes diuisiones eius collectiuè 81
acceptæ, sed diuisiuè tantum, ita vt de singulis, & omnibus distributiuè verum sit esse posibiles, non de omnibus collectiuè. Vnde sequitur, nec verum esse, quod omnes diuisiones collectiuè sumptæ sint præsentes diuinæ cognitioni, imò nec verum esse, quod hoc modo sumptæ cognoscantur, quia cognoscibiles non sunt, sicut non sunt factibiles, sed solum cognoscuntur omnes diuisiuè, vt posibiles, atque etiam, vt faciendæ, & vt futuræ per totam æternitatem, si à Deo diuideretur continuum. Cogitationes verò cum sint inter sese distinctæ, & nulla dependeat ex altera non solùm diuisiuè, sed etiam collectiuè sumptæ, futuræ sunt per totum tempus, vel per totam æternitatem, ex quo non sequitur aliquando verum esse, quod fuerint omnes, quia nec tempus, si esset æternum, haberet vltimum diem, vel vltimum instans, nec etiam æternitas habet finem, sed comparatæ omnes cum toto tempore, vel cum æternitate verè futuræ sunt in ea.

QVAESTIO III.

An infinitum in actu in aliquo genere rerum sit factibile per potentiam Dei absolutam.

Duplex

82 DVplex potentia in Deo distinguitur nostro modo intelligendi, ordinata, vel ordinaria, & absoluta. Et illa vocatur ordinata, quia ordinatur cum diuina sapientia, & prouidentia, ita vt tantum, & non plus possit se extendere, quantum se extendit ordo à diuina sapientia constitutus in rebus, & eadem ferè ratione vocatur ordinaria, quia ea vtitur Deus agens secundum communem ordinem in rebus à se constitutum. Absoluta verò vocatur diuina potentia, secundum se considerata, hoc est, abstracta à quocunque ordine diuinæ sapientiæ, & solum considerata ex ordine ad proprium obiectum, & secundum potentiam ordinariam ea solum fieri posse à Deo dicimus, quæ ordinata sunt ab eius sapientia, & prouidentia, sed secundum potentiam absolutam quidquid non implicat contradictionem. Et cum de hac sola potentia procedat quæstio, nam de alia processit prima. Sensus eius est, an implicet contradictionem fieri infinitum in aliquo genere rerum, hoc est, in genere rerum corporearum, vel spiritualium, in genere continui, vel discreti, si enim contradictionem inuoluat dari aliquod infinitum negandum erit, quod sit à Deo factibile, etiam per potentiam absolutam. Si verò non implicare contradictionem inueniatur, dicendum erit per talem potentiam fieri à Deo posse.

83 Et prima opinio tenet possibile esse omne genus infiniti, vel saltem vnum aut alterum. Ita Ocham, in 2. d. 13. quæst. vnica & ibidem Almain. Gregor. in 1. d. 43. qu. 4. Petrus Aliacen. d. 42. q. 13. artic. 3. pro qua etiam citat D. Thom. Alg. & Auic. 1. p. q. 7. artic. 4. Pererius libr. 15. cap. vlt. & ex Modernis nonnulli. Probatur primò, quia quidquid Deus cognoscit extra se, præsertim per scientiam practicam potest extra se producere: cum scientia practica sit factiua rerum, quas cognoscit sed Deus cognoscit actu infinitum per scientiam practicam & speculatiuam: cum cognoscat cogitationes hominum & Angelorum in infinitũ multiplicandas per totam æternitatem, & sibi repræsentatas simul in obiecto suæ cognitionis; ergo poterit infinitum actu producere, vel nullius virtutis erit illud cognoscere. Quod præsertim verum est, quia si aliquod inconueniẽs sequi dicatur ex eo, quod producatur infinitum, idem sequetur ex cognitione eius, sed nullũ ex hac sequitur; cũ probatum sit dari; ergo nec sequetur ex productione infiniti, nisi secundum apparentiam. Secun. quia probabile est potuisse Deum mundũ ab æterno producere, quẽ produxit in tempore, sed hoc admisso sequitur euidenter dari posse infinitum; ergo possibile reputandum est. Probatur minor, quia si tempus esset ab æterno, negari non potest, quod in singulis dieb. potuerit Deus vnam animam vel vnum Angelum creare, quod si factũ fuisset, iam daretur infinitus numerus animarum vel Angelorum, & dari posset infinita multitudo corporum, si in singulis diebus efficeretur vnum. Sed probatur hoc 84 idem in tempore finito vnius horæ, quia in singulis instantibus eius potest Deus singula corpora, singulas animas aut Angelos efficere, & instantia horæ sunt actu infinita; ergo finita hora dabuntur corpora actu infinita vel infinitæ animæ, aut Angeli, quare possibile est dari actu infinitum. Tert. quia potentia Dei est actu infinita; ergo potest ei correspondere effectus adæquatus, qui etiam erit actu infinitus; alioqui nec infinita erit potentia, si finitum tantum effectum producere potest. Quod hoc modo declarari potest, si Deus non ageret liberè, sed ex necessitate naturæ, sicut ignis, vel aqua, ageret in quantum posset, & produceret, quidquid

possit,vel ergo produceret effectum actu finitum,& tunc limitata esset eius potentia, vel actu infinitum, quia non haberet locum infinitum in potentia, cum totum esset actu productum;ergo possibile censeretur infinitum, sed quidquid posset tunc Deus naturaliter producere, potest modo liberè; cum non sit minus infinita eius potentia, & liberum ei sit eam totaliter applicare ad operandum;ergo nunc etiam possibile reputandum est infinitũ.

85 Secun.opinio negat omnino possibile esse infinitum actu in aliquo genere rerum. Ita D. Thom.q odlib.9.artic.1.& 1. p.q 7.artic.3. & 4.D.Bona.in 1.d. 43.q.3. Rich.ibidem q.5. & 6 Durand.q.2.Scotus in 2. d.1. q 3. Marf. in 1.d.42.Caie.1.p.q.7. articulo 3.& 4. Sotus,Toletus,& Conimbricens.hoc loco,& omnes ferè moderni à quibus plura adducuntur arg.ad id probandum, sed, quæ facilè solui possunt, quæ propterea omitto, & vno,vel altero argum. efficaciori contendam eam probare,quia magis placet,quam prima. Probatur ergo,quod repugnet dari infinitum corpus præsupposito illo principio mathematicorum, lineæ ductæ ab eodem puncto, quo magis protrahuntur versus diuersam partem, eò plus distant inter se, quo supposito, si daretur infinitum corpus,& protraherentur ab eodem puncto eius duæ lineæ versus diuersam partem,quo magis protraherentur magis distarent inter se; ergo si protraherentur in infinitum, in infinitum distarent, & tota illa distantia clauderetur duobus extremis, nempe eisdem lineis, vltra quas certum est non se extendere; ergo daretur infinita distantia clausa duobus extremis, quod patet contradictionem implicare.

86 Et si rursus addatur, quod inter duas illas lineas fieret alia transuersalis, vel aliud transuersale corpus, quod vtramque attingeret, haberet infinitam longitudinẽ terminatam duabus illis lineis vltra quas non se extenderet, quod esset dari infinitam longitudinem duobus extremis terminatam, & hoc etiam patet esse impossibile. Secun. repugnat dari corpus quantum sine figura, quia figura non videtur res distincta à quantitate eius, sed si daretur corpus actu infinitum, nullam posset habere figuram; ergo impossibile reputandum est. Probatur minor, quia figura resultat ex terminis vel extremis quantitatis, sed corpus infinitum careret terminis vel extremis; ergo nec figuram habere posset. Et eisdem arg. probatur, quod non sit possibilis multitudo infinita corporum, quia, si efficerentur corpora infinita separata, possent eadem ratione fieri coniuncta, & ita fieret infinitum corpus.

Prob.2.de infinito rerum spiritualium, 87
quæ in duplici differentia sunt, nempe incompletæ,vt animæ,vel completæ,vt angeli, sed repugnat fieri infinitas animas, & infinitos angelos; ergo impossibile erit infinitum in rebus spiritualibus. Probatur minor de animabus, quia anima dicit essentialem ordinem ad corpus; ergo distinctæ animæ dicunt ordinem ad distincta corpora, & animæ actu infinitæ ordinem ad infinita corpora, sed implicat contradictionem fieri corpora actu infinita; ergo repugnabit etiam fieri animas actu infinitas. Probatur 2.de angelis, ratione D. Thom.1.p.q.7.art.4.hoc modo procedente. Id quod creatur, sub certa ac determinata intentione creantis cadere debet, nam Deus, qui operatur per intellectum, & voluntatem, aliquid determinatum intendere debet in sua operatione;ergo quidquid creatur, determinatum atq; finitum esse debet, alioqui non erit producibile à Deo, quare infinita multitudo angelorum non erit à Deo producibilis. Et si dixeris talem multitudinem infinitam esse vnum aliquẽ effectum determi-

terminatum, ficut esset determinatus effectus corpus infinitum; ergo non probatur impossibilis. Contra hoc est, talem multitudinem sub ratione multitudinis non esse determinatam, quia determinatio multitudinis ex his vnitatibus, quibus constat desumitur, sed vnitates istæ non sunt determinatæ in ratione multitudinis: cum termino careant; ergo nec possunt in ratione multitudinis habere determinationem, nec proinde produci per creationem.

88 Probatur tandem de infinito secundum intensionem, quod patet in solis qualitatibus reperiri, sed implicat contradictionem dari qualitatem actu infinitam secundum intensionem; ergo infinitum secundum intensionem repugnat. Probatur minor in qualitatibus naturalib. deinde in supernaturalibus, nam si daretur virtus motiua, vt grauitas actu infinita posset efficere motum in instanti, sed motum localem in instanti fieri repugnat; ergo etiam repugnabit talis qualitas infinitæ intensionis. Probatur maior, quia quò maior est grauitas, eò velociorē motum efficit, & in minori tempore; ergo si daretur infinita, efficeret motum infinitæ velocitatis, & in tempore minori in infinitum, sed tempus minus in infinitum nō est tempus, sed non tempus, vel momentum vocatur; ergo efficeret motum in nō tempore, vel in instanti. De supernaturalibus verò, quia si daretur gratia aut charitas infinitæ intensionis, posset etiam dari lumen gloriæ, per quod videtur Deus à beatis, etiam infinitæ intensionis, & per lumen infinitæ intensionis posset effici actus claræ visionis Dei infinitè perfectus per quem creatura videret Deum perfectius, ac perfectius in infinitum; ergo videret Deum, quantum visibilis est per claram visionem, quod esset eum comprehendere, sed Deum comprehendi à creatura repugnat; ergo impossibile est dari talem visionem, & tale lumen gloriæ, talemque gratiam & charitatem infinitam secundum intensionem.

Solum restat soluere arg. alterius opinionis. Et ad primum distinguenda est maior, quod Deus possit producere, quid quid extra se cognoscit, nam si successiuum sit, diuersum modum habet in se, & in diuina cognitione, vt de cogitationibus est manifestum, quæ, cum non possint simul fieri à parte rei, possunt tamen simul cognosci, & simul repræsentari obiectiuè diuino intellectui, & cum sub præsentia illa obiectiua omnes sint actu, dicuntur actu infinitæ in esse obiectiuo, sed à parte rei solum sunt infinitæ in potentia propter esse successiuum, sub quo repugnat omnes esse simul, vel omnes esse actu in aliqua differentia temporis, sed quæ actu sunt, finitæ sunt semper, & quæ futuræ semper infinitæ, & cum ea, quæ futura sunt, solum sint cogitationes habentes modum essendi successiuum, non benè colligitur ex eo, quod in esse cognito sint actu infinitæ, posse fieri ad extra actu infinitas. Ad aliud verò de diuinis Ideis actu infinitis eodem modo respondetur infinitas esse in Deo, sed non posse simul fieri ad extra, quidquid per eas simul repræsentatur, propter diuersum modum essendi successiuum ad extra, & simultaneum ad intra, vel quia productio certam intentionem producentis dicit, quam non dicit cognitio, ideò finitum debet esse, quod simul potest fieri ad extra, licet infinitum sit, quod cognoscitur, tanquam possibile diuisiuè, non collectiuè. 89

Ad 2. distinguenda est maior, quod probabile sit potuisse mundum ab æterno fieri, nam de creaturis permanentibus satis probabile est, de successiuis verò, non multum probabilitatis habet, & ideò il- 90

illud non admittimus, sed dicendum est vtrumque implicare contradictionem, & quod tempus, & motus sint ab æterno, & quod infinitum actu produci possit, de quo ex professo erit nobis agendum in principio octaui lib. Ad aliud verò de instantibus horæ actu infinitis distinguendum est etiam, dum dicitur posse Deum in singulis creare singulos Angelos, nam in singulis diuisiuè verum est, collectiuè verò falsum, & ratio huius desumitur ex modo essendi instantium, quæ non sunt immediata, sed fluunt cum partibus proportionalibus temporis, & ad modum earum, vnde creationes Angelorum in eis faciendæ non possent simul esse, sed successiuè deberent fieri, & si in omnibus, & singulis creandi essent singuli Angeli à primò instanti horæ incipiendum esset, vel certè ab aliquo determinato, quia determinata creatio non potest; nisi in determinato instanti fieri. Incipiendo autē à primo, vel ab aliquo determinato, impossibile esset percurrere omnia, & ideò impossibile esset in omnibus, & singulis creari singulos Angelos, quare nec probatur possibilem esse infinitum numerū eorum.

91 Ad tertiam distinguendum est consequēs primi enthymematis, quod effectus adæquatus infinitæ potentiæ debeat esse actu infinitus, nam secundum modum producendi verum est, sed secundum numerum, vel extensionem rerum producendarum falsum, & modus quidem, quo Deus producit res, aut ex nihilo, aut si ex aliquo, cum totali dependentia omnium causarum ex concursu eius, actu infinitus est & sufficienter ex eo probatur infinita potentia eius, ex parte autem rerum producendarum satis est esse infinitas in potentia, ita vt datis quibuscunque & cuiuscunq; perfectionis, semper possit plures, ac perfectiores producere in infinitum, ex quo etiam sufficienter probatur potētiam eius esse actu infinitam, quamuis nunquam dari possint actu infinitæ extra productæ. Casus verò, qui in eodē argumento additur, de modo agendi naturali Dei, non solum est impossibilis, quia repugnat potentiam eius esse infinitam, & non posse agere perfecto modo, qui est cum cognitione, & libertate, sed ex tali modo agendi impossibili admisso aliud impossibile sequitur, quod possit infinitum actu producere. Dicimus ergo, quod si verum est impossibilia esse admittenda in disputatione, hoc tantum est pro intelligenda natura rerum, non tamen ad inferendum ex eis aliquid contra eam partē, quam quisque defendit, quia etiam est verum, quod ex impossibili sequitur quodlibet. Et quod tandem additur Deum liberè operantem posse applicare suam potentiam infinitam ad producendum quidquid potest, distinguendum est, nam ad totum simul producendum repugnat, non tamen ad producendum successiuè, & ratio huius distinctionis est diuersa conditio vel diuersus modus, quem habent res in diuina cognitione, & extra causas: ratio etiam, quem modus producendi postulat, valde diuersa à modo cognoscendi, vt satis est à nobis expositum in solutione primi argumenti. 92

QVAESTIO IIII.

An vnum infinitum sit, vel esse possit maius altero.

NON procedit quæstio de infinito per essentiam, quia hoc tantum potest esse vnum, & ideò non potest cum alio essentialiter distincto cōparari; quæstio ergo procedit de alijs infinitis accidentalibus secundū magnitudinem, multitudinem, vel intensionem, an vnum sit maius altero.

Et pri-

Et prima opinio asserit vnum infinitũ, nec æquale alteri, nec inæquale, nec maius, nec minus. Ita Conimb. 3. lib. Phys. c. 8. q. 2. art. 4. ad 1. quam colligunt ex Platone in Philebo, vbi, ait, maius, & minus, æquale, & inæquale non conuenire quãtitati infinitæ, sed prima diuisione aiunt diuidi quantitatem in finitam, & infinitam, deinde finita in maiorem, minorem, & æqualem secundum diuersum modum commensurationis cum alijs, & secundũ [excessum], & defectum, inter infinita n[ullo]que non [re]peritur excessus, aut defectus, neque vlla commensuratio, quia hæc omnia limitatam rationem dicunt. Prob. 1. quia si vnum infinitum daretur maius altero, vel illud excederet excessu finito, vel infinito, si infinito sequitur aliud non esse infinitum, nam id, per quod vnum excedit alterum, non est in eo, quod exceditur, & ideò per illud excedi dicitur, sed si excessus est infinitus, sequitur vnũ excedere alterum per ipsammet rationẽ infinitudinis, quare eam non habebit alterum, nec erit infinitum. Secundò quilibet numerus infinitus continet omnes numeros possibiles, & ex consequenti omnes vnitates possibiles, ergo nullus potest excedere alterum, quia nihil ei nouũ potest restare accipiendum, sed probatur antecedẽs, quia quilibet numerus infinitus continet infinitas vnitates; ergo etiam infinitos numeros, imò infinitos numeros numerorum, vt si excogitemus infinitum numerum Angelorum continebit infinitos Angelos, & infinitos binarios Angelorum, atque etiam infinitos ternarios, & quaternarios, & sic de cæteris; ergo continet omnes vnitates possibiles, atque omnes possibiles numeros, quare nullum excessum, nullam additionem admittet nec poterit esse maius, vel minus altero.

94 Secunda opinio opposita est, nam admittit ex suppositione, quod daretur infinita, comparari posse, & se excedere, vnumque alteri esse æquale, maius, vel minus, Ita Greg. in 2. d. 42. qu. 4. Gab. ibidem d. 1. q. 3. ad 1. Ferra 2. lib. contra gentes ca. 38. §. vltimo. Caiet. 3. p. q. 10. art. 3. Soncinas 12. Meta. qu. 31 ad 1. Probatur primò, quia principium est ita euidens, vt probatione non egeat quod in quolibet rerũ genere totum sit maius sua parte, si autẽ vnum infinitum non sit maius altero, sequitur esse falsum; ergo non potest sustineri. Probatur minor, quia si detur infinitus numerus Angelorum, & ab eo auferantur, 10. euidens est, quod qui remanent sunt infiniti, & constat esse partem totius numeri; ergo vel æqualis est toti, vel minor, si minorem esse dixeris, iam admittis vnum infinitum esse maius altero, & si negaueris, negas quod totum sit maius sua parte., cum constet ex his duobus infinitis vnum esse partem alterius. Quod clarius patebit vis argumenti, si dato infinito numero, inquiramus, an binarij, quos continet sint infiniti, quod necessarium est concedere, alioqui non esset totus numerus infinitus, si igitur binarij infiniti sunt, rursus inquiritur, an numerus binariorum sit æqualis, vel minor, toto numero, & si minorem esse dixeris, iam concedis vnum infinitum esse maius altero, si negaueris, negas totum esse maius sua parte, cum numerus binariorum sit pars totius numeri. Secundò probatur his exemplis, si Deus faceret infinitos homines, atque etiam infinitos equos, negari non posset æqualem esse numerũ corporum, & animarum, & maiorem numerum efficere equos, & homines, si simul accipiantur, quam solos homines, vel solos equos, cum numerus equorum sit extra numerũ hominũ, atq; è cõuerso; ergo datur æqualitas, & inæqualitas inter infinita, & vnum potest esse maius altero.

Nostra sententia hac distinctione explicanda est, infinitum duobus modis sumi potest, materialiter pro materia, vel rebus, ex quib. componitur, vt pro quantitate, & dimensionibus, si esset continuum, vel pro vnitatibus, si discretum, vel formaliter pro ratione formali infinitudinis, quæ consistit in eo, quod est non habere terminos, sed in infinitum protendi. Hoc supposito duabus conclusionibus respondemus, prima est, inter infinita sub ratione formali infinitudinis considerata, non dari æqualitatem positiuam, sed negatiuam tantum, qua vnum non excedit alterum, nec maius, vel minus eo esse dicitur. Probatur hæc, quia infinitudo consistit in quadam ratione indiuisibili, quam explicamus per negationem terminorum, vel extremorum, quare non suscipit magis, nec minus, sed vel attingitur, vel non attingitur, & si attingitur, modo indiuisibili attingitur, & ideò non suscipit magis, nec minus, quare repugnat, quod vnum infinitum magis, vel minus infinitum sit, quam aliud, sed æqualia esse
96 censentur negatiuè, quia vnum in ratione formali non excedit alterum. Probatur hac ratione, infinitum formaliter explicamus per negationem terminorum, quia terminis caret, sed in eo, quod est terminis carere, nullus excessus esse potest, quia quodlibet infinitum eos non habet, quare non magis vnum, quam alterum ad eos habendum accedere potest; vnde nec maius esse, vel minus altero sub ratione formali infiniti, & in sensu huius conclusionis vera est prima opinio, quem sensum probant argum. eius.

Secunda conclusio, sub ratione materiali vnum infinitum est maius altero, quia plus materiæ habere potest, licet nō propterea maiorem, vel minorem rationem infinitudinis. Hæc est expressa apud D. Thom. 3. p. q. 10. art. 3. & in sensu eius vera est secunda opinio, quam efficaciter probant arg. eius. Quibus hoc addendum est, illud est maius altero saltē sub ratione materiali, quod continet totum, quod est in eo, & aliquid plus, sed vnum infinitum sic se habere potest ad alterum; ergo potest esse maius illo sub ratione materiali. Probatur minor, quia infinitus numerus angelorum continet omnes binarios angelorū, ex quibus componitur, & præter illos continet omnes ternarios & quaternarios; ergo continet plus ma[illegible] quare maior erit eodem infinito numero binariorum, sub ratione materiali.

Restat breuiter soluere argum. primæ opinionis, quia videntur intendere in quolibet sensu probare. Et ad primum opinionis primæ distinguendum est antecedens, nam infinitum formaliter sumptum non excedit alterum, & ideò nec finito, nec infinito excessu, materialiter verò potest illud vtroq. modo excedere, nempe excessu materiali finito, vel infinito quod contingeret, si vnum infinitum eiusdem generis coniungeretur alteri, nunquam tamen esset magis infinitum, licet habere plus materiæ in infinitum, quam alterum. Ad 2. negandum est antecedens, quod quilibet numerus infinitus contineat omnes vnitates, & numeros possibiles, quia non sequitur continet infinitos; ergo omnes possibiles, nam vt benè Aristot. cap. 7. infinitum non est extra quod non est aliud, sed cuius partib. quibuscunq; acceptis, semper restant aliæ in infinitum accipiendæ, aliæ igitur vnitates, & alij numeri esse possunt præter eas, & eos, quos habet vnum infinitum, & ideò materialem additionem suscipere potest. Argum. 2. opinionis solum probant, quod vnum infinitum sit maius altero sub ratione materiali, vt nostra secunda conclusio asserit, & ideò non necessarium eis respondere. 97

QVAE-

QVAESTIO V.

An infinitum in potentia secundum essentialem perfectionem fieri possit per potentiam Dei absolutam.

NOn iam de infinito in actu, sed de infinito in potentia inquirimus, an fieri possit per potentiam Dei absolutam non quidem quantum ad perfectionem accidentalem, vel indiuidualem: cum certum sit, quod dato quocunque corpore, quantumlibet magno, possit Deus illud maius efficere per additionem, posse etiam aliud maius producere, & etiam dato quocunque numero hominum, vel aliorum indiuiduorum cuiuslibet speciei maiorem efficere in infinitum, idque non solùm per potentiam absolutam, sed naturalem medijs causis naturalibus. Sed quantum ad perfectionem essentialem & specificam, ita vt data quacunque specie rerum quantumlibet perfecta possit Deus perfectiores alias in infinitum facere, & dato quocunque specierum numero, maiorem infinitum facere possit, vel perueniri possit ad aliquam speciem, qua nó possit perfectiorem facere, aut ad aliquem numerum finitum specierum, vltra quem non possit aliam facere.

Et priusquam diuersas opiniones afferamus excludi debet error Petri Abaylardi, quem retulit VValdensis Tomo 1. suorum operum lib. 1. art. 1. cap. 10. & D. August. (quanquam sub nomine aliorum Philosophorum) 12. lib. de ciuit. cap. 18. asserentis nihil aliud posse Deum efficere præter ea, quæ facit, vel facturus est, quod postea tenuit. VVicleph sub cuius nomine damnatur ab Ecclesia in Concilio Constantiensi. Et probari potest euidenti ratione ab experientia deducta, quia de quolibet homine verum est, non solùm in vno, sed in multis rerum generib. plura posse facere, præter ea, quæ facit; ergo hoc non potest vllo modo denegari Deo.

Hoc igitur reiecto errore 1. opin. tenet, non posse à Deo effici infinitum sin- 98
categorematicè, vel in potentia secundũ perfectionem essentialem, sed vsque ad certum numerum, vel perfectionem specierum procedi posse, vt vltra illas, nec plures, nec perfectiores sint possibiles. Ita Henric. quodlib. 8. qu. 8. Duran. in 1. d. 44. qu. 2. pro eadem sententia refert Caiet. Scotum 3. p. q. 25. artic. 6. qui de gratia, quam Deus infundit animæ id concessit in 3. d. 13. q. 15. afferens ad talem gradum intensionis peruenire posse, vt non possit secundum intensionem crescere, etiam per potentiam Dei absolutam. Probatur testimonio sanctorum Patrum, August. in Ench. cap. 10. Nazianz. in hom. de Natiuitate, & Theodoreti lib. 6. Græcanicarum affectionum. Quibus locis asserunt mundum hunc à Deo factum pulchrum adeò esse, vt possibile non sit pulchriorem alterum fieri, sed pulchritudo eius resultat ex corporibus, ex quibus componitur; ergo repugnat alia perfectiora fieri. Probatur etiam ratione primò, quia si dato quocunq; numero specierum posset Deus perfectiores alias in infinitum producere; sequeretur totam latitudinem perfectionis essentialis creaturarum esse actu infinitum. Probatur consequentia, quia
nõ habebit vllum terminum vltra quem 99
crescere non possit, quare dabitur extra Deum infinitum actu secundum essentiã, quod patet esse falsum. Secundò tota latitudo, quam Deus potest communicare creaturis distat ab eo, sicut finitum ab infinito, quia finitum est, quidquid habet esse participatum; ergo ascensus ab imperfectissima specie finitus erit, quare certum habebit terminum perfectionis, & numeri, vltra quem non erit possibilis ascensus ad aliam, sed per vnam aliquam

maximæ perfectionis terminabitur ascẽsus, sicut terminatur descensus ad rem imperfectissimam, quæ est materia prima, infra quam non est possibile rem aliam imperfectiorem fieri.

Secunda opinio affirmat fieri posse à Deo infinitum sincategorematicè, ita vt data quacunque specie, cuiuscunque perfectionis, possit aliam, & alias perfectiores in infinitum producere absq; vlla limitatione perfectionis, vel numeri. Ita D. Thom. 2. lib. contra gentes cap. 26. & 1. p. q. 25. artic. 6. & ibidem Caiet. D. Bonau. in 1. d. 44. q. 1. Rich. quodlib. 2. q. 4. Aegid. quodlib. 3. q. 5. Herueus quodlib. 7. q. 2. Capreol. in 1. d. 43. q. vnica, art. 2. Argen. in 2. d. 1. q. 2. artic. 4. Soncin. 12. lib. Meta. q. 5. & plures alij, estq; communis in schola, & non solùm probabilior, sed vera.
300 Quam quidam probare volunt ex infinita potentia Dei, quæ nisi absque vllo termino perfectionis, & numeri posset species in infinitum producere, non esset infinita, sed certo termino definiretur, si ad aliquam speciem perueniri posset vltra quam non posset producere aliam. Sed hæc ratio non videtur mihi efficaciter eam probare, quia posset aliquis dicere, sufficienter probari infinitudinem diuinæ potentiæ ex modo operandi, quo potest producere aliquid ex nihilo, atque etiam, quidquid non implicat contradictionem, quod repugnat fieri per potentiam limitatam, quod verò finitum sit secundum perfectionem, & numerum specierum, quas efficere potest, nihil refert.

Ideò alio modo probanda est, nempe, ex eo, quod potentia diuina, non solùm infinita est, sed omni modo excogitabili hoc est, secundum intensionem & extensionem, nec solum secundum perfectiones formales, quas in se habet, sed etiam secundum eminentiam earum, per quam potest se communicare creaturis, ita vt infinito modo intensiuo, & extensiuo possit se communicare illis, posse autem aliquid ex nihilo facere, posse etiã, quidquid non implicat contradictionem, ad infinitudinem intensiuam pertinet, sed posse absq; vllo termino perfectionis, & numeri producere species, pertinet ad extensiuam, quam ei tribuere necessarium est, ne admittamus, quod secundum aliquem modum se communicandi ex terminis non repugnantem vel impossibilem, finita ac limitata inueniatur diuina potentia, quare ex hac parte non posset omnipotentia vocari. Secundò, quia essentia diuina infinitis modis est imitabilis, ac participabilis à creaturis, ita vt à 301
nulla ita perfectè participetur, quin perfectius possit ab alia participari, & imitari in infinitum; ergo nulla creabitur ita nobilis, quin nobilior, imò nobiliores aliæ in infinitum creari possint. Quod præsertim necessarium est, cum non repugnet ex parte diuinæ potentiæ, nec ex parte creaturarum, vt probabitur ex solutionibus argum. oppositæ sententiæ.

Testimonium sanctorum Patrum hac distinctione explicandum est, perfectio huius mundi à Deo conditi ex duplici parte considerari potest, nempe ex parte corporum, atq; specierum, ex quib. componitur, & ex parte ordinis ac dispositionis eorum: & ex parte primi communis est sententia totius scholæ, quod perfectiores alios mundos in infinitum possit Deus efficere, id est perfectiora alia corpora cœlestia, & elementa perfectiora: de sola specie humana sub dubio hucusq; est, an possit aliam perfectiorem sub natura Angelorum efficere ex corpore, & anima compositam, quia nihil inter hominem, & Angelum medium videtur dari posse, sed supremum creaturæ corporeæ, quod est homo proximè attingere infimum supremi, quod est infima Angelorum

102 lorum species. Ex parte verò dispositionis, & ordinis communis est etiam sententia, quod non sit possibilis alter mundus perfectior, & cum pulchritudo rei ex ordine, proportione, ac dispositione partium præcipuè resultet, ideò sancti Patres nihil pulchrius excogitari posse hoc mundo dixerunt, quod patet non tollere, quin perfectiores alias species in infinitum possit Deus efficere. Quod enim Aristot. 1. lib. de cœlo cap. 9. asseruit non esse possibilem alium mundum, quia non est possibilis alia materia, ex qua fiat, ex ignorantia creationis forte processit, quia sicut Deus non indiguit materia, ex qua hunc mundum faceret, sed totum ipsum sine vlla materia præsupposita, sed ab eo ex nihilo creata condidit, ita posset alios mundos in infinitum facere nulla materia præsupposita, sed ex nihilo creanda.

Ad 1. argum. neganda est consequentia, quod latitudo perfectionis creaturarum infra Deum sit actu infinita, sed solum est infinita in potentia, ita vt, quam habebunt actu, semper sit finita, sed quam habere possunt, maior & minor in infinitū, ita tamen, vt non sit possibile actu infinitam habere, non ergo benè infertur, quod si non est actu infinita, ita finita sit actu, vt certam, ac finitam mensuram excedere non possit, sed inter actu infinitam, & omninò finitam actu, media est infinitudo in potentia iam explicata: ita vt simpliciter finita sit, & secundum quid infinita, quod non repugnat creaturis.

Ad 2. concedendum est antecedens, 103
quod tota latitudo perfectionis possibilis creaturarum distet à Deo, tanquam finitum ab infinito, sed intra latitudinem infiniti non habet terminum possibilem, nec excogitabilem, ita vt detur aliqua species, vel dari possit, vltra quam non sit possibilis alia perfectior, & hoc esse actu, & simpliciter finitam, sed in potentia, & secundum quid infinitam, sicut continuum quantum ad diuisionem sic natam procedere, vt quamuis omnes diuisiones factæ semper sint finitæ, & nunquam possint esse infinitæ, faciendæ verò, vel possibiles nullum terminum habent, nec enim cognoscitur à Deo vltima diuisio continui, quia non est dabilis, nec possibilis, pari ratione non est dabilis, nec possibilis vltima species, vltra quam non sit factibilis à Deo perfectior, nec à Deo cognoscitur, quia quod possibile non est, nec est cognoscibile, quare non mirum est, quod à Deo non cognoscatur, & hæc de tertio libro.

IN QVARTVM LIBRVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

EXPLICATIS principijs intrinsecis rerum naturaliũ, ac generationis eius iam incipit Arist. extrinseca quædam tradere, necessaria tamen, ad motum & conseruationem earum, ex quibus tria explicat in hoc lib. 4. locum, vacuum, & tempus: & locum quidem necesse est cognoscere, ad cognitionem earundem rerum naturalium, & motus eius, quia in eo conseruantur, atq; mouentur. Vacuum verò, quia locus est priuatus corpore; imò apud plures ex veterib. Philosophis locus ipse. Et tandem tempus, quod in priori & posteriori eiusdem motus consistit, & duratio propria eius est, ac naturalium rerũ, quæ mouentur, & in tempore dicuntur esse. In tria igitur membra diuidi potest materia huius 4. libri, quia horum trium naturam, & rationem explicat in eo Aristoteles, loci, vacui, & temporis.

CAPVT PRIMVM, in quo disputatur, quid sit locus.

TEXTVS ARIST.

Similiter autem necesse est naturalem, & de loco, vt & de infinito cognoscere, si est, an non, & quomodo est, & quid est.

Breuis expositio Text.

TRia contendit Aristoteles explicare de loco, an sit, quid sit, & qualis sit: & in hoc primo cap. proponit quæstionẽ, an sit locus, quam, & dubiam reddit disputans in contrarium, vt eam soluat in seqq. cap. Diuiditur autẽ præsens in tres partes. In prima probat locum pertinere ad considerationem Physicam. In secunda, proposita quæst. an locus sit, probat locum esse. Ac tandem in tertia, vt dubiã efficiat quæstionem, probat ex opposito, quod locus non sit.

Probat igitur primò, locum pertinere ad Physicam considerationẽ duplici ratione. Prima, naturalis scientia debet cõsiderare ea, quæ communia sunt reb. naturalibus per se ad eam pertinentibus, sed locus conuenit omnib. reb. naturalibus; ergo consideratio eius pertinet ad naturalem scientiam. Minorem probat autoritate omnium Philosophorum asserentium, quod res omnes naturales sint in loco. Secundò probat, quia per se pertinet ad naturalem Philosophum agere de motu, sed motus omnium communissimus, & notissimus est localis, qui non potest fieri naturaliter, nisi in loco, ergo consideratio loci naturalis erit. Quo supposito, tria ait esse à naturali Philosopho considerandà de loco; an sit, quomodo sit, hoc est, qualis sit, & quid sit. Quæstio autem qualis sit, ad quæstionem quid sit reducitur,

dicitur, quia non est aliud quàm quærere, an locus sit substantia, vel accidens, vt Auerroes & Themistius docent.

2 Quæstio igitur proposita capite præsenti est, an locus sit. Arguit in secunda parte capitis, ad probandum locum esse duplici argumento. Primò, quia sicut mutatio secundum formas duxit homines in cognitionem materiæ, quia in eadem materia sibi succedunt diuersæ formæ, ità ex successione corporum in eodem loco deueniendum est in notitiam eiusdem loci. Sed euidens experientia docet in eodem loco, in quo nunc est aqua, tanquam in quodam vase, postmodum subintrare aerem; ergo necesse est concedere locum esse in rerum natura, & esse distinctum à corporibus successiuè in eo existentibus. Secundò, quia eadem experientia cognoscimus grauia corpora, vt lapides, & ligna, quasi naturali impetu tendere deorsum, vt ibidem conseruentur, & leuia sursum, vt ignis & aer; ergo euidēs est locum esse, & quasi quandam virtutem attractiuam habere, per quā quodammodo attrahit ad se corpora.

Sed in tertia parte arguit pro opposita, probare contendens locum non esse, vt sic dubiam efficiat quæstionem. Argumentum autem sic procedit. Si locus est in rerum natura erit res sensibilis habens trinam dimensionem, longitudinis, latitudinis, & profunditatis, quia talis debet esse ad recipiendum intra se corpora sensibilia trinæ dimensionis: erit igitur corpus, quia trinam dimensionem non habent, nisi corpora, sed repugnat esse corpus; ergo non erit aliquid in rerum natura. Minorem sic probat, locus & corpus in eo existens simul sunt; ergo si locus est corpus, erunt simul duo corpora, & se penetrabūnt, quod patet esse impossibile cum penetratio corporum naturaliter sit impossibilis.

CAPVT SECVNDVM, quo disputatur, quid sit locus.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem aliud quidem secundū se, aliud verò secundum aliud dicitur, &c.

Breuis expositio Text.

Postquam quæstionem primam proposuit Aristoteles, an locus sit in rerum natura; eamque dubiam fecit disputans in fauorem vtriusque partis, proponit iam secundam nempe, quid sit locus, & eodem modo dubiam reddit quæstionem: pro vna parte probans, quod locus sit materia, vel forma; & pro alia, quod nec materia, nec forma sit, & hoc est intentum capitis, & hæc diuisio eius in duas partes. Quæstio igitur proposita est, quidnam locus sit, materia, vel forma, aut quid aliud. Vt autem intelligatur, annotat locum esse duplicem, communem, & proprium, vel particularem. Locus communis est, sub quo multa continentur corpora, vt concauum lunæ dicitur locus communis omnium corporum sublunarium, quæ sub eo continentur. Locus verò proprius, aut particularis, qui vnum, vel alterum corpus continet, vt aqua circundans arborem, dicitur locus proprius eius. Hoc igitur supposito, probat Aristoteles locum esse formam, & deinde probat esse materiam; & quod sit forma, ita probat. Locus continet locatum; ergo est terminus eius, quo circunscribitur, ita vt nihil eius extra locum sit, sed totum sit intra eum: sed forma se habet respectu materiæ tanquam terminus, quia cum sit actus, quasi determinat potentiam eius ex se indifferentem ad omnes actus, ita, vt ad alium actum non se 3

In secunda parte proponit hoc dubiũ, an dicatur aliquid esse in semetipso, vel necesse sit, quod quidquid est in alio, sit tanquam in aliquo à se distincto. Pro cuius solutione annotat tribus modis intelligi posse, quod aliquid sit tale, nẽpe per se primò, per aliud, & per accidens. Per se primò tale dicitur, si secundum se tale sit, & non secundum aliquam partem, aut secundum aliquod accidens, vt homo dicitur substantia. Per aliud verò tale dicitur illud, quod ratione alicuius partis tale est, quo pacto dicitur homo sciens, vel sapiens, quia scientia, vel sapientia in anima sunt, quæ est pars hominis. Per accidens tãdem dicitur aliquid tale, quia ratione alicuius accidentis sibi id conuenit vt Socrates dicitur candidus, quia cãdor recipitur per se primo in superficie sibi inhærente, & ratione superficiei eum denominat. His suppositis, dubio proposito respondet tribus conclusionibus. Prima est, aliquid dicitur esse in seipso per aliud, hoc est per partem, vt totum hoc, nẽpe, amphora vini dicitur esse in seipsa per vinum, quod est quasi pars eiusdem totius, & est in amphora, à qua continetur vinum. Secunda conclusio, nihil potest esse per se primò in seipso tanquam in continente, aut tanquam in loco. Probat, quia nullo modo ex enumeratis, quibus aliquid dicitur esse in alio, conuenit per se primò, vt constabit eos omnes consideranti; ergo non potest esse verũ, quod aliquid sit in seipso primo. Tertia conclusio, repugnat, quod aliquid dicatur per accidens esse in seipso tãquam in loco. Probat, quia si hoc esset verum, sequitur duo corpora simul esse in eodem loco, quod constat non posse fieri, nisi per penetrationem naturaliter impossibilẽ. Probatur consequentia exemplo amphoræ, nam si dicatur, quod totum hoc, nempe amphora vini est in seipso tanquã in loco, ratione vini, quod est quasi accidens eius, sequitur in eadem amphora duo esse, videlicet vinum, & amphoram ipsam, quæ cum sint duo corpora, erunt in eodem loco, quod non potest fieri nisi per penetrationem.

In tertia parte capitis colligit ex dictis, soluta esse duo illa argumenta, qui bus probabatur locum esse materiã, vel 7 formam, nam cum nihil possit esse in seipso tanquam in loco, primò, & per se, sed esse in loco sit esse in aliquo à se distincto, & quasi extrinseco, sequitur locũ non esse materiam aut formam corporis, quia vtraque est ei intrinseca.

CAPVT QVARTVM, quo definitur quid sit locus.

TEXTVS ARIST.

Hæc igitur sunt dubitata, quid autem sit locus hic vtique fiet manifestum, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum huius capitis est assignare definitionem loci. Diuiditur autem in tres partes. In prima enumerat Aristoteles quinque proprietates loci, vt ex eis melius possit natura loci cognosci, & eius definitio assignari. In secunda quatuor annotat necessaria ad inueniendam definitionem loci. Et in tertia tandem ex eis, quid pro genere, quid etiam pro differentia in definitione ponẽdum sit, colligit; integramque definitionem constituit, probans talem debuisse assignari, vt 8 exacta foret.

Notum est essentiam rerum per proprietates nobis notiores cognoscendum esse à posteriori, propterea Aristotel. ad inuestigandam naturam, atque definitionem loci præsupponit quinq; proprieta-

10 His suppositis procedit ad inuestigandum illud, quod pro genere debet poni in definitione loci, hac diuisione. Secundum ea, quæ de natura loci admittuntur ab omnibus, non potest locus esse nisi vnum ex his quatuor, nempe forma, aut materia corporis, aut spatium inter latera continentis inclusum, vel vltima superficies eiusdem corporis continentis tangens locatum, illudq; circumscribens sed non est aliquod ex trib. ergo erit quartum. Minorem probat, quantum pertinet ad formam, nam forma est quasi terminus corporis intrinsecus, & hoc modo dicitur illud continere, quia non est diuisa ab eo, sed locus debet continere, tanquam aliquid diuisum à corpore, & illud extrinsecè tangere, & circumscribere; ergo forma non est locus, sed nec materia propter eandem rationem, & quia materia non propriè continet formam, vel compositum, sed ab eis potius continetur. Probat tandem, quod locus non sit interuallum illud vel spatium, quod est inter latera continentis, in quo recipitur corpus, vt interuallum inter latera vasis, in quo recipitur aqua. Nam licet plures ex antiquioribus Philosophis posuerint locum esse hoc interuallum, vel spatium, sed falsum hoc est, quia inter latera vasis nihil aliud reperitur præter dimensiones locati, quas si omninò separaueris, vacuū remanebit spatium illud, vel interuallū, confictæ ergo sunt tales dimensiones, sine aliquo fundamento. Vnde sequitur, quod si locus non potest esse aliquod illorum trium, quartum esse debeat, nempe vltima superficies corporis continentis, & hæc erit ponenda pro genere in definitione loci.

11 Differentia autem colligenda est ex eodem motiuo, quo adducti sunt illi Philosophi ad ponēdas dimensiones illas inter latera corporis continentis, tanquam locum omnium corporum sibi succedentium intra illas, illis verò semper manentibus, & nunquam motis, motiuum autem eorum fuit, quod locus debet esse immobilis, nam si immobilis non sit, nec poterit terminare motum localem, quia terminus debet habere esse fixum & immobile. Et ex hoc colligit Aristoteles propriam differentiam loci esse immobilitatem, & ideò integram eius definitionem talem esse debere. *Locus est terminus primus corporis continentis immobilis.* Primum terminum corporis continentis vocat superficiem eius vltimam tangentem locatum, eumque circumscribentem, & continentem, ac primò, id est, proximè terminantem, nam vltima superficies eius est, quæ primò ponit terminum eidem locato, vt sic eam attingat, quod extra eam non egrediatur, sed intra eam contineatur totum, quare sic solet iam in schola definiri. *Locus est vltima superficies corporis continentis immobilis.* Per superficiem corporis continentis censetur exclusum interuallum illud, seu spatium aut dimēsiones inter latera corporis continentis, quas pro loco posuerunt antiqui. Et per immobilitatem excluditur vas à ratione loci, quia licet per vltimam superficiem propriam circumscribit aquam vel aerem intra se receptum, transferri tamen potest de vno ad alterum locum, vt per se est manifestum & ideò non est immobilis, nec ei conuenit definitio loci: locoque sic definito optimè conueniunt omnes proprietates loci assignatæ.

CAPVT QVINTVM, quo ostenditur, quo modo res quæcunq; sit in loco.

TEXTVS ARIST.

Cui igitur corpori est aliquod corpus extra, &c.

Breuis expositio Text.

12 INtentum Aristotelis cap. præsenti est, ostendere, quod omnibus corporibus sublunaribus conueniat esse in loco, & quo etiam modo singulis sit concedendus locus. Diuiditur autem in duas partes. In prima hæc duo explicat, & in secunda argumētis in primo, & secundo capite propositis contra existentiam loci, & naturam eius, respondet.

Vt autem explicet, quonam modo singula corpora sint in loco, præsupponit duo. Primum est, ei solum conuenire esse simpliciter in loco, quod circunscribitur ab alio corpore, quare si aliquod corpus detur non circunscriptum alio, non diceretur esse simpliciter in loco. Vt si imaginemur aquam non circunscribi aere, non diceretur esse simpliciter in loco, nec moueretur secundum se totam, ita, vt vnum locum desereret, & acquireret alium, sed solum secundum partes intra eundem locum. Præsupponit secundò duobus modis contingere, quod aliquid sit in loco, potentia & actu. Actu dicitur esse in loco illud, quod actu diuisum est ab alio corpore, à quo circunscribitur: vt lapis dicitur esse actu in loco, quia ab aere, à quo actu circunscribitur per vltimam eius superficiem, actu quoque diuisus est. In potentia verò dicitur aliquid esse in loco, quod non est actu diuisum ab alio, à quo per continuationem cum eo dicitur contineri, sed diuidi potest, & sic diuisum potest ab eodem circunscribi. Et hoc modo asserit quamlibet partem aquæ, vel alterius corporis esse in alia tanquam in loco, quia continetur ab illa per continuationem, & ab ea diuidi potest, & circunscribi, quod est posse esse in loco, sed actu non esse.

13 Sed adhuc esse in loco dupliciter contingere ait, per se, & per accidens. Illud est per se in loco, quod per se potest moueri motu locali, vel motu augmentationis, cui constat coniunctum esse motum localem, quia, quod augetur ad maiorem locum occupandum se extendit, quod nō potest fieri, nisi per motum localem, motus autem localis per se terminatur ad locum, & ideò per se dicitur esse in loco illud, quod his motibus mouetur, per accidēs verò in loco dicitur esse illud, quod est in alio existente per se in loco actu, vel potentia: Vt anima dicitur esse per accidens in loco actu, quia est in corpore existente actu in loco per se, & vltima sphæra siue vltimum cœlum, supra quod non est aliud, dicitur esse in loco per accidens, non actu, sed potentia, ratione suarum partium, quarum quælibet est per se in potentia in loco; & si diuidatur à cæteris erit in loco per se actu. Sed ita vltimam sphæram esse in loco ait per accidens, vt ipsa sit locus omnium aliorum corporum inferiorum, quia omnia continet, omnia circunscribit. Hoc tamen de loco communi remoto intelligendum est, non de proprio, aut particulari, vel proximo, cum notum sit vltimum cœlum non proximè circunscribere omnia corpora sub se contenta, nec in particulari, sed remotè tantum, vt locus omnibus communis, sub quo continentur.

His suppositis asserit, omnibus corporibus vno, aut alio modo deberi locum, omniaque vno, aut alio modo in loco esse. Sic tamen esse loca naturalia distributa, ordinata, & disposita à natura inter præcipua corpora, ex quib. mundus componitur qualia sunt corpora cœlestia, & elementa, vt vltima superficies superioris sit locus inferioris proximè sub se contenti, vt vltima superficies aquæ circundans terram locus naturalis eius sit. Vltima superficies aeris locus naturalis 14

aquæ

aquæ. Vltima ſuperficies ignis locus naturalis aeris. Concauum lunæ locus naturalis ignis, & cœlum lunæ à ſuperiori alio cœlo circunſcribi tanquam à proprio loco, ſicque de cæteris vſque ad vltimum, quod cum à nullo alio corpore circunſcribatur, non dicitur eſſe actu in loco, ſed ſolum in potentia, vt explicatum eſt, cætera verò corpora particularia in eiſdem elementis, aut eorum partibus continentur tanquam in proprijs locis.

In ſecunda parte capitis oſtendit ſoluta eſſe argumenta omnia à ſe poſita in 1. & 2. capite contra exiſtentiam loci, & naturam eius. Nam cum locus non ſit corpus, ſed vltima ſuperficies continentis corporis, non ſequitur ex eo, quod locus ſit duo corpora ſe penetrare, & cum ſit terminus extrinſecus locati, non ſequitur, quod ſit forma eius. Et tandem cum non ſit interuallum, vel ſpatium inter latera continentis exiſtens, in quo recipiuntur corpora, non ſequitur, quod ſit materia; ſicq; ad alia argumenta, reſponſum eſt.

TRACTATVS DE NATVRA LOCI.

QVAESTIO PRIMA.

An locus ſit vltima ſuperficies corporis continentis, vel interuallum, quod eſt inter latera eius.

45 Quæſtio hæc ad primam particulam Ariſto. definitionis pro genere poſitam pertinet, qua dicitur locum eſſe. *Vltimam ſuperficiem corporis continentis.* Quærit autem titulus, an ita ſit, quod locus ſit ſuperficies, vel interuallum, quod eſt intra latera eiuſdem corporis continentis. Vt autem eum explicemus, vnum eſt notandum, videlicet in vno ex quatuor neceſſariò ponendam eſſe rationem loci, vt Ariſtot. docuit 4. cap. huius libri. Nam vel eſt materia, vt videtur poſuiſſe Plato; vel forma, vt alij ex antiquioribus Philoſophis, aut interuallum, quod eſt inter latera corporis continentis, vel denique extremum eiuſdem corporis continentis, per quod tangit locatum, quod eſt vltima ſuperficies eius, nemo enim quicquam aliud excogitauit, in quo ponenda eſſet ratio loci. De duobus autem primis non loquitur titulus quæſt. quia cum materia, & forma ſint partes eſſentiales, tam corporis continentis, quam contenti, meritò excluduntur à ratione loci, qui ex communi modo ſentiendi & loquendi omnium Philoſophorum quid extrinſecum eſſe debet reſpectu locati, paſsim ab eo recedentis per motum; ſolum ergo de duobus alijs inquiritur, nempe de interuallo, quod eſt inter latera continentis, & de vltima ſuperficie eiuſdem continentis, in quonam horum duorum ponenda ſit ratio loci.

Et prima opinio fuit multorum Philoſophorum aſſerentium locum eſſe interuallum illud, ſeu ſpatium, quod videmus inter latera corporis continentis, 16 vt ſi aquam, & aerem excludamus à vaſe, & quodcunque aliud corpus ab eo contentum, remanet inter latera eius ſpatium illud aut interuallum, quod àqua, vel aer occupabat, hoc igitur aſſerunt eſſe locum, ſed nõ conuenit inter ſic opinantes, quidnam ſit interuallum hoc, tribus

autem modis fuisse explicatum à diuersis asserit Simplicius in digressione de loco, quam fecit super 4. lib. Physic. Aristot. Primo modo illud explicuit Proclus dicens, quatuor conditiones habere: est enim corpus inanime, indiuisibile, immobile, & immateriale, corpus quidem, quia locus æqualis esse debet locato; æqualitas verò non est, nisi inter corpora: indiuisibile verò vocatur, non quod partibus careat, sed quia partes eius non possunt inter se separari, alioqui si separarentur, daretur vacuum inter vnam, & alteram, & eadem ferè de causa vocatur immateriale, quia cum ex materia procedat diuisio, si indiuisibile est, ita se habebit, ac si careret materia. Inanime etiam dicitur, quia dimensiones istæ, quæ vocantur interuallum, non habent esse naturale, & ideò, nec sunt vitæ capaces. Et tandem vocatur immobile, quia immobilitas intrinseca debet esse loco, siue in his dimensionibus ponatur, siue in quocunque alio, vt euidenter probat hæc ratio. Si locus moueretur, cũ motus localis terminetur ad locum, sequeretur locum moueri ad locum, eumque acquirere per motum, & ita loci daretur locus, & esset procedendum in infinitum, quod est absurdum. Itaque Philosophus iste interuallum hoc putat esse dimensiones quasdam, hoc est, corpus habens trinam dimensionem, non in sola quantitate consistentem, sed etiam in substantia verè materiali fundatam, non tamen habentem modum materialem.

17 Alij verò, vt Chrysippus, & Epicurus, quos citauit Themistius in Commentarijs huius loci, atque etiam Academici, quos citauit Albertus Magnus ibidem, spatium hoc, vel interuallum solas dimensiones quantitatiuas habere dixerunt, in quo sensu locum esse interuallum ex professo defendit Galenus, vt testantur Simplicius, atque Themistius textu trigesimo sexto huius libri, & post Galenum Philopon. ibidem acerrimus defensor eiusdem interualli aduersus doctrinam Aristot.

Alij denique, vt testatur Auicenna 2. lib. suæ sufficientiæ, capite sexto, dixerunt interuallum hoc nihil positiuum esse, sed purè priuatiuum, nempe vacuum quoddam, in quo recipiuntur corpora, vel quod corpora illud ingressa replent, & postmodum dimittunt per motum, & ab alijs corporibus succedentibus replentur: vnde isti locum non posuerunt esse aliquid positiuum, sed purè priuatiuum idem esse dicentes cum vacuo: nihilominus nunquam dari vacuum, quia interuallum illud semper repletum est vno, aut alio corpore.

Conueniunt igitur hi omnes Philosophi in eo, quod non admittunt locum Aristot. pro vltima superficie, sed dicunt 18 esse illud interuallum diuersis modis ab eis explicatum, ideò argumenta, quibus hanc sententiam de interuallo probant, duplicia sunt: nam quædam contendunt probare, quod locus non sit vltima superficies, vt tenet Aristot. alia verò, quod sit interuallum, ex quibus vnum, aut alterum proponemus, & sit primum contra sententiam Aristotelis. Corpus naturale per se est in loco, in quantum habet trinam dimensionem; ergo locus debet habere trinam dimensionem, sed superficies duas tantum habet longitudinis, & latitudinis; ergo non potest esse locus, sed interuallum potius erit locus trinam habens dimensionem. Probatur prima consequentia, nam cætera per se patent. Locus debet esse æqualis locato, sed æqualitas solum reperitur in corporibus eiusdem mensuræ; ergo necesse est locum esse corpus trinæ dimensionis, & non potest esse superficies. Quod etiam potest probari secundò, quia locus immobilis ponitur

ponitur ab omnibus, sed vltima superficies corporis continetis mouetur ad motum eiusdem continentis corporis, vt patet de superficie aeris circumscribente turrim; ergo non potest esse locus, sed interuallum potius erit locus, quod immobile perseuerat inter latera continentis, etiam si à corporibus contentis passim abeuntibus deseratur.

Tertiò, locus est id, ad quod tendunt
19 corpora per motum localem, vt in eo conseruentur: sed corpora non mouentur ad vltimam superficiem, nec in ea conseruantur, sed potius ad interuallum vel spatium, quod est inter latera corporis continentis, in quo conseruantur; ergo interuallum potius est locus, quam vltima superficies. Probatur minor, quia ligna, & lapides non mouentur ad vltimam superficiem aquæ, quæ secundum Arist. est locus terræ, sed ad centrũ eiusdem terræ, in quo reperitur interuallum recipiens, & conseruans ea, neq; vltima superficies aquæ, vel alterius corporis habet vllam virtutem, conseruatiuam, aut vllam virtutem, per quam corpori ab ea contento imprimat qualitatem aliquam conseruatiuam, sed virtus hæc in solis corporibus reperitur, & ideò in interuallo, quod verum corpus est, & proinde verus erit locus potius, quam superficies.

Sententia Arist. est locum non esse interuallum, vel dimensiones inter latera continentis, sed vltimam superficiẽ corporis continentis, ita vt locus corporis, quod ab aere circumdatur, sit superficies concaua aeris, per quam tangit, & circumdat connexam eius. Et hanc receperunt antiqui, & Moderni. Interpretes eius, & tota ipsa schola Peripatetica, & nobis videtur omninò tenẽda; ita vt sententia antiquorum de interuallo aut dimensionib. quomodocunq; explicata, omni prorsus careat probabilitate. Probatur tribus arg. aduersus tres explicationes eiusdem sententiæ. Et 1. probat locum non esse dimensiones illas, prout dicunt substantiam compositam ex materia & forma cum dimensionib. quantitatis, quia licet talis substantia sit corpus inanime & indiuisibile in eo sensu, quod partes eius integrantes separari non possunt inter sese, & in hoc etiam sensu immateriale, euidens tamen est, quod cum habeat trinam dimensionem, habeat etiam extensionem partium inter sese, ita vt quælibet sit occupatiua spatij. Probatur euidenter consequentia, quia extensio hæc essentialis est quantitati, & quantitatiuis dimensionibus; ergo repugnat 20
esse sine illa: & si illam habent, occupabunt aliquod spatium, vel ergo idem, quod occupat corpus superueniens in eis receptum, vel aliud distinctum: hoc secundum repugnat, quia cum intra se recipiãt locatum, non possunt ad aliud spatium se extendere; ergo occupant idem spatium, sed duo corpora non possunt occupare idem spatium, nisi per penetrationem naturaliter impossibilem, quare impossibiles erunt tales dimensiones hoc modo explicatæ. Secundò, locus debet esse immobilis apud hos omnes Philosophos, sed repugnat tales dimensiones sic intellectas esse immobiles; ergo repugnat esse locum. Probatur minor, quia dimensiones hoc modo explicatæ, non dicunt solam quantitatem, sed etiam substantiam & corpoream quidem, cum capax sit trinæ dimensionis, sed substantia corporea componitur ex materia & forma, & est ens naturale; ergo habet principium intrinsecum motus; non ergo potest esse immobilis, nec proinde locus.

Probatur deinde, quod interuallum illud pro solis dimensionib. quantitatiuis 21
non sit locus, quia magnitudo hæc trinæ

dimensionis est entitas realis positiua, ergo vel est substantia, vel accidens; nō substantia, quia iuxta hanc explicationem nullam dicunt substantiam dimensiones illæ; ergo erit accidens sine substātia, sed accidens non potest realiter separari à sustantia per vires naturæ, quia cum non subsistat per se, sed sit aliquid substantię, non potest esse in rerum natura, nisi ei inhęrens, quare magnum miraculum reputatur separatio quantitatis à substantia in sacra Eucharistia; falsum igitur est, quod dentur tales dimensiones quantitatiuæ sine substātia, & ideò etiam falsum, quod sint locus. Sed iam posito quod darentur, probatur 2. locum esse non posse, quia locus etiā apud auctores sic explicantes dimensiones debet esse immobilis, sed interuallum illud non potest esse immobile; ergo nec locus. Proba. minor, nam vas plenum aqua dum mouetur, transferuntur etiam dimensiones cum eo, vel non, si transferri negaueris; ergo transfertur aqua sine loco, & ex consequenti in transitu ipso erit in vacuo; si verò dicas transferri, statim sequitur non esse immobiles quia quod de vno in alium locum transfertur, necessariò moueri debet, & ideò immobile esse non potest.

22 Probatur tandem interuallum illud non esse puram priuationem, quia si sit pura priuatio, aut est aliquid, aut nihil, si nihil est, ergo locus etiam nihil erit: si verò dicas esse aliquid, aut est substantia, aut accidens, vt vtrumque probatum est falsum superioribus argumentis. Secūdò, quia pugnat cum natura loci esse puram priuationem; ergo falsa est hæc explicatio interualli. Probatur antecedēs. Primò, quia proprietates loci positiuæ sunt, vt continere locatum, & esse ei æqualem, atque conseruatiuum; ergo impossibile est, quod essentia loci consistat in pura priuatione. Probatur consequentia, quia nihil positiuum potest à priuatione procedere. Secundò, locus, vt ait Arist. aliquo modo est terminus motus localis, ad quem acquirendum mouentur naturaliter corpora, sed priuatio nō potest esse terminus motus localis, qui est aliquid positiuum sumens speciem à termino, nec ad priuationem acquirendam possunt corpora moueri per naturalem inclinationem, quæ est entitas positiua; ergo omni ex parte repugnat interuallū hoc modo explicatum esse locum.

Supposito autem, quod locus non sit interuallum illud, aliquo ex his modis explicatum, nec possit esse materia, aut forma corporis continentis, aut contenti, quia non potest esse pars intrinseca eorum, sed extrinsecum esse debet locato; sequitur esse vltimam superficiem corporis continentis, vt asserit Arist. cuius sententia maximam absque dubio probabilitatem habet. Sed vt melius intelligatur, & arg. contra eam proposita facilius solui possint, duo notanda sunt. Primum est, superficiem duo habere. Primū, quod sit diuisibilis secundum longitudinem, & latitudinem. Secundum, quod sit indiuisibilis secundum profunditatem, ex quibus vnum officium exercere potest circa proprium corpus, & duo alia circa alienum, vel extrinsecum, nam terminus est profunditatis totius corporis, quasi etiam intra se includens, & ideò per eam potest proprium corpus tangere aliud, quia corpora non se tangunt secundum profunditatem immediatè, sed per eius terminum, qui est superficies, aut etiam per puncta indiuisibilia, vt si sint perfectè sphærica, comparata ad perfectè plana. Habet præterea corpus ratione superficiei, quod possit aliud circumscribere, quia circumscriptio non fit secundum profunditatem, sed secūdum latitudinē, per quam habet vnū corpus, quod possit 23

totam

totam profunditatem alterius ambire, & circumscribere, nam per superficiem cõcauam vnius corporis, & connexam alterius ita se tangunt duo corpora, vt illud intra suam concauitatẽ includat totã profunditatem alterius ipsum ambiendo Cuius ratio est, quia cum per superficiem concauam tãgat totam superficiem connexam alterius, tangit quoque illa media totam profunditatem eius per eãdem superficiem connexam terminatã, & quasi in ea inclusam, & ita fiunt contactus, circumscriptio actiua, & passiua continentia duorum corporum per superficies vltimas, aut extremãs vtriusque.

24 Secundò notandum est, æqualitatem duplicem esse, vt annotarunt Comm. & Alber. Mag. 4. lib. Phys. tex. 77. vna est dimensionis, altera continentiæ. Aequalitas dimensionis est illa, per quam vnum corpus adæquatur alteri secundum omnem dimensionem, quam habet, vt si corpus sit, secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Aequalitas verò continentiæ est illa, per quam vnum corpus potest circumscribere aliud, & illud intra se continere, & hæc solum consideratur secundum longitudinem, & latitudinem, per quas tota profunditas corporis circumscribitur, & continetur: vnde fit, ęqualitatem non esse proprietatem loci primo modo sumptam, cum constet reperiri posse inter corpora, etiam si in loco non sint, sed solum est proprietas eius accepta secundo modo. Et ex his habemus vltimam superficiem vnius corporis tangere aliam, circumscribere aliã, continere aliam, & esse æqualem ei, vel, vt proprius loquamur, vnum corpus hæc habere in ordine ad aliud per suam superficiem vltimam, quæ cum sint proprietates loci, per illam verè, & propriè erit locus, & hoc sibi voluit Arist. locũ definiens, quod sit vltima superficies corporis continentis.

Ex his ad primum argum. neganda est cõsequentia, quod locus debeat habere trinam dimensionem, quia non est æqualis 25
locato æqualitate dimensionis, sed solius continentiæ, quam non habent corpora per profunditatem, sed per longitudinem, & latitudinem, secũdum quam possunt se tangere, circumscribere, & continere: vnde per superficiem vltimam, non est alteri ęquale, & locus eius esse potest. Ad aliud, de immobilitate superficiei dicemus, quæst. 3. nunc autem satis est, minorem argum. distinguere, nam superficies mouetur, vt est accidens corporis continentis, non vt est locus formaliter, vt ibidem explicabitur, & ideò potest esse locus.

Ad secundum concessa maiori, distinguẽda est minor, quod corpora non moueãtur ad vltimam superficiem, nam duobus modis considerari hæc potest. Primò, vt condistincta à corpore, in quo est, quo pacto non est locus. Secundò, vt est terminus profunditatis eius eã in se continens, & sic considerata, est locus, quare non mouentur corpora ad illam primo modo cõsideratam, sed vt terminus corporis est, per quem tangit aliud, circumscribit, & continet aliud, & medio contactu, circumscriptione, & continentia communicat ei virtutem, per quam conseruatur, & ideò Arist. non dixit locum esse superficiem tantum, sed superficiem corporis continentis, vt intelligeretur hoc modo sumere superficiem, & hoc modo esse locum, in quo dicuntur conseruari corpora, quia medio contactu, & continentia loci, conseruantur à corpore continente, cuius extremum est locus ipse.

QVAESTIO II.

An vltima superficies corporis continẽtis sit locus formaliter, vel solum ratione materiali.

Vu 4 Sensus

Sensus quęstionis est, an dum locus de-
26 finitur ab Aristo. per superficiem corpois continentis, definiatur per eam tanquam per verum gerus; nam si ita est, cum genus prædicetur formaliter de specie, verum erit, quod superficies formaliter sit locus, vel non nisi tanquam per subiectum eo modo, quod definitur album per corpus, & tunc non erit superficies formaliter locus, sed solum materialiter. Et prima opinio tenet duo esse in loco, nempe superficiem continentem, & qualitatem, seu virtutem conseruatiuam locati. Et primum esse materiale, & quasi subiectum; qualitatem verò quasi formalem, & ideò per superficiẽ definitur locus, tãquam per subiectum, sicut solent cætera accidentia definiri. Ita sentiũt Iandunus q. 4. super 4. li. Phys. Hæc tamen sententiã quantum ad id, quod asserit rationem formalem loci consistere in qualitate conseruatiua locati, non potest esse vera. Nam cum primis ex ea sequitur, quod locus formaliter & essentialiter sit qualitas, & in prædicamento qualitatis collocetur, quod nullus vnquam dixit, sed neque aliquod genus designari potest in illo prædicamento, sub quo ponatur locus: non enim sub habitu, aut dispositione, quia species istæ proprium subiectum essentialiter respiciunt, non extrinsecum corpus contentum, in quo videtur consistere formalis ratio loci, sed neque in genere naturalis potentiæ, nam hoc solum dicit virtutem agẽdi abstrahendo à continentia, vel circumscriptione; de cæteris verò satis est manifestum; ergo non
27 potest locus pertinere ad prædicamentum qualitatis. Secundò, quia virtus conseruatiua non pertinet ad essentiam loci, vt locus est; ergo non potest esse de essentia loci in communi definiti. Probatur antecedens, quia quod est de essentia loci, vt locus est, omnibus locis debet essentialiter conuenire, sed virtus conseruatiua non conuenit omnibus locis; ergo non est loco in communi considerato essentialis. Probatur minor, quia bene potest corpus esse in loco, in quo non conseruetur, sed potius destruatur, & etiam si virtus conseruatiua loci, in quo est, desinat in eo esse, permanere poterit in eo, tanquam in loco: cum possit permanere circumscriptum superficie eius, sicut circumscriptum erat priusquam virtus corrumperetur; ergo virtus non pertinet vllo modo ad essentiam loci.

Propterea Scotus quodli. 11 ar. 4. alio modo defendit eandem sententiam, quod superficies non sit genus loci, aut ratio formalis eius, sed solum materialis, & quasi subiectum; formale verò loci ponit in relatione continentiæ ad locatum, quã vocat extrinsecus aduenientem, atque etiam in relatione distãtiæ ad Polos. Probat hoc arg. Locus ex propria differentia debet esse immobilis, sed non habet immobilitatem à superficie, quæ passim mouetur cum corpore continente, cuius est accidens; sed solum eam habet ab his relationibus continentiæ, ac distantiæ; ergo in his consistit ratio formalis loci, superficies verò materiale quid est.

Sed hæc etiam sententia falsa proba- 28
tur ex eo, quod locum formaliter, & essentialiter in sola, & nuda relatione vna, aut plurib. collocat, nihil ei absolutum tribuens: vnde sequitur in prædicamento ad aliquid per se collocari: quod nullus vnquam dixit, nec verum esse potest, quia proprietates loci non possunt conuenire relationi, sed alicui absoluto cõuenire debent, vt per se est manifestum.

Secunda opinio asserit, superficiẽ pertinere ad rationem formalem loci, tanquam genus, & ideò non definiri locum ab Arist. per eam, tanquam per subiectũ, sed tãquam per genus; modum verò, quo

genus esse posit, sic explicans, quia tribus modis considerari potest. Primò, vt est extensa secundum dimensiones longitudinis, & latitudinis, per quas terminat profunditatem corporis continentis, & hoc modo est secunda species quantitatis. Secundò, pro eisdem dimensionibus, in quantum per eas circumscribit locatum, & hoc modo est alia species quantitatis continuæ distincta à superficie in eodem prædicamento quantitatis. Tertiò, vt abstrahit ab ordine ad corpus continens, & etiam ad corpus contentum, & solum dicit quantitatem continuam extensam secundum longitudinem, & latitudinem, & hoc modo est proximum genus sui ipsius secundum duas considerationes priores sumptæ, nempe ad superficiem, prout est secunda species quantitatis continuæ, & prout est quarta, nempe locus continens locatum. In definitione igitur posita est ab Aristot. sub tertia consideratione, & ideò tanquam verum genus, quod per reliquas particulas definitionis contrahitur ad speciem loci. Ita Tolet. 4. lib Phys. quæst. 4. Quod etiam videntur sentire Soncinnas 5. Meta. quæst. 40. concl. 2. & Sotus quæstione prima super 4. lib. Phys. concl. 4. & Conimbric. ibid. quæst. 1. artic. 2. in quantum tenent superficiem pertinere ad rationem formalem loci. Imò & D. Tho. in 2. d. 12. qu. 1. art. 5. ad 2. vbi ita ait. *Locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis.* Et nos in primis nostris Commentarijs eandem secuti sumus.

29 Sed re melius considerata, non videtur nobis defendenda hæc sententia. Sed duo dicimus. Primum, non distingui specie superficiem, & locum sub genere quantitatis continuæ, vt capite de quantitate in prædicamentis probauimus, sed rationem loci solum addere supra superficiem continentiam locati includentē præsentiam ad locatum, & distantiam ad partes vniuersi fixas. Præsentia autem modus quidam est se habendi ad illud includens respectum quendam secundum dici, & accidentaliter conueniens superficiei, & ideò locus ad speciem eius reducitur.

Secundò dicimus, locum duo includere essentialiter, sicut quodlibet aliud cōcretum accidentale, sed vnum pro materiali, nempe superficiem, & aliud pro formali, videlicet continentiam & circumscriptionem locati, quæ est modus iam explicatus, sicut album dicit corpus sub albedine, & vtrumq; essentialiter in suo gradu, hoc est corpus tanquam materiale & albedinem tanquam formale, & ita definitur locus per superficiem, tanquā per subiectum, & per continentiam immobilem tanquam per formam, sed per vtrunque, tanquā per quid intrinsecum in suo ordine & gradu, vt in omnibus definitionibus concretorum accidentalium sæpè declarauimus. Itaq; ratio loci ponenda est in superficie, tanquam in eo, quod continet, & circumscribit locatum, & cui conueniunt omnes proprietates loci, nō quidem ab intrinseco, & ratione sui, sed modo accidentali: sed quia locus concretum quoddam est accidentale, eam intrinsecè includit, & per eam tanquam per intrinsecum materiale definitur, sicut cætera cōcreta accidentalia definiuntur per subiectum, & potius quam per verum genus. Et ita intelligo D. Thom. & alios auctores citatos pro secunda opinione, qui solum dicunt superficiem intrinsecè pertinere ad locum, & per eam, tanquam per aliquid intrinsecum definiri ab Aristotele; an verò definiatur per illam tanquam per genus, vel tanquam per subiectum, non videntur explicare, sed Toletus solus id explicat.

Quod duplici argum. probatur. Primò 30

quia quantitas continua solum dicit essentialiter proprias dimensiones cum ordine aptitudinali ad substantiam, quam nata est secundum eas extendere; ad alia verò extrinseca solum accidentaliter ordinari potest; ergo cũ superficies sit quædam species quantitatis continuæ, solum dicit essentialiter proprias dimensiones cum ordine ad substantiam, quam potest secundum eas extendere: vnde sequitur accidentale ei esse quemcunque modum, vel ordinem ad aliud corpus, prçter proprium, cuius extremum est: sed esse locũ habet per ordinem ad aliud corpus quod circumscribit; ergo no potest se habere ad rationem formalem eius, tanquam genus ad speciem, sed tanquam subiectum ad formam accidentalem. Secundò, quia vnum corpus specie, aut numero distinctum ab alio non potest essentialiter ordinari ad illud, sed corpus continens distinguitur specie, vel numero ab alio; ergo non potest essentialiter ordinari ad illud, sed accidentaliter tantum, rationem autem continentis habet per ordinem ad aliud corpus, quod continet per propriã superficiem; ergo ratio loci conuenit ei accidentaliter, & ex consequenti superficiei eius, per quam continet, & locus alterius dicitur, quod adeò verum est, ac necessarium, vt multis corporibus repugnet continere, aut circumscribere alia, & ex consequenti superficiei vltimæ eorum, vt patet in corporibus solidis, quibus repugnat continere alia, aut esse loca aliorum, & eodem modo repugnat superficiei eorum: vnde sequitur non conuenire rationem loci superficiei, tanquã differentiam proprio generi, sed solum accidentaliter.

QVAESTIO III.

An locus sit per se, & essentialiter immobilis

Circa hanc quæstionem supponendũ est tanquã certum apud omnes Philosophos, locum esse immobilem, quia 31
siue locum posuerint esse materiam, vel formam corporum, siue interuallum, vel vltimam superficiem corporis continentis, immobilem illum posuerunt. Itaque de immobilitate loci nemo vnquam dubitauit, quia euidenti ratione probatur in motu locali, per quem certum est moueri corpora ad consequendum locum: si autem locus quomodocunque moueretur, hoc est, siue per se, siue ad motum alterius, non posset eum consequi corpus; ergo inclinatio ad locum ex qua mouetur, & motus ipse, per quem eum assequi intendit, frustra essent. Secundò, si locus moueretur, euidenter etiam sequitur moueri corpus, & non mutare locum sed in eodem loco permanere, & ex opposito non moueri, & mutare locum, & vtrumque patet esse absurdum. Probatur consequentia, nam si locus moueretur, vel ad motum corporis, in quo est, vel ad motum locati, quod continet, aut simul cum eo, secum deferret corpus propriũ locum, quem ideò non mutaret, licet verè moueretur localiter. Et si locus per motum transeat, & locatum permaneat, vt patet in arbore existente in fluuio, mutabit locum, & non mouebitur.

Solum ergo potest esse quæstio de modo, quo immobilitas conueniat loco & ratio efficax, quæ dubitare fecit omnes, est hæc. Etiam si ponamus locum esse superficiem vltimam corporis continentis cum Arist. & tota schola Peripatetica nõ videtur esse immobilis, nam bene sequitur, superficies vltima circũscribens corpus est locus eius, sed hæc mouetur; ergo mouetur locus: quare non erit immobilis. Probatur minor exemplo turris, cuius proprius locus est superficies eam circundantis, sed hæc transit, & succedit

alia,

alia, & huic alia in infinitum, ergo mutantur hęc omnia loca, & nullus eorum erit immobilis. Et si dicas superficiem moueri, vt superficies est, quo pacto materialiter solum pertinet ad locum, non tamen moueri, vt continentem locatum, ex qua continentia habet esse locum formaliter. Probatur, etiam, vt continentem moueri, & ideò, vt locum formaliter. Primò, quia continentia est in eadem superficie, & hæc mouetur ad motum aeris in quo est; ergo mouetur etiam cum ea continentia: & consequenter mouetur ipsa, vt continens formaliter, & vt locus formaliter. Secundò, quia aliquando non contingit corpus moueri, & cũ eo aerem vel aquam, à quibus circumscribitur, & eadem velocitate moueri vtrumque, ergo tũc mouetur vltima superficies aeris, quæ est locus permanens in sua continẽtia, & circunscriptione, quia eadem semper est, quæ circumscribit corpus motũ, & in eodem motu ipsum circumscribit, manetque idem locus eodem modo motus, ad locatum, quare vt locus mouebitur formaliter, & non solum materialiter, vt superficies.

12 Hoc arg. adeò est difficilè, vt propter difficultatem eius diuisi fuerint auctores quantum ad modum tribuendi loco immobilitatem Et prima opinio asserit, locum quidem non moueri per se, sed solũ per accidens, ad motum corporis, cuius accidens est, vt superficies aeris circumscribentis turrim mouetur ad motum aeris, in quo est tanquam accidens in proprio subiecto, quia moto subiecto, necessè est mouere omnia eius accidentia, nec solum mouetur locus accidentaliter, sed adhuc hoc modo, non necessariò, sed cõtingenter, quia fieri potest, vt non moueatur moto corpore, sed immotus permaneat, vt patet dum aer existẽs in aula immobilis permanet, exeuntibus corporibus in eo existẽtibus, tanquã in loco, & ingredientibus alijs, & quia isti duo modi immobilitatis videntur cõuenire omnib. accidentib. tertiũ excogitarunt loco proprium, quia locus non mouetur eodẽ motu, quo corpus mouetur ad ipsum, vt locus aulæ non mouetur eodẽ motu, quo mouentur corpora ingredientia ad illum occupãdũ, nec talem motum vllo modo participat; cætera verò accidentia aliquo modo participant eodem motu, quo corpus mouetur ad ea acquirenda: vt albedo extenditur in eodem corpore per eũdem motum, quo corpus mouetur ad ipsam, & quantitas fit maior per eundem motũ argumentationis, quo corpus mouetur ad eam acquirendã: vnde sequitur locũ solũ per accidens moueri, & multo magis per accidens, quam cætera accidẽtia. Ita sentiunt Cõment. super 4. l. Phys. Comm. 41. Iandun. q. 6. eiusdem libri.

Hæc tamen sententia non potest sustineri in doctrina Arist. qui pro vltima differẽtia loci posuit immobilitatem; ergo ex mẽte illius essentialis est loco immobilitas, sed cui essentialiter conuenit aliquid: repugnat oppositum, nõ solum per se, sed etiam per accidens, vt homini, nec per se, nec per accidens potest conuenire aliqua differentia irrationalis; ergo ex mente Arist. non solum per se repugnat moueri locum, sed etiam per accidens. 13
Sed probatur esse falsam, quia eadem inconuenientia illata in principio quæstionis sequuntur, si locus moueatur per accidens, ac si moueatur per se, ergò nõ minus illud es falsum, quam hoc. Probatur antecedens, nam etiamsi locus moueatur per accidens, sequitur corpus immotum permanens locum mutare, & etiam moueri non mutando locum, & tandem nunquam posse cõsequi locum, ad quem mouetur, vt per se est manifestum; ergo apertè falsa est hæc sententia.

Ideò secunda opinio asserit locum esse immobilem, non simpliciter, vel non per identitatem, quo pacto homo est rationalis aut risibilis, sed per æquiualentiam, ita vt licet mutetur hæc, & illa superficies; alia, quæ succedit ei æquiualeat, & ideò reputatur pro eodem loco. Gratia exempli, hæc superficies quæ circundat modo turrim, postmodum mouetur, sed succedit ei alia circundans eandem turrim in eodē situ, & ideò eadem officia exercet circa locatū, quod est ei esse æquiualens, idemq; censetur locus per æquiualentiam, & hinc est, quod nemo asserit turrim mutare locum, sed in eodem permanere, quia eodem modo, in eodem situ & cum eisdem circumstantijs circunscribitur ab hac, & illa, quæ ei succedit, & eundem locum eius vtramq; reputamus
34 per æquiualentiam. Ita Scotus in 2. d. 2. q. 6. artic. 1 §. *Ad quæstionem igitur istam.* Et videtur idem tenuisse D. Thom. in Comment. huius li. lect. 6. Hæc tamen sententia probatur falsa testimonio Arist. & ratione. Arist. enim pro differentia essentiali loci posuit immobilitatem in definitione, sed differentia essentialis conuenit indiuiduis eiusdem speciei per identitatem, & non per æquiualentiam; ergo falsum est, & contra Arist. quod hoc modo, & non illo conueniat loco immobilitas. Probatur minor, quia essentia specifica conuenit necessariò, cuicunq; indiuiduo per identitatem, cum sit idem cum eo, & conuenit etiam ei absolutè, simpliciter, & per se; & nullo modo per æquiualentiam, hoc est, non vt alteri æquiualet, sed quia tale est in se, & per se: vt patet in hominibus & quibuscunq; alijs indiuiduis alterius speciei.

Sed probatur esse falsam. Primò, quia loca, quæ variantur mutatis superficiebus, sunt distincta numero, cum non solùm diuersæ sint superficies, sed diuersæ relationes continentiæ, quas ponit Scotus pro ratione formali loci: quas relationes certum est esse in superficiebus, & cum eis mutari: cum non possint transire de subiecto in subiectum, & verum est de quolibet loco, non permanere, sed transire; ergo verum est quemlibet mutari, & mobilem esse. Quod enim vnus æquiualeat alteri ratione officij, non facit esse idem numero cum eo, sed solum eiusdem speciei; ergo dicere, quod locus sit immobilis per æquiualentiam, & non per identitatem, solum est dicere, immobilem esse in specie, & nō in indiuiduo, quod repugnat, quia repugnat immobilitatē conuenire loco per se in specie, & nō conuenire particularib. in indiuiduo acceptis.

Secun. quia hæc superficies circunscri- 35
bens turrim cum suis respectibus continentiæ, & situs in ordine ad Polos constituit hunc numero locum distinctū à quibuscunq; alijs sibi succedentibus vel non succedentibus, & euidens est mutari; ergo hic locus numero non erit immobilis. Nec tollit distinctionem numericam huius loci ab alijs, quod ei succedat altera superficies continens eundem locatū sub eodem respectu, atq; in eodem situ, quia continentia, & respectus superficiei succedentis numero distincti sunt, sicut & superficies ipsæ numero distinguuntur; ergo sunt loci numero diuersi, etiamsi vnus æquiualeat alteri, & quilibet mouetur; ergo euidens est locum in indiuiduo mobilem esse, etiā si sit immobilis per æquiualentiam. Et etiamsi alius locus non succederet ei, vt per diuinam potentiam fieri potest, erit hic numero locus & mutabitur, sine æquiualentia: quod præsertim necessarium est, quia æquiualentia accidens est sicut similitudo; ergo nō tollit distinctionem numericam eorum, inter quæ reperitur. Gratia exempli, æquiualentia est, quod vnus homo succedat in eodem

eodem officio Prætoris, quod exercebat alter, & solum ponit similitudinem accidentalem inter eos, non tollens distinctionem indiuidualem, nemo enim dicit hunc & alium sibi succedentem esse eundem Prætorem numero, sed numero distinctos, nec dicit Prætorem non fuisse mutatum, quamuis ratione quadam accidentali similitudinis & æquiualētiæ censeantur idem; ergo & loci sibi succedentes numero distincti sunt, & cum quilibet mutetur, nemo negare potest loca in indiuiduo mutari, nec dicere, quod idē numero locus permaneat, licet succedat alter ei similis, & ratione solius accidentalis similitudinis, quam facit æquiualentia, censeatur eundem locum permanere; cum ergo immobilitas sit essentialis loco repugnat conuenire ei in specie, & non in indiuiduo, ideò hæc sententia, quæ ita conuenire ponit, falsa reputanda est.

36 Tertia opinio asserit immobilitatem solum conuenire locis naturalibus elementorum, ad quæ mouentur naturaliter corpora, de quibus constat non posse moueri: quia nec mutari potest ordo constitutus inter præcipua corpora vniuersi, ex quibus componitur. Ita P. Perer. 11. lib. de loco, c. 3. cuius potissimum fundamentum est, quia corpora sunt in triplici differentia, artificialia, naturalia, & Mathematica & primis non debetur locus, vt artificialia sunt, sed propter naturalia corpora, ex quib. efficiuntur: nec etiam Mathematicis: cum à sensibilibus & ideò à loco abstrahant. Solum restant naturalia corpora, quæ duplicia sunt, nempe cœlestia, & sublunaria, & de loco illorum non agit nunc Arist. sed in lib. de cœlo; solū ergo definit hic locum sursum & deorsum, ad quæ mouentur sublunaria corpora. Quæ adhuc sunt in dupli differentia, nam quædam habent determinatum locum, & determinatum motum, per quem in illum tendunt, vt elementa, quæ sic sunt à natura disposita indeterminatis locis, vt superius contineat inferius, & sit locus naturalis eius. Alia sunt corpora naturalia, quæ non habent determinatum motum, nec locum in indiuiduo sed solum in specie, vt mixta, tam viuentia, quam non viuentia, de quib. notum est sursum, & deorsum moueri, non quidem ad locum determinatum in indiuiduo, sed solum in specie, vt pisces, qui per totam sphæram aquæ discurrentes ad varia loca intra illam mouentur, & aues per totam sphærā aeris, lapides quoq; mouentur ad locum infimum, non tamen in indiuiduo determinatum: cum ad varias partes terræ moueri contingat; de locis ergo naturalibus vniuersalium corporum, nempe elementorum solum loquitur Arist. & in his solis immobilitatem requirit, quia ab eis tanquam à proprijs sedib. non possunt recedere; locos verò particulares aliorum corporū: cum determinati non sint, nec oportet esse immobiles, imò nec possibile est immobilitatem eis tribuere, vt conuincit arg. in principio quæst. propositū, quo probatur passim moueri: vnde vanū esse ait, & sine fructu immobilitatem in eis quærere.

Hæc tamen sententia non est ad mentem Arist. nec vera. Prob. 1. quia Arist. de 37
loco naturali in vniuersali disputat; omnem locum naturalem definit per superficiem vltimam corporis continentis, vt sentiunt omnes eius interpretes, tam antiqui, quam Moderni; ergo sicut vltima superficies corporis continentis non coarctatur ad loca elementorum, sed omnib. locis particularib. conuenit, sic etiā immobilitas omnib. debet conuenire. Et Philos. omnes antiqui pro certo tenendum esse docuerunt, omnem locum debere esse immobilē: quod euidenter probant rationes superius adductæ. Nam si

loca particularia mouentur, euidenter sequitur corpus immotum locum mutare, & etiam moueri localiter sine mutatione loci, neq; vnquam posse per motum consequi locum, ad quem ex naturali inclinatione mouetur. Inuestiganda igitur omninò est immobilitas, tam pro locis particularib. quam pro communib. quæ illis conueniat per se & essentialiter, atq; etiam per identitatem, sicut cætera prædicata essentialia, & non per æquiualentiam, vt differentia essentialis posita ab Arist. in definitione omnibus conueniat.

Sed priusquam duas alias opiniones aliorum referamus, refutanda est quædam diuisio loci à quibusdā Modernis inuenta, in locum intrinsecum & extrinsecum; & locum intrinsecum appellant: præsentiam localem, per quam corpus dicitur esse præsens spatio diuisibili, quæ ideò intrinsecus locus vocatur, quia corpori locato inhæret, locum verò extrinsecum vocant vltimam superficiē corporis continentis, aut circunscribentis, quia non inhæret locato, sed extrinseco continenti, & ideò non denominatur ab eo formaliter, sed extrinsecè tantum denominatione. Et locus quidem intrinsecus immobilis est; extrinseco verò difficilè est immobilitatem tribuere, quia præsentia localis corporis ad spatium non variatur, sed desinit moto corpore; superficies verò etiam eo in moto variatur. Hæc tamen diuisio imprimis est expressè contra Aristot. qui cap. 4. huius lib. docet ad essentiam loci pertinere, quod sit diuisus à locato, & extrinsecè eum circunscribens, & ideò docuit non esse materiam & formā, quæ insunt corpori, sed vltimam superficiem illud extrinsecè circunscribentem; ergo doctrinæ Arist. repugnat ponere locum intrinsecum. Et ratione probatur falsa, quia locus & vbi valdè diuersa sunt apud omnes, cum hoc præsentiam locati quasi passiuam importet, & terminus per se sit motus localis, qui per se terminatur non ad locum, sed ad prædicamentū vbi, vt docet Arist. 5. lib. Phys. locus verò extrinsecam, & quasi actiuam circunscriptionem importet, sed præsentia corporis ad tale spatium est vbi, per se acquisita per motū localem; ergo falsum est, quod sit locus intrinsecus; vel si de nomine tantum sit quæstio: improprijssima locutio est, locum intrinsecum eam appellare.

Hac igitur refutata sententia, duo sunt modi dicendi circa immobilitatem loci. 38
prior asserit, locum non esse solam superficiem vltimam corporis continentis, sed præter illam talem distantiā ad partes fixas mundi etiam importare, nempe ad Polos, & ad centrum terræ; & hanc distantiam esse respectum secundum dici, quo completur ratio loci. Et ita loca diuersa, non solum distingui per diuersas superficies, sed per diuersas distantias, sub quibus continent, & circunscribunt locata, quod adeò verum est, vt contingat eandem superficiem numero diuersum, numero locum esse propter diuersam distantiam, sub qua continet idem, vel diuersum corpus, vt superficies aeris, quæ circunscribit turrim, est hic locus numero, erit autem distinctus, si turrim pertransiens aliud circunscribat corpus in alia distantia, imò eadem superficies circunscribens hominem, si cum eo moueatur, erit etiam distinctus locus, quia licet contineat idem locatum, in diuersa distantia illud continet. Itaque locus dicit superficiem continentem cum tali distātia ad centrum, & Polos, & ex vtroq; sumit suam vnitatem, & ex diuersitate cuiuscunq; eorum distinctus est, h.e. variata superficie, vel variata distantia. & locus ita sumptus cum omnibus, quæ ad rationem eius pertinent, omninò immobilis est, quia

est, quia nec per se nec per accidens transferri potest, vel moueri, sed mutata superficie desinit esse idem locus, & est alius, & variata etiam distantia. Ita videtur sentire D.Th. 4. lib. Phys. tex. 41. idem etiam tenet Sotus, quaest. 1. huius lib. Toletus quaest. 5.

39 Sed haec sententia impugnatur à Modernis, quia distantia ad Polos, & centrũ non pertinet ad essentiam loci, nec vllam mentionem eius fecit Arist. agens de loco, & eum definiens; ergo ex ea non potest sumi immobilitas eius. Secundò quia respectus distantiae, aut est relatio secundum dici, aut secundum esse non primum quia relatio secundum dici est de essentia alicuius absoluti; hic verò respectus accidit loco, sicut accidit superficiei. Et tertiò, quia etiam si auferantur Poli, & centrum, remanebunt caetera corpora in eisdem locis; ergo non pertinet ad rationem eorum.

Iidem verò Moderni asserunt duo tantum esse de ratione loci, nempe vltimam superficiem continentem, & praesentiam ad spatium; verum quidem vel imaginarium, & ab vtroq; sumi vnitatem numericam loci, ab hac superficie continente, & ab hac praesentia ad spatium, & quolibet variato desinere esse hunc locum, & mutari in alterum numero diuersum. Locum deniq; cum sua praesentia sumptum immobilem esse, ita vt nec per se, nec per accidens variari possit, sed variata superficie desinere esse hunc locum, & etiam variata hac praesentia.

40 Nostra autem sententia est, praeter superficiem vtrumq; respectum includere locum, praesentiae quidem ad spatium verum vel imaginariũ, & distantiae ad partes mundi fixas, quae sunt centrum, & Poli, veri quidem, aut imaginarij, & indiuiduationem huius, aut illius loci, ex his tribus sumi, nempe ex hac numero superficie, ex hac numero praesentia ad spatium & ex hac numero distantia ad Polos, & vtrumque esse respectum secundum dici, inclusum in ratione loci. Hanc sententiã sic explico, & probo simul, quia impossibile est in sola superficie consistere rationem loci, & locum esse immobilem: cum euidens sit superficiem passim variari; ergo aliquid aliud debet habere locus, ratione cuius simul cum superficie sumpti immobilis esse potest, sed non potest excogitari aliud praeter hos respectus, & eos includere est necessarium, quorum ratione immobilem esse constat; ergo ponendi sunt. Minorem, quod eos debeat includere, sic probo: nam communis locus omnium corporum sublunarium est coelũ, 41 sub quo continentur omnia, & locus iste immobilis est, quia immobilem, atq; inuariabilem dispositionẽ continent praecipua corpora sub eo contenta: loca autẽ particularia, quasi partes sunt huius loci totalis, & spatia imaginaria partialia, partes etiam totius spatij imaginarij sub eodẽ concauo caeli comprehensi, sed partes dicunt ordinem inter sese, & ad totũ; ergo loca partialia sumi debent, atq; distingui in ordine ad totũ locũ, ad totumque spatium, & ad partes eius praecipuas, ex quibus variatur dispositio eius, & quia immobilitas totius praecipuè ostenditur in partib. fixis, quales sunt centrum & Poli, propterea primus modus dicendi asseruit includere locum respectũ distantiae ad illas, sed verè totum ipsum locum, & caeteras partes secundum proprias dispositiones respicit, totum etiam spatiũ imaginarium, & illam quidem partem, circa quam continet respectu praesentiae; caeteras verò respectu distantiae; sic ergo sumptus locus pro superficie cum his respectibus, immobilis est, quia nullo modo variari potest, sed quocunq; variato, variatur locus.

Et arg. contra primum modum dicen-
42 di proposita hoc verbo soluuntur, quia cum loca particularia sint partes loci cõmunis intrinsecum respectum præsentiæ atque distantiæ ad illum includunt, atq; adeò ad partes, non solum veras, sed imaginarias, & tales respectus includit Arist. sub verbo continentiæ, atque etiam sub verbo immobilitatis, quia continentia immobilis non potest sine illis intelligi. Sunt autem respectus secundum dici inclusi in ratione intrinseca loci, tanquam complementum eius, & respectu centri imaginarij, & Polorum sumerētur, si veri deficerent.

Ad argu. verò in principio positum respondeo, quod mutata superficie, nõ mutatur locus turris, sed definit esse, & ei succedit alter; vnde non sequitur locum esse mobilem. Et si dicas: ergo turris mutat diuersa loca immota perseuerans, respondeo aliud esse mutare loca, aliud habere diuersa loca circa illam succedētia, non per mutationem aliorum, sed per desitionem, & primum repugnat sine motu, non secundum. Turris ergo habet diuersa loca, non quæ mutet ipsa, sed quæ circa eam succedant ex eo, quod per trãsitum aeris successiuum, quædam desinũt esse per transitum superficierum, & alia de nouo succedunt per fluxum aeris continuum, hoc autem non repugnat fieri sine motu eiusdem turris, vt consideranti patet.

QVAESTIO IIII.

An omnibus rebus conueniat esse in loco.

43 DVobus modis aliquid est in loco, definitiuè, & circumscriptiuè. Esse in loco definitiuè est determinari ad vnũ aliquem locum, vt per eum definiatur, hoc est, ita sit in eo, quod non vbique, sine commensuratione tamen cum eo, ita vt partes loci non correspondeant partibus locati, sed quasi modo indiuisibili in eo sit, totum in toto loco, & totum etiam in singulis partibus: quo pacto Angelus dicitur esse in loco definitiuè. Esse autem circumscriptiuè in loco est non quomodocunque determinari ad vnum locum, ita vt nõ sit vbique, sed in eo esse per circumscriptionem ab vltima superficie corporis, in quo continetur, ita vt partes superficiei continentis correspondeant partibus corporis, & puncta punctis, & hoc modo sunt corpora in loco. Hoc supposito, res quædam sunt spirituales, vt Deus, Angeli, anima rationalis separata à corpore; aliæ sunt corporeæ, vt corpora cœlestia, & sublunaria. Et de Deo certum est non esse in loco definitiuè, nec circumscriptiuè propter eius immensitatem, quæ à nullo definiri, aut contineri potest: de quo ideò dixit D. Aug. esse vbique sine loco. Corpus etiam Christi, secundum illud esse sacramentale, quod habet in Eucharistia nullo modo est in loco, quia nec circumscribitur aliqua superficie, neque definitur his, aut illis speciebus sacramentalibus, sed ita sub his, vel illis continetur, vt sub alijs, & alijs sit in diuersis locis consecratis, & sub infinitis esse posſit, si infinitæ consecrarentur; Angeli verò, & anima separata in loco sunt definitiuè, quia vbique esse non possunt, & ad certum locum determinãtur, ita vt in eo sint, & non alibi: per quid autem sint in loco, & quonam modo in eo se habeant, non pertinet ad nos, qui de loco naturalium corporum tãntum agimus, sicut de eo solum egit Arist. Theologis ergo relinquenda sunt loca rerum spiritualium, & modus in eo existendi.

Solum ergo restant corpora, quæ in triplici differentia sunt, quædam sunt Mathematica, quæ dicuntur trinam dimen- 44
sionem,

sionem, consideratam tamen sine ordine ad motum, vel accidentia sensibilia, hoc est enim Mathematicas abstrahere à materia sensibili, & his non debetur locus per se, & formaliter loquendo, vt docet expresse Arist. cap. 1. huius lib. tex. 4. quia locus sensibilibus tantum corporib. conuenit; Mathematica verò, vt talia abstrahunt à sensibilib. & ex consequenti à loco. Sed quia realiter coniuncta sunt sensibilib. & solū per abstractionem intellectus ab eis separantur, realiter & materialiter debetur eis locus, quod est dicere sensibilib. deberi, & Mathematicis, non vt talibus, sed vt reipsa sensibilibus coniunctis deberi quo pacto eis tribuit locū Arist. 1. lib. d. gen. tex. 44. Et eodem modo loquendum est de artificialibus, quibus vt artificialia sunt, non debetur locus, sed solum materialiter ratione materiae naturali, cui imprimitur artificialis forma, vt statuae debetur locus ratione ligni, cui materialiter coniungitur, nō ratione artificij. Alia deniq; sunt corpora naturalia quib. per se debetur locus propter naturales eorum dimensiones, sed accidentib. eorum omninò per accidens, excepta quantitate, cui per se primò debetur locus, & eius ratione caeteris.

45 Corpora autem naturalia quaedam sublunaria sunt, vt elementa, quae sic sunt à natura disposita, vt grauia sint sub leuioribus, & ab eis circunscribantur, & ideò propria eorum loca sint: vt ignis est locus naturalis aeris, & aer locus naturalis aquae. Haec verò totam terram circunscriberet, & sub se contineret, foretq; proprius eius locus, si dispositio, quam natura eius postulabat, seruanda esset; sed propter viuentium generationem & conseruationem, quae in terra generantur, vt homines, & animalia, & sub aquis, nec multiplicari nec conseruari possent, factum est à primo agente, à quo disponuntur, & conseruantur omnia, sicut & facta sunt, vt aquae in vnum congregarentur locum (quasi in vtre, vt Regius vates cecinit,) & terra discooperta maneret, & ita possint in ea conseruari, & multiplicari animalia. Et secundū hanc dispositionem terra partim cooperta est aquis; partim verò ab aere proximè circunscribitur, & ideò quasi diuisus est locus eius, & ex duplici, quasi partiali loco compositus; ignis verò (si elementaris datur) proximè continetur sub concauo Lunae, à quo tanquam à proprio circunscribitur loco, & primum coelum à secundo, & hoc à tertio, sicque vsq; ad vltimum, quod apud Arist. est firmamentum, vel coelum stellatum, & ideò appellatur ab eo primū mobile, quod suo motu ab Oriente in Occidens tempore viginti quatuor horarum consumato rapit caeteros orbes, & cogit eos motum in eadem mensura temporis perficere: cū tamen proprij motus singulorum tardiores sint. Sed supra hunc coelum (quod vltimum reputauit Arist.) alterum dari immobilem, à quo circunscribatur, & qui proprius locus eius sit, tenet communis consensus S. Patrum, & Scholasticorum, cum Magistro in 2. d. 15. qui omnes hunc orbem supremum & vltimū, sub quo nullus est alius, empyreum, h. e. igneum appellarunt, non quidem ab ardore, sed à luce, & omninò immobilem, miraq; claritate praeditum, quod fecit Deus Opt. & Max. vt esset sedes & domicilium beatorum, & quasi Regia eius curia, in qua residet, & facie ad faciem eis se ostendit, & sua clara visione beatos facit. De quo dubium esse potest, an sit in loco vel non; sed quia Aristoteles de firmamento locutus est, tanquam de vltimo coelo, supra quod non est aliud & illud mouetur, maior erit ratio dubitandi de illo (ex suppositione, quod esset vltimum,) an sit in loco, vel non.

46 Et est prima opinio Auicennæ 2. li. suæ sufficientiæ, cap. 8. & Alex. vt refert Supplic. digressione de loco, omninò negantium, quod vltima sphæra sit in loco, hoc est, nec secundum se totam, nec secundũ partes. Et probant ex definitione Aristotelis, nam si locus est vltima superficies corporis continentis, cum vltima sphæra nulla circunscribatur superficie alterius corporis, nullo modo erit in loco. Et si eis obijcias moueri localiter, & motum localem esse tendentiam ad locum, & ideò aliquo modo debere esse in loco, negat Alex. motum vltimæ sphæræ esse localem; Auic. verò concedens localem esse dicit, nõ terminari ad locum, sed ad situ.

Secunda opin. est Themist. 4. lib. Phys. text. 45. qui asserit, esse quidem in loco, non tamen sicut alia corpora per vltimã superficiem alterius, à qua circunscribatur, sed ratione superficiei conuexæ inferioris orbis, quam tangit, & ambit ipse per concauã propriam. Itaq; eo ipso quod ambit aliud, & est locus eius, censetur in loco esse.

Gilbertus Porretan. (quem vocant auctorem sex principiorum) alio modo tribuit ei locum, non quidem per superficiẽ alienã, qua circunscribatur, nec per propriam, vt circunscribentem aliud, sed per propriam, in quantum totam profunditatem etiam propriam continet.

47 Auerroes verò, Alphar. & Auenpa. 4. lib. Phys. text. 43. dicunt esse in loco, vt postulat motus eius circularis, qui cum non fit ad locum, sed circa locum, non petit corpus proprium esse in loco, à quo circunscribatur, sed in loco, circa quod moueatur. Et propterea aiunt centrum esse proprium eius locum. Hoc sequitur Perer. lib. 11. cap. 9. & probat, quia motus localis per locum determinatur, specificatur, & distinguitur ab alijs motibus sui ordinis, sed motus circularis specificatur per centrum, & distinguitur à motu recto, qui fit in loco, & ad locum; ergo centrum erit proprius locus vltimæ sphæræ.

Nostra sentẽtia est, quod vltima sphæra non sit in loco actuali vllo modo, hoc est, nec secundum se totam, nec secundum partes, sed solum sit in loco in potentia secundum partes, in quantum pars quælibet diuidi potest à toto, & tali modo diuidi, quod contineat, & circunscribat aliam. Ita expressè Aristot. cap. 5. huius libri D. Thom. in Comment. eius, & quodlib. 6. artic. 3. Ferrar. quæst. 5. huius 4. lib. Herueus quodlib. 10. quæst. 7. & Conimbric. hoc loco. Probatur prima pars nostræ sententiæ hoc argumento, quo refutantur aliæ. Locus est *vltima superficies corporis continentis*, vt definit Aristoteles & recipit tota schola; ergo repugnat aliquid esse in loco, nisi per vltimam superficiem alterius corporis circũscribatur: sed vltima sphæra non circunscriberetur superficie alterius corporis, supposito quod nullum haberet supra se; ergo nullo modo esset actu in loco.

Ex quo infertur primò, falsam esse secundam opinionem asserentem, quod esset in loco per superficiem inferioris orbis ab eo circunscripti. Probatur consequentia, quia ex eo, quod vnum corpus circunscribat alterum, nõ sequitur, quod circunscribatur ab eo; ergo nec sequitur, quod contineatur ab eo, nec etiam, quod sit in eo tanquam in loco, quia esse in loco non est circunscribere alterum, sed circunscribi ab eo. Secundò sequitur falsam esse tertiam opinionem, quod sit in loco per propriam superficiem continentem totam profunditatẽ eius. Probatur consequentia, nam vltima superficies corporis continentis diuisa esse debet à corpore contento, & illud extrinsecè circunscribere, nam propterea Aristoteles probauit locum non esse materiam, 48

neque formam, quia non sunt diuisæ à corpore, cuius partes sunt, sed ei insunt; ergo nec propria superficies corporis locus eius esse potest, præterquam, quod propria superficies corporis necessariò mouetur cum eo; ergo repugnat esse eius locum, cui intrinseca est immobilitas. Tertiò infertur falsam esse vltimam opinionem, quod vltima sphæra sit in centro terræ, tanquam in loco. Probatur consequentia, quia non circunscribitur ab eo. Nec sufficit, quod circa eum moueatur, quia nullus vnquam posuit rationem loci, in eo, quod est circa illum moueri, sed in aliquo alio, quod possit actu habere corpus, etiam si non moueatur. Prima autem opinio solum differt à nostra in eo, quod negat vltimam sphæram esse in loco secundum partes, non in actu, sed in potentia, quod negari non potest: cum expressè id docuerit Aristoteles, & ratio sit manifesta: nam ex eo vna pars integralis corporis non est in altera tanquam in loco, quia cum non sit diuisa ab ea, sed continuata, non potest eam circunscribere, si autem diuisa circunscribatur ab ea, erit (absque dubio) in ea tanquam in loco actuali: sed non implicat contradictionem, quod diuidatur, & diuisa circunscribatur; ergo possibile est, quod sit in ea tanquam in loco actuali; ex quo euidenter deducitur esse in ea tanquam in loco potentiali, & ideò, quod omnes partes cœli sint in alijs tanquam in loco potentiali, vel, & quod totum cœlum secundum partes sit secundum potentiam in loco. Quid autem referat, quod modo isto communissimo, & improprijssimo dicatur vltima sphæra esse in loco. Respondeo, parum, vel nihil referre; sed propter congruentiam quandam assertum est ab Aristotele, nam congruens est quod corpus, quod localiter mouetur, aliquo saltem modo dicatur esse in loco.

Sed non videtur satis esse, quod vltima sphæra hoc modo sit in loco, vt moueatur localiter, nam eo modo requiritur corpus esse in loco, quo mouetur localiter, sed vltima sphæra actu, & simpliciter mouetur localiter, ergo actu, & simpliciter debet esse in loco. 49 Respondeo duplicem esse motum localem, rectum, qui fit de vno loco in alterum ad eum acquirendum; & circularem, qui non fit de vno loco in alterum, nec ad acquirendum locum, sed solum est circumuolutio circa eundem locum, vel punctum loci, & primus motus postulat corpus in loco esse, cum moueatur ad illum acquirendum, ad secundum autem motum impertinens est, quia cum non sit motus ad locum, nec petit quod mobile locum deserat, vel eum acquirat, sed solum, quod in eodem spatio euoluatur: & ideò actu potest moueri vltima sphæra, etiam si actu non sit in loco, imò etiam, si per impossibile non esset in loco secundum potentiam. Et ex hoc soluitur argumentum vltimæ opinionis, cui concedenda est vtraque pars antecedentis, sed neganda consequentia, quod vltima sphæra sit in centro tanquam in loco, ex eo, quod à centro ipso determinetur, & specificetur motus eius: non enim determinatur, vel specificatur ab eo, tãquam à loco, in quo, sed tanquam à loco circa quod: vel quod verius puto, non specificatur ab eo tanquam à loco vllo modo, sed tanquam à puncto, circa quod fit, & id quidem, non tanquam à termino intrinseco, sed omninò extrinseco, nam proprius terminus circularis motus est modus quidam intrinsecus præsentiæ, vel vbicationis, quẽ acquirit mobile, diuerso modo se habens semper in ordine ad centrum.

An vltima sphæra, si daretur mobilis, moueretur secundum se totam, vel solum secundum partes.

50 Dubium hoc tetigit Aristoteles cap. 5. huius libri, an videlicet supposito. quod firmamentum esset vltima sphæra, supra quam non esset alia, & ideò esset primum mobile, moueretur secundum se totam, vel solum secundum partes, eo modo, quod corpus solet moueri secundum aliquas partes quiescens totum in eodem loco. Itaque sensus dubij est, an motus circularis conueniret toti corpori cœlesti, & ideò totum moueri diceretur; vel solum partibus, & ideò non secundum se totum diceretur moueri, sed solum secundum partes.

Et videtur hoc vltimum necessarium propter hoc argum. Vt corpus moueatur localiter, necesse est mutare locum, vel diuerso modo se habere in eodem loco, vel circa eundem locum, sed vltima sphæra, nec mutat locum secundum se totam, nec diuerso modo se habet in eodem loco, sed solum potest id habere secundum partes; ergo non nisi secundum partes mouetur.

Nostra tamen sententia est, quod eodem prorsus modo moueretur vltima sphæra secundum se totam; & secundum partes, sicut nunc mouetur quælibet alia sphæra inferior.

Probatur testimonio Aristotelis cap. 5. huius libri, vbi loquens de motu primi mobilis sub figura, aut exemplo elementi aquæ circulariter mori, ita ait. *Vnde, & si aqua fuerit huiusmodi, partes quidem mouebuntur ipsius, omnis enim est tanquam quod mouebitur, & tanquam non, sic quidem enim tota simul locum non mutat, circulariter autem mouebitur, (partium enim hic locus est) & sursum quidem, & deorsum non.* In his autem verbis tria continentur expresè. Primum, ita se habere vltimam sphæram in suo motu, sicut aqua, si circulariter moueretur; ergo censet ita se habere in suo motu, sicut se habent alia corpora inferiora, quæ se continent circulariter mota, sed de his constat, non solùm secundum partes moueri, sed etiam secundum se tota, ergo idem sentit de vltima sphæra. Secundum, totā sphæram non mutare locum, sed solum partes. Tertium nihilominus totam sphæram moueri, ita, vt non solis partibus conueniat motus circularis, sed etiam toti, quod est secundum se totam moueri. Sed ratione probatur, quia vt totum corpus moueatur circulariter, non requiritur mutatio loci, vel vbi, quia motus circularis non est de vno loco, vel de vno vbi in alterum, sed solum est circumuolutio quædam in eodem loco, vel in eadem præsentia ad spatium, aut in eadem distantia ad centrum; ergo nec aliud requiritur, vt moueatur circulariter secundum se totum, sed primum cœlum ita se haberet, vt per se patet; ergo secundum se totum moueretur. Secundò, quia certum est inferiores sphæras in loco existentes moueri secundum se totas, & non solùm secundum partes, alioqui repugnaret, quod corpus moueretur secundū se totam: sed ita se haberet vltima sphæra in suo motu, sicut se habent inferiores; ergo etiam secundum se totum moueretur. Probatur minor, quia cum motus circularis non sit de loco ad locum, nec ad acquirendum locum, impertinens est, quod corpus sit in loco, vel non, vt circulariter moueatur, sed solum differt vltima sphæra ab inferiorib. in eo, quod illæ sunt in loco, & hæc non; ergo nulla est differentia quantum ad motum circularem, sed eodem prorsus modo se habebunt ad illum, & ita sicut inferiores mouentur secundum se totas, & non solùm secundum partes, ita vltima se haberet, si moueretur.

51 Pro solutione autem argumenti notandum, diuerso modo se habere totum corpus

corpus, & partes eius in motu circulari, nam istæ mutantur de vno loco in alterum, vel certè de vno situ, vel præsentia in alteram, cum pars, quæ nunc est in Oriente, postmodum fit in Occidenti, sed totum, nec locum, nec situm, nec præsentiam, immò nec vbi mutat, nisi solum secundum modum se habendi, quia semper est præsens eidem spatio, & semper est in eadem distantia ab alijs corporibus, sed diuerso modo se habet, quia diuersam habet dispositionem diuerso modo se habentibus omnibus eius partibus. Itaque ex motu partium resultat diuersa dispositio totius, vt totum est, quia totum, vt totum ex omnibus partibus simul sumptis resultat. Totum igitur, vt totum mouetur, & partes, vt partes, & ideò totum secundum se totum, & totum secundum partes: diuersa tamen ratione: nam secundum partes mouetur mutando situm, præsentiam, & vbi partiale, sed secundum se totum nō mutando hæc, sed mutando dispositionē circa hęc, quod est non acquirere nouum vbi, sed nouum modum vbicationis, vel præsentiæ, qui est proprius terminus motus circularis totius corporis. Et ex hoc intelligitur alia differentia inter motum totius, & partium, quod iste quasi mixtus est ex recto, & circulari, nam de recto habet mutationem præsentiarum, de circulari verò eas mutare per circumuolutionem, quod est quasi mutationes earum repetere: idem verò motus circularis, vt est motus totius corporis; nihil habet de recto, sed purè circularis est. Et hoc est, quod Aristoteles asseruit dicens, totum non mutare locum, sed partes, moueri tamen, quia motus non conuenit toti corpori, vt est mutatio loci, vel vbi, sed partibus, toti verò, vt est diuerso modo se habere in eodem vbi.

Ad argumentum ergo neganda est minor, quod tota sphæra non se habeat diuerso modo in eadem præsentia, vel distantia, aut vbi, nam cum omnes eius partes sint in diuersa dispositione, necesse est totum ipsum corpus secundum se totum diuersam semper habere.

QVAESTIO V.

An diuersa corpora possint simul esse in eodem loco.

VT intelligatur quæstio, duplex potentia distinguenda est, naturalis, & supernaturalis & secundum primam procedit quæstio præsens; in sequenti verò disputabitur de secunda. Quærimus ergo, an secundum potentiam naturalem repugnet duo corpora simul esse in eodem loco. Et prima opinio tenet esse possibile: quam tenuerunt quidam ab Alexandro in opusc. de mixtione, & Afernelio secundo libro suæ Philosophiæ citati. Probantque multis experientijs, ex quibus vnam, vel alteram afferre sufficiet, cum eadem sit ratio de cæteris. Amphora enim aquæ plena nummos intra se recipit absque aliqua expulsione aquæ, vt testatur Plinius libro secundo, historiæ naturalis capite sexagesimo secundo, quod non potest fieri, nisi per simultaneam existentiam eorum cum aqua in eodem loco. In vase etiam cineribus pleno tanta recipitur aqua, quanta reciperetur: si vacuum esset; ergo idem interuallum, quod est inter latera eius: occupant simul cineres, & aqua. Sed ratione probatur, quia si hoc repugnaret, maximè, quia quantitas cuiuslibet corporis est occupatiua loci, & diuersa quantitas occupatiua diuersi loci: sed non repugnat plures quantitates occupare eundem locum; ergo nec duo corpora simul in eo esse. Probatur minor. Primò, quia non potest vna 52

quantitas expellere aliam ab eodē loco in aliquo genere causæ; ergo non repugnat plures occupare eundē locū. Antecedens probatur, quia quātitas non est forma actiua; ergo non potest expellere aliam in genere causæ efficientis, & cum existentia in loco non fiat per informationem, aut receptionem vnius quantitatis in alia, non possunt se expellere in genere causæ formalis, aut materialis; quare expulsio erit naturaliter impossibilis, & simultanea existentia possibilis naturaliter. Secundò, quia quodlibet accidens corporeum est occupatiuum loci, & tamen omnia accidentia eiusdem corporis recipiuntur in eodem loco cum ipsomet corpore; ergo poterunt etiam recipi diuersæ quantitates diuersorum corporum.

Secunda opinio est communis, & vera quod non sit naturaliter possibile, duo corpora esse in eodem loco. Probatur testimonio Aristotelis in hoc 4. libr. textu 27. vbi probans, quod nihil possit esse in seipso tanquam in loco, adhuc per accidens, pro magno inconuenienti colligit, ex eo sequi, quod duo corpora essent simul in eodem loco his verbis. *At verò neque secundum accidens contingere, simul enim duo corpora in eodem inerunt.* Et ita etiam sentiunt omnes eius interpretes in commentarijs huius loci. Sed probatur ratione, quia nō possunt duo corpora occupare eundem locum, nisi per penetrationem dimensionum, sed penetratio reputatur naturaliter impossibilis in schola Philosophica; ergo impossibile est etiā naturaliter, quod duo corpora simul sint in eodem loco. Maior manifesta est, quia se penetrare duo corpora, non est aliud, quam simul occupare eundem locum. Minor verò pro certa recipitur ab omnibus, propter naturam quantitatis, quę est extensio partium, & esse occupatiuam loci, ita, vt diuersis partibus eius debeatur distincta pars loci, & hoc est esse radicem impenetrabilitatis, quia eo ipso, quod quantitas est occupatiua loci, nata est etiam impedire aliam ab occupatione eiusdem loci: naturale est igitur vnam quantitatem expellere aliam ab eodem loco, vt videmus in aqua, & aere, & in omnibus alijs corporibus sic se habentibus circa locum, vt illud quod facilius cedit, statim relinquat alteri locum ab eo exiens, quod non esset necessarium, si possent duo simul occupare eundem locum, quare impossibile hoc reputandum est ex natura quantitatis. Vnde pro magno miraculo habetur in sacris litteris, à sanctis Patribus, quotiescunque in eis legitur, quod duo corpora simul in eodem loco extiterint, vel se penetrauerint, vt in natiuitate Christi, & resurrectione eius, ascensuque in cœlum.

53

54 Ad experientias verò in contrariū adductas sic respondendum est, vt amphora plena solum possit recipere nummos, aut retinere sine effusione aquæ, quamdiu sicca fuerint labra eiusdem amphoræ, quibus iam madefactis impossibile est, quidquid Plinius dixerit. Vas autem cineribus plenum aquam in poris recipit, & per receptionem aquæ constipantur cineres, atque exhalatur aqua, & ex vtroque fit, vt ad minorem locum vtrumque corpus reducatur: sicque in eodem interuallo vasis simul recipiantur, non quidē ita, vt easdem partes occupent, sed diuersas. Quod verò tantum aqua infundi possit in vase cineribus pleno, ac vacuo, non facilè crediderim, sed in hac re experientiæ potius, quam authoritati standum est.

Ad argumentum verò neganda est minor, quod non repugnet naturaliter duo corpora, vel duas quantitates occupare eundem locum. Et cum additur neutram posse

posse aliam expellere in aliquo genere causæ, etiam est negandum, quia licet in genere causæ efficientis non se expellant, propterea, quod nemo dixit quantitatem esse actiuam formam, sed vna expellit alteram per naturalem incompossibilitatem formalem, nam licet occupatio loci non fiat per informationem, sed valde similis est in formationi, & ad genus causæ formalis reducitur.

De cæteris verò accidentibus dicen-
55 dum est, non esse occupatiua distincti loci, sed eiusdem cum corpore ipso, & quãtitate eius. Et ratio huius est, quia nec substantiam, nec accidentia corporea, excepta quantitate, habent ex se vllam extensionem molis occupatiuam loci, sed sicut à quantitate extenduntur, sic ab eadem habent esse occupatiua loci. Itaque soli quantitati debetur per se locus, substantiæ verò, & reliquis accidentibus solum ratione quantitatis: & cum vna tantum sit quantas in vno corpore, tantũ est vna ratio occupandi locum, & omnia nata sunt occupare eundem locum ratione eiusdem quantitatis. Negandum igitur est, quod eadem sit ratio de multis accidentibus eiusdem corporis, & de multis quantitatibus, nam cum quantitati ex se debeatur locus, multis quantitatibus plura debentur ac distincta loca, & propterea licet non repugnet omnia accidẽtia eiusdem corporis occupare eundem locum, repugnat tamen diuersis quantitatibus.

Dubium incidens.

An singulis accidentibus eiusdem corporis distinctæ præsentiæ locales, seu distincta vbi correspondeant.

56 De locis iam diximus non correspondere distinctos distinctis accidentibus eiusdem corporis. In quo omnes conueniunt, sed de vbi, vel præsentia ad spatium dubitatum est à Modernis, an tot habeat vbi, totque præsentias res quælibet, quod accidẽtia habet realiter distincta, ita vt vnum vbi, vel vna præsentia correspondeat substantiæ hominis, aliæ quantitati, & qualitati alia, sicque cæteris accidentibus, vel sicut vnus eis locus corrrespondet, quod sine penetratione omnia occupant, pari ratione correspondeat eis vnum, vbi.

Et prima opinio distinguit duplicem præsentiam, vel duplex vbi: vna est quãtitatiua, quæ vocari potest vbi circumscriptiuum, aut circumscriptibile, quam habet corpus per commensurationem cum loco, quæ ideò diuisibilis est, ita vt toti corpori tota correspondeat, sicut toti loco præsens est, & partes partibus eiũ & istæ partibus etiam loci sint præsentes per veram occupationem earum. Aliud est vbi definitiuum, nempe præsentia nõ commensurata loco, ita vt toti correspõdeat integra per commensurationem ad totum locum, & pars præsentiæ partibus rei per commensurationem ad partes loci, quas occupant, sed definita loco, vel spatio, per quam res quælibet dicitur habere vbi, & hoc vbi commune est corporeis, atque spiritualibus, ita vt illud habitura sit substantia, etiam si spolietũr quantitate. Et primum quidem vbi dicũt habere substantiam, & corporea accidẽtia à quantitate, sicut ab ea habent. Secũdum verò non nisi à propria entitate, vt actu existenti. Et ideò primum vbi non multiplicari pro quantitate, & substantia, cæterisque eius accidentibus, sed vnum correspondere omnibus, sicut vnus locus, ita, vt quantitati correspondeat per se primò, & cæteris eius ratione. Vbi verò secundum multiplicari, & ideò tot habere præsentias rem

 quamli-

quamlibet, quot habet accidentia distincta realiter preter ipsummet vbi, vel presentiam, quæ præsens est per se ipsam, & non per aliam præsentiam, alioqui procederetur in infinitum. Nec solum hoc verùm esse in substantia corporea, sed etiam in spirituali: cum iste modus præsentiæ vtrique sit communis. Et ideò vnã habebit præsentiam Angelus, aliam intellectus eius, & voluntas aliam, sicq; de cæteris accidentibus.

Probant primò, quia cuilibet rei existenti extra causas debetur præsentia realis; ergo distinctis rebus actu existentibus per distinctas existentias debetur distincta præsentia, alioqui, si eam non haberet, esset in rerũ natura extra suas causas actu existens, & nullibi, vel nusquam esset, quod patet esse impossibile. Secundò, quia substantia, & quantitas habent distinctas præsentias, ergo eodem modo habebunt distinctas cætera accidentia. Probatur consequentia, quia substantia, & quantitas habent distinctas præsentias, vel distincta vbi, quia habent distinctas entitates reales actu existentes, quarum ratione eis debentur, sed cætera accidentia habent etiam distinctas entitates actuales à substantia, & quantitate, & inter sese; ergo habebunt distinctas præsentias. Probatur deinde antecedẽs, quia si Deus separaret quantitatem à substantia, remaneret substantia præsens, & cum suo vbi, sicut cum sua entitate; ergo habet præsentiam distinctam à præsentia quantitatis, & tandem, quia dum aliquod accidens separatur à substãtia, habet præsentiam per se distinctã à præsentia substantiæ; ergo eandem habebat, dum erat in substantia, cum esset eadem entitas realis extra causas.

58 Hæc tamen sententia singularis est, & nũquam audita in schola, atque etiam contraria doctrinæ Aristotelis, & rationi. Probo primum, quia si tot vbi multiplicantur, quot sunt accidentia realiter distincta, sequitur tot etiam motus locales multiplicari. Probatur consequentia, quia vbi, est terminus proprius motus localis; ergo si pro quolibet accidenti ponitur proprium, vbi, distinctum, tot vbi acquiret corpus, dum mouetur, quod accidẽtia habet, sed acquisitio, vbi, est motus localis; ergo per tot motus locales acquirentur, & ita tot motibus mouebitur homo, quod habet accidentia, quot habet potentias sensitiuas, quod habet species sensibiles in memoria sensitiua, & intellectiua, quod est contra Aristot. 5. lib. Phys. cap. 1. & 2. lib. Topic. cap. 3. loco 24. expresse asserentem, accidentia nõ moueri per se, sed per accidẽs motu subiecti, quia motis nobis mouentur eodem motu, quæ in nobis sunt. Et etiam contra rationem quia cum accidentia non sint entia naturalia, non habent principium motus, quare non possunt proprijs motibus moueri, sed eodem motu, quod mouetur substantia, & id quidem per accidens.

Quod verò sit contra rationem probatur, quia præsentia fundatur in esse rei; ergo secundum modum essendi debetur singulis rebus præsentia: sed accidentia non habent esse per se, sed sunt aliquid substantiæ; ergo nec debetur eis præsentia per se, sed soli substantiæ, sicut certũ est non deberi eis motum per se, per quẽ acquiritur, sed sicut mouentur per accidens motu substantiæ, sic etiam sunt præsentia per accidens præsentia substantiæ quæ eis communicatur. 59

Nostra igitur sententia est, in quacunque substantia non esse, nisi vnicam præsentiam vnicumque, vbi, ei per se primò debitum: in substantijs verò corporeis hanc vnicam præsentiam substantiæ extendi per quantitatem, & fieri circumscripti-

scriptibilem; & ita extensam communicari cæteris accidentibus corporeis. Itaq; non habent distinctas præsentias substantia, & quantitas, sed eandem; in qua mutuam habent communicationem, nam in quantum præsentia definitiua est, conuenit per se substantiæ, & communicatur quantitati, tanquam accidenti eiusdem substantiæ, sed in quantum est localis, vel circumscriptibilis, conuenit primò quantitati & communicatur substantiæ, cæteris verò accidentibus communicatur à substantia secundum priorem considerationem eiusdem præsentiæ, secundum posteriorem verò communicatur eis à quantitate: & eodem modo in rebus spiritualib. dicendum est, vnicam esse præsentiam & vnicum, vbi per se conueniens substantiæ, & per communicationem accidentibus: & sicut vnica est præsentia, & vbi vnicum in re quacunque corporea, & spirituali, ita vnico motu locali mouetur per se conueniens substantiæ, & per se accidens accidentibus.

60 Ad primum argumentum alterius sententiæ distinguendū est antecedens, quia non debetur, præsentia, vel vbi cuicunq; entitati reali extra causas existenti, nisi secundum modum essendi eius; sicut nec debetur motus localis, per quem acquiritur, vel producitur: & cum accidentia nō habeant modum essendi per se, licet sint entitates reales extra causas, non debetur eis præsentia per se, sed per accidens ratione substantiæ habentis modum essendi per se; non sunt ergo per se præsentia, sed per accidens, sicut non habent esse per se, sed in alio. Ad secundum negandum est antecedens, quod substantia, & quantitas habeant distinctas præsentias, sed vnam tantum habent, quæ per se conuenit substantiæ, vt præsentia definitiua est, & per accidens quantitati, vt autem est circunscriptibilis, vel localis, ex opposito, primò, & per se conuenit quantitati, & per accidens substantiæ, aliis verò accidentibus communicatur vtroq; modo per accidens. Ad tertium concedendum est antecedens, quia dum separantur accidentia à substantia, habent modum essendi per se, & ideò debetur eis præsentia, vel, vbi per se, & distinctū ab vbi substantiæ, quod prius eis communicabatur, sicut habent modum essendi separatum ab ea, neganda tamen est consequentia, quod etiam, dum sunt in substantia, habeat propriam præsentiam distinctam à præsentia substantiæ. Quia sicut non sunt per se, sed in alio, tanquam accidentia eius, ita nec debetur eis præsentia per se, sed solum communicatur [illegible] præsentia substantiæ accidentaliter.

QVAESTIO VI.

An per potentiam Dei absolutam possint duo corpora esse in eodem loco.

Prima opinio asserit, implicare contradictionem, & ideò non posse fieri, etiam per potentiam Dei absolutam. 61 Quam vt probabilem defendit Duran. in 4. d. 44. qu. 6. probat tribus argum. quæ ad vnum reduci possunt hoc modo. Si duo corpora possunt esse in eodem loco; ergo etiam duæ partes eiusdem corporis. Probatur consequentia, quia sicut distinctis partibus eiusdem corporis debentur distinctæ partes loci, sic distinctis corporibus debentur loca distincta: ergo non est maior repugnantia in vno, quam in alio, sed repugnat secundum; ergo etiam primum. Probatur minor, quia partes eiusdem corporis ab intrinseco habent, hoc est, ex propria extensione, qua vna est extra aliam, distingui, situ, & positione; ergo repugnat, quod in eodem loco

vnius includantur plures, vt in loco digiti caput,& pedes; nam si hoc posset fieri, possibile etiam esset, vt omnes reducerentur ad locum digiti, & ex consequenti totum corpus in eo includeretur, & tunc pars esset æqualis toti, & in loco minori includeretur maior, fieretque montem posse transire per foramen paruum. Et tandem si duæ partes quantitatis permanentis simul esse possunt in eodem loco, partes quantitatis successiuæ simul esse poterunt duratione. Probatur consequentia, quia sicut permanentes habent intrinsecum ordinem extensionis, & nihilominus possunt habere eandem extēsionem localem, eodem modo licet partes successiuæ habeant ordinem successionis, poterunt esse simul, quod manifestè repugnat, quia eo ipso tolleretur ordo prioris, & posterioris, atque adeò ordo successionis eis intrinsecus; ergo non minus repugnabit, quod partes quantitatis permanentis simul sint in eodem loco.

62 Propterea secunda opinio Scoti in 4. d.49. quæst.16. ad secundum negat etiam posse vllo modo fieri, quod duo corpora simul sint in eodem loco, si vtrumque occupet locum, sed necessarium esse, quod alterum absoluatur ab occupatione loci, & ita poterit esse simul cum alio. In duobus itaque conueniunt duæ istæ opiniones, nam vtraque asserit corpora actualiter extensa in ordine ad locum, nō posse vllo modo esse simul in eodem. Secundò, asserunt, penetrationem corporum, vel dimensionum implicare contradictionem, & ideò non esse vllo modo possibilem.

Sed tertia opinio affirmat per potentiam Dei absolutam fieri posse, quod duo corpora sint in eodem loco, contra primam, & hoc esse possibile, etiam si vtrūque occupet locum, contra secundam, atque etiam contra vtramque, quod in eodem loco se penetrent, quia penetratio dimensionum non implicat contradictionem, licet sit naturaliter impossibilis. Ita D. Thom. multis suæ doctrinæ locis præsertim in 4.d.43.quæst.2.art.2.quæst.3.ad 2.& 4.& super Boetium de Trinitate quæst. de causarum pluralitate art. 3. D. Bona.in 4.d.40. parte 2.art.2.quæst.1. Richard.ibidem art.2. quæst. 5. Pater Suarius 3.part.quæst.54.art.4.disp. 46.sectio.5. & est iam communis in schola, & vera. 63

Probatur ex mysterijs nostræ fidei, imprimis contra Duran.ex mysterio Eucharistiæ, in qua corpus Christi, licet non sit in loco, nec localiter extensus, nec se penetret cum speciebus, simul tamen est cū eis; ergo duo corpora vtcunq; esse simul non repugnat. Quod verò respōdet huic argument. Duran.in 4.d.10. quæstion. 2. numer.14. & 15. Difficile sibi visum esse defendere, quod quātitas corporis Christi simul cum substantia corporis eius sit sub speciebus, & ideò probabiliter defendi posse, quod solum sit corpus Christi in Eucharistia secundum substantiam, & non secundum quantitatem, ad euacuandas difficultates, quæ ex admissione duarum quantitatum simul existentium oriuntur, non solum est periculosum in fide Catholica, sed errori proximum, quia Ecclesia semper intellexit totum Christum, ita integrum, ac est in cœlo cōtineri in Eucharistia, & ita habere sua membra sanctissima, vt caput, brachia, & pedes formata, ac figurata, sicut habebat, dum in hoc mundo nobiscum viuebat, & habet modo in cœlo, quod sine sua quantitate habere non posset. Non est ergo audienda hæc solutio Duran. nec vllo modo probabilis reputanda.

Probatur etiam aduersus vtramque sententiam ex natiuitate Christi, & ex resurrectione eius, nam in natiuitate egressus

greſſus eſt ex vtero virginali clauſo, atque integro permanente, & clauſo ſepulchro egreſſus eſt etiam in reſurrectione, & ingreſſus ad diſcipulos ianuis clauſis. Quæ per penetrationem ſacri corporis cum corpore puriſsimo Virginis, cum lapide ſepulchri, & cum ianuis facta ſunt; ergo nec impoſsibilis eſt penetratio corporum, nec etiam, quod plura ſimul occupent eundem locum, vt probat efficacius teſtimonium D. Pauli ad Hebræos 4. vbi de aſcenſu Chriſti in cœlum ait. *Habentes ergo pontificem, qui penetrauit cœlos Ieſum filium Dei.* Vnde ſequitur admittenda non eſſe, quæ Duran. eiſdem locis reſpondet ad priora teſtimonia, quia pugnant cum communi ſenſu ſanctorum Patrum, vt communi conſenſu Theologi oſtendunt, quibus relinquenda ſunt.

64 Vt autem explicemus, ac probemus ſimul hoc non implicare contradictionem, notandũ eſt, quod ab eſſentia quantitatis, quæ eſt extenſio partium ſecundum magnitudinem, & molem, procedunt duæ iſtæ proprietates, nempe aptitudo occupandi locum, & ineptitudo ſimul exiſtendi cum alia quantitate in eodem loco, aut ſe penetrandi cum ea, quæ ineptitudo vocatur impenetrabilitas formalis, iſtæ autem proprietates non ſunt entitates diſtinctæ ab eadem quantitate, ſed ſola ratione, ſicut proprietates entis ſola ratione ab eo diſtinguuntur, non enim intelligitur, quod ſint potentiæ, vel aptitudines de prædicamento qualitatis ſuperadditæ eſſentiæ quantitatis, ſicut intellectus eſt qualitas ſuperaddita animæ, & riſibilitas homini; quia neque occupare locum eſt agere, vt ad id requiratur ſuperaddita potentia, ſed ſolum ſunt rationes poſteriores conſequẽtes eſſentiam quantitatis, ſicut verum bonum, & vnum conſequuntur entitatem. Actus autem vtriuſque aptitudinis eſt occupare locum, aut actu extendi in eo, & actualis expulſio alterius quantitatis ab eodem loco, & ab his actibus abſolui poſſunt, non tamen ab aptitudine occupandi locum, & expellendi aliam, quia non poteſt intelligi eſſentia quantitatis, quin eam ſequantur aptitudines iſtæ, quæ ſunt proprietates eius, ſicut nec entitas, quin eam conſequantur veritas, & bonitas. Ex quo infero, quod licet à pluribus dicatur, & à nobis aliquando dictum ſit (vulgarem modum loquendi ſequentibus) quod extenſio partium in ordine ad locum eſt proprietas quantitatis, & hæc proprietas ſeparatur per diuinam poten- 65
tiam à quantitate corporis Chriſti in Euchariſtia exiſtentis; proprius tamen, & verius dicitur, actualem extenſionem in ordine ad locum non eſſe proprietatem quantitatis, ſed aptitudinem habendi partes actu extenſas in loco, habere autem actu extenſas actum potius eſſe eiuſdem aptitudinis, quæ eſt proprietas, & ideò accidens eiuſdem quantitatis, & aliaẽtitas modalis diſtincta ab ea ex natura rei, & ab hac actuali occupatione, vel actuali extenſione in loco abſoluitur quãtitas corporis Chriſti in Euchariſtia, & non ab aptitudine occupandi locum, quam in eadem Euchariſtia exiſtens habet, & facilius eſt eandem quantitatem abſolui ab expulſione alterius quantitatis ab eodem loco, quæ expulſio non eſt proprietas quantitatis, ſed actus impenetrabilitatis formalis, quæ eſt proprietas conſequens formalem aptitudinem occupãdi locũ. Nã ſi ab actu prioris proprietatis, quæ eſt aptitudo occupãdi locũ abſoluta eſt quãtitas corporis Chriſti in Euchariſtia, facilius abſolui poteſt ab actu proprietatis poſterioris nẽpe impenetrabilitatis formalis, cuius actus eſt ex-

 pulſio

pulsio alterius quantitatis ab eodem loco. Quo autem modo actus iste expulsionis suspendendus sit, facilè explicatur, quia per solam suspensionem diuini concursus suspendi potest,&per eam suspenditur, & fit, vt vna quantitas non expellat aliam ab eodem loco, sed ab vtraque occupetur simul, quod est se penetrare. Quod autem talis suspensio diuini concursus fieri possit, & per eam suspendatur expulsio actualis, euidens est,quia licet occupatio loci, & expulsio alterius quantitatis ab eodem non procedat effectiuè à quantitate, neque sint actiones eius, sed quasi in genere causæ formalis,

66 hoc est, per incompossibilitatem formalem duarum quantitatum in eodem loco vna expellat alteram, talis expulsio formalis, cum sit aliquid reale, non potest fieri sine concursu efficienti primæ causæ, sicut nec formam informare materiam, vel materiam recipere formam fieri potest sine concursu eiusdem primæ causæ: quare sicut potest Deus suum concursum suspendere, & si eum suspendat, nec forma informabit materiam, neque hæc recipiet formam, eodem modo suspendente Deo suum concursum efficientem necessariò requisitum ad formalem expulsionem alterius quantitatis ab eodem loco, non fiet talis expulsio, sed remanebit vtraque quantitas in eodem loco, eum occupans sine expulsione alterius, & se penetrabunt. Et ecce explicatum, & probatum possibile esse, quod duo corpora sint in eodem loco contra Durand. & occupando illum, & ex consequenti se penetrando sine eo, quod aliquod eorum absoluatur ab actuali occupatione loci, licet non sine eo, quod absoluatur ab effectu expellendi aliud ab eodem loco.

67 Ad argumen. Durand. concedenda est prima consequentia, quod vna pars corporis possit esse simul cum alia eiusdem corporis in loco eius, & consequenter omnes in loco vnius, quantumlibet minimæ, immò,& totum corpus,& mons magnus per foramen acus transire, quod fiet ex eo solû, quod quantitas absoluatur ab actuali expulsione alterius quãtitatis ab eodem loco; & ex eo solum, quod absoluta est quantitas corporis Christi ab actuali occupatione loci suspendente Deo suum concursum ad talem effectum omninò necessarium, factum est, quod tota eius substantia, & tota eius quantitas sit sub qualibet minima parte hostiæ. Neganda tamen est minor eiusdem argum. quod hoc sit impossibile, vel aliquam inuoluat contradictionem: quia non pertinet ad essentiam quantitatis, quod partes eius habeant distinctum situm, & dispositionem in loco, neq; est propria passio eius, sed ad essentiam solum pertinet, habere vnam partem extra aliam inter sese, hoc est, distinctæ magnitudinis, & molis, & aptitudo formalis occupandi locum, ita vt quælibet pars sit apta occupare distinctam partem loci, & expellendi aliam ab ea, proprietates sunt consequentes essentiam quantitatis, actu verò occupare distinctam partem loci, vel actu habere distinctum situm ab alia, atque etiam actu expellere aliam ab eodem loco, vel situ partialis solum est actus eiusdem proprietatis, à quo absolui possunt partes quantitatis, & tota ipsa quantitas, cum talis actus sit entitas modalis distincta ab eadem essentia quantitatis, sine qua esse per diuinam potentiam non repugnat.

QVAESTIO VII.

An idem numero corpus possit esse simul in diuersis locis per potentiam Dei absolutam.

Præsup-

68 PRæsupponit titulus quæstionis tanquam certum, & in quo omnes conueniunt, quod non possit per virtutem naturalem idem numero corpus simul esse in distinctis locis. Cuius ratio est manifesta, quia quantitas est ratio formalis occupandi locum, sed quantitas cuiuslibet corporis est finita, & limitata ad vnum effectum adæquatum sicut cæteræ formæ; ergo solum se extendit ad occupandum vnum locum: intra cuius terminos clauditur : quare non potest plures simul occupare. Solum ergo quæritur, an id possit fieri per potentiam Dei absolutam. Sed duplicem partem habebit quæstio. Prima circa existentiam eiusdem corporis in pluribus locis simul possibilem, vel impossibilem versabitur. Secunda verò circa modum, quo ei conuenirent proprietates, accidentia, actiones, & passiones, ac res aliæ, si per possibile, vel impossibile in diuersis locis poneretur.

Et circa primam partem est prima opinio negans vllo modo fieri posse, quod idem numero corpus simul sit in diuersis locis. Quam sequuntur D. Thom. in 4. d. 10. quæstione prima, articulo primo, & dist. 4. quæstione secunda, articulo secundo, quæstiunc. 3. & ad 4. & 3. part. quæstione 75. artic. 1. ad 3. D. Bona. in 4. d. 44. art. de dote subtilitatis quæst. 1. ad 5. Durand. d. 10. quæstione 1. num. 30. & 31. & quæst. 4. nu. 8. & d. 44. quæst. 6. ad primum, Henric. quodlib. 9. qu. 32. AEgid. quod lib. 1. quæstione prima, & quodlib. 2. quæst. 17. & Theorem. 3. de Euchar. Heru. quodlib. 11. quæstione 13. Dionys. Carthu. in 4. d. 13. quæstione tertia, dub. 1. Capreol. in 4. d. 10. quæst. 1. art. 3. Palud. quæst. 1. Ferrar. 4. contra gent. cap. 68. Probatur duplici argumento. Primò, quia duobus modis aliquid est in loco, circunscriptiuè, & definitiuè, sed vtroq; modo repugnat; ergo nullo modo fieri potest. Probatur minor, quia esse in loco circunscriptiuè est circundari superficie vltima continentis, & intra terminos eius claudi, ab eaque comprehendi, ita vt totum corpus intra illam sit, & nihil extra; ergo repugnat corpus esse in vno loco, & extra illum contineri ab alio. Quod præsertim verum est, ac necessarium, quia cum quantitas sit limitata forma, solum potest habere vnum effectum formalem occupandi vnum locum, sicut albedo solum potest constituere vnum album. Esse autem in loco definitiuè est habere realem præsentiam ad certum spatium definitam, ita vt res dicatur ibi esse, & non alibi; ergo eo ipso, quod in duobus locis existeret simul corpus, neutro definiretur; repugnat igitur esse simul in duobus definitiuè.

Secundò, quia si in duobus locis simul ponatur idem corpus, sequitur contraria prædicata simul ei conuenire, priuatiuè etiam opposita, & quod summum est contradictoria, sed eidem simul conuenire hæc continet manifestam repugnantiam; ergo non minorem continebit, quod simul sit in diuersis locis. Minorem probo, quia in vno loco posset calefieri, & in alio infrigidari, idque in summo gradu; in eodem posset cæcus fieri, & in alio integrum habere visum. In vno esse sanum, & in alio sanitate priuari, in vno demum annihilari à Deo, & non in alio, & ita in vno esse, & in alio non esse.

Secunda opinio est opposita, affirmans posse idem numero corpus simul esse in duobus locis distinctis per diuinam potentiam. Quam tenent Alexand. Alensis 4. part. quæstione vndecima, artic. 1. §. vltimo, & quæst. 41. memb. 7. Scotus in 4. d. 10. qu. 2. Richar. ibidem art. 2. q. 2. Gab. quæst. 1. artic. 2 & lect. 46. super can. missæ. Ochamus quæst. 4. Maior. quæstione 2. Petrus Aliacensis quæst. 5. artic. 2. Adam. 69

q.5.art. 3. Alanus de Sacram.Euchar. cap. 38. Claudius de Saintes repetitione 4. de Euchar. cap. 4. Argent. in 4. d.10.quæst.1. art. 2. Turrianus noster lib.3.de canonib. app.illus.Card. Bellarm.ex nostra Societate,lib. 3.de Euchar.ca.3.& 4.Pater Suarius Tomo 2.disput.48.sectio.4.& ex Modernis multi.

Probatur primò ex mysterio Euchar. ex quo constat corpus Christi non solùm in multis hostijs in diuersis locis simul consecratis esse præsens, sed simul etiam in cœlo; ergo non repugnat idem corpus præsens esse in diuersis locis. Et si dicas possibile hoc esse per simplicem præsentiam, sed per localem repugnare, quia præsentia localis dicit commensurationem cum superficie ambiente, atque etiam formalem occupationem loci, quam repugnat multiplicari. Contra hoc est, quod extensio in ordine ad locum non pertinet ad essentiam quantitatis, sed accidentalis est ei; si ergo eadem quantitas potest habere duplicem præsentiam simplicem, poterit etiam habere duplicem præsentiam localem, quod est esse circunscriptiuè in duobus locis simul. Et ideò hanc opinionem afferunt omninò tenendam esse, quia veritati nostræ fidei multum fauet, & per eam facilè possumus satisfacere argumentis hæreticorum aduersus eam oppositis. Nam si teneamus non repugnare, quod idem corpus circunscriptiuè sit in duobus locis simul, facilius intelligemus verum esse, quod sit in pluribus hostijs per simplicem præsentiam.

70 Sed probatur secundo ratione, quia si id repugnaret, maximè propter circunscriptionem localem, quæ videtur esse comprehensio quædam corporis intra terminos superficiei ambientis, & ita extra illos esse non posse. Sed hoc est falsum; ergo non dabitur vlla repugnantia. Probatur minor, quia corpus Christi est in cœlo circunscriptiuè, & nihilominus non ita coarctatur ad illam superficiem, à qua circunscribitur, neq; sic ab ea comprehenditur, vt extra illam esse non possit: cum constet extra illam esse in hostia consecrata; ergo circunscriptio vnius loci non tollit, quin circunscriptum corpus extra terminos eiusdem superficiei circunscribentis sit; poterit ergo extra illam esse ab alia superficie circunscriptũ, & ita erit simul in diuersis locis circunscriptiuè.

Vtraque opinio probabilis iudicatur, & argumentis vtriusque respondetur.

Nostra sententia est, vtramque opinionem esse probabilem, tutoque 71 defendi posse, neque priorem conuincere repugnantiam, nec posteriorem conuincere possibilitatem, quod satis est, vt liberè quisque possit, quamlibet partem defendere, nec enim requiritur euidentem ostendere repugnantiam, vt defendatur aliquid non posse fieri per potentiam Dei absolutam; nam si talis esset, defendi non posset, cum sit certum, effici posse à Deo per potentiam absolutam, quidquid non implicat contradictionem sed sufficiunt argumenta probabilia, per quæ probetur contradictio, vt probabiliter defendi possit non posse fieri, quia sicut probabile est implicare contradictionem, ita est probabile, quod non sit vllo modo factibile, solum restat argumentis vtriusq; partis satisfacere.

Et primò respondendum est argumentis secundæ opinionis, & ad primum neganda est consequentia, quia ex simplici præsentia, & indiuisibili eiusdem corporis in diuersis locis, non benè infertur duplicem localem esse possibilem, quia specialem continet repugnantiam, quod præsen-

præsentia localis multiplicetur propter commensurationem corporis cum loco, quam dicit essentialiter, commensuratio verò comprehensionem intra terminos loci, ita vt extra illos non possit extendi idem corpus, extenditur autem extra illos, si sit simul in alio loco extensiuè, & ideò repugnat simul esse in duobus. Itaq; extensio in loco, & commensuratio cum eo, non dicit comprehensionem corporis locati intra terminos loci, ita vt extra illos esse repugnet quocunq; modo, sed solum dicit comprehensionem localem, & ideò solum ei repugnat, quod extra locum in quo est, sit per localem extensionē non verò per simplicem præsentiam.

72 Et quod rursus additur, extensionem localem, vel occupationem loci nō pertinere ad essentiam quantitatis, concedendum est, sed nec esse proprietatem eius, effectum tamen formalem huius proprietatis, quæ est aptitudo occupandi locum, & ideò non potest multiplicari. Et si fortè dicatur, multiplicari posse effectum formalem albedinis, si eadem ponatur in duobus subiectis numero diuersis. Respondetur primò, non esse certum, quod in duobus subiectis simul possit inhærere, etiam per potentiam Dei absolutam, sed negari posse, & etiamsi id concedatur, diuersa est ratio de effectu extensionis in loco, nam effectus formalis albedinis: cum sit per inhærentiam in subiecto, à quo indiuiduatur aliquo modo albedo, ab eodem subiecto potest multiplicationem accipere, actualis tamen extensio in loco non est circa locum per inhæsionem, sed solum per commensurationem extrinsecam, & limitatam ad terminos eius, quos egredi repugnat: quare non potest à loco ipso multiplicationem accipere, sed à sola quantitate, quæ cum sit ex se limitata, ad vnum tantum potest se extendere.

Et quod tandem dicitur, oppositam sententiam fauere veritati fidei, negandum est, quia facilius longè est corpus habere simul duplicem præsentiam simplicem, quam duplicem localem, & ideò non est confirmanda hæc veritas ex alio longè difficiliori: quia si ex eo confirmaretur, potius videtur difficiliorem eam efficere ad credendum. Nec etiam videtur vtendum esse hac opinione, ad respondendum argumētis hæreticorum, quia significaretur veritatem nostræ fidei aliquo modo, ei inniti, & argumentis facilioribus non benè responderetur, per aliud magis difficilè, ex quo augetur potius difficultas eorum (si quam habent saltem apparentem) quam minuatur, vel tollatur. 73

Ad secundum constat iam solutio ex primo, & ad formam eius distinguenda est maior, quia extensioni locali corporis in vno loco non repugnat extra illum esse quomodocunque, sed solum per extensionem localem, quia comprehensio extensiua est, & limitata: quare non potest esse, nisi vna vnius corporis, nec maior, quam sit locus, vt probatum est, esset autem maior si ad alium locum simul extenderetur.

Difficultas primi argumenti solum consistit in explicanda ratione existendi in loco circunscriptiuè, ac definitiuè, nā si ita explicari debent, ac in argumento explicantur, conuincit absque dubio manifestam continere repugnantiam, quod idem numero corpus simul sit in diuersis locis vtroque modo. Si verò explicentur alio modo satis probabili, nullam probabit repugnantiam. Itaque esse in loco circunscriptiuè non est sic in eo extendi, & ab eo comprehendi, quod extra terminos loci non extendatur, sed circunscribi loco solum est, quod totum 74

corpus sit in toto loco, & pars in parte, & ita à loco comprehendi, quod nihil locati sit, quod non contineatur intra terminos loci, neque aliquid loci sit, quod non contineat corpus, vel partem eius. Quod verò non egrediatur terminos loci, non pertinet ad circumscriptionem, sed gratis videtur additum. Esse etiam in loco definitiuè solum dicit corpus esse præsens alicui determinato spatio, ita vt non sit vbique, nec esse possit ex proprio modo præsentiæ, quem habet, & ideò, nec Deus est in loco definitiuè, nec Christus in Eucharistia. Quod verò alibi etiam sit, vel non, impertinēs est ad modum essendi in loco definitiuè. Ad formam igitur argumenti negāda est minor, quod vtroque modo repugnet idem numero corpus simul esse in diuersis locis, quia nec esse circumscriptiuè in vno prohibet, quod extra illum non extendatur, sed solum dicit intra terminos eius contineri

75 totum corpus, & singulas eius partes intra terminos singularum partium eiusdē loci. Nec etiam esse in loco definitiuè dicit ita esse ei præsens, vt non sit præsens alibi, sed solum, quod præsentiam determinatam habeat, vt explicatum est; quare nec repugnat circumscriptioni vnius loci ab altero simul circumscribi, nec etiā præsentiæ definitiuæ, alibi esse præsens.

Secunda pars quæstionis.

SEcundum argumentum eiusdem opinionis petit, quonam modo se haberet corpus in duobus locis existens circa ea, quæ possent ei accidere, an videlicet accidentia, aut proprietates, seu mutationes, quas haberet in vno loco, haberet etiam in alio. Circa quod sunt tres opiniones. Prima asserit corpus positum in diuersis locis easdem proprietates, eadem accidentia easdem mutationes habiturū naturaliter. Sed per potentiam Dei absolutam posse habere diuersas, atque etiam oppositas: itaque naturaliter vtrobique calefieret, vel infrigidaretur, ex eo, quod in vno loco pateretur has mutationes, sicque de cæteris. Sed supernaturaliter fieri posset, vt calefieret in vno loco, & non in alio, & simul in diuersis calefieret, & infrigidaretur. Ita Gabr. in 4. d. 10. quæstione 1. arti. 2. & lectio. 46. super can. missæ. Sotus eadem d. & quæst. arti. 5. Marsil. in 4. quæst. 7. arti. 3.

Secunda opinio distinguit proprietates, seu accidentia permanentia, & mutationes transeuntes, & immanentes hoc 76
modo. Si proprietates non distinguantur ex natura rei à corpore, diuidi non possunt in diuersis locis, sed necesse est vtrobique easdem habere; & etiam si distinguētur, habebit easdem naturaliter, quia non depēdent à loco extrinseco. De mutationibus verò immanentibus, quales sunt actiones intellectus, & voluntatis, quæ non dependent à loco extrinseco, & consequenter de qualitatibus per eas acquisitis probabile esse, quod in vtroque loco habebit easdem, de eisdē verò mutationibus, quæ etiam si immanentes sint à loco extrinseco dependent, & aliquid videntur habere de transeuntibus diuersas habere, etiam naturaliter, quia à loco extrinseco dependent, vt videre, & audire. De transeuntibus verò, & terminis per eas productis, naturaliter loquēndo, diuersas esse habiturum in diuersis locis asserit, ita, vt si in vno loco augeatur, & maius fiat corpus, non esse necessarium augeri in alio, vel maius fieri; & si in vno loco infirmum sit, sanum possit esse in alio, atque etiam si moriatur in vno, posse in altero viuum permanere, sed propter naturalem confusionem formarum, & mutationem, quæ ex hoc sequeretur in rebus, facturum esse Deum per nouum miraculum, vt vtrobique easdem mutationes

tiones pateretur, & eosdem effectus omninò susciperet. Hoc solum reputant impossibile omnibus modis, quod in vno
77 loco annihilaretur, & non in alio. Ita sentit pater Suarius 3. part. quæstione 85. disput. 47. sectio 5. & Conimb. hoc loco, & eandem sententiam prius videntur secuti Hugo Victorius 2. lib. de Sacramt. p. 8. capit. 3. Alensis 4. par. quæst. 44. memb. 7. Ocham, & Maior in 4. d. 10. quæst. 4. & Innocentius lib. 4. de misste. missæ cap. 12. Et præcipua ratio eiusdem sententiæ est, quia mutationes istæ dependent à loco extrinseco, & consequenter effectus per eas producti; ergo iuxta loca diuersa, in quibus constitutum est corpus, variari deberent naturaliter, quod verò contrarios effectus, vel formas simul suscipiat idem corpus, non est impossibile; supposito, quod ponetur in diuersis locis per miraculum, licet sit impossibile sine illo.

78 Nostra sententia, duo asserit. Primum est, quod res omnes, vel actiones, & mutationes, quæ dependent necessariò à loco extrinseco, vel in quantum ab eo dependent, variarentur circa idem corpus in diuersis locis simul positum. Secundum ea, quæ non dependent ab extrinseco loco aut spatio, vel in quantum ab eo non dependent, non solum non variarentur, sed implicaret contradictionem variari, & omninò necessarium foret vtrobique ei conuenire. Ita D. Thom. 3. part. quæstione 81. articulo quarto, Scotus in 4. d. 10. quæstione quarta, Bellarminus Tomo secundo controuersiarum libro tertio, capite quarto, & maior Modernorum pars, sed prius declaranda est, deinde probanda. Declaratur autem hoc modo. Res sunt in duplici differentia, quædam absolutæ, quæ conueniunt subiectis, sine dependentia necessariò à loco vel spatio extrinseco, vt calor, albedo; aliæ verò non conueniunt ei, nisi cum necessaria dependentia ab eis, vt locus ipse, & localis præsentia, vel vbi, atque etiam omnes actiones dependentes ex approximatione agentis ad passum, vel obiecti extrinseci ad potentiam. Hoc supposito asserit nostra sententia, illa non variari 79
circa corpus positum in diuersis locis, nec vllo modo variari posse, sed in vtroq; loco necessariò ei conuenire; hæc verò non conuenire ei vtrobique. Probatur primùm, quia corpus in duobus locis existens est idem numero; ergo illa, quæ ei conueniunt absolutè, & sine dependentia à loco, vel spatio, necessariò debent ei conuenire, vbicunque sit. Probatur consequentia, quia vbicunque sit, est idem numero, & independens à loco, quantum ad hæc; ergo vbicunque sit debet habere illa, & oppositum implicat contradictionem. Secundò probatur, quia si hæc diuidi possent, sequitur contradictoria simul eidem conuenire; consequens autem falsum est; ergo falsum est etiam antecedens, quod diuidi possint. Probatur consequentia, nam si diuidi possent, in diuersis locis, posset corpus habere visum, & esse cæcum, & idem numero homo posset simul mori, & viuere: sed mortuus homo non est homo: cum mors fiat per separationem animæ à corpore; ergo simul est homo, & non est homo in diuersis locis: & ita duæ istæ propositiones erunt contradictoriæ. Petrus est homo, Petrus non est homo, quod est falsum. Sed respondent non esse contradictorias, quia contradictoriæ debent esse eiusdem de eodem pro eodem loco, sicut pro eodem tempore, & cum non conueniat vtraque eidem Petro in eodem loco, sed in diuersis, non erunt contradictoriæ, sicut non essent contradictoriæ, si pro diuersis temporibus conuenirent, vt Petrum currere, & Petrum non currere, possunt eidem conuenire pro diuersis temporibus, & ideò non

eò non sunt contradictoriæ. Sed contra
hoc sic arguo. Esse hominem, vel non esse
80 hominem, conueniunt Petro absolutè, &
sine dependentia à loco, nam licet mors
posit prouenire ab aliqua causa, vel a-
ctione extrinseca dependente à tali loco,
& ideò talem actionem non versari cir-
ca Petrum vtrobique existentem, sed in
tali loco determinato, in quo est appro-
ximatus agenti, esse tamen hominem, vel
non esse hominem tribuitur ei ab anima
rationali per informationem indepen-
dentem per se à loco; ergo idem esse non
dependet à loco; dependet tamen à tem-
pore, quia in tempore informat, & in di-
uersis partibus temporis potest informa-
re, & non informare: vnde sequitur non
esse necessarium, quod pro eodem loco
verificentur de eodem subiecto proposi-
tio affirmatiua, & negatiua, vt sint con-
tradictoriæ, cùm sit necessarium verifi-
cari pro eodem tempore.

Quod secundò probatur efficaciter
81 arg. ad hominem, nam idem Moderni cō-
cedunt hoc solum repugnare corpori
in diuersis locis posito, quod in vno anni-
hiletur à Deo, & non in alio, quia ex eo
sequeretur duo contradictoria de eo si-
mul verificari, nempe esse, & non esse:
sed non minus sunt contradictoria esse
hominem, & non esse hominem, quam
esse, & non esse simpliciter; ergo si repu-
gnat verificari simul hæc de corpore, ita
etiam repugnabit simul verificari illa,
nec locum habet solutio eiusdem, vel di-
uersi loci in contradictorijs enuncianti-
bus, quod sit, & non sit; non certè alia de
causa, nisi quia esse, aut non esse non de-
dependet à loco, sed necesse hominem,
vel non esse hominem dependet à loco,
vt probauimus; ergo, nec in his contradi-
ctoriis, enunciantibus esse hominem, vel
non esse hominem, habebit locum eadem
solutio eiusdem loci, vel diuersi, aut si in
his locum habet, & propterea non sunt
contradictoriæ, habebit etiam locum in
alijs, & non erunt contradictoriæ, & ita
sicut potest in vno loco esse homo, & non
esse homo ille, qui in duobus locis pone-
retur simul à Deo, pari ratione poterit
esse, & non esse simul, si in vno annihile-
tur à Deo, & in alio non, quod negant, si-
cut verè negandum est.

Probatur tandem falsum esse, quod
possint diuidi tales formæ, vel talia præ-
dicata circa corpus in duobus locis posi-
tum, quia oppositio priuatiua, ita est im-
mediata circa tale subiectum capax for-
mæ, sicut contradictoria est immediata
absolutè, sed implicat contradictionem,
quod vtrumque extremum immediatæ
oppositionis conueniat simul eidem rei;
ergo non minus repugnabit vtrumq; ex-
tremum priuatiuæ oppositionis conue-
nire eidem subiecto capacitalis formæ
simul, quam vtrumque extremum oppo-
sitionis contradictoriæ conuenire eidem
rei simpliciter. Probatur euidenter con-
sequentia, quia extrema contradictoriæ
solum repugnat simul conuenire, quia
immediata oppositio est, & hæc ratio æ-
que concurrit in vtraque oppositione, cū
vtraque sit immediata; tunc vltra, mors,
& vita, cæcitas, & visus opponuntur pri-
uatiuę circa hominem; ergo non minus
repugnat vtrumque ei conuenire simul
in diuersis locis, quam vtrumque extre-
mum contradictoriæ oppositionis, nem-
pe esse, & non esse. Probatur consequen-
tia, quia sicut extrema oppositionis con-
tradictoriæ, vel oppositio ipsa non de-
pendet à loco, ita nec extrema oppo-
sitionis priuatiuæ, vel oppositio ipsa de-
pendet. 82

Secundum quod asserit nostra senten-
tia est, ea quæ dependent à loco, vel spa-
tio extrinseco, non conuenire eidē cor-
pori in duob. locis posito, sed diuidi pos-
se na-

se naturaliter secundum dispositionem locorum,& eorum, quæ in eis sunt vt cōceditur ab alijs opinionibus, quia per se est euidens, nam quod per se dependet à loco, ex diuersa dispositione eiusdem loci variabile est.

Ad argu. verò secundæ opinionis distinguendum est de dependentia illarum rerum à loco, nam in fieri à loco dependent, non tamen in esse, quod est dicere, fieri earum, quæ sunt diuersæ actiones, passiones,& mutationes, dependere à loco, quia exercētur per contactum, & approximationem agentis ad passum; esse verò, cum absolutum sit, vel absolutè cōueniat rebus, & sine dependentia ab extrinseco, non dependet à loco: vnde sequitur actiones, & passiones, per quas fiunt non conuenire corpori existenti in duobus locis vtrobique, sed in vno tantum; res verò per easdem actiones productæ tanquam independentes à loco necessariò conueniunt ei vtrobique. Et iuxta hanc distinctionem asseruit D.Th. vbi supra de corpore Christi in sacramēto existenti,& in propria specie simul antequam moreretur. Primum, quod flagellari, conspui, & crucifigi, solum ei conueniebant in propria specie,& non in Sacramento; viuere verò, mori, dolere animatum, vel exanimatum esse corpus eius nō potuisse ei conuenire in propria specie, quin ei etiam conuenirent in Sacramento, quia actiones illæ, & passiones dependebant à loco, & agēte extrinseco; isti verò effectus earum, licet dependerēt in fieri, non in esse,& ideò illæ solum cōueniebant ei in propria specie, secundum quam erat in loco,& agere, ac pati poterat, effectus verò ab his non dependentibus in esse, necessè fuit vtrobique conuenire propter idenditatem numericam eius. Ex quo infert, quod si esset Christus in Hostia cōsecrata in triduo mortis, mortuus etiam esset in Hostia, & si in triduo mortis consecrarentur panis,& vinū, diuisus esset Christus sub vtraq; specie; ita vt in Hostia solum esset corpus vnitū diuinæ personæ, & in Calice solus sanguis etiā vnitus; sed in neutra specie esset anima, quia verè tunc erat separata à corpore, licet vnita etiam diuinæ personæ.

83 Nostra itaque sententia asserit, quod si vnum corpus poneretur à Deo in diuersis locis, posset calefieri in vno, & non in alio, sed calor productus vtrobiq; inhæreret corpori; posset etiam calefieri in vno, & infrigidari in alio, sed vtrobiq; ei inesset calor, & frigus, posset in vno amittere visum, per actionem alicuius agentis contrarij circa ipsum & nō in alio, sed vtrobique foret priuatus visu, vtrobique cæcus, posset in vno loco sumere cibum, & eum masticare,& non in alio, sed conuersio substantialis alimenti in sanguinem, & substantiam aliti, & nutritio, atque augmentatio per eandem conuersionem facta vtrobique ei conueniret, & vtrobique fieret maius. Posset tandem in vno loco vulnerari, & occidi, vel morbum contrahere, quo moreretur, & non in alio, sed vtrobique moreretur, sicque de cæteris actionibus, & passionibus, mutationibus, & effectibus iudicandum est, iuxta traditam distinctionem circa quos videtur decipi opposita sententia in eo, quod putat, non solum actiones, passiones, & mutationes diuidi, sed etiam res per eos productas, quia actiones, inquit, per quas producuntur, dependent à loco; ergo etiam res productæ: sed ex dependentia à loco, & diuisione actionum, & passionū, solū sequitur, quod effectus, prout infieri dependeant etiā à loco & prout infieri solum diuidantur, nō tamen secundū esse, in quo cōstat nō depēdere à loco; solū ergo inferrre licet in vno loco calorē fieri, & non in alio, nō tamen.

men, quod in vno, & non in alio loco inhęreat corpori, aut quod in vno loco vulneretur homo, aut mors ei infligatur, nõ tamen, quod non moriatur vtrobique, sicque de cæteris.

84 Et si dixeris, non posse calorem productum Compluti in corpore ab igne ei approximato esse in eodem corpore Romæ simul existenti, quia calor non est vllo modo in eo, nisi impressum ab igne, sed ignis existens Compluti, non potest imprimere calorem Romæ, vbi non est; ergo nec poterit eum recipere corpus, nec proinde habere. Respondeo impressionem & receptionem, quia dicunt actionem & passionem, solum fieri Compluti, sed quia idem numero corpus est, quod existit Romæ, eadem numero accidentia, vel formæ debent ei inesse, quia licet impressio eorum dependeat à loco, non tamen inhærentia, quæ absolutam informationem corporis dicit absq; respectu ad locum extrinsecũ, in quo imprimuntur eadem accidentia: vnde nõ sequitur ignem agere, vbi non est, vel ad magnam distantiam, quia non agit Romæ, nec conueniunt corpori accidentia ab eo producta ratione productionis, sed præcisè ratione identitatis numericæ.

CAPVT SEXTVM De Vacuo.

TEXTVS ARIST.

Eodem autem modo existimandum est esse Physici considerare de vacuo, &c.

Breuis expositio Text.

85 Vacuum magnam habet affinitatem cum loco, vt ex definitione eius patebit, & ideò post disputationem de loco, statim de vacuo agit Aristot. de quo vnam quæstionem disputat per quatuor capita, nempe, an detur vacuum in natura rerum, & tria ad solutionem eius præstat, nam primò proponit varias Philosophorum sententias cum eorum fundamentis. Secundò diuersas acceptiones vacui enumerat, & tandem argum. eorum, qui vacuum ponebant, soluit.

Cap. autem 1. intendit dubiam reddere quęstionem proponens opiniones Philosophorum, qui negabant dari vacuum, & qui eum ponebant, atque etiam argu. eorum. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat considerationem vacui pertinere ad Philosophiam naturalem. In secunda adducit opiniones Philosophorum circa existentiam eius in rerum natura.

Considerationem vacui ad naturalem Philosophiam pertinere probat primò, quia maximam habet affinitatem cum loco, sed consideratio loci pertinet ad naturalem Philosophiam; ergo etiam consideratio vacui. Secundò, quia eædem quæstiones, eadem diuersitas opinandi, eædem etiam rationes dubitandi se offerunt circa vnum, ac circa aliud.

Sed diuersæ opiniones fuerunt de vacuo inter Philosophos. Et prima fuit Anaxagoræ, qui negabat dari vacuum. Quã solum probabat ostendens non dari vacuum vbi solus aer reperitur, vt vulgares homines decepti putant: existimantes vbi nullum est corpus sensu perceptibile, dari vacuum, & cum non percipiatur sensu, vacuum dari, vbi solus aer reperitur. Sed hoc esse falsum, probabat Anaxagoras, quia vacuum est locus nihil continens, sed potens continere, autem est aliquid; ergo vbi est, non datur vacuum. Minorem probabat exemplo vtrium, qui si inflati sint, difficilè comprimuntur, difficultas autem nulla esset, si nihil intus contineretur. 86

Sed

Sed hunc modum impugnandi vacuum nullius momenti esse probat Aristot. quia licet vulgare vacuum reijciat, non tamen aliud, quod à Philosophis ponitur, quod præcipuè deberet impugnari.

87 Alij igitur Philosophi propter diuersa motiua vacuum ponebant in rebus, vt Leucippus propter distinctionem corporum, nam si inter corpora non daretur spatium, sine corpore essent continua, & consequenter essent vnum, atq; idem corpus, quia continuum, & vnum idem sunt: illud autem spatium nullum corpus continens esset vacuum. Democritus verò ponebat vacuum intra idem corpus existimans corpora esse composita ex atomis indiuisibilibus, inter quos necesse erat ponere quosdam poros, quos vacuitates appellabant, vt ita omnia corpora ex vacuo, & pleno essent composita, sed vacuum esse omninò ponendum probabant alij Philosophi propter necessitatem omnium motuum, quia nullus esset possibilis, si non daretur vacuum. Et de locali probabant, quia cum corpus moueatur ad locum, si locus, quem acquirit per motũ, plenus esset alio corpore, duo corpora se penetrarent; ergo necesse est ponere eum vacuum, vel admittere penetrationẽ. Nec posset fieri motus augmentationis, nisi daretur vacuũ intra corpus viuentis, quod augeri debet, quia cum intra se debeat recipere alimentũ, quod est corpus, cum eo se penetrabit, nisi in vacuo illud recipiat. Quod potest etiã probari similitudine vasi cineribus pleni, in quo non posset recipi aqua, nisi intra cineres ipsos darentur vacuitates, quas repleret aqua. Nec tandem posset fieri motus alterationis, quo condensantur corpora, nam per condensationẽ necesse est se recipere ad minorem locum, quod patet non esse possibile, nisi aliquid eiusdem loci quod occupabant, remaneat vacuum.

CAPVT SEPTIMVM
Quid nomine vacui significetur.

TEXTVS ARIST.

Ex quibus igitur alij dicunt esse; alij verò non dicunt, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Arist. cap. præsenti est, quæstionem propositam de existentia vacui in rerum natura soluere. Diuiditur autem in tres partes. In prima docet: quid vacuum significet apud antiquos Philosophos. In secunda tradit significationem eius ex propria sententia, ex qua asserit vacuum non esse admittendum. In tertia respondet argumentis eorum, qui ponebant vacuum. 1

Prima acceptio vacui apud antiquos Philosophos fuit, pro loco, in quo nihil graue, aut leue continetur. Putabant enim in primis vacuum esse locum nihil continentem, deinde nihil esse in mundo præter corpora, præterea nullum esse corpus, quod non possit per sensum tactus percipi, & tandem nullum corpus esse tangibile, quod non sit graue, aut leue. & ideò de primò ad vltimum vacuum esse dicebant locum, in quo nihil graue, aut leue continetur.

Secunda acceptio vacui circunferebatur in schola Platonis. Pro loco, in quo non est hoc aliquid, hoc est, nulla substantia singularis, quam videtur impugnare, quia ex ea sequeretur, quod materia prima esset vacuum, in qua nulla est substantia singularis, nisi sola forma, quam constat non esse substantiam singularem, sed principium eius.

Vacuum denique ex propria sententia ait. *Significare locum non repletum corpore, sed aptum repleri.* Ex qua, suppposita opinio- 2

pinione antiquorum in superioribus refutata de loco, quod esset interuallum inter latera continentis existens, probat nō dari vacuum, nam vacuum est locus non repletus corpore, sed locus apud antiquos Philosophos est interuallum iam probatum impossibile; ergo impossibile etiam erit vacuum.

In tertia parte respondet argum. Philosophorum, ostendens non esse ponendum vacuum propter necessitatem alicuius motus, hoc est, nec motus localis, nec augmentationis, aut alterationis, & quod non propter necessitatem motus localis, quia licet corpus moueatur ad locum alio corpore repletum, vt aere, vel aqua, sed ingrediēte corpore quod ad talem locū mouetur, per ingressum eius cedit aliud, quod illum replebat, quasi locum ei relinquens, quem occupare possit absque vlla penetratione. Quod verò non sit admittendum, vacuum propter augmentationem ostendit, quia nutritio & augmentatio fiunt per corruptionem alimenti ingredientis, & conuersionem eius in substantiam aliti, cum qua fit vnum, atque idem corpus, & ideò sine penetratione potest augmentum fieri. Ad exemplum verò de cinerib. non respondet, quia iam superius docuit aquam recipere intra poros, non quidem vacuos, sed aere plenos, qui aquæ ingredienti cedit, locumque ei relinquit. De alteratione verò respondet condensari corpora, & ad minorem locum reduci, pars autem loci relicta ab eis repletur aere in poris eorum existenti, vel ingredienti.

CAPVT OCTAVVM, Quod vacuum à corporibus separatum non sit possibile.

TEXTVS ARIST.

Quod igitur ea, ex quibus demonstrant vacuum esse, soluere facilè sit, manifestum est.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristo. in hoc capite est probare propriam sententiam, quod non detur vacuum ex refutatione aliarum, & præcipuè refutare vacuum extra corpora positum ab antiquis Philosophis: diuiditur in duas partes. In prima probat tale vacuum non esse possibile ex natura motus. In secunda, ex velocitate motus. Vt autem rationes eius intelligantur, notandum est tribus modis diuersis positum fuisse vacuum ab antiquis, nam quidam posuerunt illud omninò separatū à corporibus, hoc est, non solùm extra corpora ipsa, sed vt ipsum non esset corpus, neque omninò aliquid positiuum, sed pura priuatio corporis, apta tamen continere corpus, & ideò vocabatur à quibusdam inane. Alij verò illud ponebant, separatum quidem à corporibus; ita tamen, vt esset corpus trinæ dimensionis nullā habens qualitatem sensibilem. Alij deniq; priuationem esse dicebant corporib. inclusam, & quidam eorum illud necessariò esse admittendum dicebant propter motum localem. Alij verò, quia putabant esse interuallum, in quo recipiebantur corpora, & ab alijs tandem ponebatur propter augmentum corporum viuentium, & propter rarefactionem & condensationem aliorum. Hoc supposito Aristo. cap. præsenti probat non dari vacuum à primis positum, & capite sequenti non dari aliud, quod ponebatur à cæteris. 3

Probat igitur primò, quod non detur vacuum separatum à corporibus, quod sit pura priuatio, quia illud ponebāt Philosophi propter motum localem, quem non posse fieri dicebant, nisi admisso tali 4
vacuo

vacuo, sed non est propter eum ponendum; ergo nullo modo. Minorem probat, quia si propter motum localem ponendum esset, aliqua causa eius foret, sed tale vacuum non posset esse causa motus localis; ergo non est admittendum. Probat iterum minorem, quia non posset esse causa intrinseca, cum sit extra corpora; ergo nec formalis, nec materialis, quæ intrinsecæ sunt, sed nec posset esse causa extrinseca, nempe efficiens, aut finalis, nam causa efficiens motus est mobile ipsum per propriam formam & virtutem: & vacuum cum sit pura priuatio, non potest causalitatẽ finalẽ exercere, quia finis bonũ esse debet, & ideò aliquid positiuũ.

Probat 2. vacuum esse impossibile ex velocitate eiusdem motus localis, quia si tale vacuum daretur, fieret motus per eũ in instanti, sed hoc est impossibile, quia repugnat successioni motus; ergo repugnat dari tale vacuum. Probat minorem, quia velocitas motus magna ex parte prouenit ex resistentia medij, quod debet à mobili diuidi: vnde quo mediũ est subtilius & minus resistit, velocior fit per eũ motus, sed vacuum cum sit pura priuatio, nullam potest habere resistentiam; ergo nulla dabitur proportio inter velocitatẽ motus facti per ipsum, ac per quodcunq; plenum, quantùmlibet subtile. Probatur consequentia, quia inter nullam resistentiam, & aliquam, non datur proportio, sed vbi nulla est proportio, distantia est infinita; ergo per tale vacuum fiet motus velocior in infinitũ ac per plenũ, sed motus infinitæ velocitatis fit in nõ tempore; ergo ita fiet per vacuum. Probat iterum minorem, quia eadem est proportio velocitatis & temporis consumpti in motu: ita vt quò velocior est motus, eò fiat in minori tempore, motus igitur infinitæ velocitatis fiet in minori tempore in infinitum, quod est fieri in non tempore.

CAPVT NONVM, Quod neque intra corpora sit vacuum.

TEXTVS ARIST.

At verò per se considerantibus videbitur vtique dictum vacuum, per quam verè vacuum, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristot. est impugnare duos alios modos, quibus alij Philosophi ponebant vacuum in natura rerum, nempe extra corpora ipsa, sed trinam habens dimensionem, & intra corpora puram priuationem importans. Diuiditur autem in duas partes. In prima refutat primum vacuum. Et in secunda postremum. 5

Iidem Philosophi, qui posuerunt in superioribus locum esse interuallum trinæ dimensionis intra latera continentis existens, in quo recipiebantur corpora, nec materiam habens, nec sensibiles qualitates consequenter posuerunt vacuum esse idem interuallum, in quantum nullum locatum habens, sed habere aptum est quodcunque. Hoc igitur vacuum impugnat primò hac ratione, si corpus cubicum, vel alterius figuræ immittatur in aquam, necesse est tantum ei aquæ cedere, locumque ei dimittere, quantum potest occupare secundum propriam figuram: quod præter euidentem experientiam probat, quia si ei non cedit aqua; ergo se penetrabit cum ea. Probatur consequentia: quia licet interuallum, nec materiam habeat, nec sensibiles qualitates: habet tamen dimensiones quantitatiuas longitudinis, latitudinis, & profunditatis, quarum ratione conuenire potest corporib. penetratio, & nõ ratione materiæ, vel quantitatũ; ergo si ei nõ cedit aqua, erunt simul duæ quantitates

trinæ dimensionis, quod non potest esse, nisi per penetrationem, quod si tantum aquæ ei cedit, sequitur cedere etiam ei interuallum intra latera eiusdem aquæ cedentis existens; ergo bene sequitur non esse vacuum. Probatur cõsequentia, quia vacuum non est, quod cedit corpori, sed quod ipsum intra se recipit.

In secunda parte capitis impugnat vacuum internum, quod alij ponebant propter augmentationem viuentium, & propter raritatem, & dẽsitatem aliorum corporum. Et primò proponit rationem, qua probabant ponendum esse: deinde illud reiicit, & tandem argum. eorum soluit. Argum. eorum hoc erat. Videmus condẽsari, & comprimi corpora, ita vt ad minorem locum reducantur, quod non potest fieri, nisi quibusdam partibus alias subintrantibus, fortiusque eis se coniungentibus, sed talis subintratio, fortiorq; coniunctio supponit vacuum intra easdẽ partes ab ingredientibus repletum, vel admittendam esse penetrationem partium ingredientium cum eis; ergo cum penetratio sit impossibilis, necessariò erit admittendum vacuum.

Sed admittendum non esse, ita probat

7 Aristo. quia vel intra corpus ponitur vacuum: ita vt sit quasi vacuitatibus, vel foraminibus plenum ad modum spongiæ; vel ita vt intra corpus ipsum dentur parua quædam interualla trinæ dimensionis sed hoc secundum nõ esse possibile eiusdem rationibus probatur, quibus probatum est aduersus alios Philosophos non dari simile vacuum extra corpora, primũ verò est falsum; ergo falsum est etiam dari vacuum intra corpora. Probat minorem, quia vacuum primo modo ponitur ab his Philosophis, vt possibilis sit motus localis, atque etiam, vt sit possibilis rarefactio, sed eo admisso, adhuc non probatur sufficienter motum localem esse possibilem, quia etiam, si sit possibilis rarefactio, per quam fiat raritas, hæc tamen solum est causa leuitatis corporũ, & leuitas solum est causa motus sursum, non motus deorsum; ergo non probabitur omnem motum localem esse possibilem, quare insufficiens erit talis positio vacui. Ad argumentum verò eorum respondet non esse necessarium vacuum ad rarefactionem, vel condẽsationem, quia istæ alterationes quædam sunt, quæ fiunt sicut aliæ, ex eo solum, quod raritas, & densitas, quæ prius erant in potentia, fiũt in actu, & per eas segregantur partes corporis, vel magis coniunguntur, absque sub intratione, vel penetratione.

TRACTATVS DE NATVRA VACVI.

TRIA sunt scitu digna de vacuo. Primum, an detur in rerum natura Secũdum, an virtute Diuina, aut etiam Angelica dari possit. Tertium, an si daretur per Diuinam potentiam, moueretur corpus per ipsum in tempore, vel in instanti.

QVAESTIO I.

An dispositio rerum naturalium permittat dari vacuum inter vnum, & alterum corpus naturale.

VT melius intelligatur quæstio, notãdum est, vacuum duobus modis accipi, vt docet Arist. in his cap. & D. Tho. in 2. d. 1. q. 1. art. 5. ad 4. & 1. p. q. 44. art. 2. ad 4. Primò 8

4. Primò, purè negatiuè atq; impropriè, ita vt nec pro formali, nec pro materiali dicat aliquid positiuum: in qua significatione inane potius, quam vacuum vocari solet, quia neq; corpus contentum, neq; continens includit, & de hoc vacuo certum est dari, quia extra cœlum dicimus immensum quoddam esse vacuum, vel inane, quia nullum est, ibi corpus continens, neque contentum, sed pura negatio eorum, quare non procedit de eo quæstio. Alio modo sumitur vacuum priuatiuè & propriè, & vocatur interuallum illud inter latera corporis continentis aliud; si ab eodem corpore contento non occupetur, vt si excogitemus in vase nullum contineri corpus, hoc est, nec aquam neq; aerem, neq; quicquam aliud, interuallum illud, quod modo occupat aqua, vel aer, erit vacuùm, quia dicit priuationem corporis contenti, & quia priuatio non est sola, vel pura negatio, sed in tali subiecto, in quo est aptitudo habendi illud, quod non habet, ideò vacuum hoc modo sumptum pro materiali dicit locũ non continentem locatum, sed aptum ad illud continendum, & pro formali negationem continentiæ in eodem loco, qui respectu talis negationis modum subiecti habet, sicut respectu continentiæ. Et secundum hanc acceptionem talem definitionem vacui colligere possumus. *Vacuum est locus non repletus corpore, sed aptus*
9 *repleri.* Quam tota schola Peripatetica recipit, & in qua loco generis ponitur locus, vt per eum exclusum censeatur vacuum purè negatiuum vel inane; per alias verò particulas significatur negatio corporis contenti in eodem loco ad continendum apto, quæ verè & propriè priuatio est, & in qua consistit ratio formalis vacui, quasi per subiectum locò generis definiti, & per priuationẽ, per modũ differentiæ, sicut definiuntur priuationes in concreto, & cætera accidentia. Et ecce explicatum quid significet vacuum, & in quo consistat ratio formalis, & essentia eius: de quo inquirimus, an dispositio rerũ naturalium permittat dari in corporibus.

De quo diuersæ fuerunt opiniones Philosophorum asserentium, non solùm dari in rerum natura, sed omninò necessarium esse propter motum localem, vel propter augmentationem aut alterationem, quos motus existimabant non esse possibiles, nisi admisso vacuo. Sed nec opiniones ipsas, nec rationes earum putamus hac in parte repetendas, cum ex professo adductæ fuerint, & refutatæ ab Aristot. in textu. Solum proponemus vnum, vel alterum argum. ex diuersis experientijs deductum ad probandum naturaliter posse dari vacuum, vt occasione eius sententia Aristot. & fundamentum eius melius explicetur, & intelligatur. Prima experientia est de follibus, qui si vndique complicentur, & orificium eorum immittatur vasi perfectè clauso, ita vt nullo modo possit aer illuc ingredi, & tandem latera follium eleuentur, dabitur intra folles ipsos vacuum: cum spatium illud intra folles ex eleuatione relictum nullo repleatur corpore. Secundò, si vas fortissimum aqua calida repleatur, & perfectè occludatur, ita vt aer ingredi non possit, sic autem occlusum in loco nimis frigido collocetur, condensabitur aqua, & in minorem locum se recipiet: reliquum verò interuallum intra latera vasis contentum remanebit vacuum, cum nullum sit corpus, quo repleatur. Tertiò, si coniunga- 10
mus duos lapides perfectè planos, ita vt nullus aer inter vtrumq; permaneat, poterit rursus vnus ab alio separari, ita vt æqualiter secundum omnes partes eleuetur, & tunc non poterit tam citò ingredi aer ad occupandum spatium intermedium, vel certè non poterit tam citò occu-

pare totum, quia successiuè, & per motum ingreditur; necessè ergo erit partem eius permanere vacuam.

His tamen non obstantibus negatiua sententia Aristot. quod dispositio rerum naturalium nullum vacuum dari permittit, recepta est in tota schola, & tanquam vera à nobis tenenda: cuius potissimum fundamentum est naturalis, & conuenientissima totius vniuersi dispositio, & quasi compositio ab auctore naturæ constituta in prima eius conditione. Est enim mundus, quasi quoddam totum vniuersale, ex diuersis corporib. tanquam ex partibus constitutum, ad similitudinem corporis viuentis, (quod heterogeneum vocamus) vt humani. Exempli gratia: nam ita se habent in mundo hoc corpora cœlestia & elementa, sicut in corpore nostro caput, brachia & pedes: vnde quemadmodum in his partib. duo sunt, primum naturalis vnio earum omninò necessaria ad consistentiam & conseruationem totius, ita vt nec partes ipsæ inter se separatæ conseruari possint, nec etiam eis sic separatis conseruari totũ, cuius ratio est, quia nec separatæ poterunt recipere influxum ab anima, nec vna influere in alteram secundum modum suæ virtutis, nec eam fo-
11 uere ac iuuare. Secundum, naturalis inclinatio cuiuslibet partis ad eandem vnionem cum alijs, vt in proprio esse conseruetur, & simul cum alijs cõseruet totum, ad cuius constitutionem & conseruationem tanquam ad finem ordinantur omnes, & quia conseruatio proprij esse dependet ex conseruatione totius, cuius esse tanquam commune omnibus, & ab eis participatum nobilius est, ideò pars quælibet fortius inclinatur in bonum: & conseruationem totius, quam in proprium. Quod euidenter ostendit brachium, dum se exponit periculo pro cõseruatione capitis, à quo tanquã à nobiliori parte proximius dependet cõseruatio totius. Ita in hoc vniuersali corpore, nempe in mundo se habent corpora, ex quibus tanquam ex partib. componitur. In primis enim non nisi inter sese vnita per contactum conseruari possunt, nec eis inter se separatis poterit cõseruari totum, inferiora namq; conseruari non possunt, nisi per influxum superiorum, quem constat non posse recipere, nisi eis coniungantur, vt sapienter docuit Arist. 1. lib. Metheor. dicens oportere mundum hunc contiguum esse lationib. superiorib. vt inde regatur & gubernetur, & sicut elementa non possunt, nisi inter se vnita, & cum corporib. cœlestib. influxum eorum recipere, & mutuò sese fouere, ita vt in vnum medio altero deriuetur, eodem modo, nec mixta possunt eundem influxum recipere, nisi vnita sint eisdem elementis, & intra illa consistant. Et propterea sic omnia disposuit autor naturæ, vt vnita per immediatum contactum ea in mundo collocauerit, sicq; vnita, & non aliter totũ hoc vniuersale corpus componere ostenderit, omnibusq; & singulis tribuit inclinationẽ partib. propriam, fortiorem quidem ad bonum, & conseruationem totius, quam ad proprium; nam hoc ex illo dependet. Et hinc sequitur, quod sicut pars quælibet humani corporis periculo se exponit pro bono totius, eodem modo pars quælibet huius vniuersalis corporis se exponit periculo pro bono & conseruatione totiꝰ, ne scilicet aliquem defectum, vel deformitatem patiatur: & cum vacuum sit maxima quædam deformitas cedens in dispendiũ totius, & singularum partium, & ideò maximum malum earum, quia per illud impeditur, ne inferiora recipiant influxum à superioribus & ne inter sese foueantur, atq; iuuentur, ideò illud detestatur natura, h.e. totũ hoc vniuersum ex inferiorib. & superiorib. corporib. compositũ; atq;

etiam

etiam singulæ eius partes, & nullo modo illud permittit.

13 Ad succurrendũ autem vacuo, vel certè ad impediendum, ne aliquando detur, diuersis medijs vtitur natura; alijs quidẽ faciliorib. difficiliorib. verò alijs semper tamen faciliorib. vtitur si possit, vt maiori cum suauitate id fiat. Primum mediũ est, atque facilius obsistentia negatiua, in eo consistens, quod vnum corpus non remoueatur à proprio loco, vel non separetur ab altero. Secundum, motus localis vnius corporis à proprio loco, vt repleat alterum locum, ne sine corpore relinquatur, quo vtitur natura, dum per solam retentionem corporis in proprio loco impedire non potest vacuũ. Tertium est rarefactio, aut condensatio corporis, quo vtitur, dum non potest vacuum impedire per duo priora.

14 Sed dubium est, à quanam causa procedant tales motus corporum, vel talis obsistentia, quibus natura vtitur ad impediendum vacuum. Cui respondent quidam ab aliqua virtute seu inclinatione particularium corporum data à natura, & non à causa vniuersali, aut prima, ne videamur ad vniuersales causas recurrere in effectib. frequenter contingentibus. Alij verò à solo agente extrinseco, nempe à corpore immediato impellente illud, quod moueri debet. Nostra tamẽ sententia est, ex inclinatione cuiuslibet corporis in bonũ totius vniuersi imprimis procedere, quia partes naturalem inclinationem habent ad bonum & conseruationem totius: (vt expositum est (vnde corpus illud, quod facilius potest vacuũ impedire, mouetur ad illud impediendum, vel firmum in proprio loco permanet ex naturali inclinatione, hæc tamen nõ sufficit, sed requiritur concursus causarum vniuersalium, præsertim primæ, cui sicut proprijssimè incũbit conseruatio totius: ita etiam succurrère defectib. eidem cõseruationi contrarijs. Hæc igitur, dũ necesse est impedire vacuum, medio aliquo corpore ad id apto vtitur ad mouendum aliud, vel rarefaciendum illud, & si tale corpus non adsit, per Angelos talem motum efficit, quib. demandata est cura cœlestium corporũ aliorumue locorũ, in quib. talis necessitas impediendi vacuum occurrit. Et ex his intelligitur atq; efficaciter probatur sententia Arist. & communis, quod secundum communem ordinem & dispositionem rerum naturalium non est possibile dari vacuum.

15 Ad 1. igitur experientiam de follibus dicimus non posse in illo casu eleuari vel si magna vis adhibeatur ad eos eleuandos rumpentur, vt locus detur aeri ingrediẽti ad impediendũ vacuũ. Ad 2. verò de congelatione aquæ dicendum est, non posse naturaliter cõdensari sine aliqua euaporatione, & ita pars loci, quam aqua relinqueret, vaporib. repleretur, & si euaporatio omninò deesset, per confractionem vasis impediret natura vacuum. Ad vltimam dicendum est, quod si æqualiter omninò coniungi possint tabulæ (quod videtur negare Arist. 2. lib. de Anima tex. 113.) non poterunt æqualiter à se separari, & si magna vis adhibeatur ad separationem, confringetur altera.

QVAESTIO II.

An virtute diuina vel angelica dari possit vacuum in rebus naturalibus.

VIrtus diuina vel potentia duplex est, ordinaria, & absoluta: ordinaria vel ordinata est, quæ solum se extendit ad effectus producendos, vel conseruandos secundum ordinem in rebus positum à Diuina sapientia; absoluta verò non limitatur ad talem ordinem, sed consideratur secundum se, h. e. secundum ea, quæ absolutè, & sine vlla limitatione potest, & propterea vocatur absoluta. Et per

virtutem quidem aut potentiam diuinam ordinariam vel ordinatam certum est nō posse fieri, aut dari vacuum in natura rerum, quia vt quæst. præcedenti probauimus, pugnat cum ordine in corporibus naturalibus constituto à diuina sapientia in prima rerum conditione. De virtute autem, seu potentia diuina absoluta, non est minus certum: cum possit vnum integrum elementum, vel aliquam eius partem annihilare, & simul impedire, ne aliud corpus in eius loco succederet, duo aliqua corpora tantisper separare, & simul impedire ingressum alterius inter vtrumque.

16 Solum ergo procedit quæstio de virtute Angelica, naturali quidem, nam si à supernaturali diuina adiuuetur, etiam est certum posse efficere vacuum.

Et prima opinio aliquorum asserit vacuum dupliciter considerari posse. Primò ex parte virtutis naturalis corporum ad impediendum vacuum. 2. ex parte ordinis à Deo constituti in mundo inter naturalia corpora, & ex parte primi posse Angelum vacuum inducere, quia potest impedire corpora, quæ mouentur ad impediendum vacuum, & his impeditis vacuū daretur, & ab Angelo censeretur factum. Sed ex parte secundi ait non posse, quia cum nō possit immutare ordinem totius vniuersi à Deo constituti: nec potest vacuum efficere, per quod mutaretur idem ordo. Et primum, in quo potest esse difficultas probat duplici arg. Primò, quia licet corpora nō obediunt Angelis ad quēlibet motum, obediunt tamen eis ad motum localem, vt docet expressè D. Thom. 1. p. q. 110. artic. 5. & cum eo schol. omnes; ergo possunt Angeli pro libito mouere corpora, & motum eorum impedire, quare dum aerem attrahimus per fistulam, & ascendit aqua sursùm ad replendum locū ab eo dimissum, poterit Angelus motum eiusdem aquæ impedire, quo impedito, remanebit vacuus locus relictus ab aere. Ex quo intelligitur posse Angelum virtute naturali efficere vacuum, quantum est ex parte corporum illud impedientium. Secundò, quia virtus cuiuslibet corporis ad mouendum, & pondus eius finita sunt, & minora comparatione virtutis Angelicæ, atque etiam ordinis inferioris; ergo poterit Angelus resistere inclinationi eorum ad motum, eumq; impedire & eleuare totam terram, vel extrahere à suo loco naturali, impedireq; cætera corpora ne in locum eius succedant: & licet dicatur hoc non posse vnum vel alterum Angelum, saltem nō videtur negandū, quod id possint multi simul concurrentes; poterunt ergo ex hac parte vacuum in natura rerum inducere.

Nostra tamen sententia est ex vtraque parte repugnare, h. e. tam ex parte virtutis naturalis corporum ad impediendum vacuum, quam ex ordine totius vniuersi, quem non possunt immutare, & ideò simpliciter negandum esse, quod per virturē naturalem vnius vel omnium Angelorū possit vacuum in reb. naturalib. induci, quam in primis efficaciter colligo ex doctrina D. Th. q. 16. de malo, art. 10. ad vltimum: vbi de dæmonib. sic loquitur. *Licet dæmones possint mouere aliquam partē terræ, non sequitur, quod possint mouere totam terram, quia hoc non est proportionatū naturæ ipsorum, vt mutent ordinem elementorum mundi.* Præsupponens eandem rationem esse de illis, ac de Angelis, quia per peccatum nihil amiserunt naturalis virtutis, vt tenet communis consensus scholæ. Asserit autem non posse mouere totam terram, non propter magnitudinem, vel pondus eius, sed quia non possunt mutare ordinem elementorum mundi, quasi dicat, mutare ordinem mundi, esse effectum altioris, ac superioris ordinis compara- 17

para-

paratum cum natura Angelica. Ex quo tale argum. colligo. Quilibet effectus, ex quo mutatur naturalis ordo constitutus à Deo inter partes mundi, est vniuersalis, quia tangit ordinem naturalem totius vniuersi; sed virtus naturalis vnius, vel plurium Angelorum, aut etiam omnium est particularis, quantumlibet magna sit; ergo non potest illum attingere. Probatur euidenter consequentia, quia sicut fuit effectus vniuersalis corpora naturalia ordinare, ac disponere in suis locis ad constitutionem mundi, quem nulla creatura, neque omnes simul attingere potuerunt, ita ea, vel aliquod eorum à tali ordine extrahere vniuersalis est effectus, quem non possunt attingere creaturæ: tunc vltra, sed corpora naturalia disiungere, aut separare, ita vt desinant esse contigua, vel vnum sub altero collocatum, aut quomodocunque amittant dispositionem sibi debitam ex ordinatione mundi, est effectus vniuersalis, & ex consequenti efficere vacuum, quod non potest, nisi ex aliquo horum sequi; ergo impossibile est effici per virtutem naturalem creaturarum, aut Angelorum. Quod hoc exemplo declarare possumus, si lapis vnus moueatur deorsum ex inclinatione naturali grauitatis, & moueatur alter sursum ad impediendum vacuum, poterit Angelus detinere primum, etiam si velocius moueatur, & non secundum, quia detinere illum est effectus particularis, non tangens ordinem vniuersi; detinere verò alterum vniuersalis effectus est pertinens ad ordinem vniuersi, quem nô potest attingere.

Ad 1. argu. distinguendum est antecedens, nam ad particulares motus locales obediunt corpora Angelis, non tamen ad eos, qui ordinem vniuersi attingunt: vt expositum est. Ad 2. eodem modo respondendum est, maiorem esse virtutem Angelorum, & superiorem magnitudine elementorum, & virtute motiua eorum, nihil tamen posse circa mutationem eorum à dispositione naturali eis collata à Deo in ordine ad compositionem & conseruationem totius vniuersi, & ideò non posse ab ea extrahi à proprijs locis, vel inter se separare, vt efficiatur vacuum, quia quodlibet horũ est vniuersalis effectus tangens bonum totius vniuersi, & ideò excedens particularem virtutem omnium Angelorum.

QVAESTIO III.

An si daretur vacuum, mouerentur corpora per illud in tempore, vel in instanti.

Conditionalis est quæst. præsens, & quasi ex suppositione vacui in natura rerum existenti, quod superius vidimus dari posse per potentiam Dei absolutã; supposito ergo, quod daretur, quærimus, quonam modo moueretur per illud corpus. Et prima opinio negat vllo modo fieri posse motum in vacuo, etiam per potentiam Dei absolutam, sed implicare contradictionem, & ideò nec in instanti, nec in tempore. Ita sentiunt Commentator, Themist, atq; Simpl. Aegidius, Burle. Iandun. & Saxonia, tex. 71. 75. & 75. huius lib. Albert. Mag. tract. 2. cap. 6. & 7. suorum Commentariorum super 4. lib. Phys. & Greg. in 2. d. 6. q. 3. art. 2. & videtur expressa sententia Aristot. cap. 8. & 9. huius libri: quibus locis, non solùm asseruit, sed probauit tribus argum. aduersus antiquos Philos. quod admittentes vacuum propter motum localem, eundem motum admisso vacuo abstulerint, quia repugnat per vacuum fieri. Primò, quia in vacuo non essent differentiæ positionis sursum & deorsum, quibus significantur determinata loca, ad quæ tendunt motus, & à quibus speciem capiunt, imò neque 19

possit esse quies, per quam corpus absoluto motu in determinato loco quiescit; ergo impossibilis omninò esset motus per vacuum, Secundò, quia si daretur motus in vacuo, fieret in instanti, quod est impossibile; ergo erit etiam impossibilis motus. Antecedens probat, quia sicut successio alterationis prouenit ex resistentia contrariæ qualitatis in eodē subiecto existentis, quam non potest virtus agentis in momento superare, sed successiuè, alioqui in instanti efficeret motum alterationis, & ideò per successiuū motum debet propriam formam introducere; vt ignis calorem in aqua, quia per successiuam expulsionem frigiditatis, ita
20 successio motus localis procedit, ex resistentia medij, quod mobile diuidere debet per motum, & non potest simul, aut in instanti, sed paulatim, & successiuè, & ideò successiuè moueri debet, sed in vacuo nulla esset resistentia: cum nullum sit corpus in eo diuidendum per motum; ergo nec successiuè fieret motus. Tertiò, quia si per vacuum fieret motus, eodem tempore, & æqua velocitate posset moueri corpus per plenum, & per vacuum, imò corpus minoris grauitatis, ac maioris, vt vtrumque patet esse falsum. Antecedens probat, quia si motus per vacuum fit in tempore; ergo aliqua datur resistentia ex parte medij quæ aliquam etiā proportionem habebit cum resistētia pleni, & si detur aliud plenum tanto minus resistens, quanto minor est resistētia vacui, quam primi pleni, æqualis erit resistentia ex parte vacui, & secundi pleni, sed medio æqualiter resistenti fiet motus æqualis velocitatis, & æqualis etiam durationis; ergo talis fiet per vacuum, & per plenum, & ex consequenti, in tempore etiā æquali mouebuntur corpus magis, & minus graue per vacuum, & plenum, vt probari facilè potest eodem modo.

Probāt præterea, quia nō possunt moueri corpora sublunaria, nisi per influxū cœlestium corporum, & ad determinatum, vbi tanquam ad terminū, à quo specificatur eorum motus, sed per vacuum nō potest communicari eis influxus, nec in vacuo datur determinatum vbi; ergo nec erit possibile dari motum. Probatur minor, quod non detur, vbi, quia, vbi, includit certā distantiā ad partes fixas vniuersi, sed in vacuo nulla est distantia: cū distantia sit inter extrema positiua; ergo nec datur in eo, vbi nec potest dari mot⁹.

Secunda opinio duo asserit. Primum, quod dato vacuo possent corpora naturalia per illud moueri, non solū per po- 21
tentiā Dei, sed etiam naturaliter: secundū, quod talis motus non fieret in instanti, sed successiuè, & in tempore. Ita Philop. 4. l. Phys. tex. 75. & in digressione de loco, D. Tho. lect. 2. & in 4. d. 44. q. 2. ar. 3. Scot. in 2. d. 2. q. 9. Sotus 4. li. Phys. q. 3. ar. 3. Tolet. q. 9. Conimb. ca. 9. q. 4. & 5. & cæteri omnes Moderni, quam nos, non solū vt probabilem, sed vt veram sequimur. Probatur autem primū, quia si motus esset impossibilis per vacuum, aut propter defectum resistentiæ ex parte medij, aut propter defectū, vbi, quod per motū acquiri possit, sed neutrū deficit; ergo possibilis erit motus per vacuum. Probatur minor, quia dari posset vacuū, ita vt anihilarentur inter media elementa, & remanerent extrema, vel saltē terra; & tūc euidens est lapidē positū in concauo Lunæ, posse acquirere per motū centrū terræ tanquam proprium locū, & naturale vbi deorsum; resistētia verò ex parte medij, non requiritur necessariò ad motum, vt statim probabimus, & in motu cœlorum euidens est, quem absq; vlla resistentia ex parte medij fieri videmus; ergo iā esset possibilis motus per vacuū. Secūdò, si Deus foramē aliquod efficeret à superficie terræ, vsq; ad centrum eius, nec permitteret partes terræ coniungi ad replē-

dũ illud,, euidens eſt moueri aquã ex duplici inclinatione naturali, quam nullum aliud corpus impedire poteſt naturaliter, particulari quidem ad motum deorſum, & vniuerſali ad replendum vacuum acquireretq; verum locum, & vbi in eodẽ centro terræ; ergo nulla poſſet dari repugnãtia ad motum per vacuum per virtutem naturalem corporum efficiẽdum ſi daretur.

Probatur ſecundum, quod talis motus 12 non fieret in inſtanti, ſed neceſſariò in tẽpore, quia ſi daretur vacuum inter cœlũ & terrã, & appenderetur colũna quædã per totũ vacuũ, poneretur q; lapis in cõcauo Lunæ, qui iuxta eandem columnam moueretur, tũc ſi talis motus fieret in inſtanti, ſimul correſpõderet lapis toti colũnæ, quod manifeſtã continet repugnãtiam. Probatur conſequẽtia, quia ſimul eſſet in toto illo ſpatio vacuo, per quod appenditur columna, falſitas aũt conſequentis euidens eſt, quia repugnat vnum corpus correſpondere alteri ſecundũ totam longitudinẽ eius, niſi ſit æqualis. Secundò, quia ſucceſsio motus localis non prouenit ex ſola reſiſtẽtia medij, ſed præcipuè ex extẽſione, ac diuiſibilitate quãtitatiua corporis, quod mouetur, cuius partes ſimul pertrãſire medium, vel partes eius repugnat, ſiue reſiſtat mediũ, vel non; ergo ratione huius extenſionis, & latitudinis repugnat moueri corpus per vacuum in inſtanti. Probatur antecedẽs, quia ſi in illa columna appenſa per vacuum deſignetur aliquod punctum in aliqua eius parte, & moueatur corpus longitudinis cubitalis iuxta illam: implicat contradictionem, quod totus lapis ſimul correſpondeat puncto deſignato in columna, alioqui erit ei æqualis, quod repugnat, neceſsè eſt ergo prius ei correſpondere primum palmum lapidis, quã ſecundum, ſed prius, & poſterius nõ poſſunt eſſe in inſtanti, ſed neceſſariò in tẽpore; ergo extenſio partium corporis, & latitudo diuiſibilis eius ſufficit, vt non poſsit moueri per vacuum in inſtanti, etiam ſi ex parte eiuſdem vacui nulla detur reſiſtentia.

Ad rationes verò Ariſt. reſpondeo naturaliter tantum procedere primam, & 13 de vacuo purè negatiuo, in quo nullus daretur locus, nullum ne corpus, & per tale vacuum bene probat non poſſe moueri corpus naturaliter, quia non eſſet determinatus locus, nec determinatum vbi, ad quod tenderet, vel in quo quieſceret, potius quam in alio: quare nec poſſet vnquã abſoluere motum, & nihilominus adhuc per tale vacuum poſſet Deus corpus mouere, illudque detinere in quacunque diſtantia, ſed per vacuum inter corpora admiſſum moueri poſſet corpus virtute naturali, vt probatum eſt, quia nec eſt neceſſaria reſiſtentia medij ad motum, nec etiam, quod per locum fiat; cum neq; ad locum per ſe terminetur, ſed ad vbi, vt docet expreſsè idem Ariſt. 5. li. Phyſ. Duo autem alia arg. Ariſt. procedunt aduerſus illos Philoſophos ponentes ſucceſsionẽ motus ex ſola reſiſtentia medij prouenire, quod tamen probatum eſt falſum, ideò nihil concludunt. Ad vltimum verò ab alijs auctoribus additum reſpondetur primò; motum corporum ſublunarium, non ita dependere ex cauſis vniuerſalib. quæ ſunt corpora cœleſtia, vt ſine concurſu illorũ nullo modo fieri poſsit, ſed ita tãtũ dependet, vt nec poſsit ordinatè fieri nec multũ durare, quare aliquo modo fieri poſſet per vacuũ ſine eorũ cõcurſu. Secundò reſpõdeo, per ſolũ cõcurſum primæ cauſæ fieri poſſe motũ per vacuũ, quem concurſum poteſt Deus corporibus tribuere, etiam per vacuum, per potentiã eius abſolutã, quamuis ſecundum potentiam ordinatam fieri non poſsit.

24 Aliud verò, quod in eodem argum. additur de vbi, hac distinctione explicandum est: dupliciter sumi potest vbi. Primò, pro præsentia locali corporis; alio modo pro præsentia simplici, hoc est, nõ locali, quia non commensurata loco, & hæc non solum respectu veri spatij, sed imaginarij sumitur, & modo quidem naturali terminatur motus localis ad primum vbi, & ideò Aristot. naturaliter loquẽs de motu, dixit terminari ad locum, quod consequenter tantum intelligendũ est, quia terminatur per se ad præsentiam localem, quæ non reperitur, nisi in loco; simpliciter tamen loquendo sufficit aliud vbi ad terminandum motũ, quia prædicamentum, vbi, ad quod per se, terminatur motus localis, abstrahit ab vtroq; & vtrumque sub se includit. In vacuo igitur daretur secundum vbi includens distantiam ad partes fixas, non quidem veras, sed imaginarias, & nec distãtia ista necessaria est ad, vbi, nisi supposito ordine vniuersi; absolutè verò sola præsentia corporis ad spatium imaginarium efficit vbi, potens per se terminare motum, & ita in vacuo potest corpus acquirere verum vbi.

25 Notandum denique est successionem motus aliqua tantum ex parte prouenire ex resistentia medij, precipuè tamen prouenit ex latitudine distantiæ in eodem medio repertæ, quam non potest mobile in momento pertransire, quia repugnat simul esse præsens diuersis partibus spatij imaginarij, sicut patet esse impossibile simul habere diuersa vbi inter sese distantia. Alia est etiam ratio successionis intrinseca in corporibus, nempe latitudo extensionis eorum, quia repugnat simul esse præsentes partes posteriores corporis eidem puncto, vel parti spatij imaginarij, atque etiam partes priores, sed sicut has necessè est prius pertransire eandem partem spatij pleni, ita eandem partem spatij vacui, & imaginarij, & ideò repugnat moueri per vacuum in instãti, etiam per potentiam Dei absolutam, & hæc duplex ratio successionis posset vocari resistentia intrinseca; resistentia verò ex parte medij extrinseca est, & qua non existẽte in vacuo, adhuc esset necessarium motum fieri successiuè per illud, propter resistentiam intrinsecam, ratione cuius implicat contradictionem motum localem, siue per vacuum, siue per plenum in instanti fieri.

CAPVT DECIMVM de tempore.

TEXTVS ARIST.

Consequens autem est ad ea, quæ dicta sunt aggredi de tempore, &c.

Breuis expositio Text.

INTENTVM huius capitis est ostendere, quam sit difficilis existentia temporis in rerũ natura, atq; etiam quidditatem, & essentiam eius inuenire, & primum ostendit in prima parte capitis, postremum in secunda, & hæc est diuisio eius. Probatur igitur difficile esse, quod tempus sit in rerum natura duplici argumento. Primò, quia si tempus sit, compositum erit ex partibus, sed non potest habere aliquam partem realiter existẽtem; ergo nec tempus ipsum habebit existentiam. Minorem probat, quia partes temporis erunt præteritum, & futurum, & illud nondum est, hoc verò iam non est; ergo non sunt partes reales, nec realiter existentes: quare nec tempus erit aliquid realiter existens. Secundò, quia tempus præter futurum, & præteritum solum habet instans præsens, sed præteritum, & futurum non existunt, vt probatum est; & instans 1

instans; præsens nō est pars temporis immò neque existit in rerum natura; ergo tempus nullam habet partem existentem quare nec ipsum erit existens. Probat minorem, quia de ratione partis est, vt sæpius repetita posit adæquare toti, vt de palmo, vel vlna constat, sed instans etiam millies repetitum non efficiet tempus, cum sit indiuisibile; ergo non est pars temporis. Quod verò existant, probat, quia si daretur instans, vel esset vnicum in toto tempore, vel plura, non plura, quia vel simul essent, quod patet esse impossibile, quia nec duæ partes temporis
2 simul esse possunt, nisi vna contineat alteram, vt hora, minutum, vnum verò instans: cum sit indiuisibile, non potest continere alterum, vel esset vnum post alterum, & tunc necesse foret vnum corrumpi adueniente altero, & hoc est impossibile, quia cum corruptio fiat instanti, vel corrumperetur in se, vel in alio instanti, in se corrumpi repugnat, quia dum in se est, actu potius existere dicitur, quam corrumpi, sed nec potest corrumpi in alio instanti, quia duo instantia non sunt immediata, sed inter illa mediat tempus, quod etiam habet infinita instantia, quibus præsens erit illud, quod corrumpitur, & simul cum omnibus existet, quod patet esse impossibile. Quod verò non sit vnicum instans in toto tempore, probat primò, quia omne diuisibile clauditur duobus extremis, vt linea duob. punctis, sed tempus est diuisibile; ergo repugnat vnicum tantum instans habere. Secundò, quia si vnicum esset instans in toto tempore, sequeretur, omnia, quæ sunt in toto tempore, simul esse, quod est absurdum. Probatur consequentia, quia omnia essent in eodem instanti, quæ autem in eodē instanti sunt, simul existunt.
3 In secunda parte capitis ostendit non minus esse difficilem essentiam temporis propter varias opiniones Philosophorū, quæ versantur circa illam. Nam quidam, vt Plato videtur sentire, quod tempus sit circulatio cœli, hoc est, motus, quo ab oriente in occidens mouetur, quod videtur falsum, quia quælibet pars temporis est tempus, vt præteritum, & futurum, sed pars circulationis non est circulatio; ergo circulatio non est tempus. Pythagorei verò dixerunt, non circulationē cœli, sed substantiam eius esse tempus, quod magis absurdum est, cum tempus non sit totum simul, & substantia cœli simul sit tota. Et tandem posset aliquis existimare, inquit Aristoteles, quod tempus esset motus cuiusque corporis particularis, quod patet esse falsum, cum motus quisq; habeat determinatum subiectum, & in determinato loco fiat, tempus verò apud omnia versetur, & vbique sit.

CAPVT XI.

TEXTVS ARIST.

At verò neque sine mutatione, cum enim ipsi nihil mutamur, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis cap. præsenti est assignare definitionem temporis: diuiditur autem in duas partes: in prima definitionem temporis assignat: in secunda verò agit de instanti explicans, quo modo se habeat in tempore. Ad constituendam definitionem temporis præsupponit tempus non esse sine motu, idque probat à signo, quia dum non percipimus motum in nobis, vel in alijs, nec percipimus tempus, & statim ac motum aliquo modo percipimus, etiā percipimus tempus; ergo tempus non est sine motu, sed necessariam habet coniunctionem cum 4

eo. Primùm probat exemplo dormientium, qui cum nullum motum percipiant, nec percipiunt tempus, sed cum à somno excitantur: videntur sibi permanere in eodem nunc, in quo erant, dum dormire cœperunt, quasi coniungentes illud cum hoc, & efficientes vnum, in quo sibi videtur permanere. Secundum verò ex internis operationibus sensuum, vel intellectus, ex quarum successione colligimus pertransisse tempus, etiam si externum motum non percipiamus; ergo tempus necessariam habet coniunctionem cum motu. Vnde sequitur aliquid motus esse, ex quo colligēdam esse ait definitionem temporis.

5 Vt autem eam colligat, quatuor annotat. Primum, duo esse consideranda in motu. Primum, quod continuum sit: secūdum, quod partes priores, & posteriores habeat, & vtrumque ait habere à magnitudine; vel spatio, per quod fit (loquitur enim de motu locali tanquam de notiori) primum quidem, quia si spatiū sit continuum, potest per illud effici motus cōtinuus; si verò sit diuisum, etiam discontinuabitur motus; ergo motus accipit cōtinuationem à spatio. Partes etiam priores, & posteriores ab eo habere ostendit, quia prior pars motus censetur illa, quæ fit per priorem partem magnitudinis, posterior verò, quæ fit per posteriorem. Annotat secundò, duobus modis considerari motum. Primò, vt est actus entis in potentia secundum quod in potētia, in quo consistit essentia eius. Secundò, vt successiuè fit per partes priores, & posteriores magnitudinis, & sub prima consideratione non habet partes priores, & posteriores, sed solum dicit fluxum, & tendentiā inter duos terminos, à quo, & ad quem: sub secunda verò consideratione habet partes priores, & posteriorus, & ideò hoc non est ei essentiale, sed quasi proprietas vel modus consequens essentiam, & ex consequenti ratione saltē formali à motu distinctum.

Tertiò annotat, quod tempus non cōsequitur motum sub prima consideratione sumptum, sed sub secunda, nempe, vt habet partes priores, & posteriores, quia non percipimus tempus, dum motum illo modo consideramus, sed solum, dum successionem partium eius experimur: ergo cum hoc tantum modo consideratum, & non illo sequitur tempus. Vltimò annotat, partem priorem, & posteriorem motus duobus modis considerari: primò, vt copulantur vno, & eodem mutato esse quod est indiuisibile proprium motus, & est finis partis prioris, & initium posterioris, & ita copulatæ efficiunt vnum motum continuum, & adhuc non consequitur tempus motum hoc modo consideratum, quia dum sic motum percipimus, nō iudicamus præteriisse tempus. Secundò, considerantur eædem partes, tanquam distinctæ, & copulatæ diuersis mutatis esse, quorum vnū est prius copulans partem priorem, & aliud posteriorem, copulans partem posteriorem, & partes motus priores, & posteriores hoc modo consideratas consequitur tempus, quia dum sic eas percipimus, iudicamus tempus præteriisse, & hoc modo videntur habere quandam discretionem, & quodammodo numerari ab intellectu, hoc est tanquam plures, ac diuersas concipi ab eo, secundum rationem prioris, & posterioris, nam ea, quorum vnum est prius vel posterius altero, eo ipso plura sunt, ac diuersa per diuersas rationes, & quasi diuersas qualitat. priores, & posteriores. 6

Ex quibus colligit Aristo. quod si tempus non est sine motu, sed aliquid eius est non quidem considerati, vt vnū in se est, & continuum, sed in quantum habet prius, & posterius sic diuersa, & sic considerata, 7

ſiderata, diſtincta, & quaſi numerata ab intellectu, propria definitio temporis talis erit, *tempus eſt, numerus motus ſecundū prius, & poſterius*. Dum autem numerum eſſe aſſerit, non pro numero numerante realiter diſcreto accipit numerum, quia tempus non eſt realiter diſcretum, ſed pro re numerata ab intellectu, & verè continua, ſicut pannum continuum dicimus eſſe decem vlnas, vel decem vlnis menſurari.

In vltima parte capitis explicat, quonam modo ſe habeat, nunc, vel inſtans ad tempus, & aſſerit ita ſe habere, vt tribuat ei vnitatem, & diſtinctionem. Vnitatem quidem, in quantum copulat partes eius, nempe præteritum cum futuro, ſicut pūctum partes lineæ, & eas copulans facit vnum tempus, quia vnum, & continuum idem ſunt, diſtinctionem verò, in quantum eas copulans tanquam finis prioris, & initium poſterioris eas diſtinguit, & vt diſtinctas copulat, & ideò ex eis vt diſtinctis vnum tempus efficit.

CAPVT XII.

TEXTVS ARIST.

Minimus autem numerus quidam ſimpliciter quidem eſt, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum huius capitis eſt enumerare proprietates temporis. Diuiditur autem in duas partes. In prima enumérat, & explicat quinque proprietates tēporis. In ſecunda comparat tempus ad extrinſeca, nempe ad res, quæ dicuntur eſſe in tempore, docetque quonam modo ad illas ſe habeat. Prima proprietas temporis eſt, quod cum continuum ſit, & quodammodo diſcretum, ratione primi non habet minimum; ſed quælibet pars eius eſt diuiſibilis in infinitum, ſicut quælibet pars aliorum continuorum, ſed in quantum eſt numerus, & aliquo modo diſcretum, habet minimam partem non amplius diuiſibilem, vt horam, vel minutum, quod tāquam indiuiſibile in hoc genere accipimus. Secunda proprietas eſt, quod tempus ſuſcipit denominationes rei continuæ, atque diſcretæ, nam vt continuum eſt, dicitur longum, aut breue, ſed vt diſcretum dicitur multum, vel paucum, nam paucos dies, & paucas horas pertranſiſſe dicimus. Tertia eſt, quod idem ſemper eſſe dicatur tempus, atque etiam diuerſum, nam comparatum ad res alias dicitur idem eſſe in omnibus, atque etiam eſſe vbique. Sed in ordine ad ſe cōſideratum, vt habet partes priores, & poſteriores: diuerſum dicitur, nam tempus futurum diuerſum eſſe dicimus à præterito, & hoc etiam à præſenti. Quarta, dicitur tempus idem redire, ſicut redit eadem circulatio cœli, ſed non redit idem numero, ſed idem ſpecie, vel vt proprius loquamur, redit idem tempus totale, non partiale, quia partes diuerſæ ſunt, ſed per continuationem efficiunt vnum tempus, & ideò dicitur idem tempus totale redire, ſed ſecundum diuerſas partes. Vltima proprietas temporis eſt, quod ſit menſura motus, & ab eodem motu menſuretur diuerſa ratione. Nam vt eſt numerus numeratus partium motus menſurat motū, quia tantum fuiſſe motum dicimuſ, quāta eſt duratio temporis in eo conſumpti. Sed menſuratur à motu, ſicut res menſuratæ quodammodo ſunt menſura eiuſdē numeri, vt dum dicimus quaternarium numerum maiorem eſſe ternario, quia plures ſunt res numeratæ per eum, ſed illa ratio menſuræ eſt à priori, & formalis, hæc verò à poſteriori, & materialis. Et ideò tempus quaſi à priori eſt menſura motus, à poſteriori verò motus eſt mēſura temporis.

10 In secunda parte capitis comparat tempus ad res extrinsecas, quæ in eo esse dicuntur, asseritque duplices esse, nam quædam sunt; quæ mouentur, quales sunt generabiles, & corruptibiles, aliæ verò non subijciuntur motui, quia ingenerabiles, & incorruptibiles sunt, & ad omnes quidem, quæ subijciuntur motui, sic se habere ait, vt omnes esse dicantur in tempore, subijci tempori, comprehendi à tempore, vel sub tempore, non ratione sui, sed ratione motus, & ideò motus ipse per se, & ratione sui, nam in tantum res habent illa, in quantum tempore mensurantur, sed non mensurantur tempore, nisi ratione motus, cui subijciuntur, motus verò ratione sui; ergo illa omnia habent ratione motus, istæ verò ratione sui. Sed non dicuntur pati à tempore, nec ab eo consumi, vel alterationem pati, quia tempus hæc operetur circa illa, sed quia à causis per se hæc patiuntur in tempore ipso mensurante actiones, passiones, & mutationes, per quas hæc fiunt. Deus verò, & Angeli non dicuntur esse in tempore, nec ei subijci, quia non subijciuntur motui. Sed tempus tandem inquit Aristoteles, non solùm mensurat motum, sed etiam quietem, & eius ratione cætera, quæ propriè dicuntur quiescere.

CAPVT XIII.

TEXTVS ARIST.

Ipsum autem, nunc, est continuatio temporis sicut dictum est, &c.

Breuis expositio Text.

11 INtentum huius capitis est explicare quasdam voces, per quas solemus significare tempus ipsum, & hoc præstat in prima parte, in secunda verò proponit quoddam dubium, & illud soluit. Sex sunt voces, quibus vti solemus ad significandum tempus, nunc aliquando, iam, nuper, olim, subitò. Et nunc quidem duobus modis accipitur. Primo, pro instanti copulante præteritam partem temporis cum futura. Secundo, pro tempore proximo eidem instanti, siue præterito, siue futuro, in qua significatione accipimus, nunc, dum dicimus, Petrum nunc venisse, quia paulò ante venit, vel etiam nunc venturum, quia paulò post veniet. Et ratio huius acceptionis videtur esse, quia quod parum distat à præsenti, nunc, in eo videtur esse. Vnde de tempore longè distanti, vel de actionibus in eo factis, inquit Aristoteles, non dicitur, nunc, quia non dicimus Bellum Troianum nunc esse peractum, vel nunc contigisse diluuium. Secunda vox est, aliquando, vel tunc, quę significat determinatum tempus quasi vaga quadam ratione, non tamen propinquum præsenti, nunc, sed ab eo separatum, dicimus namque Troianum Bellum, aliquando, vel tunc fuisse peractum. Tertia vox est, iam, significans tempus futurum, vel præteritum parum distans à præsenti, nunc: vt dum dicimus iam nos disputasse, vel iam nos disputaturos, significamus actionem disputandi, vt tempore parum distante à præsenti nunc mensuratam. Quarta vox est, nuper, quæ tempus proximum instanti præsenti etiam denotat, non tamen futurum, sed præteritum. Quinta vox est, olim, aut quondam, significans tempus præteritum multum distans, à, nunc, præsenti, & tandem, subitò, denotat breuissimum tempus, siue sit præteritum, siue præsens, vel futurum.

In secunda parte capitis proponit dubium Aristoteles. An tempori potius tribuenda sit generatio rerum, quam corruptio, nam cum vtraq; fiat in tempore, non 12

videtur

videtur vna potius, quam altera ei tribuenda. Nihilominus corruptionem potius ei tribuendam esse asserit, quam generationem, potiusq; dicendum esse tempore res consumi, quam renouari. Quod sic probat. Res generabiles & corruptibiles ita procedunt, vt nunquam consistant nec in eodem statu permaneant; ergo id potius eis debet attribui, quod ex perpetuo decursu, & instabilitate eis aduenit; quã quod ex primaria intentione agentium naturalium: sed tandem eis aduenit corruptio & interitus, ad quem omnia properare experimur; ergo tempore potius corrumpi & interire dicendum est, quam generari aut conseruari, licet vtrumq; in tempore habeant. Quod non est sic intelligendum, vt tempus sit causa corruptionis earum, aut generationis, nam vtrumque habent à causis naturalibus, generari quidem per se, corrumpi verò per accidens, sed in quantum tempore mensurantur, & subijcitur corruptio earum & quasi eam affert tempus sua duratione continua, & semper decurrente, à qua vincitur ac superatur particularis duratio cuiuscunq; rei corruptibilis.

CAPVT XIIII.

TEXTVS ARIST.

His autem à nobis sic determinatis, manifestum est, &c.

Breuis expositio Text.

13 INtentum huius capitis est agere de vnitate temporis, & in eo tria dubia proponit, ac soluit Aristoteles ad rationem, & vnitatem temporis pertinentia, nec eget alia diuisione. Vt dubia proponat, & soluat, præsupponit illud, quod in superioribus docuit, nempe mutationem, & motum in tempore esse, ab eoq; mensurari. Quod hoc argumento probat. Tardius & velocius sunt in motu, atq; etiam prius & posterius, nam velocior motus est, per quem mobile in minori tempore pertransit maius, vel æquale spatium, & prius, ac posterius in motu accipiuntur respectu, nunc, præsentis, sed tardius, & velocius, atque etiam, nunc, sunt in tempore, vt per se est manifestum; ergo & motus in tempore erit, temporeq; mensurabitur.

Hoc supposito, primum dubium est, quare tempus dicatur esse vbique, hoc est in terra, in mari, & in omni loco. Et respondet, quia vbique reperitur motus, sed tempus est aliquid eius; ergo etiam reperitur vbique.

Secundum dubium est, an tempus dicatur esse extra animam vel intellectum, aut solum in intellectu ipso. Et respondet, quod cum tempus sit numerus numeratus partium motus, & anima, vel intellectus sit numerans, non potest esse omninò extra animam, vel intellectum, sed ita saltem ad illum se habet, vt si impossibilis esset intellectus, etiam esset tempus impossibile, quia licet daretur secundum quandam rationem materialẽ motus, non tamen, vt numerus motûs secundum prius & posterius, in quo consistit formalis ratio temporis, quia si impossibile est numerantem esse, impossibile quoque erit numerum esse, ita ergo censebitur esse tempus extra animam, vel intellectum, vt ab eo tanquam à numerante dependeat.

Dubium terti[um] est, an tempus sit vnum, vel plura, & ratio dubitandi ex parte vnitatis est, quia tempus est numerus motus, sed constat plures esse motus, cum possint plura corpora simul moueri, diuersis motibus secundum speciem, nempe motu alterationis, augmentationis, & locali; ergo plura erunt tempora, & non 14

vnum. Ex opposita verò parte probat tempus esse vnum, quia licet plura moueantur simul, atque etiam in tempore præterito & futuro, sed idem est totum tempus secundum speciem, propter eandem rationem formalem in his partibus repertam: idem est etiam tempus secundum numerum, quia licet partes istæ distinguantur, sed quia copulantur eodem instanti præsenti efficiunt vnum, atque idem numero tempus, quia vnum continuum, & vnum numero idem sunt. Respondet, tempus esse vnum, quia licet plures sint inferiores motus, sed vnus datur superior, & primus, nempe circularis primi orbis, à quo omnes mensurantur, tam cœlestes, quam sublunares; quia primum, & perfectissimum in quolibet genere est mensura cæterorum: quare erit etiam numerus eorum, & consequenter tempus vnicum, quo mensurantur. Probat secundò, quod motus iste primus solum sit tempus, à quo mensurentur cæteri motus, & ideò tempus sit vnicum ex conditionibus mensuræ, quæ debet esse vna, vniformis, & regularissima, hoc est, eodem modo se habens semper, alioqui non poterit certos nos reddere de quantitate mensuratorum, sed conditiones istæ solum concurrunt in motu primi mobilis, nam ex cæteris quidam sunt velociores, & tardiores alij; ergo solus iste erit mensura omnium, & ex consequenti solus iste erit tempus, & ideò vnicum tempus. Ad argumentum verò pro opposita parte respondet, plures esse motus, sed cum motus sint quasi res numeratæ respectu temporis, non variatur, nec multiplicatur ex diuersitate eorum tempus, sicut nec variatur numerus ex diuersitate rerum numeratarum, sed idem numerus ternarius est hominum, & equorum formaliter. Ita tempus est idem formaliter, licet varientur motus, quia est numerus formalis eorum.

TRACTATVS PRIOR DE TEMPORE.

SEX durationes inuenio apud antiquos, & Modernos interpretes Aristotelis in Commentarijs horum capitum, & apud Scholast. Doctores in 2.d.2. & 1.part.quæst. 10. æternitatem, quam attribuunt Deo, æuum Angelis, rebusq; incorruptibilibus; durationem quandam indiuisibilem innominatam, quam multi concedunt substantijs corruptibilibus, æternitatem participatam beatitudini creaturarum, tempus continuum, quod est propria duratio motus: & tandem tempus discretum, quod componitur ex multis operationibus momentaneis Angelorum. Ex his autem durationibus solum pertinet tempus per se ad nostrum institutum. Sed quia plura disputant Moderni interpretes Aristotelis de cæteris durationibus, ideò aliquid etiam nos de eis dicemus. Propterea in duos tractatus diuidimus materiam hanc de durationibus rerum, prior erit de his, quæ ad tempus pertinent, posterior verò (admodum breuis) de cæteris durationibus.

QVAESTIO I.

An tempus sit verum ens reale in natura rerum existens.

DIfficile admodum est intelligere entitatem, & rationem temporis, ita vt dicere possimus, non minus esse incertam rationem & entitatem eius, quam certa

certa est eius existentia, vt his verbis do-
c cuit D. August. vndecimo libro, de ciuitate Dei cap. 26. *Tempus metior scio, sed non metior futurum, quia nondum est, non metior præsens, quia nullo spatio tenditur, non metior præteritum, quia iam non est, quid ergo metior, an prætereuntia tempora, non præterita, &c.* Propterea prima sententia negat tempus esse ens reale, in natura rerum existens, sed existere in sola imaginatione vel apprehensione intellectus concipientis transitum mobilis per vnam partem spatij, prius quam per aliam, & ex illo priori & posteriori tanquã ex præterito, & futuro componere apud se vnum tempus, sed nihil eius reale esse, vel in rebus existere. Ita sentiunt quidam ex antiquioribus Philosophis, quos citauit Albertus Magnus 4. libro Phys. tract. 3. capite tertio. Probatur primò ratione Aristotelis capite decimo, tradita, nam tria considerantur in tempore, præteritum, futurum & instans præsens; illa quidem tanquam partes, hoc verò tanquam indiuisibile eas coniungens, sed nullum horum est aliquid reale; ergo neq; tem-
17 pus ex eis constans reale erit. Probatur minor, quia præteritum, & futurum non existunt actu; ergo non sunt entia realia, & ex consequenti neque instans, quia si entitas eius est indiuisibilis, qua copulantur hæc, non erit realis; cum copulata non sint realia. Præterea, si instans esset aliquid reale, aut vnum esset in toto tempore, aut plura; si vnum, ergo non posset copulare omnes partes temporis, sed solũ eas, quas proximè tangit, si verò sint plura instantia; ergo vnum succedet alteri, & proximè quidem, quia nihil est aliud in tempore actu existens, quod possit succedere instanti, tunc ergo multa erunt instantia immediata, quod repugnat cum sint indiuisibilia, & tempus non erit aliud quam multitudo instantium sibi succedentium, quarè nec erit continuum nec diuisibile, quia continuum non componitur ex indiuisibilibus, ex quibus euidens est nihil diuisibile resultare posse.

Secundò, quia tempus componitur ex præterito, & futuro, sed hæc non sunt realia; ergo neque tempus. Probatur minor, nam vel sunt realia, in quantum præteritum & futurum, vel vt præsentia, primum patet esse falsum, quia vt præteritum, & futurum non existunt actu; ergo non sunt entia realia in natura rerum, secundum verò est impossibile, nam de eo, quod præsens est, verum est enunciare, quod nunc sit; sed de nulla parte temporis verum est vnquam dicere, nunc est præteritum, vel nunc est futurum; ergo neque vnquam sunt realiter præsentia, & ex consequenti, neque vt præsentia sunt entia realia. Et si dixeris non 18
esse per se præsentia, sed per instans copulans vtrumque, ex hoc sequitur non esse entia realia per se, sed per instans, quod est instans solum esse aliquid reale, non tempus. Probatur consequentia, quia quod non est per se præsens, sed per aliud, non est per se, sed per aliud existens, nec ens actu. Imò sequitur non esse verè præteritum, nec verè futurum. Probatur consequentia, quia non est verè præteritum, nisi quod verè pertransiuit, neque verè futurum, nisi quod verè pertransiet, sed non pertransit, nisi quod aliquando est præsens; ergo cum nunquam sint per se præsentia, neque erunt per se præteritum, neque futurum, sed ad summum ratione instantis, quod patet esse falsum.

Secunda opinio asserit tempus esse quidem ens reale, non tamen omninò completum realiter, sed accipere complementum ab intellectu illud numerante secundum prius & posterius. Ita Comment. 4. lib. Phys. Com. 131. Iandun quæst. 27. pro qua referuntur D. Thom. lectione

vltima horum Commentariorum, & 1.p. quæst.10.art.1.Ferra.1. lib. contra gentes, cap.19. Capreol. in 2.d.2. & ibidem Hisp. Iauellus 4. lib.Phys.q.24.art.2.& eam sequuntur Conimb. & hac distinctione explicant. Tempus dupliciter cōsideratur: primò, prout est continua quædam duratio motus: quo pacto sicut motus non dependet ab intellectu, sed ante operationem eius datur, ita etiam tempus. Secundò, prout definitur ab Aristotele, quod sit *numerus motus secundum prius, & posterius*, ab intellectu dependet, cum accipiẽte pro certis, ac definitis partibus, vt horis, diebus, aut mensibus ad mensurandos cæteros motus, & ideò non est ens reale, sed rationis. Probatur hæc sententia testimonio Aristotelis, qui cap.14. huius li. quæsiuit, an tempus dependeret ab anima: & respondit, quod cum sit numerus, necessariò dependet à numerante, qui est intellectus, vel anima: vnde si anima non esset, nec daretur numerus, nec daretur tempus; ergo sentit, tempus in secunda consideratione non dari ante operationẽ intellectus, & ideò esse ens rationis. Probatur etiam ratione deducta ex his, quæ docet idem Aristoteles cap.11. nempe motum non esse numerum numerantem, sed numeratum: sed non datur numerus numeratus ante operationem intellectus actu numerantis; ergo nec datur ante illã tempus, & ex consequenti erit ens rationis, quia nihil reale ponit intellectus in rebus numeratis per actualem numerationem. Secundò, quia duratio motus realiter est continua; ergo non fit discreta, nisi per intellectum distinguentem partes priores, & posteriores eius; nec etiam fit numerus, quia numerus dicit discretionẽ, quare ab intellectu actu cognoscente habet tempus, quod sit numerus motus & ideò hoc modo consideratum ens rationis est, & hoc est rationem eius complementum accipere ab intellectu.

Tertia opinio asserit tempus non solũ 2 vt durationem continuam, sed etiam vt numerum motus secundum prius, & posterius esse ens reale, darique ante operationem intellectus, à quo nullum prorsus complementum accipit. Ita Simplicius 4.lib.phys.in digressione de tempore, D.Thom.opus.44.cap.primo, Albertus Magnus 4.lib.Phys.cap.3.& 10. Toletus quæst. 15. Pererius 11. lib.de principijs cap.1.& plures alij, & hæc est probabilior sententia, & magis conformis doctrinæ Aristotelis, & D. Thom. iuxta quã duabus cõclusionibus respondetur quæstioni.

Prima conclusio. Tempus non solum in imaginatione, vel apprehensione datur, sed verè existens in natura rerum. Hæc est contra primam sententiam, non solum repugnantem lumini naturali, sed etiam lumini diuinæ fidei. Probatur primum, quia non solum Philosophi omnes Platone, & Aristotele anquiores, sed hi etiam cum omnibus, qui post ipsos secuti sunt, nec solum sapientes, sed rudes homines de tempore loquuntur tanquã de re aliqua in natura rerum existente. Atque etiam scholastici omnes in 2.d.2.& 1.par. quæstione 10. Et ratio naturalis efficaciter probat, quia duratio realis non est aliud, quam permanentia rerum in esse reali actuali, & ideò non solum creaturis, sed Deo tribuitur, quem Philosophi æternum esse cognouerunt, sed euidens est motum successiuum dari in rerum natura, verumque habere esse reale, & realiter durare in eo; ergo habet realem durationem, sed duratio motus est tempus; ergo datur in rerum natura; & non solum in apprehensione intellectus. Nec solum datur motus realis, sed vnus, qui realiter sit altero velocior, vel tardior, magisque aut minus duret; ergo datur vera, & realis

lis duratio motus, quæ est tempus. Quod verò opposita sententia repugnet etiam lumini diuinæ fidei. Probatur ex principio Genesis, vbi dicitur. *Deum fecisse luminaria magna in firmamento cœli, vt diuiderent dies & noctes, & essent in signa, & tempora.* Et actuum primo. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.* Meritò ergo Paris. schola art. 119. erroris eam damnauit.

21 Secunda conclusio. Tempus nullum complementum accipit ab intellectu, sed à parte rei datur ante operationem eius, tanquam verum ens reale, non solùm vt continua duratio est, sed etiam, vt numerus motus. Hæc est contra secundam sententiam, cuius veritatem vt intelligamus, duo explicanda sunt de tempore. Primum, quæ sit essentia eius. Secundum, quonam modo ei conueniat esse mensuram motus. Et essentia quidem temporis in eo posita est ab Aristotele, quod sit duratio succesiua motus, esse autem durationem succesiuam motus, habere ex priori, ac posteriori motus, quia nisi percipiamus, ait, prius, & posterius in motu, non percipimus durationem, vel tempus transijsse, vt dormientibus accidit. Ex quo infert, durationem ex priori, & posteriori motus insurgere; putat igitur non solam continuationem motus inferre durationem, sed in quantum habet partes priores, & posteriores, ita vt vna eius pars prius quam altera fluat, & nisi hoc haberet motus, nullam haberet durationem, etiamsi esset fluxus continuus inter duos terminos, à quo, & ad quem. Itaque distinctio partium motus secundum prius, & posterius infert durationem: & hæc distinctio quædam discretio earum est, licet non sit realis diuisio, quia vbi vnum est prius, & aliud posterius, ibi est aliqua ratio multitudinis, & ex consequenti discretionis, quia multitudo discretionem dicit, talis autem discretio partium non est secundum quantitatem: cum non sit realis separatio, sed secundum qualitatem, quia ratio prioris, & posterioris modus est diuersus earundem partium qualitati similis, & cum secundum hos modos sint distinctæ partes motus, censentur esse discretæ, hoc est, distinctæ secundum diuersos modos, vel qualitates, reales quidem, quia realiter, & ante operationem intellectus verum est, vnam partem motus prius fluere, quam alteram, & propter hanc discretionem vocauit Aristoteles durationem temporis ex ea insurgentem numerum motus secundum prius, & posterius, non quidem numerum abstractū à rebus numeratis, qualis esse censentur, duo, tria, aut quatuor, quod ad res diuersas numerandas applicamus, sed numerum numeratum per illum, sicut tres homines, vel tres lapides, quasi dixerit tempus esse numerum partium motus. Nec tamen intelligi debet esse numerum actu numeratum, sed aptitudine, quod est esse 22
numerum numerabilem, in quantum partes motus aptitudinem habent, vt distinguantur, & numerentur ab intellectu, secundum distinctionem, ac discretionem prioris, & posterioris, & hæc numerabilitas constituit rationem realem, atq; essentialem numeri, vt vidimus in prædicamento quantitatis, non actualis numeratio, quæ nihil ponit in rebus numeratis præter extrinsecam denominationem numeratarum ab actu intellectus numerante; aptitudo verò, vt numerentur, quæ vocatur numerabilitas realis est, & intrinseca in rebus numeratis, nec dependet ab intellectu operante, sed ante operationem eius est, & ita partes motus, vt numerabiles ab intellectu secundum prius, & posterius, inferunt durationem habentem quoque partes priores, & posterio-

steriores numerabiles ab intellectu, qua ratione vocatur tempus. Vnde sequitur tempus quantum ad essentiam non habere actualem dependentiam ab intellectu vel operatione eius, sed esse numerum realem numerabilem ab eo, & ideò nullum complementum ab eo accipere.

Et ex his intelligitur in duobus decipi
23 secundam opinionem. In primo quidam quia durationem temporis putat non includere rationem prioris, & posterioris, & ideò nec rationem numeri, quod est expresè contrarium verbis Aristotelis asserentis, nullam durationem inferre motũ, nisi in quantum habet partes priores, & posteriores; nec proinde tempus esse durationem successiuam nisi ratione prioris, & posterioris, & cum ex ratione prioris, & posterioris sit numerus, nec habet rationem durationis successiuæ, nisi in quantum est numerus motus secũdum prius, & posterius, & hæc est ratio essentialis eius. Vnde sequitur in alio etiam decipi, quia putat rationẽ numeri in tẽpore consistere, in eo, quod actu vtatur eo intellectus ad numerandum cæteros motus; cum hoc solum sit extrinseca denominatio in eo, & purè accidentalis, vt
24 statim ostendemus.

Secundò explicãdum est, quonam modo conueniat tempori ratio mensuræ. Duplex est mensura, actiua, & passiua; actiua est, per quam mensuramus alia, vt vlna dicitur mensura actiua panni; passiua verò consistit in eo, quod est in alio mensurari. Et vtraque diuiditur in actualem, & aptitudinalem. Mensura actiua actualis est, per quam actu mensuramus aliud, vt eadem vlna, in quantum ea vtimur ad mensurandum pannum, quæ aptitudinalis vocatur, in quantum assumptibilis est ad mensurandum alia. Mensura verò passiua actualis est actu mensurari ab alio, aptitudinalis esse mensurabile ab alio, & hæc solet vocari mensurabilitas, & vtraque mensura actualis nihil reale ponit in rebus, sed solum denominationem extrinsecam, vtraque verò aptitudinalis realis est, & reale aliquid in rebus ponit, nam esse aliquid tale, vt aptum sit assumi ab alio ad mensurandum, aliquid reale est in eo, atque etiam esse aptum, vt ab alio mensuretur. Præterea, mensura actiua, tam actualis, quam aptitudinalis omnium motuum, solum conuenit durationi motus primi mobilis, quia ille solus est regularissimus, vniformis, inuariabilis, & semper eodem modo se habens, quæ sunt proprietates mensuræ, vt per eam possimus certi effici de quantitate rei mensuratæ, alij verò motus non habent tales conditiones, sed varij sunt secundũ velocitatem, vel tarditatem, & ideò non conuenit eis ratio mensuræ, & propterea 25
Aristoteles solum vocauit tempus durationem primi mobilis, quia hæc sola est mensura omnium motuum, propterea etiam dixit tempus esse vnum, & non plura. Sed ratio mensuræ actualis actiuæ, aut passiuæ nihil reale est in hac duratione cœli, sed extrinseca solum denominatio vel ens rationis, mensura verò actiua aptitudinalis realis est, & ei conuenit ante operationem intellectus, & est propria eius passio, quia realem habet aptitudinem, vt assumatur ad mensurandum alios motus; & etiam proprium, quem sequitur, si distinguatur ab eo ex natura rei. Si verò sit eadem entitas cum eo, non poterit esse realis mensura eius, sed solũ per intellectum vtrumque distinguentem. Mensura verò passiua aptitudinalis nõ conuenit durationi cœlesti, quia nõ est mensurabilis ab alio, sed solum à se inadæquatè per repetionem alicuius partis propriæ.

Pro solutione argumenti primæ opinionis notandum est, quod sicut ens reale di-

ſe diuiditur in permanens, & ſucceſsiuum, ita exiſtentia realis, & actualis vtrique communis eſt, & vtrique enti conuenit iuxta propriam naturam. Vnde ſicut ens reale permanens habet totum ſuum eſſe ſimul, ſic etiam habet ſimultaneam exiſtentiam: & ſicut ens ſucceſsiuum non habet totum ſuum eſſe, aut totam ſuam entitatem realem ſimul, ſed in fluxu, ac ſucceſsione conſiſtentem, eodem modo non habet ſimultaneam exiſtentiam, ſed in fluxu, ac ſucceſsione poſitam: & quod de totali ente permanente, & ſucceſsiuo, eorumque exiſtētis dicimus, eodem modo intelligendum eſt de partibus eorum, quia cum totum componatur ex partibus, eundem modum eſſendi, eundemque modum exiſtentiæ habere debent, & cum motus, & tempus entia ſucceſsiua ſint, & partes etiam in ſucceſsione conſiſtentes habeant, ſicut entitas realis eorũ non eſt permanens, nec tota ſimul, ſed in fluxu, & ſucceſsione cõſiſtit, eodem modo eorum exiſtentia nec permanens eſt, nec ſimultanea, ſed in fluxu, & ſucceſsione conſiſtit, & eadem ratione entitas, & exiſtentia partium, & ſicut habent entitatem, & exiſtentiam fluentem, & ſucceſsiuam, ſic etiam præſentiam, ita vt nũquam ſit verum dicere de motu, & tempore, vel partibus eius nunc eſſe, ſed de præſenti fluere, neque nunc tranſire, ſed tranſire in fluxu, & ſucceſsione. Ex quibus intelligitur partes temporis per ſe eſſe præſentes præſentia ſucceſsiua, per ſe eſſe præteritas, & per ſe futuras, & nõ ſolum ratione inſtantis hæc habere, quãuis inſtans neceſſarium ſit, vt per illud copulentur, & fiant, vnum tempus continuum, continuumque, atque ſucceſsiuum fluxum habeant.

26 Sed de inſtanti notandum eſt ſecundò quod ſicut ens entitas realis conſiſtit in indiuiſibili, & ideò tota ſimul eſt, ita etiam actualis eius exiſtentia eſt tota ſimul & quaſi permanens vtraque vocari poteſt non quod permaneat, ſicut res aliæ, quæ dicuntur permanentes, quia inſtans mox deſinit, ſed quia non habet partes fluentes, permanens vocari poteſt entitas eius, atque exiſtentia: & ita intelligitur, quod ſicut entitas temporis ex diuiſibili, & indiuiſibili conſtat ſuo modo concurrentibus ad compoſitionem eius, & ex ſucceſsiuo, & quodammodo permanenti: ita exiſtentia totius temporis communicatur partibus per modum fluentis, ac ſucceſsiui, inſtãtibus verò quaſi per modum permanentis explicatum, & eodem modo habent inſtantia præſentiam, præteritionem, & futuritionem ſimultaneum, atque etiam ſimultaneum tranſitum.

Ad primum argumentũm primæ opinionis neganda eſt minor, quod partes temporis, & inſtantia non ſint entia realia. Et cum dicitur non exiſtere actu præteritum, & futurum, nec eſſe actu præſentia per ſe, diſtinguendum eſt; nam præſentia, & exiſtentia permanenti, aut tota ſimul, verum eſt, ſucceſsiua verò, & fluente falſum. Hanc enim non minus actualem habent, quam permanentia, licet non permanentem, ſed in fluxu, & ſucceſsione conſiſtentem, & per ſe quidem exiſtentia, atque præſentia ſunt, & non tantum per inſtans, quia per ſe fluunt, licet non ſine inſtanti ea copulante, & vnum tempus efficiente fluant. An verò inſtans vnum ſit, vel plura, dicetur quæſtione ſequenti, vbi etiam explicabitur, quomodo vnum non ſuccedat alteri proximè, ſed media parte temporis. 27

Ad ſecundum neganda eſt minor, & cum dicitur præteritum, & futurum, vt talia non eſſe entia realia, verum eſt ſub tali reduplicatione, ex quo nõ ſequitur,

non esse realia simpliciter, quia realem entitatem, & existentiam habent, dum realiter sunt præsentia, non quidem præsentia permanenti, vel simultanea, sed succesiua, & fluente, qualis est eorum entitas. Et dum rursus additur de eo, quod præsens est, verum esse enunciare, quod nunc sit, etiam est distinguendum, nam si sit præsens præsentia simultanea, aut tota simul, verum est, sic enunciari posse; si verò successiua, & fluente falsum, quia non est verum, quod sint, nisi quia verum est, quod realiter fluunt, & eodem modo est verum, quod pertranseant per realem fluxum, & ratione realis transitus successiui, atque fluentis, atq; etiam realis præsentiæ eiusdem conditionis, dicuntur verè, & realiter præsens, atq. futurum.

28 Ad testimonium Aristotelis pro secunda opinione, & ad primum eius argumentum ex eo desumptum, respondeo, Aristotelem dixisse tempus esse numerum, non numerantem, sed numeratum, non quidem secundum actualem numerationem, sed secundum aptitudinalem, quam habet ante operationem intellectus. In quantum partes eius numerabiles sunt ab intellectu secundum prius, & posterius, quare non dependet ab actuali operatione eius, & propterea solum dixit Aristoteles, ita se habere ad animam, quod si illa foret impossibilis, etiam esset impossibile, tempus, quod patet nullam dependentiam actualem significare.

Ad secundum distinguendum est antecedens, quod tempus non sit discretum realiter, nam discretione quantitatiua verum est, sed est discretum discretione qualitatiua, in quantum partes eius distinguuntur à parte rei per modos prioris & posterioris, & ratione huius discretionis efficiunt numerum, quia hoc modo sunt numerabiles ab intellectu, & quia hæc discretio pertinet ad essentiam, ideò per numerum definitum est ab Aristotele: sed non dependet ab intellectu actu numerante, vt expositum est, & ideò non est tempus ens rationis, in quantum numerus motus, nec accipit complementum ab intellectu, sed est ens reale ante operationem eius existens in natura rerum.

QVAESTIO II.

An definitio temporis tradita ab Aristotele bona sit.

MVlti ex Philosophis descripserunt tempus, vt Aristoteles cap. 10. huius libri significauit, & testantur Plutarchus li. 1. de placitis Philosophorum cap. 21. Galenus in libro de historia Philosophica cap. 34. Simplicius in sua digressione de tempore, & in suis descriptionibus aliquid attigerunt de his, quæ pertinent ad rationem temporis, sed nullus integram rationem temporis consecutus est, & ideò eorum descriptiones non refero. Solus Aristote. visus est propriam, & integram rationem eius cognouisse, quam hac definitione explicauit. Tempus est, *numerus motus secundum prius & posterius.* Satis quidem difficilis, quia tempus adeò difficile cognitu est, vt D. August. 11. lib. confes. cap. 14. de se fateatur, quod quamuis sibi cognoscat temporis quidditatem, alijs verò eam explicare nesciat, his verbis. *Quid est tempus, si nemo ex me quærat scio, si quærenti explicare velim, nescio.* Ideò necesse est eam examinare, vt ab omnibus intelligatur.

Notandum igitur est pro explicatione eius, tria esse in tempore. Primum, 29
quod sit duratio successiua, & continua motus, quod habet ex priori & posteriori eiusdem motus, nam licet consideremus in mo-

in motu, quod sit via quaedam continua, & succesiua à termino, à quo in terminum ad quem, non percipiemus durationem aliquam eius, quousque percipiamus habere partes priores, & posteriores, vt idem Aristoteles expresè docuit. Et ratio est manifesta, quia, si vna pars prior est, & posterior altera, non erunt simul, sed necesse est moram aliquam trahere vtramque, & haec mora est duratio temporis. Habet secundò tempus, quod possit mensurare motum, in quantum vti potest intellectus quibusdam partibus eius, vt certus reddatur de quantitate motus, vt horis, aut minutis. Et tertium quod habet est, actu mensurare motus, si eo actu vtatur intellectus ad mensurandum. Et ex his tribus, secundum, & tertium praesupponunt primum, quia prius est tempus esse duratione motus secundum prius, & posterius, quam aptum esse ad mensurandum eundē motum; & quia talis duratio est, talem habet aptitudinem; & consequenter est prius, quam esse actualem mensuram. Tertium etiam praesupponit secundum, quia prius est tempus esse aptum ad mensurandum, quam actu mensurare. Ex his
30 etiam tribus, primum est, quod primò intelligimus in tempore, & ideò pertinet ad essentiam eius. Secundum est quasi propria passio, & tertiū accidens commune, & extrinsecum, quia potest adesse, & abesse tempori, salua eius essentia, vt constat, quando eo non vtitur intellectus ad mensurandum, & nihil reale in eo ponit, quod sit actualis mensura, sed solam denominationem extrinsecam. Secundum etiam, atque tertium solum conueniunt simpliciter durationi primi motus, quia sola illa habet conditiones ad mensuram requisitas, caeteris verò durationibus aliorum motuum ad summum potest conuenire impropria quadam ratione, & imperfectissima, per quandam attributionem ad illam, à qua mensurantur omnes. Ex quo intelligitur, aptitudinem ad mensurandum non esse communem proprietatem ex duratione procedentem, sub ratione communi durationis, sed particularem ex tali duratione vniformi, & regulari, atque eodem modo se habente semper, quod est, non esse proprietatem specificam durationis, vel temporis, sed indiuidualem talis durationis. Et propter hanc proprietatem mensurae indiuidualem asseruit Aristoteles illam solam duratione esse tempus, quasi per Antonomasiam, & propterea, licet definitio temporis omni durationi conueniat (vt verba iacent) eam tamen soli durationi coelesti accommodauit Aristoteles, vt ex verbis, atque contextu huius capitis intelligitur.

Propterea dubitatum est ab expositoribus, secundum quam ex his tribus rati- 31
onibus definitum sit tempus ab Aristotele. Et prima opinio asserit secundum tertiam rationem tantum fuisse definitum, nempe, vt intellectus eo vtitur secūdum certas quasdam eius partes multiplicatas ad mensurandum alios motus, vt horis, aut minutis. Quod est explicatum esse sub ratione mensurae actualis aliorum motuum. Vnde sensus definitionis est, tempus est numerus, id est mensura motus, secundum prius, & posterius, & quia haec ratio mensurae actualis nihil reale ponit in eo, sed solam denominationem extrinsecam, vel solam relationem rationis mensurae intellectualis, ideò asserit, tempus, vt definitur ab Aristotele, non esse ens reale, sed rationis. Ita comment. 4. lib. Phys. comm. 102. & 103. quem sequuntur Conimbric. cap. 14. huius lib. quaestione prima, articulo secundo. Probant testimonio Aristotelis capite vndecimo, vbi ita ait. *Signum est autem, plus enim*

enim, & minus iudicamus numero, motum autem plurem, & minorem tempore, numerus itaque quidam tempus est. Quibus verbis tempus esse numeru... otus per mensuram exponit. Et ratione probatur primò, quia numerus dicit discretionem, sed tempus non est discretum realiter; ergo non potest sumi pro numero, vt dicit realem discretionem, sed solum factam per intellectum diuidentem tempus in certas quasdam partes ad mensurandum motus, quod est sumi numerum pro mensura. Secundò probari potest, quia non videtur tempus posse definiri essentialiter tali definitione, nam vel per prius, & posterius intelliguntur partes
32 motus priores & posteriores, vel partes temporis, in quantum causantur ex partibus motus, non primum, quia si ita intelligantur, non erit tempus aliud, quam motus secundum partes priores & posteriores consideratus, & ideò sicut motus est incompletum quid, & non prædicamentale, sed ad postprædicamenta reijciendum inter modos rerum, & sicut motus est quantum per accidens, ita etiam tempus, & vtrumq; patet esse falsum apud nos, qui cum communi sententia tempus in prædicamento quantitatis collocamus, & alia ratione in prædicamento quando. Si verò intelligantur secundo modo, non poterit esse definitio essentialis; quia partes priores, & posteriores temporis sunt integrantes, partes integrantes non sunt de essentia rei; ergo per illas nó potest definiri essentialiter. Præterea, partes priores, & posteriores temporis sunt distinctæ; ergo copulantur diuersis instantibus, sed non possunt esse diuersa instantia in tempore apud Aristotelem, expresè asserentem, quod vnicum sit cap. 11. huius libri textu 104. ergo non definiuit tempus, vt durationem successiuam, sed vt mensuram omnium motuũ.

Secunda opinio tenet Aristotelem non definijsse tempus, vt mensuram motuum, 33
& propterea non sumpsisse numerum in definitione pro mensura, sed pro discretione partium motus secundum prius, & posterius, in quo consistit ratio durationis essentialis tempori, & ita definitionem essentialem esse. Ita D. Thom. opusculo de tempore capite 2. Pererius libr. 12. capite secundo. Toletus quæstione 12. huius libri. Et est communis sententia Modernorum, & vera, ita vt opposita non possit defendi in doctriua Aristotelis. Probatur hoc secundum, quia Aristoteles capite vndecimo, huius libri dum definitionem à se assignatam exponeret, ait tempus non esse numerum, quo numeramus, sed qui numeratur; ergo non accipit numerum pro mensura actiua aliorum, neque tempus sub tali ratione definiuit. Probatur consequentia, quia numerus, quo mensuramus alia, numerans est, non numeratus; numerus verò numeratus solam discretionem significat rerum numeratarum, vt lapidum, vel hominum; ergo non potest apud Aristotelem sumi numerus in definitione pro numerante, vel mensurante alia, sed pro discretione partium priorum, & posteriorum motus numerum numeratum constituentium. Nec potest definiri tempus ab Aristotele pro mensura motus, sed pro numero partium eius secundum prius, & posterius, in quo consistit essentialis ratio durationis, & temporis.

Sed ratione probatur, quia esse mensuram actiuam actualem, nec pertinet ad 34
essentiam temporis, nec est propria passio eius, nec aliquid reale, vt fatetur opposita sententia; sed commune accidens; ergo Aristoteles per suam definitionem, nec essentiam temporis, nec aliquam eius proprietatem, sed solum aliquod accidens commune, quod ei non conuenit, nisi

nisi per operationem intellectus explicuisse, quod certè non esset explicare naturam temporis, vt per se patet, non est ergo sustinenda opposita sententia. Sed dicendum est, propriam eius essentiam explicasse, & ideò numerum non pro mensura, sed pro discretione partium motus numeratarum accepisse, in qua consistit essentialis ratio durationis, & temporis.

Vt autem melius intelligatur nostra sententia, & argumenta opposita commodius soluantur, triplicem extensionem distinguere debemus in motu. Primam, quam habet à mobili, vel subiecto, sicut reliqua accidentia, nam alia pars motus est in capite, alia in pede. Secundam, quam habet à forma, vel termino, qui per eum acquiritur, vt à latitudine graduali qualitatis, si sit alteratio; vel ab extensione spatij, si sit motus localis, & hanc extensionem habet, vt est via, atque tendentia successiua, & continua ab vno termino in alterum. Tertia tandem extensio eius est, in quantum habet partes priores, & posteriores moram trahentes, quod est extensas esse secundum durationem, & hanc extensionem habent à tempore, quod est duratio earum, & omnes istæ extensiones conueniunt motui per accidens, quia omnes habet communicatas ab alio, primam à subiecto, secundam à termino, & tertiam à tempore. Tempus verò habet extensionem partium intrinsecam, quia diuerso modo eam accipit à motu, ac motus ab eo: duratio enim causatur à mobili medio motu, non vt causa, sed, vt causatione, & ideò sicut non habet esse ab eo formaliter, nec tanquam à causa efficiente, sed tanquam à via, & tendentia successiua habente partes priores, & posteriores, ita non sumit ab eo extensionem formaliter, sicut sumit ab eo motus, sed habet à se formaliter, quamuis effectiuè eam recipiat à mobili, & à motu tanquam à causatione. Et ex hoc intelligitur, tempus esse quantum per se, licet motus sit quantus per accidens, & tempus esse ens completum, & prædicamentale, licet motus sit incompletum quid non pertinens ad prædicamentum, sed ad postprædicamenta tanquam modus.

Ad testimonium Arist. respondeo, numerum explicasse à posteriori per mensuram, non tamen accepisse, nisi pro discretione partium secundum prius, & posterius, in qua consistit essentialis ratio durationis, & temporis. Ad primum argumentum distinguenda est minor de discretione reali quantitatiua, vel secundum diuersos modos prioris & posterioris, quæ potest appellari, discretio secundum qualitatem; & de prima verum est, quod partes temporis non sint realiter discretæ; de secunda verò falsum, nam cum distinguantur realiter per rationem prioris & posterioris, realiter etiam cēsentur discretæ, quemadmodum discretæ essent partes corporis, discretione qualitatis, quarum vna est alba, alia nigra, quãuis essent continuæ secundum quantitatē & hanc discretionem prioris & posterioris habent partes motus sine dependentia ab intellectu actu operante, quamuis non sine ordine ad illum potentem eas numerare: vnde numerum realem suo modo efficiunt, non quantitatiuum, sed secundum qualitatem, vt expositum est. Ad secundum respōdeo, per prius & posterius, in definitione intelligi partes motus priores, & posteriores, ex quibus causatur duratio temporis modo iam explicato. Et dum dicitur tempus non esse aliud, quam partes motus, & distinguendum est consequens, nam si intelligitur, non esse aliud formaliter, falsum est; si verò non 36 37

esse aliud causaliter, verùm, quia medijs partibus motus prioribus, & posterioribus causantur partes priores, & posteriores durationis. ex quibus formaliter cōstat tempus, quod per partes motus priores, & posteriores definitur. An verò realiter distinguantur tempus, & partes eius à motu, & eius partibus, vel sola ratione formali, postea examinabitur. Definitur ergo ergo tempus per partes motus, potius quam per proprias, tāquam per notiores, & ex quibus melius intelligitur natura temporis: nec tamen ideò definit esse quidditatiua definitio, quia tempus intrinsecum ordinem dicit ad motum, qui non potest explicari, nisi per partes eius priores, & posteriores, quæ licet sint integrantes, & ideò non sint essentiales cōtinuis tamen, qualia sunt tempus, & motus, essentialis est ordo ad partes integrātes, & ideò per eas definiuntur, non tanquam per quid essentiale, sed tanquam id per quod essentia intelligitur, & explicatur.

Dubium de instanti, an vnum sit, vel plura in toto tempore.

38 VLtimum, quod in eodē argu. dicitur, petit, an vnum sit, nunc, vel momentum, aut instans (pro eodem, namq; accipiuntur tria hæc) in toto tempore, vel plura. Et quod vnum sit, videtur asserere Arist. cap. 11. huius lib. tex. 14. vbi comparat nunc respectu temporis, cum mobili respectu motus, sed mobile est idem in toto motu; ergo instans erit idem in toto tempore ex mente Arist. Dicendum tamē est plura esse, sicut indiuisibilia cuiuslibet alterius continui plura sunt. Et hæc est expressa sententia Arist. cap. 12. textu 100 vbi sic ait *Tempus verò numerus est, nō quo numeramus, sed qui numeratur, quod quid prioris, & posterioris ratione, aliud semper, aliud, quam esse accidit, quoniam, & momenta alia sunt, & alia.* Et ratione probatur primò, quia tempus continuū est; ergo diuisibile in partes realiter distinctas, sicut linea, vel superficies, sed partes temporis copulantur instanti indiuisibili; ergo diuersæ partes reales, copulabuntur diuersis instantibus. Probatur consequentia, quia repugnat idem indiuisibile copulare partes realiter diuersas. Secundò, quia si vnum esset instans in toto tempore, cum tempus fluat semper, illud idem indiuisibile permaneret immobile, alioqui non posset omnes partes fluentes continuare, permanere autem pugnat cum natura eiusdē instantis, quod mox extinguitur; ergo pugnat cum natura temporis fluente vnicum tantum esse instans. 39

Testimonium Aristotelis, ex quo deducitur argumentum pro opposita parte, diuersis modis exponitur à diuersis, quibus omissis respondeo. Aristotelem non sumere, nunc, dum illud comparat cum mobili, pro instanti aliquo temporis copulante partes eius, sed pro duratione correspondente eidem mobili secundū substantiam, quæ indiuisibilis est, & tota simul, sicut instans temporis, habet tamē esse permanens, sicut substantia, cuius est duratio. Hanc igitur per, nunc, significatam comparat cum mobili in hoc, quod sicut mobile idem permanens in motu fluit per spatium, & ex fluxu eius relinquitur successio continuata motus, ita duratio eius indiuisibilis eadem permanens fluit per partes priores, & posteriores totius mot⁹, & ex fluxu eius reliquitur duratio continuata, habens partes priores, & posteriores copulatas instantibus, eo modo, quo imaginatione apprehendunt Mathematici, ex ductu puncti per planitiem relinqui vestigium cōtinuum, & diuisibile secundum longitudinē continua-

tinuatam punctis. Itaque non loquitur Aristoteles de, nunc, pro instanti temporis, dum asserit idem fluere per totum tempus, sed de duratione indiuisibili mobili propria, & instanti temporis valdè simili, nam de eodem instanti, quo copulantur partes temporis expressè docuisse vidimus, non vnum, sed plura esse in tempore.

QVAESTIO III.

An vnum sit tempus, vel plura.

40 Dvplex est vnitas, numerica, & specifica, & de vtraque procedit quæstio: cuius sensus est, an tempus sit vnum numero, atque etiam specie vnum, & prius de vnitate numerica agendum est, deinde de vnitate specifica.

De vnitate numerica temporis.

ET circa vnitatem numericam, duplex est opinio. Prima asserit, tempus esse vnum numero. Ita Commentat. quarto, libro Physicorum, Comment. 132. & ibidem Alexander, Albertus Magnus capite vltimo eiusdem libri ad finem. Ferrar. quæstione vltima, Sotus quæstione quarta, D. Thom. lect. vltima, & prima part. quæst. 10. articulo sexto, Duran. in 2. dist. 2. quæstione secunda, & probatur testimonijs Aristotelis cap. 10. 13. & 14. huius libr. Quibus locis agens de vnitate temporis docet esse vnum, quamuis plures sint motus. Præterea in solo motu primi mobilis ponit durationem temporis, qui cum sit vnus numero, vnum etiam numero erit tempus ex mente illius. Probatur etiam ratione, quia ad tempus pertinet esse mensuram motuum, vt docet Aristoteles ipse, & concedunt omnes, sed ratio mensuræ vni tantum durationi vniformi & regulari, atque eodem modo se habenti semper, conuenit, quæ est duratio primi motus; ergo vnum numero erit tempus, sicut primus motus, cuius duratio est, vnitatem numericam habet.

Secunda opinio plura ponit tempora secundum numerum, iuxta pluralitatem numericam motuum & omninò docet tot esse tempora numero distincta, quot sunt motus numero diuersi, non solùm cœlorum, sed inferiorum corporum, nec solum locales, sed alterationis, & augmentationis. Ita Themist. & Simpl. super tex. 131. huius lib. Iandun. 4. lib. Phys. q. 12. Greg. in 2. d. 2. quæst. 1. & cum eo cæteri Nominales. Et eandem sequitur expressè D. August. 11. lib. confes. cap 32. his verbis. *Audiui à quodam homine docto, quod Solis ac Lunæ ac Syderum motus ipsa sint tempora & anni, cur enim non potius omnium corporum motus sint tempora, an verò si cessarent cœli lumina, & moueretur rota figuli, non esset tempus, &c.* Probatur testimonio Aristot. cap. 10. huius libri, vbi cum quæsisset, an tempus sit vbiq; respondit vbique esse, quia vbiq; est aliquis motus, sed constat motum cœli non esse vbiq; ; ergo sentit Arist. non eum tantum esse tempus, sed etiam durationes aliorum motuum: & capite 13. 14. vbi docet non esse plura tempora, sed vnum, vtitur exemplo numeri, dicens septem equos distinctos esse à septem hominibus, & tamen non plures numeros, nec plures septenarios efficere, sed vnum. Ex quo tale argum. sumitur. Sicut se habent septem homines, & septem equi ad numerum, ita plures motus ad tempus: sed illi efficiunt plures septenarios numero distinctos, licet sub eodem numero septenario secundũ speciem comprehendantur; ergo plures etiã motus efficient plura tempora numero distincta, licet comprehendantur sub eodem tempore secundum speciem. Secundò,

dò, probatur ex definitione temporis, nã quilibet motus habet partes priores, & posteriores, non minus, quam motus cœli; ergo sicut partes priores, & posteriores illius motus inferunt durationem, quæ est numerus motus secundum prius, & posterius, & ideò est tempus: ita partes priores, & posteriores cuiusque motus inferent durationem, quæ sit numerus eius secundum prius, & posterius, & ex consequenti, quæ sit tempus, quare tot erunt durationes, quot motus, & tot etiã tempora. Quod præsertim verum esse probaretur, si cessaret motus cœlorum, & mouerentur corpora sublunaria, quorum motus propriam, & formalem haberent durationem, non minus, quam eã habet motus cœlorum, sed duratio motus est tempus; ergo alia darentur tempora, præter durationem motus cœli, & eadem dabuntur modo, quare non erit vnum numero tempus, sed plura.

43 Nostra sententia duo asserit. Primum, si tempus consideretur secundum essentialia, non est vnum numero, sed tot sunt tempora numero distincta, quot motus. Hoc probant efficaciter argum. secundæ opinionis, quæ hoc modo intellecta vera est. Secundum, si tempus accipiatur secundum rationem mensuræ, vnum numero est simpliciter loquendo, licet secundum quid tot etiam sint tempora sub consideratione hac, quot motus. Pro cuius explicatione notandum est, quod proprietates mensuræ perfectissimè conueniunt motui primi mobilis, qui regularissimus est, eodem modo semper se habens: cum tamen motus sublunariũ corporum modo sint veloces, modo tardi, ita vt vnus, & idem secundum diuersas partes hanc variationem patiatur. Est etiam motus ille perquã breuissimus, quod maximè pertinet ad rationem mensuræ, & propterea motus orbium inferiorum, qui tardissimi sunt, non sunt ad mensuræ accommodati, sed nec omnino vniformes, nam cum rapiatur à primo mobili, raptus ipse nonnullam etiam variationẽ circa eos causat. Deinde frequentior vsus temporis est apud omnes pro mensura aliorum motuum, & ideò frequentius etiam accipitur secundum rationem mensuræ, quam secũdum essentialem: & quia ratio mensuræ illi soli motui conuenit simpliciter, ita vt ab eo mensurentur, non solum cæteri motus, sed durationes eorum, sola eius duratio in communi modo loquendi, quasi per antonomasiam dicitur tempus: & in hoc sensu verum est vnicum duntaxat esse tempus, vt asserit prima opinio, quæ in hoc sensu intelligitur ab eisdem auctoribus, in quo etiã intelliguntur testimonia Aristo. pro eadem opinione adducta.

Et si dicas mensuram saltem pro aptitudinali esse propriam passionem temporis, sed hæc solum conuenit simpliciter motui primi mobilis; ergo etiam essẽtia temporis simpliciter ei soli conueniet, quare non solum sub ratione mensuræ vnicum erit tempus, sed etiam sub ratione essentiali numeri, quod est contra primum dictum nostræ sententiæ. Respondeo mensuram passiuam, quæ est mensurabilitas, esse propriam passionem specificam temporis, & ideò omnibus durationibus conuenire, quia omnes sunt mensurabiles ab alijs, vel suis saltem partibus, aut aliqua earum multiplicata mensurari possunt, atque etiam à posteriori per motum, vt docuit Arist. mensura verò actiua simpliciter sumpta proprietas indiuidualis est primi motus, non specifica, & ideò licet soli huic motui conueniat, non sequitur essentiam temporis ei soli conuenire simpliciter. Et hęc doctrina soluit argum. primæ opinionis. 44

De vnitate specifica temporis.

EX

45 EX dictis circa vnitatem numericam temporis difficilis efficitur vnitas specifica eius, nam si tempora multiplicantur secundum diuersitatem motuum, cum constet motus specie distingui, nempe alterationem, augmentationem, & motum localem, distinguētur etiam specie tempora, imò etiam inter motus locales cœlestium corporum, & sublunarium probabile est dari differentiam specificam, vt inter eos, qui fiunt ab Occidēte in Orientem, & eum qui fit ab Oriente in Occidentem, atque etiam inter motus sursum, & deorsum; ergo durationes horum motuū distinguentur specie. Præterea in Angelis dantur operationes successiuę, per quas successiuè applicant suam virtutem ad mouendum corpora, & in nobis, per quā successiuè intendimus virtutes, & operationes istæ sunt spirituales, cum pertineant ad intellectum, & voluntatem; ergo correspondent eis durationes successiuæ spirituales secūdum partes priores, & posteriores, quas licet non habeant secundum substantiam, vel quantitatem, quia spiritualia consistunt in indiuisibili: habent tamen secundum gradus intensionis in ordine ad effectum, vel secundum modum applicationis ad corpora, sed spirituales istæ operationes distinguuntur specie à motibus corporū; ergo durationes eis correspōdentes (quæ sunt tempora) specie distinguentur. Secundò, quia si durationes diuersorū motuum non distinguuntur specie, sed solo numero, dabuntur multa accidentia solo numero distincta simul in eodem subiecto, cum contingat idem corpus simul moueri diuersis motibus secundum speciem, vt alteratione, augmentatione, & motu locali, sed consequens est falsum; ergo falsum est etiam, quod tempora non distinguantur specie.

46 Ex opposita verò parte videtur eiusdem esse speciei omnia tempora. Primò, quia Aristot. materialiter tantum distinguit tempora per diuersos motus, sicut materialiter distinguuntur numeri, per diuersas res materiales, quæ numerantur, vt vidimus, sed distinctio materialis non potest esse specifica; ergo nec tempora distinguentur specie ex mente illius. Secundò, quia duratio non sequitur motum secundum rationem specificam alterationis, vel motus localis, nec secundum, quod ad hunc, vel illum terminum specie distinctum tēdit per eum mobile, sed secundum communem rationem prioris & posterioris, per quam euidens est, non distingui specie, sed potius conuenire, ergo nec durationes consequētes eos sub 47
hac ratione poterunt distingui specie.

Nostra sententia duo asserit. Primum, omnes durationes corporeorum motuū esse eiusdem speciei. Hoc probant efficaciter argum. secundæ partis, quorum efficacitatem explico hoc exemplo. Quantitas sequitur naturam corporum, nō sub ratione speciali, per quam distinguūtur, sed sub ratione communi, qua capacia sunt trinæ dimensionis: & quia capacitas hæc eiusdem rationis est in omnibus corporibus, quantitas etiam est eiusdem speciei in omnibus, & solo numero distincta, sed eodem modo duratio sequitur motum secundum quod habet partes priores, & posteriores: quæ ratio eiusdem prorsus cōditionis est in omnibus motibus, ergo duratio ipsa, quæ est tempus, eiusdem erit speciei. Secundò dicimus, durationem successiuam spiritualem specie distingui à corporeis, propter diuersum modum essendi, quem habent spiritualia, non solum sub ratione communi, sed sub ratione prioris, & posterioris, nam operationes rerum spiritualiū partibus carent formaliter, & solum habent gradus quosdā intēsionis ex diuerso mo-

do, quo applicatur virtus indiuisibilis agentis ad operandum, aut mouendum aliud eminenter eos continens; ergo etiam ex modo prioris, & posterioris diuersæ sunt à motibus corporum, quare duratio eas consequens, diuersæ speciei erit.

48 Ad primum argum. affirmatiuæ partis distinguendum est antecedens, nam durationes non multiplicantur pro diuersitate specifica motus, sicut nec eos sequuntur, vt specie distinctos, sed vt conueniunt in eadem ratione atoma prioris, & posterioris, sed solum multiplicantur pro multiplicatione eorum numerica, & ideò solo numero distiguuntur, non specie. Aliud verò, quod in eodem argu. dicitur de operationibus Angelorum, non est contra nostram sententiam, sed potius probat secundum, quod asserit.

Ad secundum distinguendum est consequens, quia subiectum durationis, aut temporis duplex est, proximum & remotum: proximum est motus, quem sequitur: remotum verò mobile ipsum, cui inhæret motus, & cum vnum motum tantum sequatur vnica duratio ei inhærens, tanquam proximo subiecto, vnicum tantum est accidens numero in vno subiecto proximo; in subiecto verò remoto plura sunt, etiam solo numero distincta, sed hoc nullum est inconueniens.

QVAESTIO IV.

An tempus distinguatur realiter à motu, & quacunq; alia duratio creata à re durante.

49 DVratio conuenit rebus ratione existentiæ actualis, quam habent in rerum natura: & cum actualis existentia omnibus sit communis, siue substantiæ sint, vel accidentia, & siue substantiæ sint, vel accidentia corporea aut spiritualia, ideò communis est difficultas de omnibus, an duratio cuicunq; propria sit entitas realis distincta à propria eius existentia actuali, vt æuum ab actuali existentia Angeli, duratio propria substantiæ corporeæ ab eius existentia, duratio etiam accidentium ab eorum existentia, & cum tempus sit duratio motus, an distinguatur realiter ab ea, vel sola ratione.

Prima opinio non ponit distinctionem realem inter durationem, & existentiam rei, & ideò neq; inter tempus, & existentiam motus, sed solum rationis ratiocinatæ habentis fundamentum in re. Ita Scotus in 2. d. 2. quæst. 1. & quodlib. 6. Basolius eadem dist. quæst. 1. Gabr. Greg. & Ocham. q. 10. P. Pererius lib. 12. cap. 5. & capite quinto, P. Suarius Tom. 2. Metaph. disput. 50. sectio. 1. num. 5. & sect. 9. num. 1. qui de omni duratione vniuersaliter loquuntur, sed de solo tempore idem sentiunt Duran. in 2. dist. 2. quæst. 3. numero 14. Caietan. 1. part. quæstione 10. articulo quinto & sexto, Tolet. q. 13. huius libri. Probatur primò de omni duratione, quia duratio rei non est aliud, quam permanentia in esse, vel continuatio eiusdem esse, sed permanentia in esse non est aliud esse, vel alia entitas distincta ab eodem esse, sed quasi idem esse, vt continuatum; ergo non est distincta realiter ab 50
actuali existentia rei durantis. Probatur minor simul cum consequentia, ex creatione, & conseruatione cuiuscunque rei creatæ, de quibus tenet communis sententia non esse actiones realiter distinctas, sed sola ratione, ex eo, quod creatio terminatur ad esse rei; conseruatio verò non est aliud, quam continuatio eiusdem esse; ergo idem est iudicandum de existentia rei, & eius duratione. Secundò, quia vniuersaliter verum est non distingui realiter ea, quæ separari non possunt, etiam per potentiam Dei absolutam, & eo ipso, quod separari possunt, realiter distin-

distingui, sed nec res actu existens extra causas potest separari à propria duratione, nec propria duratio ab ea; ergo non distinguuntur realiter. Et duæ istæ rationes, etiam probant de tempore respectu motus.

Sed probatur specialiter de illo, testi-
51 monio Arist. & alia ratione. Arist. enim 4. lib. Phys. tex. 58. his verbis asserit, non distingui tempus realiter à motu. *Est autem prius & posterius ipsorum in motu, id quidem, quod est, motus est, esse tamen ipsi alterum, & non motus.* Ratione verò, quia tempus est numerus motus, non numerans, sed numeratus, sed numerus numeratus non est alia entitas realis à reb. numeratis, sed solum addit supra illas ordinem prioris, & posterioris, vt numerus ternarius lapidum, nõ est res alia ab ipsis, sed tres ipsi lapides, vt numerabiles secũdũ prius & posterius; ergo nec tẽpus erit alia ẽtitas realis, præter partes motus, vt numerabiles secundũ prius & posterius.

Secunda opinio distinguit tempus, & quamlibet durationem rei creatæ ab actuali existentia eius, distinctione reali, non quidem qua distinguitur vna res ab alia, sed qua distinguitur modus à re, quæ distinctio solet vocari ex natura rei: ita vt tempus sit entitas realis modalis distincta ab actuali existentia rerum. Ita Rich. in 1. d. 2. art. 1. qu. 2. concl. 3. Maior. quæst. 2. Argent. q. 1. art. 1. Henr. quodlib. 3. quæst. 11. Iauel. q. 10. huius lib. atq; etiam Conimb. cap. 14. quæst. 14. art 1. & 2. & Sotus quæst. 4. conclus. 3. & 4. qui fatentur distingui ante operationem intellectus, quamuis negare videantur distinctionem realem, aut ex natura rei, in quo non video, quonam modo sibi consentire possint auctores isti. Ita etiam videtur sentire D. Thom. in 2. d. 4. quæst. 1. artic. 2. & 1. part. quæst. o. art. 6. vbi non solùm de tempore, sed de æuo Angelorum docet distingui ab Angelis, & motu, tanquam mensura à rebus mensuratis, & tanquam accidentia à proprijs subiectis, & hæc sententia videtur nobis probabilior.

Probatur primò vniuersaliter de omni duratione, quia duratio rei præsuppo- 52
nit actualem existentiam eius, quam habet ex vi suæ productionis extra causas, atque etiam permanentiam vel continuationem in ea, quæ est conseruatio eius; ergo est accidens reale rei durantis. Probatur consequentia, quia nulla res creata durat per suam substantiã, sed solus Deus. Durat igitur per aliquod accidens reale. Probatur iterum consequentia, quia ante operationem intellectus durat, & ideò realiter durat, non per suam substantiam; ergo per realem durationem ei accidentalem: itaq; duratio est accidens reale substantiæ durantis, sed repugnat accidens reale esse eandem entitatem cũ substantia; ergo repugnat durationẽ esse idem realiter cum substantia rei durantis. Probatur minor, quia substantia est entitas realis per se; accidens verò entitas realiter inhærens substantiæ; ergo sunt entitates distinctæ, alioqui eadem entitas esset per se realiter, & inhæreret realiter alteri, & eadẽ entitas realis inhæreret realiter sibi ipsi, & vtrumq; est apertè falsum. Nec soluitur hoc argumentum, si dicatur sufficere distinctionem rationis, vt accidens, vt sic distinctum ab intellectu, dicatur inhærere substantiæ. Quia duratio rei datur ante operationem intellectus, & ante illam dicitur res durare, & realiter durare; & duratio est accidens, & reale accidens; ergo ante operationem intellectus dantur entitas realis substantiæ, & durationis, & illa est per se, & hæc in alio, ergo inhæret ante operationem intellectus: vel dicendum est ante illam esse eandem entitatem per se, & in alio, quæ falsa sunt, quare non possunt argum. soluere.

53 Secundò probatur ex attributis diuinis, quæ in doctrina D. Thom. communiter in schola recepta, non distinguuntur ex natura rei inter sese, & ab essentia, aut esse diuino, sed solum distinctione rationis ratiocinatæ habente fundamentum in re ipsa, hoc est, in eisdem diuinis attributis, non vt sunt in Deo ipso, sed vt comparantur ad creaturas: in quibus inueniuntur eadem distincta realiter. Gratia exempli, sapientiam & potentiam distinguimus in Deo inter se, & ab esse diuino, quia fundamentum reperimus non in Deo ipso, in se quidem simplicissimo, sed in creaturis, in quibus potentia eadem, & sapientia inueniuntur realiter distinctæ, sed æternitas est vnum ex attributis diuinis sic distinctum à diuino esse, non vt est in se, sed comparatum ad creaturas, in quibus similia reperiuntur distincta, sed similia non possunt esse alia, nisi duratio creata, & esse creatum, cuius est; ergo hæc distinguuntur realiter in creaturis, vel illa non possunt distingui ratione ratiocinata in Deo.

54 Probatur autem specialiter de tempore, quod distinguatur à motu, ratione deducta ex quodam testimonio Aristot. 4. libro Phys. cap. 11. vbi non solùm asserit tempus non esse motum, sed probat hac ratione. Motus est tardus, aut velox, sed tardum esse, aut velox non potest conuenire tempori; ergo distincta sunt. Probat minorem, motus dicitur tardus, aut velox, quia in minori, vel maiori tempore fit per idem spatium; ergo tarditas, aut velocitas eis sumitur ex tempore, quare non potest tempori conuenire, cũ nec à seipso sumi possit, ex quibus ita arguo. Motus est velox, vel tardus realiter, & antè operationem intellectus, & non tempus, sed tarditas, & velocitas sunt modi reales eius, qui non conueniunt realiter tempori; ergo distinguuntur realiter: quemadmodum, si vna qualitas intenditur, aut remittitur realiter, & non alia, euidenter ex eo colligitur esse realiter distinctas. Et confirmari potest, atque explicari simul hoc modo. Quæcunq; ita se habent, vt realem variationem patiatur vnum, & non aliud, distinguuntur ex natura rei, sed ita se habent tempus, & motus; ergo ex natura rei distinguuntur. Probo minorem, quia si duo motus fiant per idem spatium, etiamsi vnus sit velocior altero, habent eandem extensionem, & tamen inæqualis est duratio vtriusque. Et rursus si vnus fiat per spatium maius, sed velocior sit, habebunt æqualem durationem, & tamen inæqualem extensionem, sicut inæqualis est extensio spatij, à quo extenduntur; ergo necesse est distingui ex natura rei: cum vera sint hæc ante operationem intellectus, & sine dependentia ab illa.

Ad primum argumentum distinguenda est maior, quod duratio non sit aliud, quam permanentia in esse, nam permanentia in esse dupliciter sumi potest. Primò, pro actuali dependentia substantiali ab agente non interrupta: in qua acceptione idem est, ac conseruatio rei, quam sequitur duratio; quare alio modo sumitur pro continuata dependentia accidentali, quæ ex continuata substantiali sequitur, & hæc conuertitur cum duratione, & causatur à permanentia in esse per dependentiam substantialem continuatam: & propterea distinguitur realiter ab alia. Et ratio huius distinctionis est, quia sicut creatura non durat per suam substantiam, nec per suum esse, sed solus Deus: ita nec durat formaliter per dependentiam substantialem à Deo, sed per accidentalem ab ea causatam. De prima igitur permanẽtia in esse falsa est maior, quod duratio non sit aliud, quam permanentia in esse, alioqui duratio esset realiter con 55

ter conseruatio rei, quod est falsum, vera autem de secundo, sed ex ea non sequitur durationē, non distingui realiter ab esse rei, sed distingui potius, vt per se patet.

56 Ad secundum de separatione diuerso modo responderi solet à diuersis, ego verò respondeo, negando illam vniuersalem propositionem, quod separari possint necessariò illa, quæ distinguuntur ex natura rei, quia potest esse intrinseca dependentia vnius entitatis ab alia, vel necessaria coniunctio vnius cum alia, nam relatiua distinguuntur realiter, & non potest vnum esse in rerum natura sine alio, præsentia quoq; ad spatium, verum, vel imaginarium, est modus distinctus ex natura rei à re præsente, & non potest ab ea separari, nec potest res aliqua esse in rerum natura sine illa, præsertim apud Modernos plures, ex his, qui oppositam sententiam defendunt; ita ergo dicendum est tempus necessariam habere dependentiam ex priori & posteriori motus, & motum non posse habere partes priores & posteriores, quin ex eis inferatur duratio, sed ex hoc nō sequitur, quod non sit entitas realis distincta à motu.

QVAESTIO V.

An, & quomodo motus, & mobilia dicantur esse in tempore.

57 VT melius intelligatur quæstio præsupponendum est, quid est esse in tempore, vt ex eo deducere possimus, quæ dicantur esse in tempore, & quæ à tempore absolui, vel in eo non esse. Arist. cap. 12. huius libri, tex. 114. asserit esse in tempore idem esse, quod mensurari tempore. Ex quo sequitur primò, solum motum esse per se primò in tempore, quia solus motus per se primò mensuratur tempore, cuius ratio euidēs est, quia tempus est numerus motus secundum prius, & posterius; ergo ea solum possunt esse in tempore, quæ aliquo modo habent prius & posterius, sed solus motus per se primò hæc habet, sicut solus ipse per se primò habet successionem partium; ergo solus motus per se primò dicitur esse in tempore. Secundò sequitur immobilia nō esse in tempore, vt Deum & Angelos, si secundum se considerentur, nam vt mouent corpora & mouentur ipsi, in tempore esse dicuntur, verè quidem, si per verū motum in seipsis receptum mouentur, vel solum per extrinsecam denominationem à motu corporum secundum diuersos modos opinandi. Secundò sequitur, non esse in tempore ea, quæ semper sunt, & nullam habent variationē in suo modo essendi, vel semper non sunt absque vlla variatione. Primi generis sunt necessariæ veritates, in necessaria connexione prædicatorum fundatæ, vt hominem esse rationalem, vel risibilem. Secundi 58 generis sunt impossibilia, vt hircoceruus, vel chimæra. De vtrisque autem docuit Aristoteles, quod non sint in tempore, sed ab eo absoluantur cap. 11. huius lib. quia quæ sunt in tempore, aliquam patiuntur variationem ratione sui vel saltem ratione sui motus, sed hæc nullam patiuntur variationem, sed à motu absoluuntur; ergo etiam absoluūtur à tēpore & nō dicuntur in eo esse. Ter. sequitur, corpora cælestia esse in tēpore ratione suorū motuū, quāuis substantia eorū secundum se non sit in tēpore, sed aliā habeat mensurā indiuisibilē, & totam simul, nempe æuū. Quod verò ratione motus sint in tēpore, probatur, quia motus eorū tēpore mensuratur; ergo ipsa etiā ratione mot' mensurabūtur tēpore, & in eo erunt. Antecedēs probo, quia motus inferiorū cœlorum, saltem secundū partes præsentes, & præteritas mensurātur per durationē motus primi mobilis, per quam cognoscimus

quantum durauerit motus proprius eorum, imò etiam quantum sit duraturus; motus verò primi mobilis propria etiam duratione mensuratur secundum se totum, realiter quidem, si distinguatur ab ea ex natura rei, vel saltem secundum rationem, & ex natura rei mensuratur secundum partes, ita vt per vnam partem durationis possimus mensurare aliam partem motus.

Quod verò dixit Arist. cap. 12. ea, quæ sunt in tempore ab eo contineri, ab eo vinci, & superari, & tandem ab eo confici, non de omnibus, quæ sunt in tempore intellexit, sed solum de his, quæ sunt in tempore dependenter ab eo, in quantum dependent etiam suum esse à motu per se, qualia sunt corruptibilia; cœlestia verò non sunt in tempore per dependentiam à motu: cum constet non dependere ab eo in esse, neque in conseruari, & ideò neq; dependent à tempore.

His igitur tanquam certis præsuppositis, solum potest esse quæstio de his, quæ motui quidem, & tempori subijciuntur, ab eo patiuntur, & tandem consumūtur, ex alia verò parte habent totum suum esse simul, & non in successione consistens, an dicantur esse in tempore, & ab eo mēsurari, non solum ratione suorum motuum, sed etiam per suum esse immediatè, vel solum dicantur esse in tempore ratione motus, sed eorum substantiam aliam habere durationem indiuisibilem distinctam à tempore, per quam proximè mēsuratur, & non per tempus, nisi ratione suorum motuum, eo ferè modo, quo corpora cœlestia ratione sui motus dicūtur esse in tempore, & eorum substantiam habet propriam, & indiuisibilem durationem, quæ est æuum: quamuis diuersa ratio sit, de substantijs corruptibilibus, quæ in tempore sunt per dependentiam ab eo, & mensura earum non potest esse æuum, sed ad summum alia indiuisibilis, & temporanea.

Et prima opinio non concedit his rebus aliam durationem à tempore, sed cū esse eorum continuis mutationibus; & 60
motibus subditum sit, tempore mensurari ait, non solum ratione motuum, sed etiam per se immediatè, & ideò per se immediatè esse in tempore, & non solum ratione motus. Ita Alber. Mag. 1. p. summę de quatuor coæuis, Caiet. 1. p. qu. 10. art. 4. Sonc. 12. libr. Meta. q. 54. Tolet. q. 14. huius lib. ad 3. Fonsc. 5. Meta. cap. 13. q. 12. sect. 3. & 4. Probant testimonio Arist. qui capit. 12. tres conditiones conuenire docuit his, quæ sunt in tempore, nempe, quod tempore mensurentur, quod tempore comprehendantur, quod à tempore vincantur, & consumantur: sed omnes conueniunt substantijs corruptibilibus, non solum ratione motus, sed secundum suum esse; ergo etiam hoc modo sunt in tempore, nec alia duratio à tempore eis est cōcedenda. Probatur minor, quia substantia rerum corruptibilium distinguitur in diuersas ætates; alia est enim herbarum ætas, alia fructuum, alia arborum, & eiusdem rei secundum diuersum statum diuersa assignatur ætatis periodus; alia est enim periodus infantiæ, alia adolescentiæ, & senectutis alia, & quælibet est determinata pars temporis, & ideò non duratio simultanea, sed successiua; ergo tempore mensuratur substantia harum rerum secundum se. Quod verò ab eo superetur patet, cum definat esse permanēte tempore, & euidens est ab eo consumi. Et D. Tho. id videtur expressè docere 1. p. quæst. 10. art. 5. his verbis. *Quadam sic recedunt à permanentia essendi quod esse eo-* 61
rum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit, & huiusmodi mensurantur tempora sicut omnis motus, & etiam esse omnium corruptibilium, &c.

Pro-

Probant etiam ratione, quia motus per se est in tempore, sed esse rerum corruptibilium per se est principium motus; imò etiam continuis mutationibus augetur, & diminuitur, & tandem desinit esse; ergo ex propria sua conditione, sicut motui, sic tempori subditur, & ab eo mensuratur, & consequenter in eo esse dicitur per se, nec ideò aliam habebit duratior.ẽ.

62 Secunda opinio distinguit res corruptibiles secundum proprium esse, & secundum proprias mutationes, & motus, quibus subijciuntur, & diuersas eis durationes tribuit secundum has diuersas considerationes: esse quidem earum, quia in indiuisibili consistit, & totum simul est, durationem indiuisibilem, & totam simul; mutationibus verò earum successiuis, & eisdem, vt eis subduntur, durationem successiuam, quæ est tempus. Ita Scotus in 2. dist. 2. q. 4. Henric. quodlib. 15. quæstione decima tertia, Duran. in 2. dist. 2. quæstione 6. Herueus quodlib. 1. quæst 12. Pater Suarius Tom. 2. Metaph. disp. 50. sect. 7. Conimb. 4. lib. Phys. cap. 12. quæst. 3. art. 1. & iam Moderni ferè omnes, & videtur nobis probabilior. Primò propter testimonia Aristot. & D. Tho. nam Arist. 4. Phys. cap. 12. textu 118. & 119. expressè asserit corpus non esse in tempore, nec mensurari tempore, vt quantum quoddam est, sed in quantum motus eius quantus est; ergo sentit diuersas ei correspondere durationes secundum esse, & ratione motus, & hac secunda ratione tantum mensurari tempore, & in eo esse. Et D. Thom. opusc. 44. de tempore, cap. 3. expressè id docet his verbis; mobilia verò quantum ad id, quod sunt, sicut homo, aut lapis non mensurantur tempore, quia essentia eorum est in quolibet nunc temporis, neque habet prius, neque posterius siue successionem, vnde his correspondet nunc temporis, & non tempus: mensurantur autem tempore, quantum ad suum esse, & suam successionem vel durationẽ quia duratio eorum non est tota simul.

Deinde probatur hoc argumento, mensura debet esse congenea mensurato, hoc est, eiusdem generis, ac rationis cum eo, ita vt sit successiua, si res mensurata successiua sit; permanens verò, si totum esse simul habeat: sed substantiæ corruptibiles habent totum esse simul, & in indiuisibili successione carens; tempus verò ab intrinseco est successiuum; ergo non est mensura per se accommodata, ac proportionata eis, nec per eam dicentur mensurari, vel in ea esse secundum se, sed alia est eis concedenda sibi proportionata, hoc est, indiuisibilis, tota simul, & successione carens, quamuis ratione suorum motuum mensurentur tempore, vt constat de corpore cœlesti, cuius esse propriam mensuram habet indiuisibilem, quamuis ratione motus sit in tempore. Quo autem nomine significanda sit hæc mensura substantiarum corruptibilium, & accidentium earum, non conuenit inter opinantes, nam Scotus æuum esse vult; Henric. verò considerans æuum esse mensuram indefectibilem, non vult eam vocare æuum, sed modum æui. Duran. verò, & Herueus dicunt esse instans permanens temporis discreti, quod singulis operationib. Angelorum tribui solet. Sed quæst. est de nomine, in qua certum debet esse, quod non sit æuum, vt benè Henric. contra Scot. nam æuum, vt statim videbimus mensura perpetua est fine carens, nec etiam sit tempus, cum non sit successiua: nomen igitur ei imponẽdum, iuxta propriam naturam debet esse, quæ cum sit tota simul, in indiuisibili consistens, & successione carens, vocanda est mensura indiuisibilis tota simul, successione carens, & ex propria ratione defectibilis.

63

Fff Testi-

64 Testimonia Aristot. & D. Thom. per alia magis expressa à nobis adducta explicari debent, ita vt loquantur de his rebus corruptibilibus, vt corruptibilia sunt per mutationem, & motum, quibus subijciuntur, non de illis secundum proprium esse nudè consideratum, quo pacto alia mensura eis proportionata debetur. Et primo modo dicuntur esse in tempore, non secundo, sed quia consideratio hæc harum rerum frequentior est in Philosophia, ideò in communi modo loquendi dicuntur esse in tempore.

Argument. etiam eadem distinctione soluuntur, quia nec mensurantur tempore, nec vincuntur aut consumuntur ab eo, nisi ratione motuum & mutationum, per quas transmutantur, & corrumpuntur, non per suum esse nudè consideratum. Præterea hoc quidem esse, vt est principium mutationum, & motuum, in tempore est, & tempore mensuratur, nudè tamen consideratum, vt est totum simul, & in indiuisibili consistit, aliā postulat durationem eisdem conditionibus proportionatam & accommodatam, quam patet non esse tempus.

TRACTATVS POSTERIOR DE cæteris durationibus à tempore diuersis.

65 DVratio, vt in tractatu præcedenti diximus, conuenit rebus secundum actualem existentiam, quam habent in rerum natura, & sequitur permanentiam, vel continuationem eius, & ideò secundum diuersum modum essendi, diuersa est etiam duratio: vnde sicut esse rerum diuiditur in successiuum & permanens, ita duratio in successiuam, & permanentem: duratio successiua est tempus, de quo egimus iam in tractatu præcedenti. Restat aliquid agere de durationibus permanentibus, de quibus licet non egerit Aristoteles, sed de solo tempore, Moderni tamen copiosius, quam Philosophos decet, de eis disputant, & propterea aliquid nos de singulis dicemus, vt intelligamus, quonam modo distinguatur tempus ab eis. Duratio igitur permanens, duplex est, vna increata, quæ est æternitas diuina, altera creata, & inter durationes creatas prima occurrit æuum, cuius naturam primò explicabimus, quia ex ea melius intelligetur æternitas. De æuo igitur, ac cæteris solū dicemus, quid sit, & quo modo à cæteris durationib. distinguatur.

Quidnam æuum sit, & quomodò distinguatur à cæteris durationibus.

TOta ferè difficultas explicandi naturam & rationem æui consistit in distinguendo illud ab æternitate. 66 Propterea fuit prima opinio aliquorum asserentium, æuum sic ab æternitate distingui, vt æternitas sit duratio infinita principio, & fine carens; æuum verò duratio finita est, quia licet fine careat, habet tamen principium, per quod ab æternitate distinguitur, & per 1. à cæteris durationibus, quæ principium, & finem habent. Hæc tamen opinio ab omnibus ferè refutatur, quia licet æuum habuerit principium, sicut cæteræ res creatæ, sed valde probabile est, quod sine principio esse potuerit, quia probabile est potuisse Deum ab æterno creare Angelum, vt videbimus in libro octauo, & tunc duratio eius careret principio, & cum fine etiam careat, nec principium, nec finem haberet, nec esset, per quod distingueretur ab æternitate. Quamuis posset aliquis

quis dicere, æternitatem ex propria natura principio, & fine carere; æuum verò non habere ex propria natura, quod principio careat, licet id possit habere per diuinam potentiam. Sed adhuc non satis benè distinguerentur, quia ratio intrinseca vnius non debet vllo modo conuenire alteri, & iam aliquo modo conueniret æuo intrinseca ratio æternitatis.

67 Ideò secunda opinio alio modo rationem æui explicat dicens, æuum non esse durationem omninò permanentem, sed aliquam admittere successionem prioris & posterioris, non quidem sicut tempus, quod eam habet cum variatione præteriti, & futuri; æternitas verò nullā prorsus variationem admittit, & ideò benè æuum distinguetur ab vtroque, ab æternitate quidem per successionem prioris, & posterioris; à tempore verò, per variationem præteriti, & futuri. Ita D. Bonauent. in 2. dist. 2. 1. part. dist. articulo primo, quæst. 3. qui videtur in hoc ponere successionem prioris, & posterioris æui, quod aliquid nouum eius semper aduentiat, sed non transeat, nec desinat esse, & ideò nec fiat præteritum, sicut tempus futurum, quod ita aduenit de nouo, vt statim, ac præsens fit, transeat ac præteritum fiat, & desinat esse; quod verò de æuo aduenit, ita succedit alteri, & aliud succedit ei, vt nec transeat, nec præteritum fiat, nec desinat esse. Hanc sententiam probabilem reputant Scotus in 2. d. 2. quæst. 1. §. *qui vult tenere*, & Richa. art. 1. quæst. 3.

68 Probant testimonijs Sanctorum Patrum, Hieronymi in Epist. ad Marcellam, Anselm. in Prosologio cap. 2. asserentium solam durationem diuinam carere præterito & futuro; creatam verò non pertingere vniformitatem eius, sed aliquam variationem pati; & Boetij 1. lib. de Trinitate, vbi solum in Deo præsens esse ait, & non fluens; in Angelis verò, non fluens facere sempiternitatem in æuum; ergo sentiunt non esse æuum, sine aliqua variatione prioris, & posterioris. Probant quoq; ratione, quia si in æuo nulla est variatio prioris & posterioris, & ideò nulla successio, sequitur idem esse in Angelo esse, fuisse, & fore, quare sicut repugnat eum nō fuisse, ita etiam repugnat non fore, consequens est falsum; ergo etiam antecedens. Probatur minor, quia Deus potest annihilare Angelum, quod si fiat, non erit futurus; ergo ex natura sua non est necessariò futurus, quare nec idem erunt, esse, fuisse, & fore, sed duo illa possunt esse sine hoc tertio, & cum illo, quod est posse pati aliquam variationem. Secundò, in æuo reperitur continuatio; ergo reperitur successio; reperitur maius & minus, prius etiam, atque posterius; ergo non est duratio omninò indiuisibilis, nec omninò inuariabilis, sed nec tota simul. Probatur antecedens, quia conseruatio Angeli est permanentia in esse, & continuatio eius, sed æuum sequitur continuationem durationis, quæ non potest intelligi sine successione. Præterea, duratio Angeli maior est hodie, quam erat anno præterito, & illa, quæ fuit anno præterito prior est duratione huius anni. Et tandem si Deus crearet modo aliquem Angelum, posterior esset duratione cæteris, & minus durasset, quā illi, quæ adeò certa sunt, vt negari non possint; ergo nec potest negari vtraque variatio in æuo.

Si vera esset hæc sententia, benè intelligeretur per eam natura æui, atque distinctio eius ab æternitate, sed adeò difficilis est, vt non videatur sustineri posse. Probatur primò, quia si æuum non est totum simul, sed aliquam habet successionē ita vt aliquid eius semper de nouo adueniat, vel illud, quod de nouo aduenit, sē- 69

per est præsens, & hoc non, quia semper esse præsens, & nunquam transire, pugnat cum successione in eo consistente, quod vnum sit post alterum, & ideò eo adueniente transeat; si verò id quod aduenit, non semper est præsens; ergo transit, & fit præteritum, repugnat igitur æuum habere successionem, & variationem, sine præterito, & futuro, vt asserit hæc sententia. Secundò, quia duratio sequitur naturam, ac modum essendi rei durantis, & propterea tempus successiuum est, partes priores & posteriores habens, quia sequitur modum essendi successiuũ motus, & partes priores, ac posteriores eius, vt docuit Aristoteles cap. 11. huius libri, æuum igitur consequitur naturam & modum essendi Angeli, sed esse Angeli est indiuisibile, nullam habens latitudinem, carens omni successione, sed totũ simul; ergo talis debet esse duratio eius, vt sit prorsus indiuisibilis, tota simul, & absq; vlla successione, aut variatione prioris, & posterioris, quam ideò non admittimus in diuina æternitate, quia non est in diuino esse.

70 Secunda opinio est D. Thom. 1. p. q. 10. art. 5. qui vt distinguat æuum ab æternitate, quasi medium constituit inter illam, & tempus, quod vt explicet, annotat triplicem esse gradum essendi, infimũ quidem, qui ita recedit à permanentia, vt in transmutatione, ac successione consistat, & in hoc gradu sunt motus, & res omnes generabiles, & corruptibiles, quæ tempore mensurantur. In secundo gradu constituit Deum, cuius esse, nec motui, nec mutationi subditur, sed omninò inuariabile est, & ideò duratio ei correspondens, quæ est æternitas, indiuisibilis est, tota simul, & sine vlla variatione, aut successione perpetua; medium verò tenet esse Angelicum & corporum cœlestium, quia in se nullam successionem aut variationem admittit, sed totum simul est, in indiuisibili consistens, in quo cum esse diuino conuenit, sed admittit variationem, & successionem in operationibus, quarum principiũ est, vt corpora cœlestia in motu, & Angeli in diuersis cogitationib. & volitionibus, atq; etiam in motu locali eo modo, quo ei conuenire potest, & in hoc assimilantur reb. corruptibilibus; & ideò æuum est, *duratio rei indiuisibilis atq; omninò permanentis secundum propriũ esse, variabilis verò secundum proprias operationes à se procedentes*: & in primo conuenit cum æternitate, & distinguitur à tempore: in secundo distinguitur ab æternitate. Et hanc sententiam sic explicatam sequuntur omnes eius expositores in eodem loco, & est iam communis ferè in schola, & vera.

Sed aduersus illam propono hoc arg. satis difficile, quia non videtur distingui posse æuum ab æternitate per variationẽ aut successionem operationũ ab esse Angeli procedẽtium, nam operationes Angeli accidentia sunt realiter distincta ab esse eius, & distinctam habent durationẽ statim transeuntem, ergo nullam variationem in æuo ponere possunt. Probatur euidenter consequentia, quia etiamsi varientur illæ, semper æuum se habet eodem modo, nullam igitur variationem patitur ex variatione earum, sed permanet duratio indiuisibilis, tota simul, atq; omninò inuariabilis, quare non erit, per quod distinguatur ab æternitate: nã quod sit principium diuersarum operationum, & variabilium, nec variabile illud facit, nec diuisibile, sed permanens in sua indiuisibilitate & inuariabilitate potest esse principium earum, quemadmodum esse rerũ corruptibilium, licet sit principium motus, & successiuæ durationis, retinet proprium modum permanentiæ, & indiuisibilitatis, & propriam durationem indiuisibi- 71

uisibilem, totam simul, & inuariabilem. Respondetur duobus modis posse distingui æuum ab æternitate, à priori quidem,
71 h. e. ex parte rationis formalis vtriusque durationis; & à posteriori, h. e. à signo vel effectu, ex quo distinctio à priori melius à nobis cognoscatur. A priori distinguētur, si dicamus æternitatem ab intrinseco essentialiter, & independenter ab alio, esse durationem perpetuam; æuum verò essentialiter, & ab intrinseco non postulare omnimodam perpetuitatē & quam ex parte finis habet, cum intrinseca dependentia à primo agente habere, & ideò actu ea carere non repugnat. Et modus distinguendi à posteriori per operationes hanc distinctionem à priori indicat, nam ex eo; quod operationes procedentes ab esse Angeli, sunt accidentia, quibus inferior quædam duratio correspondet statim transiens, ostenditur esse Angelicum inferioris ordinis esse respectu diuini, ab eoq; dependens ex propria natura, & ideò nō postulans ex ea omnimodam æternitatem, nec eam, quam postulat ita habens, vt non possit eam non amittere, & ex consequēti durationem ei correspondentem easdem habere conditiones, per quas ab æternitate distinguatur; & D. Th. solum à posteriori voluit æuum distinguere ab æternitate, vt per successionem, & variationem operationum ostenderet distinctam habere essentiam ab ea, ac cæteris durationibus. Sic ergo possemus definire æuum essentialiter. Aeuum est, *duratio indiuisibilis, tota simul, & inuariabilis ex propria natura non omninò perpetua sed aliquam habens perpetuitatem dependentem à parte post.* Et hanc definitionē possemus per illam demonstrare à posteriori, & per hanc illam à priori. Si autem aliquis dicat, non distingui æuum ab æternitate participata, cui conueniunt omnes particulæ definitionis. Respondeo, quod æternitas participata dupliciter sumi potest. Primò vniuersaliter, pro quacunque duratione perpetua & creata: & hoc modo non est inconueniens æuum cum ea conuerti, quia sic sumpta, non est specialis duratio. Alio modo sumitur vt est specialis duratio creatæ beatitudinis, & ab ea hoc modo sumpta distinguitur æuum, quia naturalis duratio est; æternitas verò participata duratio supernaturalis, & ideò quasi genere distinguuntur.

Testimonia Sanctorum Patrum duob. 72
modis exponi debent. Primò, quia Angelus habuit esse post non esse, & quia non esse eius tanquam duratione prius; atque transactum apprehendimus, vocamus præteritum; esse verò vt futurum, quia quasi de nouo aduenìens post non esse, vel præteritum: vel secundo successionem præteriti, & futuri ad operationes referre possumus, ita vt in ordine ad illas dicatur indiuisibilis duratio æui per modum instantis apprehensa fluere, & facere quandam sempiternitatem, quia ita fluens per varias operationes, & manens in se inuariabilis, perpetuitatem ex parte finis ostendit.

Ad primum argumentum neganda est consequentia, quod in Angelo idem sint, esse, fuisse, & futurum esse, nam istæ differentiæ non conueniūt durationi Angelicæ ex sua natura indiuisibilis, & habenti totum suum esse simul, & ideò nec dicuntur simul in ea esse, sed solum per negationem dicere possumus, non esse in ea præteritum aut futurum, sed præsens tantum, quemadmodū in æternitate est manifestum.

Ad secundum neganda sunt omnia, 74
quæ in maiori assumuntur, & quantum ad continuationē pertinet, concedimus durationem Angeli consequi conseruationem eius, quæ est continuatio in esse, sed negamus, quod continuatio in esse dicat

successionem, quia non est continuatio materialis, sed dependentia indiuisibilis & perseuerans, hoc est nunquam interrupta, & ita æuum eam consequens nō est continuatio materialis, & quantitatiua, sicut ea, quæ est in tempore, sed indiuisibilis duratio, & tota simul perseuerans, quemadmodum æternitas, licet sit continuata duratio Diuini esse in infinitū perseuerans, nullam dicit successionem, sed ideò difficile hoc intelligitur, quia permanentiam, aut continuationē solemus per modum successionis apprehendere, cum tamen in continuatione, aut perseuerantia rerum indiuisibilium nulla successio sit. Quod verò duratio vnius Angeli maior sit duratione alterius si positiuè intelligatur, falsum est, sicut etiam est falsum, quod æternitas maior sit modo, quam fuit ab initio mundi, sed verum esse potest negatiuè cuius sensus erit, durationem, vnius permansisse, alterius verò interruptam fuisse. Vel secundò, & fortè melius responderi potest, quod licet æuū sit formaliter indiuisibile, & totum simul quadam tamen ratione virtuali diuisibile est, & non totum simul, sed quandam habens diuisibilitatem, & successionem, in quantum potest coexistere tempori nostro, & in hoc sensu, maior erit duratio Angeli hodie, quam heri, quia maiori tempori coexistit, & maior etiam duratio Angelorum nunc existentium, quam eius, qui de nouo crearetur, & cum successiuè coexistat diuersis partibus temporis, quandam successionrm virtualem habere dicitur, quæ non repugnat indiuisibilitati, ac simultati formali, vt in æternitate est manifestum.

Quidnam æternitas sit.

75 Aeternitas diuersis modis accipitur. Primò, pro longissima, ac diuturna duratione, quæ ideò quasi fine videtur carere, licet verè finem habeat, sed improprijssima est hæc acceptio, cum tempori possit conuenire. Ideò secundò accipitur pro duratione finem saltem nō habente, & hoc modo dicuntur Angeli æterni, anima rationis, & corpora coelestia, quia licet init[illegible]m habuerit duratio eorum, sed fine caret, & hæc acceptio impropria etiam est: cum non censeatur æternum simpliciter illud, de quo verum est aliquando non fuisse. Tertiò accipitur minus impropriè pro duratione, principio, & fine carente, siue creata sit, vel increata, & siue per se ei conueniat, vel per accidens, in qua acceptione æternus foret Angelus, si ab æterno crearetur à Deo, & æuum eius posset vocari æternitas. Sed adhuc impropriè accipitur hoc modo, quia non determinatur ad rationē essentialē, aut intrinsecam. Propterea accipitur quartò pro duratione, principio, & fine carente ex propria natura, & hæc est propria acceptio eius, secundum quā soli durationi increatæ, ac Deo propriè conuenit, & ideò non potest habere definitionē, quia infinita est, sicut ipse Deus.

Explicatur autem, vel describitur nostro modo imperfecto à Boetio tertio lib. de Consolatione, prosa 2. his verbis, 76
æternitas est *interminabilis vita, tota simul, ac perfecta possessio.* Et hęc descriptio recepta est ab vniuersa schola, explicaturque egregiè à D.Th. 1.p. quæst. 10. ar. 1. Dicitur autem *tota simul*, vt significetur permanentia eius nullam successionem admittens, *perfecta possessio*, vt significetur in deficientem durationem omnino, atque immutabilem durationem esse, nam possessio quietem significat, cui motus, ac mutatio quæcunque opponitur. Et tandem dicitur *interminabilis*, quia principio, & fine caret ab intrinseco, & hoc habet, quia independens ab alio est, *vita* verò, vt significetur, quod licet duratio conueniat rebus

bus creatis propter esse : quod reperitur etiam in non viuentibus, sed Deo conuenit propter vitam, quia esse illius infiniti perfectum vita est, & ideò potest vocari æternitas, quasi infinita quædam permanentia Dei in vita. Aeternitatem sic definitam esse durationem diuinam, infinitam, Deoque couenire propriè, & formaliter, & non solum per extrinsecam denominationem, vt videtur voluisse Aureolus apud Capre. in 1.d.9.q. 2. tanquam certum supponendum est. Primò, quia sacræ litteræ passim de æternitate loquũtur, tanquam de quodam attributo diuino, sicut de bonitate, & sapientia, sed diuina attributa sunt in Deo formaliter, ergo formaliter erit in eo æternitas. Secundò, quia duratio sequitur permanentiam in esse, sed diuinum esse permanet absque principio, & fine; ergo habet infinitam durationem. Deinde duratio indiuisibilis, tota simul, & inuariabilis nullã dicit imperfectionem successionis, (vt falsò videtur excogitasse Aureolus) ergo conuenit Deo formaliter. Probatur consequentia, quia, quæ non dicunt ex se imperfectionem, formaliter conueniunt Deo.

An æternitas in sua ratione formali dicat respectum rationis.

HOC solum potest esse dubium ad intelligendam rationem æternitatis, an sit purè absoluta, & realis, vel aliquẽ
77 respectum rationis includat, & ideò dicatur complementum essentiale accipere ab intellectu. Et ratio dubitandi pro affirmatiua parte est hæc. Aeternitas est duratio sine principio, & fine, sed non habere principium, nec finem, dicit negationem, & negatio formaliter est ens rationis; ergo æternitas in sua ratione formali includit aliquid rationis. Ex opposita verò parte, nihil tale includere videtur, quia cum sit diuinum attributum, omni ex parte debet esse realis, alioqui, si aliquem respectum rationis includeret completa non esset in sua ratione essentiali quousque ab intellectu nostro cognosceretur, quod absurdum est.

Circa hoc dubium est prima opinio Ferra. 1. lib. contra gentes cap. 15. asserentis æternitatem in sua ratione formali non solum aliquid reale, sed respectum quoque rationis importare. Quia duo in ea considerantur. Primum, quod sit duratio sine principio, & fine, & hoc est reale. Secundum, quod sit mensura diuini esse, & cum ratio mensuræ sit respectus rationis, ex hac parte includit respectum rationis, & ideò integratio æternitatis vtroq; completur reali, & rationis. Quod etiam videntur sensisse Diuus Thomas 1. part. quæstione 10. artic. 2. ad 3. Albertus Magnus in 1. dist. 9. articul. 8. & in libro de quatuor coæuis quæst. 3. artic. 1. Henric. in summa art. 31. qu. 2. cum dicant rationem mensuræ in æternitate non esse realem, sed rationis.

Secunda opinio asserit æternitati potius repugnare rationẽ mensuræ, & propterea vocari in definitione interminabilem, quia nec determinari, nec definiri 78
potest per aliquam mensuram, vnde non solum dicit negationem principij, & finis, in ratione perpetuæ durationis, sed etiam negationem mensurabilitatis per durationem aliam, & quantum ad hanc negationem quodam modo dependere ab intellectu in sua ratione formali, quia talis negatio, per quam completur, ens rationis, est dependens ex actuali cognitione intellectus, per quam fiunt entia rationis. Conuenit itaque hæc sententia cum præcedenti in eo, quod vtraque asserit æternitatẽ includere in sua ratio-

ratione formali respectum rationis, & ideò compleri ab intellectu: sed differt in alio, quia prima opinio dicit hunc respectum rationis, quem importat esse respectum mensuræ, secunda verò asserit esse potius respectum negationis mensurabilitatis.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur. Prima, æternitas prout attributum diuinum est, in Deo ipso formaliter existens, non includit aliquem respectum rationis, neque aliquid aliud ab intellectu dependens, à quo neq; complementum hoc modo sumpta accipit. In hac conclusione omnes debent conuenire, quia euidenti ratione (nisi ego fallor) probatur. Nam respectus rationis, & quodcunque aliud ab intellectu dependens nimis imperfectum est, sed nihil imperfectum esse potest in essentia diuina, in diuino esse, aut in aliquo attributo diuino; ergo æternitas, vt diuinum attributum est, non potest in sua ratione formali includere respectum rationis, vel aliquid aliud dependens ab intellectu.

Secunda conclusio. Aeternitas, etiam vt à Boetio definita, & à nobis intellecta 79 sub hoc nomine nullum accipit complementum ab intellectu, neque aliquod ens rationis includit in sua ratione formali, sed purè realis est. Ita Caie. 1. p. q. 10. art. 1. & colligitur efficaciter ex doctrina D. Th. in eodem ar. ad 1. vbi cum in arg. obiecisset æternitatem dici à Boetio interminabilem, quod videtur importare negationem, his verbis respondet. *Simplicia consueuerunt per negationem definiri, sicut punctus est, cuius pars non est, quod non ideò est, quod negatio sit de essentia eorũ, sed quia intellectus noster, qui primò apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.* Quibus expressè imprimis docet negationem, vt est ens rationis non pertinere ad rationem æternitatis, etiam vt à Boetio definita, sed neque vt à nobis concipitur, qui licet no possimus simplicia cognoscere, nisi per remotionem cõpositionis, sicut nec incorporea, nisi per remotionem corporis, non ideò concipimus ea cum negatione, sed per viã negationis, aut remotionis deuenimus in positiuum, ac proprium conceptum eorum. Et proprius conceptus, quem de æternitate per viam negationis formamus (inquit D. Tho.) est, quod sit duratio vniformis diuini esse semper existẽs, & semper perseuerans. In quo conceptu patet nullum respectum rationis includi, nihil ab intellectu dependens, sed totum esse reale, & totum positiuum, vt bene Caiet. quamuis imperfectè à nobis cognitũ per remotionem principij, & finis, & aliarũ imperfectionum, quæ in cæteris durationibus includuntur. Et probatur hac ratione: quia vniformitas, vt etymologia ipsius nominis ostendit, non est aliud, quã vnitas in forma, vnitas verò in forma durationis realis, positiua quoque & realis est; ergo quidquid æternitas dicit, quidquid à nobis de ea cognoscitur sub hoc nomine, positiuum, & reale est, nullum ens rationis includẽs.

Quod vt melius intelligatur, in memoria reuocandum est, id, quod alibi ex sen- 80 tentia D. Th. & Caie. in opusc. de ente, & essentia attulimus. Videlicet ad essentiã cuiuslibet naturæ non solum pertinere essentialia prædicata positiua eius, sed etiam negationes aliarum, vt ad essentiam hominis non esse equum, non esse leonẽ, negationes quidem reales, & fundamentales, non formales, quas intellectus fabricatur in propositionibus, quare nec dependentes ab operatione intellectus, sed ante illam conuenientes eisdem naturis, quia si ab intellectu actu cognoscẽte de-

te dependerent, vel formales negationes essent, non daretur essentia vllius rei ante operationem intellectus, sed ab ea dependerent omnes, quod patet esse falsum. Vnde sequitur ad essentiam Dei pertinere negationem creaturarum, & omnium imperfectionum earum, quia eo ipso, quod esse diuinum est à se, non est ab alio, nec dependet ab alio, & verè est non creatum, & non factum, & eo ipso, quod est infinitum, non est limitatum, & negationes istæ reales sunt, & fundamentales, non entia rationis, nec ab intellectu vllo modo dependent. Et ita se habent in æternitate negatio principij, & finis, negatio etiam mensuræ, vel mensurabilitatis ab alia quacunque duratione, negatio diuisionis, & successionis: quare nec sunt respectus rationis, nec formales negationes factæ ab intellectu, sed ante operationẽ eius æternitati conueniunt, & in rationibus positiuis eius fundantur nostro modo intelligẽdi, quæ eo ipso, quod est vniformis & perpetua duratio diuini esse, nec principium, nec finem habet, nec ab alio mensurari potest.

81 Et in hoc videntur decipi oppositæ opiniones, quod putant has negationes principij, & finis, aut mensurabilitatis formales esse, & ideò entia rationis. Ratio autem mensuræ actiuæ, quam Ferrar. attribuit æternitati, respectu diuini esse, non est ei essentialis, sicut, nec essentialis est ratio mensuræ cæteris durationibus, vt superius vidimus, immò nec potest realiter conuenire æternitati talis ratio mensuræ, quia vnum esse mensuram alterius præsupponit distinctionem ex natura rei inter illa, sed æternitas non distinguitur ex natura rei ab esse diuino; ergo non est mensura realis eius, quare falsum est, quod propter hanc rationem mẽsuræ aliquis respectus rationis pertineat ad formalem rationem æternitatis. Nos verò æternitatem distinguentes à diuino esse intelligimus eam tanquam mẽsuram eius, & adhuc hoc modo à nobis concepta æternitas, non includit respectum rationis in sua ratione formali, sed solum præsupponit distinctionem rationis à nobis factam, quo est præsupponere relationem rationis, non includere. Et ex hac doctrina intelligitur veritas vtriusque conclusionis nostræ, & explicantur fundamenta aliarum opinionum.

De æternitate participata.

82 Æternitas participata duobus modis accipitur. Primò, vniuersaliter pro qualibet duratione permanenti, atque perpetua, non à se, sed dependenter a primo agente. In qua significatione comprehendit æuum, quod ex propria natura perpetuitatem postulat à parte post, & valdè probabile est posse eam habere à parte ante, sed dependentem semper à primo agente, à quo sicut potest annihilari Angelus, ita potest habere finem duratio eius, & hoc modo accepit æternitatem participatam D. August. libro 83. qq. quæst. 13. eam tribuens animæ rationali. Secundò accipitur specialius pro duratione operationis sua natura perpetuæ, nullamque successionem, aut variationem admittentis, qualis est clara visio Dei, in qua consistit essentialis beatitudo creaturarum, & quales sunt dilectio, fruitio atque delectatio, eam consequentes, & hæc est propria acceptio eius, in qua eam sumpsit D. Thom. 1. part. quæst. 10. artic. 5. ad 1. & à tempore, æuo, cæterisque durationibus separauit, & hoc nomine speciali significandam esse docuit, quia licet æuum quodcunque possit vocari æternitas participata, sed ex accommodatione scholastici vsus factum est, vt quasi per Antonomasiam sola hæc duratio nomine æternitatis participatæ gaudeat.

Scotus tamen in 2. dist. 49. quæst. 6. non admittit hanc distinctionem, sed eam cum æuo confundit, & ita asserit, quod sicut æuum est mensura Angelorum, & corporum cœlestium, ita etiam est mensura beatitudinis creatæ, nec esse necessarium multiplicare aliam durationem pro ea. Probat, quia sicut esse Angelicum ex parte finis postulat perpetuitatem, & ex parte principij non repugnat eam habere, sed dependentem semper à primo agente, eodem modo se habet clara visio beatorum; ergo correspondet eis perpetua duratio participata, quæ sicut vocatur æuum, potest vocari æternitas participata, non est ergo necessaria alia duratio præter æuum pro formali beatitudine, neque aliam durationem significat æternitas participata distinctam ab æuo, sed idemmet æuum vtroque nomine insignitur.

83 Nostra tamen sententia est æternitatem participatã conuenire in genere cũ æuo, & distingui ab eo specie, vt sentit D. Thom. quod hac ratione probatur. Aeuum est duratio naturalis, atque etiam duratio substantiæ, sed duratio claræ visionis Dei est supernaturalis, & non est duratio substantiæ, sed operationis supernaturalis: & naturale, & supernaturale non possunt esse eiusdem speciei: cum nec eiusdem ordinis, sed diuersi sint; ergo æternitas participata specie ab æuo distinguitur. Conueniunt igitur in genere, quia vtraque est duratio indiuisibilis, tota simul, & perpetua dependenter à primo agente, sed distinguuntur specie, quia æuum est duratio naturalis substantiæ, & æternitas participata est duratio supernaturalis operationis.

Ad argumentum Scoti distinguendum est consequens, quod tam Angelis, quam creatæ beatitudini correspondeat perpetua duratio participata, nam correspondet eis duratio perpetua participata eiusdem rationis genericæ non specificæ, quia duratio beatitudinis est supernaturalis, & operationi propria, æuum verò est duratio naturalis substantiæ, istæ autem sunt rationes formales, atque essentiales diuersæ, & ideò distinguunt diuersas durationes secundum speciem, non est ergo superfluum multiplicare æternitatem participatam præter æuum, sed omninò necessarium, nam cum æuum sit duratio naturalis, non potest conuenire beatitudini creatæ, quæ est operatio supernaturalis ex propria ratione, & essentia.

An detur tempus discretum, & quid sit.

CVM tempus definitum ab Aristotele sit de genere continuorum, repugnantiam videtur continere, quod detur tempus discretum. Et ita est, si de tempore Physico, quod est duratio motus Physici, loquamur: nam cum motus sit ex propria natura continuus, & repugnet dari motum discretum, necesse est tempus, quod est duratio eius esse continuum, & discretum esse non potest. Sed præter tempus Physicum aliud inuenerunt Doctores Scholastici, præsertim D. Thom. qui videtur fuisse primus inuentor eius 1. part. quæstione decima, articulo quinto, ad 1. & q. 56. art. 3. à quo illud acceperunt posteriores scholastici: vt Henric. quodlib. 11 q. 8. & Thomistæ omnes in eisdem locis, quod discretum appellarunt, quia componitur ex diuersis morulis, siue momentis correspondentibus diuersis operationibus Angelorum, intellectus quidem, & voluntatis: cum alias non habeant, præter istas. Plures itaq; operationes angelicæ vel animæ nostræ rationalis sibi succedentes vnum tempus discretum vocant, sicut plures vnitates sibi succedentes vocantur numerus, & partes huius 84

tempo-

temporis sunt operationes ipsæ in se quidem indiuisibiles sed constituentes vnum quoddam discretum ac diuisibile, eo modo, quo vnitates constituunt numerum & quælibet morula, quæ est duratio vnius operationis, vocatur instans temporis Angelici, diuersum ab instanti temporis nostri, in eo, quod instans nostri temporis statim euanescit, sed instans Angelicum potest permanere: quia operatio Angeli potest ab eo continuari, & coexistere tempori nostro: vt si Angelus, vel anima per quartam horæ partem perseueret in eadem cognitione, vel volitione, instans quod est duratio eius, erit quidem indiuisibile, sed coexistet quartæ parti horæ. Hoc denique tempus est propria duratio operationum Angelicarum, quæ cum non permaneant, sed variationem ex propria natura patiantur, non possunt pro duratione propria habere æuum, ideò alia debet eis assignari iuxta modum suæ naturæ successioni nostri temporis correspondens, aut coexistens, per quam cognoscere possumus, quantum durauerit Angelus, vel anima in sua operatione, vna, vel pluribus, si nobis fit manifestum eam, vel eas habuisse. Valde etiam necessarium est hoc tempus Angelicum in schola ad explicandam & intelligendam naturam Angelici motus, nam cum Angelus moueatur, non solùm motu continuo, sed discreto, discretam quoque durationem ponere oportet ei proportionatam, per quam ratio eius satis difficilis à Theologis explicanda eisq; relinquenda intelligi possit, & hæc de quarto libro.

IN QVINTVM LIBRVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE:

BREVE PROOEMIVM.

IN tertio lib. egit Aristoteles de motu in genere, aut in cōmuni, acturus statim de speciebus eius in particulari, nisi occurreret explicatio loci, vacui, & temporis tantopere necessaria ad eas intelligendas. His igitur explicatis in 4. lib. prosequitur Aristot. in hoc libr. 5. tractatum de motu, quem in tertio libr. inchoauit, explicans omnes eius species, distinctionem & oppositionem, vel contrarietatem earum, & hoc est institutum huius lib. iuxta quod possumus eum diuidere in tres partes, in quarum prima enumerat, atq; distinguit species motus. In secunda agit de vnitate, ac distinctione specifica & numerica earum, & in tertia de contrarietate inter eas reperta.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Transmutatur autem, quod transmutatur omne, &c.

Breuis expositio Text.

INtentum Aristotelis in hoc primo capite est enumerare, atque distinguere species

species motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima adducit tres diuisiones motus. In secunda ex eis colligit, & probat generationem non esse motum, & ideò tres tantum esse species motus. Prima diuisio motus est ex parte mobilis, nam aliud, inquit, mouetur per accidens, aliud per partem, aliud per se primò. Per accidens moueri dicitur illud, quod accidentaliter coniungitur mobili per se, vt albū dicitur moueri per accidens motu locali, quia albedo coniungitur accidentaliter corpori, quod per se mouetur. Secundum partem verò moueri dicitur illud, cuius aliqua pars mouetur, vt homo dicitur sanari, quia oculus, aut manus eius sanatur. Et tandem per se primò mouetur illud, cui per se ac primò conuenit motus, vt totum corpus mouetur per se localiter, hoc est, nòn per accidēs, quia non ratione accidentis, sed ratione sui, & per se primò, quia nòn secundum partem, nam, quod mouetur secundum partem, per se mouetur non primò, quia motus non conuenit primò parti, licet conueniat per se, sed toti, ideò totum est, quod per se primò mouetur. Secunda diuisio motus est ex parte mouentis eiusdē rationis ac prima, nam mouens vnum est, quod mouet per accidens, nempe, quod accidentaliter coniungitur mouenti per se, vt musicus ædificat per accidens. Aliud est mouens secundum partem, vt homo dicitur percutere, quia manus eius percutit. Et tandem aliud mouet per se primò, nempe totum, quod non ratione accidentis, nec ratione partis, sed ratione sui mouet, vt ædificator dicitur per se primò ædificare. Tertia diuisio motus est ex
2 parte termini. Et vt intelligatur notat Aristoteles quinq; reperiri in motu, videlicet mouens, à quo procedit, mobile, in quo recipitur, tempus in quo fit, & duo termini, à quo incipit, & in quem tendit. Mobile autem distinguitur ab vtroq; termino, quia mobile est id, quod mouetur, sed nec mouetur terminus à quo, nec terminus ad quem, vt motu calefactionis nō mouetur frigiditas, quæ est terminus à quo, neq; calor, qui est terminus ad quem sed corpus ab vtroque diuersum; ergo neutrum est mobile, sed hoc ab vtroque distinguitur. Terminus etiam à quo, & ad quem distinguuntur inter se, quia terminus à quo, est, à quo mobile discedit; terminus, ad quem, est quasi finis, in quem tendit, ideò ab hoc suscipit denominationem motus, non ab illo: non enim denominatur calefactio à frigiditate, à qua discedit aqua, sed à calore, in quem tendit. Hoc supposito, diuidit tertiò motum ex parte formæ, hoc est, ex parte termini in quem tendit, nam alius est terminus ad quem per accidens, qui coniungitur accidentaliter termino ad quem per se, vt visum esse est terminus per accidens dealbationis, quia visum esse coniungitur per accidens albedini. Alius est terminus ad quem, secundum partem, vt tendere in Europam dicitur, qui in Hispaniam tendit, quia pars quædam Europæ est. Alius deniq; est terminus ad quem per se primò, & dicitur ille, quem per se, & adæquate acquirit mobile per motum: vt albedo est terminus per se primò dealbationis. Ex his diuisionibus constat triplicem esse mutationem, & per accidens, secundum partem, & per se primò. Ex quibus mutationem per accidens relinquendam esse asserit, quia indeterminata est; cum in omnibus mouentibus, & mobilibus reperiatur.

Hac igitur relicta, mutationem per se diuidit in secunda parte capitis ex parte 3
vtriusque termini, & subiecti simul in quatuor membra. Nam cum omnis mutatio sit à quodam in quiddam, hoc est, ab vno termino in alterum, inter quos mutatur

tatur subiectum, vel mutatur ab vno termino positiuo in alterum quoque positiuum, & dicitur mutatio de subiecto in subiectum, vt à nigro in album, vel à termino, à quo positiuo, in terminum ad quem negatiuum, & dicitur mutatio à subiecto in non subiectum, vt à non albo in album. Tertiò à termino negatiuo in terminum positiuum, & dicitur à non subiecto in subiectum, vt à non homine in hominem, vel tandem inter duos terminos negatiuos versatur, & dicitur à non subiecto in non subiectum, nam subiectum hoc loco non dicitur illud, cui inhærent accidentia, sed vniuersalius pro omni eo, quod tanquam positiuum designatur. Ex his autem quatuor modis, tres tantum mutationes resultare affirmat, quia ille, qui inter terminos negatiuos versatur, non efficit mutationem, nam cum termini negatiui non sint vllo modo oppositi, eidem subiecto possunt simul conuenire, & semper conueniunt ei per accidens, vt consideranti est manifestum. Ex tribus alijs modis ille, qui est à non subiecto in subiectum constituit mutationem, quæ dicitur generatio substantialis quidem si termini sint substantiales, vt dum homo fit ex non homine, vel accidentalis, si sint accidentales, vt dum album fit ex non albo. Motus verò, qui est à non subiecto in subiectum, constituit aliam mutationem, quæ dicitur corruptio, substantialem quidem, vel accidentalem, si termini substantiales, vel accidentales sint, vt ab homine in non hominem; vel ab albo in non album. Et neutram harum mutationum, ait, esse motum, quod de generatione probat; quia procedit à non ente ad ens; ergo ab eo, quod non est, vt fit, sed non ens non mouetur, quia moueri præsupponit esse; ergo generatio non est motus, & ex consequenti neque corruptio, quia corruptio opponitur generationi, sed motus non opponitur non motui, sed alteri motui; ergo si illa non est motus, nec ista motus erit. Restat igitur motus à subiecto, in subiectum, & contrarium quidem, quia nihil ab vno positiuo in alterum positiuum procedere potest, illud relinquendo, & hoc acquirendo, nisi contrarij aliquo modo sint, & iste modus constituit mutationem, quæ verè motus est, procedens ab vno contrario positiuo ad aliud contrarium positiuum, vt ab albo in nigrum, & diuiditur in tres species secundum tria prædicamenta, quæ apta sunt terminare motum, nempe in quantitatem, qualitatem, & vbi; nam substantia, ad aliquid, agere & pati inepta sunt ad terminandum motum.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Secundum substantiam autem non est motus, &c.

Breuis expositio Text.

AD finem capitis præcedentis diuisit Aristoteles motum in tres species, secundum tres terminos ad quos potest terminari, nam ab his sumit denominationem, & speciem motus, & ideò per hos debuerunt distingui species eius Capite autem præsenti intendit probare hanc conclusionem, quod tres tantum sint species motus, sed quia exclusiua propositio est, duas includit virtualiter, nempe, quod tres sint species motus, & quod non sint aliæ, & vtramque intendit probare, & hæc secunda probanda esset discurrendo per omnes formas, quod difficillimum foret, & ideò prædicamentis vtitur Aristoteles, quæ sunt quasi quædam capita, ad quæ reducuntur omnes formæ, & ideò vtramque propositionem (miro 4

quodam, atque scientifico artificio vsus) quasi per capita probat. Secundam quidẽ ostendens, quod ad reliqua prædicamenta præter tria non terminetur per se motus. Deinde primam, quod ad tria illa terminetur per se, & vtroque probato, vtraque propositio, & tota ipsa exclusiua sufficienter probata erit. Diuiditur autem caput in duas partes. In prima probat, quod ad reliqua prædicamenta, præter tria non terminetur motus per se. In secunda quod terminetur per se ad illa tria.

Probat igitur primò, quod ad septem
5 prædicamenta, quæ præter quantitatem, qualitatem, & vbi numerantur, non terminetur motus per se. Et primò, quod nõ ad substantiam hac ratione. Motus, vt ca. præcedenti dictum est, inter contraria debet versari, sed substantia caret cõtrario; ergo in substantia repugnat esse motum. Probat secundò de relatione, quia motus est quædam mutatio; ergo motus per se est mutatio per se, forma igitur per se terminans motum per se, debet mutare subiectum per se, quod ad eam acquirendam mouetur, sed relatio acquiritur aliquando à subiecto prorsus immutato; ergo ad illam non terminabitur mutatio per se, nec motus per se. Probatur minor, quia si Compluti fit vnum album, & aliud fiat Romæ, consurgit in vtroque relatio similitudinis, sed album Compluti existens prorsus est immutatum, cum nihil circa illud fit factum, & acquisiuit relationem; ergo sine vlla mutatione subiecti acquiritur. Vt probet de actione, & passione: simul probat de motu vtramq; includente, quia ad mutationem, vel motum dari mutationem dupliciter intelligi potest, primò, ita vt vna mutatio sit subiectum, quod mutetur ad aliam mutationem acquirendam, & hoc est impossibile, quia cum motus sit actus mobilis, ipse potius motus est in subiecto, quam
subiectum sit alterius motus. Secundò 6
potest intelligi, ita vt mutatio sit terminus, ad quem acquirendum per se moueatur aliquid, quod etiã est impossibile, nam ex eo sequeretur idem subiectum simul moueri motibus contrarijs: ergo impossibile est ad vnum motum per se terminari alterum. Probat consequentiam, quia cum motus sit inter contrarios terminos, vt sanatio inter ægritudinem, & sanitatem, & ægrotatio inter sanitatem, & ægritudinem, si aliquid mouetur ab vna mutatione in alteram, mouebitur etiam à terminis vnius ad terminos alterius, qui cum sint contrarij, simul mouebitur, & erit sub contrarijs terminis, quod patet esse impossibile. De alijs tribus prædicamentis non probat in particulari, quia cum quosdam respectus includant, probato de relatione, quod non terminet motum per se, censetur probatum de illis. In secunda parte capitis probat, quod ad tria prędicamenta reliqua, nempe ad quãtitatem, qualitatem, & vbi, per se terminetur motus, hac ratione: Motus versatur per se inter contraria, sed in his tribus est sufficiens contrarietas ad terminandum motum; ergo per se terminãt motum. Minorem probat, quia in qualitatibus reperitur non solũ vera, sed stricta contrarietas, in, vbi, verò reperitur sufficiens, cum dentur vbi extrema, maximeque distãtia, vt vbi sursum, & deorsum, & in quantitate etiam, in qua dantur maxima, & minima quantitas, quæ sunt extrema viuentis corporis maximè distantia in suo genere, & ordine.

QVAESTIO VNICA.

An ad tria tantum prædicamenta, quantitatis, qualitatis, & vbi, terminetur motus per se.

Propo-

7 Propositio hæc, ad tria tantum prædicamenta per se terminatur motus, exclusiua est, & ideò duas exponentes includit primam, quod ad tria prædicamẽta terminetur motus per se. Secundam, quod ad cætera per se non terminetur. Et vtraque examinanda est, vt veritas eius intelligatur. Quare in hac quæstione agitanda hoc ordine procedemus, vt prius de tribus prædicamentis sigillatim disputemus, an quodlibet terminet motum per se, deinde de reliquis, an posint terminare motum, & ideò in duplicem partem diuidenda erit quæstio. Sed vt vtraq; pars intelligatur, notandum est, tribus modis accipi motum. Primò, vniuersaliter pro qualibet actione, vel re altera recepta in subiecto, ratione cuius receptionis dicitur aliter se habere, nunc, & prius, qua acceptione mutationis, vel motus vsus est Aristoteles 2. libro Physicorum, cap. 1. & 11. lib. Mataphysicæ summa 4. ca. 1. de motu, quibus locis habetur vniuersalis illa propositio, Tot sunt species mutationis, quot entis. Et in hac acceptione certum est ad omnia prędicamenta per se terminari motum, quia eo ipso, quod ad nouum prædicamentum incipit pertinere res aliqua, aliter se habet nunc, ac prius. Secũda acceptio motus minus vniuersalis, atque minus impropria est pro quacunque mutatione, per quam tendit subiectum ad aliquid speciale acquirẽdum, & à qua propriè dicitur mutari, & in hac acceptione sumpsit motum Aristoteles 3. lib. Phys. in principio, eumque definiuit, quid sit *Actus entis in potentia secundũ quod in potentia*, atque etiam, *actus mobilis prout mobile est*. Tertia acceptio est proprijssima pro mutatione per se successiua in qua accepit Aristoteles motum in his duobus capitibus, dum docuit ad tria tãtum prędicamenta terminari motum per se, & in eadem accipimus eum nos in prędenti quæstione.

An quantitas terminet per se motum.

Motus: qui per se potest terminari ad quantitatem, est augmentatio, 8 quæ simul fit cum nutritione, de qua ex professo agit Aristoteles primo li. de generatione cap. 5. & cum eo omnes interpretes, & ideò specialis disputatio de modo, quo fit, an in instanti, vel in tempore, an per acquisitionem nouæ quantitatis, vel per vnionem antiquæ, quam materia alimenti secum adducit, cum quantitate viuentis, in illum locum tanquam in proprium referenda est, & in præsenti solũ vniuersaliter disputandum, an quantitas terminet per se motum augmentationis.

Et prima opinio negat quãtitatem per se terminare motum, & ideò asserit duas tantum species motus dari, nempe alterationem, & lationem, seu motum localem. Ita Galenus 1. Methodi cap. 6. & cum eo Vallesius controuersia 29. ad Tyrones, qui sequuntur in hac re Platonem in dialogo Eutiphro, atque etiam in Theætedo duas tantum species prædictas motus ponentem. Probant primò, quia positis alterationibus, & transmutationibus circa alimentum factis, sequitur necessariò quantitas, etiam sublata quacunque alia mutatione, vel motu, imò etiam si Deus abstrahat suum, concursum ad quemuis alium motum posita conuersione substãtiali alimenti in substantiam aliti, viuens fit maius, ergo non datur per se motus ad quantitatem præter alterationes, & generationem partialis substantiæ, sed sine noua mutatione, vel motu sequitur maior quantitas, sicut in prima generãtione viuentis consequitur quantitas productionem substantiæ, & ideò non datur alia mutatio per se terminata ad illã. Secundò, si augmentatio esset motus per

se ad maiorem quantitatem, etiam diminutio esset motus per se ad minorem; sed hæc non est motus per se ad minorem; ergo neque illa ad maiorem. Probatur minor, quia diminutio corruptio quædam est terminata per se ad non esse alicuius partis quantitatis, quæ deperditur; ergo non est ad terminum positiuum, sed negatiuum, & ideò non potest esse motus.

Secunda sententia est Aristotelis in hoc secundò capite, & vbicunque de spe-
9 ciebus motus loquitur; & omnium expositorum eius præter citatos pro sententia opposita, hoc præsertim cap. & 1. libr. de generatione capit. 5. & ideò non opus est aliquem in particulari referre: eandem etiam nos tanquam veram sequimur. Sed vt eam explicemus, & probemus simul, notandum est, quod licet plures, atq; diuersæ conditiones ponantur à diuersis, tanquam necessariæ, vt aliquid terminet motum per se, duas solum tanquam necessarias ponendas esse arbitramur, quæ ex natura motus accipiuntur: nam motus duo habet, primum, quod inter contraria versetur, secundum, quod sit successiuus, ideò duas debet habere conditiones res illa, ad quam per se terminatur motus: prima est contrarietas, secunda latitudo aliqua successiuè transeunda, vel percurrenda per motum, ita vt non consistat in indiuisibili, sed latitudinem extensionis, & intensionis habeat, nam si in indiuisibili consistat, non poterit, nisi in momento acquiri. Gratia exempli, calor habet imprimis contrarietatem cum frigore, deinde habet latitudinem gradualem intensionis: cum modo sit intensus, deinde remissus, & ita potest per se terminare motum alterationis. Et si vtramque conditionem ad vnam reducere volumus, dicemus, rem illam posse terminare motum per se, quæ habuerit latitudinem gradualem, nō nisi successiuè percurrendam, vel transeundam. Sed contrarietas nō strictè sumitur, sed pro quacunque incompossibilitate terminorum cum latitudine explicata, nam inter terminos intensionis, qui sunt calor intensus, & remissus, non datur alia contrarietas præter incompossibilitatem, quia repugnat calorem simul esse intensum, & remissum in eodem subiecto, contrarietas ergo ita accepta cū latitudine successiuè percurrenda sufficit, vt aliquid possit per se terminare motum, vt ex terminis intensionis, quæ verus motus est, euidenter probatur.

Ex hac igitur doctrina, non solum ve- 10
ra, sed necessaria, & quam autores primæ opinionis recipiunt, deducitur hoc argumentum ad probandam communem sententiam Aristotelis, quam sequimur. Nā illud potest per se terminare motū, quod ex propria natura habet latitudinem cōtrarietatis, non simul, sed successiuè percurrendam, sed quantitas eam habet; ergo per se potest terminare motum augmentationis, qui pro ea acquirenda necessariò ponendus erit. Probatur minor, quia inter minorem, & maiorem quantitatem datur contrarietas pro incompossibilitate: cum euidens sit, non posse corpus naturaliter habere quantitatem quatuor palmorum tantum, & simul quantitatem quinq; palmorum, nec postquam habet illam, potest in momento peruenire ad hanc, sed successiuè, sicut successiuè conuerti debet alimentum in substantiā aliti, & produci partialem substantiam, & cum ea partialis quantitas, quæ coniuncta præexistenti eam efficiat maiorē: ergo non potest quantitas à viuenti acquiri, nisi successiuè, & cum sit distincta à substantia, quæ acquiritur per distinctā mutationem ex propria natura successiuam, hoc erit per se acquiri per motum.

Et si dicatur, non acquiri maiorē quā-

titatem

titatem successiuè, nisi ratione partialis substantiæ, quæ adhuc non acquiritur per se successiuè: cum substantia careat latitudine, & in indiuisibili consistat, sed per accidens ratione alterationum successiuarum præcedentium circa alimentum. Vnde nec per se terminabit mutationem successiuam, sed omninò per accidens. Respondeo, substantiam partialem, per accidens acquiri successiuè distinguendum esse, nam si sensus sit, non acquiri successiuè ratione latitudinis, quā in se habeat successiuè percurrenda, verū est, non enim petit ipsa ex propria natura acquiri successiuè, sed ratione alterationis præcedentis, per quam disponitur per partes alimentum, & per partes etiam conuertitur, alterationem verò successiuam non præsupponit per accidens, sed per se, & ideò per se acquiritur per mutationem successiuam; quantitas verò non solùm, quia acquiritur simul cum partiali substantia successiuè acquisita, sed quia successiuè acquiri consonum est latitudini contrarietatis: quam ex se habere probauimus sufficientem terminare motum.

12 Ad primum autem argum. oppositæ opinionis concedenda est prima pars antecedentis, quod posita conuersione alimenti in substantiam aliti, naturaliter sequatur acquisitio quantitatis: sed neganda est secunda pars eiusdem, quod sine nouo motu, vel mutatione, quę ita necessaria est pro acquisitione eius, vt repugnet, Deum suspendere suum concursum ad nouam mutationem, & illum tribuere ad acquirendam maiorem quantitatem modo naturali, quia ipsamet acquisitio quantitatis, si naturaliter fiat, motus augmentationis est. In prima autem generatione non petit quantitas successiuè fieri, & ideò nec per motum, vel mutationem, quia non datur subiectum præcedens, quod mutari possit, sicut datur in nutritione. An verò per distinctam actionem à generatione tunc fiat, suo loco disputatur.

Ad secundum argumentum de diminutione, respondent quidam concedendo, quod diminutio non terminetur ad minorem quantitatem, sed ad non esse partialis quantitatis, & ideò non esse motum sed mutationem negatiuam, quæ vocatur corruptio. Ego verò cum Aristotele, qui eam pro motu posuit, vbicunq; de ea loquitur, teneo verum esse motum, quod videtur mihi euidens, si intelligatur, quo modo fiat. Tunc enim diminuitur viuens, quando minorem partem alimenti conuertit, quam fuit substantia deperdita per continuam actionem caloris naturalis. Et ex consequenti minorem partem quātitatis acquirat, ea, quam simul cum substantia perdidit, sed talis acquisitio minoris quantitatis est mutatio positiua, & per se successiua, & non corruptio; ergo est verus motus, sed diminutio vocatur respectiuè comparata cum quantitate, quam habebat antea viuens, sicut etiam acquisitio maioris quantitatis respectiuè vocatur augmentatio, vt per se est manifestum. Ad formam igitur argum. neganda est minor, quod diminutio non sit positiua mutatio, sed negatiua, nempe corruptio, nam cum per illum motum acquiratur quantitas, licet respectu deperditæ sit minor, & ideò dicatur diminutio talis acquisitio, positiua tamen est, & verus motus.

An detur per se motus ad qualitatem.

Certum est apud omnes, qualitatem 13 per se terminare motum, quod fatentur etiam omnes illi, qui negant ad quantitatem per se terminari. Et ratio huius est efficax, nam qualitas habet vtramq; conditionem requisitam ad terminan-

Hhh

minandum per se motum, perfectius quã cætera prædicamenta, habet enim perfectam contrarietatem in primis qualitatibus per se primò repertam, habet etiam latitudinem gradualem cum eadem contrarietate circa subiectum, in quo nõ potest introduci sine expulsione contrarij, & ideò naturaliter saltem est impossibile in instanti introduci, quia nec potest naturaliter simul expelli cõtrarium, sed paulatim, & per gradus, & ideò successiuè, quare ex propria natura petit qualitas successiuè produci, & per motum. Sed habet qualitas intensionem, & extensionem, & intensio eius est perfici secundum diuersos gradus in eadem parte subiecti, vt dum idem calor, qui prius erat in manu, vt vnum, fit in eadem manu, vt duo intendi dicimus. Extẽdi verò, dum in diuersis partibus subiecti producitur, vt si fit in sola manu, & postmodum producatur in brachio: extendi dicimus. Et de intẽsione nemo dubitat, quin sit per se motus in qualitate, quod Aristoteles in fine secundi capitis expresse docuit, & probat hæc ratio, quia licet intensio non versetur formaliter inter frigus & calorem, sed inter calorem perfectum, & imperfectum, & ideò non videatur versari inter contraria, virtualiter tamen inter cõtraria caloris, & frigoris versatur, quia sicut acquisitio caloris est recessus à frigore, ita perfici calorem per intensionẽ est magis recedere à frigore, quare ad eãdem contrarietatem virtualiter pertinẽt extrema intensionis.

14 Solum potest esse dubiũ de extensione propter duo. Primum, quia qualitas non videtur extendi per se ad diuersas partes subiecti, sed per accidens ratione quantitatis, à qua habet subiectum distinctionem, & extensionem partium, ergo extẽsio qualitatis non erit per se motus, sed per accidens. Secundum, quia inter terminos extensionis, nec est formalis, nec virtualis contrarietas, ex eo enim, quod calor se extendat ad nouam partem subiecti, non magis recedit à frigore, cum nõ producatur necessariò in perfectiori gradu ex vi extensionis, sed possit produci in eodem: quare solum dicetur recedere ab eo secũdum plures partes subiecti, quod non pertinet ad contrarietatem, sed ad extensionem quantitatiuam.

Propter hæc argumenta fuit opinio aliquorum, negantium extensionem esse per se motum ad qualitates, sed per accidens omnino extendi, & ideò extensionẽ nõ esse motum per se distinctũ à cæteris.

Tenendum tamen est, verum motum esse, per se terminatum ad qualitatem, quod hac ratione (nisi ego fallor) euidenter probatur: nam dum calor primò producitur in aqua, per veram alterationem verumque motum producitur, vt etiam fatentur, qui de extensione id negant, sed dum extenditur ad nouas partes, de nouo producitur in eis, sicut de nouo fuit productus in prioribus, & ita de nouo producitur, vt etiam si in prioribus non esset productus, produceretur in posterioribus, quantum est ex parte agentis, & actionis, per quam producitur; sed in prima productione constat productum fuisse per motum per se; ergo non est minus certum extendi ad nouas partes per verũ motum per se ad eandem qualitatem terminatum. Secũdò, quia prima productio simul fuit extensio eiusdem caloris: cum constet non fuisse productum simul in omnibus partibus, sed prius in vna, deinde in cæteris, & adhuc prius in medietate eius proximiori agenti, deinde in alia medietate minus proxima: sed prima extensio fuit verus motus, ergo etiam sequentes. 15

Ad argumenta verò respondeo, extensionem qualitatis ad diuersas partes subiecti

subiecti ex natura & virtute eiusdem qualitatis prouenire tanquam à causa per se, quantitatem verò solum esse conditionem necessariò præsuppositam, sine qua non posset fieri talis extensio. Et ratio vtriusq; est, quia qualitas corporea ex propria natura est informatiua subiecti extensi, & omnium partium eius; ergo quod in eo produci possit, & in omnibus partibus ex propria natura habet, & ideò extensio eius ad nouas partes ex virtute eius procedit, non minus, quam prima productio, sed ad vtramque præsupponitur necessariò subiectum extensum per quantitatem, tanquam conditio necessaria, sine qua non poterit inhærere subiecto, nec de potentia eius educi qualitas, & ideò nec produci in eo, nec extendi, hoc tamen non tollit, quin motus extensionis eiusdem qualitatis terminetur per se ad illam, sicut nec tollit, quod per se ad eandem terminetur prima alteratio, quod subiectum debeat præsupponi necessariò per quantitatem extensum.

Negandum est ergo antecedens primi argumenti, quod qualitas non per se, sed per accidens extendatur, nam extensio ex virtute eius procedit, & ideò per se censetur, non minus, quam prima productio, licet quantitas sit conditio necessariò præsupposita in subiecto respectu vtriusque. Ad secundum negandum est etiam extensionem qualitatis non versari inter contraria, quia sicut prima productio caloris à frigore procedit ad calorem, ita extensio procedit à frigore expulso ab illis partibus, ad calorem de nouo in eisdem producto.

Quomodo sit intelligendum ad vbi terminari motum per se.

16 NEMO dubitat de motu locali, quod per se terminetur ad vbi; cum vtraque conditio necessaria ad terminandum motum per se in eo reperiatur, nam imprimis extrema vbi, quæ vocantur sursum, & deorsum aliquo modo sunt contraria, & ad ea reducuntur omnes motus naturales sublunarium corporum, & ideò omnes dicuntur versari inter contraria. Habet præterea, vbi, latitudinem extensionis per spatium verum, vel imaginarium, cui corpus dicitur esse præsens. Vnde, & præsentia ipsa, quæ propriè vocatur, vbi, eandem habet latitudinem, non simul, sed successiuè percurrendam, & ideò per se potest terminare motum localem. Sed vbi duplex est, vnum circumscriptiuum, quod est præsentia corporis ad locum, eidem loco commensurata, ita vt totum corpus toti loco præsens sit, & partes partibus, & hæc appellatur præsentia localis. Aliud est vbi definitiuum, quod est simplex præsentia corporis ad spatium imaginarium, vocatur autem simplex, hoc est, non localis, nihilominus diuisibilis est ex parte corporis, quia totum corpus præsens est tanto spatio imaginario, & singulæ partes, partibus etiam singulis eiusdem. Et motus localis corporum ad primum, vbi per se terminatur naturaliter, quia naturaliter non possunt esse corpora, nisi in loco nec possunt, nisi per locum, seu spatium verum, à quo circumscribantur moueri.
17 Et quia hoc vbi includit quodammodo locũ, cui corpus præsens dicitur, & commensuratum, ideò motus localis naturaliter terminatur ad locũ, non tamen per se, quia per se solũ acquiritur præsentia, & naturaliter præsentia localis, sed quia præsentia localis nõ datur sine loco, nec reperitur, nisi in loco, ideò quasi ex consequenti, & non necessariò dicitur mobile tendere in locum per motum; & locus ipse terminare aliquo modo motum, & ex consequenti acquiri per motum, non

per se, nec per se eum terminare, sed vbi: sufficit autem eo modo terminari ad locum, vt localis dicatur, propriè tamen, & per se potius debet vocari motus ad vbi, & ideò Aristoteles in his capitibus, ad prædicamentum, vbi, asseruit terminari tertiam speciem motus, qui vocari solet localis. Et hoc efficacius probatur ex vbi definitiuo, quod patet reperiri in vacuo, & per se posse terminare motum per vacuum factum, de quo dixit Aristoteles in 4. lib. in tempore, & non in instanti fieri debere; concedens, quod si vacuum esset possibile, verus motus posset per illud fieri, & ex consequenti verum vbi in vacuo dari, quod per se terminaret motum, & ideò sine loco daretur, & motus talis nullo modo terminaretur ad locum, & esset eiusdem speciei cum eo, quod per locum fit. Ex quo sequitur euidenter, non per se, sed per accidens terminari motum huius speciei ad locum, per se verò ad solum vbi. De vbi verò rerum spiritualium sicut nec de loco, & ex consequenti, nec de motu, non est nostrum agere, sed Theologis relinquenda hæc sunt.

Secunda pars quæstionis, an ad reliqua prædicamenta terminetur motus per se.

18 Prima opinio tenet ad alia prædicamenta per se terminari motum, præter quantitatem, qualitatem, &, vbi, ita Simplicius in Commentarijs libro tertio Physic. vbi ad omnia prædicamenta asserit per se terminari motum. Ita etiam alij, qui saltem ad substantiam per se terminari affirmant. Et videtur ita esse sentiendum, quia substantia semper acquiritur per mutationem successiuam nutritionis, sed mutatio successiua est motus; ergo acquiritur semper per motum, imò in prima generatione saltem rerum non viuentium, quæ semper est successiua apud nos, qui tenemus non postulare terminum paruitatis intrinsecum, sub quo generentur. Et tandem, quia contrarietas impropria, quæ reperitur in quantitate, sufficit ad terminandum motum per se, sed hæc reperitur in substantia, licet propria contrarietate careat, ergo per se potest terminare motum. Alij denique etiam ad situm, quia cum situs sit talis dispositio in loco, aut in spatio vero, vel imaginario, repugnat corpus habere, vbi vel illud acquirere, quin etiam habeat, aut acquirat aliquem situm; vel ergo vbi non terminat motum per se, vel illud debet per se terminare, situs. Nec minus necessarium apparet per se terminari ad relationem, quia hæc etiam acquiritur sæpe successiuè, nec sine aliqua mutatione subiecti: cùm repugnet aliquam entitatem realem nouam acquirere, quin realiter mutetur: & cum sit entitas realis distincta à fundamento, per distinctam mutationem acquiri debet, sed mutatio successiua est motus; ergo per verum ac distinctum motum, quem per se terminabit.

19 Vera tamen est sententia Aristotelis, quam tenent hoc loco omnes eius expositores, quod nullum aliud prædicamentum, præter quantitatem, qualitatem, & vbi terminet motum per se. Probatur hoc argumento. Vt aliquid terminet motum per se, debet etiam per se habere contrarietatẽ latitudinis successiuè percurrendã, vt superius probauimus, sed nullum ex alijs prædicamentis eam habet, nam substantia consistit in indiuisibili, & ideò caret latitudine, nec habet contrarietatem positiuam, sed priuatiuam tantum oppositionem. Relatio, nec per se habet contrarietatem, nec latitudinem, licet aliquid horum ei conueniat ratione fundamenti, & adhuc hoc modo

modo non semper, & ideò nec vllo modo per se, sed nec situs, quia nec latitudinem habet, nec contrarietatem per se: quod verò per motum acquiritur, præcisè habet ratione, vbi. De actione verò & passione euidenter probatum est ab Aristotele in textu, & de cæteris res est per se manifesta; ergo nullum præter illa tria potest per se terminare motum.

Ad primum de nutritione respondeo, non esse successiuam propter latitudinē, vel contrarietatem substantiæ, quā constat non habere positiuam, nec priuatiuam, quam habet sufficere ad terminandum motum per se, sed solum est successiua ratione alterationum præcedentium vt prima generatio non viuentium solum est successiua, propter carentiam termini intrinseci ex parte quantitatis.

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Post hæc autem dicamus, quid est simul, aut separatim, &c.

Breuis expositio Text.

10 INtentum Aristotelis in hoc capite est explicare hos sex terminos, simul, separatim, tangere, consequenter, contiguum, atque continuum, & hoc facit in prima parte cap. In secunda verò comparat tres eorum, docetque quonam modo se habeant inter sese, & hæc est diuisio totius capitis.

Primus terminus est, simul, quem explicare intendit, non secundum totam extensionem suæ significationis, sed applicatum ad locum, & simul loco illa esse asserit, *quæ sunt in eodem loco*, intelligitur autem non de loco communi, sed de proprio, ac particulari, & ita se habebunt corpora, si se penetrent. Separatim verò oppositam habet significationem, ita vt illa dicantur esse separata secundum locum, *quæ in diuersis locis sunt*. Illa dicuntur se tangere, *Inter quæ nihil est medium*, medium autem dicit esse illud, *ad quod necesse est, prius perueniat corpus, quod cōtinue mouetur, quam ad extremum*. Consequenter verò se habent illa, *inter quæ nihil eiusdem genus est medium*. Vt si homines nullus homo, si numerus, nullus numerus, & ita consequenter se habent ternarius & quaternarius, & in bello milites ordinati, etiam si lapis sit inter eos medius. Contigua sunt, *quorum vltima sunt simul*, & licet videantur idem esse, tangere, & contiguum, adhuc distinguuntur ratione, quia alia ratio est contactus, alia simultatis extremorum. Continua tandem ea esse asserit, *quorum vltimū sunt vnum*, vt duæ partes lineæ quas coniungit idem punctum, dicuntur continuæ, quia punctum illud est extremum, vel vltimum vtriusq; partis & est vnum, & idē.

In secunda parte capit. comparat hos tres terminos, consequenter, tangere, & continuum, & asserit ita se habere inter sese, vt consequenter sit superior alijs duob. & tangere etiam sit superior continuo, & ideò continuum sit inferior alijs duobus, & tangere inferior respectu consequenter, nam non continua se tangunt, & se habent consequenter, & quæ se tangunt, consequenter etiam se habent, sed non omnia, quæ se habent consequenter, se tangunt, neque omnia, quæ se tangunt, continua sunt.

CAPVT IIII.

TEXTVS ARIST.

Vnus autem motus dicitur multipliciter, &c.

Breuis expositio Text.

21 INtentum Aristot. est explicare in hoc capite vnitatem & diuersitatem motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima explicat vnitatem & diuersitatem genericam & specificam. Et in secunda numericam. Vnitas motus inquit triplex est, sicut cæterarum rerum, generica, specifica, & numerica. Illi motus dicunt esse vnius generis, qui tendunt in terminos eiusdem prædicamenti, vt omnes alterationes censentur eiusdem generis, quia tendunt ad qualitates. Et motus illi distinguuntur genere, qui tendunt ad terminos diuersorum prædicamentorum, vt alterationes distinguuntur genere ab augmentationibus. Illi motus sunt eiusdem speciei, qui habent terminos, quos ad eius speciei atomæ, vt omnes dealbationes eiusdem sunt speciei, quia habent pro termino ad quem albedinem, & ad hanc vnitatem specificam formæ pertinere ait vnitas spatij formalis; quod si varietur, species etiam motus variabitur: & ideò diuersæ species sunt motus circularis, & rectus, quia per diuersum spatium formale fiunt. Motus autem, qui tendunt in terminos eiusdem speciei subalternæ: dicuntur quodammodo eiusdem speciei, sed simpliciter sunt specie diuersi, vt omnes alterationes, quæ ex vnitate specifica subalternæ speciei quandam vnitatem specificam habent, simpliciter tamen diuersæ speciei censentur: cum species subalterna habeat sub se plures species atomas, in quas motus illi tendunt; sunt igitur eiusdem speciei secundũ quid, diuersæ verò speciei simpliciter.

22 In secunda parte capitis agit de vnitate motus numerica, asseritque motus, qui sunt eiusdem generis, vel speciei, habere vnitatem secundum quid, simpliciter verò diuersos esse, & solum motum vnum numero esse vnum simpliciter. Sumitur autem vnitas numerica motus ex tribus, nempe ex vnitate mobilis, temporis, & termini: ita, vt si mobile sit vnum numero & tempus idem, hoc est non interruptum, & forma, seu terminus ad quem tendit motus vna numero sit, erit etiam motus vnus numero; si verò vnitas numerica alicuius horum defuerit, diuersus numero censebitur motus. Defectu primæ conditionis, motus, quo mouentur Petrus, & Ioannes, licet ad eundem terminum moueantur, & in eodem tempore diuersus numero est, propter diuersitatẽ numericam mobilis. Defectu secundæ motus quo mouetur idem Petrus ad eundem terminum diuersis temporibus: etiam est diuersus numero, licet per minimam interruptionem tempus interrumpatur. Et defectu conditionis vltimę non est idem motus numero, quo Petrus mouetur ad diuersa vbi, vel ad calorem numero diuersum. Quod verò ex vnitate numerica horum trium desumenda sit vnitas numerica motus, probat hac ratione. Motus ille est vnus numero, qui est continuus, quia vnum continuum, & vnũ numerò in quibuscunq; rebus idem sunt, sed motus, in quo concurrunt tria illa secundum numericam vnitatem, non potest non esse continuus; ergo nec potest non esse vnus numero. Probatur minor, quia si tria illa habeant numericam vnitatem, nihil excogitari potest, per quod soluatur vnitas numerica motus.

QVAESTIO I.

A quonam desumenda sit vnitas generica & specifica motus.

MOtus cum sit incompletum quid ad prædicamentum non pertinens, nisi per quandam reductionem tanquam modus rei, non habet proprium genus, 23 nec

nec speciem, sed in suo ordine incompleto quodammodo dicitur habere vtrumq; & eo modo, quo vnitatem genericam habet, inquirimus, à quonam eam accipiat. Quatuor autem sunt, a quibus excogitari potest eam accipere, nempe agens, & passum, aut mobile, terminus à quo, & ad quem, à quibus certum est, non sic eam accipere, vt hæc vel aliquid horum ei sint essentialia; cum constet extrinseca esse, sed solum potest per ordinem ad illa vnitatem genericam vel specificam accipere ita vt ordo ad vnum vel alterum sit ei essentialis. Certum est autem, vt D. Thom. docuit q. 6. de potētia art. 5. cui assentiunt omnes, motum non sumere vnitatem vel distinctionem genericam, aut specificam ab agente, aut passo, seu mobili, cuius ratio est, quia licet motus non sit entitas realis distincta ab actione & passione, sed secundum formalem rationē motus, abstrahit ab vtraq; & solum dicit viam, aut tendentiam inter duos terminos, à quo, & ad quem, non significando; quod ab agente egrediatur vel recipiatur in passo; ergo vnitas generica, aut specifica eius, non potest per ordinem ad agens, vel passum sumi. Solum ergo restant terminus, à quo, & ad quem, à quo sumi possint, & ideò ad eos reducitur quæst. Sed de termino ad quem conueniunt omnes opinantes, quod per ordinem ad eum sumatur, & ratio est manifesta, quia terminus, ad quem est quasi finis motus; à fine autem speciem accipere mutationes, & motus, sicut etiā actiones euidens est. Sed an à solo termino, ad quem, accipiatur, & non à termino, à quo, vel ab vtroque simul, in hoc posita est difficultas quæstionis.

84 Circa quam prima opinio tenet per ordinem ad vtrunq; terminum accipiendam esse vnitatem, ac distinctionem genericam & specificam motus. Ita Albert. Saxon. 5. lib. Phys. qu. 6. Astud. ibidem qu. 5. Bur l. qu. 1. & plures Moderni. Probant testimonio Aristot. tria asserentis de motu cap. 1. & 4. huius lib. Primum intrinsecū ei esse inter contrarios terminos versari; ergo vtrumq; ab intrinseco respicit, & ab vtroq; sumetur vnitas specifica eius. Secundum motum distingui à mutatione instantanea, qualis est generatio, quia ille à subiecto in subiectum procedit, hoc est à termino positiuo in terminum positiuū; generatio verò à nō à subiecto in subiectū, id est, à termino in terminū positiuū sed hæc differentia ex solo termino ad quem desumitur: cum terminus à quo vtriusq; sit positiuus, & est essentialis, generica vel specifica; ergo à termino à quo etiam sumenda est distinctio essentialis motus à mutatione & ex consequenti distinctio generica, & specifica.

Tertium, motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum esse contrarios, sed contraria sunt specie distincta; ergo distinguuntur specie, & solū differunt ex parte termini à quo, vt patet; ergo ab eo etiā desumi debet vnitas, atq; distinctio specifica motus, & non solùm ex termino ad quem.

Probant deinde ratione. Primò, quia motus terræ ad sphæram aeris, & motus eiusdem aeris ad eandem sphæram distinguuntur specie, cum vnus sit naturalis, & alter violentus, & habent eundem terminum ad quem. Præterea, motus circularis & rectus distinguuntur specie, vt docet expresse Arist. cap. præsenti, & tamē possunt habere eundem terminum ad quem, vt si ad eundem locum, in quo mouetur corpus motu circulari, tendat aliud corpus per motum rectū. Et tandem, si mutatio instantanea distinguitur specie à motu & possunt tendere in eundem terminū, ergo non à solo termino ad quem accipit motus distinctionem specificam. Secundò motus, qui tendunt in eundē terminū vltimatū per diuersa media differūt specie,

vt motus ab albo in nigrum per fuscum, & per cæruleum, sed media se habent tāquam termini, à quibus respectu eiusdē vltimati termini: cum verum sit ab eis discedere mobile, ergo à termino à quo sumitur etiam vnitas, vel distinctio specifica motus.

Secunda opinio negat à termino à quo
26 vllo modo sumere motum vnitatem genericam, vel specificam, sed à solo termino ad quem accipiendam esse. Ita D. Tho. 1. p. q. 23. art. 1. ad 1. his verbis *Motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino ad quem, nihil enim refert, quātum ad rationem dealbationis, vtrum ille, qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus.* Ita etiam Sot. q. 3. huius libr. Tolet. qu. 2. Conimb. q. 1. Vallesi. controuer. 25. ad Tyron. Perer. libr. 13. cap. 8. & videtur mihi probabilior, & magis ex mente Aristot. Probatur hoc secundum, quia agens Aristot. de vnitate specifica motus cap. præsenti, docet à termino ad quem desumi, nulla facta mentione termini à quo, imò illum excludit expressè asserens omnes dealbationes, & omnes denigrationes, esse eiusdē speciei, quod non potest esse verum, si habenda sit ratio termini à quo nam fieri potest, vt dealbationes procedant à diuersis terminis à quibus, atque etiam denigrationes, si à diuersis medijs coloribus moueatur corpus ad albedinē, vel ad nigredinem, sentit ergo à solo termino ad quem desumendam esse.

Probatur etiam ratione, quia motus habentes eundem terminum, ad quem
27 sunt eiusdem speciei, etiam si habeāt diuersos terminos à quibus, & qui habent terminos ad quos specie diuersos, distinguuntur specie, etiam si habeant eundem terminum à quo, ergo non est habenda ratio termini à quo, sed vnitas, & distinctio specifica à solo termino ad quem accipienda est. Probatur antecedens, quia dealbationes possunt habere diuersos terminos à quibus, vt si vna à nigredine, alia à fusco, vel pallido incipiat. Deinde dealbatio, & denigratio possunt procedere ab eodem termino à quo, vt si vnum corpus ex cœruleo fiat album; aliud verò ex eodem cœruleo fiat nigrum. Argumentum hoc videtur mihi euidens, præsupposita communi sententia scholæ quod medij colores distinguuntur specie ab extremis, eos virtualiter solum continentes, non formaliter.

Secundò probatur ratione insinuata à D. Thom. quia nihil refert ad essentiam motus, quod ex hoc, vel illo termino discedatur, sed per accidens hoc est, ergo non est habenda ratio eius in specificatione motus, sed solius termini, ad quem mobile tendit ex inclinatione naturali, & propria virtute motiua, hic enim censetur finis eiusdem motus, à quo solo vnitas specifica eius accipienda est. Probatur antecedens, quia motus est discessio, vel separatio à termino à quo, & tendentia in terminum ad quem, quæ talis erit, qualis fuerit terminus, in quem tendit; ergo eiusdem speciei erit, si ad eundem terminum perueniat mobile, vndecunq; discesserit.

Primum ex his, quæ afferuntur ex Aristot. pro opposita sententia, quod motus 28
ab intrinseco versetur inter contrarios terminos, concedendum est, ex quo solū sequitur intrinsecum esse ordinem ad vtrumque, non tamē, quod ab vtroque accipienda sit vnitas, vel distinctio specifica eius, quia non à quocunque intrinseco accipitur species, sed solum ab eo, quod se habet tanquam forma: & iste est terminus ad quem, terminus autem à quo, materialiter potius se habet ad motum, & ideò non sumitur in ordine ad eum species. Pro solutione verò secundi de mutatione instantanea, notandum est, terminum

num ad quem motus duobus modis considerari, materialiter quidem pro entitate eius; formaliter verò pro eadem secundum modum, quo attingitur à mobili per motum, & hæc est consideratio formalis, secundum quam confert vnitatem specificam motui, quod ex operationibus potentiarum fit manifestum, nam eadem res est obiectum diuersarum potentiarum, quam tamen attingunt, vel respiciunt sub diuersa ratione formali, & ideò
29 dicitur obiectum formaliter diuersum distinguens; species actus earum; vt circa eandem entitatē realem versantur intellectus, & voluntas per actus specie diuersos, quos distinguunt rationes formales veri & boni, per quas ab eisdem potentijs attinguntur; ita ergo de termino ad quem motus dicendum est, quod si diuersis modis attingatur à diuersis mutationibus ex propria natura earum: distinguet eas specie, quia licet sit idem materialiter, censetur diuersus formaliter: & hoc modo se habent mutatio & motus, quando ex natura propria illa est instantanea, & iste successiuus, distinguuntur enim specie, propter diuersum modum respiciendi eundem terminum materialem, sed habentem rationes formales diuersas, vt quantitas totalis, & partialis terminant suo modo mutationes, aut actiones saltem specie diuersas, quia per vnam nata est produci modo indiuisibili, & momentaneo; per aliam verò modo diuisibili, ac successiuo. Semper ergo ex termino ad quem sumitur vnitas specifica, & nunquam ex termino à quo. Et eodem modo dicendum est ad tertiū, quod diuersi modi mutationum distinguuntur per vtrumq; extremum positiuum vel alterum tantum, in quantum inter contraria, vno vel alio modo versari debent, & ad hoc vterq; terminus requiritur, sed ad vnitatem specificam, vel genericam constituendam solius termini ad quem ratio per se habetur.

Ad primum ex his, quæ in primo argum. adducuntur de motu naturali & violento, negamus ex hoc solo distingui specie, quod naturalis sit vnus, & alter violentus, sed accidentales reputat has differentias naturalis, & violenti respectu motus communis sententia, quam tenet D. Thom. quæst. 6. de potentia art. 8. Sotus q. 3. huius lib ad 5. & Tolet. quæst. 2. concl. 5. Conimb. cap. 4. qu. 4. art 2. & rationem huius reddit D. Th. quia naturale, & violentum tenent se ex parte principij motus, qui non accipit vnitatem genericam, vel specificam à principio, sed à termino: ideò negandum est, quod motus aeris ad propriam sphæram, vel locum, & motus terræ ad eandem distinguantur specie, licet naturalis sit ille, & violētus iste, quia accidentales sunt huiusmodi differentiæ, nec sufficiunt ad constituendos motus contrarios, nisi adsit contrarietas terminorum ad quos. 30

Circa secundum verò de distinctione motus circularis, & recti, tenent Moderni plures non distingui specie, quia idem est vbi, ad quod potest vterq; terminari, cum eadem sit præsentia. Hæc tamen sententia expressè est contra Aristot. 1. lib. de cœlo & mundo, capite tertio & quarto, vbi probat ex diuersitate specifica motus recti, & circularis, ponendum esse corpus cœleste, præter quatuor elementa distinctum ab eis specie; quod moueatur motu etiam specie distincto, à motib. eorum rectis, nec solum intelligit de differentia specifica accidentali, sed essentiali; alioqui non probaret distinctionem corporum essentialem, sed solum accidentalem. Cap. etiam præsenti agens de vnitate, ac distinctione motuum generica, & specifica, de quibus negari non potest, quod sint essentiales, obiecit sibi motum 31

circularem, & rectum, qui ad idem vbi terminari possunt, & respondet adhuc differre specie, quia non respiciunt idem spatium, quod non est intelligendum de spatio materiali, sed de formali, hoc est de diuersa ratione formali eiusdem vbi materialis, quod pro termino habent; diuersa autem formalis ratio eiusdem vbi, consistit in hoc, quod diuerso modo attingitur per motum rectum, ac per circularem, & ideò diuerso modo terminat vtrumque, nam per motum rectum attingitur tanquam de nouo factum, & acquisitum secundum totam latitudinem, quã habet percurrẽdam per eundem motum, per circularem verò, non tãquam de nouo acquisitum, vel factum per motum, sed tanquam id, in quo corpus euoluitur, solum de nouo acquirens nouam dispositionem in eo, vt in 4. libro explicatum est, & hoc est esse terminum formalem diuersum vtriusque motus circularis, & recti, & eos distinguere specie.

Ad secundum distinguenda est maior, de motibus ab albo in nigrum per fuscũ, & per cœruleum, nam vsque ad terminos proximos, qui sunt medij colores, nẽpe fuscum & cœruleũ specie distinguuntur: cum termini proximi, à quibus species eorum sumuntur, distinguantur specie, sed motus qui ab eisdem coloribus medijs procedunt vsque ad extremum, eiusdem speciei sunt, propter eundem colorem extremum, ad quem terminantur, à quo speciem capiunt, & nõ à medijs coloribus, nam respectu extremi ad quem acquirẽdum deinceps mouentur: per accidens omnino est, quod ab his, vel alijs coloribus moueri incipiant, imò, quod à diuersis, vel ab eodẽ, vt iam probauimus.

QVAESTIO II.

Quotnam, & quæ requirantur ad vnitatem numericam motus.

TRia requiri docuit Arist. ad vnitatẽ numericam motus, nempe vnitatem mobilis, temporis, & formæ, seu termini ad quem, quod non ita intelligit, vt tria hæc pertineant ad numericam vnitatem motus, quia cum sint valde diuersa ab eo, & prorsus extrinseca, & indiuidualis differentia motus sit suo modo ei intrinseca non possunt ad eam pertinere, sed indiuiduatio motus per ordinem ad illa accipiendam esse, sicut etiam de specifica, & generica diximus, non à termino ad quem, sed per ordinem ad illum desumẽdam esse. Sed vt veritas huius sententiæ notior fiat, placet eam impugnare his argumentis. Primò, quia vnitas mobilis nõ videtur necessaria, nam si aliquod corpus viuum à loco superiori descendẽs in medio aere moriatur, nihilominus eodem motu continuo mouebitur vsque ad terram, quia subsistere in aere repugnat, cũ sit graue corpus; ergo motus eius vsque ad terram erit vnus, atque idem numero: cum vnum continuum, & vnum numero idem sint apud Arist. sed mobile est diuersum, præsertim iuxta opinionem valde probabilem, quod subiectum motus, sicut aliorum accidentium materialium non sit materia, sed compositum, quod constat esse diuersum, non solum numero, sed specie, quia corpus viuũ, & mortuum specie diuersa sunt, ergo mobile diuersum erit, & propterea non erit necessariò requisita vnitas eius numerica ad vnitatem numericam motus. Et idẽ probatur exemplo arboris, cuius pars viridis est, & pars sicca, & tamen mouetur tota eodem motu, cum diuersa sit numero, & specie pars viridis à sicca, quia non sunt continuæ, licet continuæ esse videantur, quæ enim specie diuersa sunt, nõ possunt continuari, vt docet Arist. libro 8. Secundò probatur non esse necessariam vnitatem numericam temporis, nam tempus à motu.

motu accipit vnitatem numericam, ficut etiam accipit succeſsionem prioris, & poſterioris, atq; etiam continuationem; ergo repugnat motum accipere ab eo vnitatem, niſi per vitioſum circulum, ex quo infertur à ſe ipſo eam accipere: quia ſi motus accipit vnitatem à tempore, &
33 rurſus tempus ab eodem motu, de primo ad vltimum ſequitur motum à ſeipſo eã accipere. Tertiò probatur, quod neque vnitas formæ ſit neceſſaria duobus exemplis. Primò de quolibet motu à contrario in contrarium, vt de motu in frigore in calorem, qui cum ſit idem numero, duplex eſt forma, ſecundum quam mouetur ſubiectum, nam calor in eo intenditur, & frigus remittitur. Secundò, exemplo lapidis, qui ſi à concauo Lunæ vſq; ad centrum terræ deſcenderet per foramen in eadem terra factum, nemo dicet in cẽtro ſubſiſtere, quia impoſsibile hoc eſt propter magnum impetum, quo deſcendet, ratione cuius neceſſe eſt aliquantulum pertranſire, & rurſus retrocedere, vt in centro, ad quod naturaliter tendebat, quieſcat: & ecce mouebitur eodem motu continuo per ſpatium ſurſum, & deorſum formaliter diuerſum, quare vnitas formæ non erit neceſſaria ad vnitatem numericam motus.

Sed iam, quod tres iſtæ conditiones ſint neceſſariæ, probatur non eſſe, ſufficientes, ſed addendam eſſe quartam de vnitate mouentis, nam à duobus agentibus numero diuerſis, non poteſt prouenire eadem actio; ergo neq; idem motus. Probatur conſequentia, quia motus non eſt entitas realis diſtincta ab actione, ſed eadem: & ſi idem motus non poteſt procedere à diuerſis agentibus, ſequitur neceſſaria eſſe vnitatem mouentis ad vnitatem numericam motus, præter tres illas enumeratas ab Ariſt. & ita non erũt illæ ſufficientes, licet ſint neceſſariò requiſitæ.

Duplicem partem continet ſententia Ariſt. de conditionibus requiſitis ad vnitatem numericam motus. Prima eſt, quod tres illæ ſint neceſſariò requiſitæ. Secunda, quod ſint etiam ſufficientes, vel non: 34
ſed præter illas addenda ſit. 4. de vnitate mouentis. Et quãtum ad primam partem certiſsima eſt apud omnes, quia euidenti ratione probatur, nam idem numero accidens non poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis adæquatis. imò nec id diuerſis inadęquatis, & diſcontinuis, ſed motus eſt accidens mobilis; ergo repugnat naturaliter, quod ſit in diuerſis ſubiectis, aut mobilibus: quare vnitas numerica mobilis neceſſariò requiritur ad vnitatem numericam motus. De tempore verò notiſsimum eſt, quia ſi ſemel tempus interrumpatur per ceſſationem motus, etiam ſi parum mobile quieſcat: dum iterum moueri incipit, non iam eodem motu, ſed numero diuerſo moueri neceſſe eſt, quia motus præteritus iam omnino periјt, non ſolum ratione ſui; ſed etiam ratione indiuiſibilis, per quod poſſet continuari cũ futuro, vel ſequenti, nullum enim tale indiuiſibile permanere poteſt poſt quietem, quare nec poterunt iam continuari motus, nec proinde idem numero ex vtroque fieri, quia vnum continuum, & vnum numero idem ſunt. De vnitate denique formæ patet neceſſariam eſſe, quia ſi duplex ſit forma numero diſtincta, duplex erit fieri eius, & fieri eſt motus; ergo duplex erit motus, & non vnus, quare ad numericam vnitatem eius neceſſaria eſt vnitas numerica formæ, vel 35
termini ad quem.

Ad argum. verò contra hanc partem Ariſt. ſententiæ reſpondendum eſt. Et primum cõtra vnitatem mobilis requiſitam procedens, difficultate caret apud eos, qui motum non in toto compoſito, tanquam in ſubiecto adæquato, ſed in materia inhęrere aſſerũt: nã cum eadem

 numero

numero materia maneat in corpore viuo, & mortuo; idem etiam permanebit subiectum, & idem numero mobile. Solum ergo procedit aduersus alios, qui totum compositum pro subiecto motus ponunt, apud quos euidens est non permanere idem numero mobile. Quod concedendum est hac supposita opinione, & ex consequenti, quod non sit idem motus numero in illo casu, sed numero diuersus: non tamen est necessarium corpus viuum, vel mortuum in medio itinere quiescere, sed motus discontinuantur per mutatum esse extrinsecum vtriq;. Quod sic intelligendum est, vt cum corpus viuum desinat esse per primum non esse, verum sit dicere, nunc non est, & immediatè ante fuit, & cum cadauer incipiat per primum sui esse; verum sit etiam in eodem instanti dicere, nunc est cadauer, & immediatè ante non erat, ad hoc igitur instans temporis, quod est primum non esse viui, & primum esse mortui, euidens est non peruenisse corpus viuum, nec in eo fuisse; ergo nec peruenit ad hoc vbi, quod habet cadauer in eodem in-
36 stanti, & à quo incipit moueri deorsum. Vnde sequitur hoc idem vbi, non pertinere ad motum eiusdem corporis viui, sed esse prorsus extrinsecum respectu eius, pertinet autem ad motum cadaueris tanquam id, à quo incipit moueri, & ideò non potest continuare vtrumq; motum, sed numero distincti sunt propter distinctionem mobilis, non tamen discontinuantur per tempus, nec necesse est aliquod illorum mobilium quiescere in medio itineris, sed toto tempore mouetur vnum, aut alterum, nec tamen motus eorum cõtinuari possunt, sed per mutatum esse extrinsecum discontinuantur, vt expositum est, quare nec probat argum. vnitatem numericam mobilis non requiri ad vnitatem numericam motus. De ligno verò viridi ex parte sicco negandum est, quod vnico motu moueatur, non enim mouetur, nisi duplici, quia duplex corpus numero distinctum est, quod mouetur, licet vnum appareat.

Ad argumentum verò contra vnitatem 37
temporis propositum distinguendum est antecedens, quia vnitas numerica motus non sumitur in ordine ad tempus pro duratione propria acceptum, quam ipse aliquo modo efficit indiuiduam, sed per ordinem ad tempus extrinsecum, à quo omnia mensurantur, nempe ad duratonē primi motus, vel etiam ad durationem imaginariam, quæ ei corresponderet, si non esset. Vnitas igitur huius temporis mensurantis motum necessaria est, vt motus sit idem numero. Propria etiam duratio, erit quoque vna, si vnus sit numero motus, sed non tam ex ea indiuiduatur motus, quam vnitatem numericam eius inferat, vel si aliquo modo ab ea indiuiduatur, solum est à posteriori, & tanquam à signo: cùm tamen ab eodem motu aliquo modo indiuiduetur tempus à priori, ideò nullus datur circulus, vel non vitiosus, quia in diuerso genere ad summum, hoc est, à priori, & à posteriori mutuam habent correspondentiam indiuiduationis motus, & tempus.

Ad primum exemplum, quod aduersus 38
vnitatem formæ obijcit tertium argum. de motu à contrario in contrarium, dicimus, non solùm includere motum positiuum, sed etiam mutationem, vel motum negatiuum, qui est corruptio contrariæ qualitatis ei, quæ positiuè & per se acquiritur, & ideò distinctæ sunt mutationes realiter, distinctione saltem reali negatiua, sicut generatio cuiuscunque rei, & corruptio præexistentis. Gratia exempli, in motu à frigore in calorem, præter motum positiuum, qui est calefactio, vel productio caloris, datur etiam corruptio frigo-

frigoris, quod ad generationem caloris corrumpitur: & talis corruptio distincta mutatio negatiua est ab eodem motu calefactionis distinctione reali negatiua, & ideò specie, & numero distincta eodem modo negatiuo, quare non mirum est, si duæ etiam sint qualitates, vna, quæ generatur, alia, quæ corrumpitur. Propterea nihil probat argum. aduersus vnitatem numericam formæ necessariò requisitam ad vnitatem numericam motus. Solutio verò secundi, quod in eodem argumento afferebatur, de motu lapidis ad centrum terræ per foramen, dependet ex his, quæ libro octauo dicenda sunt de motu recto

39 atque reflexo, nunc autem ex mente Aristotelis dicendum est, quod dum lapis ille perueniat ad centrum necessariò quiescet, quia motus sursum, & deorsum non possunt continuari, sed per quietem temporaneam debent interrumpi: & hoc supposito cessat difficultas argum. quia motus definit esse idem numero, propter diuersitatem formæ, hoc est, vbi, sursum & deorsum. Qui verò tenent non esse necessarium motum sursum & deorsum discontinuari per quietem, dicunt eiusdem rationis esse vbi sursum, & deorsum, & ideò formam esse eandem numero, sicut est idem numero motus sursum, & deorsum, vel saltem, quantum est ex parte formæ non discontinuari, licet propter aliam rationem extrinsecam fortè discontinuentur.

Circa vltimum argumentum dubium est satis difficile, an præter illas tres conditiones designatas ab Aristotele capite præsenti ad vnitatem numericam motus, requiratur vnitas numerica mouentis aut efficientis causæ, ita vt si diuersum sit mouens, diuersus etiam sit numero motus, etiamsi idem sit mobile, idem tempus, eademque forma: nec intelligitur de mouente, aut agente partiali, sed de totali, & adæquato: cum notum sit à pluribus mouentibus partialibus procedere eundem motum nauis, vel lapidis. 40

Et prima opinio tenet tres illas sufficere, & non esse necessariam vnitatem numericam agentis. Probatur testimonio Aristot. capite præsenti, vbi ex professo agens de vnitate numerica motus, asserit, tria illa requiri, & eundem numero esse motum illis concurrentibus si verò quarta conditio necessaria esset ex parte agentis, diminutus esset Aristot. eam non assignans. Probatur deinde ratione. 1. quia ad quemcunque motum concurrunt plura mouentia, nempe primum, & secundum, & ferè semper duplex secundum, nempe vniuersale, & particulare; ergo non requiritur vnitas numerica mouentis. Et si dicas esse subordinata, contra hoc est primò, quod nihil videtur referre, quod subordinata sint, vel non: nec aliqua poterit reddi ratio propter quam vnitas numerica motus postulet vnitatem mouentis particularis, supposito, quod à multis agentibus subordinatis efficitur idem numero motus. Secundò, quia per potentiam Dei absolutam non repugnat plures causas proximas, particulares, & adæquatas concurrere ad eundem numero effectum, in quo casu necesse erit agere per eandem actionem, & ideò eundem numero motum ab vtraque procedere, quia circa idem subiectum producent talem effectum, in eodem autem subiecto non possunt esse simul diuersi motus numero, sicut nec alia accidentia absoluta solo numero diuersa. Tertiò probatur, quia productio rei, & conseruatio eiusdem non sunt diuersæ actiones, sed eadem, & tamen fieri potest, etiam naturaliter eundem effectum produci ab vna causa, & conseruari ab alia distincta; ergo eadem actio procedet ab vtraque, sed motus non est alia entitas

distincta ab actione; ergo idem etiam motus potest à duobus mouentibus particularibus procedere, quare non erit necessariò requisita vnitas numerica mouentis, ad vnitatem numericam motus.

41 Secunda opinio addit quartam conditionem ex parte mouentis, quod necesse est etiam esse idem numero ad identitatem numericam motus. Ita Perer. lib. 13. cap. 8. ad 2. Conimbric. 5. lib. Phys. cap. 4. quæst. 5. ad 1. & plures Moderni. Probant alio testimonio Aristot. non minus expresso ex lib. 8. textu 45. desumpto, vbi sic ait Aristot. *At verò, si continuus est motus, vnus est, vnum autem si & ab vno mouente, & vnius sit, quod mouetur: si enim quoddam aliud, & aliud mouebit, non continuus totus motus, sed consequenter erit.* Et ratione probatur, quia distincta agentia agunt per distinctas virtutes; ergo per distinctas actiones: sed motus non est res distincta ab actione; ergo agunt per diuersos motus: si actiones per quam agunt cum motu sint; repugnat ergo eandem numero actionem à diuersis agentibus procedere, & ex consequenti eundem motum.

42 Nostra sententia est, ad vnitatem numericam motus, vt motus est, tres conditiones hoc loco assignatas ab Aristot. requisitas esse, & sufficientes, sed quia motus est idem realiter cum actione & passione, quarum identitas numerica ex agente & passo dependet, etiam motus realiter postulat vnitatem agentis, itaque per se, & formaliter loquendo de motu solum petit tres priores conditiones, quasi materialiter verò postulat quartam & hac distinctione possunt conciliari prædictæ opiniones, ita vt prima loquatur de vnitate numerica motus per se, & formaliter, secunda verò solum materialiter. Et Aristot. hoc loco solum assignauit conditiones requisitas, & sufficientes ad vnitatem motus in primo sensu requisitas, nulla facta mentione de vnitate mouentis, quia de mouente acturus erat in libro octauo, & ibidem, tanquam in proprio loco explicaturus conditionẽ hanc etiam requirere motum ad vnitatem propriam, non sub ratione motus consideratum, sed vt realiter includit actionem; non ergo fuit diminuta doctrina eius hoc loco tradita.

Ad primum argumentum concedendum est antecedens, sed neganda consequentia, quia ad eandem actionem possunt concurrere plura agentia subordinata, & ex consequenti ad eundem motum; particularia verò non subordinata, non possunt ad eandem actionem concurrere, & ideò nec ad eundem motum: vnde negandum est, quod si plures causæ totales applicarentur ad eundẽ num. effectum producendum per diuinam potentiam, agerent per eandem actionem, sed necessariò per diuersas, & consequenter per distinctos motus propter identitatem realem actionis cum motu. Distincti autem numero motus simul essent in eodem subiecto, quia motus non sumit identitatem numericam à solo subiecto, sed etiam ab alijs, vt explicatum est.

Ad secundum concedenda sunt omnia, quæ assumit in antecedenti, sed distinguendum est consequens, quod distincta agentia concurrant ad eandem actionem & motum, nam quantum ad productionem eius in esse indiuiduali negandum est, quia conseruatio præsupponit hanc numero actionem procedentem ab agente, sicut, & hunc numero effectum productum extra causas, & ideò aliud agens, quod solum concurrit ad conseruationẽ eiusdem effectus, non potest concurrere ad indiuiduationem eiusdem actionis, sed solum ad continuationem in eodem esse indiuiduali iam producto, quod esse indiuiduale à producente, & alijs conditioni- 43

tionib. accepit; non ergo probatur, quod duæ causæ concurrant ad eandem numero actionem eliciendam, nec proinde ad efficiendum eundem numero motũ, quia licet conseruatio non sit actio distincta realiter à productione eiusdem rei: eam tamen præsupponit, & ex consequenti indiuiduationem eius, ad quam proinde repugnat concurrere.

CAPVT V.

TEXTVS ARIST.

Amplius autem determinandum est qualis, &c.

Breuis expositio Text.

44 INtentum Arist. in hoc cap. est explicare contrarietatem motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima cum contrarietas motuum ex parte terminorum accipienda sit, ad eam inueniendam enumerat quinque modos diuersos, quibus comparari possunt motus inter sese ratione terminorum. In secunda quibusdam illorum exclusis, secundum quos non possunt motus esse contrarij: ex alijs colligit, quinam motus contrarij sint. Quinque modis asserit comparari posse motus ex parte terminorũ. Primus est, quo comparantur ex parte termini à quo vnius, & ex parte termini ad quem alterius, ita vt terminus à quo vnius sit terminus ad quẽ alterius, vt motus à sanitate, & motus in sanitate. Secundo modo possunt comparari ex parte terminorum à quibus, vt motus ab albo, & motus à nigro. Tertiò modo ex parte terminorum ad quos; vt motus ad albedinem, & motus ad nigredinem. Quarto modo ex parte termini à quo vnius, & ex parte termini ad quem alterius, vt motus à sanitate, & motus ad ægritudinem: & tandem comparari possunt ex parte vtriusquè termini, vt motus à sanitate in ægritudinem, & ab ægritudine in sanitatem.

In secunda parte excludit quasdam ex his comparationibus probans motus talibus modis comparatos non esse contrarios. Et primò excludit quartũ quo comparantur ex parte termini à quo vnius, & ad quem alterius, quia motus ita comparari non possunt esse contrarij, quod sic probat. Contrarietas debet versari inter res diuersas; ergo contrarietas motus inter motus realiter diuersos, sed illa comparatio potest reperiri in eodem motu; ergo secundum illam non sunt motus cõtrarij. Probat minorem, quia omnis motus versatur inter contrarios terminos; 45 ergo verum est, ac necessarium in omni motu, quod terminus à quo, & ad quem sint contrarij, quare hoc modo comparati motus, non sunt necessariò distincti, nec proinde contrarii. Sed nec secunda comparatio ex parte terminorum, à quibus continet per se contrarietatem, quod sic probat. Motus, qui habent terminos à quib. contrarios, possunt tendere in eundem terminum ad quem, vt patet de motu ab albo in fuscum, & à nigro in fuscũ; ergo possunt esse eiusdem speciei, sed cõtraria debent distingui specie sub eodem genere, vt ex definitione eorum patet; ergo non erunt contrarij: quare nec talis comparatio continebit per se contrarietatem. Tertiò excludit primam comparationem, quia non continet motus, sed mutationes tantum, vt patet in generatione & corruptione hominis, sic se habentibus, vt terminus à quo generationis, qui est nõ esse hominis, sit terminus ad quem corruptionis; & terminus à quo corruptionis, qui est esse hominis, sit terminus ad quem generationis; ergo talis comparatio non continet contrarietatem motuũ, qui cum versentur inter contrarios terminos,

minos, non possunt hoc modo comparari. Restant igitur tertia, & quinta comparatio, in quibus per se reperitur contrarietas, sed 3. inquit ad 5. reducitur, nam cum motus versetur inter terminos positiuos, & contrarios, idem est esse contrarios ex parte terminorum, ad quos, iuxta 3. comparationem, & ex parte vtriusque termini iuxta secundam; concluditur ergo illos motus esse contrarios, qui sunt à terminis à quibus contrarijs ad terminos ad quos contrarios, vt motus ab ægritudine in sanitatem contrarius est motui à sanitate in ægritudinem, sicque de reliquis.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem motui non solum videtur motus esse contrarius, &c.

Breuis expositio Text.

46 INtentum Aristo. cap. præsenti est, docere, quod contrarietas non solum inter motus reperiatur, sed etiam per quandam participationem, & similitudinem inter quietem, & motum, atque etiam inter quietes ipsas inter sese. Diuiditur autem in tres partes. In prima vniuersaliter docet contrarietatem suo modo reperiri inter motum, & quietem, & inter quietes ipsas inter se, atque etiam in speciali, quæ quies, cui motui sit contraria, & etiam cui quieti. In secunda asserit, quietem non solum motui, sed etiã mutationi esse oppositam, & tandem cõtrarietatem inter motum, & quietem secundum naturale, & violentum, non solùm in motu locali, & quiete ei opposita reperiri, sed in omni genere motus.

Quies non habet per se prædicamentum, nec genus, neq; speciem, sed ad prædicamentum, genus, & speciem formæ, vel rei, qua priuat reducitur. Quo supposito, asserit Aristo. quietem opponi quidẽ motui, non cuicunque, sed sui generis, hoc est motui ad cuius genus reducitur: vt quies à motu locali solum ei opponitur, non motui alterationis, vel augmentationis, sicque de reliquis. Vt autem quæ quies, cui motui opponatur explicet, annotat duplicem esse quietem, vnã in termino à quo motus, aliam in termino ad quem, vt si motus sit ab albo in nigrum, quies in albedine erit in termino à quo, & quies in nigredine in termino ad quẽ. 47
Hoc supposito asserit, quietem in termino à quo contrariam esse motui ab illo, vt quies in albedine est contraria motui ab albo in nigrum. Probatur, quia per talem motum destruitur, & per ipsam motus, nam quamdiu corpus quiescit in albedine, repugnat ab ea moueri, & eo ipso quod ab albo in nigrum mouetur, repugnat in eo quiescere, sed contraria sunt, quæ circa idem subiectum se expellunt; ergo quies in termino à quo est contraria eidem motui: & etiam quies in termino à quo vnius motus est contraria quieti in termino à quo alterius, vt quies in albo est contraria quieti in nigro, quia repugnat simul cõuenire eidem. Sed quietem in termino ad quem ait, non esse cõtrariam motui in ipsum, imò nec alteri motui. Probat, quia nihil mouetur in suum contrarium, sed ab illo; corpus verò mouetur ad terminum ad quem, vt in eo permaneat; ergo suo etiam modo mouetur, vt in eo quiescat, quod est ad quietem in eo moueri: quare non potest esse contraria eidem motui talis quies.

In secunda parte docet eãdem esse oppositionem suo modo inter quietem, & mutationem, sed duplicem esse quietem asserit. Prima est opposita motui, & hæc est suo modo successiua, ac temporanea, & voca-

& vocatur propriè quies. Secunda est tota simul, & momentanea, quæ vocatur non moueri, vel non mutari, & est impropria; & quies primo modo accepta non opponitur mutationi, quia non sunt eiusdem conditionis, sed opponitur ei accepta. 2. modo, sicut opponi diximus motui, nempe quietem in termino à quo mutationi ab illo, vt quies in termino à quo generationis opponitur generationi
48 & quies in termino à quo corruptionis opponitur corruptioni, quia quãdiu materia quiescit in termino à quo, repugnat mutari ab illo quies etiã in termino à quo vnius mutationis opponitur quieti in termino à quo mutationis oppositæ, vt quies in termino à quo generationis opponitur quieti in termino à quo corruptionis.

In tertia parte asserit, quod licet in communi modo loquendi solum tribuamus contrarietatem secundum naturale, & violentum motui locali, atque etiam quieti ei oppositæ, in omni tamen genere motus, & quietis reperitur suo modo contrarietas hæc, vt per se est manifestum. Sed quæcunq; dicta sunt de contrarietate inter motum, & quietem, & inter quietes ipsas motibus contrarias, atque etiam inter quietem, & mutationem, non debent intelligi de propria contrarietate, quia hæc solum reperitur inter positiua, sed solum de impropria pro oppositione priuatiua.

QVAESTIO I.

An contrarietas motus desumenda sit à solo termino ad quem.

Contraria sunt ea, quæ sub eodem genere maximam differentiam aut distantiam habent, hoc est, specificam cum oppositione reali, qua nata sunt ab eodem subiecto se expellere: vnde sequitur eandem esse rationem de distinctione specifica motuum, ac de eorum contrarietate, hoc est, ab eodem esse accipiendam, & cum Arist. de vnitate specifica, ac distinctione constituerit in superioribus à termino à quo desumendã esse, eodem modo de contrarietate sentit. An verò à solo termino ad quem desumenda sit contrarietas, vel ab vtroq; dicendum est, certum esse apud ipsum, quod à solo termino à quo, nulla contrarietas sumi potest, & rationem huius reddit, quia motus habentes terminos, à quibus contrarios possunt esse eiusdem speciei, quia possunt habere eũdem terminum ad quẽ, vt motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum; ergo non erunt vllo modo contrarij. Probatur consequentia, quia intra eandem speciem non potest reperiri contrarietas: cum contraria sub eodem genere debeant esse specie diuersa. Solas igitur duas comparationes motuum docuit Aristot. continere veram contrarietatem eorum, nempe ex parte terminorum ad quos tantum, & ex parte vtriusq; termini à quo & ad quem, & has duas comparationes pro eadem reputari, quia si motus sint contrarij ex parte terminorum ad quos: simpliciter dicuntur contrarij, simpliciter dicuntur specie differre sub eodem genere, maximeq; distare, sed si ex parte vtriusq; termini contrarij sint, perfectiorem quandam rationem contrarietatis extensiuam, & accidentalem continebunt, quia licet à termino à quo non sumatur contrarietas essentialis, quandã tamen accidentalem perfectionem contrarietatis addit supra essentialem à termino ad quem desumptam. De his igitur non est maior controuersia, quam de vnitate, ac distinctione specifica motus, sed iuxta ea, quæ de distinctione dicta sunt, secundum diuersas opiniones, est de contrarietate sentiendum.

An reperiatur vera contrarietas in motu locali.

50 SOlum potest esse difficultas, an vera contrarietas reperiatur in quocunque genere motus, nepe in alteratione, augmentatione, motu locali. Et de alteratione certum est vera, ac proprijssimam cõtinere contrarietatem, quemadmodum inter qualitates, ad quas terminatur, vera reperitur contrarietas, ideò propriè cõtrarij sunt motus à calore in frigus, & à frigore in calorem. Sed an intensio, & remissio eiusdem qualitatis sint motus contrarij, vel non 1. libro de generatione ca. 4. disputatur: ad quem locum remittenda est quæstio. De augmentatione etiam an reperiatur in ea vera contrarietas, ita vt augmentatio, & diminutio sint motus, & verè contrarij, non est præsentis loci disputare, sed ad ca. 5. eiusdem libri pertinet quæstio, vbi Arist. de hac materia ex professo agit. Solum restat motus localis de quo non est minor dubitatio, an vera contrarietas in eo reperiatur, & de motu circulari, an habeat contrarietatem, vel non, agit Aristot. in 1 & 2. libro de Cœlo, de contrarietate verò motuum naturalium, magna ex parte agit Aristot. in his libris 5. 7. & 8. & propterea, licet possemus hanc etiam quæstionem ad libros de Cœlo referre, hoc tamen loco disputanda est, quia ab ea dependẽt plura, quæ docet Arist. libro octauo de motu recto, atque reflexo. Quærimus ergo, an in motu locali reperiatur vera contrarietas, & quia contrarietas reperitur inter ea, quæ maximè distant sub eodem genere, reducitur difficultas ad motus sursum, & deorsum, an contrarij sint. Et præcipua ratio dubitandi est propter differẽtiam specificam necessariam ad contrarietatem, an inter hos motus reperiatur, vel non, nisi accidentalis, qualis enim hæc fuerit: talis erit contrarietas.

51 Et prima opinio Modernorum negat vtrumque, nempe differentiam, specificã, & veram contrarietatem, & solum ponit inter hos motus accidentalem differentiam, & ex consequenti accidentalem contrarietatem. Probant hoc argumẽto. Differentia specifica motuum sumitur ex terminis ad quos, sed termini ad quos horum motuum sunt eiusdem speciei; ergo etiam motus ipsi, quare nec erunt contrarij, cum contrarietas vera non reperiatur intra eandem speciem. Minorem ita probant. Terminus motus localis est, vbi, aut localis præsentia ad spatium verum, vel imaginarium, seu distantia ad Polos, sed eiusdem specie sunt, vbi, quod habet corpus in concauo Lunæ, & in centro terræ, cum eiusdem speciei sint præsentiæ, vel distantiæ, vt ex se est manifestum; ergo motus ipsi eiusdem speciei erunt.

Secunda opinio tenet diuersos esse specie, & verè contrarios tales motus. Ita antiqui interpretes Aristot. Philop. Simp. Themist. Alber. Mag. & D Tho. cap. præsenti, lib. 8. cap. 8. ad text. 64. & 1. libr. de Cœlo, & mundo, cap. 2. & 3. Probant testimonijs Aristo. qui eisdem locis asserit, tales motus esse specie diuersos atque cõtrarios. Deinde ratione 1. quia elementa sunt corpora naturalia specie diuersa, atque contraria; ergo debentur eis motus specie diuersi, atque contrarij. Probatur consequentia, quia motus naturales proueniunt à natura rerum; ergo secundum diuersitatem specificam eius debent esse specie diuersi. Secundò, quia contraria sunt, quæ sub eodem genere maximè distant, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt, sed motus sursum, & deorsum maximè distant sub genere motus localis, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt, vt potest cõuenire motibus, quia eidem subiecto simul conuenire pugnat, atque etiam in diuersis corporibus mutuo se impediunt; ergo verè cõtrarij sunt, 52

co-

eo modo, quo potest conuenire motibus vera contrarietas,

Duo sunt in hac re examinanda. 1. quid sentiat Arist. de differentia specifica, & contrarietate horum motuum. 2. quid sit de ea iudicandum secundum veritatem Philosophicam. Et circa primũ dicimus expressam esse sententiam Arist. locis nuper citatis, in quib. clarissimis verbis docet specie differre, & cõtrarios esse, quod ita est manifestũ vt Moderni, qui sequũtur oppositam sententiam, hoc solum respondere potuerint, vt non videantur cõtra Arist. sentire, quod dum asserit motũ sursum, & deorsum specie differre, per differentiam specificã, non intelligit specificam essentialem, sed accidentalẽ, quo pacto differunt homo albus, & niger, & ideò solum habere sentit accidentalem contrarietatem. Sed hæc solutio friuola est, & expressè contraria eidẽ Arist. Probatur primum, quia neque Arist. neq; vllus vnquam classicus auctor tali modo loquendi vsus est, vt specie differre asserat ea, quæ solũ differunt accidentaliter, nec specifica differentia pro accidentali vnquam desumpta est in schola, sed essentialem eam omnes vocant, ergo friuola expositio verborum Arist. est, quod per differentiam specificã intelligat accidentalem. Sed probatur, quod sit cõtra ipsũ, quia idem Arist. 8. l. Ph. c. 8. docet motum rectum, & reflexum, qui sunt sursum, & deorsum, non posse esse cõtinuos, sed necessariò interrumpi in puncto reflexionis per quietem temporaneam, cuius rationẽ reddit, quia quæ specie distincta sunt, nõ possunt continuari, & cum motus sursum & deorsum specie sint diuersi, non possũt continuari. Hæc autem ratio si de specie accidentali intelligatur, nullius momenti est, cum eiudẽs sit continua esse posse, quæ specie accidẽtali differunt, vt motus, tard⁹ & velox, imò apud eosdẽ modernos motus sursum, & deorsum non desinunt esse continui propter differentiam accidentalem, sed vel continuari posse asserunt, vel si non continuatur, propter aliã rationem extrinsecam contingere: vnde sequitur in doctrina Arist. nec micã probabilitatis habere eorum sententiam.

Quantum ad secundum verò probabilius esse existimo, motum sursum, & deorsum specie differre, quod probo hoc argum. satis efficaci. Grauitas, & leuitas distinguuntur specie, & sunt principia motus sursum, & deorsum; ergo motus etiam ipsi differunt specie. Probatur antecedens, quia grauitas, & leuitas sunt potentiæ naturales corporũ in prædicamento qualitatis diuersissimæ, & ex causis diuersissimis prouenientes, nempe ex naturis diuersis elementorum, à quibus naturaliter, vt proprietates eorum procedunt; ergo distinguuntur specie, quod nullus vnquam in tota schola negauit. Probatur etiã consequentia, quod motus ipsi distinguantur specie, quia potentiæ distinguũtur per proprios actus, sed actus grauitatis, & leuitatis proprij, imò, & vnici pro quibus à natura cõceduntur corporibus, sunt motus sursum, & deorsum; ergo necesse est fateri, quod specie distinguantur. Sed respondent Moderni, grauitatem, & leuitatem distingui quidẽ specie, non per hos motus, sed per diuersos fines, in quos à natura ordinantur, nã grauitas à natura ordinata est, vt graue corpus collocet in medio mundi, aut in maxima distantia à cœlo, leuitas verò ex opposito ordinatur ad constituendum corpus cœlo propinquissimum: vnde inferunt motus sursum, & deorsum, vt ad talia vbi, vel ad tales præsentias ordinantur, non distingui specie, cum præsentiæ istæ sint eiusdem speciei, sed vt motus naturales propter diuersos fines naturales ab eisdem virtutibus

 graui-

grauitatis, & leuitatis eliciti, & à natura his medijs virtutibus intenti. Sed hæc solutio illud imprimis afferit falsum, quod motus distinguuntur specie, & non per terminos ad quos, aduersus Aristo. cap. 3. huius lib. & aduersus totam scholam. Deinde non satisfacit argum. quia si potentiæ ipsæ, & motus distinguuntur specie
56 per illos fines; ergo finis ipsi distinguuntur etiam specie, sed fines sunt constituere corpus in summa distantia, & summa propinquitate à cœlo; ergo specie distinguuntur istæ distantiæ, quæ nō sunt aliud, quam vbi sursum & deorsum. Et tandem si motus distinguuntur specie, quia ordinantur ad fines diuersos, cum non possint ordinari motus ad illos, nisi medijs terminis in quos proximè ordinantur ipsi, sequitur non posse differre specie, nisi eorum termini specie differant. Probatur consequentia, quia in eosdem fines ordinantur cum motibus.

Ad argumentum Modernorum distinguenda est minor, quod præsentiæ sursum, & deorsum non distinguuntur specie, nam præsentiæ istæ, duo habent. Primum, esse præsentias ad spatium, cum tali distantia. Secundum, esse extremas præsentias atque oppositas, summeq; distantes, postulantesq; ex propria natura tendentias oppositas, quod non est eis accidentale, sed essentiale, & cum tendentia sit idem, quod motus, postulantes motus oppositos, quos natæ sunt terminare, & per eos fieri: & prima consideratio materialis est, sub qua non distinguuntur specie, sed per secundam, sub qua diuersas rationes formales, atq; essentiales habent in ordine ad motus, per quos, & non aliter fieri natæ sunt, quos ipsæmet oppositos, specieque diuersos efficiunt.

De contrarietate verò horum motuum dicimus non esse perfectam, qualis reperitur inter qualitates, sed esse maximam, quæ in motu locali reperiri potest, nam ita se impediunt, & ita repugnat in eodem subiecto, sicut alterationes contrariæ, quamuis per efficientiam non se expellant, & ideò sufficientem, vt verè contrarij motus vocari possint, & debeant, & contrarietates hæc in extremis præsentijs, & motibus ad illas per se primò reperiuntur; in cæteris verò per participationem earum, in quantum ad eas reduci possunt.

QVAESTIO II.

An ab vno contrario in alterum moueatur corpus vnico, ac simplici motu, vel diuersis.

Sensus quæstionis est, an dum mouetur corpus à frigore in calorem, vnico motu moueatur, vel pluribus. Et prima opinio asserit non vnicum, sed plures esse motus. Ita Comment. Albert. Mag. & D. Thom. cap. 5. probant ex verbis eiusdem Aristot. qui eodem capite comparat inter sese motum à sanitate, & motum in ægritudinem, quos patet in eodem motu à contrario in contrarium reperiri, nam in motu à sanitate in ægritudinem reperitur motus à sanitate, & motus in ægritudinem saltem formaliter diuersus considerando per se terminum à quo, & quasi separatum à termino ad quem; ergo ex mente Aristot. plures aliquo modo sunt. Probatur etiā ratione quia corpus, quod calefit, ad calorem accedit, & recedit à frigore, sed accessus & recessus isti sunt motus circa qualitates specie, & realiter diuersas; ergo sunt diuersi motus. 57

Secunda opinio vnicum tantum ponit motum, ita Venetus ibidem, & alij. Probat primò, quia motus sumit speciem à termino ad quem, sed vnicus est terminus ad quem, nempe calor, in quem tendit corpus;

corpus; ergo vnicus est motus secundum speciem. Secundò, quia si duo ponantur, debent esse contrarij: cum qualitates ipsæ, circa quas versantur, vt calor & frigus, contrariæ sint, idem igitur corpus moueretur simul motib. contrarijs, quod repugnat.

58 Tertia tandem sententia non ponit duplicem motum, sed duplicem mutationem, vnam, quæ sit generatio termini ad quem, & aliam, quæ sit corruptio termini à quo, vt generatio caloris & corruptio frigoris. Probat, quia calor & frigus sunt qualitates diuersæ; ergo generatio vnius debet esse distincta a corruptione alterius, non solùm specie, sed realiter, vtraque autem est mutatio eiusdem corporis, quia non minus mutatur amittens frigus, quam acquirens calorem; ergo duæ sunt mutationes distinctæ in eodem motu à contrario in contrarium.

Veritas huius rei potius dependet ex distinctione & explicatione eorum, quæ in eodem motu à contrario in contrarium reperiuntur, quam ex rationibus, vel argumentis, ideò hæc distinguemus, & separabimus ex propria natura cuiusque, & ex separatione colligemus, quot motus, vel mutationes reperiantur. Primò ergo dicimus reperiri motum præcipuum calefactionis à frigore procedentem, tanquam à termino à quo, & in calorem tendentem, tanquam in terminum ad quem, & hoc nullus negat. Secundò dicimus reperiri generationem accidentalem caloris, in quantum consideramus calorem de nouo fieri in corpore, quem prius non habebat, & ideò corpus idem mutari de non calido in calidum, & hæc est mutatio accidentalis, & non est motus, quia ita considerata non versatur inter terminos positiuos, sed inter esse, & non esse caloris, sicut reliquæ generationes. Reperitur tertiò corruptio frigoris

59 quæ est mutatio eiusdem corporis de frigido in non frigidum. Quartò reperitur intensio caloris, in quantum consideramus corpus moueri à calore prius remisso, ad calorem intensum. Et tandem remissio frigoris, vt consideramus moueri corpus à frigore intenso, vsque ad certum gradum eiusdem frigoris remissum. Ex his autem quinque certum est, præcipuum motum à contrario in contrarium, & intensionem termini ad quem veros motus esse, cum inter terminos positiuè contrarios versentur, & ex propria natura sint successiui, sed motus intensionis includitur in motu præcipuo, & ad summum distinguitur ab eo partialiter, quia præcipuus motus procedit à frigore in calorem, intensio verò à calore remisso ad intensum, qui sunt quasi partes graduales caloris, ad quem totaliter, & completè terminatur præcipuus. Prima etiam mutatio, quæ est generatio caloris, non est distincta realiter ab eodem motu præcipuo, sed sola ratione in quantum consideratur corpus fieri calidum ex non calido, non considerato termino à quo positiuo, nempe frigore, à quo procedit motus, sed sola negatio calidi. Alia verò mutatio, quæ est corruptio caloris, specie, & realiter distinguitur à motu præcipuo, ab intensione caloris, & à generatione eiusdem caloris; cum circa qualitatem specie, & realiter ab eo distincta versetur: realiter quidem distingui dicimus ab his tribus, non distinctione positiua, sed reali negatiua, cum corruptio frigoris negatiua mutatio sit, non positiua. De remissione tandem frigoris diuersæ sunt opiniones, an sit motus tendens in calorem remissum, vel non, nisi corruptio partialis frigoris, quod non disputamus modò, disputaturi (Deo benè propitio) primo libro de generatione capite quarto, & ecce satis explicata

 atque

atque distincta omnia, quæ in eodem motu à contrario in contrariū reperiri possunt. Ex quibus constat quamlibet illarum opinionum in eo, quod asserit, veram esse, sed non omnia, quæ in tali motu reperiuntur explicasse. Vnde nec argum. earum soluere necesse est: cum intentum probare censeantur, & testimonium Aristotelis abundè satis ex nostra doctrina sit expositum. Hæc igitur circa quintum librum annotasse sufficiat.

IN SEXTVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYSYCO AVDITV.

BREVE PROOEMIVM.

TRADITIS iam in superioribus libris ab Aristotele principijs, & causis motus, tam intrinsecis, quam extrinsecis, vnitate ac distinctione eius specifica & numerica, atque etiam contrarietate; restabat de partibus eius integrantibus agere, quæ ad substantiam eius pertinent, & hoc est intentum huius sexti libri. Sed motus duplices partes integrantes habet, quasdam quidem, vt continuus ac successiuus est; alias verò, vt in subiecto extenditur, sicut reliqua accidentia; & vt priores explicet, agit ex professo de compositione continui; & ad posteriores explicandas disputat, an necesse sit subiectum motus esse diuisibile, vel indiuisibile etiam per se, ac separatum moueri posit, & hæc est materia totius libri, hæc eius diuisio bimembris.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Si autem est continuum, & tangens, & consequenter, &c.

Breuis expositio Text.

INntentum huius capitis est ostendere, quod motus componitur ex partibus integrantibus semper diuisibilibus. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat vniuersaliter de continuo, quod non componatur ex partibus indiuisibilibus, sed semper diuisibilibus. In secunda ex proportione magnitudinis, motus, & temporis probat tria hæc ex partibus semper diuisibilibus componi. Vt probet primum præsupponit, continua esse, quorum vltima sunt vnum; contigua, quorum vltima sunt simul, & consequenter se habere ea, inter quæ nihil est medium eiusdem generis. Hoc supposito probat intentum hac ratione. Si continuum, vt linea, exempli gratia, componitur ex partibus indiuisibilibus, sic se habebunt, vt continuæ sint in eo, vel contiguæ, vel consequenter (non est enim possibilis alius modus se habendi) sed nullo ex his modis possunt se habere; ergo nec poterunt componere continuum. Probatur minor, nam continua sunt, quo-

quorum vltima sunt vnum, & contigua, quorum vltima sunt simul, sed indiuisibilia carent extremis, vel vltimis; ergo nec continua, nec contigua esse possunt. Sed quia posset aliquis dicere, quod indiuisibilia possunt esse contigua, aut se tangere non per vltima, vel extrema, sed per se, aut se totis. Probat hoc esse impossibile hac ratione. Non potest vnum tangere alterum se toto, nisi penetrando se cum illo, vt per se est manifestum, sed partes continui non possunt illud componere per penetrationem; ergo nec se tangentes secundum se totas. Probatur minor, quia continuum ex se est extensum habens vnam partem extra alteram loci occupatiuam, ita vt cuique debeatur distincta pars loci; ergo repugnat se penetrare, & se penetrando componere continuum. Quod verò non possint indiuisibilia consequenter se habere in compositione continui, probat, quia consequenter se habent ea, inter quæ nihil est medium eiusdem generis, sed inter quælibet duo puncta necessariò mediat linea, in qua sunt puncta; ergo non possunt puncta indiuisibilia consequenter se habere. Minorem sic probat. Indiuisibilia non possunt se tangere, nec se habere consequenter, vt probatum est; ergo necesse est aliquod dari medium inter illa: illud autem medium vel erit diuisibile, vel indiuisibile; si diuisibile, erit linea, & ideò habetur intentum; si indiuisibile, non poterit se tangere cum eis, sed necesse erit aliquid esse medium inter illud, & quodlibet eorum, & tale medium, cum sit indiuisibile, petit aliud medium, sicque in infinitum: quare necesse est mediam esse lineam inter quælibet duo puncta, & ideò non poterunt consequenter se habere in compositione continui. Secundò probat idem intentum, quod continuum non componatur ex partibus indiuisibilibus: & supponit illam definitionem continui, quam in tertio libro tradidit, nempe quod continuum sit diuisibile in infinitum, aut in semper diuisibilia: qua supposita sic arguit. In ea diuiditur continuum, ex quibus componitur, si ergo componitur ex indiuisibilibus, in eadem erit diuisibile, sed hæc non possunt diuidi; ergo non erit diuisibile in semper diuisibilia, vel ex indiuisibilibus non componitur.

In secunda parte capitis probat in particulari, quod magnitudo, motus, & tempus non componantur ex indiuisibilibus. Et supponit tria hæc mutuò se correspondere, nam motus fit per magnitudinem, & partes motus per partes magnitudinis (loquitur enim de motu locali) motus etiam fit in tempore, & partes motus in partibus temporis. Hoc supposito sic arguit. Motus non componitur ex partibus indiuisibilibus; ergo nec magnitudo, & si magnitudo non componitur, neque tempus. Probat primum antecedens, quia prius est moueri corpus, quam motum esse, cum simul moueri, & motum esse repugnet successioni eius: sed prius & posterius non possunt esse in indiuisibili; ergo repugnat motum componi ex indiuisibilibus, & ex consequenti, quod magnitudo ex indiuisibilibus componatur, & ex hoc secundo, sic probat tertium quod tempus non componatur ex indiuisibilibus. Magnitudo est diuisibilis in partes diuisibiles; ergo dum mobile per eam mouetur: aliquo tempore eam pertransit, & prius pertransit partem eius, quam totam, sed prius & posterius non dantur in duratione indiuisibili; ergo tempus, quod est duratio eiusdem motus facti per magnitudinem, non componitur ex indiuisibilibus, sed ex partib. diuisibilibus, sicut magnitudo, & motus.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem magnitudo in magnitudines diuisibilis est, &c.

Breuis expositio Text.

4 INtentum Aristotelis capite præsenti est ex professo probare illud idem, quod in fine præcedentis probare cœpit. nempe tempus non componi ex indiuisibilibus, sed ex semper diuisibilibus. Diuiditur autem in duas partes, in prima id probat ex magnitudine, atque etiam ex propria ratione temporis. In secunda docet ita se habere tempus, & magnitudinem, vt si vnum sit infinitum, necesse sit alterum quoque infinitum esse, & ex hoc soluit quoddam argumentum. Zenonis, quo probabat omnem motum esse impossibilem.

Vt probet ex magnitudine, quod tempus non componatur ex indiuisibilibus, præsupponit tria certissima. Primum, velocius mobile in eodem tempore maius spatium pertransire, quam aliud, quod tardius moueatur. Secundum, velocius mobile in minori tempore trãsire æquale spatium. Tertium, quod etiam in eodẽ tempore pertranseat maius spatium. Ex his autẽ ita arguit. Demus velocius mobile tempore vnius horæ pertransire spatium viginti vlnarum, tardius verò ex eisdem viginti vlnis pertransire in eadem hora tantum quindecim, tunc ergo idem mobile velocius in minori tempore pertransiet easdem quindecim vlnas, & etiã aliquid plus, quod est in eodem tempore pertransire maius spatium, & in minori etiam tempore maius, & æquale. Ex quibus euidenter sequitur secundum eandẽ proportionem diuidi tempus, & magnitudinem, & ex eisdem partibus semper diuisibilibus constare, nam motus tardior, & velocior simul diuidit vtrumque in maiores, & minores partes, quas indiuisibile habere repugnat. Probat secundò ex propria ratione temporis, & præsupponit tria alia etiã certa. Primũ, quod motus nõ sit in istanti, sed in tempore propter rationem eius successiuam. 5 Secundò in quolibet tempore motum effici posse. Tertium, quod quidquid mouetur, potest velocius, & tardius moueri. Quibus præsuppositis, ita arguit. Illud cuius qualibet parte designata potest semper designari alia, & alia minor, diuisibile est in semper diuisibilia, sed ita se habet tẽpus; ergo erit diuisibile in semper diuisibilia, quod est partibus diuisibilis cõstare. Minorem probat, quia si mobile quodcunq; potest velocius, & tardius moueri: ergo potest in maiori, vel minori tempore aliquam magnitudinem pertransire, quare quolibet designato tempore dari potest semper aliud minus, quod est esse diuisibile in semper diuisibilia. Quod etiam sequitur euidenter de magnitudine, nam velocius mobile pertrãsit maiorem magnitudinem eodem tempore, quo tardius pertransit minorem, & mobile quodcũque potest velocius, & tardius moueri, maioremque, & minorem, magnitudinẽ pertransire; ergo data quacunque magnitudine, dabilis est semper minor, quod est esse diuisibilem in semper diuisibilia.

6 Ex quibus colligit in secũda parte capitis eodem modo se habere magnitudinem, & motum, quantum ad rationem finiti, aut infiniti, ita vt, si vnum est finitum, necesse sit aliud etiam finitum, aut infinitum esse. Quia eodem modo se habent quantum ad compositionem ex partibus semper diuisibilibus. Sed infinitum ait duplex esse, aliud diuisione, aliud extremis: infinitum diuisione illud est, cuius

tus diuisio nullum habet terminum: infinitum extremis, quod extremis, aut terminis caret. Vnde illud asserit esse infinitum in potentia, hoc verò infinitum actu, & ideò hoc infinitum non est vllo modo pertransibile. Eodem autem modo conuenit ratio vtriusque infiniti magnitudini, ac tempori, ità, vt si illa fit infinita in potentia, vel etiam actu, etiam, & hoc. Ex quibus asserit solui posse argum. Zenonis, quo probat motum non esse possibilem hoc modo. Motus fit per spatium, aut per magnitudinem, & hæc est diuisibilis in semper diuisibilia; ergo constat ex infinitis partibus, sed infinitum non est pertransibile; ergo nunquã poterit motus absolui, & ideò non erit possibilis. Cui respondet Aristoteles, magnitudinem non esse actu infinitam, sed actu finitam, & infinitam in potentia, licet habeat partes proportionales in infinitas, tempus quoque, & motus eodem modo infinita sunt in potentia, & non actu, ideò pertransiri potest magnitudo motu actu finito, sed infinito in potentia & tempore etiam actu finito, & potentia infinito, & ita patet motum non esse impossibilem.

TRACTATVS DE COMPOSITIONE CONTINVI.

An in continuis dentur vera, & realia indiuisibilia, vt in linea puncta, in superficie puncta, & linea, & in corpore linea superficies, & puncta.

7 DVO possunt excogitari in continuo nempe partes diuisibiles, & indiuisibilia, quibus copulentur, & circa vtrũque agitandæ erunt quæstiones aliquot, & circa indiuisibilia est prima, an sint, hoc est, an vera, & realia dentur in continuis, vel solum per imaginationem apprehensa. Et prima opinio negat omninò esse in continuo, sed puncta nihil aliud esse asserit, quam longitudinem corporis vlterius non procedentem, lineam verò nihil aliud, quam corpus vlterius non extensum secundum latitudinem, & superficiem corpus idem, vt alterius non extensum secundum profunditatem. Itaque indiuisibia hæc, nihil reale sunt in continuo, sed negationes quædam diuisionum, ideò excogitatæ ab intellectu, quia dimensiones ipsæ longitudinis, latitudinis, & profunditatis non distinguuntur realiter in corpore, sed sola ratione, vnde sic se habent in corpore, vt vna non includat conceptum alterius, eas autem ita distinguit intellectus, quia intelligit quasdam passiones demonstrari à Mathematicis de corpore ratione solius longitudinis, alias verò ratione solius latitudinis, quas, vt separet tribuit singulis negationem diuisionis secundum alias dimensiones per modum indiuisibilium, hoc est, punctorum, linearum, & superficierum, cum tamen hæc non sint in eis realiter, sed pro distinguendis eisdem dimensionibus excogitata. Ita Durand. in 2. d. 4. Ocham. in tractat. de Sacrament. Euchar. cap. 1. & 2. P. Perer. lib. 10. de quantitate cap. 6. Ad eandem opinionem videtur pertinere sententia Gregor. in 2. d. 2. quæstione 2. art. 1. asserentis indiuisibilia hæc esse realiter ipsum corpus secundum diuersas connotationes negationum formaliter distinctarum. Probatur hæc sen- 8

LII tentia,

tentia. Primò, quia si indiuisibilia dentur actu in continuis, sequitur dari accidentia sine subiectis, quod patet esse impossibile. Probatur consequentia, quia indiuisibilia non possunt esse substantiæ, cũ pertineant ad quantitatem, quæ verum accidens est; ergo sunt accidentia, sed nullum habent subiectum; ergo datur accidens sine subiecto. Probatur minor, quia vel indiuisibilia hæc accidentia habent subiectum diuisibile, vel indiuisibile, nõ possunt inhærere in subiecto diuisibili, quia non habent proportionem cum eo, & accidens debet habere proportionem cum subiecto inhæsionis: sed nec indiuisibile subiectum habere possunt, quia vel inhærent immediatè in substantia, vel in eisdem quantitatibus continuis, vt puncta in linea, & vtraque est diuisibilis, vt ex se patet: in neutra ergo esse poterunt tanquam in subiecto, & ita nullum habebunt subiectum. Et certè si talia indiuisibilia ponerentur, vt terminarent, vel copularent partes continuorum, separari possent per diuinam potentiam, quibus separatis permaneret cõtinuum diuisum in omnem partem, & sine vllis terminis, fieretque actu infinitum, & vtrumque continet manifestam repugnantiam. Dicendum igitur est seipsis copulari partes continuorum, & per se ipsa esse terminata eadem continua, & non per indiuisibilia.

9 Secundò, si indiuisibilia ponantur, sequitur, quod dum continuum diuiditur, vel ex duobus fit vnum per continuationem. vt dum ex duabus portionibus aquæ fit vna, quædam indiuisibilia fiunt de nouo, & alia desinunt, quia vt vniantur de nouo, & vt de nouo terminentur partes: necesse est noua indiuisibilia fieri, & quæ prius copulabant desinere: sed non possunt fieri, nisi per creationem, nec desinere, nisi per anihilationem: sic autem fieri, vel desinere non est concedendum, ergo nec dari in continuis. Probatur minor, quia nec educuntur de potentia continuorum, nec remanent in ea, postquam esse desinunt, sed totaliter incipiunt, & totaliter desinunt; ergo ex nihilo, & in nihilum. Si verò dicas fieri, & desinere per diuisionem, vel per coniunctionem, probo esse impossibile, quia vtraque est motus localis, per quem repugnat produci entitatem quantitatiuam, aut substantialem. Probatur tandem, quia si darentur indiuisibilia, admittendum esset actu infinitum duobus extremis clausum. Nam inter duo puncta extrema lineæ darentur alia infinita, quibus continuarentur partes, & inter superficies extremas terminantes corpus darentur infinitæ aliæ lineæ, ac superficies continuantes, quæ omnia absurda sunt.

Secunda opinio, nullum indiuisibile actuale concedit continuis, vel quia nec partes vllas actuales habere censet, sed esse quandam entitatem simplicem, hoc est carentem compositione ex partibus integrantibus, in quo sensu defenditur à quibusdam Modernis, vel quia licet partes integrantes habeant, seipsis vniri existimat, & non per indiuisibilia, sed vtrique concedunt eisdem continuis indiuisibilia extrema, quibus terminentur, vt lineæ duo puncta, sed nullum, quibus continuentur partes, vel quia eas non habent, vel, quia seipsis vniuntur, si eas habeant, & in hoc sensu eam defendit Fonseca 5. libro Metaphysicor. cap. 16. quæst. 6. secti. 5. Huic autem sententiæ addunt Moderni quidam eam defendentes, quod licet in continuis non dentur indiuisibilia actu, præter extrema, quibus terminãtur, dantur tamen in potentia, & per designationem intellectus in toto continuo, & singulis eius partibus, sicut etiam dantur partes proportionales in potentia,

tia, & per designationem, & huius signũ est, quod per diuisionem continui duo indiuisibilia extrema resultant actu, de quibus negari non potest, quod prius essent in potentia.

Probatur testimonijs Aristotelis, qui vbicunque de hac re loquitur, asserit indiuisibilia, non actu, sed potentia esse in continuis, præsertim 3. libr. Metaphysic. cap. 5. text. 17. vbi hęc similitudine vtitur. Sicut Mercurius non est in rudi lapide actu, sed potentia, ita superficies sunt in medio partium corporis. Atque etiam D. Thomas præsertim opusc. 36. vbi sic ait, in linea sunt, puncta quidem duo actu, vt eius termini, qui cadunt in eius definitione, & infinita alia in potentia, secundum quod ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter. Probatur etiam ratione, quia si in medio continui dantur indiuisibilia actu, erunt distincta realiter, quare dabitur numerus actu infinitus entitatum realium in quolibet continuo, actu autem infinitum, non solum non datur, sed satis probabile est dari non posse, etiã per potentiam Dei absolutam.

11 Tertia opinio ponit indiuisibilia actu in continuis, non solum terminatiua, sed continuatiua omnium partium proportionalium. Ita D. Thomas expressè opusc. 36. capit. 2. his verbis, in linea sunt plures puncti, & realiter ab inuicem diuisim, vt duo eius termini, & similiter in eius continuatione; q. etiam 28. de veritate articu. 2. ad 10. & quodlib. 7. articul. 9. ad 2. Capreol. in secunda dist. 2. quæ. 2. art. 3. Soncinas 5. libr. Metaphysic. quæst. 20. Sotus in prædicamento quantitatis, Caiet. ibidem, atque etiam 3. p. quæstion. 4. articul. 2. Alensis. libr. 3. suæ Metaphysic. capit. 5. Scotus in 2. dist. 2. quæstion. 3. & d. 2. quæst. 4. & est iam communis inter Modernos, & vera, & in doctrina Aristotelis necessaria.

Probatur primùm, quia quatuor reperiuntur expressa apud Aristotelem de his indiuisibilibus, quæ non possunt esse vera, nisi realia, actualia, & positiua ponantur in continuis, non solum tanquam extrema, aut terminatiua, sed etiam in medio, pro continuatiuis partium. Primum est, quod linea, superficies, & corpus sunt species reales, atque distinctæ sub genere quantitatis continuæ, quod asserit, non solum capite de quantitate in Dialectica, sed etiam 5. Metaphysic. capite 13. & de linea quidem esse diuisibilem secundum longitudinem, & indiuisibilem secũdum latitudinem, de superficie, quod sit diuisibilis secundum longitudinem, & latitudinem, & indiuisibilis secundum profunditatem, & ex hoc distingui specie, sed species prædicamentales sunt entitates reales, & positiuæ, atque distinctæ per differentias reales, & positiuas; ergo dantur in superficie lineæ veræ, & reales, & in corpore verę, & reales superficies, quę cum sint realiter indiuisibiles secundum longitudinem, & latitudinem, necessè est apud Aristotelem dari indiuisibilia actu, & realiter existentia in continuo. Secundò asserit corpora Physica realiter se tangere, & esse contigua, & contigua esse, quorum vltima sunt simul, continua verò, quorum vltima sunt vnum 5. libro Physic. cap. 3. sed contactus realis non datur, nisi per aliquid reale, & positiuum, & hæc non potest esse pars, quia cum quælibet pars continui sit diuisibilis in infinitum, non potest habere vltimam, nec primam; ergo repugnat contactum positiuum fieri per partes, sed necessariò debet fieri per indiuisibilia realia, ac positiua, actuq; in cõtinuis existẽtia. Tertiò, asserit locũ esse vltimã aut extremam superficiem corporis continentis, & esse æqualẽ locato, licet corpus cõtinens cuius

 extre-

extremum est, sit longè maius contento 4. lib. Physic. in principio, quod saluari non potest, nisi detur in corpore actualis superficies indiuisibilis secundum profunditatem, quæ sit terminus extrinsecus corporis continentis, & extrinsecus corporis contenti, nec solum in fine corporis, sed etiam in medio: cum constet aerem, vel aquam esse loca actualia sine omnimoda diuisione à corpore ingrediente facta, quod non potest esse, nisi in medio habeant actuales superficies. Vltimum, quod docet in prædicamento quantitatis, & 5. lib. Phys. cap. 3. est, continuum esse, cuius partes copulantur termino communi, vel quod idem est, continua esse quorum vltima sunt vnum, & cum corpora sint actu continua, necesse est eorum partes actu, & realiter copulari termino communi, vel extrema earum actu, & realiter esse vnum, nomine autem extremorum euidens est indiuisibilia intelligi, cum non dentur partes extremæ.

13 Sed probatur secundò, quod vera sit nostra sententia, & communis. Quoniam corpus perfectè sphæricum non potest tangere perfectè planum, nisi in puncto, vt docet expresse Aristoteles primo lib. de anima, capite primo, textu 13. & demonstrat Euclides libro tertio, prop. 16. ex natura figurarum vtriusque corporis. Quod verò dicunt aduersarij negari posse, quod contactus talium corporum sit possibilis fundamento rationis caret: cum constet, non posse excogitari impedimentum talis contactus, potius quam aliorum corporum, nisi propter defectũ indiuisibilium, quæ ab eis negantur, sed hoc manifesta petitio principij est, quia pro impedimento affertur id, circa quod quæstio versatur, & Aristoteles de contactu sphæræ æneæ loquitur, vt intelligatur verum, ac Physicum esse posse. Secundò probatur ex natura temporis, de quo nullus negat habere instans indiuisibile præsens, copulans partem præteritam cum futura, & efficiens vnum tempus continuum ex vtraque; ergo necesse est ponere indiuisibilia in medio continuo, & multa quidem, nam vt probauimus in 4. lib. non est vnum instans in toto tempore, sed plura, & infinita. Argum. pro prima opinione posita sequentib. dubijs eorum occasione excitatis soluentur.

An omnia indiuisibilia sint actu in continuo, vel quædam actu, alia in potentia.

NON procedit hoc dubium secundum primam opinionem negantem omnibus modis indiuisibilia, sed iuxta secundam, quæ extrema saltem actu admittit, continuatiua verò solum asserit esse in potentia, propter testimonia Aristotelis, & D. Thom. & ne compellatur admittere in rerum natura entitates reales actu infinitas. Et huic etiam opinioni fauet tertium argumentum primæ opinionis, quia si omnia dentur actu, erunt actu infinita puncta in quacunque linea, & cum tota linea claudatur duobus punctis extremis, dabitur actu infinitum duobus terminis clausum, quod repugnat. 14

Nostra tamen sententia duo asserit. Primum, omnia indiuisibilia, quibus terminatur continuum, & copulantur eius partes, actu esse in eo, hoc probat efficaciter contactus sphærici corporis super planum positi. Probatur etiam ex corporibus perfectè planis, quæ cum possint se tangere, non possunt, nisi in superficie indiuisibili secundum profunditatem. Præterea in columna perfectè rotunda (quam cylindrum vocant) quæ si super planum perfectum circumuoluatur, non potest ipsum tangere, nisi in linea indiuisibili secundum latitudinem.

Secun-

Secundò probatur, quia benè sequitur, 15 indiuisibilia continuatiua non possunt esse in potentia in continuo, vt tenet opposita sententia; ergo sunt in actu, sed terminatiua admittit esse in actu; ergo omnia erunt in actu. Probatur antecedens, quia in superficie dantur lineæ, & in corpore superficies actu terminãtes, sed istæ lineæ, & superficies non sunt actu separatæ inter sese, ita vt lineæ terminentur actu punctis & superficies lineis, sed continuata quadam extensione protenditur qualibet per totum corpus; ergo ita est est extremum superficiei linea, vt partes eius continuet, & superficies partes corporis; quare necesse est ponere indiuisibilia actu continuantia, alioqui non erit corpus quantitas continua actu, sed solùm in potentia; quod est falsum.

Secundum quod asserit nostra sententia est indiuisibilia in quolibet continuo esse actu infinita. Probatur hac ratione. Continuum, vt definit Aristoteles 5. lib. Phys. cap. 2. est diuisibile in semper diuisibilia; ergo quibuscunque partibus ab eo separatis, aliæ sunt separabiles in infinitum, sed in omnibus & singulis sunt indiuisibilia actu continuantia, vt probatum est; ergo dantur actu infinita in quolibet continuo.

Vt autem intelligamus, quem sensum 16 tenuerint Aristoteles, & D. Thom. in illis testimonijs, primò notandum est, quod indiuisibilia ita sunt actu in continuo, vt licet sint realiter distincta inter sese, & à partibus, quas copulant, non tamen sunt realiter separata inter sese, & à partibus, sed actu eis coniuncta, cum quibus vnum continuum componunt, possunt tamen separari cum ipsis partibus ab eodem continuo per diuisionem. Secundò notandum est, indiuisibilia in continuo esse in triplici differentia, nam quædam actu terminant eadem continua: quædam actu continuant partes eorum, & alia neque actu continuant, neq; actu terminant, sed solum in potentia terminare possunt, & hæc potentia reducitur ad actum per diuisionem. Et duo priora indiuisibilia actu sunt in continuo, postrema verò solum in potentia, & fiunt actu, dum actu diuiditur continuum: atq; etiam actu terminant partes diuisas: quomodo autem fiant, vel per quam actionem, inferius explicabitur. Dum ergo Arist. & D. Thom. asserunt indiuisibilia non esse actu in cõtinuo, sed in potentia tantum, non negant actum existentiæ in eo, sed solum actum separationis, ita vt sensus sit, non esse actu separata ab eis, sed actu coniuncta ea cum partibus componentia, posse verò separari naturaliter ab eis cum eisdem partibus, quas copulant. Vel secundò, si actum existentiæ in eis negare velint, non de duobus primis generibus indiuisibilium loquuntur, sed solum de tertio genere eorum, quæ nec actu sunt in continuo, nec actu terminant, sed possunt ad actum reduci, & actu terminare per diuisionem actualem eiusdem continui.

Ad primum argumentum concedendum est, quod dentur entitates actu infinitæ in quolibet continuo, sed incompletæ constituentes vnam completam, atque finitam, quæ est entitas totius continui, & hoc modo dari entitates actu infinitas nullum est inconueniens. Nec etiam, quod dentur infinities infinitæ, vt necessarium est dari in quolibet continuo quantumlibet minimo. Aliud verò argum. de actu infinito duobus extremis clauso hac distinctione soluendum est. Extrema sunt in duplici differentia, positione aut numero: extrema positione vocantur illa, quæ extremum situm habent in corpore, vltra quæ non se extendit quantitas eius, vt superficies terminantes corpus, vltra quas non se extendit pro- 17

 fundi-

funditas eius. Extrema verò numero dicuntur vnitates, quæ sic se habent in numero, vt vltra illas non sint aliæ vnitates numeratæ, vt in numero quaternario, quarta vnitas dicitur extrema. Puncta igitur, quibus clauditur linea; extrema sunt eius positione, non tamen sunt extrema numeri, quem constituunt cum cæteris punctis, quia vltra quodcunque eorum dantur alia, & alia numeranda in infinitum; ideò nullum potest vocari extremum numeri, quia si ab eo numeratio incipiat, nunquam finietur. Ex quo intelligitur repugnare, quod omnia indiuisibilia vnius continui claudantur duobus extremis, quorum vnum sit primum, & aliud vltimum; & ex consequenti, quod in eo genere, in quo aliqua sunt infinita, claudi possint extremis: in diuerso verò genere non est inconueniens, & hoc solum probat argum. quod infinitum in numero claudatur extremis positione.

18 De lineis verò actu continuantibus superficiem, & corpus, dubium esse potest, quo modo se habeant in eis, nam si infinitæ actu dantur; cum non sint actu separatæ inter sese, ita vt quælibet actu sit terminata duobus extremis punctis (nam si ita darentur, fieret, vt linea, superficies, & corpus actu essent separatæ, quod repugnare probauimus in prædicamento quantitatis) necesse est, vt in eodem puncto actu continuante concurrant omnes, non recta via, sed quasi per circuitionem tendentes, & si ita est, sequitur lineas actu infinitas vniri in eodem puncto, quod non potest intelligi, nisi per continuationem, & si omnes continuantur, fiet vna, & eadem linea ex omnibus, quasi girans vel circundans totum continuum, habensq; partes actu infinitas, quare erit actu infinita, & ex alia parte claudetur extremis, quia longitudo corporis extremis clauditur, vtrumq; verò continet manifestam repugnantiam.

Huic dubio respondent Moderni quidam in eodem continuo non esse plures lineas, sed omnes lineas quæ à nobis considerantur per modum plurium esse partes vnius lineæ: quam componunt continuatæ per puncta & sicut partes ipsæ ita copulatæ infinitæ sunt, sic componunt vnam lineam, quæ infinitis modis circuit, & girat ipsum continuum, & constat infinitis partibus æqualibus continuatis punctis, non tamen est actu infinita, quia licet infinitæ partes æquales concurrant ad compositionem eius, tali modo vniuntur inter sese, vt intra magnitudinem finitam, & intra definitos terminos claudantur, & quodam confuso modo inter se vniantur ad componendam finitã magnitudinem. Nec est inconueniens dari lineam quodammodo infinitam, in quantum ex partibus infinitis æqualibus componitur & clausam punctis extremis, quia non est infinita simpliciter, sed secundum quid, nec clauditur extremis solum terminantibus, sed etiam continuantib. Hæc solutio tria continet difficillima, & quæ non videntur sustineri posse. Primum est, quod detur in continuo linea continens 19 infinitas partes æquales (quas vocant aliquotas) & quod non sit actu, & simpliciter infinita, nam partes æquales sunt, quarum vna est extra aliam, & ideò quarum quælibet facit totum maius simpliciter; ergo si sunt actu infinitæ, efficient longitudinem actu infinitam. Secundum, quod in continuo finitæ magnitudinis detur linea ipsum circundans, quæ habeat partes æquales actu infinitas, nam finita magnitudo, non potest habere nisi finitam longitudinẽ, sed finita longitudo habet partes æquales actu finitas; ergo repugnat habere æquales actu infinitas. Et tertium, quod linea habens partes æquales actu infinitas claudatur duobus punctis extremis: hoc enim ex terminis repugnat,

siue

sue extrema ipsa simul sint continuatiua vel non, repugnantia enim non consistit, nisi in eo, quod linea habens infinitos palmos claudatur extremis. Dicendum igitur est, in quolibet continuo esse lineas actu infinitas, & has non ità se habere, vt continuentur punctis, & efficiant vnã lineam per continuationem, sed ita, vt vna desinat in alteram, & terminetur puncto eius, quod punctum continuatiuum est partium propriæ lineæ, & terminatiuum alterius lineæ, quæ in ipsum desinens angulum facit cum eadem linea in cuius punctum desinit, licet non perfe-
20 ctum. Exemplũ habemus in puncto centri alicuius circuli, in quod desinunt omnes lineæ ductæ à circumferentia vsq; ad ipsum, sed non propterea continuantur ab eo, sed potius dicuntur ad ipsum terminari, & ita terminatæ efficiunt angulum vna cum altera, & distinctæ permanent. Ita etiam videmus se habere venas, & poros in corpore humano, quarum vna desinit in aliam, hoc est, in punctum alterius, cum qua non continuatur, sed angulum imperfectum facit. Et ecce quo pacto dantur infinitæ lineæ in continuo, quarum quælibet actu finita est, nec continuatur cum alia, sed nec omninò separatur ab ea, sed aliquo eius indiuisibili terminatur.

An indiuisibilia eiusdẽ continui distinguantur inter sese, & ab eo realiter, & separari possint saltem per diuinam potentiam.

21 DVO petit dubium hoc. Primum est, an sit distinctio realis inter indiuisibilia, & partes continui, atque etiam inter indiuisibilia inter sese. Secundò, an possint realiter separari & quantum pertinet ad distinctionem, supposito, quod sint actu, & realiter in continuis dicendum est realiter ab eo, & inter sese distingui. Probatur primum, quia repugnat eãdem entitatem realem esse realiter diuisibilem, & realiter indiuisibilem, esse etiam realiter compositam, & realiter simplicem, sed continuum est entitas realiter diuisibilis, & composita ex partib. integrantib. indiuisibile est entitas carens tali compositione, & tali diuisibilitate; ergo sunt entitates distinctæ realiter. Secundò, ea, quorum vnum separatur ab alio realiter, sunt entitates reales distinctæ, alioqui dum separatur vnum ab alio, nulla entitas realis separaretur; sed indiuisibile continuatiuum separatur à continuo per diuisionem: cum per eam desinat esse, & etiam dum ex duob. fit vnum; tunc enim terminatiua vtriusq; desinunt esse; ergo sunt entitates distinctæ. Quod verò inter sese distinguantur ipsamet indiuisibilia, non minus euidenter probatur, quia copulant partes eiusdem continui realiter diuersas, & situ distãtes, quod repugnat facere eandem entitatẽ realem.

Secundum autem de reali separatione duobus modis intelligi potest. Primo, per 22
definitionem eorundem indiuisibilium. Secundo, ita vt permaneant per se separata ab eo. Et de primo modo separationis nõ potest esse dubium; cum videamus in diuisione eiusdẽ continui desinere indiuisibilia continuatiua, & in coniunctione duorum continuorũ desinere terminatiua: dubium ergo procedit de secundo modo separationis, an fieri possit per diuinam potentiam, quod indiuisibile separetur à continuo, ita vt separatum ab eo permaneat. Et dubium hoc dependet ex modo, quo distinguuntur realiter eadẽ indiuisibilia à continuo, nã duplex est distinctio realis, aut vnius rei ab alia, aut modi alicuius rei à re ipsa; & illa distinctio vocatur realis simpliciter, cum sit distinctio rerum, hæc verò non tam realis; cum non sit inter res, quam ex natura

rei, cum sit duarum entitatum realium, sine dependentia ab intellectu distinctarum. Et si indiuisibilia non distinguantur à continuo, nisi vt modi eius, certum erit non posse consistere ab eo separata, quia ratio intrinseca modi consistit in actuali modificatione ac determinatione rei, cuius est modus; ergo repugnabit ab ea separari, quia repugnabit ab ea separatum modificare aut determinare, itaque idem erit excogitare modum separatum à re, cuius est, & excogitare eum non esse. Si verò sint res, certum quoque videtur separari posse: quia si res sunt, per se completæ erunt, & non habebunt intrinsecã dependentiam in suo esse ab eodem continuo. Dubium est ergo, an indiuisibilia in continuo sint tanquam res distinctæ à partibus eius, vel potius tanquam modi earum.

Et prima opinio tenet distingui à partibus tanquam res. Probatque testimo-
23 nio Arist. qui in fine huius libr. disputat, an indiuisibile separatum possit moueri; ergo supponit separari posse à continuo, alioqui frustra disputaret de motu eius. Si verò separari potest, res erit, & nõ modus; ergo ex mẽte Aristotelis censeri debet res. Probat etiam ratione, quia modus simul est cum re ipsa, eamque penetrat, vt patet de modo vnionis materiæ cum forma, sed indiuisibilia continuorũ non sunt simul cum partibus eorum, nec se penetrant cum eis, sed situ distinguuntur; ergo non sunt modi. Secundò, quia si essent modi per seipsos vnirentur partibus, & non per alios modos, alioqui procederetur in infinitum, sed non vniuntur seipsis partibus, sed per alios modos; ergo non sunt modi, sed res. Probatur minor, quia si seipsis vnirentur, distincta essent indiuisibilia terminatiua, à continuatiuis, cum diuerso modo formali, ac per diuersum officium vniatur partibus, nẽpe per actualem cõtinuationem, & actualem terminationem, quæ differunt formaliter: quod tamen non esset necessarium, si essent res, nam tunc non consisteret ratio eorum in eo, quod est actu vnire, & ideò nec distincto modo formali vnirent, sed vnirentur per alios modos tãquam res. Quod præsertim verũ est, quia si essent modi, non posset dari aliquod indiuisibile continuatiuum in rerum natura, quin actu continuaret, & tamen dari constat in calefactione, quæ si perueniẽs ad quartum gradum caloris cesset, indiuisibile caloris, vt quatuor, non vniet illam partem caloris cum sequenti, quæ nondum est producta, & si procederet motus actu vniret; ergo datur in rerum 24
natura sine officio actuali vniendi, quare non erit modus, sed res. Et tandẽ probant de indiuisibilibus successiuorum, vt de instantibus temporis, quæ non vniunt realiter partes temporis; ergo nõ sunt modi. Probatur antecedens, quia nõ possunt actu vniri, nisi, quæ actu existunt; cum vnio extremorum præsupponat coexistẽtiam realem eorum: partes autem temporis non existunt actu; cum prçteritũ iã non sit, & futurũ nondũ sit, ergo nec possunt actu coniungi, nec attingi ab instanti, & ideò nec erit modus earum, sed res.

Secunda opinio distinguit indiuisibilia continuorum permanentium ab indiuisibilibus successiuorum, & hæc distingui docet tanquam res, illa verò, non nisi tanquam modos.

Nostra sententia tria asserit de omnibus indiuisibilibus, tam permanentium, 25
quam successiuorum. Primum, non distingui à partibus tanquam res, sed tanquam modos earum. Secundum, non vniri partibus per alios modos vnionis, sed seipsis. Tertium, non posse sic separari ab eis, vt separata consistant. Ita sentit maior modernorum pars inter quos hęc dubia

bia de indiuisibilibus versantur, nam antiqui interpretes, nec verbum de eis faciunt. Ex his autem tribus primum solum probandum est de modo distinctionis, ex quo euidenter sequuntur cætera. Probatur autem quod indiuisibilia non distinguantur à partibus continuorum tanquã res, sed tanquam modi testimonio Aristotelis, qui docet de his indiuisibilibus tam continuorum permanentium, quam successiuorum, solum deseruire ad continuandum, & terminandum partes eorum, ita vt per continuationem fiant vnum continuum, sed continuare est vnire partes, vt cum sint plures, fiat ex eis vnum continuum, & vnire eas est esse modum vnionis earum; ergo sentit indiuisibilia esse modos partium, & non res, asserit verò vtrumque 4. lib. Phys. agens de tempore, & lib. 5. text. 26.

Probatur etiam ratione, & primò de 26 indiuisibilibus continuatiuis permanentium continuorum, nam continua hæc componuntur ex partibus realiter distinctis, & inter sese vnitis, sed non possunt vniri, nisi per hæc indiuisibilia; ergo proprium officium eorum est esse vniones partium, sed vnio est modus; ergo ex proprio officio sunt modi, & non res. Probatur minor, quia cætera per se patent, nam partes non vniuntur seipsis, alioqui cessaret necessitas ponendi indiuisibilia, essentque superflua: nec vniuntur per alias partes, alioqui procederetur in infinitum, quia eadem esset quæstio de partibus vnientibus, ac de partibus vnitis; ergo vniuntur per indiuisibilia. Probatur euidenter consequentia, quia non restat aliud, per quod possint vniri partes inter sese: si autem per indiuisibilia vniuntur; ergo sunt vniones partium, atque adeò modi earum, & non res, quia vnio ex propria ratione est modus. Et confirmari potest efficaciter, nam si indiuisibilia non sunt modi, sed res, neque vniunt partes, sequitur non esse ponenda in continuis. Probatur consequentia, quia indiuisibilia non sunt partes continuorum, 27 quia partes debent esse diuisibiles, sed neque vniunt partes, quia iam essent modi vnionis; ergo nihil prorsus in cõtinuo efficiunt, quia non est excogitabilis alius mod' cõponẽdi, nisi tanquã pars, vel tanquã vnio partium: nec est excogitabile aliud officiũ, quod eis tribui possit, præter officium partis, vel vnionis partium. Secundò, quia si indiuisibilia sunt res, & non modi vnionis; ergo non adhærent partibus, nec vniuntur eis per se, sed per alios modos vnionis, qui erunt imprimis entitates reales ab eis distinctæ; & ex consequenti multiplicabuntur infinitæ aliæ entitates reales in continuis sine vrgenti necessitate, sed si per alios modos vniuntur partibus, sequitur easdem partes non vniri inter se, neque continuari: quare neque efficere vnum continuum, quod est falsum. Probatur consequentia, 28 nam indiuisibilia non habent officium vniendi partes, quia non sunt modi, sed res; ergo partes non vniuntur per ea, sed nec per alios modos, quibus ipsa vniuntur partibus, quia quilibet horum modorum solum vnit indiuisibile cum parte cui adhæret; ergo non tangit neque vnit immediatè partes inter sese, sed nec vniuntur immediatè ab indiuisibilibus; ergo nihil est, quod immediatè, & per se eas vniat, vel continuet: nam si indiuisibilia sunt res, non possunt eas vnire per se immediatè, nec etiam modi eorundem indiuisibilium immediatè, & per se eas vnire possunt, quia immediatè solum vniunt eadem indiuisibilia cum partibus, nihil ergo immediatè vniet partes, quare nec continuari poterunt, aut vnum continuum efficere. De indiuisibilibus verò terminatiuis facilius probatur, quia termina-

Mmm

minare non est aliud, quam modum ponere extensioni eorundem cõtinuorum, sicut terminare naturam est eam modificare, & ideò subsistentia est modus eius; ergo indiuisibilia terminatiua ex proprio officio terminandi sunt modi, & non res.

29 De indiuisibilibus deinde successiuorum sic probo, quia vel instans temporis vnitur partibus per se, vel per alium modum vnionis, neutro modo vniri potest, si non sit modus; ergo necesse est ipsum ponere modum. Probatur minor, quia multi ex his, qui tenent hæc indiuisibilia esse res, dicunt non esse modos, quia non possunt copulare partes non existentes, & eodem argumento probatur euidenter contra eos, non posse esse res, quia si non possunt per indiuisibile tanquam per modum vniri, quia non existunt, longè minus poterunt ei vniri, si sit res, cum per alium modum vnionis ei vniri debeant. Sed aduersus omnes probatur, quia non potest fieri vnum tempus ex parte præterita, & futura, nisi per instans continuentur, nam si continua non sint, nec erunt vnum; ergo non potest instans aliud habere officium in tempore, nisi vniendi partes eius, quod est officium modi. Nec soluit argumentum id, quod aduersarij afferunt, continuationem successiuorum solum fieri per successionem partium non interruptam, quam habent medijs indiuisibilibus, quia res, quæ sibi immediatè succedunt, & non copulantur termino communi, non possunt esse continuæ, sed consequenter se habent, vt docuit expressè Aristoteles in quinto libro; ergo repugnat partes temporis continuari, vel vnum tempus efficere, nisi vniantur instanti, sed solum se habebunt consequẽter, quod patet esse falsum.

30 Ex his colligitur implicare contradictionem, quod indiuisibilia separentur à partibus continui, ita vt separatæ consistant, quia intrinseca ratio modi est modificare, & determinare rem, cuius est modus; ergo ex propria ratione repugnat ei separatum à re existere: si ergo indiuisibilia distinguuntur à partib. continui tanquam modi earum, repugnabit consistere ab eis separata.

Ad testimonium autem Aristotelis respondeo conditionaliter loqui sicut de motu per vacuum, an in instanti fieret, vel in tẽpore. Sensus ergo illius est, inquirere, an si indiuisibile daretur separatum per possibile, vel impossibile, moueri posset. Et licet conditionalis sit quæstio, valdè tamen vtilis ad intentum Aristotelis, quod est ostendere subiectum motus debere esse diuisibile, quod non potuit alia via melius probare, quam ostendendo, quod etiamsi indiuisibile daretur separatum per possibile, vel impossibile, moueri non posset. Ad primum argumentum neganda est maior, quod modus simul sit cum re ipsa per penetrationem, quia penetratio non datur, nisi inter ea, quæ habent extensionem molis, quare non est necesse indiuisibilia se penetrare cum partibus, licet sint modi earum. Vel secundo dicimus, quod etiam si alij modi se penetrarent cum partibus, non esset eadem ratio de indiuisibilibus, qui sunt modi partium per se extẽsarum, & ideò necesse est distingui ab eis situ, & positione. Non est ergo vniuersaliter vera propositio, quod modi debeant se penetrare cum re, licet de alijs modis rerum non per se extensarum vera concederetur.

31 Ad secundum argumentum concedenda est maior, quod indiuisibilia omnia seipsis vniantur partibus, & non per alios modos: & dum ex eo infert indiuisibilia terminatiua, & continuatiua specie differre propter officiorum diuersitatem.

tem. Quidam ex his, qui sequuntur nostram sententiam, concedunt consequentiam. Ego verò negandam potius esse assero, quia officia hæc non sunt ex æquo distincta, sed vnum includitur in altero, nempe officium terminandi in officio continuandi. Nam continuare est esse extremum vtriusque partis, & saltem finem vnius, & principium alterius; ergo necesse est omne indiuisibile continuatiuum esse etiam terminatiuum, omne etiam terminatiuum potest esse continuatiuum, naturaliter quidem, vel saltem per diuinam potentiam. Nam si is, qui ducit lineam ab vno puncto in alterum, sisteret in medio, punctum medij, quod modo continuat, posset terminare, & in successiuis, si ille qui mouetur, sistat in medio motus, mutatum esse indiuisibile, quod continuat partes medias, posset esse terminatiuum totius motus: & si Deus vellet, posset lineam vnius palmi extendere, & tunc punctum, quod prius erat terminatiuum, esset continuatiuum. Ex
82 quibus satis apertè intelligitur, omne indiuisibile posse habere vtrumque officium, & successiuè postquam habuit vnũ, non repugnat habere alterum, & ideò accidentaliter solum differre eadem officia, & vnum indiuisibile ab alio ratione eorum: quare argum. apud me difficultate prorsus caret. Nec ex hoc sequitur indiuisibilia esse res, quia ratio eorum non consistit in vniendo actu, sed etiam in eo, quod est vniri posse. Sed potius intrinsecum esse eis censendum est actu modificare, & determinare, quod verò hoc efficiant continuando, vel solum terminando, accidentale esse intelligitur: cum probatum sit, ita hoc modo vnire, vt simul contineant, ac termineat, vel ita terminare, vt continuare possint, & ita continuare, vt etiam possint solum terminare. Quod verò in eodem argumento additur dari aliquod indiuisibile, quod actu non vniat, difficultate caret ex dictis, nam ratio modi non determinatur ad vniendum, sed vniuersalior est, ad quamcunque modificationem se extendens, & ideò satis est indiuisibile terminare, vt dicatur modus, quia terminatio modificatio est, & ita se habet indiuisibile terminatiuum, vt sine re, quam terminat existere non possit, quod est conditio modalis. Quod verò vno, vel alio modo dicatur modificare, nempe vniendo, aut terminando accidentale est.

Ad vltimum de successiuis concedenda est maior, sed minor neganda, quod partes temporis non existant actu, nam de existentia permanenti verum est, de successiua falsum, vt in 4. libr. agentes de tempore probauimus; successiua ergo existentiá earum sufficiet, vt possint vniri per instans, quod etiam fluendo vnit, & ideò modo successiuo.

In quonam subiecto inhæreant indiuisibilia continuorum.

HOC est vltimum dubium de indiuisibilibus. Circa quod est prima opinio eorum, qui non tribuunt substantiæ proprias partes, sed à quantitate dicunt eas accipere: dicunt enim consequenter, nec habere propria indiuisibilia, quæ præsupponantur indiuisibilibus quantitatis, sed quemadmodum substantia ex se indiuisibilis præsupponitur, etiã sine distinctione partium quantitati, & ideò cõfusa quadam ratione censetur subiectum ei præsuppositum secundum rationem partiũ, à quantitate verò distinguitur in partes diuersas secundum extensionem, ita in ordine ad indiuisibilia quantitatis solum præsupponitur confusa quadã ratione, & per indiuisibilia quantitatis accipit sicut partes extensas, sic etiam cõti-

nuatas ſecundum extenſionem. Et ratio vtriuſque eſt, quia ſubſta[illegible]a non ſic eſt ſubiectum quantitatis [illegible] tur continua, a[illegible], vt præſupponatur partes. ſed [illegible] diuiſibilis, vel habens [illegible] ita vt continua fiat, & diuiſibilis, atq; habens partes ab eadem quantitate: quare nec eſt neceſſarium præſupponantur indiuiſibilia in ea, ſed fiunt potius per receptionem quantitatis. Sed hæc ſententia non videtur ſatis intelligibilis, quod ſic probo; quia accidens, & ſubiectum, vt ei præſuppoſitum, mutuam correſpondentiam, & proportionem habere debent; ſicut ergo neceſſe eſt ſubſtantiam corpoream ſic proportionari quantitati, tanquam ei præſuppoſitam, vt partib. quantitatis correſpondeant partes integrantes ſubſtantiæ, in quibus recipiantur, ita indiuiſibilibus eiuſdem quantitatis debent correſpondere indiuiſibilia ſubſtantiæ, vt in eis recipiantur, alioqui non videntur poſſe in ſubſtantia recipi, nec aliquem effectum formalem ei tribuere poſſe.

34 Noſtra igitur ſententia eſt, quod ſicut ſubſtantia habet proprias partes integrantes entitatiuas, ac ſubſtantiales, ſecundum quas præſupponitur quantitati, ita vt partes quantitatis recipiantur in partibus ſubſtantiæ: eodem modo habet propria indiuiſibilia entitatiua, ac ſubſtantialia, quibus continuantur ſubſtantialiter partes eius, & ita præſupponitur quantitati continuata ſubſtantialiter: fit autem continua, ac diuiſibilis, ſicut fit extenſa, nempe extenſione molis, atque occupatiua loci: & ſicut in partibus ſubſtantialibus eius recipiuntur partes quantitatis eas accidentaliter extendentes, ita in proprijs indiuiſibilibus ſubſtantialibus recipiuntur indiuiſibilia quantitatis, tanquam in proprijs, & adæquatis ſubiectis, & ea afficiunt accidentaliter ſecundum proprium modum indiuiſibilem, & continuatiuum partium extenſarum ſecundum molem. Ita ſentiunt iam ferè omnes Moderni, & communis ferè iam eſt in ſchola hæc noſtra ſententia. Quam probo primò: Subſtantia habet proprias partes, ſecundum quas præſupponitur, vt ſubiectum quantitatis; ergo habet etiam propria indiuiſibilia. Probatur conſequentia, quia partes integrantes ſubſtantiæ propriæ componunt eandem ſubſtantiam tanquam totum integrale ſubſtantiale, ſed non poſſunt eam ſic componere niſi vniantur ſubſtantialiter, nec poſſunt vniri, niſi per aliquem modum ſubſtantialem vnionis; ergo neceſſe eſt ponere modos vnionis, per quos vniantur, qui ſunt indiuiſibilia propria eius. Probatur minor, quia niſi vniantur ſubſtantialiter, non poſſunt efficere vnum ſubſtantiale, vt per ſe eſt manifeſtum. Quod verò non
poſſint per ſe vniri, hoc eſt, ſine modo vnionis, etiam probatur, quia ſi ita vnirentur, etiam poſſent ſine modis, vel indiuiſibilibus vniri partes quantitatis, & ita ceſſaret neceſsitas ponendi indiuiſibilia in continuis. 35 Præterea, quia adhuc ea, quæ ſe habent tanquam potentia & actus, ſiue ſubſtantialiter, ſiue accidentaliter, non poſſunt vniri per ſe, hoc eſt, ſine aliquo modo vnionis, vt patet in materia, & forma, atque in accidenti, & ſubiecto; ergo multò magis indigebunt partes integrantes modò vnionis, vt efficiant per
ſe vnum integrale. Probatur conſequentia, quia non ſe habent tanquam actus, & potentia, ſed tanquam incompleti quidam actus; ergo non poſſunt vniri per informationem, ſed per continuationem, & ideò, nec ſine modo vnionis continuatiuo, quod eſt indiuiſibile continuans partes. 36 Ex quibus ſequitur repugnare, quod ſubſtantia habeat proprias partes integrantes, ex quibus componatur tanquam totum, & vnum integrale, quia habeat

beat propria indiuisibilia, quæ sunt modi vnionis, per quos vniantur, & sic vnitæ efficiant vnum. In his igitur indiuisibilibus proprijs recipiuntur indiuisibilia quantitatis tanquam in proprijs subiectis modalibus & incompletis.

De compositione continui quantum ad partes eius.

37 Explicuimus omnia, quæ pertinent ad compositionem continui, quantũ ad indiuisibilia eius, ex quibus notior facta est disputatio de partibus, de quibus tria disputanda sunt. Primum, an continuum componatur ex partibus actu infinitis, vel solum infinitis in potentia. Et vt intelligatur quæstio, distinguendæ sunt duplices partes continui, nam quædam sunt æquales, quarum vna est extra aliam, & propter primum dicuntur aliquotæ, quia aliquoties sumptæ adæquantur toti. Propter secundum verò dicuntur non communicantes, quia vna non continetur, nec includitur in alia, sed omninò distincta ab ea est. Et propterea nõ communicat cum ea in entitate, sed solum in puncto indiuisibili, quo continuatur. Aliæ sunt partes, quarum vna includitur in alia, & ideò dicuntur communicantes, atque proportionales, quia communicant in entitate, & diuisio earũ semper procedit secundum proportionẽ. Exemplum harum & illarum partiũ habemus in duabus primis diuisionibus cuiuslibet continui, nam prima diuisione, diuiditur in duas medietates, & istæ sunt partes æquales, aliquotæ, & non communicantes, secundò diuiditur quælibet medietas in duas alias medietates, & dicuntur communicantes respectu æqualium, quia in eis includuntur, atq; etiam proportionales, quia eis proportionantur, & respectu eiusdem æqualis istæ sunt communicantes & proportionales, quia quælibet includitur in ea, & partes æquales semper efficiunt continuum maius: vnde quo plures habet vnum altero, eò maius est, vt palmi, aut vlnæ maius efficiunt cõtinuum, & quò plus ei adduntur, eò fit maius; proportionales verò non efficiunt maius continuum, quia in qualibet includuntur plures. Quæstio igitur non procedit de æqualibus, quia nullum continuum potest habere infinitas partes æquales actu, nec potentia, nisi sit actu infinitum, sed solum de proportionalibus, an habeat actu infinitas, vel solum infinitas in potentia, quas certum est habere posse licet, sit quantitas finita.

Prima opinio asserit continuum esse quandam entitatem simplicem, & ideò non habere vllas partes, ex quibus componatur, nihilominus diuisibile est in semper diuisibilia, & ideò extrahi possunt ab eo in infinitum minores ac minores magnitudines per diuisionẽ, quæ quidem iam separatæ ab eo entia completa sunt, sed cum eo comparata, quasi partes eius reputantur; cum sint minores, & quia ab eo extrahi possunt, quasi in potentia eius esse censentur, & propterea dicuntur partes in potentia, quam etiam denominationem accipiunt ab intellectu, qui etiam diuisionem realem potest eas designare. Et tandem, quia diuisio realis atq; etiam designatio intellectus possunt procedere in infinitum, dicuntur infinitæ in potentia. In hoc igitur sensu asserit hæc sententia continuũ habere infinitas partes in potentia, sed nullam habere actu, quia non est entitas cõposita, sed simplex. Hæc sententia attribui solet antiquiorib. interpretib. Arist. vt Com. Simpl. Phil. ac D.Th. & eã defendunt ex Modernis pauci quidam. Probant testimonijs Arist. qui 1. lib. Phys. tex. 12. & lib. 3. ca. 8. tex. 65. 7. lib. Meta. c. 13. & lib. 10. tex. 2. & alibi sæpe asserit continuum habere infinitas partes, 38

aut infinita dimidia in potentia. Et eodẽ modo loquuntur antiquiores interpretes citati in eisdem locis, quare videntur sentire cum eo, quod non habeat partes, vel dimidia actu infinita, ex quibus componatur, sed solum in potentia, propter diuisionem, & designationem in infinitũ procedentem.

39 Deinde ratione 1. quia si continuũ habet partes proportionales actu infinitas, ex quibus componitur; ergo componitur ex infinitis entitatib. realiter distinctis, nã cum cõpositio sit realis, necessè est cõponentia distingui realiter, & cum sit actualis dabuntur in eo entitates reales actu infinitæ, actuq; distinctæ, & etiã relationes reales actu infinitæ, quia distinctio realis fundat relationẽ realẽ in extremis & quod maius est dabuntur infinities infinitæ entitates reales, & actuales, & infinities infinitæ relationes reales, quæ non solum falsa, sed portentosa sunt, quare vt omnia hæc incõmoda cessare possint, negandum est cõtinuũ habere actuales partes. 2. quia partes proportionales sunt medietates, in quas diuidi potest cõtinuũ ergo quodlibet habet medietates actu infinitas: erit igitur ens actu infinitum, non solum ratione numeri actu infiniti partium, sed etiam ratione entitatis, nam cum quælibet pars sit entitas realis distincta ab alia, ex entitatib. actu infinitis resultabit entitas realis actu infinita, & ita dabitur infinitum actu in rerum natura secundum multitudinẽ, & secundũ magnitudinẽ, imò tot infinita, quot sunt continua, & vnũ quidem maius altero, quia maius est cœlũ formica. Et si dixeris tot habere partes paruum, sicut magnũ, & ideò non esse vnũ maius altero. Contra hoc est experientia manifesta, atque etiam ratio, quia vna pars magni habet tot partes, ac habet totũ continuum paruum; ergo totum magnum habebit plures, & erit maius cum totum sit maius sua parte.

40 Secunda opinio tenet quodlibet cõtinuũ habere partes proportionales actu infinitas. Ita Scot. in 2.d.2.q.9.& 5. Meta. q.10. Duran. in 1.d. 39. q. 2.& d.34.quæ. 2. Greg. in 2.d.24.q.1.Nin.5.Meta.q. 6.Sonc. q. 10 Sot.3.lib.Phy.q.3. §. *his praiactis fundamentis*, Tolet.li.6.q.1.concl. 3. Perer. L. 10.ca.13 & 15.Fons.5.Met.q.6.sect.5. Con. lib.6.Phys.c.2.q.1.ar.2.& 3.& est iã communis inter Modernos, & vera. Quam vt probemus solum oportebit ostendere, quod continuum habeat partes actuales integrantes, ex quibus componatur: nam eo ipso probatum erit habere actu infinitas, cum euidens sit apud Aristotelem, & omnes esse diuisibile in infinitum, aut in semper diuisibilia: vnde qua ratione habet duas medietates, in quas actu diuiditur, & hæ duæ medietates, duas alias, in quas diuidi constat, euidens fit habere actu infinitas, sicut in infinitum procedũt diuisiones, non est enim maior ratio de prima diuisione, quam de reliquis.

Hæc sententia colligitur euidenter ex duobus, quæ de continuo docet Aristot. Primum ipsum definiens 5. lib. Meta. cap. 13. sub vniuersali ratione quanti, hoc modo, *Quantum est diuisibile in ea, quæ insunt quorum vtrumque, aut singulum, vnũ quid, & quod quid aptum est esse*, Sed est diuisibile in partes; ergo ei insunt partes, sed inesse, & actu esse sunt idem, quia quę solum sunt in potentia alicuius, non dicũtur ei inesse; ergo ex mente Aristo. habet partes actu, in quas diuidi potest. Definiens etiam continuum in prædicamento quantitatis, asserit esse id, *cuius partes copulantur termino communi*; ergo continuum actu erit, cuius partes actu copulantur termino communi, sed actu copulari nõ possunt, nisi actu in eo sint; ergo quodlibet continuum actu existens in rerum natura habet partes actuales, ex quibus compo-

componitur. Hæc est etiam expressa sententia D.Thom.5.Meta.lect. 5. vbi sic ait. *Quantum dicitur, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quod quidem dicitur ad differentiam diuisionis mixtorum, nam corpus mixtum resoluitur in elementa, quæ non sunt actu in mixto, sed virtute tantum.*

41 Probatur etiam ratione. Primò, quia vel continuum est totum integrale compositum ex partibus, vel non, sed simplex quædam entitas carens tali compositione, sed hoc secundum est impossibile, ergo primum est necessarium: ex quo euidenter sequitur habere partes integrantes actuales, ex quibus componatur. Sed probatur minor, quia ab entitate simplici repugnat separari plures, ac distinctas entitates in eodem genere, in quo est entitas simplex, sed à continuo separantur per diuisionem plures entitates, ex quibus simul vnitis integratur aliud; ergo in genere integralis non est entitas simplex. Probatur minor, quia per diuisionē separantur ab aqua plures portiones, ex quibus rursus vnitis integratur vna alia aqua. Secūdò, quia compositum est illud in aliquo genere, quod resultat ex pluribus in eodem genere distinctis, & vnitis, sed continuum est tale; ergo in ratione continui est realiter compositum: quare habebit partes integrantes reales & actuales. Probatur minor, nam si duæ portio-

42 nes aquæ separatæ, atque distinctæ vniantur, fit vnum cōtinuum; ergo vnum compositum. Probatur euidenter consequentia, quia vnum resultans ex vnione multorum, & compositum idem sunt, illa igitur aqua erit continuum compositum; ergo ex partibus integrantibus, quas actu habere necessè est. Idem probat efficaciter augmentum viuentium, quæ quotidie maiora fiunt, per accessum nouarum partium substantiæ, & quantitatis, quas necessè est actu in se retinere, & ex eis esse compositam. Et hanc sententiam videtur tanquam veram præsupponere Sacrum Concilium Tridentinum, dum definit sess.13. totum, & integrum Corpus Christi verè realiter, & substantialiter contineri in Hostia consecrata, & in singulis eius partibus, etiam ante diuisionem, quod nescio quo pacto verum esse potest, si Hostia non habet actu partes integrantes: nā continentia Corporis Christi sub singulis partibus Hostiæ, non erit actualis, si non dantur partes actuales in Hostia, sub quibus actu contineatur.

Ad argumentum alterius sententiæ respondeo, Aristotel. vsum esse illo modo loquendi de infinitis partibus, aut infinitis dimidijs in potentia in eo sensu, quem ipse tetigit definiens continuum, quod sit diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrumque, vel vnumquodque, vnum quid aptum est esse per se, quasi dicat partes, in quas continuum diuiditur, actu esse in eo in ratione partium, sed posse esse entia completa, & per se existentia ab eo separata, & ideò quantum ad hunc modum essendi solum sunt in potentia, quādiu ab eodem continuo non separantur per diuisionem. Vel sensus eius est, quem tribuit Diuus Augustinus secundo libro de Libero arbitrio capite octauo dicens: Medietates actu esse in continuo, sed adhuc non esse plures partes simpliciter, aut infinitas, vsque ad separationem realem per diuisionem faciendam, quia numerus dicit realem discretionem, quam non habent, dum sunt in continuo, sed vnū quid sunt, quod per compositionē efficiunt, sed habere possunt per diuisionem discretionem realem, & esse plura dimidia, vel plures partes, aut infinitæ. Bene ergo dixit Aristoteles continuum habere infinita dimidia, vel infinitas partes in potētia, quia nec plures, nec infinitæ sunt actu, cum non sint actu 43

discretę, vel separatæ, sed in potentia, quia separari possunt, & discretę fieri per diuisionem.

Ad primum argum. concedenda est cõ-
44 sequentia, quod continuum componatur ex infinitis entitatibus partialibus, & incompletis, distinctis quidem realiter, nõ ex æquo, ita vt entitas vnius sit extra entitatem alterius, sed distinctione reali includentis, & inclusi, quia in vna includũtur plures, imò infinitæ, & ideò non efficiunt quantitatem actu infinitam, sed finitam, includentem tamen infinitã multitudinem partium proportionaliũ, quæ non faciunt numerum, vel multitudinem simpliciter infinitam: cum non habeant realem discretionem, sed potius dicuntur vnum simpliciter, quod vnitæ componunt: hoc igitur modo adeò diminuto admittere infinitum nullum est inconueniens, nec infinities infinitum, quia finitum est simpliciter illud, quod ex omnibus resultat, nec etiam infinitas relationes, aut infinities infinitas: cũ non minus sint partiales, & incompletæ, quam partes ipsæ, in quibus fundantur, & sunt.

Et eodem modo dicendum est ad secundum, quod cum partes actu infinitæ nõ sint æquales, sed proportionales, quarum quælibet includit plures, imò infinitas, non faciunt infinitam entitatem. Vnũ tamen continuum maius est alio, quia habet partes maioris magnitudinis, & etiam plures, quam aliud, licet non magis infinitas formaliter, quia vnum infinitum non est maius altero formaliter, sed bene materialiter plures habens partes, quam aliud, itaque cœlum maiores habet partes, quam formica, & etiam plures, licet ratione formali infiniti in potentia non sit maius, sed est continuum finitum simpliciter maius.

An continuum componatur ex indiuisibilibus, tanquam ex partibus.

NON intelligitur quæstio de indiuisibilibus secundum substãtiam, necdum minimis quantitatibus, quæ ratione suæ paucitatis non videntur iam diuidi 45
posse, sed solum de his indiuisibilibus, quæ continuant partes continuorum, vel continua ipsa terminant, sub qua ratione nullo modo diuidi possunt, sed partibus omnino carẽt, talia sunt puncta lineæ, & tales etiam lineæ, & superficies, quatenus illa caret longitudine, & hæc profunditate. Quærimus ergo, an ex his componantur corpus, superficies, & linea tãquam ex partibus, supponentes tanquam certum, quod componantur ex eis tanquã ex modis indiuisibilibus, quibus vniuntur partes, quemadmodum homo non solum ex corpore, & anima componitur, sed etiam ex modo vnionis, quãuis ex illis solis tanquam ex partibus.

Et prima opinio fuit antiquorum Philosophorum, quos citauit Arist. 1. lib. Ph. in principio, nempe Zenonis, Pythagor. Leucippi, atque Democr. asserẽtium corpora omnia composita esse ex quibusdã atomis indiuisibilibus, tanquam ex partibus. Quæ probari potest ex motu sphærici super planum solum tangentis puncta spatij, solum ergo mouetur per illa; ergo spatium supra quod fit talis motus: cum sit diuisibile, ex solis indiuisibilibus tanquam ex partibus componitur.

Vera tamen sententia est, quam Aristo. 46
tenet in his duobus capitibus, & cum eo omnes interpretes, tam antiqui, quã Moderni, continuum non componi ex indiuisibilibus tanquam ex partibus, sed solum tãquam ex vnionibus partium, eamque tanquam certam in vera Philosophia videtur præsupponere Ecclesia Catholica in Concilio Constantiensi sess. 15. vbi inter errores cõtra fidem, quos tenuit Ioannes Huz, eos etiam refert, quos tenuit contra veram Philosophiam, ex quibus

vnus

vnus fuit, quod continuum componatur ex indiuisibilibus. Verba Concilij sunt hæc. *Linea aliqua Mathematica continua componitur ex duobus, tribus, vel quatuor punctis immediatis, aut solum ex punctis simpliciter finitis, vel tempus est, vel erit compositum, ex instantibus immediatis.* Sed probatur duplici ratione euidenti. Prima quia indiuisibilia hæc omni prorsus magnitudine carent, omni longitudine, omni latitudine, omni profunditate; ergo vnum additum alteri, nec magnitudinem facere potest, nec eam augere, quare nec poterit eam componere tanquam pars. Probatur consequentia, quia sicut substantia debet componi ex partibus, quæ sint substantiæ incompletæ, ita magnitudo ex partibus, quæ sint magnitudines incompletæ. Indiuisibilia verò cuiuslibet magnitudinis completæ, atq; incompletæ expertia sunt; ergo non potest magnitudo ex eis componi, tanquam ex partib.

46 Secunda ratio ex duobus Mathematicis principijs desumitur, quorum primũ est, lineam quamcunque posse diuidi in duas partes æquales. Secundum, vnam lineam in tot partes diuidi posse, ac alterã, quam uis partes vnius possint esse maiores; alterius verò minores, vt si linea maior potest diuidi in tres partes maiores, etiam minor in tres partes minores: quibus suppositis ita arguo. Demus lineam maiorẽ constare quatuor punctis; minorem verò tribus, tunc illa poterit diuidi in quatuor partes; hæc verò non, quia diuidere oportebit aliquod indiuisibile, quod repugnat. Præterea non poterit eadem linea minor diuidi in duas partes æquales, nisi punctum medium diuidatur; euidens igitur est lineam non componi ex punctis, & ex consequenti, neque vllum continuum ex indiuisibilibus.

47 Argu. verò de motu sphærici corporis super planum nihil probat; sed concessa maiori, quod non tangat, nisi puncta plani, negatur, quod solum moueatur per illa, imò non mouetur per planum, tanquã per spatium, sed per aerem, planum verò solum est terminatiuum spatij extrinsecum, quod præter puncta, quæ tangit in eo sphæricum, habet etiam partes, quas pertransire dicitur corpus quasi extrinsecè, licet eas adæquatè nõ tangat, sed puncta, quibus copulantur.

An accidentia corporea, præter quantitatem, habeant proprias partes integrantes, propriaq; indiuisibilia, vel solum hæc, & illas accipiant à quantitate.

Noua est quæstio ista, & solum à Modernis agitata, sed satis difficilis, & est eadem, quam disputauimus in 1. lib. de substantia, an habeat proprias partes integrantes, propriaque indiuisibilia, quæ habebit, si ab ea separetur quantitas, vel solum eas accipiat à quantitate. Idem ergo quærimus modo de qualitatibus corporeis, cæterisque accidentibus, vt de calore, & albedine, an habeant proprias partes integrantes, propriaq; indiuisibilia, quibus copulentur, non acceptas à quantitate, sed quas habere possint, si à substantia, & quantitate separentur per diuinam potentiam, vel solum accipiant partes, & indiuisibilia à quantitate, & separata ab ea necesse sit vtrisque omninò carere. 48

Prima opinio negat, sicut de substantia, ita de qualitatibus, cæterisq; accidentibus corporeis, quod proprias partes integrantes habeant, & propria indiuisibilia, sed ex propria natura esse entitates indiuisibiles, nullam habentes compositionem partium integrantium: vnde si à quantitate separentur: nullam talem habebunt compositionem. Ita tenent omnes illi, quos in 1. lib. citauimus pro opi- 49

Nnn pione

tione negante substantiæ proprias partes,& indiuisibilia.

Probatur 1. quia hæc accidentia præsupponunt quantitatem in substantia; ergo præsupponunt iam subiectum diuisibile, & habens partes atq; indiuisibilia, quare non indigent alijs, sed eo ipso, quod recipiuntur in subiecto, recipiunt ab eo partes integrantes,& indiuisibilia. Secundò, si qualitates haberent propria indiuisibilia, sequitur hęc recipi in subiecto diuisibili, quod patet esse falsum: cum necessaria sit proportio inter accidens,& subiectum. Sed probatur consequentia, quia si demus calorem intensum, vt quatuor,& ei concedantur propria indiuisibilia intẽsionis significata per calorem, vt vnum, vt duo,& vt quatuor: cum calor ita intẽsus reperiatur in omnib. & singulis partibus corporis, eadem quoque indiuisibilia intensionis reperientur in eis, & ita indiuisibilia recipientur in eisdem partibus, quæ sunt subiecta diuisibilia. Imò duo indiuisibilia diuersarum,& contrariarum qualitatum recipientur in eodem indiuisibili subiecti, vt in eodem puncto eius, quod patet esse impossibile, quia sicut qualitates contrariæ se expellunt ab eodem subiecto, nec possunt esse simul in eo, eodem modo debent se expellere indiuisibilia earum, si dentur, quare nõ poterunt simul in eodẽ puncto subiecti permanere. Sed probatur consequentia, quod necessariò permaneant, si detur lignũ: cuius medietas sit calida, vt sex,& medietas alia frigida etiam, vt sex, tũc enim necessè est indiuisibilia terminatiua vtriusque qualitatis contrariæ recipi in eodẽ pũcto continuante vnã medietatem subiecti cũ alia.

Secunda opinio concedit qualitatibus, & cæteris accidentib. corporeis proprias partes integrantes entitatiuas, sicut substantiæ, quas non recipit à quantitate, atq; propria indiuisibilia, quibus continuantur, à quantitate verò extendi, sicut extẽduntur partes substantiæ. Ita sentiunt omnes Moderni, qui substantiæ tribuunt proprias partes,& propria indiuisibilia, & hæc videtur mihi probabilior, supposito, quod substantiæ conceduntur, quam sic explico. Sicut essentia substantię componitur ex materia & forma, tãquam totum essentiale, ita eius entitas componitur ex partibus integrantibus vnitis proprijs indiuisibilibus substantialibus, tanquam totum integrale,& hanc compositionem habet, vt præsupponitur quantitati, quare neque illam, neque partes integrantes,& indiuisibilia, ex quibus fit, recipit à quãtitate, sed solum extensionem molis earundem partium, ita de qualitatibus, & cæteris accidentibus intelligit hæc opinio, pręter compositionem essentialem, ex genere,& differentia habere aliam entitatiuam, & quasi substantialem in propria entitate, per quam constituũtur in ratione totius integralis, quam nõ recipiunt à quantitate, sed eam habebunt, si fiant à Deo sine quantitate, vel si postquam in subiecto extenso facta sunt, separentur ab eo,& omnino à quantitate: à qua eædem partes recipiunt extensionẽ molis,& fiunt loci occupatiuæ, sicut partes substantiæ.

Sic autem explicata probatur primò, quia alia est entitas realis albedinis, quæ est in facie, alia quæ est in manu; ergo distinguuntur realiter,& efficiunt eandem albedinem cum his entitatibus eiusdem, quæ sunt in cæteris partibus realiter distinctis; ergo albedo, quæ est in homine, habet partes integrãtes proprias, ex quibus componitur propria entitas tãquam totum integrale. Probatur antecedens, nam bene potest separari brachium à capite, qua separatione facta, bene potest Deus separare albedinem brachij à quantitate

titate eiusdem brachij, & similiter albedinem capitis à quantitate eiusdem: cum constet albedinem non habere intrinsecam dependentiam à quantitate, factis autem his separationibus permanet albedo brachrij separata ab albedine capitis; ergo distinguuntur realiter, & entitatiue, & eodem modo distinguebantur ante separationem, alioqui non possent separari; ergo albedo totius corporis cōtinebat plures entitates reales, & cum sit vna, erit ex eis composita tāquam ex partibus integrantibus, quæ cum non possint componere, nisi vniantur, nec vniri, nisi per modos vnionis indiuisibiles, sequitur habere etiam propria indiuisibilia, quibus vniuntur partes.

52 Secundò probatur, ex naturali correspondentia, & proportione requisita inter accidens, & subiectum, ita vt si vnum sit totum integrale compositum ex partibus intercantibus, aliud quoque debeat habere similem compositionem, ita vt partes correspondeant partibus, & indiuisibilia indiuisibilibus, sed qualitates inhærent subiecto habenti partes integrantes, & indiuisibilia, quibus copulantur; ergo easdem habere debet accidens, alioqui totum in toto subiecto recipietur, & totum in qualibet parte. Quod autem aduersarij respondent, non esse necessarium, vt habeat partes præsuppositas, sed vt eas recipiat per inhæsionem: non satisfacit, quia per inhæsionem solum potest recipere extensionem accidentalem à quantitate: cum tamen per eam extensa, non solum habeat partes distinctas secūdum extensionem accidentalem, sed etiam secūdum propriam entitatem qualitatis, & licet quantitas posit efficere illam distinctionem partium accidentalem, non tamen potest facere hanc entitatiuam, & substantialem, vt ex se patet; ergo eam habet qualitas à se, & non à quātitate. Probatur tandem ex motu intensionis, qui est perfectio qualitatis circa eandem partem subiecti hoc modo. Dum calor intenditur in manu, talis motus intensionis est continuus, ergo habet partes copulatas termino communi, qui appellatur mutatum esse indiuisibile acquiritur gradus indiuisibilis caloris, vt tria, vel vt quatuor, sicut per partes motus acquiritur pars gradualis intensionis; ergo calor acquisitus per talem motum habet indiuisibilia, quibus copulantur partes intensionis eius. Et hoc argumentum efficacissimum est ad id conuincendum. Probatur tandem, quia qualitates per se terminantes motum intenduntur in subiectis per motum successiuum; ergo habent latitudinem gradualem intensionis diuisibilem in partes intensionis, & ex consequenti habent veras, & reales partes intensionis, & vnitas inter se per continuationem, alioqui non efficerent vnam qualitatem intensam, sed partes istæ non possunt vniri per se, sicut nec partes extensionis quantitatiuæ; ergo vniuntur per indiuisibilia intensionis, à quibus continuatæ efficiunt vnam qualitatem intensam. 53

Ad primum argum. alterius opinionis concedendum est primum enthymema, sed negandum, quod rursus infertur qualitatem non indigere partibus, & indiuisibilibus proprijs, imò ex eo, quod præsupponit subiectum diuisibile secundum partes extensas, debet ipsa habere etiam partes entitatiuas copulatas proprijs indiuisibilibus, vt per eas proportionetur subiecto, in quo debet recipi, nam si sit omnino indiuisibilis, non erit capax extensionis præsuppositæ in subiecto: nec in eo poterit recipi.

Pro solutione secūdi notandū est, qualitates corporeas duplices partes habe-

 re,

re intensionis, & extensionis: partes extensionis sunt, quas habet in diuersis partibus subiecti, vt in brachio, & pede; intensionis verò sunt gradus perfectionis, quos habet circa eandem partem, vt cum calor in eadem manu, vel pede dicitur esse, vt duo; habet duas partes intensionis æquales, quæ sunt primus, & secundus gradus, & quilibet horum graduum habet infinitas partes proportionales intensionis, quia latitudinem habet diuisibilem in infinitum. Et iuxta hos duos modos partium, habet etiã indiuisibilia duplicia, quibus copulantur, extensionis, & intensionis, & indiuisibilia extensionis sunt, quibus copulantur partes extensionis, vt indiuisibile; quo copulantur calor
54 brachij, & manus extensionis dicitur; indiuisibilia verò intensionis sunt, quibus partes graduales perfectionis, quas habet in eadem parte subiecti, copulantur, & significantur his vocibus, calor, vt vnum, vt duo, & vt tria, quia calorem esse sub tali gradu præcisè, vt vnum, vel vt duo modus indiuisibilis est perfectionis eius, & præter hæc, habet intra totam latitudinem cuiuslibet gradus infinita alia indiuisibilia, quib. copulantur partes proportionales, in quas diuidi potest totus ille gradus Hoc supposito concedendum est ad formam argum. quod indiuisibile intensionis recipitur in parte subiecti diuisibili secundum extensionem, nam calor sub ratione indiuisibili, vt vnum, vel vt duo, per totam manum extenditur, neque mirum id videri debet, nam cum intensio, & extensio qualitatis sint diuersæ rationis, diuersæque perfectiones eius, gradus indiuisibilis secundum intensionem potest diuidi secundũ diuersas partes subiecti ad quas extenditur, quod est esse in subiecto diuisibili, non in eodem ordine intensionis, sed in alio distincto extensionis, ideò diuisibilis secundum extensionem, quia ad plures partes subiecti extendi potest, inuariabilis permanens secundum proprium modum intensionis.

55 Aliud verò, quod in eodem argumento dicitur de duobus indiuisibilibus contrariarum qualitatum, concedendum est, quod in eodem indiuisibili subiecti recipiantur, in quo nullum est inconueniens, sicut, nec reputatur inconueniens, quod duo indiuisibilia terminatiua duorum corporum occupantium diuersas partes loci, sint in eodem indiuisibili loci eis correspondenti, nam locus continuus est, & corpora contenta sunt contigua: quare cum duo indiuisibilia loci non sint immediata, necesse est ab vno, & eodem contineatur vtrumque indiuisibile terminationum locatorum: in hoc autem nulla est repugnantia, licet repugnet duas partes corporis esse in eadem parte loci, quia partes non possunt esse simul sine penetratione, propter extensionem, quam habent occupatiuam diuersarum partium loci; indiuisibilia verò extensione carent, & ideò simul esse possunt in eodem indiuisibili loci sine penetratione. Eadem similitudine intelligendum est duas partes qualitatum contrariarum non posse esse in eadem parte subiecti in gradu intenso, sed benè duo indiuisibilia terminatiua intensionis earum. Et ratio huius differentiæ est, quia contrariæ qualitates per partes agunt, & se expellunt ab eisdem partibus subiecti, quia partes qualitatum, qualitates simpliciter sunt; indiuisibilia verò non sunt qualitates, sed modi earum; modi verò non sunt actiui per se, nec per sese expellunt, sed ex consequenti tantum agere dicuntur, & se expellere, dum agunt, & se expellunt qualitates ipsæ, quas modificant.

CAPVT

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Necesse est autem, & ipsum nunc, quod non secundum alterum, sed per se, &c.

Breuis expositio Text.

56 PRobato iam, quod continuum sit diuisibile, & quod non componatur ex indiuisibilibus tanquam ex partibus, sed ex diuisibilibus, & ex consequenti motum talem esse, atque eodem modo compositum, prosequitur Aristoteles tractatum de diuisione eiusdem motus, quam, vt in sequentibus capitibus melius explicare possit, præsupponit in præsenti tres propositiones vniuersales, easque probat, nec eget caput alia diuisione.

Prima propositio vniuersalis est, nunc, seu instans temporis esse indiuisibile: sumit autem, nunc, propriè pro eo, quod est finis præteriti temporis, & initium futuri, & sic vtrumque copulat, & efficiunt vnum, nam impropriè sumi solet pro parte temporis præsentis, quæ ratione, nunc in se inclusi, vocatur, nunc: in quo sensu dicere solemus de tota hora præsenti, nunc, aliquid fieri, quia sit in, nunc, vel instanti præsenti eâ copulante cum tempore futuro. De nunc igitur copulante præteritum, cum futuro probat, quod sit indiuisibile hac ratione. Nunc copulans tempus prçteritum cum futuro est vnum, & non plura; ergo est indiuisibile. Antecedens sic probat, nam si duo proximè, vel vnum essent, ita vt vnum esse finis præteriti temporis, & aliud initium futuri, vel succederet alteri, vel distans ab eo erit, neutrum est possibile; ergo nec erit possibile, quod sint duo. Probatur minor, quia si sibi immediatè succedunt, sequitur ex eis tanquam ex partibus componi tempus, quia nihil aliud inter ea medium est, ex quo tanquam ex parte indiuisibili copulata componatur tempus, sed tempus solum erit multa, nunc, vel multa instantia, ex quibus erit compositum, sed tempus componi ex instantibus tanquam ex partibus probatum est fal- 57
sum in præcedentibus; ergo falsum est, quod instans copulans præteritum, cum futuro sit plura sibi proximè succedentia, sed vnicum esse necesse est. Quod verò non sit plura inter se distantia, probat, quia si non sibi proximè succedunt, dabitur tempus inter illa: cum necesse sit inter quælibet duo indiuisibilia continui dari partem mediam, vt inter puncta partem lineæ, & inter lineas partem superficiei, sed non potest dari tempus medium inter illa; ergo nec vnum distare ab alio. Probatur minor, quia tempus præteritum, & futurum consequenter se habent; ergo nihil eiusdem generis, hoc est, nulla pars temporis mediat inter illa, & ex consequenti, nec inter nunc, quod est finis vnius, & initium alterius. Probat deinde consequentiam, quod sit indiuisibile, nam diuisibile esset, ita vt aliquid eius esset finis præteriti, & aliquid etiam initium futuri, sequeretur aliquid præteriti esse in futuro, & aliquid futuri in præterito, quod repugnat, cum præteritum sit extra rationem futuri, & etiam futurum extra rationem præteriti.

Secunda propositio vniuersalis est, quod in instanti indiuisibili nihil possit moueri, nec propriè quiescere. Probat primum, nam si aliquid moueatur in instanti, demus in eo transire spatium pedale, & tunc dari poterit aliud corpus, quod velocius moueatur, & pertransibit idem spatium in minori duratione, & ita

instans non erit iam indiuisibile, quod patet esse falsum. Quod verò in instāti nō possit aliquid quiescere sic probat. Quies est priuatio motus, sed in instanti non datur motus; ergo nec dabitur quies. Probatur consequentia, quia priuatiuè opposita eiusdem mensuræ debent esse.

Tertia propositio vniuersalis est, quod omne mobile sit diuisibile, quam probat hoc argumento. Id, quod mouetur partim debet esse in termino à quo, & partim in termino ad quem, nam dum totum est in termino à quo, nondum mouetur, & dum totum est in termino ad quem, iam non mouetur; ergo dum mouetur, partim in vno, & partim in alio termino debet esse, sed indiuisibile caret partibus; ergo non potest esse partim in vno termino, & partim in alio, sed vbicunq; est, debet esse totum, quare nō poterit moueri.

QVAESTIO VNICA.

An motus possit fieri in instanti per potentiam Dei absolutam.

58 Motus non accipitur iam sub illa ratione vniuersali abstracta à motu successiuo, & mutatione instantanea, sub qua definitum esse in 3. lib. diximus, nam ita acceptus in instanti esse potest, cum multæ sint mutationes instantaneæ, de quibus verū est esse motus in hac acceptione, & in momento fieri, sed sumitur motus propriè pro successiua mutatione inter terminos positiuè contrarios, de qua docuit Aristot. in 5. lib. quod ad tria tantum prædicamenta per se terminetur ad quantitatem, qualitatem, & vbi.

59 Et præsupponit titulus quæstionis naturaliter esse impossibile, quod in instanti fiat, in quo omnes videntur conuenire, quia nec potest naturaliter corpus acquirere simul quantitatem per augmentationem cum nutritione faciendam; nutritio enim secundum ordinem naturalem successiua debet esse: cum fiat virtute caloris naturalis successiuè conuertentis alimentum in substantiam aliti, nec etiam potest totam latitudinem caloris per alterationem simul acquirere, sed vnam partem post aliam, & multò minus totam latitudinem spatij. Quæstio igitur solum procedit secundum potentiam supernaturalem vel absolutam Dei. Et circa quæstionem sic intellectam est prima opinio Scoti in 4. distin. 43. quæst. 2. artic 3 vbi asserit, quod si subitò vacuum fieret à Deo per miraculum in instanti moueretur vicinum corpus ad illud replendum. Idem sentiunt Greg. in 2. d. 6. quæst. 3. art. 2. & Maior. in 4. d. 49. quæst. 3. atq; etiam illi, quos citauit Durand. in 4. d. 43. quæst. 4. Probatur testimonio Aristot. 8. lib. Phys. cap. 10. vbi probat primum motorem; habentem infinitam virtutem non posse esse corporeum, quia si virtus infinita esset in corpore, posset illud mouere in non tempore, aut quod idem est in instanti. Ex quo tale argum. desumitur, licet virtus infinita Dei non sit in corpore, sed potest applicari liberè ad mouendum corpus, & potest Deus totam illam simul applicare ad mouendum vnum aliquod corpus, quā si applicaret, moueret illud in non tempore, vel in instanti, quod sic probo. Applicans aliquam virtutem finitam potest Deus mouere corpus in tempore aliquo, & si applicet maiorem virtutem, mouebit illud in minori tempore, sed liberum sibi est applicare totam suam virtutem infinitam; ergo mouebit illud in tempore in infinitū minori, quod proinde tempus non erit, sed non tempus, vel instans: quare non repugnabit dari motum in instanti factum. Probatur etiam ratione, quia communis resurrectio corporū subitò efficienda est per diuinam virtutem, & po-

& potentiam, sed non potest subitò fieri, nisi in instanti coniungantur ossa, & cineres valde distantes, nec possunt coniungi, nisi per motum localem; ergo non repugnat motum localem instanti fieri. Et certè non videtur negari posse diuinæ omnipotentiæ, quod in momento possit corpus transferre ab vno loco in alterum quod est in instanti illud mouere.

60 Priusquam nostram sententiam proponamus quandam æquiuocationem tollere oportet in sensu huius quæstionis inclusam, ne in æquiuoco laborare videamur, nam motum fieri posse in instanti, duplicem sensum habere potest. Primum an motus eum sua successione, & continuatione possit in instanti fieri, in quo sensu euidens est, contradictionem implicare, quia successio essentialiter includit prius & posterius: sed prius & posterius repugnat dari in instanti, vt per se est manifestum; ergo implicat contradictionem, quod motus eum sua successione in instanti fiat: vnde si in hoc sensu intelligeretur opinio proposita, non esset vllo modo probabilis, sed euidenter falsa. Secundo modo potest intelligi motum in instanti fieri, ita vt motus successiuus transeat in mutationem instantaneam, & sic terminus eius qui non posset naturaliter acquiri, nisi successiuè, & per partes: simul & in instanti acquiratur: vnde idem erit quærere, an motus possit fieri in instanti, ac si quæramus, an motus possit

61 transire in mutationem instantaneam, & hoc absq; dubio dependet ex alio, nempe an successio sit de essentia motus, vel solum accidens naturaliter ei conueniens, nam si de essentia eius sit, non poterit transire in mutationē instantaneam, sed specie distinguetur ab ea, etiam circa eundem terminum propter diuersum modum intrinsecum, successiuum, & momentaneum. Si verò successio sit ei accidentalis, transire poterit in mutationem instantaneam circa eundem terminū non mutata specie, & hunc sensum tenere videntur Scot. & alij, dum asserunt motum posse fieri in instanti per diuinam potentiam, non quidem cum sua successione permanentē, sed vt successio sit naturale accidens eius, sine quo esse possit per virtutem diuinam, & manens in sua specie transire in mutationem instantaneā, per quam idem terminus acquiratur in momento, qui non posset naturaliter acquiri nisi per partes, & successiuè: in quo sensu eandem sententiam defendunt Moderni non pauci, asserentes per diuinam potentiam fieri posse, vt tota latitudo caloris, & etiā partialis substantia cum sua quantitate in instanti acquiratur, & ita instanti augeatur corpus: & tandem in instanti possit moueri corpus de vno loco in alterum. Quod sic probatur, nam ideò non potest qualitas per se terminans motum in instanti acquiri, quia contrarium habet in subiecto, cuius resistentiam non potest in instanti superare, sed paulatim, & ideò successiuè, quare non nisi successiuè, & per partes expellit formam contrariam, & introducit propriam, & hæc est vnica causa, propter quam alteratio est motus successiuus, & similis est ea, propter quam augmētatio successiuè fit, quia calor naturalis disponens materiam alimenti, nō potest in instanti contrarias dispositiones ab eo expellere, & proprias introducere pro forma viuētis requisitas sed virtus infinita Dei potest in momento vincere totam resistentiam contrarii, atq; etiam dispositiones conuenientes in materiā inducere pro forma introducenda; ergo poterit totam latitudinē caloris introducere in aqua expulsa frigiditate, & ideò per alterationem instantaneam & etiā in instanti producere partialem substantiam & quantitatē, per quam augeatur

tur viuens, sicque augmentationem instantaneam efficere. Et eadem ratione transferre corpus de vno loco ad alterũ per mutationem localem momentaneã.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur. Prima asserit successionem non pertinere ad essentiam alterationis, nec augmentationis, sed esse accidēs quoddam, vel proprietatem naturalem consequentem essentiam earum naturaliter, & ita per potentiam Dei absolutam possunt transire in mutationes instantaneas permanendo in proprijs speciebus. Hæc est conformis præcedenti opinioni, & probatur efficaciter argumento in fauorem eius facto: cui hoc secundum addendum est. Cōmunis est sententia scholæ, quod per potentiam Dei absolutam possunt contrariæ qualitates in summa intensione simul esse in eodem subiecto: vt calor, vt 8. & frigus etiam, vt 8. quia potest Deus suspendere mutuam actionem, & passionem earum, & ex consequenti expulsionem vnius, vel alterius à subiecto, ex quo euidenter sequitur posse Deũ, dum aqua calefit ab igne suspendere resistentiam frigiditatis, & actionem eius circa ignem, atque etiam expulsionem, & ita facere, vt ignis introducat in eam calorē, vt 8. sine expulsione alicuius gradus frigiditatis, & id quidem in instanti, quia si suspenderetur actio, & resistentia frigiditatis, sic se haberet frigiditas in aqua, quantum ad impediendum ingressum caloris, ac si non esset, nihil ergo retardaret actionem ignis, quo minus in instanti fieret, ac si contrarium non haberet calor in eodem subiecto: & hoc esset alterationem fieri in instanti. Et idem prorsus argumentum fieri potest de nu-

64 tritione, & augmētatione, vt cuilibet est per se manifestum.

Secunda conclusio, successio intrinseca est motui locali, ita vt non possit vllo modo transire in mutationem instantaneam, sed contradictionem implicare, quod corpus mutetur de vno loco in alterum transeundo per medium in instanti. Hæc prius explicanda est, deinde probãda: explicatur autem hac ratione. Duobus modis possumus excogitare, quod vnum corpus transferatur dē vno loco in alterum, vel per spatium medium, verum, vel imaginariũ transeundo vel non; sed ita, vt existens in vno loco, vel habēs vnum, vbi, ponatur à Deo in alio, nec relinquendo primum, nec percurrēdo medium pro acquirendo alio, sed sic eum de nouo accipiēdo, ac si tunc fieret à Deo in eo, duo ergo asserimus. Primum, quod non possit primo modo transferri corpus ab vno loco in alterum in instanti, etiam per potentiam supernaturalem, sed implicare contradictionem. Secundò, probabile esse, quod possit transferri secundo modo, sed quia talis translatio nō esset propriè mutatio, ideò absolutè dicēdum esse, quod motus localis non possit in mutationem instantaneam transire: & propterea, neque vllo modo fieri in instanti.

Probatur primùm, quia vt diximus, & probauimus in 4. libr. agentes de vacuo, 65 motus localis per vacuum non fieret in instanti, sed necessariò in tempore, quia licet nulla esset resistentia extrinseca ex parte medij, esset tamen intrinseca ex parte mobilis & spatij, veri quidem, vel imaginarij, ex parte quidem corporis ratione suæ extensionis, quia repugnat adidem punctum spatij simul peruenire partes posteriores corporis cum prioribus, sed necessè est has prius peruenire, vbi autem prius, & posterius reperitur, necessè est successionem temporis reperiri, & ideò motus non potest fieri in instãti. Ex parte autem spatij, quia non potest mobile, siue sit diuisibile, siue indiuisibile il-

le illud pertransire per motum, & simul totum occupare, cum non sit vllo modo proportionatum toti spatio, nec in toto simul esse posit, sed necesse est aliquid eius de nouo occupare, vel alicui eius præsens esse, & aliud relinquere, vel desinere ei esse præsens, alioqui nunquam mouebitur, sed quietum erit, si nihil de nouo acquirat, aut desinat, quod patet in alteratione, & augmentatione non esse necessarium, sed posse corpus simul acquirere totam latitudinem qualitatis, & totã simul amittere; sed spatium acquirere, & relinquere per partes, constat non posse fieri in instanti, sed necessariò successiuè; ergo implicat contradictionem, quod motus localis corporis transeuntis per medium in mutationem instantaneam transeat, vel in instanti fiat.

66 Probatur secundò, quia de essentia motus localis duo sunt, nempe, quod inter duos terminos versetur, à quo & ad quem, & quod mobile vnum relinquat & acquirat aliud, quia si in termino à quo permaneat, non mouebitur, sed solum per quandam extensionem acquirere poterit maiorem locum, sicut acquirit corpus, dum augetur; necesse est ergo eũ relinquere, sed non potest totum simul relinquere, & totum aliud simul acquirere transeundo per medium, quia non potest esse præsens simul medio & extremis per motum, si acquirens vnum extremum debet relinquere aliud, atq; etiam medium, eadem ratione constat non posse simul relinquere; ergo repugnat moueri de extrmo ad extremum per medium in instanti.

67 Explico secundum, quod non transeundo per medium posit idem corpus transferri de vno loco ad alterum, quod non est sic intelligendum, vt simul sit in vtroque, nam si ita fiat, non dicetur propriè transferri ab vno in alterum, quia transitus non est, vbi nihil deseritur: sed solum esset poni in duobus locis simul per diuinam potentiam, vel duas præsentias, vel vbi simul habere, quod sine motu locali, imò sine mutatione propria intelligitur. Ita ergo intelligendum est, vt vnum totaliter deserat, & acquirat totaliter aliud in eodem instanti, quod adhuc non ita censetur possibile, vt in vno instanti esset in termino à quo, & in alio in termino ad quem, quia duo instantia immediata non possunt dari, sed ita videtur posse fieri, vt in toto tempore præcedenti fuerit in termino à quo, & in instanti terminatiuo eiusdem temporis acquirat terminum ad quem, quod non videtur continere manifestam repugnantiam, & ideò non videtur negandum diuinæ omnipotentiæ. Et hoc modo intelligi debent sancti Patres, dum concedunt corporibus beatorum, quod in momento possint se transferre de vno loco ad alterum, videlicet D. August. in Enchirid. capite nono, & D. Bernard. sermone 4. in festo omnium Sanctorum. Quod verò D. Thom. 1. part. quæstione 53. articulo 2. asserit posse Angelum moueri de extremo ad extremum non transeundo per medium; corpus verò non posse, naturaliter hoc intelligendum est, sicut naturaliter intelligitur illud, sed per diuinam potentiam concedendum videtur corpori, quod naturaliter conceditur Angelo. Et denique dum Aristoteles negat, motum posse fieri in instanti, de ipso loquitur cum sua successione, quæ cum sit quasi naturalis proprietas eius, non potuit Aristot. cognoscere, quod per supernaturalem potentiam possit esse, sine illa, vel transire in mutationem instantaneam, sed fortè putauit implicare contradictionem, quod in instanti fiat, vel certè, quod ego verius puto, de motu locali præsertim loquitur, vt exempla eius ostendunt, de quo nos quoq; concedimus

Ooo esse-

essentialiter esse successiuum, & implicare contradictionem, quod in mutationem instantaneam transeat, vel in instanti vllo modo fiat.

CAPVT IV.

TEXTVS ARIST.

Motus autem est diuisibilis dupliciter, vno quidem modo tempore, &c.

Breuis expositio Text.

63 INtentum huius capitis est explicare diuisibilitatem motus, diuiditur autem in tres partes. In prima docet, & probat motum esse diuisibilem ad diuisionem mobilis. In secunda docet similiter, & probat, quod sit diuisibilis ad diuisionem temporis. Et in tertia enumerat ea, quæ diuiduntur simul cum motu ad diuisionem motus. Probat ergo motum diuidi ad diuisionem mobilis hac ratione. Sicut totum corpus est album tota, ac integra albedine, & singulæ eius partes singulis etiam partibus albedinis dealbantur: vt caput vna parte eius, brachia, & pedes aliis: ita totum corpus mouetur integro motu, & singulæ partes mouentur, singulis partibus eiusdem motus, vt brachium vna parte motus, caput, & pedes alijs; sed albedo, quia illo modo inhæret corpori, diuiditur ad diuisionem eius; ergo motus eodem modo inhærens corpori diuisibilis erit ad diuisionem eius. In secunda parte docet motum diuisibilem esse ad diuisionem temporis. Probatque hoc argumento. Omnis motus fit in tempore, & quo maius est tempus consumptum in motu, extensior est motus; quo verò minus est tempus, minorem habet extensionem motus cæteris paribus ex parte velocitatis, sed tempus est diuisibile; ergo motus, qui ei proportionatur, & ad extensionem eius extenditur, diuidetur ad diuisionem eius. Inter hos autē duos modos diuisibilitatis motus, hæc est differentia; quod ille communis est omnibus accidentibus; iste verò peculiaris est, ac proprius eius. Enumerat tandem in vltima parte ea, quæ diuiduntur simul cum motu, & asserit hæc omnia simul diuidi, tempus, motum, moueri, hoc est, motum in concreto, mobile, & id in quo fit motus, id est, terminus, qui per motum acquiritur, qui in locali est spatium, vel vbi: in alteratione qualitas, in augmentatione quantitas: & hæc omnia sunt eiusdem rationis quantum ad finitum, vel infinitum esse, ita vt si vnum finitum sit, cætera etiam sint finita; & si vnum sit infinitum, etiam reliqua, & eo modo, quo vnum est finitum, vel infinitum, cætera quoq; vnum horum, vel alterum habent, sed primò conueniunt hæc mobili, & eius ratione cæteris. 69

CAPVT V.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne quod mutatur, ex quodam in quiddam, &c.

Breuis expositio Text.

POstquam Aristot. cap. præcedenti explicuit diuisibilitatem motus in communi, procedit ad explicandum eam in particulari, & capite præsenti intendit explicare principium, & finem motus, quibus cognitis facilius intelligi poterit ordo partium eius, in quas diuidi potest. Diuiditur autem in duas partes. In prima proponit, & probat duas propositiones vniuersales, ex quibus ostendit, in secunda, quomodo se habeat motus ex parte finis, & ex parte principij. Prima propositio 70

positio vniuersalis talis est. Quod mutatum est in aliquem terminum, cum primum in eum mutatum est, in eo dicitur esse. Quod primò explicandum est, deinde probandum: explicatur autem sic. Quod mutatur, ab vno in alterum transit, illud deserit, & hoc acquirit; ergo cum primum verum est mutatum esse in illud, verum erit ipsum acquisiisse, & ideò in eo esse, vt si ab albo in nigrum mutetur corpus, cum primum verum est mutatum esse in nigrum, verum erit nigrum esse. Dicitur autem, cum primum mutatum est in illud, & non solum, cum mutatum est, quia contingere potest, postquam mutatum est tempore sequenti mutationem
71 eius ad alium terminum transisse, & in primò esse desiisse, sed cum primum verum est mutatum esse in illo, necesse est sub eo esse. Quod probat in mutationibus, quia cum primum mutatum est aliquid per generationem: verum est recessisse à termino à quo; ergo cum primum mutatum est aliquid per generationem, verum est, quod à non esse recesserit; ergo necessariò verum est, quod acquisierit esse, quia esse, & non esse opponuntur contradictoriæ, ideò non habent medium, sed esse est terminus generationis; ergo necesse est sub eo esse.

Secunda propositio vniuersalis est. Id in quo primò mutatum est, id, quod mutatum est, indiuisibile debet esse, hoc est, duratio, in qua primò verum est dicere, quod mobile mutatum sit: indiuisibilis necessariò erit, nempe instans, & non tempus. Probat hac ratione: si duratio, in qua verum est dicere, quod primò mutatum sit corpus: diuisibilis sit, vel in singulis partibus eius verum est mutatum esse, vel in altera tantum, vel in neutra, non in singulis, quia si in singulis mutatum esset; ergo non primò in omnibus, nec primò in tota, & eadem ratione non in altera, quia cum sit diuisibilis: primò mutatum esset in prima eius parte, & ideò non in tota primò. Et tandem, quod non in neutra euidens est, quia cum præsupponamus in ea esse mutatum, repugnat in nulla eius parte mutatum esse.

His suppositis docet ex parte finis dari primum mutatum esse motus, quod sit terminus, vel extremum eius, & primum non esse eiusdem motus, in quo verum [illegible] dicere, nunc primò mobile est in termino ad quem motus, quem consecutus est, & immediatè ante non erat in eo, sed ad eum mouebatur, vt si corpus graue moueatur ab aere ad terram, verum sit dicere: dum ad terram peruenit, nunc primò est in terra, & immediatè ante non erat in ea, sed ad eam mouebatur. Probat autem, quod dari debeat, hoc argumento. Omne continuum habet terminum indiuisibilem: vltra quem non procedit extensio eius, sed in quo finitur, & in quo verum est dicere, hoc indiuisibile non est continuum, sed, quod immediatè præcedit illud: continuum est, vt linea extremum punctum, sed motus est continuum quoddam; ergo habet terminum indiuisibilem, vltra quem non procedit, verum ergo erit in eo dicere nunc primò mobile est in termino, & immediatè ante non erat, & nunc primò non est motus, & immediatè ante fuit. 72

Ex parte verò principij negat habere primum mutatum esse, à quo incipiat. 73
Probat ex parte mobilis, de quo certum est esse diuisibile, & ideò necesse, vt prima pars eius prius pertranseat primam partem spatij, deinde, alia, & alia; si ergo datur prima pars motus, vel primum mutatum esse, sit illa, per quam prima pars mobilis pertransit primam partem spatij, & cum illa sit diuisibilis, prius medietas eius pertransibit primam partem spatij, & prius etiam medietas illius

medietatis, quam tota, & sic in infinitum; ergo sicut non datur prima pars mobilis pertransiens, ita nec dabitur prima pars motus, vel primum mutatum esse à quo incipiat, sed ante quamlibet partem motus dabitur mutatum esse, & ante quodlibet mutatum esse alia pars motus in infinitum.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne quod mutatur, in tempore mutatur, &c.

Breuis expositio Text.

74 EXplicatis principio, & fine motus, quæ per indiuisibilia ita explicantur, vt ex parte finis habeat primum indiuisibile, quo terminetur, ex parte verò finis nullum habeat, à quo incipiat, agit iam Aristoteles de ordinatione partium motus ex parte principij, & hoc est intẽtum huius capitis, quod in duas partes diuiditur, in prima docet, & probat sic se habere partes motus versus principium, vt non detur prima, sed quamlibet præcedat indiuisibile eiusdem motus, quod vocatur mutatum esse. In secunda, docet etiam, & probat, quod cum non detur primum mutatum esse, à quo motus incipiat, vt in præcedentibus probauit, necesse sit quodlibet mutatum esse motus, præcedere aliquam partem eiusdem motus. Vt probet primum supponit, quod quidquid mouetur primò, & adæquatè in tempore aliquo, mouetur in qualibet parte illius temporis. Primò, & adæquatè dicit, quia quando aliquid mouetur 75 solum inadæquatè, hoc est, non ratione totius, sed alicuius partis, non est necessarium in qualibet parte illius temporis moueri, vt quod in hac hora moueri dicitur, quia in aliqua parte eius mouetur, non est necessarium moueatur in qualibet parte eiusdem horæ, quia non mouetur in tota hora primò & adæquatè, hoc est, ratione totius horæ, sed inadæquatè ratione partis. His suppositis probat non dari primam partem motus versus principium, sed quamlibet partem præcedere mutatum esse hoc argumento. Motus ita proportionatur tempori, & spatio, supra quod fit, vt si per totam horam mouetur corpus per totum spatium, in singulis medietatibus eiusdem horæ moueatur per singulas medietates eiusdẽ spatij sumpta igitur posteriori medietate spatij, verum erit ante illam fuisse mutatum in priori, & ita sumpta medietate illius medietatis in infinitum, cum diuisio spatij, temporis, & motus in infinitum procedat, quare sicut necesse est, quamlibet partem spatij præcedere indiuisibile eius & quamlibet partem temporis instans, ita erit necessarium, quamlibet partem motus præcedere indiuisibile eiusdem motus, quod est mutatum esse, & ideò non dari primam. In secunda parte docet, quod cum non detur primum mutatum esse, à quo incipiat motus, quod est 76 non dari primum indiuisibile motus à quo incipiat: necesse sit, ante quodlibet mutatum esse eius dari partem aliquam motus. Quod sic probat. Motus propriè sumptus fit in tempore, sed quodlibet tempus est diuisibile in infinitum; ergo sicut ante quamlibet partem temporis præcedit instans, per quod coniungitur cum parte præcedenti, ita ante quodlibet instans præcedit pars temporis, quam copulat cum altera, sed motus diuiditur ad diuisionem temporis; ergo sicut quamlibet eius medietatem posteriorem præcedit mutatum esse eam coniungens cum priori medietate, eadem ratione est necessarium, ante quodlibet mutatum esse præcedere medietatem aliquam motus, quæ

quæ coniungatur ab eo cum alia medietate sequenti. Et diuisio singularum partium motus in duas medietates procedit in infinitum; ergo semper datur aliqua pars motus præcedes mutatum esse eius, per quod cum sequenti medietate coniungitur.

QVAESTIO VNICA.

An detur primum indiuisibile, à quo incipiat motus, & vltimum, in quo desinat.

77 Licet Aristoteles expressè docuerit, & probauerit, nec dari primam partem motus, nec etiam primum indiuisibile, quod vocatur mutatum esse, à quibus incipiat, & de prima parte euidens sit, & & ab omnibus recipiatur eius sententia, quia cum quælibet pars motus sit diuisibilis, repugnat dari aliquam, cuius posteriorem medietatem non præcedat prior in infinitũ. Sed de indiuisibili videtur difficilis, & propterea non recipitur ab omnibus. Sed est prima opinio aliorum omninò ei contraria, concedens cuilibet motui primum mutatum esse ex parte principij, quod sit initium eius, sicut ei concedit Aristoteles vltimum, quod sit finis, vel terminus, ita Themistius capite præsenti, textu 45. Vallesius controuersia 46. ad Tyrones. Probatur primò, quia quodlibet continuum habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extensio, & vltra quos non procedit, sed motus est continuum quoddam; ergo habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extensio, nempe terminum à quo, & ad quem, sed terminus ad quem secundum Aristotelem est vltimum mutatum esse, in quo desinit motus; ergo terminus à quo debet esse primum mutatum esse, à quo incipiat, sicut linea non solum habet extremum punctum in quo desinit longitudo eius, sed etiam primum, à quo incipit. Secundò, omne finitum clauditur extremis omni ex parte, ita vt si ex parte aliqua careret extremo, ex ea esset infinitum, sed motus est finitus tam ex parte principij, quam ex parte finis; ergo sicut habet extremum ex parte finis, in quo desinit, ita debet habere aliud tale extremum ex parte principij, à quo incipiat. 78
Probatur euidenter paritas rationis finis, & principij. Quia si ex parte principij non haberet vltimum mutatum esse, in quo desineret, infinitum foret ex ea parte; ergo si non habeat primum mutatum esse ex parte principij, à quo dicatur incipere, cum nec habeat primam partem, non habebit initium, & ita erit æternum ex hac parte. Probatur consequentia, quia præter partem, & indiuisibile, non est aliud principium excogitabile.

Secunda opinio distinguit duplicem motum, vnum, qui incipit à contrario in contrarium, vt à frigore ad calorem, ita vt dum moueri incipit corpus, nihil habeat illius qualitatis, quam acquirit per motum, sed solum contrariam. Alterum, qui non incipit à contraria qualitate, sed ab aliquo gradu eiusdem, quam intendit acquirere per motum, & talis est motus intensionis, talis etiam motus augmentationis, qui à minori quantitate incipit acquisita per alium motum, & in maiorem tendit, talis est etiam communiter motus localis, quia semper corpus incipit moueri ab aliquo vbi, quod acquisiuit per alium motum. Hac distinctione præsupposita asserit hæc opinio, quod motus, qui immediatè incipit à contrario, vt dum corpus incipit moueri à frigore in calorem, non habet primum mutatum esse, à quo incipiat, cum neq; aliquid habeat qualitatis, ad quam moue-

tur, motus verò, qui non incipit à contrario immediatè, sed ab aliquo eiusdem termini acquirendi, habet primum mutatũ esse, à quo incipit, quod est gradus vltimus qualitatis, quem acquisiuit per alterationem præcedentem, vel, vbi, quod acquisiuit per vltimum motum localem,
79 aut quãtitas, quam acquisiuit per vltimã augmentationem. Et ab hac regula solum excipitur prima augmentatio, aut primus motus localis, qui non habeant primum mutatum esse, cum non præcedat in mobili aliquid eiusdem termini acquirendi, quod per alium motum fuerit ab eo acquisitum, sed per generationem. Ita sentiunt Moderni non pauci, & ita videtur sentire Sotus lib. 6. quæst. 5. Probantque testimonio Aristotelis, qui de alteratione videtur id expressè asserere in hoc 6. c. his verbis. *Manifestum igitur, quod in sola mutatione, quæ secundum qualitatem est, contingit indiuisibile per se esse.* Quibus loquebatur de primo indiuisibili motus, quod augmentationi, & motui locali docuerat non esse concedendum. Probant deinde ratione primò, quia quilibet motus incipit à termino à quo, qui est aliquis gradus indiuisibilis eiusdem formæ, sed in omnibus motibus præter primum, & eum, qui immediatè procedit à contraria qualitate, reperitur mobile sub aliquo gradu eiusdem qualitatis, sub aliquo vbi, aut sub aliqua parte eiusdem quantitatis;
80 ergo gradus ille erit primum indiuisibile, à quo incipiet motus eius, & mobile esse sub illo primum mutatum esse. Secũdò, quia si accipiamus mutatum esse in medio motus, & in eo paululum sisteret mobile, & mox inciperet ab eo prosequi motum, euidẽs est, motus illos distinctos esse, cum interrumpantur per paruam quietem, & secundus motus incipit ab eodem vbi, in quo quieuit; ergo illud vbi erit primum mutatum esse eius. Probatur consequentia, quia si non quieuisset, sed motus esset continuus, illudmet vbi, in quo quiescit, esset primum mutatum esse à quo inciperet pars motus sequentis; ergo erit etiam primum, à quo incipit eadem pars sequens motus, quæ propter interruptionem est alius motus distinctus. Quod etiam probat exemplum illud de cane in medio descensu mortuo, nam motus cadaueris ab illo vbi incipit: in quo genitum est, & ad quod non pertinenit canis; ergo illud erit primum mutatum esse eius.

Tertia opinio nulli motui, neque in casu aliquo concedit primum mutatum esse, à quo incipiat, ita Aristoteles asseruit, & probauit cap. præsenti. Ita etiam omnes ferè eius interpretes, Commen. Philop. Simplicius, Ammon. D. Thom. & cum eis Albertus Saxoniæ, Toletus libro 6. quæst. 4. Pererius libr. 14. cap. 9. & Conimb. eodem lib. 6. cap. 5. quæst. vnica ar. 2. & est communis, & vera, quãm puto Aristotelem demonstrasse. Sed quia vim argumentorum eius non satis percepe- 81
rũt omnes, contrarium opinati sunt plures. Oportebit ergo (si fieri potest) eam efficere manifestam. Quod vt fiat notandum est, quod sicut quodlibet continuũ habet distinctam entitatem realem, distinctam naturam, & distinctum modum essendi ab alijs, ita habet partes, & indiuisibilia, quibus continuantur longè diuersæ naturæ, & conditionis, & hæc differentia maior est, & magis manifesta inter continua succesiua ex vna parte, & permanentia ex altera, nam entitas continuorum permanentium natura eorum, & modus essendi permanens est, & ideò partes etiam, & indiuisibilia, quibus continuantur sunt permanentia. Entitas verò, natura, & modus essendi successiuorum, vt motus, & temporis in successione, in fluxu, & transitu consistit, & consequenter

quenter entitas, natura, & modus essendi partium, & indiuisibilium, quibus continuantur consistit in succesione, fluxu, & transitu, ita vt nullam habeant partem permanentem, nec vllum indiuisibile permanens, sed sicut partes transeunt, sic etiam indiuisibilia, quibus continuantur & terminantur.

Vnde sequitur, quod sicut partes mo-
82 tus calefactionis, non sunt partes caloris, sed quibus acquiruntur partes caloris, & ideò distinguuntur à partibus caloris, non solum realiter, sed natura, & modo essendi, quia partes caloris sunt permanentes, & partes calefactionis successiuæ, eodem modo indiuisibilia motus calefactionis nō sunt indiuisibilia caloris, sed distincta ab eis, non solum realiter, sed secundum diuersam naturam, & modum essendi, quia indiuisibilia caloris habent naturam, & esse permanens, sicut partes eiusdem caloris, quas copulāt, vel terminant, indiuisibilia verò motus habent naturam, & esse in succesione, fluxu & transitu consistens. Ex quo sequitur euidenter, quod sicut nulla pars motus permanere potest, ita non potest permanere vllum indiuisibile eius cōtinuatiuum, vel terminatiuum, sed desinentibus partibus, & toto ipso motu transeunte, omnia indiuisibilia eius, continuatiua, & terminatiua transire cum eo, ac desinere esse, quia repugnat indiuisibilia hæc à partibus separari, sicut repugnat separari alia indiuisibilia permanentia siue terminatiua, vel continuatiua à suis conti-
83 nuis. Ex quibus primò infero; quod indiuisibilia motus calefactionis non sunt indiuisibilia caloris, nec indiuisibilia motus localis sunt præsentiæ, vel vbi indiuisibilia, sed hæc potius sunt indiuisibilia formæ, vel termini, qui acquiritur per motum, à quibus indiuisibilia motus distinguuntur ex natura rei, sicut distinguitur motus ipse à termino, distinguuntur etiam natura, & modo essendi successiuo, & permanente, ideò solum appellari possunt indiuisibilia termini mutata esse motus appellatione nimis materiali, quia mutata esse motus, potius sunt id, per quod fiunt, & acquiruntur indiuisibilia termini. Secundò infero partes motus aut motum ipsum non continuari, nec terminari per indiuisibilia termini, quia repugnat entitatem permanentem continuare, vel terminare entitatem successiuam, atque fluentem, sed terminantur, & continuantur mutatis esse factis cum partibus eiusdem motus: per quæ eadem indiuisibilia terminorum fiunt. Infero tertiò, quod transeunte motu, sicut nulla pars eius permanet, nec permanere potest, ita nec vllum eius indiuisibile, aut mutatum esse, continuatiuum, aut terminatiuum, licet permaneat aliquando terminus acquisitus cum suis indiuisibilibus. Itaque cum primum verum est mobile esse in termino ad quem, tunc primò verum est motum non esse, neque vllam eius partem, aut vllum indiuisibile continuatiuum, sed solum terminatiuum, quod desinit statim post idem instans, ita
vt sit verum dicere, nunc primò est, & 84
immediatè post hoc non erit, quia erit quies priuatiua, cum qua permanere repugnat, cum sit aliquid motus præcedentis, & cum sit modus eius terminans totam eius extensionem repugnat permanere separatum à motu, quia separatum à motu repugnat exercere actuale officiū terminandi, in quo consistit eius essentia, & cum sit modus eiusdem motus, repugnat existere separatum ab eo.

Ex hac doctrina colligitur hoc argumentum, quo efficaciter probatur sententia Aristotelis, & communis, & ostenditur deceptio aliarum opinionum, præ-

sertim secundæ. Indiuisibilia motus fiunt simul cum partibus motus, quas copulant & ideò fluunt cum motu ipso, sicut instãtia temporis cum tempore, ita vt transacto motu nullum permanere possit; ergo impossibile est, quod motus habeat primum indiuisibile. Probatur consequentia, quia si haberet primum, vel fieret per partes motus, vel per mutationes instan-
85 taneas partibus motus annexas, nullus enim alius modus excogitatus est ab aliquo, per quem fieri possit, deinde, vel fit per partes eiusdem motus cuius principium est, aut per mutationes ei annexas, vel per partes motus præcedẽtis, aut mutationes eis annexas, sed nullo ex his modis fieri potest, ergo non datur. Minorem probo, quod non per partes, aut mutationes eiusdem motus, nam cum sit initium motus, omnes partes eius præcedit, & ex consequenti omnes mutationes, cum eis excogitabiles, quia nec mobile adhuc motum est, vel mutatum est, sed nec fit per partes alterius motus iam interrupti, per quietem temporaneam mobilis in termino ad quem, & multo minus per mutationes, si dantur partibus annexas, vt quibusdam placuit, iam omnino extinctas; ergo nullo modo fieri potest, nec dari. Deceptio autem aliarum opinionum cõsistit in duobus, deceptio quidem primæ in eo, quod indiuisibilia successiua eiusdem rationis putat esse, ac permanentia, cum sint longè diuersa; quia natura, & modus essendi eorum, ac partium, & indiuisibilium permanens est, successiua verò cum suis partibus, & indiuisibilibus in fluxu, ac successione consistit, ideò nõ possunt habere primam partem ratione cõtinuitatis, ac diuisibilitatis in infinitũ, nec primũ indiuisibile, ratione successionis, ac fluxus, qui non potest ab indiuisibili intrinseco incipere: cum de ratione indiuisibilis rei successiuè sit fluere post partem. Deceptio verò secunda, quia cõfundit indiuisibia motus cum indiuisibilibus termini, & quia vltimum indiuisi- 86
bile termini permanet transacto motu, & per quietem interrupto, putat permanere vltimum indiuisibile motus præteriti, & hoc esse primum indiuisibile motus futuri ab eo incipientis: cum tamen indiuisibile motus valde diuersum sit ab indiuisibili termini, quod in fluxu consistit, & ideò fluit, & transit cum partibus motus, quibus transactis, & per quietem temporaneam interrupto motu transeunt indiuisibilia omnia continuatiua, atque etiam terminatiuum, quod alia etiã ratione permanere non potest, nempe quia modus est inseparabilis à motu ipso quem terminando modificat.

Probatur tandem sententia Aristotelis, quia si motus haberet primum indiuisibile præcedens omnes partes eius, cum non possit esse factum cum partibus motus à mobili nondum moto, nec mutato, nec potest esse aliud, quam terminus ad quem quietis præcedentis; ergo vnum, & idem indiuisibile est finis quietis, & principium motus, sed indiuisibile ita se habẽs est continuatiuum; ergo si motus habet primum indiuisibile, continuabitur cum quiete, quod patet esse impossibile, quia priuatiuè opposita continuari non possunt.

Argumenta autem aliarum opinionũ simul soluenda sunt ex differentia continuorum permanentium, & successiuorũ, 87
nam esse illorum permanens est, & ideò permanentia indiuisibilia habere debent tam ex parte principij, quam finis; successiua verò in fluxu cõtinuo consistunt, cuius sicut repugnat dari primam partem, ita etiam primum indiuisibile intrinsecum, quod necessè est post partem motus fluere, & ideò repugnat dari primum, quemadmodum nec datur prima pars temporis,

poris, nec primum instans, nec dari potest; solum ergo possunt incipere successiua per initiatiuum extrinsecum, in quo verum sit dicere nondum esse, sed immediatè post, hoc est, in tempore proximè sequenti futura esse, secundum primam partem æqualem, non tamen secundum primam proportionalem, quam habere non possunt, cum sint diuisibilia in infinitum. Sufficit autem habere terminum extrinsecum, vt incipere dicantur, & non esse ab æterno, cum in illo extrinseco verum sit, nondum esse. Et quod gradus vltimus, vel vbi acquisitum per motũ permaneat, à quo potest incipere motus sequens, vt arguit secunda opinio impertinens est, quia gradus ille, vel vbi non est indiuisibile alicuius motus, sed termini per motum acquisiti. Nec illud vbi, quod cadauer canis mortui in medio ascensu acquisiuit per generationem, potest esse primũ indiuisibile motus deorsum, quia ad talem motum non pertinet, nam cum omnes partes eius præcedat, repugnat post partem eius fluere; ergo repugnat esse, quia indiuisibile motus non habet aliud fieri, nec alio modo esse potest in rerum natura, nisi fluendo post partem motus, propterea enim appellatur mutatum esse, solum est ergo illud vbi initiatiuum extrinsecum motus sequentis, à quo incipit per vltimum sui non esse, sicut cæteri motus.

TRACTATVS DE MODO INCIPIENDI RERVM OMNIVM TAM PERMANENTIUM, QUAM SUCCESSIUARUM, TAM SPIRITUALIUM, QUAM CORPOREARUM.

89 DVO sunt modi incipiendi rerum, & duo alij desinendi ex doctrina Aristotelis deducti, & ab vniuersa schola recepti. Primus modus incipiendi appellatur primum esse, in quo verum est dicere, nunc primò res est, & immediatè ante non erat, quia est primum instans, in quo res habet esse, quod in tempore immediatè præcedente non habebat. Secundus vocatur vltimum non esse, quia est vltimum instans, in quo res non est & in tempore statim sequenti post illud instans erit, & ideò in eo verum est dicere, nunc vltimò res non est, & immediatè post erit. Primus modus desinendi appellatur primum non esse, quia est primum instans, in quo verum est dicere, nunc non est res, sed immediatè ante hoc instans habuit esse. Secundus modus desinendi vocatur vltimum esse, quia est vltimum instans, in quo res habet esse, & in tempore statim sequenti non erit. Et isti quatuor modi incipiendi, & desinendi accommodantur quibuscunq; rebus, non solùm corporeis, sed spiritualibus, nec solis substantijs, sed etiam accidentibus, nec est possibile dari alios.

Modus incipiendi, & desinendi rerum successiuarum.

A Rebus successiuis tanquam à notioribus ac facilioribus incipientes dicimus incipere per vltimum non esse, & desinere per primum non esse, vt motus, & tempus, in quibus conueniunt omnes, & ratio vtriusque est manifesta, quia motus, & tempus cum suis partibus habent esse successiuum, secundum prius, & posterius, sed successio prioris & posterioris non reperitur in momento, vel in indiuisibili propter extensionem, quam ha- 90

bet; ergo nec motus habet esse in instanti, sicut neque vllum continuum habet esse in aliquo indiuisibili, nam non reperitur in puncto. Vnde sequitur non esse verum dicere in principio motus, nunc est motus, & immediatè ante non erat, sed potius, nunc non est, & immediatè post hoc erit, quia non esse, cum sit negatio, habet modum indiuisibilem, & ideò potest esse in instanti, licet eiusdem rei in instanti esse non possit. Et eadem ratione in fine motus non est verum dicere, nunc est motus, & immediatè post non erit, quod est desinere per vltimum esse, sed potius, nunc non est, & immediatè ante fuit. Et eisdem modis incipit, & desinit quies, quæ cum non sit entitas positiua, sed priuatio motus, eodem modo intelligimus habere esse successiuum, & quasi fluens secundum rationem prioris, & posterioris, & ideò eundem modum habet incipiendi, & desinendi, ac motus. Sed quies duobus modis accipitur, priuatiuè, & negatiuè, & illa est propria e-
9 1 ius acceptio, hæc verò impropria, & secundum illam dicitur priuatio motus, & cum opposita sint in eadem mensura, quies hoc modo sumpta non potest esse in instanti, sed solum in tempore, & ideò nec incipit per primum sui esse, nec desinit per vltimum sui non esse, sicut nec motus, sed incipit per vltimum non esse, & desinit per primum non esse sicut motus, negatiuè verò idem est, quod non motus, & ideò in quocunque instanti, & in quocunque mutato esse motus dicitur mobile quiescere negatiuè, & impropriè, quia verum est in eis non moueri, propriè verò sumpta quies non est in instanti, sed in tempore, quia solum est in mensura in qua potest esse motus: cum sit priuatio eius: propterea quies negatiuè sumpta eodem modo incipit, & desinit ac indiuisibilia motus, & temporis, de quibus statim dicetur, & quæ de successiuis dicta sunt, quantum ad modum incipiendi, & desinendi, intelligenda sunt, de rebus per motum, & ideò in tempore productis, in quantum sic producuntur.

Quomodo incipiant, & desinant indiuisibilia continuatiua, & terminatiua successiuorum, vt instantia temporis, & mutata esse motus.

INdiuisibilia continuorum (vt superius 92
dicebamus) eundem modũ essendi habent, ac partes, & continua, quas copulant, & terminant, ita vt permanentia sint in permanentibus, & in successiuis successiua, non quod partes fluentes habeant, quia indiuisibilia prorsus sunt, sed quia partes fluentes copulant, & terminant, sed quia sicut partes ipsæ non permanent, sed mox transeunt, ita indiuisibilia motus, & temporis statim cum eis transeunt, ideò specialem, & diuersum modum incipiendi, & desinendi habent, ac indiuisibilia permanentium, & diuersum quoque ab eisdem continuis successiuis, & eorum partibus, quas copulant, & propterea in particulari agimus de illis. Dupliciter autem sumi possunt primò, per se, & in particulari, atque distinctè, vt si de hoc, vel illo signato loquamur. Secundò, non per se, nec distinctè, sed quasi confusa quadam ratione, vt multa, vel infinita includuntur in qualibet parte motus, vel temporis incipiente, aut desinente, nam sicut partes non possunt esse sine indiuisibilibus, quibus continuantur, sic etiam non possunt incipere, vel desinere sine illis. Vnde necesse est desinentibus, & incipientibus partibus indiuisibilia quoque incipere, & desinere, sed confusè, & quasi simul accepta, non distinctè, nec in particulari hoc, vel illud. De illis igitur hoc modo sumptis

sumptis dicimus incipere per primum sui esse, & desinere per vltimum esse. In quo etiam conueniunt omnes, quia ratio vtriusque est manifesta, ratio quidem inceptionis, quia indiuisibilia hæc partibus carent, & ideò totum suum esse simul est,
93 quare dum incipiunt esse, verum est dicere, nunc est mutatum esse, vel nunc est instans, & immediatè ante non fuit, quod est incipere per primum sui esse. Ratio verò desititionis, quia desinunt ad inceptionem partis motus sequentis, quæ cum sit successiua, incipit per vltimum sui non esse, ita vt verum sit de ea dicere, nunc non est pars motus sequens, & immediatè post erit; in eodem ergo instanti, in quo verum est dicere, nunc est mutatum esse, & immediatè post nō erit, verum est etiam dicere de parte motus immediatè sequenti, nunc non est, & immediatè post erit, sed incipiente parte motus immediata definit necessariò mutatum esse eam immediatè præcedens; ergo verum erit de eo dicere, nunc est, & immediatè post non erit, quod est desinere per vltimum sui esse; vnde cum hæc indiuisibilia indiuisibilem quoq; habeant durationem instantis, idem instans simul est primum esse eorum, & etiam vltimum esse, quia vtrumq; est verum in eo, nempe quod nunc primò sit mutatum esse, & immediatè ante non fuerit, & etiam quod nunc vltimò sit, & immediatè post iam non sit.

94 Et si dicas indiuisibilia hæc habere totum suum esse simul, & ideò incipere per primum sui esse, sed etiam habere suum non esse simul, cum non sit minus indiuisibile, non esse, quam esse; ergo sicut verum est dicere, nunc primò esse, & immediatè ante non fuisse, ita etiam erit verum dicere, nunc non esse, & immediatè ante fuisse, quod est desinere per primum non esse: quare falsum erit, quod per vltimum sui esse desinant. Respondeo verum esse quod non esse horum indiuisibilium per se sit indiuisibile, & totum simul; vnde si per se desineret, & non ad inceptionem alterius, desineret per vltimum esse, sed quia ex propria imperfectione habet non incipere, nec desinere per se, sed incipere post partem priorem, & ante posteriorem, vt sic possit vtramq; copulare & desinere ad inceptionem partis sequentis, quia simul esse cum ea repugnat, in eadem mensura debet habere naturaliter suum non esse, in qua habet suũ esse pars, quæ immediatè sequitur, quæ cum sit successiua, habet suum esse in tempore, & ideò etiam indiuisibile debet habere in eodē tempore suum non esse. Quare sicut de parte sequenti non est verum dicere, 95
quod nunc sit, sed quod nunc non sit, & immediatè post sit futura, ita etiam de non esse indiuisibilis non est verum dicere, quod nunc sit, sed quod nunc non sit, sed immediatè post, & si nunc non est eius non esse, verum erit, quod nunc sit eius esse, & immediatè post non sit eius esse, sed eius non est, quod est idem, ac verum esse, quod nunc sit indiuisibile, & immediatè non sit, id est, quod nunc habeat esse, & in tempore statim sequenti habeat suum non esse, quod est desinere per vltimum, & non posse desinere per primum non esse, quia cum habeat suum non esse in eodem tempore, in quo habet suum esse pars motus sequens, sicut de hac non potest esse verum, quod nunc sit, ita nec de mutato esse, quod nunc non sit, & propterea repugnat ei desinere per primum sui non esse, licet incipiat per primum sui esse.

Quonam modo producantur indiuisibilia motus, & temporis.

SED iam, quod modos incipiendi, & 96
desinendi horum indiuisibiliũ motus

& temporis, quæ dicuntur mutata esse, & instãtia explicuimus; necesse est modum explicare, quo producuntur, vt ratio eorum melius intelligatur, an videlicet per partem motus ea præcedentem producantur, vel ipsamet mutata esse motus sint actiones instantaneæ succedẽtes partibus motus, quibus actionibus indiuisibilibus copulantur partes eiusdem motus & per quas actiones instantaneas producuntur indiuisibilia termini, vt indiuisibilia qualitatis, per quæ continuantur gradus intensionis, & extensionis, ac partes eorundem graduum, & quod de mutato esse inquiritur, de instantibus etiam temporis intelligendum est.

Prima opinio Modernorum tenet indiuisibilia hæc non esse aliquid productũ per partes motus, sed esse distinctas quasdam mutationes instãtaneas succedentes partibus motus, per quas continuantur & per quas etiam producuntur indiuisibilia termini, qui acquiritur per motum: vt mutata esse motus localis esse mutationes locales, quibus continuantur partes eius, & per quas producuntur indiuisibiles præsentiæ, vel indiuisibilia, vbi, quibus continuatur tota latitudo diuisibilis, vbi, per totum motum acquisiti, & partes eius. Probant, quia mutata esse succedunt vni parti, & præcedunt aliam, sed per neutram produci possunt; ergo nec per motum: quare necesse est dicere, quod producta non sint, sed productiones potius indiuisibilium, quibus continuantur partes motus. Probatur minor, quia non possunt produci per partem sequentem nondum existentem, nec per partem præcedentem iam non existentem, sed transactam; ergo per nullam. Probatur consequentia, quia per id, quod non est actu, non potest aliquid reale in actu produci, sed indiuisibilia hæc sunt realia, & actu existentia; ergo impossibile est, quod per partes motus producantur, vel per motum ipsum.

Nostra sententia opposita est, quod indiuisibilia hæc non sint mutationes instantaneæ distinctæ à motu, sed quod per partes motus præcedentes producantur ab agente, & his medijs indiuisibilia termini, & eodem modo indiuisibilia temporis medijs partibus eiusdem motus, & temporis præcedentibus. Probatur duplici ratione, prima ex natura eorundem indiuisibilium ac partium, quas continuant, vel terminant, secundò ab inconuenienti, partes motus, & temporis secundum proprium modum essendi sunt continuæ, ita, vt repugnet esse in rerum natura, nisi sint continuæ, vel terminatæ; ergo nec fieri possunt à mobili, vel agente, nisi continuæ, vel terminatæ, sed continuantur & terminantur per indiuisibilia; ergo repugnat fieri, quin simul fiant cum eis indiuisibilia, sed partes motus non fiunt per aliam actionem distinctam ab ea, quam includit motus; ergo nec indiuisibilia, nisi per eandem. Probatur consequentia, quia per eandem actionem debet fieri illud, sine quo res facta nullo modo fieri potest nec esse, vt multis exemplis probari potest; ergo non est conforme naturæ horum continuorum, nec horum indiuisibilium, quod sint distinctæ actiones, sed potius, quod per eandem fiant, partes quidem per se primò indiuisibilia verò ex consequenti. Secundò probatur, quia indiuisibilia hæc, (vt Moderni oppositam opinionem defendentes concedunt) non sunt res, sed modi partium, quas copulant vel terminant, & ita necessariò eis coniuncti, vt contradictionem inuoluat sine illis esse, vel produci, aut modos ipsos ab eis esse separatos, sed res cum suo modo sic necessariò eam comitante fit per eandem actionem; ergo indiuisibilia hæc per eandem actionem 97

nem fiunt ac partes motus, vel vt proprius loquamur, non fiunt, sed sunt quasi factiones, aut causationes termini. Quod
98 probatur de indiuisibilib. temporis supposita distinctione ex natura rei temporis à motu, ex qua sequitur instantia temporis etiam esse distincta ex natura rei à mutatis esse motus, sed euidens est de instantibus, quod non sint actiones distinctæ à motu, sed quod medio motu producantur cum partibus temporis; ergo nec mutata esse erunt mutationes instantaneæ, sed cum partibus motus producentur per eandem actionem, vel potius efficient cum eo vnam productionem termini continuam. Probatur tandem ab inconuenienti, nam indiuisibilia hæc sunt entitates reales distinctæ inter sese, & à motu; ergo si sunt actiones distinctæ dabuntur in quolibet motu actiones realiter distinctæ actu infinitæ, & entitates reales actu infinitæ, & cum actiones, & passiones sint entia prædicamentalia, dabuntur indiuidua prædicamentalia actu infinita, quæ non sunt vllo modo admittenda sine euidenti necessitate in casu præsenti non occurrente.

99 Nam ad argumentum oppositæ sententiæ distinguenda est minor, afferens in momento, in quo est mutatum esse non existere partem præcedentem, nec subsequentem motus, nam de existentia simultanea verum est, de successiua falsum, quia licet partes motus, vel temporis non sint adæquatè in mensura indiuisibili instantis, vel mutati esse, verum tamen est realiter fluere, & ideò realem fluxum earum esse in rerum natura. Probatur efficaciter, quia verum est instans temporis, vel mutatum esse motus realiter, & actualiter continuare partem posteriorem cum priori, sed realis & actualis continuatio præsupponit necessariò realem existentiam continuatorum; ergo necesse est vtramque partem existere, non quidem adæquatè in mensura indiuisibilis continuantis, sed in successione, & fluxu, quia verum est fluere, verum vnam alteri succedere, verum continuari fluxum & successionem earum per idemmet indiuisibile actu existens in sua indiuisibili duratione, sic autem esse partem motus priorem satis est, vt simul cum ea producatur indiuisibile, per eandem actionem, vt efficiat cum ea vnam actionem, & mutationem continuatam, & terminatam, quæ sit productio eiusdem termini continuati, ac terminati.

Explicatur modus incipiendi & desinendi rerum permanentium materialium.

RES permanentes sunt in duplici differentia, corporeæ, & spirituales, & primò explicandum est, quonam modo incipiant, & desinant res corporeæ, deinde spirituales. Et quantum ad modum incipiendi diuerso modo loquendum est, secundum diuersos modos opinandi de terminis intrinsecis, vel extrinsecis, quos postulant via generationis. Nam si intrinsecum eis concedamus, quod vocatur minimum, quod sic, dicendum est incipere per primum sui esse, ita vt sit verum dicere nunc, primò res est, & immediatè ante non erat. Et huius ratio manifesta est, quia supposito, quod non potest forma substantialis introduci, nisi in materiâ tantæ magnitudinis, ita vt in minori non possit, sequitur non prius in medietate eius introduci, quam in tota, sed simul in tota; sed vbi non est prius, & posterius non datur duratio temporis, sed instantis indiuisibilis; ergo in instanti introducitur forma, & in instanti generatur res, quia verum erit dicere, nunc primò res est, & immediatè 100

antè non fuit, quod est per primum sui esse incipere. Si verò solum eis concedatur terminus extrinsecus paruitatis, qui vocatur maximum, quod non, generatio eorum erit successiua, & ideò incipient ad modum successiuorum per vltimum non esse. Quod etiam est manifestũ, quia data qualibet magnitudine sub qua generari possunt, necessè est prius introduci formam substantialem, sub medietate magis proxima agenti naturali: quod prius, & fortius agit in proximum, quam in remotum; sic ergo in medietate proximiori introducitur prius forma, quam in remotiori, & prius etiam in medietate proximiori illius medietatis, & sic in infinitum, quia in infinitum diuisibilis est
101 materia; ergo successiuè semper introducitur, quia vbi prius, & posterius datur, necessè est durationem temporis intercedere, quare non erit verum dicere in generatione earum, nũc res est, & immediatè ante non fuit, sicut nec verum est in motu propter successionem eius, sed nũc res non est, & immediatè post erit, hoc est in tempore immediatè sequenti, introducetur forma, generabitur res, & simpliciter erit, quod est incipere per vltimum sui non esse, sicut motus, & ea, quæ per motum fiunt. Nos igitur, qui tenemus viuentia postulare terminum paruitatis intrinsecum, hoc est minimum, quod sic, & non viuentia extrinsecum tantum, qui est maximum, quod non & consequenter illa generari in instanti, hæc verò per generationem successiuam fieri, dicimus illa incipere per primum sui esse, hæc verò per vltimum sui non esse, sicut motum & ea, quæ per motum fiunt. Quæ autem dicta sunt de modo incipiendi, & desinẽdi harum rerum, naturaliter intelligenda sunt, nam per potentiam Dei absolutam oppositis modis incipere, & desinere possunt, nempe per vltimum non esse incipere, & per vltimum esse desinere, vt per se est manifestum.

De modo incipiendi rerum incorruptibilium, & spiritualium, atque actionũ per quas fiunt, & quas ipsæ eliciunt.

INcorruptibilia sunt in duplici differentia, quædam corporea, vt cœlestia corpora, alia spiritualia, vt Angeli, & anima rationalis, cum quibus numerantur actiones: per quas fiunt, vt creatio, & annihilatio, atque etiam generatio, & corruptio, per quas fiunt res corruptibiles: hæc enim omnia eiusdem conditionis sunt quantum ad modum incipiendi, & desinendi. Conueniunt prçterea in eo, quod tõtum suum esse simul habent, & non per partes, vel per successionem prioris, & posterioris, de quo nemo dubitat. Tertiò conueniunt in modo incipiendi, nam omnes incipiunt, per primum sui esse, quod certum est etiam apud omnes, & probatur euidenter ratione, nam si totum suum esse simul habent, ergo simul eis tribuitur, dum fiunt, quare verum erit de singulis dicere, dum incipiunt esse, nunc est Angelus, vel anima, & immediatè ante non erat, quod est incipere per primum sui esse: & eadem est ratio de cæteris omnibus. Solum in modo definendi potest esse quæstio, an si Deus annihilaret Angelum, vel animam, desinerent per vltimum esse, ita vt verum esset dicere, nunc est Angelus, & immediatè post non erit; vel per primum non esse, ita vt verum foret nunc non est Angelus, & immediatè ante non fuit, & inter vtrumque modum desinendi hæc est differentia, quod si desinerent per vltimum esse, fieri posset, vt solum durarent

102 (margin, beside "INcorruptibilia")

per

per instans, in quo crearentur, vel si sunt operationes per instans in quo fiunt, vel
103 eliciuntur, quamuis possint istæ continuari, ita vt duratio indiuisibilis earum æquiualeat tempori, & Angelus, ac anima durare in perpetuum. Si verò desinerent per primum non esse, vel operationes sic desinunt, necessè est durare per tempus, vel, quod duratio indiuisibilis omnium tempori nostro coexistat, & non solum instanti, quia si ita desinunt, verum erit dicere, nunc non est anima, vel Angelus, aut operatio eorum, & immediatè ante hoc fuit, hoc est in tempore immediatè præcedenti habuit esse, quia immediatè ante, vel immediatè post, designat tempus. Et ita fieret, repugnare, quod Angelus, vel anima, aut operatio eorum solum duret per instans, sed supposito, quod Deus creat animam, vel Angelum, necessè est per tempus eos conseruare, & supposito, quod Angelus, vel anima eliciunt intellectionem, aut volitionem, implicat contradictionem, quod solum per instans sint in ea, sed necessè est, in ea perseuerare aliquo tempore.

His ita explicatis prima opinio tenet
104 hæc omnia desinere per primum non esse & hoc adeò necessarium esse, vt contradictionem inuoluat, quod per vltimum sui esse desinant. Ita Ferrarir. 3. libro contra gentes capite 65. §. *vtrum autem res.* Vallesius controuers. 46. ad Tyrones, & cum eis nonnulli ex Modernis. Probant primò, quia hæc omnia consistunt in indiuisibili; ergo habent totum suum esse simul, & non per partes, & propterea incipiunt in instanti per primum sui esse; ergo necesse est, quod non per partes, aut gradus idem esse amittant, sed etiam totum simul, quod est illud amittere in instanti, & non in tempore; verum igitur erit dicere, nunc non sunt, & immediatè antè erant, sicut fuit verum dicere in inceptione, nunc sunt, & immediatè ante non erant, nec poterunt vllo modo desinere per vltimum esse, ita vt verum sit dicere, nunc sunt, & immediatè post non erunt, quia immediatè post denotat tempus, in quo non possunt desinere. Secundò, sicut Angelus vel anima incipiunt esse, quia Deus tribuit eis suum concursum creationis, ita desinunt esse, quia Deus subtrahit suum concursum ab eis, & subtractio hæc est annihilatio, sed Deus simul, & non per partes præstat suum 105
concursum ad creationem, quia concursus ipse totus simul est; in indiuisibilique consistit, & ideò non potest per partes, vel gradus, aut successiuè præstari, quare necesse est Angelum in instanti, & per primum sui esse desinere: nec possibile est incipere successiuè per vltimum non esse; ergo simul etiam Deus subtrahit suum concursum ab Angelo, & non per partes, vel gradus, ideò in instanti, & non in tempore, desinunt, nec possunt vllo modo in tempore desinere; ergo nec per vltimum sui esse, sed necessariò per primum non esse, quia hoc est in instanti desinere, cum verum sit dicere, nunc res non est, & immediatè antè fuit. Tertiò, successiua sic incipiunt in tempore, & per vltimum non esse, vt repugnet eis in instanti, & per primum sui esse incipere; ergo simultanea hæc, & indiuisibilia ita incipiunt modo opposito per primum sui esse, vt repugnet eis incipere per vltimum non esse, & eadem ratione ita desinunt per primum non esse, vt repugnet eis desinere per vltimũ esse.

Secunda opinio asserit, naturalem modum incipiendi, & desinendi harum re- 106
rum incorruptibilium, & spiritualium esse momentaneum, nõ successiuũ, & ita

sicut inceperunt per primum sui esse, dũ facta sunt à Deo, ita si nihil annihilarentur desinerent per primum non esse, nihilominus per potentiam Dei absolutam possent oppositis modis incipere, & desinere: incipere quidem per vltimum non esse sicut successiua, & desinere per vltimũ esse, sicut indiuisibilia successiuorũ. Itaque in modo desinendi naturali, hoc est, vt postulat natura earum cõuenit hæc opinio cum prima, sed differt ab ea in eo, quo asserit non implicare contradictionem, quod opposito modo desinant per vltimum esse. Ita sentiunt Sotus 6. libro Phys. quæst. 3. Toletus quæ. 4. concl. 4. Pererius lib. 14. cap. 9. Conimb. 8. lib. Physi. ca. 8. q. 2. artic. 5. & 6. & maior Modernorũ pars.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur, prima pertinet ad desitio-
107 nem harum rerum. Secunda ad inceptionem. Asserit ergo prima, non implicare contradictionem, quod per vltimum esse desinant. Hæc est contra primam sententiam, & in fauorem secundæ, quam hac in parte, vt probabiliorem sequimur. Sed probatur conclusio ex generatione, & corruptione: generatio vnius rei, & corruptio alterius, in his præsertim rebus, quæ non dependent à suis causis efficientibus in conseruari, solum durant per instans, in quo incipiunt esse; ergo illud idẽ instans, quod est primum esse eorum, est etiam vltimum esse. Probatur antecedẽs, quia cum primum acquiritur terminus ad quem per has actiones, nihil amplius fit, nihil est, quod per talem actionem mutetur, ergo cessat prorsus actio, vt dum ignis generatur separatus ab alio igne, statim ac genitus est, cessat actio, per quam generatur, cessat etiam corruptio stupæ, ex qua generatur; ergo verum est de his actionibus dicere, quod nunc fint, & immediatè post non fiat, quod est desinere per vltimum esse: eadem ergo ratione fieri poterit, vt res spirituales, & indiuisibiles, quamuis totum suum esse simul habeant, per vltimum esse desinant. Secundò probatur ex indiuisibilibus motus, & temporis, de quibus concedit prima opinio, quod per vltimum esse desinant, cum verum sit de eis dicere, nunc esse, & immediatè post non esse succedente parte motus, vel temporis futura, & nihilominus totum suum esse simul habent in indiuisibili consistens, non factum, nec desinens per partes, vel gradus; ergo eodem modo desinere poterũt indiuisibiles substantiæ. Quod verò respondent Moderni diuersam esse rationem de his, quia non desinunt per se, sed ad existentiam partium motus, non soluit argumentum, quia vltimum instans terminatiuum motus desinit per se, & per vltimum esse, cum sit verum dicere de eo, nunc est, & immediatè post non erit.

Secunda conclusio, implicat contradictionem, quod res istæ incipiant per vl- 108
timum non esse, sed omnino necessarium est, quod per primum esse incipiant. Quã, vt simul explicemus, & probe[...] & argumenta oppositæ facilius soluantur notandum est, diuerso modo loquendum esse de inceptione, & desitione earundem rerum, quia diuersum quid est, rem esse vel primò esse, ac desinere esse, vel non esse, & diuerso modo res se habet ad suam causam, & causa ad ipsam, in eo, quod est incipere esse, ac desinere, nam incipit esse ex eo, quod tribuitur ei à causa actu concurrente ad productionem eius, desinit verò per subtractionem concursus ab eadem causa (loquimur enim de prima causa, à qua omnia dependent in esse, fieri, & conseruari) substractio autem concursus nihil positiuum dicit, sed solam negationem eum tribuendi. Hæc est autem differentia inter positiuum concursum, & negationem

gationem eius, quod concursus est actio ipsa, per quam res fit, & incipit habere esse, negatio verò solum dicit, quod idem agens negatiuè se habeat, nihil positiuè
109 efficiendo circa effectum. Vnde sequitur, quod si effectus habeat totum suum esse simul, non possit ei, nisi simul tribui, dum extra causas fit, & ideò non possit tribui, nisi in momento, quia non est medium, nec latitudo vlla inter tribuere, vel non tribuere; sed si tribuitur simul, & totum, atque in momento tribuitur, & ideò in momento effectus habet esse, vel omninò non tribuitur, nec est. De conseruatione enim alia est ratio, cum non sit concursum primò tribuere, sed continuare iam tributum; quia saltem secundum rationem præsupponit esse rei, negatio verò concursus potest vtroque modo se habere, ita vt fiat in momento, vel in tempore sequenti, vt probat modus desinendi generationis, & corruptionis, atque etiam indiuisibilium motus, & temporis, quibus in tempore subtrahitur concursus indiuisibilis. Et ratio est, quia Deus potest se habere positiuè ad Angelum illum conseruando per totum tempus horæ, & in vltimo instanti terminatiuo eiusdem horæ, & non amplius, ita, vt non amplius tribuat ei concursum, quam per horam suo instanti terminatam: in quo instanti verum erit dicere, nunc est Angelus, & immediatè post non erit; ergo desinet per vltimum sui esse. Probatur antecedens, quia agens naturale, & Deus ipse cum eo concurrens se habent positiuè ad generationem in instanti, in quo genera-
110 tur res, tribuendo ei concursum, vt fit, & in tempore immediatè sequenti se habent ad eam negatiuè, non tribuendo ei concursum, & ideò desinit per vltimum esse, & ita se habet vltimum indiuisibile terminatiuum motus, qui per se desinit eodem modo; ergo sic potest se habere cum Angelo, & Angelus ipse, & homo cum suis intellectionibus, & volitionibus, quare omnes istæ res, quantumlibet indiuisibiles poterunt desinere per vltimum esse, sed non possunt incipere per vltimum non esse, sed necessariò per primum esse, quia licet possit Deus in tempore se habere negatiuè non tribuendo eis concursum vt sint, non est possibile se habere positiuè, nisi in instanti, quia concursus creationis, per quem incipit esse Angelus, momentaneus est, nec potest nisi in momento tribui, & ideò per primum sui esse, ita vt sit verum dicere, nunc tribuitur, & immediatè prius non tribuebatur, & ideò nunc est Angelus, & immediatè ante non erat, quod est incipere per primum esse. Ratio huius differentiæ est, quia esse rei indiuisibilis, & creatio eius positiua sunt, & determinata, & ita debent habere positiuam, ac de- 111
terminatam durationem, quæ non est tempus, sed instans, ideò non est verum de eis dicere, quod futura sint immediatè post hoc, quia hoc verbum non dicit determinatam durationem, nec proportionatam eisdem, & propterea non possunt primò in ea esse, sed in instanti determinato, ac sibi proportionato, quod est duratio eis proportionata, & primum esse inceptionis, sed non esse eiusdem Angeli, nec positiuum quid dicit, nec determinatam actionem postulat, & ex consequenti, nec determinatam durationem, sed æternum fuit à parte ante, nam ab æterno fuit verum non esse Angelum; benè ergo potest non esse immediatè post, quo verbo non dicitur determinata duratio instantis, nec temporis, nam tempus immediatum, non habet primam partem determinatam: cum sit diuisibile in infinitum. Propterea non repugnat, quod desinat per primum non esse.

Duo argumenta primæ opinionis ea- 112

dem distinctione soluuntur, concedenda est enim maior vtriusque, quod totum suum esse habeant simul, & quod simul eis tribuatur à Deo in instanti, & per primum sui esse. Sed neganda est minor, vel consequentia, quod eadem sit ratio de non esse, nam licet neutrum habeat partes, vel gradus, esse verò positiuum est, ac determinatum, determinatum postulans concursum, & ideò determinatam durationem indiuisibilem, quæ non potest esse tempus præsertim sub ratione confusa, vt significatur per vltimum non esse, quare non possunt sic incipere. Ad tertium verò concedendum est, quod colligit de inceptione harum rerum per primum sui esse; ita vt repugnet incipere per vltimum non esse ad modum successiuorum, sed negandum est aliud de desitione, quod non possint desinere per vltimum sui esse, sicut non possunt desinere successiua, nam diuersa ratio est de his, quæ cum non possint esse in instanti, nec possunt habere vltimum esse, vt est manifestum.

CAPVT VII.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne quod mouetur, &c.

Breuis expositio Text.

1 AD finem quarti capitis docuit Aristoteles, quod esse diuisibile, aut finitum, vel infinitum eodem modo conuenit mobili, spatio, seu magnitudini, supra quam fit motus, atque etiam tempori, quo conuenit motui, ita vt si diuisibilis iste sit, eodem modo diuisibilia sint cætera, & etiamsi finitus sit, vel infinitus. Et de diuisibilitate probauit capite quinto & sexto, eodem modo conuenire tribus alijs, ac motui conuenit. Capite verò præsenti probat eodem modo conuenire eis, quod finita sint, vel infinita, ac motui conuenit: & hoc probare est intentum huius capitis, quod in duas partes diuiditur, in prima proponit, & probat quinque propositiones vniuersales. In secunda colligit ex eis, quod esse finitum vel infinitum eodem modo conuenit illis tribus, ac motui.

Prima propositio vniuersalis est, mobile finitum, tempore finito pertransibit magnitudinem, vel spatium finitum, si per illud moueatur, ita vt non sit possibile consumere infinitum tempus, nisi repetat idem spatium, vt contingit in motu circulari. Probat hoc argum. Mobile, quod per spatium finitum mouetur, pertransibit aliquam partem finitam eius parte aliqua temporis, etiam finita, quia licet dicas tempus infinitum consumere debere in transitu totius magnitudinis finitæ, necesse est aliquam eius partem minori tempore pertransire, quam totam: deinde aliam partem finitā æqualem priori etiam pertransibit parte alia finita temporis, sed partes æquales spatij finiti sunt etiam finitæ; ergo pertransibit omnes, & ex consequenti totum spatium finitum ex eis compositum partibus temporis æqualibus finitis, ex quibus, non nisi finitum tempus consumptum resultabit in transitu totius spatij finiti.

Secunda propositio, si tempus consumptum in motu vniformi, aut disformi finitum est, necesse erit spatium, per quod fit talis motus finitus esse finitum, & infinitum esse repugnat. Probat hoc modo. Mobile pertransibit aliquam partem finitam magnitudinis in parte temporis finita. Exempli gratia, per horam, & aliam ei æqualem per aliam horam, sed tempus finitum, finitis etiam horis solum constat; ergo in eo non poterit mobile pertransire, 2

ſire, niſi partes æquales & finitas ſpatij & ex conſequenti, non niſi finitum ſpatium, & non infinitum, quia ex finitis partibus finitum tantum ſpatium reſultare poteſt.

Tertia propoſitio, obſcura quidem in textu, ex eo, quod Ariſtot. per magnitudinem intelligit mobile, cum ſemper ſoleat intelligere per illam ſpatiũ, per quod fit motus, ſic propoſita clarior efficietur. Mobile infinitum non poteſt conſumere infinitum tempus in tranſitu ſpatij finiti, ſed neceſſe eſt illud pertranſeat tempore finito, quam ſic probat. Aſsignetur pars aliqua mobilis infiniti, quæ ſit certæ, ac finitæ magnitudinis, quæ aliam partem finitam ſpatij pertranſibit in quadam parte temporis etiam finita, ſicque pro ſingulis partibus finitis magnitudinis percurrendis ſingulis partibus finitis temporis accipiantur etiam ſingulæ partes finitæ eiuſdem infiniti mobilis, & tunc ſicut ex partibus finitis ſpatij, & temporis reſultat ſpatium, & tempus finitum, ita ex partibus mobilis numero, & magnitudine finitis non reſultabit, niſi mobile finitum, & ita non poterit mobile infinitum eſſe: ſi tempus, & ſpatium, in quibus moueri debet finita ſint: deinde aſsignetur alia ei æqualis, quam alia etiam pars mobilis æqualis primæ, pertranſibit in alia parte temporis finita, ſed partes æquales temporis, & magnitudinis finitæ ſunt; & ex quibus ſpatium finitum, & finitum tempus reſultat; ergo ex partibus mobilis finitis, non niſi mobile finitum reſultabit, quare non erit infinitum, ſi ſpatium & tempus finita ſint.

Quarta propoſitio, mobile infinitum non poteſt pertranſire ſpatium etiam infinitum tempore finito, quam eodem modo probat ex proportione partium temporis finitarum, at tot partes finitas mobilis, & ſpatij, quæ ſatis eſt manifeſta. Vltima propoſitio, mobile infinitum non poteſt conſumere infinitum tempus in tranſitu ſpatij finiti. Quam probat etiam ex proportione partium finitarum ſpatij cum partibus etiam mobilis, & temporis finitis, per quas eaſdem partes finitas ſpatij, & totum ſpatium finitum ex eis reſultans pertranſire debet, quod ex rationibus, quibus probauit alias propoſitiones eſt manifeſtum.

In ſecunda parte capitis ex his propoſitionibus ſic probatis colligit intentum, nempe eodem modo, quo motui conuenit eſſe finitum, vel infinitum, conuenire mobili, tempori & ſpatio hoc argum. Extenſio motus commenſuratur ſpatio, & tempori, atq; etiam extenſio mobilis, vt ex propoſitionibus iam probatis conſtat; ergo ſi motus finitus fuerit, vel infinitus, ſpatium quoque tempus & mobile finita, vel infinita erunt.

CAPVT VIII.

TEXTVS ARIST.

Quòniam autem omne, aut mouetur, aut quieſcit, &c.

Breuis expoſitio Text.

4 INtentum huius capitis eſt oſtendere, quod eodem modo conueniat quieti eſſe diuiſibilem in infinitum, ſicut conuenit motui, quamuis motui tanquam poſitiuo; quieti verò tanquam priuationi; & hoc præſtat in prima parte capitis; in ſecunda verò quandam propoſitionem vniuerſalem proponit & probat, & ita in duas partes diuiditur totum caput. Vt igitur primùm probet, ſupponit quietẽ propriè ſumptam, non ſolum negationẽ motus, ſed priuationem ſignificare, ita vt illud ſolum quieſcere propriè dicatur, quod non mouetur eo tempore & loco, in

Qqq 2 quibus

quibus moueri poteſt, quo ſuppoſito ſic eam probat. Motus non poteſt fieri in inſtanti, nec habet primam partem, quia quælibet pars deſignata eſt diuiſibilis in infinitum; ergo hæc eadem habebit ſuo modo quies. Probatur conſequentia, quia cum ſit priuatio motus, eadem debent ei per modum priuationis conuenire, quæ motui, vt poſitiuo conueniunt, cum oppoſitorum eadem ſit conditio, quare nec quies in inſtanti eſſe poterit, nec habere primam partem, ſed quamlibet partem eius deſignatam eſſe diuiſibilem in infinitum, & ex conſequenti eodem modo conueniet ei diuiſibilitas, ac probatum eſt conuenire motui. In ſecunda parte capitis proponit hanc propoſitionem vniuerſalem. Impoſſibile eſt, quod corpus moueatur per ſe primò in aliquo tempore, hoc eſt, in toto tempore, & in qualibet eius parte, & quod in aliqua parte illius temporis ſit primò in aliquo determinato loco, vel ſub aliquo determinato gradu formæ, per quam mouetur, quam ſic probat. Si corpus mouetur per horam, & in quarta parte eiuſdem horæ ſit primò in aliquo loco determinato, erit etiam in eodem in ſingulis partibus eiuſdem temporis; ergo ſimul mouebitur in eodem tempore, & quieſcet, quod eſt impoſſibile. Probat conſequentiam, quia moueri ſupponimus in eodem tempore, & in ſingulis partibus eius, ſed etiam quieſcit, nam quieſcere eſt eodem modo ſe habere nunc, & prius: ſed eodem modo ſe habet corpus in toto illo tempore, & in ſingulis eius partibus, cum ſit in eodem loco, vel in eodem gradu formæ; ergo quieſcit, & mouetur ſimul. Quamuis autem mobile indeterminata parte temporis, quo mouetur, non ſit in aliquo determinato loco, vel ſpatio; aut gradu formæ, benè tamen in quolibet inſtanti eiuſdem temporis, in quo cum non ſit motus, nec propriè quies, non probatur, quod ſimul moueatur, & quieſcat.

CAPVT IX.

Explicata iam, atq; probata diuiſibilitate motus recenſet Ariſt. errores Philoſophorum, qui contra eam circumferebantur ſuo tempore in ſchola, & eorum argum proponit, & ſoluit. Circumferebantur autem tres. Primus Zenonis, qui eam prorſus tollebat, motum omninò tollens tanquam impoſſibilem: cuius argum. proponit, & ſoluit cap. præſenti, & hoc eſt intentum eius. Diuiditur autem in duas partes. In prima proponit, & ſoluit quatuor argumenta Zenonis. In ſecunda duo alia aliorum, vel fortè eiuſdem Zenonis, cuius primum argumentum hoc erat. Si motus datur; ergo vel mouetur corpus, dum eſt in loco ſibi æquali, vel quieſcit; ſi mouetur, ergo in quolibet inſtanti mouetur, quia in quolibet inſtanti eſt in loco ſibi æquali; vel ſi non mouetur in quolibet inſtanti, in quolibet quieſcet, & ex conſequenti in tempore, quare nunquam mouebitur. Reſpondet Ariſtot. corpus, dum eſt in loco ſibi æquali, non moueri propriè, nec quieſcere, nec etiam in ſingulis inſtantibus mouetur, aut quieſcit, quia motus non eſt in inſtanti, neque quies propriè ſumpta, ſed mouetur corpus, dum ſucceſsiuè eſt in diuerſis partibus ſpatij, prius in vna, quam in altera. 5

Secundum argum. eius erat, ſi corpus mouetur per ſpatium, prius perueniet ad medietatem eius, quam ad totum & prius ad medietatem medietatis, quam ad integram medietatem, ſicque in infinitum: cum infinitæ ſint medietates in eo, ſed infinitum non eſt pertranſibile; ergo nunquam perueniet ad medietatem ſpatij, nec proinde moueri poterit. Reſpondet 6

det Aristot. hoc argumento iam superius esse solutum, quia sicut spatium habet infinitas partes proportionales, ita motus, cum eodem modo diuidatur, & ideò mobile pertransit infinitas partes spatij infinitis partibus motus, quia cum omnes sint proportionales, & non æquales, finitum continuum componunt, quod pertransiri potest per aliud finitum, quod est motus.

Tertium argum. quia si detur motus, sequitur ex duobus mobilibus, quorum vnum velocius, quam alterum moueatur per idem spatium, nunquam posse velox consequi tardum, vel illud comprehendere, seu æquale spatium cum eo pertransire, quod patet esse absurdum. Probat, non posse, nam si à mobili tardiori distet per stadium, dum incipit illud persequi, necesse est, quod dum illud stadium pertransit velocius mobile, aliquid stadij sequentis pertranseat tardius, & ita semper ab eo distabit, neq; vnquam poterit illud comprehendere. Respondet Aristoteles argumento hoc non addere nouam difficultatem, præter eam, quam proposuit præcedens de infinitis partibus spatij non pertransibilibus: cui responsum est iam, quod cum non sint æquales, sed proportionales, quarum quælibet plures alias, imò infinitas includat, non faciunt infinitam magnitudinem, sed finitam, & ideò pertransibilem.

7 Quartum argumentum, quia si detur motus, sequitur maius tempus esse æquale minori, quod est absurdum. Probat consequentiam, quia non potest mobile æqualis velocitatis cum alio, pertransire maius spatium, quam illud, nisi in maiori tempore; si ergo in tempore æquali maius pertranseat, sequetur minus tempus maiori esse æquale, sed ita contingat, sic probat. Si detur spatium quatuor palmorum, & dentur etiam duo mobilia eiusdem mensuræ, & eiusdem velocitatis, quorũ vnus incipiat moueri a principio spatij versus orientem; aliud verò à medietate eiusdem spatij versus occidentẽ, quod non simul suum motum incipiat ac primum, sed postquam hoc iam pertransiuit dimidium spatium, (moueantur autem per diuersas lineas, vt non se impediant) & tunc, si primum corpus tempore dimidiæ horæ pertranseat medietatem spatij, secundum pertransiet ipsum primum, quod habet duplo maiorem magnitudinem, & ita in eadem dimidia hora pertransiet magnitudinem duplo maiorem, sed tempus, in quo mobile æqualis velocitatis cum altero pertransit duplo maius spatium, debet esse duplo maius; ergo tempus duplum ac dimidium erunt æqualia. Respondet Arist. fallax esse hoc argu. quia mobile primum pertransit fixum spatium, secundum verò, non fixũ, sed motum versus contrariam partem, quod in medietate temporis pertransiri posse constat.

In secunda parte capitis proponit, & soluit duo alia argumenta aliorum Philosophorum, qui motum & ipsi negabant vel fortè eiusdem Zenonis. Primum tale erat. Si datur motus, moueatur corpus à non albo in album, & tunc non mouetur, dum est in termino à quo, nec dum est in termino ad quem, sed quiescit; ergo mouebitur, dum sub neutro est, sed opponuntur contradictoriæ; quare dabitur aliquid, cui nullum extremum ex contradictorijs aliquando conueniat, quod patet esse falsum. Respondet, quod si de motu successiuo procedat argum. nihil probat, quia corpus non mouetur, dum totum est in termino à quo, nec dum totum est in termino ad quem, sed dum partim est sub vno, & partim sub altero, sic autem se habens falsum est, quod neutrum extremum ei conueniat, nam dum 8

dealbatur, aliquam albedinem habet, quare falsa erit negatiua, quod non sit album. Et si dicas ex toto non esse album verum dicis, sed iam hoc extremum ei conueniet, si pro extremis contradictorijs ponas, ex toto album, & ex toto non album, quare nullo modo probatur, quod neutrum extremum cõtradictorium mobili conueniat.

Secundum argum. procedit contra motum circularem, qui si detur, sequetur idem corpus moueri simul, & quiescere. Probatur consequentia, quia ex suppositione, quod detur talis motus, mouebitur sed etiam quiescit, quia illud dicitur quiescere, quod perseuerat in eodem loco secundum se totum, & secundum partes, sed ita se habebit corpus, si mouetur motu circulari, nec enim ipsum, nec aliqua eius pars egrediuntur extra locum, sed in eo perpetuo euoluuntur; ergo quiescit corpus, & mouetur simul. Respondet partes mutare locum, & totum ipsum mutare dispositionem in eodẽ loco, quæ sufficiunt, vt nõ dicatur quiescere, sed verũ moueri.

CAPVT X.

TEXTVS ARIST.

Demonstratis autem his dicimus, quod id, quod impartibile est, non contingit moueri, &c.

Breuis expositio Text.

9 INtentum Aristo. est refutare duos errores antiquorum aduersus diuisibilitatem motus. Et in prima parte reijcit primum Democriti. In secunda, errorem Heracliti simul docens, admitti posse, quod motus aliquis sit perpetuus, & ita in duas partes diuiditur cap. Democritus ergo posuit corporea omnia fieri ex atomis indiuisibilibus, qui per motum coniungebantur: vnde consequenter ponebat indiuisibile secundum quantitatẽ moueri, & per se quidem: cum moueretur, vt se coniungeret alijs. Arist. verò aduersus hunc errorem docet indiuisibile quantitatis non posse moueri per se, hoc est separatum à continuo, nam quod moueatur ad motum continui, in quo reperitur, certum est. Probat Arist. quod moueri non possit. Primò, quia mobile non mouetur, dum totũ est in termino à quo, nec dum totum est in termino ad quem, sed quiescit, mouetur autem, dum partim est sub vno, & partim sub alio termino, sed indiuisibile partibus caret; ergo non potest esse partim sub vno termino, & partim sub altero, nec ex consequenti poterit moueri. Secundò, dum mobile 10
mouetur per spatium, prius pertransit magnitudinem sibi æqualem, aut se minorem, quam maiorem; ergo si indiuisibile mouetur, sic se habebit in motu, sed non potest pertransire maiorem, nec minorem, quia indiuisibili nihil datur maius, nec minus; ergo solum poterit pertingere spatium sibi æquale, sed spatium sibi æquale est indiuisibile; ergo dum mouetur, solum indiuisibilia tanget, quare pertransibit, atque enumerabit omnia indiuisibilia spatij, quæ cum sint infinita, nullo modo numerari nõ possunt, & spatium ipsum ex indiuisibilibus erit compositum, quare ex vtroq; repugnabit moueri indiuisibile, ideò nullo modo poterit moueri. Tertiò, quia motus debet fieri in tempore, & tempus quodlibet est diuisibile; ergo si indiuisibile mouetur, mouebitur in tempore diuisibili. Tunc vltra, si mobile in tempore aliquo pertransit spatium sibi æquale, in minori tempore pertransibit spatium solum correspondens alicui parti eius, sed indiuisibile caret

ret partibus; ergo moueri non poterit, nisi fortè aliquo motu instantaneo,& indiuisibili, de quo probatum est in superioribus dari non posse.

11 In secunda parte reijcit errorem Heracliti, qui solis corporibus motum tribuens esserebat nunquam à motu cessare, sed quemlibet motum esse infinitũ, quod probat Arist. esse falsum, quia motus versatur inter duos terminos oppositos. à quo, & ad quem, sed quod clauditur inter duos terminos, non potest esse infinitum, ergo falsum est, quod motus sit infinitus.

Et si dicatur argu. hoc solum probare de motu naturali habente certos, ac determinatos terminos, non de violento, qui tantum potest se extendere, quantus fuerit impetus proijcientis, & ideò videtur, quod possit esse infinitus, & multo melius circularis, qui neque inter cōtrarios terminos versatur, sed ab eodem in idem fit, nec principium habet, nec finē. Respondet Aristoteles de omnibus probare, quia impossibile est aliquid fieri, quod repugnat aliquando esse factum, vel generari, quod repugnat esse genitũ, quia terminus ad quem est quasi finis, cuius gratia fit motus: si autem motus sit infinitus, nunquam mobile dicetur motum vel mutatum, sed semper mouebitur; ergo repugnat esse infinitum. An verò motus aliquis posset dari infinitus saltem secundum durationem, licet non secūdum formam, vel spatium. Respondet duobus modis excogitari posse talem motum. Primò, ita vt ex diuersis motibus sibi succedentibus in perpetuum esset compositus, & talis non posset dari, quia non esset vnus, cum esset continuus, nam siue tales motus sibi succedētes essent numero, vel specie diuersi, nō essent cōtinui, nec proinde efficerent vnum motũ numero, quia vnum continuum, & vnum numero idem sunt. Alio modo posset excogitari nō cōpositus ex multis, sed vnus, & idem, eiusdemque corporis perpetuo moti ab eodē in idem, & talis motus non esset rectus, sed circularis, de quo asserit esse perpetuum, & ideò duratione infinitum, quod ex professo probabit lib. 8.

QVAESTIO VNICA.

An indiuisibile separatum possit moueri per se.

Quæstio non intelligitur de indiuisibili substantiali, qualia sunt Angelus, & anima rationalis, nec indiuisibili secundum perfectionem essentialem, quales sunt species omnes, nam de his certum est moueri posse, sed solum de indiuisibili quantitatis, quod ideò impartibile vocatur ab Aristotele, quia partibus caret, vt de puncto, non quidem coniuncto, vt de eo, quod est in continuo, quia hoc nōn potest per se moueri, sed solum ad motum eiusdem continui, cuius aliquid est, sed intelligitur de indiuisibili continui ab eo separato, quia non potest moueri per se, nisi per se existat separatum à corpore: & cum non sit certum separari posse, etiam per potentiam Dei absolutam, non est quæstio absoluta, sed conditionalis, cuius sensus est, an indiuisibile quantitatis, si per possibile, vel impossibile daretur separatum à continuo, moueri posset. Est autem certum, quod non posset moueri motu augmentationis, quia cum magnitudine careat, non est capax augmenti: quare solum procedit quæstio de motu alterationis & localis, an his motibus moueri possit. 12

Et prima opinio asserit naturaliter etiam posse moueri, si daretur separatum. 13
Ita Scot. in 2. d. 2. q. 9. § *ad 3. argum. principalis quæstionis*. Greg. q. 2. ar. 1. Vallel. controuer-

trouerſia 58. ad Tyrones, Toletus 6. libr. Phyſ. quæſt. 1. quorum potiſsima ratio eſt hæc. Indiuiſibile coniunctum poteſt moueri, & verè mouetur; ergo etiam poſſet moueri ſeparatum. Probatur conſequentia, quia eadē inconuenientia, quæ infert Ariſto. ex motu indiuiſibilis ſeparati, ſequuntur ex motu indiuiſibilis coniuncti, quod cum ſit certum moueri, nullius momenti erunt reſpectu ſeparati, ſed moueri poterit. Probatur minor, quia indiuiſibile coniunctum nō habet partes, & mouetur; ergo non requiritur, quod mobile partim ſit in vno termino, & partim in alio, ſecundum proprias partes, ſed ſatis eſt, ſi ſic ſe habeat ſecundum formam, vel terminum, quem acquirit per motum, quod dum mouetur, aliquid eius acquiſitum habeat, & aliud ei reſtet acquirendū, & ex conſequenti non requiritur ad motum, quod mobile prius pertranſeat ſpatium ſibi æquale, vel minus ſe, quam ſpatium maius, aut quod ſi in tanto tempore pertranſit ſpatium ſibi æquale, in medietate illius temporis pertranſeat ſpatium
14 æquali alicui parti propriæ, ſed ſufficit quod prius trāſeat partem minorem ſpatij, vel formæ, quam maiorem: nec eſt inconueniens, quod punctum ſeparatum, ſi moueretur, ſolum tangeret puncta ſpatij, quæ ſunt ſibi æqualia, & ideò numeraret omnia puncta, & ſpatium, per quod mouetur componeretur ex illis, quia indiuiſibile coniunctum corpori ſphærico ſolum tangit puncta plani, & nullum ex his inconuenientibus ex motu eius ſequitur; ergo nec ſequeretur ex motu ſeparati, quia licet per ſe primò, & adæquatè nō tāgeret, niſi puncta, ex cōſequenti, & quaſi tacto inadæquato tangeret omnes partes. Nec tandem neceſsè eſt, quod ſi mobile in vna parte temporis pertranſit ſpatium ſibi æqualem, in medietate eiuſdem temporis pertranſeat ſpatium æquale vni parti propriæ, nam hoc ſolum pertinet ad motus corporum, nec in motu Angeli, aut animæ rationalis, reperitur; ergo nec reputari debet neceſſariū ad motū indiuiſibilis: quare nec reputari debet impoſsibile quod naturaliter moueri poſsit.

Secunda opinio duo aſſerit. Primum, 15
quod ſi indiuiſibile ſeparatum daretur, non poſſet moueri naturaliter, bene tamen per potentiam Dei abſolutam. Ita tenent plures Moderni. Probant, quia licet punctum ſeparatum, non poſsit naturaliter eſſe præſens loco, vel ſpatio, aut partibus eius, quia nec poteſt eis commēſurari, ſed ſolis indiuiſibilibus, quibus præſens eſſet, & ideò per ſolas has præſentias indiuiſibiles diſcurrere poſſet ſuo motu, quod eſt impoſsibile, cum nihil diuiſibile poſsit acquirere per motum, neque continuam aliquam præſentiam, quod omnino requiritur ad motum, non tamen repugnat, quod virtute Diuina fieret præſens ſpatio & partibus eius, ita vt ei correſponderēt diuiſibiles præſentiæ, ſicut Corpus Chriſti Domini in Euchariſtia exiſtens, & habens modum indiuiſibilem, & non localem, nihilominus præſens eſt toti Hoſtiæ, & ſingulis eius partibus, ita vt ex parte earum diuiſibiles præſentias ei correſpondeant, & ideò non ſolum per accidens moueatur ad motum Hoſtiæ conſecratæ, ſed etiam per ſe, ac proprio motu, vt multi Moderni aſſerunt, per præſentiam; ergo ſimilem poterit punctum eſſe præſens ſpatio, & partibus eius, & acquirere verum vbi in ſpatio, ſicut Angelus, vel anima, vereque ac per ſe moueri abſque deſcriptione lineę, vel numeratione punctorum, ſicut mouentur Angelus, & Anima, & Corpus Chriſti habēs modum indiuiſibilem mouetur per ſe iuxta aliquorum ſentētiam. 16

Tertia opinio negat poſsibile eſſe naturali-

turaliter, vel etiã per potentiam Dei absolutam, quod indiuisibile separatum moueatur. Hæc est certissima sententia Aristotelis capit. præsenti, quam ex professo probauit: ita etiam tenent cum eo antiqui omnes interpretes Comment. 6. lib. Phys. Comment. 86. Alexan. Themist. Simpli. Aspasius cap. præsenti, D. Thom. lect. 22. Albert. Mag. lib. 6. titulo 2. Aegid. text. 18. Iand. quæst. 16. Sotus quæst. 4. Capreol. in 2. dist. 2. quæst. 1. & videtur nobis probabilior. Quod enim Greg. vbi supra ad Arist. asserit non loqui de indiuisibili quãtitatis, sed de formis indiuisibilibus, dũ negat indiuisibile moueri posse. Quod etiã Scotus de indiuisibili quantitatis loqui, sed non velle ei denegare omnem motum, sed eum tantum, qui ex parte subiecti diuisibilis est. Et quod Moderni quidam de motu omnibus modis diuisibili loqui, sed eum solum denegare indiuisibili per virtutem causarum naturalium, hæc inquam omnes solutiones friuolæ sunt, & nullius momenti. Nam Aristo. text. vltimo, separauit formas indiuisibiles ab indiuisibili quantitatis, quod propterea proprio nomine appellauit impartibile, & huic denegauit motum, non illis, motum verò, qui non sit diuisibilis ex parte subiecti, neque cognouit, neque somniauit vnquam Arist. præsertim, cum intentum huius capitis fuerit probare, quod motus debeat esse diuisibilis ex parte subiecti, & ideò impartibile non posse esse subiectum motus, quod non solum per virtutem naturalem causarum impossibile esse existimauit, sed implicare contradictionem, & hoc intendunt argum. eius, & si hoc non probant, nullius momenti sunt, neq; aliquid omnino probare possunt: euidens igitur est, Aristot. sensisse, quod indiuisibile quãtitatis nullo modo, nulloque motu moueri posse. Vt benè Vallesi. atque Tolet. vbi supra qui cum tentant moueri posse, fatentur Arist. oppositum tenuisse.

Vt igitur hanc sententiam Arist. & cõmunem, quam sequimur, probemus, notanda est differentia maxima inter indiuisibile quantitatis, & indiuisibiles substantias, vt Angelum, & animam, quod illud licet corpus non sit, neque quantitatem habeat, ordinis tamen corporei est, cum sit copulatiuum partium quantitatis, & vnio earum, propterea enim vnionem formæ substantialis cum materia corpoream appellamus, quia materiam vnit cum forma, & per vnionem vtriusq; resultat corporea substantia: ordinis igitur corporei censentur indiuisibilia quãtitatis, quia partes quantitatis copulant, & ex vnione, quam inter eas faciunt, resultat vnum quantum, & extensum. Angelus verò, aut anima, non quomodocũque indiuisibilia sunt, sed ordinis spiritualis. Ex qua differentia sequitur alia valde notanda, quod accidentia recipiẽda in puncto, tanquam in subiecto, non possunt esse ordinis spiritualis, sed etiam corporei, quia accidens, & subiectum ita debent proportionari, vt eiusdem ordinis sint, omnino namque repugnat in Angelo, vel anima recipi coporeum accidens, vel spirituale in corpore. Ex quibus sequitur, quod si punctum moueri debet, nõ possit moueri motu spirituali, vt Angelus, vel anima, sed ordinis corporei, quod ita probo. Motus est actus mobilis, prout mobile est; ergo debet recipi formaliter in subiecto, & illud denominare formaliter, alioqui non mouebitur, quia quod nihil in se recipit, etiamsi extrinsecè denominetur de nouo, nec mutatur, nec mouetur, sed eodem modo se habet nunc, & prius, quia denominatio extrinseca ipsum non attingit, & ideò licet Deus nouas habeat, atque reales denominationes intrinsecas, vt creatoris, ac simi-

17

18

les, non dicitur mutari propter illas, ex eo solum, quod nihil in se recipit, & propterea non dicitur per eas se habere aliter nunc, & prius. Itaque necessè erit, si indiuisibile debet moueri, quod motum corporei ordinis in se recipiat, & ab eo formaliter denominetur.

Secundò notandum est, necessarium omnino esse motum ordinis corporei cōtinuum esse, & successiuum, & habere latitudinem ex parte formæ, vel termini acquirendi, & ex consequenti secundum eandem latitudinem, & continuationem esse diuisibilem in partes copulatas indiuisibilibus, & hæc adeò sunt motui intrinseca, vt contradictionem implicet sine eis esse. Vnde sequitur talem motum diuisibilem quoque esse in ordine ad subiectum, quod sic probo: Nam diuisibilitas, & latitudo motus ex parte formæ, præsupponit eandem formam esse diuisibilē, & continuam, habentem partes materiales, & corporeas, in quas diuidatur; si enim eas non habuerit in se, non poterit eas tribuere motui. Gratia exempli, si punctum moueretur supra lineam, motus eius continuus esset, ac diuisibilis secundum longitudinem: cum forma per eum acquisita ad minus sit præsentia continua eiusdem puncti ad totam lineam, & singulas eius partes continua quidem, & diuisibilis, sicut ipsa linea, & motus iste continuus, & diuisibilis secundum continuationem, & diuisibilitatem lineæ deberet in puncto ipso formaliter recipi, vt probatum est. Ac tandem motus iste successiuus, continuus, & diuisibilis non posset nō habere partes priores, & posteriores, quæ ab intrinseco inferrent durationem successiuam habentē partes priores, & posteriores formaliter, in quas sit formaliter diuisibilis, quæ non posset esse alia à tempore, & duratio temporis est formaliter in motu ipso, à quo probabile est non distingui ex natura rei. Præterea tempus hoc, sicut, & motus, quem sequitur, non est spirituale, sed corporeum: cū sit formaliter diuisibile in partes & necessariò deberet recipi cum motu ipso in eodem indiuisibili, si moueretur.

Ex tota hac doctrina in principijs veræ Philosophiæ certissima desumuntur duo, vel tria argumenta, quibus efficaciter satis probatur contradictionem implicare, quod indiuisibile separatum moueatur, & sit primum de motu alterationis, nam si punctum moueretur motu calefactionis successiuo, continuo, ac diuisibili diuisibilitate termini; ergo reciperet in se motum, & terminum, sed terminus talis motus est calor, & calor est accidens corporeum, ex propria essentia natum recipi in subiecto media quantitate, quod est natum esse recipi in subiecto diuisibili; ergo repugnat recipi in puncto, & ex consequenti, repugnabit motum, per quem acquiritur, qui est eiusdem conditionis recipi in subiecto indiuisibili, & in extenso. Secundò probatur de eodem motu, nam si punctum calefieret, vel moueretur per latitudinem caloris, vel solum discurret per indiuisibilia eius, hoc secundum repugnat, quia nec motus posset esse continuus, cum indiuisibilia non sint continua, vel darentur motus, & terminus per eum acquisitus compositi ex solis indiuisibilibus, quod repugnat, necessarium igitur esset punctum moueri per latitudinem ipsiusmet caloris, quod etiam repugnat, quin eam in se recipiat cum motu, sed latitudo caloris est calor ipse substantialis; ergo reciperet in se calorem, quem constat non posse recipi, nisi in subiecto diuisibili, & corporeo: quare contradictionem implicat moueri indiuisibile separatum motu alterationis, & hoc (nisi ego fallor) euidenter probatū est his duob. argumentis.

Sed

Sed probatur de motu locali duobus alijs, & sit primum. Si indiuisibile moueatur per spatium verum, vel imaginarium cum motu successiuo, continuo, & diuisibili continuitate, ac diuisibilitate formæ moueri debeat, non spirituali sicut motus Angeli, & animæ, sed ordinis corporei, necesse est acquirat præsentiam ordinis corporei, continuam, atque diuisibilem in partes corporeas copulatas etiam indiuisibilibus eiusdem ordinis, & quod hanc præsentiam cum motu recipiat in se formaliter, sed hoc repugnat; ergo repugnat moueri. Probatur minor, quia præsentia ordinis corporei diuisibilis in partes corporeas est accidens corporeum, & diuisibile formaliter in partes corporeas; ergo natum recipi in subiecto corporeo, atque extenso per quantitatem, qua extensione caret punctum, & ideò non potest recipere in se talem motum, nec formam, nec omninò moueri.

Secundò, quia talis motus successiuus, & continuus habet partes priores, & posteriores; ergo inferret durationem successiuam, & continuam ordinis etiam corporei, quæ esset, tempus continuum, & diuisibile, non spirituale, sed ordinis corporei, ergo esset accidens corporeum, quod in eodē pūcto deberet recipi cū motu, cuius duratio esset, sed tēpus corporei ordinis, ac diuisibile natum est recipi in subiecto diuisibili, vt ex se patet; ergo in puncto recipi non posset, & proinde neq; motus, quem sequitur.

Ad argumentum primæ opinionis concedendum est antecedens, quod indiuisibile coniunctum moueatur, sed neganda est consequentia de separato. Negandum est etiam, quod infertur, eadem sequi inconuenientia de motu coniuncti, quæ inferuntur ab Aristotele de motu separati, quia valde diuersa ratio est de motu vnius, & alterius: nam indiuisibile separatum deberet moueri motu proprio, & per se, coniunctum non mouetur motu proprio, nec per se, vt annotauit Aristoteles in textu, sed motu continui, in quo est, & cuius modus est, nam vt superius probauimus, modi rerum, non mouentur motibus proprijs, sed motu totius corporis, qui ad partes, ad puncta, ad accidentia eius deriuatur, & à singulis iuxta propriam naturam participatur: vnde licet indiuisibile coniunctum solum tangat puncta plani, dum mouetur ad motum corporis sphærici, sed motus eius, qui est eiusdem corporis sphærici fit per spatium, & vbi diuisibile, & non per indiuisibilia plani, quare nec sequitur numerare omnia puncta, cum per motum continuum, nec partes proportionales, nec puncta numerentur, quia numeratio discretionem dicit, quæ non potest esse in motu continuo, & eadem ratione non sequitur ex motu eius, quod continuum componatur ex indiuisibilibus: sequitur autem vtrumque ex motu indiuisibilis separati, qui cum continuus esse non possit, quia nec à spatio materiali, nec formali accipere potest continuationem, vt probauimus, necessè est motu discreto moueri indiuisibile separatum, si motus eius esset possibilis; tangeret ergo omnia puncta spatij, motu discreto, & cum inciperet à primò, numeraret omnia, quæ repugnat: cum sint infinita, & cum sola puncta tangeret, spatium, per quod moueretur, ex solis indiuisibilibus esset compositum. Quod enim dicitur puncta tantum tangere posse per se, & adæquatè, sed inadæquatè partes falsum est, quia cum non habeat partes, nec sit in continuo eas habente, nec per se, nec per aliud potest

partes spatij tangere, nec eas, nisi tangendo pertransire, quod tamen potest indiuisibile coniunctum per coexistentiam extrinsecam, quam habet respectu omnium partium, & totius spatij ratione motus continui totius spatici quo mouetur, ideò nec adæquatè, nec inadæquatè potest indiuisibile separatum tangere partes spatij, sed inadæquatè potest coniunctum ratione corporis ad cuius motum mouetur; manent ergo in suo robore rationes Aristot.

Ad argum. secundæ opinionis respondeo, decipi auctores eius, dum putant indiuisibili posse conferri præsentiam diuisibilem, per quam correspondeat partibus spatij, sicut eam habet angelus, nam iste licet sit formaliter indiuisibilis, quia spiritualis, virtualiter tamen est diuisibilis per suam virtutem, quam habet respectu corporum; punctum verò omnibus modis est indiuisibilis, & ideò non potest habere, nisi præsentiam omnibus modis indiuisibilem: quod egregiè annotauit D. Thom. 1. p. quæst. 53. artic. 1. ad 1. dicens hanc esse differentiam inter Angelum, & indiuisibile quantitatis separatum quantum ad motum pertinet, quod hoc nullo modo moueri potest, quia necessariò ei correspondet locus indiuisibilis; Angelo verò ratione suæ virtutis diuisibilis potest correspondere, & ideò moueri potest Angelus: sed de indiuisibili quantitatis separato affirmat demonstrasse Aristot. capite hoc vltimo, quod nullo modo moueri possit. De corpore autem Christi in Eucharistia existente longè diuersa est ratio, quia modo longè diuerso præsens est speciebus, præsentia quidem non acquisibili per motum, sed per transubstantiationem, aut alio modo à motu diuerso quare nec moueri potest per se, sed solum per accidens ad motum specierum, vt tenet communis sententia.

Et hæc de 6. lib. annotasse sufficit.

IN SEPTIMVM LIBRVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

Explicatis iam principijs, & causis motus, eiusque partibus, & indiuisibilibus & ideò omnibus, quæ pertinent ad naturam eius, restabat explicandum, quem ordinem inter sese habeant motus omnes, mobilia atq; mouentia, videlicet, an detur vnus aliquis motus primus ab aliquo primo mouente procedens, & vni primo corpori conueniens, à quo primo mouente, & primo motu dependeant cætera mouentia, mobilia, ac motus, vel nullum ordinem habeant. Et primum intendit Aristot. ostendere, videlicet dari vnum primum motorem, à quo procedat vnus motus primus vni primo corpori conue-

conueniens, & ab illo primo motore, & primo motu dependere cæteros omnes motores, & motus, eique subesse, ita vt sine concursu eius nihil efficere possint, & hoc explicat & probat exprofesso in 8. lib. sed quia res est grauissima, & intellectu difficilis, ideò eandẽ explicat quadam ratione imperfecta, & quasi perfunctoria in hoc lib. 7. quod quasi præambulum videtur ad octauum, & propterea idem est institutum, eademque materia vtriusq; huius quidem, vt imperfectè explicata; illius, vt perfectè. Diuiditur autem in duas partes: In prima agit Aristot. de ordine mouentium, mobilium & motuum. In secunda, mouentia & mobilia comparat inter sese, quantum ad velocitatem & tarditatem.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Omne quod mouetur, necesse est ab alio moueri, &c.

Breuis expositio Text.

1 INtentum Aristot. est probare, quod detur vnum primum mouens & vnus primus motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima præsupponit, & probat quandam propositionem vniuersalem. Et in secunda colligit ex ea principalẽ conclusionem intentam de primo motore & primo motu. Propositio vniuersalis, quã præsupponit, est hæc. *Nihil mouetur a se primò, sed quidquid mouetur, ab alio mouetur.* Moueri autem primò est moueri totum non ratione alicuius partis: vt dum mouetur homo mota solum manu, vel pede, non dicitur moueri primò, sed dum totus ipse mouetur: quo supposito, in his quæ mouentur violenter euidens est propositio: cùm ab altero motore extrinseco moueantur, vt dum lapis sursum projicitur, est manifestum, sed eam probat in viuentibus (in quibus dubia esse posset) hac ratione. Quod à seipso primo mouetur, non dependet in suo motu ab altero: vnde etiam, si quodcunq; aliud quiescat, poterit moueri, sed omne mobile est diuisibile; ergo si diuidatur in duas partes, vel quiescente altera mouetur totum, vel necessariò quiescet: si moueri dixeris, non mouebitur primò, cum non moueatur totum; si verò secundum dicatur, non mouebitur à se primò; cum dependeat in suo motu ab altero; ergo impossibile est, quod aliquid à se primò moueatur.

Ex qua propositione sic probata colligit conclusionem intentam, quod detur necessariò in mouentibus vnum primum mouens, à quo moueantur cætera in motu locali omnium notissimo hoc argum. Si omne quod mouetur localiter, mouetur ab alio; ergo illud, à quo mouetur, vel mouetur, vel mouet non motum, si hoc secundum dicatur, habetur intentum, quia illud erit primum mouens; si verò moueri dixeris, mouebitur ab altero, de quo eadem erit quæstio, an moueatur, vel non: & si non moueri dixeris, erit primum mouens in motum; si verò moueatur, cum necesse sit ab alio moueri, vel deueniendum erit tandem ad vnũ, quod moueat, & non moueatur, & illud erit primum mouens, vel dabitur processus in infinitum in mouentibus per se: quod nullo modo admitti debet, nam ex eo sequeretur dari infinita mobilia, infinita mouentia, & infinitos motus, sed quilibet esset finitus, cum inter duos terminos versetur à quo, & ad quem, ex omnibus tamen resultaret vnus motus numero vel specie secundum regulas in vnitate motus seruandas in 5. lib. traditas, qui duo haberet secum pugnantia, nam ex vna 2

parte fieret tempore finito, cum quodcunq; mobile efficeret suum motum tempore finito, & ita omnes simul finirentur; ex altera verò parte esset infinitus, cum ex infinitis constaret: repugnat autem aliquid moueri motu infinito per tempus finitum, vt probatum est in 6. lib.

3 Et si dicatur ex illis infinitis motibus non fieri vnum, quia nec motus ipsi, nec mobilia essent continua, quare nec efficerent vnum motum numero, quia vnum numero, & vnum continuum idem sunt. Respondet mobilia, vt superius dictum est, contigua esse debere, vel continua, vt quando vna pars eiusdem corporis mouet alterã; si ergo continua esse possunt, non est inconueniens, quod supponamus ita se habere: eo autem supposito efficient vnum mobile infinitum, & vnum motum infinitum, qui tempore finito absoluetur, quod probatum est impossibile in sexto libro.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Sed si id, quod mouetur primum secundum locum, &c.

Breuis expositio Text.

4 Capite præcedenti tanquam certum præsupposuit Aristotel. quod mouens, & motum debent esse contigua, quod est esse simul, in præsenti autem capite intendit probare necessariam esse hanc simultatem mouentis, & mobilis. Diuiditur autem caput in duas partes. In prima explicat eandem propositionem, *Mouens, & motum debent esse simul.* In secunda probat veram esse in omni genere motus. Et vt eam explicet, asserit primò, non esse intelligendam de mouente per modum finis, quia causa finalis non debet esse simul cum re mota ab ea, sed absens esse potest, vel nondum existens, vt de sanitate constat, sed de mouente efficienter intelligi debet, non quocunque; sed proximo, nam vniuersales causæ non sunt simul, sed longè distant, nec requiritur, quod sint simul loco, quia simultas hæc non datur sine penetratione naturaliter impossibili, sed requiritur, vt cum sint in diuersis locis, sint immediata, & se tangant.

Conclusionem sic explicatam probat in secunda parte capitis in omni genere motus, & primò in motu locali hoc modo. Quod mouetur localiter, vel mouetur à principio interno, vt viuentia, in quibus euidens est, mobile & motum esse simul: cũ mouẽs nẽpe motiua virtus intra ipsum viuens, quod mouetur sit, vel mouentur à principio externo, vno ex quatuor modis, quia vel pelluntur, vt proiecta, vel attrahuntur, vt dum magnes attrahit ferrum, vel vehuntur, vt dum aliquis curru vehitur, vel in circulo voluuntur, & omnes hos modos reducit Aristot. ad pulsum, & tractum, quia aliquo, vel vtroque constant, vt per se est manifestum: sed dum mouetur corpus per pulsum, vel tractum, mouens, & motum sunt simul; ergo semper in motu locali facto ab extrinseco simul sunt. Minorem probat, quia pellere aliquid est à se separare, & trahere illud est ad se congregare, sed non potest vnum separare alterum à se, nisi simul sit cum eo, saltem in principio motus; nec ad se congregare, nisi simul sit cum eo saltem in fine eiusdem motus; ergo adhuc in his motibus à principio extrinseco factis mouens, & motum sunt simul. Probat deinde in motu alterationis hoc argumento. Alteratio fit secundum qualitates sensibiles, quæ sunt obiecta sensuum, vt secundum calorem & frigus, secundum colorem, vel sonum, 5

tum, & illa quidem, quæ fit secundum qualitates tangibiles est propria; quæ verò fit secundum alios sensus impropria, sed in vtraq; semper sunt simul mouens, & motum, aut agens & passum; ergo semper reperitur simultas vtriusque in alteratione. Probat minorem experientia, quia in calefactione, & in frigidatione semper proximum calefaciens, vt aer, vel aqua, aut ignis tangit passum, & in sensibus etiam, vel quia obiectum, quod sentitur tangit potentiam, vt in tactu & gustu, vel per suas species intentionales in aere productas, & multiplicatas vsque ad sensum. In motu denique augmentationis euidens est; cum fiat per approximationem alimenti, quod est mobile, vel passum, ad corpus viuens, quod est agens, vel mouens sua virtute vitali, illud conuertens in substantiam aliti; semper ergo, & in quocunque motu verum est agens, & passum, aut mouens, & motum simul esse.

QVAESTIO I.

Ad secundum ordinem naturalem necessarium sit, agens & passum simul esse.

6 DE solo agente proximo inquiritur, an necesse sit simul esse cum passo, non simul loco, sed simul per contactum, ita vt contiguum sit cum eo, vel posit agere ab eo distans. Et prima opinio negat esse necessariam simultatem contactus: sed asserit, quod licet agens sit distans à passo, nec eum tangat per se, nec per virtutem propriam, sed vtroque modo sit absens, potest agere naturaliter in ipsum, quod non solùm de vniuersalibus & particularibus agentibus verum esse ait, sed etiam de primo: nam licet Deus præsens sit omnibus rebus, & in omni loco, hæc tamen præsentia non est ei necessaria ad agendum, sed quantum ad efficientiam pertinet, posse tribuere omnibus esse, conseruare in eo, & concurrere cum eis ad suas operationes, & effectus, etiam si absens esset. Habet itaque intimam præsentiam in omnibus rebus propter suam immensitatem, sed præsentia hæc, quasi concomitanter se habet, & per accidens ad agendum, quia etiam si illam non haberet, agere posset, nec virtute actionis eam haberet, sed quidquid agit præsens, posset absens agere, & ex eo, quod ageret, non colligeretur per se præsentia, nec modo potest per se colligi ex eo, quod cum omnibus causis concurrit, & ad omnes effectus suum concursum præstat. Ita Scotus in 1. distinct. 37. quæstione vnica, & ibidem Ochamus, Basolius & Gabriel, quem sequuntur Moderni plures, non quantum ad agentia creata, de quibus fatentur, non posse, nisi præsentia agere, sed quantum ad Deum pertinet, quem absentem agere posse affirmant, & ex sola eius immensitate colligi præsentiam in rebus, non ex actione. Quod probant quibusdam testimonijs Aristotelis, qui 1. lib. de cœlo, capite nono, textu 100. locum determinatum Deo tribuit in conuexo primi Orbis, & ex eo loco virtutem eius deriuari ad hæc inferiora docet, & lib. de mundo ad Alexand. capite septimo asserit, non per seipsum administrare, & gubernare omnia, sed per creaturas, quib. dedit virtutem agendi, & gubernandi, sicut Rex in curia existens per suos ministros disponit, atq; administrat Regnum; ergo ex mente eius non est necessaria præsentia ad agendum: quod etiã probat Scot. hac ratione: Deus habet virtutem infinitam, quæ non limitatur vllo modo ad modum agendi, sed omnib. modis agere potest, prout sibi placuerit: cum liberè etiam operetur; ergo 7

nec limitatur ad talem locum, in quo res est, vel in quo producend⁹ est effectus, sed ex loco valde distanti poterit deriuari eius virtus ad operandum, & concurrendum cum creaturis: quod præsertim verum est, cùm simultas agentis & passi, vel agentis cum effectu non sit ratio agendi, sed solum conditio, quam poterit Deus suspendere, etiam virtute naturali pro se, & virtute supernaturali pro alijs causis, vt Moderni sentiunt. Probat secundò Scotus de causis vniuersalibus, vt de sole, & alijs, quę operantur in his inferioribus, à quibus valde distant per se, & per suas virtutes, nihil efficere possunt, cum sint accidentia, quæ non possunt vllo modo attingere productionem substantiarum: agunt præterea in extrema corpora, nihil agendo in intermedia: cum constet plures effectus producere circa inferiora corpora, quos non imprimunt corporibus cœlestibus intermedijs, vt calorem, frigus, & cæteras qualitates, quarum corpora illa capacia non sunt; benè ergo sequitur, quod si possunt agere in extrema non agendo in medium, poterunt etiam vbi non sunt præsentes, agere. Probatur tandem de causis particularibus, & proximis, quod nulla præsentia indigeant ad operandum, nam magnes valdè distans à ferro, circa illud operatur propria virtute ipsum attrahendo ad se, fascinantes etiam procul positi, plures ac valde nociuos effectus operantur circa alia corpora. Et de basilisco referunt, quod à longè positus, non solùm visu, sed sibilo noceat. Echeneis etiam piscis (quem, & Remoram vocant) magnum nauigium detinet, & piscem alium (torpedinem appellant) quia piscatoris manum media arundine attingit; eiq; certam quandam qualitatem imprimit, per quam ineptã prorsus efficit ad motum. His ergo experientijs probatur satis efficaciter, quod non semper sit necessarium agens, & passum, vel mouens, & mobile simul esse ad agendum.

Secunda opinio opposita est asserens necessarium omnino esse ad agendum in quibuscunque agentibus, quod agens sit simul cum passo, siue vniuersalia illa sint, siue particularia, atque etiam in primo agente, qui agere non potest, nisi præsens sit, & ita ex actione eius euidenter colligi pręsentiam in omnibus rebus. Ita Themist. in sua paraphrasi super 12. libr. Met. Philop. 1. lib. de Anima, text. 4. & 1. libro Metheor. in principio, D. Tho. cap. præsenti, & 1. part. quæst. 8. ar. 1. Albertus Magnus in 1. dist. 37. art. 1. D. Bona. 1. p. d. ar. 1, q. 1. Duran. q. 1. Ric. ar. 1. quæst. 1. Aegid. in 1. p. dist. ar. 1. q. 1. Henri. in sum. art. 3. q. 5. Altis. lib. 1. summæ, cap. 15. q. 1. ad 1. Capre. in 1. d. 37. q. 1. ar. 1. concl. 1. & artic. 3. in solu. arg. contra illam, & est communis, & vera.

Quam vt probemus, notãdum est primò, quod immediatè agere idem est, ac per seipsum, & non per alterum attingere effectum, sed dupliciter contingit, immediatione suppositi, & virtutis. Illud agit immediatione suppositi, quod per proprium suppositum attingit effectum, & non medio altero, vt dum ignis calefacit lignum, dicitur immediatè agere, quia per proprium suppositum, & non per alterum attingit calorem productum, immediatione autem virtutis agere est, per propriam virtutem attingere effectum, & non per virtutem alienam, vt sol, qui per propriam virtutem suæ lucis producit calorem in corporibus inferioribus, dicitur agere immediatione virtutis. Vterque autem modus solet concurrere in eodem agente, vt videmus in igne calefaciente lignum per proprium suppositum, atque etiam per propriam virtutem caloris, in causis autem vniuersalibus operantibus

rantibus in hæc inferiora diuidūtur semper, quia nunquam operantur nisi per virtutē propriam receptam in alio corpore intermedio, & ideò semper immediatione virtutis, & nunquam immediatione suppositi. Operari etiam immediatione virtutis duobus modis contingit, aut per virtutem propriam à se diffusam, vel apud se retentam. Primo modo operatur sol, vt vniuersaliter agentia corporea. Secundo modo Angelus, dum mouet corpora per virtutem suorum actuum, intellectus, & voluntatis intra ipsum manentiū, & cætera agentia spiritualia, quibus modus iste agendi communis est. Ex quo sequitur magna quædam differentia inter agentia spiritualia ex vna parte, & corporea ex altera, quod illa non possint agere immediatione virtutis, quin etiam agant immediatione suppositi, nam cum operentur per virtutem apud se retentā, & non effusam, repugnat sua virtute attingere effectum, quin eum attingant per proprium suppositum in quo permanēt, & hoc præsertim verum est in Deo, cui non solum propter communem rationem agentis spiritualis conuenit modus iste agendi, sed propter particularem valde notandum, nam cum virtus, per quā operatur Deus, increata sit, impossibile est, quod eam extra se effundat, & ideò duplici ratione repugnat Deo agere immediatione virtutis, & nō suppositi. Prima, quia intellectuale agens est. Secunda, quia primum, & increatum. Agentia verò corporea operari possunt immediatione virtutis, & non suppositi, quia cum per diffusam virtutem operentur, potest virtus eius attingere effectum, vbi non sit proprium suppositum, vt contingit in sole, operante per lucem à se effusam, & ideò vbi sol ipse non est per se præsens.

11 Secundò notandum est, diuina attributa sic esse distincta ratione nostra inter sese, & à diuino esse, vt vnum sit ratio alterius, & prius illo, nostro modo intelligendi, vt immutabilitas est ratio æternitatis, & prior illa, & ideò posterius demonstramus per prius, vt ex immutabilitate æternitatem. Et ita se habet attributum omnipotentiæ, & immensitatis, vt prior sit omnipotentia nostro modo intelligendi, & quasi fundamentum immēsitatis: sed dupliciter accipi possunt, in actu primo, & in actu secundo: in actu primo accipiuntur secundum se, quatenus omnipotentia est virtus diuina, per quam Deus potens est se communicare, aut diffundere: immensitas verò, per quam aptus est replere omnia, omnibusque intimè præsens esse. In actu secundo consideratur omnipotentia, quatenus iam in actu posita, vel quasi iam habens effectum actualis communicationis, & eodem modo immensitas, vt per illam iam Deus est intimè præsens omnibus præsentia actuali, & omnia replet, & omnia replet, & vbique est. Vtroque autem modo omnipotentia est prior, & quasi fundamentum vel ratio immensitatis nostro modo intelligendi: quod probatur, quia vtraque hæc causalis propositio vera est, quia Deus potens est se communicare omnibus, ac se per omnia diffundere: aptus est omnia replere, cunctisque intimè præsens esse: & rursus, quia Deus per suam omnipotentiam se communicat omnibus, & per omnia se diffundit, omnia replet, & vbique præsens est, nisi enim per omnipotentiam se communicet, & illis tribuat esse, non replebuntur diuino esse; ergo nec dicetur Deus ea replere: quare ex opposito neutra causalis vera esse potest, quia Deus aptus est replere omnia, & omnibus esse præsens per immensitatem potest se communicare creaturis, & eas replere. Nec etiā, quia Deus intimè præ-

 sens

sens est omnibus, & omnia replet per suam immensitatem, se communicat eis per suam omnipotentiam. Hunc ordinem posuit D.Thom. inter hæc diuina attributa, 1. parte quæstione 8. artic. 3.

12 Quibus præsuppositis, probatur iam nostra sententia de primo agente, quod non possit agere, neque ad agendum concurrere cum creaturis, nisi eis sit per se, hoc est per proprium suppositum præsens, & ita ex actione eius per se colligi præsentiam. Primò ex sacris litteris, in quibus videtur apertè significari, duobus præsertim locis, Psal. 138. *si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum ades, si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Quibus verbis pro necessaria ratione diuinæ præsentiæ affertur actio Dei fouens, conseruans, & dirigens creaturam; ergo impossibile reputatur, quod operetur, vbi præsens non est, & ex operatione eius euidenter colligitur præsentia. Et D.Paul. Actuum 17. *Quamuis non longè sit ab vno quoque nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus, &c.* Quibus verbis, Deum esse intimè in nobis ipsis præsentem probabit ex creatione, & conseruatione, per quam accepimus ab eo esse, & in eo conseruamur, & ex actuali concursu eius, per quem omnia opera vitę exercemus, quare non possunt verba eius integrum sensum habere secundum Modernorum expositionem de sola præsentia per cognitionem, aut notitiam actualem eius, nam licet de hac notitia ageret, vt Deum (quem ignotum ipsi vocabant) explicaret, & præsentem per notitiam actualem efficeret, nihilominus ex intima præsentia in ipsismet, tanquam in templis à se constitutis, in quibus habitat, potius quam ex habitatione in templis externis cognoscendum esse docet, & intimam præsentiam ex intima eius operatione, per quam ipsimet mouebantur, & viuebant, colligit, & ita colligũt Sancti Patres, Hilarius super Psalm. 24. & libro primo de Trinitate in principio. Augustinus primo libro confession. capit. 3. & 8. libr. super Genes. capit. 26. Ambros. 1. libro de Spiritu Sancto. Bernard. sermone 6. in dedicatione Ecclesiæ, Isidor. 1. libro de summo bono capite secundo, Damascen. primo libro fidei capit. 16. Anselm. in monolog. capit. secundo.

Sed probatur hac ratione satis efficaci. Deus concurrit ad omnes effectus in creaturis, & à creaturis productos; ergo aliquo modo eos attingit per se, vel per suam virtutem: nam si nullo ex his modis eos attingit, non erit vllo modo eorum causa: sed non potest eos attingere per suam virtutem, quin eos attingat per proprium suppositum, cum non operetur per virtutem à se diffusam, sed apud se retentam. Tunc vltra, non potest virtus diuina per se contingere effectũ physicè, & realiter, nisi per contactum physicum, & realem, & contactus physicus ac realis fit per coniunctionem physicam & realem eiusdem virtutis cum eodem effectu; ergo repugnat virtutem diuinam contingere reales effectus, nisi realiter sit eis coniuncta, & realiter præsens, repugnat verò diuinam virtutem esse eis realiter præsentem, nisi præsens sit realiter diuinum suppositum, quia non est virtus diffusa, sed intra suppositum agens retenta; ergo repugnat Deum attingere effectus creaturarum, vel in creaturis aliquo modo agere, nisi sit intimè præsens, & ex actione eius euidenter colligitur intima præsentia eius in omnibus. 13

14 Probatur secundò de agentibus creatis,

tis, tam vniuersalibus, quàm particularibus testimonio Aristotelis, non solum capite præsenti, sed etiam primo libro Metheor. in principio, vbi ait, necessarium esse, vt hæc inferiora recipiant influxum à superioribus causis, quod ei sint coniuncta, vel contigua, sentit ergo non posse illas in hæc inferiora corpora agere, si ab eis separentur, vel simul cum eis non sint. Quod constat magis necessarium esse in agentibus particularibus. Sed probatur ratione de vtrisque, quia euidens experientia ostendit, particularia agentia determinatam, ac limitatam habere sphæram suæ actiuitatis vltra quam nihil prorsus agere possunt, imò, & vniuersalia, quia, quò plus distant, eò remissius operantur, & imperfectiorem producunt effectum: si autem non esset præsentia, vel simultas agentis, & passi necessaria, sed in absentia agere possent, ad quamcunque possent distantiam agere, nec remissius agerent, quo plus distarent ab effectu, ergo experientia ipsa probat aliquam præsentiam agentis necessariò esse requisitam ad agendum. Secundò, si agens non sit per se præsens, nec per suam virtutem, vel licet per hanc sit præsens, nihil per eam agere possit, vt Scotus asserit, sequitur nullo modo contingere effectum, hoc est nec per se, nec per suam virtutem, quia contingere physicè, & realiter effectum repugnat, nisi per contactum realem, & physicum, quem constat non dari, nisi per realem, & physicam coniunctionem virtutis agentis cum eodem effectu, neque realem coniunctionem, nisi per realem præsentiam eiusdem virtutis: hæc igitur omnino necessaria est cuicunque agenti, & sine illa non potest agere naturaliter.

15 Ad testimonia Aristotelis respondeo; non negasse præsentiam primi agentis in omnibus rebus, & locis, nec locum determinatum ei tribuisse in conuexo cœli, quasi in cæteris non sit, sed quasi ibi præcipuè esse dicatur, quia ibi præcipuè ostenditur virtus eius, & à primo motu illius orbis dependent cæteri motus inferiores. Nec gubernationem mundi inferioris existimauit fieri sine actuali concursu, & præsentia eius, sed fieri per creaturas docuit tanquam per ministros, in quo assimilatur ei gubernatio regum per suos ministros: sed valde diuerso modo fit à Deo per creaturas, ita vt immediatè per se eas dirigat, & ad operationes earum immediatè, & per se concurrat, & simul dignitatem causandi, non solum instrumentalem, sed principalem eis conferat, qui modus gubernandi omnia longè perfectior est, & regiæ maiestati dignus, sed de hac re copiosius dicetur libro 8.

Ad primum argumentum Scoti concedendum est antecedens, quod virtus diuina non sit limitata ad agendum, nec ad modum agendi, atque etiam, quod liberè operetur: sed neganda consequentia, quod ideò possit pro libito agere, vbi præsens non sit, quia non posse agere, vbi præsens non est, non prouenit ex limitatione in modo agendi, sed potius ex infinitate eius, quod cum in omnibus, & cum omnibus operetur, repugnat eum operari per virtutem à se diffusam: quia modus iste operandi imperfectissimus est, & cum virtus eius sit increata repugnat eam à se diffundere, & ideò impossibile est effectum sua virtute contingere, quin eum contingat per proprium suppositum, & ideò repugnat eum agere, nisi vbi præsens sit per se, imò ex actione eius euidenter, & à priori colligitur intima eius præsentia in omnibus. Et licet simultas agentis, & passi solum sit conditio necessaria ad agendum, & non ratio 16

agendi, indispensabilis tamen, sicut existentia actualis solum est conditio, & repugnat aliquid agere, nisi sit actu existẽs.

17 Ad secundum negatur imprimis, quod corpora cœlestia nihil operentur per proprias virtutes tanquã per instrumenta, per eas enim concurrere, etiam ad effectus substantiales inferiores probauimus contra Scotum in 1. lib. Possemus etiam negare, quod agens naturale operetur circa extremum, nihil operando circa medium: cum de eisdem vniuersalibus agentibus notum sit, aliquid operari circa intermedia corpora, vt sol, licet non imprimat eis calorem, imprimit tamen lucem. sicque de cæteris secundum proportionem intelligi potest. Concedimus tamen posse operari circa extremum non operando circa medium, quando non est capax talis effectus, sed negamus ideò posse operari agens, vbi non est præsens per se, vel per suam virtutem, quia si neutro modo sit præsens, non est intelligibile, quod physicè, & realiter contingat effectum, vt probauimus: si autem sit præsens per suam virtutem, cum hæc debeat in alio corpore recipi, si diffusa sit, necesse erit corpus illud, in quo recipitur, & quod per eam operatur præsens esse, & simul cum passo, si verò non sit virtus diffusa, vt in agentibus spiritualibus, eo ipso, quod per propriam virtutem dicantur esse præsentia, dicentur etiam præsentia per proprium suppositum, vt probauimus.

18 Circa vltimum argumentum disputandum esse in particulari de modo operandi magnetis, & aliarum rerum, sed de his copiosè diximus in primis nostris Commentarijs, nunc verò satis sit dicere, illa omnia agentia per suã virtutem diffusam agere, satis quidem mirabilem, sed veram, vt experientia docuit & ideò præsentia esse per suam virtutem, quæ cum recipiatur in corpore aliquo contiguo eisdem corporibus, circa quæ operantur, tale corpus est immediatum agens per eam, & ideò semper est verum, quod agens & passum simul sint, nec potest aliter fieri secundum naturalem ordinem causatum. An verò per potentiam Dei absolutam possint agentia operari, vbi nullo modo præsentia sunt, quæstione sequenti dicetur.

QVAESTIO II.

An per potentiam Dei absolutam possit aliquid agere, vbi præsens non est, per se, nec per suam virtutem.

QVæstio hæc, non solùm de causis principalibus disputatur sicut præcedens, sed præcipuè de instrumentis, nec procedit naturaliter, aut secundum potentiam Dei ordinariam sicut præcedens, sed supernaturaliter, & secundum potentiam absolutam: & sensus eius est, an implicet contradictionem aliquam causam principalem, vel instrumentalem agere, vbi præsens non est per se, nec per suam virtutem. Et quantum ad causas principales pertinet, vidimus iam Scotum cum paucis afferentẽ quæstione præcedente naturaliter id fieri posse, qui facilius teneret fieri posse per potentiam Dei absolutam. Nihilominus eisdem rationibus, quibus impugnata est hæc sententia, probatumque contra illam, quod necessarium sit ad operandum agens esse simul cum passo, secundum ordinem naturalem causarum, per se quidem, vel per suam virtutem probatur, nullo modo fieri posse, vt aliquid operetur, vbi nullo ex his modis præsens est, ideò non oportet nouas rationes addere, nec aliquid aliud de principalibus causis dicere, præter ea, quæ in quæstione præcedenti dicta sunt, sed

sed ad aliam partem de instrumentis disputandum procedere.

19 Circa quam est prima opinio asserentium fieri posse per potentiam Dei absolutam, quod instrumentum operetur, vbi nullo modo est præsens, & ita posse Deum re aliqua Compluti existente, & permanente ad operandum Romæ vti tanquam instrumento. Ita Veg. lib. 7. in concil. Tride nt. cap. 14. dub. 1. Card. Bellarm. 2. lib. de Sacramentis in genere cap. 11. Conimbric. 7. lib. Physic. cap. 2. quæst. 2. Suarius 3. p. q. 13. disputat. 31. sect. 5. Præcipuum fundamentum huius sententiæ est, quod nihil aliud ex parte instrumēti postulet præter potentiam obedientialem, qua subduntur Deo omnes creaturæ, vt possit eis pro libito vti, ad quoscunq; effectus producendos, ex eo igitur solo, quod Deus velit vti aliqua creatura, vt secum concurrat ad aliquem effectum efficiendum, dicetur eam per talem actum voluntatis mouere, eleuare, & eam facere instrumentum proprium.

20 Quo supposito probatur primò, non esse necessarium, quod instrumentum sit præsens ad operandum, quia instrumentum non attingit effectum virtute propria, sed virtute agentis principalis, à quo eleuatur, nec indiget propria aliqua operatione, vt eleuetur, sed per solam potentiam obedientialem eleuari potest, & hac supposita, ex eo solo eleuatum censetur, quod Deus vult, vt secum concurrat ad talem effectum, sed potest Deus velle, vt secum concurrat ad producendum effectum vbi præsens non est, ad quod sufficit, vt Deus ipse, cuius virtute operatur, sit præsens; ergo negari non debet diuinæ omnipotentiæ, quod eo vti possit ad operandum ad quamcunque distantiam. Præsertim cum simultas agentis, & passi solum sit conditio extrinseca ad agendum requisita, quam facilè potest Deus supplere per præsentiam propriā. Secundò, quia valde probabile est, præsertim apud D. Th. humanitatem Christi esse instrumentum Dei ad miracula efficienda, non solùm morale, sed etiam per modum Physici, 3. p. quæst. 13. artic. 2. & quæst. 56. artic. 1. Quæ etiam certum est edidisse ad magnam distantiam, & vbi præsens non erat humanitas ipsa. De Sacramentis etiam tenet D. Tho. 3. p. quæst. 62. artic. 4. habere modum instrumentorum naturalium respectu gratiæ, quam producunt in anima, & tamen sæpe operantur, vbi præsentia non sunt, præser- 21 tim matrimonium inter absentes contractum; ergo sentit D. Thom. non requiri præsentiam instrumenti, quin possit per potentiam supernaturalē suppleri à Deo.

Secunda opinio negat id esse vllo modo possibile, quam defendit, D. noster Molin. 1. p. quæst. 8. artic. 1. disp. 2. & videtur mihi probabilior, & magis conformis doctrinæ D. Thom. Probo hoc secundum, quia vt lib. 2. vidimus, certum est apud D. Thom. nihil posse eleuari, vt si instrumentum, nisi aliquid proprium habeat, alioqui nihil efficiet, sed solum efficiet principale agens, sed repugnat, quod instrumentum possit concurrere per aliquid proprium, vbi non est præsens per se, nec per propriam virtutem, vt probauimus de causis principalibus; ergo repugnat instrumentum eleuari ad agendum, vbi non est præsens ex mente D. Thom.

Sed ratione probatur primò, quia actualis existentia instrumēti omninò necessaria est ad operandum, & ad operandum in tali tempore necessaria est existentia in tali tempore; ergo ad operandum in tali loco necessaria est existentia in eodem loco. Probatur consequentia, quia sicut ad operandum in tempore, in quo res non est, ita se habet ac si nunquam 22

 fuisset,

fuisset, nec futura esset, ita ad operandum in loco, vbi non est, ita se habet, ac si non sit in rerum natura, cum non minus sit impossibile attingere passum, vel effectum in loco, vbi non est, ac si nullibi esset, sed implicat contradictionem aliquid esse instrumentum sine actuali existentia; ergo etiam repugnabit sine actuali præsentia. Secundò, quia benè sequitur: instrumentum operatur; ergo ab eo procedit effectus, sed effectum procedere ab aliquo, tanquam ab efficiente est continuari cum virtute actiua eius continuatione physica, sicut continuatur actio, per quam operatur agens, & proce-
23 dit ab eo effectus, sed non potest continuari cum virtute actiua, vt communicata instrumento, si non sit præsens, quemadmodum nec radij solares continuari possunt cum virtute solis, si ab eis loco separetur; ergo repugnat instrumentum agere, vbi non est præsens. Probatur tandem, quia non potest aliquid operari tanquam instrumentum physicum, nisi passum, & effectum physicè, & realiter attingat, sed attingētia physica fit per contactum physicum; ergo necessarius est contactus physicus: & physicus contactus fit per physicam, & realem coniunctionem effectiuæ virtutis cum eodem passo, vel effectu, quæ impossibilis est, sine reali præsentia; ergo repugnat agere instrumentum, vbi non est præsens. Quod etiam repugnare intelligitur, quia vel virtus agentis principalis, vt communicata instrumento defertur ad locum, vbi est passum, vel remanet cum ipso instrumento. deferri non potest, nisi deferatur instrumentum, & si non defertur, non potest per eam coniungi cum eo instrumentum coniunctione physica,
24 & reali; ergo repugnat operari tanquam instrumentum physicum, vbi non est præsens.

Fundamentum autem alterius opinionis, quod per solam potentiam obedientialem eleuentur instrumenta, nec necesse sit proprium aliquid habere, vt eleuari possint, refutauimus in secundo libro. Nunc verò ad primum argumentum eius neganda est maior, quod sufficiat talis potentia obedientialis, sed aliquid ex parte instrumenti requiritur, vt dicatur effectiuè concurrere, alioqui, si nihil proprium habeat, dicetur quidem agens principale agere totum, quod agitur, instrumentum verò nihil; necesse est ergo, si passum, atque effectum attingere debet instrumentum, per aliquid proprium, eleuatum tamen à principali agente præsens esse passo cum eo. Ad secundum de Sacramentis respondeo iuxta sententiam D. Thom. humanitatem Christi, & Sacramenta esse instrumenta diuinitatis. Illam quidem coniunctum, hæc verò separata, sed dum præsentia sunt, per modum instrumentorum Physicorum operantur, absentia verò solum tanquam instrumenta moralia.

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Omne autem, quod alteratur à sensibilibus alterari, &c.

Breuis expositio Text.

VT probaret Aristoteles capite præcedenti, quod mouens, & motum debent esse simul, non solùm in motu locali, sed etiam in alteratione, præsupposuit ad probandum hoc secundum alterationem circa solas qualitates sensibiles versari, nec probauit, & ideò capite præsenti probare intendit, vt doctrina illa firma, atque stabilis maneat. Et cum qualitates sensibiles pertineant ad tertiā speciem 25

ciem qualitatis, quæ est passio, & passibilis qualitas, præter quam tres aliæ restant, necesse est de illis probare, quod non possint per se terminare alterationem. Et de secunda specie, quæ est naturalis potentia per se notum est, quia potentiæ naturales consequuntur naturaliter generationem rei, vt grauitas, & leuitas, vel alterationem factam circa primas qualitates, ex quarum mixtione fiunt, & propterea non terminant per se alterationem, ideò solum erat probandum de prima specie, quæ est habitus, & dispositio, & de quarta, quæ est forma, & figura, & hac de causa in duas partes diuiditur cap. In prima probat, quod forma, & figura non terminent per se alterationem. In secunda, quod nec eam per se terminent habitus, & dispositiones.

Probat igitur de forma, & figura. Primò, quia subiectum, cui imprimitur forma per alterationem prædicatur in recto de qualitate ipsa: dicimus enim, lignum est calidum, sed in artificiatis, in quibus propriè reperitur figura impressa per artem materiæ naturali, vt ligno, non prædicatur materia ipsa de forma impressa in recto, non enim dicimus statua est lignum, sed denominatiuè tantum, statua est lignea; ergo non fit per se per alterationem. Secundò, ea, quæ suscipiunt formam, vel figuram, fieri dicuntur non alterari: non enim dicimus alterari lignum dum ei imprimitur forma statuæ, sed idē lignum fieri statuam; ergo non terminant per se alterationem.

In secunda parte capitis probat de habitibus, qui constituunt primam speciem, duplici alio argumento, sed distinguit primò eos, qui ad corpus pertinent, quales sunt pulchritudo & sanitas ab his, qui pertinent ad animam, vt sunt virtutes, & scientiæ. Deinde probat intentum de vtrisque duplici alio argumento. Primò, quia alteratio propriè sumpta disponit subiectum circa quod fit ad corruptionem, vt calefactio aquam, sed tam habitus corporis, quam animæ perficiunt potius corpus, & animam, quam ad corruptionem disponant, nam per pulchritudinem, & sanitatem maximè perficitur corpus, & per virtutes, & scientias anima; ergo non terminant alterationem per se. Secundò, quia ad relationem non terminatur motus per se; ergo nec terminabitur per se alteratio, à superiori ad inferius negatiuè, sed habitus omnes in sua essentia includunt respectus quosdā, quia sanitas & pulchritudo consistunt in commensuratione humorum, & proportione partium, & virtutes, ac scientiæ dicunt respectum ad actum, & obiectum; ergo neutri habitus terminant per se alterationem, sed de habitibus animæ, siue in appetitu sensitiuo sint, siue in intellectu, & voluntate, asserit, quod licet non fiant per se per alterationem, sed fiunt præcedente alteratione circa corpus, vel circa sensus, vt suis locis explicatur, & probatur.

QVAESTIO VNICA.

An alteratio terminetur per se ad omnes & solas qualitates tertiæ speciei.

Alteratio duobus modis accipitur, primò vniuersali quadam, atq; impropria ratione, pro quacunque impressione cuiuslibet formæ accidentalis, quia per illam quadam etiam ratione vniuersali, & impropria dicitur subiectum fieri alterum, & alteratio sic accepta per se terminabitur ad quamcunque qualitatē, immò ad quamcunque formam accidentalem, sed non sic sumitur ab Aristotele capite præsenti, nec à nobis in quæstione hac, sed secundo modo, ac proprio pro ea tantum, quæ motus propriè, & strictè 27

 acce-

acceptus est. Motus autem, vt in 5. lib. explicatum est solum accipitur propriè pro mutatione per se successiua, quæ versatur inter terminos positiuè oppositos, & latitudinem habentes, non simul, sed successiuè percurrendam ex propria natura. De alteratione ergo sic accepta quærimus, an terminetur ad omnes, & solas qualitates tertiæ speciei, & per se quidem, nam duobus modis contingit motum terminari ad rem aliquam, primò quidem, & per se, vel secundario, & per accidens, vt videamus in dealbatione per quã per se albescit corpus & ex consequẽti & quasi per accidens fit simile alteri albo & quæst. procedit de terminatione per se, nã de alia certũ est posse ad omnes ferè qualitates terminari imò ad relationẽ.

28 Circa quæstionem igitur sic explicatam, non inuenio aliquam diuersitatem opinandi, sed ab omnibus interpretibus recipitur sententia Aristotelis, quod ad solas qualitates tertiæ speciei terminetur per se alteratio, sed propterea proponitur, quia Aristoteles facilioribus solum coniecturis, quasi à signo desumptis eam probauit, quare necesse est fundamentali aliqua ratione veritatem eius ostendere. Vt autem commodius id fieri possit, notandum est inde prouenire, quod qualitas terminet per se alterationem: vnde prouenit, quod res aliqua per se possit terminare motum; ideò ex principijs vniuersalibus in 5. li. præsuppositis, & explicatis ostensum est, quænam qualitas possit per se terminare alterationem, & quæ non. Ad vnicam autem conditionem reduximus ibidem omnes requisitas ad terminandum motum per se, nempe ad contrarietatem positiuam cum latitudine successiuè percurrenda ex propria natura, contrarietatem non pro stricta accipientes, sed pro oppositione, aut incompossibilitate, quæ cum prædicta latitudine sufficiet ad terminandum motum per se. Ex quo intelligitur contrarietatem hanc non esse accipiendam inter extrema nudè considerata, sed comparata ad subiectum; à quo mutuo se expellere debent, vel mutuam habere incompossibilitatem in eo existendi.

29 Vt autem hanc doctrinam generalem ad qualitates terminantes alterationem applicemus, notandum est, duobus modis reperiri in eis hanc contrarietatem latitudinis, per se primò, aut per se secundò. Per se primò conuenit illis solis qualitatibus, quæ se expellunt effectiuè ab eodem subiecto, nam formalis expulsio, formis etiam substantialibus conuenit, & tales sunt primæ qualitates, nempe calor, frigiditas, humiditas & siccitas, quare his solis conuenit per se primò terminare alterationem. Secundis verò qualitatibus, quæ ex mixtione primarum resultant in subiecto, vt sunt colores, sapores, & odores cum cæteris, solum conuenit contrarietas cum effectiua expulsione per se secundò, hoc est, per quandam participationem virtualem primarum, ex quarũ commixtione generantur, hoc tamen sufficit, vt dicantur per se terminare alterationem.

30 Ex principijs ergo vniuersalibus ad qualitates, & alterationem applicatis colligitur hoc argument. efficaciter probans, ad solas qualitates tertiæ speciei terminari per se alterationem. Illæ qualitates solum terminant per se alterationem, quæ in se, & per se habent contrarietatem positiuam cum latitudine successiuè percurrenda ex propria natura, sed qualitates omnes aliarum specierum præter tertiam, carent tali contrarietate; ergo non possunt per se terminare alterationem. Probatur minor, quia naturales potentię natę sunt simul fieri in subiecto, consequentes per se generationem substantiæ,

ſtantiæ, ergo carent tali latitudine contrarietatis ſucceſsiuè percurrenda. Habitus etiam corporei, vt ſanitas, & pulchritudo naturaliter conſequuntur commenſurationem humorum, & proportionem partium: vnde in momento, in quo ad commenſurationem perueniunt qualitates, naturaliter ſequitur ſanitas, & ſi non ſtatim perfectè ſequatur, ſed perficiatur poſtea, non ratione ſui contingit, ſed quia non ſtatim ad perfectam commenſurationem reducuntur qualitates primę vnde ex propria natura tali latitudine caret. Habitus autem animæ, vt virtutes, & ſcientiæ contrarietatem habent, ſed ſecundum eam non ita reſpiciunt ſubiectum, vt neceſſariò ſe præſupponant in eo, quia ſcientia ſine errore præſuppoſito in intellectu acquiri poteſt, & virtus in voluntate, non præſuppoſito vitio in ea, quare ad effectus acquiſitionis, vel deſitionis, ita ſe habet contrarietas, ac ſi non eſſet, & ideò non ſufficit ad terminandam per ſe alterationem. Forma autem, & figura nullam prorſus contrarietatem habent, defectu cuius conſtat non poſſe terminare alterationem per ſe. Conſtat igitur ſolas qualitates tertiæ ſpeciei terminare per ſe alterationem, an verò omnes eam per ſe terminent, ex eadem conditione requiſita diſcernendum eſt, ſi enim omnes habuerint contrarietatem explicatam terminabunt omnes, ſin minus illæ tantum, in quibus reperietur. Non eſt autem neceſſarium omnes percurrere, nec de ſingulis examinare, an eam habeant, ſed facilè erit cuique id diſcernere ex principijs traditis. Capite præſenti poſſemus diſputare, an in corpore dentur proprij habitus, vel in ſola anima. Deinde, an ſanitas ſit qualitas diſtincta à primis, & alias quæſtiones ſimiles, quas in proprias ſedes referendas cenſemus.

CAPVT IV.

TEXTVS ARIST.

Dubitabit autem aliquis, nunquid erit omnis motus omni comparabilis an non, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum huius capitis eſt docere, quonam modo comparabiles ſint motus ſecundum velocitatem, aut tarditatem. 31
Diuiditur in tres partes. In prima proponit Ariſtoteles quæſtionem, an omnes motus ſint comparabiles inter ſeſe, eamque dubiam reddit arguens in fauorem vtriſque partis. In ſecunda tradit leges in comparatione ſeruandas, & in tertia eas applicat ad comparationem motuum. Quæſtio igitur eſt, an omnis motus ſit comparabilis cum alio quocunq;, vel determinatus cum determinato tantum, & non cum cæteris comparari poſsit. Et pro negatiua parte arguit primò probans non quemlibet motum poſſe comparari cuilibet alteri, nam ſi omnes poſſent inter ſe comparari, motus localis rectus comparabitur circulari, eique æqualis, vel inæqualis vocabitur, & ex conſequenti linea recta ſupra quam ille fit, comparabitur circulari, eique æqualis, vel inæqualis dicetur, quod patet eſſe falſum. Et quod magis falſum eſt, alteratio comparabitur motui locali, & ex conſequenti cōparabuntur termini, nempe, vbi, & qualitas, & dicentur æquales, vel inæquales, quod patet eſſe abſurdum; ergo falſum eſt, quod omnes motus ſint inter ſe comparabiles. Pro negatiua etiam parte, quod comparari poſsint omnes, ſic arguit. Si aliqui non poſſent comparari, maximè motus circularis, & rectus, ſed iſti poſſunt; ergo omnes. Probatur

batur minor, quia non minus sunt differentiæ motus localis, circularis, & rectus quam sursum, & deorsum, sed isti sunt comparabiles, ita vt si inæquali tempore fiant, dicantur æquales secundum velocitatem, aut tarditatem, & si in tempore inæquali, dicentur inæquales; ergo etiam motus rectus, & circularis comparari poterunt, & si in eodem tempore fiant, dicentur æquales secundum velocitatem, vel tarditatem.

In secunda parte tradit leges in comparatione quarumcunque rerum seruandas, quarum prima est. Quod ea quę comparantur, non sint æquiuoca, & ratio est manifesta, quia cum in solo nomine conueniant, & non in re aliqua, vel conceptu, nihil est in quo posit fieri, comparatio eorum, in re, vel conceptu communi necessariò facienda. Secunda regula est, quod non solum conueniant in vna natura, vel forma, sed quod natura illa, vel forma recipiatur in diuersis subiectis, nō secundum diuersam rationem, sed secundum eandem, & ideò idem sit susceptiuū eius in vtroque. Gratia exempli, equus, & canis cōparari possunt in albedine, quia licet diuersa sit natura vtriusque, idem tamen est susceptiuum albedinis in vtroque, nempè superficies eadem, in qua immediatè suscipitur albedo, aqua verò, & vox non possunt comparari in magnitudine, quia diuersum est susceptiuum magnitudinis in vtraque, nam in aqua est eius substantia, & in voce sonus.

32

Tertia regula est, quod ea quæ propriè comparari possunt, conueniant in eadem specie atoma, vt in albedine, vel nigredine, aut alia simili ratione, & ideò dicimus propriè niuem esse magis albam, quā parietem.

In tertia parte capitis applicat has tres regulas traditas ad comparationem motuum secundum velocitatem, aut tarditatem, & asserit motus, qui sunt diuersi generis, vt alteratio, & motus localis comparari non posse, quia non propriè loquemur, si dicamus, aquam velocius calefieri, quam hominem moueri de vno loco in alterum. Sed nec possunt comparari motus eiusdem generis, si sint diuersæ speciei, vt motus circularis no dicitur propriè velocior recto, imò nec recti comparabiles sunt, nisi sint eiusdem speciei, & similiter alterationes tantum eiusdem speciei, vt vna dealbatio cum altera, aut vna cum altera calefactione.

QVAESTIO VNICA.

An in sola specie atoma posit fieri comparatio.

PRIMA opinio est Vallesij Cōtrouersia. 43. ad Tyrones, asserentis in comparationibus, non esse attendendam vnitatem specificam, vel genericam extremorum secūdum rationes materiales eorum, sed solum secundum rationem formalem, vel naturam, aut formam, in qua comparantur. Rationes autem materiales vocat omnes alias præter illam. Gratia exempli, vt aliqua comparentur in albedine, non est considerandum, an in alijs rationibus substantialibus diuersæ sint speciei, vel generis, sed tantum, an vtrūque efficiatur albedine, nam si ita se habeant, comparari poterunt, etiam si in alijs rationibus sint diuersissima: hanc autem rationem, vel formam eiusdem speciei atomæ esse debere ait, vt propria fiat comparatio. Et applicando hāc regulam ad motus asserit, eos esse comparabiles in velocitate, & tarditate, in quibus velocitas, aut tarditas sint eiusdem speciei atomæ, licet motus ipsi distinguantur specie, si verò celeritates sint diuersæ speci-

33

speciei comparari propriè non poterunt. Ex quibus infert primò, motus diuersi generis comparari non posse, quia velocitates etiam sunt diuersæ speciei, vt lationes cum alterationibus. Secundò infert, omnes motus eiusdem generis esse comparabiles, etiamsi sint diuersæ speciei, vt omnes alterationes inter sese, & omnes etiam motus recti quantumlibet
34 diuersi, etiam naturales cum violentis, vt motus sursum aeris, & motus deorsum terræ, motus deorsum terræ, & motus sursum lapidis. De motu autem recto, & circulari ait duobus modis considerari posse. Primò, vt motus locales sunt, & ita comparari possunt, quia velocitas illis conueniens sub hac ratione communi eiusdem rationis est, sed in quantum rectus, & circularis diuersam rationem velocitatis habent, quasi specie distinctam, & ideò non sunt propriè comparabiles. Conuenit itaque hæc sententia cum Aristotele in legibus seruandis in comparatione, quia non admittit propriam comparationem in æquiuocis, neque omnino in his, quæ non sunt eiusdem speciei atomæ secundum formam, vel naturam, in qua comparantur, & solum videtur differre ab eo in applicandis eisdem legibus ad motum; nam Aristoteles asserit motus non posse propriè comparari, nisi sint eiusdem speciei, Vallesius verò comparari posse affirmat. Aristoteles non admittit comparationem motus recti cum circulari in velocitate, Vallesius comparari posse
35 asserit sub ratione communi motus, quamuis non sub ratione speciali circularis, & recti. Et rationem vtriusque reddit, quia omnes motus eiusdem generis habent velocitatem eiusdem speciei atomæ, & cum comparatio fiat in ea, propria erit. Motus etiam rectus, & circularis sub communi ratione motus habent velocitatem eiusdem rationis, sed vt rectus, & circularis sunt, diuersam, ideò illo modo sunt comparabiles, hoc modo comparari non possunt. Asserit verò Aristotelem sic esse intelligendum, dum ait motus specie diuersos non posse comparari, si specie differant in velocitate, in qua comparantur, non secundum rationem specificam motus, in qua licet diuersi sint, comparabiles erunt, si habuerint velocitatem eiusdem atomæ speciei.

Pro solutione huius quæstionis notãdum est, quod licet diuersi diuersos modos comparationum afferant, duo tantum distingui debent, vnus, qui fit in eadem specie atoma, & iste est proprius, alter, qui fit in alijs rationibus vniuersalioribus, vt in ratione analoga, vel generica, nam de æquiuocis manifestum est non posse comparari, quia nihil commune habent præter nomen. Comparatio verò in ratione analoga, vel generica propterea non est propria, quia, vt bene annotauit D. Thom. in Commentarijs huius capitis, nec analogum, neque genus dicit vnam naturam realem, in qua possit fieri comparatio, & de analogo euidens est, quia solum dicit quandam rationem proportionalem inter naturas simpliciter diuersas, vel certè plures naturas habentes attributionem ad vnam: vt ens respectu substantiæ, & accidentis. De genere verò ait D. Th. quod licet abstrahatur per intellectum à speciebus, & ideò quãdam vnitatẽ rationis habeat sufficientem, vt sit vniuersale, & prędicabile, dicit tamen naturam diuisibilẽ, imò actu diuisam per differentias essentiales, ideò continet sub se naturas diuersas species quare non dicit vnam naturam realem, & indiuisibilem, vel indiuisam, sicut species atoma, quæ vnã naturam indiuisam,

 imò,

imò, & indiuisibilem per differentias essentiales importat, & hac de causâ vocatur atoma, hoc est, indiuisibilis, quia differentiæ indiuiduales non sunt essentiales, sed extra essentiam; & hoc est, speciem atomam importare vnam naturam, ratione cuius potest esse fundamentum propriæ comparationis, analogum verò, aut genus, non vnam, sed plures, ideò solum comparationes factæ in specie atoma propriæ sunt, quæ verò in Analogo, vel genere fiunt impropriæ, & quia vel non in vno, vel non in omnimoda vnitate essentiali fiunt.

21 Et ex his intelligitur primò, veras esse tres illas leges ab Aristotele traditas pro comparationibus faciendis, nempe, quod non fiat in æquiuoco, sed in ratione aliqua, vel forma reali, recepta quidem in diuersis, sed secundum potentiam receptiuam eiusdem rationis; & tandem, quod ratio illa, in qua comparatio fit, eiusdem sit speciei atomæ: in hac enim tertia regula comprehenduntur duæ aliæ, & ideò concurrente hac, propriè fit semper comparatio, & si hæc non concurrat, vel non potest fieri, vel semper fit impropriè.

Secundò intelligitur veram esse sententiam Vallesij in eo, quod has leges admittit, & in hoc ab Aristotele non recedit, sed solum recedere potest in modo applicandi eas ad motus comparandos. In quo adhuc verum est, quod asserit, in eorum comparatione, non tam esse considerandam differentiam eorum specificam, vel genericam, quam modum velocitatis aut tarditatis, qui si eiusdem rationis fuerit, comparari poterunt, si verò diuersæ rationis, non propriè compara-

22 buntur, nam cum in velocitate fiat comparatio, & non in natura motuum, iuxta tertiam regulam Aristotelis requiritur, vt hæc sit eiusdem speciei atomæ, & in motibus quidem diuersi generis, nempe in locali, & alteratione fatetur specie diuersam esse, & ideò non esse comparabiles, & etiam in motu circulari, & recto, vt talibus consideratis, quamuis sub ratione communi motus localis habeant velocitatem eiusdem rationis, & ideò ita considerati comparari possint, sed in omnibus motibus rectis, & in alterationibus quibuscunque eiusdem rationis esse velocitatem, & propterea comparari posse. Et in his duobus vltimis differre videtur ab Aristotele, qui circularem, & rectum simpliciter negat compari posse, & vniuersaliter omnes motus specie diuersos sub quolibet genere, quod absque dubio asserit, quia putat velocitates eorum esse diuersæ rationis, nam si eiusdem rationis sint, comparari poterunt, vt Vallesius contendit, hoc igitur restat determinandum.

Sed difficilè satis est hanc differentiam velocitatis cognoscere, quia motus 23
isti valdè similes sunt, vt autem quantum fieri potest cognoscatur, valde notandum est, à quonam desumenda sit ratio velocitatis & tarditatis, vt ex hoc possimus cognoscere, in quibus sit eadem, & in quibus diuersa. Accipitur autem ex virtute motiua, hoc est, ex modo se habendi virtutis motiuæ ad motum à qua, cum motus ipse procedat effectiuè, necesse est velocitatem quoque procedere, ex virtute enim motiua fortiori videmus velociorem motum procedere, sed ad velocitatem etiam concurrit diuersa qualitas spatij in locali, & diuersus modus resistentiæ ex parte medij, & in alterationibus diuersæ dispositiones subiecti. Ex quibus sequitur valde probabile esse, quod diuersa sit ratio velocitatis in alterationibus, & lationibus, quia virtus motiua nempe potentia loco motiua, & virtus alteratiua diuersæ conditionis sunt, & di-

& diuerso modo se habent ad motum. Ex parte adhuc spatij ratio etiam diuersa est, nam velocitas motus localis ab eo dependet, alteratio verò non dependet à spatio. Ex parte etiam subiecti diuersa est dispositio, nam receptio qualitatis in subiecto impedimentum contrarij ha-
14 bet, receptio verò, vbi, nullum, & ex hoc fit hos motus non esse comparabiles. Et etiam in motu recto, & circulari diuersa omninò est virtus motiua, diuerso modo se habens ad motum, diuersa inclinatio corporis, diuersum spatium, & diuersus modus illud transeundi. Ex quo etiam fit motum rectum, & circularem non esse comparabiles vllo modo. Quod concedit Vallesius, si sumantur secundum proprias rationes circularis, & recti: sed addit posse comparari, sub ratione communi motus localis. Hoc verò non solùm est contra Aristotelem, sed etiam contra rationem, quia ratio communis generica est; ergo ex ea non nisi ratio generica velocitatis prouenire potest: sed in ratione generica non potest fieri comparatio, vt Vallesius ipse concedit; ergo nec motus isti sub ratione generica comparabiles sunt. Probatur secundò, quia genus non habet ex se maiorem, vel minorem perfectionem in speciebus, sed solum ratione differentiarum; ergo species non possunt ratione illius maiorem, vel minorem perfectionem habere, nec omninò comparari. Et tertiò, quia ea, quæ comparantur distincta esse debent sub aliqua ratione communi, sed motus rectus, & circularis ex sola ratione generica motus nullo modo
15 distinguuntur, nisi considerentur rationes particulares, sicut nec distinguuntur species ex sola ratione generica considerata; ergo falsum est, quod sub hac ratione communi, non consideratis particularibus comparari possint. In motibus autem rectis, & in quibuscunque alterationibus eadem videtur esse ratio velocitatis, & ideò secundum velocitatem considerari videntur esse eiusdem speciei atomæ, & comparari posse, quamuis ex differentijs essentialibus specie diuersi sint, hæc enim differentia materialis reputanda est, sicut differentia specifica materialis censetur respectu conuenientiæ accidentalis in albedine & ideò comparari in hac possunt species. Probatur hoc, quia differentia specifica motuum prouenit ex solo termino ad quem, vt superius probauimus, velocitas verò ab alijs longè diuersis sumitur, vt vidimus, nempe à virtute motiua, à conditionibus spatij, & subiecti; ergo licet motus sint 16
specie diuersi propter diuersos terminos, possunt habere velocitatem eiusdem rationis, quia causæ eius eodem modo se habent ad motum, licet etiam diuersæ speciei sint, quantum ad proprias entitates, & ideò comparari poterunt motus diuersarum specierum, si eiusdem conditionis sint quantum ad velocitatem. Probatur etiam multis experientijs, quia absurdum videtur negare quod motus sursum, & deorsum lapidis non sint comparabiles in velocitate, motus etiam ignis, & terræ ad sua loca naturalia, atque etiam infrigidationem cum calefactione; cum tamen specie diuersi sint, sed velocitates eiusdem conditionis, quia eodem modo se habent ad motum. Et quantum ad hanc partem vera est sententia Vallesij, sed non contraria doctrinæ Aristotelis, quando asserit motus diuersæ speciei non esse comparabiles, non intelligit secundum rationem materialem, sed secundum rationem velocitatis diuersos esse debere, vt non comparentur, quod verissimum est, & consentaneum regulis à se traditis, & explicationi earum à se etiam additæ.

CAPVT V.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem id,quod mouet,mouet semper, &c.

Breuis expositio Text.

EXplicato iam modo communi, quo comparabiles sunt motus iuxta vni-
27 uersales regulas in comparatione seruandas, intendit Aristoteles capite præsenti explicare modos particulares, quibus comparari debent. Diuiditur autem caput in duas partes, in prima explicat quatuor modos, quib. verè possunt comparari motus locales, & excludit duos alios falsos. In secunda explicat vnicum modum verum comparandi alterationes & augmentationes, & excludit alium falsum.

Vt omnes explicet præsupponit, quatuor concurrere ad quemlibet motum, nempe,quod mouet,quod mouetur,tempus, & spatium, seu latitudinem formæ acquirendæ,quæ in alterationibus,& augmentationibus similitudinem spatij habet. Hoc supposito prima comparatio motus localis est.Si aliquod mouens moueat certum pondus per tantum spatium, & in tanto tempore, idem mouens, aut aliud eiusdem virtutis poterit mouere pondus dimidium in eodem tempore, per duplo maius spatium, & motu duplo velociori, & ex consequenti per idemmet spatium, & motu æquè velociori. Secunda comparatio.Si aliqua virtus motiua mouet tantum pondus, per tantum spatium, & in tanto tempore, poterit etiam illud idem pondus mouere in dimidio tempore, per dimidium spatium, & motu æqualis velocitatis cum primo. Tertia comparatio, si aliqua virtus moueat tantum pondus, per tantum spatium in tanto tempore, dimidium eiusdem virtutis poterit mouere dimidium eiusdem ponderis per idem spatium eodem, vel æquali tempore, & motu dimidiatæ velocitatis. Quod probat, quia eadem est proportio dimidiæ virtutis ad dimidium pondus, ac totius virtutis ad totum ; ergo cæteris paribus ex parte 28
aliorum ad motum concurrentium poterit etiam dimidiatum producere effectum. Quarta comparatio. Si duæ virtutes sic se habeant, vt quælibet per se posit portare tantum pondus in tanto tempore, & per tantum spatium : ambæ virtutes simul coniunctæ poterunt mouere vtrumque pondus eodem tempore, per idem spatium, & motu æquè veloci. Probatur ex principio illo vulgari. *Eadem proportio, quæ est unius ad vnum, est duorum ad duo.* Excludit deinde duas comparationes falsas circa eosdem motus locales. Primam, qua quis ita compararet motus locales,vt si virtus aliqua tanto tempore moueat pondus vt duo, poterit mouere pondus, vt quatuor eodem, vel æquali tempore per dimidium spatij. Falsum namque, hoc est, quia fieri potest, vt duplicatum pondus omninò excedat virtutem motiuam, & ideò nullo modo posit illud mouere. Secunda comparatio falsa esset, si aliquis ita eam faceret,si dimidium alicuius virtutis certo tempore moueat dimidium alicuius ponderis toti eidem virtuti adæquati, poterit quoque eadem dimidiata virtus mouere idemmet pondus totale, & adæquatum integræ virtutis, per dimidium tempus, vel saltem per aliquod. Hoc enim falsum est, quia fieri potest, vt totum pondus non habeat proportionem cum dimidiata virtute, sed solum cum totali, & ideò non posit vllo modo à dimidiata moueri.

In se-

In secunda parte capitis tradit vnicam comparationem pro alterationibus, & augmentationibus, quæ talis est. Si virtus aliqua tempore aliquo determinato tantum alteret, vel augeat, alterare vel augeri poterit duplo maius in duplo maiori tempore, atq; etiam in dimidio temporis poterit alterare, vel augere dimidium. Deinde tradit aliam comparationem falsam, qua quis vti posset hoc modo. Si virtus aliqua spatio vnius horæ tantum alteret, vel augeat, dimidium eiusdem virtutis poterit eodem tempore alterare, vel augere dimidium eius, quod à tota virtute alterabatur, vel augebatur. Falsam verò esse asserit, quia fieri potest, vt resistentia totius passi, & singularum partium eius adæquata sit toti virtuti agentis, ita vt à minori non possit vllo modo superari, & tunc dimidiata virtus nihil poterit, circa dimidiatum passum operari. Et hæc de toto lib. septimo.

IN OCTAVVM LIBRVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

Si dignitas rerum, de quibus in hoc vltimo libr. agit Aristoteles consideretur, in primo loco fuisset collocādus: sunt enim primus motor, primum mobile, & primus motus: sed Aristot. ordinem, quem natura seruat in suis operationib. imitatus ab imperfectiorib. procedit in toto hoc opere, principia motus, causas eius particulares, definitionem, tempus & locum in quib. fieri debet initium, & finem, motus atq; diuisibilitatem eiusdem motus & mobilis prius tradens, vt his cognitis facilius posfit intellectus perfectiora ad eundem motum spectantia intelligere, nempe motorem primum mobile, & motum primum: hæc enim explicare primum fuit in intentione Aristo. & ideò oportuit esse in executione postremum. Diuiditur ergo lib. iste 8. in tres partes. In prima ostenso prius vniuersali illo principio, *quidquid mouetur, ab alio mouetur*, ex eo deducit totam seriem mouentium, mobilium ac motuum, in vnum primum mouens, in vnum primum motum, atq; in vnum primum mobile (quæ principio durationis careant) reduci. In secunda hunc motum primum, atq; perpetuum non posse esse rectum, sed circularem docet & probat. Et in tertia, primum mouens vnum esse, immobile, impartibile, magnitudine, & materia carens ostendit.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Vtrum autem factus est aliquando motus cum non esset prius, &c.

Breuis expositio Text.

2 INtentum Aristo. in hoc primo cap. est hanc quæstionem disputare de motu, an principio, & fine careat, ita vt nec inceperit, nec finem sit habiturus. Diuiditur autem in duas partes. In prima proposita quæstione, adducit diuersas opiniones Philosophorum. In secũda præsuppositis duobus fundamentis, respondet quæstioni propositæ ex propria sententia, eamque duobus, vel tribus argumentis probat.

Quæstio disputanda est, an motus habuerit principium, & habiturus sit finem vel non, quæ intelligitur non de aliquo motu particulari, sed de motu in communi, vt omnes ferè expositores docent, ita vt sensus sit, an motus inceperit, ita vt ab æterno nullus motus fuerit, sed in tempore habuerit initium, & etiam aliquando nullus motus futurus sit. Circa quam quæsti. ait primam opinionem fuisse Democriti, & sectatorum eius asserentium in Chao, quodam infinito præcessisse ab æterno, infinita quædam corpora indiuisibilia, quæ atomos vocabant, & ex eorũ congregatione infinitos mundos ab æterno esse factos, totidemque corruptos per separationem eorum, & cũ congregatio, & separatio fiant per motum eorundem atomorum, ab æterno fuisse motum, & sine principio, neque vnquam habiturum finem. Secunda opinio aliorum fuit, qui per infinitum tempus res omnes quieuisse dixerunt, quasi in vnum congregatas; in tempore verò excitatas, aut separatas fuisse à mente quadam, & per hanc separationem genitum fuisse mundum, & ita mundum cum motu in tempore cœpisse, ita vt prius non fuerit, ita Anaxagoras, & Empedocles.

3 In secunda parte capit. soluit quæstionem, sed pro solutione eius præsupponit quod motus sit, *actus mobilis prout mobile est*, vt dictum est in 3. lib. ex quo colligit, prius saltem natura fuisse motiuum, & mobile, quam motum: cum motus ab illo procedat tanquam à principio, & in hoc recipiatur tanquam in subiecto: quo præsupposito propriam sententiam explicat hac conclusione. Nõ datur aliquis motus, quem alius non præcesserit, sed semper fuit aliquis motus, & aliquis etiam futurus motus, semper erit. Probat primum hoc argum. Si detur aliquis motus primus, ante quem non fuerit alter, vel motiuum à quo procedit, & mobile, in quo recipitur, aliquando inceperunt, vel fuerunt ab æterno, si incœpisse dixeris; ergo per aliquem motum facti sunt, quare iam non fuit primus ille, qui ab eis processit, vt supponebatur, sed ante illum præcessit alter, & sic in infinitum. Si verò motiuum, & mobile fuerunt ab æterno, sequitur per infinitum tempus quieuisse: & cum moueri apta fuerint, non poterũt quiescere, nisi propter aliquod impedimentum, quod necessariò fuit auferendum, vt primò mouerentur, sed non potuit auferri, nisi per motum; ergo motus, per quem ablatum est, præcessit illum, qui ab eis processit, & dicebatur esse primus, & ex consequenti non fuit primus, nec dari potest aliquis primus, quem non præcesserit alter, quod est motum nõ habere principium. Sed quod nec finem habeat, quod est secunda pars conclusionis, sic probat. Si detur vltimus motus, post quem non sit alius, eo desinente non est necessarium desinere motiuum, & mobile; ergo permanere possunt, sed habent naturalem inclinationem ad motum; ergo alium motum efficient posteriorem eo, qui vocabatur vltimus, quare iam non dabitur vltimus. Si verò dicas cessante vltimo motu corrumpi motiuum, & mobile, à

le, à quibus processit, sequitur per motum fuisse corrupta, posteriorem quidem eo, qui vltimus vocabatur, & ideò iam non fuit vltimus, nec dabitur vltimus, nec finem habebit motus.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Si igitur hæc impossibilia sunt manifestum est, quod est perpetuus motus, &c.

Breuis expositio Textus.

4 INtentum huius cap. est magis confirmare sententiam propositam, & probatam capite præcedenti, de æternitate motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima docet vanam esse opinionem Anaxagoræ atque Empedoclis ponentium res omnes per infinitum tempus quieuisse; in tempore verò moueri cœpisse, & per aliud finitum tempus à motu nõ quieuisse. In secunda tria argumenta proponit in fauorem eorum contra propriam sententiam, & ea soluit.

Asserit igitur vanas esse, & figmento similes opiniones Anaxagoræ, & Empedoclis, quia nullo fundamento rationis nitebantur, sed ita dicebant factum esse, quia natura rerum ita fieri postulabat, cuius tamen aliqua fuit reddenda ratio, quia Philosophus nihil præter principia constituere debet, cuius aliquam rationẽ non reddat, alioqui vana, & quasi à se ficta asserere probabitur. In ipsis enim reb. naturalibus dicimus viuentia, tempore aliquo augeri, & tempore alio non moueri motu augmenti: cuius rationem reddimus, quia potentia vitalis determinata est, ita vt tantum augere possit, & non plus, sed nulla est ratio ob quam res per infinitum tempus, quieuerint, & in tempore cœperint moueri, quia infiniti temporis in quiete consumpti ad finitũ tempus, in quo mouentur nulla est proportio; ergo nulla potest ratio assignari pro tali opinione.

Proponit deinde in secunda parte cap. tria arg. pro eadem opinione, & ea soluit. Primum arg. est, quia motus versatur inter terminos contrarios, à quo & ad quẽ; ergo tota eius extensio clauditur intra eosdem terminos: quare ante primum esse non potest, nec post vltimum, & ita non erit æternus. Secundò, experientia constat lapidem moueri deorsum, postquam quieuit in loco sursum, sed quod contingit in motib. particularib. potuit contingere in toto mundo; ergo possibile fuit res omnes quieuisse per infinitũ tempus, & in tempore cœpisse moueri, vt asserebant Empedocles & Anaxagoras. Tertium quod contingit in mundo paruo, qui est homo, potest contingere in mundo magno, sed constat moueri hominem, cum prius quieuerit; ergo in mundo magno potuit quies præcedere motum per tempus infinitum. Ad primum arg. respondet nullum motum, qui inter contraria versatur posse esse perpetuum, & tales sunt omnes motus recti, quibus repugnat perpetuitas, vt inferius probabitur: sed restat motus circularis, qui non versatur inter contrarios terminos, sed ab eodem in idem punctum procedit, & iste potest esse perpetuus. Ad secundũ respondet non viuentia ab aliquo extrinseco moueri & ideò dum ab eo non mouentur, quiescunt, & post quietem moueri iterũ possunt, sed primum motum eorum præcedit semper alius in eodẽ principio extrinseco, à quo mouentur, & ideò motus eorum nunquã est primus. Ad tertium respondet, nec viuentia moueri, nisi præcedente alio motu extrinseco, quo voluntas vel appetitus excitantur, vt ad sumptionem cibi pro augmento sumendum mouetur obiectiuè appetitus eorum, quare motum eorum semper præcedit alius, & sic in infinitum, quod est non dari primum motum. 5

Vu u TRA-

TRACTATVS DE PRINCIPIO DVRATIONIS RERVM.

QVAESTIO I.

An fuerit consentaneum naturis rerum, quod principium durationis habuerint.

DE æternitate primi motoris, primi mobilis, & primi motus ait Aristot. tribus suæ doctrinæ locis, nempè primo libro de cœlo, & mundo, capit. 10. 12. lib. Metaph. capit. 6. & in hoc 8. libro his præsertim duobus capitibus iam expositis. Et quia interpretes eius hoc loco disputationem de eadem re instituunt, non est à nobis remittenda in alium locũ, sed specialis tractatus instituendus, in quo quatuor erunt disputanda. Primum, an consonum fuerit naturis rerum in tempore fieri, & non ab ęterno. Secundum, an possibile fuerit aliquam creaturam ab æterno fieri à Deo. Tertium, an successiua, vt tempus, & motus potuerint ab æterno fieri. Quartum, an rerum generationes, & corruptiones, quæ nunc fiunt, possent ab æterno etiam fieri.

Et circa primum de principio durationis rerum, diuersæ fuerunt antiquorum Philosophorum opiniones. Prima omnium ferè, qui Arist. præcesserunt, vt testatur ipse. 12. libr. Meta. cap. 6. asserentium mundum sic ordinatum, ac modo est, non fuisse ab æterno, sed habuisse principium durationis, & in tempore incepisse, & quamuis de Platone videatur ipse sentire primo lib. de Cœlo, ca. 10. quod mundum posuerit ab æterno, certum tamen est tenuisse, quod in tempore inceperit, vt constat ex Timeo, & Critia. Quod autem motum posuerit ab æterno idem Plato, ex alia causa processit, vt annotauit D. Thom. 12. libr. Metaph. lect. 6. nempè ex eo, quod elementa æterna esse existimauit, & ante constitutionem mundi quibusdam inordinatis motibus moueri, sed ad ordinem fuisse reducta à primo principio in constitutione mundi.

Secunda opinio est eiusdem Aristotel. qui tribus locis citatis tenuit mundum hunc sic ordinatum, vt est modo, non habuisse principium durationis, sed ab æterno fuisse: quam secuti sunt post Aristot. antiquiores eius interpretes Proclus, Simplicius, Auicenna, & Auerroes hoc loco; an verò putauerit Aristot. se id demonstrasse, vel probabilibus tantum argumentis probasse; nihil refert. Rationes autem Aristot. quibus id probauit cap. 1. istæ sunt. Prima, si daretur primus motus quem non pręcessit alter, certum est motiuum, à quo processit tanquam à principio, & mobile, in quo tanquam in subiecto receptus est, priora fuisse eo, tunc ergo, vel motiuum, & mobile fuerunt ęterna, vel habuerunt principium durationis, si inceperunt, ergo per motum priorem alio, qui dicebatur primus, quare iam non dabitur primus. Si verò fuerunt æterna, cum habuerint naturalem inclinationem ad motum, sequitur ab æterno fecisse motum, nisi impedita fuerint, quare, vel talis motus fuit ab æterno, vel saltem præcessit eum, quem dicebas fuisse primum, & ita iam non fuit primus. Probatur consequentia, quia si fecerunt motum ab ęterno, iã motus non habuit principium durationis, & si impedita fuerunt tale

tale impedimentum debuit per motum auferri,& sic motum habuerunt priorem
8 illo,qui ponebatur primus. Et si dicatur, motiuum , & mobile, non fuisse agentia naturalia , sed libera , & ideò potuisse ab æterno non efficere motum ,etiam si impedita non fuerint, nec fuisse postea necessarium per motum auferri impedimẽtum, sed pro sua libertate in tempore fecisse motum , & primum motum , quem non præcessit alter. Respondet Aristotel. quod etiam agentia libera non mouentur, quin ab alio extrinseco excitentur ad motum tanquam ab obiecto , vel quouis alio modo; excitatio verò non fit,nisi per motum præcedentem , qui prior erit eodem motu, qui ponebatur primus, & ideò dabitur motus prior priori in infinitum,& sine principio. Secunda ratio, si motus habuit principium durationis; ergo verum est incepisse: cum prius non fuerit, quare primum motum præcessisset hoc, quod est, *prius*, sed prius non datur , nisi in tempore ; ergo ante primum motum datur tempus, & tempus non est sine motu ; ergo datur etiam motus ante primum motum,& sic in infinitum,quod est motum non habere principium durationis. Tertia ratio sumitur ex instanti, cuius propria ratio est esse finem præteriti, & initium futuri ; accepto ergo quocunque instanti temporis, verum est ante illud fuisse tempus, cuius finis est; ergo repugnat tempus incipere,sed necessè est fuisse ab æterno.

9 Vera sententia in hac re est , quam tenet fides Catholica, nullam creaturam spiritualem, vel corporeã fuisse ab æterno, & ideò nec motum, nec tempus, sed omnia fuisse à Deo facta in principio tẽporis. Habetur hæc veritas, expressè in Scriptura sacra, Genes.1. *In principio creauit Deus cœlum,& terram.* Quæ verba licet alios sensus habere possint, sed quem de principio durationis intendimus excludi non potest: cum non solum in eisdẽ dem verbis contineatur , sed in contextu totius capitis. Prouerb.8. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequã quicquam faceret à principio.* Ioannis 17. *Clarifica me pater claritate, quam habui, priusquam mundus fieret apud te.* Ad Ephes.1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionẽ.* Ex quibus definita est ab Ecclesia in Concilio Lateranẽsi, & habetur definitio ca. firmiter,de summa Trinitate,& Fide Catholica his verbis. *Creator omnium sua omnipotenti virtute simul ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam spiritualem,& corpoream.*

An verò sola Fide teneatur hæc veritas, vel demonstrari possit, hac distinctione 10
præsupposita, duab. conclusionib. respõdendũ est. Nouitas, vel inceptio mũdi dupliciter sumi potest, secũdũ potentiã, vel secundũ actũ, & priori modo accepta hic erit sensus dubij, an demonstrabile sit, quod mundus potuit incipere in tempore, vel necessarium sit, quod fuerit ab æterno ; si verò nouitas, vel inceptio mundi accipiatur modo posteriori , sensus erit, an mundum incepisse possit demonstrari, vel sola fide teneatur. Hoc supposito prima conclusio est, quod mundus potuerit incipere, demonstrari potest. Hæc est contra Aristotel. qui non solum sensit mundum fuisse æternum , sed quod non potuerit incipere; ego verò assero demõstrari posse, quod potuerit incipere. Demonstratio autem ex tribus principijs in se euidentibus, & magna ex parte in doctrina Aristotelis colligenda est. Primum principium est , Deum esse vnum, & æternum, à quo omnes creaturæ participant totũ esse, quod habent. Secundum, Deum , quem primum principium , vel primam causam vocat Arist. incorporeũ esse, & agens intellectuale per intellectũ & voluntatem : & hæc duo principia ha-

Vuu 2 bentur

bentur apud Aristot. 12. lib. Meta. à text. 29. vsque ad 4.. & in discursu huius 8. lib. vt videbimus. Tertium principium etiam
11 est euidens, quod Deus communicet suum esse creaturis per amorem, non qui sit actus necessarius, vel naturalis, sed liber, quia euidens est creaturas habere bonitatem finitam, & limitatam, quæ ideò non est adæquata infinitæ capacitati diuinæ voluntatis: vnde sequitur non naturaliter, vel necessariò eas diligere, sed liberè, & ideò liberè eis communicare suum esse, ita vt quando, & quomodo ei placuerit, eas possit creare, vel non creare, hoc est, in quocunque tempore, ita vt sicut hoc tempore determinato eas produxit, potuerit prius, vel posterius eas producere. Ex quibus sequitur euidenter non fuisse necessarium mundum ab æterno efficere, sed liberè potuisse eum producere in tempore, & in quolibet tempore, priori, vel posteriori.

12 Secunda conclusio, quod mundus in principio temporis fuerit creatus à Deo, non est demonstrabile, sed sola fide tenetur. Ita D. Thom. 1. part. quæst. 46. articulo 2. & omnes eius Interpretes. Probatur hac ratione, non est certum repugnare, quod creatura permanens possit fieri ab æterno per potentiam Dei absolutam, sed valde probabile, quod fieri possit: cum id teneat maior, & melior pars Theologorum, vt quæstione sequenti videbimus. Imò probabile est etiam, quod mundum hunc, quem Deus produxit in tempore, potuerit producere ab æterno cum motu, & tempore, vt multi tenent; ergo non poterit demonstrari, quod eum in tempore produxerit, quia nullum principium euidens dari potest ex natura ipsarum rerum, sed sola voluntas diuina liberè agens euidens causa est productionis eius; quod verò in tempore se determinauerit ad productionem mundi, & non ab æterno, solo testimonio vel reuelatione diuina certò constare potest, itaq. à Deo fuisse productum euidens est, sed quod in tempore, & non ab æterno certum ex reuelatione, non ex demonstratione.

Ex his intelligitur, quam consonum 13 fuerit naturis rerũ, quod habuerint principium durationis, & prima ratio huius congruentiæ sumitur ex D. Thom. 2. lib. contra Gen. cap. 38. quia ex noua, ac temporanea productione mundi innotescit nobis Deum non agere naturaliter, aut ex necessitate naturæ, sicut calefacit ignis, sed liberè, nam si necessariò operaretur: cum sit æternus, necessarium foret mundum ab æterno produxisse, quare si eum produxit in tempore, non necessariò, sed liberè eum produxit. Secundò, quia consonum est fini, in quem mundus fuit à Deo conditus, nempe vt per ipsum tanquam per effectum deuenirent homines in notitiam conditoris; nam si intelligatur mundum aliquando incœpisse, ita vt prius non fuerit: cum æternum sit eius principium, facilius colligi poterit, quod ab eo acceperit esse, quam si nunquam incœpisset, imò si æqualem habuisset cum eo durationem, facilè posset quis existimare non esse ab eo factum. Tertiò, quia experientia constat has omnes creaturas, ex quibus cõstat mundus varijs motibus, ac mutationibus esse subditas ex propria natura; si verò ab æterno fierent, valde probabile est, quod per infinitum tempus deberent cessare ab omni mutatione, & quæ sua natura citò corrumperentur, per illud idem infinitum tempus deberent à corruptione præseruari; ergo non fuisset consonum naturæ earum, quod ab æterno producerentur, & valde consonum fuit, quod producerentur in principio temporis, vt productæ sunt.

Arg. autem Aristo. friuola sunt, & ideò 14 facilè solui possunt, nam ad primum concesso

ceſſo primo motu cœlorum, concedenda eſt etiam illa pars antecedentis, quod motiuum, & mobile, à quibus proceſsit talis motus, in tempore cœperunt: ſed negandum, quod ex eo infert incepiſſe per motum, non enim facta ſunt, niſi per creationem, quam certum eſt per rationem naturalem eſſe cognoſcibilem, quia euidens eſt potentiam infinitam Dei non indigere materia præſuppoſita ad quamlibet rem efficiendam, ſed per ſuam virtutem poſſe materiam ipſam ex nihilo producere. An verò Ariſt. eam cognouerit, non eſt certum; mihi verò certum eſt non cognouiſſe eam diſtinctè, ſed ad ſummum confuſa quadam ratione, qua fortè putauit animam rationalem factam fuiſſe, & non per eductionem de potentia materiæ, quod ex modo eſſendi, & operandi eius conſecutus fortè fuit, ſed per quam actionem fuerit producta, non videtur diſtinctè aſſecutus.

15 Ad ſecundum negandum eſt antecedens, quod ſi motus incepit, verum ſit incepiſſe: cum prius nõ fuerit, non enim incepit per primum ſui eſſe, ſed per vltimum ſui non eſſe, & non fuit verum, quod prius non fuerit, ſed quod tunc non fuerit, ſed immediatè poſt fuerit futurus; illud autem tunc præcedens motum & tempus, non fuit verum, ſed imaginarium. Et eodem modo dicendum eſſet, ſi daremus, ſic cœpiſſe motum, vt prius non fuerit, quod illud prius duobus modis poteſt intelligi; de priori verò, reali, ac poſitiuo, vel de negatiuo, & imaginario, & de primo negandum eſt, quod verum fuerit prius non fuiſſe, motum, quia ad inceptionem eius non requiritur veram durationem præcedere, ſed impertinens eſt; ſolum ergo potuit eſſe verum de priori negatiuo, & imaginario, quia cum tempus verum inceperit cum eodem primo motu cœlorum, non potuit inceptionem eius præcedere verum tempus, vt contendit argum. nec fuit neceſſarium.

Ad tertiũ concedenda ſunt omnia, quæ 16 de inſtanti aſſumit, quia omne inſtans temporis copulatiuum eſt, niſi fortè deſinente tempore daretur vltimum inſtans terminatiuum eius, ſicut datur vltimum indiuiſibile motus, itaq; concedimus cuilibet inſtanti præcedere tempus, ſed negamus ex eo ſequi, quod tempus non poſſit incipere, quia tempus cum ſit ſucceſsiuum non dicitur eſſe in inſtanti, ideò nec inſtanti incipere poteſt, ita vt verum ſit de eo dicere, nunc primò eſt tempus, & immediatè prius non fuit, ſed incipit ſicut motus per vltimum ſui non eſſe, nam ſicut verum eſt de motu dicere, nunc non eſt, & immediatè poſt erit, ita de tempore, quare vtrumq; incipere natum eſt per inſtans extrinſecum, quod inſtans non eſt neceſſariò verum, nec reale, aut poſitiuum, ſed negatiuum, & imaginarium eſſe poteſt; ita verò inceperunt motus & tempus in prima mundi productione, vt primum eſſe cœleſtis corporis, fuerit vltimum non eſſe motus, & temporis, & verũ fuerit dicere de corpore cœleſti, nunc primò eſt, & immediatè antè non fuit, & de motu, & tempore, nunc vltimò non ſunt, & immediatè poſt erunt, ſed hoc inſtans, quod eſt vltimum non eſſe motus & temporis, non pertinet ad tempus nec inſtans temporis eſt, ſed ad propriam durationem cœli, quare potius æuum vocatur, quam inſtans temporis, ſed quia indiuiſibile eſt, habet modum inſtantis, & inſtanti temporis coexiſtit. Quo autem anno, & quo anni tempore factus fuerit mundus, diſputatum reperies in noſtris primis Commentarijs. In his autem breuioribus, non iudicamus neceſſarium de hoc agere, quia non tam ad Philoſophos, quam ad Interpretes ſacrorum Bibliorũ pertinet diſputatio hæc.

QVAESTIO II.

An possibile fuerit per potentiam Dei absolutam, aliquam creaturam produci ab aeterno.

17 IN vniuersali proponitur quaestio, quia solũ in ea quaerimus, an repugnet creaturae, vt creatura est abstrahendo à quacunq; particulari permanenti, vel successiua esse coaeternam suo creatori, vel nulla sit in hoc repugnantia, quod ab aeterno fiat per potentiam Dei absolutam; de specialibus verò rebus, hoc est, successiuis, aut motui, vel mutationi subditis, in sequentibus quaestionibus huius tractatus disputabitur.

Prima opinio negat vllam creaturam posse fieri ab aeterno, sed hoc implicare contradictionem, quia tam intrinseca est creaturae limitatio durationis, ac limitatio quantum ad esse, quare sicut implicat contradictionem dari creaturam non limitatam in suo esse, sic dari creaturam non limitatam in duratione. Ita Albert. Mag. in sum. tract. 1. q. 4. memb. 2. & in 2. d. 1. art. 10. D. Bonau. ibid. q. 2. & Rich. q. 4. Marf. q. 1. art. 2. Henr. quodlib 1. q. 7. & 8. Guliel. Pariens. l. 1. de vniuerso, Philo. 16. cap. eius lib. quo respondet argumentis Procli pro aeternitate mundi. Clito. 1. lib. de fide ca. 8. & ex Modernis pauci quidam. Probatur testimonio Sanctorum Patrum, August. 12. lib. de ciuit. Dei cap. 15. Basil. lib. 2. contr. Eunomiam, Amb. 1. lib. Exam. cap. 3. Damas. 1. lib. de fide cap. 8. Athanas. oratione 2. contra Arrianos, Hugo Victorius lib. de Sacram. cap. 10. Quibus locis hoc argumento vtuntur contra Arrium impiè asserentem, quod verbum diuinũm sit creatura. Si creatura esset, in tempore coepisset: cum creatura non possit esse coaeterna suo creatori, sed diuinum Verbum est coaeternum patri, vt habetur expressè in Sacris literis; ergo est Deus aequalis Patri, & non creatura. Hoc autem argum. nullius momenti esset, si creatura posset esse coaeterna suo creatori; ergo sentiunt Sancti Patres repugnare, quod fiat ab aeterno, & intrinsecum ei esse, quod sit limitata secundum durationem.

Probatur deinde ratione, primò ex modo operandi libero Dei, nam si creatura posset fieri ab aeterno, non crearetur liberè à Deo, sed repugnat Deum non operari liberè circa creaturas; ergo etiam repugnat aliquam ab aeterno facere. Probatur minor, nam si liberè crearet, & ab aeterno, vel potuit non creare, dum creauit, vel postquam creauit, vel priusquam creauerit, non postquam creauit, quia repugnat rem non esse factam, postquam facta est: cum ad praeteritum non detur potentia; neq; in ipso puncto creationis potuit non creare, quia omnis res quando est, necessariò est, vt docet Arist. 1. lib. de Interpreta. cap. vltimo; solum ergo restat, quod potuerit non creare prius, quam creauerit, sed in aeternis non datur prius; ergo repugnat Deum ab aeterno creare, & creare liberè. Cui additur, quod etiamsi liberè crearet, non esset liber ad annihilandum creaturam, quam ab aeterno crearet, nam si annihilatio posset esse ab aeterno, euidenter sequeretur creaturam ab aeterno esse ex creatione, & etiam ab aeterno non esse ex annihilatione; si ergo crearet Deus aliquam creaturam ab aeterno non posset ab aeterno eam annihilare, quare ex hac parte tollitur Diuina libertas, atque etiam dependentia creaturae à Deo. Secundò, ex natura creationis, quia repugnat rem simul esse, & non esse, sed hoc sequeretur, si creatura fieret ab aeterno; ergo non potuit fieri. Probatur minor, quia creatio versatur inter esse, & non esse, tanquam inter duos terminos 18

nos contradictoriè oppositos; ergo vel simul sunt isti termini ab æterno, vel prius erit non esse creaturæ, quam esse eius, si sint simul, sequitur eandem rem simul esse, & non esse; si verò non esse sit prius, sequitur, quod esse non sit ab æterno, quia æterno non datur prius; ergo repugnat fieri creaturam ab æterno. Probatur tandem quia si creatura fieret ab æterno, non posset operari ab æterno, vel si operare-
19 tur, per infinitum tempus, deberet perseuerare in eadem operatione, quia si solù per tempus finitum in ea duraret, non habuisset eam ab æterno, sed ex tempore, hæc autem repugnant; ergo etiam repugnat creaturam esse æternam.

Secunda opinio asserit, non implicare contradictionem, quod creatura fiat ab æterno. Ita D. Thom. 1. p. quæst. 46. artic. 2. & ibidem Caietā. & 2. contra Gent. cap. 38. & ibidem Ferrar. Ocham. Gabr. Gregor. Herue. Argent. Hispal. Capreol. & Durand. in 2. distin. 1. Sotus libro octauo, Physic. quæst. 3. Pererius libr. 15. cap. 13. Conimbr. 8. lib. Phys. cap. 2. quæstione 6. & Moderni ferè omnes, quare iam ferè communis est in schola, & à nobis tenenda. Probatur primò, quia si creaturæ essent ab æterno, non repugnaret, quod ab æterno vna procederet ab alia; ergo processio vnius ab alio, nec petit minorem durationem procedentis, nec repugnat esse ab æterno. Antecedens fatetur D. August. & probat 6. lib. de Trinitate capite 1. dicens, si ab æterno fieret Sol, ab æterno quoque illuminaret, lumenq; ab eo pro-
20 cederet ab æterno, sed probatur etiam ex æterna processione diuini Verbi à Patre, & Spiritus sancti à Patre, & Filio, quæ saluatur cum æternitate personæ procedentis, & ideò cum æquali & simultanea duratione procedentis, & eius à quo procedit; ergo poterit ab æterno procedere creatura à Deo. Et si dicas processiones Diuinarum personarum esse naturales & necessarias; processionem verò creaturarum à Deo liberam. Contra hoc est, quod agens liberum si creatum sit, potest habere operationem in eodem instanti, in quo incipit esse, vt de Angelis docet communis sententia scholæ, quod in primo instanti, in quo cœperunt esse, habuerunt liberam operationem voluntatis, per quam se disposuerunt ad recipiendam gratiam in eodem instanti; ergo multò melius potuit Deus in eodem instanti, in quo habuit suum esse sine principio habere liberam operationem suæ voluntatis, per quam produceret creaturam.

Secundò, quia benè sequitur, non re- 21
pugnat creaturæ ab æterno fieri; ergo non repugnat Deum ab æterno eam facere. Probatur consequentia, quia ex parte Dei nulla potest esse repugnantia propter infinitam potentiam, per quam potest, quidquid non implicat contradictionem, sed antecedens sic probo. Duratio non est essentialis creaturæ, sed accidentalis; ergo salua eius essentia & proprietatibus, potest habere durationem æternam, vel temporalem, quia accidentia nihil horum variare possunt. Et si dicas esse limitatam, quantum ad durationem, essentiale esse creaturæ, sicut esse limitatam, quantum ad esse, vel saltem propriam passionem eius esse postulare limitatam durationem, quod satis est, vt non possit fieri ab æterno. Contra hoc est primò, quod in ordine ad causam efficientē sola depēdētia potest esse effectui intrinseca, hanc autē saluari ab æterno probauim'; ergo nō potest repugnare creaturæ, quod ab æterno fiat. Secun. quia æternitas diuina non est minus infinita duratio à parte post, quā à parte ante, sed non solū non repugnat creaturæ duratio æterna à parte post, sed quibusdā conuenit naturaliter, vt Angelo, & animæ rationali; ergo

nec repugnabit eam habuisse à parte antè.

Ad testimonium Sanctorũ Patrum respondeo notum esse, quod aduersus Arrium, & Macedonium loquebantur supposita veritate scripturarum, quam admittebant, & in qua expressum erat verũque, nempe creaturas factas fuisse à Deo in principio temporis, & verbum Diuinum esse coæternum creatori, ex quibus euidenter colligebant Verbum Diuinum non esse creaturam: quare non tollit arg. eorum, quod per potentiam Dei absolutam non possit fieri creatura ab æterno, neque hoc affirmare tollit vim argum. eorum. Quod verò videntur asserere æternitatem repugnare creaturæ, in hoc sensu intelligendum est, vt repugnet cõuenire eis à natura, quod verò per quandam participationem potuerit eis communicari à Deo à parte antè, sicut communicatur à parte post, non videtur repugnare, quia cum duratio secundum se sit accidentalis creaturæ, non repugnat, quod ei communicetur æterna, quamuis magis conformis sit naturæ eius temporalis.

22 Ad primum argu. neganda est maior, quod si creatura fieret à Deo ab æterno, non crearetur liberè. Et cum quæritur, an si Deus crearet eam ab æterno, potuerit eam non creare, antequam eam crearet, vel postquam eam creauit, vel in puncto creationis. Respondeo hoc vltimum verum esse, quia sicut 1. lib. de interpretatione, capit. vltimo diximus, dum operatur causa libera, potest non operari, ex eo, quod cum liberè se determinet ad operandum, sic se determinat, vt possit nõ se determinare, & ideò dum crearet Deus, posset non creare, quia liberè se determinauit tunc ad creandum; quod verò Arist. dixit necessarium esse, quod res sit, quando est, admittimus, sed non est necessarium simpliciter, & ab intrinseco, sed solum ex suppositione præsentiæ, quæ extrinseca est rei præsenti essentialiter consideratæ; vtrumque ergo verum est, quod res dum est, necessariò sit, & etiam, quod sit liberè, sed hoc est verum simpliciter, illud solum secundum quid, ideò non repugnat talis necessitas cũ libertate, nec repugnaret rem creari à Deo ab æterno necessariò ex suppositione, quod creatur, & liberè simpliciter, quia ita crearet eã tunc, vt posset simpliciter tunc eam non creare.

Ad secundum negandum est, quod creatio versetur inter esse, & non esse tanquam inter terminos oppositos à quo, & ad quem, quia certum est non esse mutationem, sed vel simplicem actionem inter Deum, & creaturam, vel solam relationem dependentiæ habentem modum actionis in apprehensione nostra; non ergo indiget termino à quo, sed solo termino ad quem, qui est creatura, cui tribuitur esse ex nihilo, quare non est necessarium, vt creatura habeat esse post non esse, sed sufficit, quod habeat esse acceptum à Deo sine vllo subiecto præsupposito. 23 Dum verò dicitur in definitione creationis, quod sit productio rei ex nihilo, nõ accipitur nihil pro termino à quo, licet, 24 vt talis aliquo modo apprehendatur, sed sensus est, creationem esse productionem rei nullo præsupposito subiecto, quod patet non minus verum esse, si creatio nõ sit æterna, quam si sit temporalis. Ad vltimum concedimus creaturam factam ab æterno, vel non posse ab æterno operari, vel si operaretur, necessarium fore, quod per infinitum tempus perseueraret in eadem operatione, & neutrum repugnat, quia non repugnat suspendere Deum suũ concursum, sine quo non posset operari, nec etiam repugnat conseruare eam per infinitum tempus in aliqua operatione simul-

simultanea, nam de successiuis specialis est difficultas statim examinanda. Nec tandem sequeretur, si ab æterno fieret creatura, quod non haberet virtutem operandi, si per infinitum tempus non operaretur, sed haberet quidem, quamuis suspensam toto illo infinito tempore ab operatione, posset tamen per eam operari in tempore.

QVAESTIO III.

An successiua, vt motus & tempus potuerint esse ab æterno per potentiam Dei absolutam.

25 Difficilior est quæst. de successiuis, vt de motu & tempore, an potuerint esse ab æterno, & non consequenter, an cœlum cum suo motu, & tempore, sicut modo factum est in principio temporis, potuerit ab æterno fieri, vel non.

Et prima opinio tenet non repugnare, quod ab æterno fuerit. Ita D. Thom. de potentia q. 3. artic. 14. in 2. d. 1. q. 1. artic. 5. 2. contra Gentes cap. 38. & ibidem Ferra. Capreol. in 2. d. 1. q. 1. Venet. 8. lib. Physic. text. 15. Soncin. 12. lib. Meta. q. 2. Pererius lib. 15. cap. 13. & omnes ferè Nomin. Gregor. Gabriel, Ocham. & cum eis Aegid. in 2. d. 1. Herue. quodlib. 9. 3. & ex Modernis nonnulli. Probat D. Thom. quia mundum incepisse cum motu est articulus fidei, sed ea, quæ sunt fidei non possunt demonstrari, cum ex se sint obscura; si autem repugnat mundum cum suo motu fieri ab æterno, necessarium, atque euidens erit in tempore incepisse: quare id, quod pertinet ad fidem demonstrabitur. Secundò, si aliqua ratione repugnat successiua fieri ab æterno, maximè propter varietatem partium eorum, quarum vna succedit alteri secundum prius, & posterius, prius autem, & posterius videntur cum æternitate repugnare, sed hæc ratio est insufficiens; ergo non est negandum, quod potuerint esse ab æterno. Probatur minor, quia licet varia sit dispositio, & continua successio in partibus eorum, non tamen 26 est necessarium dari primam aliquam dispositionem, nec primam partem fluentem, sed quamlibet designatam præcessisset alia in infinitum, & ita nullam videntur repugnantiam habere cum æternitate. Et tandem, quia non videtur dari ratio aliqua, vel inconueniens, quo probetur repugnare, quod hæc fuerint ab æterno, sed omnia, quæ adduci solent, probabiliter saltem solui possunt, quare non videtur hoc denegandum Diuinæ omnipotentiæ.

Secunda opinio negat, quod successiua potuerint esse ab æterno, & solum admittit creaturas permanentes, & sub aliqua permanenti operatione, vel sine vlla ab æterno esse potuisse; cœlum verò cum suo motu ab æterno fieri implicare contradictionem asserit. Ita Duran. in 2. di- 27 stinct. 2. quæstione secunda, articulo tertio, Sotus 8. lib. Physic. quæst. 3. Conimbric. ibidem, & Moderni ferè omnes, & videtur mihi, non solùm probabilior, sed vera. Sed quia solent plures eam probare quibusdam argumentis ab extrinsecis acceptis, & quæ facilè soluuntur à D. Tho. 1. part. quæst. 46. artic. 2. ideò fortioribus, atque ex natura successiuorum, & æternitatis desumptis probanda est. Probatur ergo primò, quia intrinsecum est successiuis habere partes priores & posteriores secundum durationem, sed prioritas durationis pugnat cum æternitate; ergo pugnabit etiam cum ea, quod successiua sint æterna. Probatur minor, quia si motus fuisset ab æterno; ergo sequitur, quod duæ aliquæ circulationes; quarum vna proximè succedit alteri fuissent ab æterno, & vna esset prior altera per durationem æternam, sed duratio æterna est infinita;

finita; ergo esset vna prior altera priori-
tate infinitæ durationis, & ex altera par-
te vna succedit proximè alteri, & neutra
potest excedere alteram, nisi duratione
viginti quatuor horarum; ergo apertam
continet repugnantiam, quod successiua
sint ab æterno. Secundò, si cœlum cum
suo motu factum fuit ab æterno, inquiro,
in quanam dispositione factus fuerit Sol,
28 in nostro hemisphærio, vel in inferiori,
& in quocunq; factum dixeris, sequitur
euidenter per infinitum tempus fuisse in
eodem hemisphærio. Probatur conse-
quentia, quia ab æterno fieri in aliqua di-
spositione est sine principio fuisse in ea;
ergo per infinitum tempus, sed fuisse in
eodem hemisphærio per infinitum tem-
pus, & moueri ab eo ad aliud repugnat,
quia finitum hoc spatium, finito etiam
tempore pertransit cœlum; ergo repug-
nat cœlum cum motu ab æterno fuisse
factum. Nec soluit hoc argument. quod
Moderni respondent, Solem non fuisse
factum sub determinata dispositione, &
ideò nec in hoc, nec in illo hemisphærio
determinatè, sed in hoc vel illo vago;
quare non sequitur indeterminato hemi-
sphærio fuisse per infinitum tempus. Nā
hæc solutio apertè falsa est, quod sic pro-
bo Sol est corpus determinatum, habens
29 determinatam quantitatem; ergo nō po-
tuit fieri in aliquo situ, vel dispositione,
nisi determinata in singulari, quia deter-
minatum corpus non potest habere locū,
situm, vel vbi in singulari vago, sed deter-
minatum habere debet, nam singulare
vagum non datur, nisi in aliquo determi-
nato, vt per se est manifestum. Apertè igi-
tur falsum est asserere, quod sol fuisset
conditus in loco, vel vbi, aut situ, seu di-
spositione, non determinata, sed vaga, id-
eò argumentum manet prorsus in suo
robore. Sed probatur tandem argumen-
to ad hominem, nam Moderni, qui te-
nent successiua potuisse fieri ab æterno,
negant generationes, & corruptiones 30
rerum naturalium potuisse ab æterno fi-
eri, quia deberet dari aliqua generatio ab
æterno, & ideò durare per infinitum tē-
pus, per quod non posset res corrumpi, &
ex consequenti, nec possent corruptio-
nes succedere generationibus, vt sua na-
tura succedunt. Ex hoc ego sic arguo.
Si darentur generationes ab æterno, ne-
cessarium esset, quod aliqua generatio
foret æterna; si verò esset æterna, debe-
ret durare per infinitum tempus, quod
repugnaret naturali, atque continuæ
successioni; ergo eadem ratione proba-
tur repugnare, quod cœlum cum suo
motu, & tempore fuisset ab æterno. Pro-
batur consequentia, quia necessè foret,
quod aliqua circulatio cœli, & dies ali-
quis fuisset æternus, & ideò durasset per
infinitum tempus, quod repugnat suæ
naturæ, cum sit duratio finita viginti qua-
tuor horarum, & repugnat etiam conti-
nuæ successioni aliarum circulationum.

Ad rationem ex D. Thom. ex doctrina
eiusdem 2. 2. quæstion. 1. articulo quinto 31
R. quod ea, quæ pertinent ad fidem Diui-
nam, sunt in duplici differentia, quædam
supernaturalia, quæ non possunt cogno-
sci per lumen naturale, vt misterium Tri-
nitatis, & incarnationis, & hæc non pos-
sunt demonstrari; alia, quæ per lumen
naturale attingi possunt, vt Deum esse, &
esse vnum, & animam rationalem esse
immortalem, & hæc creduntur quidem
per fidem, quia reuelata sunt, sed etiam
possunt demonstrari, & ita dabuntur de
his in homine, qui ea demonstrauerit, &
crediderit, fides Diuina, & scientia simul
saltem secundum habitum. Ita ergo con-
tingit in proposito, quod licet mundum
incepisse in tempore pertineat ad fidem,
sed quod non potuerit esse ab æterno de-
monstrari potest, secundum opinionem,
quam

quam sequimur, & ideò licet non possit absolutè demonstrari, quod fuerit factus in tempore, sed supposito, quod factus est, demonstrari posse tenet nostra sententia, itaque, quod demonstrari possit, non est certum, sed in opinione positum, ita vt prima opinio neget posse demonstrari, secunda verò demonstrari posse concedat, & simul pertinere; ad fidem, sicut de alijs ad fidem pertinentibus diximus. Et quæstione præcedenti negauimus posse demonstrari absolutè, & simpliciter, quod mundus inceperit, quia non est certum repugnare, quod potuerit esse ab æterno, non tamen negauimus, quod sit in opinione positum demonstrari posse. Ad secundum neganda est minor quod insufficiens sit ratio probans, quod natura successiuorum pugnet cum æternitate. Et cum dicitur non esse necessarium dari primam circulationem, vel dispositionem, in qua factus sit mundus, negandum est, quia sicut mundus, quia res singularis est, non potuit fieri, nisi per determinatam, & singularem actionem, eadem ratione non potuit fieri, nisi sub determinata, & singulari dispositione, ita vt corpora eius indeterminato situ, & sub determinato vbi, atque in loco determinato fierent, supposito, quod iuxta conditionem propriæ naturę facienda erant: vnde sequitur contradictionem implicare, successionem, & variationem motus & temporis fuisse æternã, & consequenter mundum cum motu, & tempore ab æterno fuisse conditum.

Ad vltimum negandum est antecedẽs, quod non detur ratio euidenter probans repugnantiam, nam vt ostensum est, non videntur solui posse vllo modo prima, & secunda ratio nostra, & tertia etiam est euidens ad hominem: sed quia sic esse euidentes non omnibus constat, & fortè non erunt euidentes, datur locus opinandi, & relinquitur prima opinio cum sua probabilitate, propter grauissimos auctores eam tenentes, quamuis, si rationibus solũ standum sit, multò minorem probabilitatem habeat, quam secunda. 33

Sed quia opponi potest nobis, quod sequamur opinionem contra D. Tho. præter consuetudinem nostram. Respondeo non esse contra D. Thom. opinionem nostram, sed potius ex mente eius, quia licet in illo artic. videatur vniuersaliter docere, quod non repugnet mundũ fuisse ab æterno, sed in solutione vltimi argu. perspicuis verbis propriam mentem explicuit asserens non esse*, quod mundus vt modo est cum suo motu, & tempore, ac cæteris, quæ variationem eorum sequuntur, potuerit esse ab æterno, sed quod saltem non repugnet aliquam creaturã potuisse ab æterno fieri, & hæc est nostra sententia, quam in prima q. huius tractatus tenuimus cum eodem D. Tho. Placet autem verba illius solutionis subijcere, quia quasi codicilli rationem habent, & vltimam voluntatem, ac mentem testatoris continent, quibus propterea standũ est, & per quæ testamentũ alijs locis confectum intelligi, atque explicari debet, habent autem sic: Considerandum tamen quod hæc ratio particularis est: vnde posset dicere aliquis, quod mũdus fuit æternus, vel saltem aliqua creatura, vt Angelus, non autem homo: nos autem intendimus vniuersaliter, an aliqua creatura fuerit ab æterno: loquitur autem de possibili & in fauorem Arist. respondet quibusdam argu. quæ fieri solent ad probandum implicare contradictionem, quod mundus fuerit productus ab æterno. 34

QVAESTIO IIII.

An possibile sit per potentiam Dei absolutã, quod generationes, & corruptiones rerum naturalium fuerint ab æterno.

35 DVobus modis considerari possunt generationes, & corruptiones in ordine ad æternitatem. Primo, vt eas posuit æternas Aristot. nempe, vt vnus homo procederet ab altero, & iste ab altero in infinitum, & ita nullus daretur primus à quo cæteri omnes procederent, sed daretur processus in infinitum in causis accidentaliter subordinatis, quales sunt pater, auus, proauus, ac cæteri ascendentes, quod non est inconueniens, cum ab his non dependeat per se effectus. Secundo modo considerari possunt, ita vt aliqua indiuidua prima, vt mas & fœmina fierent à Deo immediatè & ab his procederent reliqua ab æterno per naturales generationes, sicut in tempore factum est. Sed adhuc posset hoc duobus modis fieri. Primo, ita vt primi homines facti à DEO genuerint ab æterno alterum, quem cum eisdem primis conseruaretur à Deo per infinitum tempus sine generatione, & ita vna tantum generatio daretur ab æterno, & modus iste particularis est, de quo non est habenda ratio, sed solum de alijs duobus, iuxta quos duæ sunt opiniones diuersæ in hac re.

Prima opinio defendit non implicare contradictionem, quod generationes, & corruptiones fuerint ab æterno, sicut Aristot. fuisse docet (quamuis in eo, quod ab æterno fuerint, falsa sit eius sententia) ita Gabr. in 2. d.1.quæst.3.Greg.q.2.artic. 2.Herue.q.1. Ocham.in 2.q.8.& quodlib. 2.q.5. Caiet.1.p.q.46.artic.2.Ferrar.2.lib. contra gentes cap.38.

36 Secunda opinio quorundam Modernorum admittit generationes ab æterno in 2. sensu, ita vt primi homines procederent à Deo immediatè, & ab eis reliqui per naturales generationes, sicut in tempore factum est. Et ratio huius opinionis est, quia non videtur impossibile generationes, & corruptiones sibi in infinitum succedere per totam æternitatem, nam successio, ac variatio non pugnat cum æternitate, si ponatur non dari primam dispositionem rerũ, sed ante quamlibet designatam præcessisse aliam & aliam in infinitum: ergo nec repugnabit, quod generationes fuerint ab æterno, dummodo nõ ponatur prima secundum duratione, sed ante quamlibet fuisse aliam in infinitum, quamuis omnes habuerint determinatũ, atque primum principium secundum esse, nempe primos homines à Deo immediatè productos.

Tertia opinio negat generationes, & 37
corruptiones ab æterno esse potuisse vllo ex prædictis modis. Ita Duran. in 2. d. 1. q.2.& ferè omnes Moderni & videtur nobis vera, quam tribus conclusionibus explicamus. Prima conclusio, generationes & corruptiones vt eas posuit Arist. æternas, ab æterno esse potuisse, nihil omninò probabilitatis habet. Probatur primò, quia si ita vnus homo processit ab alio in infinitum, vt nullus processerit à Deo immediatè, sequitur totam hanc seriem infinitam generationum, & corruptionum non reduci in Deum tanquam in primum principium totius esse, sed solum tanquã in quandam causam supremam coadiuuantem, consequens est contra ipsummet Aristot. qui fatetur vnum primum motorem dari, qui sit principium, à quo procedant omnes motus, & res omnes: & etiam contra veritatem, quia cum omnia, præter primum principium habeant esse participatum, necesse est illud participare ab
eo. Sed probatur consequentia, quia si 38
quilibet homo procedit ab alio in infinitum per generationem, & nullus à Deo immediatè, sequitur esse omnium, & virtutem generatiuam, per quam vnus generat alterum, non esse à solo Deo, sed etiã à causis creatis: ex quibus, cum nulla procedat immediatè à Deo, sequitur, nec esse omni-

omnium, & virtutem generandi à solo Deo esse receptam & ex consequenti non dari vnicum principium primum, à quo solo procedant. Secundò generationes & corruptiones præsupponunt materiam, de cuius potentia educuntur formæ, vel certæ in eam introducuntur, de materia; ergo inquiro, an esset facta, vel non, non esse factam repugnat: cum habet esse participatum: si ergo facta est, cum non potuerit fieri per generationem, vt Aristot. ipse euidenter probauit in 1. lib. nec potuit fieri ab aliquo generante, quod constat nihil agere posse, nisi circa materiam præsuppositam; necesse ergo fuit à Deo immediatè procedere ex nihilo per creationem, & ecce euidenter probatum impossibile esse, quod generationes fuerint ab æterno, vt eas posuit Aristoteles.

39 Secunda conclusio. Non potuerunt esse ab æterno generationes, & corruptiones, sicut modo fiunt à primis hominibus immediatè procedentib. à Deo, & ab eis cæteris per generationes & corruptiones naturales, vt eas ponit ab æterno possibiles secunda opinio. Probatur hoc modo: Si primi homines processerunt immediatè à Deo ab æterno, & ipsi etiam ab æterno generarunt alios, necesse fuit, vt creatio illorum esset ab æterno, & etiam aliqua generatio alicuius hominis ab eis procedentis, & talem generationem necesse est præcessisse alterationem, per quam disponeretur materia, (ponit enim hæc opinio naturaliter fieri debuisse generationes & corruptiones) sed alteratio naturaliter non durat, nisi per tempus finitum, & generatio solum per instans; ergo neutra potuit esse ab æterno. Probatur consequentia, quia quod ab æterno est, æternam habet durationem; sed æterna duratio est infinita; ergo habet infinitam durationem; quare repugnat alterationē & generationem esse ab æterno. Præterea inter creationem illorum hominum, & generationem eorū, qui processerunt ab eis, aliqua duratio intercessit, in qua disposita fuit materia per alterationes & introducta forma per generationem; ergo illa duratio fuit finita, vel infinita: finita esse non potuit, si fuit æterna, nec etiam potuit esse infinita, quia alteratio & generatio tempore finito naturaliter fiunt; ergo repugnat hoc modo generationes fuisse ab æterno. Tertiò, quia vel homo genitus à primis durauit per infinitū tempus, vel per tempus finitum. Primum non potest concedere secunda opinio, quæ asserit naturaliter efficiendas fore generationes & corruptiones, sicut modo fiunt, & modo post tempus finitū sequitur corruptio cuiuscunque hominis geniti; ergo non potuit durare, nisi per tempus finitū; quare nō potuit esse ab æterno, quia quod æternum est, infinitum tempus necessariò durare debet.

Tertia conclusio nulla creatura potuit 40
ab æterno fieri sub varietate operationū, siue fuerit spiritualis vel corporea, sed si ab æterno fieret, necesse foret sine vlla operatione fieri, vel in ea, cum qua fieret per infinitum tempus, deberet detineri. Probatur primò; quia si Angelus fieret ab æterno actu intelligens, sequitur non minus intellectionem eius esse æternam, ac eius esse, sed implicat contradictionē esse illius desinere ab æterno, quia sequeretur esse eius esse ab æterno, & etiam non esse, & ex consequenti, quod ab æterno fuisset & non fuisset, quod repugnat; ergo non minus implicat contradictionem, quod intellectio, cum qua ab æterno non fieret ab æterno etiam desineret esse, alioqui ab æterno esset, & ab æterno non esset, quare necesse est per infinitum tempus non cessare ab ea Angelum, & consequenter repugnat, quod ab æterno fieret cum operationum varietate, quam habet modo.

Secundò, quia si cum aliqua operatione fieret ab æterno, & ab ea cessaret, vel cessaret etiam ab ea ab æterno vel in tempore; si ab æterno; ergo verum est, quod ab æterno eam habuerit, & etiam ab æterno eam non habuerit, quod repugnat; necesse est ergo cessasse ab illa in tempore, & ideò per infinitum tempus eam habuisse. Et ex his duobus argum. intelligitur veram esse conclusionem, quod non possit creatura fieri ab æterno cum varietate operationum, sed si ab æterno fiat cum operatione, immobiliter consistere debere in ea per infinitum tempus, vel sine vlla operatione fieri, & per infinitum etiam tempus conseruari sine illa.

Argum. autem secundæ opinionis nihil probat, sed negandum est ei antecedens, quod varietas generationum & corruptionum, & successio finitæ durationis vnius post aliam non pugnet cum æternitate, quantumcunque negetur non dari primam præcedentem, nec subsequenté.

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Principium autem considerationis id erit quod & dictæ dubitationis, &c.

Breuis expositio Text.

42 Constituta æternitate motus duobus capitib. præcedentib. intendit Aristot. probare, quod detur vnus motor primus, & vnum etiam mobile primum, à quibus cætera dependeant, quod vt faciat, duas proponit diuisiones in præsenti cap. ex quibus id colligit, sed non probat probaturus in sequentib. capitibus, ideò in duas partes diuiditur caput præsens.

Prima diuisio est hæc, ea, quæ sunt, vel semper mouentur omnia, aut omnia quiescunt semper, aut quædam mouentur, & quædam quiescunt. Ex his autem tribus membris probat duo priora esse impossibilia, & ideò 3. esse necessarium. Et primo probat, quod non omnia quiescant, vt Zeno aiebat, negans omninò motum, quia experientia euidenti constat plura corpora moueri de vno loco ad alterũ. Probat deinde falsum esse secundum, quod omnia moueantur semper, vt asserit Heraclitus putans omnia corpora esse in continuo motu, nam, & si videret quædam aliquando à motu cessare, dicebat fallacem esse hanc experientiam, quia licet non omnis motus percipiatur sensu, nihilominus semper mouentur omnia, quædam quidem veloci motu & ideò per sensum perceptibilem; alia verò tardissimo, vel adeò remisso, vt non percipiatur sensu, vt patet de augmento rerum naturalium, quod non semper percipimus, quando fit, sed post aliquod tempus euidenter cognoscimus esse factum, quod non esset verum, nisi quia semper fiebat, licet non semper sensu perciperetur. Nihilominus falsum esse probat experientia in omni genere motus, quia nec semper augetur viuens, sed dum dispositum est alimentum, sicut guttæ cadentes; super lapidem, non semper extrahunt aliquid ab eo, sed aliquo tempore disponunt, & facta dispositione aliquid extrahunt, nec mouetur homo dum dormit, nec lignum calefit, dum longè est ab igne, vel alio corpore calido, & lapides tandem multo tempore permanent in eadem duritie; ergo non semper indurantur. Restat igitur tertium membrum necessariò verum, quod quædam moueãtur, & alia quiescant.

Hoc autem membrum diuidit in tria alia, in secunda parte capitis. Nam quædam moueri, & alia quiescere tribus modis intelligi potest. Primo, ita vt quædam moue- 43

moueantur semper, & quædam semper quiescant, nihilque fit, quod aliquando moueatur, & aliquando quiescat. Secundo, ita vt omnia fint in perpetua varietate motus, & quietis, quia aliquando mouentur omnia, & aliquando omnia quiescunt. Tertio, ita vt aliqua moueantur semper, alia nunquam, aut tandem alia aliquando moueantur, & aliquando quiescant. Et primum membrum probat esse falsum, quia euidenti experientia constat lapidem moueri, dum extra proprium locum naturalem erat, & ad eum tendit ablato impedimento, & etiam est euidens eundem lapidem quiescere postquã peruenit ad proprium locum naturalem; ergo falsum est, quod quædam semper moueantur, & alia semper quiescant, nihilque fit, quod aliquando moueatur, & aliquando quiescat. Excludit etiam secundum membrum asserens, quędam moueri semper, & quædam semper quiescere, & hoc pertinere ad positionem Empedoclis asserentis per litem moueri, & per amicitiam quiescere, quod superius impugnatum esse ait. His autem duobus membris impugnatis, tertium ait necessariò esse admittendum, quod quædam moueantur semper, quædam nunquam, & alia moueantur aliquando, & aliquando quiescant, & ita se habere res in mundo asserit, nam semper moueri conuenit primo corpori, nempe cœlesti, nunquam moueri conuenit primo motori, & aliquando moueri, aliquando quiescere corporibus sublunaribus. Ex quibus colligit dari vnum primum motorem omninò immobilem & vnum primum mobile, quod semper mouetur, quod erat intentum totius capitis, sed hæc non probat, in capitibus sequentibus probaturus.

CAPVT IV.
TEXTVS ARIST.

Mouentium igitur, & eorum, quæ mouentur alia quidem, &c.

Breuis expositio Textus.

INtentum huius cap. est probare, quod 44 quidquid mouetur, ab alio moueatur, vt ex eo probari posit omnes motus reducendos esse ad vnum primum motorem, à quo moueantur omnia. Diuiditur autem in duas partes, in prima proponit tres diuisiones, in secunda, quandam propositionem vniuersalem, quam probat in omni genere motus.

Prima diuisio est, mouentium, & mobilium, nam quædam mouent, aut mouentur per accidens, vt album, vel musicum; quædam verò per se, vt calidum calefacit per se, & aqua mouetur per se ad calorem. Secunda est subdiuisio secundi membri, nam, quæ per se mouentur, quædam mouentur secundum naturam, qualia sunt ea, quæ principium motus intra se habent, vt viuentia, alia mouentur ab alio, quæ intra se non habent principium motus, vel non principale, vt dum lapis mouetur sursum. Tertia diuisio, ea, quæ mouentur, alia mouentur naturaliter, alia per violentiã; naturaliter mouentur, quæ ex propria inclinatione mouentur, vt lapis deorsum, violenter verò, quæ à principio extrinseco contra propriam inclinationem, vt lapis sursum, nam motus violentus, vt definit idem Aristoteles libro tertio Ethicorum, capite primo, textu secundo est, *cuius principium est extra nil conferente vim passo.* Quod est à principio extrinseco moueri contra propriã inclinationem.

In secunda parte proponit hanc pro- 45 positionẽ vniuersalem, Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Quam probat in omni genere motus, & primò quidẽ veram esse constat in motu violento, vt pa-

 tet ex

tet ex definitione eius assignata. Veram quoque esse ait, in his, quæ mouentur naturaliter à principio interno, qualia sunt viuentia, quæ intra se habent principium sui motus, sicut nauis, quæ à principio interno motu quodam artificiali mouetur, ita viuentia mouentur motu naturali ab anima, vel corde, alia ue corporis parte interna, in qua virtus motiua residet. Solum restat probanda in motu naturali corporum non viuentium, quæ vocantur grauia, & leuia, vt lapidis deorsum, vel aeris sursum. De quibus primò probat nõ moueri à se tribus argumentis. Primo, quia moueri à se proprium est viuentium corporum. Secundo, quia postquam moueri incipiunt, non possunt sibi quietem inferre, vnde neque à motu sistere, quousque ad locum naturalem perueniant: vtrumque autem proprium est eorum, quæ à se mouentur, qualia sunt viuentia. Tertio, quia, quæ se mouent, partem per se mouentem habent, & per se motam, ita vt in illa, & non in hac sit virtus motiua, sed grauia, & leuia non habent talem distinctionem partium, quia cum sint homogenea, omnes partes habent eiusdem rationis; ergo non possunt moueri à se. Sed vt explicet à quonam moueantur, an-
46 notat duplicem esse potentiam, proximã & remotam, & etiam duplicem actum, proximum, & remotum. Proximus dicitur actus primus, remotus verò actus secundus, & potẽtia ad actum primum vocatur proxima, ad actum secundum remota, quia non respicit secundum, nisi medio primo. Explicat exemplo hominis, qui duplicem habet potentiã ad scientiam, quia scientia etiam duplex est, habitualis, & actualis; & habitualis est quasi actus primus, & proximus, actualis verò quasi secundus & remotus, vnde potẽtia ad habitum dicitur proxima in homine, quia intellectus per se est in potẽtia ad habitum, ad actualem verò scientiam remota, quia non habet actualem, nisi media habituali. Et quamuis potentia remota non possit peruenire ad actum secundum nisi medio primo, sed statim ac peruenit ad primum, potest prorumpere in secundum, vt homo statim ac habet habitualem scientiam, potest prorumpere in actualem, nisi aliquod sit impedimentum, quo sublato statim exiet in actũ liberè, vel naturaliter iuxta naturam potentiæ naturalis, vel liberæ. Et in rebus naturalibus aqua est quasi in potẽtia proxima, vt fiat leuis, in quantum potest cõuerti in ignem, & in potentia remota ad motum sursum, quem non nisi media leuitate habere poterit, sed cum primum facta sit aer consequitur illum, nisi aliquod sit impedimentum extrinsecum, à quo detineatur, quod statim ac sublatum fuerit, mouebitur sursum. Ex quo infert Aristoteles ab eodem agente reduci rem naturalem ad actum primum, & ad actũ secundum, nempè à generante, vt ab eodem igne, à quo generatur ignis, & fit leuis, reducitur ad actum secundum, qui est motus sursũ. Sed quia potest detineri ab aliquo impedimento extrinseco, ne statim moueatur sursum, ab eodem à quo remouebitur tale impedimentum, dicetur etiam procedere motus, diuersa tamẽ ratione, ac procedit ab igne generante, quia ab hoc tanquam à causa per se, à quo recipit grauitatem, per quam mouetur, sed à remouente prohibens tanquam a causa per accidens. Grauia igitur, & leuia mouentur per, se à generante, & ideò vera est etiam in eis propositio vniuersalis, quod quidquid mouetur, ab alio mouetur, sicut probatum est veram esse in viuentibus, & violenter motis, & ex consequenti vera est in omni genere motus.

QVAE-

QVAESTIO I.

An verum sit, quod quidquid mouetur, ab alio moueatur.

47 VT melius intelligatur difficultas quæstionis, notandum est, hanc propositionem vniuersalem, quidquid mouetur, ab alio mouetur, solum prolatam esse, & intellectam ab Aristotele de rebus materialibus, & totalibus quidem, aut completis, qualia sunt corpora naturalia, & ideò de solo motu physico eorum, quia hunc solum intendebat reducere ad vnum primum principium, & ex illo per demonstrationem à posteriori probare vnum primum motorem dari, à quo tanquam à primo principio mouentur omnia corpora, & suum esse recipiunt, & cum eo simul virtutem operandi. Hæc est communis sententia expositorum omnium in hoc loco, & ex contextu totius libri euidenter deducitur. Vnde sequitur de operationibus rerum spiritualium, quales sunt intellectiones, & volitiones eorum non procedere quæstionem, an in his moueantur ab alio, vel à seipsis, nec de simplici emanatione proprietatum ab essentia, vel natura, cum non sit motus, vel mutatio physica. Sed nec de motibus partium, quos prius reiecit Aristoteles cum motibus per accidés, quam suam propositionem vniuersalem proferret, & si de his ageret, necessarium foret procedere in infinitum in partibus viuentium, vel concedere, quod prima pars eorum, à qua mouentur cæteræ, moueatur ab alio extrinseco; cum non possit amplius distingui in partem per se mouentem, & per se motam.
48 Nec etiam sensus eiusdem propositionis est de mouente, vt quo, nam de hoc certum erat distingui realiter à remota, & satis per se euidés erat propositio, quod ab alio realiter distincto debeat moueri, quidquid mouetur, nempe à sua forma, de qua certum est, principium, quo, motus esse realiter distinctum à toto, quod mouetur. Loquitur ergo de mouente, quod, realiter distincto à mobili, nam, quod ratione distingui debeant mouens, & motum, nemo potest dubitare, alioqui idem esset mouens, & motum, agens, & passum respectu eiusdem motus, & sub eadem ratione, quod constat esse falsum & propterea dixit distinguendum esse illud, quod à se mouetur in partem per se mouentem, & per se motam, integrantes quidem, nam essentiales, nec mouent, nec mouentur, vt quod, quare non potest esse vna per se mouens, & alia per se mota; ergo in hoc sensu verum esse contendit Aristoteles, quod quidquid mouetur, ab alio mouetur, vt benè D. Thom. 2. quæstione secunda, de veritate, artic. tertio, quem sequuntur cæteri Interpretes. Quod de his, quæ mouentur motu violento euidens est: cum moueantur ab extrinseco contra propriam inclinationem; solum ergo procedit quæstio de his, quæ mouentur naturaliter, sed hæc in duplici differentia sunt, nam quædam sunt viuentia, alia non viuentia, quæ vocantur grauia, & leuia, vt terra, lapis, aqua, aer, & ignis, & de his agendum erit quæstione sequenti, & ideò quæstio præsens solum procedit de viuétibus, an verum sit, quod ab alio moueantur, vt docet Aristoteles.

Est autem prima opinio negans, quod vera sit in eis, quidquid Aristoteles dixe- 49
rit, sed à seipsis moueri absque distinctione partis per se mouentis, & per se motæ, imò nec fuisse ab Aristotele hac via probandum dari vnum primum motorem, quia satis difficilis est, & aliqua præsupponit valde dubia, alia verò fortè falsa. Ita Scotus in 1. distin. 3. quæst. 7. & 9. Metaphys.

taphys.quæst.14 & ibidem Antonius Andræas, Greg. in 2.dist.6.quæstion.1.art.13. Iandun.8. libr. Phys. quæstion. 12. Comment.3. libr. 1. de cœlo Comment. 28. & ex Modernis multi. Sed probant primò non esse veram propositionem Aristotelis in vllo genere motus. Primò, quia si hoc esset necessarium, maximè, quia idē non potest esse simul in actu, & in potentia respectu eiusdem motus, sed hoc non repugnat, præsertim in causis æquiuocis, quas non est necessarium continere formaliter formam producendam, sed sufficit virtualiter, vel eminenter. Ex quo sequitur, quod eadem res possit mouere seipsam ad illam formaliter acquirendam per virtutem, quam habet eam continentem, & in tali motu idem realiter erit mouens, & motum, agens, & passum sola ratione distinctum, agens quidem per formam eminenter continentem effectum, & passum per potentiam receptiuam eius, quod constat in aqua calida reducēte se ad pristinam frigiditatem: mouet enim se, & est in actu per virtutem suæ formæ substantialis, in qua continetur virtualiter frigiditas, ad quam mouetur, & est mobilis, atque in potentia, per capacitatem, quam habet eam recipiendi, & ita non ab alio, sed à se primò mouetur. Secundò, in viuentibus nō distinguitur mouens à mobili; ergo idem mouet
50 seipsum primò, & non mouetur ab alio, quare non erit in eis vera propositio Aristotelis. Probatur antecedens, quia si distinguerentur, maximè secundum diuersas partes, quarum vna moueat, & aliç moueantur, vt in animalibus, in quibus cor, vel cerebrum per immissionem spirituum animalium videntur mouere cæteras partes, sed hęc distinctio, nec est necessaria, nec possibilis; ergo nec possibilis erit distinctio mouentis, & mobilis. Probo minorē, quia vel pars primò mouens mouetur à se, vel ab alia, nō ab aliā, quia daretur processus in infinitum; cum eadem esset quæstio de illa, sed nec potest moueri à se, quia non amplius distingui potest in partem per se mouentem, & per se motam, & si distinguatur, sequitur etiam dari processum in infinitum: cum eadem sit quæstio de parte mouente, in quā distinguitur, an moueatur à se, vel ab alio. Et si fortè dicatur partem primò mouentem, vt cerebrum, vel cor moueri à generante, obijcio eundem Aristotelem expresè negantem, quod viuentia moueantur à generante cap. præsenti.

Secunda opinio defendit veritatem eiusdem propositionis cum Aristotele. Ita 51
D. Thom. non solum capite præsenti, & in principio libr. 7. sed multis alijs suæ doctrinæ locis, Aegid. quod libro tertio, quæst.15. Capreol. in 1.d.3. quæst.3. Ferra. 1.lib. contra gent. cap. 23. P. Suarius tomo 1. Metaphysic. disput.18. sect.7. num. 11. & Conimb. cap. præsenti, & nobis videtur vera eadem propositio iam à nobis explicata. Probatur veritas eius in omni genere motus. Et primo in motu alterationis, qui tribus modis effici potest, nam vel fit secundum qualitatem naturalem, aut repugnantem naturæ, aut indifferentem, vt illuminatio, quæ solū in subiecto præsupponit potentiam passiuam. Quocunque autem ex his modis fiat, verum est, ab alio moueri, quod alteratur; ergo semper est vera propositio in alteratione. Probatur minor, quia si fiat à qualitate repugnante, vel indifferenti, euidens est fieri ab extrinseco principio, vt dum calefit aqua, vel illuminatur aer, qualitas autem naturalis, duobus modis est in re, quæ alterari potest, nempè formaliter, vel virtualiter, calor est formaliter in igne, & virtualiter in pipere, quem imprimere potest alijs, & si alteratio fiat à qualitate formali, euidens est non posse corpus

corpus secundum se totum alterari à se, dum est in naturali dispositione habens gradum talis qualitatis conuenienté suæ
52 naturæ,& si sit extra naturalem dispositionem totum corpus, vt aqua calida, alteratur per naturalem emanationem, per quam se reducit ad naturalem statum, nõ quidem à se, sed à generante (vt q. sequenti videbimus) & ideò ab alio moueri constat: si verò sit extra naturalem dispositionem secũdum vnam, vel aliam partem, alteratur à proximioribus partibus, & etiam in tali motu euidens est moueri vnã partem ab alia. Secundum qualitatem verò virtualem nunquã res se alterat, quia talis qualitas non est data corpori à natura ad agendum in se, sed in alia, vt piper per calorem virtualem, quem habet, non potest se calefacere, sed alia; quare non se mouet tali genere motus, sed mouet alia; quocunque ergo modo fiat alteratio, manifestum est ab alio moueri corpus, quod alteratur, & non à se primò. In motu verò augmentationis magis notum est: cum fiat per actionem viuentis in alimẽ-
53 tum, quod sua virtute conuertit in propriam substantiam, & simul cum substantia producit sibi maiorem quantitatem, per quam augetur, quare in hoc motu etiam distinguuntur realiter mouens, & motum. Et tandem in motu locali viuentium, qui mouentur à virtute motiua vitali existẽti in determinata parte corporis, vt in masculis, & ex parte in corde, & mouentur per immissionem spirituum vitalium ab vna parte in alias, vnde semper distinguũtur realiter mouens, & motum, saltem distinctione partiali. An verò hæc pars primò mouens moueatur ab alia parte, vel à generante, siue quouis alio, nihil refert ad intentum Arist. nec ad veritatem propositionis eius, quam de solo mobili, & mouente completo intelligit, vt ex communi sententia omnium interpretum probauimus, quem reducere intendit ad vnum primum motorem, nihil curans de motu partium tanquam de incõpleto. An verò, & quo modo grauia, & leuia moueantur ab alio motu naturali, & ideo vera in eis sit eadem propositio, q. sequenti examinabitur.

Ad primum argumentũ admittunt quidam ex his, qui nostram sententiam defendunt, ideò ab alio moueri, quidquid mouetur, quia nõ potest idem in et respectu eiusdem motus simul esse in actu, & in potentia. Sed hanc rationem insufficientem esse probat argu. quia licet repugnet in causis vniuocis aliquid esse in actu formali, & simul in potentia formali respectu eiusdem motus, vt esse actu calidũ, & potentia calidum respectu eiusdẽ gradus caloris ad quem acquirendum mouetur, non tamẽ repugnat in causis æquiuocis, in quibus potest esse aliquid simul in actu virtuali ratione suæ formæ virtualiter continentis effectum, vel terminũ motus, per quem actum se moueat, atque etiam in potentia formali ad recipiendũ terminum, quem non habet formaliter, vt corpus per potentiam motiuam continentem, vbi, quod est terminus motus, potest esse in actu, & se mouere, & per potentiam formalem illud in se recipiendi erit in potentia, & ideò à seipso potest moueri, & non ab alio; quare non erit vera in his propositio Aristotelis. Propterea alio modo respondeo, non esse necessarium ab alio moueri quidquid mouetur, propter hanc rationem vniuersalem, sed propter particularem naturam mouentis, & mobilis corporei, ratione cuius requiritur distincta esse realiter mouens, & mobile in omni motu physi. vt probauimus, & ideò ab alio mouetur semper corpus phys. & non a se primo in quocunq; motu physi. nam etiã in locali à determinata parte moueri ostendimus.

Yyy 2 De

De aqua verò reducente se ad pristinam frigiditatem negamus etiam à se reduci, sed à generante, vt q. seq. ostendemus.

54 Ad secundum neganda est minor, quod in viuentibus non sit distinctio mouentis & mobilis secundum diuersas partes corporis. Et dum quæritur, à quo mouetur pars primò mouens, respondemus impertinens esse, quod mouetur à se, vel ab alia parte, aut à generante ad intentum Aristotelis, vel ad veritatem propositionis eius, quam solum de motu completo corporis intelligit, quem reducere intendit ad primum motorem etiam completum, nihil curans de motib. partium tanquam de incompletis, & quasi per accidens; satis ergo in motu totius corporis distinguere mouens à mobili realiter secundũ diuersas partes, nec est quærenda eadem distinctio in motibus earundem partium incompletis, de quib. non loquitur propositio Aristo. nihilominus dicetur q. sequenti, cui sit tribuendus motus partis primò mouentis.

QVAESTIO II.

An moueantur grauia, & leuia à generante, vel à seipsis.

55 SOlum restat disputare, an propositio vniuersalis prolata ab Aristot. quod quidquid mouetur, ab alio, & non à se moueatur, vera sit in motu naturali corporum non viuentium, vt in motu aeris sursum, & terræ deorsum, nam, quod in cæteris omnib. vera sit, probauimus quæstione præcedenti, vt autem vera sit, necesse est distinguere realiter in tali motu mouens à mobili, & cum non possit fieri talis distinctio secundum diuersas partes eorundem corporum, sicut in viuentibus nam omnes sunt eiusdẽ rationis, & eiusdem virtutis, & ideò non est maior ratio ob quam, vna sit mouens, quam alia, necesse est asserere, quod ab aliquo motore extrinseco moueantur, & propterea Aristot. docuit moueri à generante, cui sicut tribuitur esse eorum & virtus motiua, ita debet tribui motus. Quod si verum sit, facilè intelligitur, ab alio moueri, sed quia difficilè est tales motus naturales tribuere generanti, propterea titulus quæstionis id proponit disputandum, an à generante moueantur, vel à se.

56 Et prima opinio tenet non à generante, sed à se moueri, quare non esse verum in his motibus, quod ab alio moueantur. Ita tenent imprimis omnes illi, qui quæstione præcedenti tenuerunt contra Aristotelem non esse veram propositionem eius in motu viuentium, imò nec simpliciter verum esse, quod quidquid mouetur, ab alio moueatur, sed omninò falsum, & ex quo non potest vllo modo colligi, quod detur primus motor, à quo procedant omnes motus. Ita Scotus in 2. d. 2. quæst. 19. Greg. d. 6. qu. 1. artic. 3. Mayron. d. 14. quæst. 6. Achilinus 3. lib. de Elementis q. 2. Iandun. 8. lib. Physic. quæst. 12. Albert. Saxoniæ quæst. 6. eiusdem lib. Nimphus & Burid. cap. præsenti, Perer. lib. 7. cap. 16. Valles. controuer. 11. & 42. ad Tyrones, & ex Modernis non pauci. Probant primò, quia effectus in actu postulat causam in actu, præsertim efficientem, nam actualis influxus, per quem causa efficiens communicat suum esse effectui, actualem existentiã eius necessariò postulat, sed illud quod lapidem genuit, vel graue aliud corpus potest esse iam extinctum, vel longè abesse ab illo; ergo in his casibus non poterit esse causa efficiens motus deorsum, quo mouetur idem lapis, alioqui dum præcipitatur aliquis ab alto à suo parẽte præcipitaretur. Et hoc præsertim argumentum videtur concludere in corpore graui ab alio corpore leui genito, vt

to, vt

te, vt dum aër conuertitur in aquam, tunc enim non potest tribui motus deorsum aquæ à generante, quod est corpus leue nullam habens virtutem ad motum deorsum.

57 Secundò, quia non est minus naturale igni calefacere, quam sursum moueri neque aquæ se reducere ad pristinam frigiditatem, quam moueri deorsum, nec minus naturalis est motus dilationis, & constrictionis cordis, atque etiam motus respirationis, quam motus deorsum lapidis; ergo si motus naturalis grauium & leuium tribuitur generanti, eadem ratione hi omnes debent generanti tribui, quod patet esse falsum.

Tertiò, quia motus grauium & leuium nō excedit virtutem propriæ formæ substantialis, nec virtutem grauitatis & leuitatis, & tam istæ, quam illa sunt principia actiua eorundem motuum; ergo eisdē corporibus tanquam principalibus causis efficientibus debent tribui, & non generanti, sicut tribuuntur cæteri motus quibuscunq; corporibus ratione suarum formarum substantialium, & potentiarum naturalium, à quibus tanquam à causis efficientibus procedunt.

Secunda opinio est aliorum, qui cum Aristot. cap. 4. huius lib. lib. 5. cap. 2. textu 18. lib. 2. de cœlo & mundo cap. 2. text. 9. & lib. de animal. motu cap. 3. tenent motum grauium, & leuium non esse his corporib. tribuendum, tanquam causis principalibus & proximis eius, sed generanti. Ita D. Tho. in eisdem locis, & 1. p. q. 2. art. 3. & q. 18. art. 1 vbi & Caiet. & 1. lib. contra gent. cap. 9. vbi etiam Ferra. Albert. Mag. 8. lib. Phys. tract. 2. cap. 4. Aegid. quodlib. 5. q. 6. Capreol. in 2. d. 6. q. vnica art. 3. Sotus 2. lib. Phys. q. 1. Toletus q. 2. & vterque hoc loco, Conimbr. quæst. 1. huius cap. P. Suarius Tomo 1. Meta. disp. 18. sect. 7. num. 21. & videtur nobis tenenda.

Sed, vt eam explicemus, atque probemus, prius præsupponenda sunt quædam ferè apud omnes opinantes certa, primum, grauia & leuia non moueri à cœlo tanquam à causa proxima, neq; etiam ab aliqua virtute loci naturalis per modum attractionis, quia nulla talis virtus potest esse in loco, quæ ad tam magnam distantiam operetur, vt in terra ad attrahendū ad se lapidem in concauo lunæ existentem, sed nec mouentur à locis contrarijs, in quibus existant per modum expulsionis, nec deniq; ab aere circumstante. Et ratio horum est, quia corpora ista naturali pondere suæ inclinationis mouentur, & quo grauiora vel leuiora velocius; ergo præter hæc extrinseca agentia, aliud est designandum in eorum natura, à quo moueantur tanquam à propria ac principali & proxima causa, sed nec a remouente prohibens, nisi per tanquam à causa per accidens, vt docuit Aristoteles, quia non habet per se influxum circa motum eorum. Vnde sequitur certum quoque esse, non sic à generante moueri, vt nullū habeant in se principium intrinsecum actiuum sui motus, sed passiuè tantum ad eos concurrant, vt sine fundamento rationis asseruit Soto vbi supra cum Iauello, aduersus communē sententiam cæterorum omnium, qui siue à se, siue a generante moueantur, principiū actiuum intrinsecum eis concedunt. Eiusmodi principium apud omnes, vt minimum est grauitas & leuitas, quæ sunt naturales potentiæ actiuæ ad tales motus, de quibus licet docuerit Aristoteles 2. lib. de gener. cap. 2. text. 8. non esse qualitates actiuas, non in ordine ad motum localem intellexit, sed ad producendas alias qualitates similes, quas certum est non posse producere, sicut possunt primæ qualitates, vt calor & frigiditas. Ad motum verò effectiuè concurrere euidens experientia docet, quia 59 [58 beside first line of this column]

 sine

sine noua causa concurrente, per solam maiorem grauitatem aut leuitatem velocius mouentur. Nec solum grauitas, & leuitas effectiua principia sunt motus sursum, & deorsum, sed formæ etiam substantiales eorundem corporum, vt omnes opinantes fatentur, præter duos citatos, qui solum tribuunt his corporibus principium intrinsecum passiuum suorum motuum, & actiuum nullum. Quod verò principium actiuum debeat esse forma substantialis, euidens est, supposito, quod actiua sint principia grauitas & leuitas, nam istæ virtutes, aut potentiæ sunt emanãtes à natura eorundem corporum, præcipuè ratione formæ substantialis; ergo tanquam virtutes earum efficiunt motum, qui eadem ratione debet effectiuè procedere à forma substantiali. An verò ab his principijs grauitatis, ac substantialis formæ procedat tanquam à præcipua, & proxima causa, & ideò eisdem grauibus tribuatur, vel solum vt instrumento generantis, à quo tanquam à principali causa procedat, in hoc posita est difficultas quæstionis.

Pro cuius solutione notandum est discrimen inter corpora viuentia, & non viuentia ab omnib. admissum, quod perfectio naturalis illorum consistit in motu, quod à Deo verum est, ac necessarium, vt cum primum ab omni motu vitali cessant, tunc primum vitam amisisse censeantur, horum verò, non nisi in quiete, hoc est, in permanentia in suis locis naturalibus, in quib. conseruantur, non enim mouentur, nisi dum extra locum naturalem violenter detinentur, & cum primũ consequuntur locum naturalem, cessant omninò à motu. Vnde sequitur naturam non generare viuentia in sua perfectione, sed nimis imperfecta, & ea relinquit, vt se perficiant per continuos motus, ad quos efficiendos naturales, ac vitales virtutes eis tribuit; quare non sunt nata habere, vel accipere ex vi suæ generationis omnem perfectionem naturæ propriæ debitam, sed per proprias operationes, & motus postquam genita sunt eam acquirere. Sed non viuentia, cum sint infimi ordinis non possunt se perficere, sed suam perfectionem à generante accipere debent, & ideò non debent imperfecta generari, sed nata sunt omnem perfectionem debitam suæ naturæ accipere à generante ex vi suæ generationis; & cum pertineat ad perfectionem eorum consistentia in suis locis naturalibus, in quibus conseruantur, sicut accidentia alia, quibus ornata generari debent, natura eorum postulat, vt in eis generentur: & cum ad generantem pertineat tribuere rei à se genitæ omnem perfectionem debitam suæ naturæ ex vi generationis, sequitur ad generantem corpus graue pertinere illud in suo loco naturali generare, vel si contingat, quod extra illum generetur ratione alicuius impedimenti, ad eum reducere, per se, vel per suam virtutem ei collatam, ita vt per eam possit consequi proprium locum, si aliquando extrahatur ab eo per violentiam: itaque sicut generanti cuicunque tribuitur, non solùm esse rei genitæ, sed proprietates ipsum esse consequentes, & omnes potentiæ naturales, omniaque accidentia, atq; ornatus omnes sibi debiti, ex vi suæ generationis, & in instanti in quo generatur, quia hæc omnia sunt quasi corrolarium essentiæ, ita generanti rem grauem, non solùm attribuitur esse eius, sed proprietates, atque potentiæ naturales illud consequẽtes, & cætera accidentia, quæ pertinent ad ornatum, & conseruationem eius, quia hæc omnia debitam debita sunt ei ex vi suæ generationis in eodem instanti: in quo generatur, præterea quemadmodũ, si contingat aliquam proprietatem, aliquam poten-

potentiam, aliquod accidens, vel ornatum rei genitæ ei debitum ex vi suæ generationis impediri, ne illi tribuatur per generationem, vel postquam ei collatum fuit per violentiam auferri ab eo, & illud postea consequi rem genitam consecutione naturali sublato impedimento, con-
62 secutio eius tribuitur eidem generanti, & merito, quia illud conferre ex vi generationis pertinebat per se ad ipsum, & per accidens contigit, quod illud statim non contulerit, eodem modo si cótingat graue corpus ratione alicuius impedimenti generari extra locum naturalẽ, vel postquam in eo genitum est extrahi per violentiam ab eo, eidem generanti tribui debet consecutio eiusdem loci naturalis, quæ est naturalis motus sublato impedimento, quia quasi per emanationem, vel consecutionem naturalem procedit ab eodem corpore graui. Et quia generans non semper poterat corpori genito adesse, suam virtutem ei tribuit per generationem, per quam posit illud in locum naturalem sibi debitum ex vi generationis, & in instanti, in quo fuit genitum restituere. Quod hoc exemplo ostendere possumus, ad hominem generantem alium pertinet tribuere illi esse, passiones, & accidentia, atque ornatum ei debitum ex vi suæ generationis, si verò propter aliquod impedimentum non sequeretur proprietas, vel potentia aliqua, vel accidens sibi debitum ex vi suæ generationis, & in instanti in quo generatur, & postea sublato impedimento eam per quandam naturalem sequelam, vel motum acquireret, nó est dubium, quin eidem generanti deberet tribui accidens illud, & consecutio
63 eius, quæ esset motus, vel mutatio, aut actio; ita ergo generanti tribuitur, constitutio grauis in suo loco naturali, etsi impediatur in instanti generationis, vel postquam in eo fuit genitum extrahatur ab illo, ex consequenti tribuitur restitutio eius, quæ quasi per naturalem sequelam fit, & hæc restitutio est motus naturalis, ideò generanti, & non rei graui tribui debet, & quamuis ad talem restitutinem concurrant effectiuè forma substantialis, & grauitas, nõ tribuitur eis motus, quia non concurrunt ad eum, quemaddum concurrunt virtutes aliæ aliorum corporum ad motus proprios, vel actiones, sed tanquam virtutes generantis in hunc finem ab eo tributis per generationem, vt id loco eius facerent, quod per se facere per generationem ad ipsum pertinebat, & hoc est pulchrum fundamentum, cui innititur sententia Aristotelis, licet non euidens, satis tamen probabile.

Et ex quo non est difficilè argumentum Modernorum soluere, nam ad primum distinguenda est minor, quia duobus modis contingit causam agere, per se, vel per suam virtutem, & vt per se operetur, necessariò debet existere, sed per suam virtutem actu existentem, & operantem operari potest etiam, si actu non existat, & ita licet generans aliquando nou existat, sed extinctum sit, potest operari per grauitatem, vel leuitatem, quæ est virtus eius, quam graui dedit per generationem, vt per eam posset ei restituere locum naturalem sibi debitum ex vi suæ generationis in eodem instanti, in quo genitum fuit, & ab eodem generante tribuendum per se, & ex proprio officio. Exemplum habemus in semine, quæ est virtus animalis, vel plantæ, per quam operatur, etiam si extinctum iam sit, vt est manifestum. 64

Quod verò corpus graue, fiat ex leui, nihil refert, quia non generatur ab eo, sed ab alio corpore graui formaliter, vel eminenter, vt à sole, & hoc sufficit, vt ei tribuatur grauitas, per quam generans illud moueat deorsum. Nec dicetur

filius præcipitari à patre, dum ab alto cadit, quia præcipitatio dicit motum violentum per impulsum, generans verò nó impellit graue descendens, quamuis ei attribuatur motus, tanquam causæ efficienti naturali per grauitatem.

65 Secundum argumentum imprimis afferebat calefactionem ignis, quam dicit tribuendam esse generanti, si tribuitur motus sursum eiusdem ignis. Sed neganda est paritas rationis., quia esse in loco naturali, quod consequitur per motum debitum est ei ex vi generationis: & in primo instāti, in quo generatur, tanquam perfectio propria, & propterea attribuitur generanti quotiescunque eam consequitur, calefacere verò non pertinet ad perfectionem propriam, sed alterius, ad quod transit, ideo non est debitum igni ex vi generationis, nec generanti tribuitur. Secundò adducit reductionem aquæ in pristinam frigiditatem, quam dicimus ex opposito generanti esse tribuendam, quia frigiditas est perfectio debita aquæ ex vi generationis, & instanti, in quo generatur, quare sicut pertinet per se ad ipsum eam tribuere aquæ, ita pertinet eam ei restituere per motum procedentem à forma eius, tanquam ab instrumento generantis, sicut tribueretur risibilitas generanti, quæ naturaliter sequeretur post generationem sublato impedimento, ratione cuius non emanaret ab essentia in instanti generationis, nam motus grauis, per quem consequitur locum naturalem, modum habet naturalis emanationis. Ad ducebat vltimo argu. motus illos vitales dilatationis, & constructionis cordis, atque etiam respirationis, quos licet aliqui

66 tribuant generanti, non possunt apud Aristotelem generanti tribui, quia expressè negat viuentia, vt talia moueri à generante, nec talis motus nati sunt conuenire viuenti in instāti generationis, quamuis conueniant immediatè post, ideò non possunt aliquo titulo generanti tribui. Sed ipsimet viuenti, in quibus non est necessè moueri ab alio ad veritatem Aristotelicæ propositiones, cum non sint motus corporis, nec cōpleti, de quibus solis loquitur, sed motus incōpleti partiū.

Ad tertium concedendum est antecedens, quod motus grauium, & leuium nō excedit virtutem formæ substantialis, & grauitatis, aut leuitatis, sed neganda est consequentia, quod eis sit tribuendus, nā cū esse in loco naturali, quod consequuntur per motum, sit perfectio eis debita ex vi generationis in instanti, in quo generantur, generanti potius tribui debet, ad cuius officium pertinet eam tribuere genito; quare forma, & grauitas solum concurrunt ad motum, tanquam virtutes, aut instrumenta eiusdem generantis., non quidem instrumentaliter ex parte effectus secundum substantiam considerati, sed ex parte modi, hoc est, vt debiti ex vi generationis, nam sub hac consideratione loco generantis concurrunt, ad quem pertinet, & cuius alquid sunt. Exemplum esse possunt propriæ passiones, quæ non excedunt virtutem essentiæ, à qua emanant, & quæ efficienter concurrit ad emanationem earum, nihilominus hæc tribueretur generanti, etiamsi postquam impeditæ fuissent, sequerentur sublato impedimento, & essentia solum concurreret, tanquam virtus generantis, & ideò per modum instrumenti, sicut modo concurrit, dum ab ea emanent. Et ratio huius est eadem, quia debitæ sunt rei genitæ ex vi generationis, & in eodem instanti, in quo generatur.

CAPVT V.

TEXTVS ARIST.

Hoc autē dupliciter, aut. n. non per se ipsū mouens, sed per alterum, &c.

Breuis

Breuis expositio Text.

167 INtentum huius capitis est probare, quod detur primus motor per se immobilis, à quo moueantur cætera. Diuiditur caput in duas partes, in prima ponit duas diuisiones, in secunda probat propositionem intentam.

Prima diuisio est, mouentium, quædam mouent ab alio mota, alia verò mouent, non mota ab alio, sed mota per se, vel à se, vt baculus mouet lapidem motus à manu: manus verò mouet baculum non mota ab alio, sed per se, hoc est, propria virtute motiua. Secunda diuisio est subdiuisio mouentium per se, nam quædam mouent per plura media, alia per vnum tantum, & vtroque modo contingit mouere hominem, nam vel mouet lapidem per manum, vel per manum, & etiam per baculum. Hæc est autem differentia inter primum mouens, & intermedia, vt inter hominem, ex vna parte, & manum, atque etiam baculum ex altera, quod licet omnia per se moueant, sed primum mouet per se primò, quia ita, à se mouet, vt non ab alio moueatur, & ideò nec in mouendo dependet ab alio, quare perfectius mouet, & ex hoc dicitur primum mouens, nam inter media omnia vsque ad vltimum, & mota mouent, & dependenter ab alio mouent, & ideò imperfectius mouere dicuntur, & iure vocantur inter media.

68 His suppositis propositio, quam probare intendit, est, quod detur primus motor per se immobilis, quam probat hac ratione, quidquid mouetur debet moueri ab alio; ergo vel illud, à quo mouetur, etiam mouetur, vel non, sed immobilis est, & si hoc secundum dicatur, intentum habebitur, quia illud erit primum mouens immobile, si verò moueatur, vel à se mouetur, vel ab alio, non ab alio, quia de illo erit eadem quæstio, an moueatur ab alio, & sic dabitur processus in infinitum in mouentibus per se, ex quo impossibilis efficietur motus, quia erunt infinita mouentia absque primo, & vltimo, & ideò nunquam poterit virtus horum peruenire ad alios, neque conuerso, quare nec poterunt efficere motum: & cum experientia constet motum dari, falsum erit, quod in infinitum sit procedendum; necesse est ergo peruenire ad aliquod ita mouens, quod non moueatur per se ab alio, sed vel à se, vel prorsus sit immobile, & hoc erit primum mouens, vel primus motor simpliciter, à quo moueantur cætera, ipse verò non moueatur ab alio. Sed probat deinde, quod non moueatur à se, nam in mouentibus corporeis, (de quibus hucusque tantum loquitur) nihil potest moueri à se primò, vt superius probatum est, sed si à se mouetur, debet distingui in partem per se mouentem, & per se motam; ergo si primum mouens à se mouetur, ratione alicuius partis primò mouentis cæteras moueri debet, vel ergo illa pars mouetur per se ab alia, ita vt non possit non moueri ab ea, vel mouetur à se, hoc repugnat, quia dabitur processus in infinitum in mouentibus partialibus, atque etiam, quod per se moueatur ab alia parte; ergo erit primum mouens partiale, ac per se immobile, & ideò primum mouens erit per se immobile, à se, & ab alio. Probatur minor, quod illa pars non moueatur per se ab alia, quia impossibile est, quod mouens aliud eodem genere motus moueatur per se ab eo, alioqui quod calefacit aliud, per se calefiet ab eo, & qui docet aliquem, per se ab eo docebitur, quod absurdum est.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quonam autem oportet motum semper esse, &c.

Breuis expositio Text.

65 PROBAVIT Aristoteles capite præcedente, quod detur primus motor per se immobilis ab alio extrinseco motore, atque à se, sed vt probaretur prorsus immobilis, restabat probandum, quod neque ab alio, neq; à se per accidens moueri posit, & hoc intendit probare capite præsenti, quod in quatuor partes diuiditur. In prima, probat primum motorem esse perpetuum. In secunda, quod sit vnus, & non plures. In tertia, quod sit prorsus immobilis. Ita vt neque per se, neque per accidens moueatur. Et in vltima quod detur vnus aliquis motus primus perpetuus alicuius primi corporis ab eo moti.

Probat igitur primò, quod primus motor sit perpetuus, ex perpetuitate generationum & corruptionum hoc modo. Res naturales ita se habent, vt quædam generentur modo, & alio tempore corrumpantur, & ita aliquando sint, & aliquando non, tota tamen generationum, & corruptionum series perpetua est, quia nec generationes inceperunt aliquando, nec finem habebunt; ergo datur aliqua causa huius perpetuitatis, quæ nec potest esse vnum aliquod corpus ex his, quæ generantur & corrumpuntur, neque omnia simul; ergo aliud debet dari, nec generationi, nec corruptioni subditum, quod sit eius causa, & hoc erit perpetuum, & primum, vocabiturq; primus motor perpetuus. Minorem sic probat, quia, quod non est, non potest esse causa generationis aliorum, post interitum eius succedentium, sed de quolibet verum est, quod aliquando non fit; ergo non potest esse causa generationum, & corruptionum succedentium, sed neq; omnia simul. Primò, quia infinita sunt, & repugnat aliquid dependere ab infinitis causis. Secundò, quia licet ea, quæ modo sunt, possint disponere res præsentes ad futuras generationes, non tamen possunt esse causæ efficientes earum, dum iam non sint, sicut guttæ, quæ modò cadunt supra lapidem, possunt disponere ad extrahendam aliquam partē, non tamen possunt eam extrahere, quia dum extrahenda est, iam ipsæ non sunt.

In secun. parte probat, quod hoc principium perpetuum sit vnum, & non plura. Primò, quia cum optimè sint disposita 70
& ordinata ea, quæ sunt secundum naturam, meliorem semper dispositionem habere censendum est, sed melius disponuntur per vnum, quam per multa (si vtrumque sit possibile) cum præstet vnum multis, sicut melius disponuntur per finita, quam per infinita principia; ergo cum constet possibile esse, quod detur vnicum principium, vnicum etiam esse censendum est. Secun. quia natura nihil frustra facit, sed frustra fiunt per multa, quæ per vnum fieri possunt; ergo vnum tantum ponendum est. Quod tandem probat ex vnitate & perpetuitate motus in communi accepti hoc modo, motus fuit semper, vt in principio huius libri probatum est, sed motus non dicitur semper esse, nisi sit continuus, quia si semel interrumpuntur plures, nec aliquis eorum dicitur semper esse, nec omnes simul; ergo necesse est motum esse vnum & continuum, qui semper fuerit, & perpetuus sit, quia continuum & vnum conuertuntur, sed non potest esse motus vnus, nisi ab vno motore; nam à multis motorib. adæquatis & proximis, non vnus, sed multi motus procedunt; ergo primus motor, vnus & perpetuus erit.

In 3.

In 3. parte prob. hoc vnum principium omninò esse immobile, ita, vt neq; per se, neq; per accidens moueri possit, & quod non sit per se mobilis à se, vel ab alio probatum est. Prob. igitur, quod nec per accidens hoc modo, moueri per accidens est moueri ad motum alterius, cui coniungitur, vt anima mouetur ad motum corporis, quod ipsa per se mouet, sed quod ita mouetur, non potest efficere motum perpetuum. Prob. quia illud, quod per se mouet, & ad cuius motũ mouetur, vt est totum animal, suo motu mutat dispositionem partium, & ideò non potest moueri motu cótinuo ab eadem anima, quia motus continuus postulat continuam dispositionem eiusdem rationis immobili, sed primus motor efficit motum continuum, & vnum in hoc mundo; ergo non potest moueri per accidens ad motũ eius, quod per se mouet.

71 Probant tandem in vltima parte, quod detur vnus motus perpetuus vnius corporis moti à primo motore hac ratione, motus definit esse perpetuus, quia motor, à quo procedit, mouetur saltem per accidens, vt de motu animalis ab anima probatum est, sed primus motor, à quo procedunt cæteri motus, non mouetur per se nec per accidens, & est vnus; ergo motus, quem efficit erit vnus, atq; perpetuus; detur ergo vnus motor vnius corporis perpetuus. In hoc autẽ modo probandi, quod detur vnus motus perpetuus, quia datur vnus motor immobilis atq; perpetuus; nõ committit Aristot. circulum vitiosum, vt benè adnotat D. Th. licet prius probauerit ex perpetuitate, & vnitate motus vnitatem, & perpetuitatem primi motoris, quia hanc probauit ex motu rerũ in communi accepto, vel à toto (vt aiunt) genere; modo verò de motu particulari vnius determinati corporis probat, quod sit vnus, & perpetuus, ex vnitate & perpetuitate primi motoris.

CAPVT X.

TEXTVS ARIST.

Quod autem hoc necesse est impartibile esse, & nullam habere magnitudinem, &c.

Breuis expositio Textus.

IN vltimo capite huius libri concludit Aristot. omnia, quæ pertinent ad primum motorem probans de eo, quod sit infinitæ virtutis, atque etiam indiuisibilis, & incorporeus, carens magnitudine, & ideò, ne nos filum disputationis nostræ de proprietatibus, seu attributis primi motoris interrumpamus, sed sub vno tractatu possimus omnia comprehendere, simulq; examinare, an sufficienter fuerint probata ab Arist. cogimur explicationem vlt. cap. statim post sextum subijcere. In quo duo intendit Arist. probare de primo motore, nempe quod sit infinitę virtutis, & incorporeus. Sed caput in tres partes diuiditur. In prima probat primũ. In 2. proponit & soluit dub. de motu proiectorum. Et in 3. probat primum motorem esse incorporeum. 72

Asserit ergo primò, quod ille idem primus motor, de quo probauit esse immobilem, perpetuum & vnum, habet virtutem infinitam, & ideò simpliciter est infinitus, quod probat hac ratione. Motus est perpetuus, non solum in communi, ita vt semper sit, sed ita vt detur vnus aliquis motus, qui semper fuerit, & ex consequẽti, quod sit continuus & vnus factus à primo motore, vt superius probatũ est; ergo primus motor mouet semper, sine principio & fine, & ex consequenti mouet tempore infinito incessanter, sed motor virtutis finitæ non potest mouere corpus motu continuo per tempus infinitum; ergo pri-

mus motor id præstans non habebit virtutem limitatam, sed infinitam. Minorem probat, quia quælibet virtus infinita non potest mouere, nisi finitã magnitudinẽ & finito tempore: cum eadem sit seruanda proportio inter motum, magnitudinem, & tempus; ergo virtus, quæ mouet tempore infinito, infinita debet esse.

In 2. p. proponit dub. de motu proie-
73 ctorum, à quonam motore fiat, vt dum lapidem sursum proijcimus, à quonam moueatur. Et respondet non moueri per quandam antiperistasim vel repercussionem partium aeris, quã quidam hoc modo fieri existimabant, vt partes anteriores aeris, quas lapis diuidit, & à se depellit, iterum coniungantur à tergo ad replendum locum ab eodem lapide dimissum & per hanc coniunctionem repercutiunt eundem lapidem, & à se pellunt, & sic depulsus lapis prosequitur suum motum, & ita mutua hæc percussio partium aeris à lapide, & lapidis ab eisdem est causa motus eius. Hanc enim causam, vt insufficientem reijcit Arist. quia quemadmodum istæ partes simul mouentur à lapide per diuisionẽ, & simul eum mouent per coniunctionem, ita simul cessant à motu, quẽ constat lapidem prosequi; ergo non possunt esse causa continuæ prosecutionis, sed alia designari debet. Et hanc docet esse proiectorem quidem primam, atq; remotam, qui sicut manu mouet lapidem, ita mouet partem aeris manui contiguam & rursus hæc pars aeris mouet aliam sibi contiguam, & hæc aliam, quousq; perueniatur ad partem aeris tangentem lapidẽ, à qua proximè mouetur. Et qua elanguescente, elanguescit motus lapidis, & tandem extinguitur. Et ex solutione huius dubij constare ait primò, motum proiecti corporis non esse perpetuum, quia non procedit ab vno motore, sed à multis. Secundò constat, quod cum primus motus sit vnus atq; perpetuus, necesse sit primum motorem esse vnum; quia à multis motorib. non potest vnus motus continuus procedere.

Asserit tandem in vltima parte capitis, 74
quod primus motor non solum sit virtutis infinitæ, sed etiam careat magnitudine & impartibilis seu indiuisibilis sit, vel incorporeus. Quod probat hac ratione, primus motor habet virtutem infinitam, sed virtus infinita non potest esse in magnitudine; ergo caret magnitudine, & impartibilis atq; incorporeus est. Minorem sic probat, si virtus infinita sit in magnitudine, aut in corpore, vel est in magnitudine, aut corpore finito, vel infinito, infinitum dari repugnat, vt sæpè probatum est; ergo erit in corpore finitæ magnitudinis, sed repugnat infinitam virtutem esse in magnitudine finita; ergo repugnat primũ motorẽ habere magnitudinem. Prob. minorẽ, quia, si virtus infinita, esset in magnitudine finita, moueret eã in nõ tempore vel in instãti, quod repugnat, quia motus non potest fieri in instanti, vt probauit in 6. lib. Sed consequentiam sic probat, virtus finita mouet magnitudinẽ finitam, motum finitæ velocitatis & ideò in tempore aliquo finito, & si sit maior, mouebit eandem magnitudinẽ motu velociori, & propterea in minori tempore; ergo si sit infinita, mouebit eandem motu infinitæ velocitatis, & tempore in infinitum minori, sed tempus in infinitum minus non datur, sed potius vocatur non tempus, vel instans; ergo mouebit eam in non tempore, vel in instanti.

TRACTATVS I. de proprietatibus, seu attributis primi motoris.

IN his tribus capit. quinto, sexto, & de- 75
cimo præcipuè agit Aristoteles de existentia,

sentia, & proprietatibus primi motoris, quæ etiam solent appellari à Theologis attributa Dei, quia ei attribuitur, quod sit perpetuus, vnus, infinitus, atque incorporeus: & hæc quidem essentialia sunt Deo, quem hoc loco intelligit Aristoteles nomine primi motoris, sed, quia nostro modo intelligendi, primò intelligimus diuinam essentiam, per quam Deus est, deinde has perfectiones, quas ei, vt iam constituto per essentiam conuenire censemus, ad similitudinem proprietatum, quas post essentiam in creaturis solemus intelligere; ideò eas vocamus proprietates, seu attributa Dei, aut primi motoris. Consequenter verò egit capite decimo, de motu proiectorum violento, ex quo argumento deduxit ad probandum primum motorem esse vnum. Duplicem ergo tractatum instituimus circa tria hæc capita, primum de proprietatibus, vel attributis primi motoris, in quo circa singulas examinabimus, an sufficienter sint probatæ de ipso ab Aristotele. Secundus tract. erit de principio, & causa motus proiectorum, qui vocari solet impulsus.

An probauerit euidenter Aristoteles dari primum motorem.

HOC est primum pertinens ad existentiā, primi motoris, seu ad quæstionem an sit, quod asseruit, & probauit de eo Aristotel. & quia fundamentum est cæterarum proprietatum, vel attributorum, primò disputandum est de illo, an probauerit euidenti ratione dari primū motorem.

76 Et 1. opin. Modernorum asserit Aristot. non probasse euidenti ratione dari primum motorem, sed nec ratione satis probabili, & citant pro se Scotum in 1. d. 2. q. 2. artic. 1. conc. 1. qui nihil tale asserit, vt inferius ostendam. Prob. hæc sent. 1. quia ratio Arist. innititur illi principio, quidquid mouetur, ab alio mouetur, quod nō probauit verum esse in motu grauium, & leuium, nisi rationibus, valde infirmis, & quæ à pluribus non recipiuntur tenentibus oppositum, quod à se potius, & non ab alio moueantur, & licet contenderit eam probare in viuentibus, falsum quoddam principium assumpsit, nempe id, quod à se mouetur distinguendum esse in partem per se mouentem, & per se motam, quod non probauit, nec verum esse potest: cum nullum sequatur inconueniens ex eo, quod idem moueatur à se primò, & diuersa ratione sit mouens, & motum absq; tali distinctione partium quare ratio eius parum momenti habet. Secundò, quia etiamsi hoc principium euidens esset: aliud præsupponit non necessarium, quod in causis essentialiter subordinatis necesse sit dari primam, & vltimam, quid enim prohibet in his causis nō dari vltimam, sicut nec datur in numeris per se ordinatis, nec in diuisionibus continui ordinatè faciendis, benè ergo poterit procedere effectus ab infinitis causis subordinatis, in quibus nulla detur prima, quare non benè prob. ex his principijs dari primum motorem, à quo moueantur cæteræ causæ.

Secunda opinio communis est in schola, quod Aristot. demonstratione à posteriori ex motu probauerit euidenter dari primum motorem, ita D.Th. 1. lib. contra Gentes cap. 13, Durand. in 1. d. 3. quæst. 1. numero septimo, & ferè omnes alij scholastici in eadem distinct. Scotus etiam vbi supra expresè approbat rationem Aristotelis, & nullus locus in tota eius doctrina reperietur, in quo eam reijciat, vel infirmam esse asserat, & ita nobis tenendum est. Vt autem efficacitas demonstrationis eius intelligatur notandum est. Duobus illis principijs inniti nempè, 77

Quidquid mouetur, ab alio mouetur, & in causis per se ordinatis non esse procedendum in infinitum, sed deueniendum esse necessariò ad primam. Primum autem duab. vijs probatum est ab Aristo. priori quidem ex dependentia mouentium particularium ab vniuersalibus, quib. essentialiter subordinantur secundum ordinem naturalem, quo partes vniuersi inter se ordinari notum est, atque etiam ex dependentia essentiali omnium causatũ à prima, quæ sicut non habent esse, à se, sed receptum ac dependens ab alio, ita non habent virtutem mouendi, neque actualem motum à se, sed ab alio. Hanc viam non expressit Aristoteles in hoc libro, sed tanquam per se notam, atque euidentem præsupposuit: expressit verò primo lib. Metheo. cap. secun. his verbis: *est autem ex necessitate continuus, quodam modo iste superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur: vnde enim motus principium omnibus inest, illam causam putandum primam.* Posterior via id probandi, est ex dependentia particularium mouentium inter se se, modoque, quem particulares ipsæ causæ seruant in mouendo & agendo, qua vsus est Aristot. hoc loco, non tanquam certa, aut euidenti ad conuincendum, sed tanquam probabili, ac tanquam via, per quã quasi manuducatur intellect᷒, ex his quæ apud nos sunt ad percipienda illa, quæ in causis superioribus, & magis à sensibus remotis reperiuntur, quasi hoc modo arguere velit. In causis particularibus Physicorum motuum, quæ apud nos, imò in nobis ipsis sunt, aliquo modo reperimus, quod quælibet moueat cum dependentia ab alio totali, aut saltem partiali, vsq; ad primum in eo ordine; ergo eodem modo contingere existimandum est in ordine mouentium totalium, & completorũ, vt particularia ab vniuersalibus moueantur, & hæc etiam ab alijs vsq; ad primum.

Secundum autem principium euidenter ostendi potest ex duob. ex primo quidem, quia si in causis per se subordinatis admittatur processus in infinitum, euidenter sequitur dari causas Physicas actu infinitas, & ideò infinitum actu in rebus completis, quod falsum ostendimus supra probantes, nec dari infinitum actu, nec dari posse per virtutem naturalem causarum. Probatur consequentia, ex differentia causarum, per se, & per accidens subordinatarum; nam in causis per se subordinatis sic dependent inferiores à superioribus, vt non possint operari, nisi per actualem influxum moueantur ab eis, vt ignis non potest calefacere, nisi cœlestes influentiæ actu concurrant cum eo. In causis verò accidentaliter subordinatis non datur actualis, aut necessaria dependentia posteriorum à prioribus, vt patet, non necessariò dependet in generatione filij à proprio parente, vel auo, aut proauo, sed sine vllo influxu actuali eorum operatur, & solum dicuntur causæ, quia generans accepit esse, & virtutem operandi ab eis. Ex qua differentia sequuntur duæ aliæ, prima, quod causæ omnes per se ordinatæ requirunt necessariò actualem existentiam, quia repugnat actualem influxum præstare sine illa: causæ verò accidentaliter subordinatæ non postulant actualem existentiam, sicut nec habent actualem concursum. Vnde sequitur secunda differentia, quod in causis per se subordinatis dari non potest processus in infinitum, nisi dentur infinita entia completa actu; in subordinatis verò accidentaliter non est id necessarium, quia licet dentur infinitæ: cum non sit necessarium actu existere, nec est necessarium dari actu infinita.

Et ecce probata consequentia, quod in causis per se subordinatis non possit procedi in infinitum, sed necesse sit dari primam

mam, & vltimam. Quod non non solū est necessarium, quia daretur actu infinitum, nam hoc, quasi materiale inconueniēs videtur, propter quod omnes concedunt euidens esse principium Arist. non tamen propter ipsam subordinationē essentialem, aut formalem, ex qua negant quidā euidenter probari, quod nō possit admitti processus infinitus in eis. Ideo probandum est, ex vi solius subordinationis per se implicare contradictionē, quod in infinitum procedatur; nam hoc præcipuè intendit Arist. vt asserit expressè, textu 34. huius libri his verbis *Impossibile est enim in infinitum abire mouens, & ipsum, quod mouetur ab alio: infinitorum enim non est aliquid primum.* Ex quibus duas rationes euidentes colligo, primam quia effectus ab omnibus causis per se ordinatis actu concurrentibus dependet, & pręcipuè
81 ab immediata, quæ cum sit determinata, singularis, & vltima, iam necesse est in his causis dari vltimā; quare ex hac parte repugnat esse infinitas, sed quod necessariū sit dari primam, sic probo, nam vel omnes istæ causæ concurrentes ad eundem effectum operantur dependenter ab alio, vel in tota serie earum datur aliqua non dependens ab altera in sua operatione, & si talis detur, hęc erit prima, à qua dependeant cæterę, si verò non datur; ergo tota series earum operatur cum dependentia. Probatur cōsequentia, quia omnes & singulæ dependenter operantur, & tota ipsa series non est aliud ab eisdem; quare necesse est extra totam seriem dari aliam, à qua dependeāt omnes, & cū hæc extra seriem causarum dependentium sit, nō erit dependens, sed independens, & ex consequenti prima, à qua dependent omnes. Secundo, quia subordinatio per se causarū postulat per se, vt concursus superiorum deriuetur ad inferiores, vsque ad vltimā attingentem immediatè effectum, sed non potest deriuari vsque ad illam, nisi per intermedias, per has ergo deriuari debet, vt his medijs participetur ab ea, & effectu, si autem sint infinitæ, & non detur prima, repugnat talis deriuatio cōcursus; ergo ex vi subordinationis per se, necesse est dari primam. Probatur minor, quia infinitum non est pertransibile; 82
ergo si infinitæ sunt tales causæ, repugnat concursum superiorum peruenire ad vltimam, imo etiam ad intermedias, à quibus per vniuersaliores deriuari debet, quare si agere debent, necesse est esse finitas, & dari primam, à qua per finitas quoque intermedias deriuetur concursus vsque ad vltimam, à qua immediatè procedit effectus.

Et ecce probatum euidenter verumq; principium assumptum ab Arist. ad probandum dari primum motorem, cuius demonstratio sic formanda est. Euidens est dari motum in rerum natura, & quod per eum mouetur non habere virtutem motiuam, nec motum ipsum à se, sed ab alio, sicut euidens est non habere esse à se, sed participatum ab alio, cum sit finitum, & limitatum; illud ergo à quo mouetur, vel non, si non mouetur, erit primū, à quo procedit motus, si mouetur, vel à se, vel ab alio, & si à se, erit etiam primū, à quo moueantur cætera, si verò mouetur ab alio, cum non sit procedendum in infinitū in causis per se ordinatis, dabitur necessariò prima, à qua moueantur omnes, & hęc erit primus motor.

Et ex his constat solutà esse argu. modernorum: cum probatum sit euidenter, vtrum que principium assumptum ab Arist. & explicatum rationem in his capitibus adductam probabilem tantum esse, & pro tali esse adductam ab eo, vt notior nobis fieret euidens ratio, quam hoc loco præsupponebat, & alibi expressè attulit.

De immobilitate primi motoris, an fuerit euidenter probata ab Arist.

83 HAEC est prima proprietas, vel primũ attributum, quod de primo motore probauit Arist. circa quam est prima opinio Scoti, non in 4. vt refertur à multis, sed in 1. d. 8. quæst. 5. asserentis rationes Aristo. non conuincere omnimodam immobilitatem primi motoris, nisi aliquid eis addatur; quid verò addendum eis sit, explicant Conimb. 8. lib. Physic. c. 6. quæst. 1. artic. 3. asserentes complendas esse ex 12. li. Meta. cap. 7. vbi Arist. supponens rationes huius loci, & vniuersaliter sumens mutationem, non pro sola Physica, sed pro quacunque alia, demonstratiua ratione probat primum motorem esse immutabilem hoc modo. Primus motor mouet per intellectum, & voluntatem, ergo agit propter finem à se cognitum, & amatum; vel ergo agit propter finem distinctum à se, vel propter se tantum, si hoc secundum dicatur, euidenter sequitur esse prorsus immobilem, quia non allicietur ab alio ad mouendum, si verò propter alterum finem mouet, eadem erit quæstio de illo, an à se, vel ab alio moueatur, & cum non detur processus in infinitum, sistendum erit in aliquo primo omnino immutabili. Probari potest hæc sententia Scoti, quia Aristo. hoc loco, solùm probauit euidenter primum motorem non moueri per se ab alio, quod verò nõ moueatur à se, ratione alicuius partis, sicut mouentur viuentia, vel non moueatur per accidens, sicut mouetur anima in corpore, solum probauit quibusdam côiecturis satis infirmis, vt in nostra expositione textus facilè intelligi potest, sed nisi hoc euidenter probetur, non cẽsetur probatum esse omnino immobilem; ergo concluditur non probasse omnimodam immobilitatem eius. Secundò, quia licet daremus euidenter probasse, quod sit immobilis motu Physico, non tamen esse omnino immutabilem, quia præter motũ Physicum dantur aliæ mutationes spirituales, quales sunt operationes intellectus, & voluntatis, per quas realiter mutatur intelligens, & volens: cum aliter se habeat, nunc, & prius per receptionem horum actuum in se, tãquam in subiectos necessè ergo fuit probare, quod nec per has mutationes posſit mutari, vt probatum censeatur omnino immutabilé esse.

84 Hæc tamen sententia non omnino probanda est, quia id quod Scotus asserit, cõfessum quid est, cum solum dicat insufficientes esse rationes Aristo. & aliquid eis deesse, nec probans insufficientiam earũ, nec explicans, quid eis addendum sit. Quod verò addendum esse eis asserunt Conimb. non videtur mihi sufficiens, nã illa ratio, quam se ex Aristotel. deducere aiunt, non probat non mutari per intellectiones, & volitiones, quia licet probetur non moueri ab alio fine, sed propter se tantum operari, non probatur, quod per proprios actus intellectus, & volũtatis propter se elicitos, & in se receptos non mutetur.

Nostra igitur sentẽtia duo asserit, primum est, Aristo. solum hoc loco voluisse probare de primo motore, quod sit immobilis motu Physico, de quo solum agebat, non alijs mutationibus spiritualibus ad physicum non pertinentibus, sed ad Metaphysicum. Asserit secundò omnimodam immobilitatem non posse probari euidenter ex his solum, quæ Aristotel. attulit pro ea probanda, nisi eis adiungãtur alia, quæ attulit cap. vltimo, huius li. ad probandum esse infinitum, ostẽso autem, quod infinitus est, vt ostendisse videbimus, euidenter probari potest ex motu physico, quod sit prorsus immobilis. Sic autem

autem demonstratio formanda est. Euidens est primum motorem non moueri ab alio, vt probauit Aristoteles, sed cætera omnia ab eo; ergo euidens est, non ab alio, sed à se habere virtutem mouendi omnia, sed virtus mouendi emanat ab esse rei; ergo si habet à se virtutem motiuam, habebit esse à se, & non participatum, aut receptum ab alio, & ex conse-
85 quenti non limitatum, sed infinitum. Probatur euidenter consequentia, quia esse participatum ex virtute causæ efficientis in qua continetur, & à qua procedit, limitatur; ergo illud esse, quod non procedit ab alio, nullam limitationem habere potest, sed erit infinitè perfectum. Tunc vltra, infinitæ perfectioni nulla potest perfectio deesse, neq; aliquam potest imperfectionem admittere; ergo primo motori infinitè perfecto, nec aliqua perfectio deesse potest, nec noua perfectio aduenire, imò nec potest aliquam imperfectionem in se admittere, quia infinitè perfectum, & omni ex parte perfectū conuertuntur, sed esse capacem alicuius motus, vel mutationis intrinsecam imperfectionem præsupponit, nempe potentiam passiuam essentialiter imperfectam; supponit etiam defectū alicuius perfectionis, quia nihil mouetur, vel mutatur, nisi pro acquirendo aliquo, quod sibi deficit, saltem accidentali; quod repugnat cum perfectione infinita; ergo repugnat etiam
86 primo motori infinitè perfecto omnis motus atq; etiam omnis mutatio, itaque demonstratio hæc sufficienter colligit ex omnibus, quæ hoc loco de primo motore docuit & probauit Aristot. simul coniunctis: cum probauerit de eo capite vltimo, huius li. quod sit virtutis infinitæ, & prius probauerat non habere motum ab alio, sed à se, & cum ex motu procedat, magna ex parte physica est, quamuis quædam etiam vniuersaliora desumat ex Metaphysica, sine quibus non posset esse integra.

87 Et ex his soluta sunt arg. primum quidem, cui conceditur ex his solis, quæ Aristoteles assumpsit ad probandam immobilitatem primi motoris, non probasse eam euidenter, sed probabiliter tantum, has autem rationes probabiles non attulit pro euidentibus, sed quia ex notioribus nobis, imò potius ex his, quæ in nobis ipsis sunt procedentes viam nobis aperiunt ad colligendam, & intelligendā demonstrationem ex his & alijs, quæ de primo motore in discursu totius libri affert, per quam omnimoda immobilitas eius euidenter probatur, licet à posteriori, quia ex motu, vt Philosophum decebat. Solutum est etiam secundum argum. cum constet prædictam demonstrationē probare immobilitatem etiam prouenientem ex actibus intellectus, & voluntatis, quæ non possunt recipi in eodem intelligente, & volente, nisi præsupposita potentia passiua essentialiter imperfecta.

De vnitate primi motoris an fuerit probata euidenter ab Aristotele.

Plures afferuntur rationes ad probandam vnitatem primi principij, quod sub nomine Dei intelligimus, præsertim à D. Thom. 1. lib. contra gent. cap. 42. quas etiam accommodare possemus ad probandam vnitatem primi motoris, nam solo nomine differunt, Deus primum principium, primum mouens, primus motor, & prima causa, sed quia non omnes rationes videntur omnibus conuincere, sed plures solutiones afferri solent ad ostendendam infirmitatem earum, ideò ferè omnes censeo ommittendas. Et duas solum afferendas ex motu desumptas, & propterea propriè Philosophicas. Et sit prima, primus motor non mouetur ab alio, nec ex consequenti habet virtutem mouendi ab alio participatam, sed à se; ergo

Aaaa

ergo neque habet esse participatum, sed à
se, non quidem à se productum, vel fa-
ctum, quia repugnat aliquid à se produci,
88 tanquam à causa efficienti: cum euidens
sit inter producens, & productum dari
relationem realem, ac realem distinctio-
nem, sed à se habet esse, id est, improdu-
ctum, vel non receptum ab alio. Tunc vl-
tra, esse non receptum ab alio ex propria
ratione est purè actuale, determinatum
& singulare, ita, vt non possint in eo di-
stingui prædicata generica, specifica &
indiuidualia; nam hæc distinguimus in
creaturis, quia concipimus in eis diuersos
gradus essendi participatos, & ideò limi-
tatos: distinctio enim hæc ex limitatione
prouenit, vel certè fundamentum eius.
Ex quibus sequitur, quod sicut non potest
multiplicari secundum genus, vel speci-
em, sic etiam, nec secundum numerum,
sed implicat contradictionem esse plura
entia improducta, & à se. Et certè si pos-
set multiplicari, qua ratione plura esse
possent, possent esse actu infinita, & si
possent multiplicari in infinitum, actu
essent multiplicata, sed dari infinita entia
actu improducta, vel à se, & infinita se-
cundum essentiam non est intelligibile;
89 ergo, nec possibilé, sed vnum tantum e-
rit. Secun. rationem attulit Aristot. cap. 6.
huius lib. text. 84. quia in entibus à se, &
per se natura abhorret infinitudinem, im-
mò, & pluralitatem; ergo implicat con-
tradictionem dari plures primos moto-
res. Antecedens probatur, quia omnes ef-
fectus possibiles, tam secundum numerū,
quam secundum genus & speciem possunt
produci, ordinari, regique ab vno primo
principio; ergo frustra ponuntur plura,
& si frustra ponuntur, abhorret natura
pluralitatem, sicut superfluitatem. Pro-
batur verò consequentia, quod si natura
abhorret hanc pluralitatem: repugnet
dari, quia in his, ea solum sunt possibilia, quæ sunt actu; nam in hoc sensu intelligitur vulgatum illud, quod ex doctrina Arist. adduci solet, *in æternis idem est esse, & posse*, h. e. in his, quæ à natura æterna sunt, non separatur potentia ab actu, sed idem prorsus sunt; & ea solum sunt actu, & possibilia, quæ naturæ rerum consentanea sunt: cum non detur recursus ad aliquam potentiam absolutam in multiplicatione eius, quod non est factum per aliquam potentiam, sed à se habet esse. Et certè hæc ratio Aristo. sic exposita efficacissima est ad conuincendam vnitatē primi motoris ex motu & conditione rerum naturalium, licet primo aspectu facilis, & infirma appareat.

De infinita virtute intensiua primi motoris, an eam probauerit euidenter Arist.

DVo sunt examinanda circa virtutem 90
infinitam primi motoris; primum, an ei tribuerit Aristo. virtutem infinitam intensiuè, per quā possit producere plures effectus maioris, & maioris perfectionis in infinitum, vel solum infinitam extensiuè, quantum ad durationem, ita vt possit efficere motum perpetuū sine principio & fine, vel effectum alium infinitæ durationis. Secundum, an in eodem sensu, in quo ei attribuere intēdit infinitam virtutem, probauerit euidenter eam habere.

Prima opinio tenet Aristotelem non tribuisse primo motori virtutem infinitam in primo sensu, sed tantum in secundo, ita ferè sentiunt Ocham. quodlib. 3. quæst. 1. Gregor. in 1. distin. 42. quæst. 3. artic. 1. Marsi. in 1. quæst. 42. artic. 2. Aliacensis ibidem, quæst. 13. artic. 3. nouo Castrensis distin. 44. quæst. 1. Iand. 12. Meta. qu. 15. & Cano. 10. lib. de locis. Probant primò, quia ratio eius nihil aliud probat, sic enim arguit cap. 10. virtus finita non potest moue-

mouere tempore infinito, sed primus motor mouet primum mobile tempore infinito, quia sine principio & fine mouet; ergo habet virtutem mouendi infinitam. Idem enim argum. posset fieri de quacunq; intelligentia mouente aliquod corpus cœleste, quia cum sit incorporea moueri potest saltem sine fine; ergo per infinitum tempus, quare habebit virtutem infinitam in eodem sensu: cum tamen constet esse finitam & limitatam intensiuè. Secundò, quia quædā tribuit Aristoteles primo motori alijs suæ doctrinæ locis, & quædam alia ei denegat, quæ non possunt stare cum infinita virtute intensiua eius; ergo non sensit de eo, quod talem virtutem habeat. Probatur antecedens, ex primo libro de cœlo, cap. 8. vbi negat posse producere plures mundos. Et libro secundo, capite sexto, asserit primum motum finitæ tantum velocitatis esse, propter limitatam virtutem primi motoris; propterea Platon in libello de his, in quibus Aristoteles dissentit à Platone, præfert Platonem Aristot. quia ille Deum pro dignitate honorauerit tribuēns ei infinitam virtutem, & rerum omnium conditorem esse docens, quem tamen Aristot. primi corporis tantum motorem esse docuit, & cæteras intelligentias non excedere secundum virtutem infinitam, sed solum secundum quandam proportionem finitam primæ intelligentiæ.

Hæc tamen sententia falsa est, quod hac ratione probo, nam ideò probauit Aristoteles primum motorem esse infinitæ virtutis, vt ex hoc posset ostendere non habere magnitudinem, sed indiuisibilem & incorporeum esse, quod probauit cap. 10. quia si virtus infinita eius esset in magnitudine, moueret eam in non tempore, aut in instanti, quia moueret motu infinitæ velocitatis; ergo non sensit habere virtutem infinitam secundum durationem tantum, nam hæc impertinens est ad mouendum motu velociori, vel infinitæ velocitatis, vt ex se est manifestum, sed virtutem infinitam intensiuè ei tribuit, sine qua repugnat mouere posse motu infinitæ velocitatis.

91 Sed restat secundum, an probauerit euidenter habere infinitam virtutem intensiuam, & prima opinio non solum eam non probasse affirmat, sed potius rationem eius ostendere, quod in eo errore fuerit, quod putauerit cęteras intelligentias habere infinitam virtutem: cum ex mente eius deputatæ sint ad mouendum cætera corpora cælestia ab æterno, & absque fine, quod est eas mouere tempore infinito. D. Thomas alio modo exponit Aristotelem docens, probasse quidem infinitam virtutem primi motoris ex motu infinitæ durationis, quo indigeret corpus infinitum (si daretur ad percurrendam quamlibet partem spatij finitam) & nihilominus à virtute infinita primi motoris moueri posset. Alij denique alijs modis exponunt mentem Aristot. Placet tamen sententia Scoti in 1. distin. secunda quæst. 2. & quodlib. 7. atque etiam Caietanus in Opusculo de infinita virtute intensiua Dei. Quod ratio Aristotelis euidenter probauerit primum motorem habere virtutem infinitam intensiuè ex eo, quod potest efficere motum infinitæ durationis, non quemcunque, sed primum, ex quo dependent cæteri omnes, & ideò proportionatum primo motori prima 92 virtute mouente, hoc est, non recepta, vel dependente ab alio, sed à se habita, & non solùm sine dependentia, sed à qua dependent cæteræ omnes virtutes, hoc autē modo, & cum his circunstantijs mouere incessanter per infinitum tempus euidenter probat habere virtutem infinitam intensiuè. Et si dicatur, ex hoc modo mouendi, per virtutem non acceptam ab alio,

alio, probari quidem virtutem infinitam, etiam ex motu durationis finitæ, imò ex quolibet minimo opere primi motoris, non ex ratione ipsius operis, ad quod requiratur virtus infinita, sed ex virtute non accepta ab alio, per quam fit, sed Aristoteles contendit probare virtutem infinitam, ex vi huius, quod est mouere per infinitum tempus, ex quo tamen non probatur; ergo ratio eius, nec ita intelligitur, nec probat intentum efficaciter. Respondent Scotus & Caietanus benè, quod ex
93 vtroque procedit ratio Aristotelis, nempe ex motu infinitæ durationis, facto à primo motore, vt tali, hoc est, per propriam eius virtutem, quæ licet ostendatur infinita in quocunque minori opere independenter facto, sed præcipuè ostenditur in primo motu infinitæ durationis, tanquam in primo, à quo dependent cæteri, & ideò tanquam proportionato primo motori, quem nulla intelligentia potest independẽter facere, quare euidenter probauit Aristoteles ex præcipuo opere primi motoris, sibique proprio infinitam virtutem intensiuam eius: quamuis negari non possit, quod hæc ratio præsupponat errorem eiusdem Aristotelis de æternitate mundi, & motus, sed hoc non tollit efficacitatem rationis eius, ex suppositione huius impossibilis procedentis.

94 Et ex his soluta sunt argumenta quia licet motus infinitæ durationis secundum se non probet infinitam virtutem intensiuam, probat tamen, vt à primo motore factus, sine dependentia ab alio. Quod verò in secundo argumento dicitur negasse Aristotelem, quod plures mundi esse possint, negare non possumus, sed ratio eius propter quam id negauit ostendit, non negasse propter defectum virtutis eiusdem motoris primi, sed quia mundus iste inquit constat omni materia possibili, ex qua omnia etiam corpora possibilia componi possunt, & ideò superflua esset alia materia, & alius mundus, & quia nihil superfluum potest fieri à natura, vel per virtutem naturalem, ideò impossibile reputauit Aristoteles dari alios mundos, quia, quod naturaliter est impossibile, censetur simpliciter impossibile ab his, qui solo lumine naturali res naturales cognoscunt. Et vt vno verbo hoc explicemus, dicimus Aristotelem cognouisse, & probasse infinitam virtutem primi motoris, imperfectè quidem, quia non cognouit, quod absolutè esset infinita, sed solum per ordinem ad effectus medijs causis naturalibus efficiendos, vnde solum imperfectam rationem designare potuit ad eam probandam, & quæ ideò ab his, qui apprehendunt diuinam virtutem non alligatam causis naturalibus inefficax iudicatur. Nec denique errasse Aristotelem intelligimus (vt ei opponit Cano) in eo, quod infinitam virtutem concesserit intelligentijs ex eo, quod infinito tempore mouent, quia cum moueant dependenter à primo motore, non arguit in eis virtutem infinitam talis motus, etiam apud Aristotelem.

De indiuisibilitate primi motoris, an eam probauerit euidenter Arist.

IDem est primum motorem esse impartibilem, vt docuit Aristot. ac esse indiuisibilem, aut incorporeum, nam indiuisibilia appellat Aristot. impartibilia, vt ostendat non habere magnitudinem, quia cum magnitudo ex se habeat partes, quod partibus caret, necesse est etiam, careat magnitudine, & quod caret magnitudine, caret etiam corpore: cum magnitudo sit accidens corporeum, quod non potest inhærere, neq; conuenire, nisi corporeæ substantiæ, vnde quod impartibile est, incorporeum censetur. Supposito ergo, quod 95

go, quod Aristot. senserit primum motorem esse incorporeum, & id contenderit probare cap. 10. quaerimus, an probauerit euidenti ratione, vel solum probabili.

95 Prima opinio Modernorum negat Arist. probasse euidéter, quod primus motor sit impartibilis vel incorporeus. Probat 1. quia ratio eius talis est, primus motor habet virtutem infinitam intensiuam ad mouendum, sed repugnat dari infinitam virtutem mouendi in magnitudine; ergo repugnat primum motorem habere magnitudinem. Minorem sic probat, si daretur infinita virtus in magnitudine, vel magnitudo esset finita, vel infinita, infinita non est possibilis, vt probatum est in 3. lib. ergo daretur in magnitudine finita, hoc repugnat; ergo repugnat infinitam magnitudinem primi motoris esse in magnitudine, aut in corpore, & ideò repugnabit esse corporeum. Probat iterum minorem, quia si daretur virtus infinita in magnitudine finita: moueret eam in non tempore, vel in instanti, sed repugnat fieri motum in instanti, vt superius probatum est; ergo repugnat etiam dari virtutem infinitam in magnitudine finita. Probat tandem minorem, quia virtus vt quatuor in magnitudine existens mouet eam per tantum spatium motu alicuius velocitatis, & in aliquo tempore finito, & si sit maior mouet corpus per idem spatium motu velociori, & in minori tempore; si ergo fuerit infinita, mouebit illud motu infinitae velocitatis, & in tempore in minori infinitum, sed tempus minus in infinitum non est tempus, sed non tempus, vel instans; ergo mouebit corpus in instanti.

Haec autem ratio, aut nihil probat, aut solum probat virtutem infinitam non esse possibilem; ergo potius destruit Arist. principium, quod praesupponit, nempe virtutem primi motoris esse infinitam, quam probat esse incorpoream. Probatur antecedens, quia haec ratio aequè probat de virtute infinita in magnitudine, & extra illam, nam quaelibet virtus, siue sit in magnitudine, siue extra illam, poterit eam mouere, & quo maior sit virtus velociori motu, & in minori tempore, & si 97
fuerit infinita motu infinitae velocitatis, & in non tempore, & cum sit impossibile dari motum in non tempore, impossibile etiam erit dari virtutem actu infinitam, tam in magnitudine, quam extra illam. Secundò, iam, quod de sola virtute infinita in magnitudine procederet ratio Aristotelis, supponit quendam errorem, videlicet, quod primus motor naturaliter operetur, alioqui nihil probaret ratio eius, quia si liberè agit, non est necessarium totam suam virtutem applicare ad mouendum, sed tantum, quantum iudicabitur conueniens per rationem, cuius iudicium sequitur libertas. Deinde, etiam hoc errore supposito non probat aliquid impossibile; ergo ad nullum inconueniens ducit, ex eo, quod detur virtus infinita in magnitudine, & ita nullius momenti erit ad probandum intentum eius. Probatur minor, quia non est necessarium, quod virtus infinita habeat effectum sibi adaequatum ad extra, nempe actu infinitum, sed satis est, habeat infinitum in potentia, qui simpliciter sit finitus, ita vt possit quocunque dato, maiorem, & maiorem infinitum producere, semper tamen actu finitum, & nunquam actu infinitum: quemadmodum de infinita virtute, vel potentia Dei dictum est in tertio libro non esse necessarium, quod possit efficere effectum actu infinitum, sed satis esse, quod possit efficere infinitum in potentia eodem modo; solum ergo sequitur ex ratione Aristotelis, quod virtus infinita primi motoris existens in magnitudine finita possit

eam mouere, motu velociori in infinitũ, & in tempore minori in infinitum, semper tamẽ motu finitę velocitatis actualis, & in tempore aliquo facto, & nunquam infinitæ velocitatis actu, neque in non tempore, & hoc nullũ est inconueniens, vt per se constat.

98 Secunda opinio est euidenter probare Aristotelem eodem argumento facto, quod primus motor sit impartibilis, vel incorporeus. Ita D. Thom. cap. 10. & videtur mihi probabilior & tenenda. Quam vt simul explicemus & probemus, notandum est, quod si infinita virtus primi motoris esset in materia, non esset intellectiua, nec sensitiua, quia formæ sensitiuæ, aut intellectiuæ dependent in suis operationibus ab obiecto extrinseco, vt de anima rationali, & sensitiua constat, sed nec nutritiua; cum hæc etiam suo modo dependeat ab extrinseca materia, sibi approximanda, vt operetur; quare sequitur in infimo gradu materialitatis consistere, esseque quasi virtutem ignis, vel aquæ tria habentem. Primum, quod operaretur naturaliter, hoc est, ex determinatione ad vnum, & sine libertate. Secundum, quod in tota magnitudine, & in singulis partibus esset secundum eandem rationem infinitudinis, sicut quælibet virtus homogenei corporis, vt ignis, vel aquæ. Tertium, quod cum esset virtus primi agentis, non dependeret ab agente extrinseco, nec esset à quo limitaretur in sua operatione, sed simpliciter ageret in quantum potest, vel secundum vltimum potentiæ. Solum posset excogitari, quod limitaretur ex finita capacitate subiecti, vel motus, quia neque illa est capax motus infinitæ velocitatis, neque motus ipse infinitæ velocitatis capax est, sed nec posset ex hac parte limitari, quia capacitas finitæ magnitudinis in ordine ad motum, & ipsiusmet motus in ordine ad velocitatem non determinatur ad motum tantæ velocitatis, nec motus ipse ad tantam velocitatem, quia possit quacunque data maiorem habere in infinitum; ergo 99
nec ex hac parte determinatus posset esse, quantum ad velocitatem motus, quem efficeret virtus infinita primi motoris in magnitudine finita, quia vniuersaliter loquendo solum determinatur velocitas cuiuscunque motus, secundum limitationem virtutis motiuæ, quæ cum esset infinita agens secundum vltimum potentiæ efficeret motum infinitæ velocitatis, qui in non tempore, vel in instanti absolueretur.

Quod hoc breui argumento euidenter probatur, vel motus, quem efficeret talis virtus infinita sic agens, haberet velocitatem actu finitam, hoc est, tantam, & non maiorem, vel actu infinitam, sed non actu finitam; ergo actu infinitam, & ita fiet in non tempore. Probo minorem, quia si haberet actu finitam; ergo tantam, vt non maiorem, sed quacunque signata necesse est habere actu maiorem in infinitum. Probatur, quia virtus infinita agit secundum vltimum potentiæ; ergo producit actu, quidquid potest producere, benè ergo sequitur, motus ab ea factus potest habere maiorem, & maiorem velocitatem in infinitum; ergo habet eã actu, & ita actu infinitam.

Ad primum argumentum negandum 100
est antecedens, quod ratio Aristotelis probet primum motorem non habere virtutem infinitam, sed hoc potius præsupponit iam à se probatum, & ex eo probat non esse materialem, vel corpoream. Negandum est etiam rationem Aristotelis æquè probare de magnitudine infinita in materia existenti, & extra illam, quia si non est in materia, liberè agere potest, sicut verè agit liberè, & tunc non sequitur producere posse effectum

ctum actu infinitum, vt probat argumentum, benè tamen sequitur, si sit in materia, quia materialis erit, & in infimo gradu materialitatis, ideò aget secundum vltimum potentiæ, vt probatum iam est.

Ad secundum argumentum negandum est primò, quod talem errorem supponat ratio Aristotelis, sed potius supponit veritatem iam a se probatam, quod virtus primi motoris sit infinita secundum intensionem: quo supposito probare vult esse virtutem incorpoream, vel motum efficere in instanti, & ad id probandum, supponit quidem agere naturaliter, non ex propria sententia, vel secundum veritatem, sed ex sententia eius, qui diceret esse in magnitudine, quia euidenter ex eo infertur, vt probauimus; vnde nec haberet locum in ea modus agendi liberè, vel per intellectum, sed in infimo gradu materialitatis consisteret, & ideò ageret ex determinatione ad vnum, vel secundum vltimum potentiæ; & cum non posset vlla ex parte limitationem accipere, produceret motum infinitæ velocitatis. Et si dicatur aduersus Aristotelem, quod de eodem primo motore scripserit, animal quoddam perfectissimum esse libro secundo, Metaphysicorum, capite septimo, textu trigesimo nono, his verbis, *Dicimus itaque Deum, sempiternum, optimumque animal esse*. Ex quibus sequitur esse corporeum, & virtutem eius infinitam esse in magnitudine. Respondetur, verbum, animal, pro habente vitam desumpsisse, quæ cum apud homines in solis ferè operationibus sensitiuis fiat manifesta, vulgari modo loquendi vsus, Deum animal perfectissimum vocauit, id est, perfectissimum viuens optima & sempiterna vita. Ita enim de eo sentit expressè libro duodecimo, Metaphysicorum, textu trigesimo nono, vbi vitam ei tribuit infinitè perfectam in perfectissima contemplatione sui ipsius positam, quam constat longè distare à sensitiua. Benè ergo D. Thom. Albertus Magnus, & Alensis in Commentarijs illorum verborum ea exponunt, vt diximus, in hoc solum duo isti posteriores eum reprehendunt, quod vulgari, & improprio nomine vsus fuerit de DEO loquens, quia Philosophum oportet, cum de DEO loquitur, ab his nominibus abstinere, qui diuinam excellentiam aliqua ex parte diminuere videntur.

Quid de immensitate primi motoris senserit Aristoteles.

DVO attributa restabant primi motoris, ex his, quæ in hoc libro octauo tangit Aristoteles, nempe æternitas & immensitas: & de æternitate quidem euidens est benè sensisse, cum primum motorem æternum posuerit, quamuis malè de operationibus eius, in quantum æternitatē eis tribuit, docens mundum ab æterno fuisse factum. De immensitate verò eius, per quam omnia replet, & vbique præsens est, non videtur benè sensisse, quia capite vltimo huius libri, textu 84. determinatum locum tribuit primo motori, asserens non in centro mundi residere, sed in circunferentia, vel conuexo primi cœli, quod suprema pars mundi est, & idem videtur sentire primo libro de cœlo, capite tertio, textu 22. libro secundo, capite duodecimo, textu 66. libro secundo, de gen. capite decimo tex. 58. & 59. & lib. de mundo ad Alexandrum, capite primo, asserit corpora, quæ longè distant à primo principio, quodam inordinato motu moueri, corruptioniq; subdita esse, & cap. 7. eiusdem lib. docet non esse consonum diuinæ dignitati cunctis rebus administrandis interesse, quod probat exemplo Regum, qui non per se, 101

sed per suos ministros regni gubernationem, & administrationem exercent. Ex quibus colligi videtur, non tribuere immensitatem primo motori, nec de eo sentire quod vbique sit præsens. Nam si vbiq; præsens esset, nullum locum determinatum haberet, nec esset magis in vno, quã in altero præsens. Præterea, si vbiq; præsens esset, non diceretur res vna magis distare ab eo, quam alia, non propter maiorem distantiam motum minus ordinato moueri. Et ita opinatur D. Iustinus Philosophus, & martyr in oratione parenetica ad gentes.

102 Secunda opinio est opposita, quod Aristoteles senserit primum motorem esse immensum, vbique præsentem, omnia per se conseruantem, & cum omnibus rebus concurrentem immediatione suppositi ad omnes suas operationes. Ita sentiunt omnes eius expositores, præsertim Alexander secundo libro de Anima, cap. 23. Simplicius. 8. libro Physicorum textu 84. Themist. in sua paraph. super lib. 12. Metaphy. Philop. primo lib. de Anima, textu 4. & 1. lib. Metheor. in principio, vbi Plotinum citat pro eadem sententia. Iamblicus in lib. de mysterijs Aegyptiorum cap. 6. D. Thom. lib. 8. Phys. super textu 84. Nicolaus Leonicus in dialogo de animorum essentia. Fernelius in lib. de abditis rerum causis cap. 2. Eugub. 4. lib. de perenni Phylos. cap. 7. & nobis videtur probabilior. Probatur ex lib. primo de partibus anim. cap. 5. vbi refert, & laudat dictum illud cuiusdam insignis Phylosophi. *Nec ab exigua domuncula Deũ abesse*,
103 his verbis: *Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui cum alloqui eum vellent quod fortè in quadam casa furnaria caloris gratia, sedentẽ vidissent, accedere temperarunt, ingredi enim eos fidenter iussit, quoniam inquit, nec huic quidem loco dij desunt immortales.* Et in eodem li. de mundo ad Alexandrum cap. 7. ait, *At qui cum ita sit numen diuinũ natura sua comparatum, quoquo, vt versus permeet, & nimirum ea, in quibus ipsi versamur, ac nobis superiora.* Et ratione probatur ex duobus apud ipsum certissimis. Primum est, quod 7. lib. Physicorum cap. 2. docet nihil agere posse, nisi vbi præsens est. Secundum, quod libr. 8. cap. 5. docuit, & probauit totam seriem mouentium, & mobilium reducendam esse ad vnum primum motorem, qui non mouetur ab alio, sed cætera omnia ab eo. Ex quibus simul coniunctis, efficaciter sequitur sensisse, quod primus motor sit immensus, & vbique præsens, sicut vbique agens.

Ad testimonia verò pro contraria opi- 104
nione non est difficilè respondere, non enim tribuit Aristo. determinatum locum primo motori, quasi in alijs locis, & rebus quantumlibet infimis non sit præsens per se, sed quia speciale quadam ratione dicitur esse in supremo cœlo, tanquam in loco, & corpore, in quo perfectius per suos effectus ostenditur eius præsentia, quemadmodum, etiamsi Rex in toto suo regno præsens per se foret, nihilominus posset ei attribui tanquam proprius locus curia regia, in qua perfectius ostenditur regalis præsentia per nobiliores, atque excellentiores effectus. Aliud verò de assistentia primi motoris ad infimas quasq; operationes & functiones, non omnino negare vult, sed solũ in hoc sensu quod non per seipsum eas exerceat, sed per infimas quoque causas, in quo regibus assimulatur, vel potius reges assimulantur ei, sed in hoc eos longè superat, quia per se immediatè concurrit cum omnibus, eisque præsens per se adest, quia cum infinita virtute eius pugnat aliquid fieri sine concursu eius, & cum modo operandi eius infinitè perfecto agere, vbi est per se præsens.

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS DE principio motus violenti, quod impulsum vocant.

CAP. decimo huius lib. dubium proposuit Aristoteles de motu violento proiectorum, à quanam causa procedat immediatè, illudque soluit ex propria sententia, & occasione huius disputant Moderni interpretes hoc loco de impulsu. Et ideò nos hunc secundum tractatum de eodem instituimus, in quo sex de eo disputabimus. Primum, an impulsus sit, hoc est, an imprimatur corpori à proijciente, & ab eo ita impresso tanquã à causa proxima fiat motus. Secundum, quid sit impulsus. Tertium, quonam modo producatur & corrumpatur. Quartum, an motus violentus procedat ab impulsu tanquam ab instrumento proijcientis, vel tanquã à præcipua causa. Quintum, an motus corporis resilientis fiat ab impulsu ei impresso à proijciente, vel à corpore occurrente. Vltimum, quænam sit vera causa, ob quam motus violentus velocior est in medio, quam in principio & fine.

QVAESTIO I.

An motus violentus fiat per impulsum impressum corpori à proijciente, vel à solo aere circunstante.

AD quæstionem, an sit impulsus pertinet id, quod quærimus, & ideò quæstio hæc quasi fundamentum est cæterarum, quæ de eo disputanda sunt. Circa quam est prima opinio, negans motum violentum fieri per impulsum, sed solum ab aere circunstante hoc modo, vt dum lapidem sursum proijcimus, proximas partes aeris manu moueamus, & ab his partibus motis moueantur aliæ eis proximæ, & ab his aliæ vsq; ad vltimam, quæ immediatè tangit lapidem, & eum mouet, & ita motus eius durat, quousq; partes aeris motæ, quo plus elongantur à proijciente, à quo tanquam à primo mouentur, paulatim languescunt, ac deficiunt. Hæc est expressa sententia Aristotelis capite vltimo huius libri, & 3. lib. de cœlo text. 28. & sectio. 11. probl. 6. & 4. lib. Phys. tex. 69. vbi negare videtur, quod in vacuo possit fieri motus violentus, quod negari non posset vlla ratione, si motus localis per impulsum fieret, constat autem nullam fieri mentionem impulsus impressi corpori moto à proijciente, sed solius aeris: quare censet ab hoc solo motum fieri, & non ab impulsu. Ita etiam sentiunt antiquiores eius interpretes, Simplicius, & Auerroes, & Burleus in eodem cap. Temist. in sua Paraph. cap. 9. Maior in 2. d. 13. quæst. 7. & Mayron ibid. Pererius lib. 14. cap. 5. & tandem D. Tho. 3. lib. de cœlo, lect. 7. ad finem. Probatur primò ex natura motus violenti, atque eiusdem impulsus; nam motus violentus fit à principio extrinseco passo non conferente vim; ergo non à qualitate ei impressa, quæ principium intrinsecum erit. Impulsus verò, si detur, erit qualitas impressa lapidi ad motum sursum; ergo erit leuitas, & si sit impressa pro motu deorsum, erit grauitas. Ex alia verò parte necesse est distingui specie à grauitate & leuitate, quia repugnat qualitatem, naturalem & violentam, & à tam diuersis agentibus productas esse eiusdem speciei; ergo non est possibilis talis impulsus. Secundò, probatur ex modo, quo producitur, nam si à proijciente imprimitur, non potest imprimi, nisi per motum localem,

quo mouet manum, sed per motum localem negauit Aristot. produci posse qualitatem in hoc lib. textu 59. ergo repugnat
4 talem impulsum produci. Et si adhuc produci dixeris, sequitur per motum eiusdem manus nunc produci leuitatem, si lapis sursum proijciatur, nunc grauitatem, si deorsum: nunc verò alias qualitates specie distinctas, si dextrorsum, vel sinistrorsum, quod videtur impossibile. Tertiò, ex parte subiecti, cui imprimitur, videtur repugnare productio eius, nam vel educitur de potentia lapidis, & hoc non, quia sicut in lapide non datur potentia naturalis ad motum sursum, sed naturalis repugnantia, ita neq; ad talem qualitatem recipiendam, per quam sursum moueatur. Si verò non educitur de potentia eius; ergo fit ex nihilo per creationem à proijciente. Præterea, si imprimitur lapidi, vel in superficie tantum, & in aliqua determinata parte, vel per totam profunditatem omnium partiũ, primum patet esse impossibile, quia repugnat per solam superficialem impressionem, vel per vnam partem tantum moueri totum corpus, nec minus impossibile est impulsum penetrare totam profunditatem corporis in momento, in quo imprimitur.

5 Secunda opinio tenet motum violentum non posse fieri, nisi per impulsum à proijciente impressum corpori, iuuante tamen medio. Ita Albertus Magnus 8. lib. Physicorum, textu 81. Capreol. in 4. distin. 1. quæstione prima, ad 3. Scalig. exercita. 28. aduersus Cardanum, Sotus 8. lib. Physic. quæst. 3. ad 2. Astudillo quæst. 5. Albert. Saxoniæ, quæstione vltima, Toletus, ibidem, textu 83. Vallesf. controuers. vltima ad Tyrones, Conimb. 7. lib. Physicorum, quæstione prima, articulo octauo, P. Suarius Tomo secundo, Metaphysicorum, disputat. 35. section. 4. numer. 31. & Moderni ferè omnes, ita vt communis sit iam in schola, & videtur mihi vera. Ad cuius veritatem ostendendam duo sunt probanda. Primum, quod motus violentus non possit fieri, nisi per impulsum alicui impressum, nempe aeri, vel corpori moto. Secundum, quod vtrique imprimi necessarium sit: & quamuis de primo non possit dubitari, probatur hac ratione. Nullum agens immediatum dari potest à quo procedat motus lapidis secundum primam opinionem, præter partem aeris attingentem eundem lapidem, neq; hæc mouere potest lapidem, nisi in quantum mota est à proijciente medijs alijs partibus aeris prioribus; ergo mouet in virtute proijcientis, & aliarum partium, à quibus constat esse separatam; quare non
6 potest virtute earum mouere, nisi ei imprimatur aliqua virtus, per quam moueat, & ratione cuius virtutis dicatur proijciens cum partibus aeris intermedijs ad talem motum concurrere, eumque efficere, & virtus hæc vocatur impulsus, quem aeri imprimi expressè concedit D. Thom. & cum eo Pererius, quia euidenter conuincitur. Sed negat secunda opinio, quod mobili imprimatur, & in hoc distinguuntur duæ istæ opiniones, quia secunda, non solùm medio, sed præcipuè mobili imprimi contendit, & hoc est, à nobis probandum.

Probatur autem primò, quia non solùm lapis mouetur sursum, sed etiam partes aeris à quibus mouetur: ergo aer etiam mobile est, & mouetur per impulsum, vt concedunt, & euidenter est probatum; ergo negari non potest, quod præcipuo mobili imprimatur, cum non minus sit capax impulsus lapis, quam aer. Secundò probatur euidenti experientia, quia non est intelligibile, quod solus aer moueat globos tormentarios tanti ponderis, ad tam magnam distantiam, tam recta

recta via, ad tam certum scopum, tam veloci motu, tantaq; vi, vt vrbes demoliantur, & aliquando aduersus ventum validum; ergo necesse est concedere, quod per impetum eis impressum moueantur.

7 Ad testimonia Aristotelis dicendum est, non negasse impulsum mobili impressum, sed solam externam causam motus violenti expressisse, tanquam nobis notiorem; de impulsu verò tanquam de virtute interna, atque occulta expressam mentionem non fecisse, quam tamen necessariò admittere debuit iuxta propria principia, quod nihil potest agere, nisi vbi præsens est per se, vel per propriam virtutem, & ideò non possunt proijciens, nec intermedius aer aliquid efficere ad motum corporis, nisi per impulsum impressum parti proximè mouenti, atq; adeò mobili præcipuo. Quod verò motus violentus per vacuum fieri possit, non negauit, sed solum asseruit, non posse fieri, nisi ad similitudinem corporis, quod vehitur, quia non potest vllo modo concurrere medium, sed per solum impulsum à proijciente impressum, quasi veheretur corpus per vacuum.

8 Ad D. Thom. clarius respondere possumus, nam impulsum mobili impressum concessit expressè, 1.2. quæst. 15. art. 4. vbi docet omne mouens, quod ad se trahit, vel à se repellit aliquod mobile tribuere illi præter motum, & ante motum, inclinationem & aptitudinem, vt moueatur, & ponit exemplum in motu grauium & leuium, quibus generans imprimit grauitatem & leuitatem, addens ita esse sentiendum de impulsione. Licet ergo alio loco videatur negare impulsum, huic vltimo standum est, per quem alium esse corrigendum constat.

Ad primum argumentum concedendum est antecedens, quod motus violentus fiat à principio extrinseco; à quo impulsus imprimitur, qui etiam, si inhæreat mobili, extrinsecum principium appellatur, quia ab extrinseco impressum, non verò intrinsecum; cum non sit ex natura, vel inclinatione corporis; vnde per eum non dicitur conferre vim passum, sed non minus contra inclinationẽ naturalẽ eius fit, ac si nihil ei imprimeretur. Nec impulsus est grauitas vel leuitas, licet moueat sursum, aut deorsum, sed qualitas specie distincta ab eis, vt probat argumentum, & quæstione sequenti explicabitur. Quo autem modo fiat, vel per quam actionem, quod tangit secundum argumentum, dicetur quæst. 3. vbi etiam explicabitur eductio eius de potentia corporis; atque etiam an omnibus & singulis partibus eius imprimatur, & per totam profunditatem, quod tangit tertium argumentum.

QVAESTIO II.

Quidnam sit impulsus, & an distinguatur specie à grauitate & leuitate.

Ostenso iam impulsum esse, pro necessitate motus violenti, sequitur scientifico ordine disputandum, quid sit, & quonam modo distinguatur à grauitate & leuitate. In quo certum est aliquid reale esse, cum sit causa realis motus. Certum est etiam, non esse substantiam, sed accidens: cum inhæreat corpori, & à proijciente imprimatur. Ad cognoscendam autem essentiam eius tria explicanda sunt, nempe in quo prædicamento sit, in quo genere, & specie eius, & quomodo distiguatur à grauitate & leuitate. Et circa primum conueniunt omnes, quod impulsus sit in prædicamento qualitatis, quia cum sit virtus accidentalis & actiua, seu productiua motus, non potest esse aliud accidens à qualitate: cũ nullum aliud actiuũ detur, vt facilè probari

bari potest, quia quantitas & relatio actiua accidentia non sunt, & multò minus sex alia prædicamenta, vt omnibus est manifestum. Circa secundum etiam conueniunt omnes, quod sit in secundo genere eiusdem prædicamenti, sub naturali potentia, quia licet non sit naturalis alicui corpori, sed contraria potius inclinationi naturali eius, impressa tamen est ab agente ordinis naturalis, & per actionem quoque eiusdem ordinis, & ideò naturalis vocari debet, & cum sit virtus, per quam corpus mouetur, meritò etiam vocatur potentia ad motum, & ideò naturalis potentia ad illum efficiendū impressa corpori à proijciente. De specie verò eius non est certum, an sit subalterna, vel atoma, ita vt omnes impulsus sint eiusdem speciei, vel diuersæ sint species impulsus, ita vt impulsus, per quem mouetur corpus sursum specie distinguatur ab eo, per quem mouetur deorsum. Quod videtur necessariò dicendum, si similitudinem grauitatis & leuitatis sequamur, quæ specie differunt, quia vna est principium motus sursum, alia principium motus deorsum. Dicendum tamen est omnes impulsus esse eiusdem speciei atomæ, siue per eos sursum vel deorsum moueatur corpus. Ita sentiunt Moderni ferè omnes, nam antiquiores interpretes nullā mentionem de quidditate impulsus faciunt. Quod probare contendunt nonnulli ex fine in quem ordinantur impulsus omnes, qui est separatio corporis à proijciente, nihil enim aliud intendit proijciens per impulsum, quam corpus à se separare, quod verò in hunc, vel illum locum tendat, per accidens est; ergo ex tali fine speciem sument impulsus omnes potius, quam ex hoc, vel illo motu, per quem mouetur ab eis corpus, quemadmodum virtus attractiua magnetis per se ordinatur ad coniungendum sibi ferrum, quod verò hoc, vel illo motu fiat, per accidens est: vnde ab eodem fine sumit speciem, & non à motu. Sed hæc opinio falsa est, quod sic probo, nam si impulsus est potentia ad motum, sequitur à proprio actu in quem à natura ordinatur per se, qui est motus ipse vnitatem, vel specificam distinctionem sumere, quemadmodum cæteræ omnes potentiæ, & non ab alio fine: falsum est igitur, quod per accidens sit ordinari ad motum. Secundò, quia ille, qui sagittam emittit, non intendit per se eam à se separare, sed in certum scopum via recta dirigere, ita vt ab eo non aberret; talis ergo motus sagittæ per se intentus est; separatio verò quasi per accidens consequitur: vnde falsum est, quod se habeat tanquam finis per se intentus, à quo species impulsus accipiatur.

Ideò 2. opinio asserit à motu sumere speciem, & propterea omnes impulsus esse eiusdem speciei, quia omnes motus locales, etiam pertinent ad eandem speciem atomam, siue fiant sursum, siue deorsum, ita plures alij ex Modernis. Sed hæc etiam opinio falsa est. Primò, quia vnitas specifica impulsus ex aliquo certo sumi debet, sed quod motus omnes locales sint eiusdem speciei, non est certum, sed in opinione positum, & imprimis est expressè contra Aristot. vt ostendimus in 5. libro; ergo ex eo, non potest sumi vnitas specifica impulsus. Secundò, quia licet motus locales sursum & deorsum distinguantur specie, nihilominus impulsus eiusdem speciei erunt, quia per quem libet impulsum indifferenter potest proijciens mouere corpus sursum vel deorsum; ergo differentia specifica horum motuum, vel vnitas per accidens se habet ad vnitatem specificam, vel distinctionem impulsus.

Nostra igitur sententia duo asserit. Primum, impulsus omnes esse eiusdem speci-

speciei, quia omnes conueniunt in hac vna ratione formali atoma, quod sint virtutes quædam impressæ à proijciente in motum localem per se ordinatæ, sed non in aliquem in particulari ex propria natura, sed ab eodem proijciente, à quo producuntur, determinantur etiam, vel applicantur ad hunc, vel illum motum, per se verò indifferentes sunt. Itaq; adæquata ratio cuiuslibet impulsus est esse virtutem efficiendi motum, in qua omnes conueniunt; quod verò ad hunc vel illum motum ordinentur inadæquata ratio cuiuscunq; est, sed vnitas specifica sumitur à ratione adæquata; ergo ab illa habent, quod sint eiusdem speciei; ordinari verò ad talem motum, vel diuersum inadæquatæ rationes sunt, ex quibus non possunt habere distinctionē specificam, sicut intellectus sumit suam speciem ex actu, vt versatur circa rationem veri, tanquam sibi adæquatam; quod verò circa hoc vel illud verum versentur diuersi actus eius, tanquam circa obiecta specie distincta, non distinguit specie eundem intellectum, quia inadæquati actus sunt; eadem ergo similitudine intelligenda est vnitas specifica impulsus, quam sic probo. Quolibet impulsu potest indifferenter vti proijciens ad motum sursum, vel deorsum; ergo impulsus ipsi non ordinantur per se ad hunc vel illum motum, sed indifferentes sunt, vt à proijciente determinentur, quare eiusdem speciei erunt ex ordinatione ad motum localem, vt sic, tanquam ex ratione per se, & adæquata, nec distinguētur specie per diuersos motus, ad quos, nec ex propria natura ordinantur, licet sint ordinabiles, nec tanquam ad actus adæquatos, qui siue specie differant, vel eiusdem speciei sint, impertinens est ad vnitatem, vel distinctionem specificam impulsus.

Asserit secundò, impulsus omnes specie distingui à grauitate & leuitate, quod probo primò, ex diuersa natura harum qualitatum; nam grauitas & leuitas sunt potentiæ consequentes naturaliter essentiam corporum, & pro determinatis motibus eis tributæ à natura, vt in determinata loca tendant pro sua conseruatione; ratio verò impulsus diuersissima est; quoniam verò, nec à natura conceditur corporibus, vt tendant in loca naturalia, nec essentiam eorum sequitur, imò neque ex se ordinatur ad determinatum motum, vel locum, sed solum est virtus impressa ab extrinseco agente, & non pro determinato motu, sed determinando à proijciente, à quo imprimitur, quæ omnia euidenter ostendunt specificam distinctionem impulsus à grauitate & leuitate.

QVAESTIO III.

Quonam modo impulsus generetur & corrumpatur.

PRimò agendum est de generatione, 14
vel productione impulsus, deinde de corruptione, vel desitione eius, & circa generationem tria sunt explicanda. Primum, per quam actionē producatur impulsus. Secundum, an educatur de potentia corporis, cui imprimitur. Tertium, an simul & in instanti fiat, vel successiuè, & in tempore. Circa primum tanquam certum videntur præsupponere plures, impulsum non fieri sine motu locali vtriusque corporis, nempe imprimentis, & eius cui imprimitur, vel saltem sine motu alterius, quia si vtrumq; quiescat, neutrum dicetur impellere alterum, nec proinde ei imprimere impulsum; ego verò non sentio semper esse necessarium motum localem vtriusq; e, nec alterius, sed sine illo imprimi posse impulsum. Hic igitur distinctione vtendum est: dupliciter po-

test fieri impresio impulsus, aut per virtutem motiuam corporis imprimentis, quo pacto proijciens impulsum imprimit proiecto, atque etiam vnum corpus suo motu naturali, aut violento occurrens alteri. Aut per virtutem peculiarem expulsiuam vel attractiuam, vt patet in magnete attrahente ferrum, & in virtute vitali expulsiua sanguinem vel sudorem

15 expellente. Et si primo modo fiat impresio impulsus, nō potest fieri, sine motu locali alterius corporis; si verò fiat secundo modo, absq; omni motu fieri potest, & sæpè, vel semper fit. Vtrumq; probatur ratione & experientia; nam virtus motiua per se solum ordinatur ad motum corporis in quo est; ergo nihil potest efficere, nisi motum, vel medio motu; quare non potest impulsum imprimere, nisi per motum, quod experientia etiam constat: cum nullum tale corpus videamus impulsum imprimere, nisi medio motu. Virtus autem attractiua, non ordinatur per se ad motum corporis, in quo est, sed ad aliud attrahendum, vel pellendum; quare per se, & sine motu est impresiua impulsus ad pellendum, vel attrahendū. Experientia id testatur, quia si ferrum intra sphærā actiuitatis magnetis ponatur, absq; vllo præced. motu locali imprimit ei virtutē, per quam illud ad se attrahit.

16 Sed quamuis iuxta primum modum non posit imprimi sine motu locali, non tamen imprimitur vel producitur hoc modo, vel illo per motum ipsum localem, cuius ratio est manifesta, quia motus localis per se non terminatur, nisi ad vbi; non ergo ad qualitatem, sed impulsus est vera qualitas; ergo non potest per se produci per motum localem, sed producitur per alterationem, quæ licet non terminetur per se ad potentias naturales, hoc est à natura concessas, vt in libro septimo diximus: ad potentias verò ab agente extrinseco impressas per se terminari potest, quia istæ, quantum ad productionē, non tam modum potentiarū habent, quā qualitatum tertiæ speciei, ad quas per se terminatur alteratio, itaq; proijciens duplici mutatione, vel motu mouet lapidē, dum eum proijcit sursum, alteratione & motu locali, & illa prior saltem natura est: cum per eam producatur qualitas, quæ est principium motus localis.

17 An verò alteratio hæc, per quam producitur impulsus, sit succesiua, vt calefactio vel instantanea, vt illuminatio secundum se sumpta, hoc est, tertium circa productionem impulsus explicandum. Circa quod Moderni quidam tenent impulsum imprimi cum expulsione contrarij, nempe alicuius gradus virtutis motiuæ naturalis, vt si imprimatur lapidi cum expulsione alicuius gradus grauitatis, & si corpori leui cum expulsione alicuius gradus leuitatis. Probant primò, quia impulsus est contrarius naturali inclinationi corporis, cui imprimitur, sed vnum contrarium non imprimitur, nisi cum expulsione alterius; ergo nec impulsus sine expulsione alicuius gradus naturalis inclinationis. Secundò probant experientia, experimur namque impulsum maiori ex parte imprimi cum resistentia pasi, dum lapidem magnum proijcere volumus vim patientes & sentientes, sed resistentia pasi procedit ex contrarietate, vt per se est manifestum; ergo imprimitur cum expulsione contrarij. Ex hac opinione sequitur non simul, vel in instanti imprimi, sed per se succesiuè, quia resistentia contrarij, non potest simul, vel in momento vinci, vt in calefactione est manifestum, sed succesiuè; quare nec in momento, sed succesiuè introducetur aliud contrarium.

Hæc tamen sententia falsa est, atq; etiam quod ex ea infertur, nempe instanta- 18

nea pro-

nec productio impulsus. Probatur primum, quia grauitas & leuitas sunt potentiæ naturales consequentes naturam corporum in instanti generationis, secundum omnem perfectionem, quam habituræ sunt, ita vt nunquã intendantur per se, nec remittantur; imò nec vllam mutationem suscipere possint, nisi facta mutatione circa primas qualitates, quarum commixtioné naturaliter sequuntur, sed impressio impulsus nullam mutationem efficit circa primas qualitates corpori, cui imprimitur; ergo neq; circa grauitatem aut leuitatem, ideò nec imprimitur cum expulsione earũ. Secundò, quia grauitas & leuitas solum ordinantur per se ad motum localem corporum, pro quo tantum concessæ sunt à natura his corporibus; ergo secundum se, nec sunt actiuæ nec passiuæ in ordine, ad alias qualitates similes producendas, vel à contrarijs expellendas, & ex consequenti, nec resistentiam vllam efficiunt ad impressionem impulsus. Probatur tandé euidenti experientia: experimur namq; corpora naturalia eiusdem ponderis esse, ante impressionem magni impulsus, & post eam; ergo per impressionem impulsus nihil grauitatis amittunt; quare non fit impressio impulsus cum expulsione alicuius gradus grauitatis, nec arg. de vi illata à corpore magni ponderis proijciendo nihil probat, quia vis illa, quæ sentitur, non ex resistentia manus, vel brachij prouenit, sed quia pódere ipsius corporis deprimitur manus vel brachiũ absque alicuius qualitatis impressione, vel expulsione. Quod verò dicitur impulsum esse contrariũ inclinationi corporis, distinguendũ est, nam inclinationi ad motum localem contrarius est, non inclinationi actiuæ, vel productiuæ qualitatis oppositæ, quæ nulla datur in grauitate & leuitate, vt probatũ est; quare nec sequitur impulsum esse expulsiuum grauitatis aut leuitatis.

De impressione verò impulsus dicendum est per se esse instantaneam, & per accidens posse esse successiuam, sicut de illuminatione tenet communis consensus scholæ. Et ratio est manifesta, quia per se non habet contrarium, nec fit cum expulsione eius; ergo per se non petit productionem successiuam, sed momentaneam. Probatur consequentia. quia productio per se successiua qualitatum ex contrario prouenit. Per accidens verò contingit, quod imprimatur successiuè, quia contingit imprimi cum motu locali corporis imprimentis, vt dum sagitta per aerem fertur, partes aeris suo motu diuidit atq; impellit, & cum motu impulsum eis imprimit, & ideò successiuè, sicut illuminatio per accidens fit successiuè, quando luminosum per motũ defertur; per se verò in instanti, quia contrario caret. Educitur autem de potentia subiecti, sicut cætera accidentia, nempe de potentia materiæ primæ, si illa sit subiectum omnium accidentium inhærentium media quantitate, vel (quod verius puto) de potentia totius corporis, cui imprimitur ad motum, ridiculum namq; videtur, & sine fundamento dicere, quod materiæ primæ imprimatur impulsus immediatè à proijciente, & non corpori, quod proximè & adæquatè mouetur.

SECVNDA PARS QVAEstionis de desitione impulsus.

NON est minus difficilis desitio impulsus quam productio, circa quam est prima opinio eorundem Modernorum, quod sicut impulsus producitur cũ expulsione alicuius gradus grauitatis aut leuitatis, ita corrumpitur per expulsionem ab eadem grauitate, sicut corrumpitur calor, quia expellitur ab eodem subiecto à cõtraria frigiditate. Probatur hæc

sententia, quia duobus tantum modis corrumpi potest res aliqua, nempe à contrario, vt frigiditas à calore, vel per absentiam conseruantis; vt lumen productum in medio desinit esse per absentiam luminosi; sed impulsus non potest desinere hoc secundo modo; ergo desinet primo, vel non erit excogitabile, quo pacto desinere potest. Probatur minor, quia impulsus non dependet à sua causa producente in conseruari: cum notum sit permanere posse, etiam si proijciens statim, ac eum impressit, desinat esse; ergo non desinit esse per absentiam conseruantis. Et si dicas non conseruari à causa producente, sed à prima, & ideò desinere per subtractionem concursus eiusdem primæ causæ. Contra hoc est, quod causa prima non subtrahit suum concursum, nec desinit conseruare, nisi desinente secunda, vel corrumpente contrario. Gratia exempli, Deus non subtrahit suum concursum, quo conseruatur lumen in aere, vel calor in aqua, nisi per absentiam Solis, vel quia calor expellitur à frigiditate, sed nulla causa secunda desinit conseruare impulsum, quia à nulla dependet in conseruari; ergo si non destruitur à contrario, non potest desinere per subtractionem concursus primæ causæ.

Hæc tamen sententia non est minus falsa in desitione impulsus, quam in productione eius, sed sicut probatum est, non imprimi impulsum cum expulsione contrarij, eisdem rationibus probatur, non desinere per expressionem à contrario, quia non habet contrarium, quod expellat, vel à quo expellatur ab eodem subiecto.

23 Nostra igitur sent. est impulsum eodẽ modo desinere, ac desinit sonus product⁹ in aere, qui nec habet contrariũ, nec dependet in conseruari à corporib. à quib. producitur, vt omnib. est manifestum, sed immediatè dependet à Deo in conseruari: & ideò nõ potest desinere, nisi per subtractionem diuini concursus, quẽ Deus non subtrahit, quia causa secunda conseruari desinit, vel quia contrarium se expellit sonum ab eodem subiecto: sed quia imperfecta conditio eius non petit diuturniorem conseruationem, sed natus est paulatim elanguescere, & citò extingui: vnde prima causa, ad quam pertinet conseruatio eius sese accommodat imbecillitati & imperfectioni eius, & solum ei tribuit concursum pro paruo illo tempore, quia non est natus plus durare; ita ergo de impulsu dicendum est, desinere per immediatam subtractionem diuini concursus, quia natura eius non petit maiorem durationem, nec diuturniorem conseruationem.

Et si dicatur ex hoc modo desinendi se- 24
qui, quod impulsus vel sonus inclinentur ad propriam desitionem vel corruptionem, & ex consequenti ad proprium non esse, quod repugnat. Probatur consequentia, quia si ex propria natura non petunt maiorem durationem, nec diuturniorem conseruationem; ergo ex propria natura non inclinantur ad longius, seu diuturnius esse, quod est inclinari ad citò desinendum, & ad citò non essendum. Neganda est consequentia, quia sicut rem esse corruptibilem, vel habere in se principium corruptionis, non est inclinari ad corruptionem, vel ad non essendum, sed solum esse capacem corruptionis, & ideò non petere perpetuitatem essendi, nec proinde perpetuam conseruationẽ, quod in negatione potius, quam in positiua inclinatione consistit, eodem modo impulsum, vel sonum non petere longiorem durationem vel diuturniorem conseruationem, non est positiua inclinatio ad non essendum, vel, vt non amplius conseruentur, sed solum est negatio quædam diutur-

diuturnitatis, vel permanentiæ in propria natura debilissima fundata, quam non habent res incorruptibiles, sed neq; corruptibiles maioris perfectionis.

QVÆSTIO IIII.

An impulsus sit causa principalis immediata mótus violenti, vel solum instrumentum proijcientis.

25 PRima opinio asserit, impulsum esse causam principalem proximam motus violenti; proiectorem verò remotã. Ita plures Moderni. Probant, quia causa principalis distinguitur ab instrumento in duobus. In primo quidem, quia illa operatur per propriam virtutem, quam non excedit effectus; instrumentum verò, non operatur per propriam virtutem, sed per virtutem agentis principalis, à quo eleuatur, nam propria virtus inferior est comparata ad effectum, quem ideò non potest attingere, nisi eleuatus ab eo. In secundo verò, quia causa principalis operatur sine dependentia ab alia eiusdem ordinis; instrumentum verò dependenter à causa principali, & per motionem, & eleuationem eius, sed impulsus efficit motum localem propria virtute, & sine vlla eleuatione à proijciente, & ideò sine vlla dependentia ab eo; ergo est præcipua causa eiusdẽ motus, & non instrumentũ. Probatur minor, quia etiamsi proijciens statim ac impulsum impressit, desinat esse, efficiet impulsus motum localem, non minus, quam si idem proijciens permaneret; ergo nec virtute eius operatur, nec cum dependentia ab eo, sed propria virtute, & sine vlla dependentia, & propterea non est instrumentum, sed causa principalis.

26 Secunda opinio tenet, solum efficere motum tanquam virtutem proijcientis, & ideò non, vt causam principalem, sed vt instrumentum. Ita Conimbric. 7. lib. Phys. cap. 2. q. 1. artic. 8. P. Suarius Tom. 1. Metaphys. disp. 18. sect. 7. vbi postquam de accidentibus in communi docuit quæstionem ferè de nomine esse, an sint causæ principales aliorum eiusdem speciei, vel instrumenta, de grauitate & leuitate, ac de impulsu determinatè asserit solum esse instrumenta generantis & proijcientis. Et hæc videtur mihi probabilior sententia, quam de grauitate & leuitate expressè tenent Aristot. & D. Tho. cap. 4. huius lib. Quam vt explicemus & probemus simul, notandum est, quod causam aliquam esse præcipuam alicuius effectus, vel instrumentalis, ex duobus considerari potest. Primo, ex virtute eius, quam, si effectus nõ excedit, ex hac parte dicetur causa principalis. Secundo, ex modo agendi, an operetur tanquã virtus alterius, quem sibi substituit ad talem effectum producendum, vel, vt id quod per se operatur sine ordine ad alterum. Et hic modus operandi tanquam virtus alterius, non solùm in eo consistit, quod est ab eo procedere, vel ab eo accipere esse, sed præcipuè in eo, quod non sit ordinata ad effectum producendum, nisi tanquam substitutum pro eo, cuius est virtus, quod, quia non potest præsens esse effectui, eam loco sui derelinquit, ad talem effectum præstandum pro ea. Vtraq; ratio concurrit in semine, quia non solùm effectus excedit virtutem eius, sed loco generantis derelicta est, quod cum non possit esse per se præsens generationi, eam sibi substituit ad talem effectum producendum, alioqui non posset eum per se attingere. Et conditio prima quasi materialis est respectu secundæ, quæ cum sumatur ex modo agendi per se, vel tanquam aliquid alterius pro eo substitutum, formalis est ratio distinguendi instrumentum à causa principali.

 Ex

Ex quo tale argum. colligitur. Causa principalis operatur per se, hoc est, non tanquam aliquid alterius pro eo substitutum ad productionem talis effectus, sed impulsus non operatur per se, sed tanquam virtus proijcientis, quã pro se substituit ad mouendum, quia non potest esse præsens, & si posset non imprimeret impulsum, sed per se moueret corpus; ergo ex modo operandi, formaliter, & præcipuè considerando ad distinguendũ causam principalem ab instrumento non habet impulsus rationem causę principalis, sed instrumenti proijcientis. Secundò probatur, quia effectus non tribuitur causæ remotæ, quæ nullo modo concurrit ad effectum, sed per accidens se habet ad illum, vt generatio filij non tribuitur auo, sed soli patri, at motus violentus tribuitur proijcienti, non solùm ab Aristot. definiente motum violentum, quod sit, *à principio extrinseco nõ conferente vim posse*, sed ab omnibus: nemo enim dicit lapidem se mouere sursum, vel ferrum se mouere ad magnetem, sed à proijciente illum, & hoc à magnete ipso; ergo nec solum proijciens est causa remota motus sursum, nec magnes attrahendi ferrum, sed proximæ sunt atq; præcipuæ, hos motus efficientes per suas virtutes, tanquam per instrumenta.

28 Ad argu. igitur alterius opinionis concedendum est motum localem non excedere virtutem impulsus, sed negandum id sufficere, vt sit causa principalis, nisi operetur per se, hoc est, non vt virtus alterius pro eo substituta ad talem effectũ: hic enim modus degenerat à dignitate causæ principalis; & ideò impulsum ita concurrentem ad motum efficit instrumentum. Quod adeò verum est, vt nihil reperiatur in tota natura rerum hoc modo operans, quod sit causa principalis, sed instrumentum, nam calor, & cæteræ qualitates, non operantur loco alterius, nec pro eo substituuntur ad producendas sibi similes; & ideò tanquam causæ principales operantur, non tanquam instrumenta. Negandum est etiam, quod impulsus non operetur cum dependentia à proijciente: nam eo ipso, quod operatur tanquam virtus eius pro se substituta ad talem effectũ, censetur operari dependenter ab eo, quãuis non actu concurrente, quod necessarium non est, vt in semine patet, de quo certum est operari tanquam virtutem, & instrumentum generantis, & eo ipso cum dependentia ab illo, quamuis non actu concurrente: sunt enim instrumenta separata, non nata eleuari per actualẽ concursum agentis principalis, sed quæ eo ipso eleuata censentur, quod tanquam virtutes eorum operantur; eleuari autem dicitur impulsus, non quidem ad attingendam perfectionem motus, quam ex se attingit, sed ad illum producendum, quod non posset, nisi esset virtus proijcientis ab eo substituta, & hoc habet ex sua intrinseca ratione & essentia; & ideò ex ea censetur eleuatus quantum ad modum agendi.

QVAESTIO V.

An motus corporis resilientis fiat per impulsum impressum à proijciente, vel à corpore à quo resilire dicitur.

Sensus quæstionis est, an dum pila proiicitur ad parietem, & quasi ab eo repercussa retrocedit, motus ille retrocessionis, qui etiam vocatur resilientiæ, fiat per impulsum eidem pilæ impressum à proijciente, vel per nouum, quem ei paries imprimat, ita, vt impulsus proijcientis cessauerit cum primum paritem tetigit, & retrocedere incipiat per nouum impulsum parietis. 29

Prima opinio Modernorum tenet motum resilientiæ non fieri per primum impulsum

pulsum à proijciéte impressum, sed hunc cessare statim ac pila tangit parietem, & fieri per nouum ab eodé pariete impressum. Probant 1. quia si fit per impulsum proijcientis; ergo paries solum est causa per accidens reflexionis impediendo motum directum: vnde sequitur, quod siue mollis vel durus sit, eodem modo pila retrocedet. Probatur consequentia, quia vbi eadem est causa per se, idem debet sequi effectus; consequens autem esse falsum ostendit experientia, quia si mollis sit paries, nihil ferè retrocedit pila. Secundò, quia repugnat ab eodem numero potentia motiua procedere motus contrarios, sed motus rectus & reflexus oppositi sunt; ergo non possunt procedere ab eodem impulsu proijcientis, præsertim, cum interrumpantur per quietem: tunc enim cessabit impulsus proijcientis, sicut cessat motus rectus, quem efficiebat. Et tandem, quia pila à nemine proiecta, sed suo pondere mota deorsum, dum terram pertingit resilire cogitur, & sursum moueri, cuius motus non potest à grauitate causari, sed ab impulsu, qué ei imprimit terra; ergo eodé modo, dú proijcitur, & terrá tangit, ac resilire cogitur per motum sursum, mouebitur per nouú impulsum à terra impressú, & nó à proijciente.

30 Secunda opinio expressa est apud Arist. quod talis motus resilientiæ non fiat per impulsum nouú à pariete impressum, sed per primum impressum à generante 8. li. Phys. cap. 4. tex. 31. his verb. *Sicut reflexa sphæra non à pariete reflexa est, sed à proijciente.* Quæ verba absq; fundamento detorquent Moderni ad alium sensum, quia non solùm clara ac dilucida sunt, sed ita exposita ab omnib. interpretibus eandem sententiam tenentib. præsertim à D. Tho. Soto, Tolet. & Conimb. & videtur nobis vera, quæ ex contextu eiusdé cap. euidenter deducitur, nam cum docuisset Aristo. motus grauium & leuium duplicem habere causam, per se, & per accidens, & causam per se esse generantem; per accidens verò illum, qui impedimentum remouet, à quo graue corpus detinebatur sursum ad id probandum adducit similitudinem reflexæ pilæ, cuius reflexio habet causam per se, & per accidens: per se est proijciens, & per accidens paries, qui cum motú, quo tendebat impediret, coegit pilam, vt eodé impetu, quo tendebat, retrocederet; & ideò per eundem impulsum proijcientis, quem repugnat esse causam per accidens resilientiæ, cum nec impediat, nec impedimentum tollat; quare nec potuit intelligi ab Arist. sub nomine causæ per accidens, vt Moderni volunt.

Sed ratione probatur, quia impulsus à proijciente impressus potens erat deferre pilam longiori motu, nisi à pariete impediretur, sed propter impedimentú eius non cessat: nam etiamsi paries ei impulsum imprimeret, eiusdem rationis esset cú impulsu impresso à proijciente, vt fatentur aduersarij; ergo eum non destrueret: si autem permanet, necesse est suum effectum mouendi prosequatur, non minus per motum reflexú, quam prosequeretur per rectú, si non impediretur, quia de se indifferens est ad vtrumq;, quare necesse est esse causam reflexionis. Secundò, quia paries immotus nó potest imprimere impulsum: nó enim potest eum imprimere, nisi per potentiam motiuam, quæ nihil operatur, nisi medio motu; ergo impossibile est, quod motus resilientiæ fiat per impulsum ab eo impressum. 31

Ad 1. argu. concedenda est consequentia, quod paries solum sit causa per accidens motus reflexi impediédo directum, sed negandú, quod eodé modo sequatur reflexio, siue lapis durus, siue mollis sit, nam per mollitudiné valde retardat motum pilæ, & ideò minoré efficit reflexio- 32

nem aut nullam. Ad 2. distinguenda est maior, quia duplex est potentia motiua, vna determinata naturaliter ad talē motum, vt grauitas, à qua non possunt oppositi motus procedere, alia indifferens ad quemlibet motum, quæ secundum diuersam determinationem efficit motus diuersos, atque etiam oppositos, & talis est impulsus, vt superius probauimus; & ideò diuerso modo determinatus à proijciente per se, & à pariete per accidens motum rectum, & refluxum causare potest, qui tamen, cum non fiant per eandem lineam contrarij, non sunt, nec proinde necesse est per quietem interrumpi, sed continuari possunt, & ita necessarium non erit impulsum proijcientis per quietem cessare. Ad tertium neganda est minor, quod reflexio pilæ terram tangentis procedat ab impulsu ei impresso à terra, sed ab his omnibus causis simul concurrentibus, nempe ab impulsu ei impresso à partibus aeris motum deorsum eius vrgentibus, à leuitate lanæ, qua repleta est, ab aere intra eandem lanam incluso, & à figura etiam orbiculari, ex quibus omnes præter primam permanerent in vacuo, si per eum fieret motus, & ab eis posset causari aliqualis reflexio eiusdem pilæ.

QVAESTIO VI.

Quænam sit vera causa ob quam motus violentus velocior est in medio, quam in principio & fine.

33 PRæsupponit quæstio velociorem esse motum violentum in medio, quam in principio & fine, vt docuit Aristoteles secundo libro de cœlo & mundo, textu 35. & probat euidens experientia, quia sagitta vel globus tormentarius maiorem ictū efficit in medio motus, quam in principio & fine. Quærit verò causam huius, veram quidē, nam plures designantur apparentes, & quæ passim refutantur, quas consultò prætermitto. Pro vera autem, assignatur hæc, quod à principio motus violenti vsque ad medium succedunt plures partes aeris impulsi habentes vim producendi in corpore proiecto plures gradus impulsus, quam ex impresso ei à proijciente diminuantur: post mediū verò plus iam impulsus deficit, quam imprimi possit ab eisdem partibus aeris, & propterea motus ipse remittitur, & tandem deficit, & præterea concurrit rarefactio aeris, & attractio eius ab eadem sagitta ad replendum locum à se dimissum, à quibus etiam iuuatur motus eius. Has autē omnes causas debilissimas esse censeo pro tam magna differentia velocitatis motus in diuersis partibus efficiendà, propterea ex parte impulsus præcipua causa accipienda est, quæ adiuta ab eisdem eundem effectum causare possit: impulsus igitur sic imprimitur à proijciente, vt in superficialibus partibus tanquam in proximioribus intēsior imprimatur: remissior verò in partibus profundioribus, tanquam remotioribus: quemadmodum lumen intensius producitur in partibus aeris proximioribus, quam in remotioribus, quamuis in instanti fiat illuminatio, quia virtus limitata agentis creati non potest æqualem effectum producere ad inæqualē distantiam, sed perfectiorem ad mino- 34
rem: impulsus igitur primò productus in instanti, cum hac inæqualitate intensionis in partibus proiecti corporis: cum sit qualitas actiua, extenditur ad profundiores partes eiusdem corporis successiuè, in quibus prius erat remissior, sicq; successiuè perficitur in toto corpore per motū intensionis & extensionis, & fit maioris virtutis in ordine ad motum, iuuaturque ex alia parte ab aere impellente. Et istæ sunt sufficientes causæ, propter quas motus

tus violentus velocior fit in medio, quam in principio, dum impulsus minus extensus, atque perfectus erat in corpore. Crescit autem velocitas motus toto tempore, quo durat extensio impulsus: hac autem ad statum perueniente incipit statim idem impulsus languescere; & ex consequenti incipit motus remitti, & paulatim vsque ad finem decrescit.

CAPVT VII.

TEXTVS ARIST.

An ex vno, & alio facto principio magis erit de his manifestum, &c.

Breuis expositio Textus.

35 DOcuerat Aristoteles, atque probauerat in præcedentibus capitib. primum motorem esse perpetuum, atque ex consequenti motum semper fuisse, vt autem semper fuerit, non satis esse, quod vnus motus semper successerit alteri, & ita quasi perpetua series motuum efficeretur, quia cum isti motus diuersi non possent esse continui, non propriè dicerentur semper esse, & propterea necessarium esse, vt verum sit semper fuisse motum, quod detur vnus aliquis motus continuus atque perpetuus, qui sit omnium primus, & à primo motore factus, quasi effectus ei adæquatus. Capite autem præsenti intendit explicare, qualisnam sit iste motus primus semper continuus; & ideò æternus cum primo motore: nempe, an sit motus augmentationis, alterationis vel localis. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat lationem, vel motum localem esse priorem cæteris, & propterea eam solam esse primum motũ atq; perpetuum. In secunda, solam lationem circularem inter locales perpetuam atq; continuam esse posse, & ideò hanc esse primam primo mobili conuenientem, & à primo motore factam.

Asserit ergo primò lationem esse priorem cæteris motibus. Quod ita probat. 36
Cæteri motus non possunt esse sine locali, sed eum necessariò præsupponunt; ergo localis est prior, antecedens probat, quia augmentatio non potest fieri sine alteratione præcedente, per quam disponatur alimentum, nec alteratio alimenti potest fieri sine approximatione alimenti ad corpus viuens, in quo est calor naturalis; ergo neutra potest fieri sine motu locali, & vtraq. eum necessariò præsupponit; quare vtraque prior erit, & ideò prior simpliciter omni motu. Quo supposito, cum plures sint lationes, nempe circularis & recta prosequitur Aristoteles intentum contendens probare circularem esse omnium primam hoc argu. Primus motus debet esse continuus, alioqui non erit semper, sed solus circularis potest esse continuus; ergo solus iste erit primus, minorem sic probat, omnis motus rectus est à contrario in contrarium; sed nullus motus à contrario in contrarium potest esse continuus; ergo nullus motus rectus continuus erit. Probat iterum minorem,
quia si motus, qui est à contrario in contrarium posset esse continuus, maximè 37
per conuersionem vel reflexionem, ita vt idem subiectum moueatur à nigro in album, & rursus ab albo in nigrum motu continuo, sed repugnat talem reflexionẽ esse continuam; cum necesse sit sub albo quiescere aliquo tempore, vt rursus ab eo in nigrum procedat conuersio; ergo repugnat motum rectum esse continuum. Probat tandem minorem, quia motus ab vno contrario in alterum contrarii sunt; ergo repugnat simul idem corpus vtroq; moueri, & repugnat vnum alteri continuari, quia continua sunt, quorum vltima sunt

ma sunt vnum, & vltima contrariorum, tanquam specie diuersorum, diuersa sunt semper; ergo repugnat motum rectum continuum esse, & ideò repugnat esse vnum & perpetuum.

CAPVT VIII.

TEXTVS ARIST.

Quod autem contingit esse quendam infinitum vnum existentem, &c.

Breuis expositio Text.

38 INtentum Aristotelis est prosequi confirmationem eiusdē conclusionis probatæ cap. præcedenti, nempè, quod motus rectus non possit esse continuus per reflexionem, neque vnus, & ideò, quod solus circularis possit esse semper continuus, idque probat duplici ratione, quare non eget alia diuisione caput. Prima ratio sic procedit latio, aut recta est, aut circularis, vel quodammodo mixta ex vtraque vt ea, quæ fit per arcum simul, & cordam, sed nec recta, nec mixta potest esse continua; ergo sola circularis erit semper continua, supposito, quod aliqua datur semper continua. Probatur minor, quia recta fit per lineam rectam totaliter, & mixta maiori ex parte, sed non potest dari linea recta infinita; ergo nec motus isti secundum se possunt esse semper continui, sed nec per reflexionem, quia motus rectus & reflexus, vt sursum & deorsum contrarij sunt; ergo differunt forma, sed vnitas formæ requiritur necessariò ad continuationem motus, sicut ad vnitatem numericam eius, vt ex lib. 5. constat; ergo non possunt esse continui, sed necessariò debent interrumpi per quietem. Quod exemplo dealbationis, & denigrationis ostendi potest, quæ in diuersis formis fiunt, & ideò non possunt continuari. Secunda ratio, si motus rectus & reflexus continuantur, sequitur idem corpus simul moueri motibus contrarijs, quod patet esse impossibile. Probatur consequentia, quia dum mobile mouetur motu continuo, ad totum illud moueri dicitur, ad quod peruenturum est per motum, vt ad stadium primum, medium & vltimum; ergo si motus, quo mouetur mobile sursum, & deorsum continuus est, à principio dicetur moueri ad locum sursum, & ad locum deorsum, cum ad vtrumq; peruenturum sit per eundem continuum motum, sed moueri ad locum sursum, & ad locum deorsum sunt motus contrarij; ergo verũ est moueri motibus contrarijs, & verè impossibile.

CAPVT IX.

TEXTVS ARIST.

Amplius non si continuum est tempus, & motus, sed consequenter, &c.

Breuis expositio Textus.

OStenso iam in duobus capitib. præcedentibus, quod nullus motus potest esse continuus præter circularem, & consequenter nullus potest esse primus præter eum, duo restabant probanda, primum, quod motus ipse circularis sit continuus, & ideò solus ipse possit esse perpetuus. Secundò, quod sit etiam omnium primus ac nobilissimus, & duo hæc intendit probare cap. præsenti, illud primo & hoc secundo; quare in duas partes diuiditur caput. 40

In prima igitur parte probat motum circularem continuum esse posse hac ratione, nullum inconueniens ex his, quæ sequuntur ex continuitate perpetua aliorum motuum, sequitur ex continuatione motus

motus circularis; ergo absque vllo incommodo admitti potest, & debet continuus & perpetuus, supposito, quod necesse sit motum aliquem esse continuum & perpetuum. Antecedens probat, quia in motu circulari nulla reperitur contrarietas: non enim versatur inter contrarios terminos, & maximè distantes, cum maxima distantia sit per lineam rectam, sed ab eodem in idem procedit semper per reflexionem mobilis, nec differunt specie accessus & recessus sicut in motu recto, sed idem motus circularis continuus sunt, & cum hæc duo incommoda de contrarietate & differentia specifica sint fundamenta aliorum, quæ sequuntur ex continuatione perpetua motus recti, sequitur absque vllo incommodo posse circularem esse semper continuum. In secunda parte capitis probat eundem motum circularem esse simpliciter priorem cæteris, & ex consequente nobiliorem, nam quod prior sit & nobilior augmentatione & alteratione, superius probatum est, sed etiam est prior ac nobilior cæteris motibus localibus;
41 ergo erit omnium primus, omniumque nobilissimus, probatur minor, quia omnis latio, aut est circularis aut recta, vel ex vtraque mixta, & hæc est posterior alijs duabus; cum sit ex his composita, & compositum sit posterius & ignobilius simplici, sed inter circularem & rectam, illa est simplicior atque perfectior; ergo etiam est prior, probatur minor, ex linea circulari, supra quam fit, quæ perfectior est recta, sicut figura circularis omnium est perfectissima: non enim potest suscipere additionem, sicut linea recta, cui nunquam repugnat additio, quia semper habet principium & finē. Motus præterea factus super lineam rectam non potest esse perpetuus, nisi per reflexionē: recta autem & reflexa latio non est vnus motus continuus, sed multiplex, cum nec possit continuari, sed necessariò debeat interrumpi per quietem in puncto reflexionis: circularis autem latio absq; vllo incommodo potest esse semper continua & vna; quod verò multiplex est, posterius & imperfectius est simplici; ergo circularis motus est omniū primus & nobilissimus.

QVAESTIO VNICA.

An necesse sit mobile quiescere in puncto reflexionis.

QVatuor modis potest contingere reflexio, primo, ita vt vtraq; pars eius 42
sit motus naturalis, & talis est motus dilatationis & constrictionis cordis; nam dilatatio, quasi motus rectus est: constrictio verò quasi reflexus. Secundo modo contingit reflexio, ita vt motus rectus violentus sit: reflexus verò non naturalis, sed aliqua ex parte violētus, vt dum paruo corpore sursum proiecto occurrit magna moles à qua deprimitur, & longè maiori vi retrocedere cogitur, quam si suo pondere deorsum moueretur. Tert. modo videtur reflexio constare vtraq; parte non naturali, nec violenta, sed quasi præter naturam, & talis est motus resilientis corporis, vt pilæ versus parietem proiectæ. Quarto modo contingit reflexio, dū post motum violentum succedit naturalis, vt dum lapis sursum proijcitur; & deorsum vertitur. Quies verò duplex est, propria & impropria, seu priuatiua & negatiua, negatiua & impropria idem est, ac non motus, & datur in singulis mutatis esse, & instantibus motus, in quibus verum est, mobile quiescere negatiuè, quia verum est non moueri: quies verò priuatiua: cum sit priuatio motus, non datur nisi in tempore, quia solum in tempore potest esse motus.

43 His suppositis circa primum modum reflexionis, qui fit in dilatatione & constrictione cordis, communis est sententia medicorum, quam ex Galeno refert, atq; defendit Vallef. 3. lib. controuerf. medicarum cap. 6. & controuer. 50. ad Tyrones atq; etiam Vega. lib. de arte medendi cap. vlt. per quietem propriam interrumpi, semper & necessariò, ita vt cor in puncto medio, quod est primum non esse, dilatationis, per breue tempus quiescat: postmodum verò ab eodem puncto incipiat moueri motu constrictionis per vltimum non esse, & ratio huius est, quia sicut motus iste est quasi leuamen naturæ, ita debet paululum ab eo quiescere, quia valde laboriosum esset per totum vitæ tempus continuè moueri sine aliquo quietis leuamine. Certum est etiam apud omnes reflexionem secundo modo factam per quietem temporaneam non interrumpi, quia si dum paruum corpus sursum tendit, & occupatur à magna mole descendente, per tempus quiesceret in puncto, in quo reflectitur, necesse etiam foret, quod magna moles detineretur etiā per illud tempus in medio aere, quod non potest concedi, nec petit talis reflexio

44 quietem, quia nec reflectitur corpus per se, sed quasi per accidens, per motum alterius corporis, nec reuertitur per eandem lineam; quare nec motus contrarij sunt, vt interruptione indigeant.

Circa tertium modum reflexionis, quo pila ad parietem proiecta retrocedit, dubium est, an in puncto illo, in quo verum est dicere parietem tangere, & motum eius directum tunc non esse, sed immediatè ante fuisse, quiescat pro aliquo breui tempore, antequam moueatur motu reflexionis, ita vt motus directus & reflexus per illam quietem interrumpantur, vel nulla detur talis quies, sed solum interrumpatur per negatiuā, quæ est non motus, sicut interrumpuntur partes motus permutata esse.

Et prima opinio vtitur hac distinctione, aut corpus, quod proijcitur versus parietem est perfectè planum, aut non, & si sit perfectè planum, & vt tale pertingat parietem, necesse erit, quod in puncto, quo eam tangit, quiescat per breue tempus, & post quietem, reuertatur, quod sic probant, quia corpora perfectè plana se tangunt secundum omnes partes; ergo neq; aer medius potest intercedere inter illa; dum ergo se tangunt, non poterit vnum ab alio separari, nisi simul ac separatur, ingrediatur aer ad succurrendum vacuo, sed non potest ingredi aer in instanti ad occupandum totum illud spatiū medium, inter corpus, & parietem in instanti, cum ingredi debeat per motum localem, & ideò prius ad proximiores partes, & ad occupandum totum locum in tempore; ergo nec potest simul, & in instanti separari corpus, quin pro tempore statim sequenti detur vacuum, quod cum non sit admittendum, necessariò debet per breue tempus quiescere, & in tempore separari, ita vt per primum non esse desinat esse coniunctum, & etiam desinat quiescere sub coniunctione, & per vltimum non esse incipiat motus separationis seu reflexionis. Si verò corpora non sint perfectè plana, necesse est aerem esse medium inter vtrumque, & ideò licet simul separetur nullum, erit periculum vacui; quare nec est necessarium dari quietem mediam, per quam interrumpantur motus rectus & reflexus, sed primum nō esse recti, erit vltimum non esse reflexi, & efficient vnum motum continuum. 45

Nostra tamen sententia asserit hanc reflexionem semper, & necessariò interrumpi per quietem propriam, & nunquā posse continuari, siue corpus, & paries sint perfectè plana, siue non. Solum posset esse

bet esse exceptio, si vnum esset perfectè sphæricum, & aliud perfectè planum. Probatur hac ratione, quia etiamsi non sint perfectè plana, necesse est se tangere, & ex ea parte, qua se tangunt, non dari aerem medium, licet inter alias partes medius sit aer. Probatur hoc, quia ea, quæ se tangunt, debent esse contigua, sed contigua sunt, quorum vltima sunt simul; ergo nullum corpus inter ea potest esse medium ex ea parte, qua se tangunt, sed illa pars est diuisibilis; ergo non potest simul fieri separatiò ex parte eius, quin aer ingrediatur ad replendum locum diuisibilem, qui per separationem remanebit vacuus, si non repleatur, sed non potest aer simul ingredi, ad totum occupandum, sed prius ad medietatem; ergo in tempore ad occupandum totum ingredietur, quare si in instanti separetur, corpus, pro aliquo tempore dabitur vacuum; necesse est ergo per breue tempus sit coniunctum, & quiescat, & in tempore separetur, siue sit perfectè planū, vel non. Si verò esset perfectè sphæricū, solum tangeret parietem perfectè planū in puncto; & ideò nullum daretur periculū vacui, etiamsi in instanti separaretur, quare neque esset necessaria quies inter motum rectum & reflexum.

46 Solum restat vltimus modus reflexionis, quando vna pars eius est motus violentus, & alia naturalis, vt quando lapis projicitur sursum, & reuertitur per motū deorsum, & de hac reflexione procedit principaliter quæstio, an necesse sit motum sursum & deorsum per propriā quietem interrumpi. Ita vt lapis in puncto, in quo deficit ei impulsus, quiescat in aere per breue tempus, & postmodum reuertatur, vel non quiescat, sed primum non esse motus sursum, sit vltimum non esse motus deorsum, & solum interrumpantur per quietem negatiuā, quæ est non motus, sicut interrumpuntur duæ partes eiusdem motus continui, & efficiunt vnū motum continuum, ita motus rectus & reflexus vnus motus continuus sint.

47 Prima opinio est multorum Modernorum asserentium non esse necessariam talem quietē in puncto reflexionis, sed solum interrumpi motum sursum & deorsum per quietem negatiuā, & reuera efficere vnum motum continuum. Aliqui tamen ex his, qui tenent hanc opinionē addunt, quod licet ex natura motus ita sit, quod motus sursum & deorsum non postulent quietem inter mediam, sed propter aliam causam quasi extrinsecā, semper & necessariò eā habent; & ideò nunquam continuantur, licet continuari possint ex natura motus. Causa autem interruptionis est, quia dum impulsus ad illū gradum remissionis peruenit, vt nec vincat resistentiam grauitatis & medij, nec ab his vincatur, non potest mouere lapidem sursum, nec grauitas deorsum, quia non superat impulsum; & ideò nullus motus sequitur, sed necesse est lapidem quiescere per breue tempus in eodē vbi, quousq; aliquid impulsus remittatur, & grauitas iam eum superans moueat lapidem deorsum. Gratia exempli, si grauitas lapidis sit, vt quatuor, & medium resistat, vt vnum; impulsus verò iam sit, vt quinq; nullus sequetur motus, quia dū resistentia æqualis est actiuitati, nullus motus effici potest. Conueniunt itaque isti omnes Moderni in eo, quod non putant quietem esse necessariam ex natura reflexionis, sed aliqui dicunt semper dari ob prædictam causam, & in hoc sensu explicant Aristo. quasi non posuerit necessitatem quietis propter naturam motus sursum & deorsum, sed ob eandem causam accidentalē, semper tamen, & necessariò concurrentem. Alij verò non putant causam illam esse necessariam; & ideò negant omninò aliquādo mobile quiescere in puncto reflexionis.

48 Argum. omnium vnicum est, quia motus sursum & deorsum, nec sunt verè contrarij, nec distinguuntur specie, sed solũ accidentaliter; ergo continuari possunt, & fieri vnus numero motus, ita vt primũ non esse motus sursum, sic vltimum non esse motus deorsum; quare solum dabitur inter vtrumq; quies negatiua, quæ est non motus, sicut datur inter partes eiusdem motus, quæ per idem mutatũ esse, in quo negatiuè quiescit mobile, interrumpuntur & continuantur. Aristoteles verò, nec probauit motum sursum & deorsum esse contrarios, nec differre specie; & ideò nec probauit propriam sententiam, quod necessariò debeant interrumpi per quietem propriam; quare nec sententia eius tenenda est, tanquam parum probabilis.

49 Nostra sententia duo asserit, primum, motũ sursum & deorsum ex propria natura postulare quietem inter mediã, per quam interrumpantur, hoc est, expressum apud Aristotelem in his tribus capitibus, in quibus non solùm asseruit, sed probauit solum motum circularem posse esse continuum per reflexionem; & ideò hunc solum posse esse perpetuum: motum verò rectum nullo modo continuari posse, sed inter motum sursum & deorsum per se, & necessariò dari quietem. Quod probauit duplici argum. primo, quia motus sursum & deorsum distinguuntur specie, secundo, quia contrarij sunt, quæ autem specie distinguuntur, & contraria sunt, continuari non possunt, sed necesse est diuersa semper esse; & ideò motus sursum & deorsum nullo modo possunt cõtinuari, sed necessariò, & ex natura eorũ datur quies intermedia in puncto reflexionis, per quã interrumpuntur. Hanc sententiam sequitur D. Thom. & plures alij interpretes in his capitibus, & nos eã probabiliorem reputamus, quia in 5. lib. probauimus efficaciter ex distinct. specifica grauitatis & leuitatis distingui specie motus sursum & deorsum, & contrarios esse, licet non proprijssima contrarietate, sufficienti tamen ad motum localem, quo supposito necessarium est, quod continuari non possint, sed per quietem interrumpi debeant. Ibidem etiam soluimus argumenta Modernorum, quib. probant non distingui specie, necesse contrarios; & ideò hoc loco nec argum. nostra, nec solutiones argumentorum alterius opinionis puramus repetenda.

50 Secundò asserimus vtramque sententiam Modernorum expressè contrariã esse Aristoteli, probatur euidenter, quia Aristoteles ideò ponit quietem inter motum sursum & deorsum, quia specie differunt, & contrarij sunt; ergo sentit naturam eorum eam postulare, sed Moderni omnes cõueniunt in eo, quod nec ex natura motus, nec per se sit necessaria, sed qui eam ponunt, solum esse necessariam asserunt propter aliam causam extrinsecam, vel accidentalem; ergo omnes sentiunt contrarium opinioni Aristotelis.

Hoc loco solent Moderni quidam disputare, quænam sit causa ob quam motus naturalis velocior est in fine, quam in principio & medio: locus tamẽ proprius eius est in 1. lib. de cœlo & mundo, tex. 88. vbi hanc quæstionem disputant interpretes Aristotelis, & in eundem locum eam nos remittendam censemus, quia in præsenti eam non tetigit Aristoteles, & (Deo benè iuuante) discutietur à nobis in nostris Commentarijs super libros Aristotelis de cœlo & mundo mox prælo committendis. Hæc igitur super octo lib. Physicorum Aristotelis scripsisse sufficiat ad laudem & gloriã omnipotentis Dei, Virginis Deiparæ ac beati Thomæ, cuius doctrinam sequimur.

LAVS DEO.

INDEX

INDEX RERVM OMNIVM NOTABILIVM, QVAE IN HIS OCTO LIBRIS ARISTOT. DE PHYSICO AVDITV, seu auscultatione continentur.

Litera l. librum. Litera c. caput. Litera q. quaestionem. Litera t. tractatum. Litera n. numerum denotat.

A

Locus.

c

FINIS.